DE PROBATIS

SANCTORVM VITIS

Quas tam ex MSS. Codicibus, quam ex editis Authoribus

R. P. Fr. LAVRENTIVS SVRIVS CARTHVSIÆ COLONIENSIS PROFESSVS

Primum edidit, & in duodecim menses distribuit.

AVGVSTVS

Hac postrema editione multis Sanctorum vitis auctus, & notis marginalibus illustratus.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Sumptibus Ioannis Kreps & Hermanni Mylij.

ANNO cIↃ IↃC XVIII.

INDEX SANCTORVM AVGVSTI, quorum vitæ, martyria, & acta, partim hoc mense, partim alijs aliorum mensium Sanctorum vitis insertæ, continentur.

AVGVSTVS.

S. Lau-

SS.

AVGVSTVS.

SERMO IN ADORATIONEM VENERABILIVM CATENARVM ET GLADII SANCTI ET APOSTOLORVM PRINCIPIS PETRI, AVTHORE S. IOHANNE* Chrysostomo Archiepiscopo Constantinopolitano. Habetur in Simeone Metaphraste.

AN. 439.

**Huius orationis authorem S. Proclum, vel S. Germanum putat Bar. in Martyr. & anno 439.*

I. QVICVNQVE diuino Apostolorum summi Petri amore allecti ad eius panegyrim ac diem festum celebrandum parati, & eius diuinis retibus capti, incolumesque seruati, illius Theologiæ lumine illustrati sumus, communem panegyrim hodie celebrantes, ad eiusdem laudum præconia linguam nostram dirigamus. Multis quidem de causis beati Apostoli Petri memoriam die festo & laudatione dignam esse censemus, non minimè autem propter Apostolicæ dignitatis gradum, & Euangelicæ prædicationis cursum ac doctrinam, admonitionesq; quibus in dispersione gentium versantes Iudæos instruebat: illos enim eò maiore cura & solicitudine prosequebatur, quod ex illis originem duxerat. Quæ omnia cùm ad laudum materiam suppeditandam idonea esse indicentur atque assumantur, omninò valent ad Apostolum ipsum summo laudationis præconio extollendum. Sanctum enim ac iustum est, eo quod ex his, quæ in lege diuina scripta sunt, eum, qui ad salutem nobis conferendam in mundum venit, tanquam in speculo quodam perspexerit, summis & meritis honoribus Apostolum ipsum prædicari: omnium verò maximè, quod in extremis temporibus Deum ipsum viderit, vnigenitum, inquam, Dei filium secum vnà versantem ac loquentem, & humanæ carnis, qua se induit, spectandæ, mysteriiq; cognoscendi facultatem præbentem: in quo & suam Ecclesiam pro diuinæ illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prædicauit, ædificaturum se prædixit, & cælorum claues eius in se fidei arrhabonem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cælis sententiam confirmaturum promisit. Adde quod vocanti fratri, & ad Messiam sequendum inuitanti libenter obedierit, & vocationem illam sequens, ad Christum venerit, & Cephæ appellationem, velut quoddam suæ in ipsum fidei signum atque imaginem acceperit: quodque ex eo tempore totus à magistro suo pendere, & eius amore inflammatus esse cœperit, ob idq; beneuolentiæ ardorem multis in rebus ac sæpe talem ostenderit, qualem nullus alius ex discipulis ostenderat.

1. Augusti. Dies festus S. Petri ad vincula.

Matt. 16.

Iohan. 1.

II. Hæc etsi tam magna sunt, vt humanas cogitationes exuperent, & orationis facultate maiora videantur, non tamen talia omninò sunt, vt aditum nobis & viam obstruant. Ad nostram enim vsq; imbecillitatem & humilem captum se demittit omnium Apostolorum summus, non solum propter commiserationem, qua præ cæteris nos homines prosequitur: sed etiam quod Magistrum suum imitatur, qui cum vsque ad serui formam se demiserit, eo ipso discipulos suos edocuit, non elatos, sed modestos esse, & cum humilibus submisse atque humiliter se gerere. Hilaris quidem dies ille festus est, & multo sancti Spiritus lumine illustris, qui eius martyrium nobis repræsentat, hoc est, crucem fixam, & Apostolum prompto animo ad eam ascendentem, manus ad extensionem vltro expansas, & Dominicæ passionis imaginem præ se ferentes, figuram crucifixionis non rectam, sed capite in terram deuoluto: quæ res eius in Magistrum reuerentiam significauit, cum semper summus ille Apostolus Magistro suo reuerentiam & primas, vt par erat, concesserit, suamq; humilitatem illius celsitati subiecerit, atque eo modo humilia & infima magis, quam summa & sublimia optauerit. Nihilo autem hac ipsa hilaritate inferior est hodierna celebritas: quippe quæ eorum causas præmonstrat, quæ postremò Apostolus passus est, & non minus, quam crucis eleuatio, ea, quæ antea passus fuerat, hæc indicat. quare & crux ipsa iucundior illi fuit, atque cæteris omnibus rebus optabilior. Hic enim dies venerandas eius catenas manifestas ostendit, & earum adorationem proponit, quibus Apostolus ipse deuinctus, multiplices eius, qui est malorum omnium origo, nodos ac machinas dissoluit, & quos diabolus adstrictos tenebat, eos ereptos à morte sempiterna liberauit.

Dies festus martyrii S. Petri.

S. Petrus crucifixus capite in terram deuoluto.

Nota quæ hic dicit.

III. Hæc pro diei festi argumento habentes, cum crucifixionis causam his rebus conciliatam fuisse cognoscamus, & in vno eodemque Apostolo tam hæc, quàm illa facta & coniuncta contemplemur, ob id præsentem celebritatem à sacro martyrii die alienam non existimabimus. Itaque ex vtraque re vnam componentes, orationis laudibus & fidei ardore, quam maximè possumus, hodierno die celebritatem ipsam illustremus, eamque vt omni ex parte insignem & sacram, atque vniuerso mundo lumen conciliantem, & Dei voluntatem in Apostolo suo decorando præ se ferentem, sacris cantibus exornemus: hanc denique vt sancti Spiritus gratiam & lumen in animas illas, quæ sunt idoneæ, conferentem pro viribus nostris laudemus. Ita enim fieri poterit, vt si Apostolicarum laudum

laudum sumus amatores, illum ipsum, quem honore prosequimur, ad misericordiam attrahamus, & nostræ lau-
dationis, quam de illo instituimus, adiutorem habeamus. Eius enim linguæ gratiam mihi dari exopto, quam Spi-
ritus sancti virtus lumen afferens concinnauit, & cælesti atq; arcanarum rerum doctrina ita repleuit, vt gentium na-
tiones multis in locis dispersas, in propriam sagenam magnificentissimè concluserit.

Hoc autem loco, in Apostolicarum rerum pelago mentis aciem infigens, totus vertigine ac tenebris repletus, IV.
Esa. 5. & in me ipsum conuersus, clarissimi Esaiæ verba illa pronuncio: Miser ego, qui impurus sum, & labia impura ha-
bens, purissimas materias tractem, nulla ope mihi ad hæc ipsa rectè aggredienda spem afferente. Quamobrem ad
Apostolicæ misericordiæ perfugium recurrens, tenui hac lingua de eius laudibus dicere conabor. Omitto nunc de
eius ortu, de patria & parentibus aliquid dicere. Honesta quidem illa sunt, & auditu digna: sed mentem tamen ob-
ruerent, neque sinerent orationem longiorem de his rebus habere, quæ præstantissimæ sunt, & quarum memoria
vtilis est ac salutaris. Diuinorum profectò signorum Apostoli huius, & miraculorum multitudo magna extitit:
aliaque omnia, quæ Spiritus sancti gratia in illo habitans effecit, tot tantaque sunt, vt si velim singula scribere, (De-
cet enim de ipso dicere, quod Theologus quidam scripsit) nostrarum orationum vis satis esse non possit, quanuis
ad eam rem tractandam audacter se ingerat.

Hic Apostolus, postquam vnigenitus Dei filius supra humanam conditionem in paterno solio arcano quo- V.
dam modo consedit, vnà cum reliquo Apostolorum cœtu erat ac viuebat, & communem cum illis Euangelij præ-
Actor. 5. dicationem exercebat, ac modò tribunali iudiciisque vnà præsto erat, modò ignominias & verbera vnà cum alijs
Apostolis à Iudæis ipsis patiebatur: neque vnquam ab Apostolorum societate aberat, sed cum illis in ærumnis
for.* actus perferendis communicabat. Liber ille, qui Apostolorum* scripta continet, multa eius pericula percurrit, in quæ
Actor. 12. Apostolus ipse incidit, & quibus detentus fuit, multorumque miraculorum mentionem facit, quemadmodum
3. 4. admirabili quodam modo claudum illum sanauerit, & Ananiæ ac Saphiræ mortem ineuitabilem seuerissimè intu-
5. lerit, Tabithamque puellam à mortis ipsius laqueo ereptam vitæ restituerit, atque Cornelium Centurionem An-
9. geli præsentia edoctum instruxerit, & ad Christi fidem traduxerit: quemadmodum per vmbram corporis infirmos
10. homines firmos reddiderit: quot denique ærumnas sustinuerit, quàm sæpè comprehensus, & ante tribunalia con-
5. stitutus, & pro Christo ipso flagellis verberatus gauisus fuerit, quod dignus habitus sit, qui pro nomine Iesu mul-
Actor. 2. tas ignominias pateretur. Licet ex eodem libro discere, quam libera oratione apud Iudæos sæpè vsus fuerit: &
quemadmodum ipse idiota ex illiterato ore sermones diuina sapientia refertos protulerit: vt precibus suis terram
commouerit, ac turbam, quæ illuc conuenerat, ad Christi fidem attraxerit. Hæc, inquam, & quæcunque alia dein-
ceps passus est & effecit, cùm tam multa sint, vt facile narrari non possint, oratio nostra summatim perstringens, ad
vnum illud periculum enarrandum se conferet omnium grauissimum, & vitatu difficilimum, nam in eo effugien-
do diuino quodam miraculo opus fuit. Quæ res & multam Iudæorum aduersus Apostolum immanitatem, & diui-
ni auxilij celeritatem declarauit.

Herodes ille eius viri progenies, qui primus Hierosolymorum Rex fuit, cùm è Iudaico semine ortum du- VI.
ceret, & Iudaicum cultum teneret, zelo quodam excitabatur ad patrias institutiones ac leges defendendas, easque
dissolui non patiebatur, quæ Apostolorum doctrina tolli ac funditus euerti videbantur. Ille igitur Iudæorum ira-
Actor. 12. cundis vocibus inflammatus, vt illis gratum faceret, furorem ac rabiem in Apostolos ipsos magis effundens, pri-
mum Iacobum fratrem Iohannis gladio interfecit. Quo loco diuinæ literæ eius ferociam atque inhumanitatem
Caditur S. Iacobus Apostolus gladio. eo ipso significarunt, quod gladio Apostolum Iacobum ab eo interfectum dicunt. Poterat enim alio mortis genere
Apostolum interimere, vel cruciatibus morti similibus subijcere. Sed vt Herodis mens feris etiam ipsis immanior,
Apostoli verò Iacobi animus ad cædem illam subeundam æquissimus cognosceretur, instar ouis, quæ ad cædem
trahitur, gladio interfectus, martyrium perfectè obiit. Ita igitur sacer Iacobus consummatus fuit, & martyrij morte
Matth. 20 Apostolicum cursum consignauit, calicem bibens, quem olim Dei sapientia illi bibendum prædixerat, & proprio
sanguine baptizandum antea significauerat.

Actor. 12. Cvm autem videret gratum esse Iudæis, quod faceret, præterea & Petrum ipsum capere aggressus est. Quem VII.
eum cepisset, in carcerem coniecit, & tradidit quatuor quaternionibus militum, qui eum seruarent, eò quod es-
sent dies Azymorum, volens post Pascha producere eum populo. Omnibus his historiæ scriptor verbis vsus est, vt
Herodis in effundendo sanguine studium, eiusque in patranda cæde voluptatem innueret. Nihil enim, quod iu-
stum esset, ante oculos propositum habebat, nihil honestum aut laudabile, sed quæ notationi suæ grata esse intelli-
gebat, quæq; ad profanã Iudæorum voluntatem alliciendam spectabant, ea tantum ab illo dicebantur & fiebant.
Quòd enim Apostolum ipsum tenuerit, & in carcere custodiendum tradiderit, mortemq; ipsam præsentem consti-
tuerit, totum hoc eo spectabat, vt Iudaicis votis satis omninò faceret. Namque putabant illud futurum, vt si Pe-
Herodes similis scribis & pontificibus in hac re. trum Apostolum de medio sustulissent, facile reliquos Apostolos superarent. Ille enim erat, qui contrarias
voces emittebat, quique in conciliis, in iudicijs & in synagogis cum aduersarijs certabat, & Iesu nomen pa-
làm prædicans, inuocato eius nomine, præcipua quædam miracula perficiebat. Licet autem illud considerare,
quemadmodum & Herodes ipse studuerit similis esse scribis & Pontificibus, qui aduersus Christum insaniam & ra-
Matth. 26. biem effuderunt. Nam sicut illi dicebant, ne in die festo Iesus comprehenderetur, ne tumultus fieret in populo, vt
post diem festum omninò in crucem acturi: ita & hoc loco post Pascha mortem Petro Herodes inferre constitue-
bat. Cum igitur hi, ad quorum gratiam hæc faciebat Herodes, eadem senserint, quæ & illi, quos supra diximus,
ijsdem & verbis, & operibus aduersus Apostolum vsi sunt, quibus & aduersus illius Magistrum superiores vsi fu-
erant.

In quatuor autem quaterniones militum custodiam distribuit, non vno in loco, sed pluribus, & paulùm à VIII.
se distantibus, vt custodia ipsa tutior ac munitior foret: vt si fortè Apostolus ipse à vinculis effugisset, & custodes,
Actor. 12. qui propiùs manerent, latuisset ab aliis deprehendi & capi posset. Sed Petrus, inquit, erat in carcere, dormiens in-
ter duos milites, & ligatus catenis duabus: oratio autem fiebat assiduè pro ipso ab Ecclesia. Quænam fuit causa, vt
tot diebus custodiretur, & non statim, adhuc furore Iudæorum efferuescente, & Petri Apostoli mortem sitiente,
cædes ipsa Principi Apostolorum allata fuerit? Scriptoris quidem sententia hæc est, mortem propter dies azy-
morum prorogatam fuisse, quibus Iudæi seipsos purgantes, & ab omni turpi atque inhonesto facinore abdu-
Exod. 12. centes, diem festum Paschæ celebrabant, puris manibus sacrificium, quod in lege scriptum erat, contrectantes.
Sed erat & alia eius rei causa. Cum enim Herodes ipse infinita rabie contra Petrum Apostolum redundaret, plu-
ribus diebus eum detineri voluit, vt diuturniore cruciatu, mœroribus, inquam, ærumnis, catenarum pondere, ac
morte, quam à fame ipsa inferendam sperabat, eorum demq; militum, qui vna dormiebant, inhumanitate grauius
Quæ passus fit S. Petrus in carcere. affligeretur. Quot n. per illos dies verba temeritatis & minarum plena, quam multa conuicia & contumelias credi-
mus à militibus illis in Apostolũ iniectas fuisse, partim vt cognatorum Iudæorum dogmata peruertentem, partim vt
præceptis regalibus aduersantẽ? Modò a. vt seditiosum, & causam tumultus: Modò vt Mosaicis legibus contrarium
con-

conuiciabatur: nonnunquam pugnis & alapis eum percutiebant: neque quisquam illud dubitare potest, quin catenis illis vehementius ac laboriosius Apostolum constringentes, ita coarctauerint, vt ex omnibus his maiorem doloris sensum percipiens, celeriter ab hac vita migraret. Sed omnia illorum studia & facta, inania extiterunt, perinde ac si quis in aqua ipsa literas imprimat, vel aërem verberet. Quo enim diutius in carcere Apostolus detentus est, eo firmior atque constantior effectus fuit, & acerbis illis ærumnis, quibus vndiq; affligebatur, vt quibusdam stimulis, excitatus & erectus: tantum aberat, vt rebus his infirmior fieret ac deficeret, vt custodes illi, Apostoli Petri iucunda & secura hilaritate confusi, in ruborem conuerterentur.

IX. Hæc cùm ita se haberent, preces ab Ecclesia missæ, in cœlos penetrarunt. Itaque statim Angelus illinc missus est, & in carcerem veniens, illum compleuit lumine, vt Apostolorum summus miracula, quæ fierent, apertè intueretur. *Actor. 12.* Percusso autem eius latere: Surge, inquit, velociter. Ac ne quid absurdi in Apostoli mentem veniret, (quippe quòd satanas etiam ipse interdum in Angelum lucis se transformare, & figuræ ipsius specie sensum subripere soleat) *2. Cor. 11.* cùm primum verba illa prolata sunt, Surge velociter, catenæ è manibus ipsius deciderunt, vt verba ipsa factis confirmarentur, neque potentiam aliquam ex earum numero, quæ Deo ipsi rebelles extiterunt, neq; quod visum fuerat, inane aliquod spectrum esse crederet: sed verum & cœlestem Angelum, visionem, inquam, veram esse sciret, ac certa fide comprobatam. *Liberatur S. Petrus à vinculis per Angelum.* Hæc cum ita processissent Apostolo, quoniam adhuc metu & tremore detinebatur, non solum re visa dubius atque anceps, verum etiam qua ratione dispositas militum custodias pertransiret: quippe qui multa diligentia & cautione, multisque vigiliis in eo custodiendo vtebantur, propterea Angelus: Indue te, inquit, sandalia tua, & præcingere vestimento tuo, & sequere me. Quoniam, inquit, Regis & Iudæorum timore adhuc detentus es, ac eorum militum vigiliæ, qui circunstantes te custodiunt, horrorem ac stuporem tibi attulerunt, ob idque non his, quæ à me dicuntur, fidem habes: tanto te auxilio ac præsidio munitum esse facio, sicque omnem metum à mente tua excutio, vt & pallio ipso sine timore aliquo, & sandaliis indui possis. O celerrimum Dei auxilium. O Apostoli in Deum fiduciam atque gratiam. O maximas & ex corde ipso prolatas preces, quæ tanquam à funda quadam, ab ipsius Ecclesiæ ore prolatæ, atque in cœlos emissæ, Herodis animum lethaliter vulnerarunt, & Apostolorum principem ab eius manibus incolumem eripuerunt. Proh quanta est Apostolica gratia, & spes firma & vera, quibus diuinum numen propitium, & ad audiendum promptum habens, à mortis laqueo Petrus ipse ereptus est.

X. At si quis dubitaret, & à nobis illud quæreret, curnam Apostolum ipsum eius Magister Iesus à Iudaicis manibus non eripuit, quo tempore ab illis comprehendebatur: sed & vinculis, & custodia, diebus aliquot eum vexari, atque affligi permiserit: qui hoc obijcit, is consideret, non ita inimicos ipsos fuisse miraculum illud cognituros, si Apostolum statim, cum comprehenderetur, Dei auxilium eripuisset: quemadmodum cùm eorum manibus detentum, catenis vinctum, & à custodibus cautè seruatum, è mediis atque ineuitabilibus illis retibus liberauit. *Curnā statim liberatus sit S. Petrus, cum comprehenderetur.* Tunc enim his, à quibus comprehendebatur, fortasse id veneficio & magicis artibus factum videri potuisset, quo minus ab eis comprehensus esset: itaque Apostoli miraculum irrideri ab illis potuisset. Nunc verò cum & catenis vinctus, & quatuor quaternionibus militum custoditus, & inter duos milites cubans, omnibusque his rebus paratis, quæ mortem condemnatis hominibus afferre solent, ita superno auxilio dignus habitus sit, & contra omnium opinionem admirabilem liberationem assecutus fuerit, tanto hoc admirabilius, & contra opinionem omnium fuit, quanto è mediis malis seruari maius est, quàm illa non attigisse.

XI. At Apostolus ipse vel post tanti miraculi potentiam, & Angeli adhortationem nesciebat verum esse, quod fiebat per Angelum: sed videbatur sibi visum videre. Adhuc enim arguebatur humanæ naturæ infirmitas, quodque supra naturam eo modo, qui explicari non potest, efficiebatur, cum naturali ordine ac viribus comparatum, tale perindè, ac si inane aliquod visum esset, æstimabatur. Sed quidnam Angelus ipse? Quoniam illum vidit adhuc animo fluctuantem, visioni fidem non habere, neque quicquam ex ijs, quæ fiebant, re vera factum admirabiliter existimare, *Act. 12.* primam & secundam militum custodiam ita sine strepitu cum Apostolo pertransiit, vt custodes ipsi eorum transitionem ne senserint quidem, diuino nutu somno ipso illorum palpebras detinente, quo minus factum illud sentire possent. Cum verò ad portam ferream venissent, quæ ad ciuitatem ducebat, illa vltrò aperta est, Deo ipso & hoc loco miraculum faciente, & Apostoli formidinem paulatim subtrahente, vt ad ea, quæ deinceps futura erant, promptior fieret.

XII. Postea verò, quàm exeuntes processerunt vicum vnum, Angelus quidem ipse auolauit, neque amplius apparuit: Ille verò cum miraculi sensum cepisset, atque considerasset tam ea, quæ prius in carcere mirabiliter effecta fuerant, quam quæ nunc supra naturam prodigiose facta viderat, atque hæc cum illis conferens, & vtraque vicissim comparans, de visione ipsa certior factus fuisset, quòd videlicet non inane aliquod spectrum, sed verum illud fuerat, quippe quod manifesto rerum euentu confirmatum videbat: gratias Deo agens, talem emisit vocem: Nunc scio *Ibidem.* verè, quòd misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorum. Quidnam est, quod dicis, Apostolorum princeps? Nunc te sciuisse ais? Nunc credidisti? Nunc gaudes miraculo? Quonam abijt feruor ille tuus? Quonam auolauit certa illa spes? Quonam effluxit illa tua vehemens confessio? Vbinam sunt claues regni cœlorum? Vbinam appellatio, qua Ecclesiæ firmamentum nominaris? *Matt. 16.* Vbi ardens illud desiderium, & coniunctio ad mortem vsque inseparabilis? Nunquid tantæ fidei argumenta, inania extiterunt? An talis & tam multa spes in ventos dissoluta est? An non sensisti, quæ à Magistro tuo prodigia sunt effecta? Oblitus ne es maritimæ illius fluctuationis, quemadmodum dextera sua te, qui submergebaris, incolumem seruauit? *Matt. 14.* An non aures tuas vocibus illis adhuc habes personantes: Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ille faciet, & maiora his faciet? *Iohan. 14.* Nonne scis, quemadmodum è monumento exurgens, custodes ipsos velut mortuos prostrauit, *Matt. 28.* & ea, quibus monumentum signatum fuerat, intacta seruauit? Nonne præsens fuisti, cùm mortuos homines suo iussu exilire fecit? cùm cæcis hominibus videndi facultatem præbuit? cùm tibi per sancti Spiritus aduentum miraculorum potentiam impartiuit? cum in porta speciosa claudum hominem, cùm Æneam, cùm Thabitam, alterum integrum pedibus, & ad currendum velocem, *Actor. 3. 5.* alterum diuturno morbo liberum reddidisti, huius animam, quæ auolauerat, in corpus reduxisti? Cùm tantorum & talium miraculorum particeps effectus fueris, quorum alia videris, alia ipse feceris, cùm denique multam ipsius Dei potentiam expertus fueris, nunc te scire dicis, quod ais: Misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis? Si tot præteritis miraculis adductus non fuisti, vt crederes, quomodo vni huic credes? Si tantorum miraculorum multitudo veritatis confirmationem non attulit, qui poterit vnum hoc fluctuantes cogitationes tuas sedare? Maximè, inquit ille: non enim talia sunt diuinæ potentiæ opera, vt facilè comprehendantur, & fidem afferant: facilis enim comprehensio non solum non auget miracula, sed etiam illa imminuit atque extenuat, & eorum, quæ facilè comprehenduntur, formas ex animo delet. Quod verò examinatione & variis cogitationibus sæpè probatum fuerit, plus veritatis, quàm opinionis, ingignit,

cò quod animæ ipsius dubitatio atque infirmitas, ad ea, quæ sensum superant, & ardua sunt, comprehendenda minimè idonea, post fluctuationem multam & cogitationum varietatem, demum certam fidem ac veritatem in animos ipsos immittere, atq; altius infigere solita est.

Act. 12. Cvm deinde Apostolus ad eam domum accessisset, in qua fideles homines congregati erant, & ianuam pulsasset, ab ancilla quidem ipsa, cum agnosceretur, nunciatus ijs est, qui intus erant. Sed quod ancilla nunciabat, tam incredibile videbatur, vt insana esse crederetur, & non Apostolum, sed eius Angelum præsentem vidisse putaretur. Cùm verò patefacta ianua Apostolus ipse ad eos ingressus esset, omnes stupuerunt, insperatam eius liberationem videntes. Tum ille statim narrauit, quemadmodum ab Herode comprehensus, & in carcere detentus, & ferreis catenis vinctus fuerit, quodq; per Angeli visionem catenæ ipsæ è manibus cecidissent, ipse verò Angelum sequens, eorum, à quibus seruabatur, custodias præterisset, & portam sponte patefactam transisset. Quibus rebus perterrefacti, & admirabili narratione illa perculsi, apud seipsos non amplius esse videbantur, gaudio cum admiratione coniuncto, & duobus his affectibus illos obsidentibus. Tales enim sunt res, quæ à Deo proficiscuntur: quippè qui neque lætitia nimia homines ipsos dissolutiores fieri, neque propter miraculum ad nimium stuporem labi permittit: sed gaudio animum erigit, & ad iucundiorem statum traducit: admiratione autem ac stupore cohibet, nè vlterius progrediatur: deniq; vtraq; re hominem ipsum in composito statu conseruat. XIII.

Nota vnũquemq; hominẽ suum habere custodem Angelum.

In miraculis suis quid Deus efficiat in hominibus.

Hoc loco velim consideres Apostoli mentem ab omni superbia & ambitione alienam, eiusque modestiam animaduertas: quippe qui miraculo illo non ità elatus est, vt ipsum tuba cecinerit, quod fortassè alius fecisset: non præclara illa facta ostentans, supra tecta prædicauit, non præ lætitia rem ipsam omnibus velut triumphans propalauit, aut cum peregrinis & notis hominibus ea communicauit: sed manu silentium indicens, his solis, qui in Ecclesia erant, summissa voce factum significauit, per quos Iacobo & ijs, qui cum eo erant, rem nunciandam curauit: vt cũ audiuissent, qualibus vinculis præter spem ereptus fuerat, magis magisq; ad fidei prædicationem incumberent, miraculorum spe corroborati: quique à Iudaica infidelitate ad Christi fidem nuper conuersi, & diuinæ cognitionis lumine illuminati fuerant, illi eadem opera confirmari, & si quam de Dei fide in animo latentem dubitationem haberent, ab illa reuocari possent, & in bonarum rerum perseuerantia firmiores essent. Sed ô animi excæcationem, quæ Herodis mentem corripiens, totum illum ita oppressit, vt obstinato animo miraculorum, quæ per Apostolum effecta fuerant, potentiam non considerauerit. Decebat enim admirabilem Apostoli Petri liberationem ex custodibus, ex catenis, denique ex foribus sigillo impresso clausis certa fide prosequi, neque negligentia aliqua factum credere, vt id accideret: sed animo commoueri, atque erubescere, & resipiscere: & si non apertè propter Iudæorum in Apostolum ipsum furorem atque insaniam, saltem animo miraculum illud prodigiosum secum admirari atque obstupescere, & à cædendis custodibus desistere. Verùm ille, vt eius ferocitas atque inhumanitas magis cognosceretur, innocentes homines mortis sententiæ subiecit, idque cum illi in Apostolo cautius custodiendo nihil aberrassent. Cum enim Herodes ipse furorem suum in Apostolum effundere, & ferocem animum Apostolica cæde satiare non potuisset, quod proximum fuit, in custodes illos, ita vt erat insanus, mortem intulit. XIV.

Modestia S. Petri.

Herodis cæcitas.

Milites suos Herodes interficit.

Cur S. Petrus custodes suos à morte non liberauerit. Qvod si Apostolus illos ipsos, qui eius causa condemnati fuerant, miraculo aliquo facto à morte non liberauit, quæstio hæc duobus modis solui potest: Primùm quòd inhumanè ac ferociter custodes illi aduersus Apostolum se gesserant: quippe qui vnà cubantes, verborum plagas vinculis acerbiores infligebant, ac nihilo minùs, quam Herodes, rabiem suam & prauos affectus in beatum Petrum effundebant: deinde verò quòd non solùm aduersus Apostolorum Principem tanta ferocitate abusi fuerant, (benignitatem enim impetrare potuissent, si in eum solum peccassent) sed etiam contra reliquos Apostolos eandem rabiem exercuerant, & multos alios fideles homines persecutionum pœnis, & omnigenis cruciatibus subiecerant, ac mortis retia vndique eis parauerant. Hac de causa morti addicti sunt, vt veteris & insanabilis malitiæ, in qua educati fuerant, pœnas exoluerent. Hoc fuit Petri Apostolorum summi contra diabolum illustre trophæum, hoc miraculorum omnium, quæ in eundem Apostolum à Deo collata sunt, maximè admirabile. Quid enim primum in hoc Apostolo admirabimur? Eius ne in Christum ardentem beneuolentiam? An reuelationem è cœlo à Patre ipso concessam? An quòd cum Magistro suo mori paratus erat, neque à mortuo auelli poterat? Quid, quòd post Christi resurrectionem tertio interrogatus fuit? Qua re non solùm Iesus Christus singularem & summum in se Petri amorem declarauit, sed mortis etiam genus iuuentutis senectutisq; nomine præmonstrauit, & eo ipso, quod ab alio cingendus esset, illum capite ad terram verso, in crucem tollendum esse indicauit. XV.

Matt. 16.

Iohan. 21.

Hic propter fidei abundantiam cùm reuelationem à Deo & Patre accepisset, Filium Dei viui Christum apertè prædicauit, & duarum naturarum veritatem certa fide testatus est. Hic Magistri desiderio ac beneuolentia inflammatus, eum Iesus ipse longe anteà se cruciatus passurum indicasset: Propitius, inquit, tibi sis, Domine: non erit hoc tibi. Quod cùm diceret, quasi humanum quippiam, non diuinum, sentiens, reprehensus, silere docetur. Hic è nauigio Magistrum aliquando repellebat, cum miraculi magnitudinem obstupesceret: quodque illum se repelleret, eius rei causam esse dixit, quod se peccatorem agnosceret. Hic præsens fuit, cùm Christus alia forma in monte apparuit, & tria tabernacula construere se paratum esse aiebat, vt Iudæorum ad inferendam cædem paratos, ac scelestos animos vitaret. An non hic cum Christo se moriturum promisit, & homicidæ illius auriculam gladio amputauit, in omni re fidei suæ zelum atque ardorem ostendens? An non hic est, qui ne valdè immisericors & durus esset, in Magistri sui negationem incidere permissus fuit, & fletu multo peccatum purgare? Quid dicam alia? Missam facio timiditatem, fugam, duritiem, & eius in sepulcrum ingressionem, mulierum vnguenta ferentium læta nuncia. quemadmodum etiam Christus ipse illi seorsim apparuit, & in mari Tyberiadis miraculum effecit: item alia quæcunque antequam passus est, & post resurrectionem, tam non credente, quàm credente discipulo illo, Iesus perfecit. Quæ omnia non frustra ita dispensabantur: sed (quantum hominis mente comprehendi potest) modò Apostoli remissum & infirmum animum Christo ipso recreante: modò austeram & duram eius mentem leniente, & vtraque re illum docente, neque aliquid sibi, quod humana infirmitate maius sit, polliceri: neque animo decidere & obstupescentem horrere quo tempore oportebat in cruciatibus perferendis cum Magistro communicare, & seruitutem discipulo conuenientem ostendere. sed intra mediocritatis fines consistere, vt & ab inconsiderato feruore, & ab humili atque abiecta timiditate pariter distaret. XVI.

Matt. 16.

Luc. 5.

Matt. 17.

Matt. 26.

Luc. 24.

Iohan. 21.

1. Petr. 5. Ego verò non verebor hoc de illo dicere, quòd testis, vt ipse ait, Christi passionum agnoscitur, & eius gloriæ, quæ reuelanda est, communicator: quoniam ad eos Iudæos, qui dispersi erant, congruẽtes & diuinas admonitiones per epistolas scripsit, quibus charitatem & Christianæ fidei confirmationem suggessit, Christiq; aduentum omninò futurum sperari docuit, ac in illis ipsis & ex hoc tabernaculo nos migraturos esse prædixit: eaque ratione ad zelum, & diuinorum præceptorum obseruationem nosipsos magis excitat, faciteque vt maiore metu ac terrore afficiamur, diluuij, & eorum angelorum, qui peccauerunt, condemnationis exemplum afferens, quos & in tartarea loca detrusos fuisse affirmat: Ad hæc & alterum Christi aduentum significat, quo tẽpore cælos transituros dicit, XVII.

2. Pet. 2.

2. Pet. 3.

& ele-

& elementa ipsa comburenda dissolutum iri. Hunc vnigenitus Dei filius beatum prædicauit. Hunc Deus ipse ac Pater corona donauit. Hunc paracletus Spiritus sanctum reddidit, & instrumentum quoddam diuinas res spirans effecit. Hunc cælestes Angelorum ordines collaudarunt, & Apostolorum chorus valde admiratus, tanquam os suum, amplexatus est ac celebrauit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valde illustrem spiritualis Israelis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Hunc vt vmbræ legis expulsorem valde honoramus. Quique nos ad veritatis lumen traduxit, eum laudibus atque hymnis prosequimur.

Matt. 16. — Petrus os Apostolorũ

XVIII. VERE hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister, arcanorum interpres, nutantium confirmator, lapsos erigens, firmos conseruans, pœnitentiæ dux ardentissimus: Petrus deniquè magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, & eorum, qui rectè sentiunt, ornamentum, Theologorum pulchritudo, Christi os, mens cælestis, Trinitatis purissimum tabernaculum, lapsorum reconciliator, honestè viuentium ductor, rectè currentium propugnator, omni cælesti & humana laude, omni præconio dignissimus. Cuius si vmbra & lintei morbos profugabant, certe catenæ, quæ venerandum Apostoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participarunt: catenæ, inquam, illæ omninò venerandæ ac preciosæ, quæ Apostolicum illud ac beatum corpus colligarunt, quæ manus illas miraculorum effectrices adstrinxerunt, quæ diuina gratia ab ipsis repletæ sunt, ex quibus miracula abundè scaturiunt, quæ ægrotos homines à morbis liberant, quæ homines illos sanctos efficiunt, qui cum fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculę mystico quodam modo expurgantur, & morbidæ influentiæ reprimuntur: quæ denique in aëream celsitatem extensæ, & vsque ad cælos ipsos peruenientes, à Dominico illo & diuino solio, tanquam ab ancora quadam, extenduntur. Has catenas potentiarum, quæ à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cum timore illas subterfugiens comprimitur. Has aërea spirituum multitudo metuens ac tremens, iaculisque inde immissis percussa, longius profugatur. Non enim ferre potest Spiritus sancti gratiam, has ipsas catenas obumbrantem, neq; scintillas ex diuino illarum igne exilientes sustinet: sed ab ipsis incenditur atque comburitur. Has composuit Dei Patris Verbum, eiusdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confessionis præmium essent. Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Esaia antea visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu ignem, è carbone illo exilientem, ad opus perficiendum maximè idoneum reddidit.

Nota quæ hic tribuat S. Petro. — *Actor. 5.* — Catenæ S. Petri venerandæ & earum miraconia. — Dæmones illas timẽt. — *Esa. 6.*

XIX. QVAMOBREM licet ferreæ sit naturæ, diuina tamen gratia & potentia plenæ sunt. Ab his dæmonum praui spiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab ijs, qui antea peccatorum laqueis constricti, soluti & liberati sunt, & mortis retibus anteà circundati, ad vitam transierunt. Hæ diuinæ hæreditatis terminos cingentes, & vndique munientes, faciunt nè ab hostibus expugnari possint. Eædem Christianorum vertices coronantes, ab illorum hostium insidiis, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. Nam etsi à malignis hominibus pro tormenti genere aduersus Apostolum sunt adhibitæ, tamen ad eos propellendos, qui malum aliquod inferre volunt, idoneæ sunt effectæ, non magis cruciantes, quàm venerandum illud Apostoli corpus vndique seruantes ac munientes. His catenis Apostolus ornabatur, his exultans ac gestiens se oblectabat, & tanquam regalem aliquem ornatum circumferens, animo exultabat. Has & pœnæ instrumentum cognoscebat, & coronæ multæ conciliatrices existimabat. His & nunc sanctissima, omnique ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tanquam splendido monili, & aureo quodam ornatu induta, velut corona quadam ex intactis floribus contexta, decorata est, & ad dexteram sui sponsi partem assistit. Has, inquam, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur. Has reuerentes veneramur & colimus, & pro animarum emendatione habemus. His omnem sensum & membrum admouentes, illarum sanctitate implemur, & per mentis intelligentiam sancti Spiritus gratiam in animos ipsos admittimus. Deceret certè, deceret non solum catenas, quæ manus illas adstrinxerunt, magnopere venerari: sed etiam indicia omnia, ad quæ Apostoli membra accesserunt, singulatim amplecti ac reuereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare.

Ecce quantum iã olim S Ecclesia catenas has venerata sit

XX. CONSENTANEVM autem & illud fuit eius prouidentiæ, & in nos benignitati, pro quibus laborauit, & quotidiè certamina & pugnas subijt, propter quos catenarum pondere adstrictus fuit, & crucis mortem libenter suscepit: consentaneum, inquam, fuit seipsum his, qui per eum Christo crediderunt, distribuere atque impartiri: & veteri quidem Romæ venerandi sui corporis depositionem ac sepulturam largiri: huic autem regali & nouæ vrbi eorum, qu[...]passus est, symbola atq; insignia relinquere, & sacratissimi corporis loco, suauissimarum catenarum munere vrb[...] hanc afficere. Quas catenas qui in eandem præclaram vrbem venisse crediderit, non aberrabit, neque aliquid Deo & veritati contrarium crediderit. Vetus quidem sermo, & in libris ipsis conscriptus ad nos vsque peruenit, non longè ab Herodis Tetrarchæ regia Petrum Apostolum in carcere, sed in propinquo quodam loco militaribus cohortibus obseruatum. Nam illi metuebant, nè Apostolus ipse ab aliquibus solueretur è vinculis, & miraculum fuisse videretur. Illic igitur seruabatur, vt tum propter regalis palatij vicinitatem, tum ob militum custodias & catenas, quibus ipse erat constrictus, nullam effugiendi facultatem haberet. Quoniam verò multi ex ijs, qui Petri Apostoli opera Christo crediderant, in regia illa erant, atque illic viuebant, & Regis ipsius ministeria obeuntes suam in Christum & eius Apostolum beneuolentiam in animis occultam seruabant, cum admirabili illo modo Apostoli Petri liberatio per Angeli præsentiam allata est, & Apostolus ipse per portam exijt, quæ ad vrbem ducebat, catenas illas in carcere derelictas, ipsi Herodis ministri, quibus diuinæ cognitionis lumen effulserat, clam sustulerunt, & apud seipsos velut thesaurum quendam eas conseruarunt. Quod verò à patre suo, vt dicitur, traditum, & de catenis illis narratum sibi quisque acceperat, posteris suis deinceps tradebat, & tuto in loco catenas illas occultas seruabat, quoad & Iudaica natio bello deuicta, captisque Hierosolymis, ad nihilum redacta est, & superstitiosæ idololatriæ cæcitate & errore sublato, Romanorum sceptra ad Imperatores, qui Christi fidem sequebantur, translata sunt. Quibus Christi & Apostolorum facta omni honore prosequi studentibus, hæc etiam Apostoli Petri catena manifesta facta est, & ab illis ad vrbem hanc regiam translata, in Apostoli Petri sacro templo iure optimo reposita est: quam, vt eius ipsius miraculorum effectricem, & veneramur, & amplectimur: hanc enim videntes illum ipsum mente inspicimus: hanc tangentes, illum à nobis tangi existimamus.

S Petrus Romæ sepultus. — Nota quẽadmodum S Petri catenæ asseruatæ sint. — Vt Constantinopolim translatæ.

XXI. Sed quidnam gladius? Neque enim hic despiciendus est, quoniam & ipse Apostolica manu eductus, totam sancti Spiritus gratiam ac diuitias illinc attraxit. Hoc gladio Petrus, cum [...]esus ipse à Iudæis caperetur, Pontificis seruum percussit, & eius aurem amputauit: qua re suæ in Magistrum fidei ardorem ostendit, suamque in eum, quam in animo accensam habebat, affectionem & beneuolentiam patefaciens, magnum quiddam effecit, non suis viribus fretus, sed Magistri potentiam spectans: per quam auris illa, quæ abscissa fuerat, homini percusso restituta est, ex hoc ipso furens illa Iudæorum multitudo, sectæ auris curationem repentè factam videns, resipisceret, & à sua

De gladio S Petri. — *Matt 26.* — *Luc. 22.*

Malchus & Iudæi ex curatione auriculæ non conuertebantur.

Luc. 10.

in Christum rabie desistens, ab eo prodendo abstineret, ac re ipsa eius ipsius, qui prodebatur, vim illam omnipotentẽ & diuinitatis magnitudinem cognosceret: denique vt Pontifex ipse à seruo illo miraculum factum edisceret, atq; cognosceret eum, qui percussus fuerat, ita celerem curationem minimè assecuturum fuisse, nisi verus Deus esset ille, qui ab eo quæsitus iudicabatur. Aderat autem Apostolo gladius ille, non, vt aliquis diceret, ad proprios vsus, & manuum opera explenda sumptus, (Quomodo enim hoc fecisset is, qui Magistri sui præceptis obtemperans, non peram, non zonam, non gladium ferebat, sed expeditus, & omni vitæ apparatu liber ab his cognoscebatur, qui eius prædicationem accipiebant?) sed quoniam tempus illud expectabatur, quo Christus passurus erat, & discipulorum de Magistro cogitationes adhuc fluctuantes vacillabant. Partim enim credebant, partim non credebant: quapropter neq; sublimius aliquid cogitare poterant, neq; ad humiliorem omninò & abiectum sensum deueniebant. Illis autem adhuc imperfectioribus tutum non erat Christum aperte significare, & prædicere, quæ passurus esset. Cùm igitur eorum timiditatem Dominus Iesus perspiceret, manifestè, quod futurum erat, non explicauit: sed eorum, quæ passurus erat, mentionem obscurè fecit, dicens: Et qui non habet gladium, emat.

Luc. 22.

Luc. 10.

VERBA hæc non sunt illis consentanea, quæ antea dixerat, cùm non peram, non gladium possidendum præceperat. Quid est igitur, quòd gladios nunc emendos esse iubet? Maximè, inquam, ob eam causam, quod tunc quidem, cum illis inopiæ semina insereret, vt ad Euangelij cursum conficiendum leuiores & agiles atque expeditos redderet, gladiorum & aliarum rerum possessionem interdixit: hoc autem loco, tempore illo imminente, quo salutaris eius passio futura erat, tacito & mystico quodam modo indicare volebat, non dormiendum, neque animo decidendum: sed quasi contra Iudæos armari oporteret, & aduersus cæsores, tanquam in acie aliqua contraria standum esse, & ijs resistendum, qui Deum interficere parati erant, eiusq; sanguinem ac mortem sitiebant. Nunc non est, inquit, doctrinæ tempus, non curandorum ægrotantium locus, neque miraculorum opportunitas. Armis opus est, gladijs & huiusmodi propugnaculis ad arma illa repellenda, quibus homicidæ scelestissimi ad meã cædem vtentur. Hac igitur ratione Petrus gladium attulit, cuius licet feruentem beneuolentiam, & ardens studium Iesus ipse cognosceret, quodque eo gladio aurem illam abscissurus erat, non tamen prohibuit nè fieret, vt & eius in Magistrũ suum ardor aperiretur, & curationis opus ad ingratos illos, qui Deum interficere aggrediebantur, redarguendos patefieret. Quod autem non ad oppugnandum, aut vlciscendum Dominus Iesus discipulis suis gladiorum possessionem præceperit, sed ad eorum, quæ passurus erat, significationem, licet hoc apertè cognoscere ex Euangelij verbis, cùm ipse dicit: Mitte gladium tuum in vaginam: quasi diceret: Non enim propterea iussi vos gladios possidere, vt illis ipsis inuasores vlcisceremini. Non est mihi hoc optabile. Nam si deceret, & mihi opem ferri vellem, possem rogare Patrem meum, & daret mihi plusquam duodecim legiones Angelorum. Sed quoniam voluntarie meipsum ijs tradidi, propterea & gladiorum possessionem ad ea significanda, quæ passurus sum, vobis indicaui. Si enim permisi paululum te, Petre, gladio vti, ob eas causas feci, quas prædixi, & vt discipulos ad pericula subeunda promptos efficerem. Sed conuerte gladium in vaginam, quòd mihi fas non est gladijs vti ad imminentes cruciatus auertendos. Nam licet antea gladios emendos Dominus præcepisset, & discipuli se duos habere dixissent, satisque illos esse Magister ipse respondisset, ea re significauit passionis suæ tempus prope esse, quasi gladijs vtendum esset ad inuasores repellendos.

Cur Dominus Apostolis gladios emere iusserit.

Matth. 26.

Ioban. 18.

Luc. 22.

Cur S. Petrus gladium suum secum semper attulerit.

ITA igitur gladium Petrus possidens, secum & in prædicatione afferebat, tum vt sicubi opus esset, illo vteretur, tum vel maximè, vt ipsum videns, ad Magistri admonitionem memoria retinendam reuocaretur, & eo modo tempus illud, quo Iesus Crucem passus est, & ea, quæ postea secuta sunt, secum cogitaret, inuidiam scilicet, odium, insidias, proditionem, iniustum iudicium, iniustiorem mortis sententiam, Crucem, sepulturam, & reliqua omnia, quæ homicidæ Iudæi facere ausi sunt. Hæc, cum gladium illum Apostolus videret, contemplabatur: hæc assiduè animo reuoluebat: hæc secum repetens, meditabatur, gladio ipso memoriam suggerente, & ad prædicationem exequendam illum alacriorem efficiente. Hoc gladio & ad omne periculum pro Christo subeundum armabatur Apostolus, & ad pericula omnia suscipienda, tum vel maximè ad sacras illas catenas induendas, & iniquorum hominum carcerem habitandum: deniq; ad crucis martyrium subeundum firmior ac promptior effectus est. Quamobrem hic gladius, vt res quædam preciosa, & omnino veneranda, Apostolicisq; manibus deseruiens, ac eas tangens, eodem honore, & veneratione, qua & catenæ ipsæ in regali palatio, vbi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacratus quidam & cælestis thesaurus, in intimo loco repositus seruatur, vt scimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorum multitudini ad sanctitatem proponi solet. Cælestem enim gratiam confert, variarum curationum copiam suppeditat, sui cultores salutariter custodit, seque amplectentes erigit, animas ipsorum eleuans. Quod si breuis & informis videtur gladius ille, non est propterea despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim & potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, vt potentis Dei frameam possedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apostolicæ vestes atque indumenta, multum illa quidem vilia sunt atq; abiecta: sed si quis eorum decorem & magnificentiam, quæ mente comprehenditur, inspexerit, diuina & cælesti gratia repleta esse, & Apostolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perinde valet, cum quis hæc ipsa recordatur, ac si Apostolum inuocet. Ego & carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni præconio dignum censeo, quippe qui omni veneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantum sanctitatis domicilium intra se acciperet. Ego & solum illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit, sanctitate decorum existimo, & Apostolica gratia refertum. XXIII

Vide antiqui populi deuotioné.

Nota hæc de S. Petri gladio.

Apostolorum vestes quales fuerint.

SED dubitat aliquis, num hæc ita se habeant: neque hæc tanti esse credit, vt gratiam illam, quæ in Apostolo fuit, participarint. Persuadeat huic vmbra ipsa, & semicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppositione ad Solis lucem composita, & ab Apostolorum Principis tactu longè distans: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia, pari & miraculorum effectrici potentia repleta sunt: quodque admirabilius est, per secundam participationis consecutionem, & gratiarum translationem, sibi adhærentibus impartita, eandem miraculorum potentiam, & nihilo minorem abunde suppeditant. Considerandum igitur est: Si quibus gratia impertita est, ea talia sunt: qualisnam is est, qui vim illam impertiuit? Ac si participantes res, talium miraculorum gratiam præbent: quantum existimare oportet eum esse, à quo hæc impertita sunt? Maius enim est id, per quod aliquid fit, quam in quo efficitur: vt causa maior est eo, cuius est causa, cùm superiorem & digniorem gradum contineat. XXIV

Act. 5.

Actor. 19.

Obserua hæc authoris voces.

SI quis autem mihi daret, vt & sandalia & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certe apertis vlnis exciperem atque amplecterer, & vt cæleste donum in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratum gladium cum sacris & Apostolicis catenis connectentes, Petrum ipsum mente inspicere nobis videmur: & vtraq; tangentes, Apostolum à nobis tangi existimamus, neq; vllo modo ambigimus, eò quod hæc loco ab Apostolo ipso disiuncta sint: sed & hæc, & illum mente formantes, & per fidem ipsam in vnum copulantes, ad eũ ipsum, qui per hæc passus est, totum referimus. Hæc amplectentes, illum videre nos credimus: atq; illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos arbitramur. Itaq; non omninò ipsius gratiarum expertes constituti sumus. Nam etsi in vetere vrbe Roma diuersatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est, non tamen à nobis ipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus XXV.

comi-

continentes, ab eius coniunctione non separamur: sed cum vna eademque sit gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præsens sit in singulis, perfectus atque integer, & iis, qui cum fide accedunt, & hæc amplectuntur, pro diuino eorum desiderio atque ardore mercedem remetiatur. Hic & vnus est, & multis impertitus, non imminuitur: quin etiam totus in se manens, omnem & eandem vim ostendit: & quamuis eorum, quæ passus est, symbolis non in vno, sed in multis locis diuisus sit: idem tamen est, qui in Apostolica Ecclesia prodigia & miracula ingentia perficit. Ita nihil ex iis, quæ in summo illo Apostolo insunt, inane est & actionis expers, nihil gloria & diuinis miraculis vacuum.

XXVI Tv verò ô Petre, Christi & Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui verus & ardens fuisti Christi discipulus: qui præter cæteros orationis libertate apud eum vsus es, viui Dei filium illum prædicando, cuius manibus regni cælorum claues tibi traditæ sunt, vt quæ à te in terra ligata aut soluta essent, eadem ligarentur & soluerentur in cælis: qui Christum Deum & hominem fuisse clarissima voce prædicasti: qui ex circumcisione, quæ in lege præcipitur, ad præputium diuinæ fidei cognitionem transtulisti: qui propter Christum omnia dereliquisti, vnum illum pro omnibus diuitiis possidere cupiens, à quo & mortis, & vitæ afferendæ potestatem accepisti: cui Deus cæleste mysterium reuelauit: qui columna quædam es è terra vsque ad cælos extensa, eos ducens, qui ad mansiones illas festinant: qui rudis & inscius artificiosam Græcorum orationem expugnasti: qui diuino Spiritu loquens, & verbo tantum gentes ipsas in ea conuertens, quæ voluisti, acerbam illam crucifixionem sustinuisti, vt nulla in re à Magistri cruciatibus distares: qui catenas has instar scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontem illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodie misertus nostri, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quod sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerandas catenas tuas, vt thesaurum quendam, reponi voluisti: in quo has ipsas, vt preciosissimas res, seruandas esse iudicasti: vbi catenæ ipsæ propositæ, & ab omnibus Christi fidem colentibus inspectæ, miraculorum deriuationes non corporeis oculis, sed mente ipsa perceptas, abundè à teipso quærentibus suppeditant. His catenis nostratum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His, vt scuto bonæ voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te venerantí hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimum Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victoriis & trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atque optabilem facias: vt pace fruentes sub eius regno simus, & ab eo gubernati, tranquillam & quietam vitam ducamus, veri Dei nostri gloriam celebrantes, quem tu in omni re gloriosè & magnificè celebrasti: quandoquidem conuenit omnis honor & adoratio æterno Patri, cognato Filio, & eiusdem substantiæ participi Spiritui sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. — Petrus petra Ecclesiæ. Matth. 16. Actor. 10. Inuocat S. Petrum.

Hactenus de catenis Constantinopoli collocatis. Catena verò altera de duabus eiusdem Petri catenis, missa ab Eudocia Romam Eudoxia filiæ, haud minori venerationi in Vrbe fuit. siquidem, quæ illam accepit, Eudoxia, matri religione non impar, in eius memoriam, & Petri Apostoli qui ea vinctus fuit, erexit Deo basilicam in Exquilino monte. Vbi non illa tantum Hierosolymis à matre Eudoxia missa catena recondita est, sed & diuino miraculo huic illa coniuncta dicitur, qua sub Nerone Romæ vinctus Petrus in carcere Mamertino diu detentus est, à Romanis Pontificibus custodita. Habent enim tabulæ Ecclesiasticæ, ambas has catenas simul collatas, eiusdem generis & artis inuentas, sibi inuicem diuino miraculo copulatas, iunctasq; ac simul vnitas ex duabus vnam effectam esse: quarum memoria Kalendis Augusti fuere à Romano Pontifice consecrata, in earumq; nomen Deo dicta basilica dedicata. Vide Baronium anno 439. — Eudoxia Romæ erigit titulum in honorem vinculorum Petri.

VITA ELEAZARI SACERDOTIS ET SEPTEM FRATRVM MACHABÆORVM, QVIBVS MATER OCTAVA ADDITA *fuit, per D. Ambrosium episcopum scripta. Habetur in lib. eius II. de Iacob & vita beata.* — An. M. 3837.

I. NEC te Eleazare prætermittam, vtpotè sacerdotum sacerdos, sed tuis iuuandus oratis, qui genere sacerdos, peritus in lege, maturus æui, cùm oblatus esses Antiocho persecutori, nec tentamentis potuisti capi, nec præmiis inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Denique à blandimentis cœpit, quia iudicabat tormenta sua posse superari. Erubesco, inquit, canitiem tuam, reuereor senectutem, miror prudentiam: Cur abstinendum bonis epulis putes, quas natura largitur? Relaxa istiusmodi peruicaciam, expergiscere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere quam extorquere, ne victus suppliciis, facias quod refutas ratione inuitatus. Ad hæc respondit senex: Nos Antioche non intentione ducimur, sed reuerentia legis tenemur, quæ à suilla carne abstinendum præcipit. Pulcherrimam creaturam iudicans, negare tamen non potes quod potior sit temperantia, quam voluptas: potior legis obedientia, quam prænaticatio. Quod si hoc leue putas, vt carne vescamur suilla: qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit? Aut si preciosa est creatura huiusmodi, vindicaris: cum eo quod sit pulcherrimum, defraudamur. Abstinentia autem nostra, disciplina est castimoniæ. Discimus enim resecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiscentias, delectationibus corporis obuiare. Fortitudinis quoque exercitium est, pœnis pro lege non cedere. Iustitiæ quoque insigne atque prudentiæ, vt quod sequendum elegimus timore Dei, morte proposita reseruemus. Quis escam imperet liberis? Quis autem se ridendum præbeat? Quis autem in hoc seruiat, & non ridebitur? Non sum ita senex, vt mihi non iuuenescat animi fortitudo. Suspensus itaque cum hinc atque inde grauiter verberaretur, nec iam ferrent senilia membra verberum pœnas, lassatis carnificibus atque extensoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Et quidam seu longæuam miseratus ætatem, seu tentamentis circumuenire desiderans, Responde, inquit, tantummodò te manducaturum, nos te escæ eius immunem præstabimus. At ille clamans, Nequaquam, inquit, contingat mihi vt fiam senex incentiuum iuuenilis erroris, qui hucusque eram forma salutaris instituti. His ergo ludibriis vt paululum viuam lucrabor, & totius vitæ labores addicam, breuis viatico senectutis? Senectus portus debet esse, non naufragium vitæ superioris. Non te negabo lex patria, non abiurabo vos sancta instituta maiorum, non decolorabo vos infulæ sacerdotales, non te perfidiæ puluere turbabo canities. Quid multa? Immoriendo tormentis factus est cæteris magisterium perseuerantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. An non beatus, qui potuit virtute animi victor esse pœnarum, pietatisque remigio, seruare integram in tantis fluctibus passionem? — Augusti 1. Ex cap. 10. 2. Mach. 6. Attende quantæ sit constantiæ S. Eleazari responsum. Grauiter verberatur. Magisterium perseuerantiæ S. Eleazarus.

II. Post ipsum statuti sunt pueri septem cum matre. Insultare licet tyranno, qui dum callidè à sene incipiendum putat, magistrum eligit quo discipulos faceret fortiores quorum velut puerilem ætatem præmiis prouocabat ad culpam, arguebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci respondent: Quid nos contemnis vel circum- — Ex cap. 11.

circumscribis vt pueros? Sed fides cana est, sed valida disciplina. Experire certè, subiice quibus placet pœnis puerilia viscera, non inuenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinæ, quam legitimæ obseruationis excubiæ. Quem vicit senectus, superabit æmula senectutis pueritia. Sequimur patrem filii, discipuli doctorem. Collige suppliciorum instrumenta proposita: meditationem patientiæ, non terrorem inscitiæ afferunt, dum videntur.

alias, infantia.

IVSSIT maximum natu eligi. At ille ridens: Rectè, inquit, naturæ ordinem seruas. Sed cur Dei legem temerandam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi sumus, sed tamen à me inchoatum gaudeo. Quod quæris tyranne, confiteor, nos summo Deo seruire, & doces quid agere debeamus? Si tu tanta pertinacia vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eam tenendam putemus? Quid plura? Adhibentur variarum genera pœnarum. Sed vicit pietas immanitatis furorem, exclusa est anima, non religio. III.

Variis suppliciis afficitur primogenitus.

SECVNDVS accessit, nec degener fratris munia piæ confessionis impleuit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit: Aufertis quidem membranam, sed habeo galeam spiritualem, quam non potestis auferre. Et verè hanc galeam nemo auferre potest, sicut posteà Apostolus docuit in ecclesia Domini, quia caput viri Christus est, & eius sumus membra. Rectè puer istam diuino spiritu doctrinam Apostolicam præuidebat. Exuebant immanes bestiæ corium capitis, pardalicis feritatibus sæuiebant. At ille deficiens: Quàm dulce est, inquit, mori pro religione, quàm suauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua sunt rex grauiora tormenta, tu tuis vehementius torqueris suppliciis, quia vides vinci in potestate. IV.

1. Cor. 11.

Secundus occiditur.

ET hoc defuncto, tertium statui sibi iussit. Et cum eum partim tentaret insidiis, partim cuperet terrore percellere, respondit ad eum: Non faciam voluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum meorum passionem & nobilem vitam, non negabo piam germanitatem. Quæ vis adhibeto supplicia, quibus magis vrgeas, hoc proficies asperitate pœnarum, vt maiora testimonia nostræ germanitatis accipias. Iussit itaque ei linguam amputari. At ille exclamans: Victus es, inquit, Antioche, qui organum vocis abscindi iubes. Confessus es te respondere non posse rationi, maioraque probas linguæ nostræ flagella, quam tua verbera. Nos enim tua verbera non timemus, tu nostræ vocis flagella non potes sustinere. Sed hæc pietatis flagella sunt, tua flagella perfidiæ. Sed etiam lingua sublata, grauius te suo cadens murmure flagellabit. Euadere te putas Antioche, si vocem eripias? Et tacentes Deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meum, laxaui linguam meam, abscinde linguam: sed non abscindes constantiam, non virtutem auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium veritatis, non eripies cordis clamorem. Si lingua amputatur, sanguis clamabit, & dicetur tibi: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Audit enim sanguinis vocem, qui audit internas cogitationes. Tenebræ licet operiant, & parietum septa circundent, non dicat impius, quia nullus sibi testis assistat, explorat vniuersa, videt omnia Deus: nec est aliquod facinus, quod possit latere omnium iudicem Deum, qui cognoscit vniuersa antequam fiant. Quid verba damus? Loquaciora sunt vulnera: & si vulnera tegantur, & si abscondatur cicatrix, non absconditur fides: nec tamen plaudas, quod auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis iam Deum sermone laudaui, nunc passione laudemus. V.

Tertius abscissa lingua loquitur.

Gen. 4.

Eccli. 23.

ET hoc perempto, iussit quartum vinciri ad rotam, vt eius vertigine membris omnibus solueretur. At ille cum torqueretur immaniter: Dissoluis, inquit, corporis membra, sed adiungis gratiam passioni, nec eripis solatium morti. Est enim vox tonitrui in rota, quia in bono & inoffenso vitæ istius cursu, cæleste resultat oraculum, sicut in Iohanne & in Iacob filiis tonitrui resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotam currit, nec impeditur. Teres enim vita sine vlla offensione in quauis passione versatur, & intra hanc quoque rota currit. Currit lex intra gratiam, & obseruantia legis intra diuinæ curriculum misericordiæ est. Nam quo magis voluitur, plus probatur. Potius est hic ab impiis aduersa tolerare, vt ibi à Domino consolationem inuenire possimus. Et iste consummans cursum suum, abrupit spiritum, animamque victor effudit. VI.

Quarti fratris membra dissoluuntur in rota.

QVINTVS cum sisteretur, cæso prius, eidem iussit ignes admoueri, subiici incendia. Manabat è vulneribus cruor, & effossis vlceribus sanguis effusus, ipsos flammarum extinguebat globos. At ille inter ignium crepitus audiebatur, dicens: Gratias tibi Domine, quod dedisti nobis dicere: Transiuimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta: Igne nos examinasti, sicut igne examinatur argentum. Adstabo tibi sicut aurum purgatus incendio: & si quid fuit culpæ, ignis exussit. Itaque & iste translatus à corruptela ad incorruptionem, vitam exhalauit. VII.

Quintus, ignis supplicium patitur.

Psal. 65.

Psal. 16. & 65

SEXTO quoque admota tormenta sunt. At ille: Noli, inquit, frustra errare, & tuæ hoc adscribere potestati, quòd ista aduersum nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est precium, vt peccantes puniamur. Et gratias Domino, quòd hic à nobis duplicia peccata exiguntur, vt ibi nobis consolatio deferatur. Gratias autem & tibi, quod tam durus & immitis es, vt talibus nostris suppliciis Dominus, in quem peccauimus, genti nostræ propitius fiat. Nos quoque ablenamus ærumnam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste duris & asperis dilaceratus suppliciis, appositus est ad fratres suos. VIII.

Sextus grauibus tormentis cruciatur.

SVPERERAT iunior ex fratribus, & iam pudebat Antiochum immaturæ ætati se ita fuisse ludibrio. Itaque dolis eum desiderans circumscribere, pollicebatur honores, diuitias, amicitiam suam, consortium secretorum. At verò pia mater monebat filium suum, dicens & huic sicut cæteris: Nescio quemadmodum in vterum meum introistis, neque ego spiritum donaui vobis, neque membra formaui, sed hæc omnipotentis Dei munera sunt. Putaui: Antiochus videns matrem solicitam, quod saluti eius timeret, ipsi quoque suadere cœpit, vt filium ab intentione sua reuocaret. At illa voce patria dicebat filio: Tu solus superes fili, summa votorum meorum, tu postremus clausisti partus meos, tu postremus conclude gaudia mea. Miserere mei, quæ te in vtero tot mensium curriculo portaui, ne vno momento confundas senectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, nec sacrum eorum comitatum relinquas, nec consortium deseras. Te adhuc isti expectant triumphi. Adspice in cælum, vnde hausisti spiritum, ad patrem omnium: adspice in terram, quæ tibi ante alimoniam ministrauit: adspice ad fratres, qui collegam requirunt: adspice ad matrem, quæ tibi lac dedit: redde mercedem pii sanguinis, noli à fratribus, noli à matre diuelli. Temporales opes sunt, quas promittit Antiochus: temporales honores, perpetua corona quæ à Deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit Dominus, sextum iam diem clausi, & omnium opera bona valdè. Debes mihi fili, vt quæ in illis sex laboraui, in te requiescam septimo, tanquam à sæculi operibus iam feriata. Itaque proripiens se iuuenis, ait: Quid sustinetis? Et multa vociferans, quod nequaquam diuelli posset à fratrum consortiis, quorum multo beatiora essent funera quam regis imperia, cum vrgeret conuiciis regem, & ipse acerbis excruciatus tormentorum generibus, vitæ huius munus absoluit. IX.

Consolatur mater filium iuniorem.

Gloriosum eius martyrium.

NOVISSIMA mater oblata est neci. Quis hanc beatam neget, quæ quasi septem vallata muneribus, inter corpora filiorum nullum sensit mortis incursum? Quis, inquam, dubitet de eius beatitudine, quæ septem turribus circumdata, in paradisi sedem caput extulit: quæ septem filiis cincta, sacratissimum Deo chorum, non solùm canorum vocibus, sed etiam passionibus, ad concinendas Domini laudes cælestibus inuexit altaribus? Quàm bonus X.

Mater nouissimè perimitur.

fidei

fidei pattus, quàm tutus portus iste pietatis, quàm splendida lucerna Ecclesiæ, septeno fulgens lumine, & octauo vtero cunctis luminibus oleum subministrans. De quibus pulchrè dicitur: Date partem illis septem, & illis quidem octo, eo quod in vtroque numero consortium gratiæ consequantur, in lege nutriti, per gratiam coronati, septem tanquam in sabbato, octo tanquam in Euangelio. Pia mater supplemento passionis adiuncta, quæ in talibus filiis integram pietatis formam & parturiuit & peperit. Eccli. 11.

XI. RECVRRVNT in memoriam sermones sanctæ Fœminæ, dicentis ad filios: Ego vos genui, ego vobis succum lactis infudi: nolite nobilitatem vestram perdere. Sic aliæ matres reuocare à martyrio solent filios, non vocare: At ista maternum in hoc ponebat affectum, si filiis vitam magis perpetuam quam temporalem suaderet. Spectabat itaque pia mater filiorum certamina, & quamuis maternorum viscerum compassione quateretur, tamen pietatis studio premebat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorum, malebat periculum: compressisque naturæ gemitibus, pœnas filiis optabat augeri, vt mors citiùs appropinquaret. Videmus conuersa vota matris in filios, ne quem superstitem derelinqueret, sed omnes piæ cohæredes mortis acquireret. Sed nec filij minores tali parente, qui se inuicem cohortabantur, qui dicebant vno studio, & quadam animorum acie: Mortis aduersæ impetum petamus. Tunc enim viuemus, cum fuerimus mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo se subtrahat prælio triumphali. Non homini, sed Deo nostras animas deuouimus: non homini, sed authori omnium militamus. Talis hæc pugna est, vt ille gloriosius vicerit, qui crudeliùs occisus fuerit. Itaque nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit: sed omnes, tanquam ad immortalitatis viam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt, & mater consona cernens filiorum agmina, tanquàm pia anima sui membra corporis in filijs offerebat, & per artus proprios videbatur sibi subire tormenta. Cadebant filii tormentis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita execabantur. Ex cap. 13. Vides quòd sancti viuūt cum fuerint mortui.

XII. REFERTVS erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non lamentata est, non oculos cuiusquam pressit, aut ora morientis clausit, non lauit vulnera, sciens gloriosiores esse, si euiscerati & concreti pariter puluere & sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores, qualia solent trophæa ex hostibus reportare. Non superiacienda velamina, non prosequendas exequias, nisi suæ comitatu mortis arbitrata est. Quæ cithara dulciores ederet cantus, quàm morientis filii in tam grauibus suppliciis ediderunt? Erumpebat enim naturæ gemitus, & inuitus. Spectares peremptorum cadauera, sicut fila chordarum audires heptachordum psalterium triumphalibus gemitibus resultare. Non sic illecebrosi cantus sirenum attraherent audientem, Illi enim ad naufragium trahunt, isti ad sacrificii victoriam. Nec sic cygnea carmina aures animumque mulcerent. Cygni enim naturæ sorte moriuntur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in nemore columbarum murmura, vt vltima verba morientium cum summa suauitate resonabant. Nec sic luna inter stellas refulget, vt inter filios mater: & cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, & cum amplexata victores in medio filiorum iaceret. Fortitudo matris quāta fuerit.

XIII. O vera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior: ô indissolubile pietatis vinculum, ô verè valida charitas sicut mors dura, sicut inferi zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluuio totius orbis spatijs innocua ferebatur, ita & tu aduersus fluctus tam grauium passionum pietate immobilis restitisti: & cum posses salutem filiorum eligere, noluisti. Cant. 8.

XIV. QVO affectu vos prosequar sanctæ matris pia pignora? Quo penicillo sermonis mei describam formæ vestræ & animarum similitudinem? Stetistis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos India quoque in extremi maris secreta fugiens declinauit, & soli de rege superbo sine bellico conflictu victoriam reportastis. Vicerunt in vobis sola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia vos non potuit vincere, & quia atroci peremptus est morte.

ITEM VITA SS. FRATRVM MACHABÆORVM,

PER DIVVM GREGORIVM NAZIANZENVM SCRIPTA. ET EST

Oratio vigesima in ordine Orationum eiusdem.

I. QVID autem Machabæi? Horum enim præsens est festiuitas, qui licet minus honorantur à plerisque, quòd non Christi certarunt gratia: omnibus tamen veneratione sunt digni, quod ob leges paternas fortiter egerint. Cum enim ante Christi passiones martyrium sustinuêre, quid facturi erant, si post Christum persecutionem pertulissent, ac illius pro nobis mortem imitati fuissent? Qui enim sine hoc exemplo tanta eminuêre virtute, quomodo non generosiores apparuissent, si cum exemplo periclitati fuissent? 1. Augustini Festiuitas Machabæorū antiqua.

II. PROINDE licet sermo iste mysticus sit & absconditus, mihi tamen ac omnibus Dei amatoribus admodum credibilis existit, neminem, qui ante Christi aduentum martyrio decessit, id sine Christi fide assecutum esse. Verbum enim, quod postea temporibus propriis libere prædicatum est, iis etiam, qui mente puri fuerunt, antea cognitum extitit: quemadmodum ex multis liquet, qui ante illud honorati fuerunt. Non igitur despiciendi sunt, quod tales ante crucem extiterint: sed propter crucem laudandi, ac honore, qui ex sermonibus prouenit, digni: non vt iis gloria inde augeatur, nam quo pacto eorum gloria crescere posset, quorum res gestæ tam gloriosum quid habuerūt? sed vt glorificentur laude digni, virtutemque æmulentur audientes, memoria, tanquam stimulo, ad similia incitati. Multi ante crucē Christi, crucis tormentum experti.

III. CÆTERVM quales nam hi fuêre? aut vnde, quave sub initium institutione & disciplina impulsi, ad tantum virtutis & gloriæ fastigium sunt progressi, vt annuis his festiuitatibus ac panegyribus honorarentur? Nam quòd maior quam rerum visibilium de eis opinio in omnium resideat animis, id liber de iis conscriptus, discendi cupidis & studiosis ostendit. Qui etiam docet rationem passionibus imperare, dominamque esse, siue ad virtutem inclinet, seu malitiam. Sanè & alios liber ille martyres celebrat, inter quos & horum meminit certaminum. Mihi verò hoc tantum dixisse sufficiat, Eleazarum primitias tulisse inter eos, qui hîc ante Christum sunt passi, quemadmodum post Christum Stephanus. Vir sacerdos, & senex, canus capillis, canus & prudentia, prius quidem pro populo sacrificabat, & orabat, nunc autem semetipsum hostiam obtulit Deo perfectissimam. Purgationem plebis vniuersæ, dextrum certaminis prooemium, adhortatioque loquens & tacens. Adduxit autem & filios septem, institutionis suæ indicia, hostiam viuentem, sanctam, beneplacitam Deo, omni legali sacrificio splendidiorem & puriorem. Siquidem legitimum est & iustissimum, vt filiorum præclarè gesta patri referantur accepta. Pueri autem illi generosi & magnanimi, generosæ matris germina generosa, gloriosi veritatis certatores, Antiochi temporibus excelsiores, Mosaicæ legis discipuli genuini, patriarum consuetudinum obseruatores diligentes. Numerus apud Hebræos laudabilis, & propter septenariæ quietis mysterium venerabilis, vnum spirantes, ad vnum respi- Annuis festiuitatibus & panegyribus honorabantur septem Machabæi. Laudat librū Machabæorum. Per filios discipulos intellige. Septenarius numerus olim laudabilis.

reſpicientes, vnicum vitæ iter ſcientes, vt pro Deo mortem ſuſtinerent, non minus animis fratres quam corporibus, inter ſe de morte æmulantes. Proh miraculum, tormenta tanquam theſauros præripientes, ſub magiſtra lege pericula pro aliis ſubeuntes, quæ non magis ingruentia formidabant, quam ceſſantia quærebant, vnum hoc declinantes, ne tyrannus eos punire differret, ac quidam ex eis incoronati diſcederent, inuitique à fratribus ſepararentur, &
Maternus affectus erga filiorum ſalutem quantus fuerit. mala victoria ſuperarent, ac nequaquam in patiendi periculum inciderent. Mater ibi erat animoſa & generoſa, puerorum ſimul ac Dei amatrix, cuius materna viſcera vltra naturæ dilaniabantur rationem. Non quia eam filiorum miſeraretur cruciatus, ſed quod timore angeretur, ne paterentur. Neque magis deſiderabat abeuntes, quam optabat vt reſidui aliis adiicerentur. Et horum quidem rationem habebat maiorem, quam eorum, qui iam deceſſerant. Nam horum certamen anceps erat, at illorum diſſolutio ſecura. Et hos quidem iam Deo conciliauerat, illos autem vt Deus acciperet, curabat.

O anima virilis in corpore muliebri! O ſpecimen admirandum, & magnanimum! O ſacrificij illius Abrahamici, niſi fortè maius quid audendum ſit. Ille enim promptè vnum obtulit, licet vnigenitum, & qui ex promiſſione erat, & ad quem promiſſio pertinebat: & quod maius erat, quod non generis ſolùm, ſed & talium ſacrificiorum primitiæ & radix conſtitueretur. At illa totum filiorum populum ſacrificauit Deo, tam matres quam ſacerdotes, victimis in iugulationem promptis exuperans, holocauſtis rationalibus, ſacrificiis ſe vrgentibus. Illa vbera oſtendebat, & filijs enutritionem in memoriam perducebat. Canitiem prætendebat, ſenectutemq; pro ſupplicatione ſubiiciebat: non vt ſalutem quæreret, ſed vt paſſionem moneret: nec mortem, ſed dilationem periculum eſſe cenſebat: Nil eam flectebat, nihil emolliebat, nil audaciam eius minuebat. Non tormentorum inſtrumenta expoſita, non rotæ expeditæ, non catapultæ, non vngularum acies ferrearum, non enſes, quorum acies etiam ſubigebatur, non lebetes feruentes, non ignis incenſus, non tyrannus minans, non populus vrgens, non genus inſpiciens, non membra dilacerata, non carnes dilaniatæ, non ſanguinis riui fluentes, non iuuentus, quæ conſumebatur, non mala præſentia, non quæ expectabantur: ſed & periculi prolongatio, quæ aliis in talibus grauiſſima eſſe ſolet, illis erant leuiſſima: ſpectaculo enim oblectabantur, & paſſionibus ferè moram innectebant. Ita varia tormenta illa, tanquam nullius eſſent momenti, contemnebant. Quin etiam perſecutoris ſermones multiformes, conuiciantes, comminantes, blandientes deſpiciebant. Quid enim ille non tentabat, vt quod ſperabat, aſſequi poſſet? IV.

Sapientia & fortitudo martyrum quanta. INSVPER & puerorum ad tyrannum reſponſiones tanta ſapientia ac generoſitate erant refertæ, vt ſi cuncta aliorum bona in vnum fuiſſent congeſta, parua tamen eſſent, ſi cum illorum fortitudine eſſent collata. Immò fortitudo eorum parua fuiſſet, ſi cum prudentia eorum in ſermonibus comparata eſſet. Quin & ſolis illis contigit, vt ita paterentur, ac interim contra minas perſecutoris & terrores imminentes adeo ſapienter reſponderent. Quibus tamen pueri generoſi, vel parens generoſior nequaquam vincebantur. Cum verò ipſa omnibus ſuperſtes extitiſſet, ac animi dolorem cum amore temperaſſet, pulchram parentationem illis ſeipſam exhibuit. Eos enim ſubſecuta eſt, quos paulò ante præmiſerat: & hoc quonam modo? Sponte ad periculum proceſſit. At cum quali oratione funebri? Pulchri ſane puerorum ad Tyrannum ſermones exiſtunt, pulchrorumq; pulcherrimi. Et cur non? Cum quibus ſe inſtruebant, & Tyrannum feriebant. At matris longè fuere pulchriores. Primò quidem conſolantes, poſtea verò funebres. Quinam igitur puerorum ſermones fuere? Bonum enim eſt, vt & vos illorum reminiſcamini, vt quemadmodum certaminis habetis exemplum, ita etiam ſermones de martyrii laude in talibus habeatis temporibus. Erant autem aliorum alij, & ſecundum quod vnumquenque vel perſecutoris ſermones, aut periculorum ordo, aut animæ armabat alacritas, & ſi typo effingere licet, tales erant. V.

NOBIS, Antioche, ac circunſtantes omnes, vnus Rex Deus eſt, à quo facti ſumus, & ad quem conuertimur: vnuſque legiſlator Moſes, quem haud prodemus, ſeu offendemus. Non per pericula viri, ob virtutem exantlata, ac miracula multa, etiam ſi alius adhuc Antiochus nobis minaretur, te etiam truculentior. Vna autem nobis ſecuritas eſt, mandati obſeruatio, & vt legem, qua muniti ſumus, haudquaquam præuaricemur. Vna gloria, omnem aliam gloriam præ illa contemnere. Solæ nobis ſunt diuitiæ, quæ ſperantur. Nihil autem terribilius, quam à Deo aliquid
Fides martyrũ quanta. timere. Cum his conſiderationibus ſumus inſtructi, ac ita armati. Cum tali tibi iuuentute eſt controuerſia. Dulcis equidem mundus hic eſt, dulce & ſolum patrium, necnon amici & cognati, coætaneique, ac templum iſtud magnum & nomine tam celebre, ac panegyres patriæ, & myſteria, reliquaque cuncta, quibus nos ab alijs differre videmur: non tamen dulciora ſunt Deo, ac periculis, quæ propter honeſtatem ſuſtinentur. Nec tu hoc cenſeas: Alius nobis eſt mundus longè rebus viſibilibus ſublimior & ſtabilior. Patria alia Hieruſalem ſuperna, quam nullus Antiochus obſidebit. Et quia fortis eſt, & inexpugnabilis, nullam timet deſolationem. Cognati verò nobis ſunt inſpiratio, & qui ſecundùm virtutem ſunt nati. Amici autem, Prophetæ, ac Patriarchæ, à quibus nobis & pietatis eſt typus. Coætanei vero, qui hodie nobiſcum periclitantur, & fortitudine ſunt contemporanei. Panegyres autem, Angelorum tripudia, myſteriumque vnum magnum, ac maximum, & à multis abſconditum, Deus: ad quem & hæc reſpiciunt myſteria. Deſine igitur nobis parua & indigna polliceri: non enim honorabimur inhoneſtis, neque lucrabimur damnoſa, quoniam non tam infeliciter negotiamur. Deſine etiam minari: aut contra minabimur: tuam impotentiam, & noſtra argue ſupplicia. Habemus & nos ignem, quo perſecutores puniamus. Exiſtimas tibi certamen eſſe cum gentibus, ac ciuitatibus? necnon regibus effœminatiſſimis? Ex quibus hi quidem vincent, illi autem fortaſſis ſuperabuntur. Verùm nequaquam eis de talibus periculum imminet. Contra Dei legem aciem inſtruis, contra tabulas è Deo inſculptas, contra paterna ratione & tempore honorata, contra ſeptem fratres vnica anima colligatos, ſeptem te trophæis infamaturos. Quos vincere nequaquam VI.
Exod. 13. magnum eſt, ab illis verò ſuperari turpiſſimum. Illorum genus ſumus & diſcipuli, quos ignis columna, & nubis in
14. 16. via deduxit: quibus mare diuiſum eſt, & fluuius ſubſtitit, & ſol ſtetit, & panis pluuia deſcendit: quorum manuum
Ioſ. 3. 10. extenſiones orationis gratia factæ multa milia in fugam conuerterunt: à quibus feræ ſuperabantur, & quos ignis
Dan. 14. 3. non tangebat, ac à quibus reges generoſitatem admirantes, abſtinebant: Dicemus & aliquid tibi cognitum. Elea-
16. zari myſtæ ſumus cuius fortitudo tibi eſt comperta. Prior pater certauit, nunc filij ſuccedunt. Prior abiit ſacerdos, nunc ſubſequentur ſacrificia. Multis nos terres, ſed multo plura ferre ſumus parati. Et quid ò ſuperbiſſime, minis tuis nobis facere poteris? num perſuadebis? At nihil fortius eſt ijs, qui omnia ferre ſunt parati. Cur moramini lictores? cur cunctamini? Cur mandatum tam egregium expectatis? vbi enſes? vbi vincula? celeritatem exopto. Maior ignis accendatur, beſtiæ efferentur, tormenta augeantur, omnia ſint regia & ambitioſa. Ego primogenitus ſum: primum me ſacrifica. Ego nouiſſimus, ordo mutetur. Sed & è medijs quidam inter primos exiſtat,
Propter legis obſeruationes paſſi ſunt Machabæi. quo æquis partibus inter nos honoremur. Sed parcis. Expectaſne fortuitum quid, aut contrarium? Sæpè ac iterum eundem repetemus ſermonem. Nequaquam immunda comedemus, nec offeremus. Tu prius noſtra venerateris, quam nos tua colemus. Summa ſermonis: aut crudeliora adhuc excogita tormenta, aut hæc à nobis contemni ſcias. Et hæc quidem ad Tyrannum.

AT quibus inter ſe adhortabantur? qualiaque de ſeipſis ſpectacula exhibebant? quàm fuere pulchra? quàm ſacra? omnique viſione, ac auditione Dei cultoribus ſuauiora? Ego enim recordatione ſolum voluptate impleor, VII.

ac cogi-

ac cogitatione cum certantibus versor, enarrationeque exornor. Amplectebantur se mutuò, & à collis pendebant. Panegyris erat, ac si certaminibus initiarentur. Eamus fratres ad pericula, clamabant, eamus, vrgeamus nos dum excandescit Tyrannus. Nil nos emolliat, vt salute plectamur. Conuiuium nobis propositum est preciosissimum, nequaquam illud negligamus. Pulchrum est fratres cohabitare, conuiuium celebrare, ac vna conglobari. Pulchrius verò pro virtute periclitari. Quòd si possibile esset, corporibus etiam pro legibus certassemus patrijs: sed & mors ista inter laudabilia existit. Verùm quia tempus hoc non admittit, corpora exhibeamus. Etenim si nunc haud morimur, num ideò nunquàm occumbemus? num generationi debitum suum non reddemus? Ex necessitate gloriam faciamus, dissolutionem cauillemur: quod commune est, proprium faciamus, morte vitam comparemus. Nullus igitur è nobis animæ curam gerat, nec pusillanimis existat. Tyrannus postquam in nos incidit, de aliorum transgressione desperet, periculis ordinem ipse statuat, nos nihil in promptitudinis feruore dissentiamus, primusque aliis via existat, nouissimus verò certaminis signaculum. Hoc nobis cunctis pariter infixum sit, quòd cum perpetua domus nostræ laude coronabimur, & quod persecutor nullam è nobis partem accipere poterit: vt quemadmodum de omnibus gloriatur, ita vnica intumescat prauitate. Non minus transmigratione, quam generatione, inter nos fratres appareamus, omnesque tanquam vnus periclitemur, & pro omnibus singuli. Eleazare, suscipe: mater subsequere: Hierusalem mortuos tuos magnificè sepelito. Si sepultura carebimus, posteris nostra referto: sed & amatoribus tuis religiosum vnius vteri sepulchrum ostende.

Fratres Machabæi se mutuo ad ineundum martyrium hortantur.

Ecce ma[illegible] sepul[illegible]

VIII. Et illi quidem talia dicebant & faciebant, & aprorum instar, dentes inter se acuentes, in ordine ætatis & promptitudine qualitatis confortabantur, voluptatique ac miraculo erant contribulibus suis: terrori autem & stupori persecutoribus, qui cum totam gentem subegissent, adeò septem fratrum vnanimitate sunt superati, vt nec spem meliorem haberent de aliis. At mater generosa, cum illi virtute tot essent ac tales, animal inter legem & magnanimitatem medium, eousque gaudio pariter ac timore perfusa erat, in medioque duarum passionum campo constiterat: gaudii, ob virilitatem, & ea, quæ videbantur: timoris verò, propter ea, quæ imminebant, ac pœnarum immanitatem: & tanquam auis pullos, cum serpens adrepit, aut aliud quid insidiatur, circumuolabat, circum gemebat, supplicabat, simul certabat, & quid non faciebat, quod ad victoriam consequendam deseruiret? sanguinis guttas rapiebat, membrorum detruncationes colligebat, reliquias adorabat, cum vno loquebatur, & hunc offerebat, alium verò præparabat. Omnes autem ita alloquebatur: Eugè filii, eugè optimi mei, eugè in corpore constituti, corpore ferè cassi. Eugè legis ac canitiei meæ defensores, necnon ciuitatis, quæ vos aluit, & ad tantam virtutis gloriam prouexit. Adhuc parum, & vicimus. Fatigantur tortores. Hoc timeo solum: adhuc parum, & ego felicissima inter matres ero, vosque beatissimi inter filios. Sed matris desiderio tenemini? At nequaquam vos derelinquam. Hoc vobis promitto, non enim ita natos odi.

[illegible] cit

IX. Postquam autem defunctos vidit, ac securitatem ex complemento est assecuta, caput admodum lætè cum magna sustulit constantia, non secus ac ij, qui in Olympiacis vincunt: manibusque extensis, magna & splendida voce, Tibi, inquit, ô pater sancte gratias ago, tibi lex magistra, necnon pater noster Eleazare, qui ante filios tuos decertasti, quod meorum in partu dolorum fructum accepi, quodque mater facta sum omnibus matribus beatior. Nihil mundo reliqui, omnia Deo tradidi, thesaurum meum, spemque meam senilem. Quam magnifice sum honorata, quàm abundè senectutis mercede perfruor, nutrimenti impensam vobis filii remitto, cum ita vos pro virtute decertasse video. Omnes coronatos conspexi, tanquam benefactores intueor tortores: sed & parum deest, quin me Tyranno obseruatum ordinem gratias habere fatear, quod me vltimam periculis reseruauit, quod sobolem meam decertantem vidi, & cum vnoquoque filio depugnaui. Ita enim secura cum sacrificiis digrediar, non comas dilacerabo, non vestem discindam, non carnem vnguibus secabo non luctum instaurabo, non præficas conuocabo, non in tenebris me occultabo, vt aer mecum fleat, non consolatores expectabo, non panem luctus apponam: talia enim ignobilium sunt matrum, & quæ carnis tantum sunt parentes, quarum filii vitam sine digna aliqua finiunt relatione. Mihi verò nequaquam mortui estis, ô filij charissimi, sed copiosum fructum produxistis. Non me reliquistis, sed præcessistis. Non defloruistis, sed solidati estis. Non fera vos rapuit, non vnda absorpsit, non latro iugulauit, non morbus dissoluit, non bellum assumpsit, non aliud quid paruum aut magnum, quod hominibus accidere potest. Flerem equidem, & valdè quidem, si tale quid vobis accidisset. Lachrymis tum ostenderem, quod filiorum amatrix essem, quemadmodum nunc lachrymas repello. Parua hæc adhuc existunt. Verè vos deplorarem, si malè saluati fuissetis, si à tormentis victi essetis, si quis vos superasset, quemadmodum nunc superati sunt persecutores. Iam verò superstitibus vobis laus, gaudium, gloria, tripudia, ac lætitia mihi accrescit. Ego enim post vos immolabor. Cum Phinea collocabimur, cum Anna glorificabimur: præterquam quod ille vnus erat, nos verò tot scorticidæ, non corporum, sed animarum fornicationem confodientes. Et hæc quidem vnum à Deo datum, illumque nuper genitum: ego autem viros septem, eosque voluntarios sacrificaui. Hieremias funebrem mihi suppleat sermonem, non lugens, sed mortem laudans beatam. Super niuem splendetis, super lac coagulati estis, super Sapphirum compositio vestra, Deo, qui vos nasci fecit, ac mihi tribuit. Et quid amplius? Appone & me, ô Tyranne, filiis, si qua apud inimicos gratia est, quo certamen tibi sit venustius. Vtinam & per omnia transeam supplicia, vt cruorem meum sanguini, & carnes meas seniles illorum admisceam carnibus. Amo propter filios tormenta. Quod si hoc denegas, puluis saltem pulueri iungatur, vnumque nos excipiat sepulcrum. Ne inuideas æqualis honoris mortem iis, qui gloria sunt æquales. Valete ô matres, valete ô filii, ita enutrite eos, qui è vobis nascuntur. Pulchrum vobis certandi exemplum præstitimus.

Vide quæ sit diuersitas inter [illegible] corporales & spirituales.

Num. 25.

1. Reg. 1.

Thren. 4.

Attende martyris desiderium in matre.

X. Talia dicebat, ac seipsam filiis adiungebat. Sed quonam modo? Ad rogum accensum, tanquam sponsum adcurrit, huic enim adiudicata fuerat: nec ducentes expectauit, ne corpus sanctum & generosum corpora tangerent polluta. Sic Eleazarus sacerdotio est perfunctus è cælestibus initiatus, & initians. Ac Hierusalem haudquaquam externo, sed proprio emundauit sanguine, diemque nouissimum, mysterium quoquè fecit nouissimum. Ita etiam filij iuuentute sunt defuncti, non quod voluptatibus seruirent, sed quod passiones refrenarent, ac corpora sanctificarent, ad vitamque transferrent impassibilem. Sic mater fœcunditate sua fructum accepit, sic viuentes adornauit, & cum decedentibus quieuit: Quosque mundo genuerat, illos obtulit Deo, ac dolores suos certaminibus annumerauit, partusque consequentiam mortibus manifestam reddidit, à primo quidem filio vsque ad nouissimum, ijs, quæ fuere certaminis. Et quemadmodum in aquarum inundatione contingit, sic & virtutem aliam super aliam ostendit, ad passionemque adeò promptior erat periculis corroborata prioribus, vt tyranno gratum fuerit, quod non plurimorum mater esset: immò confusus, & victus discessit, ac primum tum didicit, quod non omnia armis subigi possent, cum pueros inermes adortus fuisset, qui sola pietate armati essent, & qui omnia potius pati, quam quæ ille iubebat facere, parati erant.

Mater adiudicatur morti.

Obdormit mater cum filiis in Domino.

Hoc

Iudic. 11. Dan 6.14. Dan. 3.

Hoc Iephte ſacrificio ſecurius & magnificentius fuit. Nequaquàm enim neceſſitate eſt perſolutum, quemad- XI.
modum ibi promiſſionis feruore ac victoriæ factum eſt deſperatione: verùm oblatio iſta ſpontanea fuit, & quæ ſolum mercedem haberet ſperandam. Sed nec Danielis certaminibus hoc fuit ignobilius. Qui cum in cibum datus eſſet leonibus, manuum extenſione feras deuicit. Immò nec in Aſſyria pueris poſterius, quos Angelus refrigerabat in igne, quoniam legem ſeruabant paternam, nec cibum tangere volebant pollutum & prophanum. Quin nec certamen hoc gloria ſua miraculis illis, quæ poſteà pro Chriſto ſunt exantlata, inferius fuit. Illi enim, quemadmodum in ſermonis dicebam principio, Chriſti ſequebantur ſanguinem, & Deus talium certaminum ductor erat, qui tantum ac tam admirandum pro nobis obtulit precium. His verò haudquaquam multa, neque talia virtutis fuere exempla. Horum virtutem vniuerſa admirata eſt Iudæa, & tanquàm ipſa coronata eſſet, exultabat ac geſtiebat. Certamen enim hoc maximum fuit ex ijs, quæ vnquàm in ciuitate illa fuere decertata. Neceſſe enim erat, vt in die illa lex vel ſolueretur, vel glorificaretur: eratque res tum quaſi ſub nouacula poſita, & ad vniuerſam Hebræorum gentem illorum pertinebant certamina. Sed & Antiochus ita ſtupore eſt percuſſus, vt minas verteret in admirationem (nam hominum virtutem & hoſtes quoque admirari norunt) cum ira deferbuiſſet, & res per ſeipſam fuit expenſa, adeò vt infecto negocio abiret, multis patrem Seleucum, ob honorem genti, necnon magnificentiam templo impenſam, laudans, multis quoque Simonem, qui eum adduxerat, inculpans.

Tam ſermone quam opere oſtendere conuenit quod eſt optimum.

Proinde hos nos, ô ſacerdotes, matres, & filij, imitemur. Sacerdotes quidem Eleazari honorem patris ſpiri- XII.
talis, qui tam ſermone, quam opere quod optimum eſſet oſtendit. Mulieres verò generoſæ matris illius gloriam, quo verè filiorum amatrices eſſe videantur, ac Chriſto fœturam ſuam offerant, nuptiaſque per talia ſanctificent ſacrificia. Filij autem, vt ſanctos illos venerentur, ac iuuentutem nequaquàm in turpibus conſumant affectibus, ſed in certaminibus contra paſſiones initis, & vt contra aſſiduum Antiochum generoſè pugnent, qui contra membra cuncta decertat, illaque multipliciter inſectatur. Cupio enim pugiles habere, qui omnis temporis, omniſque ſint modi, vniuerſum hominum genus, ac ætatem omnem, quæ vel palàm oppugnatur, vel cui clanculum tenduntur inſidiæ, illamque veteribus adiuuare narrationibus, adiuuare & nouis, ac vndique apiculæ inſtar vtiliſſima colligere in aluearij vnius fœturam & ſuauitatem: quo tam per vetuſta quàm noua in nobis glorificetur Deus, qui in filio, & ſpiritu glorificatur, qui ſuos cognoſcit, & à ſuis cognoſcitur, confeſſus, & confitens, glorificatus, & glorificans in ipſo Chriſto, cui ſit gloria in ſæculum, Amen.

ITEM ALIA VITA SANCTORVM SEPTEM MACHABÆORVM, PER D. IOHANNEM CHRYSOSTOMVM EPISCOPVM Conſtantinopolitanum ſcripta. Habetur Tomo primo operum eius.

Laudat præclarum diem ſanctorum Machabæorum.

QVAM ſpecioſa & grata ciuitas nobis enituit, & totius anni diebus ſplendidior hodierna præfulget, non I.
de vſitatis ſolis radijs illuminata præclariùs, ſed de lumine martyrum ſupra coruſcum fulgoris micantem illuſtrata ſublimiùs. Multis etenim ſolibus illuſtriores ſunt martyres, & magnis luminaribus clariores. Propterea hodie ſi dici poteſt, cælo ipſo ornatior terra lætatur. Sed in hac comparatione non atten[illegible] cinerem ſanctorum corporum, nec fauillam reliquiarum carnis, omniaque oſſa conſumpta temporibus: ſed aperi oculos fidei, & vide eos diuina virtute & gratia ſpiritus ſancti amictos, & diuini luminis claritate radiantes. Hi ergò ipſi de ſuperno ſolis circulo in terram radij Chriſto emittente iaciuntur, & à corporibus eorum proſilientes coruſca luce fulgoris, ſicut ſpeciem Eccleſiæ gaudentis illuſtrant, ita faciem diaboli inuidentis obcæcant. Nam vt audaces latronum duces, ſiue impij ſepulcrorum effoſſores, ſi fortè dum prædas agunt, aut ſpolia capienda conquirunt, in arma vel ornamenta Imperatoris incurrerint, quamlibet cupidi prædarum: tamen ita agnitis Regis inſignibus deterrentur, vt fugiant neque cominus accedere vel attingere audeant. Vnde ſibi non compendium procedere, ſed periculum prouident imminere, ſi quid inde audeant vſurpare: Ita profectò & dæmones, qui verè latronum & principes & magiſtri ſunt, vbi coronatorum martyrum corpora viderint poſita, longè ilicò à conſpectu eorum pauidi fugiunt & abſiliunt. Non enim ad naturam eorum intendunt, ſed in arcanam dignitatem, & gloriam Chriſti, qui in agone certantium induta corpora martyrum ſuorum, ſicut arma portauit. Huiuſmodi enim armis non angelus, non archangelus, non vlla alia creaturæ virtus induta eſt, ſed ipſe Dominus virtutum, & Angelorum, ſicut Paulus clamat, dicens: Si experimentum quæritis, prælianti in me Chriſti: Precioſa enim ſunt corpora martyrum, quoniam plagas pro Domino ſuſceperunt. Et quia ſtigmata propter Chriſtum membris ſuis impreſſa ferunt, & ſicut corona regalis vndique decorata fulgores varios emittit: ita & ſanctorum martyrum corpora, ſicut precioſis lapidibus acceptis pro Chriſto vulneribus diſtincta, omni regum diademate precioſiora, & ſpectabilia redduntur. Et illi quidem ſæcularium ſpectaculorum præſides, ſiue arbitri, quos Græci agonothetas vocant, proponentes certamina, magnum muneris ambitum eſſe exiſtimant, quando iuuenes & robuſtos luctatores in ſtadium introduxerint, vnde prima oſtentatione miraculum ſpectatoribus præbeant ſtudio. Hoc verò ſpiritali in agone non ità eſt, ſed omnia è contrario. Agonem enim proponens Chriſtus, non talem, qualem illi terreni agonothetæ, ſed horribilem & plenum timoris. Non enim hominum contra homines luctamen, ſed hominum aduerſus dæmones pugna eſt.

Radii ex ſanctorum martyrum corporibus proſilientes, Eccleſiam illuſtrant.

1. Cor. 13.

Vulnera ſanctorum gemmis longè nobiliora.

Epheſ. 6.

TALE ergò certamen nobis proponens Chriſtus, non iuuenes exercitatos ad luctamina athletas, ſed primæuos II.
adoleſcentulos, & cum ipſis ſenem Eleazarum, ſimulque mulierem anum matrem ſeptem adoleſcentulum vult conſiderare. Quid hoc noui eſt? quid paras? inutilem & adhuc teneram, in bellum, in arenam vel prælium ducis ætatem? quis enim ante hanc diem vidit, vel audiuit mulierem in vltima ſenectute poſitam dimicaſſe, & terribilem mortis adijſſe conflictum? Nemo huiuſmodi factum audiuit vnquàm. Sed ego, inquit, admirabile hoc, & nouum, quod neque auditu aliquando perceptum eſt, ipſis operibus demonſtrabo. Non enim talis agonotheta ego ſum, vt certaminis exitum in aliqua certantium virtute conſtituam, ſed ipſe aſſiſto luctantibus, & auxilium præbeo, & manum præbeo athletis meis. Et quod ex proprij arbitrij libertate ſuſcipiunt, de bonæ voluntatis affectu, vt pro legibus meis & nomine meo dimicent, id in victoriam ipſis procedere, mei eſt auxilij.

ERGO cum videris mulierem annis confectam, ſenio tremulam, baculo indigentem induci, & congreſſam III.
prælio paſſionis diſſoluere crudelem tyranni furentis inſaniam, & de incorporeis virtutibus triumphantem, & diabolo præualentem, & facilè vires illius concidentem cum poteſtate maiore: admirare diuini agonothetæ gratiam, obſtupeſce ad intuendam Chriſti virtutem, cuius athletæ non corporis robore, ſed fidei virtute luctantur. Infirma eorū natura, vel vetus eſt, ſed quæ eos vnxit gratia, potens eſt. Reſoluta ſunt corpora ſenectute, ſed ſolidatæ ſunt men[illegible] deſiderio pietatis. Non eſt ſenſibilis hæc pugna, neq; inſenſibile certamen. Noli ergò iſtos athletas extrinſecus conſiderare, ſed ingredere ſenſu rationabili ad interiorem eorum habitudinem: conſpice fidei eorum fortitudinem, vt intel-

Vt intelligis, quoniam qui contra dæmones pugnat, non robore corporali, neque valida compage membrorum indiget, nec de ætate iuuenili fiduciam sumit: sed & si tener adhuc adolescentulus in flore primæuo agit, & si senex ad extremas ætatis suæ metas peruenerit, animam vero fortem habeat & corroboratam fidem, nihil de ætate, vel modica, vel extrema ab effectu certaminis impeditur. Et quid dico senem & iuuenem, quando etiam mulieres expeditæ ad hæc prælia cucurrerunt, & illustres coronas adeptæ sunt? Nam illi extranei nobis, id est, mundani agones, & ætatis, & formæ, & generis dignitatem requirunt. Vnde & seruis, & mulieribus, & senibus, & pueris ad eos aditus denegatur: isthic vero apud nos omni personæ, omnique ætati, & vtrique sexui indiscreta facultate stadium patet, & agonis adeundi commune ius, & vna libertas est, vt prompta omnibus sine inuidia bonitate, ineffabilem Saluatoris nostri virtutem cognoscas, & Apostolicum sermonem opere confirmari videas. Quia virtus in infirmitate perficitur. Quando enim pueri, & senes supra naturam valent, & internis viribus modos ætatis extendunt, euidenter operantis in ipsis gratia manifestatur.

Non robore corporali indiget, qui contra dæmones pugnat: sed spirituali.

2. Cor. 12.

IV. Et vt plenius appareat, quia infirmitas athletarum nostrorum, quæ in exteriori est, clariores faciat esse victores, & senem, & pueros relinquentes, infirmiorem ipsis producamus in medium mulierem, illam anum, & septem puerorum matrem. Nam labores partuum non vel modice huic certamini impedimento sunt: Quid ergo eius prius aut potius mirabimur? Quod ex natura infirmum, aut quod de ætate habuit præliis inutile & immaturum, aut necessariæ compassionis affectum? Mater enim erat, vnde facile eam potuisset in tormentis viscerum suorum vincere materna pietas, nisi diuina pietatis altior virtus virili fide anile pectus armaret. Magna etenim hæc impedimenta sunt ad eum cursum, cuius intentio summa indiget patientia. Ego vero, & aliud his maius habeo dicere, quo & virilem mulieris fortitudinem, & callidam diaboli versutiam consideretis. Quid autem hoc est, diligenter inspicere debetis.

V. Immundi dæmonis maligna calliditas, non primam eam traxit in agonem, sed post filios eam duxit in prælium. Qua causa hoc? Ob hoc vtique, vt præuenientibus in conspectu eius septem filiorum suppliciis, deiiceret sensum eius, cum virtutem mentis in matre fregisset, varia crudelitate propositis ei spectaculis orbitatis suæ, cum iam eneruatam & consumptam maternis doloribus facile vinceret, & in ruinam mentis impelleret. Ne ergo hoc consideres, quod illata sibi tormenta tolerabant: sed illud magis contemplare, quod mater per singulos eorum duriores sustinebat dolores. Et hoc quod dicitur, bene norunt quæcunque patiendi dolores expertæ sunt mulieres, & matres factæ sunt. Nam sæpe & mater, si videat filium suum febribus æstuare, ita perturbatur, vt ardores illius in sua cupiat membra transferri, & mutata in se si possit ægritudinis vice, transfundere in filium sanitatem suam. Ita omnibus domesticis malis eas, quæ de filiis malis acciderint, ærumnas grauiores existimant. & intolerabiles fiunt, quæ matris sunt. Sicut ergo vera in cunctis matribus talis affectio, ita profecto manifestum est, quia mater illa grauius in suppliciis filiorum puniebatur, quam si ipsa pateretur: & maior erat passio in visceribus matris, quam in corporibus filiorum. Si ergo vnius filij nunciata est ægritudo, auditu solo viscera materna turbantur. Hæc autem non vnum tantum filiorum chorum vno tempore pariter interfici videns mater, nec absens per auditum suscipiens passiones eorum: sed præsens oculis hauriens, vulnera omnium, quos pepererat, quid non patiebatur? Quomodo non excidit mente: vnumquemque horum spectans horribilius, & diuersis pœnarum ingeniis cruciari, & per incisiones membrorum tam crudeli, quam lenta morte consumi? Quomodo tam ferali spectaculo non dissilierunt viscera eius, & desumpto corpore anima excussa est? Quomodo non & prima filij passione in ipsos ignes, quibus filius cremabatur, insiluit, vt simile vel deterius filiorum spectaculum compendio mortis euaderet? Nam etsi sapiens esset, sed mater erat: etsi amans Deum, sed carnem portabat: etsi prompta esset fide, attamen fœmineum sexum gerebat: etsi zelo diuinæ pietatis prompta ferueret, sed & maternæ affectionis vinculo memor partuum tenebatur. Si enim nos, qui viri sumus, frequenter cum videmus reum per forum duci refrenato ore in mortis damnationem, & eum trahente carnifice, de solo eius aspectu frangimur, cum tamen sufficientem habemus consolationem ex ipsa conscientiæ securitate, qua ab illius pœna mortis discernimur: facile metiri possumus quid illa pertulerit, quæ non reum aliquem & extraneum, & damnatione commerita duci videbat, sed septem filios simul in vna die non ista morte consumi, sed variis laniatos pœnis videbat interfici. Si enim lapidea quidem fuisset, & si viscera adamante compacta gessisset: ita forte potuisset inconcussa durare, & nihil eorum sentire, quæ & mulierem & matrem perpeti, vis ipsa naturæ pietatisque cogebat. Denique cogita, quomodo admiremur Patriarcham Abraham, quod filium suum offerens Deo, ipse vinxit in apparatu hostiæ manus eius, pedesque constringens, & eum paterna manu immolandum altari imposuit, & sapienter conferens, tunc videbis quanta mulieris huius virtus extiterit.

Attende diaboli calliditatem.

Maior erat passio matris quam filiorum.

Genes. 22.

VI. O amarissimum illud, simul & dulcissimum matris spectaculum: ô amarissimum quidem propter naturam affectionis humanæ, & propter ipsorum faciem tormentorum: dulcissimum vero propter virtutem fidei, qua delectabatur domesticarum spectaculo passionum: quo impiam sacrilegi regis crudelitatem confessio gloriosa vincebat. Vnde fortissima illa mater non frangebatur spectaculo orbitatum suarum, sed confortabatur: quia non profluentem eorum sanguinem adspiciebat, sed magis ad coronas eorum, quæ texebantur in cælis intenta gaudebat. Non videbat ad receptaculum temporale cauari petram sepeliendis, quia prouidebat æterna ædificari tabernacula coronandis. Non considerabat circunstantes populos, quia videbat adstantes angelos. Oblita est dolores partuum suorum, contempsit naturam sexus sui, nec memor etiam senectutis, ipsam quoque naturæ tyrannidem animo superante calcauit: naturæ (inquam) tyrannidem, quæ & bestiarum feritatem subigere consueuit. Sæpe enim difficiles capi beluæ, per amorem tamen suæ sobolis capiuntur. Dum enim natorum suorum dilectionem vitæ suæ præferunt, ita affectu pietatis incautæ in manus incidunt venatorum; qui prius catulos eorum venantur, vt per affectionis captiuitatem perueniant ad capturam parentum. Nullum est animal, nec ita infirmum, quod non pro filiis suis defensandis robur assumat: neque ita mansuetum, quod abreptis catulis non irritetur, & aduersus rapientem quanta potest virtute desæuiat. Sed istam totam ipsam, & per homines rationabiles, & per animalia irrationabilia pari iure porrectam, atque diffusam naturæ tyrannidem fidei virtute dissoluit: & non solum non insiluit capiti sæuientis tyranni, neque lacerauit faciem eius, vt bestia videns catulos suos diripi: sed tantam magnanimitatem fidelis animi omnem Philosophiam supergressam monstrauit, vt immolationem filiorum suorum præpararet hortatu suo, & ingereret persecutori. Et cum adhuc priores punirentur, residuos ad æmulationem eorum exhortantibus verbis in palæstra passionis iungebat.

Pia mater propter filiorum salutem, contempsit naturã sexus sui.

VII. Audiant hæc vniuersæ matres, & æmulentur virilem mulieris huius fortitudinem, & veram circa filios dilectionem, & secundum illam septem martyrum matrem nutriant filios suos. Non enim educatio filiorum hæc naturæ est, sed educatio matres facit: hæc enim voluntatis. Et vt discas, quia non pariendo tantum, sed magis bene nutriendo fit mater, audi beatissimum Paulum, quomodo honorificet & coronet viduam: non propter partum, sed propter educationem bonam filiorum, dicens enim: Vidua eligatur non minus annorum sexaginta, testimonium habens in operibus bonis, vt horum bonorum laudem consummaret, adiecit: Si filios enutriuit: non dixit, si peperit, Quid ergo æstimabimus illam mulierem pertulisse, si tamen mulierem istam dici oporteat, cum videret in filiorum membris

Attende quæ vera mater dicatur.

1 Tim. 5.

viscera sua cruciari, alterius auulsos à suis manibus digitos super prunas ignium spargit & vnius caput clauis configi, alterius capiti cutem detrahi, & totum corpus extracta pelle nudari, & eum qui talia patiebatur stantem fortiter, insuper & ipsi tyranno pœnas æternas voce libera comminantem? Quomodo mater hæc expectans eleuauit vultum suum, & os aperuit, & linguam mouit in verba, non in verba materni doloris affectu mollia, sed verba virtutis? Quomodo non recessit à carne anima eius? Quomodo? ego dicam. Non enim in terrena præsentia intendebat, sed in futura cælestia præparabatur, in his omnibus filiorum suorum prælijs & tormentis vnum timebat, ne cuiquam tyrannus parceret, & inuidia diaboli soluto certamine, triumphantium scinderetur chorus filiorum eius, ne quis eorum sine corona maneret. Et quoniam hoc timebat, minimum eorum, qui iam solus agoni supererat, tantum quod non manibus apprehendens in ignem ipsa incensum impulit: veruntamen pro manibus eum verbis exhortationis impulit, & armauit cum magna trepidatione pietatis, voce patria, obsecrans eum, ne callidi persecutoris sæuioribus crudelitate blanditiis emollitus, euelleretur à fratribus gloriosis, & concertantium immarcescibilem coronam victus amitteret. Nos citra dolorem alienas ærumnas audire non possumus, sed illa proprias & domesticas passiones citra dolorem intuebatur. Hæc non negligenter, neque in ambustione audiamus, sed vnusquisque eorum qui audiunt, in filiis suis totam hanc rem sibi depingat, in corde suo proponens virtutem eorum, quæ diximus de suis affectionibus metiatur: quamuis nec ita possit, quia naturales passiones sermo non potest explicare, experimentis autem tantum percipi potest humanæ affectionis expressio.

Obsecrat filium iuniorem mater, vt in fide perseueret

Psalm. 51.

VIII. QVAM bene igitur ad eam matrem congruit sermo ille propheticus, vt post septem filiorum coronas dicamus: Tu autem sicut oliua fructifera in domo Dei. Nam Olympiacis spectaculis, cum innumerabiles sæpe conueniant luctatores, vnum tantummodo manet corona victorem: isti vero de septem fratribus septem emicuerunt coronæ. Et quam mihi ostendis regionem ita fertilem, quem nondum tam numerosa prole fœtosum? Nunquid similes habuit parturitiones mater filiorum Zebedæi? Gloriosa quidem & ipsa Apostolorum mater, esse duorum tantum: Septem vero martyres nescio vnquam vnum protulisse vterum & ipsam eis matrem gloriæ sociam in consortio passionis appositam: & quidem non vna, neque simplici adiectione meritorum atque virtutum. Nam filij eius septem martyres erant, tantum autem corpus matris appositum est. Corpus quidem erat vnum, septem vero martyrum legio implebatur in matre. In qua dilata est gloria passionis, & corona martyrij, in ea omnium virtus & gloria confluebat: quia per vnumquenque filiorum suorum passa est, & quoniam illos ipsos tales ipsa perfecit: hæc ecclesiam nobis integram martyrum peperit, septem filios enixa sublimiter, quorum neminem peperit terræ, sed omnes cælo, magis autem Regi cælorum, cui omnes eos in vitam peperit æternam.

Mater per vnumquenque filiorũ passa est, quos peperit in vitam æternam.

IX. ERGO callidus omnis malitiæ machinator diabolus vltimam eam duxit ad certamen, ea causa, quam supra exposui, vt virtute eius fracta, & in spectaculo filiorum per tormenta morientium debilitata, facile postea debellaret afflictam. Si enim sæpe sanguinis humani fusionem videntes homines, consueuerunt pauore percelli, & non modicæ curationis eguerunt, vt & deficientem vitam resumerent, & labantem animam reuocarent: tantos illa videns sanguinis riuos, non ex aliena, sed de filiorum suorum carne manantes, quod non sustinuit, aut quam perturbationem mente suscepit? Itaque diabolus, vt supra dixi, propter quod eam post filios suos, quasi perfractam orbitatibus, & facile vincendam in vltimum certamen induxerat, id totum in contrarium sibi cecidisse persensit, & muliere per hæc ipsa, quibus vincendam putauerat, vincente confusus est. Maius enim confirmata mater exemplis filiorum, aggressa est certamen. Quamobrem per orbitates suas non fracta est, sed fortior facta est. Non enim iam reliquerat sibi pro quibus angeretur, vel quibus timeret: ne forte infirmitate fraudarentur coronis, sed omnes, sicuti vnum reponens promptuarium, ad supernos præmittens triumphos, & ad inconcussa perennis gloriæ regna, gaudebat, confidens decætero, & secura cum magnanimi voluntate. Et sicut coronæ quædam preciosissimis lapidibus compositæ eminentem gemmam, ita carnem suam choro filiorum coaptans, ad desiderabilem esum pullos suos, vt aquila subsequens euolauit, magnũ nobis relinquens solatium atque consilium, per id, quod in semetipsa opere passionis probauit, Quod filiis valido sermone persuaserat, vt corroborata anima, & sublimi sensu instructa, audeat omnes ingredi passiones, & omnia siue tormentorum, siue discriminum visibilium dura contemnere. Quis enim vir, quæ mulier, quis senior, aut quis iuuenis, decætero veniam possit accipere, aut excusationem habere fragilitatis carnis, & timiditatis humanæ, si propter Christum sibi pericula videat inferri: quando mulier senectute confecta, & tantorum filiorum mater, & ante tempus gratiæ congressa, sustinuit multis virorum per idem tempus metu mortis inclinatis in sacrilegia perfidiæ, necdum in Domini Saluatoris aduentu extincto peccato, neque morte deuicta, tantis animis & tanta virtute, tantas propter Deum pœnas sustinuisse cernitur, & vicisse cognoscitur, vt euangelicam perfectionem in temporibus legis impleuerit?

Diabolus propria machinatione confusus cecidit.

Qui cupiditatum ignes vicerit, spiritualis martyr est.

X. VNDE hæc ergo omnia cogitantes, & mulieres, & viri, & iuuenes, & senes, exemplum agonis huius, tantorumque in filiis, in matre luctaminum, sicut in tabula, ita in corde vestro describite, assidua vobiscum exercitatione meditamini. Contra omnem spiritualium inimicorum armaturam illius patientiam proponamus ad inuictæ virtutis exemplum, vt isthic æmulantes fortitudinem sanctorum illorum, similiter illic eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationalibus continentiam demonstremus: id est, contra iram & auaritiam, vel inanis gloriæ concupiscentiam diuino timore muniti, sensibus repugnantes, & consilia diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum ignes vicerimus: sicut illi tyrannidis ignem vicerunt, poterimus iuxta ipsos & matrem eorum, pari gloria constituti similes haberi. Potens autem est Deus vt præstet nos omnes per eandem fidem ad parem gloriam peruenire: per charitatem & gratiam DOMINI nostri IESV CHRISTI, per quem & cum quo est Deo patri regnum, gloria, cum spiritu sancto, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.

ADHVC DE MACHABÆIS EX D. BERNARDO ABBATE. EST EPISTOLA EIVSDEM SINE TITVLO, XCVIII. IN ordine Epistolarum.

In primitiua Ecclesia timebant sancti noua introducere.

I. VOD per fratrem Hescelinum tua charitas à mea paruitate quæsiuit, inde iam ad me scripserat Fulco Sparnacensis Abbas. Cui ego nil rescripsi: volens si quam forte super hoc reperissem patrum sententiam, ipsam potius ei transmittere, quam nouum vel nostrum quippiam respondere: qua non facile occurente, iam quod sentio ego sic interim vtrique respondeo, vt quodque forte rationalibus quilibet vestrum super eadem quæstiuncula quandoque vel legerit vel audierit, vel certe ipse senserit, mihi vicissim impartiri non negligat.

II. QVÆRIS itaque quidnam visum patribus fuerit, vt solis ex omnibus antiquis iustis singulari quodam priuilegio Machabæis annuam celebritatem pari cum nostris martyribus veneratione decernerent in Ecclesia solenniter exhibendam? Si dixero dignos merito martyrum gloria iudicatos, quibus non impar fuit in martyrio virtus: erit forsitan

sitan solutum, cur ipsos, sed necdum plane cur solos, cum & alios nonnullos ex veteribus pari constet zelo pietatis occubuisse, non tamen pari & tripudio recoli meruisse. Quod si illis non immerito huiuscemodi negatur solennis celebritas, quia nimirum quod præbuit virtus, præripuit tempus: cur non eadem fuit in Machabæis consideratio? Siquidem & ipsi pro tempore non ad cæli mox gaudia, sed ad inferni tenebras descenderunt: ne tunc quippe apparente primogenito ex mortuis, qui aperiret credentibus regna cælorum, agno videlicet de tribu Iuda, qui aperit, & nemo claudit: ad cuius introitum cum omnia authoritate supernis potestatibus diceretur: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Proinde si incongruum videtur cum gaudio recolere transitum, qui gaudij non fuit caueatur & in istis. Aut si istos ob suæ virtutis meritum festiuo prosequi fauore placet: cur non itidem deferetur & illis? *S. Machabæi ad tempus ad inferna descenderunt.*

III. An dicendum est vtrosque quidem in morte communem habuisse cum martyribus pietatis causam, sed non etiam vtrosque pariter eandem cum illis adeptos fuisse martyrij formam? Vniuersis nempe tam veteris quam noui testamenti martyribus æque conuenit, pro iustitia occubuisse: sed interest quod isti passi sunt, quia illam tenebant: illi, quia non tenentes reprehendebant. Isti, quod eam non desererent: illi, quod deserentes perituros esse assererent. Et vt breuiter totum in quo differunt, proferamus: hos cultus, illos zelus iustitiæ martyres fecit. Soli ex veteribus Machabæi, quia non solum causam, sed & formam (vt dixi) noui martyrij tenuerunt, iure fortasse in Ecclesia cum nouis Ecclesiæ martyribus eandem consuetæ celebritatis gloriam assecuti sunt. Instat quippe martyrum nostrorum libare & ipsi diis alienis, patriamque deserere legem, immo mandata Dei transgredi cogebantur, tenuebant & moriebantur. Non sic Esaias, non sic Zacharias, non denique vel magnus ille Iohannes baptista ita mortuus est: quorum primus serra fertur scissus fuisse, secundus inter templum & altare legitur occisus, tertius in carcere decollatus. Si quæritur à quibus, ab iniustis & impiis. Si qua causa, pro iustitia & pietate. Si quomodo, non tam eas confitendo quam proponendo. Proponebant veritatem obedientibus eam: veritas pariebat eis odium, & odium mortem. Licet iniusti & impij, non tam tamen in illis pietatem persequebantur, quam à se repellebāt: nec tam in illorum iustitiam ferebantur, quam propriam tuebantur iniustitiam. Aliud est, aliena inuadere: aliud, defendere sua. Non est idipsum nolle sequi veritatem, & persequi: inuidere credentibus, & increpantibus indignari: obturare os confitentium, & redarguentium stimulos non ferre patienter. Denique misit Herodes, & tenuit Iohannem. Quamobrem? Quia Christum prædicabat? Quia vir bonus erat & iustus? Immo propter hoc reuerebatur magis illum, & audito eo multa faciebat. Sed quoniam arguebat Herodem Iohannes propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui, ideo vinctus, ideo & decollatus est: passus quidem & ipse pro veritate, sed quam zelare videretur, non negare cogeretur. Hinc est quod hæc ipsa tanti martyris passio, multorum etiam longe minorum festiuitatibus minus festiue recolitur. Profecto si tali ratione & ordine passi fuissent Machabæi, ne vlla quidem fieret de eis mentio. Nunc autem quoniam similes illos fecit martyribus Christianis non dissimilis veritatis confessio, merito eos similis prosequitur & veneratio. *Psal. 23. Matth. 23. Mar 6. Matth. 14. S. Machabæi Christianis martyribus in confessione persimiles & gloria.*

IV. Nec moueat sanè, quod quemadmodum martyres nominatim & ipsi pro Christo minime passi sunt: quia non interest siue sub lege pro legalibus obseruantiis, siue sub gratia pro mandatis euangelicis quis patiatur. Vterque enim æque pro veritate, ac per hoc pro Christo, qui dixit: Ego sum veritas: pati cognoscitur. Itaque plus contulit Machabæis in hac parte martyrij genus, quam virtus, quando ne hos quidem ex patribus, quos pari constat virtute illo in tempore pro iustitia decertasse, pari etiam honore concelebrat præsens duntaxat Ecclesia. Puto quod arbitretur indignum quantumlibet laudabili morti, quæ Christi mortem præcederet, diem festum impendere, præsertim cum ante illam salutiferam passionem, non festiua gaudia, sed claustra tenebrosa quosque morientes exciperent. Sane Machabæos in deo (vt dictum est) excipiendos iudicauit Ecclesia: quoniam quod eis negabat tempus, contulit martyrij genus. Nec solum ipsos, sed & qui forte vitæ iam in carne manifestatæ mortem sua morte præuenerunt, siue morientes in ipsa, sicut Simeon & Iohannes Baptista: siue etiam pro ipsa, sicut Innocentes: quos alia ratione licet ad inferos & ipsi descenderint, ritu nihilominus solenni veneramur. Et Innocentes quidem, quoniam iniustum profectò fuit innocentiam pro iustitia morientem vlla vel præsenti gloria defraudari, Iohannes quoque sciens quod à diebus suis regnum cælorum vim patitur, vnde & clamat: Agite pœnitentiam, appropinquabit regnum cælorum: simulque videns vitam se protinus secuturam, mortem lætus excepit. Quod vtique ab ipso Domino moriturus sciscitari solicitus fuit, ac certificari meruit. Nam cum per discipulos eum interrogasset: Tu es, inquiens, qui venturus est, an alium expectamus? post enarrata plura miracula audiuit: Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me. In quo nimirum verbo significauit se Dominus moriturum, & tali morte quæ posset Iudæis esse scandalum, gentibus stultitia. Ad hanc vocem sponsi gaudens amicus sponsi alacri animo præcessit, quo & illum in proximo esse venturum, iam dubitare non potuit. Porro qui lætus & tam lætus potuit mori, potuit & lætam sibi memoriam promereri. Sed & senex ille tam plenus virtutum quam dierum, morte iam propinqua vitam baiulans in manibus, aiebat. Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ac si diceret: Securus descendo in carcerem, qui tam præsto meam sentio redemptionem. Et hic ergo, qui cum tam secura iucunditate, & iucunda securitate moritur, merito in Ecclesia celebrari cum gaudio memoratur. Cæterum illa qua ratione mors festiua reputabitur, quam nulla gaudiorum festiuitas comitatur? Aut vnde gaudium sumeret moriturus, qui se & ad infernales descendere tenebras certus erat, nec certi quippiam secum ferebat vnde in proximo de sui liberatore consolaretur? *Iohan. 14. Festum Machabæorū celebrat Ecclesia. Item Innocentum. Matth. 3. Luc. 7. 1. Cor. 1. Luc. 2.*

V. Inde est, quod vnus sanctorum cum audiret, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: conuertit se ad parietem, & fleuit fletu magno, atque ita impetrauit exosæ mortis aliquam dilationem. Hoc denique & miserabiliter plangebat dicens: In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Et paulo post, Non videbo, inquit, Dominum Deum in terra viuentium: non aspiciam hominem vltra, & habitatorem quietis. Hinc & alius quidam: Quis mihi hoc ait tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus: & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei? Israel quoque ad filios aiebat: Deducetis canos meos cum dolore ad inferos. Quid in his solennis lætitiæ, quid festiuæ celebritatis apparet? Nostri autem martyres cupiunt dissolui, & esse cum Christo: certi vbicunque est corpus, illò sine mora congregatum iri & aquilas. Mox, inquam, ibi exultant iusti in conspectu Dei & delectantur in lætitia. Ibi ibi benignissime Iesu, ibi statim vt de hoc sæculo nequam sanctus quisque eripitur, adimpletur lætitia cum vultu tuo, vna ibi vox iubilo resonat sempiterno, vox vna exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium; laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Nunquid hoc decantare libet at apud inferos sedentibus in tenebris & vmbra mortis: dum non erat qui redimeret, neque qui saluum faceret: quando necdum visitarat nos oriens ex alto, primitiæ scilicet dormientium Christus? *Esa. 38. Ibidem. Iob 14. Genes. 42. Philip. 1. Luc 17. Psal 15. Psal 117. Psal 123. Christus primitiæ dormientium.*

VI. Merito igitur Ecclesia (quæ gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus nouit) quos pares iudicat ex virtute, discernit tamen ex tempore: nec pari putat prosequendum obsequio, & transitum ad vitam, & descensum ad inferos. Itaque martyrium facit causa, tempus genusque discernunt. Tempus quippe Machabæos à nouis martyribus desiungit, coniungit antiquis: genus vero nouis aggregat, segregat à veteribus. Et hæc quidem in Ecclesia præmissis ex *Rom 12. Causa facit martyrem, non pœna*

teret gaudere, felices esse, diuitiis, & gloria, & imperatoria frui beneuolentia, ipsisque temporis & ætatis vos explere deliciis. Sed hæc quidem Iudex.

VI. DIXERVNT autem virgines, Sophiæ germina: Nos neque promissa, quæ tu dixisti cupimus: neque minas, nec tormenta curamus. Amamus enim bona, in quo non cadit interitus, & sponsum, qui non perit, humana omnia contemnentes. Quod autem minaris matrem te esse flagris cæsurum, tanquam hoc modo nos territurus propter naturalē inter nos mutuam consensionem, nescis te nobis, & illi annunciare bonorum perfectionem. Quid enim Christianis potest esse iucundius, quam pati pro Christo? Etiamsi non haberemus tales, quæ sperantur, remunerationes, quam non gloriæ præstantiam superat, pati pro eo, qui nos formauit? Quando autem nobis etiam paratum est regnum cœlorum, & diuitiæ, in quas non cadit interitus, & perceptio bonorum æternorum, conari nos traducere à nostra sententia promissione bonorum, quæ sunt ad tempus, est aperta insania. Ne fallaris ergo Iudex. Neque enim assentans trahes, neque puniens nos conuertes: sed tunc maiorem afferes molestiam, si parcens huic, quam tu magnificas, iuuētuti & pulchritudini, non sis graues illaturus cruciatus. Nos enim damno afficies maiorum bonorum remunerationis. Postquam audiuit Iudex hanc firmam & constantem defensionem, statuit eas seperare à se inuicem, & singulatim eas adducere ad examinationem: vt sic quoque eas maiore afficeret molestia, vt eis vteretur imbecillioribus. Cum autem interrogasset de ætate & nominibus vniuscuiusque, & à matre accepisset, vnam quidem vocari Fidem, & iam agere annum duodecimum: alteram autem duobus annis esse priore minorem, quæ vocatur Spes: tertiam autem nominari quidem Charitatem, vno autem anno esse secunda minorem: primam iussit primum produci: & Sacrifica, dixit, Dianæ, ô adolescentula: Non hoc tibi nouum imperamus, sed quod à nobis quoque fit iamdiu.

Constantia virginum.

Præclara vox.

Ætas Fidei Spei & Charitatis sororum.

VII. ILLA autem tanquam eo ipso vellet ostendere, eos frustra ipsas separasse, volentes ex tribus contextam comminuere catenam, vt qui ignorarent esse ei ex alto audaciam & doctrinam, quonam scilicet modo oporteat respondere: O vestram, dicebat, quæ in profundum vsque penetrat, cæcitatem, qui tam misere cæcutientes, a iis etiam vultis esse viæ duces: & cogere vultis, vt procedamus vobiscum ad eandem viam interitus. Quisnam autem homo, si sapiat, persuadebitur à vero quidem Deo recedere, cuius manuum opera sunt cæli & terra, & omnia, quæ sunt in eis: ad opera autem manuum hominum tanquam ad deos, accedere, & iis, quæ sunt mentis experta, & surda, eliget cultum offerre? Fuerit hoc summus stupor, & iam eorum, qui iubent, quam qui parent, amentia. Fac ergo quod vis, & iis, quibus vis, nos trade malis. Melius est enim prius pati omnia, dum sapimus, quam persuaderi, vt talia faciamus. Quæ dicta fuerant, replent ira Iudicem: & cum non posset persuadere, ad vim faciendam se contulit. Iubet ergo ei admi vestem, & manibus pone vinctis, eam virgis verberari grauissimis. Cum autem experientia maiorem ostenderet constantiam & vehementiores spiritus, & martyr, non vt quæ virgis cæderetur, sed vt quæ rosis spargeretur, potius esset affecta, ne vibicibus quidem in corpore eius apparentibus, incitabatur magis Iudex ad crudelitatem, & iubet ei mā millas excindi. Tum licebat in ea videre rem nouam & prodigiosam. Ei enim pro sanguine fluebant riui lactis. Quod quidem Iudici maiorem adhuc iram accendebat: & supra candentem focum eam iussit imponi. Sed quomodo ille cum esset malus, facile excogitabat supplicia: ita etiam bonus Deus per ea, quæ intentabantur, Sanctam nō cessabat glorificare. Quod hic quoque vsu venit. Nam cum ignis eam apprehendisset, conseruabat illæsam, amissa propria operatione. Deinde rursus quoque illinc sublatam, iubet iniici in sartaginem pice accensam & bitumine. In cuius stans medio, constanti & minime turbato vultu supernum inuocans auxilium. Et continuo ignis non erat ignis, & ardor mutatus fuit in frigiditatem: adeo vt videretur in roscido prato & in molli herba Sancta requiescere.

Fidei egregium responsum

Fides cæditur virgis acerrime.

Excinduntur eius vbera.

Nihil læditur ab igne.

IIX. SIC ergo omnibus, quæ inferebantur, suppliciis martyrem quidem Christi nihil lædentibus, eos autem, qui adspiciebant, mouentibus ad admirationem, nesciens quidnam ageret maligni minister germanus, in eam mortis gladio inferendæ pronunciat sententiam. Quod cum esset ei renunciatum, apertum erat, gaudio plenam esse martyrē. Quæ matrem est precata, vt oraret pro filia: & sorores est exhortata, vt non dubitarent mori pro consequendo brauio æternæ vocationis: Scitis, dicens, cui nomen dedimus & cuius sumus signatæ signaculo. In eius ad finem vsque persistere confessione, ne ignauia adductæ dubitemus. Vna mater nos genuit, eadem tres aluit, ab vna sumus educatæ tam corporali alimento, quam spirituali: Sit vnus finis etiam tribus, sororibus sint etiam sororiæ & germanæ voluntates. Sit prima domesticum exemplar iis, quæ eam consequentur. His verbis confirmatæ sorores, cum martyrem alloquentes, extremum ei vale dixissent, rogārunt vt pro se communem precaretur Dominum, vt sine offensione cursum ei parem peragerent, vt pares quoque consequerentur coronas.

Hortatur suas sorores ad constantiam.

IX. GENEROSA autem mater, non illiberaliter, neque pusillo & effœminato animo se gerens, sed perinde ac erubescens aliquid facere, aut dicere, quod esset abiectum & indignum tali filia, erat omnino magni & excelsi animi, hāc solum animo accipiens molestiam, ne videretur alias primæ exemplum non assequi, & veniret in periculum, ne vnius solius, & non trium videretur esse mater germana. Quocirca filiam dignis verbis prosequebatur: Ego quidem, ô filia, te genui, dicens, & propter te tuli partus dolores, & te nutriens deduxi ad hanc vsque ætatem: sed nunc accipio mercedem alimentorum, accipio laborum remunerationes, easque multiplicatas. Nam etsi nullus possit parem gratiam referre parentibus, (quomodo enim cum ab iis ipsum, quod sumus, acceperimus?) tu tamen mihi omnia abundanter reddidisti, cum tu me talis filiæ matrem esse ostenderis, & tam magnifice pro Christo decertaueris. Ad quem vade, filia, vade, tuo sanguine pro eo effecta purpurea, quo tuo sponso conspicieris. quo coram ipso sisteris, quouis colore & flore colorata speciosius. Hæc cum illa à sororibus & matre audiuisset, porrecta continuo ceruice, ei caput amputatur: & sustollitur ad Christum, qui est caput omnium.

Matris ad filiam responsum.

Fides capite punitur.

X. IMPIVS autem iudex non ferens ignominiam, ex se partæ victoriæ damnum cogitabat ex aliis reparare: multo autem magis per eas quoque victus apparuit. Continuo ergo accersita ea, quæ erat secunda: Crede mihi, inquit, filia, & cum maximam deam Dianam adoraueris, læta discede. Illa autem, Spes reuera, quæ pudore affici non potest: Quomodo, inquit, credidisti me esse sororem præcedentis, cuius iam fecisti periculum: ita tuo sit etiam animo persuasum, fore vt constantia conspiciar eius soror: & nihil esse omnino nec lætum, nec molestum, quod me ab hac traducat constantia. Hæc cum ille audisset, conuertitur continuo ad puniendum, producere interrogationem, inane esse iudicans & superuacaneum. Veste ergo nudatam, iubet ipsam quoque, sicut primam, crudis boum neruis flagellari. Cum autem par supplicium sustinens: ei quoque parem ostenderet fortitudinem, maior ira Iudici est excitata: & iubet fornacem valde accensam, venerandam excipere martyrem. Sed Deus sororis eius quoque curam gerebat similiter. Idipsum autem nunc quoque accidit, quod in flamma Babylonica: nam ingressam martyrem flamma nequaquam eam tangebat: Propterea ergo Spes emittebat voces, quibus simul & gratias ageret, & supplicaret. Agebat enim gratias, quod in malis illæsa fuisset conseruata: supplicabat autem propter ea, quæ erant futura, vt in omnibus illius nomen glorificaretur, & pudore afficerentur impij.

Rom 5.

Spes crudis neruis cæditur.

Dan 3

Ignis eam non contingit.

XI. EAM ergo non reueritus impius, quam ipse quoque ignis visus est revereri, iubet eam ligno suspendi, & ferreis laniari vngulis. Illa autem tunc quoque eandem præ se ferebat animi magnitudinem, quam in malis præcedentibus ostenderat. Quamobrem liberalis quidem gratia illustrabat oculos, membris vero dilaceratis quidam odor suauis aderat. Leniter autem summis labris subridens: Tu quidem, inquit, ô sanguinarie, putas robur meum eneruare suppli-

Vngulis laniatur.

ctis, Ego autem à meo Christo confirmata; confido fore, vt te infirmum reddam & imbecillum, & irritos efficiam tuos conatus, qui cum fœmina bellum gerere fis aggressus, idque eum fim iuuenecula, & ad opem mihi ferendam nihil habeam paratum, nisi quod in Deo vero confido. His ad furorem incitatus, iubet lebetem pice & resina plenum, & vehementer accensum Sanctæ subiici, Deo autem de more operante, lebes quidem dissoluebatur tanquam cera à facie ignis: quod vero in se habebat incensum, repente diffusum, non paucos perdidit ex iis, qui circumsistebant, infidelibus. Sed ne sic quidem potuit ille mente cæcus intelligere, quænam esset hæc virtus, quæ faciebat miracula. Vnde etsi in omnibus, quæ fecit, superatus fuisset, nesciens tamen quid ageret, in eã mortis per gladium inferendæ, æque atque in eius sororem, pronunciat sententiam. Rursus autem ea quoque in decessu preces implorabat maternas: postremam autem post ipsam sororem excitabat ad certamina, seipsam pulchrum & certum exemplar præbens, & ex eo quod passa sit, orationem faciens fide dignam. Deinde ad iacentes sororis accedens reliquias, eas amplectebatur, & partim quidem ex eo commota, quod esset soror, ad lachrymandum attrahebatur à cogitatione: partim autem intelligens martyrem eam esse, quæ iacebat, reliquias honorabat, tanquam sanctas, & ad gaudium retrahebatur. Quomodo enim propter Sanctam lachrymaretur, ad quam lubenter pari modo mortis iam tendebat; Suscipit ergo ipsa quoque mortem gladio, & pulchram viam ingreditur, viam vere beatam, & quæ est expetenda quidem omnibus Christianis, sed quam pauci ineunt.

Condemnatur capitali supplicio, Spes.

Honorat sororis sanctas reliquias

Iniqvvs autem Iudex eum ad extremam venisset dubitationem, & non posset apertam ferre ignominiam, in extrema tamen sorore adhuc spe tenebatur. Eum enim mouebat valde tenera illius ætas, quæ ei existimabatur fore expugnatu facilis. Postquam autem adhibuit interrogationes, & mouit verba, quæ poterant persuadere: Ne te decipiat, inquit Charitas, ætas mea tenera, vt quæ facile possit decipi, & à tuis verbis allici. Te n. docebit mox experientia, me esse ramum eiusdem radicis, & fœtum illius vnius vteri, cuius iam duorum germinum & filiarum fecisti periculum. Non enim, quantum in me erit, priores pudore afficiam neque degenerabo ab eadem nobilitate: sed tantum superabo fortitudine, quanto maiorem habeo experientiam, vt quæ Christi auxilium in eis didicerim. Hanc libertatem non tulit sceleratus: sed trahi iubet suspendi Charitatem, & omni ex parte extendi loris, adeo vt membrorum compages vehementi illa contentione diuellerentur à naturali sua compositione. Sed Dei virtus, quæ aliarum sororum curam gesserat, cum ipsa quoque erat, illam illæsam seruans à malis. Accenditur ergo ei quoque fornax ex omnis generis materia, cum is, qui iusserat, prius vehementi ira fuisset incensus. Vides, dicit ille martyri, ignem, qui contra te mouetur. Non poteris aliter minas eius effugere, nisi quod imperatur minime tergiuersans, effectum reddere studueris. Ego autem te vtar etiam benignius. Dic enim solum, Magna Diana: & statim ab omni criminatione liberaberis. Illa autem: Absit, inquit, vt vel solo verbo faciam aliquid impium & indecorum, & linguam tali polluam locutione, quæ est aliena à pietate in eum, qui creauit. XII.

Charitatis puellæ mira constantia.

Dirè extenditur loris.

Qvid deinde? Verbis relictis, fecit, quod ei iubebat ira, & iussit eam iaci in ignem: Illa autem non solum eos, qui ipsam erant comprehensuri, sed propemodum ipsum etiam iussum præueniens, in mediam flammam insiluit, tanquã in aquas calidas & lauacra suauissima. Protinus ergo flamma quidem diffundebatur, & apprehendebat eos qui circumstabant. Tetigit autem ignis ipsum quoque Iudicem, tum vt vlcisceretur impietatem: tum vt ipse minime dubitaret, sed vteretur seipso teste diuinæ potentiæ. Sic ergo res quidem impiorum afficiebantur dedecore: glorificabatur autem Deus per suam martyrem. Iudici autem male se habebat ea pars corporis, quam flamma tetigerat, & mittit quosdam, qui Sanctam adducerent. Qui autem missi fuerant, vident quosdam candidis indutos vestibus, eleganti & honesta specie, qui vel sola forma poterant adducere in admirationem. Qui etiam sæpe visi fuerant cum beata versari in fornace, & simul cum ea preces fundere. Cum autem eis Sanctam conantibus capere solutæ essent dexteræ, non valentes aliquid amplius facere: Egredere clamabant, ancilla Dei: vocat te Iudex. Quæ etsi ex igne egressa esset illæsa, cũ ei omnino non nocuisset ignis, & impius corpus haberet adhuc semiustulatum, & ex ipso posset intelligere: crassam tamen nubem ferens in oculis, erat plane insipiens. Propterea in eam rursus alia induxit supplicia, & iubet eius membra transfigi terebris. Cum autem martyr habens omnino mentem ad Deum sublatam, parum aut nihil curaret tormenta, eam morte condemnat. Quod quidem cum audiisset adolescentula, cuius non erant pusilli & muliebres spiritus, & reputasset hoc esse veluti signaculum & firmitatem suæ in Deum confessionis, magnas Deo egit gratias: Ago tibi gratias, dicens, diuina Trinitas, vna diuinitas, vna gloria, vna potentia, quod te & tuis martyribus meis sororibus dignam me, quæ sum minima, reddidisti. Concede autem, vt mater mea post meum decessum tandiu sit in hac misera vita superstes, vt tuis ancillis iusta faciat. XIII.

Insilit in ignẽ illæsa.

Læditur Iudex cũ aduersariis ab igne.

Dirum supplicium.

Cvm sic precata esset beata Charitas, admirandæ filiæ mater admirabilis pro ea est precata, non vt eam videret viuam, & longo tempore viueret, mortem effugiens, & eam solam haberet consolationem & spem senectutis, cum ab aliis esset deserta filiabus: nihil horum est precata, aut voluit: hæc enim iudicabat esse matrum illiberalis & pusilli animi, & quæ intuentur solum ad id, quod adest, & quod videtur: sed vt conuenienter eius proposito acciperet consummationem, & bona facta bonus sequeretur exitus. Quamobtem ad mortem ei addens animum, & ad finem cursus confirmans: Euge, dicebat, ô filia, O mei vteri re vera felix planta, O quæ honorauisti parentes, O quæ Deum in tuis glorificasti membris. Quis non tuam laudabit fortitudinem? Quis non animi robur & constantiam? Vade ad communem Dominum, ad thalamum, in quem non cadit interitus, ad quietem reuera beatam, laborum acceptura remunerationes. Vt visione apprehendo coronam, quæ dextera Domini porrigitur. Vt video angelos lætantes, & expectantes tuam consummationem. O quibus ego tribus filiabus honoraui Trinitatem: Qualia dona, quales ei obtuli suffitus? Tales preces, talia verba cum egregia mater filiæ præbuisset viaticum, profecta est ad viam desideratam. Collum itaque porrigens beata, prompto & alacri animo subiit mortem pro Christo. Cuius corpus mater simul cum magna affectione & pietate est amplexa: faciensque quod volebat ratio & natura, cum ipsum suffiisset, & vt decebat matrem & martyrum amantem, splendide & magnifice composuisset, & ea fecisset, quæ de more fiunt in rebus huiusmodi, id quoque in templo deponit simul cum sororibus, quod illa prius præclare excitauerat, rem magnam & thesaurũ, qui consumi non potest, vere amans Christi fœmina largita Christianis medelam animæ, medelam corporis, inoffensam vitæ transactionem, Deo coniunctionem, & qui potest magna bona præbere. Deinde cum tres integri dies intercessissent post illius consummationem, egressa hæc egregiarum filiarum mater pro sacrosanctis filiabus peractura cõmemorationem, accedens ad loculum reliquiarum: Preciosæ, dixit, apud Deum hostiæ, consummata & pulchre litata sacrificia, accipite vestram matrem contubernalem in vestris, quæ habitatis, tabernaculis. Hæc dixit, & simul cum his verbis abscessit mulier egregia, & somno, qui iustis congruit, obdormiuit, mater addita filiabus, & communiter rursus choro sanctorum. Cum autem piæ conuenissent fœminæ, ei quoque iustis factis, deposuerunt in communi loculo filiarum. Oportebat enim, quomodo animarum, ita etiam corporum esse vnam habitationem: Ad gloriam patris, & filij, & spiritus sancti, vnius diuinitatis: Quam decet omnis gloria, honor & adoratio, nunc & in sæcula sæculorum, Amen. XIV.

Consolatur filiã mater.

Caput amputatur S. Charitati

Sepelit filiarum corpora mater Sophia.

S. Sophia obdormit in domino

DE

DE S. EVSEBIO EPISCOPO VERCELLENSI, QVEM CONSTANTIVS IMPERATOR IVSSIT ABIRE IN EXILIVM, CVM in Concilio Mediolanensi constanter aduersum Arrianos fidem Catholicam tueretur, nolletque subscribere sententiæ in S. Athanasium ab Arrianis latæ.

Ann 356.

Epistola S. Eusebii Episcopi Vercellensis, dum Schytopoli in Palæstina exularet, ad presbyteros & ad plebes quasdam Italiæ transmissa, qua de statu suo & vita illos commonefacit. Habetur in codice antiquo, Mediolani typis excuso.

I. DILECTISSIMIS fratribus, & satis desideratissimis presbyteris, sed & sanctis in fide consistentibus plebibus, Vercellensibus, Nouariensibus, Hipporegiensibus, necnon etiam Dertonensibus, Eusebius Episcopus in Domino æternam salutem.

I. Avvn.

LICET nos multis Dominus noster à vobis corpore separatos fouetet bonis, & vestram admodum in aduentu & visitatione plurimorum fratrum nobis præsentiam exhiberet: tamen mœsti ac tristes, & sine lachrymis non eramus: quia longo temporis interuallo vestræ sanctitatis non accipientes scripta, verebamur nè qua vos aut accepisset diabolica subtilitas, aut potestas humana infidelibus subiugâsset. His ergò dum affligimur cogitationibus, & omnem consolationem fratrum, qui ad nos è diuersis veniebant prouinciis, ad dolorem magis absentiæ vestræ, quàm ad lætitiam verteremus: hoc præstare dignatus est Dominus, vt id, de quo eram solicitus, nō solum literis synceritatis vestræ, sed & præsentia charorum nostrorum, Syri diaconi & Victorini exorcistæ, cognoscere potuerim. Agnoui itaque fratres charissimi, vos vt desiderabam, esse incolumes. Et quasi subito raptum omni longinquitate terrarum, (vt Habacuc factum est, qui per Angelum portatus fuit vsque ad Danielem.) sic me indicarì ad vos peruenisse.

Dan. 14.

Solicitudo veri pastoris.

Non solum Diaconi, sed & exorcistæ, lectores, scolysti, &c. in ecclesia.

II. DVM autem singulorum literas accipio, dumque sanctos animos vestros & amorem in scriptis vestris percurro, miscebantur mihi cum gaudio lachrymæ, & auidus ad legendum animus, occupatione lachrymarum tenebatur. Et erant vtraq; necessaria, vt singuli sensus in hoc complementum desiderij sua dilectionis officia cuperent præuenire. Sic per dies in occupatione hac vobiscum me fabulari iudicans, præteritos labores obliviscebar. Ita enim vndique circundabant me gaudia, hinc stabilem fidem, hinc dilectionem, hinc fructum porrigentia, vt in tot & tantis constitutus bonis, subitò me (vt superius dixi) non in exilio, sed vobiscum esse iudicarem. Gaudeo itaque, fratres charissimi, de fide vestra: gaudeo de salute, quæ fidem sequitur: gaudeo de fructibus, quòd non solum illic constituti, sed & longè pergitis. Vt enim agricola arbori bonæ inseruit illi, quæ fructuum causa non securim patitur, non ignibus mancipatur: ità & nos vestræ sanctitati non solum seruitium secundum carnem volumus & cupimus exhibere, sed & animas nostras pro vestra salute impendere. Extendistis, vt dixi, firmos cum fructu ramos, & per tam longa terrarum spatia ad me pertingere laborastis. Gaudeo agricola, & libens nostri laboris poma decerpo, quia tantum facere voluistis: nec solum ego, vel qui mecum sunt sanctissimi nostri presbyteri & diaconi, vel cæteri fratres, sed & omnes, qui desiderantes sumus. Repletis enim, vt Apostolus beatissimus dicit, viscera mea, cum completis mandata diuina: quæ complere Christianos, Episcopum vel ecclesiasticos viros decet, quos in exilio fidei causa nostis laborare. Completis, quæ oportebat fratres fratribus facere, & patri filios exhibere. Sed cum nos secundū mandata diuina, vobis volētes de terrenis cœlestes, de caducis stabiles, de fragilibus sempiternos fructus facere, cœpimus per necessitatem patientes quotidie seminare: gaudebant de vestris fructibus pauperes, glorificabant Deum, non solum ciuitatis ipsius homines, sed & omnes qui aut videre aut audire potuerunt, quam mecum dilectionem haberetis, ex ipsis fructibus videntes, glorificabant Deum, & omni nos honore cum vestra benedictione nominabant.

Philip. 4.

III. VIDENS hoc diabolus, innocentium hostis, iustitiæ inimicus, contrarius fidei, quia in hoc opere benedicebatur Deus, inflammauit aduersum nos Arriomanitas suos (qui iam longo tempore suspirabant) non solum de hoc opere, sed & de sua infidelitate, ad quam nos persuadere non poterant, vt existerent violenti, more hoc, quo semper est vsus, vt quos persuadere non poterat, vi & potestate terreret. Congregauit itaque suorum multitudinem, qui nos ad officinam infidelitatis suæ rapiunt & eludunt, & totam hanc potestatem traditam sibi ab imperatore dicunt. His ergò multa dicentibus, & de sua potestate gloriantibus, in hoc illis ostēdere volui, quia nihil erant, * nec poterant, dum tacens vt carnificibus corpus tradidi, quod Dominus dicebat posse in persecutionibus tradi. Quam libero autem fuerim animo, dum ab ipsis patior & recludor, & per quatriduum seruor, & diuersorum increpationes & persuasiones audio, in hoc ostendi, quia nec vnum sermonem dixi. Addere voluerunt ad malitiam suam, vt à me cessarent fratres, id est, presbyteri & diacones: sed & cæteros dicebant se esse prohibituros, nè ad me accederent. Ego nè ab infidelium manibus, vel potius transgressorum, quod deterius est, infidelium, vt Apostolus dicit, manducarem cibum, libellum ad ipsos hoc more feci.

Diabolus quibus non potest persuadere, iis vim admouet.

** al. qua pot.*

S. Eusebius vexatur ab Arrianis.

1. Cor. 5.

Exemplar libelli facti ad Patrophilum Episcopum Arrianum, à quo ex Ioscphi Comitis hospitio extractus dira custodia mancipatus est.

IV. SERVVS Dei Eusebius cum conseruis suis, qui mecum fidei causâ laborant, Patrophilo custodi cum suis.

QVA mè vi multorum & furore non solum tractum per terram, sed interdum nudato corpore supinum portastis de hoc hospitio, quod mihi per vestros & agentes in rebus dedistis, è quo nunquam nisi nunc vestra violentia egressus sum. Et Deus scit, & ciuitas nouit, nec vos hic & in futuro negare potestis. Ideò Deo causam reseruo, vt quemadmodum ipse ordinauerit, finem possit accipere. Interim hoc me decreuisse sciatis (vt ratio nunc, & in futuro, & hîc possit stare) in hospitio, quo me clausum tenetis, in quo me post primam portationē retrudentes crudelius, ausi fuistis inde eodem modo portare, & in vnam cellam * reficere, non panem manducaturum, neque aquam bibiturum, nisi antè singuli professi fueritis, non solum verbo, sed & manu, vos non prohibituros fratres meos, qui mecum hæc fidei causâ libenter patiuntur, de hospitio, quo manent, necessarias escas offerre, neç eos, qui me dignati

** al. reiicere.*

§ Eusebius renuit cibū accipere ab Arrianis, ne videri posset cum illis in cibo communicare. Vide Bar ann 356.

fuerint requirere. Oportuerat quidem exire de corpore, nè tantum scelus, quod contra ius diuinum & publicum cōmisistis, sæpè scire volentibus cogeret dicere. Sed nè quis de infidelibus vos in nobis crudeles appellet, & ignorantes diuina præcepta, putet nos confusionem potius vitare voluisse, quàm Domino parere, ideo hoc voluisse præsumere. iterum dico, quod nisi professi & verbo & conscriptione fueritis, eritis homicidæ prohibēdo. Nouit hoc omnipotens Deus: nouit & eius vnigenitus, inenarrabiliter de ipso natus filius, qui salutis nostræ causa Deus sempiternæ virtutis hominem perfectum induit, pati voluit, morte triumphata, tertia die resurrexit, ad dexteram patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos. nouit & spiritus sanctus: testis est ecclesia catholica, quæ sic confitetur: quia non ego in me reus ero, sed vos, qui conseruos meos necessaria ministraturos prohibere voluistis. Et si hoc putaueritis vos debere contemnere, non quasi mortem timentem, sed nè post excessum meum dicatis, me voluntaria morte exire voluisse, & quandam vobis nebulam excusationis inueniatis, conuenturum me scitote ecclesias, quas clausus interim literis possim pertingere, conuenturum & Dei seruos, vt in ipsis concurrentibus, orbis terrarum, quid fides integra, quæ ab vniuersis catholicis Episcopis comprobata est, ab Arriomanitis patiatur, quos antè damnauit, possit agnoscere. Item subscripsi ego Eusebius Episcopus.

Literis fidē suam profiterentur: & Patrophilum arguit.

Adivro te qui has literas legeris per patrem, filium & spiritum sanctum, vt non supprimas, sed aliis legendas V. tradas.

Hi ergò vix quarta die ad hunc libellum mitigati, ieiunos ad hospitium, in quo manseramus, reuertere nos cō- VI.
pulerunt. Viderūt interea, quemadmodum nos reuertentes populi cum gaudio susceperunt. Lucernis nostrū hospitium circundederunt. Cœpimus annuente Domino, iterum egentibus ministrare. Non hoc sustinuit ipsorum inhumanitas, & nostrum amorem in suum odium peruiderunt. Vix ferè viginti & quinq; tolerare potuerunt dies. Erumpunt denuo, & cum perdita multorum manu ad nostrum hospitium veniunt, armati fustibus, per aliena claustra parietem rumpunt, & ad nos violenter perueniunt. Iterum rapiunt, & in arctiori custodia cum solo charissimo Tegrino presbytero recludunt. Nostros quoq; fratres, id est, presbyteros & diacones, omnes rapiunt & includunt. Post triduū potestate sua per loca diuersa in exilium mittunt. Alios fratres, qui ad nos venerant visitandos, in carcere publico mittunt, per plurimos dies reclusos tenent. Aduolantes iterum ad hospitium, omnia, quæ aut in sumptu, aut pauperibus fuerant comparata, * diruunt. Sed quia hoc publicum ipsorum facinus ab omnibus ciuibus notabatur, argumento hoc vsi sunt, vt aliqua redderent leuiora, & se nobis nostra reddidisse iactarent. Sumptus verò apud se tenuerunt: & post tantum scelus quærebant, si fieri possit, sic negare, vt nullum de meis ad me venire permitterent, qui escas corpori necessarias afferrent. Vix sexta die clamantibus sibi diuersis, vnum venire permiserunt: quantum ad se fuit, ostenderunt homicidæ animos: quem primum (nè à malignitate cessarent) quarta die dimiserunt: Postmodum sexta vix, deficientibus nobis, olim cum victu venire permiserunt. Hæc itaq; Arriomanitarum opera.

Arrianorū inhumanitas.
Eusebius includitur in custodia cum aliis.
* al. diripiunt.

Videte, sanctissimi fratres, si non est persecutio, dum hæc patimur, qui fidem catholicam custodimus: & altius VII.
cogitate, num valdè etiam deterior sit, quàm illa, quæ fiebat per hos, qui idolis seruiebant. Illi mittebant in carcerem, non tamen prohibebant ad se venire suos. Quantum ergò satanas ecclesias vulnerauit per Arriomanitarum crudelitatem? In custodia publica mittunt, qui liberare debent. Violentiam faciunt, qui, vt patiantur iustitiæ causa, discunt. Aliena diripiunt, qui, sua direpta nè repetant, de diuina lege docentur. Prætereà quanta illos inuasit crudelitas, dum facultatibus temporalibus gaudent? In carcere latronibus clausis, à quæstionariis vel à iudicibus non denegatur facultas videndi suos: à nobis & nostri prohibentur, & deuoti fratres nè veniant, non solum ab hospitio arcentur quo tenemur, sed nè adeant, carcerum comminatione terrentur. Sic cunctos subiugauerunt, vt manifestissimè agnouerim, ab Episcopis incipiam, dum honorem quidam timent amittere, ipsos fidem perdidisse: dumq; facultates terrenas & immunitates nolunt perdere, cœlestes thesauros & veram securitatem nullam iudicâsse. Sic quoq; ducti cæteri, dum Episcopos hæc timentes perdere vident, amare cœperunt, quæ semper habere non possunt.

Arriani crudeliores idololatris.
Matth.5.
Episcopi quidam, nè honorem perderent, fidem perdiderunt.

Sic Arriomanitæ diuites terrent, dum his proscriptionem minātur: sic pauperes, dum potestatem in carcere re- VIII.
cludendi habent. Et quanta insania est? In loco quo tenemur, non solum viros, qui nobis seruiunt, in carcerē mittunt, sed & puellas sanctimoniales sine vllo diuino timore in custodia publica recludunt. Sed vt gauisi non sunt seniores mali, qui pudicitiam Susannæ violare quærebant: ita nec hi gaudebunt semper, qui Ecclesiam persecutione varia, & depressione nimia suæ infidelitati conantur subijcere. Dixit enim sanctus Daniel ad illos: Sic timentes filiæ Israel concumbebant vobiscum. Sed recedat, sanctissimi, humanus timor à vestris animis, cum habeatis Domini consolationē, qui dicit: Nolite timere illos, qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt. Tempus est probationis, tempus est, vt probati innotescant manifesti. Ideò acceperunt humanum adiutorium, quia diuinum non habent: quod si haberent, nunquàm potestate terrena innocentium sibi animas subiugarent. Multa de illorum malis, quibus non solus ego, sed plurimi deprimimur, debueramus scribere: sed nè possemus hoc facere & ipsorum crudelitatem literis intimare, arctissima custodia seruamur ab ipsis. Ideò ad nos & alij, & nostri amici prohibentur accedere. Sed cōcessit Dominus mihi hanc epistolam per charissimum nostrum ad vos Syrum diaconem mittere, quem in potestate mittendi habui: quia prouidentia Domini nostri eo tempore ad videnda loca sancta accesserat, & cum cæteris fratribus inuentus non est.

Dan.13.
Ibidem.
Matth.10.

Cætervm vix hanc epistolam quomodocunq; conscripsimus, Deum semper postulantes, vt custodes in ho- IX.
ras refrenaret, & concederet, nè ad vos Diaconus nuncium magis laboris nostri, quàm qualescunq; salutationis literas ferret. Propter quod satis vos peto, vt cum omni vigilantia custodiatis fidem, seruetis concordiam, orationibus incumbatis, nostrî memores sine intermissione sitis: vt dignetur Dominus Ecclesiam suam liberare, quæ * super vniuersum orbem laborat, & vt nos qui deprimimur, possimus vobiscum liberati gaudere: quod præstare dignabitur Dominus, petentibus vobis, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est secum benedictus à sæculis & in omnia sæcula sæculorum, Amen.

* per, legendum puto.

Itervm peto, & vos per misericordiam Dei rogo, vt vnusquisq; in hac epistola salutationem suam nuncupet: X.
quia singulis, vt solebam, faciente necessitate, scribere non potui. Ita in hac vos omnes, fratres, sed & sanctæ sorores, filij & filiæ, omnem sexum appello, omnem ætatem peto, vt hac contenti salutatione, nostro obsequio etiam hos, qui foris sunt, & nos dignantur diligere, salutare dignemini. Salutāt vos fratres nostri, qui mecum sunt, presbyteri & diacones & omnes nostri: qui vna mecū satis petunt, vt nostrî memores, omnes vestros nostro dignemini obsequio salutare. Transmisi prætereà literas, quas ad Patrophilum custodem meum feci, vt ex his agnoscatis, nos Arriomanitarum nec minis posse terreri, neq; ipsorum serpentina blanda subtilitate posse ad ipsorum societatem perduci. Diuinitas vos protegat, florentesq; viuere & hîc & in futuro faciat cum omnibus vestris, fratres charissimi, & satis desideratissimi.

DE

DE EODEM S. EVSEBIO VERCELLENSI, ITEMQVE DIONYSIO MEDIOLANENSI EPISCOPO, EX LIB. X. EPIST. LXXXII. AD Vercell. S Ambrosij Episcopi.

I. DIximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis: sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in concilio Niceni tractatus addidisse, neq; clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduã, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio nõ reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si iisdem adstringeretur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse legum. mã præcepta in se custodire. Quàm resistebam, ne ordinarer? postremò cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur: sed non valuit præscriptio, præualuit impressio. Tamen ordinationem meam occidentales Episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt & tamen neophytus prohibetur ordinari, nè extollatur superbia: Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis est: si non, deest humilitas competens sacerdotio: vbi causa non hæret vitium non imputatur.

Bigami nõ admittendi in Clerum. *1. Tim. 3.*

II. Qvod si in aliis ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab Episcopo: monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ. Hæc enim primus in occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus, instituta monachorum teneret: & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ & normam integritatis iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem, abdicet vsu vrbis & conuersatione Hinc illi processerunt viri, Elias Heliseus, Iohannes: qui pelliceis tunicis & caprinis exuuiis induti, inopes atque egentes, angustiis & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa montium, inuia rupium, speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorum conuersatione dignus orbis terrarum non erat. Hinc illi Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebantur ieiunio, alebantur tanquam in desertis cibo aspero, potuque obuio, meritoque regij seruuli, Regi præualuerunt, & captiuitatem decusso iugo contempserunt, potestates subegerunt, elementa vicerunt, naturam ignis extinxerunt, euitauerunt flammas: obtuderunt aciem gladij, strinxerunt leonum ora, & vbi infirmiores fieri existimabantur, ibi fortiores reperiebantur: non refugiebant ludibria humana, qui cœlestia sperabant præmia: non horrebant tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia refulgebat.

Hebr. 11. Dan. 1. Dan. 3. Dan. 6.

S. Eusebius primus in Occidente monachismum coniunxit clericatui, postquam in Oriente sanctorum Monachorum instituta diligenter perquisisset, in Aegyptum profectus perfunctus legatione Apostolica, qua Alexandriæ aduersus Arrianos concilium habuit.

III. Hos secutus Eusebius sanctus, exiuit de terra sua, & de cognatione sua, & domestico ocio peregrinationem prætulit. Pro fide quoque, exilij dura præoptauit atq; elegit, coniuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui post habuit Imperatoris amicitiam exilio voluntario. Itaq; memorabiles viri, circundati armis, vallati exercitu, cum rapere[ntur] de ecclesia, maiore triumphabant imperio: quia contumelia terrestri merc[a]bantur mentis fortitudinem, regni potentiam: quibus militaris armorum strepitus extorquere nõ potuit fidem, subegerunt bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequiuit. Ira enim Regis, ira leonis, vt in Prouerbiis habes. Confessus est victum se esse, qui rogabat vt mutarent sententiam: sed illi validiorem calamum suum ferreis gladiis arbitrabantur.

Eusebius & D[ionysius] in exilium missi. *Prouer. 19.*

IV. Deniq; vulnerata est perfidia, vt occideret: non est vulnerata sanctorum fides, non desiderarunt patrium sepulcrum, quibus reseruabatur cœleste domicilium. Errauerunt toto orbe, vt nihil habentes, & possidentes omnia Quocunq; missi essent, locus deliciarum putabatur. Neque enim illis quicquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam: tentabantur, sed non mortificabantur, in ieiuniis, in laboribus, in custodiis, in vigiliis. Euaserunt de infirmitate fortes: non expectabant deliciarum illecebras, quos saginabat fames: non adurebat eos torrida æstas, quos refrigerabat æternæ spes gloriæ. Non frangebant glacialis plagæ frigida, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio. Non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat, Non desiderabant redimi à morte, qui præsumebant à Christo resuscitari.

2. Cor. 6. *Sancti pauperes euangelici, alios virtutum diuitiis locupletabãt.*

V. Deniq; sanctus Dionysius exegit votis, vt in exilio vitam poneret, nè regressus, confusa institutis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruitq; hanc gratiam, vt pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Itaque vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propriore martyribus titulo vitam exhalauit.

VI. Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis cõsuetudine hausit laborum tolerantiam Nanque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista illa absconditur. Ideo bonus athleta ait: Spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sanè, qui spectaretur ab Angelis, cum luctaretur, vt ad Christi brauium perueniret: cum certaret, vt in terris vitam angelorum instrueret, in cœlo nequitiam angelorum refelleret. Colluctabatur enim nequitiis spiritualibus: meritò mundus eum spectabat, vt mundus imitaretur. Hæc ergò vita in stadio, illa in spelunca. Hæc aduersum confusionem sæculi, illa aduersus carnis appetentiam. Hæc subijciens, illa refugiens corporis voluptates, Hæc gratior, illa tutior. Hæc seipsam regens, illa semetipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi: quia perfectis dictum est: Qui vult post me venire: abneget seipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergò Christum, qui potest dicere: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.

Obserua quæ hic dicuntur de Clericis & Monachis. *1 Cor 4.* *Vita monastica tutissima.* *Matth 16.* *Galat 2.*

Qui plura de hoc sancto viro desiderat, inueniet apud Baronium tomo tertio Annalium per annos singulos, prout gesta sunt, digesta.

VITA BEATI FRIARDI RECLVSI, AVTHORE S. GREGORIO TVRONENSI EPISCOPO, LIBR. DE VITA Patrum cap. 10.

An. 570.

I. MVlti varijq; sunt gradus, per quos ad cœlorum regna conscenditur, de quibus, vt opinor, & Dauid dicit, quia ascensus in corde posuit. Accipiuntur ergò hi gradus, diuersorum operum ad cultum diuinum profectus: & nullus in his gressum figere potest, nisi fuerit, sicut sæpè testati sumus, Dei adiutorio prouocatus. Sic enim Psalmographus in illo mediæ perfectionis gradu loquitur, dicens:

1. Aue. *Psalm. 83.*

dicens: Nisi Dominus ædificauerit domum, inuanum laborant, qui ædificant eam. Quod adiutorium nō modo martyres, verum etiam & illi, quos sacræ vitæ celebrauit authoritas, iugiter inquirentes, ad hoc, quod sitis desiderij spiritalis promebat, alacres peruenerunt. Nam si ad martyrium mens accensa est, huius adiutorij opem poposcit martyr, vt vinceret. Si ieiunij obseruantiam adhibere studuit, vt ab eo confortaretur, afflictus est. Si castitati artus reseruare voluit impollutos, vt ab illo muniretur, orauit. Si post ignorantiam pœnitendo conuerti desiderauit, vt ab eo nihilominus subleuaretur, cum lachrymis flagitauit. Et si quid operis boni exercere eorum quispiam est meditatus, vt ab hoc adiutorio iuuaretur, expetiit.

Psalm. 126.

Diuinæ gratię auxiliū ad omnia necessariū.

PER hos ergò scalæ huius ascensus tam difficiles, tam excelsos, tam arduos, cum sint diuersi, ad vnum tantum Dominū, per ipsius adiutorij opem conscenditur. Idcirco semper ille poscendus, ille quærendus, ille inuocandus erit, vt quod de bono mens concipit, adiutorio suo ipse perficiat. De quo & nobis sine fine oportet dicere: Adiutoriū nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram: sicut & ille beatissimus, de quo nunc nobis futurus est sermo, qui inter diuersas vel tentationes, vel cruces sæculi, semper eius adiutorij munimen expetiit. II.

Psalm. 123.

FVIT igitur apud insulam Vindunitam vrbis Nanneticæ vir egregiæ sanctitatis Friardus nomine, reclusus: de cuius vita parumper ad ædificationem Ecclesiæ dicere delectat animum, quia ignoto, an ab aliquo sit scripta. Hic ab infantia sua semper Deo deuotus fuit atque pudicus: factus autem vir, semper in Dei laudibus, semper in oratione, semper in vigiliis degebat, victus necessaria propriis manibus exigens à terra: & si in opera inter reliquos properaret, nunquàm ab oratione cessabat: quod vicinis, aut extraneis, vt mos rusticorum habet, ridiculum erat. Quodam verò die cum, reliquis in segete culmos inc dentibus, manipulos colligaret, examen mirabilium atq; sæuarum muscarū, quas vulgò vespas vocant, reperiunt. Cumq; acerrimè messores emissis aculeis lacerarent, vndiq; circumeuntes messem, locum illum, in quo hæ adunatæ erant, transiliunt, atq; irridendo beatum Friardum alloquuntur dolose, dicentes: Veniat benedictus, veniat religiosus, qui orare non desi it, qui Crucem auribus & oculis semper imponit, qui viis itineris sui salutaria vexilla præmittit: ipse metat super examen, ipse * illum sua oratione mitescat. Tunc quasi ad confusionem Dominicæ virtutis hæc verba suscipiens, prouolutus terræ, orationem fudit ad Dominum: & accedens, facto desuper signo Crucis, ait: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. Ad hanc eius orationem confestim omnes vespæ se intra antrum, vndè egressæ fuerant, abdiderūt. Ille verò spectaculum omnium factus, messem statim illæsus o. legit. Quod non si e miraculo irridentibus fuit, eo quod Dominus in se sperantem, ad confusionem eorum sic dignatus fuerit roborare. III.

Exercitia S. Friardi.

Crucis signo & precibus pellit examen vesparum.

DENIQVE post hæc cum in arborem pro quadam necessitate ascendisset, subitò, colliso sub pedibus ramo, ruere cœpit, cadensq; deorsum per singulos, quos percutiebat, ramos, Christi beatissimum nomen inuocabat dicens: Christe omnipotens, salua me. Cumq; peruenisset ad terram, nihil est læsus, sed aiebat semper: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. His & aliis virtutibus animatus cœpit intrà secreta cordis tacitus cogitare, dicens: Si Crux Christi, & inuocatio nominis eius, atq; adiutorium postulatum ab eo, tantam potentiam habet, vt aspera quæque mundi deuincat, periculosa obruat, tentationum atra depellat, & omnia, quæ sunt sæculi huius, oblectamenta, pro nihilo reputet ac fastidiat: quid mihi & mundo, nisi vt relictis omnibus, quæ eius sunt, in illius vacare solius debeam obsequiis, cuius nominis inuocatione à periculis sum saluatus iniquis? Et egressus ab hospitiolo suo, oblitus parentes & patriam, eremum petiit, nè in sæculo habitanti impedimentum aliquod in oratione mundi sollicitudo conferret. Ipse igitur, simul & Abbas Sabaudus, qui quondam Regis Clotarij minister fuerat, pœnitentiam accipientes, Vuinduniten sem Nannetici territorij insulam sunt aggressi. Habebant autem secum & Secundellum Diaconum. IV.

Cadit ex arbore illæsus.

Petit eremū, patria parentibusq; relictis.

ABBAS verò, ablata de aratro Domini manu, ab insula discedens, ad monasterium rediit, nec multò post, occultis causis, gladio est peremptus. Sanctus verò Friardus cum Secundello Diacono in supradicta insula stetit immobilis: habebat tamen vterque eorum propriam cellulam, sed procul inter se positam. Cumque strenuè in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem quotidiè deprecaris: iam enim sanctus es, & nomen tuum libro vitæ cum reliquis sanctis meis ascripsi: Egredere nunc ab hac insula, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus, discessit ab insula, nec socio nunciauit: tamen cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Regressus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abij extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cumque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta, quæ gesserat, simpliciter pandit. At senior obstupescens, suspiransque ac lachrymans, ait: Væ nobis, in quantum audio, à tentatore delusus es: vade, age pœnitentiam, nè vltrà tibi præualeant eius doli. Quod ille intelligens, & perisse se timens, cum fletu ad pedes eius prosternitur, rogans vt pro se Dominum deprecaretur. Cui, Veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro salute animæ tuæ poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cum ipse per Prophetam dicat: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Orantibus autem illis aduenit iterum tentator in simili specie ad Secundellum diaconum, dicens: Nonne præceperam tibi, eò quod oues meæ morbidæ essent, & pastore indigerent, vt egredereris & visitares, atque opem sanitatis eis tribueres? Et ille: In veritate comperi, quòd seductor sis, neque te Deum credo, cuius te speciem mentitis habere. Tamen si Christus es, crucem tuam, quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cumque non ostenderet, Diacono Crucem Domini in os eius faciente, confusus euanuit. Rursum verò ad eum veniens cum multitudine dæmonum, tanta illum cæde afflixit, vt vix putaretur euadere posse: & discedens, nusquam comparuit. Idem posteà Diaconus in summa sanctitate perdurans, die debito defunctus est. V.

Illusio dæmonis, Secundellum è cellula extrahentis.

Resipiscit Secūdellus.

Ezech. 18.

Ad signum Crucis fugit dæmon.

BEATVS verò Friardus cum magnis virtutibus effulgeret, quadam vice effractum è vento ab arbore ramum, quem, vt ferunt, ipse inseuerat, collegit compositumque baculum sibi exindè, quem manu gereret, fecit. Post multum verò tempus, iam arefactam virgam in terra plantauit, infusaque aqua sæpius, baculus ille frondes emisit & poma, atque intra duos aut tres annos in magnam arboris proceritatem distentus excreuit. Quod cum grande miraculum populis cernentibus haberetur, & quotidiè ad hanc visendam magna turba confluerent, ita vt etiam ipsam remotionem insulæ virtus prodita publicaret: sanctus Dei, nè vanæ gloriæ labe subrueret, arborem arrepta secure succidit. Rursusque sanctus alterius arboris ruinam cernens, quam acta venti violentia, floribus plena corruerat, misericordia motus, orauit, dicens: Nè pereat, quæso, Domine, huius arbusculæ fructus, quæ te iubente florum ornamenta produxit: sed potius à te incrementum reparationis indultum, fructuum mereatur adipisci effectum. Et hæc dicens, accepta secure, amputauit arboris columnam super radices, quæ adhuc hærebant, columnamque ipsam in modum sudis fecit acutam, ac eam terræ defixit. Mox ligatis fine tadi- e ramis, & ad pristinum restitutis statum, flores, qui aruerant, viruerunt. Ipso quoque anno hæc arbor fructus cultori suo restituit. Credo ego de misericordia Dei, quod miraculum præsens exigit loqui, quia obtinere potuit hic oratione sua vitam mortuis à Domino impertiri, qui obtinuit arbores aridas in rediuiua viriditate frondescere. VI.

Virga arida crescit in arborem.

Cur fa ctā arborem succiderit.

Insigne miraculum.

IDEM cum plerunque transitum suum fratribus prædiceret, quadam die tactus à febre, dicit suis: Ite ad Felicem Episco- VII.

Episcopum,& nunciato ei dilectum meum, dicentes: Frater tuus Friardus dixit: Eccè consummato cursu vitæ huius, Obitum
de hoc mundo absoluor:& vt certior sis de hoc verbo, die Dominica transitum accipio, & vado ad requiem, quam suum præ-
mihi promisit Rex æternus Deus. Veni, obsecro, vt videam te, priusquam obeam. Cumq; ille occasione nescio qua dicit.
detineretur, mandatum misit, dicens: Rogo; si fieri potest, vt me modicum expectes, donec moris actionum dissolu- Precibus
tis, ad te vsq; perueniā. Reuertentibus vero nunciis,& ista dicentibus, cum iam lectulo decubaret, ait: Surgamus ergò, obtinet di-
& sustineamus fratrem nostrum. O virum sanctitate ineffabilem, qui quanquam festinaret dissolui & cum Christo lationem
esse, non tamen oblitus charitatem. obtinuit apud Dominum adhuc esse in mundo, vt fratrem cerneret corporali in- sui obitus.
tuitu. Sed nec illum infimi reor fuisse meriti, pro cuius aduentu Dominus huius sancti dilatare dignatus est diem: nā
de illius tarditate accepto nuncio, protinus quiescente febre, sanus surrexit à lectulo. Post multum verò tempus adue-
niente Episcopo, à febre corripitur, ingressumque ad se salutat,& osculatur, dicens: Grandes mihi moras de itinere de-
bito facis, ô sancte sacerdos. Quibus vigilantibus nocte, quæ erat Dominica, manè facto, tradidit spiritum. Eo autem
emisso, mox omnis cellula ab odore suauitatis repleta, tota contremuit. Vnde indubitatum est, Angelicam ibi affuis- Abit è vita.
se virtutem, quæ sancti meritum signans, cellulam diuinis faceret aromatibus effragrare. Cuius gloriosum corpus sa-
cerdos ablutum recondidit in tumulo,& Christus animam suscepit in cœlo, relinquentem terrigenis exempla vir-
tutum.

Ann 390.

MARTYRIVM S. FELICIS APVD GERVNDAM,
Authore Adone in Martyrologio.

N Hispaniis ciuitate Gerunda, natalis S. Felicis martyris, qui de Scillitana ciuitate oriundus, cum perse- 1. Avovs.
1. I cutiones in Hispaniis aduersus Christianos agi comperisset, ascensa mercatorum naui, amore martyrij Felix it in
ocyus accurrit:& cum aliquandiu apud Barcinonam, Empurias, & Gerundam verbum Dei prædicans Hispaniam
plurimos in fide cōfortasset,& fama eius longè lateq; crebresceret, iubente Daciano, repentè à Ruffino Fustibus
officiali tentus est. Cumq; nomen Christi confidentissime fateretur, primo fustibus cæsus,& in ima car- cæditur.
ceris trusus: deindè manibus pedibusq; ligatis, negato cibo & potu, in loco squallido proiectus, post hæc etiam cate- Dire cru-
nis grauioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus,& penè in frusta discerptus est. ciatur.

II. Deinde missus in carcerem, nocte ab Angelo visitatus atque sanatus, facto die, ad certamina reuocatur. Tune
vngulis excoriatus, capite inuerso, ab hora tertia vsq; ad vesperam suspensus, nullum penitus sensit dolorem. Deinde Vngulis la-
in carcerem Ruffinus eum trudi præcepit, vbi per totam noctem splendor copiosus effulsit. Sed & voces Angelorum niatur.
psallentium auditæ sunt in cælo. Quod cum nunciatum fuisset Ruffino à custodibus, iussit eum, manibus post tergū
ligatis, in maris profundo mergi. Ibi continuò vincula eius dirupta sunt,& angelis ipsius manus tenentibus, super vn- Crudelissi-
das deambulans, ad litus venit. Tunc Ruffinus iussit, iterum cutem eius vngulis detrahi, ac deinde vsq; ad ossa laniari, mè lacera-
& tandē vulnera vulneribus instaurari, vsque dum inuictum Christo spiritum reddidit. Corpus eius Gerundæ in mo- tus, mori-
numento, quod ipse sibi praparauerat, conditum est Nonis Augusti. tur.

An. 960.

VITA S. ETHELVVOLDI VVINTONIENSIS EPISCOPI: EIVS SANCTI VIRI VITAM SCRIPSIT QVIDEM
Vuolstanus Vuintoniensis monachus, eius alumnus, sed Codex MS. quo vsus est fr. Laur. Surius, testabatur esse contractam. Stylum plerunque idem mutauit.

I. PARENTES S. Etheluuoldus ingenuos & Christianos habuit, Vuentanæ vrbis ciues. Floruerunt autem 1. Ave.
sub Eduardo seniore Anglorum Rege, mandatorum Dei seduli cultores. Felix eius genitrix, cum eum
in vtero ferret, intempesta nocte somnium vidit eiuscemodi. Videbatur sibi sedere præ foribus do-
mus suæ,& quoddam sublime vexillum ipsius obtutibus offerri, cuius suprema pars cœlum continge- Somnium
ret: idemq; modeste se submittendo ad terram, suis fimbriis circumplectī ipsam grauidam: rursusque matris eius.
valdè sublimiter sese erigere,& inflexibili firmitate consistens, cœlum, à quo se deposuerat, repetere. Expergefacta
mulier, iterum sopore deprimitur,& eccè repente videt ex ore suo exilire & auolare quasi aureā quandam miræ ma-
gnitudinis aquilam, quæ volitando cuncta Vuentanæ ciuitatis ædificia auratis alis obtegeret, & in alta cœlorum se
subrigens, ab eius se adspectu subduceret.

II. Solenni quodam die, cum ex more nutrix illius ad ecclesiam se conferre, precibus illic incubitura, decreuisset, Diuinitus
tanta vis imbrium è cœlo proruit, vt extra eius loci limen, vbi puer asseruabatur, pedem efferre non posset. Cum- transfertur
que eo nomine acerbissimè fleret, omnipotentem Dominum deprecatura, caput humiliter deposuit. Et eccè nullam in templū
tempestatis molestiam sentiens, subito inuenta est eū infantulo residere in templo, quò ire constituerat: & quod nul- nutrix san-
la ratione credere potuisset vt fieret, factum vehementer expauit. cti Ethel-
uuoldi.

III. Cvm autem creuisset puer, traditus est sacris literis imbuendus. Erat enim natura agili, & acri ingenio, adeoq; S. Ethel-
tenaci memoria, vt quicquid didicisset, retineret. Vbi verò adoleuit,& famam eius Rex Ethelstanus percepit, celeri- uuoldus di-
ter eum ad se accitum, apud se manere voluit, curauitque eum sacerdotio initiari. Per id tempus Elphegus Episcopus scit literas.
simul ordinauit Dunstanum, Etheluuoldum & Ethelstanum, peractaq; Missarum solennitate, dixit. Hodie coram Initiatur sa-
Deo tribus viris manus imposui, quorum duo ad pontificiam euehentur dignitatem, tertius per lubrica volupta- cerdotio.
tum blandimenta ad miserabilem deuoluetur vitæ finem. Tum verò Ethelstanus sciscitabatur ex sancto antistite, i-
psius cognato, num ipse is futurus esset. Cui sic ille respondit: Non erit tibi pars in ordine isto, nec in hac veste diu per-
mansurus es, idq; ita euenit. Nam paulo post ad lubrica sæculi prolapsus est. Etheluuoldus porrò Glasconiam petiit, Accipit ha-
& sub Abbate Dunstano habitum monasticum induit, vigiliisq; & precibus incumbens,& abstinentia corpus suum bitum mo-
edomans, semper ad ardua virtutum culmina adspirauit. Cumque ab omnibus amaretur, & Abbas eum mona- nasticum.
sterij Decanum constituisset, nulla animi superbia intumuit: sed tantæ humilitatis & subiectionis de se præbuit sub- Fit Decan'
ditis exempla, vt quotidiano manuum opere hortum coleret, & fratribus ad prandium poma ac diuersi generis legu- monasterij.
mina præpararet.

IV. Postqvam autem Rex Edredus eius sanctitatem cognouit, hortante eum matre sua Edgina, locum quendam,
quem Abendoniam vocant, ei tradidit, in quo antiquitus exiguum fuerat monasterium, sed tum neglectum ac de-
solatum cernebatur. Ad instaurandas eius domos præbuit ei Rex de thesauris suis, & mater eius etiam largius
munera,

Creatur Abbas. munera ei donauit. Itaque loci eius Abbas effectus, monachos congregauit, eosque in multa vitæ sanctitate gubernauit. Venit autem Rex quodam die ad monasterium, & mensus est omnia fundamenta monasterij propria manu. Rogante autem eum Abbate, vt cum suis apud ipsos prandium sumeret, Rex annuit, & iussit Abbas omnibus hydromeli (vulgo medonem vocant) abundè bibendum inferri. Hauserunt igitur tota die ministri, & omnibus largiter bibentibus, liquor ille vix ad palmæ mensuram imminutus fuit. Attende miraculum.

In eo monasterio erat frater quidam Elstanus nomine, vir simplex & magnæ obedientiæ, cui Abbas dederat negotium cibos procurandi monasterij artificibus. Coquebat ille quotidie carnes, & operariis sedulò ministrabat, focum accendens & aquam apportans. Accidit autem, vt quodam die Abbas illum cerneret stantem iuxta cacabum feruentem, simulque adspiceret omnia vasa munda & pauimentum scopis repurgatum. Itaque hilari vultu ait ad eum. O frater mi Elstane, hanc obedientiam tu mihi suffuratus est. Sed si eiusmodi miles es Christi, immitte manum tuam in bullientem aquam, & partem vnam ex imo cacabo mihi impiger extrahe. Ille incunctanter mittens manum, ab imo lebete bullientem partem excepit, aquæ feruorem minimè sentiens. Is postmodum Abbas creatus, etiam Vviltoniæ Episcopus fieri meruit. V. Magna obedientia Elstani monachi.

Fvit Ethelnuoldus templorum diuersarumque structurarum fabricator egregius. Sed communis hostis solitas suæ malignitatis ei tetendit insidias, vt si qua posset ratione, eum extingueret. Cum enim quandoque vir Dei in ædificio quodam laboraret, ingens postis super eum cecidit, & in foueam quandam eum detrusit, omnibus ferè costis vnius lateris confractis. Quod si fouea illum non suscepisset, membris omnibus contritus fuisset. Sed virtute præpotentis Dei vir sanctus breui restitutus est. Tandem iubente Edgaro Rege, vir Dei à beato Dunstano Vuintoniensis Episcopus consecratur. Erant tunc in veteri monasterio Canonici moribus valdè deprauatis, elatione, insolentia, luxuria fœdi, ita vt quidam ex iis nollent suo ordine Missas celebrare: repudiatisque vxoribus, quas præter ius fasque sibi copulauerant, alias ducebant, crapulæ & ebrietati perpetuò vacabant. Id minimè ferens Episcopus, annuente Rege Edgaro, expulit eos, & in illorum locum introduxit Abendonienses monachos, iisque ipse se & Abbatem, & Episcopum exhibuit. Misit autem Rex quosdam è suis, qui Clericis præciperent, vt aut quam primum loco renunciarent, aut monasticum habitum susciperent. Illi nimio pauore contetriti, cum vitam monasticam execrarentur, monachis ingredientibus, statim loco cessere. Posteà autem tres ex illis, monachorum habitum complexi sunt. Ad id enim temporis in gente Anglorum non erant monachi, nisi in Glasconia & Abendonia. Porrò Clerici illi, stimulante inuidia & liuore, venenum præsentissimum Episcopo obtulerunt. Quo hausto, statim facie in pallorem mutata, viscera illius cruciabantur. Surrexit ergò à mensa, & in lecto se reponens, dixit tacitus apud se: Vbi nunc est fides tua? vbi sunt cogitationes mentis tuæ? An non vera sunt verba Christi, quibus in Euangelio pollicetur, si mortiferum quid biberint credentes, non eis id nociturum? An non præsens est diuinitate, qui hæc loquitur, etsi corpore absens est? Ille procul dubio virus hoc in te eneruare potest. His dictis, totam illam lethiferam potionem, quam hauserat, fide sua mox inefficacem reddidit, pulsoque dolore, hilari vultu surrexit. Annuente autem Rege Edgaro, de nouo monasterio, quod nunc Hidam vocant, Canonicos expulit, & Abbatem cum monachis in illud introduxit. Is Abbas ab eo constitutus, fuit Ethelgarus, qui posteà Australium Saxonum Episcopus factus, sancto Dunstano in Archiepiscopatu successit. VI. Consecratur Ethelnuoldus Episcopus Vvintoniæ. Venenum oblatū hausit, sed nihil læditur. Marc.16.

Apvd Vuintoniam quoque monasterium virginum construxit in honorem beatissimæ matris Dei. Locum etiam quendam, quem modo Heli vocant, in fiscum regium redactum, non modico precio emit: monachos illic collocauit: Britnotum præpositum suum, Abbatem eis præfecit, ædificiaque instaurauit. Emit quoque à Rege locum Modeshanstede, qui nunc Burg dicitur, basilicamque congruis structuris ornatam, in honorem B. Petri consecrauit: monachos congregauit, Eadulphum eis Abbatem constituit, qui post sanctum Osuualdum, Ebotacensis ecclesiæ cathedram adeptus est. Tertium quoque locum precio comparauit, qui propter spineta circunquaquè increscentia, Torneia dicebatur: monachosque illic colligens, Godmannum Abbatem eis dedit. Sicque factum est, consentiente Rege, vt partim Dunstani consilio & actione, partim Ethelnuoldi sedula cooperatione, monasteria virorum & fœminarum vbique apud Anglos construerentur. VII. Construit monasteria.

Circvivit autem vir Dei singula monasteria, mores conformans & instituens, obedientes hortans, vt in bono magis magisque proficerent: stultos & obstinatos, vt à malo recederent, etiam verberibus adigens. Erat sanè improbis & peruersis terribilis instar leonis, humilibus & morigeris ceu agnum mansuetissimum se exhibebat: ità serpentinæ prudentiæ temperans seueritatem, vt columbinæ simplicitatis non amitteret lenitatem. Quòd si nonnunquàm zelus rectitudinis eum compelleret disciplinæ iura subditis adhibere, furor ipse non de crudelitate, sed de amore proficiscebatur: atque intus paterna beneuolentia complectebatur, quos foris tanquàm persequens castigabat. Pater erat & pastor monachorum, sanctimonialium & virginum protector peruigil, viduarum consolator, peregrinorum susceptor, ecclesiarum patronus, corrector errantium, recreator pauperum, pupillorum & orphanorum adiutor. VIII. Visitat monasteria. Improbis terribilem, morigeris verò mitem se exhibebat.

Accidit quandoque, vt acerba fames vniuersam Britanniam vehementer opprimeret, & multi præ nimia inopia dira clade extinguerentur. Tum ille pecuniam suam omnem in pauperes elargitus est. Deficiente pecunia, tolli iussit ornamenta quæque, & permulta vasa argentea ex ecclesiæ thesauris confringi. Iis in pecunias redactis, cum multò cordis gemitu testabatur, se æquo animo ferre non posse, muta metalla durare integra, hominem verò ad imaginē Dei factum, precioso Christi sanguine redemptum, mendicitate & inedia confici. Sustentauit itaque innumeram pauperum multitudinem: qui periculum famis euadere cupientes, ad eum vndiq; confugiebant. Illos ipse in plateis, omni solatio destitutos, refocillabat, singulis necessaria præbens: donec misericordia Dei de cœlo in terram prospiciens, & humano generi solita benignitate subueniens, malum inopiæ temperaret. IX. In magna fame magna eius liberalitas.

Vervm quando, scriptura teste, Dominus quem diligit, corripit, & flagellat omnē filium, quem recipit: vir Dei crebro laborabat viscerum doloribus, crurium tumores patiebatur, noctes plerumque insomnes ducens præ doloribus, at nihilo minus interdiu, tāquam nihil molestiæ sentiret, ambulans, non tamē sine vultus pallore, memor illius Apostolicæ consolationis, virtutem in infirmitate perfici: & quod idem dicit: Quandò infirmor, tunc potens sum. Libenter itaq; gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Etsi autem permolestis afficeretur doloribus, nunquam tamen carnibus vesci voluit, nisi semel grauissimo compulsus morbo, idq; iubente beato Dunstano Archiepiscopo, & rursus in ea infirmitate, qua decessit. X. Prou.3. Hebr.12. 2.Cor.11.

Clericvs quidam sancti Episcopi, cui erat sacri chrismatis cura demandata, minus acceperat olei, quàm res poscere videbatur, atque illud ipsum in itinere amiserat. Episcopo verò pueros confirmare volente, nec habente Clerico ampullam sacri olei, turbatus & anxius repetit iter, quo venerat: & huc illucq; accuratè oculos aduertens, reperit ampullam in via iacentem, oleo plenam, cum paulò antè nec media sui parte plena fuisset. Ea igitur accepta, cum timore & gaudio reuersus est. XI. Confirmationis sacramentum.

Monachvs quidam furti se crimine obstrinxerat. Mandauit Ethelnuoldus, vt qui rem abstulisset, quamprimum eam redderet cum ipsius benedictione: aut in tali eam loco proiiceret, vbi posset inueniri. At induratus ille facere XII.

cete hoc neglexit. Venit ergò Episcopus in domum Capitularem, & ait: Noluit sacrilegus pecuniam, quam furatus est, reddere cum benedictione: reddat ergo eam nunc cum omnipotentis Dei maledictione, & sit ligatus non in anima duntaxat, sed etiam in corpore nostra authoritate. Et ecce monachus ille sedens, inuisibiliter ligabatur, brachiis inter se sub cucullo cohærentibus, cum interim reliqua membra suo possent officio fungi. Tandem exiens ille post Episcopũ, confessus est facinus suum: sed quòd irà esset colligatus, id subticuit. Episcopus blandis verbis ei respondit: Vel nunc saltem benè fecisti, licet serò, confitendo peccatum tuum. Fruere ergò benedictione nostra. Mox illius soluta sunt brachia, Episcopo nesciente. Monacho maledicit, & ille diuinitus punitur.

XIII. Magno studio in veteris ecclesiæ instaurationem vir sanctus incumbebat, & fratres sæpè laborabant. Interim accidit, vt frater quidam à summo culmine in terram decideret. Sed mox vt terram attigit, stetit incolumis, nihil quicquam mali ex tanto præcipitio passus. Non læditur ex casu grauissimo monachus.

XIV. Nocte quadam beatus vir lectioni operam dans, præ nimiis vigiliis obdormiuit, & candela ardens incidit in codicem. Consumpta tandem candela, & Episcopo expergefacto, liber illæsus repertus est. Candela ardet in codice, sed nihil adurit.

XV. Cum S. Dunstanus esset Abbas Glasconiæ, vidit in somnis quandam miræ proceritatis arborem, quæ ramos suos extenderet in Orientem & Occidentem, Septentrionem & Meridiem totius Britanniæ. Eius autem arboris rami innumeri erant onusti cucullis magnis & paruis. In ipso autem arboris summo cacumine vnus erat prægrandis cucullus, qui amplitudine manicarum suarum cæteros protegebat, & ingenti sublimitate alios excedens, ipsũ contingebat cælum. Vir autem Domini Dunstanus attonitus, interrogabat eum, qui hæc illi ostendebat, qui erat angelico capillo, sed canus: Quæso, inquiens, venerande senior, quænam est hæc robusta & præcelsa arbor, cuius rami longè lateq; diffusi, tam innumeros cucullos sustinent? Respondit ille: Arbor, quam vides Abba Dunstane, huius insulæ situm designat. Magnus cucullus, qui est in huius arboris vertice, monachi tui Ethelwoldi est, qui in hoc monasterio Christo religiosè famulatur. Reliqui cuculli, qui ramis inhærent, multitudinem significant monachorum, qui eius eruditione instruentur, & vndique in hac regione ad Dei seruitium congregabuntur, eiusq; ducta venturi sunt ad gloriam regni cælorum, & ad societatem beatorum spirituum cum Christo regnantium. Visio S. Dunstani. Visionis expositio.

XVI. Vidit etiam ipse Etheluuoldus somnium, idq; quibusdam monachis suis ità enarrauit: Videbar mihi stare ad litus maris, vbi prægrandis quædam nauis videbatur, copiosam piscium multitudinem, præcipuè anguillarum, ab imo vsq; ad summum intrà se retinens. Cumq; mecum tacitus cogitarem, quid sibi vellet hæc visio, repentè audiui vocem dicentem mihi: Etheluuolde, Etheluuolde, hoc tibi mandatum à Deo cœlitus missum est, vt excites hos pisces, quibus hæc nauis plena est, & orationibus tuis efficias, vt sint homines, sicut anteà fuerunt. Cuius iussioni mox ego obtemperans, preces pro illis fudi, & lachrymarum perfusus imbre, dixi cum gemitu: Domine Iesu Christe, cui nihil est impossibile, respice propitius ad animas diabolica fraude deceptas, quæ humanæ rationis sensu destitutæ, instar pecudum in lubrico mundi huius cœno miserabiliter volutantur. Ne, quæso, permittas bone Iesu, vt de eis triumphans, glorietur humani generis inimicus: sed sancti nominis tui virtute redeant ad vitam, vt à somno mortis ereptæ, te verũ & vnicum mundi Saluatorem agnoscant: & deinceps semper ad tranquillum salutis portum confugientes, ab omnibus mundi perturbationibus sint immunes, & sub tua gubernatione permaneant. Tuum est enim, Christe, mortuos reuocare ad vitam, & imaginem tuam, quam creâsti, ad pristinum decorem reformare, qui venisti in hunc mundum peccatores saluos facere, & dira mortis supplicia passus in Cruce, fundere dignatus es sanguinem tuum preciosum pro salute omnium nostrûm. Cum hæc & his similia compuncto corde & spiritu humilitatis effunderem, eccè quos anteà pisces videram, subitò homines effectos, & à morte excitatos vidi, qui celeriter ad terram properabant, multi sanè numero, quorum non paucos agnoui. Vnus autem ex iis in terram retrorsum cadens, rursus in anguillam versus est: ille videlicet Ethelstanus, qui mecum quondam presbyter fuerat ordinatus, quem deinceps nemo excitare, nec ad humanam formam reuocare potuit. Cæteri omnes, sublatis in cœlum vocibus, plaudebant manibus, & gratias agebant Deo, quod ineffabili eius clementia, & meæ exiguitatis intercessione, meruissent à morte ad vitam reduci, & humanæ rationi, quam amiserant, restitui. Ego verò gaudens in Domino, & congratulans illis, euigilaui: & hanc visionem vobis filioli idcircò refero, vt & vos cum bonorum operum fructu in sancto proposito perseueretis: quò per gratiam Dei possitis in eorum numero computari, qui mihi, licet indigno, commissi sunt. Visio Ethelwoldi. Exorat apud Dominum pro multis peccatoribus. 1. *Tim.* 1. Ethelstani casus horrendus.

XVII. Obiit sanctus Episcopus Calendis Augusti, anno salutis nongentesimo octogesimoquarto, Episcopatûs sui vicesimoquarto, regnante Ethelredo Rege. Corpus eius subita immutatione fuit renouatum, lacteo candore perfusum, roseoq; rubore venustatum, ita vt quodammodo septennis pueri vultum præ se ferre videretur. Est autem Vuintoniæ in veteris monasterij crypta ad Australem sancti altaris plagam, sicut olim cœlitus ei monstratum fuerat, perquam honorificè tumulatum. Obitus S. Etheluuoldi.

XIIX. Anno ab obitu suo duodecimo cuidam cæco apparuit, præcipiens, vt iret Vuintoniam, ad ipsius tumbam visum recuperaturus: addiditq; Ea causa te nunc inuiso, & quæ tibi euentura sunt, prædico, vt tuæ salutis signum, id omnibus testatum efficiat, quod oporteat me eleuari ab eo tumulo, in quo nunc conditus sum. Dicente cæco, se locum tumbæ eius nescire, sanctus respondit: Cum eò veneris, monachum Vulstanum ad te acciri cures: qui vbi verba tua audierit, mox ad meum te adducet sepulcrum, & ibi recuperabis amissum lumen. Fecit ille, vt erat iussus, & integra recuperata sanitate, ad sua reuersus est. Translatum autem est corpus beati viri 4. Idus Decembris, & in choro ecclesiæ repositum, vbi eius meritis vsq; in hodiernum diem multa Deus miracula effecit. Puer quidam paruulus in infantia oculorum lumine orbatus, cum ad sancti sepulchrum esset adductus, mox depulsa est caligo omnis, & oculos eius splendor lucis aperuit. Ad eius tumulum cæcus illuminatur. Item alius.

XIX. Furem quendam ob multiplices culpas S. Elphegus Episcopus flagellis cæsum, cippo constringi iussit, acrioribus suppliciis cruciandum. Cum sic ergò diu ille iacuisset in pœnis, quadam nocte apparuit ei S. Etheluuoldus, dicẽs: Miser, cur tanto tempore in hoc ligno distineris? Respondit ille: Dignas domine pœnas luo, quia nõ rarò in furto deprehensus, nolui resipiscere, sed scelus illud iterum atq; iterum repetiui. Dixit ei sanctus: At vel nunc cessa à furtis, abeasq; ab his compedibus absolutus. Confestim ille surgens & exiens, procidit ad pedes S. Elphegi Episcopi, narrauitq; ei ordine rem gestam. Ille verò pro tanti patris honore permisit eum illæsum abire. Soluitur compeditus.

XX. In Chronicis annotatum legimus, inter profusa conuiuia, quæ tunc in Anglia ab Danorum aduentu exercebãtur, pane & aqua hunc sanctum virum vsum esse. Erat sanè per omnia beatissimæ matri Dei & S. Cuthberto deuotus, cuius sedem post eius obitum nunquam potuit aliquis impunè* dormitando premere, quin tetris imaginibus territus sese abdicaret, increpantibus illis cur sedem Episcopi indignus vsurparet. Orta erat simultas anxia inter illum & Coduuinum Comitem: quæ cum sedari non posset, iratus Episcopus recedendo dixit: per Dominam meam sanctam Mariam malè ei erit. Ab ea autem hora à visceribus torminibus nullam Comes intermissionem habuit, donec ab Episcopo esset benedictionem adeptus. Tandem Dunelmum profectus est, atque illic, quod magnæ videbatur audaciæ, reuulso sepulchri operculo, cum S. Cutberto quasi cum amico loquebatur: depositoq; apud illum amotis munere, recessit. *for dominando. Pœna Comitis.

C ACTA

An. 250.

ACTA MARTYRII S. STEPHANI ROMANI PONTIFICIS, ET EORVM, QVI VNA CVM ILLO ROMÆ PASSI sunt, prout ea ex Latinis codicibus edidit Cæsar Baronius in annalibus anno 259. & 260.

2. Avgvs.

Stephanus quid ad clerum.

TEMPORIBVS Valeriani & Gallieni Imperatorum, multi Christianorum, declinantes ipsorum sæuitiam, occultabantur: alij verò se prodentes, martyrij palmam consequebantur. Data enim fuerat lex, vt, quicunq; proderet Christianum occultum, omnes facultates eius acciperet, & honorem militiæ obtineret. Tunc B. Stephanus Episcopus Vrbis, congregato vniuerso Clero, sic eos allocutus est, dicens: Fratres & commilitones mei, audistis præcepta diabolica sæua vulgari: Si quis Christianus à Gentili proditus fuerit, omnes ille facultates eius accipiat. Vos itaq;, fratres, respuite facultates terrenas, vt cœleste regnum accipiatis: nolite timere Principes sæculi, sed orate Dominum Deum cæli, & Iesum Christum Filium eius, qui potest nos eripere de manibus inimicorum & diaboli sæuitia, & suæ gratiæ sociare. Tunc presbyter Bonus respondens ait: Nos non tantum parati sumus facultates terrenas relinquere, sed etiam sanguinem propter nomen Domini nostri Iesu Christi fundere, vt sic eius mereamur adipisci gratiam. Cumq; hæc locuti fuissent, omnes clerici prostrauerunt se ad pedes B. Stephani, atq; dixerunt esse apud Christianos infantes adhuc Gentiles, & alios illis proximos nõdum baptizatos: quos ad se perduci, atq; baptizari petierunt. Iussit itaque B. Stephanus, vt altera die in crypta Nepotiana omnes congregarentur. I.

Nemesius ad Stephanum.

FACTO sequenti die conuentu in eadem crypta, inuenti sunt promiscui sexus viri & mulieres numero cẽtum & octo, quos omnes idem Stephanus in nomine Domini nostri Iesu Christi baptizauit, & signo sacri mysterij consecrauit, obtulitq; pro eis sacrificium, quo participati sunt omnes. Altera autem die ordinauit idẽ Stephanus res Ecclesiæ, committens eas tribus presbyteris, diaconis septem, ac clericis sexdecim, sedensq; docebat omnes de regno Dei & vita æterna: ad quem etiam veniebant Gentiles, vt audirent, & baptizarentur ab eo. Interea dum hæc agerentur, venit Nemesius Tribunus militum habens filiam vnicam, quæ à cunabulis ipsis apertos habens oculos lumen penitus non videbat, & prostrauit se ad pedes Stephani Episcopi, dicens: Obsecro Domine mi Papa, baptiza me & filiam meã, vt & illa illuminetur, & nostras animas eruas de tenebris sempiternis: quia nunc vsq; semper in afflictionibus pro cæcitate filiæ meæ fui. Cui B. Stephanus dixit: Si credideris in toto corde tuo, omnia tibi credenti ministrabuntur. Nemesius dixit: Ego verò ab hac die ex toto corde meo credo, quod Dominus noster Iesus Christus ipse est Deus, qui & aperuit oculos cæci nati: & ego non inuitus, aut hominum persuasione, sed eius vocatione ad tuam adueni sanctitatẽ. II.

Veterus baptizandi ritus.

His dictis, statim iubet Stephanus eum duci ad Titulum Pastoris: vbi cum catechizasset eum & filiam eius, secundum consuetudinem Christianorum, & indixisset ieiunium vsq; ad vesperum: cum diei hora approquinquasset vespertina, in eodẽ Titulo fontem benedixit, & deponens Nemesium in aquam, dixit: In nomine Patris & Filij & Sp. sancti baptizo te. Et ad filiam Nemesij conuersus: Credis, ait, in Deum Patrem omnipotentem? Respondit, Credo Et in Iesum Christum Dominum nostrum? Respondit: Credo. Remissionẽ omnium peccatorum? Respondit: Credo. Carnis resurrectionem? Respondit. Credo, Domine. Dumq; leuaretur de aqua, cœpit clamare. Ecce video hominem qui tetigit oculos meos, & lumen splendidum circa eum. Tunc baptizatam filiam, nominauit Lucillam, quam ipse eleuauit de fonte. Tunc etiam cœperunt multi ad vestigia B. Stephani Episcopi prosternere se, & flagitare cũ lacrymis, vt baptizarẽtur ab eo. Baptizauit itaq; eadem die, qua Lucilla illuminata est, promiscui sexus numero sexagintaduos: & deinde multi, qui rẽ cognouissent, ex Gentilibus occurrẽre beato Stephano viri honesti, petentes baptizari ab eo. Beatus vero Stephanus repletus gratia Sp. sancti, per cryptas martyrum Missas atq; Concilia celebrabat. III.

Maximi cõsulus interitus miserandus

TVNC Valerianus, comperto quod Nemesius Tribunus cum omni domo sua Christo credidisset, & baptizatus esset, eiusq; filia illuminata esset, cæcitate depulsa: vocauit ad se Glabrionem & Maximũ Consules, ac retulit omnia: initoq; consilio decreuerunt, vt, vbicunq; inuentus esset Nemesius, sine audientia puniretur. Nemesius autem gratia Christi roboratus, circuibat cryptas, & concilia martyrum, & vbicunq; repetisset Christianũ egentem, de suis facultatibus ei ministrabat. Veniens autem quadã die sub noctis silentio, comperit in via Appia ad templum Martis Valerium Maximum sacrificare dæmoniis. Hæc sciens Nemesius, flexis genibus orauit, dicens: Domine Deus creator cæli & terræ, dissipa consilia diaboli, & in nomine Domini nostri Iesu Christi, quem misisti in hunc mundum, contere satanam, vt resiliant hi à laqueis eius, & relinquant manufacta idola, & te Deum creatorem Patrẽ omnipotentem, & Iesum Christum Filium tuũ agnoscant. His dictis, statim Maximus à dæmone corripitur, & magna voce clamans dixit: Nemesius Christianus me incendit, ecce eius oratio me affligit. Eadem hora egressi Gentiles tenuerunt Nemesium. Cumq; teneretur, & contumeliis afficeretur, Maximus Consul suffocatus à dæmone expirauit. IV.

Confessio Nemesij:

DVXERVNT illi Nemesium ad Valerianum in palatiũ Claudij, ad quem dixit Valerianus: Nemesi, vbi est prudẽtia tua, quã semper nouimus consilio & actib. roboratam? Nunquid nos nescimus, quid sit melius, quidvè deterius? Tu tamẽ fac quod tibi melius est. Nos te hortamur, vt cognita veritate, nõ deseras deos, quos ab incunabulis coluisti: Nemesius dixit cũ lacrymis: Ego quidẽ infelix atq; peccator semper deserui veritatem, & effudi sanguinem innocentem: misericordiam Christi filij Dei adeptus: cognoui iam creatorem meum (licet sera pænitudine) Dominum cæli & terræ, & Iesum Christum Filium eius, cuius baptismo sum redemptus, qui aperuit oculos filiæ meæ, quod nullus medicorum potuit facere vnquam, qui etiã oculos nostrorum cordium illuminauit, vt resipiscentes à superstitione idololatriæ, ad verum lumen Christi vnitatis conuerteremur. Hunc timeo, hunc adoro, ipsi cultum meæ seruitutis offero, eiusq; auxiliũ semper requiro, omniaq; idola manufacta abijcio, quę dæmonia esse cognoui, homnesq; decipere, perdere, & in mortem æternam damnare. Valerianus dixit: Cognoui carmina tua: per quæ homicidium perpetrasti in Consulem Maximum, vt magicis artibus eum interficeres, & Christianos ritus aduersus salutem nostram & Rempublicam niteris exercere. His dictis, iratus iussit eum priuatæ custodiæ mancipari Fecit & præsentari Sempronium Creditarium eius, requirens ab eo facultates Nemesij: filiam eius Lucillam cuidam sacrilegæ fæminæ Maximæ nominẽ fecit deputari custodiæ. V.

ALIA die iussi Sempronium trad Olympio Tribuno, & discuti sub pænarũ examinatione. Ad quẽ ille: Cognouisti quare nobis es præsentatus? Illo tacente, subiungit Olympius: Audi me Semproni, & fac quod iubent Principes, alias variis pœnis interibis: Offer nobis facultates ex integro Nemesij, & sacrifica diis, & viue feliciter. Sempronius dixit Si facultates quæris Nemesij Domini mei, cuncta pro Christo tradidi: eius enim fuerũt, & erunt. Si sacrificium me offerre compellis, faciam illud vnum cum Domino meo Nemesio, Christo offerens sacrificium laudis. Tunc iratus Olympius dixit: Extendite eum in catasta, & mactate fustibus. Afferte ante eum tripodem, & Deum Martem, vt sacrificet. Allatum est simulacrum aureum Martis vnà cum tripode. Quod cum vidisset Sempronius, dixit: Cõterat te Dominus Iesus Christus Filius Dei viui, Sensimq; liquefactum simulacrum defluxit. Stupefactus Olympius iussit eum in custodiam domus suæ perduci, dicens: Hac nocte vniuersa tormenta in te experiar. VI.

VENIENS-

VII. Venit itaq; Olympius ad Exuperiam vxorem suam, dixit ei de simulacro Martis in Christi nomine resoluto. Cui illa ait: Si tanta est virtus Christi, quam tu enarras, melius est nobis relinquere deos, qui nec se nec nos possunt adiuuare, & illum quærere, qui illuminauit Nemesij Tribuni filiam. Tunc Olympius dixit Tertullino domestico suo, vt Sempronium in honore habeat, & thesauros ab eodem requirat. Sed eadem nocte ipse cũ vxore sua Exuperia & filio suo ad Sempronium venit, omnesq; prosternentes se ad pedes eius, dixerunt. Cognouimus virtutem Christi, petimus à te baptismum. Sempronius dixit Olympio. Si pænitentiam egeris vnà cum vxore tua, & filio tuo, omnia vobis ministrabuntur. Olympius dixit, Modò cognosces quia ex toto corde credo in Dominum, quẽ tu prædicas. Et statim aperuit cubiculum suum, vbi habebat Lararium, & in eo simulacra aurea, & argentea, & lapidea, dixitq; Sempronio. Ecce in tua sunt potestate: faciam quod iubes. Sempronius ad eum: Hæc omnia Idola manu tua confringe: aurea & argentea igne confla, & in necessitates pauperum eroga, & tunc sciam quia ex toto corde credis. Cum hoc faceret Olympius, audita est vox dicentis, Requiescet in te Spiritus meus. Hæc audiens Olympius cum vxore, cœperunt nimium roborari, ac magis Spiritus calore feruere, & ad baptismi mysteria quantocyus properare. Olympius credit in Christum.

VIII. Nunciavit hæc omnia Sempronius Nemesio, qui relaxatus festinans perrexit ad S. Stephanum, & omnia per ordinem pandit. B. Stephanus hæc audiens, gratias retulit Deo omnipotenti, ac Iesu Christo Filio eius, perrexitq; nocte ad domum Olympij. Cum peruenisset, procidit ad vestigia B. Stephani Olympius cũ vxore & filio: flagitansq; baptismi sacramentum, ostendit confracta idola vniuersa. Hoc videns B. Stephanus Episcopus dixit: Gratias tibi agimus Domine Iesu Christe, qui dignatus es seruis tuis misericordiam condonare, vt eos erueres à dæmonum erroribus, & congregares velut triticum in horreo tuo. Tunc catechizauit eos Ecclesiastica traditione, & baptizauit quotquot crediderunt in domo Olympij, vna cum ipso Olympio, vxore Exuperia, & filio, quem Theodulum nominauit, obtulitq; sacrificium pro eorum redemptione. Stephanus baptizat Olympium cum suis.

IX. Factum est autem post diem tertium, vt audirent hæc omnia Valerianus & Gallienus, & nimio furore succensi dixerunt: Ablata est deorum cultura à superstitione Christianorum. Moxq; Nemesium ac Lucillam absq; aliqua audientia ductos via Appia ad templum Martis, ipsam Lucillam fecit ante patris oculos iugulari, quam pater ad cæleste gloriam martyrio coronatam præeuntem videns, magno gaudio affectus est, ipse vero Nemesius capite truncatur inter viam Latinam & Appiam, octauo Kalẽd. Sept. cuius corpus collectum B. Stephanus sepeliuit iuxta locum vbi decollatus est, via Latina non longè ab Vrbe. Martyrium Nemesij & Lucillæ.

X. Alia verò die Valerianus iussit sibi Sempronium, Olympium, Exuperiam, & Theodulum filium in Tellude ad publicam audientiam voce præconis adduci. Quibus Valerianus. Cur non cõsulitis vobis ipsis, & adoratis deos, quos scimus gubernare Rempublicam, nostramq; salutem? Sempronius respondit: Nos gubernat Christus, qui nos ad hãc perduxit gloriam. Gallienus dixit Olympio: Adhuc differo pœnarum inferre supplicia, quòd tu semper deos adorasti, & alios ad hoc ipsum compellebas. Ad hæc Olympius: Feci, fateor, & me pœnitet, & incessanter lacrymas fundo. Tũc ad Valerianum Gallienus conuersus ait: Si isti mox extincti non fuerint, omnis Vrbs ad sectam ipsorum concurret. Decreta itaq; in eos sententia, vt igne comburerentur, ad statuam Solis iuxta Amphitheatrum ducti sunt: ibiq; fixis stipitibus, congestis sarmentis, natam stupa, igne apposito, cremari iussi, cum illi flammis vallati dicerent: Gloria tibi Christe, qui nos dignatus es cum sanctis martyribus congregare. Quorum corpora à clericis noctu sublata, cum hymnis ex more à Stephano Episcopo sepulta sunt pridiè Kalendas Nouembris. Olympij & sociorum martyrium.

XI. Post multos dies Valerianus & Gallienus, vt Stephanus ac Romanæ Ecclesiæ clerici inquirerentur, pœnisq; afficerentur, proposito edicto iusserunt. Tunc accidit, vt duodecim ex Clero Romano tenerentur, nempe Bonus, Faustus, Maurus, Primitiuus, Calumniosus, Ioannes, Exuperius, Cyrillus, Theodorus, Basilius, Castulus, & Honoratus, qui absq; audientia statim capitibus truncari iubentur: decollatiq; sunt via Latina iuxta Formam aquæductus: quorũ corpora collegit Tertullinus, & posuit iuxta corpora Iouiani & Basilei, via Latina Kalendis Aug. Hoc audiens Stephanus, vocat ad se Tertullinum, ac de regno Dei & vita æterna eum erudiens baptizauit, & in albis positum presbytero consignauit: cui inter cætera sancta monita præcipue illi mandauit, vt sancta martyrum corpora requireret. Qui post biduum à baptismo suo ductus est ad Valerianum, iussusq; est vt Olympij facultates proderet. Cui Tertullinus: Si facultates Domini mei cupis, æternam vitam consequi poteris, quas ille pro Christo moriens in æterna vita suscepit. Cui Valerianus. Ergo, inquit, facultates Domini tui vitam præstant? Respondit Tertullinus: Regnum perenne est Christi Domini nostri, qui habet potestatem mortis & vitæ. Valerianus ad suos conuersus ait: Videtur hic effectus insanus. Iussitq; illum fustibus cædi, & latera eius facibus inflammari. Post hæc traditur Sapricio Iudici, qui tribunal sibi parari fecit in loco qui dicitur Mamertini: inde post multa ac varia tormenta ductus est, & via Latina, secundo ab Vrbe lapide, decollatus Kal. Aug. Eius reliquias B. Stephanus Papa collegit, ac in crypta arenaria sepeliuit. Inquiritur Stephanus papa.

XII. Sequenti die Valerianus misit milites, qui tenerent beatum Stephanum, & eos qui cum eo erant clericos, ductiq; sunt ad Valerianum, qui Stephanum tantum ad se perduci iussit, ac dixit: Tu es qui Rempublicam conaris euertere, & suasionibus tuis populum à deorum cultu recedere suades? Ad quem Stephanus: Ego quidem Rempublicam non euerto, sed populum moneo atq; hortor, vt relictis dæmoniis, quæ in idolis coli solent, Deum verum agnoscat, & quem misit Iesum Christũ. Tunc iussit Valerianus eum duci ad templum Martis, ibiq; sententiam ex tabella recitari. Tunc B. Stephanus ductus extra Vrbem Via Appia, cum peruenisset ad Martis templum, eleuatis in cœlũ oculis dixit: Domine Deus Pater, qui destruxisti turrim confusionis in Babylone, destrue locum hunc, in quo diabolus superstitione decipit populos. Tunc facto tonitruo vnà cum fulgure & coruscatione, percussoq; templo, ex parte corruit: cum milites fugientes reliquerunt Stephanum solum, qui vna cum suis perrexit ad proximum cœmeterium Lucillæ, * vbi multis exhortatus est suos ad tolerantiam martyrij. Post hæc obtulit sacrificium Deo omnipotenti. Audiens hæc omnia Valerianus, misit ad eum capiendum milites, inueneruntq; eum sacrificium Deo offerentem. Qui intrepidus & constans perficiens cæpta mysteria, in eodem loco ante altare in sua decollatus est sede, quarto Nonas Aug. Factus est ibi planctus maximus Christianorum, quod tanto pastore essent orbati. Sepelierunt corpus eius cum ipsa sede sanguine eius aspersa in eadem crypta, in loco qui dicitur Cæmeterium Callisti. Stephani papæ martyrium. * al. Lucinæ

XIII. Alia autem die milites inuenerunt Tarsicium acoluthum, Christi corporis sacramenta portantem. Discutientibus quid gereret, ille indignum iudicans porcis prodere margaritas, nequaquam voluit deregere sacrosancta mysteria, qui eum tamdiu fustibus & lapidibus mactauerunt, quousq; spiritum exhalaret, reuolutoq; eius corpore, nihil valuerunt de sacris mysteriis reperire. Eadem die collegerunt corpus S. Tarsicij, & sepelierunt eum in cœmeterio Callisti, via Appia, coadunataq; Ecclesia Christianorum ordinauerunt in locum B. Stephani Sixtum natione Græcum, patria Atheniensem, Episcopum, nono Kalend. Sept. Valeriano quartum & Gallieno secundum Consulibus, apud nos autem regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen. De Tarsicio

EADEM ACTA, PROVT EA EX LATINIS CODICIBVS IN GRÆCAM LINGVAM VERTIT SIMEON METAPHRASTES, ET EX ILLO

rursum Latinitate donari curauit Aloysius Lipomanus, quæ ideo subiunximus, vt videant Lectores Metaphrastem non sua sed è veteribus collecta edidisse.

QVo tempore Valerianus & Gallienus impietatis sectatores imperabant, Christianorum quamplurimi, I.
acerbissimos Tyrannos declinantes, latitabant. Non deerant tamen, qui fidei certamen subeuntes, mar-
Premium torum, qui deferrent Christianos. tyrij palmam assequerentur. Erat enim lex proposita, vt quicunq; Christianum hominem latitantem detulisset, omnes eius facultates ipse haberet, & quoscunq; honores in exercitu perijsset, obtinere posset. Illo igitur tempore B. Romanæ vrbis Episcopus Stephanus, cum totum clerum congregâsset, sic eum affatus est: Audistis fratres & commilitones mei, crudelissimum edictum diaboli, vt si quis Christianum deprehenderit, omnes eius facultates ipse possideat. Moneo igitur vos, fratres, vt terrenas diuitias contemnatis, quò cœlestis regni hæ-
Adhortatur subditos suos sanctus Pont. reditatem percipere possitis: Nolite huius mundi principes extimescere: sed Deum cœli & terræ Dominum, eiusq; vnigenitum filium Iesum Christum adorate, illum colite, ad illum confugite, qui potest nos omnes eripere de manibus inimicorum nostrorum, & de diaboli malitia liberatos, sua gratia corroborare.

TVNC presbyter quidam, nomine Bonus: Nos, inquit, terrenas nostras facultates relinquere in animo habemus II.
quinimmò sanguinem ipsum propter Dominum nostrum Iesum Christum, & eius nominis confessionem effundere parati sumus, vt illum assequi digni efficiamur. His dictis, omnes clerici ad beatissimi Pontificis pedes prostrati, significarunt, quod quisque gentiles domi suæ haberet, qui baptizari optarent. Itaq; à pontifice quærebant, num alio, an
Baptizantur homines 108 ad eum illos ducturi essent, quo baptizari possent. Iussit igitur beatissimus Episcopus, vt postero die ad cryptam, quæ appellatur Nepotiana, omnes conuenirent. Cum igitur ad eam cryptam conuenissent, inuenti sunt illic tam mares,
Sacrificium Missæ offertur. quam fœminæ, centum & octo: quos illo ipso die Pontifex in nomine Domini nostri Iesu Christi, sanctissimo baptismate & aliis diuinis mysteriis consecrauit, & vt illis placatum ac propitium Deum redderet, sacrificium obtulit, sicque omnes sacramentorum participes facti sunt.

EO autem die, qui deinceps secutus est, beatus Stephanus ordinauit tres Presbyteros, & septem Diaconos, ac III.
sexdecim Clericos: & sedens, omnes illos docebat de Regno Dei, ac de sempiterna illa vita, quæ futura est. Mox cœperunt populi ex Græcis & reliquis gentibus ad eum venire: qui diuinos sermones audientes, à Stephano Pontifice baptizabantur. Interea venit quidam Tribunus militum, Nemesius nomine, cui erat filia vnica, quæ ab incunabulis apertos quidem oculos habuerat, sed nihil omnino adspiciebat. Ille se ad beati Pontificis pedes prostrauit, ac dixit: Oro te, Pontifex, vt me & filiam meam baptizes, quò & ipsa illuminetur, & animas nostras ab æternis tenebris eripias, quoniam ad hanc vsque diem semper in ærumnis & doloribus propter huius filiæ meæ cæcitatem versatus fui. Tunc beatus Episcopus: Si credis, inquit, ex toto corde, omnia tibi credenti concessa fuerint. Ad hæc Nemesius Tribunus: Ego ad hanc vsque diem toto animo credidi, & nunc credo Dominum Iesum Christum Deum es-
Ioann 9. se, qui aperuit oculos cæci nati: neque enim humanis consiliis impulsus, sed eius ipsius vocatione, ad sanctitatem tuam veni.

Aqua baptismi antiquitus benedicitur. His auditis, statim B. Pontifex hominem illum adduxit ad locum quendam, qui vocatur Titulus Pastoris: cum- IV.
que & ipsum, & eius filiam catechismo instruxisset, quemadmodum Christianæ fidei Canones & ordo postulat, iussit eos ieiunare vsque ad vesperam. Cum autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Pa-
Nemesius Tribunus baptizatur storis titulum vocatum fuisse diximus: itaque Nemesium in aquam demisit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Cum verò ex piscina exiisset, cœpit ipsius filia clamare: En hominem video, qui tetigit oculos meos, in cuius circuitu magnæ lucis splendor apparet. Tunc Stephanus & ipsam Nemesij filiam baptizauit, quæ Lucilla
Item alij 62. vocata est. Ex hoc tempore multi cœperunt ad pedes beati Pontificis Stephani se prosternere, & cum lachrymis baptismum ab eo petere. Illo itaque die, quo Lucilla baptizata est, mares & fœminæ sexagintaduo baptizati sunt. Sic i-
Nemesius ordinatur Diaconus. gitur, diuina gratia & ope adiuuante, multi viri Deum metuentes ex gentibus, beatum Pontificem Stephanum adierunt, vt ab illo Christi baptismum acciperent. Mox ille sanctissimus Pontifex, Spiritus sancti gratia refertus, cœpit Christianorum multitudinem in vnum locum conuocare, diuinaq; officia celebrabat in martyrum latibulis, quæ cryptæ appellantur: quo tempore Nemesium patrem Lucillæ ordinauit Diaconum.

Accusatur Nemesius apud consules IMPIETATIS verò sectatores quidam cum hæc audiuissent, insuper & Nemesium Tribunum cum tota familia V.
Christi fidem sectari, baptismoq; & fidei lumine adiutum, cæcitatem pristinam abiecisse, rem detulerunt ad Glabrionem & Maximum Consules, homines scilicet impietatis valde studiosos. Tunc illi de ea re cõsultantes, præceperunt,
** Valerium Maximum.* vt quocunq; in loco Nemesius Diaconus inueniri posset, omnino grauissimis suppliciis affligeretur. Cum autem Nemesius ipse quodam die per viam Appiam iter faceret, & esset prope Martis templum, & * Valerianum ac Maximum
Precatio Nemesij. impios homines videret, qui vt antea consueuerant, fœdissima dæmonibus sacrificia offerebant, ità Deum ipsum flexis genibus orauit: Domine Deus creator cœli & terræ, dissipa consilia & machinas, quibus diabolus humanas mentes peruertit: dissipa eas, quæso, per nomen Domini nostri Iesu Christi filij tui, quem misisti in hunc mundum. Con-
Maximi Cos. interitus miserandus. tere satanam, vt miseri & infelices isti ab eius laqueis, quibus irretiti sunt, eripiantur, ac humanis manibus fabricata simulacra derelinquentes, agnoscant te omnium rerũ creatorem, Deũ & Patrem omnipotentẽ, & vnicum Filium tuũ Dominum Iesum Christum. Illa ipsa hora impius Maximus à dæmone correptus, voce magna cœpit clamare: Nemesius nunc factus Christianus, me incendit. Ecce illius oratio me cruciat. Ex illa igitur hora egressi è templo, iusserunt Nemesium detineri. Cum verò qui eum tenuerant, verberibus pulsarent, repente Maximus Consul efflauit animam.

ITAQVE Nemesius statim ductus est ad Valerianum in palatium, quod Claudij nomine appellatur. Quem VI.
sic affatus est Valerianus. Et vbinam est, ô Nemesi, prudentia illa tua, quam semper in te cognouimus, tum in consi-
Nemesij egregia oratio. liis ineundis, tum in rebus gerendis firmissimam? An ignoramus nos, quid optimum, quidve pessimum sit, quippè qui non aliud te adhortamur vt facias, nisi quod vtilitatem tibi afferre possit, vt scilicet quæ vera sunt amplectens, deos ipsos non deseras, quos omni tempore à pueritia coluisti & veneratus es? Ad hæc Nemesius Diaconus: Ego, inquit, scelestissimus vetustatem ipsam dereliqueram, & sanguinem innocentem effuderam, & ad hoc vsque tempus peccatis oneratus fueram: sed Christi Domini & Dei misericordia modo adiutus, tandem creatorem meum cognoui, cuius baptismo illuminatus sum, qui & cordis mei oculos aperuit, & corporeis filiæ meæ pupillis lumen restituit. Hunc adoro, hunc timeo, huic cultum & preces supplex offero, cuius auxilium semper implorabo, & simulacra omnia, quæ dæmones esse cognoui, & ipsa, & eorum cultores auersor & execror. Tunc ait Valerianus: Nota mihi sunt veneficia tua, quibus humanas cædes patrare ausus es, quippe qui & Maximum Consulem tuis præ-

præstigiis de medio sustulisti: quinetiam adhuc contra nostram & Reipublicæ salutem, temerè Christianorum causa talia veneficia exercere non desistis.

VII. His dictis, Valerianus ira percitus, iussit illum in priuato carcere detineri, quem, cum opus fuisset, sistendum præcepit. Iussit etiam Sempronium Nemesij famulum, domino suo fidelissimum, illic præstò esse, à quo eiusdem Nemesij tum facta, tum bona omnia inquirerentur: cuius etiam filiam Lucillam custodiri præcepit apud sceleratam quandam mulierem, nomine Maximam. Postero autem die iussit iniquissimus Valerianus Sempronium tradi cuidam Tribuno, qui vocabatur Olympius, vt torqueretur, & de domino ipsius per eum inquireretur. Illum igitur Olympius his verbis aggressus est: Nouisti ne, qua de causa hîc ante nos constitutus es? Hæc ille ait. Ad quæ Sempronius nihil respondit. Sed nihilominus Olympius: Ausculta, inquit, Semproni, & fac quod iubent Imperatores nostri: sin minus, multis & variis tormentis cruciaberis. Ostendas igitur nobis Nemesij domini tui facultates: deinde verò propitiis deorum nostrorũ nominibus sacrifices. Ad hæc Sempronius: Si facultates domini mei Nemesij requiris, scito illas à me Christo fuisse oblatas: non enim nostra, sed illius erant bona. Quòd verò dicis & me hortaris, vt diis tuis sacrificem, nullo modo faciam: Christo enim sacrifico Dei viuentis filio sacrificium laudis & confessionis, cui & dominus meus Nemesius seipsum obtulit. Cum hæc dixisset Sempronius, furore accensus est Olympius, & satellitibus dixit: Prosternite hominem istum, & virgis percutite. Afferte ante illum Deum Martem ac tripodem, vt vel diis ipsis thura offerat, vel sine intermissione aliqua virgis percutiatur. Allatum igitur * aureum Martis idolum vnà cũ tripode, in conspectu Sempronij locatũ fuit. Quod cũ Sempronius vidisset: Conterat, inquit, te Dominus Iesus Christus Filius Dei viui. Hoc dixit Sempronius, ac repentè idolum illud sic liquefactum est, quasi cera igne admoto. Quod cum vidisset Olympius, stupore perculsus obmutuit: mox verò domi suæ illum custodiri iussit, dicens: Hac nocte omnia tormenta tibi afferam, & miseris modis te consumam. Hæc dixit, & Sempronium custodiendum tradidit Tertullo cuidam, domus suæ gubernatori. Exuperiæ autem coniugi Olympius ipse narrauit, quemadmodum Sempronius Iesu Christi Dei sui nomine inuocato, Martis idolum comminuerat.

Sempronius famulus Nemesij sistitur corã Olympio.

Eius constantia.

* aereum

Destruit idolum Martis.

VIII. Tunc Exuperia vxor: Si tanta, inquit, est Christi potentia, quantam dicis, satius nobis est dehinc illos ipsos deos relinquere, qui neq; sibi, neque nobis opem ferre possunt. Quæramus igitur virum illum, qui Nemesij tribuni filiæ lumen restituit. Tunc Olympius Tertullo præcepit, vt mitius se gereret cum Sempronio, siquidem Nemesij pecuniis inquirendis ipse operam dare vellet. Hoc mandatum executus est Tertullus. Olympius verò cum coniuge Exuperia, & vnico filio Theodulo, illa ipsa nocte venerunt, & ad pedes Sempronij prostrati, dixerunt: Nos paulò ante Christi potentiam cognouimus, verum scilicet Deum illum esse, qui Nemesij tribuni filiæ oculorum lumen dedit. Quamobrem te precamur, vt cures nobis dari salutare baptisma in nomine Iesu Christi, quem tu prædicas. Respondit Sempronius: Si pœnitentiam agitis ex toto corde vestro, benignus est Deus meus, & accipiet vos pœnitentiam agentes. Tunc Olympius: Iamiam, inquit, faciam, vt credas me toto corde Christi Dei fidem sequi. Hæc dixit, & statim cubiculum patefecit, in quo habebat multa & varia idola. Quibus ostensis, En, inquit, Semproni, hæc omnia simulacra in potestate tua sunt: fac illis, quicquid lubet. Cui Sempronius: Agè, simulacra ista omnia manibus propriis contere, auroque & argento, ex quibus confecta sunt, igne conflatis, pauperes congrega, & illis hæc distribue. Fecit omnia, quæ Sempronius dixerat, Olympius, nihil prorsus dubitans. Repentè verò audita est vox è cœlo, dicens: In te, Semproni, requieuit spiritus meus. Audierunt vocem illam Olympius & eius vxor, & in fide ipsa facti sunt firmiores, ob idque ad salutare baptisma promptiores. Itaque Sempronium precabantur, petentes vt sigillum Christi acciperent, & per aquam ac Spiritum denuo nascerentur.

Olympius cum vxore credit.

Idola sua confringit.

Ioann. 3.

IX. Omnia hæc Sempronius Nemesio domino suo retulit. Quæ cum Nemesius accepisset, celeriter adiit ad beatissimum Pontificem Stephanum, eique rem omnem exposuit, ille verò Christo Deo nostro gloriam dedit, & proxima nocte Olympij domum adiit. Quo viso, statim Olympius prostrauit se ad Pontificis pedes vna cum vxore Exuperia, & filio Theodulo. Erexit autem illos sanctissimus Pontifex, atque interrogauit, an crederent in Dominum nostrum Iesum Christum. Cui omnes concordi animo responderunt: Credimus, pater sanctissime, in Patrem, & Filiũ, & Spiritum sanctum. Tunc Pontifex eos baptizauit in nomine sanctæ, consubstantialis & indiuiduæ atque viuificantis Trinitatis. Ostenderunt autem illi & idola, quæ propriis manibus comminuerant. Qua de re sanctissimus Pontifex gratias egit Deo, & pro illis sacrificium obtulit benigno & salutis nostræ authori Domino Iesu Christo, eosq; sanctæ oblationis participes fecit. Itaq; tota illa domus gaudio magno & hilaritate repleta est.

Olympius cum suis baptizatur.

X. Tertius dies præterierat, cum Valerianus & Gallienus Imperatores valdè impij hæc audierunt, qui furore accensi, iusserunt Nemesium & eius filiam Lucillam, indicta causa, torqueri. Sed cum nullis tormentis de sententia moueri possent, illos obtruncari iusserunt. Et quia cupiebant Lucillæ patri persuadere, vt sententiam mutaret, præceperunt Lucillam prius obtruncari. Cum verò & Nemesij propositum stabile atque immobile cognouissent, illum etiam securi percuti iusserunt in loco illo, qui est inter duas vias, Appiam & Latinam, non longè ab Vrbe Roma. Postera die nefarius Valerianus iussit Sempronium, publicè audiendum, sisti. Cui dixit. Quarè non consulis tibiipsi, & diis te subijcis, per quos vniuersa natura regitur & gubernatur? Christus me regit & gubernat, inquit Sempronius, qui & hanc sententiam mihi confirmauit. Tunc iussit Valerianus Sempronium in ignem conijci. Milites igitur cum ignem multum accendissent, sanctum illum virum Sempronium, vinctis post terga manibus, in mediam flammam coniecerunt. Itaq; beatissimus martyr Sempronius in media flamma positus, spiritum Iesu Christo commendauit. Preciosæ autem ipsius reliquiæ intactæ permanserunt. Venit autem beatus Pontifex Stephanus cum clericis & viris religiosis, sanctiq; Sempronij reliquias collegit, & illas cum Olympij & sociorum, qui prius propter Christum interfecti fuerant, sanctissimis reliquiis collocauit.

Torquetur cum filia, & occiditur Nemesius.

Sempronius in igne reddit spiritũ.

Olympium cum sociis vna cum Sempronio

ad statuam Solis iuxta Amphitheatrum crematum, habetur in Codicibus Latinis.

XI. Post multos dies Valerianus & Gallienus cęperunt beatum Episcopum Stephanum & eius clerum inquirere: quinetiam edicto proposito iusserunt, vt vbicunq; inuenti fuissent, post multa & varia tormenta, morte acerbissima necarentur. Itaq; detenti sunt clerici duodecim, quorũ nomina hæc sunt: Faustus, Maurus, Primitiuus, * Columnius, Ioannes, Exuperantius, Cyrillus, Honoratus, * Theodosius, Basilius, Castulus, * Donatus: qui cum multis cruciatibus torquerentur, neq; adduci possent vt facerent, quod iussi erant, postremò Imperatores iusserunt illos obtruncari in via, [a] quæ appellatur Aquæductus. Quorum venerãda corpora curauit Tertullinus, qui fuerat Olympij seruus, quamuis adhuc esset gentilis, & eorũ reliquias reposuit prope corpora sanctorũ [b] Iouini & Basilei, in via Latina Cal. Aug.

12. è clero trucidãtur.

* Calumniosus

* Theodorus

* Bonus, a via Latina iuxta Formam aquaductus, b Ionini.

XII. Hæc cum audiuisset beatus Stephanus Pontifex, iussit ad se accersiri Tertullinum, quem multis hortationibus ad Christianam fidem conuersum, docuit de Regno Dei, & sempiternæ vitæ mysteriis initiauit, sanctissimoq; baptismate purgauit, atque illum adhuc alba veste indutum, ordinauit presbyterum. Quem cum docuisset de salute ac cœlesti Regno sanctus Pontifex: Esto, inquit, tibi frater, hoc onus impositum, vt multorum martyrum reliquias diligenter inquiras. Cum hoc mandatum accepisset Tertullinus, post duos dies quàm presbyter ordinatus est, à Marco Tribuno comprehensus, ad Valerianum ducitur. Cui Valerianus: Agè, inquit, domini tui pecunias huc affer: secus, interfi-

Nota hæc de alba veste baptizatorum.

Tertullinus comprehenditur.

interficieris. Ad hæc Tertullinus respondit: Si pecunias domini mei & tu habere cupis, æternam vitam assequi poteris: nam ille pro Christo moriens, Deo ipsi facultates suas obtulit, in futuro illo æuo eas recepturus. Si ergò & tu verè in Deum credideris, mutaq; ac sensus expertia idola execratus fueris, misericors & clemens Deus te pænitentiam agentem amplectetur. Tunc dixit Valerianus: Ergò domini tui pecuniæ æternam vitam illi afferunt? Maximè, inquit Tertullinus, & non solum æternam vitam, sed perpetuum etiam Regnum conciliant.

Tertullinus immaniter flagellatur.

His auditis, Valerianus ad eos sermonem dirigens, qui aderant: Delirat, inquit, Tertullinus iste. Prosternatur igitur in terram, & multis virgis percutiatur. Itaq; cum B. Tertullinus sine misericordia verberaretur, voce magna dicebat: Gratias ago tibi, Domine Iesu Christe, quod non disiunxisti me à domino meo, & seruo tuo Olympio, qui & me antecessit martyrio functus. Cum itaq; inter verbera & plagas hoc diceret, iussit Imperator eius lateribus ignē subijci. Cui nefarij atq; impij homines hoc sæpè inculcabant: Tertulline sacrilege, redde pecunias domini tui. Beatus verò Tertullinus constanti animo atq; hilari vultu dicebat Valeriano: Agè, miser, fac celerrimè quicquid vis, vt per incendium & flammas istas me sacrificium Deo gratum offerre possim. Tunc iussit Valerianus Tertullinum non amplius verberari, sed tradi Sapritio Vrbis præsidi, cui dixit: Agè, require ab isto pecunias Olympij domini sui: deinde coge illum diis libare: quod nisi fecerit, varijs tormentis crucietur. XIII.

Igni adúritur.

Traditur Sapritio præsidi.

Cvm hoc mandatum accepisset Sapritius, statim tribunal sibi parari iussit in eo loco, qui Mamertini domus appellatur: præcepitq; adduci ad se martyrem, præcone sic indicente: Adducatur huc sacrilegus Tertullinus. Adductus itaq; fuit Tertullinus, quem Præses interrogauit, quo nomine vocaretur. Cui Tertullinus: Peccator, inquit, sum ego, seruus seruorum Iesu Christi. Tunc Sapritius Præses sic eum affatus est: Considera quæ nunc tibi præcipiūtur, & sine mora facias, quod dico, vt viuas. Eia igitur diis sacrifica, & redde, quæ iubemus, bona Olympij domini tui: sin minus, tormentorum supplicijs consumptus fueris. Ad hæc respondit Tertullinus: Si nosses æternæ vitæ felicitatem, non esses de præsenti sæculo anxius ac solicitus, ea curans quæ à dæmonibus, quos vos colitis, suggeruntur, & tibi & tui similibus æternos cruciatus afferent. His auditis, Sapritius Præses iussit Tertullini faciem lapidibus collidi. S. verò Tertullinus Deo gratias agens, dixit Præsidi: Tu meum os cōfringi iussisti, & Dominus meus Iesus Christus, quem ego colo, te ac diabolum idololatriæ authorem conteret. Tunc præses dixit his, qui præsentes erant: Cur iā iste moratur Olympij pecunias reddere? Et ad eum conuersus: Age, inquit, affer pecunias, quas debes, & diis sacrifica, ne capite obtruncatus, vitam amittas: Respondit Tertullinus: Ego in Domino meo Iesu Christo, cui credidi, confirmatus ita sum, & ita illum habere cupio, vt præsentem hanc vitam pro nihilo ducam, cuius nullos certos fines constitutos video. XIV.

Humile eius responsum.

Facies eius lapidibus tunditur.

Neruis diu cæditur.

Hæc audiens Sapritius, furore accensus, iussit Tertullinum in ligno extendi, & neruis diu verberari. Cum igitur neruis cæderetur Tertullinus, clamabat: Domine Iesu Christe, nè deseras seruum tuum, qui fidem & spem suam in te collocauit: sed da vires, vt in sancta & recta confessione tua perseuerem, quoniam tu es spes mea, Fili Dei viui. Mox iussit Sapritius Tertullinum in rota suspendi. Dum igitur in rota penderet beatus ille, Spiritus sancti auxilium inuocabat. Cum autem ipsius animum ac propositum ita firmum & stabile vidisset Sapritius, vt moueri non posset, retulit Valeriano Tyranno, Tertullinum nullis minis, nullis adhortationibus, nullis deniq; cruciatibus aut machinis adduci posse, vt vel diis immolet, vel domini sui facultates ac pecunias in medium afferat. Tunc Valerianus sententiā ferens, iussit Tertullinum obtruncari. E rota igitur depositus, ductus est per viam Latinam ad secundum Vrbis lapidē, quo in loco fuit capite obtruncatus. Eius autem reliquias B. Stephanus collegit, & sepeliuit in crypta, quæ arenosa dicitur, * pridiè Calendas Augusti. XV.

Suspēditur in rota.

Capite trūcatur.

*Cod. kal. Augusti.

Postero autem die Valerianus misit cohortem, quæ beatum Pontificem Stephanum cum multis clericis, presbyteris ac diaconis comprehenderet. Cum igitur Pontifex & eius clerici cum eo comprehēsi essent, plurimi Christiani Ingentes à longè illos sequebantur. Postea verò quam B. Stephanus iussu Valeriani ante ipsius tribunal stetit: Tunc, inquit, scelestissimus Imperator, es ille Stephanus, qui Rempublicam nostram perturbare ac dissoluere aggressus es, quiq; consilijs & præstigiis tuis suades populo, vt à deorum cultu desciscat? Adhæc sanctus Episcopus Stephanus respondit: Ego Rempublicam non perturbo, sed admoneo & hortor omnes homines, vt derelictis dæmonibus, qui adorantur in istis vestris idolis, ad verum Deum se conuertant. Ergò, inquit, Valerianus tu statim interficiendus es, vt alij exemplo tuo perterrefacti, resipiscant & viuant. His dictis, iussit in templum Martis Stephanum Pontificem duci, atq; illic sentētiam de illo pronunciari. Ductus est igitur beatissimus Pontifex à satellitibus extra mœnia & portam Appiā ad templum Martis. Quo in loco Episcopus ipse, omnibus spectantibus, oculos in cœlum erexit, ac dixit: Domine Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui euertisti turrim confusionis apud Babylonem, destrue, quæso, nunc & locum hunc, in quo diaboli superstitio per dolorum cultum exercetur. Cum hæc dixisset Pontifex, repentè facto tonitruo & fulgure maximo, templum Martis magna ex parte corruit. Quod videntes milites, perterrefacti aufugerunt, ac reliquerunt beatissimum Stephanum cum omnibus Christianis, qui eum secuti fuerant. Itaq; illa ipsa hora B. Stephanus abiitcū omnibus Christianis, quos secum habebat, ad cœmeterium B. * Lucillæ, vbi multis adhortationibus Christianos consolabatur, ipsos hortans & corroborans, nè Tyrannorum minas & tormenta formidarent, cum Dominus ipse dicat: Nolite timere eos, qui possunt occidere corpus, animam verò non possunt occidere: timete illum, qui potest & animā & corpus perdere in gehennam. His adhortationibus bonus ille pastor proprias oues confirmans, obtulit Christo Deo omnipotenti oblationem. XVI.

Stephanus pontifex sistitur corā Valeriano.

Gen. 11.

Templum Martis corruit.

*al Lucinæ

Consolatur suas oues S. Stephanus.

Matth. 10.

At impius Valerianus, cum & Martis templum euersum fuisse, & Christianorum multitudinem cum Pontifice Stephano esse audiuisset, misit milites longè plures his, quos anteà miserat. Qui cum venissent, inuenerunt beatum Pontificem Stephanum Deo sacrificium offerentem. Illorum autem aduentu sanctus Episcopus nihil perturbatus est, sed tranquillo & quieto animo Christo Deo sacrificium obtulit, atq; ibidem capite obtrūcatus est, quatro Nonas Augusti. Christiani verò, qui erant illic, cum se tali pastore orbatos vidissent, multas lachrymas effuderunt. Eius autē venerandum corpus in illa eadem crypta deposuerunt, vbi & eius sanguis effusus fuerat, in via Appia, in qua martyr ille multa cum pace requieuit. XVII.

Occiditur S. Stephanus, in sua sede, ante altare.

Lat. Cod. *Sepelierunt corpus eius cum ipsa sede sanguine eius aspersa in eadem crypta, in loco qui dicitur Cæmeterium Calisti.* XIIX.

* Lat Cod. *acoluthum.*

Eodem die milites idolorum cultores *Diaconum quēdam inuenerunt, Tharsitium nomine, qui [a] purissimum Christi corpus ferebat. Comprehenderunt igitur illum milites: cumq; curiosius ab eo inquirerent, quidnam secum ferret, & ipse indignum iudicaret, ante porcos margaritas proiicere, nulla ratione adduci potuit, vt sanctissimum ac purissimum sacramentum impuris hominibus reuelaret. Virgis igitur & lapidibus eousq; Tharsitium contuderunt, quoad spiritum exhalauit. Cum verò eius corpus exanime per terram volutaretur, curiosi & sacrilegi milites neque sub vlnis intra manicas, neque sub vestibus aliquid inuenire potuerunt. Relicto igitur sic, vt [b] erat, venerando illo Tharsitij corpore, multo cum stupore aufugerunt, & ad Appiæ viæ portam venientes, Christianos multos inuenerunt. Mox Valeriano rem omnem exposuēre. Illo autem ipso die Christiani venerandum gloriosi martyris Tharsitij corpus in cœmeterio Calisti in via Appia deposuerunt. Post [c] hæc Christianorum Ecclesia in vnum collecta, in sanctissimi Stephani Pontificis & martyris locum, Xistum Romanæ vrbis Episcopum constituerunt nono Ca-

Nam non acoluthis tā tum, sed & laicis olim persecutione vigente concessum erat acceptam in Ecclesia Eucharistiam domum ferre.

lendas

a Nota hæc de vero corpore Christi in Eucharistia. b Tharsitius occiditur & à Christianis sepelitur. c Xistus in locū Stephani constituitur.

lendas Septemb. tertio anno Valeriani, & Gallieni secundo: in nobis autem regnante Domino nostro Iesu Christo: Cui sit gloria & imperium nunc & semper, & in secula seculorum, Amen. Mendum hic irrepsit

se vult Baronius anno 260 ponendumque annum Valeriani quartum & Gallieni tertium.

Martyrium S. Theodotæ cum tribus filiis, cuius festum incidit in secundum diem Augusti, describitur in vita sanctæ Anastasiæ martyris 25. Decembris, circa medium.

EPISTOLA AVITI PRESBYTERI, DE RELIQVIIS BEATI PROTOMARTYRIS STEPHANI.

An. 415.

I. BEATISSIMO dilectissimoque semper in Domino Papæ Balchonio, atque vniuerso Clero & plebi ecclesiæ *Vracarensis, Auitus presbyter salutem in Domino æternam. Memores mei esse vos cupio & deprecor, sicut & ego inquantum valeo, memoriam vestri habere non cesso, tribulationibus vestris meo dolore compatiens, & pro dissidio patriæ nostræ in sanctis locis incessabiles lachrymas fundens: vt aut vobis Dominus restituat libertatem, quos admonere voluit: aut illis tribuat mansuetudinem, quos præualere permisit. Et ego quidem, beatissimi fratres, (teste Domino nostro Iesu Christo loquor) frequenter volui venire ad vos, vt vobiscum vel mala tolerarem, vel bonis fruerer: sed impeditum est desiderium meum, per totas iam Hispanias hoste diffuso. Veritus enim sum, ne & sancta loca relinquens, & ad vos forte non perueniens, vbicunque interceptus, irrationabilis audaciæ pœnas luerem. Sed quoniam misericors Deus meo voto vestroque merito procurare dignatus est indulgentię suæ gratiam, primum vt dilectissimus filius & compresbyter meus Orosius vsque ad has partes ab Africanis Episcopis mitteretur, cuius mihi charitas & consolatio vestram omnium præsentiam reddidit. Deinde, vt in diebus ipsis, quibus iam ipse reditum incredibili desiderio parabat, beatus & vere sanctus, corona gloriæ nostræ in Christo Iesu primus martyr Stephanus, se reuelare & manifestare signis & virtutibus euidentissime sequentibus dignaretur: quem ego tantarum rerum ordinatoris Dei occasione perceptum, dignius duxi charitati vestræ præmittere, vt ipse præsens aduocatus & patronus obsequentium sibi petitionibus dignetur assistere, qui cum pateretur, etiam pro inimicis orare dignatus est.

3. AVGVS. *Brachare-sis. Orosius presbyter. S. Stephanus aduocatus & patronus ipsi obsequentium.

II. ITAQVE beatissimi dilectissimique fratres, memoriam vestri incessabiliter agens, & tam congruentem ordinantis Dei dispositionem videns, promptus fui de presbytero, cui reuelatum fuerat, partem aliquam inuenti corporis promereri, quam festinatò expetitam, secretòque perceptam, ad vos dirigere non distuli. Quamobrem misi vobis per sanctum filium & compresbyterum meum Orosium, reliquias de corpore beati Stephani primi martyris, hoc est, puluerem carnis atque neruorum, & quod fidelius certiusque credendum est, ossa solida, atque manifesta sui sanctitate nouis pigmentis vel odoribus pinguiora. Vt autem nulla possit esse dubitatio, ipsam ad vos subditam scriptis meis sancti presbyteri, cui hæc reuelata sunt, epistolam conscriptionemque transmisi, quam me pro fide veritatis plenius cognoscendæ rogante & expetente, dictauit Græco primum ipse sermone, sed per me postea in Latinum versa est. Quæ & vos sancti & beati fratres, quam veraciter gesta sunt, tam fideliter suscepta habeatis, imploro: Certus sum enim, quia sicut ipse beatus martyr dignatus est nunciare, & pro salute mundi periclitantis se manifestare, auxilio & præsentia tanti patroni, si vos tale pignus digno studio diligatis, tuti ex hoc quietique viuatis. Gratia Domini nostri Iesu Christi & sancti spiritus vobiscum dilectissimi in Domino, Amen.

Vide quid præstent Sancti ipsos venerantibus.

EPISTOLA LVCIANI PRESBYTERI, DE REVELATIONE BEATI STEPHANI ET ALIORVM SANCTORVM.

LVCIANVS misericordia Dei indigens, & omnium hominum minimus, presbyter ecclesiæ Dei, quæ est in villa Caphargamala, in territorio Hierosolymorum, sanctæ Ecclesiæ & omnibus sanctis, qui sunt in Christo Iesu in vniuerso mundo, in Domino salutem.

III. VISIO, quæ apparuit meæ pusillitati à Deo ter, de reuelatione reliquiarũ beati & gloriosi protomartyris Stephani & primi Diaconi Christi, & Nicodemi, qui in Euangelio scriptus est, & Gamalielis, qui in Actibus Apostolorum nominatur, necessarium duxi pandere vestræ in Christo dilectioni, imploratus ac magis iussus à sancto Dei cultore Auito presbytero, vt secundum fidem consummatam interroganti quasi filius *obaudiens, sicut cognoui, cum omni simplicitate impiger, integre indicarem omnem veritatem.

Iohan. 3. Act. 5. & 22. *obediens.

IV. DIE igitur parasceue, hoc est, sexta feria, tertio Nonas Decembres, consulatu Honorij decies, & Theodosij sexies Augustorum, adueniente nocte, dormiente me in cubili meo, in loco *sancto baptisterij, in quo consuetudo mihi erat dormire, & custodire ecclesiastica, quæ erant in ministerio, hora tertia noctis, quæ est prima custodia vigiliarum, quasi in ecstasi *effectus semiuigilans vidi virum senem, longum, Ieropreben, hoc est, dignum sacerdotem, canum barbam prolixam habentem, palliatum alba stola, cui inerant gemmulæ aureæ, habentes intrinsecus sanctæ Crucis signum. Et virgam auream in manu tenens, venit & stetit ad dexteram meam, & aurea virga pulsauit me, ter vocans me nomine meo, dicens: Luciane, Luciane, Luciane: & dixit mihi Græco sermone: Vade in ciuitatem quæ dicitur Aelia, quæ est Hierusalem, & dic sancto Iohanni, qui est in ea Episcopus: Quandiu clausi sumus, & non aperis nobis? & maxime, quia temporibus tui sacerdotij oportet nos reuelari? Aperi nobis festinanter monumentum, vt [illegible] in negligentia positæ sunt reliquiæ nostræ, vt per nos aperiat Deus & Christus eius & spiritus sanctus ostium clementiæ suæ in hoc mundo: Periclitatur enim sæculum ex multis ca[illegible]bus, qui fiunt in eo quotidie. Et non tantum sollicitus sum pro me, quantum pro his, qui sunt mecum positi, sancti & multi honoris digni.

*Sancti. Visio oblata Luciano. *effectus abest. Sancti moleste ferunt suas negligi reliquias.

V. ET respondi ei dicens: Quis enim es tu domine, & hi qui tecum sunt? Respondit mihi: Ego sum Gamaliel, qui Paulum Apostolum Christi nutriui, & legem docui in Hierusalem. Et qui mecum in Orientali parte monumenti iacet, ipse est dominus Stephanus, qui lapidatus est à Iudæis & principibus sacerdotum in Hierusalem pro Christi fide foris portam, quæ est ad Aquilonem, quæ *ducit ad Cedar. Ibi die ac nocte iacuit proiectus, vt sepulturæ non daretur secundum mandatum impiorum principum, vt à feris consumeretur corpus eius. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum vnum ex his, non fera, non auis, non canis. Ego Gamaliel compatiens Christi ministro, & festinans habere mercedem à Domino, & partem cum sancto viro *fidei, misi per noctem quãtos poteram religiosos Christianos, & in Christo Iesu fideliter credentes, habitantes Hierusalem in medio Iudæorum: & hortatus sum eos, & necessarias substantias ministraui, ac persuasi illis ire occulte, vt portarent corpus eius meo vehiculo in villam meam, hoc est, in Caphargamalam, quod interpretatur, villa Gamalielis, viginti millia *habens à ciuitate. Et ibi feci illi planctum fieri diebus septuaginta, & poni eum in meo monumento nouo in Orientali theca, & præcepi meis, vt quæcunque necessaria erant pro eius planctu, de meo darent:

Hæc citantur à Beda lib. Retract. in Act. Apost. cap. 8. *Dicitur ad Cedar. *Dei. Corpus S. Stephani in sepulcro S. Gamalielis primo sepultum. *absunt.

Iohan.3. *Item S Nicodemi iuxta eum & S. Abibæ.* **exulare fecerunt.* **Anna.* **Ledemias.*

Ipse etiam dominus Nicodemus in alia theca positus est, qui venit ad Saluatorem Iesum nocte, & catechizatus est ab eo, audiens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum cælorum. Et iens, baptizatus est à Christi discipulis. Et cognoscentes Iudæi, amouerunt eum à principatu suo, & anathematizauerunt eum, & de ciuitate*exiliauerunt. Tunc ego Gamaliel, quasi persecutionem pro Christo passum, sustuli eum in meum agrum, & alui & vestiui vsque ad finem vitæ eius, & defunctum honorifice sepeliui iuxta dominum Stephanum. Similiter & Abibas filius meus dilectissimus, qui mecum baptismum Christi accepit ab eius discipulis, viginti annorum existens, ante me mortuus est, in tertia theca excelsiori iacet, in qua & ego ipse postea defunctus, sum applicitus. Mea vero vxor, Ethna * habens nomen, & *Sedemias primogenitus meus, quia noluerunt esse Christi fidei cultores, in alia villa matris suæ sepulti sunt, hoc est, in Capharsemelia.

INTERROGAVI autem ego humilis Lucianus presbyter, dicens: Vbi vos quæremus? Qui dixit: In medio proastio, VI.
quod potest intelligi, suburbano, proximus de villa agri: qui dicitur Delagabri, id est, virorum Dei. Et euigilaui, & deprecatus sum Dominum, dicens: Domine Iesu Christe, si est hæc visio ex te, & non est illusio, fac vt iterum & tertio appareat mihi, quando vis & quomodo vis. Cœpi ergo ieiunare, & siccas escas sumere vsque ad aliam parasceuen. Et iterum dominus Gamaliel eadem similitudine eodemque schemate apparuit mihi, sicut in prima visione, dicens: Quare neglexisti ire, & dicere sancto Episcopo Iohanni? Et ego respondi: Timui domine mox ire à prima visione, & hæc nunciare, ne viderer seductor esse. Deprecatus sum autem, vt si à Domino missus fuisses ad me, denuo ac tertio appareres mihi. Dixit autem ad me: Acquiesce, acquiesce, acquiesce mihi, & iterum ait mihi: Quoniam requisisti de reliquiis singulorum, quomodo & vbi positæ sint: appone sensum, & vide diligenter, quæ ostenduntur tibi. Et dixi: Etiam domine. Et statim attulit quatuor calathos, tres aureos, & vnum argenteum. Tres eorum pleni erant rosis: duo albas rosas, tertius rubicundas habebat, coloris sanguinei. Quartus vero calathus, qui erat argenteus, plenus erat croco bene olente, & posuit eos ante me. Et ego dixi ei: Quid sunt isti, domine? & dixit mihi: Lipsana nostra sunt. Qui rubeas habet rosas, ipse est dominus Stephanus, qui à dextris positus est ad Orientem ab introitu monumenti. Secundus calathus, dominus Nicodemus est, positus contra ostium. * Tertius calathus ille argenteus, est Abibas filius meus de vtero testimonij, id est, iteratus in lege, & immaculatus ex vtero matris suæ, excessit è mundo: propterea in similitudinem argenti mundissimi apparuit. Nunquid non vides crocum, qui in ipso est, suauissimi esse odoris? Et ipse coniunctus est meo calatho in excelso loco, vbi ambo positi sumus quasi gemini. Et cum hæc dixisset, denuo ex oculis meis euanuit.

Eadem visio offertur Luciano et iam secundo.

Alias Tertius vero calathus, ipse est meus. Quartus autem calathus ille argenteus, Abibas filius est meus, qui immaculatus, &c.*

CVMQVE expergefactus fuissem, gratias egi Deo omnipotenti & consuetis ieiuniis operam dedi vsque ad tertiam reuelationem. In tertia igitur septimana, eadem die & hora venit supradictus vir comminans & fremebundus & dixit mihi: Quare vsque nunc dissimulasti, & noluisti pergere & dicere Episcopo Iohanni, quæ tibi dicta sunt & ostensa? Quam excusationem habebis apud Deum, aut quam veniam pro hoc contemptu sperabis in die iudicij? Nunquid non vides, quanta siccitas est & tribulatio in toto mundo, & tu negligenter agis? Nunquid non consideras, quia multi meliores te sint per eremum sancti viri, quos prætereuntes, per te voluimus* innotesci? Ideo nanque te ex alia in hac villa voluimus esse sacerdotem, vt per te manifestaremur. Exurge igitur & vade, & dic illi, vt aperiat nobis & faciat locum orationis, vt intercessione nostra misereatur Dominus populo suo. Et cum ad verba eius intremuissem, dixi: Non negligens fui, domine mi, sed præstolabar tertium aduentum tuum. Nunc vero *sine crastina die pergam, omnia, quæ mandasti mihi dicturus. Et cum indignans aduersum me staret, videbar mihi quasi in altero mentis excessu deuenisse Hierosolymis, & quasi in conspectu adstarem Episcopo Iohanni, narrans ei omnem visionem: à quo videbar audire: Si hæc sic se habent, vt dicis, charissime, & Dominus tibi reuelauit hæc temporibus nostris, oportet me colligere de possessione illa bouem illum maximum aratorem, qui & carro & aratro aptus est, & dimittere tibi possessionem cum omnibus cæteris. Ad quem aio: Vt quid mihi possessio domine mi, si non habeo bouem, per quem regatur & aretur possessio? Et dixit mihi Episcopus: Ita placuit, charissime, quoniam ciuitas nostra vehiculis ministratur, & vnum bouem illum maximum ad carrum minus habemus, quem tu diceris in possessione tua celare. Oportet nanque, vt in ciuitate celeberrima sit magis, quam in paruula possessione. Nunquid non tibi sufficiunt duo residui boues minores ad excolendam terram vehiculi tui? Cumque hoc in ecstasi, hoc est, in excessu mentis audissem, statim expergefactus, benedixi Dominum, & perrexi ad ciuitatem ad sanctum Iohannem Episcopum. Et cum illi omnia, quæ videram, nunciassem, reticui de visione bouis, expectans quid audirem ab eo. Intellexeram enim, quia S. Stephanus ipse esset bos maximus: quia carri illi, de quibus dicebat, sanctæ essent ecclesiæ: & Sion prima ecclesia, ipse esset carrus maior. Et quia habebat sanctus Episcopus à me petere benedicti Stephani reliquias, ideo de visione bouis Episcopo dicere nolui. VII.

Tertio videt eadem Lucianus. **innotescere.* *Sanctorum intercessio.* **hinc.* *Aperit visionē Iohāni Episcopo Lucianus: sed de boue non facit mentionē.*

CVMQVE hæc audisset Iohannes Episcopus, lachrymatus est præ gaudio, & dixit: Benedictus Dominus Deus, VIII.
filius Dei viui. Si hæc, vt dicis, charissime, & audisti, & Deus tibi reuelauit, oportet me inde transferre beatum Stephanum, primum martyrem & Archidiaconum Christi, qui primum aduersum Iudæos Dominica bella bellauit, & Deum in sua maiestate, in terris positus, in cælo vidit stantem, & tanquam angelus in concione hominum apparuit. Hæc autem omnia vt vidi, ita euenerunt, & consona sibi apparuerunt vniuersa. Dixit autem mihi sanctus Episcopus: Vade, fode in aceruo, qui est in ipso agro: & si inueneris, nuncia mihi. Et ego dixi ei: Perambulaui agrum, & vidi aceruum minutorum lapidum in medio, vbi arbitratus sum eos esse. Et dixit mihi Papa: Iam dixi tibi: Vade, fode, & si inueneris, sedens, custodi locum, & manda mihi per diaconum, vt veniam ad locum, & ita me dimisit. Et cum venissem in villam, misi præcones, vt omnes habitatores villæ diluculo consurgerent, & foderent in aceruo. Eadem vero nocte apparuit ipse dominus Gamaliel cuidam monacho, nomine* Nugetio, innocenti & simplici viro, eadem similitudine, qua mihi apparuit, & dixit ad eum: Vade, dic Luciano presbytero: Vanè laboras in aceruo illo: modo ibi non sumus: sed tunc ibi positi fuimus, cum lamentarentur nos secundum consuetudinem antiquorum. Propter quod ibi aceruus, in testimonium planctus, factus est. Sed quære nos in alia parte, quæ est Boran, & loco, qui dicitur Syra lingua Dabatalia, quod interpretatur in Græco ἀνδρῶν ἀγαθῶν, quod nos possumus dicere, Virorum fortium. Diluculo vero consurgens ad hymnos, inueni monachum prædicantem omnibus fratribus. Hymnis deinde dictis, cœpi dicere: Eamus ad aceruum illum, & fodiamus in illo. Tunc quidam dixerunt mihi: Audi primum, quid dicat monachus Nugetius. Et aduocato monacho Nugetio, exquisiui ab eo, quid esset, quod vidisset. Ille autem vniuersa signa, quæ videram, domini Gamalielis dixit mihi, & quemadmodum vidisset contra Austrum agrum situm, & monumentum in eo quasi neglectum & ruinosum, vbi vidisset tres lectos aureos stratos, & vnum ex eis altiorem cæteris, in quo erant duo iacentes, vnus senex, & vnus iuuenis: & in aliis duobus lectis erant singuli. Et respondit, qui erat in excelsiori lecto, & dixit mihi: Vade, dic presbytero Luciano, quoniam nos domini loci istius fuimus. Si vis magnum & iustum inuenire, ipse ab Orientali plaga positus est.

Act.6. & 7. *Nugetius monachus visum videt.* **Nygorio.* *Aperit visionem Luciano presbytero.*

ET hæc audiens à monacho, glorificaui Dominum, quoniam inuentus est alius testis in reuelatione. Nos igitur IX.
iuimus ad aceruum, & fodientes, nihil inuenimus. Conuertimus autem nos ad monumentum illud, vbi monacho ipsa

ipsa nocte apparuerat: & fodientes, inuenimus tres thecas, secundum quod apparuerat mihi in typo calathorum. Inuenimus igitur altissimis literis scriptum lapidem obrutum, habentem ita: Celiel, quod interpretatur, seruus Dei: & Apaan, Dardan, quod interpretatur Nicodemus, & Gamaliel. Hoc interpretatus est Papa Iohannes, sicut audiui ab ipso sancto Episcopo. Statim ergo renunciaui Episcopo, cum esset in Lidda, quæ est, Diospolis, synodum agens. Qui assumpsit secum duos alios Episcopos, Eleutherium de Sebaste, & * Eleutherium de Iericho, & venerunt ad locum. Qui cum aperuissent domini Stephani thecam, statim terræmotus factus est, & tanta suauitas, & fragrantia odoris inde egressa est, quæ nram nullus hominum se meminit vel audisse, vel sensisse: ita vt putaremus nos in amœnitate paradisi esse positos. Multitudo nanque populi aderat nobiscum, inter quos erant plurimi infirmi variis languoribus. Et ipsa hora mox de odore suauitatis eius, septuagintatres animæ curatæ sunt, ab aliis fugati dæmones, aliarum fons restrictus est sanguinis, alij à strumis & furunculis liberati: alij * stringio sanati, alij à tertianis & quartanis: alios febris reliquit, alios morbus regius: alij à cephaleia curati, & hemicrania: nonnulli à viscerum occulto dolore liberati. Et multas alias curationes senserunt homines, quas enumerare longum est. Et osculantes sanctas reliquias, iterum clauserunt. Et tunc cum psalmis & hymnis portauerunt reliquias beati Stephani in sanctam ecclesiam Sion, vbi & Archidiaconus fuerat ordinatus: derelinquentes nobis de membris eius paruos articulos: immo maximas reliquias, terram cum puluere, vbi omnis eius caro absumpta est: cætera absportauerunt.

Inueniũtur sacræ reliquiæ S. Stephani, &c.

*Euthonium.

Multi sanantur odore sanctarũ reliquiarum.

*stringio.

XI. Ex his ergo reliquiis transmisi beatitudini vestræ: quas cum susceperitis, orate pro exiguitate mea, vt dignus inueniar in conspectu Domini fultus beatissimi martyris Stephani meritis, & vestris orationibus. Translatæ sunt autem reliquiæ ipsius martyris * 8. Calend. Ianuarij, & tunc in tempore iugis & infinita siccitas erat: sed eadem hora pluuia magna descendit, & abundanter inebriata est terra, & omnes glorificabant ibi Dominum propter sanctum eius Stephanum, & propter cælestem eius thesaurum misericordiæ & pietatis, quem periclitanti seculo aperiri dignatus est IESVS CHRISTVS DOMINVS noster, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

* 7.

Dedit Dominus terræ pluuiã in S. Stephani inuentione.

DE MIRACVLIS BEATISSIMI PROTOMARTYRIS STEPHANI, LIBRI DVO EVODII EPISCOPI VZALENSIS DIscipuli S. Augustini: seu potius alterius ad Euodium, vt videtur Baronio in notis ad Martyrologium.

An. 425.

I. QVONIAM sanctus Raphael angelus nos adhortari dignatur, vt opera Dei non tam in abscondito collocemus, quam potius pro Dei gloria in aperto pandamus monens & dicens, Sacramentum regis bonum est abscondere, opera autem Dei reuelare & confiteri honorificum est: quia sicut cognitis fidem non adhibere infidelitatis est, ita inuidentiæ est in ædificationem aliorum nolle cognita prædicare. Propterea beatissime Papa Euodi iussis paternitatis tuæ studiose obtemperare curaui, non iam fisus viribus meis, quam adiutus gratia Dei & sanctis orationibus tuis: vt ea quæ per patronum nostrum Stephanum primum Martyrem suum operatus est Christus apud nos, & adhuc operari dignatur, non maliuola taciturnitate supprimere quo cæteri fraudarentur, sed magis pia deuotione narrare quo amici Dei gloria fraternis auribus intimetur: nec ingenio & lingua aliqua quasi exaggerare prævalentes, sed ipsarum rerum veritatem prout Deus donauerit fideliter explicare cupientes, vt ipsa nostra narratio non iam verborum pompam audeat quærere, sed potius mendaciorum fucum studeat declinare, ita vt vbicunque res postulauerit, ipsorum quoque hominum verba sicut ab eis dicta sunt simpliciter ponere non debeamus erubescere. Magis enim placent bonis & religiosis quæcunque dicuntur vera, etiam vitiosis verbis, quam falsa politis & ornatis verbis. Sane non ob hoc nos quispiam arbitretur voluisse ista narrare, quasi aliquid nos gloriæ beato Martyri videamur præstare, quandoquidem illi nec tacendo demere, nec loquendo quicquam possimus conferre. Ipsa quippe virtutum miracula nullo humanæ linguæ præconio indigent, iam vbique personantem exerunt tubam, sed tantum nostram deuotionem ad fratrum ædificationem pro recipienda obedientiæ mercede cum humilitate volumus demonstrare, metuentes quoque quod ab ipso Domino legimus terribiliter dictum esse, Si vos tacebitis, lapides clamabunt. Quæso autem etiam vos omnes, quotquot hæc audire vel legere pie ac religiose volueritis, vt huius peccatoris vltimi, qui hoc in nomine Domini scripsit, semper in sanctis orationibus vestris meminisse dignemini: & si quid à nobis rusticiter profertur, non indignemini: sed tantum quia veraciter dicitur, delectemini.

Tob. 12.

Luc. 19.

II. CVM igitur adhuc nullus saltem rumor esse potuisset, quo ad nos indignos S. Stephani in Martyrio primi confessoris Christi reliquiæ venturæ essent, non enim hoc fieri posse aut in cogitatione habeamus, aut suspicari poteramus: ecce ex anteriori tempore cœpit idem gloriosus quibusdam apud nos sanctis animis seipsum reuelare. Nam cum quodam loco vel die sermo supradictarum reliquiarum ab his seruis Dei fieret qui easdem sibimet de orientis partibus missas nobis nescientibus habebant, affuit in sermone quædam sacra famula Dei, quæ vbi hoc audiuit, vt euenire assoler, non facile credidit, & apud semetipsam tacite dicere cœpit: Et quis scit si vere sunt Martyrum reliquiæ? Statim sequenti nocte per somnium ampulla quædam eidem demonstratur, intra se habens sanguinis quandam aspersionem & aristarum quasi ossium significationem. Quam presbyter quidam manu tenens germano eius monacho illa præsente locutus est dicens, Vis scire quomodo Martyrum probentur reliquiæ? Quo dicto ampullam eius iniecit ori, & mox flamma * sanguinis per aures eius atque oculos euomi cœpit. Hoc quomodo remanifestum sit dignanter accipite. Ampullam sicut oculis suis vidit ancilla Dei in somnij reuelatione, sic inter manus suas accepit postea sacerdos Dei in ipsius rei manifestatione, & quod illa quandam dubitationem prius in se habuit, eandem nunc in quibusdam res manifestauit. Quod deinde ignis per ampullam aures atque oculos comprehendit, quid aliud tunc præsignauit, nisi quod prædicatio sanctarum reliquiarum perueniens ad os monachorum, vnum corpus Ecclesiæ per auditum atque visum claritatis Dei igne succendit, vt omnes merito dicerent, Sicut audiuimus, ita & vidimus? Nec quod ille presbyter apparuit, qui ad os monachi ampullam applicuit, quæ ignem emisit, inane fuit. Is enim erat qui nuper ex oriente rediens, & de sanctis reliquiis quas illic viderat in ore seruorum Dei verbum ponens quasi ampullam admouit, & sancto igne succendit. Sed iam vellem ad euidentiora & manifestiora patroni Stephani transire miracula, nisi ad rem pertinere æstimarem, alteram adhuc sanctitati vestiæ proferre visionem. Quam peto vt patienter; & sicut arbitror, non infructuose audire dignemini.

S. Stephanus se reuelat.

Hanc eam ampullam putat Baron. in notis ad Martyrol. quæ postea per S. Gaudiosum Episcopum Neapolim delata est, ibique hæc ipsa, die dum sacra Missarum solemnia peraguntur liquescere, velut recens effusus sanguis, conspicitur.

ALIA

Martyres antiqui Felix & Gennadius. *al. inclinante.

ALIA autem virgo Sacra ad locum antiquorum Martyrum in suburbio ciuitatis constitutorum, qui felix & Gennadius nuncupantur, videbatur sibi iter facere per somnium non ea via qua de ciuitate pergi assolet, compendiosa aliquantulum de via & flexuosa. Per hanc videt aduentare innumeros populos gaudentes sane atque psallentes, & cæteros luminaria cum grandi celebritate gestantes, & quasi quendam candidatum comitantes, eique iteratis vocibus *inclamantes, Confessor Christi, confessor Christi. Quem cum ad Ecclesiam perduxissent atque super pulpitum eleuassent, videt eundem Paruulum subito manus extendisse, & ore proximo populis dixisse: Ecce habetis Martyrem. Mirabile dictu est quanta huius quoque visionis veritas consecuta est. Nec immerito olim per prophetam diuina voce dictum est; Ecce dies veniunt dicit Dominus, & dabo de spiritu meo super omnem carnem & prophetabunt, & reliqua. Vnde etiam stella ad locum supradictorum Martyrum ab his qui tunc in agro fuerunt occurrisse refertur. Nam si placet secundæ visionis fructum incipiamus ostendere. Igitur post quadraginta ferme dies ex quo ista reuelata sunt in loco memoratorum Martyrum nostrorum, quo illa pergentem se viderat, susceptis ibi reliquiis, atque sacramentis fidelium celebratis, exinde cantantes atque psallentes cum immensæ multitudinis choris ad ciuitatem regredi cœpimus, per illam vero viam quæ puellæ monstrata est. Portabantur autem S. Episcopi gremio residentis vehiculo sanctæ reliquiæ, velut ille paruulus candidatus qui ab illa fuerat visus: In sui quippe corporis portione, Paruulus ille cognoscitur confessor Christi. Dubitas an Martyr Paruulus sit? Nonne propter innocentiam infantulus, propter humilitatem pusillus est? Ipse denique hymnus qui ore vniuersi populi cantabatur, id est, Benedictus qui venit in nomine Domini, quid aliud dum repetita voce cantaretur significasse intelligitur, nisi quod illa audiente dicebatur, Confessor Christi, confessor Christi: Iam vero sicut ostensum erat puellæ, *itinera cereis luminaribusque fulgebant. Eandem quoque quam illa per visionem viderat, nos etiam intrauimus Ecclesiam. Vnum aliquid vltimum de omni visione iam restat, quod puella Confessorem illum in pulpitum leuatum fuisse conspexerat, & extensis manibus dicentem populis audierat. Ecce habetis Martyrem. Hoc quoque qualiter impletum sit diuina procuratione digne mini accipere. Eodem namque die quo ingressæ sunt Ecclesiam beati Stephani Sanctæ Reliquiæ, in ipso principio Canonicarum lectionum Epistola quoque ad nos delata cuiusdam S. episcopi Seueri nomine Minoricensis Insulæ, de pulpito in aures Ecclesiæ cum ingenti fauore recitata est. Quæ continebat gloriosi Stephani virtutes quas in insula memorata per præsentiam reliquiarum suarum in salutem omnium illic credentium perfecerat Iudæorum. Vnde ex hac recitatione talium factorum suorum tanquam extensione manuum suarum acclamantibus & exultantibus fidelibus ipse dicere videretur, ecce habetis Martyrem. Verum hæc dicta sunt, vt commendare fratribus aliquo modo possemus, quam non vtcunque & temere: sed diuina dignatione ad nos quantumlibet homines peccatores Reliquiæ videantur peruenisse.

Ioel.2. Matth. 21. *Ita.

Epistola Seueri episcopi, De gloriosis virtutibus ac miraculis S. Stephani, scripta anno 418. V. Kal. Martij. Vide Baron in notis ad Mart.

NVNC ergo sicut promisimus ad notiora miracula veniamus. Cum igitur eiusdem diei vespere in loco absidæ super cathedram velatam essent Reliquiæ constitutæ, mulier quædam nomine Hylara oculis capta, ciuibus nota panaria excitata tanta gloria Martyris, fide & nulla incredulitatis dubitatione fluctuans, Qui enim hæsitat, inquit Apostolus Iacobus, æstimabitur tempestati, maris quæ à vento mouetur & circumfertur. Hæc itaque in fide roborata, & in spe percipiendi luminis confirmata, ac diuinæ gratiæ amore inflammata, ad locum vbi erant reliquiæ, quo ipsa per se impedientibus carnis oculis corpore appropinquare non poterat, sed lucentibus oculis cordis spiritu iam peruenerat: rogauit quandam feminam religiosam, vt sibi manum daret, vnde lucem se recepturam esse confideret. Quo cum alienæ manus officio deducta fuisset, pallam super Reliquias positam manu errabunda comprehendit, statimque vtrisque suis luminibus applicauit, atque exinde nondum quidem corpore illuminata, sed iam luce fidei irradiata discessit. Nam gloriosi Martyris nomen nunc ore, nunc corde precando, etiam Christum Dominum non reticebat. Quæ cum domum suam fuisset reducta, & intra ipsos domesticos parietes ad euincendas cæcitatis tenebras, quasi aduersus Amalec hostem adiuuante Iesu, continuata oratione pugnabat. Parum aliquid noctis transierat, cum ecce mulier ostij sui limen egressa, paulatim lumen cœpit recipere, ita vt parietes contra positos aspiceret, & silices plateæ rum visu discerneret. Statimque filium suum appellauit, atque his verbis alloqui cœpit: Fili, nonne isti parietes de domo infantis villici sunt? Ecce & silices de platea, Et dixit ei filius suus, vt quid mentiris? Putans, quod tentando id diceret, non videndo. Iterum leuans oculos ad cælum dixit. Ecce video, inquit, & lunam super theatrum adhuc dimidiam. Dixitque ei filius suus, Quare te faciebas non videre? Quasi nunquam antea mater cæca fuisset, sed potius cæcitatem finxisset. Illa autem altera die mane ad Ecclesiam nullo alio comitante, sed proprio lumine ducente perrexit. Laudes Amici Dei non abscondit, quid in se mirabiliter gestum fuisset congratulantibus, & admirantibus fidelibus enarrauit. Hoc ergo primum notum est apud nos in aduentu Sanctarum Reliquiarum.

LIB. I. I.

Iac.1. Exod.17. Mulier cæca visum recipit.

PER idem tempus quidam ciuitatis tonsor qui Concordius vocabatur pedem cadendo fregerat. Is diu lecto decumbens, variis doloribus cruciabatur. Cum hinc eum paupertatis cogitatio, inde paruulorum sollicitudo in tanto casus sui mœrore positum maceraret, ecce quadam nocte ipso quidem dormiente, sed non illo dormitante neque obdormiente qui custodit Israel, qui pusillum & magnum fecit, & æqualis illi cura est pro omnibus, videt per somnium perductum se in arduum quendam angustumque cuiusdam montis ascensum, vnde esset nulla sibi facultas remeandi, nullus exitus euadendi. Ex quo quid aliud demonstrabatur ei, quam vt sciret atque intelligeret in angustiis pressurarum suarum non humanum, sed solius Dei deberi quærere auxilium; Namque apparuisse sibi ait quandam reuerenti visu feminam, quæ sibi sic afflicto & dolorum amaritudine repleto, speciem fici traderet, per cuius dulcedinis significationem spiritualem gratiæ perciperet suauitatem. Vnde etiam fiduciam impetrandi accipiens precibus insistebat, & sanitatem ab ea petebat. At illa quæ typum proculdubio gestabat Ecclesiæ, modo, inquit, accede ad sanctum Stephanum, & faciet te sanum: Quod dictum facti fides est subsecuta. Nam cum illa discederet, & ipse postea dolens derelinqui se diceret, dimittis me & ducis te? ecce videt illam sicut illi promiserat accedentem ad sanctum Stephanum & pro se rogantem & dicentem his verbis: Rogo te per sanctitatem tuam cura illum. Miserere filiorum eius, libera hominem innocentem de tribulatione sua. Tum illum qui rogabatur vidit ad se atque ad cubiculum in quo iacebat ingredientem amictum veste candida, specie decora. Quem mox vt agnouit, vt ægrotus medicum, egenus copiosum, supplex patronum, his verbis cum lachrymis rogabat dicens, Care Christi amicus cura me. Libera me de tribulatione, miserere mihi, miserere filiis meis. Vix precator verba finierat, etiam precum exauditor precibus respondebat dicens, surge, saluus factus es. At ille statim in sermone iubentis tanquam qui dormiens corpore, sed spiritu vigilans audisset, continuo de lecto exiliuit, & ante lectum suum firmis gressibus incedere cœpit, ac sic verbum illud prophetiæ impleuit: Et claudus saliet sicut ceruus. Deinde mane surgit, votaq; sua Martyribus vbi eædem reliquiæ susceptæ sunt, reddere properauit. Quo propter itineris lōgitudinem baculo adhuc innitendum esse putauit. Vbi postquam diu orauit, cereos accendit, baculum dereliquit atq; exinde filiū paruulum collo sustinens repedauit. Post hæc reliquiis in Ecclesiā

II.

Psal.120. Sap.6. Per hominis fractus curatur. Esa.35.

cum

cum ingenti celebritate collocatis tanquam proposita statione medicinæ inde cantauimus, Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Quanti ex illo die multitudinis vndique concursus fieri cœpere, quanta beneficia fuerunt collata, & quotidie conferantur, quanta miracula demonstrata, quot cæci illuminati, paralytici curati, quanti variis morbis passionibusque curati, sed & mortui resuscitati, longum est nobis & pene impossibile enarrare, cum vnumquodque miraculum sui generis quandam historiam habere noscatur. De quibus tamen omnibus, quæ neque explicare possumus, neque penitus reticere debemus pauciora quæque & notiora eligimus, vt neque fastidientium aures inundemus, neque diligentium studia defraudemus. *Psalm. 43.*

V. IGITVR in Embloniturna loci, mulier quædam diu peregrinantis mariti, nec de morte certa, nec de vita secura, cum triennij ferme, tempus emensum esset, quod illa diuersis opinionibus de coniuge exagitata in ancipiti, & dubio vitæ suæ statu fuisset collocata, fluctuabat ex incerto pendens mulieris animus, & in quod se latus ægra proiiceret, ignorabat, dum hinc nuptiæ suaderentur, paupertas proponeretur, sollicitudo ingereretur, fragilitas carnis insidiaretur: rursum ex alia parte castitas, maritus, fama, religio ante oculos ponerentur, tandem inter huiuscemodi sibimet repugnantium cogitationum æstus, potentissimi aduocati Stephani implorare debere patrocinia, non sine diuina prouidentia est à quibusdam instigata atque cohortata. Nam ad eius memoriam supplex aduolauit, ibique se cum lachrymis strauit. Et dum orat audire meruit. Maritus tuus venit. Propere illa domum rediit, & maritum incolumem inuenit, Ita & coniugij castitas custodita, & Amico Dei quanta fuerit animæ perclitantis cura, cognitum factum * in Dei mirabili gratia.

Mulier pro marito suo S. Stephanū inuocās exauditur. *al. est.*

VI. PER idem tempus in nostra ciuitate quædam domus ruina collapsa hominem oppresserat, cui nomen Datius est. Cuius exinde erutum corpus & ad vicinam domum translatum, funeris obsequio plangebatur. Proinde iugalis eiusdem, mariti sui tanto luctu perculsa, ad memoriam gloriosi Stephani pro vita mariti cum lachrymis se prostratura perrexit. Ibidem dum illa aliquandiu ad aures Amici Dei fide pulsaret, precibus insisteret, ecce repente in conspectu plangentium funeri circumstantium & nomen venerandi Martyris inuocantium, vir eius in quo iacebat loco, aperire oculos, & corpus mouere, videntibus & admirantibus omnibus qui aderant cœpit: ac deinde post aliquantum eiusdem diei spacium emensum ad viuos rediens ad illum cuius domus erat, dixit: Beatus es frater, quoniam hodie Angelus Domini domum tuam intrauit. Et narrare cœpit, quæ animæ suæ reuelata fuissent. Dixit enim multitudine mortuorum se fuisse circumdatum, quorum alios agnouisset, alios ignorasset. Deinde quodam ingresso iuuene, candida veste, nitente, habitum diaconi præferente, & pietatis imperio iubente ac dicente illis mortuis, recedite, statim illas mortuorum turbas non comparuisse. Tum illum ad se accessisse ac sibi dixisse; Redde quod accepisti. Sed & tertiò vt redderet similiter imperatum sibi ab eo fuisse seque respondisse: Ne symbolum iubes vt reddam? Et illo dicente, redde, se ex ordine Symbolum reddidisse & adiecisse. Si iubes, & Orationem Dominicam reddo. Atque illo annuente reddidit. Tunc ille signo salutari cor iacentis signauit eique dixit. Surge iam saluus. Et surgens sicut dictum est, & saluus effectus est.

Ex domo collapsa contritus, orāte vxore reuiuiscit. *Symbolum Apostolorū*

VII. EODEM tempore venerabilis Episcopus noster, de eiusdem sancti reliquiis aliquam partem disposuerat transferre, & in Promontoriensi Ecclesia collocare. Dies enim quo id fieret statutus est. Ecce ante diem ferme tertium, quidam Ecclesiæ nostræ presbyteri duo, quorum vnus maturioris ætatis, Zumutus nomine admonetur, quod ipse postmodum retulit, vt ad episcopum mane pergeret, eique diceret ne id perficeret quod de parte reliquiarum facere disposuisset. Quod commemoratus presbyter negligenter habuisset, nec ad episcopum pertulisset, secunda vice, & grauiter arguitur, & alapa illisa in faciem verberatur. Alium autem presbyterum Donatum nomine retulisse, eo quod in ipso loco memoriæ eundem episcopum nostrum viderit sibimet è diuerso astantem & Sacramenta viuici candoris in pillam manibus & collo gestantem. Quem protinus appellans, constanter dixit: Pone hic quod portas. Cumque ab alio in sinistra episcopi stante presbytero, sibimet diceretur, & quis alius portabit? Ille respondit. Quid ad te? Modo hic quod ab episcopo portatur, loco suo reponatur. Hoc sicut reuelatum est, ita post diem tertium impletum est. Namque cum iam præcedente die, vehiculum pararetur, vt cum parte reliquiarum episcopus proficisceretur, repente huiusce rei fama per ciuitatem diuulgata, immensa ad Ecclesiam multitudo confluxit. Tumultus magnus, & clamor fieri cœpit, zelus fidei & amor Amici Dei omnes accendit. Circundatur episcopus stipantibus turbis, rogatur, tenetur, non ante dimittitur, quam sacramento etiam nihil se reliquiarum de ciuitate ablaturum esse polliceretur. Quod ita demum illa populi pro zelo fidei tempestas placaretur, simulque reliquiæ in vnum congregarentur in eodem memoriæ loco, vbi iam pars fuerat reliquiarum primitus collocata, ibi & alia pars similiter reponeretur. Donatus presbyter per somnium sacramenta portantem episcopum, hoc est sacrarum reliquiarum portionem compellere sicut dictum est videbatur, vt loco suo reponeretur quod ab eodem portabatur. Ideo factum credo, ne vllus diuisionis locus daretur, maxime quod in Ecclesia hoc agebatur, quæ primitus à Donatistarum diuisione vsurpata, postea vsque in hodiernum vnitati Catholicæ est restituta. Vnde etiam vocabulum sumpsit, & Ecclesia Restituta appellari meruit.

Episcopus mediãtus reliquias S. Stephani transferre prohibetur. *Ecclesia restituta.*

IIX. SANE eodem quo hæc agebantur die, iam pars illa Reliquiarum de monasterij habitaculo prolata cum ingenti celebritate & hymnorum choris resonante dulci modulatione manibus sacerdotis ad Ecclesiam portaretur: ecce quidam cæcus apprehendens Capsellam argenteam in qua erat reliquiarum portio memorata, cœpit fortissima fide regno cælorum vim facere. Et quia qui vim faciunt, diripiunt illud, continuo lumen recepit. Vnde vniuersæ Ecclesiæ Christus non modicum gaudium cumulauit.

Cæcus tangens capsellam reliquiarum visum recipit *Matth. 11.*

IX. ITEM cum quidam in custodia publica catenarum nexibus vincti districtius haberentur, & eorum vnus cruciatu pœnæ ac dolore compunctus, sanctum Stephanum Christi charum in auxilium inuocaret: ecce inter lachrymas vocesque eiulantis, subito de manibus eius corruêre catenæ. Quo facto cum præposito custodiæ solutus vltro seipsum ingessisset, & rem tanti miraculi confessus fuisset, non est ausus custos rursus ei vincla iniicere, sed plane ex hoc quasi cautior & sollicitior effectus alium pariter vinctum arctius fortiusque constrinxit, quasi diuinæ potentiæ possit esse quicquam insolubile, ignorans quia sermo Dei non est alligatus. Verum cum ille simili vinculorum asperitate compulsus ad eundem tanti miraculi auctorem talibus sicut socius eius vocibus & fletibus suppliciter exclamaret, & ipse quoque exaudiri meruit, & similiter catenis resolutis opera Dei confitendo enarrauit.

Captiuus soluitur a vinculis. *2. Tim. 2.* *Item alius.*

X. ALIO autem vincto cum publicis vapore caloris catenarum vulnera intumescerent, & grauissimum dolorem eidem concitarent, affuit fides, vt Amici Dei opem imploraret. Qui cum ad piscinalem egressus esset, subito etiam ipsæ catenæ ceciderunt, & omnes quotquot viderunt; Christum, atque eius primum confessorem Stephanum magnificare cœperunt.

Et alius.

XI. PARALYTICVS territorij Hipponensis vocabulo, Restitutus, faber ferrarius, per plurimū tēpus lecto decūbens, non poterat incedere, non linguam in verba resoluere: tandem beati Stephani fama ad se perlata, parentes proprios

nurū

nutu quo poterat hortabatur, vt ad memoriam sancti Stephani portaretur. Quo facto dum ibidem hyemis multo tempore in tanta frigoris asperitate super pauimentum * tesellæ iaceret in oratione, quod vtique contrarium huiusmodi infirmitatibus esse solet, fere vicesima die per somnium nocte apparuisse sibimet indicauit quendam iuuenili forma præditum, speciosæ etiam vestis habitu decorum, seque tunc ab ipso accersitum sibique esse iussum vt ad locum memoriæ suis pedibus accederet, & ex illo cœpisse paulatim gressum & linguam, ad propria officia aliquantulum reuocare. Cumque quartus mensis fuisset emensus, eo quod nondum adhuc plenam receperat sanitatem, cogitare cœpit ad propria remeare; seque tunc admonitum fuisse, sibique dictum esse ne festinare vellet, sed adhuc quatuor menses expectare deberet, quia tunc domum suam propriis pedibus repedaret. Quod omnino sicut promissum est, ita die & tempore denunciato adimpletum est. Nam sicut & nostra conscientia testis est & ipse in gloriam Dei confessus est, & pedibus suis ad propria remeauit, & ore proprio, verba distinctius pronunciare cœpit.

*tessellatur.

Paralyticus meruit sanitatem.

QVIDAM de ciuitate Vticensi paralysi pedibus & lingua implicatus lecto detinebatur. Cuius mater ad sancti XII.
Stephani memoriam fide firmissima conuolauit, secumque postquam filij sui causam optimo aduocato commisit, exinde aliquid pulueris pro sanctificatione abstulit, reuertens domum filio iacenti adhibuit. Ex quo mox ille sanitatis beneficium sentiens, de lecto surrexit, & non solum pedibus suis ambulare cœpit, sed etiam per duodecim millia passuum proprio gressu ad beati Martyris memoriam peruenit, gratias in corde suo agens, pedum sanitate percepta, sed adhuc preces fundens de propria lingua soluenda. Proinde exuens sibi manicam tunicæ suæ, eo quod * orarium non haberet, per fenestellam memoriæ ad interiora loca Sanctarum Reliquiarum manu iniecta mittebat, atque exinde rursum dexteram reducens ori suo admouebat, & linguam contingendo paulatim nodos loquendi gratia fidei persoluebat. Hoc enim sæpius faciendo tanquam salutares cibos de cælesti assumens cellario ægrotanti suo adhibuit membro, vnde arentem linguam refecit, & loquendi officium adiutus Dei gratia idoneum recepit, ac sic in vtrisque illa suppleta est prophetia per quam olim dictum est, Et * plena erit lingua mutorum.

Item alius puluere sepulchri

* Orarium pro sudario.

* al. plana.

Esa. 35.

CÆCVS etiam quidam Pisitanæ ciuitatis, cui vocabulum est Donatianus ad stationem potentissimi medici XIII.
Stephani aduenit. Ibi denique pulsans fidei pietate, die octauo tanquam Dominicæ Resurrectionis sacramento, quæ facta est à die quidem passionis tertio, sed in dierum numerum post sabbatum octauo, eo die vt dixi per fidem lumen oculorum recepit, quando lucem gentium vniuersus mundus per Domini Resurrectionem excepit. Qui cum vota sua cupiens sancto Martyri reddere argenteam pro sua deuotione offerret candelam (nec immerito candelam offerebat qui lumen receperat) is accersitus à venerabili episcopo atque interrogatus vt diceret quid sibi præstitum est, quare illud donum offerret, astante vniuersa Ecclesia etiam ore confessus est, quod & corde, & corpore spirituali archiatro curante illuminatus redditus est.

Cæcus lumen oculorum recepit

VBILARIUS nostræ ciuitatis nomine Rusticanus, filium suum cum alio homine suo, porcos mercatum XIV.
connumeratis solidis miserat, fere ad ducenta millia passuum, cumque complures transacti essent dies, neque illi adhuc reuersi fuissent, à quodam amico suo argui & increpari cœpit, eo quod filium suum & hominem suum in tam longinquam regionem mittere voluisset, quos iam à latronibus occisos esse dicebat. Quo audito, ille quasi miserabili luctu perculsus domum flens regressus est: Lachrymis pro cibo toto pastus est die. Interea cum sic nox eum oppressum mœroris tenebris inuenisset, ecce per somnium videt sibi apparere quendam decorum iuuenem, cuiusdam honorij & primarij ciuitatis viri nomine Vzalensis vultum, habitumque præferentem, eumque hilari facie sibi dixisse: Quid ploras? Respondisse autem se, vt ipsius vtar simplicibus verbis; DOMINE meus, per bonitatem tuam ideo ploro, quia audiui quod homo meus & filius meus occisi sunt. At ille conticlans cum ait illi: Non sunt occisi. Tamen qui sum ego, inquit: Ille respondit, Dominus meus Vzalensis. Bene, ait ille, dixisti, quia Vzalensis sum, sed non sum ille quem putas. Ego enim sum STEPHANVS. Sane vnde tristis es de filio tuo & homine tuo, scias quod iam huc habent redeuntes faciem. Nam dedisti illis solidos viginti quinque, insuper autem acceperunt pecuniam creditam prope viginti millia folles, & adducunt secum porcos numero quadraginta quatuor omnes electos. Venient autem die Romanorum ciuitatis, hora prima. Hæc itaque omnia sicut per somnium vidit, ita postea reipsa completa sunt. Namque & homines incolumes reuersi, & porci tot numero adducti, & summa pecuniæ creditæ eadem inuenta, & dies horaque aduentus illorum prædicta sine vllo prorsus errore est consecuta.

S. Stephanus cuidam apparens significat filium eius viuere.

CVIVSDAM mulieris filius paruulus mortuus catechumenus erat. Qui matris portatus manibus cum XV.
ingenti eiulatu & miserabili vociferatione ante ipsam memoriam gloriosi Stephani fuerat proiectus, tradens illi mortuum, vt ab eo reciperet viuum. Cumque ad aures amici Dei pulsaret fide pietatis, perculsa duplici luctu orbitatis, quod & in præsenti vita filium perdidisset, & in futura vtpote sine gratia baptismi, saluum habere non posset, ecce interdiu lamentantis, dolorem miseræ matris, repente paruulo spiritus redditur, vita tribuitur, vox viuenti conceditur. Continuo presbyter accersitus, baptismum paruulo tradit, sacramenta complentur, atque ita peccatorum lethali catena anima liberata, statim etiam mortalis carnis vinculo exuitur, & ad Dei spirituales amplexus summa celeritate liberata dimittitur. Ita & non modica consolatione concessa gaudere de redempto filio datur, & paruulo salus vera conceditur. Qui profecto ob hoc ad modicum vitam recepit, ne in æternum moreretur. Ob hoc ad tempus mori meruit, vt vita perpetua frueretur. Hæc interim de multis & pene infinitis miracula pauciora decerpsimus, ne in præsenti auditoribus propter festiuitatem Martyris de longinquo aduenientibus forsitan oneri esse possemus. Cæterum quod nobis difficilimum est, si omnia recordari ac recensere, vt superius dictum est, vellemus librum prolixum faceremus. Ipsas enim notissimas clarissimasque virtutes ad prædicationem sui, sibimet sufficere existimauimus, quæ non indigent humanæ facultate linguæ, quoniam prænalent diuinæ potentiæ: Veruntamen deuotionem nostram ad ædificationem fratrum in nomine Christi ex aliqua parte exhibere voluimus, vt paternæ obedientiæ mercede orationibus vestris & gloriosi Stephani primi testis Christi benedictione fauente, diuinam misericordiam possimus impetrare, per Christum Dominum nostrum, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen.

Miraculū istud narrat D August. 32 & 33 de diuersis.

Paruulus catechumenus mortuus ad sepulchrum S. Stephani reuiuiscit.

BENE mecum recolit sanctitas vestra sanctissimi Patres & fratres, quod cum in conuentu nostræ huius Vzalensis LIB. II.
Ecclesiæ cum Domini Stephani primi martyris Christi miracula fideliter descripta, & publica attestatione comprobata, ante hoc tempus vobis qui affuistis de publico recitarentur, hoc quoque plenissimæ gratulationis munus ipso Amico Dei, vt credimus, procurante dilectioni vestræ exhibitum: vt post recitationem diuinorum operum atque gestorum, ipsarum etiam personarum, in quibus illa mirabilia facta, quæcunque in præsenti reperiri potuerunt, demonstratio perspicua & professio propria, non solum scriptis nostris testimonium perhiberent, verum etiam oculis aspe-

aſpectibuſque veſtris fidem veritatis ingererent. Vnde factum eſt, vt dum ipſæ virtutes Dei veſtris auribus primitùs per lectionem intimarentur, etiam viſibus veſtris oculata fide præſentarentur, vt illud in vobis quod in pſalmo ſcriptum eſt compleretur, Sicut audiuimus, ita & vidimus. *Pſal. 47.* Erat namque in tanta re cæleſtis gloriæ ſpectaculum grande. Vbi enim pronunciauerat lector quamlibet hiſtoriam, verbi gratia, primitus de quadam cæca, poſtea illuminata, ſtatim terminato ſermone, hæc eadem perſona requiſita in populo, & inuenta, & in medium omnis Eccleſiæ producta, admirantibus & congratulantibus, videbatur ſola iam ſine vllo comite ac duce ſicut prius ſolebat incedere, ipſaque etiam per ſe gradus Abſidæ conſcendens, vniuerſis eminus conſpicienda aſtabat, & teſtimonium in ſe diuinæ gratiæ, ipſorum ſuorum illuminatione oculorum veluti fidelium teſtium tacita quadam prædicatione proclamabat. Item cùm de paralytico ſanato multis antea cognito * præceſſit lectio: continuò ** al. proceſſit.* idem, qui ab eiuſmodi infirmitate fuerat curatus, ſimiliter productus è populo proprijs gradiens paſſibus, cum totius Eccleſiæ magno gaudio cernebatur, præconia diuinæ laudis quibuſdam conteſtans palpabilibus documentis, ipſis ſanatis ſui corporis integris membris. Dum hæc itaque gererentur, dumque vno eodemque tempore, ſingulis quoque conſcriptis etiam ipſæ res mirabiliter concordi vnitati coirent: profectò putares non tam præterita narrari, quàm potius præſentia demonſtrari. Ita enim quod ſermone proferebatur, ſtatim etiam ipſo præſenti opere cernebatur, vt alio quodam maiori miraculo mirabiliora ipſa miracula redderentur. Quis tam durus ac ferreus, non in lachrymas erupit, non ad pietatem humilitatemque defluxit? Quis vnquam digno præconio loqui poſſit? Fiebat clamor gratulationis in auditu lectionis. Rurſus quoque maior exultatio excitabatur in aſpectu viſionis, ac ſic per auditum & viſum penetrabat flamma diuini amoris, omnis tunc cor hominis. Hæc autem quia ſine ſilentio præterire non potui propter eorum qui illo tempore affuerant memoriam renouandam, ſiue eorum quos iſta latebant nequaquam ſcientiam defraudandam. Et quia illa ipſa continuò quæ recitata ſunt ſtatim etiam à religioſis plurimis cum clauſula ſua, capta ſunt atque deſcripta, idcirco ad alia quæ conſecuta ſunt narranda, hinc adiuuante Domino quaſi libelli ſecundi exordium ſumpſimus. Referam igitur vobis chariſſimi adiutorio Domini noſtri Ieſu Chriſti, adhuc Stephani patroni communis mirabilia geſtæ rei multiſque bene notiſſimam in laudem & gloriam Dei memorabilem hiſtoriam.

II. CARTHAGINENSIS ciuitatis quædam fuit, nobilis genere, nobilior Chriſti fide, Megetia nomine, diues in ſæculo, ditior in Deo. Cui Chriſtiana mater erat nomine Vitula. Pagani autem erant maritus, & ſocer, & pater. Hæc cum in vtero haberet, quarto menſe conceptus ſui, neſcio vnde nauſeando prius ac reijciendo dum frequentius pateretur ſtomachi concuſſionem, oriſque diſtenſionem, & vomitus prouocationem, in prauitatem peſtemque paralyſis cauſa perducta eſt, ita vt excluſis à locis ſuis ipſis cardinibus dentium & arteriarum, nequaquam poſſet dilapſa ora conſtringere, neque peruios atque integros palati motus ac linguæ ad aliquid vel ore emittendum, vel in os recipiendum habere. Remanſerat in femina pia & pudorata, deformis quidam & aduerſandus aſpectus, & ibi vitij macula corpori erat infixa, vbi vtique nequaquam poſſet eſſe celata. Facies quippe erat de qua quidam dixerat, frons hominem præfert, quæ tegi ſine dedecore non poteſt. Cæterorum namque membrorum cùm aliquo vitio officia præpediuntur, nonnulla induſtria ruboris ſubtrahuntur. At verò cum ipſe vultus aliqua fuerit fœditate turpatus, quicquid propter verecundiam tegminis adhibetur, ipſa verecundia magis augetur. Quid ergo faceret nobilis matrona, velamento abſcondens ora vitiata, dum venientibus ſalutatum ad ſe æquè alijs nobilibus feminis, aut oſculum dare, aut ſermonem conferre, ipſius viræ ſocietas atque immanitas compuliſſet, vt taceam de cibo & potu, quod vix ægrè poterat manducare vel haurire? Namque ingenium induſtriaque medicorum diu multumque circa eam laborantium fruſtra, non ſolum nihil ſalutis ei conferre poterat, verum etiam in deterius cauſa pergebat. Nec immeritò. Ab illo enim conditore, & redemptore omnis naturæ Deo nondum in illa reformabatur, quod non niſi eius virtute formatur, cuius cenſura omne hominis corpus & diſciplina conſtringitur, & medicina laxatur. Tali igitur confecta mœrore ac dolore, nec quorumcunque remediorum aut medicamentorum vllo adiuta leuamine, ferè iam ſexto menſe, tabefactum fuerat delicatæ corpus animuſque puellæ. Ob quam rem etiam illud quod geſtabat à vitali ſpiritu iam deſtitutum, intra ſepta viſcerum retinebat emortuum. Ita cum prius ſub vno paralyſis vitio iam ipſa vita horreret, acceſſit aliud grauius & periculoſius, vnde nec ipſa quidem viuendi poſſibilitas remaneret. Nam ſi puella ſic defecerat ſub vitioſi oris labore, quomodo poſſet viuere cum mortuorum viſcerum collapſione? Septimus menſis inceſſerat, non vultus peſtifera prauitate exuebatur, non aluus onere mortuo exuebatur. Pontius vero Megetiæ pater, ſocer autem Auitianus, & maritus Aduentius, vtpote adhuc gentilitatis erroribus aſtricti, quicquid non ſolum per induſtriam medicorum, verum etiam per artes dæmoniorum ac ſuperſtitioſarum figmenta vanitatum, quaſi pro vita intermorientis Megetiæ poterant attentare, fruſtra omnino atque inaniter deſudabant. Sed error infelix quid ſalu- *Omnis ſanitas à Deo* ti humanæ te crederes poſſe conferre, quam ſtuduiſti ſemper auferre? Refellit te vox veritatis in ſacratiſſimis pſalmis, conteſtans generaliter & breuiter, à quo verè ſit omnis ſalus animæ, corporiſque dicens, Domini eſt ſalus. Soli enim Deo rectè cantatur, Homines & iumenta ſaluos facies Domine. Qui dignatus eſt creare, ipſe prorſus *Pſal. 35.* dignatus eſt & ſanare. Proinde illis memoratis perſonis, diu in talibus fruſtra laborantibus, & non corpore ſed *Pſal. 3.* corde dormitantibus, ecce Deus ille magiſter qui non dormit neque dormitat qui cuſtodit Iſrael, ipſe Deus, in- *Pſal. 120.* quam, cui cura eſt pro omnibus, religioſam Vitulam Megetiæ matrem, fidei calore ſuccendit, atque vt ad Domi- *Sap. 12.* ni Amici ſui Stephanum ſuffragium accurreret, inſpirauit. Quam vbi benedicta femina in ſacratarum Reliquiarum loco de Carthaginenſi vrbe ad Vzalenſem profecta eſt, miſericordiſſimus Dominus & miſerator, excepit, exaudiuit, adiuuit, atque de filia compotem fecit, ac de diabolo aduerſario ſuperato victricem triumphare permiſit. Dici non poteſt quibus illa pia femina Amicum Dei flebilibus vocibus fuerit aggreſſa, & quanta cum miſeratione ante limina glorioſi martyris proſtrata, effuſos ſui cordis dolores expreſſerit, in hæc verba prorumpens: Domine Stephane Chriſti amice, ſubueni matri miſeræ, ad te confugienti, pro ſalute periclitantis filiæ. Hic te ego planctibus oro, illic te ancilla tua præſentem medicum ſentiat imploro. Scis ipſe qualibus cauſis laboret Megetia, & in quo vitæ diſcrimine ſit conſtituta. Ecce enim ex quanto tempore iacet, miſera toto corpore, & paralyſi diſſoluta, & viſceribus tabefacta. Proximum eſt autem, vt ſeptimo menſe completo, comprehendatur ab octauo. Omnes deſperant de ſalute Megetiæ. Ego quæ ad Chriſtum, & te amicum eius confugi, credo quia talis luctus de filia non imponetur capiti meo. Peto autem & rogo, vt cùm hinc à corona tua reuertens feſtinanter ad ancillam tuam proficiſci cœpero, recreetur anima mea de filia aliquo nuncio bono. His & horum ſimilibus multis affatibus vbi ſatis viſa eſt ſibi idoneum inſtruxiſſe aduocatum ſanctum Stephanum apud iudicem Chriſtum, properè ad reuiſendam filiam, vnam & ſolam ſuam maximam curam, mater parturibunda reuertitur, Oleum tamen ſanctificatum, & oratium vel ſudarium orationem ſuarum, ſudoremque pro ſalute filiæ laborantis teſtimonium, à beati Martyris memoria ſecum pariter reportabat. Ecce igitur in via cum declinandorum æſtuum gratia (nam æſtiuum tempus erat, quo igneus ſol terras vrebat) receſſiſſet, ſubitò adueniente nuncio accepit literas à viro ſuo de Carthagine directas, ſicut precibus ſuis poſtulauerat, in quibus proximè futura liberatio

filiæ significata erat. Nam mensem octauum altera die ingressura filia, dicebatur, aliquantulum tamen vegetior esse, & sua iam partim signa præcedere & bono animo illam de filia esse debere. Quod totum religiosæ Vitulæ matri non ore humano sed diuino oraculo nunciabatur. His igitur primis votorum suorum releuata mater auspicijs, perniciter aduolauit. Quæ vbi peruenit Carthaginem, suamq; natam in ipso vitæ suæ articulo positam inuenit, statim sacrato oleo filiæ membra perunxit, sudarium quoque amplexendum pectori tradidit. Quo facto, rediuiua Megetia vteri sui partu exonerata, octaui mensis ingressa prægnantibus mulieribus tremenda lumina, ab ipsa mortis regia, rursus auris est vitalibus restituta. Sic itaque vna lethali causa dispuncta archiatro cælesti protinus altera curanda restabat. Quod vt iamiamque fieret fida mater Vitula filiam liberatam ad illam vitalis fontis venam vnde ægræ suæ haustum cæleste poculum attulerat, salubriterque infuderat, secum reducere cupiebat. Sed nondum recuperatæ vires Megetiæ, post laborem periculosæ enixionis suæ, alterum itineris subire laborem minimè permittebant. Interea vir, socer, & pater puellæ nihilo adhuc permoti, in laudem Dei verique eius Martyris primi de tam miserabili causa vteri, rursum cœpere ob eiusdem curandam reliquam valetudinem, id est, vitiosi oris prauitatem, illa hominum remedia erroresque consulere & longas moras temporum frustra conterere. Namque annus integer & aliquot ferè menses euoluti sic erant. Tandem fidelis mater Vitula, archiatrum quendam, Felicem nomine, Carthaginensis ciuitatis fidelissimum præ cæteris atque amicum domus suæ, corrogauit ad seipsam, ac super salutem ipsius vnicè obtestando constrinxit dicens: Sic vnica filia tua viuat, potest ne curari Megetia de paralysi ista an non? Tum ille, Fideliter dico filiam tuam de hac causa penitus curari non posse, quia sic me voluisti constringere. Ipsa inquit iunctura quasi carri, vbi oris & maxillarum retinacula quædam continentur, exclusa est à locis suis. Cui respondens mater Vitula, fidei suæ stabilitate fundata, continuò retulit dicens, Ego non sic credo in Christo meo, quia sic relinquetur filia mea in hoc tanto paralysis malo. At ille fidei firmitatem valde admirans in femina, hoc, inquit, omnipotenti Deo licet facere cui credis. Nam nihil speres ex nobis. Quibus religiosa Vitula auditis, dimisso à se archiatro, assumens secum Megetiam suam adijt virum suum, & virum filiæ suæ, ac pio inflammata dolore, sic fari exorsa est: Acquieuimus, inquit, vobis m.se è vsque nunc, nec resistere viris mulieres valuimus. Diu vestras pertulimus voluntates, ex quibus nullus fructus salutis filiæ, nullus cessit effectus, ita vt ecce per annum & quot excurrunt amplius menses inter manus medicorum corpus filiæ meæ tantummodo fatigetur, nec omnino, sicut videris, aliquid perficiendo sanetur. Rogo aliquando permittite & nobis, vt faciamus & nos quæ expediunt nobis. Eamus & nos ad medicum nostrum. Credo in illum, quia qui noluit Megetiam cum suo partu mortuo mori, ipse etiam eam faciet sano vultu suo inter homines conuersari. His atque huiuscemodi querimonijs deploratis iustis ac veris, nequaquam illi viri tali feminæ virili animo indutæ valuerunt resistere. Maluerunt sponte cedere quàm quolibet alio iudicante victi discedere. Flexis itaque illis in hanc sententiam matris Vitulæ, marito scilicet, simulque patre Megetiæ, sed marito quidem adhuc pagano, patre verò Christiano Catechumeno effecto nomine Pontio, Senatoriæ dignitatis viro, dignum est vt cuius fidem in Christo cœpimus pronunciare, eius quoque vocabulum iam incipiamus cum debito honore pariter nominare: qui sanè quemadmodum initiatus Christiano nomine fuerit, quoniam locus videtur exigere, minimè nos pigebit aperire. Quando enim religiosa Vitula, nondum de partus periculo liberata Megetia ad Amicum Dei fuerat profecta, ibi in suis precibus etiam de huius viri sui venerabilis credulitate instruxerat, vt ille imbueretur fide ac nomine Christiano. Quod sanè eidem illa ipsa nocte tali est visione reuelatum. Visa est quippe sibimet videre iuxta ipsam beati Martyris memoriam duo cerofaria luminosa pariter igne flammantia, ibidemq; assistente secum atque apparente memorato Pontio viro suo, sibimet dictum fuisse: Vitula, melius lucet cerofarium nostrum. Vnde volo scias me † posse iam iugulos. Quo viso, auditoque religiosa Vitula, somno expergefacta, & mane facta oratione suppleta, hoc ipsum quod in somnis viderat quibusdam ancillis Dei enarrare cœpit. Et prior ipsa somnium suum interpretata respondit, dicens, ad memoratas circumstantes virgines: Nouerit sanctitas vestra quia citò Pontius credit in Christo, sicut confido de Christo meo. Nam hoc est, quod per somnium mihi significauit dicens: Volo scias Vitula, quia posui iam iugulos, non vtique nisi sub iugo Christi. Sic ergo honorabilis Pontius effectus vt dixi primùm Cathechumenus, Christianus sequenti anno, hisdem diebus quibus à religiosa Vitula beatus Stephanus pro salute mariti æterna fuerat exoratus. Sed vt dicere cœperam consentientibus sibimet viris suis, mater Vitula cum Megetia sua pariter de Carthagine profectæ, pariter ad memoriam beati Martyris peruenerunt, ac deinde ante sacrata ipsius limina prostratæ, die noctuque flentes & eiulantes, cinere, & cilicio squallens, inde nobiles feminæ homines non erubescentes, vt Deo essent placentes, susceperunt illud quod dictum in Psalmis audierant: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus? Etenim neque ista de ipsa nostra religione Christiana pijs & nobilibus feminis deerant ab incredulis improperia, vnde ante Dominum flebilibus vocibus, & amaris vt scriptum est verbis memorabant, & effundebant super se animam suam. Dicebatur namque ab inimicis fidei nostræ, vbi est Deus vester? Inclamabat ergo Vitula mater auribus Amici Dei: Domine Stephane, ecce adduxi Megetiam tuam ad te, quam tu ipse liberasti de morte. Nec nos in gaudium inimici fecisti venire, non tradens nos in animas tribulantium nos, qui detrahunt & desperant de Christo Domino nostro, & de te eius tanto Amico. Fac rogo, fac iterum erubescere eos, de tota & de plena Megetiæ tuæ salute, sicut iam fecisti erubescere eos de eius vteri periculosissimo labore. Non omnino deficies ad minora, qui præstitisti maiora. Quod promisi eius viro pagano de te, imple propter te. Non confundatur mater in filia, quæ præsumpsit in te, quæ confugit ad te. Certè vt oculus cordis nondum credentium, nobisque insultantium sanetur, os filiæ curetur. Et vt acquiratur sanitas animæ illorum, præstetur puellæ sanitas membrorum suorum. Talibus in eiusmodi sensum dictis lachrymabilibus deploratis, septima transierat dies, cum ecce nocte intempesta visitatur per somnum Megetia, videt apparentem sibi insignem virum visu, Diaconi præferentem habitum. Illa enim rogare cœpit, velut quendam medicum spiritualem, vt os suum inspiceret, & si dignaretur, curaret. Verum ille mox vt os eius inspexit, vultu eam hilari serenoque intuitu ait: Equidem adhuc os tuum rectum: sed sursum aspice, & vide quid volitet super caput tuum. Continuò illa super se erigens oculos, vidit serpentem quendam teterrimum supra se pennarum remigio volitantem, atque huc & illuc tortuosis anfractibus oberrantem. At pauefacta Megetia horribili monstruosoque visu, insignis illius viri exhortatione firmatur, ad ipsam dicentis, Nisi prius istum serpentem occideris, sanari non poteris. Sed noli metuere, forti animo illi congredere, & omnino superabis. Quo audito Megetia fidei suæ robore & de tanti adiutorij sui armata protectione, arrepta in tempore sibimet velut virga oblata, contra illum draconem teterrimum & tortuosissimum decertauit. Quem & si diu exercita, diuque ab reluctante aduersario delassata, ad extremum tamen vbi illum in capite percussit, continuò prostrauit. Quo trepido gaudio expergefacta strato exiliens euigilauit. Cumque somnij sui, quid ratio portenderet cogitaret, nec liquidò intelligere valuisset: exinde orauit visitari, confirmarique poposcit, ac deinde se quieti permisit. Ecce denuò

videt

Megetia patrocinio Stephani parte partus in vtero aliquot mensibus mortuum.

al. posuisse.

Megetiæ pater Pontius fit Christianus.

Psal. 41.

Visio Megetiæ.

videt illum decorum habitu iuuenem, niuea veste fulgentem, ac statim iacenti sibimet velut manu porrecta, audiuit iubentem pariterque dicentem: Surge, sic curatis. At verò Megetia vt ante medico homini facere consueuerat, capite opposito, quasi fouenda ora sua ei offerebat. Sed ille vtpore ignorantis corrigens factum, respondit eidem: vt quid hoc facis? Prius sunt tibi oculi curandi. Illa retulit dicens, Domine meus, oculos sanos habeo, sed vt os meum cures rogo. Et ille: Iam, inquit, tibi dixi, prius sunt in te oculi curandi. Tunc velut cælestis archiatrus spiritu cordis secreta introspiciens quasi cutem medicinalem collyrium imposuit, oculos superliniit, atque discessit. Verùm cum mane facto hoc ipsum religiosa Megetia somnium suum, charissimis suis, & sanctissimis feminis indicaret, in ipso sermone narrationis suæ, vltro corde compuncta & cuiusdam peccati sui recordatione subito stimulata, peccatum suum confiteri non distulit, sed sicut scriptum est, delictum suum agnouit, & iniustitiam suam non operuit. Ecce ergo qui illi erant oculi prius curandi, non vtique corporis sed cordis, quod vt spiritualis medicus gloriosus Stephanus pronunciauit illi dicens, prius sunt tibi oculi curandi. Sanandum quippe erat quod vitiosum latebat in mente, vt sic demum sanaretur quod deprauatum cernebatur in corpore. Hinc ille quoque teterrimus serpens qui super caput volitabat, quia principalem rationalis animæ mentem obtinebat, conterendus fuerat & vincendus. Dum enim reatus cuiusque delicti humiliter agnoscitur, caput colubri pœnitendo quassatur, cordis oculus confitendo purgatur. Duodecimo igitur die, ex quo cum sua ad Amicum Dei venerat matre, dum orat ad locum sacratæ memoriæ pulsans fidei pietate, non solùm affectu cordis, verum etiam motu corporis ipsa ostiola memoriæ impulsa patefecit, ac vim faciens regno Dei, caput suum intromisit interius, & super cubile sanctarum Reliquiarum confixit, lachrymisque suis omnia illic lauit, atque rigauit. Verùm ecce illo desuper miserante qui appropinquat contritis corde, Megetia famula Dei, quadam sibi visibili & attrectabili manu, os suum corrigi & compalpari persensit. Quæ posteaquam ab oratione surrexit, & circumstantibus choris virginum sanctarum, ibidemque pro illa & cum illa Deo laudes dicentium, tremens & gaudens hoc ipsum indicauit. Quale tunc quantumque in omnibus mentibus fecerit gaudium, & flendi ante ipsum Deum excitauerit affectum, vix poterit explicari. Sed antequam gestæ rei ad finem optatissimum veniamus, vbi plenam perfectamque salutem religiosæ Megetiæ, Amico Dei curante atque auxiliante in nomine Christi, demonstraturi sumus, quod in medio huius aliud mirabiliter contigerit, nequaquam prætetire debemus. Cùm fermè quadraginta diebus circa sancti Martyris locum orando mater filiaque persisterent, ecce repente venientibus literis sibimet Carthagine directis, quo pater puellæ honorabilis Pontius diceretur corpore ægrotare, ad eundem visendum de Vzalensi ciuitate profectæ sunt. Verum cum in medio itineris æstuum causa, fouendi corporis gratia lauacris vti voluissent: adfuit in præsenti quædam domestica ab infideli cognita Megetia, & in obuiam missa, non tam ad salutandum quàm potius ad explorandum. Quæ cum curiosius cuperet benedictæ Megetiæ nuda ora vultusque conspicere, intrauit cum ea in obsequium, & vbi quantum voluit in faciem famulæ Dei intendit, prorsus integrum sibimet apparens os Megetiæ sanumque conspexit. Quo viso, obstupefacta atque mirata illa domestica, quæ aliud quàm sperabat inuenit, continuò ad quandam iuxta stantem sacram virginem conuertit sese, & nominatim eam compellans ait. Infans Helpidiana, sana est prorsus Domina Megetia. Sic enim Dei gratia vigebat in Megetia, vt licet eius plenior cura in corpore ex parte aliqua differretur, perfecta tamen sanitatis species reuerberandis incredulorum oculis obijceretur. Quod illa ancilla Dei intelligens magnum mysterium Dei, illi mulierculæ respondit dicens: incredulì vel modò credite. Rursus apud Carthaginem cum benedicta Megetia quadam die cum viro suo pagano sermonem conferret, & inter fabulas dum viro suo ore integro vultuq; se appareret, commotus tali visione vir eius gratulari cœpit ac dicere: Domina Megetia sanam te prorsus aspicio. Verum illa dissimulando interim tegens, quod diuina virtus in se demonstrabat sermonis sui cursum tenebat. Itidemque ille quod videbat tacere non poterat, & sicut prius eidem respondebat. Sana es prorsus, Deo gratias. At illa impleta gaudio, tandem subridens, ait marito. Vel modò iam credes Christo? Et ille: Quid vis, inquit, faciam patri meo: Nam & ego Christianus fieri volo. Sed vt iam ad terminum quem promisimus veniamus, dies paschæ sanctissimus propinquabat, ecce benedicta Megetia à quadam amica nobili femina atq; Rustica rogabatur, vt voto suo soluendo beato Martyri Cypriano in Mapalia secum pergeret, & solemnitati pariter interesset. Quod Megetia facere se non posse causabatur, sciens quid in se Dei potentia infidelium oculis ostenderet, quid plenè salutis cælestis gratia reseruaret. Tamen amicam contristare nolens, non penitus negauit, sed planè ad illum diem quod Deus voluisset facturam se esse promisit. At vbi illa amica discessit, non destitit die noctuque orationi instare Megetia. Buccellam sanè omni die in oleo sanctificato tinctam prius accipiebat, & sic cæteros cibos sumebat. Quadam verò nocte visitauit in somnis ita vt se iuxta memoriam beati Stephani stantem putaret, ibique iuuenem illum speciosum cerneret, candida luce perfusum & insigni equo subuectum, lampadesque quamplures lucentes, ac præcedens ei splendidissimum apparatum, sibique ab eodem clara voce dictum. Ad te pertinet ista lux Megetia, suscipe illam. Post quam visionem expergefacta gaudioque repleta, statim vbi se sanam sensit, manus suas ad os suum faciemque inspiciendam applicauit, & quasi præ nimio gaudio soli sibi non credens, ancillas suas quæ circa lectum suum quiescebant, clara voce excitauit, & vt ad se inspiciendam atque contemplandam accurrerent, aduocauit. Tum illæ, vt viderunt in Domina sua donum Dei fuisse impletum, votumque omnium esse perfectum, omnes pariter in lætitiam exclamauerunt, & in laudem Dei eruperunt: Aduenit etiam ille ab amica præstitutus sibimet dies, venitur à diuersis ad religiosam Megetiam: vt sic promiserat ad destinatum locum charas suas non deserendo pergere dignaretur. Sed Megetia Dei famula velamento adhuc, sicut solebat ore contecto, ab intimo cubiculo ad amicas suas foras egressa est. Quas vbi de se aliquandiu tristes esse permisit, subitò illo à facie velamento ablato, & vultu demonstrato ait, Ecce vos videte quid in me Deus dignatus est perficere, & vna mecum gaudete, & ipsi Domino pro me gratias agite. Quam vbi omnes conspexêre, gaudentes & Dominum benedicentes, osculis lambere, & eam complexari cœperunt. Tunc omnes vnà ad Ecclesiam perrexerunt cum ea, & vota sua Domino persoluerunt. Peracto autem sancto pascha Domini etiam ad Vzalensem ciuitatem religiosa Vitula, vna cum Megetia sua alijsque religiosis feminis venit, votaque sua de salute filiæ plena & perfecta Christo Domino Christique Amico in conspectu omnis nostræ Ecclesiæ congaudentis atque congratulantis hilariter reddidit, feruenter exhibuit, fructuoseque persoluit.

Psalm 31.

Megetia à paralysi oris liberatur.

Megetiæ maritus ad fidem Christianam cõuertitur.

III. DONATVS quidam dicitur homo: sanè honestissimi quoque filij nomine Rustici perfectorum numerarij cunctis bene notissimi pater. Hic in fundo suo suburbano cum loco & nomine vocitato, probi generis vina quotannis condere & conseruare consueuerat. Interea, vt possessoribus mos est, commodorum quæstuum causa, quoslibet terræ repositos fructus tunc malle venales emptoribus publicare, cum votis exoptatorum lucrorum auariora concurrunt pretia temporum, visum est memorato Domino prædij, cum quodam homine suo vini scilicet gustatore peritissimo apothecam suam primitus intrare, ac per singula vasa examinando vina approbare. Quo facto, mox vt degustator haustum vasis merum applicuit iudicio labiorum, continuò stupefacta in homine ora vultusque palluêre. Nam præter quod vini teterrimus color, versandum oculis ex se offerebat aspectum, etiam tristissi-

velocitate tacitè significantis admodũ & dicentis, O miseri mortales quale hesterna die draconis enaferitis incendium, vel eius pro vobis aduocati fuerit acceptum suffragium, isto sequenti die istius veli figuratione intellig te atque gaudere. Hinc vestram & præcedentem tentationem & subsequentem liberationem apud vosmetipsos conferre, exinde non dubij sed certi Deo vestro per Amicum meum gratias agite. Ecce draconem de vestra ciuitate cernitis fugatum & expulsum, ecce conterentem caput eius primum Martyrem meum. Ecce Crucis trophæum per quod vicistis inimicum. Hoc ergo modo, ciuitate nostra à tanto periculo primitus liberata, ac postea tali per congruentem picturam veli admonitione instructa & illuminata, gemino miraculo est omnis pia anim in Deo gloria exhilarata.

V. In supradictis miraculis Domini Stephani patroni communis, virtutes sanitatum & visiones somniorum, effectusque eorum mediocritate nostra nos digessisse meminimus: nunc verò euidenter & occultata fide humani habitus corporales apparitiones & demonstrationes in foro, in iudicijs, in luce diei, & conuentu populorum, ordinum dignitates hominibus vigilantibus & videntibus exhibitas per ipsum Amicum Dei, adiuuante Domino cupimus enarrare. Igitur dispensator pecuniæ publicæ Carthaginensis ciuitatis, Florentius nomine, sicut in talibus functionibus fiscalium actionum euenire assolet actoribus earum, vt motus sæpe potestatum sub quibus degunt, & quorum ditioni inseruiunt, incurrant: idem vsque ad periculum capitis offensam iudiciariæ indignationis incurrerat. Qua de re ex præcepto nescio vnde Proconsulis, præcipitanter iussus est rapi, & eius mox obtutibus sisti. Quod cum absque vlla mora officium quod parebat impleret, memoratumque dispensatorem raptum per publicum, sedenti Proconsuli in secretario obtulisset: continuò pallor ingens cœpit discurrere per corda eorum qui aderant & videbant, atque humana miseratione hominem dolebant, eiusque periculum metuebant. Interea viso protinus quem furialiter quærebat, exurgit in voce terribili potestas irata, minaci eundem dispensatorem interrogatione perturbans. At pauefacti hominis fugata mens meru, nec quid diceret inueniebat. Sed ecce Deus ille magister è cœlo prospiciens super filios hominum, miscens seue ati lenitatem, minas transferens in benignitatem, castigando amans, amando consolans, iudex in flagellis, pater in blandimentis, vbique fidelis, nusquam crudelis: ipse ergo Deus Dominus ad liberandum eum hominem angelum suum misit, de quo dictum est: Immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eruet eos. Nam cum dispensator ille vitæ suæ incertus ac dubius sub tanto metu terribilis potestatis inter quæstionarios astaret: repentè pulsatum se à tergo persensit. Statimque paululum ceruice defixa, oculisque furtim retrorsum reductis, videt velut vnum de carnificibus circa se astantem, sibique suggerentem quid ageret, quem rogare deberet, dicentem & admonentem, Inuoca S Stephanum. Quo viso auditoque Florentius, suæ menti ac sensui redditus, & fuga dudum recreato animo confortatus, gloriosum Stephanum intra semetipsum orare atq; inuocare minimè desistebat. Deinde eleuata parumper facie, ad interrogantem iudicem, oculos intendit in iudicis assessorem. Quem cum noua facie, nouoq; e vultu micantem, fulgentemque conspiceret, neque illum sibi notissimum, sed alium incognitum atque mirificum iudicis consiliarium cerneret, ita vt cum esset ass ssoris nota antea in omnibus, & marcida æuo in vultu deformitas & senilis ætas, in illo verò qui ei apparebat, iuuenili decore vultus & candore fulgebat. Hoc viso memoratus Florentius, diu multumque permotus, non iam dubius, sed firmus & certus, gloriosum Stephanum ibi præsentem credebat adesse, ipsumque occultata sede intendere se, & in sua causa iudicem sedere, vel iudici assistere. Nam quo plenius perfectiusque de tali visione ac præsentatione Amici Dei fiduciam caperet, videt Florentius eundem suum suffragatorem, suique iudicis misericordissimum consiliatorem, etiam manu sua sibimet annuentem, & ne quicquam prorsus timeret, per manum dexteram significantem, vultuque hilari sibi arridentem, & spem salutis plenissimam pollicentem. Quid multa? Sensim cœpêre illi furiales impetus iudicis, tumentesque animi ad omnem tranquillitatem leuitatemque deduci: ita vt non formidaret iudicem, sed agnosceret patrem, nec cuius securim capiti suo pertimesceret, nec cuius fauorem propriæ salutis speraret. O Domine Domine, qui veras tuas laudes in sacris tibi Psalmis decantari non arroganter, sed misericorditer iubes: non pro tua iactantia, sed pro nostra tutela, cum dicitur, Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas: sicut consonat etiam Euangelica auctoritas vbi imperio Christi qui dum leuigarentur turbulenti fluctus ac venti, mirantes dixere discipuli, Qualis est hic qui imperat ventis, & mari, & obediunt ei? Verissimumque quod etiam alibi in sermone scriptu æ sacræ dicitur de re: Cor regis in manu Domini sicut aqua decurrens, quocunque volue it illuc detorquet eum. Tu enim Domine de consulari irata primitus, & post tranquillata potestate erga dispensatorem, illud nostris temporibus exhibuisti quod in an iqua scripturæ auctoritate prius ferociente & rursum blandiente Regia potestate, circa Hester feminam sanctam ostendisti, & in memoria n po teris legenda n stend mq; r dedisti. Proinde dispensatorem Florentium, Proconsul non iam vt officialem suum, sed tanquam filium remotis carnificibus n n solum ad sese atque ad gremium suum absque vllo timore vicinius iussit accedere, sed & eum cœpit paterna affectione familiarius commonere, ac deinde indulta venia vitaque concessa liberum facit de secretario ab cedere. Qu f cto qui astabant & pro hominis periculo pia sollicitudine trepidabant, abeunte absoluto & illæso dispensatore, mixto cum stupore gaudio, modò hæsitabant, modò exultabant, modò inter se mirantes & disquirentes dicebant: Vnde ista tam repentina rerum commutatio atque conuersio, quæ Proconsularem potestatem omni seueritate exutam ad tantam humanitatem lenitatemque perduxit: vt hominem ad vitam ab ipso mortis limine reduxerit? Porrò autem Florentius licet transacto periculo, adhuc tamen ex priore metu aliquantulum animo saucius domum reuersus est. Nulli sanè suorum est in tempore confessus quid acciderit, quid viderit, † quid euaserit. Verum nocte eadem per somnium videt sibi apparentem illum qui in secretario à se visus fuerat, iuuenili specie vestituum, limine, atq; vltro nominatim compellatus audiuit. Quid est Florenti? Agnoscis me? Ego sum qui in secretario apparui tibi, teq; de morte liberaui. Quem cum Florentius agnouisset ipsumque esse Stephanum intellexisset, vbi eum adorare voluit manu mento supposita ab illo eleuatus est. Expergefactus autem Florentius surgit matutinus, cupiensque grates Deo persoluere, eiusque Amico vota sua reddere, solus ad Vzalensem vrbem proficiscitur. Sed cum viæ sibi incognitæ essent, viator ignarus orabat tacitus intra semetipsum, & eiusdem gloriosi Martyris Christi implorat ducatum. Verùm cum ipse precem funderet, ecce in silentio precantis presbyteri nostræ Ecclesiæ Firmus nomine Florentio aliunde superueniens adiungitur. Quem conspiciens Florentius percunctatus est quo iter ageret. Respondens memoratus presbyter, ad Vzalensem se pergere ciuitatem, vnde etiam se presbyterum esse confessus est. Tunc Florentius animo exhilaratus gratulari plurimum cœpit, omne suum gaudium celare non potuit, sed ab ipso rei gestæ exordio supradicto presbytero, itineris sui comiti adiuncto, quæ secum diuina misericordia per gloriosum amicum suum egerit, ordine indicauit. Deinde finito itinere Florentius vna cum presbytero ad ciuitatem venit, beati Martyris limina humili pietate ingressus, & pauimento prostratus omnipotenti Domino Iesu Christo eiusque beatissimo amico gratias egit. Monasteria quoq; ingressus venerabili episcopo, simulq; et uorum Dei ad se concurrenti choro, omnia hæc enarrauit. Et nos quoque secum per multam gratiarum actionem, in laudes Dei

Dispensator pecuniæ publicæ apud Carthaginem Proconsuli sistitur.

Psal. 33.

Suffragio S. Stephani liberatur.

Psal. 88.
Matth. 8.
Luc. 8.
Prou. 21.
Hest. 15.

al. quid euaserit.

& coronæ Martyris Stephani alacriter excitauit ac feruentiſſimè accendit. Hæc dicta ſunt à nobis pauciora de multis quę valuit ſtylus indagare, & legēda magis cum deſiderio quàm cum faſtidio religioſis pectoribus commendare.

TRANSLATIO CORPORIS SANCTISSIMI PROTOMARTYRIS STEPHANI, de Hieroſolymis in Conſtantinopolim, auctore incerto.

Vide hiſtoriam Eccleſiaſticam Nicephori Callixti li. 4. cap. 9.

I. FACTVM eſt cum eſſet reconditum corpus S. Stephani primi Martyris Hieroſolymis in ſancta Sion, in diebus Ioannis epiſcopi Hieroſolymitani, vt Alexander quidam Senator poſuiſſet in animo ſuo conſtruere Oratorium domus S. Stephani in eodem Oratorio. Tunc ergo epiſcopus poſuit loculum, & titulum clauis confixit forinſecus menſe Decembrio, die quartadecima, indictione ij. Conſulatu Domini noſtri Imperatoris Conſtan. Auguſti decies. Itaque poſt annos 2. infirmitatem incidens Alexander Senator, teſtamentum fecit Eccleſię ſanctæ & pauperibus atque coniugi ſuæ Iulianæ, adiurans Ioannem epiſcopum per Dominum noſtrum Ieſum poſt obitum meum, inquit, fiat loculus perſicus, & locate me iuxta corpus ſancti protomartyris Stephani, nam & domum eius ædificaui ex mea ſubſtantia. Quo dicto dormiuit in pace. Poſtera verò die veniens epiſcopus vna cum multitudine populi ſuſtulit eum & poſuit iuxta S. Stephanum protomartyrem.

Alexander ſepelitur propè S. Stephanum.

II. POST octo autem annos Iuliana vxor eius cogitans & eſſe bonum exiſtimans, voluit corpus viri, tollere & deferre Byzantium in propriam poſſeſſionem. Et hoc conſiliata profecta eſt ad Cyrillum Hieroſolymitanum epiſcopum, & dixit ei. Quia viri mei corpus volo portare Byzantium in meam poſſeſſionem. Qui dixit ei, Non poſſum hoc facere, & populum conturbare. Tunc Iuliana plorans, abijt in domum ſuam, & faciens literas miſit ad presbyterum ſuum Byzantij poſitum, ſcribens ita: Propria filia tua Iuliana, patri ſuo in Domino ſalutem. Decentes honores offero, & rogo præſtes mihi quo à te ſuſpiciar. Nam non verba blandimentis repleta, ſed cæleſtia myſteria, non ſcientia neque compoſita verbis rhetoricis ſuadelam circumferentia, ſed preces dirigo ad presbyterum meum & Dominum, quoniam vim patior à principibus vt vidua, cauſa nuptiarum. Accelera ergo vt fiant † facta, & initiantur à magno Imperatore Conſtantino, Cyrillo epiſcopo Hieroſolymitano, vt veniam & ipſa mariti mei corpus afferam ad poſſeſſionem meam. At ille accipiens ſacram epiſtolam à magno Imperatore Conſtantino, miſit eam Cyrillo epiſcopo Hieroſolymis. Itaq; ſecum epiſcopus legens, & contradicere non valens, adduxit mulierem, & dixit ei. Quomodo poſſumus hoc facere, cum neſciam quis ſit loculus Sancti primi Martyris Stephani, & quis mariti tui? Sed vadens indica mihi, præparans tibi quæ itineris neceſſaria ſunt. Quæ præparatis his quæ itineri neceſſaria ſunt, perrexit ad epiſcopum in Eccleſia. Adueſperante autem die profundius deſcenderunt in oratorium, vbi iacebat lipſanum ſancti, Et aperientes poſitionem, inuenerunt loculos duos. Et dixit epiſcopus mulieri. Non noui quis ſit loculus Sancti protomartyris Stephani, & quis mariti tui. Cui mulier. Ego, inquit, noui quis ſit loculus mariti mei, quoniam ego feci eum. Tunc epiſcopus audiens hæc, iuſſit ei tollere quem noſſet. Et impetu abiens amplexata eſt lipſanum Sancti Stephani, æſtimans mariti ſui eſſe corpus. Et accipiens poſuit illud in lecticam.

† forſè ſcripta, & mittantur.

Iuliana vxor Alexandri S. Stephani corpus accipit, putans eſſe mariti ſui.

III. ET valedicens epiſcopo, ibat itinere ſuo gaudens, & per totam noctem hymnus factus eſt in via, & odor vnguenti ſuauitate referti ſpirabat Porrò ſpiritus immundi clamabant dicentes: Væ nobis, quia protomartyr Stephanus tranſit, dico nos verberans igne. Mulier autem in vehiculo ſedebat, & pueri ambulabant coram lectica, & formidabant dicentes, Quid eſt quod accidit nobis quia ſpiritus clamāt de S. Stephano? Putas ne ipſius eſt hoc corpus? Multitudo enim angelorum ante lecticam canunt hymnum. Sed quid faciemus Domina noſtra? Forſan non eſt viri tui corpus, ſed S. protomartyris Stephani Tūc illa his auditis, flens tacebat. Præcepitq; pueris ſuis nemini dicere quæ ſibi apparuerant in itinere. Sed ſi quis interrogauerit, inquit, in ciuitate aut in regione cuius ſit hæc lectica, dicite, quia mariti Dominæ noſtræ eſt, & vadit Byzantium. In eadē verò nocte, tranſiuimus manſiones tres: Porrò diu quieſcentibus & ſero incedentibus nobis, ſpiritus profunda nocte clamabant dicentes, Tranſit is qui flagellat nos, non poſſumus ferre virtutem Sancti corporis, quia ignis eſt, & acriter nos conſumit, non ſuſtinentes vim Sancti Protomartyris Stephani. Sanitates autem & virtutes fiebant multæ in via. Porrò peruenimus Aſcalonem maritimam, & inuenimus nauim euntem Byzantium, conuocatoq; nauclero, mulier dedit ei quinquaginta aureos dicens, Quia ſecretum habeo tibi ne contradicas mihi. Loculum habeo deportandum Byzantium quem ſaluum ferre procura, & habebis mercedem ab omnipotenti Deo. Qui dixit ei: Nolo contradicere dominæ meę, quia magnus tecum eſt protomartyr Stephanus, & in ipſo eſt vita mea & ſpes mea, quia viderunt oculi mei glorioſiſſima hodie. Veni ergo domina mea, & aſcende nauim. Nauigaturi enim ſumus cum virtute Dei & ſancti corporis. Tunc introeuntibus omnibus in nauim ſoluta eſt à terra vento proſpero. Et veniētes in medium pelagi, ſubitò tempeſtas facta eſt, ita vt fluctus exaltarentur ſuper armamenta nauis. Et mari fortiter fluctuante metu detenti adorauerunt omnes ſanctum corpus. Cum autem plorarent & flerent, repentè ſerenitas magna exorta eſt in mari, & apparuit eis S. Stephanus Protomartyr dicens, Ego ſum, nolite timere. Quod eo dicente, ceſſauit ventus, & facta eſt tranquillitas magna. Mane autem facto venimus ad anguſta celantes propter principem Auguſti. Subitò autem terræmotus factus eſt in loco illo ita vt commouerentur fundamenta terræ, donec pertranſijt nauis S. Protomartyris Stephani, & tunc quieuit terra quæ mouebatur: Dæmones autem clamabant aduerſus principem dicentes: Impijſſime princeps quare nō incendiſti nauim quæ tranſiuit illuc, ſed dimiſiſti illam tranſire contra nos? Ipſa enim nauis fecit terræmotum. Princeps verò hoc audito, miſit dromones quinq; ad comprehendendam nauim. Dromonibus autem peruenientibus ad nauim, angelus exiens de naui percuſſit dromones & ſubmerſit eos. Et factum eſt gaudium magnum in naui, quia Deus erat cum illis. Nauigantibus itaq; nobis tribus diebus, totidemq; noctibus venimus Calcedonem, & dimiſſa eſt nauis in portu. Facientibus autem nobis illic dies quinque, quotquot habebant dæmonia, veniebant circa mare vexati clamantes: Seruus Dei venit, qui lapidatus eſt ab iniquis Iudæis. Sed & gratiam S. Stephani ſpiritus clamabant, væ nobis quia comburit nos acriter. Quò fugiemus minas eius terribiles? Porrò exibant atrociter ab hominibus repulſi, tanquam ab igne combuſti, & quotquot habebant infirmos, ferebant eos extra mare, & omnes ſalui fiebant virtute Sancti Protomartyris præterea inde moti venimus Soſas. Audiens autem penè tota ciuitas currebat tranſiens, Chriſtianis quidem gaudentibus, paganis autem triſtantibus. Et inde profecti, ruſſus propter turbam quæ in circuitu erat venimus ciuitatem Taurum.

Illud naui imponit.

Tempeſtas ſedatur.

Liberatur nauis ab inſidiantibus dromonibus.

IV. COGNITO autem hoc Euſebius epiſcopus Conſtantinopoleos de corpore Protomartyris Stephani, & quia tota Chriſtianorum multitudo mota erat ad videndam virtutem Sancti corporis, curſim perrexit ad Imperatorem Conſtantinum, & nunciauit ei de corpore S. Stephani. Imperator autem ſciſcitabatur qualiter venerit ab Hieroſolymis corpus, & quis eſſet qui hoc detulerat. Qui adduxerunt ei mulierem dicentes: Domine mi Imperator, hęc eſt, quæ attulit corpus Sancti Protomartyris Imperator verò dixit ad eam, Quomodo attuliſti corpus S Stephani? Dic mihi veritatem. Quæ dixit: Domine Imperator, vir meus ipſe ædificauit Hieroſolymis oratoriū Sancti Stephani, & ipſe vna cum epiſcopo Ioanne recondiuit S. Stephanum. Poſt annos autem aliquot, mortuus eſt vir meus, depoſito teſtamento apud epiſcopum Ioannem dicens: Poſt finem meum ponite me propè primum Martyrem Stephanum.

Et ita

Et ita factum est. Imperator autem dixit, Quomodo ergo illud huc tulisti? Quæ ait: Domine Imperator vim patiens à principibus, sicut vidua, & nolens alteri viro copulari, nunciaui patri meo, quia huc volo venire & afferre viri mei corpus ad possessionem meam Tunc audiens hoc pater meus, accepit sacram epistolam ab imperio vestro, & misit hanc mihi & episcopo, vt tollerem corpus viri mei. Descendens autem noctu cum Cyrillo episcopo, existimaui tollere viri mei corpus, & tuli Sancti Stephani. Dedit autem imperatori sacram epistolam. Imperator autem cum legeret, recognouit suimetipsius manum. Tunc mulier dixit Imperatori, Domine Imperator potestatem habes corporis mei, animæ verò Deus, qui facit mirabilia in cœlo & in terra. Quod si non credis, mitte ad nauim Hebræum, vbi iacet loculus Sancti, in quo etiam titulus est affixus, scriptus Hebraicis literis, & legens eas cognosces certitudinem. Imperator verò vocato Hebræo, adiurauit eum per legem ipsius, dicens: Vade & vide quid scriptum sit! Abiens itaq; Hebræus cum duobus protectoribus, & legens dixit, Magnum spectaculum est hoc, Protectores verò dixerunt. Quod spectaculum? Dic nobis. Hebræus autem dixit: Quia protomartyr Stephanus est, & in ipso vita mea & spes mea, quia viderũt oculi mei gloriosissima hodie. Tunc venientes protectores nunciauerunt Imperatori, q̃a protomartyr Stephanus est. Qua de re gauisus Imperator, conuocans Eusebium episcopum dixit ei, Vade ad nauim cũ multitudine populi, & ego mittam plaustrum in quo ponẽs loculũ deferes ad palatium. Iuit ergo episcopus, post quem omnis populus cum cereis cucurrit. At verò episcopus descendens in nauim, tulit loculum. Et posito in carruca festinauit in palatium. Mulæ autem incedebant, tractæ violenter ab angelis. Et venientes in locum, qui dicitur Constantinianes, steterunt, & vlterius non valebant transire. Percutiebant ergo animalia. Vna autem earum per angelicam virtutem humana voce locuta est dicens, coram omni populo. Quid percutitis facies nostras? Hic oportet eum recondi in loco hoc. Nolite ergo laborare omnino. Alioquin signa & prodigia habetis videre. Episcopus verò tremefactus & tormentum non sustinens, nunciauit Imperatori omnia quæ contigerant. Audiens autem hoc imperator, tristatus est, & misit alia duodecim animalia vt traherent carrucam. Et ipsa quoque similiter propter vim angelorum non valuerunt trahere carrucam. Tunc episcopus exclamauit, Vnus es Deus omnipotens, qui facis mirabilia solus supra sanctum Protomartyrem Stephanum, qui martyrium passus est pro nomine tuo. Da nobis gratiam & misericordiam, per intercessiones sancti Protomartyris. Tunc episcopus tulit loculum à carruca & locauit eum faciens Oratorium per menses quinque, in quo & posuit loculum cum omni cautela Sanitates autem & virtutes factæ sunt super infirmos in diebus illis, in gloriam patris & filij & Spiritus sancti, cui est honor & Imperium in sæcula sæculorum, Amen.

Multa trahens plaustrum, loquitur.

Corpus S. Stephani deponitur & oratorium extruitur.

DE S. VALENTINO PATAVIENSI EPISCOPO, AN. 460.

SCRIPTA QVÆDAM ANTE ANNOS AMPLIVS QVINGENTOS, SED *nomen authoris MS. Codices non habent. Stylum F. Laur. Surius hincindè nonnihil expoliuit.*

I. NOSTRO æuo, temporibus Calixti Pontificis Maximi, anno Dominicæ incarnationis 1090. *(sic habent duo MS. libri, sed vel in Pontificis nomine mendum est, vel in numero annorum legendumq; 1120. aut circiter)* Patauij inuentum est corpus sanctissimum venerandi confessoris Christi & Episcopi Valentini, idque ab eiusdem sedis venerabili antistite Dedalrico. Quod quidem sacrum corpus olim eò translatum à Longobardorum gente è castro Magiensi, iussu venerandi Ducis Tassilonis, Dei benignitate propriæ sedi restitutum est. Prima verò translationis eiusmodi fuit occasio. Cùm beatæ memoriæ S Corbinianus Episcopus Frisingensis Romam aliquandò proficisceretur, captus est à ministris Grimoaldi Longobardorum principis, qui in Alpibus excubabant, perductusque est in Magiense castrum. Vbi cùm maneret sanctissimus vir, accessit ad monumentum S. Valentini, Pataulensis quondàm Episcopi, quod in eodem castro in Alpibus sito, idem beatus antistes Valentinus extruxerat: in quo postquàm gentibus prædicauerat, & multos ab ethnicismo ad Christi religionem traduxerat, post obitum suum humatus, requieuit in pace. Vbi verò iussu Grimoaldi Principis Corbinianus Episcopus dimissus est è custodia, Romam ire perrexit, atque indè prospero cursu ad eundem locum reuersus est. Cumque non mediocriter doleret sancti Pontificis Valentini corpus à propria ecclesia longius semotum, rogauit Tassilonem Ducem, patrem Grimoaldi ducis, vt per ipsum propriæ sedi quandoque vel mortuus restitueretur. Eius verò precibus annuens Tassilo, præcepit, vt corpus beati Valentini à castro Magiensi Pataulum, vndè quondàm ab improbis hæreticis, Arriana perfidia infectis, expulsus fuerat, honorificè deportaretur. Itaque hunc in modum translatum est corpus sanctissimi viri à Magiensi castro Pataulum, positumque inter duos muros ante fores ecclesiæ beati Stephani protomartyris, vbi Episcopi sedes est.

AVG. 4. Inuenitur corpus S. Valentini Episcopi.

S. Corbinianus Frisingensis Episcopus.

Corpus eius transfertur Pataulum.

De literis cum sacro corpore inuentis.

II IPSO autem sanctissimi Valentini Pontificis inuento corpore nostris temporibus in ecclesia Pataulensi, iuxta illud reperta est tabula plumbea, in qua continebantur scripta strictim, & vt vix possent intelligi, eius sanctissima gesta, tum etiam quis fuerit, quemadmodùm ecclesiæ Pataulensis Episcopatum administrârit, vt expulsus, in locis montanis vitam suam exegerit, vt denique post mortem reductus sit. Quæ quidem scriptura tum vetustate, tum terræ putrefactione dissipata, & ab inuentoribus in vnum collecta, rerum gestarum ordinem ægrè hunc in modum manifestat; Venit ab Oceano vir humilis, Valentinus nomine, in Norici vrbem Pataulum, idque animo apud illos prædicandi Sed quia id hominum genus ferum ac belluinum nimis erat, exiguum apud illos animarum fructum capere potuit. Videns autem terræ eius opportunitatem, & quorundam hominum frugalitatem, regionemque iam albam ad messem, ità intrà se cogitabat: Non debet concionandi munus quisquam sibi vsurpare, nisi ex Apostolicæ auctoritatis iussione, sicut scriptum est: Quomodò prædicabunt, nisi mittantur? Hæc dicens, adijt pontificem Romanum. Qui eum honorificè & reuerenter excepit, libenterque eum audiuit, & Apostolica authoritate eius studium prædicandi confirmauit. Reuersus ergò ille Pataulum, tentauit illic prædicare verbum vitæ, sed nihil profecit, nondùm enim tempus miserendi eius aduenerat. Rursùs autem cogitauit adire Romanum pontificem, vt ab eo vel in aliam prouinciam mitteretur, vbi animas Christo lucrifaceret, & suæ quoque salutis acciperet incrementa. Venit ad Pontificem, interrogatur ab eo, quid ità citò reuerti voluerit, respondet in hunc modum: Domine mi, pater charissime, obstante infelicitate mea, non potui vllum fructum facere. Redij ergò ad te, orans vt ad aliam gentem me mittas, vbi fructum animarum, Christo iubente, colligam, nec minorem animæ meæ profectum percipiam. Respõdit Põtifex: Insta frater opportunè, importunè, & beatus erit fructus laboris tui: si possis tantùm vti cõstantia, donèc frangas feritatẽ diù reluctantis populi. Quòd si verò iam tertiò conando nihil effeceris, authoritate Apostolica licebit tibi ad alias gentes prædicandi causa commigrare. Atque ità imponens ei manum, ordinauit eum Episcopum, dataque benedictione, à se dimisit. Ille celeriter reuersus Pataulum, prædicauit verbum salutis & fidem sanctæ Trini-

S Valentinus prædicat Pataulj. Vide quid tribuat Romano Pontifici. Rom. 10.

Ordinatur Episcopus,

Trinitatis. At homines illi videntes eius prædicandi instantiam, vnà cum Arrianis restiterunt ei, nec sine læsione eiecerunt eum è finibus suis. Hic verò, vt erat homo patiens, excusso puluere pedum in eos, egressus ab vrbe, ad montana se contulit, vbi ex Dei prouidentia ingentem attulit animarum fructum, cum magno suæ salutis augmento: & tandem Deo & hominibus charus, feliciter in Christo defunctus est.

Matth. 10. Luc. 9. Obitus eius.

Hucusque in tabula plumbea habetur.

Sequuntur quædam de gestis eius, eodem authore, qui superiora huius historiæ scripsit.

Prædicat in Alpibus. Dæmones eiicit.

FVIT itaque beatus Valentinus Episcopus in Alpibus, in locis nemorosis & syluestribus, in quibus ethnici multi, & feri ac bellui ni homines morabantur, prædicans ac docens verbum Dei, & virtutes multas efficiens, ità vt ab obsessis corporibus dæmones pelleret, sanaret infirmos, & multos malè habentes à diuersis languoribus curaret. Erat enim vir sanæ doctrinæ, & fidei catholicæ regula perfectè imbutus: non palpans vitia hominum, sed pungens: aculeatis sermonibus vtens aduersùs flagitiosos, & tanquàm clauis quibusdam in altum defixis: abstinens se ab omni fratre ambulante inordinatè. Versutias hæreticorum toto studio declinabat, ità vt nec audire eos, nec in cibo, potu, aut qualibet amicitiæ coniunctione cum eis communicare vellet. III.

Vitat hæreticorum communionem. Arriana hæresis, tempore S. Valentini viguit.

QVÆ etiam ei partim causa fuit montana expetendi, vt nulla ipsi daretur alicuius cum eis commercij occasio, aut communicandi necessitas offerretur. Arriana perfidia, inter cæteras hæreses per totum orbem peruaserat, & Istriæ serpentis suo veneno infecerat limites, quos olim doctrina Apostolica ad Christi fidem adduxerat. Nè ergò vir sanctus, & catholicæ religionis firmitate roboratus, hæreticorum, quibus præ multitudine resistere non poterat, tumultuosos clamores audiret, ad montana se contulit: vbi cùm sanæ doctrinæ & veritatis prædicationi vigilanter incumberet, multum Domino populum lucratus est. Audientes enim eum populi multi, qui non modò in montanis, sed etiam vicinis locis & circa Alpes contra Italiam & Insubres degebant, sacrum ab eo baptisma percipiebant. IV

Multos Domino lucratur.

QVIDAM etiam ab erroribus, quos ab hæreticis hauserant, resilientes, beati Valentini orthodoxa prædicatione instituti, sanam fidem complectebantur, confitentesque peccata sua, & abstinentes se ab omni opere malo, glorificabant Deum patrem omnipotentem, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, redemptorem & Saluatorem mundi, & Spiritum sanctum paracletum, illuminatorem & consolatorem animarum, veram & sanctam Trinitatem, diuini nominis & confessionis vnitatem. Non est in hac Deitatis confessione diuisio, non est in personis inæqualitas Pater æqualis & consubstantialis est filio & spiritui sancto: at tamen alia persona patris, alia filij, alia spiritûs sancti: sed vna Deitas & consempiterna maiestas: quæ cuncta creat, cuncta vegetat, cuncta gubernat. V.

Docet verã & catholicã fidem amplectẽdam.

EAM fidem constantissimè prædicabat beatus Valentinus Episcopus, & in hac sanctæ Trinitatis confessione perdurabat. Hac fide multos ab errore diabolicæ prauitatis liberabat, multorumq; animas à præcipitio æternæ damnationis eripiebat. Quos verò subtraxit diabolo, illos adduxit ad Christum: quosque conuertit ad fidem, saluti restituit animarum. VI.

Eius optimæ institutiones.

DOCEBAT autem eos resistere vitijs, pugnare cum mundi huius prauis cupiditatibus, pristinos errores prorsùs abijcere, cunctis vanitatibus valefacere. Docebat populum Dei rectè credere & benè operari, spernere lenocinia blandientis sæculi, perfectèque ambulare in via Domini, & quæ fide rectà comprehenderent, ea bonis operibus complere. Cumque hæc alios doceret, nequaquàm seipsum neglexit, sed dabat operam, vt posset ipse quoquè dicere cum Apostolo: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Erat eius doctrina sale sapientiæ condita, non declinans neque ad dextram, neque ad sinistram, id est, nec aspera nimiùm, nec plùs satis remissa. Sic extirpabat vitia, vt virtutes pariter non euelleret, conuenienter illi sententiæ de Domino Saluatore: Linum fumigans non extinguet, & arundinem quassatam non conteret. Linum fumigans extinguere, est peccatores quosque & sceleratos seu criminosos propter fumum fœtoris eorum despicere, & ad reconciliationem diuinæ miserationis per beneuolentiam prædicationis non reuocare. Non extinguere verò, est, nè desperent, per lenitatem ad fiduciam salutis æternæ alliciendo temperare. Arundinem quassatam conterere, est anxias, exacerbatas, & propter iniquitatis suæ instabilitatem afflictas mentes, ad constantiam & fiduciam spei, vitæ æternæ promissionibus non erigere, sed seueritate maledictionis & desperationis conterere. Quod beatus Valentinus prædicator egregius non fecit, sed ità potiùs peccatoribus prædicabat veniam, vt seipsum etiam peccatorem diceret, summum illum verbi Dei præconem Paulum imitatus, qui dicit: Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum: sed ideò misericordiam consecutus sum, vt in me primò ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam. Ità nimirùm S. Valentinus Episcopus dulcis erat eloquio, pro concione suauis, non multiplex nec profusus nimiùm in verbis, non profundus sensibus, non vafer neq; implicatus sententijs: sed humilis voce, lenis exhortatione, conspicuus bonitate, vniuersa morum honestate præclarus. VII.

1. Cor. 9. Esa. 42. 1. Tim. 1.

Eius multæ preces. Psalm. 119. Philip. 1. Psalm. 41

ERAT apud illum in more positum, noctes & dies ruminare psalmos, tota animi attentione hymnos depromere, preces multas fundere, tota compunctione ad Dominum suspirare, & cum Psalmista crebrò ingemiscere & dicere: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: cum Apostolo cupere dissolui, & esse cum Christo: frequentissimè in precibus suspirare ad Dominum, & cum lachrymis atque singultibus dicere: Quandò veniam & apparebo ante faciem Dei? Igitur beatus vir, athleta fortissimus, cùm permultos in fide Christi & catholicæ religionis professione confirmâsset, delegit vitam solitariam, vt tantò securiùs quantò secretius Deo adhæreret, diuinis contemplationibus vacans, & cælesti dulcedini animum intendens. Fecerat sibi iampridèm oratoriolum seorsùm ab hominum tumultu, in quo crebrò pernoctabat in orationibus, vigilijs & ieiunijs insistebat, sæpissimè lachrymarum imbribus perfusus, ardentissimè ad Deum suspirabat. Diebus verò orationi, lectioni, contemplationi vacabat, eleemosynis, cæterisque, quibus poterat, bonis operibus intentus erat, Deoque soli in secreto cordis sui pura conscientia indefessus militabat. VIII.

Eius exercitia.

POST tot vitæ huius labores, post tot bonorum operum sudores, post tantas corporis molestias & vigilias, hæreticorumque vexationes & insidias, Deus omnipotens, cui soli iam longo tempore inhæserat, volens ei reddere mercedem & amplissima præmia, in spiritu ei reuelauit horã, qua esset abiturus à vita. Tum verò ille præmuniuit se vigilijs & precibus, vt posset lætus audire à veniente iudice: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Cumque labores laboribus, vigilias vigilijs, ieiunia ieiunijs, preces precibus cumularet, alijsque pijs operibus incumbendo, diem vocationis suæ cum iugibus lachrymis expectaret, in graue̅m morbum incidit, quo etiam extinctus est. Sed licèt magnis affligeretur corporis molestijs attamen scutum patientiæ, & obedientiæ virtutem tenens fortiter, non multùm contristabatur, sed gaudebat potiùs, credens à Domino se diligi: quandoquidem tam acriter ab illo castigaretur. Non erat immemor scripturæ dicentis: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit, & post flagella in hæreditatem patriæ cælestis introducit. IX.

Matth. 25. Credebat se à Domino diligi, quãdò castigabatur. Prou. 3. Heb. 12.

Eiusmo-

Eiusmodi sancti spiritûs consolationibus confirmatus vir Dei, non timebat mori, sciens se à Domino celeriter à mortis cruciatu liberatum iri. Vocatis igitur fratribus & commilitonibus suis, indicauit eis propè adesse suum è vita decessum, cunctosque his compellauit sermonibus: Fratres charissimi, confirmate Ecclesiam in fide Christi, conseruate fidem, pacem, vnitatem, spem, charitatem & religionem catholicam: & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum vsque in finem. Deindè cum lachrymis ità precatus est: Domine Deus, Pater Domini mei Iesu Christi, qui per spiritûs sancti gratiam omnes gentes in vnitate fidei congregâsti, collige Ecclesiam tuam vinculo veræ fidei & Christianæ religionis. Libera eam à prauitate hæreticæ peruersitatis: custodi eam à fallacia diabolicæ falsitatis. Domine Iesu Christe, fili Dei omnipotentis patris, defende & ërue oues tuas de ore luporum, pro quibus fudisti preciosissimum sanguinem tuum. Prædicit obitú suum.

X. Hac oratione finita, pariterque exhortatione fidissima, vir sanctus proprijs manibus accepit corporis & sanguinis Domini sacramentum, ità dicens: Domine Iesu Christe mundi conditor & redemptor, qui es dux & illuminator animarum nostrarum: obsecro te per mysterium sacratissimæ passionis & resurrectionis tuæ, vt suscipias animam meam, & perducas eam in regnum tuum, quod præparâsti diligentibus te. His dictis, tradidit spiritum in manus Angelorum, ad Christum in paradisum perferendum. Corpus autem eius in Alpibus in ecclesia, quam ipse condiderat, humatum est. Post aliquantum verò temporis, consôpita perfidia hæreticorum, à fidelibus Christianis Patauium translatum est, & in ecclesia beati Stephani protomartyris honorificè tumulatum. Cumque multis temporibus claresceret locus ille signis & virtutibus, quas fecit per illum Deus, oblatæ sunt multæ visiones nostris temporibus viris religiosis de corpore eius, ex diuina voluntate ad locum celebriorem transferendo. Inuentum est ergò corpus sanctissimi viri inter duos muros basilicæ sancti Stephani, & eleuatum cum magno tripudio & populorum conuentu à venerabilibus viris & religiosis Episcopis, collacatumque in maiori ecclesia ad sedem pontificis, vbi etiamnùm plurima fiunt miracula, quæ facit per illum Deus & Dominus noster Iesus Christus, qui in sanctis suis est mirabilis & gloriosus in sæcula sæculorum, Amen. Celebratur autem festum eius in Ecclesia Patauiensi cumprimis solenniter & honorificè pridiè Nonas Augusti, & fit ibi conuentus multorum hominum, quærentium auxilium & defensionem ab illo: percipiuntque multi dignè postulantes, mentis & corporis sospitatem per Christum Iesum Dominum nostrum. Sub mortē accipit Eucharistiam. Feliciter obdormit in Domino. Inuentio corporis eius & translatio. Festū eius.

CONVERSIO ET PASSIO SS. MARTYRVM, AFRÆ, HILARIÆ, DIGNÆ, EVNOMIÆ, ET EVTROPIÆ, VT EAM *edi curauit Cl. D. Marcus VVelserus II.vir Augustanus.* An. 304.

I. APVD prouinciam Rætiam, in ciuitatem Augustam Narcissus Episcopus veniens, tempore, quo persecutio Diocletiani feruebat, nesciens quo intraret profugus, ad mulierem quandam ingressus est, nomine Afram, cum diacono suo Felice. Illa autem, videns honestos viros existimans aduentores impudicos, parat cænam, & omnia, quæ solito more, cum tribus puellis, parare amatoribus consueuerat. Episcopus autem, veniens vt cibum caperet, orare cœpit, & psallere. Afra autem, quia nunquam hæc audierat, stupefacta cœpit inquirere quis esset. Et ediscens hunc esse Christianorum Episcopum, procidit [a] ante pedes eius, dicens: Domine indigna sum valde, & in ista ciuitate nulla me turpior potest inueniri. Cui ait Narcissus episcopus: Saluator noster à turpissimo tactu inquinari non potuit, illius enim tactus omnes sordes diluit, atque mundauit, & sordes non poterant inquinare domini charitatem. Nam & lux de cœlo veniens, & splendor solis, dum circa cloacas, & lutulentas plateas funditur, mundus funditur de cœlo, & mundus leuatur in cœlum. Vnde & tu, filiola, suscipe in te lumen fidei: vt purificata ab omni peccato, possis de meo introitu perpetua charitate gaudere. Dicit ei Afra; ego quidem, quæ plura capillis meis peccata commisi, quomodo possum à tantis sordibus ablui? Respondit Narcissus episcopus: Tantum crede, & baptizare, & salua eris. 5. Aug. Narcissus Episcopus venit Augustam. Ante cibum orat more Christiano. a Afra se peccatricē fatetur. Luc. 7.

II. POST hæc Afra conuocans puellas suas, dixit: Iste homo, qui ad nos intrauit, episcopus est Christianorum: & dixit mihi, Si credideris Christo, & baptizata fueris, ab omni poteris emundari peccato. Quid vobis videtur? Respondentes autem Digna, * Eunomia, & † Euttopia dixerunt: Tu nostra domina es, & si sequutæ sumus te ad inquinamenta facinorum, quomodo te non sequemur ad indulgentiam peccatorum? Tu caput nostrum es, quocunque ierit caput, membra necesse est vt sequantur. Interea dum hæc loquerentur, nox initium sumpsit. Incipiens autem [b] hymnos Deo canere cum diacono suo episcopus, totam noctem orando, & psallendo pernoctauit, simul habens Afram cum suis puellis consortem. Mane autem facto, episcopus Narcissus cæpit inquiri. Dictumque est Afræ: Vbi sunt, qui ad te introierunt? Illa autem dixit eis. Hospites amatores mei manserunt hic, & abierunt ad sacrificium. Illi autem audientes illos isse ad sacrificium, putabant eos ad Capitolium vel ad templum abijsse. Alijs ergo discedentibus, remansit vnus ex eis, qui diceret: Ego cognoui eos seros ad te venisse, & scio quia Christiani erant, nam omni hora signabant frontes suas signo crucis, in qua Christus eorum passus est. Dicit ei Afra: Ad me meretricem haberent intrare, si Christiani essent? Ad me non veniunt nisi qui mei similes sunt. Abijt ille, & nunciauit omnia quæ dixerat, quæque audierat, his qui quærebant eos. His ita gestis, abijt Afra ad matrem suam Hilariam, & dixit: Episcopus Christianorum venit ad me nesciens quo intraret, & per totam noctem, expandens manus suas ad Deum suum, cantans quod nouit, nos fecit simul orare: Circa verò pullorum cantum extinctum est lumen candelæ: & cæpi festinare, vt eam accenderem, & non potui. Tunc dixit mihi diaconus eius: Noli quærere lumen extinguibile, modo tibi ostendetur lux, quæ extingui non potest. Et cum dixisset episcopus: Veni lux mea de cœlo, ostende faciem tuam, & salui erimus, Venit fulgor de cœlo sicut sol, & sicut coruscatio ante tonitruum, & non recessit antequam aurora inciperet, Et dum orationem finisset, iussit nos sibi respondere, & dicere, Amen. Et lux fulgoris illius paulatim recessit. Post hæc misi me ad pedes eius, & dixi illi: Domine iniuriam tibi grandem fecisti, quod ad me introisti, sum enim mulier peccatrix. Et ille dixit: quo me Deus meus iussit ingredi, introiui. * al. Eumenia. † al. Euprepia. b Tota nocte orat cū suo Diacono Episcopus. Lux cælitus lapsa diu moratur in ædibus Afræ.

III. CIRCA diei verò horam tertiam, ostenderunt se mihi, qui eis ante lucem insidiati fuerant, vt exeuntes tenerent eos, & occiderent. Sed cum non exissent, conuenerunt me. Ego verò fasces lini habeo, sub quibus abscondi eos, & timeo, ne scrutentur locum illum. Sed si iubes, domina mater, huc eos transire faciam. Quia promisit mihi Episcopus dicens: Faciam te Christianam, & omnia peccata tua diluentur. Audiens hæc mater eius, gaudio repleta dixit: Præstet Deus, vt & mihi hoc contingat. Cui dixit Afra: Ergo nocte veniente duca eum huc. Respondit mater eius: Etiamsi noluerit, roga eum. Vespere autem facto, rogauit sanctū Narcissum episcopum Afra, vt iret ad matrē eius. Ingresso autem eo domū, factum est gaudium magnum, ita vt Hilaria per tres horas teneret plantas eius, & diceret. Obsecro te domine, vt & me facias mundari à peccatis meis. Túc sanctus Narcissus episcopus dixit ei: Beata est fides tua, qua antequā disceres verbū veritatis, ipsam veritatem, q̄ per verbū vix possunt homines agnoscere, in tua mēte fundasti. Confert se ad ædes Hilariæ S. Narcissus.

Veran-

Septimana vna ieiunijs & precibus baptizādis vacare iubet.

Veruntamen quia video vos capaces esse verborum Dei, hodierna die simul incipite ieiunare, & per septem dies ieiunantes audite sermonem veritatis: Octaua autem die purificabimini ab omni peccato, & eritis ab omni pollutione immunes. Dixit ei Hilaria: Si iubes domine, dicimus quid colimus, & ita demum doce nos, quid colere debeamus. Dixit ei Narcissus episcopus: In hoc apparet quia bene poteris suscipere quid colere debeas, si quid huc vsque colueris euidenter exponas. Dic ergo culturam tuam.

Impurissimæ Veneris cultus impurus.

** for. initiationibus.*

ad Rom. 5.

Dæmon apparet.

HILARIA respondit: Parentes mei genere Cyprij fuerunt, & inde venerunt cum sacris Veneris. Et Venus coli non potest nisi ab his fœminis, quæ fuerint fornicatæ. Ideo ego denique filiam meam sacris Veneris consecraui, quasi Deæ Veneri seruituram, & de opere meretricio placituram, in prostibulo manere permisi. Credens quod mihi esset propitia Venus, si filiam meam diuinis eius *imitationibus occupassem. Nam quanto plures amatores habere potuerit mulier, quæ Veneri seruit, tanto plus Veneri placere posse à sacerdotibus affirmatur. Audiens hæc vir Dei Narcissus episcopus, ingemuit, & lachrymas fudit, dixitque ad Diaconum suum: Surge frater, & demus lamentum super culturam talem. Et rogemus dominum, vt vbi abundauit iniquitas, superabundet & gratia. Factum est autem cum orassent, apparuit Ægyptius quidam nigrior coruo, nudus, & vulneribus elephantiæ corpore toto plenus, & dare cepit mugitum, dicens: O Sancte Narcisse episcope, quid tibi cum caussa mea? Quid tibi cum ancillis meis, quas ego semper in mea familia habui? Deus tuus mundas animas, & munda corpora diligit. Istæ iam meæ sunt, alius esse non possunt. Nunquid ego intro vbi castitas regnat? Nunquid locum inuenio, vbi est spiritus castitatis? Hic tu quid intrasti vbi inquinata sunt corpora, & pollutæ sunt animæ? IV.

TVNC sanctus Narcissus episcopus dixit ei: Iubeo tibi immunde spiritus vt des mihi responsum de eo, quod te interrogauero. Dic mihi damnate, Scis Christum Iesum dominum nostrum Nazarenum tentum, flagellatum, sputis in facie illitum, spinis coronatum, irrisum, ligatum, felle, & aceto potatum, affixum Cruci, mortuum & sepultum, die tertio resurrexisse? Scis hoc factum esse? Respondit dæmon, & dixit: Vtinam mihi hoc nescire licuisset. Nam ex ea hora, qua crucifixus est, princeps noster fugit à facie eius, quia virtutem persequentis ferre non potuit. Tunc saxa illa solida scindebantur, & monumenta aperta sunt, & surrexerunt sancti viri, qui viderunt hoc factum, quando princeps noster, ab eo qui crucifixus est, tentus est, & catenis religatus. Respondit sanctus Narcissus, & dixit; Quod nomen est principis vestri? Dicit ei dæmon; Sathan nomen est ei: Quod interpretatur initium mortis. Dicit ei Narcissus episcopus: Dic mihi, quid peccauit dominus Iesus Christus, vt tanta pateretur? Dicit ei dæmon: Nunquam peccauit. V.

Exod 20.

Argumentatur cum hoste Narcissus & eum vincit.

DICIT ei Narcissus episcopus: Et qui nunquam peccauit, quare tanta perpessus est? Respondit dæmon: Non pro suis peccatis passus est, sed pro alienis. Dicit ei Narcissus episcopus: Ex ore tuo condemnaris immunde spiritus. Cum ergo scias Dominum meum Iesum Christum, non pro suis, sed pro alienis peccatis occisum, discede ab his mulieribus, quia etiam pro istis passus est, quæ ad eius fidem, & gratiam confugerunt. Dicit ei dæmon; Quia docet lex, & iubet, vt res alienas non tollat aliquis, tu qui sanctus es, res meas quare tollis? Quid mihi tollis animas, quas lucratus sum? Dicit ei Narcissus episcopus; Effractor, & fur, ab initio damnate, & in malitia inueterate, Quia istas animas à Deo suo tu separasti, ego te modo furem teneo, & creatori creaturam suam restituo. Respondit ei dæmon: Et ego creatura eius sum, & me ergo creatori meo restitue. Dicit ei Narcissus: Tu ipse ex ore tuo hoc confessus es, Christum pro peccatis hominum passum esse: si, quomodo pro hominum peccatis passus est, etiam pro dæmonum impietatibus passus esset, restituerem te creatori tuo: Nunc autem, quia sic passus est pro peccatis hominum, vt vestrum principem religaret, vade tu ad principem tuum. Dicit ei dæmon: Fac pietatem super me, & da mihi vel vnam animam in potestatem. Dicit ei Narcissus episcopus: Si dedero tibi animam in potestatem, quid de ea facies? Dicit ei dæmon: Interficiam eam, & lucrabor * animam ipsius. Dicit ei Narcissus episcopus; Cras prima luce, dabo tibi potestatem hanc, vt facias. Dicit ei dæmon: Dic mihi ante Deum tuum, quia das mihi animam intra corpus inclusam, quam ego lucrer. Dicit ei Narcissus: Ante Deum meum, dabo tibi animam intra corpus inclusam, manducantis, & bibentis, & dormientis, & iterum vigilantis. Dicit ei dæmon: Modo iube me hic manere ista nocte. Dicit ei Narcissus: Si potes nobiscum manere, mane. Dicit ei dæmon: Si non expandis manus tuas ad cælos, & non psallis Deo tuo, possum hic manere. Dicit ei Narcissus: Nunquam fit tibi bene immunde spiritus. Non solum autem ego, sed & istæ omnes mecum, per totam noctem Deo nostro flectent genua, & laudes ei nobiscum canent. Tunc dæmon vlulatum teterrimum diræ vocis emittit, & nusquam comparuit. VI.

** animam pro vita intelligit VVelser.*

Odit dæmō, nec ferre sustinet preces piorum.

[illegible] Narcissus.

SANCTVS autem episcopus fecit post ieiunium refici Afram cum matre sua, & cum puellis suis. Quæ trementes pro eo quod audierant, & viderant, eius monitis confortabantur. Ipse autem cum Felice diacono suo non refecit se, sciens se iterum mane cum dæmone luctamen habiturum. Transijt itaque nox tota orationibus, & psalmorum canticibus plena. Die autem orto affuit dæmon dicens: Memor esto sancte episcope iuramenti tui, quod dixisti ante Deum tuum. Da mihi animam, cuius corpus occidam, & animam eius mecum habeam. Respondit sanctus Narcissus episcopus, & dixit. Et tu iura mihi in nomine Dei mei, quia statim interficias quem tibi dedero in potestatem, & si eum non interficias iubeat te Deus ire in abyssum. Dixitque ei dæmon: Per ipsum, qui nos cum principe nostro vicit, iuro si non, me iubeat ire in abyssum: quia statim interficiam eum, quem mihi dederis in potestatem. Dixitque ei Narcissus episcopus: Vade iuxta * flumen fontis alpium Iuliarum, vnde nemo potest aquam bibere, non homo, non pecus, non fera aliqua, quia Draco ibi habitat, & de flatu eius, omnes qui ad fontem accesserint, moriuntur: hunc interfice, & in tuam potestatem redige animam eius. Tunc exclamauit dæmon, dicens: O episcopum mendacem. Insuper me ligauit iuramento, vt amicum meum occidam: quem si non occidero, compellet me ire in abyssum. Tunc dæmon assensit; & occidit draconem: & liberatus est fons, ad vsum omnium, vsque in hodiernum diem. VII.

** for. t. fonte flumini.*

Hodie Girona est.

PER dies autem plurimos docuit eas verbum Dei, sanctus Narcissus episcopus. Et baptizata est Hilaria, cum filia sua Afra, & cum puellis suis, & cum generatione sua, & cum omnibus amicis suis. Fecitque domum Hilariæ ecclesiam. Et ordinauit eis presbyterum Dionysium, auunculum Afræ. Ipse autem episcopus Narcissus, perfectis ordine rebus, post menses nouem, ad Hispaniam profectus est, ad ciuitatem † Gerundam. In qua multum populum Deo acquisiuit per tres annos. Et ita demum martyrij palmam cum diacono suo Felice attigit. VIII.

APVD prouinciam Rætiam, in ciuitate Augusta, cum Christianorum esset sæua persecutio, & omnes pro Christi nomine varijs supplicijs afflicti ad sacrificia traherentur: Contigit Afram, quam notam habebat fama publica, quod esset lupanaria, à persecutoribus comprehendi. Quæ cum fuisset iudici oblata, dum interrogasset iudex, & cognouisset, quæ esset, & dixit ei: Sacrifica dijs, quia expedit tibi magis viuere, quam inter tormenta deficere. Afra respondit: Sufficiunt mihi peccata mea, quæ ignorans Deum, gessi, Hoc autem quod me iubes facere nunquam factura sum. Gaius iudex dixit; Accedens ad Capitolium sacrifica. Afra respondit: Capitolium meum Christus est, quem habeo ante oculos meos, ipsi quotidie crimina mea, & peccata mea confiteor. Et quia indigna sum ipsi sacrificium offerre, me ipsam pro nomine eius cupio sacrificare, Vt corpus, in quo peccaui, IX.

dum

dum pœnas pertulerit, abluatur. Iudex Gaius dixit: Vt audio meretrix es, Sacrifica, quia aliena es à Deo Christianorum. Afra respondit: Dominus meus Iesus Christus dixit se pro peccatoribus descendisse de cœlo. Nam & euangelia eius testantur, quod meretrix rigauerit lachrymis pedes eius, & indulgentiam acceperit; Et meretrices, & publicanos nunquam despexerit, quos etiam secum manducare permisit. Iudex dixit: Sacrifica, Vt diligaris ab amatoribus tuis, sicut semper dilecta eras ab ipsis, vt inferantur tibi pecuniæ multæ ab eis. Afra respondit, Pecunias execrabiles iam nunquam accipiam, Nam & quas habui quasi sordes abieci, quia non erant de bona conscientia: Nam nolentes accipere aliquos fratres meos pauperes, etiam precibus rogaui, vt à me dignarentur accipere, & pro peccatis meis orarent. Si ergo quæ habui à me abieci, quo modo potest fieri, vt quæram accipere, quæ etiam quasi sordes abieci. Iudex Gaius dixit: Iam te Christus dignam non habet, sine causa vis eum Deum tuum dicere, qui te suam esse non cognoscit. Meretrix enim quæ est, dici Christiana non potest. Afra respondit: Christiana ego quidem dici non mereor, nec vocari, Sed misericordia Dei, qui non de merito, sed de sua pietate iudicat, ipsa me ad hoc nomen admisit. Iudex Gaius dixit: Vnde nosti quia te admisit ad hoc nomen? Afra respondit: In hoc me cognosco à facie Dei non esse proiectam; quia ad gloriosam confessionem sui sancti nominis permittor accedere, per quam me credo omnium scelerum meorum indulgentiam accepturam. Iudex dixit: Hoc fabulæ sunt: Magis sacrifica dijs, per quos salutem consequeris. Afra respondit: Salus mea Christus est, Qui pendens in cruce, latroni confitenti bona paradisi pollicitus est.

Matth. 9. Luc. 7. — *Afra omnia sua dat pauperibus.* — *Attende humilem S. Afræ confessionem.* — *Luc. 23.*

X. IVDEX Gaius dixit: Porro sacrifica, ne in conspectu amatorum tuorum, qui tecum turpiter vixerunt, cathomis te cædi iubeam. Afra respondit: Confusio mihi nulla est, nisi de peccatis meis. Iudex dixit: Sacrifica dijs, Quoniam iniuria mihi est tot horas tecum certare: Si vero nolueris, occideris. Afra dixit: Hoc est quod opto, si tamen merear, vt per hanc confessionem digna efficiar requiem inuenire. Iudex Gaius dixit: Sacrifica, Nam torqueri te faciam, & postea viuam incendi præcipiam. Afra respondit: Corpus, in quo peccaui accipiat diuersa tormenta, nam animam meam sacrificijs dæmonum non coinquinabo. Tunc iudex nequissimus dictauit sententiam, dicens: Afram publicam meretricem, quæ se Christianam professa est, & noluit sacrificijs participare, viuam incendi præcipimus. Statim igitur rapta est à ministris, & ducta in insulam Lyci fluminis, ibique eam expoliantes, ad stipitem ligauerunt. Atque illa leuans ad cœlos oculos suos, orauit cum lachrymis, dicens: Domine Deus omnipotens Iesu Christe, Qui non iustos venisti vocare, sed peccatores ad pœnitentiam: Cuius promissio vera, & manifesta est, quia dignatus es dicere, qua hora conuersus fuerit peccator à suis iniquitatibus, eadem hora te non rememoraturum peccatorum eius: Accipe in hac hora passionis meæ pœnitentiam, Et per hunc ignem temporalem, qui corpori meo paratus est ab illo igne æterno me libera, qui animam, & corpus simul exurit.

Iubetur viua ignibus concremari. — *Matth. 9. Ezech. 18.*

XI. ET ijs dictis expletis, circumdata sarmentis, igne supposito, vox audita est, dicens: Gratias tibi ago domine Iesu Christe, qui me dignatus es hostiam habere pro nomine tuo, qui pro toto mundo solus hostia oblatus es in cruce, iustus pro iniustis, bonus pro malis, benedictus pro maledictis, mundus à peccato pro peccatoribus vniuersis: Tibi offero sacrificium meum: Qui cum patre & spiritu sancto viuis & regnas Deus in sæcula sæculorum, Amen.

XII. ET hæc dicens emisit spiritum.

Orans emittit spiritum.

Cum autem beata Christi martyr Afra cœli gaudia sic per martyrij palmam intrasset, stabant iuxta ripam fluminis Digna, Eunomia, & Eutropia, quæ fuerunt eius ancillæ, simulque fuerunt in peccato, & simul à sancto Narcisso episcopo baptizatæ. Quæ rogauerunt descendentes de barca vt se transferrent. Cumque eas transtulissent, inuenerunt sanctæ Afræ integrum corpus. Puer autem, qui cum ipsis erat, transnatauit, & nuntiauit matri eius Hilariæ. Et venit nocte cum sacerdotibus Dei, & tulit corpus eius, & posuit secundo milliario de ciuitate Augusta, in memoriam, quam sibi, suisque construxerat.

Corpori eius nihil læsit ignis.

XIII. NVNTIATVM autem est Gaio iudici. Qui misit ad ipsam memoriam, dicens: Ite & tenete eas, & si consenserint ad sacrificandum, cum honore eas adducite ad me, vt remunerem illas censu dignissimo. Si autem videritis eas animo pertinaci obsistere, & nulla ratione ad sacrificandum præbere consensum, implete memoriam crematijs, & siccis spinis, & claudite super eas ipsam memoriam, & ita demum ignem supponite, vt nulla ex eis euadat. Euntes autem ad eas milites, prius blando sermone eas prouocabant, post hæc terroribus impellebant. At vbi videbant omnes simul contemnere sacrificia, repleuerunt memoriam sarmentis, & siccis spinis, & clauserunt super eas, & supposito igne abierunt. Sicque factum est, vt eadem die quando sepulta est Afra, simul etiam mater eius Hilaria, necnon & famulæ eius secundum carnem, sed etiam sorores in Christo, Digna, Eunomia, & Eutropia, simul martyrij coronam acciperent, Et quæ simul vnanimes in Christum Iesum crediderunt, ad eum cum palma martyrij pariter peruenirent.

Eius tres ancillæ, & mater comburuntur.

XIV. BEATVS autem Afer, patruus sanctæ Afræ (cuius dies pa[ssi]onis pridie quam ipsius martyris Afræ colitur) credendus est ad exemplum terroris ei alijsque, præpunitus esse Sed quo genere martyrij non legitur.

S. Afer patruus S. Afræ.

XV. DE sancto vero Dionysio ipsius auunculo, quem nouellæ plantationis fidei beatus Narcissus ordinauit presbyterum, & plenius instruxit, Quamuis specialiter scriptis non exprimatur, tamen non est dubitandum, quin ipsius gloriosæ Christi martyris Afræ exequijs, tamquam sacerdos, & pontifex interfuerit, Et pariter cum sorore sua Hilaria, alijsque martyribus, per ignem passionis, palmam victoriæ susceperit.

S. Dionysius auunculus S. Afræ.

XVI. IPSA quoque die apud eandem vrbem passi sunt alij XXV. pro nomine Christi capitis obtruncatione. Id est, * Quiriacus, ª Largio, Crescentianus, Eutychianus, Charito, ᵇ Philadelphus, Petrus: Et fœminæ istæ, ᶜ Nimmia, Iuliana, ᵈ Diomeda, Leonide, & Agape, ᵉ Alij XII. quorum nomina Deus scit, Per bonam confessionem benedicentes Dominum, qui glorificat suos. Cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

* al. Cypriacus. ª al. Largus. ᵇ al. Fridalsus. ᶜ al. Menunia, Memmia, Niminia. ᵈ al. Diomedea. ᵉ Mersæus chron p 4 c 4 tres alios nominat: Emblasium, Eyriam, & Faustam.

De inuentione Corporis Sanctæ Afræ, & Soc. ex antiquis codicibus.

XVII. LEGIMVS in libro, qui de vita, & virtutibus Sancti Vdalrici confessoris Christi, est conscriptus, quod idem Dei famulus in ieiunijs & precibus, cum cordis contritione, alijs quoque viris religiosis secum assumptis, se Deo mactare cœpit, supplicans deuotè, quatenus omnipotens Deus, per suam misericordiam, dignaretur sibi manifestare locum, vbi sanctissimæ martyris suæ Afræ corpus esset reconditum. Ergo vt dominus verum comprobaret, quod per os sancti Dauid dixit, Ecce oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum: & in alio loco, voluntatem timentium se faciet; & deprecationem eorum exaudiet: Quadam nocte in visu ei sancta Afra apparuit, & locum collocationis sui corporis in ecclesia demonstrauit. Cryptam etiam in illo loco fieri prohibuit, propter reliquias sanctorum, illic in pace quiescentes, & aduentum iusti iudicis expectantes.

S. Vdalricus vixit sub Henrico Aucupe, & Othone Magno, obijt An 973. — *Psalm. 33. Psalm. 144.*

POST

S. Anno Episcopus Coloniensis, articulū pollicis in pede S. Afræ Coloniam defert.

Post hæc anno Dominicæ incarnationis MLXIV. Embrico Episcopus Augustensis, datis ab antecessore suo quinquaginta talentis, ecclesiam beatæ Afræ à fundamentis destruxit, & inuentum est corpus eius in lapideo sarcophago, de quadro miræ magnitudinis, & locatum est in eo, vbi adhuc veneratur, loco. Anno autem felicis memoriæ Coloniensis Archiepiscopus, prælibatum antistitem supplex rogauerat, vt munus aliquod de cineribus tantæ martyris, sibi dignaretur impertiri, felicem fore credens suam ciuitatem, si talibus ditaretur reliquijs. Cuius precibus annuit episcopus. Et veniens Augustam conuocat prælatos ecclesiarum, & fratres cœnobij sanctæ Afræ, absque illorum consilio, & voluntate quidquam agere, inconsultum fore decernens. Igitur cum magno timore, aperto sarcophago Christi martyris, Corpus eius integrum repertum est, & quodam candidissimo cæmento obductum. Auferens ergo solum articulum pollicis in pede, venerandus Pontifex, teste clero, & populo, Coloniam cum summa direxit reuerentia. Nec mora, clauditur sarcophagus, & in loco vbi nunc veneratur, vt prædiximus, decenter erigitur. XVIII.

Henricus IV Imp. alterum articulum pollicis in pede S. Afræ Spiram transfert.

Evolvtis post hæc aliquot annorum curriculis, Henricus Imp. ecclesiam Spiræ construxit, quam in honore beatæ Afræ dedicari fecit. Agebat ergo apud Augustanum episcopum Hermannum multis precibus, vt aliquid reliquiarum sanctæ Afræ illo mitteretur. Pro qua re, licet episcopus pauore nimio angeretur, tamen Abbatem cœnobij sanctæ Afræ, & clerum conuocauit, Rogans vt quid agendum esset decernerent. Qui dixerunt, Imperatoriæ quidem maiestati non cōtradicendum; Sed priusquam sibi magna portio corporis beatæ Afræ tollatur, mortem se velle subire in commune profitentur. Ventum est denique ad sepulchrum martyris: Et milites quidem ciuitatis fores ecclesiæ armati custodiunt, & in ecclesia circumquaq; consistentes, diligenter attendunt, ne magna pars corporis tantæ martyris, ab episcopo, vel à sacerdotibus auferatur. Audiens autem episcopus à senioribus cœnobij, iampridem vnum articulum pollicis in pede ab antecessore suo sublatum, decernit alterum articulum in eadem pedis parte auferendum. Modicum itaque reuoluto lapide, quo sarcophagus clauditur, alter articulus pollicis in pede aufertur, & extemplo lapis reponitur, ferreisque ligaminibus compaginatur. Ascendens itaq; episcopus eminentiorem locum, vniuersis ostendit particulam, sublatam de corpore Christi martyris. Et ita omnes æquo animo redierunt ad propria. Cuius pars maior transmissa est Spiram Imperatori, altera remansit ibi. XIX.

A die autem inuentionis corporis beatæ Afræ, quæ est VI. Cal. Aug. duabus tantum vicibus reseratus est sarcophagus: Et nihil amplius inde est sublatum, nisi quantum hic commemorauimus. Quod nostræ memoriæ tradiderunt testes huius cœnobij, qui & rei gestæ interfuerunt. XX.

Inuentio SS. Dignæ, Eunomiæ & Eutropiæ.

S. Stephano monast. de... ciuitate recepta... Prælato ...

Ipso quoque tempore in prædicta ecclesiæ structura, Prid. Id. Aug. inuenta sunt sanctarum Dignæ, Eunomiæ, & Eutropiæ corpora. Lapis autem superpositus tumulo sanctæ Eunomiæ, dum forte à latomis cæderetur, miri odoris fragrantiam emisit. Corpusculum vero sanctæ Eutropiæ in sarcophago plumbeo est repertum. Cuius pars maxima data est ad monasterium sancti Stephani protomartyris, quod beatus Vdalricus non longè à ciuitate construxit. Altera verò pars cum reliquijs sancti Pauli Apostoli, in altari sacelli eiusdem Apostoli, à nobilibus comitibus illic sepultis constructi, & multis villarum reditibus dotati, in dedicatione ipsius est recondita. Corpora autem sanctarum Dignæ & Eunomiæ, in singulis locellis de ligno factis, pro tempore sunt locata. XXI.

Altera inuentio S. Dignæ.

Post hæc, euolutis plusquam sexaginta annis, temporibus episcopi Embriconis, his omnibus, per incuriam tunc viuentium, pene in obliuionem versis, dum huic loco in regimine præesset piæ memoriæ Vdalscalcus abbas, ipsa martyre Christi Digna volente, & dignante manifestari, inuenta est V. Id. Iulij in area lignea, quæ adhuc superposita est tumbæ sancti Dionysij, in purpura peroptima, & rara, quæ postmodum limbo circumposito, super postes ecclesiæ ad introitum in festis suspenditur. Inuenta est autem sine alicuius scripturæ iudicio. Vnde dum nimia tristitia abbas, conuentusque percelleretur, conuersus quidam nomine Gerungus bonæ conuersationis & famæ, diligenter in ipsa area perscrutans rimas & iuncturas, repperit tandem inter parietem areæ, & pannum qui interius extentus fuit, laminam plumbeam, in qua insculptum erat: XXII.

CORPVS SANCTÆ DIGNÆ MARTYRIS.

Qvam cum magno gaudio detulit ad dominum Abbatem Vdalscalcum. Quam ille deosculans, & cum magna fide molaribus suis appones, liberatus est à dolore dentium, quo multo tempore laborauit. Post hæc, præparato sarcophago lapideo, eam retro principale altare cum magno honore, & deuotione relocauit Et cum ea multas alias & pretiosas sanctorum reliquias recondidit. Et principale altare arcubus illis & tabulis deauratis, vt adhuc cernitur, decorauit.

An. 620.

GESTA QVAEDAM S. OSVVALDI REGIS ANGLORVM, AVTHORE VENERABILI BEDA PRESBYTERO LIB. III. *Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum.*

Avg. 5. Ex cap. I.

Nterfecto in pugna Eduino, suscepit pro illo regnum Deirorum (de qua prouincia ille generis prosapiam & primordia regni habuerat) filius patrui eius Elfrici, vocabulo Osricus, qui ad prædicationem Paulini, fidei erat sacramentis imbutus. Porrò regnum Berniciorum (Nam in has duas prouincias gens Nord Humbrorum antiquitùs diuisa erat) suscepit filius Edelfridi, qui de illa prouincia generis & regni originem duxerat, nomine Eanfridus. Siquidem tempore toto, quo regnauit Eduinus, filij præfati regis Edelfridi, qui ante eum regnauerat, cum magna nobilium iuuentute apud Scotos siue Pictos exulabant: ibique ad doctrinam Scotorum catechizati, & baptismatis gratia sunt recreati. Qui vt mortuo Rege inimico, in patriam sunt redire permissi, accepit primus eorum, quem diximus, Osricus regnum Deirorum: secundus verò Eanfridus regnum Berniciorum: qui vterque Rex, vt terreni regni infulas sortitus est, ità sacramenta regni cælestis, quibus initiatus erat, anathematizando perdidit, ac se priscis idololatriæ sordibus polluendum perdendumque restituit. I.

Nota pœnā regum apostatarum.

Nec mora: vtrunque Rex Britonum Ceduallla impia manu, sed iusta vltione, peremit. Et primò quidem proxima æstate Osricum, dum se in oppidi municipio temerariè obsedisset, erumpens subitò cum suis omnibus, imparatum cum toto exercitu deleuit. Deindè cùm anno integro prouincias Nord Humbrorum, non vt Rex victor possideret, sed quasi tyrannus sæuiens disperderet, ac Tragica cæde dilaceraret, Eanfridum inconsultè ad se cum duodecim electis militibus postulandæ pacis gratia venientem, simili sorte damnauit. Infaustus ille annus & omnibus bonis exosus vsque hodiè permanet, tam propter apostasiam Regum Anglorum, qui fidei sacramentis se exuerant, quàm propter vesanam Britonici Regis tyrannidem. Vndè cunctis placuit Regum tempora computantibus, vt ablata de medio Regum perfidorum memoria, idem annus, sequentis Regis, id est, Oswaldi viri Deo dilecti, regno assignaretur.

An. 634.

Quo post occasionem fratris Eanfridi superueniente cum paruo exercitu, sed fide Christi munito, infandus Britonum dux cum immensis illis copijs, quibus nihil resistere posse iactabat, interemptus est in loco, qui lingua Anglorum Denises burna, id est, riuus Denisi vocatur.

Ostendi-

II. Ostenditvr autem vsque hodiè, & in magna veneratione habetur locus ille, vbi venturus ad hanc pugnam Oswaldus, signum sanctæ Crucis erexit, ac flexis genibus Deum deprecatus est, vt in tanta rerum necessitate suis cultoribus cœlesti succurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere Cruce, ac fouea præparata, in qua statui deberet, ipse fide feruens hanc atripuerit, ac foueæ imposuerit, atque vtraque manu erectam tenuerit, donèc aggesto à militibus puluere, terræ figeretur: & hoc facto, elata in altum voce, cuncto exercitui proclamauerit: Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem viuum ac verum in communi deprecemur, vti nos ab hoste superbo & feroce sua miseratione defendat, scit enim ipse, quia iusta pro salute gentis nostræ bella suscepimus. Fecerunt omnes, vt iusserat. Et sic, incipiente diluculo, in hostem progressi, iuxta meritum suæ fidei victoria potiti sunt. In cuius loco orationis, innumeræ virtutes sanitatum noscuntur esse patratæ, ad indicium videlicet ac memoriam fidei Regis. Nam & vsq; hodiè multi de ipso ligno sacrosanctæ Crucis assulas excidere solent: quas cum in aquas miserint, eisq; languentes homines ac pecudes potauerint, siue aspserserint, mox sanitati restituuntur. Vocatur locus ille lingua Anglorum Heofonfeld, quod dici potest Latinè, cœlestis campus: quod certo vtiquè præsagio futurorum antiquitùs nomen accepit: significans nimirùm quòd cœleste ibidèm erigendum trophæum, cœlestis inchoanda victoria, cœlestia vsque hodiè forent miracula celebranda.

Ex cap. 2. Signum S. Crucis erigit Oswaldus rex.

Nota hæc de miraculis Crucis.

III. Est autem locus ille iuxta murum illum ad Aquilonem, quo Romani quondàm ob arcendos Barbarorum impetus, totam à mari vsque ad mare præcinxêre Britanniam, vt suprà docuimus. In quo videlicet loco consuetudinem multo iam tempore fecerunt fratres Hagustaldensis ecclesiæ, quæ non longè abest, aduenientes omni anno pridiè, quàm postea idem Rex Oswaldus occisus est, vigilias pro salute animæ eius facere, plurimaque psalmorum laude celebrata, victimam pro eo manè sacræ oblationis offerre. Qui etiam crescente bona consuetudine, nupèr ibidèm ecclesia constructa atque dedicata, sacratiorem & cunctis honorabiliorem locum omnibus fecêre. Nec immeritò: quia nullum, vt comperimus, fidei Christianæ signum, nulla ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, prinsquàm hoc sacræ Crucis vexillum nouus militiæ ductor, dictante fidei deuotione, contra hostem immanissimum pugnaturus, statueret. Nec ab re est vnum è pluribus, quæ ad hanc Crucem patrata sunt, virtutis miraculum narrare. Quidam è fratribus eiusdem Hagustaldensis ecclesiæ, nomine Bothelmus, qui nunc vsque superest, ante paucos annos, dum incautus fortè noctù in glacie incederet, repentè corruens, brachium contriuit, ac grauissima fracturæ ipsius cœpit molestia fatigari, ità vt nec ad os quidem adducere ipsum brachium vllatenùs, dolore arcente, valeret. Qui cum die quadam manè audiret, vnum de fratribus ad locum sanctæ Crucis ascendere disposuisse, rogauit vt aliquam sibi partem de illo ligno venerabili rediens afferret: credere se dicens, quia per hoc, donante Domino salutem posset consequi. Fecit ille vt rogatus est, & reuersus ad vesperam, sedentibus iam ad mensam fratribus, obtulit ei aliquid de veteri musco, quo superficies ligni erat obsita. Qui cùm sedens ad mensam non haberet ad manum, vbi oblatum sibi munus reponeret, misit hoc in sinum suum: Et dum iret cubitum, oblitus hoc alicubi deponere, permisit suo in sinu permanere. At medio noctis tempore cùm euigilaret, sensit nescio quid frigidi suo lateri adiacere. Admotaque manu requirendo quid esset, ità sanum brachium manumque reperit, ac si nil vnquàm tanti langnoris habuisset.

Preces & sacrificia pro defunctis.

Sanatur brachium Bothelmi virtute S. Crucis.

IV. Idem ergò Oswaldus mox vbi regnum suscepit, desiderans totam, cui præesse cœpit, gentem fidei Christianæ gratia imbui, cuius experimenta permaxima in expugnandis barbaris iam ceperat, misit ad maiores natu Scotorum, inter quos exulans ipse baptismatis sacramenta cum his, qui secum erant militibus, consequutus erat, petens vt sibi mitteretur Antistes, cuius doctrina ac ministerio gens, quam regebat, Anglorum Dominicæ fidei & dona disceret, & susciperet sacramenta. Neque aliquanto tardiùs, quod petebat, impetrauit. Accepit namque pontificem Aidanum, summæ mansuetudinis & pietatis ac moderaminis virum, habentemque zelum Dei, quamuis non plenè secundùm scientiam. Namque diem Paschæ Dominicum, more suæ gentis, cuius sæpius mentionem fecimus, à quartadecima Luna vsque ad vigesimam obseruare solebat. Hoc etenim ordine septentrionalis Scotorum prouincia, & omnis natio Pictorum, illo adhuc tempore Paschæ Dominicam celebrabat, æstimans se in hac obseruantia sancti ac laude digni patris Anatolij scripta sequutam. Quod quidem an verum sit, peritus quisque facillimè cognoscit. Porrò gentes Scotorum, quæ in australibus Hyberniæ insulæ partibus morabantur, iamdudùm ad admonitionem Apostolicæ sedis Antistitis, Pascha Canonico ritu obseruare didicerunt. Venienti igitur ad se Episcopo, Rex locum sedis Episcopalis in insula Lindisfarnensi, vbi ipse degebat, tribuit. Qui videlicet locus accedente ac recedente reumate, bis quotidiè instàr insulæ maris circumluitur vndis: bis renudato litore, contiguus terræ redditur. Atque eius admonitionibus humiliter ac libenter in omnibus auscultans, Ecclesiam Christi in regno suo multùm diligenter ædificare ac dilatare curauit. Vbi pulcherrimo sæpè spectaculo contigit, vt euangelizante antistite, qui Anglorum linguam perfectè non nouerat, ipse Rex suis ducibus ac ministris interpres verbi existeret cœlestis: quia nimirùm tam longo exilij sui tempore linguam Scotorum iam plenè didicerat. Exindè cœpere plures per dies illos de Scotorum regione venire in Britanniam, atque illis Anglorum prouincijs, in quibus regnauit Oswaldus, magna deuotione verbum fidei prædicare, & credentibus gratiam Baptismi, quicunque sacerdotali erant gradu præditi, ministrare. Construebantur ergò ecclesiæ per loca: confluebant ad audiendum verbum Dei populi gaudentes: donabantur munere regio possessiones & territoria, ad instituenda monasteria: imbuebantur præceptoribus Scotis paruuli Anglorum vnà cum maioribus, studijs & obseruatione disciplinæ regularis. Nam monachi erant maximè, qui ad prædicandum venerant: monachus & ipse Episcopus Aidanus, vtpotè de insula, quæ vocatur Hy, destinatus, cuius monasterium in cunctis penè Septentrionalium Scotorum & omnium Pictorum monasterijs non paruo tempore arcem tenebat, regendisque eorum populis præerat: quæ videlicet insula ad ius quidem Britanniæ pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britanniæ plagas incolunt, iamdudùm monachis Scotorum tradita, eò quòd illis prædicantibus fidem Christi perceperunt.

Ex cap. 3.

Abusus in obseruatione festiuitatis Paschæ apud Scotos.

In Anglia conduntur ecclesiæ & monasteria.

V. Siqvidem anno incarnationis Dominicæ quingentesimo sexagesimoquinto, quo tempore gubernaculum Romani Imperij post Iustinianum Iustinus minor accepit, venit de Hybernia presbyter & Abbas, habitu & vita monachi insignis, nomine * Columba, Britanniam, prædicaturus verbum Dei prouincijs septentrionalium Pictorum, hoc est, eis, qui arduis atque horrentibus montium iugis, ab Australibus eorum sunt regionibus sequestrati. Namque ipsi Australes Picti, qui intrà eosdem montes habent sedes, multo antè tempore, vt perhibent, relicto errore idololatriæ, fidem veritatis acceperunt, prædicante eis verbum Nynia Episcopo reuerendissimo, & sanctissimo viro de natione Britonum: qui erat Romæ regulariter fidem & mysteria veritatis edoctus: cuius sedem Episcopatûs, sancti Martini Episcopi nomine & ecclesia ingnem, vbi ipse etiam corpore vnà cum pluribus sanctis requiescit, iam nunc Anglorum gens obtinet: qui locus ad prouinciam Berniciorum pertinens, vulgò vocatur Ad candidam casam, eò quòd ibi ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more, fecerit. Venit autem Britanniam Columba, regnante Pictis Bridio filio Meilochon, Rege potentissimo, nono anno regni eius, gentemque illam verbo & exemplo ad fidem Christi conuertit. Vndè & præfatam insulam ab eis in possessionem monasterij faciendi accepit. Neque enim magna est, sed quasi millium quinque iuxta æstimationem Anglorum: quam successores eius

Ex cap. 4.

* Columbanus.

Columba nus multos ad fidem Christi cõuertit.

vsque

vsque hodiè tenent: vbi & ipse sepultus est, cùm esset annorum septuaginta sex, post annos circiter triginta & duos, ex quo ipse Britanniam, prædicaturus, adijt. Fecerat autem priusquàm in Britanniam veniret, monasterium nobile in Hybernia, quòd à copia roborum de Armach lingua Scotorum, hoc est, campus roborum cognominatur. Ex quo vtroque monasterio plurima exindè monasteria per discipulos eius, & in Britannia, & in Hybernia propagata sunt. In quibus omnibus idem monasterium Insulanum, in quo ipse requiescit corpore, principatum tenet. Habere autem solet ipsa insula rectorem semper Abbatem presbyterum, cuius ditioni & omnis prouincia, & ipsi etiam Episcopi, ordine inusitato debeant esse subiecti, iuxta exemplum primi doctoris illius, qui non Episcopus, sed presbyter extitit & monachus. De cuius vita & verbis nonulla à discipulis eius feruntur scripta haberi. Verùm qualiscúmque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quòd reliquit successores magna continentia, ac diuino amore regulárique institutione insignes: in tempore quidem summæ festiuitatis dubios circulos sequentes, vtpotè quibus longè vltra orbem positis, nemo synodalia Paschalis obseruantiæ decreta porrexerat: tantùm ea, quæ in propheticis, euangelicis & Apostolicis literis discere poterant, pietatis & castitatis opera diligenter obseruantes. Permansit autem huiusmodi obseruantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, vsque ad annum Dominicæ incarnationis septingentesimum decimumsextum, per annos centum quinquaginta. At nunc veniente ad eos reuerendissimo & sanctissimo patre & sacerdote Egbertho, de natione Anglorum, qui in Hybernia diutiùs exulauerat pro Christo, eratq; doctissimus in scripturis, & longæua vitæ perfectione eximius, correcti sunt per eum, & ad verum canonicúmque Paschæ diem translati. Qui tamen & anteà non semper in quartadecima cum Iudæis, vt quidam rebantur, sed in die quidem Dominica, alia tamen, quàm decebat, hebdomada, celebrabant. Sciebant enim, vt Christiani, resurrectionem Dominicam, quæ prima sabbathi facta est, prima sabbati semper esse celebrandam: sed vt barbari & rustici, quandò eadem prima sabbati, quæ nunc Dominica dies cognominatur, veniret, minimè didicerant. Verùm quia gratia charitatis feruere non amiserant, huius quoquè notitiam rei ad perfectum percipere meruerunt, iuxta promissum Apostoli, dicentis: Et si quid aliter sapitis, & hoc quoquè vobis Deus reuelauit.

Permulta monasteria conduntur in Britãnia & Hybernia.

Egbertus Episcopus corrigit errorem Paschæ.

Phil. 3.

AB hac ergò insula ab horum collegio monachorum, ad prouinciam Anglorum instituendam in Christo, VI.
missus est Aidanus, accepto gradu Episcopatûs: quo tempore eidem monasterio Segenius Abbas & presbyter præfuit. Vndè inter alia viuendi documenta, salubertimum abstinentiæ vel continẽtiæ clericis reliquit exemplum. Cuius doctrinam id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter, quàm viuebat cum suis, ipse docebat. Nihil enim huius mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta quæ sibi à Regibus vel diuitibus sæculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & vrbana & rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si maior fortè necessitas compulisset, solebat: quatenùs vbicunquè aliquos vel diuites vel pauperes incedens adspexisset, confestim ad hos diuertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum, si infideles essent, inuitaret: vel si fideles, in ipsa eos fide confortaret, atq; ad eleemosynas bonorumque operum exequutionem & verbis excitaret & factis. Intantùm autem vita illius à nostri temporis segnitia distabat, vt omnes, qui cum eo incedebant, siue attonsi, siue laici, meditari deberent, id est, aut legendis scripturis, aut psalmis discendis operam dare. Hoc erat quotidianum opus illius, & omnium qui cum eo erant fratrum, vbicunquè locorum deuenissent. Et si fortè euenisset, (quod tamen rarò euénit) vt ad Regis conuiuium vocaretur, intrabat cum vno clerico aut duobus, & vbi paululùm reficiebatur, accelerabat ocyus ad legendum cum suis, siue ad orandum, egredi. Cuius exemplis informati tempore illo religiosi quique viri ac fœminæ, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimæ Pachalis, quarta & sexta sabbati ieiunium ad nonam vsque horam protelare. Nunquàm diuitibus honoris, siue timoris gratia, si quæ deliquissent, reticebat, sed aspera illos inuectione corrigebat. Nullam potentibus sæculi pecuniam, excepta solummodò esca, si quos hospitio suscepisset, vnquàm dare solebat. Sed ea potiùs, quæ sibi à diuitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in vsus pauperum, vt diximus, dispergebat, vel ad redemptionem eorum, qui iniustè fuerant venditi, dispensabat. Deniquè multos, quos precio dato redemerat, redemptos, postmodùm suos discipulos fecit atque ad sacerdotalem vsque gradum erudiendo atque instituendo prouexit. Fertur autem, quia cùm de prouincia Scotorum rex Oswaldus postulasset Antistitem, qui sibi suæque genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primò alius austerioris animi vir. Qui cùm aliquandiù genti Anglorum prædicans, nil proficeret, nec libenter audiretur à populo, redíerit in patriam, atque in conuentu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docendo genti, ad quã missus erat, potuisset, eò quòd essent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi, vt perhibent, tractatum magnum in concilio, quid esset agendum, habere cœperunt, desiderantes quidem genti, quam petebant, salutem esse, sed non recepto, quem miserant, prædicatore dolentes. Tunc ait Aidanus (nam & ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: Videtur mihi, frater, quòd durior iusto indoctis auditoribus fuisti, & non eis, iuxta Apostolicam disciplinam, primò lac doctrinæ mollioris porrexisti, donèc paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora, & ad facienda Dei sublimiora præcepta sufficerent. Quo audito, omnium qui considebant, ad ipsum ora & oculi conuersi, diligenter quid diceret, discutiebant, & ipsum esse dignum Episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt, qui gratia discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus. Sicque illum ordinantes, ad prædicandum miserunt. Qui vbi tempus accepit, sicut priùs moderamine discretionis, ità postmodùm & cæteris virtutibus ornatus apparuit.

Ex cap 5.

Optimi doctoris exemplum.

Multos seruos & mancipia, precio redimit & ad sacerdotium prouehit.

1. Cor. 1.

Discretio, mater virtutum.

HVIVS igitur reuerendissimi Antistitis doctrina Rex Oswaldus cum ea, cui præerat, gente Anglorum insti- VII.
tutus, non solùm incognita progenitoribus suis regna cœlorum sperare didicit, sed & regna terrarum, plusquàm vlli maiorum suorum, ab eodem vno omnipotenti Deo, qui fecit cœlum & terram, consequutus est. Deniq; omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominùs, quod mirum dictu est, pauperibus & peregrinis super humilis, benignus & largus fuit. Deniquè fertur, quòd tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum præfato Episcopo consedisset ad prandium, positusque esset in mensa coram eo discus argenteus, regalibus epulis refertus, iamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrauit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit Regi, quia multitudo pauperum vndecunquè adueniens maxima, per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à Rege. Qui mox dapes sibimet appositás, deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso, pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquàm inueterascat hæc manus. Quod & ità iuxta votum benedictionis eius prouénit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero esset corpore resecta, contigit vt hactenus incorrupta perduret. Deniquè in vrbe regia, quæ à Regina quondàm vocabulo Bebba cognominatur, loculo inclusa argenteo, in ecclesia sancti Petri seruatur, ac digno à cunctis honore veneratur. Huius industria Regis Deirorum & Berniciorum prouinciæ, quæ eatenùs ab inuicèm discordabant, in vnam sunt pacem & velut vnum compaginatæ in populum. Erat autem nepos Eduini Regis ex sorore Acha: dignumq; fuit, vt tantus præcessor talem haberet de sua consanguinitate & religionis hæredem, & regni.

Ex cap 6.

Magna potentia Oswaldi pij Regis, & magna humilitas.

Benedictio mensæ Insignis benignitas in pauperes.

Dextera manus S. Oswaldi manet incorrupta.

Eo

VIII. Eo tempore gens Occidentalium Saxonum, qui antiquitùs Geuissi vocabantur, regnante Cynigilso, fidem Christi suscepit, prædicante illis verbum Birino Episcopo, qui cum consilio Papæ Honorij venerat in Britanniam, promittens quidem se, illo præsente, in intimis vltra * Anglorum partibus, quò nullus doctor præcessisset, sanctæ fidei semina esse sparsurum. Vndè & iussu eiusdem pontificis per Asterium Genuensem Episcopum in episcopatus consecratus est gradum. Sed in Britanniam perueniens, ac primùm Geuissorum gentem ingrediens, cùm omnes ibidèm paganissimos inueniret, vtilius esse ratus est ibi potius verbum Dei prædicare, quàm vltrà progrediendo, eos quibus prædicare deberet, inquirere. Itaque euangelizante illo in præfata prouincia, cùm Rex ipse catechizatus, fonte Baptismi cum sua gente ablueretur, contigit tunc temporis sanctissimum ac victoriosissimum Regem Nord-Humbrorum Oswaldum affuisse, eumque de Lauacro exeuntem suscepisse. Sicque pulcherrimo prorsùs & Deo digno consortio, cuius erat filiam accepturus in coniugem, ipsum priùs secunda generatione Deo dedicatum, sibi accepit in filium. Donauerunt ergò Reges ambo eidem Episcopo ciuitatem, quæ vocatur Dorcinca, ad faciendam inibi sedem episcopalem: vbi factis dedicatisque ecclesijs, multisque ad Dominum pro eius labore populis aduocatis, migrauit ad Dominum. Sepultus est in eadem ciuitate, & post annos multos, Hedde episcopatum agente, translatus indè in Ventam ciuitatem, atque in ecclesia beatorum apostolorum Petri & Pauli positus est.

Ex cap 7. Birinus Episcopus. * Anglorū. Asterius Genuensis Episcopus.

§ Birinus Episcopus migrat ad Dominum.

IX. Defuncto autem & Rege, successit in regnum filius eius Cenwalch, qui & fidem & sacramenta regni cœlestis suscipere renuit, & non multò pòst etiam regni terrestris potentiam perdidit. Repudiata enim sorore Pendam Regis Merciorum, quam duxerat, aliam accepit vxorem: ideoque bello petitus, ac regno priuatus ab illo, secessit ad Regem Orientalium Anglorum, cui nomen erat Anna: apud quem triennio exulans, fidem cognouit ac suscepit veritatis. Nam & ipse, apud quem exulabat, Rex erat vir bonus, & bona ac sancta sobole felix, vt in sequentibus docebimus.

X. Cvm verò restitutus esset in regnum Cenwalch, venit in prouinciam de Hybernia pontifex quidam, nomine Agilbertus, natione quidem Gallus, sed tamen legendarum gratia scripturarum in Hybernia non paruo tempore demoratus: coniunxitque se Regi, spontè ministerium prædicandi assumens. Cuius eruditionem atque industriam videns Rex, rogauit eum, accepta ibi sede Episcopali, suæ gentis manere pontificem. Qui precibus eius annuens, multis annis eidem genti sacerdotali iure præfuit. Tandem Rex, qui Saxonum linguam tantùm nouerat, pertæsus barbaræ loquelæ, subintroduxit in prouinciam alium suæ linguæ Episcopum, vocabulo Vuini, & ipsum in Gallia ordinatum: diuidensque in duas parochias prouincias, huic in ciuitate Venta, quæ à gente Saxona Vintancestir appellatur, sedem episcopalem tribuit. Vnde offensus grauiter Agilbertus, quòd hoc, ipso inconsulto, ageret Rex, redijt in Galliam: & accepto episcopatu Parisiacæ ciuitatis, ibidem senex & plenus dierum obijt.

Agilbertus Episcopus Parisiensis.

XI. Non multis autem annis, post abscessum eius à Britannia, transactis, pulsus est Vuini ab eodem Rege ab Episcopatu, qui secedens ad Regem Merciorum, vocabulo Vulfheri, emit precio ab eo sedem Londoniæ ciuitatis, eiusque Episcopus vsque ad vitæ suæ terminum mansit. Sicque prouincia Occidentalium Saxonum tempore non pauco absque Præsule fuit. Quo etiam tempore Rex præfatus ipsius gentis grauissimis regni sui damnis sæpissimè ab hostibus afflictus, tandèm ad memoriam reduxit, quòd eum, quem pridiè perfidia regno depulerit, fides agnita Christi in regnum reuocauerit. Intellexitque quòd etiam tunc destituta pontifice prouincia, rectè pariter diuino fuerit destituta præsidio.

XII. Misit ergò legatarios in Galliam ad Agilbertum, sub missa illum satisfactione deprecans, ad episcopatum suæ gentis redire. At ille se excusans, & venire non posse contestans, quia episcopatu propriæ ciuitatis ac parochiæ teneretur adstrictus: nè tamen obnixè petenti nil ferret auxilij, misit pro se illò presbyterum Eleutherium nepotem suum, qui ei, si vellet, ordinaretur Episcopus, dicens, quòd ipse eum dignum esse episcopatu iudicaret. Quo honorificè à populo & à Rege suscepto, rogauerunt Theodorum, tunc Archiepiscopum Doronernensis ecclesiæ, ipsum sibi Antistitem consecrari. Qui consecratus, in ipsa ciuitate multis annis episcopatum Geuissorum ex synodica sanctione solus sedulo moderamine gessit.

Eleutherius consecratur Geuissorū Episcopus.

XIII. Regnavit autem Oswaldus Rex Christianissimus Nord-Humbrorum nouē annis, annumerato illo anno, quem & feralis impietas Regis Britonum, & apostasia demens Regum Anglorum, detestabilem fecerat. Siquidem, vt suprà docuimus, vno animo, omniumque consensu firmatum est, vt nomen & memoria apostatarum de catalogo Regum Christianorum prorsùs aboleri deberet, neque aliquis regno eorum annus adnotari. Quo completo annorum curriculo, occisus est, commisso graui prælio, ab eadem gente pagana, paganoque Rege Merciorum, à quo & prædecessor eius Eduinus peremptus fuerat, in loco, qui lingua Anglorum nuncupatur Maserfelth, anno ætatis suæ trigesimo octauo, die quinto mensis Augusti. Cuius quanta fides in Deum, quæ deuotio mentis fuerit, etiam post mortem virtutum miraculis claruit. Namque in loco, vbi pro patria dimicans, à paganis interfectus est, vsque hodiè sanitates infirmorum & hominum, & pecorum celebrari non desinunt. Vndè contigit, vt puluerem ipsum, vbi corpus eius in terram corruit, multi auferentes, & in aquam mittentes, suis per hoc infirmis multum commodi afferrent. Qui videlicet mos adeò increbuit, vt paulatim ablata exindè terra fossam ad mensuram staturæ virilis altam reddiderit. Nec mirandum, in loco mortis illius infirmos sanari, qui semper, dum viueret, infirmis & pauperibus consulere, & eleemosynas dare, opemque ferre non cessabat. Et multa quidem in loco illo, vel de puluere loci illius facta virtutum miracula narrant: sed nos duo tantùm, quæ à maioribus audiuimus, referre satis duximus.

Ex cap 9.

Cæditur S. Oswaldus Rex A 642.

Miracula post obitū eius.

XIV. Non multo post interfectionem eius exacto tempore, contigit vt quidam equo sedens, iter iuxta locum ageret illum. Cuius equus subitò lassescere, consistere, caput in terram declinare, spumas ex ore dimittere, & augescente dolore nimio, in terram cœpit ruere. Desiliuit eques, & stramine substrato, cœpit expectare horam, qua aut melioratum reciperet iumentum, aut relinqueret mortuum. At ipsum diù graui dolore vexatum, cùm diuersas in partes se torqueret, repentè volutando deuénit in illud loci, vbi Rex memorabilis occubuit. Nec mora, quiescente dolore, cessabat ab insanis membrorum motibus, & consueto equorum more, quasi post lassitudinem in diuersum latus vicissim sese voluebat: statimque exurgens quasi sanus, per omnia vireta herbarum auidiùs carpere cœpit. Quo ille viso, vt vir sagacis ingenij, intellexit aliquid miræ sanctitatis huic loco, quo equus est curatus, inesse. Et posito ibi signo, non multò pòst ascendit equum, atque hospitium, quò proposuerat, accessit. Quò dum adueniret, inuénit puellam ibi neptem patrisfamiliâs longo paralysis morbo grauatam. Et cùm familiares domûs illius de acerba puellæ infirmitate ipso præsente quererentur, cœpit dicere ille de loco, vbi caballus suus esset curatus. Quid multa? Imponentes carro, duxerunt ad locum illum, ibidemque deposuerunt. At illa posita in loco, obdormiuit parumpèr, & vbi euigilauit, sanatam se ab illa corporis dissolutione sentiens, postulata aqua, ipsa lauit faciem, crines composuit, caput linteo cooperuit, & cum his, qui se adduxerant, sana pedibus incedendo reuersa est.

Insigne miraculum.

Paralytica sanatur.

XV. Eo tempore venit alius quidam de natione Britonum, (vt fertur) iter faciens iuxta ipsum locum, in quo

præfa-

Vide pietatẽ erga reliquias venerationem

præfata erat pugna completa. Et vidit vnius loci spatium cætero campo viridius ac venustius: cœpitque sagaci animo conijcere, quod nulla esset alia causa insolitæ illo in loco viriditatis, nisi quòd ibidem sanctior cætero exercitu vir aliquis fuisset interfectus. Tulit itaque de puluere terræ illius secum, illigans in linteo, & cogitans quod futurum erat, quia ad medelam infirmantium idem puluis proficeret: & pergens itinere suo, peruénit ad vicum quendam vesperè, intrauitque in domum, in qua vicini cœnantes epulabantur: & susceptus à dominis domûs, resedit & ipse cum eis ad conuiuium, appendens linteolum cum puluere, quem attulit, in vno poste parietis. Cumque diutiùs epulis atque ebrietati vacarent, accenso grandi igne in medio, contigit, volantibus in altum scintillis, culmen domûs, quod erat virgis contextum atque fœno tectum, subitaneis flammis impleri. Quod cùm repentè conuiuæ terrore confusi conspicerent, fugerunt foràs, nil ardenti domui, & iamiamq; perituræ prodesse valentes. Consumpta

Nota rem sanè mirã

ergò domo flammis, postis solummodò, in quo puluis ille inclusus pendebat, tutus ab ignibus & intactus remansit. Qua visa virtute, mirati sunt valdè: & perquirentes subtiliùs, inuenerunt quòd de illo loco assumptus erat puluis, vbi Regis Oswaldi sanguis erat effusus. Quibus patefactis ac diffamatis longè lateque miraculis, multi locum frequentare illum, & sanitatum ibi gratiam capere sibi suisque cœperunt.

Ex cap. 11.

INTER quæ nequaquàm silentio prætereundum reor, quid virtutis ac miraculi cœlestis fuerit ostensum, cùm ossa eius inuenta, atque ad ecclesiam, in qua nunc seruantur, translata sunt. Factum est autem hoc per industriam Reginæ Merciorum Osthridæ, quæ erat filia fratris eius Oswini, qui post illum regni apicem tenebat, vt in sequentibus dicemus. Est monasterium nobile in prouincia Lindissi nomine Beardanam, quod eadem Regina cum viro suo Adilredo multùm diligebat, venerabatur, excolebat: in quo desiderabat honoranda patrui sui ossa recondere. Cumque venisset carrum, in quo eadem ossa ducebantur, incumbente vespera, in monasterium præfatum noluerunt ea, qui erant in monasterio, libenter excipere: quia etsi sanctum eum nouerant, tamen quia de alia prouincia ortus fuerat, & super eos regnum acceperat, veteranis eum odijs etiam mortuum insequebantur. Vndè factum XVI.

Columna lucis ad ossa S. Oswaldi.

est, vt ipsa nocte reliquiæ allatæ, foris permanerent, tentorio tamen maiore supra carrum, quo inerant, extenso. Sed miraculi cœlestis ostensio, quàm reuerenter ea suscipienda à cunctis fidelibus essent, patefecit. Nam tota nocte columna lucis, à carro illo ad cœlum vsque porrecta, omnibus penè eiusdem Lindissæ prouinciæ locis conspicua stabat. Vndè manè facto fratres monasterij illius, qui pridiè abnuerant, diligenter ipsi petere cœperunt, vt apud se eædem sanctæ ac Deo dilectæ reliquiæ conderentur. Tota igitur ossa intulerunt in thecam, quam in hoc præparauerant, atque in ecclesia iuxta honorem congruum posuerunt. Et vt regia viri sancti persona memoriam ha-

Nota viro admirandã terræ, &c.

beret æternam, vexillum eius super tumbam ex auro & purpura compositum apposuerunt, ipsamque aquam, in qua lauerunt ossa, in angulum sacrarij fuderunt. Ex quo tempore factum est, vt ipsa terra, quæ lauacrum venerabile suscepit, ad abigendos ex obsessis corporibus dæmones, gratiæ salutaris haberet effectum.

DENIQVE tempore sequente, cùm præfata Regina in eodem monasterio moraretur, venit ad salutandam eam Abbatissa quædam venerabilis, quæ vsque hodiè superest, vocabulo Edilhilt, soror virorum sanctorum Edeluini & Aldewini: quorum prior Episcopus in Lindissi prouincia, secundus erat Abbas in monasterio, quod vocatur Peartaneu, à quo non longè & illa monasterium habebat. Cùm ergò veniens illuc, loqueretur cum Regina, atq; inter alia, sermone de Oswaldo exorto, diceret, quòd & ipsa lucem nocte illa supra reliquias eius ad cœlum vsque XVII.

Petit portionẽ prænominatæ terræ Edilhilt Abbatissa sibi dari

altam vidisset: adiecit Regina, quòd de puluere pauimenti, in quo aqua lauacri illius effusa est, multi iam sanati essent infirmi. At illa petijt sibi portionem pulueris salutiferi dari, & accipiens illigatum panno, condidit in capsella, & redijt.

TRANSACTO autem tempore aliquanto, cùm esset in suo monasterio, venit illuc quidam hospes, qui solebat nocturnis sæpiùs horis repentè ab immundo spiritu grauissimè vexari. Qui cùm benignè susceptus, post cœnam in lecto membra posuisset, subitò à diabolo arreptus, inclamare, dentibus frendere, spumare, & diuersis motibus cœpit membra torquere. Cumque à nullo vel teneri vel ligari potuisset, cucurrit minister, & pulsans ad ostium, nunciauit Abbatissæ. At illa aperiens ianuam monasterij, exiuit ipsa cum vna sanctimonialium fœminarum ad locum virorum: & euocans presbyterum, rogauit secum venire ad patientem. Quò venientes, viderunt multos adesse: qui vexatum tenere, & motus eius insanos comprimere conari, nequaquàm valebant. Dicebat presbyter exorcismum, & quæcunque poterat pro sedando miseri furore agebat: sed nec ipse, quamuis multum laborans, proficere aliquid valebat. Cumque nil salutis furenti superesse videretur, repentè venit in mentem Abbatissæ puluis ille præfatus: statimq; iussit ire ministram, & capsellam, in qua erat, adducere. & secum afferre. Quæ cùm intraret atrium domûs, in cuius interioribus dæmoniosus torquebatur, conticuit ille subitò, & quasi in somnum laxatus, XIIX.

Puluis, in quem effusa fuit aqua, qua S. Oswaldi ossa ablota fuere, sanat dæmoniacum

deposuit caput, membra in quietem omnia composuit. Côticuêre omnes, intentiq; ora tenebant, quem res exitum haberet, soliciti expectantes. Et post aliquantum horæ spatium, resedit qui vexabatur, & grauiter suspirans: Modò, inquit, sanum sapio, recipi enim sensum animi mei. At illi sedulò sciscitabantur, quomodò hoc contigisset. Qui ait: Mox vt virgo hæc cum capsella, quam portabat, appropinquauit atrio domûs huius, discessêre omnes, qui me premebant, spiritus maligni, & me relicto, nusquàm comparuêrunt. Tunc dedit ei Abbatissa portiunculam de puluere illo: & sic data oratione à presbytero, noctem illam quietissimam duxit, neq; aliquid ex toto nocturni timoris aut vexationis ab antiquo hoste pertulit.

Ex cap. 12

SEQVENTE dehinc tempore fuit in eodem monasterio puerulus quidam, longo febrium incommodo grauiter vexatus. Qui cùm die quadam solicitus horam accessionis febrium expectaret, ingressus ad eum quidam de fratribus, Vis, inquit, mi nate, doceã te, quomodò cureris ab huius molestia languoris? Surge, ingredere ecclesiam, & accedens ad sepulchrum Oswaldi, ibi reside, & quietus manens, adhære tumbæ: vide nè exeas indè, nec de loco XIX.

Febris pellitur.

monearis, donèc hora recessionis febrium transierit. Tunc ipse intrabo, & educam te indè. Fecit vt ille suaserat: sedentemque eum ad tumbam sancti, infirmitas tangere nequaquàm præsumpsit: quia intantùm timens aufugit, vt nec secunda die, nec tertia, nec vnquàm exindè eum auderet contingere. Quod ità esse gestum, qui referebat mihi frater indè adueniens, adiecit quòd eo adhuc tempore, quo mecum loquebatur, superesset in eodem monasterio iam iuuenis ille, in quo tunc puero factũ erat hoc miraculum sanitatis. Nec mirandum, preces Regis illius, iam cum Domino regnantis, multum valere apud eum, qui temporalis regni quondam gubernacula tenens, magis pro æ-

S. Oswaldi crebræ & prolixæ preces

terno regno semper laborare ac deprecari solebat. Deniq; ferunt, quia à tempore matutinæ laudis sæpiùs ad diem vsque in orationibus persisterit, atque ob crebrum morem orandi, siue gratias agendi Domino, semper vbicunquè sederet, supinas super genua sua manus habere solitus sit. Vulgatum est hoc, & in consuetudinem prouerbij versum, quòd etiam inter verba orationis vitam finiërit. Namq; cum armis & hostibus circumseptus, iamiamque videret se esse perimendum, orauit ad Dominum pro animabus exercitûs sui. Vndè dicunt in prouerbio: Deus miserere animabus, dixit Oswaldus cadens in terram. Ossa illius translata & condita sunt in monasterio, quod diximus. Porrò caput, & manus cum brachijs à corpore præcisas, iussit rex, qui occiderat, in stipitibus suspendi. Quò post annum deueniens cum exercitu successor regni eius Oswinus, abstulit ea: & caput quidem in cœmeterio Lindisfarnensis ecclesiæ, in regia verò ciuitate manus cum brachijs condidit.

XX. Nec solùm incliti fama viri Britanniæ fines lustrauit vniuersos, sed etiam trans Oceanum longè radium salutiferæ lucis spargens, Germaniæ simul & Hyberniæ partes attigit. Deniquè reuerendissimus Antistes Acca solet referre, quòd cùm Romam vadens, apud sanctissimum Frisonum gentis Episcopum Willibrordum eum suo Antistite Wilfrido moraretur, crebrò eum audiuit de mirandis reliquijs eiusdem reuerendissimi Regis, quæ in illa prouincia gesta fuerint, narrare. Sed & in Hybernia cùm presbyter adhuc peregrinam pro æterna patria duceret vitam, rumorem sanctitatis eius in ea quoquè insula longè lateque iam percrebuisse ferebat. E quibus vnum, quod inter alia retulit, miraculum præsenti nostræ historiæ inserendum credidimus.

Iste Acca inter 12. apostolos Frisiæ & Saxoniæ annumeratur tertius.

XXI. Tempore, inquit, mortalitatis, quæ Britanniam Hyberniamque lata strage vastauit, percussus est eiusdem clade pestis inter alios scholasticus quidam de genere Scotorum, doctus quidem vir studio literarum, sed erga euram perpetuæ suæ salutationis nil omninò studij & industriæ gerens. Qui cùm se morti proximum videret, timere cœpit & pauere, nè mox mortuus ob merita scelerum ad inferni claustra raperetur. Clamauitque cùm essem in vicino positus, & inter ægra tremens suspiria, flebili voce talia mecum querebatur: Vides, inquit, quia iam crescente corporis molestia, ad articulum subeundæ mortis compellor. Nec dubito me post mortem corporis statim ad perpetuam animæ mortem rapiendum, ac infernalibus subdendum esse tormentis: qui tempore non pauco inter studia diuinæ lectionis vitiorum potiùs implicamentis, quàm diuinis solebam seruire mandatis. Inest autem animo (si mihi pietas superna aliqua viuendi spatia donauerit) vitiosos mores corrigere, atque ad imperium diuinæ voluntatis totam ex integro mentem vitamque transferre. Verùm noui, non hoc esse meriti mei, vt inducias viuendi vel accipiam, vel me accepturum esse confidam, nisi fortè misero mihi & indigno, veniam per auxilium eorum, qui illi fideliter seruiêrunt, propitiati dignatus fuerit. Audiuimus autem, & fama est celeberrima, quia fuerit in gente vestra Rex mirandæ sanctitatis, vocabulo Oswaldus: cuius excellentia fidei & virtutis, etiam post mortem virtutum frequentium operatione claruerit. Precor igitur, si aliquid reliquiarum illius penès te depositum habeas, afferas mihi, si fortè mihi Dominus per eius merita misereri voluerit. At ego respondi: Habeo quidem de ligno, in quo caput eius occisi à paganis infixum est; & si firmo corde credideris, potest diuina pietas per tanti meritum viri, & huius vitæ spatia longiora concedere, & ingressu te vitæ perennis dignum reddere. Nec moratus ille, integram se in hoc habere fidem respondebat. Tunc benedixi aquam, & assulam roboris præfati immittens, obtuli ægro potandam. Nec mora, meliùs habere cœpit & conualescens ab infirmitate, multo deincèps tempore vixit: totoque ad Deum corde & opere conuersus, omnibus, vbicunquè perueniebat, clementiam pij conditoris, & fidelis eius famuli gloriam prædicabat.

Væ impijs, qui Sanctorum tam illustribus miraculis fidem derogant

VITA BEATISSIMI PATRIS DOMINICI ORDINIS PRÆDICATORII PRIMI INSTITVTORIS, AVTHORE F. THEODORICO DE APPOLDIA DOMINICANO: SED STYLUM PASSIM CORREXIT F. LAUR. SURIUS.

An. 1191.

MANDATVM MVNIONIS MAGISTRI ORDINIS Fratrum Prædicatorum, ad F. Theodoricum de Appoldia in quo nihil mutauimus.

Dilecto sibi in Christo Fratri Theodorico de Appoldia, domûs Erphordensis prouinciæ Teutoniæ, Frater Munio, Magister Ordinis, licèt indignus, salutem & augmentum continuum cœlestium gratiarum. In remissionem peccatorum, & in augmentum nihilominus meritorum vobis iniungo, quatenùs dictandi Legendam sancti Dominici patris nostri, secundùm datam vobis gratiam, de qua gero fiduciam in Domino pleniorem, meritum subeatis, vt non in vacuum Dei gratiam videamini accepisse. Hæc inter alia diligentiùs attendes, vt sit veritate firmissima, integritate completa, gratiosa docere. Volo autem, quòd Prior vester, qui pro tempore fuerit, vobis adsit auxilijs, consilijs & solatijs consolationibusque opportunis. Valete & orate pro me. Datum in vrbe veteri, Idibus Aprilis.

Hic Munio fuit 7. Magister Generalis.

Epistola F. Theodorici de Appoldia, ad Nicolaum Magistrum Ordinis, in qua itidèm nihil mutauimus.

Is Nicolaus fuit 9 Magister generalis.

Patri filiorum amabili Nicolao, Magistro fratrum Ordinis Prædicatorum venerabili, F. Theodoricus de Teutoniæ Prouincia, per prosperitatem * prouincialium meritorum pertingere ad æternorum præmia gaudiorum. Libellum, quem de patre diuino Dominico, & Ordine ab ipso instituto compositum, sibi deferri vestra dignatio imperauit, in abiectis quidem schedulis & petijs primùm iam senex conscripsi proprijs manibus, oculisque caligantibus, & compegi: de cuius materia proœmium vos instruet & docebit. Reperto igitur ex Chronicis tempore, quo sancti huius parentes extiterunt, ea, quæ circa ortum & progressum & exitum vitæ ipsius gesta sunt, secundùm decursum temporis disponere curaui: ità tamen, quòd propter conuenientiam materiæ, postmodùm quæ acta sunt, præposui, & quæ antè, post posui subiungendo. Legi sanctorum Patrum Bernardi & Francisci vitas, cum multa integritate editas, eleganti; stylo compositas, insigni synceraq; deuotione probatas: nostriq; eximij patris præfulgentem & prælucidam valdè dissimiliter scriptam vitam.

** temporalium, puto legendum.*

Cupiens igitur statum Ordinis nostri plenaria certitudine non carere, posterisque nobilitatem auiti generis intimare, paternæ sanctitatis ingenuitatem, prout potui, verbis simplicibus designaui. Multa de verbo ad verbum, sicut in exemplaribus reperi, posui: quandoquè tamen propter consequentiam aliquid immutaui. Cumque ex ijs, quæ ad manum habebam, exemplaribus omnia consummassem, allata sunt mihi ad petitionem meam quædam scripta, quæ & precio comparaui, propter quæ opus præteritum, vt illa insererem, penitus dissipaui. Erant enim illa magnæ authoritatis, vtpotè dicta testium iuratorum, quæ Papa Gregorius IX. approbauit, magnorumque meritorum & exemplorum sanctitatis præcipuè expressiua. Præuênit præterea me litera venerabilis patris fratris nostri Munionis, tunc Magistri Ordinis, mihi istum laborem iniungens & studium pro peccatis. Non vt volui, nec vt debui, feci tamen quod potui, vt videtis. Verùm vos reuerendissime pater, quod vestrum est, manum peritam apponite, & de hac informi materia opus, sic vt scitis, perficite gloriosum. Decreueram certè huic operi superaddendo, detrahendo, immutando, ornando, ordinando vlteriorem diligentiam adhibere, si facultas expensarum & opportunitas temporum adfuisset. Quibus deficientibus, destiti, & vt adspicitis, dereliqui. Veruntamen quandiù viuo, his laborem impendere, si requiritur, non recuso. Ignoscite, obsecro, mihi pro nomine Iesu Christi. Expaui & dolui primũ; quòd ad aures vestras mea imperitia pertingere debuit, nec credidi hoc futurum. Spiritus Dei sanctus spiritum vestrum dirigat

velefaciens, vitam monasticam complexus est, & in ea multo tempore Domino laudabiliter seruiens, vir sanctus & contemplationibus diuinis deditus, beato fine quieuit. Nimirùm tales fructus progignit terra bona: quorum alter, dum est in misericordiæ studia intentus, gratia redolet: alter, dum veritatis speculationi addictus est, æternam beatitudinem prægustat. Adiecit autem adhuc Dominus benedictionis [illegible] oculos. Namque sublimioris gratiæ filium paritura mater, antè quàm conciperet, cælesti visione docta est de partu futuro. Vidit namque se vtero gestare catulum, ardentem ore faculam ferentem: egressumque ab vtero, totum mundum flammis ab eius ore prorumpentibus illuminantem. Visitauit deinde Iohannam Dei gratia, & inebrians partûs eius fructum, geminatæ eam fecit, facta eius genimina multiplicans. Tandem vbi pariendi tempus aduenit, filium peperit, fratrum decus & matris gaudium, exultantis in Domino, quòd in visione ostensum, suo gremio contineret. Catechizatus ex more infantulus, sacerdotali benedictione sanctificatur, salutariq; chrismatis vnctione consignatur: baptizatur in nomine patris & filij & spiritûs sancti, & nutu eius, cuius est nomen Dominus, Dominicus appellatur. Matri quoque eius spirituali, cuidam nobili fœminæ sacer infans Dominicus in visu apparet, stellam luculentam in fronte ferens, cuius immodico splendore totus orbis irradiabatur. Videamus nunc præclarum infantulum. Gignitur à Felice patre, editus in lucem, nutritur, fouetur à Iohanna matre, per gratiam renascitur, accipit Dominici nomẽ, gratiæ alumnus, diuinitatis amans & cupidus, æternæ felicitatis hæres futurus. Necdùm natus, non dubio signo ostenditur: tenatus, nomine insigni cohonestatur: sacto splendore micantis stellæ declaratur, ardentem præ se fert faculam, cuius multo igni totus inflammetur orbis: fit nomine tã celebris, vt aduersarijs sit terrori: numine tam illustris, vt peccatorum tenebras illuminet, & inter cæli astra eximiè refulgeat, feruore charitatis igneus, famosa authoritate grauis, luce scientiæ inclytus. In ipso quoque ortu suo infans beatissimus præclari Ordinis, cuius erat ipse futurus parens & princeps, forma, signifer & vates fuit. Feruens enim prædicatio, cor peccatoris ad agendam pœnitentiam inflammans, ardens catuli facula est: authoritas gratiam concilians, potentiæ nomen est: doctrinæ claritas, alios ad sapientiam perducens, fulgor stellæ est. Nimiùm sanè errat, quisquis hæc ab omni æternitate non credit præordinata, sicut clarius hîc præsignata referuntur. Porrò mater puerpera accuratè enutrit filium, lactat & ablactat, & lætabunda sensim ad incrementa perducit. Cumque iaceret aliquandò in cunis, examen apum circa os eius volitans, linguam eius diuinæ sapientiæ melle affluituram indicabat. Ablactatus verò à lacte, & auulsus ab vbere, mox cælestis gratiæ cœpit mamilla nutriri. Itaque quamprimùm potuit, infantiæ annos necdùm egressus, exemplo piorum parentum templa crebrò adire, Deumque colere studuit, lectulum quoque in ea ætatis teneritudine sæpius reliquit, & eius mollitiem declinans, in nuda humo infantilia membra reposuit, quod posteà in diebus suis infatigabiliter obseruauit. Creuit igitur, religiosorum parentum cura religiosè educatus, quem etiam specialiter in pueritiæ annis quidam venerabilis Archipresbyter, eius auunculus, inprimis diligenter instituens, enutriuit. Atque horum prudenti & religioso consilio traditus est sanctus puer Ecclesiastico præcipuè officio imbuendus: adfuitque pijs votis diuina benedictio & promotio, cœpitque esse puer ingeniosus & docilis, vtpotè sortitus animam bonam, vasculum gratiæ, scientiæ receptaculum. Proficiens autem in diuini cultûs institutis venerabilis puer, morabatur in ecclesijs, cum Clericis psalmos promebat, hymnos concinebat, altaria circumibat, sacris mysterijs deuotus assistebat, Christi ministris & sacerdotibus seruiebat, & velut testa recens, animus puerilis per hæc exercitia odore est sanctitatis imbuta, quem ille posteà perpetuo tenore seruauit. Cœpit iam tum manus summi opificis formare sibi ex illo vas electionis, in quod suæ benedictionis chrismata effunderet. Custodiuit electus puer innocentiam, dilexit munditiam, conseruauit disciplinam: pudicus sensibus, verecundus actione fuit. Hæc & alia in altero ætatis septenario, quemadmodùm vnctio spiritûs illi suggerebat, adhuc puerulus obseruabat, nil puerile præ se ferens in homine exteriori. Iam enim senile cor ei inerat, & sub tenello vultu canities animi veneranda latebat. Ab ipsis namque incunabulis tam erat excellenti indole, vt eximium quiddam in eo futurum tam insignis infantia, tamq; sancta pueritia testaretur.

Visio matris eius. — *Nascitur S. Dominicus.* — *Psal. 82.* — *Eius præclara encomia.* — *Pietas ad hu. sie in infantia.* — *Exercitia pietatis in pueritia.*

II. Cvm viderent autem pij parentes eius continuam & ætatis & gratiæ in sancto puero accessionem, illum studiorum causa Valentiam miserunt. Ibi enim tunc florebat studium generale, vt vocant, abundans tam discipulorum frequentia, quàm præstanti doctrina magistrorum. Itaque prudens adolescens non segnitiem sectatus est, sed in discendas literas, propter quas illuc missus erat, accuratè incubuit, adeò vt gratia diuina illi opitulante, breui spatio multos coætaneos superârit. Contemptis namque rebus ineptis & friuolis, quibus ea ætas diffluit, necessarijs dabat operam, noxiæ sodalitatis, inprimisq; fœminarum viscosa & lubrica contubernia declinans. Cum ludentibus non se miscuit, neque cum ijs, qui in leuitate cordis pro carnis desiderijs ad res curiosas, insanias falsas & inanissima spectacula se conferebant, participem se præbuit. Respuebat mundi blandientis & fallentis gaudia, carnisque spurcitias immaculati affectûs pede calcans, virginitatis decus & florem illibatum Domino conseruauit. Itaque copiosè in eius purum intellectum, animumque sordibus liberum, liberales disciplinæ, quæ puris intellectibus capiuntur, influebant. At verò angelicus adolescens his humanæ sapientiæ disciplinis non nimiùm capiebatur, quippe quòd in eis Christum Dei sapientiam, cui inhiabat, non cerneret. Non enim vllus philosophorum eam sapientiam tradidit, nec aliquis principum huius mundi cognouit. Ne ergò vires florentis iuuentutis vanè consumeret, sed sitim eam qua ardebat, posset extinguere, ad fontem Theologicæ sapientiæ se contulit, hausturus indè, quod auidè appetebat. Inuocans ergò per preces Christum Patris sapientiam, inclinauit cor suum disciplinæ, & sacræ paginæ magistris aurem suam: erantque eloquia illa super mel & fauum dulcia pectori eius. Iis sanè addiscendis puus iuuenis quadriennio tanta animi contentione & studio incubuit, vt penè noctes insomnes duceret, quietisq; tempora vigilijs largiretur. Porrò auditam veritatem pio affectu humiliter complectens, & firmiter animo affigens, etiam opere efficaciter exequi nitebatur. Atque vt è fonte sapientiæ salutaris haustum percipere mereretur, decem annis vino, in quo est luxuria, castitatis amator sibi penitùs voluit interdictum. Mirum perfectò id fuit, nec minùs gratiosum, videre hominem annorum paucitate iuuenem, conuersationis maturitate & morum constantia senem. Iuuenilia fugiebat desideria: sectabatur verò iustitiam: vagosq; cauẽs discursus, domum matris ecclesiæ & sanctæ quietis tabernacula non reliquit. In templo aut orans, aut studijs intentus, assiduè morabatur. Cùm igitur præcepta Dei tam eximio complecteretur amore, impleuit eum Dominus spiritu sapientiæ & intellectûs, vt et difficiles quæstiones facilè penetraret. Et quia toto corde diligebat Deum, qui fecit illum, non potuit non amare & proximum, quem vult Deus diligi in se. Videre erat in illo erga proximorum calamitates & miserias pijssimam commiserationem, & affectum beneuolentiæ & misericordiæ transferri in operis euidentes effectus. Nam cum Valentiæ daret operam literis, omnem ferè Hispaniam immanis oppresserat fames. Deficiebant præ fame & siti pauperes, nec erat qui reficeret: moriebantur miseri & inopes, nec erat qui curaret: clamabant pupilli & viduæ, paruuli & debiles, nec quisquam attendebat. Inter hæc affligebatur spiritus iuuenis Dominici, & compatiebatur misericors anima eius pauperum multitudini. Itaque Euangelici consilij non surdus auditor, imò perfectionis sectator egregius, distraxit libros & omnes res suas, pretiumque in pauperes expendit. Ità grauissimus Christi iuuenis, obediens verbo Saluatoris, proximorum periculis medebatur, intuentesq; præclaro prouocauit exemplo. Auxit in eo conci-

Mittitur Valentiam studiorum causa — *Ad modùm religiosè viuit.* — *I. Cor. 2.* — *Studet Theologiæ* — *X. annis vino abstinet.* — *Commiseratio ergà proximos* — *Libros & res suas vendit, & pretium dat pauperibus*

Psal. 118.

concupiscentia sapientiæ, non minuit, opera iustitiæ: nec retraxit à perfectione studium scientiæ, sed consummauit in virtute. Sciebat enim, quemadmodùm oporteret ipsum scire. Intelligebat super senes, quòd mandata Domini quæsiuisset: & beatus planè fuit, opere efficiens, quod cognitione comprehenderat. Agebat autem hæc & alia præclara angelicus iuuenis, necdùm habitu vel conuictu à mundo separatus: imò, vt dicamus quod res est, non ille, sed Dominus & habitans in eo virtus Christi, fecit hæc omnia, præueniens eum in benedictionibus dulcedinis, mitificans eximijs eius infantiam sacramentis, sanctificans innocentem pueritiam munditiæ rudimentis, adolescentiam solidissimis Philosophicæ & Theologicæ scientiæ fundamentis, morumque suauium ornamentis confirmans. Nec cessabit misericordia Dei, donec perficiat & consummet eum ad extremum vsque diem bonorum operum & virtutum omnium incrementis.

Didacus Oxonien Episcopus.

PER id tempus erat vir vitæ venerabilis, Didacus nomine, Ecclesiæ Oxoniensis Episcopus, quem & sacrarum III.
peritia literarum, & generis nobilitas, & inprimis morum insignis honestas ornarent. Is adeò totus amore inhærebat Deo, vt seipsum contemnens, & sola, quæ sunt Iesu Christi, quærens, in id summoperè cura & cogitatione esset intentus, quemadmodùm multas Domino animas lucrifaciens, talentum sibi creditum cum vsura multiplici ad illum reportaret. Quamobrem vbicunque reperire potuit viros vitæ & morum integritate conspicuos, eos quibus poterat modis ad se adiungebat, & in Ecclesia, cui præerat, ecclesiasticis beneficijs donabat. Porrò subditos illos suos, quorum esset propensa in virtutem & sanctitatem voluntas, animus à mundo abhorrens, vt religiosorum hominum institutum complecterentur, & verbis hortabatur, & exemplis inuitabat. Indè adeò accidit, vt canonicis suis erebris id adhortationibus persuadere niteretur, vt ad præscriptum regulæ beati Augustini, in canonicæ religionis obseruantiam consentirent. Tanta verò cura & diligentia id egit, vt eorum animos, tametsi non deessent qui obluctarentur, ad suam voluntatem inclinarit. Ad eius autem notitiam peruenit celebris & odorifera beati Dominici fama, & cùm accuratè de illo esset percontatus, remque certam comperisset, accersitum eum fecit in sua Ecclesia Canonicum regularem, ex hoc ipso beatum se putans, quòd & sibi de tali filio, & Ecclesiæ suæ de ministro tam idoneo prouidisset.

Fit canonicus regularis S. Dominicus.

HABITVM igitur Canonicæ religionis indutus extrinsecus seruus Christi Dominicus, per Dei gratiam IV.
nouum hominem intrinsecus induit, moxque in Dei timore ad totius sanctitatis studium conuersus, in seipso priùs exprimere curauit, quod erat alios posteà docturus. Satagens igitur perfectorum imitari vestigia, & ad virtutum fastigia contendere, nouitius Canonicus solicitè de antiquis semitis inquirebat, vt sciret quæ esset via bona, vt ambularet in ea. Vnde librum illum, qui Collationes Patrum inscribitur, studiose legendum suscepit, deditque operam, vt lecta, intelligentia comprehenderet, affectu sentiret, effectu & re ipsa fortiter exequeretur. Didicit enim ex eo puritatem cordis, contemplationis viam, omniumq; virtutum perfectionem, idque vnctione magistra. De huiusmodi enim liber ille agit. Itaq; abijciens & despiciens seipsum in cordis humilitate, reuerentiam Canonicis & honorem exhibebat. Inuitatus ad æterni sponsi nuptias, nouissimum tenuit locum, se infimum, cæteros sanctiores existimans. In oratorio versabatur noctù diuque, orationi sine intermissione, lectioniq; & meditationi assiduè vacans. Externa solatia paruipendit, euagationes vanas prorsus vitauit, contemplationiq; tempus concilians, extra septa monasterij vix vnquàm visus est. Ita sanctus Dei inter canonicos illos ceu iubar eximium emicuit, miraq; celeritate de virtute in virtutem progrediens, omnium in se amorem & affectus prouocauit. Mirantur omnes tam subitam religionis perfectionem, & licèt inuitum, suum eum volunt esse Suppriorem. Tum verò quasi lucerna super candelabrum posita, & ciuitas super montem, factus est omnibus vitæ speculum, sanctitatis exemplar. Erat in oratione assiduus, charitate præcipuus, commiseratione anxius, contemplatione suspensus, & ipsis quoq; subditis suis cum multa humilitate subiectus. Vigil ei cor & sensus erat ad Deum, nec rarò in precibus pernoctabat: erantq; preces eius feruentes, & cum lachrymis coniunctæ: rugiebat à gemitu cordis sui, nec continere se poterat, quin plangentis vox pijssima procul etiam audiretur. Macerabat corpus ieiunijs & abstinentia multa, vix sustentandæ naturæ necessaria alimenta percipiens. Vinum, quod decennio non gustârat, propter afflictam stomachi valetudinem, iubente Didaco Episcopo, sumere cogebatur. Quod tamen & exiguum, & aqua dilutum, bibebat. Feruebat in eius pectore vehemens desiderium salutis animarum, eamque vt procurare re ipsa dignus foret, crebris orationibus & votis specialibus à Domino flagitabat. Optabat se totum impendere saluti proximorum, tunc se reuerà Christi fore membrum existimans, si eius se exemplo animabus lucrandis prorsus manciparet. nec fraudatus est desiderio suo. Semen enim fratri suo defuncto, nempe Christo crucifixo, suscitauit, verbum illius disseminans, & instituens prædicatores. Et eccè grana seminis Deus multiplicans, auxit frugum iustitiæ incrementa. Plenum erat sanctissimis affectionibus pectus eius, atque erga omnia tum prospera, tum aduersa proximorum, mira pietate mouebatur, afflictorum rebus duris cruciabatur, pauperum penuria & miserorum calamitatibus torquebatur, atque inprimis pereuntium animarum zelo mirè angebatur & mente sauciabatur. Ita nimirùm instàr Prophetæ, Dominicus peccata hominum & afflictorum miserias contemplans, æstuabat animo intrinsecus, & flens largissimè, latentem commiserationis affectum per lachrymas prodebat foris. Hanc enim excellentissimam charitatis gratiam specialiter habebat à Deo donatam, flendi scilicet pro peccatoribus, & miseris atque afflictis omnibus condolendi. Sed quantum illi angoris & mœroris afferebat erga calamitosos condolentia, tantum profectus piorum hominum, quibus mirè gratulabatur, ceu quædam pigmenta odorifera eum consolabantur. Inter hæc quæ sursum sunt, quærens, agebatur in Deum homo diuinus, gloriam sanctorum contemplans, & ad illam veram patriam anhelans, lugebat profuse diuturnum sui exilij incolatum.

Ierem. 6. Collationes Patrum legit. *Luc. 14.* Fit Supprior, licet nolens. *Matth. 5.* Vigiliæ, orationes & abstinentiæ eius quantæ fuerint. Feruet animarũ zelo. *Thren. 1.* Luget hominũ peccata, & miseris condolet. *Col. 3.*

CVM verò tot tantisq; virtutum floreret ornamentis angelicus Dominicus, à venerabili Didaco Episcopo suo, V.
miro diligebatur affectu. Erat enim in animis eorum quædam spiritûs similitudo, & charismatum consonantia: siquidem pari zelo domûs Dei ad procurandam animarum salutem, sancto eos spiritu impellente, ferebantur. Postquàm ergò visum est Deo in eis reuelare gratiam suam, vt vtriusque virtus prodiret in publicum: ità eos in ministerium illud, quod voluit, assumpsit, vt ipsi etiam, licet sancti, diuinæ erga se prouidentiæ consilium ignorarent. Ecce enim Alphonsus Rex Castellæ rogauit Didacum Episcopum, vt vellet ipsius esse legatus apud Marchiam. Profecturus ergò ob Regis negocia conficienda prudens antistes, ecclesiæ suæ Suppriorem, dilectumDominicum sibi comitem adiunxit, vt & ex societate eius ornamentum, & ex sanctis colloquijs solatium haberet. Vbi autem ventum est Tolosam, & S Dominicus cognouit hæreticorum fraudibus ciues deprauatos, ingemiscens spiritu turbatur. Vt verò etiam hospitem suum hæreticum sensit, multa tum affabilitate, tum ratione hominem conuicit erroris, & ad catholicæ fidei veritatem reduxit. Erat hic primus manipulus, quem diabolo ereptum, ad aream Domini reportauit. Expeditis tandèm apud Marchiam regijs negocijs, & per nuncium ad Regem responso remisso, Episcopus cum suis ad Romani Pontificis curiam profectus est, expositoq; Pontifici suo desiderio, petijt ab Episcopi functione absolui, vt animabus conuertendis se posset impendere, sed non impetrauit. O verè felicem præsulem, qui tanta esset humilitate præditus, vt cuperet dignitate exui: tamque feruebat sublimi charitate, vt pro salute proximorum & periculis & morti se obijcere optaret. At verò diuina prouidentia pro suo beneplacito pium Episcopi desiderium aliter

Hæresis Albigensium. Primus manipulus S. Dominici quis fuerit. Didacus Episcopus vult absolui episcopatu, sed nõ impetrat.

aliter implere constituerat. Est ergò redire compulsus, suis quidem frustratus precibus, sed obedientiæ & charitatis gratia plenus, nec quicquam de salutari proposito remittens. Reuertens autem, Cistertiense cœnobium inuisit, vbi multorum seruorum Dei sancta conuersatione & religionis sublimitate illectus, habitum monasticum accepit, atque indè monachos aliquot secum abduxit, è quibus disceret mores illius instituti, & ordinis disciplinam. Equidem felicem dixerim electum Dei Dominicum, qui tanti pontificis & viri Apostolici meruerit societate & amicitia decorari, à quo dubium non sit, illum sanctitatis exempla & religionis institutiones hausisse.

Apud Cistertienses habitum monasticũ induit.

VI. Cum Montem Pessulanum essent prætergressi, offenderunt duodecim Abbates Cistertiensis Ordinis, contra Albigenses hęreticos ab eodem Pontifice Innocentio missos, ibidem cum Episcopis & alijs Prælatis concilium celebrantes. Ij comperto Didaci aduentu, cum multo gaudio ipsum accersiunt, honorificè accipiunt, consilium ab eo petunt, & libenter parent illi. Erat enim vir iustus & sanctus atq; maturus, & zelator fidei Christianæ: cumque animaduertisset eos nõ rectè ambulantes ad veritatem Euangelij, vt erat miræ circumspectionis & gnarus viarum Dei, dixit ad eos: Non sic, fratres, non sic arbitror procedendum. Mihi enim impossibilem rem moliri videtur, qui solis verbis putat homines istos reduci posse in viam: operibus & exemplis potiùs reuincendi sunt, qui vitæ suæ merita iactant impudenter. Dicunt illi: Quid igitur nobis das consilij, pater? Quibus ille: Quod me, inquit, videritis facere, facite. Moxque familiam & equitatum atque apparatum omnem, quem copiosum habebat, à se remisit, statuens in illa regione aliquandiù hærere. Eius verò exemplo cæteri permoti, itidem fecerunt. Et ecce diuinum miraculum, & iucundum spectaculum. Duodecim illos patres coniunxit sibi verbo & exemplo, ipse tertiusdecimus factus pater patrum & patriarcha, quem tanquàm dominum & magistrum vnanimiter sequebantur. Assumpsit autem & alios virtute & gratia instructos viros, comites laboris & fideliter ipsi adhęrentes. In quibus præcipuus, omnique sanctitate conspicuus, vir angelicus Dominicus, illi præ cæteris charus, dictis & factis ceu sidus splendidissimum rutilabat. Hi omnes sine expensis pedites discurrebant, in paupertate voluntaria Christum pauperem prædicantes. Ecce formam Christi, instaurantis Ecclesiam initiò; figuramq; Ordinis Prædicatorum, mox secuturi hoc extremo tempore. Tum verò hæretici inuidia correpti, è diuerso cœperunt importuniùs concionari: sed tam insigne fulgebat in Episcopo Didaco morum decus, vt & incredulorum illorum, & omnium, cum quibus versabatur, sibi vendicaret affectus. Fiebant tunc crebræ conciones ad populum, & disputationes cum hæreticis sub iudicibus deputatis. Nec destitit Deus miraculorum signis Ecclesiam illustrare suam. Permulti quoque catholici libellos conscribebant in fidei defensionem. Scripsit quoq; beatus Dominicus librum fidei suæ, sacris authoritatibus & diuinis rationibus munitum: qui etiam præ cæteris approbatus, ab omnibus receptus est. Idemque ad confutandam hæreticam falsitatem, & Catholicæ fidei confirmandam veritatem, post longam disputationem apud Fanum Iouis habitam, cum libello cuiusdam hæretici in ignem iniectus est. Verùm hæretici libellus, à flammis correptus, mox in cineres redactus est: libellus confessoris Christi Dominici ex igne prosilijt procul, isque etiam secundò & tertiò in ignem reiectus, scriptoris sui sanctitati & Christianæ fidei veritati præclarum reddebat testimonium. Stupebant omnes: lætabantur pij, impij corde compungebantur. Erant illis in locis nobiles aliquot, qui inopia adacti, filias suas tradebant hæreticis nutriendas & erudiendas, imò verò erroribus pestiferis corrumpendas. Earum exitiale opprobrium miseratus Dei seruus beatus Dominicus, monasterium quoddam, in quod reciperentur, instituit in loco, quem Prulianum vocant: vbi ancillæ Christi perpetuò inclusæ, ad mirandas constitutiones & obseruantias, arctumq; silentium sectarentur, & laborantes manibus suis, in conscientiæ puritate creatori suo iucundum exhiberent famulatum. Exacto indè in prædicationis labore biennio, memorabilis præsul Didacus, suam volens reuisere ecclesiam, socijs ad prædicandum remanentibus pijssimum Dei sacerdotem Dominicum præfecit, vt ad illum omnia referrentur. Magnum enim aliquid in eo cernebat, quæ illi causa erat illum eximiè diligendi. Valedicens deindè omnibus, multo labore pedibus suis iter agens, tandèm Oxoniam peruenit, vbi correptus morbo, iactura vitæ temporariæ, aditum inuenit in vitam sempiternam, fruiturus deinceps gloria cælesti: claruitque post obitum miraculis, qui in vita sua insignis fuerat operibus sanctis & virtutibus multis.

Optima ratio hæreticos in viam reuocandi.

Forma Christi instaurantis Ecclesiam, reuocatur.

Liber à S. Dominico scribitur contra Albigenses: is liber ab igne nihil lęditur.

Construit S. Dominicus monasterium virginum, in Pruliano.

Obitus Didaci Episcopi.

VII. Constituerat dilectus Deo & hominibus Didacus Episcopus, ad susceptum redire prædicationis ministerium, instituereque de summi Pontificis assensu viros, qui verbis & exemplis hæreticæ prauitati resisterent: tum etiam monasterio illi, quod sanctus Dominicus in Pruliano construxerat, absoluendo quædam subsidia adferre. Sed his alijsque pijs ardens desiderijs, migrauit à corpore, victurus semper in Christo. Eius autem morte comperta, omnes qui in illa regione prædicationis causa remanserant, tanquàm non habentes ducem aut principem, ad propria sunt reuersi. Tum verò confessor Christi verus, beatus Dominicus, eius in Domino filius, in eius successit locum, adiuuabantq; eum meritis & precibus fratres eius, coniuncti patri suo, qui in cælis est, & præliabantur prælium fidei cum lætitia. Similis factus est leoni in operibus suis, erantque arma militiæ eius non carnalia, sed spiritualia. Congregatus † est ad eum cœtus fortis viribus Cruce signatorum, & eorum, qui fugiebant à malis: additiq; sunt illis Catholici omnes, voluntarij in fide Christiana, & facti sunt illis in firmamentum. Ex mandato enim summi Pontificis Innocentij III. contra illos Albigenses hæreticos Crux prædicabatur, eaq; consignabantur fideles. Accessit * ad hæc Christianissimus & fortissimus princeps, dominus Simon, Comes Montis fortis, pater orphanorum, defensor viduarum, pupillorum tutor, pauperum sustentator, protector ecclesiarum, & aduersos hæreticos catholicæ fidei constantissimus propugnator. Is princeps clarissimus cernens Christi athletam Dominicum coram Deo & hominibus innocenter & laudabiliter versari, sanctitatem eius multo & amore complectebatur, & honore ac veneratione prosequebatur. Circuibat enim vir Dei Dominicus vicos & castella & vrbes, prædicans verbum Dei: eratq; vitiorum acerrimus castigator, hæresum oppugnator egregius, fidei zelator strenuus, Catholicorum diligentissimus exhortator. Verba eius instar facularum ardebant. Itaq; inuidia tabescebant hæretici, & fremebant aduersus iustum, irridebantq; simplicem veritatis doctorem, phlegmata, lutum, aliaq; vilia iactantes in eum, & ad dorsum eius paleas alligantes. At ille ibat gaudens & exultans spiritu, quòd dignus habitus esset pro nomine Iesu contumelias pati. Accidit eo tempore, vt celebris disputatio cum hæreticis institueretur: ad quam cùm Episcopus loci cum multa pompa esset iturus, dixit ad eum humilis præco Christi Dominicus: Non sic, mi domine pater, non sic aduersus filios superbiæ est progrediendum: sed humilitatis, patientiæ, religionis, aliarumq; virtutum exemplis reuincendi sunt hostes veritatis, non fastu elationis & ostentatione gloriæ sæcularis. Armemur ergò deuotis precibus, & humilitatis insignia præ nobis ferentes, detractis calceis, contra illos procedamus. Assensit Episcopus consilio pietatis, & omnes à se calceos amouerunt. Cumq; de itinere essent incerti, obuium quendam hæreticum habuêre, quem catholicum putabant. Is promisit quidem se illos rectà perducturum ad locum, sed perfidus in syluam quandam malitiose eos abduxit, vbi inter vepres & spinas pedes eorum sauciabantur, & tibię sanguine conspergebantur. Tum verò beatus Dominicus cum omni patientia id ferens, & in iucundas Dei laudes erumpens, ad collaudandum Deum & comiter ferendas molestias, illos omnes adhortabatur, ità dicens: Cõfidite in Domino, charissimi, quia de cælo manet nos triumphus & victoria. Iam enim peccata nostra sanguine expiantur. Cernens * autẽ veterator ille miram illorum & iucundam patientiam, optimis beati viri sermonibus compunctus, malignitatem suam confitens, hæresin abiurauit. Venientibus indè illis ad locum, rectis corde orta est lætitia, peruersis verò mœror & ignominia. Quamobrem

Sanctus Dominicus fratribus præficitur domini Didaci loco.

† Crux prædicatur cõtra Albigenses.

* Simon Comes insignis.

Multa ab Albigensibus patitur S. Dominicus.

Docet Episcopum loci humilitate reuincendos hæreticos.

Magna eius patientia.

* Conuertitur hęretic' consideratis Sanctorum illorum patientia.

dissecabantur impij cordibus suis, & stridebant dentibus in seruum Dei, necemque ei molientes, eius occidendi consilia agitabant, vt condemnarent sanguinem innocentem. Dominus autem irridebat eos, nec tradidit eum in manus eorum: imò verò etiam admirandis operibus illustrauit seruum suum. Cùm sic autem prædicando discurreret, crebrò fluuiolum Aregiam pedibus transibat. Accidit autem, vt libri, quos in sinu ferebat, dum se succingeret, in medias aquas laberentur. Tum ille benedicens Deum, cuidam religiosæ matronæ id indicauit. Tertio die piscator capiendis illic piscibus intentus, cùm se speraret grandem piscem hamo extracturum, libros illos extraxit vsqueadeò inuiolatos, acsi in bibliotheca asseruati fuissent. Quod miraculum ea res mirificè amplificat, quòd nec pannum, nec quicquam munimenti habebant codices, præter beati viri merita. Eos matrona cum ingenti gaudio Tolosam misit seruo Dei. Traiecit quandoq; in ijsdem partibus aquam quandam cum multis alijs euangelizandi causa. Is autem, qui eos transuexerat, importunè denarium ab illo pro naulo exigebat. Respondit ei vir Dei: Seruus Dei sum, & discipulus Iesu Christi. Argentum & aurum non est mihi: mercedem regni cælorum tibi promitto. Quod miser ille vilipendens, institit acrius, & sanctum vi per cucullum trahens, Aut cucullum, inquit, hic relinques, aut denarium persolues. Tum ille sublatis ad cælum oculis, parumper intrà se orauit: moxq; in terram adspiciens, denarium diuino nutu illic iacentem vidit, atq; homini: Ecce frater, tolle quod petis, & me liberum in pace dimitte. Aliquandò iter facienti seruo Dei adiunctus est socius, conuersationis quidem sanctitate domesticus, sed alterius prorsus linguæ & idiomatis. Dolens itaq; non posse se mutuam ex pijs & diuinis colloquijs captare cōsolationem, à Domino precum suarum instantia, vt alius alium intelligeret, impetrauit. Atq; ità per triduum, quo simul iter capessebant, alternis sermonibus inuicèm se recreabant, Domino gratias agentes. Reuerà conuenienter omninò dono sancti spiritûs, varijs loquitur linguis lingua placabilis, & doctrina salutaris mundi, clauis sit cæli, & reseratio portę sempiternæ. Benigneque cælitùs misso nautæ precio honoratur, qui cogitatū suum omnem in Dominum iactârat. Et qui corpus & animā illius immaculata seruauit à carnali cōcupiscentia, ille ipse libros eius illæsos custodiuit in vndis. Donū ergò linguæ, illustrat fidei prædicatorem: solutio precij, cohonestat Christi pauperē: integritas codicum, pudicitiæ venustat florē.

Libri eius in aquis illæsi accipiunt detrimentum. *Denarius illi diuinitùs mittitur.* *Loquitur cū alterius linguæ homine.* *Psal. 54.*

Mansit apud Tolosanos multo tempore Dei sacerdos Dominicus, vir per omnia Apostolicus, propugnans veram fidem, & expugnans hæresim tum verbis, tum exemplis, & Ecclesiam confirmans. Insurgebant verò in eum testes iniqui, synagoga satanæ, & fortes quærebant animam eius. Sed cùm ad id vsque amentiæ prorueerent, vt etiam cædem ei minarentur, eum multa fiducia ait ad illos: Non sum ego dignus martyrio: nondùm mortem merui illam. Et tamen sitiebat ardore inæstimabili calicem passionis, haud secùs, atque ceruus desiderat ad fontes aquarum. Itaque transiens per loca, vbi illi structæ ferebantur insidiæ, cantans & alacer ingrediebatur. Ea re in admirationem adducti satellites Antichristi, dicebant ei: An non mortis horrore tu afficeris? Quid acturus eras, si nos te comprehendissemus? Tum ille martyrij amore flagrans, Rogâssem, inquit, vos, nè breui compendio mortem mihi celerem adferretis, aut repentinis me conficeretis vulneribus: sed paulatim singula præcisa membra corporis mei oculis meis contemplanda obijceretis: atque ad extremum euulsis luminibus, sineretis ità mutilatum corpus in suo sanguine volutari, vel prorsus pro vestro arbitratu vita omni priuaretis. Verè beatissimam animam, cuius non solùm perfecta charitas foràs misit timorem mortis, verumetiam in cruciatibus durandi eunctis inauditum suppeditauit desiderium. Nec minùs paratus erat pro salute proximorum ponere animam, Christum in hoc imitari gestiens. Cùm enim quendam hæretica prauitate euersum conaretur ad fidem reducere, dixit ille: Res vitæ degendæ necessarias, quas aliunde non habeo, ab istis accipio: ità fit, vt eis adhærere compellar. Quibus auditis, vir sanctus toto pectore hominem miseratus, seipsum vendere proposuit, vt eius in tanto periculo constituti inopiam subleuaret, & redimeret venundatum sub peccato. Quis dubitet illum reuerà tulisse crucem Christi, qui pro eius amore tam cupido animo morti se exposuit: & pro salute proximi, perpetuæ seruituti incunctanter addici peroptauit? Flagrabat in eius pectore charitas, qua nemo habet maiorem, cupiens ad Dei accedere similitudinem quandam, & conformis effici imagini filij Dei. Satagebat igitur totis vtriusque hominis viribus, votis, gemitibus, vigilijs, ieiunijs, orationibus, concionibus, laboribus diù noctuque, opportunè, importunè insistendo, vt ex Dei benignitate dignus fieret, qui se penitùs impenderet, & superimpendi pro animarum salute, & quandoq; martyrio consummari mereretur. Qua etiam causa vltra mare proficisci decreuerat, si fortassis posset illi tandem obtingere, vt in Dei voluntate moreretur, quod tantoperè desiderabat. At verò omnipotens Deus, qui pia adspirat vota, sic timentium se deprecationem exaudit, & voluntatem clementer facit, vt tamen à sua inscrutabili dispositione non recedat. Occultus itaque omnium moderator, & maximè fidelium custos, & amator electorum suorum, ità sanctum vas electionis suæ in domo sua magna in honorem & vtilitatem constituit, vt ex illo pocula vitalis gratiæ præberet, multorumque saluti facilè proficeret, vt tamen corona martyrij non frustraretur. Sicut enim discipulus ille, quem diligebat Iesus, Ioannes Euangelista præcipuus, calicem Domini bibit, tametsi sanguinem non fudit, quòd animo mortis ferendæ prompta voluntas non deesset: ità S. Dominicus propter ardentissimum patiendi desiderium, palmam martyrij non amisit. Taceo, quòd quotidiè crucifigebat carnem, & mortificabat membra sua immodica austeritate, spiritum affligebat dolore & commiseratione erga animas iugiter pereuntes. Inerat enim pectori eius mira quædam & penè incredibilis salutis omnium æmulatio. Ea de causa apud nobiles quasdam fœminas hæretica simulatione deceptas, vt eas ad Ecclesiam reduceret, hospitio vsus est: atq; imminente Quadragesima clàm ab illis cilicia accepit, quibus ipse & socius eius induebantur. Et cùm lectus eis appararetur: Non sic, inquit, sed super asseres cubabimus. Somno verò breui contenti, pro more noctem vigilijs occupabant. Atq; hunc in modum totum illud sacræ Quadragesimæ tempus, rigida pro aliorum peccatis agenda pœnitentia, homo innocens transmisit, soloq; pane & aqua frigida contentus, vsque ad Pascha quotidiano se ieiunio macerauit. Indè verò id consecutum est, vt, Christi gratia suffragante, fœminæ illæ sancti viri meritis adiutæ, erroribus propudiatis, ad catholicæ Ecclesiæ fidem reuerterentur. Cùm in Tolosæ partibus apud castrum, quod Fanum Iouis vocant, prædicaret vir Dei, & aliquandò fidem catholicam egregiè adstruens, hæreticorum perfidiam multis modis confutâsset, absoluta concione, more solito in ecclesia precandi causa remansit. Et ecce nouem matronæ nobiles ex illo castro veniunt, intrant in templum, cadunt ad pedes eius, & dicunt: Serue Dei, adiuua nos. Si vera sunt, quæ hodiè pro concione dixisti, iampridèm mentes nostras necesse est spiritus erroris vt excæcârit. Nam istis, quos tu hæreticos vocas, nos homines bonos appellamus, vsque in præsens credidimus & adhæsimus toto corde: nunc verò prorsus animis fluctuamus. Serue Dei, adiuua nos, & ora Deum tuum, vt notam nobis faciat fidem suam, in qua viuamus, moriamur, & saluæ fiamus. Tum vir Dei stans, & aliquandiù intrà se orans, paulò pòst dixit ad eas: Constantes estote, & expectate intrepidæ. Confido enim in Domino Deo meo, quòd ille, qui neminem vult perire, iam declarabit vobis, cuiusmodi domino hactenùs adhęsistis. Moxq; viderunt è medio sui felem teterrimum prosilire, canis magnitudine, crassis oculis & igneis, lingua oblonga, lata, sanguinolenta, & vsq; ad vmbilicum producta, cauda breui & in sublime erecta, ità vt loci eius turpitudinem, quocunq; se verteret, hominum oculis ostenderet, fœtore intolerabili indè exhalante. Cumq; apud matronas illas sese hora vna hinc illucq; agitâsset, ad restim, quæ à campana pendebat, insiliens, & per eam sursum scandens, indèm disparuit, fœda post se vestigia derelinquens. Conuersus autem ad matronas sanctus Dominicus, nimium

VIII. (right margin, beside "Mansit")

Tolosæ diù pugnat cū hæreticis. *Psal. 41.* *Nota insignem animi fortitudinem.* *1. Iohan. 4.* *Attende ardentē eius charitatem.* *Magno flagrat martyrij desiderio.* *Duplex Martyrium mentis & corporis.* *Zelus ingēs salutis proximorum.* *Multa vitæ austeritate in Quadragesima suscepta, conuertit hæreticas fœminas.* *Nota cui domino seruiant hæretici*

mium territas consolabatur, ità dicens: En ex eo, quod coram oculis vestris, Deo volente, apparuit, potestis animaduertere, qualis sit ille, cui hucusque seruijstis. At illæ gratias Deo agentes, ad fidem catholicam integerrimè sese receperunt: & quædam ex eis apud sorores de Pruliano, religionis habitum induerunt. Ità nimirum seruus Christi, Euangelicè se gerens & laborans in omnibus, superiores fœminas exemplo seuerissimæ pœnitentiæ, has posteriores verbo fidelissimæ doctrinæ, & diabolicæ imposturæ detectione, ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium reuocauit.

Nouē matronę nobiles ab hæresi resipiscunt.

IX. Decem annis beatus Dominicus in diuersis Narbonensis prouinciæ locis moratus, inprimis verò apud Sonam & Fanum Iouis, hæreticos oppugnando, catholicam fidem promouit: animarumq; saluti parandæ addictus, totus concionandi officio vacabat, multas interim contumelias, multum suî contemptum & abiectionem, multas angustias hilariter perferens propter amorem Domini nostri Iesu Christi. Per id verò tempus dominus Simon, Montis fortis illustris princeps, ferro persequebatur hæreticos, quos Christi confessor Dominicus gladio verbi Dei. Itaque multa inter eos amicitia & familiaritas contracta fuit. Vt enim in eius principis gestis legitur, cùm catholici die quodam cum hæreticis disputâssent, sanctus Dominicus quædam fidei documenta scripsit in chartula, tradidítque eam hæretico, vt de obiectis deliberaret. Ea nocte hæretici consederunt ad ignem: prolata est chartula viri Dei, dictum est ab hæreticis: Mittatur in ignem schedula, vt veritas comprobetur. Mox proiecta in ignem, post aliquantam moram indè nihil læsa prosilijt. Tum vnus obstinatior, Mittatur, inquit, secundò, & patebit veritas. Obtemperatum est illi, sed iterùm charta resilijt. Stupentibus illis, obduratus hæreticus etiam tertiò idem vult fieri: sed nihil chartulæ officit. Tanto autem viso miraculo, non sunt compuncti miseri illi, sed inter se grauissimè prohibuêre, ne quisquam id catholicis indicaret. At tamen miles quidam, qui rei coràm interfuit, fidei ex parte consentiens, insigne miraculum ad catholicorum notitiam perduxit. Venit aliquandò seruus omnipotentis Dei, cum Conuerso quodam Cistertiensis ordinis valdè religioso, ab hæreticorum conflictu ad ecclesiam quandam vespertino tempore, eamq; clausam inuenit. Orant igitur ad ostium, & mox clausis ianuis miro modo se intrà templum conspiciunt introductos. Gratias igitur agentes Deo, totam illam noctem in eius laudibus exegerunt. Concionanti * quandoq; beato viro in quadam parœcia oblatus est dęmoniacus, iampridèm à nequam spiritu vexatus. Orauit pro illo vir sanctus, & curatus est. Alios quoq; diuersis pressos morbis, fusis ad Deum precibus, sanauit. Adductus ad eum fuit quidam multis obsessus dæmonibus. Accepto ergò orario, quod stolam vocant, priùs suum, indè dæmoniaci collum illo cinxit, præcipiens dæmonibus, vt ab hominis infestatione deinceps cessarent. Viro Christianissimo Comite Montis fortis cum Crucesignatis obsidente Tolosam, venerunt peregrini ex Anglia, S. Iacobi limina visitaturi. Ij propter excommunicationem vitantes Tolosam, in nauiculam se contulerunt, vt fluuium transirent. Pręmultitudine verò hominum, qui erant ferè quadraginta, depressa est nauis, & omnes submersi sunt, ità vt nec capita ab aquis extarent. Orabat tum in vicina ecclesia S. Dominicus, clamoreq; pereuntium & circumstantis exercitus permotus, festinus eò accurrit: cernensque præsentissimum periculum, commiseratione affectus, toto corpore prosternitur, expansis in Crucis formam manibus, flens acerbissimè clamat ad Dominum, vt suos peregrinos seruet à morte. Paulò pòst surgens ab oratione, conuersus ad fluuium, cum multa in Deum fiducia ità ait: Præcipio vobis, vt omnes ad littus euadatis. Mira res, sed ab illo facta, qui facit mirabilia magna solus. Confestim ad eam vocem omnes, qui tandiù sub aquis pressi latuerant, cunctis cernentibus, qui ad illud triste spectaculum confluxerant, super vndas emerserunt. Mox vndique accurrentes, porrigentesq; eis lanceas & hastas, vniuersos è fluctibus incolumes eduxerunt, clementiam Saluatoris, & almi eius confessoris Dominici merita, laude & prædicatione efferentes.

Decē annis apud Narbonam ferè detet conuersioni hæreticorum S. Dominicus.

Chartula viri Dei non potest igne absumi.

O hæreticā pertinaciā.

Dominicus cum socio clausis ostijs in templum recipitur.

* Multos sanat dæmoniacos.

Homines ferè 40 penè submersos seruat.

X. Vir Dei inclytus, prædicator eximius, gratia Dei plenus, omni virtute conspicuus & perfectus Dominicus, apud homines fama & existimatione sanctissimus habebatur. Inuidebant autem ei hæretici, & illum irridebant, atque contumelia afficiebant. Porrò fidelium omnium erga illum deuotio crescebat, & apud Archiepiscopos, Episcopos aliosque ecclesiarum prælatos siue præfectos, qui in illis locis erant, pro suæ excellentia sanctitatis omni dignus honore ducebatur: Fuit sanè à tribus cathedralibus Ecclesijs Episcopi ei oblata dignitas. At ille mâlens humiliari cum mitibus, Christi paupertatem regnis & sedibus anteposuit, nec illas cathedras voluit conscendere. Optabat enim liber esse ab omnibus, vt posset omnium seruus esse. Diuitibus & pauperibus, Iudæis & gentilibus, quorum est non parua copia in Hispanijs, amabilem se exhibuit, atque ab omnibus amabatur, præterquàm ab hæreticis & Ecclesiæ hostibus, quos disputationibus conuincebat, & concionibus oppugnabat: nec minùs tamen eos vt resipiscerent, humaniter & benignè adhortabatur.

Tres Episcopatus respuit.

XI. Cum apud Carcasonam demoraretur in ædibus Episcopi, per Quadragesimam in conciones ardentiùs incubuit, & demandatas sibi Episcopi vices accuratiùs executus est. Itaq; egressus ex Episcopi palatio, ad quoddam venit monasterium, quod Castris vocabatur: vbi ab Abbate inuitatus ad sumendum cibum, intrauit. Sed cum hora edendi protraheretur, pro sua cōsuetudine vir sanctus in Ecclesiam se, oraturus, contulit. Cumq; attentiùs Deo preces funderet, spiritu in Deum sublato, corpus pariter à terra eleuatum est. Vbi cibi capiendi aduenit hora, perquirebatur vbinàm esset, qui fuerat inuitatus: & cùm diuersis in locis quæsitus non inueniretur, vnus ex Clericis, qui Abbati adstabant, illum quæsiturus exijt, & casu in ecclesiam veniens, vidit sanctum virum inter cælum & terram mirabiliter eleuatum. Valdè igitur stupefactus, stabat admirans & expectans, quem exitum esset res tam insolita habitura. Tandem cœpit paulatim corpus se demittere, & ad sensus externos spiritus, à supernis ad se rediens, sese accōmodare. Tum accedens ad virum Dei Clericus ille, Dominè, inquit, hora reficiendi corporis iam prætetijt, & dominus meus Abbas vestrum aduentū sustinet. At vir sanctus, tanquàm è suaui somno expergefactus: Ecce, inquit, præstò sum ego. Posteà Clericus ille, relictis omnibus, eum secutus est. Verè colendam Dei prouidentiam, quæ virum hunc admirabili consilio ad illa loca transmisit, in quibus tanquàm lucerna ardens & lucens in caliginoso loco, frigescentem charitatem in multorum cordibus inflammaret, & tenebrosam hæreticorum vanitatem fidei veritate & doctorinæ Euangelicæ luce perlustraret. Egregium tum fidei catholicæ propugnatorem se præstabat illustris Montis fortis Comes Simon: sed Comes Tolosanus, Regis Aragonum fretus auxilijs, homini acriter resistebat, ità vt non parùm hęretici pręualere viderentur. Porrò Conuersus quidam Cistertiensis illic præsens, ad sanctum Dominicum ait: Magister Dominice, nunquámne finem habitura sunt hæc mala? Vir autem Dei reticens, illo importuniùs instante, tandèm præsente fratre Stephano, ità respondit: Finem certè habebit isthæc Tolosanorum malitia: sed procùl adhuc abest ille finis. Multus interim fundetur sanguis, & Rex quidam in hoc bello occidetur. Illis formidantibus, nè Rex Franciæ is esset, qui recens Albigense negocium susceperat, beatus vir ait: Alius planè, quàm Franciæ, Rex erit, eiusq; vitā varij belli huius casus extinguent. Proximo anno cæsus est Rex Aragonum, atque vtinam, arma ferens aduersus Ecclesiam, non æternam oppetiērit mortem: Non dubium, quin hęc ità euentura prophetici spiritûs illustratione sanctus vir & pręuiderit, & prædixerit, nec immeritò quidem. Tota enim illa Quadragesima ieiunans, pane solo & aqua vixit, neque cubauit in lecto suo. Adueniente autem Paschate sancto, & viribus erat robustior, & facie elegantior. Inuisibili enim intus pastus erat alimento, & sicut adipe & pinguedine diuina suauitas eum repleuerat: è cuius redundantia corpus infirmum confirmabatur, & animi acies purgabatur, vt posset cernere mysteria futurorum. Hæretici quidam apud Tolo-

Orantis corpus a terra eleuatur.

Simon Comes montis fortis egregius fidei catholicæ propugnator.

Eius prophetia de excidio Albigensium. Rex Aragonum, Albigenses defendens, occiditur.

† Raymundus de Grafsi vocat Bzouius ann. tomo 13 an. 1215 § 12.
* Amore liberat hæreticum, quē nouerat le correcturū.
* Aniciam, quæ postea apud S. Antonium Parisijs habitum religionis induit.
* Aymerici
* Multa ei donantur.
* Fulconis Episcopi Tolosani liberalitas

Tolosam capti & conuicti, cùm redire nollent ad sanitatem, iudici ciuili traditi sunt. Sed in ijs † vnum conspiciens secretorum Dei conscius Dominicus: Hunc, inquit ad aulæ officiales, reseruate, nec cum cæteris comburatur. Deinde illum comiter, & blandè compellans: Scio, * inquit, fili, scio, tardè quidem, sed tamen quandoq; fore te virum bonum & sanctum. Res stupenda plane: Dimissus ille, viginti ferè annis in hæretica cæcitate permansit: sed tandem ad Ecclesiam rediens, institutum siue ordinem Prædicatorum complexus est: in quo sanè & vixit religiose, & cursum suum fideliter absoluit. Diximus iam crebrò de Comite Montis fortis. Is tanta animi beneuolentia, tanto honore & reuerentia sanctum Dei virum prosequebatur, vt ab illo voluerit baptizari [a] filiam suam, & nuptias filij [b] sui benedici. Annuentibus [c] etiam hæredibus suis, principe digna munificentia dedit ei, & qui eum essent secuti, castrum insigne, quod Cassauuel siue Fanum Iouis appellatur: itemq; alia, vndè se suosq; sustentare potuisset. Porrò [d] Episcopus Tolosanus, vir bonus & sanctus, zelator fidei, sanctum Dominicum impensè amans, lætus nouam oriri salutem consentiente collegio suo ad libros aliaque necessaria comparanda, sextam decimarum omnium partem ei donauit. Obtulerunt se etiam illi duo Tolosani boni viri, frater Thomas homo facundus & gratiosus, & frater Petrus de Salare, qui insignes ædes, quas Tolosæ habebat, ei largitus est. Tum verò, qui cum beato Dominico erant, cœperunt se ad religiosorum siue monachorum mores accommodare. Necdùm enim Prædicatorius Ordo institutus erat, sed quædam iam concepta erant, & de illo instituendo deliberabatur. Multa certè multi de hoc sacro Ordine futuro, Domino eis reuelante, præuiderunt, & congratulantes Ecclesiæ, præsago spiritu prædixerunt. Teste enim scriptura, cùm insigne quippiam facturus est Dominus, solet electis seruis & prophetis suis multifariè multisque modis per spiritum suum id manifestare. Ità de hoc quoq; electorum lectissimo instituto quædam dignatus est mirabiliter præmonstrare: è quibus nonnulla inserere operæ precium mihi visum est. Amos 3

XII. Aurasicensis Episcopi vaticinium de Prædicatoribus.

Venerabilis igitur Aurasicensis Episcopus, Ordinis albi, vir multæ religionis & magnorum operum, pro sancto à populis colebatur. Isque concionandi dexteritate & feruore fidei, non solùm in sua diœcesi, sed alijs etiam locis singulariter excellebat. In quadam autem publica concione ità ait: Ego verbum Dei, vti noui, ità annuncio vobis, sed breui existent, qui vobis re vera prædicabunt, quippe & ministerium, & scientiam, & nomen, & vitam habituri. Congruum inprimis erat, vt Episcopus & concionator feruens, de Prædicatorum Ordine tam præclarè prophetaret. Magnus quoque pater Stephanus, Prior Carthusiæ Lugdunensis diœcesis, vir eximia sanctitate, fratribus suis Prædicatorium Ordinem futurum prædixit, peculiariter eos orans, vt eum Ordinem omni amore & reuerentia prosequerentur: quod etiam præstitum est ab illis. Abbas & institutor Florensis monasterij, de Prædicatorum Ordine in multis libris & locis scripsit. Ipsum autem institutum & habitum describens, monuit fratres suos, vt post decessum suum illo existente Ordine, piè & honorificè eius professores exciperent. Itaque venientibus primò ad ipsos fratribus Dominicanis, cum processione & Cruce obuiam exierunt. Perpendant iam huius instituti fratres, quàm solicitè in eo viuere ipsos oporteat, cùm diuina prouidentia voluerit etiam extraneos tantam ei præstare reuerentiam. Perpendant pariter, qua grauitate, quàm sublimi functione & sanctitate præditi fuerint, quorum nimis credibilibus testimonijs, Prædicatorij Ordinis dignitas & vtilitas confirmatur. Accedant verò his etiam alia non minùs vera fidelium hominum testimonia. Ante Ordinis institutionem monachus quidam fuit honestæ vitæ. Is aduersa correptus valetudine, raptus extra se, sine sensu & motu externo triduo permansit. Indè ab se reuersus nulli explicare voluit, quid vidisset. Cùm autem nonnihil temporis iam præterijsset, videns in ecclesia sua fratres Dominicanos, accuratè ex eis sciscitabatur ipsorum officium, professionem & nomen, absolutaque concione, seorsum eos ducens coram honestis viris, dixit eis: Ea, quæ mihi Deus pro sua benignitate reuelauit, & tamen hactenus silentio pressi, non debeo diutiùs reticere. Olim raptus in ecstasin, per triduum vidi Dominam nostram Dei matrem Mariam, flexis genibus & iunctis manibus filium suum pro humano genere deprecantem, vt eius sustineret adhuc pœnitentiam. Ille verò piam matrem crebrò non audiens, tandem insistenti sic ait: Mater mea, quid vel possum, vel debeo porrò huic mundo facere? Misi Patriarchas & Prophetas pro illorum salute, & parùm sese correxerunt. Veni ego, misi Apostolos meos, sed & me & illos sceleratè occiderunt. Misi martyres, doctores & confessores per multos: at nec illis obtemperàrunt. Quandò tamen fas non est, vt tibi aliquid negem, dabo eis Prædicatores meos, quorum opera illuminentur & ad meliorem frugem se recipiant. Quòd si verò id illi non fecerint, vlciscar me de eis, & veniam contra illos. Eo tempore, quo suprà diximus duodecim Abbates Cisterciensis Ordinis, ad prædicandum contra Albigenses hæreticos, à Pontifice Innocentio III. missos, quidam à morte reuocatus ad vitam, cùm eum vnus ex illis Abbatibus interrogaret, quidnam vidisset, respondit: Vidi Dominam nostram Virginem Mariam, tribus diebus continuis flexis genibus coram filio pro populo deprecantem. Cui filius beneficia, quæ mundo ipse contulisset, & maleficia, quæ mundus ipsi reddidisset, commemorans, ait: Ecquid porrò facere possum tam ingrato? Tum virgo mater: Bone, inquit, fili, non pro illorum malitia, sed pro mansuetudine tua ages. Victus tandem matris precibus filius: Vt vis, inquit, ità faciam adhuc clementer cum eis. Mittam eis Prædicatores, qui eos ad agendam pœnitentiam hortentur. Et si quidem recesserint à sceleribus suis, eorum nulla apud me erit recordatio: sin minùs, non parcam eis. Anno Christi millesimo ducentesimo decimoquinto, cùm ex omnibus Orbis partibus ad Concilium generale Romam proficiscerentur Episcopi & prælati, venerabili & sancto viro Fulconi Tolosano Episcopo eò contendenti, pijssimus Christi minister Dominicus adiunctus est: quos ità charitas inter se colligârat, & spiritus Iesu moderabatur, vt salutem animarum ardentissimo zelo sitirent. Tempus igitur opportunum rati se adeptos, quod iampridèm conceptum & deliberatum erat de instituendo Ordine Prædicatorum, summo Pontifici explicare statuerunt. Cumque ea, qua par erat, humilitate & reuerentia Pontifici sua vota exposuissent, visus est initiò nonnihil se opponere Domini dispensator. Proxima nocte videt idem Christi Vicarius in somnis, Ecclesiam Lateranensem grauem minitari ruinam. Tremefactus igitur & mœrens, videt e diuerso virum Dei Dominicum accurrentem, & suis humeris totam illam ruinosam fabricam sustentantem. Eius visionis non autem admirans sapiens Pontifex, & quid ea sibi vellet, sagaciter animaduertens, oblatas ipsi preces hilariter admisit, & pium propositum commendauit. Hortabatur verò beatum Dominicum, vt ad suos rediret fratres: communicatoque cum eis consilio, Regulam quandam approbatam deligeret, quam Ordo inchoandus sectaretur: atque ità ad ipsum rediens, confirmationem Ordinis pro voto reportaret. Absoluto generali Concilio, reuersus ad suos vir Dei, Pontificis verba eis enarrauit. Illi inuocato spiritu sancto, Regulam beati Augustini, concionatoris egregij, ipsi quoque concionatores siue prædicatores futuri, vnanimiter elegerunt, adiunctis quibusdam arctioris vitæ constitutionibus. Et ne prædicationis officium impediretur, decreuerunt tum terrenas possessiones abijcere, & temporarijs redditibus carere. Mox Tolosæ in ecclesia S. Romani, quam felix ille Fulco, eius ciuitatis Episcopus, illis attribuerat, extructum est monasterium, & in eo Cellæ studijs accommodæ, satisq; aptum dormitorium. Erant tunc fratres numero plus minùs sedecim. Apud [e] Tolosam in Theologia præerat magister quidā genere, scientia & fama præclarus. Is quodam manè, cùm ante lucem ad prælegendum se pararet, leni oppressus somno, caput ad cathedram paulisper reclinauit, & dormire cœpit. Videbatur autem illi, quòd septem stellæ coram ipso exhiberentur. Admirante illo

Item aliorū prælatorū.
Visio cuiusdam boni monachi
Maria Dei mater exorat rix mundi nequam.
Item cuiusdam a mortuis excitati, visio.
Romæ cōcilium generale Lateranense.
Visio Innocentij 3.
Monasteriū Dominicanum Tolosæ extruitur.
* Visio Theologi cuiusdam.

cam re[...]

eam rem, subito visæ sunt stellæ in eam molem & splendorem excrescere, vt totam regionem, immò & orbem vniuersum illuminarent. Confestim excitatus à somno, vidit solem ortum, accitisque famulis, qui libros eius ferrent, in scholam ingressus est. Et eccè beatus Dominicus & sex socij eiusdem habitus, ad eum humiliter accedunt, indicant se fratres esse, qui in territorio Tolosano fidelibus Euangelium prædicent aduersus hæreticos: simul etiam exponunt ei, quod velint eius adire scholam, & prælectiones cupidissimè auscultare. Inde multo tempore Magister ille eos septem fratres familiares sibique addictos habuit, & vt discipulos instituit. Rediensq; in memoriam supradictæ visionis, beatum Dominicum & socios eius lucidas illas stellas interpretatus est: cumque eos immenso famæ & scientiæ lumine subitò videret augeri, summa veneratione eos prosecutus est, & multo amore perpetuò complexus.

LIB. II. I. POSTQVAM vir Dei Dominicus ex mandato Pontificis ad fratres suos de diligenda Regula retulit, iterum Romam profectus est, Domino illum comitante, & in omnibus dirigente. Interim verò Innocentius III. Pontifex desiit esse in humanis, & ei succedens Honorius, Apostolicæ sedis dignitatem obtinuit. Egit itaque apud illum seruus Dei, vt contra hostes Ecclesiæ Prædicatorum Ordinem confirmaret. More autem suo nocte in ecclesia orans vir Dei, sedentem ad patris dexteram filium surgere vidit iratum, vt interficeret omnes peccatores terræ, & disperderet omnes operantes iniquitatem. Stabat verò in æthere, adspectu terribilis, & contra mundum in maligno positum, tres lanceas vibrabat: vnam, qua superborum erectas ceruices traijceret: alteram, qua cupidorum viscera configeret: tertiam, qua carnis voluptatibus deditos confoderet. Cumque eius iræ nemo posset resistere, occurrit clementissima mater eius, & pedes illius complectens, rogabat, vt parceret eis, quos suo sanguine redemisset, & iustitiam misericordia temperaret. Cui filius: An non vides, inquit, quantæ mihi irrogentur iniuriæ? Iustitia mea tot mala amplius non patitur impunita. Contrà mater: Tu qui omnia, inquit, nosti, benè perspectam habes viam, per quam illos ad te reducturus es: Habeo seruum fidelem, quem mittes in mundum, vt verba tua annunciet eis: sicque conuertentur ad te omnium Saluatorem. Habeo etiam alium seruum, quem ei adhibebo adiutorem, vt similiter operetur. Filius dixit: Eccè placatus suscepi faciem tuam: ac tamen velim videre eos, quos tanto muneri designasti. Obtulit ergo mater filio beatum Dominicum, & ait Dominus: Benè & accurate is faciet, quæ dixisti. Porrò beatus Dominicus socium suum in hac visione diligenter contemplans, ad id vsque tempus ignotum sibi, postera die in ecclesia inuentum agnouit, ruensque in sancta oscula & synceros amplexus, ait: Tu es socius meus: tu mecum pariter curres. Stemus simul, & nullus aduersarius vincet nos. Visionem quoque, quam iam diximus, enarrauit ei. Atque ab eo die fuit illis cor vnum & anima vna in Domino, quod etiam à successoribus suis iusserunt perpetuo obseruari: Huius visionis seriem & notitiam per S. Franciscum accepimus, cui beatus Dominicus ante Ordinis confirmationem, eam patefecit. Ea vero visione animatus certioreque effectus beatus Dominicus, ad Pontificem accedens, quemadmodum ab ipso & fratribus erat conceptus, Ordinis Prædicatorij, & omnium, quæ obtinere voluit, confirmationem impetrauit anno salutis 1216. Sanè si quis magnæ huius rei successum accuratè expenderit, multa admiratione afficietur, quod vir tam humilis atque extremè inops, nullo humano fretus auxilio, apud Apostolicam sublimitatem & illustrissimum Cardinalium collegium, tam arduum negocium tam efficaciter solus expedire, tamque faciliter ad effectum perducere potuerit. Sed reuera non humana industria, sed potens Dei sapientia per humilem seruum suum perfecit hæc omnia, impetrante id matre Dei sanctissimis precibus suis: cuius, oro, potentiam, clementiam & studium paulisper consideremus. Quid illa potentius, quæ omnipotentis iudicis iram, qui iam vt fulgur exacuerat gladium suum: & arripuerat iudicium manus eius, supplici prece retinere potuit, nè effusa eius ira deuoraret impios sicut stipulam, & ardere ret vsque ad inferni nouissima? Clementiam eius abunde testatur, quod pro perituris tam humiliter, tam benignè, tam instanter interpellauit. Eius clementiam ambiunt peccatores, ne pereant: iusti, vt proficiant. Porrò studium, curam & diligentiam tuam erga nos, ô Domina nostra, in his planè experimur, quòd non modo potentissimi furorem ardentem iudicis intercipis, & pro nobis apud filium clemens intercedis: sed etiam quod omnium salutis ministros egregios exhibuisti filio tuo: nempe viros lectissimos Dominicum & Franciscum, quos tu Virgo mater filio offerens, præclarè commendas: & filius acceptans, veritatis testimonio approbat; & perinde vt agnos à se missos inter lupos, firmissimis præsidijs tuetur ac munit. Benedicamus ergò fratres charissimi patrem cum filio & spiritusancto, cuius super nos inscrutabile videmus consilium, & benignissimum sentimus affectum. Benedicamus & matrem Dei, cuius precibus placatus filius, misericordiæ memor fuit, cum esset iratus peccatis hominum, relinquens nobis semen diuinum, sine quo sicut Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha periissemus. Ex eo verò nos enati benedicto semine, mittamus radices deorsum, & faciamus fructum sursum: vt sit in nobis agnitio propriæ vilitatis, & animus incommutabili intentione addictus æternitati. Nos enim sumus semen seruorum eius, cum quo bona permanent: semen cui benedixit Dominus, vt crescat, & hæreditate capiat terram viuentium cum beatis mitibus, & portas possideat inimicorum suorum, id est, dæmonum. Amplectamur amanter, & imitemur constanter tantorum Patrum clarissima exempla & eximias virtutes, vt digni efficiamur, qui cum eorum semine in Dei filijs numeremur. Sed iam ad historiam se nostra recipiat oratio. Cùm in basilica S. Petri beatus Dominicus coram Deo preces funderet pro conseruatione & propagatione Ordinis, quem per ipsum dextera eius plantarat, confestim facta super ipsum manu Domini, vidit beatissimos Apostolos Petrum & Paulum ad se venientes. E quibus Petrus scipionem, Paulus librum ei tradere videbatur, simulque dicere ad eum: Vade, concionare, diuinitus ad id ministerium electus. Mox temporis momento vidit filios suos toto orbe dispersos, binosque & binos verbum Dei populis annunciantes.

Visio S. Dominici terribilis valde.

Is fuit beatissimus pater Franciscus.

Cōfirmatur à Pontifice Ordo S. Dominici.

B. Mariæ encomium. Deut. 32.

SS. Dominicus & Franciscus quales fuerint.

Esa. 1. Item 37.

Visio S. Dominici.

II. ITAQVE Tolosam reuersus, vbi fratres reliquerat, cum illis pariter inuocauit Spiritum sanctum: aitque hoc sibi animo esse constitutum, vt eos omnes, licet paucos etiamnum, per mundum dispergat, tanquam grana multam segetem allatura. Didicerat enim ex Apostolica reuelatione Deum id velle, vt ita dispergerentur. Illi verò omnes mirabantur tam repentinum eius ipsos ita in diuersa loca dimittendi consilium. Porrò illustris Comes Montis fortis dominus Simon, & venerabilis Archiepiscopus Narbonensis, & Episcopus Tolosanus, alijque ecclesiarum præfecti & prælati, pro humana industria & prudentia viro Dei sese opponentes, tam paucos fratres ne ita subitò à se ablegaret, eum hortati sunt. Quibus ille Dei spiritu plenus, fidenter respondit: Nolite patres & domini mihi obluctari. Ego enim probè noui, quid faciam. Fratribus autem dixit, vt studiis & prædicationi vacarent, monasteria conderent, nec quicquam formidarent, omnia prospera habituri. Tum illi, quod eum haud vulgariter amarent, perspicuæ sanctitatis eius authoritati promptius obtemperarunt, tanquam Deo per hominem ipsis imperanti. Cogitabant per id tempus Tolosani Comiti Montis fortis arma inferre, idque per reuelationem beatus Dominicus cognouit. Monstrata ei in visione est arbor proceritate sublimis, venustate grata admodum, in cuius ramis permultæ aues commorabantur. Euersa autem est arbor, & degentes in ea volucres auolarunt. Intellexit vir sanctus, amico suo, magno & sublimi principi, è propinquo mortem impendere: vti etiam rei probauit euentus. Anno à Christo nato 1217. assentiente beato Dominico, electus est in Abbatem F. Matthæus, qui cæteros gubernaret.

Fratres ad diuersa loca amandat.

Alia visio de cæde Comitis Simonis.

Primus idemque postremus Abbas apud Dominicanos.

tet. Sed eius nominis prælatus nemo alius in Prædicatorio Ordine extitit. Qui enim toti Ordini præest, Magister Ordinis: cæteri inferiores prælati Priores & Superiores vocantur. Voluit autem beatus Dominicus hanc Abbatis institutionem fieri, quod decreuisset proficisci ad Saracenos, vt eis verbum Dei prædicaret: perurgente eum charitate Christi, salute proximorum, & desiderio martyrij obeundi. Ea causa aliquandiu barbam nutriuit. Cœpit

Attende piũ S. Dominici desiderium.

tum in agro Ecclesiæ electa seminare grana, quæ fructum plurimum, vnde cœlestis pater glorificatur, adferrent: misitque in Hispaniam quatuor fratres, Gnomenicium, Petrum, Michaelem, & Dominicum: in quibus Dominicus hic, quem postremum nominauimus, corpore quidem fuit exiguus, sed sanctitate, scientia & virtute magnificus. Sunt etiam Parisios missi F. Matthæus electus Abbas, cum F. Bernardo, qui in seipsum fuit homo rigidissimus, & carnis suæ castigator seuerissimus, sanctique Dominici in multis imitator eximius, cuius etiam aliquando itineris comes fuerat. Ij cum literis summi Pontificis Lutetiam sunt missi, vt Prædicatorum institutum confirmatum palàm annunciarent. Adiuncti sunt eis alij duo studij causa, F. Ioannes & F. Laurentius, cui multa de cœnobiorum habitatione & situ, de multorum Fratrum receptione diuinitus reuelata fuerunt: quæ sicut futura prædixit, ita res ipsa confirmauit. Seorsum autem missi sunt & alij tres, putà F. Manes, germanus S. Dominici frater, vir contemplator & sanctus: itemq; F. Michaël Hispanus, & F. Otherius conuersus. Hi omnes Parisijs congregati, conduxerunt do-

Parisiis obtinent Dominicani domum S. Iacobi.

mum contra fores Episcopi, in qua primum habitarunt. Anno sequenti, rogante id Pontifice Maximo Honorio, data est eis domus S. Iacobi à magistro Iohanne Decano S. Quintini, & ab Vniuersitate Parisiensi: quam illi ingressi sunt octauo Idus Augusti. Eodem verò anno, quo vir sanctus ita emisit filios suos, ipse Romam profectus est, vbi per eum Deus ad honorem nominis sui, & corroborationem nuper inchoati Ordinis, mira sanè operatus est, sicut sequentia declarabunt.

S. Dominicus Romæ concionatur.

III. VBI Romam venit vir sanctus, concionandi munus, ad quod diuinitus accitus, & ab Apostolica Sede institutus fuerat, in præcipuo Apostolicæ authoritatis loco cœpit frequenter, humiliter & piè exercere. Diffundebatur gratia in labijs eius, eratque Deus in ore illius, & audiebantur verba eius cupidissimè. Sermo enim eius & prædicatio non in persuasiobilibus humanæ sapientiæ, vel inanis Philosophiæ verbis erat, sed in animi pietate, & ostensione spiritus & virtutis: cooperabaturque ei Dominus, & sermonem eius sequentibus signis confirmabat. Erat Ro-

**al. Guttadona.*

mæ matrona quædam, ciuis Romana & vidua, * Gutado ea dicebatur, miraq; erga beatum Dominicum deuotione ferebatur. Habebat autem filium vnum paruulum, mala affectum valetudine. Cumque vir Dei in Ecclesia S. Marci concionem habiturus esset, matrona hæc desiderio audiendi verbum Dei ex ore eius, relicto filio, venit ad concionem. Ea finita, domum reuertens, filium exanimem inuenit: sed immodicum dolorem ex eius morte conceptum silentio premens, & tum de Dei virtute, tum de beati Dominici meritis fiduciam concipiens, assumptis ancillis suis, tulit filium suum ad Ecclesiam S. Sixti, vbi tum vir sanctus cum fratribus morabatur. Et quia domus illa tunc recipiendis sororibus apparabatur, alij artificum occasione intrabant cum illa. Inuenit autem virum Dei stantem ad fores domus, quam Capitularem vocant, tanquam ibi aliquem expectaret. Vt verò illum vidit, misit filium defunctum ad pedes eius, & prostrata coram illo, cum lachrymis orabat, vt ipsi filium restitueret. Dolens ergò ex animo vicem eius vir misericors, secessit paululùm ab ea, humique se abijciens, breues Deo preces obtulit. Mox surgens, accessit ad mortuum: Crucis in eum signum expressit, manuque eius apprehensa, sanum & incolumem erexit, reddiditque matri eius, præcipiens nè hoc ad vllius notitiam perferret. Illa verò cum ingenti gaudio

Excitat vita functum.

discedens, beneficium Dei, quod in suscitato filio acceperat, iucunda & glorians in Domino, alijs indicauit, sic vt etiam ad Pontificis aures perueniret. Qui sanè exultans, & donis Dei gratulans, quæ ipsius tempore extitissent, decreuit vt omni populo id pro concione exponeretur. Sed verus humilitatis cultor Dominicus obstitit, protestans, si id fieret, se mare transmissurum, nec vnquam deinceps in hisce regionibus moraturum. Remisit igitur summus Pontifex decretum suum. At quanto vir Dei profundius sese abijcere nitebatur, tanto præpotens Deus eum sublimius erigere pergebat. Atque ab eo tempore, quod suam gloriam non venaretur, Pontificis & Cardinalium, qui eum etiam antea charum habuerant, affectum & beneuolentiam erga illum longe propensiorem excitauit, vt & im-

Multa cum omnes reuerẽtia prosequuntur.

pensius eum amarent, & ampliori honore prosequerentur. Omnium etiam aliorum tanta erga illum extitit reuerentia, vt tum magnates & proceres, tum plebeij homines mira illum charitate colerent, atque ceu Angelum Dei sequerentur, beatosque se existimarent, qui vel contingere eum possent, vel quippiam ex rebus eius adipisci. Itaque cucullus & caputiũ eius adeo ab illis conscindebantur, vt vix sufficerent genibus obtegendis. Dumque fratres

Primarij eius socij qui fuerint.

eos arcere vellent, ne sic vestes eius secarent, vir Dei ait: Sinite illos suæ deuotioni satisfacere. Adeo enim illorum fidei congratulabatur, vt truncato habitu contemptibilis videri, pro nihilo putaret. Adfuerunt in his sancto Patri nostro viri probati, Tancredus, Ottho, Gregorius, Henricus & Albertus: quorum idcirco hic nomina expressimus, quod tanti Patris contubernio ornati, Prædicatorij Ordinis sacra quædam fundamenta, & viui præciosique lapides fuêre. Ita & in scriptis diuinis Maiorum nomina memoriæ causa exprimuntur. In eodem autem loco fratribus in structura laborantibus, architectum quendam conductitium in crypta moles supernè dissoluta contriuit, & sub tanto pondere diu iacentem penitus extinxit. Concurrunt Fratres ad miserabile spectaculum, summo dolore affe-

Aliũ mortuum reuocat ad vitã.

cti. At pius pater Dominicus & inopinatæ mortis casum vehementer miserans, & filiorum mœrentium afflictionem non ferens, extinctum cadauer è cauerna ad se iussit deportari, fusisq; precibus, mox illum & viuum & incolumem restituit, & tristes filios gaudio & consolatione affecit.

IV. PER id tempus, consentientibus Cardinalibus, constituerat Honorius Pontifex, omnes sanctimoniales, per diuersa Vrbis loca dispersas, modò id fieri posset, in vnũ redigere, vt & facilius possent regi, & cautius custodiri. Si

Studiũ sanctissimi Pontifici is pro reformatione monialium.

sint enim in vnum collectæ, hauddubiò minus difficilis est earum custodia. Porrò illas ita adunatas decreuerat apud sanctum Sixtum, propter antiqui loci reuerentiam & opportunitatem, collocare. Cernens verò beatum Dominicum per omnia virum religiosum & ad omnes gratiosum, illi pium hoc opus committendum censuit. At ille nihil Pontificis voluntati resistens, id vnum à Pontifice modestissimè petiit, quandoquidem tam grande opus ipsius vnius vires sustinere non possent, adiutores idoneos vt ipsi largiretur. Adiuncti sunt igitur ei à Pontifice tres Cardinales, Hugolinus Ostiensis, qui postea fuit Pontifex maximus, Stephanus de Fossanoua, Nicolaus Cardinalis, Tusculanus Episcopus: quorum hac in re exequenda fideli & opera & consilio vsus est. Tentabant ergò summa cum modestia & moderatione, quod Pontifex mandarat: sed inueteratæ libertatis mala consuetudine transuersim actæ, Pontificis voluntati & nunciorum eius persuasionibus siue adhortationibus parêre, stulta quadam audacia & muliebri pertinacia, omnes pariter detrectarunt.

V. ERAT tum in Vrbe insigne quoddam monasterium sanctimonialium, quod sanctæ Mariæ trans Tyberim dicebatur, in quo venerabilis & omni honore dignissima eiusdem virginis matris seruabatur imago, quam beatis-

Imago S. Mariæ à B. Luca picta.

simus Lucas Euangelista ad vultus eius & habitus similitudinem ad viuum planè creditur depinxisse. Quæ quidem pijssima imago nescio quo casu illi ecclesiæ sublata fuerat, sed illi cælesti miraculo fuit restituta. Eam verò, vt par est, illius

illius monasterij sorores, & Romani omnes ineffabili studio venerabantur. Ad hunc ergò locum vt beatus Dominicus accessit, Abbatissam & sorores omnes, vna tamen dempta, ad Pontificis voluntatem inflexit: cunctæq; in manus ei obedientiam promiserunt, se inde migraturas, si illa dulcissima imago cum ipsis vellet transferri. Eam conditionem libenter accepit S. Dominicus, illud adijciens, si illa desiderabilis imago, vti olim, ad suam rediret ecclesiam, & ipsæ pariter essent ab hac obedientia absolutæ. His ita gestis, prohibuit eis, nè posthacè monasterio exirent visitatum parentes vel alios quoscunque. Vbi resciuerunt earum cognati & amici, quidnam fecissent, & quibus assensissent, multo furore perciti, ad eas venêre, durèque obiurgarunt, quod ad persuasionem hominis ignoti tam celebri loco derelicto, aliò se transferre vellent. nec à contumelijs sancti viri abstinebant eum sacrilegis linguis hominem nequam & scurram appellantes. Itaque perturbatis illis & fœmineo timore perterritis, non paucæ ex eis rei benè gestæ quadam irrationabili ductæ sunt pœnitentia. Hæc autem omnia vir Dei, licet absens, eo spiritu, quo regebatur, reuelante cognouit. Sustinens autem ad breue tempus, quodam die manè venit ad locum, & post oblatum Missæ sacrificium, concione peracta, dixit ad illas blande & leniter. Filiæ meæ, iam quidem de sanctitatis proposito, perindeatque de maleficio, multum doletis, & vultis à bona via pedem retrahere, & à tergo Domini recedere. Sed cum apud Deum grati illi sint & accepti, qui voluntariè ei sacrificant, & vltrò se ei offerunt: si qua in vobis est timens Deum, & audiens vocem serui eius, sponte, vti conuentum est, huc me accedat, Domino obedientiam oblatura. Tunc Abbatissa cum omnibus alijs, sicut iam ante fecerant, denuò in eius manus voluntariam obedientiam promiserunt. Quæ enim abierant retrò post satanam, sancti patris meritis sunt reuersæ. Deindè vir prudens quosdam conuersos, viros religiosos & solertes adhibuit, qui monasterium perpetuò custodirent, & sororibus necessaria ministrarent: abstulitq; claues omnes, & totius monasterij administrationem in se recipiens, non permisit, vt deinceps vel propinquis, vel alijs sine arbitris loquerentur. Reformat sanctimoniales, sed ea causa fert contumelias.

VI. POSTEA fidelis Domini seruus & prudens ex consensu trium Cardinalium, quorum regebatur & muniebatur auxilijs, id constituit, vt apud S. Sixtum quarta feria, ipsi quatuor conuenirent, & ibidem Abbatissa, quam diximus, cum monialibus omnibus præsens, administrationem & iura omnia monasterij Cardinalibus & ipsi resignaret, vti etiam factum est. Ecce autem sedente viro sanctissimo cum illis Cardinalibus in media Capitulari domo, Abbatissa verò cum monialibus adstante, vt ea res diuinitus gesta euidenti miraculo declararetur: vir quidam eiulans & comam vellens, voce horribili exclamat: Eheu, eheu. Cunctis exterritis & sciscitantibus, quid haberet, respondit: Nepos Stephani Cardinalis ab equo cadens, mortuus est. Dicebatur is Napuleon. Ea re prorsus inopinata & miserabili Stephanus Cardinalis patruus eius attonitus & angustatus, in beatum Dominicum caput reclinauit: alij verò excipientes, sustulerunt eum. At sanctus pater surgens, aquam benedictam in Christi nomine ei adspersit. Porrò frater Tancredus dixit ad virum Dei: Vbi est pietas tua, pater, vbi nunc fides in Dominum? Cur pro salute adolescentis non oras Deum? Tum vir Dei egressus, ibat ad cadauer, miseranda concussione & immodica dissipatione horribiliter deturpatum. Iussit autem illud in quasdam ædes inferri: porrò F. Tancredo & alijs, qui cum ipso erant, dixit, vt pro sacrificio offerendo altare ipsi præpararent. Ibant ergò Cardinales cum suis, & Abbatissa cum sanctimonialibus ad locum, vbi vir beatus erat hostiam salutarem immolaturus. Cùm autem iam adstaret ad aram cum summa, vt solebat, reuerentia, immenso perfusus est lachrymarum imbre, Spiritu sancto flante: cumque corpus Christi purissimis manibus in altum eleuaret, cunctis qui aderant, spectantibus & stupentibus, ipse pariter cubiti vnius altitudine à terra eleuatus est, corpus terrenum & graue animi deuotione & spiritu gratiæ sursum attollente. Oblationis inde ministerio pijssimè peracto, vir beatissimus ad corpus defuncti, Domini misericordiã imploraturus, accessit. Sequebantur eum Cardinales cum famulis suis, itemq; Abbatissa cum sororibus suis, cum mœrore & fiducia, quid in sui nominis gloriam Dominus facturus esset, penitus ignorantes. Stans autem vir pijssimus ad corpus extinctum, caput & cætera membra conquassata, ipsosque pedes manu sua contrectauit, suis locis accurate & commiter omnia componendo. Deinde ad preces iuxta feretrum se contulit. Cumque hunc in modum secundò & tertiò fecisset, surgens ab oratione, signo Crucis eum consignauit: stansq; ad caput defuncti, sublatis in cælũ manibus, diuina virtute ipse quoq; plus quàm cubito vno suspensus in aere, magna voce clamauit. Adolescens Napuleon, in nomine Domini nostri Iesu Christi tibi dico, surge. Confestim videntibus cunctis, qui ad tam grande spectaculum confluxerant, sanus, & incolumis surrexit, dixitque ad virum Dei: Pater, da mihi quod edam. Moxque vir pius dedit ei cibum & potum, sanumque & hilarem, nec vllum contriti corporis vestigium habentem reddidit venerabili viro Stephano Cardinali. Iacuerat exanimis à mane vsq; ad horam nonam. Quantum autem possum coniectura assequi, 16. Calendas Martij excitatus est. Offert Missæ sacrificiũ cum multis lachrymis. Corpus eius eleuatur. Tertium vitæ restituit.

VII. AD hoc vsque tempus in Vrbe Fratres Prædicatores apud S. Sixtum manserant, vbi hæc & plura alia admiranda omnipotens Saluator per S. Dominicum operatus est. At Pontifex Honorius, qui virum Dei haud vulgariter amabat, ecclesiam S. Sabinæ eis tradidit incolendam, vbi hodieque Pontificum beneuolentia perseuerant. Eo libros & omnia, quæ hactenus apud sanctum Sixtum habuerant, transtulêre. In ea ecclesia S. Sabinæ beatorum martyrum Alexandri Papæ, Euentii & Theoduli corpora quiescunt. Is Alexander, à beato Petro Apostolo septimus, & huius nominis primus Romanæ sedis Pontifex sub * Adriano principe post vincula, carceres, eculeũ, ignes & vngulas, punctis creberrimis per tota membra peremptus est: Euentius & Theodulus presbyteri, post longam carceris tolerantiam ignibus examinati, ad extremum capite cæsi sunt: eorumque illustribus titulis hic Fratrum Prædicatorum locus ornatur. Extat verò ibidem titulus insignis S. Sabinæ, cuius Cardinalis fuit Hugo Ordinis Prædicatorij, vir doctissimus & comprimis religiosus: cuius doctrinã, scriptisq; præclaris hodieque Ecclesia eruditur. In Germaniam etiam Apostolicæ Sedis missus à Latere legatus, cum multa moderatione, prudentia & religione, omni calcata auaritia, suæ legationis functus est munus, ita vt vsque in præsens eius iustitia illic commemoretur. Et nunc quoque eiusdem tituli, nominis, religionis, doctrinæ & pietatis vir paterque venerandus eundem locum cunctis reddit venerabilem.

* Traiano potius legendum. Hugo Cardinalis.

VIII. AD quem sanè cum se contulissent, vt diximus, Fratres cum omnibus rebus suis, agente beato patre Dominico, tempus ab illo præstitutum est, quo deberent sorores in ecclesiam sancti Sixti, vbi Fratres hactenus habitauerant, succedere. Anno igitur à nato Saluatore 1219. 11. Calendas Martij, in quem diem tunc inciderat prima Dominica Quadragesimæ, Abbatissa cum sororibus S. Mariæ Transtyberinæ possidendam accepêre ecclesiam sancti Sixti, ibique habitare cœperunt, Domino perpetuò seruituræ. Erat inter illas puella quædam Cæcilia, annos nata decem & septem. Ea in ipso portæ ingressu prima ante omnes habitum Ordinis induit ministerio beati viri, in cuius manus tertio obedientiam promisit. Post eam Abbatissa cæteræque sorores & multæ aliæ eum habitum simpliciter suscepêre & professionem fecere: quæ omnes erant numero quattuor & quadraginta. Porrò Romani illam insignem beatissimæ matris Dei imaginem, quæ apud Moniales trans Tyberim fuerat, indè tolli nolebant; quod facilior illic eis ad illam contemplandam aditus pateret. Itaque vir sanctus nocte sequenti, duobus Cardinalibus, Nicolao Tusculano Episcopo, & Stephano, cuius nepotem ad vitam reuocarat, comitantibus, & cum permultis alijs, simul etiam magna luminum copia tum præcedente, tum subsequente, nudis pedibus incedentibus, illam

Abbatissa & cæteræ moniales obedientiam promittũt. Cum multa reuerentia transfertur imago B. Mariæ.

 cunctis

cunctis optatissimam & dulcissimam virgineæ matris imaginem proprijs humeris reuerentissimè deportauit: quam
sanè sorores nudis pedibus, orantes expectabant, & cum lachrymis, multaque animi exultatione exceperunt: per-
manetque ea apud illas vsque in hodiernum diem. Hæc est imago illa veneranda, quam beatus Gregorius Ponti-
fex ob sæuientem pestem profligandam, quodam Paschali tempore in processione cum litanijs per vrbis circuitum
reuerenter deferri iussit, cui etiam tota aëris cessit infectio, eius præsentiam ferre non sustinens. Mira autem succes-
sit serenitas, & auditæ sunt voces in aëre iuxta imaginem, ità canentes: Regina cæli lætare, alleluia: quia quem me-
ruisti portare, alleluia: resurrexit sicut dixit, alleluia. & Beatus Gregorius subiunxit: Ora pro nobis Deum, alleluia.
Reposita est ergò reuerenter admodum per beatum Dominicum & duos Cardinales apud virgines imago Virginis
matris, & in ea vultum eius deprecantur omnes diuites plebis, adorantes in matre filium, qui est super omnia Deus
benedictus in secula seculorum, Amen.

Nota de hac imagine.
Antiphona Regina cæli, cælitus audita.

PRIMVM hoc sororum monasterium author & architectus Prædicatorij Ordinis Dominicus instituit, eiusq; IX.
Sanctimoniales summo studio in disciplina monastica conseruans, erudiuit, sæpè pro illarum consolatione con-
ciones & collationes fratribus audientibus habuit, de Ordinis disciplina paternè docuit, quippe cui singularis gra-
tiæ virtus affatim multa suppeteret. Coram illis & in illis per eum virtus altissimi miracula multa euidenter de-
clarauit. Concionabatur quandoque vir beatus apud S. Sixtum Dominica secunda Quadragesimæ, aderat et-
iam populi frequens auditorium: & eccè dæmoniaca quædam, eius concionem interturbans, crebrò dictitabat:
Scelesté, scelesté, tuis imposturis quatuor, quæ meæ erant, mihi abstulisti. Meæ, inquam, erant, & tu eas mihi eri-
puisti. Populo verò indignè ferente eam concionis interpellationem, sæpè ei beatus vir dixit: Obmutesce, obmu-
tesce. Respondit dæmon per os fœminæ obsessæ: Non nos hinc eicies: nostra est hæc, nec indè emigrabimus. Se-
ptem sumus, & hoc pacto in eã ingressi sumus: cœperuntque singuli, quomodo in eam intrassent, diuersis vocibus
enunciare. Crescente autem populi commotione & tumultu, vir Dei sublata manu edidit Crucis signum, & ait:
In nomine Iesu Christi præcipio vobis, vt exeatis, & eam deinceps minime vexetis. Continuò mulier horribili
corporis distensione compacta, magnam carbonum molem euomuit, tanta sanguinis copia sequente, vt quasi mor-
tua videretur. Iussit autem vir sanctus eam ex ecclesia educi, & curam eius haberi donec plenius sanaretur. Red-
dita sanitati, Christo se dicauit, eamque beatus Dominicus dici voluit sororem Amatam. Vixit ea diu postea sana &
incolumis in operibus bonis. Factum est hoc insigne miraculum die octaua ab ingressu sororum in ecclesiam S. Six-
ti: quæ sane vt viderunt eum in publica concione tanta authoritate dæmonibus imperantem, stupentes timebant
valdè. Alio tempore pijssimus vir de filiarum salute solicitus, accessit ad locum, & è sorore Constantia Rotularia
(sic enim vocant eam, quæ reddit responsa aduenientibus) sciscitatus est, num rectè valerent sorores Theodora &
Thedrania. Respondente Constantia, febribus illas vexari, & Theodoram iam ex paroxysmo decumbere, vir mi-
sericors ait ad eam: Abi, & dic eis me iussisse, ne deinceps febricitent. Fecit illa, vt iussa erat, & mox omni morbo ex-
peditæ sorores, incolumes extitere, alijs sororibus videntibus, & ad tantum miraculum stupentibus. Reuersa ad vi-
rum Dei Constantia, (expectabat enim eam) indicauit rem totam. Ille gratias agens Deo, abscessit.

Primum cœnobium sanctimonialium S. Dominici Romæ.
Eijcit septé dæmones ex vna fœmina, q postea se Christo dicauit.
Duas febricitantes mire sanat.

CVM sic Romæ concionaretur vir sanctus, tanquam palmes in vite manens, vberes animarum fructus attulit, X.
ita vt duo præclara, alterum fratrum prædicatorum, alterum sororum, monasteria, plena religiosissimis & Deo de-
uotissimis hominibus, instituta sint. Sanctus enim erat, & qui cum eo conuersabantur, sancti fiebant. Sic ergò, vt
semper optarat, fructificans profecit, nec tamen animo eius charitate dilatato sufficit. Diffusa enim erat in corde
eius charitas per spiritum sanctum, qui habitabat in eo, & cupiebat omnes esse in visceribus Iesu Christi. Hæc nan-
que pijssima affectio, & Deo gratissimum desiderium, sanctissimum pectus eius sibi vendicarat, vt animas proxi-
morum lucraretur, & suo coniungeret creatori. Hoc lachrymis & precibus à Domino contendit: hoc feruentibus
concionibus, & perfectissimis studijs egit, & præclaris per eum Dominus miraculis compleuit. Optabat impendi
& superimpendi pro animarum salute, idque exemplo Saluatoris, qui seipsum tradidit pro animabus nostris. Nihil
vel tam laboriosum, vel terribile potuit accidere, quod pro salute proximi refugeret: nihil tam carum aut adeò pre-
ciosum offerri, quod non charitati posthaberet, & eius causa exponeret. Ea igitur cura & solicitudine eum stimu-
lante, vt & animas Domino adduceret, & Ordinem suum propagaret, ab Vrbe misit Bononiam fratres Iohannem
& Bertrandum, anno Christi 1218. Deinde illis adiunxit fratrem Christianum & Conuersum quendam. Ij Bononiæ
degentes, magnas paupertatis angustias perpessi sunt.

Rom. 5.
Eximia sitis animas lucrandi.
Matth. 20.

EODEM anno Romam venit Aurelianensis Episcopus, & cum eo magister Reginaldus Decanus, vir per o- XI.
mnia laudabilis, fama celebris, eruditione conspicuus, qui etiam Parisiis annis quinque in Iure Canonico prælege-
rat. Is vbi admissus fuit in familiare cum quodam Cardinali colloquium, indicauit ei hoc se esse animi proposito &
voluntate, quòd velit per mundum discurrere, & pauper pauperem Christum prædicare. Attamen qua id ratione
possit aggredi, nondum satis animo occurrere. Tum Cardinalis: En, inquit, quemadmodum desiderat anima tua,
nouus existit Ordo, in quo prædicandi munus & voluntariam paupertatem profitentur. Eius verò fundator intrà
hanc degit vrbem concionibus vacans. His exhilaratus vir prudens, beatum Dominicum ad se acciuit, eiusque
sanctitatis adspectu delectatus, verborumque comitate & veritate illectus, mox deliberauit eius complecti institu-
tum. Eccè autem quamprimum sancti propositi examinatrix aduersitas graui eum corporis ægrotatione affligit.
Morbo ingrauescente, natura succumbens deprimitur, & salus à medicis desperatur. Confidens autem in Dei vir-
tute beatus Dominicus, ad preces se conuertit. Illo orante, magistro Reginaldo vigilanti, & ardore febrium ad-
modum æstuanti, Regina cæli, Virgo mater apparuit visibiliter cum duabus speciosissimis puellis, dixitque ei: Pete
à me quod vis, & dabo tibi. Deliberanti quid peteret, altera ex puellis illis suasit, nè quid peteret, sed sesetotum bea-
tissimæ matris Dei permitteret voluntati. Ille salubri parens consilio, illius se penitus subiecit arbitrio. Tum mater
Dei extendens manum virgineam, ægri oculos, aures, nares, os, manus salutari, quam attulerat, vnctione, liniuit,
proprias verborum formulas ad singulas vnctiones proferens. Portò ad pedum vnctionem ita dixit: Pedes tuos in
præparationem Euangelij pacis perungo, & ad renes dixit: Stringantur renes tui cingulo castitatis. Omnem quoq;
Prædicatorij Ordinis habitum ei demonstrans: Hic est, inquit, habitus Ordinis tui. Atque ita & ab ægrotantis ocu-
lis cælestis illa visio, & à toto corpore morbus omnis ablatus est, stupentibus medicis, quorum iudicio vita eius de-
sperata fuerat. Nihil horum latebat beatum Dominicum, quippe cuius meritis & intercessione Reginaldo conti-
gisset ea visio. Tertio inde die, cum asideret Reginaldus beato Dominico, rursus adfuit clementissima virgo, & vt
erat pollicita, vnctionem illam in Reginaldo iterauit. Aderat tum religiosus quidam ex Ordine hospitali, qui te-
stabatur se vidisse beatissimam virginem totum Reginaldi corpus sua manu perungentem. Illa salutaris vnctio cor-
pus eius ab omni concupiscentia adeò purgauit, vt quemadmodum ipse fassus est, nec primi in eo motus postea ex-
titerint. Verùm hæc omnia beatus Dominicus, ab eo adiuratus, non prius reuelare voluit, quam ille è vita ex-
cessisset.

Reginaldo insigni viro apparet beatissima Maria.
Eũ sanitati restituit.
Omnem in eo libidinẽ extinguit.

ACCEPIT inde Reginaldus habitum, ipsi diuinitus præmonstratum, à beati Dominici manibus. Prædicatorum XII.
adhuc

Reginaldus induit habitum S. Dominici.

adhuc nouello adiunctus Ordini, & factus consors pauperum Christi. Fuit is vir insignis, scientia instructus, gratia præuectus, virtute robustus, sanctitate conspicuus, religione præcipuus, castitate mūdissimus, beatissimæ matris Dei tactu sanctificatus. Qua sit autem pietate efferendus, & quanta veneratione prosequendus huius instituti habitus, qui à matre Domini eidem Reginaldo in visione ostensus fuit, Dominus postea declarare voluit. Nam magister quidam apud Salamancam Hispaniæ vrbem, vbi tum literarum studia florebant, artium præfectus, manè quodam, die Dominico cum multis studiosis ad domū Prædicatorum venit, vt concionem audiret: Subitò autem tanta extitit pluuiæ vis, vt è domo egredi non possent. Suppræfectus igitur siue Supprior domus, cùm eum ad prandium inuitaret, nec retinere posset, induit eum fratris cuiusdam cucullo, ne pluuia vestes eius madefaceret. Eoq; sic induto, coram multis Doctoribus, & studiosis, qui illic aderant, dixit Supprior: Protestor ego hodie, & vos omnes testes esse volo, magistrum Nicolaum habitum nostrum suscepisse. At ille magister ridens & irridens abiit, totoque die illo per plateas & ædes studiosorum discurrens, cum multo risu & cachinno omnibus deridendum propinauit habitum sanctitatis: Sed ecce eadem nocte acertima eaque perpetua febre corripitur, & mirè cruciatur. Quod cùm & ipsi, & medicis non parum formidinis adferret, tabescebat, sicut ipse ait, anima eius, & valde exterritus, anxias Domino preces fudit. Audiuit verò diuinitus vocem ita dicentem: Putasne me ipsas fratrum Prædicatorum personas duntaxat velle honore & reuerentia affici? Ego verò id te scire velim, me & vestes eorum nolle debita veneratione fraudari. Quas cùm tu contumelia affeceris, nisi per pœnitentiam resipueris, non id feres impunè. Ea vox, vbi non dormientis, sed vigilantis auribus illata est, omnia eius viscera concussa sunt. Vocatis igitur fratribus, habitum, quem irridiculè ludens gestauerat, cum reuerentia multa suscepit & solenniter induit, vt in eo expiaret, quod perperam admiserat. Beatos planè, qui his vestibus multiplicis gratiæ indui meruerunt, quas mulier fortis suis contexit domesticis, vt armis lucis induti, honestè ambulent, nè ab agni nuptijs excludantur. Verè felicem & inclytum Prædicatorum Ordinem, inter Ordines præcipuum, & Angelico Ordini simillimum. Laudat enim, benedicit, & prædicat Deum, quæ sunt officia Angelorum. Purgat instar Angelorum immunditiam peccatorum, inuitando reos ad pœnitentiam: illuminat infidelium & insipientium ignorantiam, scientiam salutarem docens, Perficit denique proficientet, excellentiorem eis viam demonstrans. Hæc est huius instituti ordinatissima religio, Deo gratissima professio, ab æterno profecta consilio, quam Virgo mater impetrauit à filio, extremis temporibus in populi salutem instituendam. Quam etiam fouet patrocinijs, attollit beneficijs, illustrat miraculis, tuetur in afflictionibus, conseruat in tentationibus, & à periculis omnibus tam potenter, quàm clementer eripit. Specialis quoq; charitatis argumento, singularisq; gratiæ priuilegio huius sacri Ordinis filijs ipsa habitum tribuit, peculiari eos ornans indumento. Cùm enim initio Canonicorum Regularium vestibus vterentur, nunc beatissimæ virginis vestitu amicti cælitus, præ cæteris gloriantur. Custodi igitur summo studio frater charissime virginea, quibus indutis, vestimenta: maneant candida omni tempore. Sit munditia castitatis in corpore, lumen veritatis in opere, pura synceritas in corde. Intuere & imitare beatissimum patrem tuum Dominicum, munditiæ speculum, virginalis innocentiæ vasculum: pro cuius puritate Virgo mater, ex filij munere, omnem hanc Prædicatorio Ordini impertit sanctitatem.

Pœna habitum monasticum irridentis.

Is resipiscens, fit monachus.

Prou. 31.

Eccles. 9.

XIII. CVM enim beatus vir Romæ apud sanctam Sabinam in Ecclesia fratrum pro consuetudine sua pernoctaret, & iam media nocte oraret, cunctis fratribus quiescentibus, in dormitorium ingressus, in quadam eius parte constitit, Domino preces offerens. Eleuatis autem oculis, vidit ab alia parte tres admiranda pulchritudine virgines, in ijsque mediam forma incomparabili: cuius aliæ latus claudebant vtrinque: & vna quidem ferebat situlam splendidam & elegantem: altera verò aspergillum porrigebat in medio gradienti Reginæ. Transiens ergò Regina cum virginibus per dormitorium, singulos fratres suis in lectis quiescentes conspergebat, eosque Crucis signo consignabat. Vnum solum præterijt, nihil ei huius gratiæ impertiens: vt discant posteri, quam religionis disciplinam, quod pudicitiæ studium velit in nobis extare etiam dormientibus, visitans nos omni tempore misericordiæ mater. Aduertit hoc beatus Dominicus, quid fratri accidisset: surgensque à prece, Reginæ processit obuiam, vbi lampas dormitorij pendebat, ad eiusque prostratus pedes: Obsecro, inquit, Domina mea, Indica seruo tuo, quænam sis. Dicebat hoc, licet eam spiritu cognosceret. Per id tempus antiphona, Salue regina, in cœnobio fratrum & sororum Romæ flexis genibus sine cantu dicebatur. Respondit ei Domina: Ego sum illa misericordiæ Regina, quam quotidiè ad vesperam pijs mentibus inuocatis: cumque dicitis, Eia ergo aduocata nostra: prosterno me coram filio, orans illum pro Ordinis huius conseruatione: Tum ille concepta fiducia: Quæ sunt, inquit, ô Domina, virgines speciosissimæ, quæ te comitantur? Respondit illa: Cæcilia & Catharina. Rursus ille: Cur mea Domina, ait, fratrem illum auersata præteriisti? Respondit Domina: Quod non ita, vt decebat, se gereret. Deinde ad reliquos fratres pergens, cùm eos quoque conspersisset, & consignasset, disparuit. Vir Dei autem ad locum redijt, vbi priùs constiterat: & ecce repentè extra se rapitur ante Deum, videtque sedentem Dominum, & à dexteris ei assidentem matrem eius, indutam pallio coloris sapphirini. Circumspiciens vero, vidit ex omni natione spiritalium patrum, qui sacris instituendis religionibus siue monasticis institutis, Christo filios & filias spiritales genuerant, magnam copiam, in conspectu Domini gloriantem. Sed nullum ibi suorum filiorum videns, pudore suffusus & intimo dolore compunctus, acerbissimè fleuit: atque à maiestatis diuinæ gloria exterritus, eminus stetit, non ausus vultui Dei & Virginis excellentiæ appropinquare. Innuit autem ei mater Domini, vt ad ipsam veniret: at ille tremens & panens, non audebat accedere, donec etiam à Domino esset accersitus. Tum vero accessit corde compunctus, humilis spiritu, totus infusus acerbissimis lachrymis, & ad filij atque matris eius pedes cum summa humilitate se proiecit. Dixitque Dominus Iesus ad eum: Surge, cumque staret coram Domino, ait ad illum: Quid ita misere luges? Ille respondit: Quod coram te omnium monasticorum Ordinum homines adesse conspicio: de meis vero ne vnum quidem. Ait Christus ad eum: Vis videre filios tuos? Respondit ille: Id vel maximè velim. Tunc Christus manum suam ponens super humerum matris, dixit ad eum: Institutum siue Ordinem tuum ego commisi matri meæ. Sed illo instante & cupiente videre filios instituti sui, rursus ait Dominus: Itáne planè eos videre vis? Respondente eo, se id modis omnibus cupere, mater Domini pallium, quo induta erat, expandit coram lachrymabundo Dominico, quod tantæ erat amplitudinis, vt totam cælestem Hierusalem suauiter circumplecti videretur. Atque sub hoc securitatis tegumento & pietatis sinu vidit ille cælestium arcanorum contemplator, fratrum Ordinis sui innumeram multitudinem, singularis cuiusdam protectionis cura & peculiaris amoris brachiis circumplexam. Itaque luctus mutatur in gaudium, lamenta abeunt in iubilum: & ille spiritu exultans, prostratus egit gratias Dei filio & eius matri singulari. Mox ad se redit, & signo ad nocturnas preces fratres excitante, omnes surgunt. Illis precibus absolutis, ad domum Capitularem vir Dei fratres conuocat, prolixè ad eos concionatur, admonet vt ament matrem Dei, cuius erat mirificis consolationibus egregiè recreatus. Postea fratrem illum, quem sanctissima virgo dormientem præterierat, blandè alloquens, illum comperit à culpa prorsus alienum: fatebatur tamen frater, se, cùm euigilasset, nudato corpore fuisse. O quanta nobis indicta est necessitas seruandæ disciplinæ, tuendæ pudicitiæ, quando etiam nescientes & nolentes, illos pijssimos oculos à nobis auertimus, qui clementer intuentur

Visio B. Dominici.

Antiphona Salue Regina à Dominicanis Romæ singulis diebus dicitur.

Eius alia visio, extra se rapti.

S. Maria protectrix & mater omnium Dominicanorum.

Summo studio etiam dormientes debēt pudicè se gerere

tuentur eos, qui vias suas semper solicitè custodiunt. Quanta verò nobis veneratione colenda, quibus laudibus efferenda est beata Dei genetrix, cui à Diuina maiestate commissi sumus, sub cuius alis protegimur, cuius manu benedicimur, cuius gratiæ rore perfundimur, cuius intercessione dilatamur, conseruamur, & salui efficimur? Hæc est, quæ beatum Dominicum patrem nostrum, tanquam seruum fidelissimum filio obtulit, ei sæpe apparuit, illum blanditer allocuta est, ei in extremis adfuit, illum scala candidissima in cælos venientem cum filio suo coronauit.

Bona, eximiæ sanctitatis fœmina.

Solebat beatus Dominicus visitare afflictos, inopes consolari. Erat autem Romæ in turri iuxta portam Lateranensem quædam solitaria fœmina, Bona nomine, magna religione & sanctitate. Eam morbus grauissimus infestabat, ità vt ex pectore & vberibus eius scaterent vermes innumeri. Sed illa tam horrendam vexationem adeò sedatè & patienter, tantaque animi gratitudine tulit, vt interdum vermes excidétes colligeret, & in pectus suum reponeret. Visitabat eā sanctus Dominicus, eius confessionē recipiebat, & crebo illi Eucharistiam porrigebat. Cumq; die quodam tanti sacramenti eam fecisset participem, & consolationis atq; ædificationis verba ei loqueretur, sedēs ad fenestellā eius, inter alia rogauit eam, vt locum tam immaniter corrosum ipsi ostenderet. Fecit hoc illa, viditq; vir sanctus pectus eius vermibus plenum: multaque erga illam commiseratione affectus, Oro te, inquit, vt pro magno munere largiaris mihi vnum ex his vermibus. Noluit illa, nisi fidem daret vir sanctus, se vermen redditurum. Illo hoc promittente, tulit vermem à pectore, & per fenestellam ei tradidit. Is sanè magnus erat, atro capite. Vt verò illum beatus Dominicus accepit, & digitos suos vertit, eumque inspexit, subitò versus est in gemmam elegantissimam. Ea re perspecta, non mediocriter admirabantur fratres, qui cum illo erant, dicebantque viro Dei, nè ei gemmam restitueret. Illa verò lachrymante & orante, vt sua gemma ipsi redderetur, vir Dei stans promissis suis, eam fenestellæ imposuit: eamque acceptam illa, cernente beato viro & sociis eius, ad suum pectus apposuit, repente mutatam in vermem. Tum verò sanctus vir, cùm ei benè precatus esset, eamque consignasset, ab ea discessit. Illo autem à turri descendente, vbera ab eius pectore deciderunt vnà cum vermibus, qui extincti sunt, pectusque consolidatum, paulatim integrè restitutum est, omnisque illius horrendæ putredinis dolor sopitus est. Post aliquot dies inuisit eam vir Dei, planeque incolumem & gaudentem reperit. Illa autem narrabat fratribus, quemadmodū Dei gratia & sancti viri meritis à morbo liberata esset. Fuit itidem Romæ inclusa quædam apud ædem S. Anastasiæ, Lucia nomine: quam, cùm ad S. Sixtum iret, subinde inuisere solebat vir Dei. Eius brachium adeò sæuissimus morbus corroserat, vt carne & cute exesis, totum os vsque ad cubitum nudum appareret. Iubente autem viro beato, vt brachium ipsi ostenderet, illa paruit. At viso tanto dolore, vir pijssimus eius misertus, Cruce eam consignauit, eique bene precatus, abijt. Confestim illa meritis eius plenissimè sanata est. Huic rei interfuit F. Bertrandus, & complures alij.

Vermis tetterrimus vertitur in gemmam.

Eius horrendum morbum sanat B. Dominicus.

Alterius brachium consignans Cruce, mirificè reformat.

XIV.

Venerabilis ille magister Reginaldus, cuius supra meminimus, sanitate vtriusque hominis, meritis beatissimæ matris Dei, percepta, licet iam professione esset obligatus ordini, at tamen cum bona venia beati Dominici, vt suum expleret desiderium, cum Episcopo Aurelianensi mare transit. Indeque reuersus, Bononiam venit anno partæ salutis 1218. 12 Calend. Ianuarij: cœpitque mox totus in conciones incumbere. Erat verò vehementer igniium eloquium eius, sermoque eius ceu facula ardens auditorum corda inflammabat, vt vix quisquam tam saxeo esset pectore, qui se absconderet à calore eius. Feruebat tum tota Bononia, quod nouus videretur apparuisse Elias. Per id tempus multos recepit ad ordinem, siue in sui instituti sodalitatem, auctusque est Prædicatorum numerus: multique ad eos adiuncti sunt, quorum prædicationis luce, permulti in Orbe instar stellarum radiant. Eam lucem futuram Deus antè præmonstrauit. Priusquam enim venissent Dominicani fratres Bononiam, mulier quædam Deo deuota & chara, contra locum, in quo illi habitaturi erant, & nunc habitant, non rarò flexis genibus adorabat. Cumque eam perinde vt fatuam homines reprehenderent, illa dicebat: Vos potius miseri & fatui estis: qui si sciretis, quinam & qualia hic futura sint, mecùm pariter adoraretis. Per eos enim, qui hunc locum occupaturi sunt, totus illustrabitur orbis. Habitauerant antea fratres apud ecclesiam de Vascarella: sed paulò post aduentum magistri Reginaldi, rogante Hugolino Ostiensi Episcopo, qui postea factus est Pontifex maximus, Bononiensis antistes, Ecclesiam sancti Nicolai illis assignauit. Cuius sacellanus & presbyter Rudolphus, vir bonus & pius, Dominicanorum habitum suscepit. LXIIII.

Reginaldi feruentes conciones

Bononiæ valde crescit Ordo Prædicatorum.

Traditur illis ecclesia S. Nicolai Episcopi.

Evm locum priusquam fratres Prædicatores essent ingressi, Deus angelicis concentibus, cælestibus luminibus, & mirificis splendoribus prophetice ornarat. Ad hunc reorum asylum, domumq; refugij Clericus quidam, satis quidem litteris instructus, sed sæculi vanitatibus plus satis addictus, à Deo admonitus confugit. Vidit is in visione, in campo tempestate valida vndique se occupari. Fugit ergò ad domum quandam: sed cùm esset clausa, pulsat fores, petit intrò admitti. Domina domus respondit: Ego Iustitia hic habito: non potes huc ingredi, cum sis iniustus. Dolens ille, alias pulsat ædes, petitque recepi: sed audit ab hera domus: Ego veritas sum: non te admitto, non enim liberat veritas se non amantem. Vidit tertias ædes: petijt & illic recipi: sed hera ait: Pax sum ego, non est autem pax impiis, sed hominibus bonæ voluntatis. Verùm quando apud me sunt cogitationes pacis, & non afflictionis, salutare tibi præbebo consilium, vltra me degit soror mea Misericordia, quæ semper miseris fert opem. Ad eam accede, & fac quod illa iusserit. Eunti illi occurrit Misericordia, dicitque ei: Si vis ab imminente seruari tempestate, ito ad sanctum Nicolaum, vbi fratres Prædicatores morantur. Ibi inuenies stabulum pœnitentiæ, præsepe continentiæ, doctrinæ pabulum, asinum simplicitatis cum boue discretionis; Mariam illuminantem, Ioseph proficiscentem, & Iesum te saluum facientem. Euigilat homo, pensat quid viderit, accommodat se ad misericordiæ consilium, venit ad fratres, petit obnixè se recipi, & impetrat. Erat tunc magnus in fratribus charitatis feruor, erga omne virtutis opus alacritas eximiæ deuotionis, vigilantia perpetua in precibus, strictissima eorum obseruantia, quæ ordo præscribit, ardens animarum zelus in concionibus & perpetuo audiendis confessionibus, conuersationis decus in sanctis moribus & exemplis, seueritas erga coercenda vitia: nec tunc leuem culpam leuis vltio sequebatur. Quidam frater ex ijs, quos Conuersos vocant, tum deprehensus fuit vilem pannum absque superioris permissu accepisse. Eum magnus pater Reginaldus acriter in fratrum conuentu castigauit, & pannum coram fratribus exussit. Sed misero illo murmurante, nec suam culpam agnoscente, neque ad pœnitentiam se submittere se volente, vir Dei Reginaldus præcepit fratribus, vt eum ad virgarum accipiendam castigationem mox aptarent: erectisque in cœlum luminibus, cum lachrymis ait: Domine Iesu Christe, qui famulo tuo Benedicto eam præstitisti virtutem, vt à monacho suo virgarum ictibus pelleret dæmonem: da, quæsumus, vt huius castigationis vi ab anima fratris huius dæmonis tentatio profligetur. Cæcidit autem vir sanctus tam seuerè illum fratrem, vt eius plagis fratres ad lachrymas prouocarentur, neq; id frustra. Nam compunctus animo frater, lachrymans dixit: Gratias tibi ago pater: nam reuera à me diabolum expulisti. Perspicuè n. sensi à renibus meis serpentem exire. Is frater postea proficiens, bonus & humilis effectus est. Alius frater iam fugam meditans, deprehensus coram magno patre Reginaldo Bononiæ, in domum Capitularē adductus est. Fatebatur a. culpam suā, & ad virgarū excipiendos ictus se humiliabat. II.

Visio Clerici cuiusdam.

Esaiæ 48. Luc. 2.

Fratrū Dominicanorum magna sanctitas.

Seueritas Reginaldi in fratrem rebellem

Porrò

Porrò vir Dei grauiter illum cædens, ait: Abscede satan. vertensque se ad fratres: Orate, inquit, fratres: simul & precibus & verberibus volens abigere dæmonem. Cumque diu sic faceret, exclamauit frater: Audi me pater. Et ille: Quid vis, inquit, fili? Respondit ille: Planè iam recessit diabolus, & ego tibi stabilitatem promitto. Lætabantur fratres, & ille permansit in arrepto instituto constans. Verberibus sanatur frater instabilis.

III. CUM adhuc exiguus esset fratrum numerus, in Conuentu seu cœnobio Bononiensi quædam tentatio extitit, quibusdam è fratribus diffidentia fractis, inter se conferentibus, ad quæ monastica instituta se transferrent, quòd nouella Dominicani instituti plantatio, parùm firmiter constituta videretur. Et duo quidem ex illis literas à Legato, qui tum erat Bononiæ, impetrârunt, vt se possent aliò conferre. Eas verò inter fratres recitante magno Reginaldo, ortus est luctus ingens, & crescebat commotio. Itaque vir Dei Reginaldus ad cælum suspiciens, corde Deum deprecabatur. Mox frater Clarus, vir bonus & magna authoritate, vtpote qui artium & Iuris Pontificij scholas rexisset, & Ciuilis quoque iuris esset peritus: cœpit consolari fratres, multisque rationibus illorum animos confirmare. Vix sermonem compleuerat, & ecce magister Rolandus, qui tunc Bononiensi scholæ præfuerat, & erat fama celebri, spiritu Dei accensus, è mundo fugiens, solus venit ad fratres: & quia spiritu ebrius erat, nulla salutatione præmissa, simpliciter se petiit in illorum sodalitatem admitti. At magnus Reginaldus præ nimio gaudio vestes alias non expectans, suum sibi detrahens capitium, illo eum induit, pulsataque campana, & fratribus cantantibus, Veni creator spiritus: factus est virorum & mulierum concursus, commouebanturque tum studiosi, tum ciuitas vniuersa. Vix autem cantare poterant fratres præ gaudio & copia lachrymarum. Ita ergò instaurata est pristina deuotio, & omnis error atque tentatio conquieuit: atque illi duo fratres in medium prosilientes, se malè egisse confessi sunt, literisque posthabitis, stabiles se fore promiserunt. Sequenti nocte apparuit Rudolpho, quem suprà diximus, Christus Dominus cum matre sua & S. Nicolao: eiusque capiti manum supponens beatus Nicolaus, Ne timeas, inquit, frater. omnia & tibi & Ordini tuo prospera euenient, Domina nostra vestri curam gerente. Statim autem vidit nauem iuxta vrbem, plenam multis fratribus, dixitque illi beatus Nicolaus: Vides hos fratres? Nihil ergò reformides. Tot enim sunt, vt totum orbem impleturi sint. Accepit ex iis consolationem frater, quem non mediocriter perturbatat ea commotio, quam diximus. Delectat valdè horum illustrium virorum commemoratio, perinde vt musica in conuiuio vini, & suauis odor aromatum. Quantus fuerit Reginaldus, & ex iis quæ diximus, & quæ dicturi sumus, cerni licet. Frater Clarus, iuxta nomen suum, bonitate & sanctitate vitæ insignis & constans fuit, & eruditione clarus. Eum crearunt Priorem Prouincialem Romanæ prouinciæ, & Pontifex maximus eum suum pœnitentiarium & capellanum fecerat. Frater Rolandus Cremonensis scholæ Bononiensis quondam moderator, cum apud se perpenderet vanitatem deliciarum & gloriæ, quibus affluebat, corde compunctus, factus est Dominicanus, primusque è fratribus Parisiis in Theologia prælegit, & multis annis Domino in sanctitate seruiuit, fama, scientia & vitæ integritate præclarus. Frater quoque Moneta, qui tunc liberales artes profitens, in omni Gallia Cisalpina celeberrimus habebatur, in concione magni Reginaldi multa vi compunctus, non paucos cum adhuc studiosus esset, ad Dominici institutum adduxit. Postquam autem ipse habitum eius instituti accepit, quam in omni sanctitate excreuerit, quantum in verbo & hæreticis confutandis profecerit, non facile possit scripto explicari. Nimirum hi sunt viri religiosi, patres nostri & fratres, quos magnus pater Reginaldus per verbum Euangelii Domino cum multis aliis Bononiæ acquisiuit.

Tentatio dæmonis de instabilitate.

Rolandus vir magnus fit Dominicanus.

Eius conuersione fratres confirmantur prius instabiles.

F. Clarus, re & nomine.

F. Rolandus.

F. Moneta.

IV. Detinuit, fateor, me scribentem dulcis & odorifera recordatio filiorum, & suspendit interim à commemorandis sancti patris egregiis facinoribus, sed reuertor nunc ad suauissimam radicem, vnde omnis hæc dulcedo germinauit. Interim dum ea quæ retulimus, per venerabilem Reginaldum agerentur Bononiæ, omnipotens Deus per merita beati Dominici diuersis locis multa admiranda operatus est. Cum enim Romæ apud sanctum Sixtum centum fratres cum illo sub Euangelica degerent paupertate, die quodam missi sunt ab eo duo fratres, Iohannes Calaber & Albertus Romanus, vt eleemosynam peterent. Illis à mane vsque ad tertiam frustra laborantibus, & iam reuertentibus occurrit quædam mulier, bene erga fratres affecta, deditque eis panem vnum, dicens: Nolim vos prorsus vacuos redire. Eo accepto pane, quidam vir candidus & pulcher rogauit obnixe, vt darent ipsi eleemosynam. Illi excusant se, quòd non possint dare, cum ipsi egeant. Vrgente illo, dederunt ei panem illum pro Dei amore: isque mox ab eis disparuit. Redeuntibus domum venit obuiam pius pater Dominicus, qui per reuelationem iam didicerat omnia, quæ illis acciderant: dixitque illis iucundo vultu: Iam nihil habetis filii? Illi narrauerunt ei omnia, & quod panem dedissent pauperi. Ait vir sanctus ad eos: Angelus Domini is fuit, & Dominus pascet seruos suos. Eamus oratum. Egressus inde ab ecclesia, iussit fratres ad prandium adesse. Quibusdam dicentibus frustra illos conuenturos, cum nihil esset, quod posset apponi: ille sciens quid facturus esset Deus: Dominus, inquit, pascet seruos suos. Illis præ pusilla fide adhuc hæsitantibus & cunctantibus, vocauit fratrem Rogerum Cellarium; mandans ei, vt fratres ad mensam acciret, à Domino alimoniam habituros. Tandem instructis mensis & scyphis appositis, dato signo ingressi sunt fratres in refectorium, & sanctus vir mensis benedixit. Cunctis sedentibus, legit ad mensas F. Henricus Romanus. Porrò vir Dei Dominicus, iunctis manibus, cœpit orare ad mensam. Et ecce, vt promisit, aderat prouidentia diuina, pastura seruos suos. Duo enim formosissimi adolescentes in medio refectorio apparuêre, panes candidissimos ferentes, & ab infimis incipientes fratribus, singulis singulos apposuêre panes, vnus à dextris, alter à sinistris. Vbi ad beatum Dominicum ventum fuit, illi quoque panem præbuere, & submissis capitibus, ab eorum oculis ablati sunt. Dixit autem vir Dei: Comedite nunc fratres, comedite panem, vobis missum à Domino. Deinde ait ad illos, qui mensis ministrabant, vt vinum adferrent. Illis dicentibus se nihil vini habere, vir Dei plenus spiritu sancto: Ite, inquit, ad dolium, & de vino in illud à Domino infuso, nobis haurite. Eunt illi inueniunt dolium optimo vino redundans, quod haustum fratribus apportant. dixitque beatus Dominicus. Bibite fratres vinum vobis à Domino donatum. Comederunt itaque & biberunt inde die illo & sequenti. Tertio die post sumptum cibum, quidquid fragmentorum superfuit, iussit beatus Dominicus dari pauperibus, nec quicquam inde voluit reseruari. Posteà vir sanctus hortabatur fratres spem suam in Domino collocare, nec in vlla necessitate de illius benignitate diffidere, visus apud eos concione egregia. Alio quoque tempore Procurator fratrum eiusdem domus, indicauit sancto viro deesse panes. Ille iucundo spiritu benedixit Deum, & exiguum illud, quod supererat, iussit particulatim in mensis apponi. Erant tum in monasterio fratres plus minus quadraginta. Fratres ad signum datum ingressi refectorium, post benedictionem singuli buccellas sibi appositas cum gaudio frangunt, moxque duo iuuenes eiusdem & formæ & habitus, in refectorium multos panes important, iisque beato viro tacite oblatis, subitò recedunt, nec sciri potuit, quinam fuerint. Tum vir sanctus ad omnes manus extendens, Iam nunc, inquit, fratres comedite. O miram Dei benignitatem, talem se timentibus escam præparantem!

Fratres Dominicani dant panes cum ipsi egerent.

Diuinitùs panes ministrantur fratribus.

Item vinũ.

Iterum panes diuinitus præbentur.

V. IN eadem domo vel monasterio vir Dei fratribus palam prædixit, duos ex ipsis corpore, duos animo morituros. Nec mora, vt prædixerat, ita rei declarauit euentus Frater Gregorius vir pulcherrimus & admodum gratiosus primo, & F. Albertus, qui pro eleemosynis missus, panem angelo dedit, tertio die perceptis admodum religiose Sacramentis

in Domino obdormierunt Alij duo ab Ordine profugi, perierunt. Frater Iacobus Procurator quandoque graui correptus morbo, illo magis magisque inualescente, & natura succumbente, ad extrema deductus fuit. Aderant fratres, vt Sacra Vnctione & precibus animam emigrantem communirent. Dolebant non mediocriter, quod frater tam necessarius ipsis tolleretur, quo neminem haberent notiorem in vrbe. Permotus autem vir Dei filiorum desolatione, exclusis omnibus & ostio clauso, fusis super eum precibus, iam egredientem spiritum potenter retinuit: accitisque fratribus eum incolumem reddidit, suo officio functurum. Dixit hoc palam ipse frater Iacobus, tanto verius, quanto id in seipso certius expertus erat. Eo procurationis munus exequente, multiplicatorum panum miraculum supra memoratum contigit. Admisit in sodalitatem suam beatus Dominicus iuuenem pulcherrimum, Henricum nomine, genere quidem nobilem, sed moribus nobiliorem, ciuem Romanum. Id indignè ferentes propinqui eius, eum è cœnobio extrahere nitebantur. Ea re animaduersa, vir prudens Dominicus, adiunctis eius itineris sociis, ad aliud cœnobium eum misit. Iam flumen iuxta viam Numentanam transmiserant, & ecce cognati eius vt eum rapiant, ad alteram fluminis ripam adsunt. Nouitius Deo & beati Dominici meritis se commendat, vt ex illorum manibus eripiatur. Mox, iubente Deo, intantum excrescit aqua, vt eam illi persecutores equis transire non possent. Id vbi viderunt, admiratione perculsi abierunt, nihil molestiæ deinceps iuueni inferentes. Fratres id animaduertentes, redeunt ad fluuium, qui iam ita detumuerat, vt liberum illis transeuntibus iter præberet.

S. Dominicus fratrem moribundum reddit incolumem.

F. Henricus nouitius.

Insigne miraculum.

VI. Die quodam vir sanctus tardius venit ad sorores, & omnibus ad fenestram conuocari iussis, coram fratribus ita ait: Filiæ meæ, ego ex piscatione redeo, in qua Domino largiente magnum cepi piscem. Dicebat hoc de fratre Gaudeone, vnico filio Alexandri magnifici viri Romani, quem in suam sodalitatem receperat. Inde cum eis conferens, multam eis consolationem attulit. Postea dicit ad eas: Expedit sanè, vt parum aliquid sumamus potus: iussitque F. Rogerum Cellarium scyphum vino plenum adferre. Eum allatum benedixit vir Dei, primusque ipse bibit, inde cæteri fratres, qui erant triginta: nec quicquam de vino imminutum est. Tum vir Dei sororem Nubiam vocans, Abi, inquit, ad Rotulam, præbe scyphum hunc sororibus, vt omnes inde bibant. Tollit illa scyphum omninò plenum, vt erat, & ne guttula quidem inde fusa est, licet per multorum manus & diuersa loca transferretur scyphus. Bibit primo Priorissa, bibunt sorores post eam, hortante crebro beatissimo viro, vt benè bibant. Erant sorores quatuor supra centum. Postquam ergò fratres & sorores omnes ex illo charitatis poculo biberunt, omninò plenum mansit vino. His ita gestis, vir sanctus ait: Dominus vult, vt eam ad S. Sabinam, & consoler filios meos. Priorissa autem & sorores nitebantur eum retinere, quod iam ferè media nox esset, nec consultum videretur, vt inde abiret. Sed ille non acquieuit eis, dicens, Dominum plane velle, vt eat ad fratres, eumque missurum cum ipsis Angelum suum. Itaque assumpto F. Tancredo, qui erat Prior siue præfectus fratrum, abscessit. Et ecce ad portam iuuenis elegantissimus adest, manu virgam tenens, tanquam ad iter accinctus, illosque antecedit. Tum vir sanctus, socios fratres inter se, & illum voluit ingredi: ipse tertio loco sequebatur. Vbi ad fratrum portam ventum est, eam diligenter seris obfirmatam cernunt. Mox iuuenis, viæ dux, ad quandam portæ eius partem se applicans, eam aperit: primusque ipse ingreditur, sequuntur fratres, demum post illos intrat vir sanctus. Sed iuuene rursus egresso, porta clausa inuenta est. Sciscitante autem ex beato viro F. Tancredo, quis ille iuuenis fuisset, S. Dominicus respondit: Angelus Dei fuit, ab illo nobis custodiendis delegatus. Inde cum in ecclesiam, nocturnas preces cum fratribus persoluturi, intrarent, fratres mirabantur, quinam ianuis clausis eis aditus patuisset. Per id tempus quidam nouitius iuuenis, ciuis Romanus, Iacobus nomine, in eo cœnobio erat. Is importuna diaboli tentatione fractus, plane deliberauerat, simulatque fores templi patefactæ essent, ab Ordine discedere. Fuit hoc diuinitus reuelatum beato Dominico. Itaque humanissime admonet adolescentem, ne à tam sancto contubernio se reddat alienum. At ille nihil flexus eius verbis & precibus, habitum sibi detraxit, dicens se prorsus decreuisse inde abire. Dolens vir mitissimus adolescentem ea tentationis vi pulsari, Expecta, inquit, parumper, fili mi: posteà facturus, quod tibi visum erit. Confestim ad preces prosternitur vir sanctus, orat Dominum pro filio in suam perniciem ruente. Ibi tum repente licuit cernere, quid iusti valeat deprecatio, & quàm facile possit, quod velit, obtinere. Necdum preces finierat vir beatus, & adolescens totus infusus lachrymis, ad pedes eius se aduoluit, habitum quem reiecisset, sibi reddi petit, pollicetur se perpetuo in eo constituto Domino seruiturum. Eum vir pius blande compellat, habitum ei restituit, hortatur vt perseueret. Vixit ille postmodum sui intercessoris meritis adiutus, multo tempore religiose & pie. Mane reuersi ad sorores fratres, narrant rem gestam: ipse quoque vir sanctus fatetur ita se habere, ait diabolum voluisse rapere ouem Christi, sed eum liberasse illam de manibus eius.

Vinum magno miraculo, dum bibitur, nihil minuitur.

Angelus dux itineris eius.

Aperit ei fores monasterii.

Precibus fusis nouitium, è monasterio abire volentem, retinet.

VII. Ingressvs quandoque beatus Dominicus cum multis fratribus in monasterium sororum, de fraudibus & imposturis dæmonum ad eas concionabatur. Et ecce adest satan in specie lacerti mire deformis & abominabilis, duo grandia ostentans capita: discurrit iuxta ripam, ad quam sedebant, caudam & alterum caput celerrime attollit & deponit, facit impetum in sorores, tanquam in illas inuasurus. At vir Dei agnoscens quis esset, in eum zelo Dei inflammatus, terribili vultu caput agitans, dicit: Inimice, inimice. Porro ad sorores se vertens: Ne timueritis, inquit: nihil vobis officere potest. Sed quibusdam iam præ nimio terrore fugere volentibus, dixit vir Dei: præcipio tibi humani generis inimice, vt quamprimum te demergas in hanc aquam. Fecit ille, vt erat iussus, nec vsquàm apparuit. Quodam tempore ab Hispaniis reuertens beatus Dominicus, singulis sororibus singula cochlearia, è cupresso confecta, attulit. Cumque ad fenestram sedens cum multis fratribus, sermonem haberet ad illas, malus dæmon in passeris forma prope terram, ità vt manu capi posset, supra sorores in aere volitans, concionem interturbabat. Id vir Dei videns, dixit ad sororem Maximillam: Surge, & apprehensum illum adduc ad me. Illa sine difficultate comprehensum, per fenestram tradidit viro Dei. Is verò quamprimum euulsit ei pennas, dicens: Inimice, inimice. Cumque lamentabiliter garrientem plumis omnibus, cunctis subridentibus, nudasset, proiecit eum: Vade, inquiens, hostis humani generis: vola nunc, si potes. Strepitum quidem magnum concitabis, sed damnum irrogare non poteris. Ille per fenestram intrans, ascendit ad vas æneum, quod ante altare beatissimæ Virginis in catenulis pendebat, in quo erat lampas oleo ardens: ipsasque catenulas magno impetu concutiens, vas euertit: sed nec lampas è vase decidit, nec læsa quicquam est aut extincta, sed versa hæsit in aere, os habens deorsum, fundum sursum. Sorores ad eum strepitum capitula leuantes, vident lampadem sine adminiculo in aere mirabiliter hærere, nullo prorsus oleo inde distillante, nec fursure, qui in pelui erat sub lampade pro custodia, dispeÿso, sed cunctis illæsis & integris permanentibus: id quod vir Dei ore prophetico prædixerat. Videns igitur etiam ipse vir sanctus quid gereretur, cum fratribus gratias egit Deo: porrò passer ille prorsus euanuit, & lampas suo loco restituta est, iubente id beato viro. Cum vir Dei ibidem in oratione vsque ad noctis medium vigilasset, & de ecclesia egressus ad lumen candelæ in capite Dormitorii sedens scriberet, dæmon simiam se simulans, ridiculos gestus præ se ferebat, contorto vultu coram ipso inambulans. Tum vir sanctus manu ei innuit, vt fixo gradu consisteret, & candelam accensam coram ipso teneret. Fecit ille sic quidem, at nihilominus pergebat ludicros exhibere gestus, cum quadam irrisione coniunctos. Interea venitur ad candelæ extrema, simiæ digitus aduritur, eaque ceu præ dolore se torquendo lamentatur,

Dæmonis terriculamenta.

Dæmonem cogit se in aquas demergere.

Dæmon in specie passeris.

Miraculum in lampade meritis sancti viri conseruata.

Dæmon ei apparet in specie simiæ.

tatur, cum tamen gehennæ ignibus ardens flammam non timeat corpoream. Nutibus verò sanctus coëgit eum sic persistere: mansitque donec index totus combustus est, magis magisque interea se contorquens & lugens. Fecit hoc beatus Dominicus, vir fortis in fide, vt illudere sibi volenti illuderet: tandemque ferula, quam semper apud se gerebat, eum fortiter percussit, dicens: Recede nequam. Is ictus talem reddebat sonum, qualem solet siccus venter plenus vento. Recedens autem nequissimus spiritus, fœtore post se relicto, declarauit quis esset. Meritò sanè inter Angelicas potestates coronandus est, qui tanta vi compressit & prodefecit diabolicas peruersitates. Hæc & permulta alia tum virtutum exempla, tum miraculorum signa per beatum Patrem Dominicum virtus altissimi Romæ edidit Honorio Pontifice, qui Ordinem Prædicatorum confirmauit, & sanctum virum benigno fauore prosecutus est, omnique honore dignum existimauit. Soror Cæcilia, cum esset annorum septendecim, prima è manibus S. Dominici habitum Ordinis accepit: eaque Bononiam translata, vt illic S. Agnetis monasterium instauraret. ibidem etiamnum viuit in senectute bona & summa vitæ sanctitate. Hæc ea, quæ hic memorata sunt, oculis suis vidit, & auditione accepit, bonaque fide aliis narrauit.

Sanctus illusori sibi illudere volenti dæmoni.

Cæcilia, prima sanctimonialis Dominicana.

VIII. In Hispania beatus Dominicus duo instaurarat cœnobia. Itaque non quæ sua sunt quærens, sed quæ Iesu Christi, eò properauit proficisci. Cum autem in Tolosæ regione cum multis fratribus iter ageret, & die quodam ceu veri Christi pauperes, ad prandium non nisi vnum vini scyphum haberent, atque essent inter eos qui in sæculo delicati admodum fuissent: eorum penuriæ pius vir condolens, iussit parum illud vini, quod habebant, in magnum vas fundi, & aquam abundè multam illi superfusam, fratribus apponi, qui erant simul octo. Biberunt ergò aquam, in vinum valdè bonum mutatam, ad satietatem, Domino gratias agentes. Superfuitque de vino, quod etat eis Christi beneficio ministratum. A Tolosa proficiscens Lutetiam vir sanctus, cum ad Rupem Amatoriam venisset, ibidem in ecclesia beatissimæ matris Dei vigilans pernoctauit, & itineris, & pietatis comitem habens F. Bertrandum virum sanctum, qui fuit Prouinciæ primus Prior Prouincialis. Altera luce iter agens, obuios habuit quosdam peregrinos Teutones: qui audientes eum cum socio psalmos & lectiones crebrò recitare, piè admodum se illis adiunxere: & cum ad pagum quendam venissent, inuitarunt sanctos, & more suo laute eos acceperunt, eodem modo diebus quatuor eos tractantes. Quarto autem die ingemiscens beatus vir, dixit ad socium: Reuera, frater, sentio me læsum in conscientia, quod horum peregrinorum carnalia metimus, cum eis spiritalia non seminemus. Si placet ergò, flexis genibus rogemus Dominum, vt det nobis cognitionem sermonis eorum, & vt possimus Germanicè loqui, & Dominum Iesum eis annunciare. Orant igitur, & stupentibus peregrinis, loquuntur Teutonice: idque aliis diebus quatuor quibus cum eis gradiebantur, & de Domino saluatore sermones miscebant. Tandem vbi Aureliam ventum est, Teutones ab eis recesserunt, illorum precibus se humiliter commendantes. Altero die beatus Dominicus dixit fratri: Iam frater ingredimur Lutetiam, & si cognouerint fratres, diuinitùs nos accepisse peritiam alieni sermonis, nos sanctos putabunt, cum simus peccatores: ad sæculares verò si diuulgatum erit, multæ patebimus vanitati. Quamobrem præcipio tibi, ne cuiquam mortalium ante meum obitum id reueles. Ita latuit res, donec sancto viro defuncto, per F. Bertrandum ad aliorum notitiam perlata est. Iste F. Bertrandus vir sanctus fuit, & primus, vt diximus, Prouinciæ Prouincialis Prior, solebatque fere quotidie Missam pro peccatis celebrare. Sciscitante autem ex eo F. Benedicto, viro prudente, cur rarò pro defunctis, sæpissime pro peccatis sacrificaret, ille respondit: Vita defuncti, de sua salute certi sunt: nos in periculis fluctuamus. Ait illi F. Benedictus: Si sint duo mendici, alter sanis membris, alter iis carens: vtri potissimum opitulaberis? Respondit: illi sanè, qui se minus iuuare potest. Tum Benedictus: Nimirum, inquit, ii sunt defuncti, quibus nec os est ad confitendum, nec manus ad operandum: sed nostram opem postulant. Viui autem peccatores & os & manus habent, & possunt iis sibi consulere. Sed cum à sententia sua non deduceretur Bertrandus, sequenti nocte quidam terribilis defunctus apparuit ei, & fasce lignorum mire eum compressit, atque decies & eo amplius illa nocte eum excitans perterruit & vexauit. Igitur prodeunte aurora F. Benedictum ad se vocat, narrat totius noctis historiam: inde religiosè & lachrymabundus ad aram accedens, pro defunctis sacrificium obtulit, idemque deinceps sæpius fecit. Hic est, inquam, pater Bertrandus, vir sanctus & reuerendus, cui beatus Dominicus præcepit, vt non sua, sed aliorum peccata ploraret. Nouerat enim illum, ob sua peccata, nimias à se pœnas repetere. Tantæ autem efficaciæ illa beati Dominici iussio apud animum F. Bertrandi fuit, quod ab eo tempore, etiamsi vellet, pro suis culpis flere non potuit: ad aliorum lugenda errata, magna ei lachrymarum copia præstò fuit. Alio quodam tempore B. Dominicus iter agens, obuium habuit quendam sanctum Dei hominem, sed alterius linguæ. Dolens ergò non posse se eum alloqui, cælestisque consolationis & fraternæ ædificationis flagrans desiderio, Dominum orat, vt præter facultatem cum illo viro Dei colloquendi. Præstatur vtriq; copia variis loquendi linguis: & sic triduo spiritalibus colloquiis & diuinis sermonibus vicissim recreati, tandem à se separantur. Alias proficiscente eo cum F. Bertrando, ingens tempestas eis incubuit, quam multa pluuia secuta est. Ruente è cælo imbre & terram inundante, vir beatus illi signum Crucis opposuit. Itaque in tanta aeris intemperie, virtute Crucis protecti, adeò nihil ex pluuia molestiæ tulere, vt nec vestimentorum fimbria madefacta sit. Diuersum verò alias accidit, cum cadente pluuia, & viri beati & sociorum eius vestes maderent. Aliis ergò ob siccandas eas ad ignem remanentibus, beatus Dominicus sancti spiritus igne feruens, more suo in ecclesiam, illic in precibus pernox futurus, se ita madidus recepit. Mane cum aliorum, qui apud focum hæserant, vestimenta etiamnum humecta essent, eius adeò sicca reperta sunt, ac si tota nocte ad ignem iacuissent.

Aqua mutatur in vinum.

Diuinitùs accipit, vt possit loqui Teutonicè.

Vide sancti viri modestiam.

Docetur F. Bertrandus pro defunctis Missas celebrare.

Impetrat donum linguarum.

In multo imbre siccus ambulat cum socio.

IX. Anno reparatæ salutis 1219. Beatus Dominicus Lutetiam veniens, in cœnobio S. Iacobi triginta fratres inuenit. Apud quos ad breue tempus hærens, eis valedixit: & gratiæ Dei eos commendans, profectus est. Inde ad Castellionis castrum vbi accessit, capellanus eum hospitio accepit, cuius nepos è solario cadens, à matre & aliis pro mortuo plangebatur. Eorum vicem dolens vir beatus, cum lachrymis ad preces se prosternit. Exaudit eum Dominus, puer incolumis redditur afflictæ matri, dolor omnis in gaudium mutatur. Tum sacerdos pueri auunculus, magno apparatu conuiuio, multos pios homines inuitat. At pueri mater, quartana laborans febre, cæteris anguillas edentibus, eas vitabat. Videns id vir Dei, particulam exiguam anguillæ Cruce consignatam, illi offert cum his verbis: Comede in nomine Saluatoris. Comedit illa, & febris omnis abscedit. Tandem æstate beatus Dominicus Bononiam ingressus est, vbi iam tum apud S. Nicolaum magnus cum F. Reginaldo erat fratrum numerus: qui de aduentu beati viri gauisi, cum ingenti deuotione & reuerentia eum ceu patrem charissimum exceperunt: mansitq; vir Dei in ea vrbe vsq; ad supremum vitæ diem, dempto quòd Romam profectus fuit, & quædam Galliæ Togatæ, quam vulgò Lombardiam vocant, loca visitauit, itemq; Venetias. Diligebat autem verus Iesu Christi imitator Euangelicam paupertatem præ cunctis mundi opibus. Offerebat ei & fratribus, cum Bononiam venisset, Odericus quidam possessiones suas, quæ æstimabantur libris Bononiensibus ampliùs quingentis: sed ille diuitiarum contemptor, prorsus eas recusauit, conscriptamq; inde corà Bononiensi Episcopo chartam, iussit rescindi. Non enim volui, vt fratres haberent possessiones, sed eleemosynis frugaliter victitarent, contenti vilibus indumentis

Redit ad vitam eius precibus puer extinctus.

Crucis signo pellit quartanam febrem.

Recusat amplas possessiones.

mentis,& paruis atque humilibus ædibus. Absente eo, F. Rudolphus,procurator Bononiensis cœnobij, paruas & vilissimas fratrum cellas nonnihil in sublime euehere cœpit. Reuersus autem vir Dei,vbi id conspexit, Procuratorem & alios dolens & gemens reprehendit, erumpensque in lachrymas: Itane,inquit,tam cito vultis paupertatem abiicere,& magna palatia struere? Ipsoque iubente opus illud,quoad vixit, mansit imperfectum. In afflictionibus vir Dei non solum patiens erat,sed lætabatur etiam: tametsi multa tum cum fratribus victus & vestitus inopia premeretur,qua ille non mediocriter delectatus fuit. Ordinis canonem & ipse seueriter & integre seruauit,& à fratribus inuiolate voluit obseruari: & si qui id non fecissent, multa quidem mansuetudine & blandis verbis eos puniebat, ita vt nemo turbaretur,etiamsi esset grauis ei mulcta irrogata. Occurrit ei quandoque frater à concione reuertenti. Aduertit autem vir sanctus, spiritu edoctus,illum secus,quam Canon præscriberet,viuere. Salutat ergo eum,rogat quo eat,num quid apud se habeat,quod nefas sit habere. Ille se cernens deprehensum, erubescit,ferre se pecuniam humiliter fatetur. Eam vir religiosissimus mox iubet proiici,& fratrem indicta satisfactione emendat. silentium statis horis semper tenuit: à verbis ociosis penitus abstinens,semper de Deo loquebatur.

Magna eius patientia.

Item eius silentium & abstinentia ab illicitis.

Eodem anno,quo beatus Dominicus Bononiam venit, F. Reginaldus ab illo Lutetiam missus est,vt Christum euangelizans,etiam illis aliquid gratiæ spiritalis impertiret. Affligebantur ea re non mediocriter fratres, quos Bononiæ Reginaldus collegerat,& paterno affectu consolatus erat. Paruit beato Dominico Reginaldus veniensque Lutetiam,magno spiritus feruore prædicabat Christum Iesum,idque non verbis duntaxat,sed etiam factis. Verùm non diu passus est Dominus eum manere in hac vita. Placita enim erat illi anima eius: propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum. Prius tamen dedit ei duos filios egregios,insignem magistrum Iordanum, qui proximus fuit à beato Dominico Magister generalis eius Ordinis, & F. Henricum Coloniensem,vtrunque natione Germanum: de quorum ineffabilibus virtutibus malim sanè humiliter tacere,quàm parum dignè eas commemorare. Et quis tandem gloriam virtutis eorum poterit explicare? Per id tempus F. Matthæus primus & vltimus huius instituti Abbas, Prior erat Parisiensis monasterij. Is quia nouerat Reginaldum olim Decanum Aurelianensem, apud homines eximium,celebrem & delicatum fuisse, aliquoties ab eo percontabatur non sine admiratione, an non molestus ipsi esset tam durus & asper habitus & modus viuendi. Cui ille respondit: Nulla mihi in hoc instituto videor merita colligere,quod nimium illud mihi semper arrisit. Nimirum cælesti vnctione vir iustus perfruens,iugum durum Euangelicæ paupertatis suauiter tulit: & graue onus monasticæ religionis,suaue fragrans vnguenti eius odor admodum tolerabile ei effecit. Iam breue tempus fecerat Parisiis & morbus eum inuasit. Languebat corpore, spiritu roborabatur. Propinquans verò ad extrema, cum eum admoneret F. Matthæus Prior de suprema Vnctione accipienda, quod lucta mortis & dæmonum immineret,ita respondit: Ego luctam hanc nihil reformido: immò etiam lætabundus & expeto,& expecto. Mater misericordiæ, mater Domini mei Iesu Christi me Romæ vnxit, in qua equidem confido,& ad quam cum ingenti desiderio proficiscor. Attamen, ne Ecclesiasticam Vnctionem contemnere videar, placet mihi eam percipere,& oro vt mihi adhibeatur. Ea religiosè percepta, coram fratribus Dominum orantibus,feliciter à corpore migrauit. O verè beatum virum, in die obitus sui benedictum, qui nec ad mortis acerbitatem, nec ad dæmonum immanitatem expauit: sed confidens in Domino & suauissima matre eius, ad illam æternam vitam cum gaudio festinauit. Humatum est corpus eius in Ecclesia S. Mariæ de Campis, quod fratres nondùm haberent proprium cœmeterium, anno Christi 1219. Eo defuncto,Iordanus & Henricus, quos diximus, homines cum primis gratiosi,qui in eius manibus votum nuncuparant, in capite ieiunij Quadragesimalis, Fratribus cantantibus, Immutemur habitu,vestibus suis reiectis,sancti Dominici induti sunt. Hi sanè duo fontes sunt lympidissimi,qui,vt visio significarat,de obturato fonte mox scaturiêre. Erant corpore virginei & mundissimi, doctrina præstanti,moribus suauissimis. Hi sunt duæ oliuæ,pietatis & misericordiæ visceribus affluentes,qui gratissimo odore totam Ecclesiam adsperserunt. Hi sunt candelabra, super quæ, clara & quæ non marcescit Sapientia, lucem pedibus insipientium præbuit in hac vita, quæ etiam nunc lucentia coram Domino, augent gaudia sanctorum. X.

Reginaldus mittitur Lutetiam.

Sapient. 4.

Iordanus & Henricus egregii viri fiunt Dominicani.

Infirmatur S. Reginaldus.

Inungitur oleo infirmorum.

Migrat ad Dominum.

Antiphona Immutemur habitu.

Apoc. 11.

Sapient. 6.

Illis diebus beatissimus pater Dominicus,exemplar religionis, & virtutum speculum, Bononiæ degens,sicut oliua fructifera in domo Dei, virtutum & famæ floribus redolens, verbis & exemplis radians, gratia deuotionis pinguescens, incomparabiles fructus attulit: & tanquam lignum vitæ in medio paradisi, inter fratres constitutus,Deo gratissimam, angelicæ similem, hominibus admirandam, solis perfectis vix imitabilem duxit vitam. Cuius excellentissimam vitæ sanctitatem, cum pro dignitate non possim,simplici oratione vtcunque referre conabor. Fuit vir beatus cum primis humilis, mansuetus,patiens,benignus,tranquillus,pacificus,sobrius,modestus, in cunctis actionibus suis valdè maturus,regularis obseruantiæ prudens & discretus institutor, cultor præcipuus, executor strenuus & iustus, integrè & perfectissimè præ omnibus suum institutum siue ordinem obseruans, in nullo sibi parcens, seueritatem communis vitæ consectans, in omnibus semper ad Canonis præscriptum se gerens. In templo, refectorio, in cibo, potu & vestitu, in ieiuniis, vigiliis & aliis Prædicatorum regulam & institutum exactissimè custodiuit,& à fratribus quoque accurate voluit custodiri. Interdùm quidem aliis nonnihil rationabiliter indulsit,& Canonis gratiam fecit; sibiipsi verò supra humanum modum asper & rigidus, nullum penitus voluit dare laxamentum. Aliis duo pulmenta edentibus,ipse vno contentus fuit. rara enim & excellens erat in eo virtus abstinentiæ. F. Rudolphus procurator quandoque etiam aliud ferculum, quod pitantiam vulgò appellant, fratribus apparabat. Id sentiens vir beatus, clam ad se accito dixit: Cur vis enecare fratres, altero hoc edulio apponendo? Dicebat hoc,quod ipse exigua alimonia contentus esset. Cum idem Rudolphus ei annonæ inopiam indicaret, ad ecclesiam eum iussit abire, & deprecari Deum. Illo eunte, non rarò sequebatur vir Dei, obtinuitque precibus suis, vt semper fratribus suppeteret, vnde commodè sustentarentur. Apponente Rudolpho fratribus exiguum panis, quod supererat: (sic enim iusserat vir Dei) eius meritis ita augebatur, vt omnibus abundè sufficeret. Quodam ieiunii die cum in refectorio fratres panem non haberent, vir sanctus signo dato innuit Procuratori, vt panem eis apponeret. Illo dicente, panem non adesse, vir Dei alacri vultu erexit manus suas, & laudauit Dominum. Confestim in refectorium ingrediebantur duo,totidem canistra ferentes, alterum panibus, alterum ficis siccis plenum, quibus fratres abundè sunt refecti. Sanctos enim prædicatores, spe & pennis contemplationis ad sublimia se subrigentes; & neque serentes, neque metentes, neque in horrea congregantes, nihil sollicitos quemadmodum Dominus iubet, quid comedant vel bibant, pater cælestis pascit. Eiusdem cœnobii Procurator dolens quandoque; retulit ad virum Dei, non nisi duos panes haberi in monasterio, cum magna esset fratrum multitudo. Ille panes iubet in minutas particulas scindi,easque benedicit: & de Dei benignitate confidens,dicit ministro,vt singulis fratribus duas vel tres particulas apponat. Facit hoc ille etiam secundò & tertiò, & panes augescunt: atque abundat plus, fratribus iam saturatis, quam fuerat ad mensas illatum. Solebant fratres eius cœnobii propter paupertatem initio aquam plerunque bibere: sed infirmis vndecunque vinum, quoad fieri potuit, conquirebatur. Eo quandoque exhausto, frater, qui ægrorum gerebat curam, cum multa commiseratione id B. Dominico nunciauit. Is suo more ilicò ad precandum Dominum se contulit, hortans cæteros, vt & ipsi sic faciant. Porrò cœnobii Prior dixit ægrotorum curatori, XI.

Psalm. 51.

Genes. 2.

Catalogus virtutum S. Dominici

Precibus obtinet fratribus necessarium victum.

Ezech. 1.

Matth. 6.

Panes diuinitùs augentur.

tori, vt subleuaret vas, & quantum liceret, è vino infirmis ministraret. Eo iussa capessente, vas reperit vino plenum. haud dubio diuinitus illi infuso. Item vini.

XII. NVLLA beato viro solicitudo vel cura fuit vestitus sui. Indumenta eius erant sanè vilia, atque inde in Domino gloriabatur, nec erubuit etiam apud magnos viros vili habitu apparere. Nam breui quodam & abiecto aliquando scapulari, vt vocant, indutus, noluit cucullo se tegere apud viros quosdam primarios. A superfluis omninò abstinens, hyeme & æstate solam tunicam sibi sufficere voluit. Nunquam neque domi, neque foris lecto vsus est, siue sanus, siue ægrotus esset. Humi cubabat, vel in scamno, storea aut crate straminea, aut paleis, vel sacco: atq; ita nocte dormiebat vestitus, vt interdiu ingrediebatur, nisi quod soccos detrahebat pedibus. Semper ad lumbos catenam habebat ferream: quam eo vita functo in eius corpore inuenit F. Rolandus, ablatamque sibi retinuit, sed postcà dono dedit patri Iordano Magistro Ordinis, beati Dominici sanctissimo successori. Post Completorium, vt vocant, & preces à fratribus communiter Domino oblatas, illos voluit se ad dormiendum conferre: ipse in ecclesia, precaturus clam, permansit. Orabat autem cum ingenti clamore & gemitu, in eumque planctum & motum erumpebat, vt in propinquis locis dormientes excitarentur, & plerunque ad lachrymas permouerentur. Ita orans, vsque ad nocturnas preces pernoctauit, ac nihilo minus cum fratribus eas preces persoluens, cantabat alacriter, & alta voce. Solebat etiam per vtranque transire chori partem, voce iubilante monens & inuitans fratres, vt psalmodiam altè & distinctè depromerent. Post absolutas noctis preces tradens cor suum ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, ita in oratione perstitit, vt nunquam visus sit in lecto dormire. At tamen inuentus est nonnunquam præ lassitudine sedens, vel in assere aut terra iacens obdormiuisse. Tam autem erat orationi intentus, vt propter tumultum & strepitum qualemcunque nihil ab intentione reuocaretur: Nocte quadam ante aram ad preces prostratum malus dæmon interturbare volens, grandem lapidem è tecto ecclesiæ deiecit, idque eo impetu, vt tota ecclesia eius casu circumsonaret. vsque adeò autem capiti eius propinquus fuit lapis, vt ruens capitium eius contingeret. Sed viro Dei nihil se mouente, hostis terribili voce eiulans, cum multa ignominia abscessit. Cernens autem terroribus se illum frangere non posse, illudere ei voluit. Oranti enim post Completorium in specie fratris Deum obsecrantis ante quoddam altare apparuit. Eum fratrem esse existimans vir Dei, signo quodam iussit ire cubitum. Ille caput inclinans, abiit. Postea vir sanctus monuit fratres, ne quis post vltimum signum in templo permaneret. At ille fictus & commentitius frater, semel atque iterum orare se simulauit. Accessit ergo ad eum vir Dei; & ait: quæ est ista inobedientia, quòd iam tertiò id facis, quod ego vetui, nè quisquam faceret? Tum ille nequissimus cachinnum sustollens, Effeci certè, inquit, vt silentium frangeres. Cui vir sanctus: Noli miser, ait, lætitia efferri, ex re nihil tibi profutura. Ego possum silentium relaxare & loqui, vbi mihi expedire visum est. Occulto sanè & iucundo quodam iudicio suo nequissimi hostis insidias & fraudes electis suis Deus facit ad meritum & salutem proficere. Vidit nocte quadam beatus Dominicus fratrum illum accusatorem ceu ferreis manibus tenentem chartam, & ad lumen lampadis eam legentem. Interrogante autem viro beato, quid legeret, respondit, se peccata fratrum eius legere. Magna ergò authoritate præcepit ei vir sanctus, vt chartam illuc relinqueret. Fecit id ille virtute Christi compulsus. Inuenit autem quædam in ea S. Dominicus, quæ filios suos admonuit vt emendarent. En vi capitur iniquus in insidiis suis, & pij ab angustijs extrahuntur. Quodam tempore B. Dominicus nocte vigilans, & muros Hierusalem custodiens, vidit eum, qui circumit, tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret, per omnia monasterij loca peruagantem, dixitque ad eum: Quid ità hic circumis cruenta bestia? Ille respondit: Propter lucrum, quod hîc facio. Ait ei vir sanctus: Ecquid lucraris in dormitorio? Respondit Dæmon: Somnum necessarium eis aufero, quietem interpellando: efficioque vt cunctabundi surgant, pigritia eos retinente: horrorque vt à diuinis officiis se subducant. Præterea verò si mihi id permittatur, nocturnas corporis inquinationes & libidinosos motus in dormientibus excito. Indè vir Dei de templo interrogauit, quid in tam sancto lucraretur loco. Respondit ille, Id ago, vt tardè huc veniant, citò hinc recedant, suique immemores sint. De refectorio sciscitanti viro B. ait. Ecquis non plus, quis non minus? De colloquii loco interrogatus, cachinnatus dixit: Hic locus totus est meus. Hîc existit risus, hic vani referuntur rumores, & verba inania proferuntur. Postremò ad locum Capitularem à beato patre ductus, cum horrore quodam refugit: Iste, inquiens, locus mihi tartarus est. Si quid enim alibi lucrifeci, eius hic facio iacturam. Hic namque admonentur fratres, hic confitentur, hic accusantur, hic verberantur, hic absoluuntur. Qua causa locum hunc præ cæteris abominor, planeque detestor. Ita miser ille, cogente illum sancto viro altissimi virtute, malitiæ suæ detexit fraudes, vt videant iusti, & illum irrideant, sibique à laqueis eius caueant, ne irretiti capiantur.

Stratū eius. Catena ferrea ad lumbos. Vigiliæ & preces eius. Eccl. 39. Dæmon el inlus. as, fed mox retrua. ditur. Dæmon annotat fratrū peccata. 1. Petr 5. Dæmones vbique insidiantur fratribus. Locū colloquii mon... chorum d à bolus sibi vendicat: Capitulū verò [illegible] odit & detestatur.

XII. SVMMVS fuit beatus Dominicus paupertatis amator, in cunctis actionibus & motibus suis illam præ se ferens, filios & fratres suos ad eam consectandam accuratè inuitans admonitionibus & exemplis. Huius diuinæ & singularis discipulorum Christi virtutis studio possessiones, quas habebat, abiecit, oblatas recipere noluit, statutoque perpetuo seueriter cauit, nè in ipsius Ordine haberentur. In structuris voluit magnos vitari sumptus. In templis quoque curiositatem fugit, studuit paupertati. In cultu & ornatu vestium Ecclesiasticarum; sanctitatis & paupertatis voluit signa extare potiùs, quam opes ostentari. Eam ob rem, dum viueret, multum in id incubuit, ne fratres in altaribus Sericis vterentur vestibus, aut argenteis vel aureis vasis, demptis calicibus: sed sacra indumenta maluit è panno simplici haberi. Iniunxit quoque fratribus, & ipse quoque obseruauit, vt vilibus induti vestibus, nunquàm in itinere apud se pecuniam ferrent, sed vbique victitarent eleemosynis. Possessionibus suum institutum obscurari omninò noluit, idque in sua Regula scribi mandauit. Scribit vir prudens, spinas semen in ipsas coniectum suffocare. Itaque ne pungens diuitiarum solicitudo, & anxius rerum labentium amor, sanctitatis fructum aut prædicationis semen opprimeret, paupertatem Euangelicam, quæ, reiecta solicitudine, de crastino non cogitat, amplexus est, mandauitque filiis amplectendam. Dum enim temporalibus curandis plus æquo incumbitur, minor habetur cura spiritalium, & plerumque prædicandi ministerium omittitur. Longè hoc abfuit à beatissimo patre nostro Dominico, qui nunquam sibi curæ esse voluit res temporarias: sed propter Christum & Euangelium, omnia detrimentum fecit, & vt stercora reputauit, Christi inopia diues effectus. Gaudebat ille inopia & penuria fratrum haud secus, atque lætari solent homines mundani rerum affluentia. Exultabat, quando nunciabatur ei annonæ defectus, nuditate delectabatur. Indè proculdubio existebat in animo eius abundans gratia, & charitas non ficta. Plerumque tunc fratres inopia pressi, cum sancto patre bibebant aquam, modicoque cibo contenti, læti Domino gratias agebant. Animæ enim illorum sicut adipe & pinguedine cælitùs replebantur. Hæc profectò patrum nostrorum vita, perfectio Euangelica fuit: nos autem vita viuimus tantum, & non erit tale nomen nostrum. Beatissimus Pater Dominicus non semel ostiatim petiuit eleemosynam, nec recusabat vir humilis porrectum sibi pro Christi nomine panem instar mendici accipere. Impellebat verò eum ad hoc non cupiditas aut egestas, sed humilitas & charitas. Quandoque sic mendicanti quidam integrum panem dedit, quem ille, flexis genibus, cum multa deuotione & humilitate, ceu munus à Deo oblatum, recepit.

Studium paupertatis. Vult suos fratres vilibus indui vestibus. Matth. 13. Matth. 6. 2. Cor. 8. Ostiatim petit eleemosynas S. Dominicus.

ANNO

LIB. IV.

ANNO Dominicæ incarnationis 1220. à confirmatione instituti Dominicani quarto, seruus Christi Dominicus pro eiusdem instituti siue ordinis conseruatione decreuit, vt Capitula generalia (sic enim Conuentus patrum celebres vocant) haberentur. Acceperat enim à Sede Apostolica plenam potestatem de toto Ordine disponendi, constituendi, & corrigendi. Mandauit ergò ipse primus ordinis generalis Magister, inclytus pater Dominicus per literas, vt Lutetiâ quatuor fratres mitterentur Bononiam ob celebrandum Capitulum generale. Missus est ergò venerabilis frater Iordanus Teuto cum aliis tribus. Eo tempore Iordanus necdùm tres menses fecerat in illo instituto: sed erat gratia plenus, & ad omne opus bonum paratus & idoneus. In hoc Capitulo siue Conuentu, cui beatus Dominicus præsedit, consilio sancti spiritus & illustrium virorum, quos acciuerat, huius Ordinis vel instituti locata sunt fundamenta. Ibi paupertas Euangelica primarius lapis fuit. Abiecerunt enim statuto perpetuo possessiones & reditus temporarios, etiam illis renunciantes, quæ apud Tolosam habuerant, paupertatem Christi Ægyptiorum diuitiis præferentes. Dixitque ad fratres beatus Dominicus: Ego dignus sum, cui hæc defunctio abrogetur. Inutilis enim sum & remissus: & qui omnes sanctitate anteibat, multum se in omnibus coram illis abiecit. Sed cum cessionem eius fratres non sustinerent, ex eorum consensu constituit, vt deinceps crearentur diffinitores, qui haberent potestatem de ipso & toto Capitulo statuendi & ordinandi, durante eiusmodi Conuentu seu Capitulo, salua postea manente Magistro generali ipsius reuerentia. Ita tum ob exstirpandos vitiorum frutices & virtutes plantandas, sancitum est ab illis egregiis patribus, vt quotannis generale Capitulum celebretur. Cum is autem Conuentus solutus esset, siue peractum Capitulum: F. Iordanus percepta beati Dominici benedictione, ei valedicens, rediit Parisios: vbi Euangelium secundum Lucam tanta dexteritate & gratia fratribus prælegit, vt eius doctrina multum proficerent in scientia & notitia veritatis, & pietatis affectu. Erat enim conuersatio eius sancta, & vita perfecta: vnde fiebat, vt doctrina & grata & fructuosa esset.

I.

Bononiæ primum generale Capitulum celebratur.

Sancitur, quod singulis annis debeat celebrari Capitulum, &c

HACTENUS beatus pater Dominicus authoritate sedis Apostolicæ Ordinem suum multo studio gubernarat: at illustres patres, qui ad Conuentum generalem Bononiam acciti fuerant, eum vnanimiter sibi & toti instituto præesse voluerunt: Creatus igitur ab eis magister & rector, erat inter eos tanquam vnus ex illis, nisi quod rigore primus, abstinentia, vigiliis, castigationibus corporis sui præcipuus, sanctitate summus, humilitate altissimus fuit. Diu noctuque intererat diuinis officiis, mensa fratrum præ omnibus parce vtebatur. Religiosæ institutionis cultor erat, custosque præcipuus, omnique studio id agebat, vt syncere & integre obseruaretur. Quod si nonnunquam, vt se habet humana infirmitas, aliquid neglectum esset vel omissum, non sinebat multum abire: sed eam tamen fratribus corrigendis adhibebat rigoris moderationem, adeoque sese erga illos & seuere blandum, & blandè seuerum exhibebat, vt & meritas à reis pœnas sumeret, & illos tamen minimè perturbaret. Si vidisset fratrem aliquo delicto præoccupari, tanquam non videns dissimulabat: oblata verò temporis opportunitate, cum multa mansuetudine dicebat illi: Frater, non rectè egisti, rem illicitam perpetrando: sed da gloriam Deo, & confitere peccatum tuum. Porrò quemadmodum se patrem exhibebat verbera correctionis inferendo: ita sane & matrem in spiritu lenitatis se declarare nouerat, vbera consolationis admouendo: eratque consolatio eius suauis & efficax, ita vt quisquis ad eum veniret animo afflicto, non sine recreatione abiret. Seipsum & animas fratrum suorum solicite custodiebat, diligenter curans, vt honestè & religiosè in omnibus sese gererent. Et quia scriptum, Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo: si quem vidisset fratrem, cuius habitus nec ad formam religionis, nec ad paupertatis normam esset accommodatus, non tulit, donec esset frater ille emendatus. Quotidie fere, nisi multum fuisset impeditus, ad fratres concionem habuit vel collationem. Loquebatur autem cum tanta animi deuotione & lachrymarum copia, vt fratres quoque compuncti corde, in lachrymas erumperent. Atque hic sane parem non habuit, qui sermone suo perinde fratres ad lachrymas & compunctionis gratiam emolliret. Si vidisset fratres aliqua oblata occasione mœstos & afflictos, totis visceribus condolebat eis, & orationum suarum præsidiis eos tuebatur. Multos saue pro suorum consolatione à morte ad vitam reuocauit, & à variis liberauit morbis. Frater quidam Bononiæ infirmis custodiendis deputatus, reliquias carnium non rarò absque superioris bona venia comedebat. Fecit hoc idem ad vesperam diei cuiusdam, & arreptus à dæmone, horrendos edidit clamores. Fratribus accurrentibus non defuit pius pater, dolensque obsessi vicem, obiurgauit nequam spiritum, quod corpus fratris sui inuasisset. Dixit autem satan: Ingressus sum in eum, quòd ita commeruisset, vescens carnibus ægrotorum contra tua decreta. Respondit B. vir: Ego verò absoluo eum authoritate Dei à peccato, quod fecit: tibique præcipio in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt exeas ab eo, nec porrò molestus ei sis. His dictis, e uestigio frater curatus est.

II.

S. Dominicus creatur primus Magister generalis.

In fratribus puniendis moderatio.

Eccl. 19.

Eius quotidianæ ad fratres exhortationes mirè efficaces.

Profligat dæmonem.

Si qua occasione exeundum esset viro sanctissimo, tum per se, tum per socios fratres proponebat verbum Dei, & aut disputans, aut conferens, siue docens, vel orans, à diuinis eloquiis proferendis non cessabat. Quandò autem loquendum vel orandum, vel aliis vacandum erat, dicebat sociis: Præcedite me: interim cogitemus de Saluatore nostro. Tum verò audiebant eum ingemiscentem ad Dominum, medullitusque suspiria trahentem. Nunquam visus est iratus, aut commotus vel turbatus labore itineris, aut quacunque occasione: sed semper in rebus aduersis & duris patiens erat, & nudis pedibus iter agebat. Si per pagos aut vrbes eundum esset, induebat calceos: inde egressus, exuebat. Calceos ferebat in humeris, cucullumq; & alias vestes, nec volebat in his ferendis alium sibi vicarium substituere. Si ad lapidem aut res alias pedem offenderet, nihil motus, dicebat: Hæc est pœnitentia, sicq; alacri vultu ite pergebat. Ita nudis pedibus Romã proficiscens, vbi venit ad locum quendam acutis lapidibus asperum & scrupulosum, dixit socio: En ego miser quandoque coactus sum hic calceos induere. Illo causam inquirente, beatus vir respondit: Multa pluuia tum exciterat, vnde riui & flumina magna acceperant incrementa. His dictis, iam lætabatur itineris incommoditate, laudansq; & benedicens Deum, alta voce cantabat hymnos, Aue maris stella, &, Veni creator spiritus. Cumq; venisset ad inundantes aquas, Crucis signum contra illas edidit, aitq; socio multum formidanti, vt transiret. Ille de obedientia patris benè sperans, itemque de signo Crucis ab illo expresso, cum eo per pericula tumescentis aquæ securè & feliciter penetrauit. Quandò cum sociis erat in itinere vir Dei, & ad hospitium diuertere oportebat, non pro suo, sed illorum arbitratu hospitium inquirere consueuit. Per vrbes & pagos ambulans, vix vnquam à terra oculos attollebat. In itinere constitutus, si posset haberi copia templi, quotidie fere sacrificium offerebat. Inter sacrificandum autem multæ ab oculis manabant lachrymæ. Veniens ad hospitium, si esset illic ecclesia, semper eò se oratum conferebat. Quando extra monasterium erat, audito primo signo nocturnarum precum, surgebat, & fratres excitans, cum multa deuotione totum diuinum officium absoluebat horis & temporibus suis, tum nocturnis, tum diurnis, nihil penitus omittens. Persoluto Completorio, etiam in itinere positus cum sociis, silentium non minus seruabat, quam si esset in monasterio. Manè proficiscens, & ipse intra silentium se tenebat, & fratres idem facere volebat, vsque ad horam tertiam. In paleis dormiebat vestitus & calceatus, perindè vt incedebat, nisi fortè soccos detraheret. Iter faciens, nihil de continuo ieiunio remittebat à feriis exaltatæ S. Crucis vsq; ad Pascha. Æstate quoq; omnia ab Ecclesia indicta ieiunia seruauit, semperq; sextis feriis ieiunare voluit. Quicquid esset appositum, pariètet edebat, nisi quod carnes noluit edere, nec cibos vllos carnibus admixtos vel

III.

Animi tranquillitas.

Nudis pedibus agit iter.

Cum socio Crucis expresso signo aquas penetrat.

Horas suas Canonicas debitis semper temporibus persoluit.

Abstinet semper a carnibus.

vel sanguini, vbi id scire potuit. Si parùm & tenuiter esset appositum, gratulabatur in Domino. Ad fratrum monasteria veniens, illis accitis concionabatur, proponens verbum Dei cum multa consolatione. Si illic mora esset facienda, in cibo & mensa fratribus se conformabat, seruabatque Canonem monasticum integrè & perfectissimè, idem à fratribus vt fieret, accuratè insistens. Erat vir sapiens, prudens, sobrius, iustus, patiens, valdè misericors, comis inprimis & affabilis. Aliquando Romam proficiscens, in itinere in grauem incidit morbum, nec tamen ea causa voluit ieiunium soluere, aut carnes edere, aut ferculum lautiùs admittere, præterquam ex pomis aut rapis confectum, quo interdùm est vsus, omnia Canonis monastici ieiunia haud secùs afflicta, quam integra valetudine obseruans. Idem fecit Viterbij & Mediolani morbo vexatus. Remittente se morbi dolore, cum fratribus de Deo miscebat colloquia, aut legebat ex libro, aut ipse sibi legi curabat, laudabatq; Dominum. Ægrotans lætabatur: quemadmodum semper gaudere potiùs solebat in aduersis, quàm secundis & iucundis rebus.

Nec ægrotus vult soluere ieiunium.

IV. MAGNA in id cura incubuit primus hic prædicatorum dux & parens, vt seipsum exhiberet operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis: ne quod lingua extrinsecùs sonaret, vita reprehensioni obnoxia deturparet. Curauit igitur priùs opere exercere, quod posteà alios docturus esset. Conciones crebrò habuit, non tacebat veritatem, & salutare Dei, vt posset cum Propheta dicere: *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo.* Sermo eius erat ignitus valdè, & qui auditores mirè permoueret. Sub concionibus multæ ex eius oculis distillabant lachrymæ, ita, vt complures corde compuncti flerent. Concionabatur generatim ad omnes, ad populum, ad studiosos, ad sapientes & insipientes. Omnibus se debitorem existimans, non abscondebat à concilio multo veritatem & misericordiam Dei. Monasteria sua inuisens, ad fratres sermones habuit: hortabatur eos, vt summopere curarent salutem animarum, & ad prædicandum aliis promptos, paratosque se exhiberent. Atque vt in eo diuino ministerio liberiùs & expeditiùs versari possent, noluit vt apti & idonei ad conciones faciendas, ad easque deputati, rerum temporalium cura ad alia distraherentur. Et initio quidem decreuerat vir S. vt laici illiterati fratres temporalia administrarent: cæteri fratres orationi, meditationi, prædicationi vacarent. Sed ad eiusmodi administrationem non assensere illi prudentiores aliquot fratres, veriti ne quas ea pareret absurditates. Et quia sine sanctarum notitia scripturarum perfectus prædicator nemo esse potest, hortabatur fratres fideliter vir sanctus, vt semper in noui & veteris Testamenti lectione essent: atque ipse quoque Euangelium secundum Matthæum & Pauli Epistolas apud se ferens, multum in eis lectitabat, vt propemodum memoria retineret. Euangelicam enim & Apostolicam doctrinam & vitam amans & amplectens, philosophica figmenta non magnipendebat. Ad recipiendas peccatorum confessiones paratus & benignus fuit, ad consolandos afflictos omnes humanus & candidus. Optimè nouerat mederi tentatis & perturbatis omnibus, maximè fratribus suis, misericordiæ visceribus affluens, efficacibusque & gratis verbis semper abundans. Sacerdos quidam videns B. Dominicum & fratres eius in conciones feruenter incumbere, nulla terrenorum premi aut angi cura, cæteris posthabitis, non nisi studiis spiritalibus operam dare, eorum vitam pia quadam æmulatione appetiit, beatum se fore existimans, si aliquando posset ad eorum imitationem se componere. Plane igitur apud se statuit, spretis omnibus, ad illos se adiungere, modò noui Testamenti codicem haberet, quem ad concionandum necessarium putabat. Hæc illo cogitante, ecce iuuenis quidam adest, sub veste habens codicem venalem. Interrogatus à presbytero, cuiusmodi sit liber, indicat esse nouum testamentum. Lætatur presbyter, eumque mox sibi comparat. Sed accepto libro, statim adfuit tentatio: hæsitare cœpit, num id propositum suum esset gratum Deo. Variis interim cogitationibus exagitato visum est, ex illo codice diuinum petere oraculum: fusisque Domino precibus, & forinsecùs ad librum expresso Crucis signo, & Dei nomine inuocato, codicem aperit, oculos ad locum primò se ipsi offerentem coniicit, occurrit ille in actibus Apostolicis, vbi B. Petro de Cornelii legatis dicitur: *Surge, descende, & vade cum eis, nihil dubitans: quia ego misi illos.* Mox igitur tanquam diuino confirmatus oraculo, mundo nuncium remittens, illos secutus est.

1. Tim. 2.

Psalm. 39.

Hortatur fratres ad legenda scripta diuina.

Quidam Sacerdos sanctorum patrum conuersatione ædificatus, adiungit se illis

Actor. 10.

V. NON ignorabat sanctus pater noster, piissimum Deum humanas animas æterno amore prosequi. Itaq; totus in eo erat, vt animas omnes illi adiungeret. Inerat ei mira quædam, & penè incredibilis salutis omnium æmulatio, zeloque feruentissimo nitebatur molas iniqui dæmonis conterere, & de illius dentibus eruere prędam. Nec modò Christianorum, sed etiam gentiliū appetebat salutem, quos etiam per seipsum adire constituerat, vt eis verbum fidei prædicaret. Tantus certè ille animarum zelator fuit, vt vix ea in re parem habere videretur. Nam cum etiam adhuc iuuenis esset ætate, ea charitate plenus fuit, qua maiorē nemo habet. Quædam enim mulier in patria adhuc manenti conquesta fuit, fratrem suum à Saracenis teneri captiuum. Ille mox vendendum se obtulit pro captiui redemptione: vt, sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ille pro fratre animam suam offerret. Cupiens etiam peregrè proficisci, & pro salute proximorum exul degere, fratribus suum exposuit desiderium, ad exteras nationes abeundi, ita dicens eis. Cum nostrum constituerimus institutum siue Ordinem, ad gentiles migrabimus, vt eos prędicando adducamus ad Dominum Iesum Christum. Interim exemplo Christi & Apostolorum eius, filios, quos dederat ei Deus, misit in diuersas regiones prędicare pœnitentiam in remissionem peccatorum. Instruxit verò illos, vt spem suam in Domino reponerent, contenti piorum hominum eleemosynis. Egressi itaq; fratres, multam experti sunt penuriam, vias difficiles ambulantes. Contigit, duos ex illis iter agentes, cum iam hora nona abiisset, inter se conferre, vbinam necessarium possent adipisci alimentum. Ieiuni enim erant, & labore defessi: regioq; illa inops & ignota eis erat. Derepente autem ita solicitis adstitit vir quidam magnus in habitu peregrino, aitq; ad illos: Quid inter vos agitatis homines modicæ fidei? Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius, & omnia adiicientur vobis. Potuistis credere Deo, vt eius causa omnia relinqueretis: & nunc metuitis nè vos fame confici patiatur? Qui dat iumentis escas ipsorum, non sinet inedia perire filios suos. Et hoc vobis erit signum: Transibitis hunc agrum, & in proxima valle pagum non magnum reperietis: in cuius ecclesiam vbi ingressi eritis, sacerdos vos inuitabit. Sed quidam superueniens miles, vi ab illo tollet vos. Illis autem ita pie concertantibus, patronus ecclesiæ & vos, & sacerdotem, & militem lauto conuiuio excipiet. His dictis disparuit: fratribus autem omnia ita vt dixerat, euenerunt. Reuersi indè Parisios, fratribus qui tum pauci & pauperrimi illic erant, rem gestam indicârunt. bonus pater familias Dominus Iesus propheticum B. Dominici sermonem complens, hodieque seruis suis largiter eleemosynas subministrat. Paucos quidem à principio B. Dominicus fratres habuit, & nihilo minùs ablegauit eos, vt vbiq; concionarentur. Misit verò eos cum multa fiducia, nihil hæsitans, tametsi erant in iis simplices quidam & parum literati. Nouerat placuisse Deo, per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Illis autem propter rei nouitatem & imperitiam sese excusantibus, ita dicebat: Ite, & fructum facite: ad hoc enim vocati estis: hortamini eos, vt agant pœnitentiam, propter ea, quæ & vos aliquando, cum adhuc mundi amor vos teneret, perpetrastis. Qui enim conuerterit peccatorem ab errore viæ suæ, liberabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum suorum. addebatq; vir S. Confidite in Domino, & nihil vobis deerit. Dicebat id securus de protectione Dei cæli, cui eos precibus commendabat. Ibant igitur illi, & spiritu humilitatis, zeloq; Dei ducti non mediocrem adferebant fructum. Turbabantur omnes iniqui, quia virtus diuina multiplicabat eos. Sed quos B. Dominicus periculis obiiciebat, dum sic eos mitteret, eos precum suarum clypeo protegebat. Venerunt ex illis fratribus duo in quandam Germaniæ Abbatiam Ordinis Cistertiensis, cui religiosus

Est salutis animarum sitientissimus Dominicus.

1. Iohan. 3.

Matth. 6.

Psal. 146.

Duo Dominicani sine pera & pecunia peregrinantes, prouidentia Diuina pascuntur.

Magna S. Dominici fiducia

1 Cor. 1.

Iacob. 5.

Fratres eius fructum faciunt.

præerat

F. Iohannes Episcopus Bornensis, quartus S. Dominici successor in magisterio.

præerat Abbas, Eberhardus nomine. Ei Dominus dormienti apparuit, dicens: Cras mittam ad te equos meos: tu illorum pedes ferro munies. Euigilans vir sanctus, commodam somni interpretationem adferre non potuit. Altera die venerunt duo illi fratres ad monasterium, (erat autem in diœcesi Constantiensi, & *Salem dicebatur.) Alter horum fratrum fuit vir illustris F. Iohannes Germanus, postea in Hungaria Bornensis Episcopus, quartus in Magisterio Ordinis B. Dominici successor. Cum autem iis in locis etiamnum incogniti essent Dominicani, Abbas Eberhardus rogauit ex iis, cur codices, virgam & habitum varium circumferrent. Respondit ei accuratè vir prudens & doctus F. Iohannes: Prædicatores, inquit, sumus: & decet nos libro scientiæ esse instructos. Et quia Virgo mater virga est aromatica, & Crux Christi dilectionis virga est, iis nos nitimur: & tanquam quibusdam scipionibus sustentamur. Porrò iuxta Prophetiam Zachariæ, quadriga vltima, è medio duorum montium æreorum egressa, equos habens fortes & varios, quadripartitam significat sancti Euangelii prædicationem: quæ è duobus confecta Testamentis, per viros variis ornatos scientiis virtutibus & miraculis, itemq; fortes aduersum dæmonum, mundi & carnis infestationes, paratos quoq; ad discurrendum prædicando per omnes terras, hoc extremo mundi tempore in totum infertur orbem terrarum. Angelus enim magni consilij misit illos. His auditis, Abbas ad eorum pedes procidit, eisque pia oscula affigens, Vos, inquit, reuera estis equi illi, quos Dominus ad me misit. Statimq; loris eorum pedibus, nouos calceos & vestes iussit illis proferri. Sunt autem eius monasterii fratres vsq; in præsens Prædicatorio ordini addicti.

Cant. 3. Psalm. 44. Zach. 6.

Dominicani cur equi dicantur.

Decanus quidam Galliæ, Romam iter habens, B. Dominicum Mutinæ concionantem vidit. A concione eum adit, de salute animæ suæ cum illo confert, inter alia dolenter commemorat ceu quoddam ineuitabile naufragium, quòd non possit carnis libidinem frenare: quæ res cogat eum ceu desperatum, ab aliis bonis operibus abstinere. Misertus eius vir Dei, fide qua plenus erat, eum confirmat, dicens: Abi, deinceps age viriliter, nihil de Dei immensa misericordia desperans. Ego tibi carnis continentiam impetrabo. Dixit ille, & ita factum est. Qui enim antea immundus & lubricus fuerat, castus & pudicus effectus est. En quantum potest deprecatio iusti. Eo tempore, quo B. Dominicus Bononiæ morabatur, erat ibi Magister Conradus Teuto, quem suæ sodalitati adiungi summoperè optabant fratres. Interea venerabilis quidam Cisterciensis instituti Prior illac proficiscens, pro singulari amicitia, quam cum beato viro Romæ contraxerat, eum Bononiæ inuisit: cumq; pridie Assumptionis beatissimæ Mariæ de cœlestibus dulcia inter se colloquia haberent, fiducia familiaritatis ait B. Dominicus ad amicum Priorem: Confiteor hoc tibi, Prior, me nunquam quicquam in hac vita postulauisse à Domino, quod non pro voto impetrarim. Nec tamen id vllus vnquam ex me resciuit, & tu quoq; illud tacitum habebis, quoad superstes ero. Ille admirans tam raram in sancto viro gratiam, simul etiam non immemor, quam ardenter cuperent fratres Prædicatores in suum contubernium perduci magistrum Conradum, ait ad eum: Roga ergò Deum, pater, vt tibi largiatur magistrum Conradum, quem intantum expetunt fratres habere socium. Respondit illi vir beatus. Rem, frater, difficilem petis: at tamen si velim hac nocte Dominum deprecari, de solita eius benignitate nihil ambigo, quin sit nostras admissurus preces. Absolutis Completorii precibus, vir Dei præsente Priore illo & vidente, in oratione more suo mansit in ecclesia peruigil. Illucescente die, fratribus Primæ preces persoluentibus, & Cantore hymnum, Iam lucis orto sidere, inchoante, ecce nouum reuera sidus futurum magister Conradus ad pedes B. Dominici aduoluitur, admitti se in fratrem instanter & humiliter orat & impetrat. Is F. Conradus vita religiosus, in prælectionibus dexter & gratiosus, & obitum suum, & locum, in quo esset decessurus, prædixit. Iamq, morte aduentante, Parthenopoli siue Magdeburgi degens, Priore & fratribus præsentibus, suauiter cecinit, Cantate Domino canticum nouum, alleluia. Et cum aliud non proferret, fratres dicebant septem Psalmos. Tum ille apertis oculis circumspiciens omnes, dixit: Dominus vobiscum. Illis respondentibus, Et cum spiritu tuo, subiunxit: Fidelium animæ per misericordiam Dei requiescant in pace. Fratres respõderunt, Amen, & cœperunt legere Psalmos quindecim graduum. Vbi ventum est ad ea verba Psalmi centesimi trigesimi primi. Hæc requies mea in sæculum sæculi: sublato brachio, & in cælum intento digito, ore iucundo & luculenta facie spiritum reddidit. Tum verò omnes pro reuerentia Saluatoris prostrati sunt, & quidã ex eis tantam sensere dulcedinem, quantam nec credere, nec exprimere potuerunt. Illi etiam qui defuncti corpus induerunt, mirum odoris fragrantiam percepere, quæ etiam in illorum manibus diu inhæsit. Verè beatas & efficaces patris nostri preces, quæ talem gratiæ filium, & gloriæ cohæredem impetrare meruerunt. Recepit autem B. Dominicus Bononiæ in suum institutum etiam Thomam Apulum, quem propter simplicitatem & innocentiam. vsque adeò charum habuit, vt eius specialis filius diceretur. Hunc sæculares socii eius per insidias è monasterio extractum, detracto religionis habitu, mundanis vestibus induerunt. Sed fratribus ad B. Dominicum concurrentibus, & dicentibus filium eius ad sæculum pertrahi violenter: ille mox ad ecclesiam properat, postulaturus opem à Deo. Et ecce simulatq; lupi illi rapaces fratri interulam vi induerunt, ille exclamauit: Ah totus exuror: nec potuit quiete frui, donec redditis illi sanctæ religionis indumẽtis, ad cœnobium reduceretur. Is postea diu superuixit, & multum vtilis atq; gratiosus fuit. Iurisperitum quendam Bononiensem amici eius per vim è monasterio extrahere volebant. Fratres metu affecti, cogitabant nobiles quosdam, ipsorum patronos, in sui defensionem accire: sed B. Dominicus ait ad eos: Non opus est brachio sæculari vel humano præsidio. Video enim Angelos ampliùs ducentos circa ecclesiam, quos Dominus fratribus custodiendis deputauit. Ita illi hostes, cælesti terrore perculsi, recesserunt. VI.

Decano lubrico impetrat continentiam.

Nihil vnquam petiit à Deo, quod non obtinuerit.

Mira efficacia precum sancti viri.

F. Conradi felicissimus obitus.

Precibus S. Dominicus eripit fratrē è manibus vi eum è cœnobio extrahentiũ. Item alium.

Anno post natum Saluatorem 1221. duo fratres ibant Bononiam ad Conuentum, quem generale Capitulum vocant. Illis verò iunxit se quidam ad iter accinctus, cursoris speciem præ se ferens, dixitque ad eos: Quo vos iter intenditis? Illis Bononiam dicentibus, vt interessent generali Capitulo, ait: Ecquid ibi tractabitur? Responderunt fratres: Constituetur illic, vt fratres euntes in mundum vniuersum, prædicent Euangelium omni creaturæ, & annuncient regnum Dei. Tum ille: Mittenturne, inquit, nonnulli in Pannoniam? Fratres dixerunt: Volente Domino, multi mittentur. Tum commentitius ille cursor in aera exiliens, terribili voce clamauit: Institutum vestrum, nostra ignominia est. & repente ab eorum oculis subtractus est instar fumi. Fratres autem illi postquam Bononiam venẽre, narrauerunt omnia patri Dominico, & aliis illic in nomine Domini congregatis. Eodem tempore magister Paulus Hungarus, Iuris Canonici publicus professor, ad Prædicatorum sodalitatem se contulit. Peracto autem hoc secundo Conuentu generali missi sunt fratres, qui pro monasterio sufficerent, in Angliam, quibus præfectus est F. Gisilbertus. Misit etiam B. Dominicus Paulum, quem diximus, in Pannoniam secundam, quam Hungariam vocant, cum sociis, è quibus vnus fuit frater Sadoch, vir magnæ perfectionis. In hoc ipso Conuentu vel Capitulo generali, venerabili viro Iordano absenti demandatum fuit ministerium Prioratus Prouinciæ Galliæ Cisalpinæ. Per id tempus S. Dominici institutum Parisiis complexus est Dominus Eberhardus Archidiaconus Lingonensis, vir multa virtute, opere strenuus, consilio circumspectus, authoritate magnus. Quanto is celebrius nomen & existimationem obtinuerat, tanto plures sanctæ paupertatis consectandæ exemplo ad meliora prouocauit. Amabat impensè F. Iordanum, & cum eo profectus fuit in Galliam Cisalpinam, desiderio videndi B. Dominicum. Porrò per omnes Galliæ & Burgundiæ partes, per quas iter habebant, & in quibus erat notissimus F. Eberhardus, Christum egenum & pauperem in corpore suo circumferebat. Tandem in morbum incidens Losannæ, cuius ciuitatis recusauerat Episcopatum, vitam hanc ærumnis plenam, celeriter quidem, sed omninò felicissimè finiuit. Paulò verò VII.

Vide vt dæmones oderint monachos.

Mittuntur fratres in Angliam & Hungariã.

Eberhardus Archidiaconus recusato Episcopatu fit Dominicanus.

Feliciter obit.

ante

ante suum decessum, cum iam certam de eo medici tulissent sententiam, idque ipsum tclarent, dixit ad Prouincialem: *Si medicorum iudicio moriturus sum, cur id mihi subricetur?* Non audiant sibi mortem impendere ij, quibus est mortis acerbum nomen. Ego verò morte non terreor: nihilque timendum ei, si terrestris hæc domus miseræ carnis dissoluatur, qui domum non manufactam, æternam in cælis, felici commutatione expectat. Ita ergò migrauit à vita, corpusculum illic terræ commendans, spiritum creatori. De eo sic scribit magister Iordanus: Felicis defunctionis eius hoc mihi laudabile indicium fuit, quod in exitu spiritus eius, cum me crederem ad dolorem cordis & turbationem spiritus concitandum, quadam econtra deuotione atque iucunda sum hilaritate perfusus, vt minimè flendum eum, qui migrasset ad cælũ, testimonio conscientiæ commonerer. Defuncto autem apud Losannam F. Eberhardo, F. Iordanus ad Insubres peruenit, demandatum ipsi per illam prouinciã ministerium executurus. *1. Cor. 5.*

VIII. INTEREA B. Dominicus in fratrum monasterio Bononiæ degebat, propediem de hoc sæculo migraturus. In eius sanè vtroque homine, id est, corpore & animo, tantus inerat decor & puritas, vt omnium in se & adspectum & affectum prouocaret. Erat statura mediocri, corpore gracili, pulchra facie & subrubicunda: barbæ & capillorum subrufus aliquantùm erat color. A fronte eius & superciliis quidam lucis radii micantes vibrabantur, cunctos ad eius amorem & venerationem permouentes. Vultu erat semper hilari & iucundo, nisi ad commiserationem proximi afflictio eum inflexisset. Manus habebat longas & elegantes, vocem egregiam, suauem, canoram, & tubæ instar. Caluus non fuit, sed coronam rasam prorsus integram habebat, paucis capillis respersam. Ita corporis huius membra finxerat Omnipotens conditor, vt essent donorum eius receptacula, & organa spiritus eius. Fuit reuera corpusculum beati viri templum spiritus sancti, quod nunquam fœdauit mortiferi peccati labes vlla, nec inquinauit insanæ libidinis turpitudo. Verè beata corporis huius membra, in quibus tanta fuit cordis & carnis, in Deum viuum exultantis, consonantia. Ad omnem enim sanctitatis perfectionem contendenti, magnus aderat carnis cum spiritu consensus. Agebatur enim spiritu Dei, & carni liberrimè imperabat. In perpetrandis miraculis, in gratia sanitatum & morbis curandis, quibus donis Christus illustres & gloriosos reddit sanctos suos, nulli secundus inuenitur. Porrò, quod est miraculis excellentius, tanta morum pollebat honestate, tanto diuini feruoris impetu ferebatur, vt eum vas honoris & gratiæ, vas omni ornatum lapide precioso, meritò prædicemus. Inerat ei animi mira quædam & constans æquabilitas, nisi eam erga aliquem afflictum misericordia & condolentia nonnihil interpellaret. Et quia cor gaudens exhilarat faciem, tranquillam eius interioris hominis constitutionem externa vultus iucunditas & serenitas perspicuè indicabat. Si quid secundum Deum ad rectæ rationis præscriptum facere constituisset, id tanta animi constantia prosequebatur, vt ne sermonem quidem vllum, semel ab ore matura deliberatione prolatum, irritum fieri pateretur. Etsi autem, vt diximus, ex bono conscientiæ testimonio, multa semper eius vultum perfunderet hilaritas, at tamen illa vultus eius lux non cadebat in terram. Iucundus enim erat secundum faciem sanctorum, qua iucunditate fiebat, vt facilè omnium, qui eum adspicerent, sibi conciliaret amorem. Vbicunque versaretur, siue in itinere cum sociis, siue in domo cum hospite & eius familia, vel apud magnates, principes & prælatos, semper sermonibus vtebatur ad pietatem facientibus & aliorum ædificationem: aderatque ei in promptu copia sacrorum exemplorum, quibus ad Christi amorem & mundi contemptum, auditores inuitarentur. Vbique virum Euangelicum dictis & factis se declarabat, omnes largo charitatis sinu excipiens: & cum omnes diligeret, ipse quoque ab omnibus diligebatur. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, admodum peculiare ei erat. Affluens multa pietate, totum se in proximorum dilectionem & erga afflictos commiserationem effundebat. Et cum piè erga omnia afficeretur, tamen propter hominum peccata & flagitia, miserandum in modum præ animi dolore tabescebat. Itaque vrbi vel pago propinquans, hominum miserias commemorans, totus in lachrymas soluebatur. Erat & aliud in beato viro, quod eum cunctis faceret amabilem, quòd simplici animo ingrediens, nullum vnquam vel verbo, vel opere simulationis aut fictionis de se vestigium reliquit. *Elegantia corporis S. Dominici.* *Nunquam admisit peccatum mortiferum.* *Prou. 15.* *Eius dictorum factorumq; constantia.* *Iob. 29.* *Rom. 12.* *Cruciatur hominum peccatis.*

IX. IN corpore degens vir sanctissimus, & inter peccatores versans, cum Deo & Angelis animo degebat: Deique præcepta seruans, & consilia sectans, totisque viribus illi seruiens, mirificè lucebat in huius mundi horrida caligine, & innoxiam vitam, sanctissimæque conuersationis exempla in seipso exprimens, dies impertiebatur proximis, noctibus vacabat Deo. In die enim mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. Interdiu conciones habebat ad Clerum & populum, nec reuertebatur verbum eius vacuum, sed multos ab iniquitate auertit. Mirabantur eius doctrinam permulti. Quidam è Clero eum optime concionantem audiens, & de scripturis luculenter & efficaciter disserentem, quæsiuit ex eo, quorum librorum lectione tantam eruditionem sibi conflâsset. Respondit ei comiter vir sanctus: Ego, fili, maiorem dedi operam charitatis lectitando codici, quàm cæteris. Is enim liber docet de omnibus. Erat nimirum eruditus paterfamilias, de thesauro charitatis proferens noua & vetera. Circumibat per vicos, castella & vrbes, prædicans verbum Dei, visitans ægrotos, consolationem adferens desolatis, morbos sanans. Post itineris laborem hospitium petens, ad fontem aliquem prius sedare solebat sitim, ne eius, ex labore itineris accensæ, occasione largius bibendo notam incurreret: quod in omnibus summopere euitabat. Per diem nemo apud socios aut proximos, aut fratres humanior & communior, nemo iucundior vel vtilior. Noctibus verò in vigiliis & precibus nemo modis omnibus instantior. Ita ad vesperam demorabatur ei fletus, & ad matutinum lætitia. In ecclesiis pernoctans in oratione, modo in genua procumbebat, modò toto corpore prosternebatur, quantùm à corporis fragilitate extorquere potuit. Cumque tandem lassitudine victus, à somno interpellaretur, vel ante altare, vel alio quouis loco, aut certè ad lapidem cum Iacob patriarcha caput inclinans, paululum quiescebat: rursusque euigilans, orationi & spiritus feruori studebat. Circumibat tum altaria visitans, & Sanctorum implorans patrocinia: atque ita se gerebat vsque ad noctis medium. Inde fratres dormientes cum summa modestia inuisens, si quos vidisset non opertos, operuit, & Cruce consignauit: mox ad orationem redibat. Atque iis horis excubias agens in precibus, multas dæmonum infestinationes tulit, multos quoque ex eis virtute nominis Christi triumphos reportauit. Non paucæ animi illustrationes, supernæ visitationes, diuinæque reuelationes, de quibus supra dictum est, ei tum obrigêre. Deum enim desiderauit anima eius in nocte, & ad eum totis visceribus suspirans, vigilauit. Atque hæc illi erat vigilandi & orandi creberrima consuetudo. Et quamuis fratres ad quietem capiendam accuratius hortaretur, ipse tamen vix vnquam in lectulo se reponere voluit. Oratio eius munda & accepta fuit in conspectu Dei, quam cum fine intermissione Domino offerret, nihil non ab illo impetrauit. Sicut enim ipse fassus est, nunquam quicquam à Domino perijt, quod non pro voto sit adeptus. Credidit veritati promittenti, quòd quicquid peteret, acciperet: sicque Dei benignitate largiente, quæcunque petiit, obtinuit. Non autem sat habuit vir Dei, perpetuis vigilijs carnem macerasse suam, sed etiam quamuis innocentem & virgineam, multis verberibus & castigationibus attriuit. Singulis enim noctibus ter catena ferrea se flagellauit: primo pro seipso, tum propter peccatores in mundo degentes: tertiò pro animabus, pœnas in Purgatorio luentibus. Oculi eius quasi fontes quidam erant lachrymarum, flebatque vberrime & sæpissime: ita vt lachrymæ eius essent ei panes die ac nocte. Die quidem tum præcipue, cum Missæ quotidianum offerret sacrificium: nocte verò, cum præ omnibus indefessus vigilaret. Erga Dominici corporis venerabile sacramentum eximia *Conuersatio eius in cælis.* *Psalm. 41.* *Attēde quibus libris vtebatur.* *Matth. 13.* *Psalm. 29.* *Mira precũ instantia.* *Genes. 28.* *Multas fert infestationes dæmonum.* *Matth. 21.* *Dirè se flagellat.* *Copia lachrymarũ.*

Deuotio eius erga sacram Eucharistiam. mia deuotione feruebat, & crucifixi Saluatoris excellentissimam in nos commemorans charitatem & immensam dulcedinem, quasi totus in eius amorem præ nimia deuotione absorptus videbatur. Nec rarò, dum in Missa Christi corpus eleuabatur, mentis est passus excessum, maiestatis diuinæ præsentia delectatus.

DIVES fide, mundi huius opes respuit, sæculi pompas fastidiuit, humilitatem Christi & Euangelicam paupertatem illis longè anteponens. XI. Electus enim in Cizeranensem Episcopum, prorsus recusauit, dicens se malle è terra exire, quam vlli eiusmodi electioni consentire. Recusat Episcopatū. Mundus illi crucifixus erat, & ille mundo: quando & ipse *Galat. 6.* mundi contemnebat gloriam, & contemnendam docebat, & mundo huic dediti, illum spernebant, & contemptibilem existimabant. Interrogatus cur in Carcassona diœcesi libentiùs moraretur, quam in Tolosana, respondit: In Tolosana diœcesi multos inuenio, qui me honore afficiunt: in Carcassona omnes me oppugnant. En verum mundi contemptorem, Christique germanum discipulum, qui proposito sibi gaudio sustinuit Crucem, Gaudet contemptu sui. *Hebr. 12.* confusione contempta. Magnus illi quoque paupertatis amor inerat, & libenter vilibus vtebatur indumentis. Adeò omnem amorem suum in Deum transtulerat, vt non solum à magnis, sed etiam minimis rebus affectus suos cohiberet. Itaque vestes, calceos, libros, cultellos, zonas, aliaque pro corporis vsu necessaria, noluit habere preciosa & curiosa, sed humilia, monasticæque professioni & paupertati consentanea. Monebat etiam fratres, nè eiusmodi res appeterent, vel apud se haberent, quæ religioni & modestiæ non congruerent. In cibo & potu summa vtebatur temperantia, delicata vitans, simplicibus gaudens: sicque naturæ necessitati faciebat satis, vt nunquam cor eius crapula grauaretur, aut corporis refectio subtilem eius spiritum hebetaret. Castigat corpus suū variis pœnitentiæ exercitiis. Ab ipsa ineunte ætate vsque ad supremum vitæ diem carnem in spiritus seruitutem redegit, innocensque & incontaminatum corpus suum vigiliis, inedia, precibus, flagellis, aliisque pœnitentiæ exercitiis castigauit. Quis verò illius virtutes omni ex parte imitari queat, quando etiam illis commemorandis non sufficimus? Tantam in eius animum spiritus sanctus virtutum & charismatum infudit copiam, tanta erat cordis eius synceritas, in sermone veritatis authoritas, in actione charitatis & humilitatis sanctitas, vt humanam consuetudinem excederent, Deumq; eius habitatorem certissimè declararent. Mirari eius exempla possumus, & ex iis pensare nostrorum temporum inertiam. Posse autem quod ille potuit, non humanæ virtutis, sed singularis est gratiæ: nisi cui fortassis miserans Dei benignitas eam gratiam prærogare dignetur. Sed ad id quis idoneus?

BENEDICTVS Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit seruum suum Dominicum omni benedictione cælesti, vt nihil ei defuerit in vlla gratia. XII. Præparauit enim ille cor suum, in mente habens Deum, & quærens eum totis viribus, & eum prouidens in conspectu suo semper. Sæpè in oratione suspensus à terra fuit. Visus est sæpenumero contemplationi vacans erectis sursum manibus stare suspensus, ita vt vix terram contingere videretur. Vigilabat & orabat plus cæteris. Verberabat ipsus sese, & ab aliis curabat verberari & cædi catena ferrea. Missam celebrans quotidiè domi vel foris, multas fundebat lachrymas, summaque deuotione stabat ad aram: & in itinere dicebat orationem Dominicam, vt intelligerent præsentes cælitus eius pectori infusam gratiam. In precibus horariis & psalmodiis, quas inprimis reuerenter absoluere solebat, facies eius crebrò visa est lachrymis irrigari. Coram hominibus quidem serenus & hilaris erat, in abscondito autem patrem cælestem illo orante, ceu torrentes quidam lachrymarum erumpebant ab oculis: sed eas, ab oratione euocatus, abstergebat. Oris sui custos attentissimus. Cauebat diligentissimè, ne delinqueret lingua sua: & tam domi, quam in itinere semper voluit aut de Deo, aut cum Deo colloqui, rarò aliàs loquens: testarique sunt viri perfecti, qui multo tempore apud illum vixerant, non fuisse dolum in ore eius, nec ab eo profectum fuisse vnquam verbum ociosum, aut noxium, aut obtrectatorium, vel adulatorium. Si quis ei maledixisset; ille contra benedicebat. nec omninò vnquam pro maledicto reddidit maledictum, quippe qui non solum maledictis & conuiciis proscindi, sed etiam flagellis cædi & membratim secari pro Christi amore ardentissimè desideraret. Vult suos fratres liberos esse à cura temporali. Vt autem fratres solis rebus spiritalibus semper essent intenti, vetuit ne negociis monasterii se immiscerent, aut consiliis temporalium rerum tractandarum: iis tamen exceptis quibus id ex Superiorum voluntate incumbit. Præerat fratribus multa charitatis solicitudine, attendens sibi, & vniuerso gregi. Errata iustè quidem, sed tamen humaniter & clementer castigauit, animoque cruciabatur, illis condolens, quibus meritas irrogabat mulctas, tanta erat eius comitas & affabilitas, vt per eum tum nouitii, tum complures alii, à variis sint tentationibus erepti. Voluntariam etiam, licet permolestam, sibi ipsi pœnitentiæ crucem imposuit, vt iter agens, nudis pedibus ingrederetur. Erga proximos & afflictos omnes, maximè peccatores & infideles, multa ei inerat commiseratio, eorumque salutem suis laboribus promouere, & à Deo precibus obtinere ardentissimè cupiebat. Sanctorum patrum monastica instituta vel Ordines religiosè venerabatur, & monasticæ vitæ homines præ cæteris impensius amabat, tanquam ciues sanctorum & domesticos Dei: illorum statum & professionem multa laude & prædicatione efferebat, Monasticæ vitæ homines præ cæteris amat. ceu confratrum suorum. Ob prolixas vigilias edendo & bibendo parcior fuit. Etiam iter faciens, si esset ieiunandum, semper statam horam, puta Nonam, expectauit: sociis tamen vt eam anteuerterent, & bis se reficerent, permisit. Nunquam propter cibum aut potum, aut lectum, siue sanus esset, siue ægrotaret, conquestus est: sed quoad vixit, semper gratias egit. In itinere constitutus, vesperi priusquam se quieti daret, post absolutas Completorii preces, tamdiu in oratione permansit, vt plerumque suo eiulatu socios excitaret. Ordinis & Canonis monastici zelus ei inerat feruentissimus, statutorumque seuerus fuit conseruator. Atque interim fratrum adeò fuit benignus Tria præcipuè à suis vult obseruari. & pius consolator, vt in his non putetur parem habuisse successorem. Inter cætera doctrinæ suæ hortamenta, vitæque præclara exempla, tria præ cæteris à suis voluit solicitiùs obseruari. Primò, vt semper de Deo vel cum Deo loquantur. Secundò, vt iter habentes, non ferant apud se pecuniam. Tertiò, vt nullas vnquam recipiant temporarias possessiones. Hæc enim sunt, quæ cor mundum, & à curis liberum efficiunt, seruumque Christi ad meditanda diuina, tractandaque spiritualia reddunt expeditum. Conemur igitur, fratres, imitari sancti patris admonitiones & exempla pro viribus, simulque gratias agamus piissimo Redemptori, quòd talem nobis ducem præbuerit. Per eum enim nos in huius conuersationis lucem regenerauit. Rogemus etiam patrem misericordiarum, vt illo nos regente spiritu, quo filii Dei aguntur, per terminos, quos posuerunt patres nostri, ad eam beatæ vitæ immortalitatem, *Rom. 8.* ad quam ille felicissimè peruenit, nos quoque recto itinere pertingere valeamus.

CVM in omni sanctitate perfectus beatissimus pater Dominicus, cunctis fulgeret virtutibus, etiam prophetiæ XIII. gratiam à Domino accepit. Multa futura prædixit. Multa enim futura præuidit diuinorum conscius arcanorum: eique Dominus ceu specialiter dilecto diem obitus sui indicauit. Qua enim ratione celaret eum mortem propriam, qui multorum aliorum à corpore migrationem ei reuelauerat? Erant ei lachrymæ eius panes die ac nocte præ desiderio videndi faci- *Psalm. 41.* em Dei: & audiuit desiderium pauperis Dominus, ponens in conspectu suo lachrymas eius. Oranti enim, & cælestium appetitione vehementer æstuanti iuuenis formosissimus adstitit, aitque ad eum: Veni dilecte mi: veni, ingredere in vera gaudia. O suauem & omni charitatis dulcedine plenam beati viri vocationem: qua non ad caduca & vana, sed ad solida semperque duratura gaudia vocatur. Verè felicem hominem, qui accitus, non petiit inducias, tanquam iudicem reformidans: nec venire iussus ad cœnam magnam Agni, moras nexuit, temerè excusādo: sed

feſ̃cinctos habens lumbos, & lucernas ardentes in manibus ſuis; pulſanti incunctanter aperuit, venientique Deo multa alacritate obuiam properauit. Gratulans itaque & gratias agens vir Dei de certa expectatione futuræ, inuiſit quoſdam è Clero Bononiæ, admodum ipſi charos & familiares: cumque de contemptu mundi, & huius præterlabentis vanitate cum eis contuliſſet, tandem eis valefaciens, dixit: Vos quidem chariſſimi me ſanum videtis: ſed ego ante illam celeberrimam beatiſſimæ matris Dei aſſumptionem, ad Dominum diſcedam.

Luc. 12.

Prædicit futurum è corpore deceſſum.

LIB. V. I. POSTQVAM abſolutus fuit ſecundus generalis Conuentus ſiue Capitulum, beatus Dominicus Hugolinum Oſtienſem Epiſcopum, qui tum apud Inſubres legatus erat Pontificis maximi, pro eius amore & promotione Ordinis ſui inuiſit. Reuertens autem ab illo ſub finem menſis Iulii, Bononiam valdè feſſus venit. Erat enim feruentiſſimus æſtus, & laborem itineris permoleſtum ſuſceperat. Interim non habita eius laſſitudinis ratione, cum Priore domus, qui Ventura dicebatur, & cum F. Rudolpho vſque in noctem de ſtatu & rebus Ordinis loquebatur. Qui cubitum ituri, inſtanter orabant, vt daret membra feſſa quieti, & matutinis precibus non intereſſet. Sed ille precibus eorum non acquieſcens, in eccleſiam ſe contulit, & more ſuo illic pernoctauit, atque etiam ad matutinas preces venit. Iis abſolutis, dixit Priori, ſe dolere caput. Inde tum cœpit perſpicuè laborare morbis, quibus ex hac vita ſubtractus eſt. Sed licet illi ſua caperent incrementa, mente confirmatus, ſpiritu Deo indefeſſus adhærebat, tanta animi tolerantia eas corporis moleſtias perferens, vt ſemper iucundus & hilaris appareret, tametſi eum & exhauriret dyſenteria, & febris exureret. Sciens autem è propinquo mortis ſibi imminere diem, iuſſit nouitios ad ſe adduci. Eos præſentes ſereno vultu intuens, ad amorem Dei & Ordinis, ad deuotionem & inſtituti monaſtici obſeruantiam verbis gratiſſimis inuitabat: moreque ſuo contentus ſacco, etiam tam afflicta valetudine noluit in lectulo iacere. Inde accitis duodecim magis expertis fratribus, Priori domus F. Venturæ, multis ſacerdotibus audientibus, omnia peccata ſua generaliter eſt confeſſus, dixitque eis: En vſque in hanc horam carne incorruptum me Dei miſericordia ſeruauit, illibatamque mihi virginitatis munditiam cuſtodiuit. Quæ vt etiam in vobis inuiolata permaneat, fœminarum omnium ſuſpecta vitate conſortia. Ea retenta, ſeruus Chriſti vitæ paupertate gratus Chriſto, & bonæ famæ odore fructuoſus erit proximis. Spiritus feruor ſemper maneat in vobis, & feruenti ſpiritu Deo perpetim ſeruite. Promouendo & propagando huic Ordini ſitis intenti: ſtabiles in ſanctitate, perſeuerate in monaſtico inſtituto & virtutum omnium incremento. Et quia ex diuina reuelatione didicerat ſe è corpore abiturum, fratribus coram ſe congregatis, teſtamentum fecit, quod nulli mutare faseſt. teſtatoris enim morte confirmatum eſt. Hæc ſunt, inquit, fratres & filii chariſſimi, quæ vobis hæreditario iure poſſidenda relinquo: Charitas ſit in vobis: humilitatem ſectamini, paupertati voluntariæ ſtudete. Non erat illic argentum & aurum, aut quæuis terrenæ facultates, vnde teſtamentum conderet. Quod autem habuit fide locuples, hoc illis legauit: nempe diuitias ſalutis, theſauros cæleſtes, & opes nunquam perituras, quibus illum abundaſſe vita ſanctiſſima teſtatur, docent exempla, miracula confirmant. Ne autem paupertatem Euangelicam, firmiſſimum huius inſtituti fundamentum, inimica Deo carnis ſapientia euertat, quanta potuit ſeueritate prohibuit, ne quis poſſeſſiones temporales ordini inuehat, omnipotentis Dei & ſuam maledictionem ei terribiliter intentans, qui Ordinem Prædicatorum, quem vel maxime ornat paupertatis profeſſio, terrenæ ſubſtantiæ puluere auſus fuerit obſcurare.

Inuiſit Hugolinum Oſtienſem epiſcopum.

Incidit in morbos.

Vide ſancti viri in ſeipſum ſeueritatem.

Monet fratres fœminarum vitare conſortia.

Teſtamentum eius morituri.

II. IN dies ingraueſcente aduerſa valetudine, filii de patris ſalute ſoliciti, illum ad ſanctam Mariam in montem deportârunt, ea ſpe, quòd propter loci ſalubritatem poſſet reualeſcere. Sed ille magis etiam viribus deſtitutus, cum ſentiret corporis diſſolutionem imminere, Priorem ad ſe vocari iuſſit. Venit ille, & cum eo viginti fratres, patrem ægrum inuiſere cupientes. Quibus ille decumbens concionabatur egregiè. Cumque reſciuiſſet, eius loci præfectum velle ipſum in ſua eccleſia humare, cum multa humilitate & manſuetudine dixit: Abſit, vt ego alibi ſepeliar, quam ad pedes fratrum meorum, moxque charitatis & pacis ſtudioſiſſimus, cauere volens, ne vel optato fraudaretur ſepulcro, vel fortaſſis contentio ea cauſa orietur: Foras me, inquit, efferte, vt in vinea illa ſub dio moriens, poſſim in veſtra eccleſia ſepeliri. O verè beatum & fidelem patrem, qui incommodam potius & contemptam voluit mortem oppetere, quam à filiis poſt mortem corpore ſeparari. Itaque fratres eum reportarunt ad monaſterium Prædicatorum, ſed interim valde metuebant, ne in via animam ageret. Repoſitus eſt autem in quodam cubiculo, & adminiſtratum ei eſt extremæ Vnctionis ſacramentum. Cumque aliquandiù illic fuiſſet, F. Adolphus caput eius ſuſtentans, ſudorem panno lineo à facie detergebat. Flebant verò fratres, qui aderant, videntes iam in agone verſari chariſſimum patrem, cuius ſe dolebant conſolatione deſtitui, nunquam in ea conſolandi gratia patrem habituri. Eos vt vidit vir beatus lachrymis infuſos: Nolite, inquit, flere chariſſimi, nec vos perturbet corporalis hic à vobis diſceſſus. in eo loco, ad quem nunc proficiſcor, vtilior vobis ero, quam hic fuerim: vitaque functus, plus aliquid vobis conferam, quam hic à me expectare poſſetis. Ingens hæc erat morientis fiducia, quando nec mori timuit, nec de vitæ æternæ aditu dubitauit, fidenter pollicens ſe in illa conſtitutum, filiis patrocinaturum. Quodam autem fratre ex illo percontante, vbi vellet ſepeliri corpus ſuum, reſpondit ſe velle illud condi ſub pedibus fratrum ſuorum. Ita inuitatus ad nuptias, elegit nouiſſimum locum, cum iam ſummus paterfamilias ad ſuperiorem, vtpotè amicum honoratum, eum transferret, coram ſimul diſcumbentibus in gloria ſublimiter euehendum. Conuocans autem ad ſe Priorem & fratres, dixit eis: Præparate vos. Illis ad commendationem ſolemniter præparatis, ait: Suſtinete adhuc parumpèr. deinde ait Prior ad eum: Tu noſti, pater, quam nos deſeras deſolatos & mœrentes. Memento noſtri, vt ores Dominum pro nobis. Tum ille vir ſanctiſſimus, totus in Deum abſorptus, ſublatis furſum manibus, dixit: Pater ſancte, tu ſcis, quia libenter perſtiti in voluntate tua, & illos, quos dediſti mihi, cuſtodiui. At nunc commendo eos tibi: tu illos ſerua & cuſtodi. Ego ad te venio pater cæleſtis. Deinde poſt paulùlum ait ad fratres: Incipite iam. Qua verò deuotione, quibus lachrymis & ſingultibus peractum fuerit commendationis officium, non neſcit ille, qui non ſpernit preces pauperum, & gemitus mœrentium non deſpicit. Ille intereà migrans, labia mouebat ad preces, licet vox minimè ſentiretur. In extrema commendatione fratribus pro more dicentibus: Subuenite ſancti Dei, occurrite Angeli Domini, ſuſcipientes animam eius, offerentes eam in conſpectu altiſſimi: eleuatas tenens in cælum manus, ſpiritum exhalauit: nec dubium quin Angelicis manibus exceptus, Domino ſit præſentatus. Manſit autem corpus exanime in cinere iacens, mœrentium luctu miſerabile, fidei pietate amabile, & pro eius ſanctitate cunctis venerabile.

Vult ſepeliri ad pedes fratrum ſuorum.

Adminiſtratur ei extrema Vnctio.

Conſolatur fratres, dum ipſe cum morte luctatur.

Luc. 14.

Commendat Deo Patri filios ſuos.

It in cælos vir planè Angelicus.

III. ADFVIT è corpore abeunti viro ſanctiſſimo beatiſſima Dei mater cum filio ſuo, & Angelorum ſuauiter modulantium frequenti exercitu, ſpiritum eius in cælos ſecum abducens, quemadmodum fideles quidam per reuelationem didicerunt. Qua enim hora deceſſit, venerabilis F. Guuala, Prior Dominicanorum Brixienſium, poſteà eius vrbis Epiſcopus, leni oppreſſus ſomno, vidit oculis interioribus cælum aperiri, & ab illo ſubmitti duas ſcalas candidiſſimas. Vnius cacumen tenebat Chriſtus, alterius ſanctiſſima mater eius. Angeli per vtramque ſurſum deorſum curſitabant. In earum medio poſita erat ſedes humi: in qua ſedebat quidam ſimilis fratri Prædicatori, ad cæleſtem Hieruſalem proficiſci volenti. Scalas ſenſim attrahebant Chriſtus & mater eius: & ſedes vna attollebatur

Viſio F. Guualæ.

 eum

cum sedente, donec psallentibus Angelis, in cælum illata est. Receptis in cælum scalis cum sede & sessore, cæl clausum est, & visio finem habuit. Veniens postea frater ille Bononiam, rem certam cogniturus, comperit, in e dem horam & sanctissimi viri obitum, & suam visionem incidisse: nec dubitauit, in Dei gloriam & sancti Domini honorem, visionem illam palam in concione populo indicare. Eodem die, quo è vita abiit beatus vir, duo relig si fratres Prædicatores, Tancredus & Raon, pariter iter agebant. Vbi ad hospitium ventum est, Raon abiit sacri cium oblaturus. Mandauit autem ei Tancredus, vt charissimi patris Dominici, Bononiæ ægrotantis, memor esse Postquam sub sacrificio ad eum locum venit, quo solet haberi viuorum memoria, subitò fit extra sese, stat imme tus ad aram, videt manifesta spiritus visione sanctum Dominicum corona aurea ornatum, totumque mirabili splen dore radiantem, cum duobus reuerendis viris, vtrumque latus eius stipantibus, extra Bononiam regia via progredi Doctus est autem à spiritu Dei, eodem die, nempè sexta feria, hora sexta, beatum Dominicum è corpore in cælos abiisse. Hanc autem insignem visionem frater ille præ multa humilitate diù reticuit: sed posteà à Domino admonitus, quibusdam fratribus in Dei laudem & beati Dominici honorem enarrauit.

Alterius fratris visio.

Cvm autem sacrum beati viri corpus Fratres ad sepeliendum inuoluerent, inuenerunt ad lumbos eius catenam ferream. Eam F. Rudolphus reuerenter asseruans, posteà Magistro Ordinis pro magno munere dedit. Deportatum inde est corpus, reuerenter & honorifice obuolutum, in ecclesiam non sine lachrymis multis: vbi illud fratres cum multa veneratione ambientes, psalmos & congrua cantica depromebant. Adfuit tum inter eos Albertus Prior monasterii sanctæ Catharinæ, quod est Bononiæ, vir religiosus & beato Dominico cumprimis familiaris & addictus. Is vt vidit fratres carmen lugubre in iubilum mutasse, cœpit & ipse gaudere cum gaudentibus. Enimuerò concepta de sanctissimi Patris beatitudine non inani fiducia, iubilarunt filii Dei, & Dominum laudauerunt pro cunctis, quas viderant, virtutibus, quibus mirificauerat Dominus sanctum suum. At Prior ille compunctus corde, ruit cum mœrore in pia oscula & amplexus sacri corporis, nec inde recessit, donec mortis suæ indubitatum meruit habere responsum. Quo accepto, surrexit, aitque Priori fratrum iucundo & hilari vultu: Fidelis sermo & omni acceptione dignus: Magister Dominicus me complexans, dixit mihi: Hoc anno sequeris me ad Christum; quod & factum est. Eodem enim anno obiit vir ille iustus, sicut prophetauerat mortuum corpus sanctum.

Catena ferrea inuenitur ad lumbos eius.

Quidam religiosus pater ad funus S. Dominici discit obitū suum.

Per id tempus Hugolinus Ostiensis Episcopus, cuius crebro supra meminimus, Bononiam venit. Venêre cum illo, ceu Apostolicæ Sedis legato, etiam multi magni viri & ecclesiarum Prælati. Vbi cognouit autem de obitu S. Dominici, suis manibus corpus eius sanctissimum sepulturæ mandauit. Nouerat enim sanctam eius in Domino conuersationem, & haud vulgariter dilexerat viuentem. Interfuerat etiam, quando vir Dei, Stephani Cardinalis nepotem suis precibus ad vitam reuocauit. Aderat autem huic sepulturæ etiam reuerendissimus Patriarcha Aquilegiensis, nec pauci Episcopi & Abbates, cum aliis prælatis & multa populi turba. Obiit vir sanctissimus octauo Idus Augusti, humatus Bononiæ iuxta filios suos Fratres Prædicatores, quorum primus generalis Magister fuit & institutor. Annus autem erat Christi millesimus ducentesimus vicesimusprimus. Sarcophagus eius non quidem ex materia preciosa, sed tamen pia deuotione & solerti studio confectus est F. Rudolphi, qui tum Procurator erat, cuius nutu omnia gerebantur. fabricata est enim arca lignea, & sacro corpore in ea condito, clauis obfirmata est. Ipse quoque sepulcri locus magnis saxis, tenaci calce inter se coniunctis, vndique cinctus & communitus est. Verebantur enim Fratres, ne quid homines impii malo dolo molirentur. Ipsi quoque tumulo impositum est ingens saxum, calce benè munitum & compactum. Dormit itaque vir beatus in sinu matris suæ, requiescens in pace: suauisque est somnus eius, nec euigilabit, donec tuba nouissima excitatus, resurgat, cum electis Dei in parte dextera collocandus. Porrò anima eius vigilat, discussa tenebrarum caligine, apertis oculis optatissimam æternæ lucis contemplans claritatem. Vigilat, miserorum precibus & ægrorum clamoribus patulas aures exhibens, eorumque calamitatibus nunquam non remedium adferens. Omnipotens enim Dei virtus, & in obitu & post obitum eius, multa effecit miracula, hodicque in tota Ecclesia sua efficere non cessat. V.

S. Dominici honorifica sepultura.

Attende animas sanctorum vigilare, & non secundum Anabaptistas dormire.

Nimirvm iacet pater sanctissimus, vt optarat, inter filios loco humili & depresso conditus, nullisque aromatibus conditus. At Deus bonus, qui facit de tenebris lumen splendescere, ex hoc obscuro tumulo iussit miraculorum fulgura coruscare. Clericus quidam honestus Bononiæ de morte quidem sancti viri audierat, sed nescio quibus rebus impeditus, solenni sepulturæ eius non potuit interesse. Nocte inde sequenti vidit in somnis B. Dominicum in æde sancti Nicolai, residentem in cathedra, gloria & honore mirifice coronatum. Ait ergo ad illum. Tune es magister Dominicus, iam vita functus? Respondit ille: Non sum mortuus, fili: quia bonum Dominum habeo, apud quem viuo. Mane abiit Clericus ad ecclesiam Fratrum, & beatum virum eo loco humatum reperit, quo viderat eum in throno sedentem. Eodem die ad sancti patris monumentum quidam dæmoniacus adductus est, qui vt in templum ingressus, clamauit dæmon: Quid mihi vis Dominice? Cumque id crebro repeteret, obsessus ad sepulcrum pertractus, curatus est. Eodem anno hyberno tempore odor suauissimus, idemque copiosissimus apud sepulcrum sancti viri extitit, & per omnem ædem se diffudit. Durauit verò dies non paucos, senseruntque eum F. Ventura Prior, & Fratres alii. Vt cœperunt autem innouari signa & mirabilia multiplicari, Christiani fideles videntes verè in loco illo operari Dei virtutē, statuerunt pro reuerentia claudere sepulcrum, & operire pannis Sericis. Sed id Fratres nō permiserunt, veriti ne cupiditatis vel iactantiæ notam incurrerent, si aut facerent sic, aut fieri permitterent. VI.

2. Cor. 4.

Visio Clerici cuiusdā.

Non sunt mortui sancti, sed viuunt.

Dæmoniaci curatio.

Cvidam B. Dominicum haud vulgariter amanti Dominus multa de meritis & gloria eius, itemque de Ordine Prædicatorio reuelauit, quæ scriptis ad posterorum notitiam transmisit, inter alia, etsi non verbis iisdem, tamen eadem sententia sic scribens: Amicum meum peculiari quodam amore complector, arctiorisque, quantum fas est, dilectionis amplexibus stringo præ cæteris amabilem virum sanctum Dominicum. Itaque in eius solennitate cum Dominum pro Ordine Prædicatorum deprecarer, Dominum ipsum videre merui, amicum Dominicum mihi in gloria ostendentem, sicque dicentem: En quæ ego exigere soleo à cunctis populi mei pastoribus, iis fidelis seruus meus & bonus pastor Dominicus præclarè ornatus fuit. Cum in vita mortali degeret, nullum vnquam Fratrum suorum exacerbauit. non enim potuit de charitatis scaturigine amaritudo vlla emanare. Inerat illi tam larga benignitas & suauis pietas erga omnes, vt quæ ad corporis necessariam refectionem pertinent, non sat haberet frugaliter subministrasse, sed etiam pro ratione temporis, quantum potuit, Fratrum commoditati studeret: ne vel adolescentior ætas inedia contabescens, ollas Ægyptias appeteret, vel confectæ senum vires, rebus necessariis destitutæ, penitus exhaurirentur. Ita omnes multa humanitate fouens, & ad omnes se accommodans, omnes tamen antecessit, egregio exemplo id docens, laude dignam esse modestiam, & abstinentiam salutarem. Porrò misericordiam iudicio supercxaltans in corrigendis Fratrum erratis, intra regulares limites se continuit iuste parcens eius clementia, & piè sæuiens disciplina. Hæc dilectus dixit ad me de dilecto. Et vidi, & ecce dilectus meus erat vestitus multicoloribus, & varietate admirabili circumtectus. Habebat amictum candoris niuei, purpurei decoris, coloris viridis. Illa enim qua operitur, vestis immortalitatis, tincta est virgineæ puritatis candore elegantissimo, primæ veritatis virore amœnissimo, qui cælestes oblectat & reficit mentes, geminæ charitatis colore purpureo, qua olim & per communi- VII.

Christi testimonium de S. Dominico.

Exod. 16.

commiserationem iungebatur proximo,& propter Christum fundendi sanguinem flagrabat desiderio. Et adiecit Dominus loqui ad me de sancto suo,dicens: Quando ridere solebat hic electus meus, ille risus è suauitate spiritus mei proficiscebatur. Risus eius verax erat, talique risu os veracis decebat impleri. Cum orans lachrymans funderet,totius Ecclesiæ causas & angores,speciatim verò filiorum Ordinis sui, in thuribulo deuotionis suæ cum grandi fide meo conspectui repræsentabat. Considerauit accuratè pius pastor vultum pecoris sui, idque adspectu benigno, sancta deuotione, discretione prudenti: Docebat sapientes scientiam suam columbina simplicitate ornare,conuenienter sententiæ Salvatoris. Simpliciores monebat,eam,quæ de sursum est,sapientiam pudicam & modestam, ante omnia quærere & amare. Tentatorum pericula & turbulentas molestias paterna commiseratione in arcano sacri pectoris ferebat, piè eiusmodi consolans, prudenter illis consulens,& eos suis precibus sustentans. Hortabatur iuuenes, vt intra perpetuum silentium se tenerent propter obtinendam sapientiam & custodiam disciplinæ. Ægros & debiles summa fouebat humanitate, eis res necessarias solicitè suppeditans. Itaque eius præsentia lætabantur vniuersi: eiusque suauissimæ conuersationis grata societas,tolerabilem eis reddebat omnem paupertatis inopiam, & totius laboriosæ vitæ asperitatem & duritiam mitigabat. Agamus ergo gratias Domino Deo nostro,& gloriemur in laude eius,qui talem nobis huius peregrinationis ducem ac principem dedit, cuius sanctitas eximia, ipsius summæ veritatis ore probata est. Gloriemur de illo in Domino, Amen. *Ioh. 8.* *Matth. 10.* *Iacob. 3.*

LIB. VI. I. ANNO à partu Virginis 1222. beatissimo Dominico iam in cælos translato, habitus est Parisiis tertius conuentus generalis,quem Capitulum vocant,in quo vir vitæ venerabilis F. Iordanus,natione Saxo,Deo volente,totius instituti Dominicani creatus est Magister generalis. Is beatissimo patri Dominico non tam in administratione regiminis,quam in æmulatione iustitiæ & rectitudinis successit, intentionis, feruoris ac religionis paternæ perfectissimum se præbens sectatorem: Deoque dilectus & hominibus,quæsiuit bona genti suæ, & dilatauit gloriam Ordinis sui,amplificans eum prouinciis,cœnobiis & copia optimorum Fratrum. Multi enim generis nobilitate & honoribus conspicui,complures opibus & sacerdotiis seu beneficiis Ecclesiasticis locupletes,plerique diuersarum artium & facultatum magistri & Doctores,innumeri delicati adolescentes & literati studiosi,eius mellitis sermonibus compuncti,omnia Christi & Euangelii causa relinquentes,Dominicanorum se instituto addixêre. Crescebant tum filii Dei,& quasi germinantes multiplicati sunt,& roborati nimis,impleuerunt terram. Illud nanque purissimum tritici granum,mortuum in terra latens,sed in cælo viuens,beatissimus pater Dominicus in hanc pulcherrimam & copiosissimam segetem pullulans emersit. *F. Iordanus creatur Magister generalis.* *Suis concionibus, permultos egregios viros efficit Dominicanos.*

II. ERAT profectò tunc tempus acceptabile, diesque salutis, cùm tot illustres viri sua aliorumque procuranda salute odoriferum Domino sacrificium præpararent, & in conspectu eius holocaustum gratissimum offerrent. Erát tum reuera dies immaculatorum,quos dies nouit Dominus,qui spiritu feruentes,Domino seruiebant in sanctitate & iustitia coram ipso. Miserat enim tunc Deus ignem de excelso in ossa eorum, & ardore charitatis illorum pectora vehementer inflammauerat. Diffundebat autem illa se flamma foras in luculenta opera & efficacia exempla. E quibus,cùm sint innumera, pauca quædam annotabimus sanctitatis & perfectionis studia, vt qui hodiè sunt,illis ad meliora prouocentur. Qui per Dei gratiam tum peccatis & mundi voluptatibus nuncium remittentes, ad meliorem frugem se recipiebant,ob mala perpetrata compuncti corde, tota animi contentione ea expiare nitebantur, cordis contriti sacrificium Domino offerentes,peccata sua confessariis exactè & purissimè explicantes, omnes conscientiæ latebras & recessus accuratè explorantes, ne vel parùm aliquid illic hæreret, quod animum pungeret, aut eius munditiam obfuscaret. Nam benè constituta & syncera conscientia non solùm mortiferis, sed etiam minutis culpis affligitur & mordetur. Discutiebantur tum assiduè pectoris arcana, fiebant confessiones quotidiè, idque non semel,sed vesperi, aut manè, & meridiè, quoties aliquid occurreret, quod piam conscientiam perturbaret. Contra omnes dæmonum tentationes viriliter instructi & armati, vel primos sensisse motus,indignum arbitrabantur, eos verò admittere, aut in iis moram facere, id fœdissimum censebant. Quicquid antea in seculo negotiorum, commodorum,voluptatum experti essent,eius nulla apud eos erat commemoratio, nulla mentio: in hoc vnum solicitè intenti erant, vt sua plangerent peccata, rebus diuinis vacarent, sese intrà se continerent, corpus suum despicerent,& in spiritus redigerent seruitutem, in Deum omnia reiicerent,& illi vni adhærerent. Cumque animaduerterent Ordinis seu instituti sui honestatem & decorem, animoque & verbis id efferrent, hoc solum querebantur, quod tam tarde ad seruiendum Deo & illud vitæ genus suscipiendum se contulissent. *2. Cor. 6.* *Psal. 36.* *Feruor primorũ Prædicatorum.* *Confitẽtur exactissime sua peccata etiam venialia.*

III. MAGNA tum cura adhibebatur nouitiis probè instituendis & consolandis,eorumque conseruandæ ac tuendæ valetudini,ne nimietate imodici laboris fracti & debilitati,deinde ad potiora inutiles & inepti redderentur. Et quemadmodum tepidis & remissis quidam admouendi sunt stimuli: ità tum oportebat nimio deuotionis ardore feruentibus,moderationis frenum adhibere: & vt plerique hodie vix excitantur à somno, etiamsi tundas eos: ità tum in diuersos sese angulos abdentes,eum essent inquisiti & in precibus deprehensi, vix compelli poterant, vt somno indulgerent: Pro seruando silentio, quod sacræ religionis quoddam fundamentum est, seuera quædam exercebatur censura, cura religiosa, & studium ingens. Nisi enim grandis vigeret necessitas,aut ingens periculum immineret,nefas erat silentium frangere. Frater quidam Bononiæ ante altare prostratus post Completorium, vt vocant, Dominum precabatur. Illum malus dæmon pede apprehensum,in mediam ecclesiam pertraxit. Clamante eo, accurrerunt Fratres amplius triginta,qui in templi latibulis delitescentes,orationi vacabant. Videntes autem trahi quidem Fratrem nec tamen trahentem cernentes,conabantur eum retinere, sed frustra. Itaque non mediocriter territi,aquam sacram illi adspergebant: nec id tamen curante dæmone Vnus a. ex senioribus eius retinendi causa illi inhærens, cum illo pariter trahebatur. Multo tandem conatu ad aram sancti Nicolai perductus est: quò accedens venerabilis pater Reginaldus,eius audiuit confessionem: qua absoluta, quamprimum ab ea satanæ vi & infestatione liberatus est. Latuerat enim nescio quid mali in pectore eius, quod per confessionem non reiecerat. Mira quidem virtus puræ confessionis, & prædicanda atque imitanda Fratrum obseruantia regularis. In tanta enim Fratris vexatione,ne vnus quidem extitit,qui silentii legem violaret. Inter illos ergò fuit proculdubiò pax, quando frenabatur lingua loquax. Sicut enim clibani ore obstructo calor intrinsecus confouetur: ita seruato silentio,gratia sancti spiritus in animo conseruatur. Id illi non ignorantes, ponebant custodiam ori suo, vt non delinquerent in lingua sua. Quid porrò inde consecutum est. Concaluit cor eorum intra ipsos, & in meditatione eorum exarsit ignis ille, vitia consumens, nempe Deus noster. Et hunc quidem silentii cultum sanctus Dominicus diuinitus instituit,& suo exemplo confirmauit: qui sanè nullum vnquam obtrectatorium, nullum adulatorium, nullum perniciosum verbum de suo passus est ore proficisci. Atque adeo etiam in itinere constitutus vsque in horam Tertiam silentii fuit obseruantissimus,idem volens à sociis custodiri: nec os sibi aperiendum putauit,nisi aut de Deo, aut cum Deo loqueretur. *Nouitios instituendi ratio.* *Silentium quoddam religionis fundamentum.* *Vis confessionis puræ Silentii arctissima custodia.* *Psalm. 38.* *Heb. 12.*

IV. PRECES matutinæ, Missæ officium,& omnes preces horariæ,statis horis absoluebãtur solenniter & distinctè: iisque semper intererat beatus Dominicus,diligenter in eam curam incumbens,vt psallerent fratres alacriter & deuote. Aderant vnà cũ illo viri reuerentissimi, huius instituti Patres primarii,& in vniuersum Fratres omnes. In quorũ

Matth. 18. ille medio stabat, qui se promisit congregatis in nomine suo non defuturum. Præterea verò raro ecclesiæ vacabant orantibus, raro templa illorum sine Fratribus visebantur: vbi sanè, si quæsiti essent, crebrius inueniebantur: quippè qui ab illis non discederent, die ac nocte in preces intenti. Vidisses ibi alios pœnitentiæ gemitus & suspiria, internosque animi dolores Domino offerentes, suaque & aliorum peccata nonnunquam etiam non sine clamore, quem dolor exprimeret, deplorantes: Alios centies, vel ducenties per diem & noctem procumbentes in genua, adorare diuinam maiestatem non absque corporis sui afflictione inde nascente. Post persolutas ea, qua par est, obseruantia & religione preces Canonicas diurnas, Fratres ceu rem valde optatam Completorium expectabant, atque ad illud haud secus atque ad solenne quoddam festum sese præparantes, mutuis se precibus commendabant. Dato autem campana signo, ex omnibus monasterij locis ad ecclesiam properabant. Expleto Completorio, salutataque beatissima Dei matre, singulari Ordinis nostri patrona, per Antiphonam, Salue regina, Fratres se subijciebant virgarum ictibus, quos disciplinas vocant. Deinde domesticos Dei, patronos suos, tam in patria beatos, quorum in oratorijs altaria habebantur, ceu peregrini quidam, non habentes hic manentem ciuitatem, animo & corpore visitantes, & eos procul adspicientes, officiosissimè salutabant. Interim ex eiusmodi pia Sanctorum commemoratione cogitatio purgabatur, affectus inflammabatur, tranquillabatur conscientia, animus in Deum erigebatur, & luce gratiæ in eos radiante illorum compungebantur corda, & commotis visceribus, erumpebant lachrymæ, nec poterant contineri, quin etiam ab illis, qui foris stabant, voces plorantium expressè audirentur, putarentque illic funus adesse, quod ita ab illis plangeretur. Multi ea re compuncti sunt, vt quidam etiam habitum Ordinis induerent. Nec tamen his exercitijs contenti, in quoslibet monasterij angulos se recipiebant, actusque suos seuero examine discutientes, nodosis loris corpora sua dirè lacerabant. Ex ijs autem feruentissimæ deuotionis exercitijs ceu ignis inflammati, & instar thuris ardentes, alij sub precibus inter cælum & terram aliquandiu visi sunt manere suspensi, igne spiritus molem corpoream sursum impellente. Alij pœnitentiæ ardore incensi, in fauilla & cinere iacentes, dabant gemitus, ponentesque in puluere os suum, nolebant oculos leuare ad cœlum, donec ardor per lachrymas doloris ebulliens, ipsos irrigaret. Alij præ amoris impatientia quiescere non valentes, nolebant indulgere somno, quousque gratiam sentirent nouam ipsos calefacientem. Iam perpendat pius quisque, post eiusmodi exercitia quantum noctis spatium, ad capiendam quietem, seruis Dei potuerit superesse. Cum ad matutinas preces surgerent, Officium Virginis matris teuerenter, &, vt moris est, stantes persoluebant, & ad eius altare deuote accurrebant, ne tantillum tempus orationi subtraheretur. Absolutis Matutinis & Completorio, idem altare triplici nonnunquam ordine ambiebant, vt meritò dici posset: Circumdabant eam flores rosarum & lilia conuallium: nempè pœnitentes verecundia rubicundi, & innocentes virginali pudicitia candidi. Post matutinas pauci ad lectionum studia, pauciores ad lectum se conferebant: plerique in precibus pernoctabant. Aduentante autem luce & ad sacrificia Missarum signo dato, vix inueniebatur, qui non ante Missam per confessionem se expiaret. Tum verò ad vnum sacerdotem accurrebant plurimi, ei ad sacrificium ministrare cupientes: eratq; inter illos pia quædam contentio, quis potissimum id ministerij expleret.

Deflent sua & aliorum peccata Dominicani. — *Disciplinas accipiunt.* — *Sanctorum pia inuocatio quid præstet.* — *Thren. 3.* — *Somnus fratrum par cissimus.*

Post tantos diuinis officijs impensos labores, ad mensam accessuris plerunque cibus, panis & potus deerat. V.
Attamen Christi benignitas siue per merita Patrum mirabiliter, siue ex eleemosynis fidelium clementer eis prouidit, ita vt in ipso sperantibus & fidentibus nihil deesset. Et quanuis mensa Fratrum per se satis frugalis & sobria esset, attamen non parum illi addebat ornamenti quorundam mira abstinentia. Alij enim ad dies octo potu prorsus sibi interdictum volebant: alij cibo apposito aquam frigidam infundebant: multi, nè notam singularitatis contraherent, modò ab hoc, modo ab illo edulio sibi temperabant, de appositis sibi quippiam subtrahentes. Quidam tota Quadragesima interdiu non bibebant, nec loquebantur nisi interrogati. In conuentu lecturis & seruituris multi certatim suam offerebant operam, vt solent fidissimi amici suis in prælio congressuris. Nimirum tanta fuit in his charitatis officijs deuotio, vt non hominibus, sed angelis seruire viderentur: tantamq; nonnulli sentiere suauitatem, vt præ cordis iubilo etiam scutellas clam exoscularentur. Alacritatem sanè & promptitudinem eorum in his charitatis ministerijs nemo facile explicare verbis poterit. In subleuandis Fratrum oneribus & necessitatibus mira erat omnium commiseratio, & indefessa atque efficax sermonis & operis consolatio. In suscipiendis Fratribus à labore venientibus, humanissima in eis visebatur iucunditas, ingerebantque se passim eorum abluendis pedibus & seruitijs impendendis. Atque adeò si quis commiseratione erga infirmos benignior, in hospitibus accipiendis hilarior, in eorum lauandis pedibus humilior, in monasterij seruitijs sedulior esse posset, is se apud Deum beatiorem existimabat. Non raro sibiipsis detrahebant tunicas, cucullos, scapularia, vt vocant, & vel peregrinis Fratribus, vel alia occasione indigentibus dabant. Permulti etiam ex Fratribus non contenti habitus monastici asperitate, clam induebant cilicia, carnem edomantes suam, & lumbos zonis ferreis stringebant.

Mira quorundam abstinentia. — *Insignis charitas.* — *Multi ciliciis & zonis ferreis carnem suam edomant.*

Inter id genus corporis castigationes & afflictiones, quod longè præstabilius est, etiam veræ virtutes in hoc VI.
instituto & religione, munda & immaculata atque pura innocentia relucebant. Nam quodam egregio fratre referente compertum est, eum ipsum intra breue tempus centum Fratrum generales audiuisse confessiones, qui integra mente & corpore inuiolato virginitatem conseruassent. Quod si vnus sacerdos in confessione tot potuit inuenire homines sanctos & puros, quantam putabimus in toto Ordine latére sanctimoniam? Nimirum de florigero Prædicatorij instituti horto, Virginis matris manu plantato, hæc lilia colligit flos Virginis & filius Dominus noster Iesus Christus. In hunc hortum, regio cultu & opera consitum, Regina mundi cæli stipata proceribus & virginum choris, sese oblectatura proficiscens, extirpat vitiorum lolium, plantat virtutum omnium germina, spargit semina, & gratiæ stillis irrigat omnia. Hic cum filio sponso Ecclesiæ, eiusq; sodalibus, delicijs affluens, delectatur amœnitate florum, odorum fragrantia, saporum suauitate: Flores, accipe mores sanctos: odores, preces, sapores: consolationes spiritales. Atq; his in hoc horto refecta virgo sacratissima libenter in illo inambulat, & Dei præsidijs septum circundat & protegit. Nec sūmis duntaxat & præcelsis eius cedris, puta sancto Dominico, mellifluo Iordano, & Reginaldo doctissimo, suam voluit exhibere præsentiam: sed etiam hyssopum, rosas, lilia, violas & nardum non recusat coram inuisere. Hæc indulgentissima hortulana in laboribus, in tentationibus, in periculis, in supremo vitæ spiritu constitutis Fratribus visibiliter apparens, afflictionem, angores, timores omnes abstulit: in templo, in cellis, in dormitorio, in Completorio, in itinere positis, præsentia sua gaudium & consolationem attulit: quæ omnia alteri & ocio & operi reseruantur, vno duntaxat non omisso hoc loco, quod quanto magis extraneum, tanto charius amplectendum videtur. Fœmina quædam pia, in Gallia Cisalpina solitarie degens, vbi comperit nouum Dominicanorum institutum enatum, quosdam eius professores videre cupiuit. Interim duo Fratres Dominicani per eam regionem concionantes proficiscebantur, eique ad eam diuertentes, more Ordinis sacris verbis eam compellabant. Sciscitante illa, quinam & cuius Ordinis essent, responderunt se noui instituti Prædicatorij alumnos esse. Videns autem illa formosos eos & sic satis benè vestitos iuuenes, contempsit eos, putans quod ea ratione non possent huius improbi seculi inquinamenta euitare. At nocte proxima Virgo mater commoto vultu ei apparens, ita dixit: Hesterno die non mediocriter me offendisti. Itane persuasum tu habes, non posse me seruos meos [...] et iuuenes per

Eximia viræ puritas & innocentia. — *S. Maria aliquando fratribus visibiliter apparet.* — *Contemptus [...] sancta [...]*

per mundum discurrentes animarum causa, seruare illæsos? Vt autem noueris me illorum specialem curam gerere, en iam ostendam eos tibi, quos heri despexisti. Expansoque pallio, ostendit ei magnam Fratrum turbam, atque in ijs etiam illos, quos ea spreuerat. Tum verò religiosa fœmina corde compuncta Fratres deinceps ex animo charos habuit, & hæc ordine recitauit. Sane pallium Virginis matris, insignis habitus est sacri Prædicatorij Ordinis, quem cum religiosa charitate in vera humilitate gestamus, & sub alis protecti eiusdem sacrosanctæ Virginis, in adiutorio altissimi habitamus. Porrò ab hac die tanta extitit Fratrum omnium erga Virginem matrem deuotio & reuerentia, tantum eius laudandæ & colendæ studium, tam sedulæ, ac feruentes ad eam preces, tam ingens amor, tanta eius patrocinij fiducia, tã auida & insatiabilis eius contemplatio, vt humano sermone non possit explicari. Proindè habebant in cellulis suis imagines Virginis filium gestantis in vlnis, itemque Saluatoris à Cruce pendentis, quarum intuitu memoria dormitans excitaretur, sensusque exteriores, in vanas res propensi, spiritali robore confirmarentur.

mina, quòd temerè eõ tempsisset Dominicanos quosdam.

Psalm 90.

Imagines sacræ quid conferant.

VII. QVODAM tempore, cum Fratres cœnobij Bononiensis frequentes adessent, Apostolicæ Sedis legatus, Episcopus Portuensis, Conradus nomine, vir religiosus, professione Cisterciensis monachus, eò aduenit, & apud Fratres honorificè susceptus est. Inerat eius animo scrupulus quidam de instituto Dominicano, quidnam sibi vellet noua isthæc & inaudita professio vel religio, atque vtrum ex Deo esset, an ex hominibus. Posita cathedra in templo, resedit, petiitque aliquem sibi codicem exhiberi. Oblatus est ei Missalis liber: quem, cùm expressisset Crucis signum, aperuit, & in primæ paginæ suprema parte legit, laudare, benedicere, prædicare. Atque ea re tanquam cælesti quodam oraculo exhilaratus, omnem à se hæsitationem reiecit. Deinde quasi totis visceribus Fratres amplexans, ait: Ego quidem tametsi alterius professionis habitum extrinsecus fero, at vestrum intus animo indutus sum: nec ambigere debetis, quin totus vester sim. Vestri Ordinis sum: vobis me tota deuotione committo. Et reuera congruenter huius instituti viris laudatio, benedictio & prædicatio ceu ex diuino oraculo accommodatur, vtpotè in quorum ore semper resonat Dei laus, quem tota die benedicunt, eiusque virtutem & magnitudinem populis prædicant. Illa enim quatuor sancta animalia, quæ B. Iohannes Apostolus in Apocalypsi ceu Prædicatorum typum describit, non cessant noctes & dies clamare, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Prædicatores enim sancti diuinæ maiestatis gloriam & magnificentiam laudare, benedicere, prædicare non cessant. Admirandi enim feruoris gratiam sanctus spiritus eorum adspirauerat cordibus, vt verbum Dei annunciare, & Christum Iesum prædicare cupidissimè appeterent. Cumque scirent Ordinem suum, potissimum ob habendas conciones, & vt animarum saluti consulerent, Fratres institutum, nonnulli simplici quodam zelo permoti, ad sumendum cibum alacres non accedebant, nisi prius aliquammultis, aut certè vni verbum Dei prædicassent. Prædicabant sanè illi cum Apostolo, non vt ederent, sed vt prædicarent, edebant. Quædam hoc loco referam, quæ de his sanctis Prædicatoribus Dominus voluit reuelare. Fuit ea tempestate in Tuscia in monasterio S. Galgani Cisterciensis Ordinis monachus, Iacobus nomine, multæ & simplicitatis, & gratiæ, & famæ, quippè cui oranti sæpè Dominus appareret. Venerunt ad eum duo Fratres Dominicani, seque suumque Ordinem totum illi obnixè commendarunt. Post preces nocturnas cogitanti illi, quid pro Prædicatoribus oraret, apparuit Dominus, & quasdam illum preces docuit, quas funderet pro eis. Eas ille publicauit, & Romanus Pontifex approbauit, permisitque vt sub sacrificio dici queant. Erat enim monachus ille propter sanctitatem suam Pontifici charus, & ad eius curiam sæpè vocabatur, vir simplex & rectus. Solebat crebrò audire Fratris cuiusdam conciones, viditque, Domino reuelante, beatissimam Dei patentem librum expansum coram illo tenere, vnde ille totam suam depromebat concionem. Alterius quoquè Prædicatoris, argumentum non præmeditatum tractantis, concionem auscultans, vidit sacratissimam Virginem comiter illi adstantem, & quæ diceret, liberaliter suppeditantem. Ex ijs autem Prædicatorum sermonibus multa salus animarum consecuta est: quippè matre Verbi virtute multa verbum euangelizantibus subministrante. Itaque vir sanctus dilexit Ordinem nostrum, Fratresq; sequebatur, optans vt omnes sui Ordinis & alij literati Clerici, Prædicatorum instituto essent adiuncti, ob curandam animarum salutem. Erant tum Fratrum conciones feruentes, assiduæ & voluntariæ. Deus autem, cui placuit per stultitiam prædicationis saluos facere credentes, effectu gratiæ suæ supplebat in eis scientiæ defectum, vt multos lucrarentur, & ad agendam pœnitentiam permouerent. Cùm irent ad habendas conciones, non nisi S. Matthæi Euangelium & septem Canonicas Epistolas secum ferebant. Diuinus enim Pater Dominicus prudenter id statuerat, vt ea apud se haberent, & eorum sermones tum Euangelica tum Apostolica authoritate confirmarentur. Ità simplices filij Dei scientiam principum huius mundi, quæ destruitur & inflat, contemnentes, per charitatem, quæ ædificat, & per scientiam Sanctorum, quæ stultissimos hominum facit, ibant, & fructum adferebant, & fructus eorum manet. Ardebant animi eorum diuini amoris igne: atque inde manantia verba, Auditorum animos inflammabant. Nec solùm ille ardor in sermonibus inerat, sed magis etiam in actione feruescebat. Cùm enim vel in generali, vel prouinciali Conuentu siue Capitulo de mittendis vltra mare vel ad Tartaros, aut certè ad alias barbaras nationes Fratribus mentio fieret, dici non potest, quàm multi humi prostrati, cum multis lachrymis & attentissimis precibus sese offerrent. Flagrabat enim in eis ardens desiderium tum salutis animarum, tum pro Christo martyrii obeundi. Eum ignem amoris sui miserat Dominus in corda Fratrum nostrorum, vt arderet & accenderetur, & tenebrarum huius mundi præclara lux & illustratio esset. Ibant igitur accincti virtutibus, & sancti spiritus flammis ardentes: eratque adspectus eorum, vt carbonum ignis ardentium, & ignito vehementer eloquio Dei compungebant & incendebant frigidos peccatores, pios & Deo deuotos illustrabant, sursumq; flamma amoris eos impellente, erant cæteris mentibus puriores & humilitate sublimiores. Vtinam recalescat ille ignis, &, qui nunc prohdolor est in nubilo, feruoris Sol: vt nos accensos deuoret, sicut ignis cælitus missus absumpsit olim sanctorum Patrum mystica holocausta. O Domine, Domine, perfunde crassa illa tuæ benedictionis aqua, de abscondito sacri ignis loco concepta, iamdudum siccos aut gelidos huius structuræ primarios & dignitate maiores lapides; vt accensa ex eis flamma, tenebrosos illuminet, & tepidos rursus accendat; vt, quemadmodum olim, feruiant tibi cum feruore, & tui ardeant amore.

Conradus Episcopus Portuensis.

Apoc. 4.

Non vt ederent prædicabant, sed edebant vt prædicarent.

Visio Iacobi monachi.

Conciones fratrum feruentes & assiduæ.

1. Cor. 8. Prouer. 30.

Ardens desideriũ animas lucrandi, & martyrium obeundi.

2. Mach. 1. ibidem.

Fragmenta. LIB. VII. I. CVM beatus Pater Iordanus alijque religiosi Fratres, tanquam stellæ radiantes, vt dictum est, luce concionum suarum & sanctæ conuersationis exemplis peregrinantem in huius mundi tenebris Ecclesiam illustrarent, beatissimus Dominicus iam in regno claritatis æternæ fulgens instar Solis, charitatis igneos de se radios vibrans, beneficiorum spargebat fulgores, & miraculorum fulgura diuina virtute continenter diffundebat, ita vt cordibus fidelium & admirationem & amorem adueheret. Sicut enim in hac mortali vita positus, nulli vnquam charitatis & beneuolentiæ præclusit sinum: ità nunc de fonte pietatis ebrius, omnibus ipsum inuocantibus præstat quod cupiunt, summæ maiestatis potentia fretus. Cuius virtute & beati viri meritis salus ægris, lumen cæcis, surdis auditus, sermonis facultas mutis, gressus claudis restituitur. Item corpora paralysi dissoluta, aridi: ate tabescentia, contractis membris monstrosa, putredine diffluente sordida, febribus languida, varijs afflicta morbis sanantur. E quibus pleraq; accurata inquisitione discussa, coram Pontifice Gregorio IX. recitata, & ab illo approbata sunt.

Miracula post obitũ S. Dominici.

Cumq;

CVMQVE tota Italia per beati viri merita increbrescerent tam illustria miracula, æquum planè visum est fidelibus, vt corpus eius, hactenus humili loco conditum, ad altiorem honorificè ac reuerenter transferretur. Indignum enim erat, vt eius ossa humus tegeret, mortalium pedibus substrata, cuius sanctissima anima in cœlis sublimiter coronata regnabat. Postquam igitur & dies & hora & modus præstituta fuêre, qui huic rei sanctissimæ exequendæ & inspiciendæ sunt idonei iudicati, conuenerunt: nempè Archiepiscopus Rauennas, & alij complures Episcopi, itemque Ordinis Magister humanissimus Pater Iordanus cum Capituli diffinitoribus. Adfuit etiam Magistratus Bononiensis, cum multis eius vrbis aliarumque ciuitatum honoratis viris, cum Fratribus denique tum clericis, tum laicis. Qui omnes sepulchrum beati viri ambientes, pariter constitêre: atque coram illis sublatum est saxum monumento impositum, simulque prodiit è monumento odor suauis & delectabilis, vt non tam sepulchrū, quam cella aromatica patere videretur. Erat autem is odor ingens, omnium nares totamque ecclesiam complens, planè incognitus & aromata omnia superans, diuersus ab omni odore naturali. Tum verò magister Ordinis alijque Fratres cum multa deuotione & reuerentia è veteri capsa tollentes sacras reliquias, in noua reposuerunt, eamque clausam & obfirmatam, illius clauium Magistratu Bononiensi retinente, idem Magister & Prouincialis Stephanus coram omnibus in sepulchrum marmoreum transtulerunt. Remansit autem odor ille gratissimus multo deinceps tempore in priori monumento, & in rebus, quæ in illo positæ erant, itemque in vestibus & manibus eorum, qui sacras reliquias contigerant: & in præsens quoque in sacris ossibus mirabiliter sentitur. Facta est hæc translatio anno Christi millesimo ducentesimo tricesimotertio, Indictione sexta, Pontificatus Gregorij IX. anno sexto: ab obitu beati Dominici tertio decimo. Sit per omnia benedictus Deus, Amen. Collocatis verò sacris reliquijs honesto loco & venerabili, singuli ad sua sunt reuersi, Christum Dominum in eius fideli seruo Dominico collaudantes. Tanta autem per id tempus, tum gratia prædicationis, tum operum mirabilium efficacia & per Italiam, & in aliis prouincijs meritis beati viri in eius Fratribus extitit, vt totus Orbis stuperet, & in Saluatoris amorem & laudem exardesceret. Nam F. Iohannes Vincij, vir vtique Deo deuotus, & verbi Dei præco eximius, professione Dominicanus, cœpit tum Bononiæ præclaris fulgere miraculis: idque adeò, vt virtute fidei, diuina gratia efficiente, decem vita functos ad vitam reuocarit, aliaque permulta stupenda miracula per eum Dominus potenter & benignè effecerit. Porrò eodem anno, quo beatissimi Patris Dominici corpus translatum est, Gregorius IX. Pontifex Maximus spectabiles viros, itemque inquisitores authoritate Apostolica misit, qui de vita, conuersatione, decessu & miraculis sancti viri accuratè perquirerent. Illi testes testes plena fide testimonium dicentes audierunt, & dicta eorum sedes Apostolica rata habuit & approbauit. Quibus quod longè præstantius est, etiam ipsius Dei testimonium accessit. Pater enim, & Verbum, & spiritus sanctus, vnus Deus, qui facit mirabilia magna solus testificatur in Ecclesia signis & prodigijs, verè sanctum fuisse Dominicum fidelem seruum suum. Itaq; Pontifex, qui iam ante non nesciebat sanctam eius in Domino conuersationem, eumq; dum viueret, haud vulgariter charum habuerat, vna cū Cardinalibus eum censuit in Sanctorum album referendum in hac Ecclesia militante, quem non dubitaret eum illis felicissimè regnare in Ecclesia triumphante. Itaq; anno à partu Virginis millesimo ducentesimo tricesimo tertio Romanus Pontifex, Pater Patrum, præsentibus Archiepiscopis, Episcopis, alijsq; Ecclesiarum Præpositis non paucis, itemq; Fratribus & permultis Laicis, fidelem Christi seruum Dominicum Perusij in sanctis numerandum pronunciauit, & eius diem festum ab omnibus celebrari voluit. Misit etiam literas per omnem Ecclesiam, quibus eius in Sanctos relationem, vitæq; integritatem bona fide declarauit.

E sepulchro eius proficiscitur suauis odor. *Eleuatur corpus eius.* *F. Iohannes Vincij stupendis claret miraculis.* *Psal. 135.* *S. Dominicus adscribitur catalogo Sanctorum.*

ANNO salutis millesimo ducentesimo vicesimoprimo, cum magister Paulus, qui tum Iuris Canonici publicus erat Bononiæ professor, ad sancti Dominici sodalitatem se contulisset, eodem anno ab eodem sanctissimo Patre cum aliis quatuor Fratribus missus est in Hungariam. Qui cum in ciuitatem Lauriensem venissent, ad eorum concionem multa hominum frequentia, tanquam ad nouum quoddam & inauditum spectaculum confluebat. In ipsa verò concione tres pij pueri scholastici, sancti Dominici institutum amplexi sunt. Sed cum necdum illic locum haberent, indè egressi, in Pannoniam profecti sunt: vbi eadem nocte Fratri Sadoch, qui erat vnus è quatuor, viro magnæ perfectionis, multa dæmonum turba apparuit, alta voce & cum multo eiulatu clamitans: Venistis huc priuare nos iure nostro conuersique ad illos tres nouitios, dicebant: Eheu per eiusmodi paruulos nos pudefacitis. Precibus matutinis absolutis, F. Sadoch hæc sociis indicauit. Ea tempestate duo fratres in eadem Prouincia ad pagum quendam ea venerunt hora, qua solet populus Christianus ad audiendam Missam conuenire. Ea celebrata, cunctis ad sua recedentibus, & custode ecclesiam occludente, soli Fratres in atrio remansere, nec erat, qui humanitatis officio prosequi eos vellet. Vidit autem eos quidam piscator pauper, & licet misericordia moueretur erga illos, non tamen ausus fuit eos ad suas inuitare ædes, quod non haberet, vndè eos reficeret. At nihilominus domum properè abiens, indicat vxori propensum animum suum, dicitque: Vtinam suppeteret nobis, vndè duos Fratres alere possemus. Non mediocriter torquent animum meum duo peregrini Fratres, qui stant in atrio templi, & à nemine inuitantur. Respondit mulier: Non habeo, nisi parum milij. Iussit autem vir eius, vt marsupium excuteret, in quo præter spem omnem duos nummos reperit. Itaque mirificè exhilaratus homo: Abi, inquit, celeriter, & altero nummo panem, altero vinum eme: deinde milium & pisces coquito. Fecit mulier, vt iussa erat. Vir autem eius abijt ad templum, & eodem, quo reliquerat, Fratres loco stantes inuenit, secumque lætus ad suas adduxit ædes. Qui posteaquàm in mensa paupere charitatis fercula sumpserunt, gratias agentes, abiêre, hospiti suo vt Dominus retribueret, deprecantes. Itaque reddidit illi Dominus mercedem pro humanitate, quam ijs impenderat, ita vt ab illo die non defuerint ex crumena eius nummi duo, quibus emeret necessaria domui suæ. Nam simulatque duos expendisset nummos, mox alios duos sibi comperit redditos. Locupletatus est igitur agris & ædibus, habuitque oues & boues & alia multa. Accepit etiam à Domino hæredem. Postquàm autem intantum eius excreuerant opes, vt iam pro illius statu sufficerent, deinde ea gratia subtracta est illi. Porrò deinceps & amauit Fratres, & libenter hospitio accepit. Crescente verò Fratrum numero, missi sunt quidam ex ijs à F. Paulo in ciuitatem Furiensem, cuius habitatores palàm schismatici & hæretici erant. Ibi Fratres illi multa perpessi, cum reualuissent, multos ab hæresi ad sanam fidem, à schismate ad Ecclesiæ vnitatem reuocarunt. Cumque non essent immemores deuotionis & zeli beati Patris Dominici, quodque ille Cumanos adire constituisset, homines Dei prorsus ignaros, diuino eos spiritu permouente, quosdam spectata virtute Fratres ad eos mittere constituerunt. Sed illi miris modis & penè supra quā credi possit, ab ea gente afflicti, atque etiam repulsi, sine fructu coacti sunt ad suos se recipere. At tamen sancto eos inflammante spiritu, & zelo animarum incitante, denuò ad eos profecti, per multa itinerum discrimina ad flumen eius regionis, quod Deneper vocant, peruenêre. Sed rursus crebrò fame, siti & multiuaria persecutione vexati sunt, alij abducti in captiuitatem, duo interfecti. Qui autem superfuêre, illi incolumes in cœpto concionandi studio constanter perseuerarunt. Et tandem pijssimus Deus respexit labores eorum & constantiam, præstititque vt barbari homines audirent illos: baptizatusque est ante omnes Brutus dux eorum cum quibusdam è familia sua. Qui post aliquot annos, in veræ fidei confessione perseuerans, obdormiuit in Domino, cùm prius confessus esset peccata

F. Paulus cum sociis mittitur in Hungariam. *Tres pueri scolares ordinem amplectuntur quod valdè ægrè tulit dæmon.* *Pauperis piscatoris liberalis animus.* *Humanitatis & hospitalitatis egregia remuneratio.* *Cumania, est quædam Tartarorū regio.* *Duo Dominicani pro fide catholica interficiuntur.* *Brutus dux Cumaniæ cum alijs credit.*

Fragmentū. LIB. VIII. I.

cata

tata sua, & more Christiano sacram percepisset communionem à Fratribus, atq; in beatissimæ Mariæ sacello, quod Fratres illic degentes, vt quandoque ibi se colligerent, ædificarant, honorificè sepultus est. Deindè verò nobiliorem Ducem Benbotch cum mille fere ex familia eius conuerterunt, quem è sacro baptismatis fonte non absq; magno gaudio suscepit serenissimus Hungariæ Rex. Cumque postea supremum traheret spiritum, dixit ad Fratres, qui illi morienti aderant: Discedant à me Cumani omnes, à fide Christi alieni. Video enim circa illos dæmones teterrimos. Soli Fratres maneant, & Cumani baptizati. Conspicio enim apud me Fratres martyrio affectos, qui me expectant, vt secum perducant ad gaudia, quæ prædicauerunt. Atque his dictis, cum ingenti lætitia spiritum tradidit, humatusque est in sacello memorato. Ità nimirum profecêre Fratres in illis regionibus concionibus suis, tum hæreticos, tum gentiles conuertendo, Domino cooperante, & sermonem signis efficacibus confirmante. Infinita enim miracula virtus diuina meritis beati Dominici in compluribus cœnobiis nostris in Hungaria effecit, quorum certus numerus iniri non potest. Item dux Benbotch

LITTERÆ GREGORII PAPÆ IX. DE CANONIZATIONE B. DOMINICI.

I. GREGORIVS Episcopus Seruus seruorum Dei. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, & Episcopis, & dilectis filiis Abbatibus & Prioribus, Archidiaconis, Decanis, Præpositis, Archipresbyteris, & aliis Ecclesiarum Prælatis, ad quos litteræ istæ peruenerint: salutem & Apostolicam benedictionem. Fons Sapientiæ Patris Dominus noster Iesus Christus, cuius natura bonitas, opus misericordia: redimens & renouans quos creauit, qui vineam quam de Ægypto transtulit vsque ad consummationem sæculi non relinquit, sapienter signa propter instabiles mentes innouat, & mirabilia contra diffidentiam incredulitatis immutat, dum in Ecclesiæ nascentis exordio post obitum Moysi videlicet finem legis, ascensurus equos in Euangeliorum quadrigis, quæ vere sunt sanitas arcu sacri eloquij, quem donec Iudæus infirmetur intenderat, & iuramentis quæ in Patribus nobis disposuerat suscitatis confidentiam Hiericho, gloriam mundi quem prædicationis fremitu obstupefactis gentibus vicerat calcaturus viam equis suis in mari faceret, & in Rahab salutem latitudinis gentium signo coccineo figuraret. In prima quadrigarum quatuor egredientium in Zacharia de medio duorum montium æreorum protulit equos rufos populorum Principes fortes terræ, qui per obedientiam fidei Deo Abraham Patris credentium in fundamentum noui fœderis adhærentes, ad ducis instar, tinctis de Bosra id est, tribulationis angustia vestibus cuncta suæ signa militiæ rubricarunt, vt pro futuræ gloriæ gaudio præsentem gladium non timentes effecti martyres, id est, testes nouæ legis libro confessionis voce subscriberent, & sotiusecus miraculorum signis ad stipulationum robur appositis, librum & tabernaculum quod Deus & non homo fixit, ac Euangelici vasa mysterij non brutorum, sed rationabilium, hostiarum sanguine tingerent, & in vniuersam spaciosi maris faciem sagena prædicationis expansa multiplicatam super numerum de cunctis, quæ sub cœlo sunt, nationibus Ecclesiam congregarent. Sed quia præsumptio multitudinem & malitia subsecuta est libertatem, in quadriga secunda sub colore qui lugentibus ac pœnitentibus congruit, equestrem cuneum deputauit, qui ad claustrale desertum ductus per spiritum sub noui Israelis auriga sanctissimo Benedicto, velut sub altero Heliseo filij prophetarum, communis vitæ bonum occasione multitudinis perditum in iocundæ cohabitationis grata societate restituit, & sic vnitas scissum rete restituens ac per opera pietatis ad terram Aquilonis, vnde omne malum panditur proficiscens, eum fecit in ingressis thesauros viuis & contritis corde quiescere, qui dedignantur in corpore subdito peccatis habitare. Post quos quasi lapsum renouaturus exercitum, & redditurus iubilum post lamentum, applicitis ad quadrigam tertiam equis albis, Fratribus Cistercienis ordinis & Florensis, velut tonsarum greges geminæ charitatis fœtibus vberes de pœnitentiæ lauacro fecit ascendere, Sancto Bernhardo ariete ouium in virtute Spiritus qua ex alto indutus extitit, & in abundantia frumenti vallium præeunte, vt transeuntes liberati per eum in fortitudine clament ad Dominum, dicant hymnum, & ponant castra Dei exercituum super mare. Nouo igitur Israele his tribus agminibus turmis totidem quas Philisthiim fecerant occurrente hora vndecima cum dies iam declinasset ad vesperum, & propter iniquitatis abundantiam charitate plurimum frigescente vergeret iustitiæ radius ad occasum: quia vineam ad quam Paterfamilias operarios diuersis temporibus denarij conductos conuentione præmiserat, & quam sua dextra plantarat, non solum vitiorum vepres & spinæ peruaserat, sed iam propemodum vulpeculæ demolientes conuertere in alienæ vitis amaritudinem intendebant, aduersus infestissimam multitudinem militiam adunare voluit promptiorem, & sicut in præsentiarum cernimus post trium signis differentium tyrocinia quadrigarum, in quadriga quarta equos varios & robustos Prædicatorum & Minorum Fratrum agmina cum electis Ducibus simul in prælium ducturus Spiritum Sancti Dominici suscitauit, & ei velut equo suæ gloriæ præbens fidei fortitudinem & feruorem Diuinæ prædicationis hinnitum circumdedit collo eius. Qui gerens à pueritia cor senile, ac in mortificatione carnis eligens viuere, vitæ requisiuit auctorem: & Deo deditus, ac in Nazareum sub Beati Augustini Regulâ consecratus, sedulum circa Sancta Samuelis imitatus obsequium, in castigatione desiderij piissimum Danielis continuauit affectum. Iustitiæ semitas & Sanctorum vias strenuus athleta custodiens, & vel ad momentum de tabernaculo Domini de militantis Ecclesiæ magisterio ac ministerio non discedens, carnem spiritui & sensualitatem subijciens rationi, & factus vnus cum Deo spiritus, totus in eum per excessum mentis pergere studuit, & sobriæ compassionis studiis à charitate proximi non recessit: quo sagittante delicias carnium, & fulgurante mentes lapideas impiorum, omnis hæreticorum secta contremuit, omnis Ecclesia fidelium exultauit. Ætate crescente creuit & gratia: quandoquidem inexplicabile gaudium de zelo concipiens animarum ad eloquia Dei dedit animum, & per Euangelium Christi multos generans in conuersione tam strenua multitudinis Euangelicæ dignitatis officium profitentis nomen & opus in terra meruit obtinere maiorum: Pastor & Dux inclytus in populo Dei factus, nouum Prædicatorum Ordinem instituit meritis, ordinauit exemplis, nec miraculis confirmare desiit euidentibus & probatis. Nam inter opera sanctitatis & signa virtutis, quibus in carne positus claruit diuersorum curatis languoribus, loquelam mutis, visum cæcis, surdis auditum, gressum paralyticis, & sanitate pristina multarum generibus inualetudinum restitutis, apertè patuit, qualis spiritus in eiusdem sanctissimi gleba corporis habitauit. Cum igitur ex multa familiaritate quam nobiscum in minori constitutis officio habuit, argumenta sanctitatis ipsius ex insignis vitæ testimonio constitissent, essetque postmodum de miraculorum veritate dictorum facta nobis per testes idoneos plena fides: Nos cum commisso nobis grege Domini confidentes eius posse suffragiis per Dei misericordiam adiuuari, vt cuius in terris solatium gratiosæ familiaritatis habere meruimus, eius

eius in cœlis potenti patrocinio gaudeamus: ipsum de Fratrum nostrorum consilio & assensu, ac omnium tunc apud Sedem Apostolicam consistentium Prælatorum, Catalogo Sanctorum ascribere decreuimus: statuentes firmiter, ac vniuersitati vestræ præsentibus iniungentes, vt Nonis Augusti ante diem quo posita carnis sarcina diues meritis penetrauit in sancta similis sanctorum factus in gloria, eius natalitia celebretis & faciatis solemniter celebrari: quatenus eius precibus Deum quem viuens coluit exoratus gratiam in præsenti seculo, & gloriam nobis tribuat in futuro. Nos vero tanti Confessoris venerabilem sepulturam, quæ miraculorum fulgoribus Generalem illustrat ecclesiam cupientes dignis Christianæ deuotionis honoribus frequentari, verè pœnitentibus & confessis illam in festiuitate præfata annis singulis cum deuotione ac reuerentia debita visitantibus, de Omnipotentis misericordia, & B B. Petri & Pauli Apost. eius auctoritate confisi, annum vnum de iniuncta sibi pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Reate. 3. Idib. Iul. Pont. nostri anno 8.

De Sixto Papa & martyre quærat Lector infra in gestis sancti Laurentij Martyris.

An. 300. *MARTYRIVM SANCTISSIMORVM PVERORVM ET FRATRVM, IVSTI ET PASTORIS, QVOD MVTATO PASSIM STYLO EX ANTIquissimis excerpsimus codicibus, quibus suffragantur Martyrologia.*

6. Avg. Datiani crudelitas

EO tempore, quo crudelissimus Datianus instinctu infernalis serpentis, & consilio prouocatus diaboli, vniuersum rabidus perlustraret orbem, vt quoscunque inuenisset Christianos, per diuersas regiones dispersos, varijs tormentorum generibus cruciaret, & ad suæ sacrilegæ religionis cultum reuocaret: contigit eum ad Complutensem ciuitatem transeundi gratia deuenire. Cuius incolæ cùm tremendam eius opinionem intellexissent: duo infantes Iustus & Pastor, relictis scholæ tabulis, in quibus eorum teneræ ætates literis imbuebantur, iam non ad studium magistri vel doctoris istius seculi ire cœperunt, sed quasi probati Christi discipuli, ad spectaculum proprij martyrij alacres cucurrerunt. Cumque solicitè cernerent & intento perciperent corde, quid dementis Datiani inquireret furor: nunciatum est ei quòd hi duo infantuli essent Christiani, & à parentibus Christianis progeniti, ac propterea eos ad id spectaculi deuenisse, vt si Christianorum facta fuerit inquisitio, ipsi sponte sese offerant puniendos. Cumque hoc crudelissimus Datianus intellexisset, statim indignationis ira commotus, inaudita eorum parte, comprehendi, & eos cruciatu magno cædi præcepit: timēs nē si ad interrogandum in eius præsentiam adducerentur, aliorum circumadstantium ad confessionem nominis Christi, animos præpararent: & dum eis non præualeret, ipse suam publicè adspiceret maliciā ab infantibus superari. Comprehensi igitur sancti martyres, priusquam ad supplicium traherentur, sese mutuò, cælitus edocti, læti confortabant. Dixit ergò Iustus: Noli, frater Pastor, hanc temporalem pertimescere passionem, noli propter cædentium flagella, quibus tenerrimum corpus tuum atteratur, à fide te subtrahere, noli incumbentem gladium formidare: quia si annuente Domino Iesu Christo, extinctis contigerit nobis ad ipsius gloriam properare, digniorem in futuro sæculo percipiemus fortitudinem, quæ nostram non minuat paruitatem, sed ad perfectionem martyrum & Angelorum coronam perducat æternam. Hic tempore exiguo constituti, paruam inter homines habuimus vitam, sed illic in longitudinem dierum, si quæ Deo placita sunt fecerimus, æternæ vitæ percipiemus abundantiam. Cui sanctissimus Pastor respondit: Dignè quidem frater Iuste, sic te decet hortari, vt iustitiam quam nomini tui inscriptam portas: simul cum tuo fratre Pastore suscipias. Leue etenim sit nobis, pro confessione Domini nostri Iesu Christi, corpus nostrum iugulari & sanguinem fundi, vt in sacrario cælesti, diuinum corpus Christi & preciosum sanguinem eius, nobis liceat adorare. Non nos parentum aut proximorum reuocet pietas, nec nostræ condoleamus ætati: sed celeriter ad cælorum culmina properemus, vbi nostræ infantiæ, & parentum nostrorum peccatis obtinere veniam mereamur. Ast vbi illos, qui acciti fuerant violenti carnifices, vidissent vnanimiter talia sibi colloquentes, nunciant Datiano: sciscitantes, quid de eis præciperet quos audierant sic sese mutuo pro nomine Domini consolantes. Quibus auditis, stupefactus Datianus ait: Non sunt isti digni nostris conspectibus sisti, qui nec infantiæ suæ tenerum robur lucrari voluerunt, nec deorum nostrorum compulsi venerabilem adorare culturam. Statim igitur iubet eos procul à ciuitate gladio trucidari. Cumque producti fuissent in campum laudabilem, nulla obstante materie, ibi vltionem dignam pro Christi nomine susceperunt. Quorum confestim animas Saluator apertis cælis, triumphantibus Angelis, & martyrum exultante choro, in cælestes sedes suscepit æterna requie fruituras. Post celerem verò profectionem immundissimi Datiani, exeuntes Christiani, corpora eorum eodem loco quo passi sunt, honorificè sepelierunt: & per singulorum corpora, vna protegente basilica, in eorum titulis altaria veneranda sacrarūt. Quem locum sanctum tanta Dominus noster Iesus Christus potentiæ suæ maiestate repleuit, vt quicunq; pura fide & integra deuotione eorum expetierit veneranda suffragia, quacunq; fuerit infirmitate detentus, vel inimicorum infestatione depressus, statim ipsorum inuicto liberetur auxilio. Vnde oportet nos vnita laudis voce in eorum festiuitate psalmorum cantica resonare, dicentes: Gaudete iusti in Domino, rectos decet collaudatio, vt qui pro cælorum regno & nobis omnibus conseruandis, preciosum sanguinem effuderunt, dignas & nos in hac die pro eorum martyrio laudes, altissimo cum muneribus offeramus, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

I.

Marginalia: Ecce ardēs desiderium martyrij in duobus fratribus istis. — Magnis afficiuntur cruciatibus — Alter alterū cohortat. — Parentes propter Christū relinquendi. — Plectuntur capitali supplicio SS martyres. — Extruitur basilica in eorum memoriam. — Psal. 32.

An. 870. DE MARTYRIO CC. MONACHORVM ORDINIS S. BENEDICTI, CVM SVO ABBATE STEPHANO à MAHOmetanis in Hispania occisorum, ex Commentarij fr. Alphonsi Ciaconis Dominicani cap. 13.

August. 6. Mahomad persequitur Christianos

ANno Christi octingentesimo septuagesimo secundo, qui fuit sextus Alfonsi Regis tertij, Mahomad effero in Catholicos animo, non tam regnandi & ampliandi Imperij cupidine, quam odio in Christianos concepto, immani & crudeli vigesimo regni sui anno, dimicaturus aduersus eos copias quam potuit ampliores coegit, nō solum ex Hispania, sed ex Africa militibus ascitis. Allabidus namque Almansus, qui nomine Mahomedis Africam gubernabat, triginta mille milites auxiliares transmisit, imperatorem eorum constituens Zapham Regem, nepotem suum. Mahomad autem duos potentissimos exercitus instruxit, alterum qui Legionense regnum, alterum qui comitatum Castellæ aggrederetur, priori, Albucacenum, posteriori Almandarium strenuos duces præfecit, copias autem omnes in duos exercitus diuisit eo consilio, vt dum alter illorum cum Alfonso in Prouincia Legionensi congrederetur, alter libere rerum in comitatu Castellæ potiretur, Vrbes & munita quæq; loca occuparet. Verum consilium imprudens fuit, dum vires, quæ collectæ potentiores, & for-

I.

Marginalia: Bellū mouet in regnum Legionense & Castellæ comitatū.

& formidabiles existunt, dispersæ imbecilliores & superabiles fiunt. Ita enim euenit. Alfonsus celerrime Albucaceno occurrit: prælium consertum: in quo Rex victor, Albucacenus superatus fuit, exercitus hostilis terga vertit, quem Regius magna strage vbique edita, longius insectatus est: non ausus Albucacenus dissipatas copias cum Almandario coniungere, insequente Rege, nec vlla consilij, aut respirandi opportunitate relicta, inglorius Cordubam rediit. Mahomadis exercitus in regno Legionensi, superatur.

II. Almandarivs in agro Salmandicensi immoratus excursiones faciens misit Zafam Regem & Memosar cum parte copiarum, vt Castellæ regionem infestarent. Tanto autem odio hi duo Duces in Christianos exardebant, vt conuenirent, & interficiendis illis, qui Christi nomen non abnegarent, & Machometum & eius legem non confiterentur. Et ita illa profectione multos martyrio affecerunt, quorum nomina Deus scit. ob fidei constantiam nolentes abiurare & deserere suum ducem, etiam vitam profundentes. Ad insigne clarissimum Cœnobium sancti Petri à Cardegna acies dirigit Zafa, vbi ducenti monachi degebant sub disciplina Stephani Sanctij Abbatis, viri probi, & religiosi, & instituta sancti Patris Benedicti sequentes. Erat autem hoc Cœnobium totius Hispaniæ tum venustate, tum numero monachorum celeberrimum: & opulentissimum, quod tot monachos alere poterat. Erat autem huic Tyranno inuisum & exosum genus omne monachorum, vt qui arctius Christianam professionem sequerentur, & alios ad eiusdem obseruantiam firmius continendam, verbo & exemplo hortarentur. Tentat Abbatem, & Monachos Zafa blanditiis, deinde minis: sed ab Abbate Stephano Sanctio confortati monachi, & animati exemplo Sanctorum Iusti & Pastoris, quorum natalitia illo die celebrabat Ecclesia Hispanica, quorum alter tredecim alter septem annorum ætatis, non inquisiti, se vltro obtulerant Iudici, & tanta constantia martyrium pertulerunt, esse verecundum, à pueris tenera adeo ætate, grandes superari, insistendum eorum vestigiis, & multorum monachorum, qui Cordubæ necem pro Christo pertulerunt sponte. Omnes igitur in parte claustri congregati vnanimes Christum confessi, & Mahometum, & eius spurcam legem execrantes, Hismaelitarum gladiis ducenti monachi cum Abbate Stephano Sanctio, vno die pro Christi fide tuenda, confossi, & iugulati crudelissime fuêre. Cœnobium euersum, supellex direpta, vestes & vasa sacra sublata. Contigit hoc facinus anno Domini octingentesimo septuagesimo secundo, qui erat sextus Alfonsi Regis tertij cognomento Magni, tribus mensibus & nouem diebus vltra excursis, viginti Mahomadis Cordubensis Regis, octauo Idus Augusti, quarta feria, qua transfigurationis Saluatoris nunc, olim sanctorum martyrum Iusti & Pastoris natalitia celebrabat Ecclesia Hispanica. Martyres isti insignes, sanguine suo effuso, pauimentum sui Cœnobij cruentarunt, subscribentes fidem pro qua patiebantur purpureo liquore victimæ Deo gratissimæ, iacuerunt, quas perfidi illi mactarunt. E corporibus illis immobiles erectæ, quibus structura monasterij S. Petri à Cardegna fortius fulciretur, & pulchrius atque erat assurgeret. Hinc decus Vniuersali Ecclesiæ, Hispanicæ præsertim, totique ordini Benedictino, cuius professores erant, & ornamentum insigne conciliatum. Zafa monasterium S. Petri à Cardegna obsidet. Iustus & Pastor pueri martyres. CC. monachi trucidantur.

III. Discedente exercitu; fideles circumuicini, continuo accurrerunt, vt viderent, quid Barbari illi, intra monasterium sancti Petri admisissent: reperiunt ipsum demolitum, & sanctos martyres simul in claustro iacentes, diuersis vulneribus confossos, quos accipientes in illa eadem claustri parte, qua fuêre occisi, eadem etiam sepulti. Lapis ingens impositus, ne temporum vnquam iniuria tantæ rei posset memoriam abolere. Deliberatione, maturoque consilio habito Inscriptionem hanc addendam curauêre, prout hodie extat. Sepeliuntur à fidelibus.

Era DCC. LXXII. IV. F. VIII. Id. Av. Adlisa. Est. Karadigna. Et. Interfecti Svnt Ibi. Per. Regem Zapham. CC. Monachi. De. Grege. Domini. In. Die. Sanctorvm. Martyrvm. Ivsti. Et. Pastoris.

VITA BEATI ALBERTI DE MONTE DREPANO An. 1150.

CARMELITÆ, AVTHORE, NI FALLOR, IOHANNE MARIA POLITIANO.

Is enim scripsit beati viri vitam, sed MS. codex eius nomen non habebat: id quod sæpè non sine dolore videmus in eiusmodi libris. Scripsit vero etiam Baptista Mantuanus Vitam eius Carmine Sapphico. Stylum simplicem mutauit Fr. Laurentius Surius in gratiam Lectoris.

Avgv. 7.

1 EA tempestate, qua serenissimus Rex Petrus regnũ Cataloniæ & Siciliæ obtinuit, fuit benedictus quidam, nobili stirpe progenitus, dictus Adalbatibas, quæ est præclara apud Siculos familia. Duxit vero vxorem Iohannam, generis nobilitate ipsi non imparem, in Castro montis Drepani ortam: apud quem montem est monasterium fratrum Ordinis beatissimæ matris Dei, qui Carmelitæ vocantur. Dicitur autem Drepanense monasterium. Porro istorum coniugum erat coram Deo vita integra & mores inculpati. Cumque in matrimonio pariter annos ferme sex & viginti exegissent, nec prolem vllam procreassent, tandem communicato inter se consilio, beatissimæ Mariæ virgini votum mente syncera nuncuparunt, si ipsa pro solita humanitate & benignitate sua eis prolem impetraret masculinam, eam se ipsius Ordini perpetuo consecraturos. Eo voto facto, in ieiunia, preces, eleemosynas incumbunt, vt dicta factis confirment. Nec verò multi præteriêre dies, & præpotens Deus annuens votis illorum, Iohannæ præstitit, vt è suo marito se sentiret grauidam. Porro Benedictus vir eius, vidit in somnis cereum mirifice radiantem, è suo coniugis vtero prodeuntem: nec dissimilis visio eius coniugi oblata fuit: mutuoque quid vidissent, sibi indicârunt, flexis genibus gratias agentes Deo & sanctissimæ Virgini. dixitque postea Iohanna: Si ea, quæ videre nobis licuit, suum habitura sunt effectum, magnus erit profecto hic puer coram Domino. Vbi deinde partus aduenit tempus filium peperit, cui sacri baptismatis fonte abluto, Alberti nomen imposuit, non sine instinctu diuino, cum apud Siculos hactenus vix quisquam ita esset appellatus. Votum parentum Alberti. Voti illius effectus.

II. Postqvam autem nonnihil creuit puer, liberalium artium studiis est admotus. Ille verò sancti spiritus gratia ornatus, literis bene eruditus, & optimis moribus instructus, parentibus charus, ciuibus acceptus & amabilis fuit. Iam annum octauum attigerat, & quidam præcipuæ nobilitatis viri, cum poscebant sponsum addici puellæ cuidam, quæ regio stemmate nata videretur, Pater eius, illorum tandem flexus precibus, rem ad vxorem Ad studia literarum admouetur puer Albertus.

Religio matris eius

refert, putans eam non alienam fore ab eius rei consensu. At illa posteaquam audiuit maritum talia dicentem, valde obstupescens, ait ad eum: Miror prudentiam tuam vel in animum inducere potuisse, vt ea proponeres, quæ fieri nefas sit. An vero iam prorsus immemor es benignissimi Creatoris tui, qui nos tanto voluit afficere beneficio, intercedente pro nobis sacrosancta Virgine Maria? An non danda nobis opera est, vt Deo & sanctissimæ matri eius persoluamus id, quod polliciti sumus? Albertus filius noster non fœminæ, sed Deo coniungendus est, & sacræ religioni copulandus est. His auditis, pater Benedictus, diuino permotus timore, obticuit, nec vllam voluit eius rei deinceps facere mentionem. Non debet autem mirum videri Lectori, quod diximus, Albertum puerum tenellum, sponsum à quibusdam expetitum. Eiusmodi enim matrimonium, per verba de futuro contractum esset, quod apud eius regionis nobiles frequens est.

Sponsalia cum verbis de futuro matrimonio.

PORRO mater Iohanna beatum puerum Albertum in cubiculum acciuit, & omnia ei exposuit, tum de II.
conceptione eius, tum de visionibus parentum: simul etiam indicans, quid Domino promisissent. Ille verò cum verba matris probe cepisset, humiliter ei respondit: Ego, mater, non sum mei iuris, sed parentum meorum iugo salutari me sentio contineri. Quid igitur, mea mater, me vis facere? mundo ne seruire, & temporariis perfungi honoribus, vel potius amare Christum, & illi in sacra religione perpetuum exhibere famulatum, vt possim æterna apud illum vita frui? quod quidem vos illi promisistis. Respondit Iohanna mater: Equidem, mi fili, votum, quod nuncupauimus, nolim esse irritum: immo vero toto pectore oratum te velim, vt quod polliciti sumus, exequamur, & dicta factis compensemus. At illi Albertus puer: Faciam, mea mater, quod hortaris. Cumque pater venisset domum, & cum vxore ad mensam accumberet, coram illis dixit puer Albertus: Non comedam, nisi mihi bene precemini. Tum illi pio animi affectu dixerunt: Benedicat tibi Deus, & dirigat gressus tuos. Ea percepta Benedictione parentum suorum, abiit ad monasterium Drepanense fratrum Carmelitici instituti, à castro montis Drepani ad duo distans milliaria. Quò cū peruenisset, petiit sibi donari habitum eius instituti, optans illic apud fratres commorari. At Prior siue præfectus cœnobij, his pueri sermonibus acceptis, non sine multa admiratione, quod non nesciret generis eius nobilitatem, noluit eum in fratrum sodalitatem admittere. Itaque pius Puer ad parentum ædes mœstus se recepit. Nocte proxima, cum parentes eius sopori se dedissent, beatissima Virgo eis apparuit, seuereque eos obiurgans, minitabunda dixit: Vos id quod mihi polliciti estis, non redditis, & rem alienam apud vos detinetis. Filius vester è vestra quidem carne genitus est, sed mihi voto perpetuo obligatus. Quod si vos illum famulum meum mihi non reddideritis, breui morte fœdissima vos extinctos sentietis. Ex his nimio illi terrore consternati, expergiscuntur: confestim ad monasterium illud properant, Priori & fratribus, quid viderint & audierint, exponunt: filium votiuum vltro illis exhibent, orant vt intra paucos dies habitu monastico induatur.

Attende prudens & humile pueri responsum.

Puerulus petit monasterium.

Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere.

IS dies postquam aduenit, puta quo vestes erat monasticas accepturus Albertus, nobiles omnes ad tam III.
pium spectaculum confluunt, sanctus puer Albertus ex more sanctum habitum induit: vestes suas, quibus hactenus vsus erat, propriis manibus pauperibus elargitur, vitam mox viuere incipit sanctissimam. Id vero cernens antiquus hostis, arte veteratoria eum à salubri proposito nititur reuocare, in ipsis primis conuersionis initiis, pœnitentiæ studiis incumbentem & precibus inhærentem, sub elegantissimæ mulieris forma aggreditur, & quandam vultu mentientis pietatem, non sine gemitu ita compellat: Me miseram, quidnam facturа sum tui amore vsque adeo occupata, sed tuo consortio destituta, cum ego nihil optarem magis, quam te habere maritum? Sed quæso te, ne me tam illustrem & speciosam puellam deseras: nec tibi fas est tam vili & abiecto vti habitu, cum sis nobilis; plane redeundum est ad sæculum. Ego tam decora & amabilis, præcipuæ nobilitatis stirpe progenita, opibus & copiis huius mundi, in quibus est multa vitæ securitas & felicitas, egregiè abundo & affluo. Quid igitur in his sordibus perpetuò decreuisti permanere, cum certum sit, non posse te hoc asperum & acerbum vitæ genus, tantumque pondus proferre? Oro & obsecro, iuuenis formosissime, quem ego præ omnibus vnice diligo, redi ad paternos lares, iungere mihi legibus matrimonij, & omnibus bonis mecum perfruere. Sentiens Christi seruus à satana eas profectas suggestiones & persuasiones, signo sanctæ Crucis se communiens, ita ait: Abi serpens tortuose in flammas tuas, meque missum facito. Non enim vera hæc est, quam præ te fers, hominis effigies, sed maledicta est commentitia species tua. Ad has serui Dei voces ille satan euanuit, nec quicquam mali ex ea visione Albertus perpessus est.

Induit monachi vestes, & suas dat pauperibus.

Diaboli fallacia.

Signo sanctæ crucis fugat dæmonem.

INDE anno absoluto, palam se monastica professione obligauit, quam animo iam tum fecerat, quando ha- VI.
bitum religiosum suscepit. Fuit porrò vita eius valde seuera & aspera, insignis patientia, multaque de se virtutis exempla præbebat. Feriis secundis, quartis & sextis, egregio cilicio carnem domabat suam, eam assiduis ieiuniis macerabat, in palmitibus, nudo corpori admotis, cubabat, rudi panno degebat corpus, vestes viles ferre non erubescebat. A vino abstinens, aquæ potum illi præferebat, ne vinum blande ingrediens, luxuriæ fomenta suppeditaret. Sextis feriis pani suo absynthium immiscuit, & vestibus asperis vexabat carnem, ne quas illi aduersus spiritum delectationes parturiret. Ocium semper fugit, in bona opera perpetuò intentus, vt eum malignus hostis semper bonis rebus occupatum inueniret. Castitatis fuit perquam studiosus, obedientiæ sanctæ constanter & integrè addictus. Paupertati & humilitate facilè omnes superabat, doctrinam ecclesiasticam moribus ornatissimis illustrabat. Omne patrimonium suum in pauperes fratres distribuit. Diuina quoque perfusus sapientia, intrinsecus semper cælestibus fruebatur delectationibus. Infideles Iudæos concionum suarum radiis mirifice illustrabat, nec rarò ex illis ad Christi religionem quosdam traduxit.

Profitetur palam monachatum.

Asperitas vitæ eius.

Multos sua concione conuertit Iudæos

Vt verò perfectius opera diuina exequeretur, diem naturalem, hunc in modum distribuebat: A prima no- V.
ctis hora vsque ad tertiam, vacabat precibus. Inde corpori nonnihil somni indulgens, post somnum reuertebatur ad exercitia, quibus caro castigaretur. Postea ad matutinas preces persoluendas se conferebat, Deumque cum lachrymis orans, ad ortum auroræ, ibat ad offerendum sacrificium. His absolutis, vt esset ad eiusmodi pietatis officia & exercitia aptior atque paratior, a Tertiis vsque ad Vespertinas preces, quippiam suis manibus operabatur. Porrò Horariis siue Canonicis precibus studiosissimè expletis, ad consueta pœnitentiæ studia se conferebat: quæ quidem tam præclara in eo extitêre, vt etiam miraculorum gloria à patre luminum meruerit cohonestari. Porrò ad sacerdotium promouendus cum esset, testabatur se inuitum illo initiari. Non enim fas est, inquit, vt indignus tantum mysterium administret populo, nec ego me talem reperio, qui possim pro dignitate isthuc exequi ministerium. Verumenimuerò nihil moti Patres id genus sermonibus eius, compulerunt eum proficisci Messanam, vbi sacerdotii munus cum multa humilitate & deuotione suscepit: moxque in eadem vrbe haud vulgari admirationi digna miracula per eum Dominus perpetrauit.

Exercitia eius.

Inuitus initiatus sacerdotio

QVODAM enim Dominico die, viro Dei media nocte coram altari in ecclesia feruenter orante, lampadis VI.
luce templum illustrante, satan illic adfuit, eum volens à sancto opere auocare. Legebat enim tum Psalterium, & ad

Psal. 58.

ad eum vsq; Psalmum peruenerat, cuius initium est, Eripe me de inimicis meis Deus meus. Cernens autem impurus dæmon sancti viri perseuerantiam, conabatur lampadem coram illo extinguere, vt terrore fractus, à cœpto pœnitentiæ labore resiliret. Sed vbi eum vir Dei conspicatus est iuxta lampadem adstare, mox ei adfuit virtus diuina, nec passa est quicquam inde molestiæ ei accidere, lampademq; ex dæmonis impulsu cadentem ita seruauit illæsam, vt nec luminis, nec olei vllam faceret iacturam. Accidit hoc sub illustrissimo Cataloniæ & Siciliæ rege Iacobo, qui Petro successerat.

Lãpas à dæmone euersa, nihil detrimenti accipit.

VIII. Circa annum salutis millesimum ducentesimum & octogesimum Fridericus Dux, nomine Iacobi Regis, quem iam diximus, administrabat Siciliæ regnum. Qui anno Christi millesimo ducentesimo octogesimosexto, aut circiter, in Regem coronatus est. Eius tempore Robertus Rex Neapolitanus Messanam Siciliæ vrbem fortissima pressit obsidione, eo consilio, vt & eam ciuitatem & totum Siciliæ regnum sibi subiugaret. Interim dira fames vexabat vrbem, nec videbatur vllo humano consilio quenquam illi posse mederi. Tum Rex eam iussit flammis exuri, ne in hostis potestatem veniret. Ipse vero fugam meditabatur in castra Cataloniæ & Castiliæ. Itaque conuenẽre ciues frequentes, multique nobiles & satrapæ, homines doctissimi, nec pauci comites & barones, bellicæ rei peritissimi. Ij omnes gemebant, & dicebant, melius esse sperare in Domino, quam sperare in principibus, quandoquidem non solet Deus in se sperantes relinquere: visumque est eis, vt ad virum Dei Albertum accederent, rogarent eum, vt præpotenti Deo & sanctissimæ matri eius Preces adhiberet pro populo & ciuitate Messana. Itum est ergo ad eum, & cum esset occupatus offerendo sacrificio, obnixe eum deprecabantur, vt eis apud Dominum ferret opem, sicque dicebant: Iam fame intolerabili perimus, serue Dei, itaque ne desis nobis præsidiis tuis, ad quæ confugimus. Ora pro nobis clementissimum Deum & eius virgineam matrem, vt in tantis periculis nos ab hostibus tueantur, & fame pressos releuent, nec vlciscantur nos propter peccata nostra. Has illorum voces & gemitus vt audiuit vir Dei, inter sacrificandum lachrymatus est, & flexis humiliter genibus, sic orauit: Domine Deus vniuersorum, qui non auertis faciem tuam ab illis, qui toto animo & pectore tibi confidunt: respice de excelso cælorum habitaculo super populum hunc tuum ad te clamantem, & effunde in illum misericordiam tuam. Pasce fame laborantes, qui olim in eremo manna pauisti esurientes. Extende brachium dexterum, & protege hanc ciuitatem, vt non modo non diffidat de te, sed certò confidat, sine tuo consilio non posse ipsam saluam consistere: sciatque non in multa exercitus copia spem collocandam, sed in tuo nomine. Succurre Domine miseris. iuua eos, qui pusillo sunt animo, ne lætetur satan perditione tot animarum. Hac oratione completa, mox ingens extitit tonitruum, vnde vox instar tubæ audita est, ita dicens: Exaudiuit Deus preces tuas. Hanc vocem non sine multa admiratione omnes audiẽrunt, mirificeque exhilarati, dixẽre: Tibi Domine gratias agimus, qui meritis huius sanctissimi patris nostri Alberti admisisti clamores populi tui. Simul autem in vrbis portu visæ sunt tres triremes onustæ, licet hostes vndique & portum & vrbem obsiderent. Eæ triremes virtute & beneficio diuino in ciuitatem penetrârunt, atque ex iis annona & commeatus in oppidum nocte, cunctis lætantibus, importatus est, & pro cuiusque necessitate distributus. Deinde vero nusquam conspectæ sunt illæ triremes: neq; earum patroni cuiquam noti erant. Creditum est à multis, earum gubernatores fuisse Angelos Dei. His vero animaduersis, Rex Siciliæ tanto miraculo non immerito obstupefactus, cum satellitibus suis & populo ad sanctum virum accessit, eique ait: Tibi sancte Pater gratias agimus, quod tam humaniter pro nobis peccatoribus intercedere voluisti: planeque nobis persuademus, tuis sanctis meritis nos hodie liberatos esse. Gratiis actis, cum eius manum essent exosculati, læti abiẽrunt. Creuit indè apud populum opinio sanctitatis eius, sentiebantque non posse deinceps ab hostibus vrbem propter eius merita expugnari.

Messana obsidetur à Roberto rege Neap.

Exod. 16.

Quam fuerit efficax eius oratio cælitus declaratur.

Magno miraculo annona Messanensibus importatur.

IX. Per id tempus quidam monachus è cœnobio sancti Saluatoris apud Messanam, apostemate in gutture adeo premebatur, vt medici omnes spem salutis omnem, haud secus atq; extincto, præciderent & auferrent. Vt audiuit autem, Messanæ esse virum Dei Albertum, misit quosdam è Fratribus, qui rogarent, vt ad ipsum in tam præsenti periculo constitutum venire non grauaretur. Abiẽrunt illi, & cum ad eum peruenissent, ea, quam par erat, reuerentia illi præstita, dixerunt: Frater noster apostematis molestia misere afflictus, orat vt ipsum velis inuisere, & tuis precibus malum, medicorum omnium artem & operam eludens, profligare. Misericordia permotus vir Dei, iuit cum illis, & intrans in cubiculum ægroti, ait: Non debuisti ad me mittere, frater charissime, qui infirmus sum & peccatis obnoxius. Sed quando tamen & salus & morbus diuino parent imperio, bono animo esto, & spem tuam in Deo repone. Deinde cum illum Crucis signo consignasset, eius apprehensa dextera, ait: Confidis, frater, in Domino Iesu & piissima matre eius? Plane, inquit ille, confido, & tuæ sanctitati me commendo incurabili morbo oppressum. Quæ cũ ab illo dicta essent, mox apostematis rupti per os saniem teterrimam reiecit, & pristinæ saluti restitutus est. Ea res sanctitatem beati viri vbiq; diuulgauit.

Sancti Dei se vilissimos semper reputant peccatores.

Signo Crucis sanat apostema exitiale.

X. Perlatum quandoq; est ad virum Dei, quandam nobilem matronam habere filiam, à dæmone vexatam. Tũ ille ingemiscens, Et quanam, inquit, authoritate hoc facere ausus es impure satan? Statim è fratribus quidam indicauit matronæ illi, virum Dei Albertum adesse. Illa cum ingenti charitatis feruore dixit ad hominem Dei: Spero tuis sãctis meritis diuinitus mihi consolationem adfuturam. Vnica filia mea, diabolica infestatione miserè fatigatur. Quæso vt eam inuisere digneris. Tum vir pius commiseratione affectus, ingreditur ad puellam, eamq; salutans, dicit: Pax tecum impressoq; fronti eius Crucis signo, ab illa in dextera maxilla percutitur. Ille nihil motus, dixit: Præbe mihi alteram, pater omnium superborum. At malus dæmõ sancti viri humilitate pudefactus, atq; eius meritis eneruatus, ait: Hei mihi, quantum crucior sanctis meritis tuis, præsentiam tuam ferre non sustinens. Respondit vir Dei: Ille, qui te creauit, & propter scelus tuum è cælis te exturbauit, ex hac nobili puella te compellat exire. Iis autem auditis, puella contremuit, dixitq; vir Dei: Egredere è corpore puellæ, Christi nomini consecrato. Et cum rursus eam Cruce signasset, & aqua benedicta aspersisset, diabolus magno quodam instar tonitrui excitato sono, cum ignominia recessit: sensitq; se puella rectè habere, & tum Deo, tum sancto viro cum gaudio & lachrymis gratias egit. Eius miraculi rumor, ad proceres & prælatos regni allatus est.

Eius humilitatem & patientiam dæmon non sustinet.

Crucis signo & aqua sacrata pellit dæmonẽ.

XI. Iuvencula quædam Drepani in partu laborabat diebus sex, idque tanto cum periculo, vt iam ceu morti propinqua, à medicis relinqueretur. Aderat illic vir Dei, quem fœminæ illius mater, licet immodico consternata animi dolore, tamen in Domino confidens, adiunctis sibi cognatis & propinquis, lachrymabunda rogauit, vt filiæ tam desperatè laboranti præsentiam suam, priusquam è corpore abiret, non negaret, addens eam diu illum videre peroptasse. Ait ad eam vir beatus: Vbinam habitas? Illa respondit: Quorsum attinet sciscitari, vbi sint ædes meæ? Veni, quæso, & vide. Abiit igitur cum illa, adiuncto sibi puero suo: veniensque ad ædes, vbi illa decumbebat, dixit: Pax tecum. Illa vero, quod iam sensuum vsu destituta esset, nihil respondit. Tum vir sanctus digitum suum eius oculo apponens, appellauit eam nomine suo, ita dicens: Margareta, cur adeo doloribus occuparis, vt mihi non respondeas? Profer sermonem, vt matri consolationem adferas. His dictis, ventrem eius oleo vnxit, dicens: Sanet te Dominus noster Iesus Christus ob merita sanctissimæ matris suæ: & sicut illa absq; damno virginitatis concepit, & sine dolore peperit: sic tu absque vllo mortis periculo edas hanc prolem Domino consecrandam. Dixit, & fœmina ad

Sanat oleo partu periclitantem.

ad se rediens, exclamauit: Adiuua me amice Dei: simulq; puellam enixa est inprimis speciosam, quam postea Domino dedicauit.

*fort. octogesimoquinto: nam teste Baronio in notis obijt Ann 1292.

Anno Domini millesimo ducentesimo * nonagesimoquinto, vir Dei erat in terra sancta, vbi Iudæus quidam crebro vexabatur morbo comitiali. Adductus vero est à parētibus ad seruum Christi Albertum: qui ait ad eos: Ecquid vultis? Responderunt illi: Vt filius noster nobis incolumis restituatur. Ait vir Dei: Si vultis credere in Dominum nostrum Iesum Christum, & matrem eius virginem fuisse & in partu & post partum, & cætera, quæ ad fidei symbolum pertinent, fiet quod petitis. Illi responderunt: Si in nomine Iesu Christi filio nostro reddideris sanitatem, credemus, & eum, quem prædicas, verum Deum confitebimur. Tum vir Dei, edito sanctæ Crucis signo in hominem comitialem hæc verba pronunciauit. Expellat à te Christus morbos omnes, si vera sunt, quæ ego de illo prædico. Vix ea dixerat, & e uestigiò homo coram omnibus curatus est integerrime, nec vnquam deinceps illo se sensit morbo infestari. Id vbi vidêre parentes eius, sacrum baptisma cum illo à viro Dei perceperunt, & admodum religiose vixerunt. Filius vero secutus est virum beatum, & cum vitam vixisset cumprimis piam, in Domino tandem feliciter obdormiuit. XII.

Sanat Iudæum comitialē, & cum parentibus eum baptizat.

Eodem anno cum vir sanctus proficisceretur Agrigentum, flumen quoddam transmisit, quod vulgo Platanum vocant. Vidit autem iuxta fluuium quosdam Iudæos transeuntes. Erat autem iter angustum, quippe inter montes excelsos. Iudæis ergo iter agentibus, & viro Dei ab altera fluminis parte ambulante, subito aqua excrescit vltra modum, atreptosque Iudæos cogit natare. Illi cernentes in tam præsens se coniectos discrimen, ad virum beatum, de quo iam auditione acceperant, magnis vocibus clamant: Adiuua nos domine virtute Christi tui. Respondit ille: Si in eius nomine baptizari vultis, & toto pectore cupitis effici Christiani, salus vobis præsto erit: Tum illi: Nos, inquiunt, credimus illis, quæ tu prædicas de Christo Nazareno, cupimusque baptizari. Id illis dicentibus, vir Dei super aquas ambulat, ad eosq; perueniens, in ipso flumine baptizat eos. Interim cedebant aquæ, & illis diuisis, vir sanctus Iudæos baptismo iam expiatos, absq; vllo detrimento ex illo periculo in terram eduxit. Qui cum ad suos reuertissent, omnia, quę in via ipsis accidissent, narrauerunt Episcopo cum multa exultatione, virum Dei tum apud illum, tum apud alios laude & prædicatione efferentes. XIII.

Ambulat super aquas & mirabiliter seruat Iudæos, & conuertit.

Visitat suā prouinciā.

Eo tempore, quo vir beatus egit Prouincialem Siciliæ, quandoque voluit visitare prouinciam suam. Solebat autem cum scipione ingredi, & socium habebat, qui ferret vas fictile, in quo erat panis & aqua, vnde in itinere sustentabantur. Accidit autem quodam tempore illis iter facientibus, & iam ad monasterium quoddā appropinquantibus, vt socij eius negligentia vas illud in terram caderet, & in multas particulas frangeretur. Ea re valde consternatus frater ille, non audebat ad virum Dei propius accedere. Id spiritu cognoscens vir sanctus, vocat illum ad se, rogat cur solito tardius, & remotius sequatur, & quid habeat, vnde tā mœstus sit. Ille rem omnem tremebundus exponit: iubetq; vir beatus, vt particulas omnes contriti vasis ad se apportet. Abit ille, vt vas adferat: & ecce cernit illud suæ integritati restitutum & aqua plenum. Itaq; incredibili affectus gaudio, fert illud ad virum Dei, & porro cum illo cœptum iter conficit. XIV.

Vas fractū redintegratur.

Alio tempore cum vir sanctus quoddam sui instituti & prouinciæ monasterium visitaret, & quandoque precandi causa cum fratribus esset in Choro, spiritu didicit, quendam fratrem multa erga sacratissimam Christi matrem Mariam animi pietate & deuotione feruere. Sed ei inuidens tortuosus coluber diabolus, ab ea deuotione eum retraxit, animumque eius, cuiusdam fœminæ amore inflammauit. Ille vero se sentiens animo saucium, postposuit pristinam deuotionem, & secum statuit cum ea fœmina suam explere libidinem. Itaque quodam die loquitur cum ea, aperit illi voluntatem suam, illa se promptam & paratam offert. Hæc vero non latebant virum Dei. Clam igitur ad locum secretum eum vocat, explicat ei omnia, quæ cum muliere perpetrare deliberasset. Tum ille à sancto viro veniam petit, & illo pro eo orante priorem erga Christi matrem virgineam sibi sensit restitutam deuotionem. XV.

Fratrem lapsum diabolica fraude, ad pristinū statum reuocat.

Volebat vir Dei hominum fugere frequentiam alicubi delitere. Itaque iter ingressus est Messanam versus, vbi est Episcopi sedes, atque apud illam in quoddam tugurium sese abdidit orationis & deuotionis causa. Vbi cum dies aliquot mansisset, & mortis suæ tempus aduentare cognouisset, graui correptus morbo, rogauit Dominum, vt ipsum ad se euocare dignaretur. Vtebatur autem hac precandi formula: Si proprio filio tuo non suam, sed tuam mandasti facere voluntatem non mea, Domine, sed tua voluntas fiat. Ita ergo ille in orandi feruore positus, & quasi mentis ecstasim patiens, audiuit vocem eiusmodi: Anima tua in sanctorum Confessorum consortium admittetur, gaudiis perpetuo duraturis fruitura. Quamuis ergo magna esset antea vsus precandi assiduitate, at nunc porro diutius in ea perseuerauit. Legebat prophetarum oracula, diuina in eis mysteria contemplans, dulceque illi erat cum sanctissima Dei matre miscere colloquia. Cernens autem prope adesse extremum vitæ suæ diem, acciuit ad se Fratres, & exemplo sanctorum patrum mitissima voce eos compellans, Cupio, inquit, dissolui, & esse cum Christo: addiditque tanquam vaticinans: Hoc ipso die spiritus meus è carnis ergastulo liberabitur, & ad Dominum, qui creauit eum, dirigetur. Eodem autem temporis puncto mecum pariter emigrabit soror mea. Quæ quidem aberat à loco, in quo tum erat vir sanctus, ad ducenta & sexagínta, compertumque est postea, de eius obitu vera Albertum prædixisse. Deinde orante illo & grauiter laborante, Fratres apud illum vigilabant, & precibus suis animam eius Deo commendabant. Sub horam autem vespertinam sentiens imminere corporis dissolutionem, vir sanctus in genua se submittit, & coram Fratribus sic orat: Domine Iesu Christe, qui cuncta creasti, & omnia pro tua voluntate disposuisti, conseruasque ea sapientia & prouidentia tua, conserua animam meam ineffabili misericordia tua: tuere illam ab hoste maligno, & perduc eam in consortium electorum tuorum. Deinde legit Psalmum: Deus, in nomine tuo saluum me fac: cui adiunxit Psalmum, In te Domine speraui. Illo absoluto, cum dixisset semel orationem Dominicam, & bis Angelicam salutationem, iterum repetiit Psalmum, In te Domine speraui. Inde ad extrema tendens, sublatis in cælum oculis, animam suam Deo & beatissimæ Matri eius commendauit, eorum implorans opem: & paulo post alta voce dixit: In manus tuas Domine commendo spiritum meum. Quibus dictis, à Fratribus anima eius instar * nebulæ candidissimæ visa est vno volatu ex ore illius tecta in cælos contendere. Corpus eius præclaro cilicio indutum, in terra relictum est. Ad eius obitum campana, quam ille fieri curarat, per se ipsam nullo mouente, insonuit, & odor suauissimus, omnia vincens aromata, ab eius corpore manauit, adstantes omnes mirifice afficiens. Quamobrem etiam omne mortalium genus, non modo Christiani, sed etiam Iudæi, tantæ rei admiratione permoti, ad illud confluebant. XVI.

Latitat in tugurio quodam, vt possit vacare Deo.

Prędicit suū & sororis suę obitum.

Psal. 53.
Psal. 30.

Migrat ad Dominum Anno 1292.

*Columbæ, legendum arbitror.

Campana edit sonum nullo mouente

Postquam autem Fridericus Dux illustrissimus, frater Iacobi Regis Cataloniæ, de eius decessu certior factus est, cum nobilibus suis venit ad funus, tantique patroni & aduocati orbitate omnes mœrebant & flebant. Quotquot vero illic aderant, sacrum corpus contingere nitebantur, exibat enim de illo virtus, & sanabat multos. Vestes eius, causa deuotionis ab omnibus lacerabantur & diripiebantur, singulis particulam aliquam inde sibi vendicare cupientibus, quod multa admiranda per eas Deus efficiat ob merita sancti viri. Cumque exequiæ celebrarentur, nobilis matrona Renetia de Pallatiis, piæ multa deuotione orans ad corpus eius, à capite abstulit eam partem, quam almutium vocant, accurateq; custodiuit. Quidam enim imponētes illud capitibus suis, omni ocu- XVII.

Miracula ad corporis eius contactum.

Nota de vestibus eius.

lorum morbo liberantur. Iussit verò Dux Fridericus, vt literati omnes ad ipsum venirent in quibus fuit etiam Episcopus Messanensis Vindericus, & alius quidam Episcopus compluresque diuersorum ordinum. Venit autem Rex Siciliæ ad Episcopos & alios: simulque omnes adunati, cum communẽ suum pro tanti viri amissione dolorem testati essent, inter se consultabant, quid faciendum esset. Tum vero Archiepiscopus, sano vsus consilio, triduanum indixit ieiunium omnibus, & vt interim precibus & eleemosynis darent operam, & Missarum offerrentur sacrificia in omnibus Ecclesiis, vt Deus in seruo suo dignaretur sua declarare miracula, id quod re ipsa ita factum est. Nam cum corpus beati viri summa populi deuotione in mediam maiorem ædem deportaretur, & exequiarum Missæ celebrandæ essent, odor longè suauissimus è corpore diffundebatur, cunctis non mediocriter id admirantibus. Multi enim morbidi eo odore sanabãtur, ita vt corpus illud, quoddam sanctitatis receptaculum à turbis omnibus pro certo haberetur.

Odor suauissimus ex eius corpore multos sanat.

XVIII INTERIM lis orta est Cleri & populi de Missa celebranda, Clero dicente, defunctorum Missam dicendam esse: Populo contra affirmante, de sancto celebrandum esse sacrificium. Consulebant autem, qui de Clero erant, Ius Pontificium: populus verò ad preces se conferebat. Tandem Archiepiscopus mandauit, vt diuinum expectaretur consilium omnesq; Deum obsecrarent, vt indicaret ipsis, quomodo vellet honorari & ornari sanctum suum. Cunctis igitur in preces incumbentibus, subito apparuêre in aëre duo pueri, albis amicti stolis, iisque auro intextis, dicebantque excelsa voce cantandum esse, Os iusti meditabitur sapientiam. Et his dictis, mox ab omnium oculis ablati sunt. Tum verò tam insigni conspecto miraculo, Archiepiscopus & Rex cæterique omnes statuêre, Officium Confessoris ante ponendum esse officio defunctorum. Celebrata est igitur solenniter Missa Confessoris à Clero vniuerso. Ea finita, sub horam nonam corpus ea, qua par erat, deuotione sepulturæ mandarunt. Deinde Rex & alij omnes id planè decreuêre, beatum virum catalogo Sanctorum ab Apostolica Sede inserendum, idq; opera & impensis regni. Ad eius enim sepulchrum properant etiam ex longinquis partibus ægri, claudi, cæci, leprosi, paralytici, & intra paucos dies curantur. Modus autem curationis, eiusmodi est: Postquam ad viri Dei tumulum tribus aut quatuor diebus ieiuniis & precibus vacarunt, & beati viri patrocinia implorarunt, media nocte lux splendidissima illos ambiuit, in cuius medio cernebatur vir Dei Albertus candida veste indutus, isq; eis vigilantibus ad sepulcrum ipsius integram reformabat sanitatem. Tum illi voce magna laudabant præpotentem Deum, qui talem potestatem & gratiam tribuit fideli seruo suo. Idq; vbi resciuit Dux, itemq; Prælati & populus omnis, maiori erga eum deuotione affecti sunt, vsq; in hodiernum diem coruscantibus miraculis in laudem & gloriam Dei, qui est mirabilis in sanctis suis. Obdormiuit autem in Domino vir Dei Albertus anno à partu Virginis millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, 7. Idus Augusti.

Diuinitus iubetur Clerus pro illo tanquam Conf. Christo cantare Missam.

Multi ægri ad sepulchrum eius curantur

Psalm. 67.

XIX. EODEM anno innumera hominum turba in regno Siciliæ ad arma cucurrit propter bellum illic enatũ. Cumq; vbiq; alij aduersum alios confluerent, multi & nobiles & ignobiles eam castri partem, quam Rex beato Alberto & fratribus dederat, vi occuparunt, & equos suos in templo, vbi humatum erat beati viri corpus, collocârunt. Id cum illi ad dies aliquot facerent, & cum equis suis & exirent & redirent, equi subito extincti sunt, & milites variis correpti morbis, ita vt pauci euaderent. Quidam verò ex iis, qui fugerant, ira incensi, cum suis equis per Ecclesiæ habitacula discurrebant, & beati viri arca, in qua corpus eius conditum erat, cecidit in imum sepulchri. Inde verò extractis arcæ illius partibus, & sancti viri corpore detecto, visum est illud in genua procumbere, tanquam à Domino vindictam petens. Eâdem autem hora omnes illi horrenda peste extincti sunt. Id alij, qui foris erant, conspicati, nunquam deinceps illic habitare ausi sunt. Fratres verò ex eo loco recedentes, corpus absportarunt in eũ locũ, vbi nunc manet. Prior enim locus parum opportunus erat. Tandem tamen communicato inter se cõsilio, partem inferiorem sacri corporis Messanæ reliquerunt, reliqua ad cœnobium Drepanense translata.

Nota diuinam vltionem in prophanatores loci sacri.

Transfertur sacrum corpus eius.

XX. PVER quidam, orto incendio, in medias flammas cadens, Sancte Alberte, inquit, adiuua me, simul etiam beatissimam Dei matrem inuocans. Exiuit ergo ab igne expers ignis, aitq; se beatissimæ Virginis & sancti Alberti meritis flammas non sensisse. Porro largas eleemosynas pro facultate sua Ordini præstitit.

Puer ab incendio liberatur.

XXI. SACERDOS quidam audiens Priorem quendam pro concione dicentem, Albertum sanctum esse, stimulante inuidia, coram populo exclamauit: Tu verò turpiter mentiris, & falsa atq; commentitia sunt, quæ loqueris. Non est enim sanctus ille Albertus, quem tu dicis. Eodem momento viscera & intestina omnia maligni hominis, cunctis adspectantibus in eius genua prolapsa sũt. Accitus autẽ Chirurgus, ait ad eum: Non mea opera, sed sancti Alberti ope, si credere voles, liberaberis. Iis auditis, sacerdos coram multis lachrymabũdus dixit summo animi cum dolore: O beate Alberte, falsum ego locutus sum, tuæq; sanctitati per mendacium obtrectaui. Itaq; propter blasphemiam meam merito hæc patior. Sed si me sanaueris, ieiunabo illo die, qui præcedit diem obitus tui: ipsumq; diem, quo è vita abiisti, pro festo habebo. Proximo die Sole illucescente, sentit sacerdos adesse sibi beatum Albertum, & corpus suum oleo perungere. Mox surgit sanus, properat ad monasterium, ostendit omnibus quid esset consecutus beneficij, & deinceps quod promiserat, præstare non omisit.

Pœna sanctum virum blasphemia insectantis.

Vide vim voti.

XXII. QVÆDAM nobilis matrona tribus annis morbum passa immedicabilem in vbere, tandem beato Alberto votum nuncupauit, se in illius honorem curaturam effici imaginem argenteam, & tres pauperes fratres vestiturã. Nocte proxima in somnis audit sanctum Albertum ceu medicum sibi dicentẽ: Si vis sana fieri, mamillã S. Alberti oleo perunge. Surgit illa, confert se in sacellum beati viri, fusa prece oleo lampadis inungit mamillam, audit sacrificium de S. Alberto, domum repetens, in ipsa via itineris comitibus ostendit mamillam sanissimam, multos & gaudio & admiratione afficit.

Oleo Lampadis sacelli sancti viri mulier sanatur.

XXIII FRATRIBVS monasterij, ob populi deuotionem, beati Alberti commemorationem facientibus, quidam Clerici, malo dæmone instigante, voluêre nocte sequenti imaginem eius abolere & perdere. Iam illis euntibus, paralyticus quidam, quem morbus annis duodecim lecto affixerat, media nocte, quod esset Ecclesiæ vicinus, audit tumultum, dicit vxori vt surgat & inuestiget, quid rei sit: audiens ex ea collectos malos homines, qui velint sancti Alberti imaginem abolere, ait: Vtinam sanus essem, vt possem isthuc impedire, additque: Alberte beate, libera me, staboque promissis meis, omnesque facultates meas cultus tui augmentandi causa expendam. His dictis, obdormit, videtque sanctum Albertum tanquam effigiem parieti affixam, manuque tenentem virgam inprimis luculentam, eaque ipsum tangentem, & dicentem: Sanet te omnipotens Deus. Mox euigilat æger, sentit se incolumem, magno animo progreditur hominibus malignis obuiam, aitque illis: Opera Dei vos conuenit facere, non satanæ. Illi sciscitantur quis sit, & qua ratione morbo, omnem medicinam respuente, liberatus sit. Refert ordine omnia, magno illi timore correpti, resipiscunt, laudantque Deum in sancto suo. Primum tum in S. Alberti honorem sacellum conditum est.

Sanatur paralyticus.

XXIV IN castro Drepanensi quidam taxillarum lusu omnem rem suam perdidit tanto animi dolore, vt pariter à fide deficeret ad desperationem. Et ecce venit ad locum, vbi erant imagines beatissimæ Virginis & S. Alberti. Eas intuens, dicit ad imaginem S. Alberti: Toties inuocaui te, & non me audisti in necessitatibus meis. Quid igitur causæ est, vt te sanctum prædicem, cum nulla ratione me potueris iuuare? Absit, vt posthac pro sancto te habeam. Tu quoque,

 Maria,

Nota insignis miraculum in sacro imaginibus.

Maria, quæ Mater gratiæ diceris, pias aures tuas occlusisti ad preces meas. Inde arrepto gladio, vtramq; imaginem secat, & confestim ex ambabus distillat sanguis bene multus in terram. Vidit id quidam puer, sublataq; voce clamat in sacrilegum. Ille audito clamore exit è templo, sed repente horrendo existente tonitru fulminis ictu totus in pulueres ad fores ecclesiæ redigitur. Reliqua miracula breuitatis studio omisimus.

An. 350.

VITA ET MARTYRIUM S. DONATI EPISCOPI ET HILARINI MONACHI, PER ADONEM IN MARtyrologio.

Avgv. 7.

En habes hic ordinē Subdiaconatus, & paulo post etiam Lectoratus.

* Herculeo. non placet id Baronio in notis ad Martyrhog die.

* Apronia.

APVD Tusciam ciuitate Aretio, natale sancti Donati Episcopi & martyris: Qui nutritus à S. Pigmenio presbytero in tirulo beati pastoris eruditus est non solum in diuinis, verumetiam in humanis literis sufficientissime. Cum quo & Iulianus creuit: & subdiaconus ordinatus, reiecto postmodum gradu inutilis factus, ad imperium adspirauit. Quo tempore beatum Pigmenium Romæ in custodia mancipauit, & sanctos patrem & matrem Donati gladio occidit. Donatus vero lector fuga petiit ciuitatem Aretium, & habitauit cum Hilarino gloriosissimo monacho, seruiens Deo continuis orationibus & ieiuniis. I.

FACTVM QVE est vt mulier nomine Syanna gentilis, capta oculis, corde vero cæca, cum vnico filio suo * Herculiano nomine, cellam B. Hilarini, cum quo beatus vir habitabat, requireret. Quam [b] in fide Christi instructam, ad beatum Satyrum Episcopum Hilarinus & Donatus perduxerunt. Qui vt fidem ipsius accepit, gratias Deo agens, indixit ei ieiunium, & vt humiliaretur in cilicio & cinere, & sic deinde catechizauit eam, & baptizauit, tam ipsam, quam filium eius. Et mox [c] aperti sunt oculi Syannæ, cœpitq; clamare: Verè Deus Christus est, qui illuminauit oculos meos. Quod factum audiens * Anpronianus, non multò pòst attulit filium suum dæmoniacum ad B Donatum. Quo orante simul cum Satyro Episcopo & Hilarino, expulsus dæmon puerum sanum reliquit.

b Catechismus ex consuetu I ne Ecclesiæ semper Baptismum præcedit. c Cæca & dæmoniacus curantur.

SED & non longo tempore pòst vir quidam Eustasius rector Tusciæ & exactor fisci, dum occupatus alibi teneretur, superuenientibus hostibus, vxor ipsius Euphrosyna pecuniam fisci abscondit, & paucis diebus succedentibus, absente adhuc viro, defuncta est. Rediens autem postmodum vir eius, inuenit vxorem suam mortuam, & pecuniam fisci sibi celari. Qua de re non parum tristis, simul pro requisita pecunia, cum etiam principes curiæ supplicia ipsi mediarentur, fugiens idem Eustasius, venit ad B. Satyrum & Donatum, & indicauit eis anxietatem animi sui. Stans itaque Donatus super sepulchrum vxoris ipsius, magna voce clamauit: Euphrosyna, per Christum crucifixum te coniuro, vt dicas nobis, quid factum sit de pecunia fisci, quia vir tuus pro ea ab exactoribus valde affligitur. Quæ mox de sepulchro respondit: In ingressu domus suffossa latet pecunia, quam quæritis. Recepta est igitur pecunia, liberato Eustasio ab impositione calumniæ. II.

Mortua mulier ad interrogata respondet.

Ecce quā vetusta sit Missæ celebratio.

S. Donatus orat one calicem cōfractum restaurat.

VERVM recepto beato Satyro cum patribus suis, eius loco sacerdotium B Donatus suscepit. Cumque die quadam Missam celebrâsset populo, & de corpore Christi ac sanguine ipsius populus venerabiliter recrearetur, diaconus quidam nomine Antimus, tradebat sacrum sanguinem Christi, qui subito paganorum impulsu cecidit, & sacrum calicem comminuit. Vnde valde tristis tam ipse, quam populus Christi efficitur. Cuius tristitiam Dominus per B Donatum ilico releuauit. Nam collecta sunt fragmenta Dominici calicis, & beato viro allata. Quæ flens ille suscipiens, oratione facta, vas in pristinam formam restaurauit. Quo signo perculsi pagani, simul cum Christianis Deitatem Christi confessi sunt, ac circiter septuaginta nouem animæ in Christum credentes per baptismum saluatæ sunt. Multis ergò signis Dominus glorificans sanctum suum, ad coronam martyrij prouexit. III.

DENIQVE renitis tempore Iuliani Imperatoris à Quadratiano Augustali, simul & cum eo Hilarinus vir Dei, iubetur idolis sacrificare. Cui fideliter reluctanti, iussit Quadratianus os lapidibus contundi: Hilarinum verò monachum in conspectu eius tam diu fustibus cædi, donec spiritum emitteret. Deinde B. Donatum in custodia recludi. Vbi cum innumera miracula Dominus per seruum suum operaretur, misit Quadratianus qui gladio eum percuteret, vij. Idus Augusti. Cuius corpus Christiani iuxta ciuitatem cum veneratione sepeliērunt. Martyris verò Hilarini ossa in Hostia ciuitate tumulata seruantur.

Corpus sancti cum veneratione sepultum est.

An. 380.

DE S. VICTRICIO EPISCOPO ROTHOMAGENSI, EX EPISTOLA S. PAVLINI EPISCOPI NOLANI, QVAM ipse scripsit ad illum.

Avgv. 7

Psal. 134.
Esai. 9.
Matth. 4.

* for. in totum aduenæ barbari.
Sap. 7.

NOTVM nobis fecit Titius, tuus charissimus frater & fidelis minister in Domino, non quidem te magi, quam in te Deū prædicans, quanta Dominus per te lumina in obscuris ante regionibus accenderit: qui educens nubes ab extremo terræ, te quoque in lucem populi sui de extimo orbis eduxit, & clarum fulgur in pluuiam vberem fecit. Sicut terra Zabulon quondam & Nephthalim, via maris trans Iordanem Galilææ, & qui sedebant in regione vmbræ mortis, lucem viderunt magnam: ita & nunc in terra Morinorum, situ orbis extrema, quam barbaris fluctibus fremens tundit Oceanus, gentium populi remotarum, qui sedebant in latebris, via maris arenosa, extra Iordanem, antequam pinguescerent fines deserti, in ea orta sibi per tuam sanctitatem à Domino luce gaudētes, corda aspera Christo intrâre posuerunt: vbi quondam deserta syluarum ac litorum pariter * in tota aduenæ barbaria, aut latrones incolæ frequentabant, nunc venerabiles & Angelici sanctorū chori, vrbes, oppida insulas, siluas, ecclesiis & monasteriis plebe numerosis, pace consona celebrant. Quod quanquam totius Galliæ populis & vbique gentium Christus operetur, qui totum orbem circumit, quærens dignos se, & per nationes in animas sanctas se transfert, & in viis directionis ostendit se hilariter, & omni prouidentia occurrit amatoribus suis: tamen in remotissimo Neruici litoris tractu, quem tenui antehac spiritu fides veritatis afflauerat, te potissimum in vas electionis excerpsit, in te prima refulsit, clarius inualuit, ardentius & propius apparuit: te, in quo sanctificaret illic nomen suum, & per cuius nomen etiam Solis ab occasu in omnem terram sonus eius exiret, assumpsit. I.

Vrbes sacratis locis nobiles.

Frequentes iam olim Rothomagi ecclesiæ & monasteria.

DENIQVE nunc Rothomagum, & vicinis ante regionibus tenui nomine peruulgatum, in longinquis etiam prouinciis nominari venerabiliter audimus, & inter vrbes sacratis locis nobiles cum diuina laude numerari haud immerito, cum totā illic, qualis in oriente memoratur Hierusalem, faciem, Apostolorum quoq; præsentia, meritum tuæ sanctitatis adduxerit: qui peregrinam memoriis suis vrbem, affectu sanctorum spirituum, & effectu operum diuinorum, sedibus suis comparant, qui in te ipsum aptissimum sibi diuersorium repererunt. Iuuat videlicet amicos Dei & principes populi veri Israël, id est, populi appropinquantis sibi in ea vrbe remorari & cooperari tibi, in qua cum Angelis sanctis continua diebus ac noctibus Christi Domini prædicatione mulcentur: in qua, illis per deuotissima fidelium corda famulorum plurimæ virtutes amicæ, gratam requiem & familiare metantur hospitium: vbi quotidiano sapienter psallentium per frequentes Ecclesias & monasteria secreta concentu, II.

castissimis

castissimis ouium tuarum & cordibus delectantur & vocibus: & nunc illos intemerata virginitas in sacri corporis templo tenet, vt in visceribus pudicis, requiescente Christo, hospites faciat. Nec minore eosdem voluntate sanctis operibus & pio ministratu inexpugnata noctu diuq; famulantium viduarum, atq; in egenas, vel subiugatorum Deo coniugum arcana germanitas, quæ orationibus sedulis lætum in spem sui Christum ad visitationem, non iam marita lis tori, sed fraterni cubilis inuitat, cum ipso sanctisq; eius vicissim iuxta, coetibus & fratribus visitantum immaculato amore confunditur: nunc vero per misericordiæ viscera reficiuntur, & in filiis pietatis atque iustitiæ conquiescunt, te in omnibus erudimonis tuæ filiis diligentes, & in te Christum amantes, ac per hoc virtutes Dei, id est, potentiam in Christo suam in tua potissimum cumulat, vt consortem te suum teneant, operantes.

III. GRATIA illi & gloria, qui opera manuum suarum non omittens, omnem hominem vult saluum fieri, & in agnitionem veritatis venire: & pedibus Euangelij toto orbe discurrens, te quoq; speciosum verbi sui pedem facere, in quo exultaret vt gigas ad currendam viam, & in præparationem Euāgelij pacis suæ vestigio calceare dignatus est: vt per te quoq; super aspidem & basiliscum ambularet, & conculcaret leonem & draconem. Ac ne tam illustris lucerna sub modio taciturnitatis obscura lateret, sic te Apostolicæ sedis euectu quasi supra candelabrum sublime constituit, vt tota domo multorum illuminatione luceres. Sed quibus te itineribus ad viam suæ veritatis adduxit? carnalibus muniis ad spiritalia suæ virtutis instituens, creauit initio militem, quem postea elegit antistitem: & passus est militare Cæsari, vt Deo disceres militare: vt dum labore castrensi corporis robur exerces, spiritalibus te prœliis roborantes, confessioni spiritum firmans, & passioni corpus indurans. Quod diuinæ prouidentiæ circa te fuisse consilium ingens postea exitus tuus a militia, & ingressus ad fidem, docuit. Cum primo Christi amore succensus, ordinante ipso Domino quandam operis sui pompam, per insignem concilio militari diem progressus in campum es, tot illo, quem iam mente respueras, munimentum bellicorum præcinctus ornatu: cunctisq; mirantibus ac cunctantissimos in te habentis, acerrimis ibi les apparatus, repente ob stupefacto conuersus exercitu, ante pedes sacrilegi Tribuni militiæ sacramenta permittans, arma sanguinis abiecisti, vt arma pacis indueres: contemnens armari ferro, quia armabaris Christo. Exinde o antiquo serpentis inuidia concitato in furias Tribuno, distractus in verbera & flagellis fustibus fractus, nec tamen victus es, qui Crucis ligno innitebaris: geminataq; mox corpori pœna, acuto testarum fragmine substratus es, laniata immanibus plagis membra, tunc molli vsque fulciente Christo, cuius tibi gremium lectulus erat, & dextera puluinar. Vnde ad mane circa noctem, necdum vulneribus obductis, incenso potius illorum dolore, quam fracta virtute reparatus, fortior præsilu? ac lætusq; Comiti, de potentiori inimico gloriosius triumphasti. Nec ausis vlta diaboli satellitibus superata ingerere tormenta, capitalemq; sententiam meditantibus, vt vel sine carnalis tuæ vitæ vinci desinerens. Dominus noster fortis & potens & inuictus in prælio, conspicuis mirabilibus pectora quanlibet obdurata confudit. Nā carnifex, qui in itinere, quo percussorem tuum sacra victima sequebaris, ceruicem tuam insultans minaciter attingendi temeritate violauerat, quasi ictus sui locum præcuttente gladium manu palpans, excussis ilico oculis, cæcitate percussus est.

IV. O Christi ineffabilis bonitas, quantum in suos ostendit affectum iniuriam confessoris sui non tulit impunitam, qui tres crucifixoribus rogauit ignosci: contumeliam martyris statim vltus est, qui passionem suam noluit vindicari. Sed ea pia ira; pietas est. Idcirco enim vnus excæcatus est, vt plures illuminarentur: & ipse forsitan, qui oculos carnis amitteret, lumina mentis acciperet. Statim deinceps maiore documento, qui feralis custodiæ ministerium triste curabant, quas ipsi arctius innodaras, & ad ossa depressas vel exiguo, rogantibus vobis, beneficio relaxare noluerant catenas, conuersa in conspectu ipsorum prece vestra ad Deum Christum, sponte de manibus absoluus fluere viderunt: nec ausi renectere, quod Deus soluerat, ad Comitem pauidi cucurrerunt, veritatem Dei pro confessoribus confitentes. Quod auditum religiose & creditum, Comes principi suo cum testimonio militū retulit. Et vt ipsius quoq; repentina ad clementiam de furore conuersio inter mirabilia Dei numeraretur, factus est in re prædicator Christi, in quo esse deuouerat persecutor. Puto & ipsum, tanquam Saulem aliquando, spiritu sancto Dominus impleuerat: quia & te sicut Dauid tuum diligebat vt sicut ille Rex quondam, dum ad prophetas persequendos proficiscitur, affectus est: ita & Comes ille respectus gratia Domini, quæ de fidei tuæ abundantia redundabat, qui ad puniendum confessorem venerat, & ipse confessor abscederet. Credidit enim, & quos sæuiens prædamnarat vt reos, laudans emisit vt sanctos: & testimonium perhiberi veritati qui testes fidei punire cupiebat.

V. QVID ergo mirem ita tam potentem te esse meritorum, tam diuitem gratiarum, cum hoc tibi fuerit virtutum in Christo rudimentum, quod longorum laborum paucis consummatio est? Dubitemus etiam nunc, an perfectus sis, qui de perfectione cœpisti? & si legitime coronandus sis agone decurso, cum currere cœperis a corona? Quis daret nobis pennas sicut columbæ, & volaremus ad te, & requiesceremus in conspectu sanctitatis tuæ? coram in ore tuo Christum admirantes atq; venerantes, tergeremus capillis pedes illius tuis pedibus, & lachrymis rigaremus, & in illis cicatricibus tuis quasi Dominicæ passionis impressa vestigia lamberemus. Suauiora enim sunt vulnera amici, quam oscula inimici. Væ mihi misero peccatori immunda labia habenti, cui fructus iste non contigit, cum in manu fuerit. Meminisse enim credo dignatis, quia sanctitatem tuam olim Viennæ apud beatum patrem nostrum Martinum viderim, cui te Dominus in ætate impari parem fecit. Ex illo igitur licet breui notitia te attigerim, tamen magna dilectione complexus sum, & quanta tunc licuit copia veneratus sum sanctitatem tuam, & me ac meos, qui te absentes, tamen quia vngente Christo vnum sumus, per me videbant, commendaui in æternum tibi: gaudeoq; nunc, quod hoc saltem mihi gloriari licet, quia faciem tuam in carne viderim: sed iugeo negligentiam infelicitatis meæ, quod occasionem tanti boni ignarus amiserim, & contenebrantibus me illo tempore, non solum peccatis, quibus etiam nunc premor, sed & curis huius sæculi, quibus nunc propitio Deo, liber sum, sacerdotem te tantum, quod in medio erat, vidi, non, & quod inerat insignius, martyrem, virum videre nescierim.

VI. MEMINERIS, quæso te, nostri in illa die, qua te innumera meritorum tuorum cohorte comitatum, ornamentisque felicibus compositum, & infulis pariter atque aureis coronatum, & niueas sacratorum antistitum vittas, & floridas confessorum purpuras, occurrentium manus afferent Angelorum: tecq; ipsum, vt argentum igne examinatum, & aurum in fornace sæculi huius probatum, ipse summus auri sui argentique purgator acciperet, & vt preciosam diademati suo margaritam Rex æternus aptabit: nec tuarum tibi tantum præmia se debere virtutum iudex iustus agnoscet, videns innumeros circa te sanctorum vtriusq; sexus greges, quos illi quotidie institutis tuis generas, formulam omnibus perfectæ virtutis & fidei, sicut & Frater Paschasius.* ostendēs, in cuius gratia & humanitate quasi quasdam virtutum gratiarum quaruam lineas velut speculo reddente, collegimus. Verè tu beatus, tot beatorum parens, tantæ messis sator, a centesimum & sexagesimum ac tricesimum fructum Deo fœcunditate tuæ terræ afferens, & mensuram patrem de variis partium totum fructibus recepturus. Te altissimus inter regni sui maximos nominauit, cui concessit facto æquare sermonem: vt & doctrina tibi vitæ tuæ sit, & vita doctrinæ. Quo fit, vt nemo se audeat excusare discipulus, velut difficultatis imperio, cum prius adstringatur exemplo.

DE S. CYRIACO *Martyre videat Lector Gesta S. Marcelli Papæ, 16. Ianuarij.*

1. Tim. 2.
Psal. 18.
Psal. 90.
Victricius quondam miles.
Mira S. Victricij confessio
Diris ab impio Tribuno cruciatur.
* substratus.
Psal. 23.
Capite plectendus, miraculo liberatur.
Luc. 23.
Eius vincula diuinitus soluuntur.
1. Reg. 19.
Comes credit & sanctū Dei emittit liberum.
Attēde sanctam huius authoris deuotionem.
Prou. 27.
Congratulatur S. Victricio beatus Paulinus.
* Codex excusus habet, ostendit, sed mendose, vt arbitror.
a Matt. 13.

An. 290.

DE S. MARINO SENE MARTYRE EX MENOLOGIO GRÆCORVM.

Avgv. 8. CERTAMEN sancti Martyris Marini senis, qui sub Diocletiano Imperatore, & præside Lysia ex vrbe Anazarbo Christi fidem professus, iubente Lysia flagris cæditur: in carcere concluditur, ad interrogationem postero die ductus cum sacrificare recusaret, in ligno suspẽsus laniatur: postremo superatis omnibus tormentis obtruncatur, cuius corpus canibus & feris proiectum Xanthias & Saptitius collectum sepelierunt extra vrbem Anazarbum, in agro Randano, in laudem & gloriam Patris, Filij, & Spiritus sancti, Amen.

An. 420.

DE S. HORMISDA MARTYRE, EX THEODORETI HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ LIB. 5. CAP. 38. INTERPRETE IOANNE Chrystophorsono.

Avgv. 8.

Hormisdæ constans fidei cõfessio

Ex contemptu Dei, cõtemptus Regis oritur.

HORMISDAM quendam, virum in Persis apprime nobilem, ex genere Achemenidarum [illegible] du, parte præfecto, cũ rex (Persarũ Gororanes filius Isdigerdis) eũ Christianũ esse accepisset, ad se adduci, & Deũ seruatorẽ pernegare iubet. At Hormisda: Quod imperas, ô Rex, neq; iustũ est, inquit, neq; vtile. Nã quicunq; didicerit Deũ omniũ gubernatorẽ facile contẽnere, eumq; denegare: multo facilius regem, quippe cũ homo sit, mortalis naturæ particeps, contempturus est. Quod si qui tuum imperium pernegauerit, ô Rex grauissimo dignus sit supplicio: quanto grauius meretur ille quidem, qui omnium rerum effectorem pernegat? Rex autem, quem oportuerat sapientissimam eius orationem admiratũ esse, athletam generosum, diuitiis & honore spoliauit: deditque ei mandatum, vt omnibus vestibus, solo subligaculo excepto, exutus, camelos, qui erant in exercitu, duceret. Cum verò dies complures iam præterijssent, rexq; è tabulato despiciens, videret optimũ illum virum & radiis solis exustum, & conspersum vndique puluere, nobilitate ac splendore patris illius in memoriam reuocato, primum iubet eum adduci ad se, & indusio linteo vestiri: deinde arbitratus eius animum partim cruciatu præterito, partim humanitate erga eum iam declarata mollitum esse: Nunc demum, inquit, obstinatione deposita, filium fabri negato. At ille diuino zelo accensus, indusium dilacerauit: eoque ad regem proiecto, sic eum affatur: Si me huius causa pietatem deserturum putas, habeas tibi donum cum impietate. Hac eius fortitudine perspecta, rex eum è palatio nudum exturbauit.

An. 240.

MARTYRIVM SANCTORVM SECVNDIANI, MARCELLIANI ET VERIANI, VT HABETVR IN MSS. COCIDIBVS, SVFFRAGANTVR ANtiquiss. Martyrologia. Dictionem paulò latiniorem reddidit F. Laur. Surius.

Avgv. 9. DECIO Cæsare, & Valeriano præfecto, Christianorum fuit atrox persecutio. Erat tum togatus quidam Secundianus nomine, vir eloquentissimus, assessor Valeriani Præfecti, omnium disciplinarum cognitione instructus, ita vt inprimis charus esset viris illustribus, Cum autem à consiliis esset Valeriano Præfecto, & ei aduersum sanctos martyres suasor adesset, ita secum cogitare cœpit: Quid causæ est, vt tantopere cupiant Christiani ob Christi nomen vitam potius perdere, quam eam tueri? Vtque accuratius ea de re perquireret, & ad veri cognitionem perueniret, cum didicisset famam Marcelliani, viri sapientia præclari, sed tamen hostis Christianorum, acciuit eum ad ædes suas, summa vtriusque animi voluptate. Itaque inter se philosophice conferentes, ad illum Virgilij locum deuoluuntur, vbi ille ait.

Ecloga. 4.

Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo:
Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:
Iam noua progenies cœlo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta faue Lucina &c.

CVM ergo inter se disquirerent, de quo hæc dixisset Poëta, Secundianus ait: Redeamus ad simplicis doctrinæ consolationem. Sciscitante Marcelliano, quam ille diceret simplicis doctrinæ consultationem, Secundianus respondit: Videamus de Christianis, qui tanto ardore Christiani haberi volũt, & præ Christi amore, vitæ mortem anteponunt. Marcellianus ait: Equidem ex eorum responsis nõ semel tu didicisti, qua spe & charitate inflammati propter Christum mori cupiãt potius, quam vita hac frui. Secundianus dixit: Dicunt illi resurrectionem futuram, & iudicium post mortem, vitamque immortalem, omnis doloris expertem, omnibus rebus bonis affluentem. Christus vero, quem illi colũt, odit & execratur idola & simulacra, quæ nos adoramus. Marcellianus ait: Ecquid verò est Christus? Secundianus dixit: Vnctum eum possumus dicere. Marcellianus ait: Quî tandem vnctus? Secundianus dixit: A Deo vnctus. Marcellianus ait: Si est ergo à Deo vnctus, cur etiam Deum eum esse volunt? Secundianus respondit: Miror equidem prudentiam tuã. Non te meministi legisse libros Christianorum, cum ambo daremus literis operam? Eius historiographi Matthæus & Lucas scribunt eum cæcos illuminâsse, leprosos mundâsse, mortuos excitâsse, dæmones quoque ipsos confessos eum filium Dei esse. Hoc igitur est, quod Christianos perurget, vt mortem vita habeant chariorem & antiquiorem. Et ego quoque in hanc plane sententiam concedo, aut Deum esse Christum, aut filium Dei, cui Deus è cœlo loquitur, quem occisum, Pontij Pilati iussu crucifixum, lancea confossum, mortuum, sepultum, inde tertia die rediuiuum, imo & manducantem videre multi, atq; post aliquot dies in cœlos ascendẽtem. Quando verò de nostris diis auditum est, eos quippiam eiusmodi fecisse? quos nos colimus quidem, nec ignoramus tamen vixisse turpiter & flagitiose. Marcellianus dixit: Plane memini me isthæc omnia legisse. Secundianus ait: Vel nunc ergo agnoscamus, iustum esse Christianorum amorem, pro Christi nomine mori cupientium. II.

Cur Christiani malint pro Christo mori quam viuere.

Dij gentiũ in vita sua vixerunt turpiter & flagitiose.

CVM hæc & his consimilia inter se conferrent, venit ad eos Verianus, amicus eorũ, ijsque salutatis, ex literis prophanis quæstionem illis mouit. Ait verò ad eum Secundianus: Heu me miserum & infelicem, qui semper colui idola falsa & muta: quid facturus sum? qui tam multos sanctos excruciaui, vt Valeriano gratificarer? Verianus dixit: Forsitan ego amens effectus sum, qui aliter, atque hactenus, docere videam magistrum & amicum principum. Sed ne, quæso, isthuc prodere in publicum velitis, quandoquidem huius doctrinæ professores vos persecuti estis. Secundianus ait: Audite me, & credamus Christum Iesum esse Deum, idque vel eorum exemplis permori III.

qui

qui vſque adeo cupiunt huius vitæ iacturam facere, vt æternam lucrentur. Verianus reſpondit: Si eſt aliquid æternum, par eſt illud nos inquirere. Secundianus dixit: Ego id, dum multorum fundo ſanguinem, cognoui.

IV. EADEM hora miſerunt ad Tymotheum presbyterum de titulo Paſtoris. Eum ad ipſos intrantem ſalutanti ille reſpondet, Pax vobis: ſperans ad martyrij certamen ineundum accerſitum ſe eſſe. At verò Secundianus quamprimum ſe abiecit ad pedes eius, ita dicens: Oro te per Chriſtum, quem prædicas, ne mihi moras nectas, ſed baptizes me in eius nomine. Idem rogârunt Marcellianus & Verianus. Itaque beatus Timotheus eum eos catechesi inſtruxiſſet, baptizauit eos: acceitusque beatus * Sixtus Epiſcopus, conſignauit eos. Ab ea autem die cœpêre facultates ſuas erogare in pauperes. Porro poſt menſes duos Valerianus præfectus de Secundiano inquiſiuit, quem didicerat Chriſtiana religione initiatum, & cum illo ſimul Marcellianum & Verianum ſcholaſticos. Ait autem Valerianus: Equidem Secundianum putaui conſtantem fore: ſed ſi vera ſunt, quæ audio, certè imbecillus eſt. Scripſit vero ad eum tanquam amicitiæ cauſa, epiſtolam eiuſmodi: Fratri Secundiano togato Valerianus præfectus: De amicitia noſtra ſolicitus, quod præter morem non ades conſiliis noſtris, multum admiror. Sed quæſo, vt venias ad nos: ſunt enim, quæ tecum de republica tractare velimus. Mature fac ad nos accedas. Hanc epiſtolam vbi legit Secundianus, dixit ad Marcellianum & Verianum: Viri fratres, en tempus noſtrum adeſt. Accingamus nos ad bellum, iam armis fidei communiti, ponamus metum omnem. Ego ſolus ibo ad Valerianum. Reſponderunt illi: Et nos tecum ibimus, quicquid tandem euenturum ſit nobis.

Timotheus presbyter.

Catechesi imbuuntur baptizantur, & confirmantur.

** Male hic irrepſit nomen Sixti, cum certũ ſit hos martyres ſub Decio paſſos, Sixtum vero ſub Valeriano ſediſſe. Vide Baronium ann. 253. § 29.*

V. IVERVNT igitur diluculo omnes tres abſq; mora ad Saluſtij palatium, vbi tum Valerianus erat cum Decio. Sedente autem Valeriano in baſilica Aſclepij, cum ad eum intraret Secundianus, ſubito mutatus eſt vultus eius, vt plane Angelicus videretur. Ait vero ad eum Valerianus: Vir eloquentiſſime, & artium omnium peritiſſime, Secundiane, quidnam eſt iſthuc, quod audio de te? Secundianus reſpondit: Equidem nihil tibi dixi: quid eſt autem, quod audîſti? Valerianus ait: Didici ex aliis, te mentis inopem eſſe. Secundianus reſpondit: Ego vero ſapiens effectus ſum. Valerianus dixit: Audio te Chriſtianum velle appellari. Secundianus ait: Et tu, ſi ſaperes, idem velles. An non memoria tenes, quales & quot domini mei, mundum & opes omnes contempsêre, vt poſſent vitam adipiſci ſempiternam? quos ego miſer, tuæ obſecundans voluntati, cruciabam & affligebam in meum dedecus & ignominiam æternam: ſed credo tamen & ſpero veniam me impetraturum à Domino meo Ieſu Chriſto quandoquidem ignorans feci. Valerianus dixit: Itane ergo Chriſtianus effectus es? Reſpondit Secundianus; Et verè Chriſtianus. Subridens Valerianus præfectus, dixit: Noli te vel à noſtra, vel Cæſaris amicitia alienum efficere. Secundianus reſpondit; Sit tibi tua amicitia, quam, certum eſt, inimicam eſſe creatori noſtro. Valerianus præfectus ait; Num qua tibi à me hactenus irrogata eſt iniuria? Ego veterem amicitiam tuam non contemno, ſed te curatum cupio. Deinde iuſſit eum in cuſtodia ſeruari. Cum autem duceretur ad carcerem, Marcellianus & Verianus clamabant; Cur includitis hominem innocentem? Quod ſi cauſa nominis Chriſti id facitis, & nos Chriſtiani ſumus. Mox relatum eſt ad Valerianum præfectum de his duobus. Ille verò iuſſit eos pariter cuſtodiæ mancipari.

Secundiani conſtantia.

Marcelliani & Veriani præclara confeſſio.

VI. INDE ad Decium Cæſarem ingreſſus, inuenit eum lætiſſimum, dixitque ei; Suggero pietati tuæ, Secundianum togatum, virum ſapientiſſimum, ad Chriſtianorum conſuetudinem acceſſiſſe. Reſpondit Decius: Id protſus incredibile eſt, cum ille pœnis hactenus affecerit omnes qui Chriſti nomen inuocarent. Valerianus ait: Ego illum exanimatum iuſſi in cuſtodia haberi. Decius Cæſar dixit: Maturius ad me adducatur. Poſtera ergo luce corã Cæſare exhibitus eſt, qui ſic ait ad eum: Quid ita mutatus eſt vultus Secundiane? Reſpondit ille: Puto meliorem & luculentiorem eum eſſe. Videns autem Cæſar Decius vultum eum Angelicum præ ſe ferre, ſubridens ait: Adhibe in conſilium priſcam ſapientiam tuam. Secundianus dixit: Immo ſtultitiam, Deo inimicam. Decius ait: Quem ergo te profiteris? Secundianus reſpõdit; Chriſtianum. Decius Cæſar dixit; Faceſſat hæc inſania pectoris tui, & viuas. Secundianus reſpondit; Tu potius recede ab inſania tua, & viuas, qui reuera viuens mortuus es. Iratus Decius iuſſit Secundianum, Marcellianum & Verianum in exilium deportari. Valeriano præfecto ſciſcitante, quem in locum relegari eos vellet, Decius reſpondit: Ducantur Centumcellas ad Conſularem Promotum, iſque compellat eos diis ſacrificare.

Itemque Secundiani.

VII. DVCTI ſunt ergò eodem die Centumcellas à militibus, & traditi Quarto Promoto conſulari. Eo iubente truſi ſunt in cuſtodiam, cùm ei mandatum eſſet, nè eos viuere pateretur, ſi nollent dijs offerre ſacrificia. Deindè iuſſit ſibi apparari tribunal in foro, atq; illic coram ſe ſtatui ſimulacrum Saturni in tripode, ſimulque Secundianum, Marcellianum & Verianum adduci, iiſque ità ceu egregijs Chriſti athletis præconis voce dici: Introducantur huc in Cæſares contumaces, & erga deos obſtreperi & rebelles. Illis introductis Promotus ait: Cur non obtemperâſtis edictis principum, & dijs ceruices veſtras atque animos ſubmiſiſtis? Secundianus reſpondit: Nos omnipotentis Dei iuſſa capeſſimus, non diaboli. Promotus dixit: Audi me vir ſapientiſſime, & ſacrificate dijs. Martyres reſponderunt: Si digni ſimus, noſipſos cupimus Deo offerre ſacrificium, non dæmonibus ſacrificare: cum quibus vos & principes veſtri iam æternùm damnati, ad tempus facitis ea, quæ illorum ſunt benè grata volũtati. Tum Promotus iuſſit eos expoliatos fuſtibus cædi. Illi verò dum verbarentur, clamabant: Gloria tibi Domine quòd meremur admitti in requiem tuam. Indè præcepit eos Promotus erigi, dixitq; eis: Sacrificate dijs: en hîc præſtò eſt ſimulacrum. In quod cùm illi expuiſſent, ſubitò illud corruit, & comminutum eſt.

Sancti martyres fuſtibus cæduntur.

VIII. ID cernens Promotus, ira commotus, voluit vt in eculeis ſuſpenderentur, & eorum latera vngulis raderentur. Interim dicebat eis, vt dijs ſacrificarent. At illi ſurſùm erectis luminibus, aiebant: Gratias tibi agimus Domine Ieſu Chriſte. Tum Promotus iuſſit ad eorum latera flammas admoueri: dumque illi ſic torrentur, repentè vnus ex carnificibus extinguitur: alij à dæmonibus arrepti, clamant: Cur nos torquetis ſancti Dei? Tulit verò in eos ſententiam Promotus, vt capite punirentur, & corpora eorum in mare iactarentur. Ducti ſunt igitur in locum quendam ſexageſimo ſecundo milliario ab vrbe Roma, illicq; decollati ſunt, & corpora proiecta in mare. Eadem nocte quidam Chriſti ſeruus, Deodatus nomine, à maris litore ea abſtulit, & mandauit ſepulturæ apud eum locum, quo capite cæſi ſunt, quinto Idus Auguſti, vbi illorum vigent orationes, præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

In eculeo vngulis lacerantur. Flammis latera vruntur. Capite plectuntur.

GESTA

An. 255.

GESTA PRÆCLARA ILLVSTRISSIMI MARTYRIS ET ARCHILEVITÆ LAVRENTII, QVIBVS CONTINENTVR MVLtorum aliorum certamina, puta, Sixti Papæ, Polychronij, Abdon, Sennes, Hyppolyti &c. Ex his gestis B. Ambrosius non pauca ad verbum ferè descripsit.

Corrigendum censet Baron. quod sub Decio S. Laurentius passus dicatur, cum sub Valeriano, sicut & Sixtus Papa, cuius fuit Laurentius Diaconus quod ex S. Cypriani epistola 82 ad Successum cõstat. Quæ vero de Polychronio & Abdone & Senne continetur, sub Decio contigerunt. Vide Baron. in notis ad Martyr. & anno 254. §. 27. Stylum, vbi expedire visum est, modice expoliuit Fr. Laur. Surius.

Avg. 10. Decius Cæsar vincit Persas.

ORTA tempestate sub Decio, multi Christianorum necati sunt. Præsidente in Vrbe Galba, pergit Decius ad Persas, cum illorum bello vrgeretur. Veniens autem ad ciuitatem Ponticam, sedit in ea, licet bello premeretur. Ascendit autem in montem Medorum: & cum confixisset cum Persis, obtinuit victoriam, & è Persis multos interfecit, occupauitque Babyloniam, Bactrianam, Hyrcaniam & Assyriam. Vbi cum multos inuenisset Christianos, eos suppliciis & afflictionibus vexatos necauit. Erat tum Babyloniæ Episcopus Polychronius cum presbyteris Parmenio, Elima, Chrysotelo, & Diaconis Luca & Muco. Quos cum comprehendisset, protinus iussit duci ad sacrificandum idolis. At Polychronius constanter dixit: Nos Domino Iesu Christo nosipsos offerimus: dæmonibus vero nunquam nos submittemus, nec vanis [illegible] manufactis: Tunc Decius iussit eum cum Clero suo in custodiã trudi, ædificauitque in ciuitate templum Saturni, eiusque simulachrum ex gypso fecit, & inaurauit: scripsit quoque epistolam Valeriano præfecto eius [illegible] Illustri & magnifico viro Tuttio Apollonio Valeriano præfecto Decius Cæsar: Vestro declaramus amori & competenter, quia beneficio deorum victoria nos prosecuta est. Illustris itaque & charissime, id nobis gratum esse cognosce, frequenter deos nostros placare festines sacrificiis & odoramentis thurificationum, quorum beneficio nos semper victores congratulare. Admonemus quoque, vt si quos prophanos Christianos inueneris in Vrbe, protinus ad tormenta trahere non differas, si nolint diis nostris humiliari, & sacrificia offerre: vt possimus eos placatos habere, & victores vbique existere, & Romana possit libertas augeri. Vale charissime. I.

Polychronius Babyloniæ episcopus. Epistola Decij ad Valerianum.

EODEM tempore perfecit templum Babyloniæ Saturno, iussitque præsentari sibi Polychronium Episcopum cum diaconis & presbyteris suis, eumque sic appellauit: Tunc es Polychronius sacrilegus, qui neque deos, neque principum præcepta obseruas? Polychronius verò ne verbum quidem illi respondit. Dixit ergò Decius ad Clerum eius: Princeps vester obmutuit. Respondit ei Parmenius presbyter: Non obmutuit pater noster, sed præcepto Domini nostri Iesu Christi, æterni creatoris, conuenienter se gerit, ne polluat os sanctum, quod à creatore nostro purificatum est. sic enim præcepit Dominus noster Apostolis suis: Ne miseritis margaritas vestras ante porcos, ne conculcent eas pedibus suis, & conuersi elidant vos. Iustumne tibi videtur, quod semel purificatum est, stercore inquinari? Decius dixit: Itane ergo nos stercora sumus? iratusque iussit eius præcidi linguam. Cumq; eius esset præcisa lingua, exclamauit, dicens: Ora pro me beate pater Polychroni: video enim regnantem in te spiritum sanctum, & sacrum os tuum consignantẽ, & mihi fauum mellis in os instillantem. Decius dixit: Polychroni, sacrifica diis, & esto noster amicus, habeasq; & nos & templum cõmendatum. Polychronius nihil ei respondit. Iratus Decius, iussit os eius contundi. At ille in cœlum sublatis oculis, emisit spiritum. Reliquit autem Decius corpus eius antẽ templum, & profectus est Cordubam. Eadem aũt nocte venerunt duo subreguli, qui erãt occulte Christiani, & rapuerunt corpus eius, & sepeliẽrunt iuxta mœnia portæ vrbis Babyloniæ. Iussit autem Decius presbyteros & diaconos, vinctos catenis, secum duci. Cum autem ducerentur, cadebant, vincula de collo & manibus eorum. II.

Parmenius presbyter. Matt. 7. Loquitur præcisa lingua. Polychronius reddit spiritum.

VENIENS vero Decius in ciuitatem Cordubam, cum furore iussit sibi præsentari presbyteros & diaconos, eosq; præsentatos sic aggreditur: Et vos stulti optatis perire? Ecce admoneo vos, vt sacrificetis diis immortalibus. Respondit Parmenius presbyter clara voce: O te miserum, qui nos manufactis idolis compellis humiliare. At tu infelix humiliare te debebas Christo omnium creatori, non diis manufactis. Peribis enim tu pariter cum diis tuis, quos iniuste colis. Tum Decius præcepit vt oẽs in eculeis suspenderentur: & cum neruis traherẽtur, gratias agebant Deo, dicebantque Parmenio presbytero: Bene precare nobis, dixitque Parmenius presbyter: Det nobis Deus pater Domini nostri Iesu Christi consolationem spiritus sancti, qui regnat in sæcula sæculorum. Responderunt presbyteri & diaconi omnes clara voce, Amen. Iratus Decius, ait: Hominem sine lingua loqui, argumentum magicæ artis est. Respondit Parmenius presbyter: Dominus noster Iesus Christus, qui mutum loqui fecit, ipse mihi peccatori præstitit, vt possim excisa lingua loqui. Tu vero dum loqueris, obmutescis. Tum Decius iussit eos ignibus exuri. Cum autem incenderentur, vox cœlitus audita est: Venite ad me humiles corde. Decius ait: Nimis istius hæc artis magicæ est: voluitque vt laminæ ardentes ad latera eorum applicarentur, & vngulis lacerarentur. Deinde iussit eos de eculeo deponi, & capite truncari. Cæsis autem eorum capitibus, corpora proiecta sunt in publicã viam, adhibita custodia, ne quis ea sepeliret. Audientes autem subreguli, viri religiosi, Abdon & Sennes, venerũt noctu, & collegerunt corpora sanctorum presbyterorum Parmenij, Elimæ & Chrysoteli, & diaconorum Lucæ & Muci, condideruntque ea in prædio suo iuxta Cordubam. III.

Parmenij constantia. Sine lingua crebro loquitur. Capite cæditur cum sociis. Eos sepelisit Abdon & Sennes. Matt. 5.

EODEM tempore Decius curiosè inquisiuit Christianos, misitque authoritatem suam in vniuersam Persidem. Et quia non potuerunt abscondi lucernæ ardentes sub modio, positæ tunc sunt super candelabrum, vt lucerent omnibus, qui in domo Dei sunt. Venerunt enim quidam ad Decium, eique dixerũt: Ecce quibus victor vitam donâsti, corpora cæsa Christianorum colligunt, & in suo prædio recondunt: & neque diis fiunt supplices, neque tuis iussis parent, vt sacrificia offerant. Decius ait: Quinam sunt isti prophani? Dictum est: Abdon & Sennes. Confestim edixit Decius, vt ipsi præsentarentur. Cumque in eius conspectum venissent, dixit eis: Adeone vos stulti effecti estis, vt vobis in mentem non veniat, ea causa vos traditos esse in manus Romanorum & nostras, quod deos non colitis? Respondit Abdon: Imo verò hac causa nos potius victores euasimus, fauente Deo & Domino Iesu Christo, qui regnat in æternum. Decius iratus ait: Nescitis vitam vestram esse in manu mea? Abdon respondit Nos Deo patri & Domino Iesu Christo submittimus nos & humiliamus, qui nostræ salutis causa dignatus est ad terras venire, & humiliari. Iussit inde Decius arctæ eos custodiæ includi, vinctos catenis. Dixit autem Abdon ad Sennen: Ecce gloria, quam semper sperauimus à Domino. IV.

Abdon & Sennes sistuntur corã Decio. Mittuntur in carcerem.

EODEM die oblati sunt Decio Olympiades & Maximus, viri nobilissimi & Christiani: quos ille inauditos iussit fustibus cædi, ita dicens: Isti digni sunt morte affici, nec audiri debent, qui deos deserunt, & colunt, hominem mortuum. Maximus dixit: Bene dixisti, mortuum: sed cur non etiam dicis eum resurrexisse? Decius ait: Prodite nobis facultates vestras. Olympiades dixit: Nostræ opes, nostræ gemmæ, nostrum aurũ & argentum Christus est. Disce autem miser, quia corpora nostra tibi tradimus contemptis facultatibus terrenis atque perituris. Quod si teipsum V.

Olympiadis & Maximi certamen Iesus Christus, Christianis omnibus diuitiæ sunt.

si teipsum bene considerares, supplex fieres Deo creatori tuo, & filio eius Domino Iesu Christo. Honores enim & diuitiæ ad tempus sunt, aliis quidem pro gloria, tibi vero ad pœnas sempiternas. Decius ait ad milites suos: Cædite eos fustibus, quia mentis inopes sunt. Cum autem deficerent qui eos cædebant, Maximus exclamauit: Gloria tibi Dñe Iesu Christe, qui nos dignatus es in seruis tuis numerare. Decius furore percitus, iussit eos plumbatis cædi, præcone dicente: Deos blasphemare nolite. Sed cum cæderentur, magis confortabantur, & vultu alacri dicebant: Fac, q̄ facis: noli cessare: munda q̄ sordidum est. Decius dixit ad milites: Leuate eos à terra, & proponite eoram eis lectos ferreos, & linteamina & aquam, vt sacrificent: curaq; eis adhibeatur, vt extendantur in lectis ferreis super prunas, vt sic deficiant, tradiditq; eos Vitellio Anisio vicario, qui dixit ad eos: Non estis nescij, quid iusserit excellentissimus Cæsar Decius: vt qui sacrificant & seruant præcepta principum, honorentur, sintq; amici principū, & augeantur diuitiis, honoribus & dignitatibus: qui vero nolunt assentiri, diuersis affecti pœnis, spiritū exhalent. Maximus respondit. Quot vero horarum sunt tormenta vestra: breui sane: & vos spiritum exhalabitis. Nos quidem torm̄ēta vestra non modo nō formidamus, sed appetimus ēt. Aeterna autem supplicia metuimus, quæ torquebunt vos & patrem vestrum diabolū. Vitellius Anisius vicarius furore plenus, iussit eorum capita securibus tundi. Quod cum diu fieret, reddiderunt spiritum. Præcepitque Vitellius, vt corpora eorum canibus relinquerentur. Itaque dies quinque ita iacuerunt, sed canes non solum non attigêre corpora eorum, sed etiam quosdam iuxta ea mugitus dederunt. Post diem quintum Christiani quidam nobiles, cognati Abdon & Sennes, collegerunt ea & sepelierunt in domo sua duodecimo Calendas Aprilis. Feliciter abeunt e corpore.

VI. EODEM tempore nunciatū est Decio Galbam mortuum, & Romā profectus est: quo post menses quatuor venit, secum adducens beatissimos subregulos Abdon & Sennen, catenis vinctos pro nomine Domini nostri Iesu Christi: quos seruarat Decius in suam gloriam, quod nobiles essent, & Romani populi spectaculum. Iussit autem Valerianus publica authoritate omnes Christianos comprehendi & includi. Itaque tenuerunt beatissimum Sixtum Romanum Pontificem cum omni Clero suo, incluserruntque eos in custodia publica: vbi fuere multis diebus. Veniebant autem ad eos multi Christiani, vt sacramenti benedictionem ab eis acciperent, quia tempus persecutionis vrgebat: afferebantque in carcerem filios & propinquos suos, ex paganis conuersos, & baptizabantur à beato Sixto Episcopo. Iussit autem Decius omnem Senatum conuocari, fecitque conuentum in Tellude cum Valeriano præfecto * quinto Calēdas Augusti. Ibi tum eo mandante, præsentati sunt ei Abdon & Sennes subreguli Christiani, quos de Perside adduxerat, diuersis pœnis maceratos: dixitque Decius ad Senatum: Audiat cœtus vester, Patres conscripti: Dij deæque tradiderunt nobis hostes ferocissimos, inimicos reipublicæ & Imperij Romani. Erant tum Abdon & Sennes ornati auro & lapidibus preciosis, vinctiq; catenis. Eos vt vidit omnis Senatus, admirati sunt in adspectu eorum. Tantam enim gratiam contulit Deus seruis suis, vt dolor potius eorum obtineret animos, quam furor. Iussit vero Decius adduci Claudium pontificem Capitolij, isque tripodem secum attulit. Tum Decius ait ad Abdon & Sennen: Sacrificate diis, & estote subreguli Romanæ libertatis, possideatisque omnia vestra, & fruamini pace Romani Imperij, auctique diuitiis & honoribus, consulatis vobisipsis. Abdon & Sennes responderunt coram omni Senatu: Nos ex meritis peccatores, semel obtulimus Domino Iesu Christo nos ipsos oblationem & sacrificium, porro diis tuis tu sacrifica. Decius dixit: Istis acerrima tormenta parata sunt: iussitque vrsos feroces & leones produci: Dixerunt autē Abdon & Sennes: Quid moraris? Fac, quod facturum te putas. Nos securi sumus de Domino Iesu Christo, qui potest omnes cogitationes tuas, & teipsum quoque destruere.

Decius secum adducit Romam Abdon & Sennen. Sixtus Papa cum Clero in carcerem includitur. * sexto. Abdō & Sēnes certant egregiè.

VII. ALTERA luce nunciatum est Decio, vrsos & leones omnes in caueis mortuos esse. Iratus Decius, præcepit sibi in amphitheatro editionem munerum parari. Cum autem id factum esset, & ad amphitheatrum venissent, Decius noluit introire, sed Valeriano præfecto dixit: Si non adorauerint deum Solem, ferarum morsibus lacerentur: Valerianus dixit ad Abdon & Sennen: Consulite natalibus vestris, & thura ponite deo Soli. Quod si non feceritis, peribitis morsibus ferarum. Abdon & Sennes responderunt: Iam diximus tibi, nos Dominum Iesum Christum adorare: nec vnquam manufactum simulacrum colemus. Mox ergo nudatos furibundus adduxit ad simulacrum Solis iuxta amphitheatrum, præcepitq; militibus, vt compellerent eos sacrificare. At illi contemnentes, expuerunt in simulacrū, dixeruntq; Valeriano: Iam fac, q̄ facturus es. Tum Valerianus sub præconis voce iussit, vt plumbatis cæderentur, dicens: Deos blasphemare nolite. Inde præcepit, vt in amphitheatrum introducti, ferarum morsibus consumerentur. Ingressi aūt Abdon & Sennes, dixerunt corā Valeriano: Nomen Domini nostri Iesu Christi, ob q̄ accedimus ad coronam, interdicat tibi immunde spiritus. Expressoque signo Crucis, introierunt in amphitheatrum in conspectu Valeriani, nudi quidem corpore, sed Christum induti. Dixit autem Valerianus: Dimittantur leones duo, & vrsi quatuor. Ij dimissi, venerunt rugientes ad pedes sanctorum, nec inde recedebant, sed potius custodiebant eos. Dixit ergo Valerianus. Hic appáret illorum magica ars. Nemo vero ad illos accedere poterat propter impetum ferarum. Itaq; Valerianus ita inflammatus, præcepit vt gladiatores ad sanctos introirent, & eos interficerent. Cū ergo eos percussissent, ligatis pedibus, iussu Valeriani extraxerunt eos, & proiecerunt ad Solis simulacrum prope amphitheatrum, vbi in Christianorum exemplum tribus diebus iacuerunt. Post triduum venit quidam Christianus Cyrinus subdiaconus, qui apud amphitheatrum morabatur: colligensque noctu corpora, condidit ea in arca plumbea in domo sua, tertio Calendas Augusti. Latuerunt autem corpora sanctorum Abdon & Sennes vsq; ad tempora Constantini: quo imperante, diuinitus reuelata sunt, & à Christianis eleuata, atq; in cœmeterium Pontiani translata.

Cæduntur plumbatis. Feræ illis mansuescūt. Gladio trucidantur.

VIII. EODEM tēpore Decius Cæsar & Valerianus præfectus iusserunt sibi Sixtū Episcopū cum Clero suo præsentari noctu in Tellude. Itaq; Sixtus apud Athenas natus & doctus, prius quidē Philosophus, postea vero Christi discipulus, ita dixit ad Clerū suum: Fratres & cōmilitones mei, nolite pauescere. Scitis quæ tormēta passi sint sancti oēs, vt securi vitæ æternæ obtinerēt palmā. Ipse Christus Deus & Dñs noster passus est, p̄ salute nostra, vt nobis exēplū relinqueret, dixitq; clara voce: Nemo terroribus frangatur. Dixerunt diaconi Felicissimus & Agapitus: Et nos sine patre nostro quo ibimus? Præsentatus est ergo noctu corā Decio & Valeriano cū duob⁹ diaconis, dixitq; ei Deci⁹ Cæsar: Scis quamobrē cōprehensus sis, nobisq; præsentatus? Sixtus Episcopus respondit: Scio, & probe scio. Decius ait: Si ergo nosti, fac vt oēs norint, vt & tu viuas, & Clerus tuus augeatur. Sixtus Episcopus respōdit: Reuera ego id & studui, & studeo, vt Clerus meus augeatur. Decius dixit: Ergo sacrifica diis immortalibus, & esto princeps sacerdotum. Beatus Sixtus respondit: Ego semper sacrificaui, & sacrifico Deo patri omnipotenti, & Dño nostro Iesu Christo filio eius, & spiritui sancto, hostiam purā & immaculatam. Decius ait: Senectuti tuæ nos consulimus, itaq; consule & tu tibi & Clero tuo. Beatus Sixtus respondit: Vsq; adeo ego consului & mihi & Clero meo, vt de profundo mortis æternæ coner omnes mecum eripere & liberare. Decius ait ad milites suos: Ducite eum ad templū Martis, vt illi sacrificet. Quod si noluerit, includite eum in priuata custodia Mamertini. Duxerunt ergo eum ad templum Martis, vrgebantq; vt sacrificiis se contaminaret. Dixit autem beatus Sixtus Episcopus: O infelices, qui cum lugere deberetis, adoratis idola vana & manufacta, surda & muta, quæ nec sibi, nec aliis prosūt. Sed audite me filij, & liberate animas vestras ab æterno supplicio, neq; reformidetis hæc tormenta, sed illa æterna: agatisque pœnitentiam, quod nescientes vanis idolis sacrificastis. Illi vero iussu Decij duxerunt eum in priuatam custodiam Mamertini cum Felicissimo & Agapito diaconis.

Sixtus Papa cum sociis præsentatur Decio. 1. Pet. 2. Traditur custodiæ.

IX. CVM autem audisset beatus Laurētius Archidiaconus beatum Sixtum Episcopum iterum in custodiam reduci, his

Ambrosius libr. 1. Officiorū, c. 41.

his verbis eum appellare cœpit: Quo progrederis sine filio pater? quo sacerdos sancte sine diacono properas? Tu nunquam sacrificasti nec offerre consueueras sine ministro. Quid in me ergo displicuit paternitati tuæ? Nunquid degenerem probasti? Experire certe, vtrum idoneum ministrum elegeris. Cui commisisti Dominici sanguinis * consecrationem, cui consummandorum consortium sacramentorum credidisti, huic sanguinis tui consortium negas? Vide, nè periclitetur iudicium, dum fortitudo laudatur. Abiectio discipuli, detrimentum est magistri. Quot illustres præstantesq; viri discipulorum certaminibus magis, quam suis, vincunt? Deniq; Abraham filium obtulit, Petrus Stephanum præmisit: & tu pater ostende in filio virtutem tuam, & offer quem erudisti, vt securus iudicij tui, comitatu nobili peruenias ad coronam. Sixtus Episcopus respondit: Non ego te fili desero neq; relinquo: sed maiora tibi debentur pro fide Christi certamina. Nos quasi senes, leuioris pugnæ cursum recipimus: te quasi iuuenem manet gloriosior de Tyranno triumphus. Post me venies: flere desiste: post triduum sequeris sacerdotem Leuita. Hic medius numerus decet. Nō erat tuum sub magistro vincere, quasi adiutorem quæreres. Quid consortium passionis quæris? Totam hæreditatem tibi dimitto. Quid præsentiam meam requiris? Elias Eliseum reliquit, sed virtutem non abstulit. Accipe facultates Ecclesiæ vel thesauros, & diuide quibus tibi videtur. Atq; ita beatissimus Sixtus Episcopus tradidit beato Laurentio Archidiacono omnes Ecclesiæ facultates.

** dispensationem: sic enim habet Ambrosij nouissima editio.*
Gen. 22.
Actor. 7.
4. Reg. 2.

EA vero accepta potestate, beatus Laurentius cœpit per regiones curiose inquirere, vbinam sancti Clerici vel pauperes essent absconditi: afferensq; thesauros, vnicuiq; prout opus erat, subministrabat. Veniens autem in Cælium montem, inuenit ibi quandam viduam, quæ fuerat cum viro suo annis vndecim, in viduitate autem permanserat annis triginta duobus. Ea in domo sua multos habebat Christianos, & presbyteros & Clericos absconsos. Id cum audisset beatus Laurentius, tulit vestes & thesauros, & noctu venit ad eam. Dicebatur aūt Cyriaca: cœpitq; beatus Laurentius omnium Christianorum pedes lauare. Cyriaca autem mittens se ad pedes eius, dixit: Per Christum te coniuro, vt manus tuas imponas capiti meo. Multas enim patior capitis infirmitates. Beatus Laurentius, cum dixisset, In nomine Domini Iesu Christi, filij Dei omnipotentis, ponam manum meam super caput tuum: edito signo Christi, imposuit capiti eius manum suam, & manibus eius linteum, quo extergebat pedes sanctorum: & mox omnis dolor capitis discessit ab illa. X.

S. Laurētius Ecclesiæ thesauros confert in pauperes.
Cyriacam sanat.

EADEM nocte abiit inde, perquisiuit vbi congregati essent Christiani siue in domibus, siue in cryptis. Venit autē in vicum, qui dicitur Canarius, reperitque multos Christianos in ædibus cuiusdam Narcissi Christiani collectos: ingressusq; in eas cum lachrymis, pedes eorum lauit, deditq; eis de thesauris, quos beatus Sixtus Episcopus ei tradiderat erogandos. Inuenit autem illic etiam Crescentionem cæcum, cum lachrymis ipsum rogātem, & dicentem: Pone manum tuam super oculos meos, vt videam faciem tuam. Beatus Laurentius lachrymans dixit: Dominus noster Iesus Christus, qui aperuit oculos cæci nati, te illuminet. Impressoq; signo Christi in oculos eius, vidit lumen & beatū Laurentium, sicut petiit. XI.

Ioann. 9.
Signo Crucis cæcum illuminat.

EXIENS autem inde beatus Laurentius audiuit in vico Patricij multos Christianos in crypta Nepotiana adunatos. Eò accedens cum tribus, quæ essent sanctis necessariæ, competiit ibi esse homines promiscui sexus ferme septuaginta tres: intransq; eum lachrymis, pacem omnibus impertiit. Erat illic Iustinus presbyter, à beato Sixto ordinatus, ad cuius pedes se misit beatus Laurentius, & ambo in pauimento volutabantur, atq; inuicem osculabantur pedes: dixitq; beatus Laurētius ad beatissimum Iustinum: Comple votum meum, & lauentur pedes sanctorum & vestri per manus meas. Iustinus presbyter dixit: Hoc Dominicum præceptum est. Fiat voluntas Domini nostri Iesu Christi. Et accepta pelui, misit aquam in eam, & lauit omnium virorum pedes: veniensq; ad beatum Iustinum, primo osculabatur pedes eius, deinde lauit. Lotis omnium pedibus, commendauit se beato Iustino. XII.

Ioann. 13.
Lauat Christianorum pedes.

EADEM hora illo inde exeunte, beatus Sixtus ducebatur in Telludem, vt audiretur, & cum eo Felicissimus & Agapitus. Aderant illic Decius & Valerianus: dixitq; Decius furore plenus ad S. Sixtū Episcopum: Nos quidem consulimus senectuti tuæ: itaq; audi præcepta nostra, & sacrifica. Respondit beatus Sixtus: Tibi ipsi consule miser, & noli blasphemare: sed age pœnitentiam propter fusum sanguinem sanctorum. Decius furibundus ait ad Valerianum: Hic si extinctus non fuerit, non erit vllus euidens timor. Valerianus respondit: Capite puniatur. Felicissimus & Agapitus dixerunt: O si audiretis miseri monita patris nostri, tormēta æterna euaderetis, quæ vos cruciabunt. Valerianus præfectus dixit: Quid ita diu viuunt isti, qui nobis tormenta minantur? Reducantur ad templum Martis, vt sacrificent. Quod si noluerint, eodem loco capite truncētur. Ducti ergo sunt extra muros portæ Appiæ, dixitq; beatus Sixtus: Ecce idola vana, surda, muta & lapidea, quibus miseri se inclinant, vt perdant vitam æternam: & ait ad templum Martis: Destruat te Christus filius Dei viui. Christianis omnibus dicentibus, Amen, subito corruit & comminuta est pars quædā tēpli. XIII.

S. Sixtus iterum sistitur corā Decio.
Magna pars templi Martis ad vocem Sixti Episcopi, corruit.

PORRO beatus Laurentius exclamauit: Noli me derelinquere pater sancte, iam enim expendi thesauros, quos tradidisti mihi. Tunc milites audientes thesauros, tenuerunt beatum Laurentium Archidiaconum: sanctum vero Sixtum Episcopum, & Felicissimum atq; Agapitum diaconos, duxerunt ad cliuum Martis ante templum, vbi pariter decollati sunt octauo Idus Augusti, & corpora eorum relicta in platea. Noctu autem venerunt Clerici presbyteri & diaconi, & plurimi è plebe Christiana, atq; eorum corpora colligentes, beatum Sixtum Episcopum & martyrē sepeliērūt in crypta in cœmeterio Calixti eadem via: sanctos vero Felicissimum & Agapitum martyres in cœmeterio Prętextati, octauo Idus Augusti. XIV.

S. Sixtus cum sociis decollatur.

PORRO milites Decij beatum Laurentium duxerunt ad Parthemium tribunum. Is vero mox indicauit Decio, Laurentium Sixti Archidiaconum, qui haberet thesauros reconditos, in custodia teneri. Gauisus est Decius, & iussit sibi Laurentium præsentari, aitq; illi: Vbi sunt thesauri Ecclesiæ, quos apud te cognouimus reconditos? Beatus Laurentius ne verbum quidem illi respondit. Decius ergo tradidit eum Valeriano præfecto, dicens: Perquire diligenter de thesauris Ecclesiæ, & fac, vt sacrificet. Quod si noluit, diuersis pœnis eum interfice. Valerianus itaq; tradidit illum Hippolyto cuidam vicario in custodia asseruandum: isq; inclusit eum cum multis aliis. Erat autem quidam gentilis in custodia, qui, cum diu illic mansisset, plorando amisit oculorum lumen. Dixit vero illi beatus Laurentius: Crede in filiū Dei, Dn̄m nostrum Iesum Christum, & baptizare, & ille te illuminabit. Respondit Lucillus: sic enim vocabatur: Ego semper desideraui baptizari in nomine Dn̄i nostri Iesu Christi. Beatus Laurentius dixit: Credis toto corde? Respondit ille cum lachrymis: Ego credo in Dn̄m Iesum Christum, & idola vana respuo. Hippolytus interim patienter sustinebat sermones eorum. Tum beatus Laurentius catechizauit Lucillum, & accepta aqua, dixit ad eum: Omnia in confessione lauantur: Tu autem me pronunciante, responde, Credo. benedixitq; aquam, & cum expoliasset eum, fudit super caput eius, dicens: Credis in Deum patrem omnipotentem Lucille? Respondit ille, Credo. Et in Iesum Christum filium eius? Respondit, Credo. In eum, qui mortuus & sepultus est, & tertia die surrexit? Respondit, Credo. Et ascendit in cælum, vnde venturus est iudicare viuos & mortuos & sęculum per ignem? Respondit, Credo. Sanctus Laurentius ait: Et is te in corpore & anima illuminet. Respondente illo cum lachrymis, Credo, S. Laurentius eum induit linteamine, apertique sunt oculi eius, & exclamauit: Benedictus Dominus Iesus Christus, Deus æternus, qui me illuminauit per beatum Laurentium, qui semper cæcus fui, & nunc video. Audientes id multi cæci venerunt ad beatum Laurentium flentes, isque in Hyppoliti custodia imponebat oculis eorum manum suam, & illuminabantur. XV.

S. Laurētius Decio offertur.
Traditur Hippolyto asseruandus.
Attēde quo modo in primitiua Ecclesia aqua Baptismi benedicebatur.
Lucillus recus recepit lumen.
Itēque plures alij cæci.

CERNENS

XVI. CERNENS id Hippolytus, dixit ad beatum Laurentium: Ostende mihi thesauros Ecclesiæ. B. Laurentius respondit: O Hippolyte, si credis in Deum patrem omnipotentem, & in filium eius Dominum Iesum Christum, & thesauros tibi ostendo, & vitam æternam promitto. Dicit ei Hippolytus: Si dictis facta compensas, faciam quod hortatis. B. Laurentius ait: Audi me, & fac citius, quæ hortatus sum: idola enim muta, surda & vana sunt. Tu saltem baptizare. Deinde more solito catechizauit eum, acceptamq; aquam benedixit, & baptizauit eum. Et cum eum ex aqua eleuaret, dixit Hippolytus: Vidi animas innocentium lætas gaudere: porro ad B. Laurentium lachrymabundus ait: Adiuro te per Dominum Iesum Christum, vt omnis domus mea baptizetur. Et præclare baptizati sunt in domo eius promiscui sexus decem & nouem.

Hyppolytus post catechesin baptizatur.

XVII. ECCE autem mandat Valerianus Hippolyto, vt Laurentium ad palatium adducat. Dixit ergo Hippolytus ad B. Laurentium: Valerianus iubente Decio præcepit, vt te ad illum perducam. B. Laurentius ait: Eamus: & mihi enim, & tibi gloria paratur. Cum venissent ergo ambo simul in conspectum Valeriani, Valerianus dixit ad B. Laurētium: Pone iam pertinaciam, & profer thesauros, quos apud te didicimus repositos. B. Laurentius dixit: Da mihi bidui aut tridui inducias, & proferam tibi thesauros. Dixit autem Valerianus Hippolyto: Tua fide habeat trium dierū inducias. Collegit ergo B. Laurentius cæcos, claudos, debiles & pauperes, & abscondit eos in ædibus Hippolyti. Valerianus vero nunciauit Decio, B. Laurentium, triduanis acceptis induciis, promisisse se thesauros prolaturum. Post triduum præsentauit se B. Laurentius in palatio Salustiano, dixitq; ei Decius coram Valeriano præfecto: Vbi sunt thesauri, quos te exhibiturum pollicitus es? B. Laurentius, collecta multitudine pauperum, introduxit eos in palatium, dicēs clara voce: Ecce isti sunt thesauri æterni, qui nunquam minuuntur, sed crescunt: qui in singulos disperguntur, & in omnibus inueniuntur. Valerianus præfectus dixit: Quid per multa vagaris? Sacrifica diis, & abiice artes magicas, quibus cōfidis. B. Laurentius dixit: Quia ita premit vos diabolus, vt Christianos iubeatis sacrificare dæmoniis? Vos ipsi iudicate, iustum ne sit nos ceruices nostras inclinare dæmonibus potius, quam Deo, visibilium & inuisibilium omnium creatori, & vtrum debeat adorari is, qui fecit, an qui factus est: Decius Cæsar dixit: Quis vel factus est, vel fecit? B. Laurentius ait: Deus & pater Domini nostri Iesu Christi conditor est vniuersæ creaturæ, hominum, volucrum, bestiarum, iumentorum, piscium, cæli & terræ: & tu dicis Sacrifica lapidibus, & adora rem surdam & mutam?

S. Laurentius exhibet Decio pauperes & debiles, veros thesauros æternos.

XVIII DECIVS Cæsar iratus, iussit eū in conspectu suo nudatū cædi scorpionibus, ipso Decio clamāte: Deos blasphemare noli. B. Laurentius in ipsis tormentis dicebat: Ego quidē gratias ago Deo meo, qui me dignatus est adiūgere seruis suis: tu aūt miser torqueris insania & furore tuo. Decius Cæsar dixit: Eleuate eū à terra, & subiicite oculis eius omne genus tormentorū. Allatæ igitur sunt laminæ ferreæ, & lecti, & plumbatæ, & cardui, & dixit ei Decius Cæsar: sacrifica diis, alioqui omni hoc genere tormentorū corpus tuum vexabitur. B. Laurentius dixit: Infelix, has ego epulas semper optaui. Hæc enim tibi quidem tormenta sunt, nobis vero gloria. Decius Cæsar ait, Si ergo hæc vobis gloria sunt, dic nobis, vbi delitescant similes tui prophani, vt simul epulemini. B. Laurentius respondit: Isti iam semel dedere nomina sua cælo, & eorum tu es indignus conspectu. Tum Decius Cæsar iussit B. Laurentium vinctum catenis in palatium Tiberij duci, & illic eius gesta audiri: sibi vero in basilica Iouis tribunal parari, atq; B. Laurentium præsentari, cui & dixit: Indica nobis prophanos cōes, vt ciuitas repurgetur: & tu sacrifica diis, nec velis confidere in thesauris, quos habes absconditos. B. Laurentius ait: Ego vero confido, & securus sum de thesauris. Decius Cæsar dixit: Putas ne thesauris & pecunia te à tormentis redemptum iri? B. Laurentius respondit: Ego Christi famulus securus sum de thesauris cælestibus. Decius Cæsar ira inflammatus, iussit eum nudum fustibus cædi. B. Laurentius cum cæderetur, exclamans ait ad Decium: Ecce miser, vel modo cognosce, quia triumpho ex thesauris Christi, nec sentio tormenta tua. Decius Cæsar dixit: Augete fustes, & ad latera eius applicate laminas ferreas candentes.

S. Laurentius scorpionibus cæditur.

Mira animi fortitudo.

Cæditur fustibus.

Laminæ ardentes vrunt latera eius.

XIX. TVM vero ait B. Laurentius: Dn̄e Iesu Christe, Deus de Deo, miserere mihi seruo tuo: quia accusatus, nō te negaui: interrogatus, te Dn̄m Iesum Christum confessus sum. Decius Cæsar præcepit, vt à terra leuaretur, dixitq; ei: Video in te artē magicam: sed tandem sacrifica. Scio illudere te tormēta arte magica, sed mihi nō illudes. Testor deos deasq;, aut sacrificabis, aut diuersis pœnis te interficiam. B. Laurentius ait: Ego in nomine Dn̄i nostri Iesu Christi non reformido tormenta tua, quæ ad tempus sunt, fac, q̄ facis: noli cessare. Decius immani furore percitus, iussit eum plumbatis diutissime cædi. B. Laurētius dixit: Dn̄e Iesu Christe, qui pro nostra salute dignatus es formam serui suscipere, vt nos à seruitute dæmonum liberares, accipe spiritum meum. Et ecce audita est vox, ipso etiam Decio audiēte: Adhuc multa certamina tibi debentur. Decius furore correptus, dixit clara voce: Viri Romani & cœtus reipublicæ, audistis vt dæmones consolentur sacrilegum, qui nec deos, nec principes vestros timet, nec exquisita tormenta formidat? Extendite eum, & scorpionibus flagellate. B. Laurentius in catasta prostratus, subridens, & gratias agens Deo, dixit: Benedictus es Domine Deus, pater Domini nostri Iesu Christi, qui nobis immerentibus impendisti misericordiam tuam. Et tu Dn̄e, propter pietatem tuam largire nobis gratiam tuam, vt cognoscant circunstantes, q̄ tu cōsoleris seruos tuos.

Cæditur plumbatis.

Scorpionibus flagellatur.

XX EADEM hora vnus ex militibus, Romanus nomine, credidit Dn̄o Iesu Christo, verbis B. Laurentij permotus, dixitq; ad illū: Video ante te hominē pulcherrimū stantē cum linteo, & extergentē membra tua. Quamobrē adiuro te per Christum, qui tibi misit Angelum suum, nē me derelinquas. Tū Decius furore & dolore percitus, ait ad Valerianū: Arte magica victi sumus, iussitq; B. Laurentium solui à catasta, & eleuari. Porro Romanus vrceum afferens cum aqua, opportunitatem captabat, qua eū offerret B. Laurentio. Cœpit autem animo æstuare Decius, & præcepit B. Laurentiū reddi Hippolyto tantū in palatio. Tum Romanus accessit, & aq̄ offerens, misit se ad pedes B. Laurentij, rogauitq; cū lachrymis, vt baptizaretur. Et acceptam aquam benedixit, & baptizauit eum. Decius id audiens, voluit vt cum fustibus ipsi exhiberetur Romanus. Qui vbi in Decij conspectum venit, etiam non interrogatus, clamauit magna voce: Christianus sum, & iubēte Decio, eade hora capitalē excepit sententiā: ductusq; extra portæ Salariæ muros, decollatus est 5. Idus Augusti. Venit autem Iustinus presbyter noctu, collectumq; corpus eius sepeliuit in crypta in agro Verano.

Romanus miles credit, & baptizatur.

Capite damnatur.

XXI. EADEM nocte iussit Decius vna cum Valeriano Præfecto apparari sibi tribunal in thermis Olympiadis, iuxta Salustij palatium: ad easq; noctu veniens, mandauit B. Laurētium sibi offerri. Hippolytus autem mœrore affectus, flere cœpit, cui B. Laurentius ita dixit: Noli flere, sed lætare potius & tace, quandoquidem ego proficiscor ad gloriam. Hippolytus ait: Quare ego non vociferor, Christianus sum, & tecum occumbo? B. Laurentius respondit: Absconde potius Christum in interiori homine: & cum post paulu lum ego clamauero, audi & veni. Interim iubet Decius omne genus tormentorū exhiberi ad tribunal suū, plūbatas, fustes, laminas, vngues, lectos, batilla, seditq; in thermis pro tribunali. Adducitur aūt nocte ad Deciū & Valerianum B. Laurentius, dixitq; ei Decius Cæsar: Iam facessat perfidia artis magicæ, & edic nobis genus tuū. B. Laurentius respondit: Quod ad genus attinet, Hispanus sum: Romæ autē nutritus & eruditus, atq; à cunabulis Christianus, doctus omnem legē sanctam & diuinā. Decius Cæsar ait: Reuera diuinam, quia nec deos cogitas, nec tormenta formidas. B. Laurentius dixit: In nomine Dn̄i nostri Iesu Christi tormenta tua non timeo. Decius Cæsar dixit: Sacrifica diis: alioquin nox ista in te suppliciis expendetur. B. Laurētius respondit: Nox mea obscurū non habet, sed omnia in luce clarescunt. Tū iussit Decius os eius lapidibus cōtundi. Ille vero magis cōfirmabatur, & ridens dicebat: Gratias tibi ago Dn̄e, quia tu es rerum omniū Deus. Cæsar Decius dixit: Afferte lectum ferreum, & in eo cubet Laurentius contumax. Allatus est lectus ferreus instar craticulæ, & in eo nudus extensus B. Laurentius

Adducitur B. Laurentius ad Decium nocte.

Præclara vox S. Laurentii.

In craticula assatur.

rentius corã Decio & Valeriano,& prunæ ei substratæ,furcisq; ferreis illum cõprefferunt,dixitq; Decius Cæsar ad
Psalm. 50. ientius cotã Decio & Valeriano,& prunæ ei substratæ,furcisq; ferreis illum cõpresserunt,dixitq; Decius Cæsar ad
eum:Sacrifica diis.B.Laurentius respondit:Ego me obtuli Deo sacrificium in odorem suauitatis,sacrificium enim
Deo est spiritus contribulatus.Interea carnifices vrgentes,iactabant carbones sub cratem,furcis ferreis eum com-
primentes.Dixit autem B.Laurentius:Disce miser, quod carbones tui mihi refrigerium præstent, tibi autem sup-
Inuicta eius constantia. plicium æternum:quia ipse Dominus nouit,quod accusatus, non negaui:interrogatus, Christum confessus sum:
assatus,gratias ago.Valerianus præfectus dixit:Vbi sunt ignes, quos tu diis minabaris? B.Laurentius ait:O vestram
insaniam:Infelices,non cognoscetis vestros carbones mihi non ardorem adferre, sed refrigerium? Omnes verò,
qui illic aderant,mirabantur præcepisse Decium, vt viuus assaretur. At ille vultu elegantissimo dicebat: Gratias
ago tibi Domine Iesu Christe, quod me confortare dignatus es, eleuansque oculos suos in Decium: Ecce mi-
ser,assasti vnam partem:versa aliam,& manduca,gratiasque agens Deo,dixit: Gratias ago tibi Domine Iesu Chri-
Felicissimus eius obitus. ste,quod merui ianuas tuas ingredi, atque ita reddidit spiritum. XXII.
EADEM nocte Decius cum Valeriano inde abiit ad palatium Tiberianum,relicto corpore B.Laurẽtij in cra-
ticula.Porro summo mane rapuit illud Hippolitus, & è suis facultatibus condiuit aromatibus & linteis,significa-
uitq; Iustino presbytero,quemadmodum super prunas B.Laurentius egisset animam, & Decius atq; Valerianus
pudefacti abiissent ad Tiberij palatium, & magna crudelitate sanctum corpus in craticula super carbones reli-
Sepelitur sacrum corpus eius à Iustino presbytero & Hippolyto. quissent.Itaque B.Iustinus presbyter & Hippolytus,plorantes & multum tristes,tulerunt corpus eius.venientes-
que in prædium viduæ Cyriacæ via Tiburtina,ad quam B. Martyr nocte venerat, eique linteum dederat,quo pe-
des sanctorum extersérat,cum sacrum corpus abluissent, vsque in vesperam illic deposuerant illud in crypta via
Tyburtina in eodem Cyriacæ viduæ prædio,in agro Verano, quarto Idus Augusti, ieiunantesque celebrarunt vi-
gilias noctis triduo cum multa Christianorum frequentia, nec cessârunt à luctu & lachrymis. Beatus vero Iustinus
presbiter obtulit * sacrificium laudis,& participes eius facti sunt omnes.
*Hoc est Missæ sacrificium. REVERTENS autem Hippolytus. post diem tertium venit in domum suam,impertiensq; omnibus pacem, XXIII
etiam seruis & ancillis suis communicauit de sacrificio altaris B.Laurentij martyris.Positaq; mensa,priusquam ci-
bum sumeret,venerunt milites & tenuerunt eum,perduxeruntq; ad Decium Cæsarem.Eo viso,subridens Decius
Cæsar, ait:Nunquid & tu magus effectus es, qui corpus Laurentij abstulisse diceris? Respõdit Hippolitus: Equi-
S.Hyppoliti os lapidibus verberatur. dem id feci,non vt magus,sed vt Christianus. Decius Cæsar furore correptus, iussit os eius lapidibus tundi: expo-
liataq; veste,qua ceu Christianus vtebatur,ait: Sacrifica diis,obsecundansq; præceptis nostris,viue & fruere mili-
tiæ ornamentis.Hippolitus dixit:Non me expoliâsti,sed potius vestire cœpisti.Decius Cæsar ait:An non es cultor
deorum? Quid ita insipiens factus es,vt non erubescas nuditate tua? Hippolitus respondit: Ego verò & sapiens,&
Christianus effectus sum:nam ignorantia tum laborabam, qñ feci quod tu credis. Decius Cæsar dixit:Sacrifica &
viue,ne pereas per tormenta,sicut Laurentius,Hippolytus ait: Vtinam exemplum fieri merear B.Laurentij marty-
Fustibus cæditur primo, deinde carduis. ris.quem tu miser ausus es ore polluto nominare. Decius dixit: Extendite eum, & fustibus cædite. Quod cum diu
fieret,ait:Gratias ago Deo meo.Decius dixit: Deridet fustes Hippolytus: carduis cædite eum. Cædentes aũt eum,
deficiebant:porro Hippolytus magna voce clamabat, glorificans Deum,& dicens:Christianus sum.Decius Cæ-
sar ait:Leuate eum à terra.Cumq; esset leuatus,iussit eum habitu militari indui,quo gentilis vsus fuerat,dixitq; ad XXIV.
illũ:Memor esto militiæ tuæ,& sis amicus noster,atq; in cõspectu nostro fruere militia pristina,vt sẽper cõsueuisti.
Constantia eius. B.Hippolytus dixit clara voce:Militia mea hæc est,vt me cõstanter Christianum militem declarem. Itaq; cu-
pio celeriter ad palmam cum fructu peruenire. Decius ita feruens,dixit ad Valerianum præfectum:Accipe omnes
facultates eius, & eum crudeli examinatione interfice. Eodem die Valerianus in omnes facultates inquirens,in-
uenit in domo eius omnem familiam Christianam, eosque in suum conspectum præcepit adduci.Erat in iis etiam
nutrix B. Hippolyti Concordia cum marito suo. Valerianus præfectus dixit ad eos, præsente Hippolyto: Atten-
dite annos vestros,ne simul pereatis cum Hippolyto domino vestro.Respondit Cõcordia:Nos cum domino no-
Concordia nutrix eius cæditur plumbatis, & expirat. stro optamus potius pudice mori, quam impudice viuere. Valerianus præfectus ait:Genus seruorum nonnisi ver-
beribus emendatur:iussitq; Concordiam plumbatis cædi. Ea dum cæderetur, emisit spiritum,præsente Hippoly-
to,qui exultans,dixit: Gratias tibi ago Domine, quod nutricem meam præmisisti ante conspectum sanctorũ tuo-
rum.Valerianus præfectus ait ad eum:Adhuc tu confidis magicis artibus,& nec honoras deos,nec præceptis prin-
cipum obsecundas? Iratusq; præcepit, vt educerent eum cum familia extra muros portæ Tyburtinæ. Hippolytus
vero omnes suos confirmabat,ita dicens: Fratres,nolite metuere, ego & vos vnum Dominum habemus.
Familia Hippolyti decollatur, Ipse quoque reddit spiritum. IVSSIT autem Valerianus,vt inspectante Hippolyto,oẽs capite truncarentur,decollatiq; sunt promiscui se- XXV.
xus decem & nouem. Porrò B.Hippolytum voluit pedibus ad colla indomitorum equorum ligatum,per carduos
& tribulos raptari. Quod cum fieret,ille migrauit ad Dñm: relictaq; sunt corpora sanctorũ in campo iuxta Nym-
pham,ad latus agri Verani,Idib Aug.Nocte eadem venit Iustinus presbyter,collectaq; eorum corpora eodẽ loco
Sanctorum corpora sepeliuit Iustinus presbyter. sepeliuit.Cœpit verò curiose inquirere diebus multis corpus B.Concordiæ martyris,& cum nõ inueniret,mœrore
affectus,non cessabat lachrymas fundere. Tertiodecimo aũt die ab Hippolyti passione,Porphirius miles venit ad
cloacarium quendam, sperans se in vestimentis B.Concordiæ aurum,argentum & gemmas reperturum,dixitque
cloacario:Si possis tacitum apud te habere, indicatem tibi quiddam non parum tuæ arti quæstuosum.Cloacarius
respõdit:Secretum apud me erit:tu modo dicas veritatẽ.Ait Porphyrius:Ante hos dies iussit Valerianus præfectus
coram se Concordiam quandam è familia Hippolyti Christiani plumbatis interfici, & eius mortuæ corpus proiici
in cloacam.Eam ego puto in vestibus suis habere margaritas & aurum. Cum esset aũt cloacarius fidelis & occultè
Christianus,dixit ad Porphyrium:Demõstra mihi locũ,& ego nocte quæram eam:atq; vbi inuenero,nunciabo ti-
bi.Dicebatur vero cloacarius ille,Irenæus: venitq; ad Iustinum presbyterum, & narrauit ei omnia,quæ fecisset &
indicâsset Porphyrius. B Iustinus presbyter gratias agens Deo omnipotenti & Domino Iesu Christo, flexis geni-
bus,cum lachrymis dixit: Eamus nocte fili ad cloacam. Respondit Irenæus: Sine, vt prius accedã ad Porphyrium.
B.Iustinus presbyter dixit:Vide fili,vt sacramentum tibi creditum conserues.Abiit Irenæus ad Porphyrium,isque
indicauit ei locum,venitque cum illo nocte, & inuenit sacrum corpus incontaminatum: quærentes autem in ve-
stibus eius,nihil repererunt Fugit ergo Porphyrius: Irenæus vero vocauit ad se Abundium Christianum, & cum
illo attulit corpus beatæ Concordiæ ad Iustinum presbyterum: qui illud suscipiens, gratias egit Deo, & sepeliuit
apud corpora sanctorum Hippolyti & cæterorum.
ALTERA die Valerianus id audiens,Irenæum & Abundium cõprehensos, iussit viuos in cloacam demergi: XXVI
Irenæi & Abundii martyrium. atq; ita necati sunt 7. Calend.Septemb. Eorum corpora beatus Iustinus presbyter inde extracta, sepulturæ man-
dauit iuxta corpus beati Laurentij in crypta in agro Verano, vicesimoseptimo die à passione sanctorum supradi-
ctorum.Iussit vero Decius Cæsar in Amphitheatro editionem munerum apparari:sedensq; in carruca aurea cum
Valeriano præfecto,descendit vt in amphitheatrum introirent,multorumque martyrum funestas cædes exhibe-
rent.Ecce aũt exclamat Decius Cæsar, arreptus à dæmonio:O Hippolyte, tanquam captiuũ catenis horridis vin-
ctum me ducis. Valerianus quoque exclamat: O Laurenti,igneis catenis me trahis: eademque hora, præsente
Decio,

Decio, expirauit. Decius autem rediens in palatium, triduo perpetuo vexatus à dæmonio, clamabat die ac nocte: Adiuro te Laurenti, vel parum cessa à tormentis. O.to autem luctu magno in palatio, vxor Decij Tryphonia pagana crudelis, videns Decium à dæmone exagitari, iussit sanctos omnes, qui clausi erant, dimitti. Eadem hora mortuus est Decius: Vxor autem eius Tryphonia venit ad beatum Iustinum presbyterum, & cum filia Decij Cyrilla misit se cum lachrymis ad pedes eius, orans, vt baptizarentur. Eas cum gaudio excepit B. Iustinus presbyter, indixitq; illis ieiunium ad septem dies. Die septimo [a]expleto, baptizauit eas: quæ res toto orbe diuulgata est. Altera die Tryphonia orans, reddidit spiritum & corpus eius beatus Iustinus presbyter in ea sepeliuit crypta, in qua humatus est S. Hippolytus, quintodecimo Calend. Nouembris. Quæ hic habētur de Decij & Valeriani obitu, non probat Baronius in notis ad Martyrologium.

[a] Tryphonia & Cyrilla baptizantur.

XXVII. Ab illa die B. Iustinus accurate peruestigauit, sicubi corpora sanctorum absconditi essent, promisitq; præmium militibus. Audientes autem milites Tryphoniam Decij vxorem cum filia Cyrilla Christo nomen dedisse, ad sex & quadraginta venerunt ad beatum Iustinum presbyterum cum vxoribus suis: prostratique ad pedes eius petierunt se baptizari. Milites 46. credunt. Deinde beatus Iustinus, collecto omni Clero, perquisiuit quis in locum beati Sixti substituendus & ordinandus esset. Et ordinauerunt venerabilem virum Dionysium, eumque consecrauit Maximus Ostiensis Episcopus. Obtulit autem ei ad baptismum Iustinus presbyter quadraginta sex milites, & ab eo baptizati sunt in nomine sanctæ Trinitatis. Dionysius succedit Sixto. His auditis, Claudius princeps iussit comprehendi Cyrillam filiam Decij Cæsaris & milites, ducique eos ad sacrificandum dæmonibus. Sed illi omnes, contempto eius præcepto, ipsum pariter irriserunt. Iussit ergo eos in custodiam recipi, Cyrillam vero sibi præsentari, eique dixit: Sic tibi visum est, præcepta & morem clarissimorum parentum regiamque educationem negligere? Cyrilla respondit: Ego Christiana sum, ancilla Christi, respuoq; dæmonia, quæ vos perducent ad supplicia æterna, cum illis perituros. Claudius dixit: Assentire nobis, & sacrifica diis, nubasq; viro qui respondeat natalibus tuis. Cyrilla respondit: Ego iam nupsi viro, qui me veram docuit sapientiam, nempe Domino Iesu Christo, cui semel tradita sum. Cyrilla iugulatur. Claudius ira feruescens, præcepit vt iugularetur. Cumq; necata esset gladio, voluit corpus eius in platea canibus relinqui. Collegit autem corpus eius beatus Iustinus presbyter, & sepeliuit eum matre eius, vbi iam ante posuerat corpus beati Laurentij, quinto Calendas Nouembris.

XXVIII. Eodem tempore iussit Claudius exercitum armatum in palatio Salustij includi, milites q; e baptizatos sibi præsentari. Præcepitque exercitui, vt educerent eos extra muros portæ Salariæ in ciuitatem Figl. nam, vt illic capite plecterentur. Milites 46. decollantur cum vxoribus Ita decollati sunt omnes quadraginta sex pro Christi nomine, cum vxoribus suis. Corpora illorum Iustinus presbyter & Iohannes nocte collegerunt, & sepelierunt in crypta, multis præsentibus Christianis, in via Salaria, in cliuo cucumeris, octauo Calendas Nouembris: vbi florent orationes eorum vsq; in hodiernum diem, cum aliis centum viginti martyribus: 120. Martyres. inter quos fuerunt quatuor milites Christi, Theodosius, Lucius, Marcus & Petrus, qui, vt viderunt armatos ad se venire milites, rogabant vt ipsi primi ante omnes decollarentur, ea feruentes intentione, vt mallent læti mori pro Christo, quam male viuere. Atq; ita profecti sunt ad Dominum, cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Corpus S. Hyppoliti martyris post varias translationes requiescit Coloniæ Agrippinæ in templo S. Vrsulæ.

S. Tiburtij præclara certamina, cuius festum in vndecimam diem Augusti incidit, Lector 20. Ianuarij offendet in gestis S. Sebastiani martyris circa finem.

GESTA ILLVSTRIA S. SVSANNÆ VIRGINIS. An. 290.

QVIBVS ETIAM QVORVNDAM ALIORVM, PVTA GABINII, CLAVDII, PRÆpedignæ & filiorum eius, & Maximi, martyria sunt comprehensa. Putantur à Notariis Rom. Ecclesiæ conscripta. Consentiunt vetustissima Martyrologia. Stylum nonnihil expoliuit F. Surius, vbi visum est opportunum.

I. Temporibus Diocletiani & Maximiani Augustorum fuit quidam presbyter, nomine Gabinius, de vrbe Roma, frater vterinus Caij vrbis Romæ Episcopi, doctus in diuinis literis, amator tam diuinæ sapientiæ, quam mundanarum literarum. Is vero crebro conferebat cum Caio germano suo, scribebatq; libros contra paganos: quippe eruditus omnigenis artium mūdanarum literis. Aug. 11. Gabinij presbyteri eruditio. Cumq; nobili ortus esset progenie, fama latissime cognoscebatur. Nam & Diocletianum Augustum sanguine attingebat. Caius quoque similiter vulgabatur. Habebat autem idem Gabinius filiam vnicam, eamq; charissimam & pulcherrimam, quam ipse enutriēat in studiis prophanæ literaturę, sine mundanarum literarum: posteà vero etiam diuinis ab eo literis imbuta, boni ingenij ex illo particeps effecta est. Audiens autem Diocletianus puellam & pulchritudine & sapientia pollentem, misit ad Gabinium, & petiit eam [a]Maximino Augusto [b]filio suo coniugem. Misit autem Claudium consobrinū suum, virum nobilem, vt omnia pacifice à Gabinio presbytero obtineret. [a] Maximiano.

[b] Filium vocat, vel quia adoptiuus, vt §. 11. vel quia gener, marius filiæ Valeriæ demortuæ. Vide Baron. ann. 294. § 2 3 & 4.

II. Veniens itaque Claudius ad Gabinium, sic eum appellat: Etiamsi occurrente die festo me non compulisset præceptum dominorum nostrorum Augustorum qui me amanter ad vos dirigere voluērunt: tamen vos non debuissem longè recedere ab agnitione suauissimorum parentum vestrorum. Quid vero melius possis eligere aut optare, quam vt generis tui nobilitatem instaures, ac repares coniunctione & claritate Augusto um? Gabinius presbyter respondit: Nos humiles vndenam digni sumus cognati dici maiorum? Claudius dixit: Sancte frater, nunquid tu non es filius Maximini, cuius & Caius Episcopus, vester frater, cognati famosissimi Senatoris & Consulis, parentis nostri & consobrini Augusti domini nostri? Gabinius respondit: Ita est: at tamen nos exuentis his temporibus non sumus digni tales dici. Claudius ait: Fuere natione communi consilio sapientis. Hoc igitur præcepit dominus & princeps noster Diocletianus Augustus, vt filiam tuam, quam didicimus omni sapientia eruditam, filio suo [a]Maximino Augusto cōiungas, iustum est enim, vt à firma radice nata virgulta non separentur: quod quidem etiam in vobis nobis esse hilariter speramus. Susannam vult Diocletianus iungi filio suo [a] Maximiano. Gabinius presbyter respondit: Inducias mihi date, vt animum puellæ charitate obligem, atq; ita, cum se salutassent, discessum est.

III. Gabinius autem presbyter veniens ad filiam Susannam, dicit ei: Cupio te ad sanctum patrem & germanum nostrum, tuum patruum, Caium Episcopum perduci, vt quod tibi contulit spiritus sanctus, non fiat irritum & inane. Eodem tempore rogauit sanctum Caium Episcopum, vt ad ipsum veniret, eique narrauit quicquid gestum erat: simulque intrantes domum, dixerunt puellæ cum lachrymis: Diocletianus Augustus direxit ad nos Claudium consobrinum nostrum, qui nobis indicauit, ipsum Augustum petere te, nobis charissimam filiam, Maximino filio suo vxorem. Susanna patri & patruo respondit: Vbi est nunc sapientia tua? Certe cum non scires me Christianam esse, sicut & vos doctores estis, posses ita loqui. At nunc quare inquinasti os tuum & aures, pollutis audiendo sermones, vt ego coniungar crudeli pagano, quem vos propter fidē Domini non ... Mira virtus Susannæ.

Sed gloria omnipotenti Deo, qui me dignatus est iungere corporibus sanctorum. sic enim credo in Dominum Iesum Christum, me huius contemptu ad martyrij palmam peruenturam. Respondit Gabinius presbyter: Ergo filia, constans esto in fide, quam tenes, vt & nos fructum oblationis mereamur offerre Domino Iesu Christo, ex constantia tua. scio enim pietate propendere in omnes homines, & misericordem esse Dominum Iesum Christum. Susanna dixit & patri & patruo: Domini mei, ego noui ab ore patris mei, semper me ita esse institutam, vt

Susanna non vult nubere.

seruandæ castitati studerem, & pudicitiam Domino Iesu Christo exhiberem. In eius ergo timore iam constituta, nunquã amoris studio coinquinabor virili complexu: sed cui me tu pater semel tradidisti, illi seruio, illi confido: nouit enim ille conscientiã meam. Caius Episcopus dixit: Si ergo iam semel oblata es Deo, custodi præcepta eius.

Matth. 10.

Ille enim nobis seruis suis per doctrinam Euangelicam dignatus est declarare vias suas, ita dicens: Cum stabitis ante reges & præsides, nolite præmeditari, qualiter respondeatis. dabitur enim vobis in illa hora, quid dicatis: quia non vos loquimini, sed spiritus sanctus loquitur pro vobis.

1. Cor. 3.

SVSANNA cum lachrymis respondit: Equidem spero in Domino Iesu Christo, quod orationibus vestris IV.
templum Dei efficiar, sicut beatus Paulus Apostolus ait: Templum enim Dei sanctũ est, quod estis vos. Nemo vos seducat: Cum hæc inter se tractarẽt, subito venit Claudius ad eos post dies tres, & cum gaudio introiuit in domum Gabinij presbyteri, multis eum militibus pro officio comitantibus: è quibus tamen, neminem permisit secum ingredi, sed ipse sol[u]s intrauit. Itaque gaudium illis attulit aduentu suo, seque coram mutuò amplexi sunt, pacis oscula sibi inuicem præbentes. Dixit verò clarissimus vir Claudius: Non ignorat sanctitas vestra, quæ me lætitia perduxerit ad vos. Caius Episcopus respondit: Etiamsi nulla alia causa ad nos veniendi suppeteret, vel solius tamen generis & consanguinitatis ratio sufficeret, vt mutuo adspectu & cognitione fruamur. Claudius ait: Nouerit ergo sanctitas vestra, dominum nostrum Diocletianum Augustum summopere desiderare, vt vobis possit amicitia & affinitate coniungi. Et ego moneo & rogo sanctitatem vestram, vt obsecundetis voluntati domini & principis totius mundi, eiusque animum gaudio compleatis. Gabinius presbyter respondit: Expone sancto Episcopo Augusti præceptionem. Claudius dixit: Ego verò gaudens & gratulabundus id faciam: atque, Dominus noster clementissimus Augustus filiam vestram, neptem meam, coniugem expetit Augusto & Cæsari filio suo Maximino, quod multa audierit de eruditione eius. Nihil verò præstabilius nobis putamus, quam vt genus nostrum in imperij affinitatem se insinuet, & tanta sublimitate augeatur. Gabinius presbyter respondit: Nihil nos extraneum vel obscuret, vel impediat. At tamen exploremus simul animum puellæ.

Pudicitia castissimæ virginis Susannæ.

ACCITAM igitur coram illis Susannam, nullo alio præsente, Claudius lachrymãs amplecti voluit, & amanter osculari: sed illa ait ad eum: Noli contaminare os meum. Nouit enim Dominus meus Iesus Christus, os ancillæ suæ nunquam à viro contactum esse. Claudius respondit: Equidem charitatis affectu volui osculari te dominam neptem meam. Susanna dixit: Non ob aliud ego recuso osculum tuum, quam quod os tuum sacrificiis idolorum pollutum est. Claudius ait: Et quid verò faciam, vt hac immunditia purgetur os meum? Susanna respondit: Pœnitentiam agere debebis, & baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Claudius dixit Caio Episcopo: Vos V.

Caius Episcopus prædicat Claudio Christum

igitur me purificate, si quidem melior est homo mundus, credens in Christum, quam deos colens. Ego diis sacrificia obtuli, quibus & principes nostri flectunt ceruices. Caius Episcopus ait: Frater Claudi, ausculta me: nam bonum est, cuius ego te admoneo. Tu quidem efficere rem istam apud nos cogitâsti, sed Dominus redimere vult per

Matth. 11.

preces puellæ, vt saluum sit genus nostrum. Ipse enim dignatus est dicere in Euangelio: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Nullum sane peccati onus grauius & peius est, quam idolorum cultu pollui hominem, quem Dominus Deus creauit, cuius causa dignatus est ad terras descendere, & nasci ex Virgine, & humiliari, & mori: quem, resurgendo ab inferis, releuauit, cum teneretur constrictus vinculis peccatorum, idolis seruiens: vt erectus, vsque ad cœli terminos eueheretur.

CLAVDIVS hæc omnia cum gaudio suscipiens, dixit Caio Episcopo: Omnia quæ prædicas, faciam vir reuerendissime, modo ne petitio Diocletiani Augusti retardetur. Caius Episcopus ait: Tu frater prius fac id, quod nos petimus, & omnia fient tibi bona precanti. Claudius respondit: Explicare mihi omnia, quæ seruare debeam, & faciam quod iubens. Interim tamẽ, quid expectandum sit Diocletiano Augusto, quamprimum significare, vt sciam quæ ad eum responsa referre oporteat. Caius Episcopus dixit: Vtere mi frater consilio meo, & esto fidelis Deo, & age pœnitentiam propter fusum abs re sanguinem sanctorum, suscipiasque baptismum, & omnia præstabuntur VI.

Matth. 10. Luc. 21.

tibi. Sic enim Dominus noster Iesus Christus nos dignatus est admonere: Cum stabitis ante reges & præsides nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini. Ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Claudius respondit: Cum ergo baptismum percepero, expiabuntur omnia scelera cordis mei? Caius Episcopus dixit: Omnia diluentur facinora tua: tu tantum vide, vt fideliter credas.

EADEM hora misit se Susanna ad pedes Caij Episcopi, dicens ei: Domine per Christum te coniuro, ne differas baptizare eum, sed redime eum. Caius Episcopus respondit: Accuratè inquiramus, num toto corde velit crede- VII.

Claudius credit, & petit sibi peccata dimitti.

re: Claudius ait: Ego ad vestram pollicitationem credo, si omnia mihi peccata donantur. Caius Episcopus dixit: In nomine Domini Iesu Christi & Dei omnipotentis, omnia tibi peccata relaxantur. Tum abiecit se ad pedes Caij Episcopi, & voluntans sese, capitique puluerem aspergens, dixit: Domine Deus, lumen æternum, remitte mihi omnia, quæ feci aduersum sanctos tuos: quia nesciens feci: & idola, quibus sacrificia obtuli miser, inanis & vacuus, ignorans colui. Reple me gratia tua, vt sciant omnes filij mei & vxor, quod tu saluos facis omnes sperantes in te. Fecit

Medicina pro salutari doctrina & eruditione.

ergò eum Caius catechumenum, & cum porrexisset ei medicinam, dimisit eum. Ille domum veniens, narrauit omnia vxori suæ, quemadmodum precibus puellæ neptis suæ ad gratiam Domini accessisset. Vxor verò eius Præpedigna id audiens, obstupuit, aitque ad illum: Quis te hortatus est, vt ita faceres? Claudius respondit: Caius Episcopus frater meus, & Gabinius presbyter, & puella virgo, præcipua in omnibus.

EADEM hora Præpedigna ascendit Basternas, venitque ad ædes Gabinij presbyteri, & ad Caium Episcopum VIII.

Præpedigna credit.

sola intrauit. Eam Caius Episcopus videns, gratias egit Deo. Illa autem submisit se ad pedes eius, eosq; tenẽs & exosculãs cum lacrymis, ait: Salua famulum & famulam tuam, & filios meos. Audiens hoc Susanna, exiit è cubiculo suo, & Præpedignam cum gaudio amplexata est. Nocte subsecutus Claudius cum duobus filiis, venit ad domum Gabinij presbyteri, iactansque se ad pedes eius, dixit: Per Dominum Iesum Christum te coniuro, ne me cuncteris cum vxore & liberis baptizare. Fecit ergo Gabinius presbyter pro consuetudine vxorem & filios eius Alexandrum & Cuthiam catechumenos, deditque eis sapientiæ medicinam. Atque eadem hora catechesi eos instruxit, & cum aquam benedixisset pro Dei timore, baptizauit Claudium, ita ei dicens: Credis toto pectore in Deum patrem o-

Claudius baptizatur Chrismate linitur. Præpedigna cum filiis baptizatur.

mnipotentem? Claudius stans super ligneam peluim, respondit: Credo. Rursus dixit ei: Et in Iesum Christum Dominum nostrum? Respondit, Credo. Iterum ait: Qui natus est de spiritu sancto ex Maria virgine? Respondit: Credo. Gabinius ait: Et ego famulus Dei & sacerdos, baptizo te in aqua, in remissionem peccatorũ & carnis resurrectionem. Sublatusq; ex pelui, dixit Claudius: Vidi lumẽ sole splendidius, illuminãs me. Itaq; integre credo Dñm Iesum Christum, Deum Dei filium. Eadem hora B. Caius Episcopus liniuit eum chrismate, baptizauitque eius

vxorem

vxorem Præpedignam & filios Alexandrum & Cuthiam: quos Gabinius præsbyter è baptismo suscepit. Obtulit verò pro illis sacrificium in eadem domo, & consecrauit corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & lac, &
IX. mel, & fontem, participauitque cum omnibus mysterium Dei.

AB eadem die cœpit Claudius distrahere omnes facultates suas, Christianisque pauperibus erogare: & inquirens loca abdita & secreta, in quibus Christiani morarentur, pecunias & tegumenta distribuebat. Veniens etiam in custodias, quoscunque ipse religari præcepisset, cum metu & vestimentis ad eos accedens, relaxabat, abijciensque se ad pedes singulorũ, pœnitentiam agebat, & prout suppetebat, cum gaudio illis quotidie nocturnis horis omnia subministrabat. Post mensem autem & dies sedecim perquisiuit de illo Diocletianus Augustus propter puellam Susannam. Renunciatumque est illi, Claudium morbo teneri. Misit ergo Diocletianus ad eum fratrẽ eius Maximum, Comitem rei priuatæ, vt inuiseret illum, & loqueretur cum eo de Susanna puella nepte sua. Is vbi venit ad Claudium, inuenit eum in cilicio orantem: subitoq; ingens eum tremor apprehendit, atq; ad Claudium: Frater amantissime, qui me incredibili amore à cunabulis educâsti, quid causæ est, quod tam tenuis effectus es? Claudius respondit: Si me vis audire, dicam tibi eius rei causam. Maximus eum complexus, ait: Enarra mihi domine laborem corporis tui. Claudius dixit: Equidem pœnitentiam ago, quod præceptis principis seruiens, effudi sanguinem innocentium, & Christianos excruciaui, tametsi id ignorans feci. Maximus dixit: Dominus meus Diocletianus princeps eo te direxit, vt Cæsari & Augusto Maximino filiam Gabinij fratris nostri vxorem asciscerés. Hoc igitur ego cum gaudio inquirere cœpi, quandoquidem tantum nobis beneficium offertur, vt genus nostrum possit augeri sublimitate, ne separetur à cognitione communi. Tu verò nunc talia mihi commemoras? Claudius respondit: Ego charissimam dominam & neptem meam, de qua mandata habui à Diocletiano Augusto, accessi & appellaui: sed inueni eam sanctam, præclare sapientem, pulchritudine insignẽ & Deo æterno dicatam, atq; per eam redemptus sum à peccatis meis. Et vt scias Deum omnipotentẽ posse oẽs homines saluare, eamus ea domum fratris nostri & patris Gabinij presbyteri vna nocte, & videbis lumen æternum. Maximus ait: Quicquid mihi dixeris, faciam.

Diocletianus mittit Maximum Comitẽ ad inuisendum Claudium.

X. EADEM nocte venerunt ad arcus portæ Salariæ iuxta Palatium Salustij, vbi manebat Gabinius presbyter: cui etiam nunciatum est, Claudium & Maximum fratres eius stare præ foribus, eum salutare cupiens. Gabinius presbyter illis mox occurrit, & introduxit in domum suam. Cumque ingressi essent, dixit: Oremus: illisque humi prostratis, ait: Domine Deus, qui dispersa congregas, & congregata respicis, respice in opera manuum tuarum, & illumina omnes in te credentes: quia tu es lumen verum in sæcula sæculorum. Responderunt omnes, Amen. surgentesque à terra, mutuo se complectuntur & osculantur. Claudius autem cum gaudio osculabatur pedes Gabinij. Id cernens Maximus, admirabatur, orabatque vt Susanna in ipsius conspectum veniret. Ingressus igitur Gabinius in eius cubiculum, vocauit eam. Illa egrediens & Dominum adorans, dixit patri suo: Impertire nobis benedictionem. Ad eius ergo aduentum rursus orauit Gabinius presbyter, ita dicens: Pax nobis donetur à Domino Iesu Christo, qui viuit & regnat cum Deo patre omnipotente in sæcula sæculorum. Omnes responderunt, Amen. Maximus autem cernens in Susanna constantiam humanitatis & verecundiæ, eius apprehensas manus osculabatur, Illa vero id respuebat. Cumque diu præ gaudio flerent, nunciatum est S. Caio Episcopo, qui iuxta habitaculum ecclesiæ, quam ipse condiderat prope Salustij palatium, morabatur.

Maximo cũ Claudio venit ad Gabinium.

Respuit oscula Patrui sui genitis Susanna.

XI. ILLE, quod speraret ad palmã martyrij se vocati, cito properauit ad Gabinij ædes, easq; cum tanto desiderio ingressus est, vt ad eius conspectum omnes caderent in pauimentũ. Dixit autem ad illos: In nomine Domini animo constantes estote: & subiunxit: Oremus. Domine Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui omnibus ad salutem & vitam æternã misisti Dñm nostrum Iesum Christum, vt nos è mundi tenebris erueres: da nobis seruis tuis constantiam fidei, quia tu regnas in sæcula sæculorum. Omnes vno animo dixerunt, Amen: & sedentes, audiebant verbum à beato Caio Episcopo. Susanna vero nunquam cum eis sedere voluit, sed stans orabat. Caius Episcopus dixit: Gratias ago Deo meo frater Maxime, quod dignatus es nos visitare. Maximus respondit: Ego quidem immeritus veni ad vos, attamen osculabor pedes vestros. Qua enim causa huc venerim, tu melius nôsti. Caius Episcopus dixit: Imo vero tu nobis id enarra. Maximus ait: Diocletianus Augustus parens vester, direxit me ad Claudium Germanum meum, quod audiuisset eum ægritudine teneri. Miserat enim eum ad petendam filiam sancti presbyteri Gabinij, vxorem filio adoptiuo Maximino Cæsari, Ita ego ausus fui venire ad vos. Habes causam aduentus mei. Caius Episcopus dixit: Puella hæc iam Christum habet coniugem à Deo patre omnipotente: quod te scire volumus. Maximus respondit: Quicquid à Deo datur, sempiternum est. Caius Episcopus dixit: Ergo accipe & tu sempiternam vitam. Maximus ait: Et quæ est vita sempiterna? Claudius respondit: Ea, quam ego iam cognoui. Maximus dixit: Verum id quod tu cognouisti, & ego nôsse desidero. Interim tamen non debet familia nostra se abalienare ab Augustorum sublimitate. Caius Episcopus dixit: Nos vero te admonemus, vt credas Dominum Iesum Christum Dei filium sempiternum. Hæc enim sublimitas, quam videmus, temporaria est: ea autem, quam nos prædicamus, æterna est & innoxia & amabilis.

Caius Papa mire feruet desiderio Martyrij.

Susanna Christo desponsa.

Caius fratri suo Maximo Christũ annunciat.

XII. AVDIENS hæc Maximus, cum gaudio suscepit. Dixit autem ad eum Caius Episcopus: Nôsti frater omnia, quæ dereliquimus, quæ & quanta fuerint, & modo nihil aliud quærimus, quam Dominum nostrum Iesum Christum, per quem viuimus & gloriamur. Maximus respondit: Ne tardetis nunc domini mei: sed quod nôstis expedire mihi sicut vobis, celeriter faciatis. Indixit ergo illi Caius Episcopus ieiunium, iussitque eum domum redire. Veniens ille domum, nihil cuiquam aperuit, sed tantum magno tenebatur fratrum Caij Episcopi & Gabinij presbyteri amore, qui etiam in tantum excreuit, vt morte contempta, Dominum confiteretur. Porro consultum est ei ab illis, vt intra quinque dies venundaret facultates suas, & distribueret pauperibus Christianis. Post quinque dies veniens, misit se ad pedes Caij Episcopi, & ait: Adiuro te domine meus, per ipsum, per quem illuminâsti fratrem meum Claudium, ne me differas illuminare. Sensi enim in corde meo compunctionẽ Domini nostri Iesu Christi, quem tu prædicas, idque ab illo die, quo mihi dignatus es sermonem ædificationis impertire. Dixit ei Caius Episcopus: Ergò inclina cor tuum ad inuocandum Dominum Iesum Christum. Maximus respondit: Ego miser & infelix oro sanctimoniam vestram, vt saluetis animam meam, & eruatis me de profundo idolorum & tenebrarum, atque ad veram lucem perducatis. Caius Episcopus dixit: Audi me frater: Credis toto corde, & abrenuntias pompis & angelis satanæ? Maximus respondit: Ego semel abrenũciaui: quia vestro exẽplo viuere volo. Tum Gabinius presbyter catechizauit eum, & omnia Christi sacramenta ei explicauit. Porro sanctus Caius Episcopus, vt habet consuetudo, baptizauit eum, & è pelui eleuatum, chrismatis sacramento liniuit, obtulitque pro eo sacrificium Domino, & eius omnes sunt participes effecti. Ab eo die cœperunt omnes simul habitare cum gaudio & hymnis. Maximus autem singulis noctibus vendebat facultates suas per quendam amicum rogatum, nomine Thrasonem, virum Christianissimum, qui[a] occulte assidebat in publico, asseruãs in corde suo cum reuerentia Christianam religionem, quem ante multos annos Caius Episcopus baptizauerat. Qui etiam gesta sanctorum martyrum colligẽs, ornabat ea, & omnia sua nocturnis tẽporibus in pauperes Christianos erogabat, circuiens per vicos & carceres, & custodias.

Caius Maximo indicit ieiuniũ ante baptismum.

Nota hic primo catechesin, inde baptismũ cum confirmatione, postea Eucharistiam, quã en nit sacramenta ... ornat

a consummantur a Thrasone gesta martyrum

EODEM tempore post dies quindecim diuulgata est fama per Maximianum quendam, hominem paganum adiutorem Comitis rei priuatæ, nomine Arsitium, Diocletiano Augusto adulari volentem, eique dicentem: Sacratissime princeps & semper Auguste, magna existit fama de famulo vestro Comite rei priuatæ, quòd multis egenis ministret alimoniam. Multi enim, vt habet fama, eius humanitate sustentur. Diocletianus Augustus dixit ad eum: Perquire mihi, vnde has pecunias habeat. Arsitius respondit: Sacratissime semper Auguste victor, si licet loqui, suggero. Diocletianus dixit: Loquere fidenter. Arsitius ait: Facultates suas transigendo venundat: idque ea causa facere videtur, quod Christianus est effectus à Caio Episcopo & Gabinio presbytero. Audiens id Diocletianus Augustus, apud se secretum habuit: indicauit tamen Serenæ vxori suæ cô quod filiam Gabinij postulasset vxorem Maximino. Serena vbi audiuit, magis confirmata est, & dedit gloriam Deo, cum esset etiam ipsa occultè Christiana. Ait autem Diocletiano: Quod tibi imperatum fuerit à superna maiestate, fac. XIII.

Serena Augusta occulte Christiana.

AT vero Diocletianus Augustus, contempta vxore sua, vocauit ad se Iulium quendam paganum crudelem, & communicato cum eo consilio, dixit ei: Misi charissimos meos ad quendam, vt peterent filiam eius vxorem filio meo. Illi autem contemnentes præcepta mea, cum essent mei, Christiani effecti sunt. Iulius respondit: Omnes principum contemptores, etiamsi illi iniusta præcepta proponant, puniuntur. Pietas autem vestra & prudentia, quod iustum fuit, imperauit, & illud erat faciendum. Itaque sine retractatione puniantur contemptores. Iussit ergo Diocletianus, vt Iulius mitteret milites, qui omnes comprehenderent, solo Caio Episcopo excepto. Misit ille milites, & comprehenderunt Gabinium presbyterum & Susannam filiam eius. Claudium autem cum vxore Præpedigna & filiis Alexandro & Cuthia, itemque Maximum, in exilium iussit deportari, & flammis concrematos, apud Ostiam in aquas iactari. Porrò Gabinium presbyterum cum filia Susanna custodiæ voluit mancipari.

Multi sancti concremantur.

POST dies autem quinque & quinquaginta iussit Diocletianus, vt Serena vxor ipsius ad se adduceret Susannam, & eius propositum mutaret. Videns igitur Susanna milites ad se venientes, orauit Dominum, & ait: Domine, ne derelinquas ancillam tuam. Adductam inde ad Serenam Augustam, in eius introitu ipsa Augusta adorauit: Susanna autem prostrauit se in pauimentum, dixitque Serena ad eam: Gaudeat in te Christus Dominus noster. Audiens Susanna Augustam Christum inuocantem, dixit: Gratias ago Deo meo, quia in omni loco ille dominatur. Fuit verò Serena Augusta cum Susanna multis diebus, quibus Susanna non cessabat iugiter, etiam noctibus, hymnis & orationibus vacare, & Deo gratias agere. Imperator autem Diocletianus semper sperans Susannæ persuasuram Serenam, vt in filij Maximini coniugium consentiret, misit quendam familiarem suum Curtium ad Serenam, hæc verba perferentem: Fiat tua industria, vt iungatur puella filio meo Maximino. Serena Curtio dixit: Nisi voluntas adsit, non potest hæc coronæ fieri coniunctio. Ego sanè non animaduerto puellæ animum in filij tui consortium propendere. Interim Susanna diu noctuque lachrymabiliter non desinebat psalmos canere in laudem Domini sui, vti consueuerat etiam Gabinius presbyter, pater illius. Vbi id renunciatum est Diocletiano Augusto, ille multo furore incensus, præcepit Maximino, vt reduceretur Susanna in domum patris sui Gabinij presbyteri, ita dicens: Non polluatur palatium nostrum: sed in paternis ædibus vtere illa pro voto, & sic relinque eam. XIV.

Perpetuæ preces Susannæ.

DEMISSA est igitur Susanna, & ait Serena Augusta ad eam: Qui quondam priorem illam Susannam famulam suam liberauit, is te quoque liberet, sitque tibi auxiliator, gloriosam pacem tibi tribuens. Deinde Susanna cum duabus fœminis ingressa in domum suam, iactauit se in pauimentum, orauitque Dominum Iesum. Eadem nocte venit Maximinus ad eam, & intrans in cubiculum, vbi Susanna orabat, vidit Angelum Domini supra illam cum multa claritate. Ea re perterritus cursim fugit ad palatium, nec attigit eam: narrauitque omnia patri suo Diocletiano Augusto, qui ait: Non est hoc nisi magicæ artis. Misit inde Curtium, qui in domo eius audiret eam, & vt fierent gesta amplissima. Veniens eo Curtius, magis ac magis pauere cœpit. Diocletianus vero cum vxore sua Serena contendebat de aduentu Christi, & de cultura idolorũ. Sed cum ab ea superatus esset, Susannæ mentionem intulit, aitque ad Augustam: Quid ita egisti, vt non consentiret sapiens & speciosa puella in coniugium filij mei? Serena respondit: illa elegit quod melius est: quod etiam nouit filius tuus dicere, qui lumen æternum apud illam se vidisse commemorat, nec te illud celauit. XV.

Dan. 13.

Maximini libidinem angelus coercet.

DIOCLETIANVS Augustus iratus, Macedonio homini sacrilego & pagano præcipiens dixit: Coarcta eam intra domum suam, vt sacrificia diis offerat: occultè tamen, ne mansuetudo nostra iniuria laboret. Abiit Macedonius, veniensque in regionem Salustij, intrauit in ædes eius, cœpitque vrgere eam, vt sacrificaret. Habebat enim apud se statunculam auream Iouis, & mensam & tripodem. Quæ vt vidit Susanna, insufflauit, flexisque genibus sic Dominum precata est: Domine non videant oculi mei dæmonum thecas, sed consolare ancillam tuam. Macedonius dixit ad eam: Erige te à terra, & adora Deum Cæsaris. Illa caput suum erigente ad cœlum, repente simulacrum nusquam comparuit, dixitque Macedonius: Auri cupido te seduxit, & impetu suo clatam te reddidit. At tamen gratias ago tibi, non enim furata esses simulacrum, nisi deos amares. Susanna consignans pectus suum, Dominus, inquit, misit Angelum suum, qui abstulit Iouem à facie mea, ne pollueerentur oculi mei. Eadem hora vnus ex seruis Macedonij nunciauit ei, Iouem aureũ in platea ante palatium Salustij iacêre. Tum Macedonius ira commotus, manibus suis eam expoliatam, fustibus cecidit. Susanna autem gaudens, dixit: Gloria tibi Domine. Macedonius ait: Consule tibi, & sacrifica. Illa consignans pectus suum, dixit: Ego Deo meo meipsam cupio sacrificium offerre. XVI.

Antiquissima consuetudo Cruce se consignandi.

TVM vero Macedonius rem gestam significanit Diocletiano Augusto, & vt Iouis simulacrum sublatum, & in platea confractum sit. Iussit ergo Diocletianus, vt intra domum suam gladio puniretur. Itaque percussa gladio, reddidit spiritum. Id vbi resciuit Serena Augusta, cum gaudio noctu veniens, collegit corpus sanctæ martyris, & sanguinem eius illic fusum, suo velamine extersit, posuitq; in capsa argentea in palatio suo, vbi diu noctuq; feruinis vicibus orare non cessabat. Corpus quoq; S. Susannæ ipsa manibus suis ornauit linteis & aromatibus, posuitq; iuxta corpora sanctorum in cœmeterio Alexandri, in arenario in crypta iuxta S. Alexandrum, tertio Idus Augusti. Ab eodem die beatus Caius Episcopus in eam domum, vbi illa percussa est, ingrediens, sacrificia Domino Deo suo obtulit pro commemoratione beatæ Susannæ Caij enim Episcopi domus, beati Gabinij presbyteri domui iuncta erat. Atque ex illo tempore Christianorum statio deputata est in duabus ædibus vsque in hodiernum diem. XVII.

S. Susanna gladio percussa abit in cælos.

Nota reuerentiã erga reliquias Sanctorum.

Factum est hoc Romæ in regione sexta apud vicum * Mammuri ante Salustij forum regnante in vniuerso mundo Domino nostro Iesu Christo cum patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum, Amen.

* Mamurtini.

VITA

VITA S. GAVGERICI EPISCOPI CAMERACENSIS, INCERTO QVIDEM AVTHORE, SED FIDELITER CONSCRIPTA. STYLVM NONNUNQUAM elimauit F. Laurentius Surius. An. 590.

I. BEATVS Gaugericus Euodio (*Euosio habet codex manuscriptus*) Galliarum oppido d(ic)ecesis Treuirensis, patre Gaudentio, matre Austridiola, etsi pro elati sanguinis fastu nec summis, nec infimis. Christianis tamen & ingenuis atque orthodoxis, parentibus editus est. Cumque procedente ætate in Dei rebus iam cresceret, puer traditus est sacrarum literarum studiis: vt futurus pontifex limina sapientiæ tereret, & cum Maria ad pedes Domini sedens, verba ex ore illius audiret. Contigit interea, Episcopum Treuirensem Magnericum, merito & nomine canonicis sanctionibus obtemperantem, parœciam suam circumeunte, & ad eius castri Ecclesiam pro consuetudine peruenire. Cumque ex more sacrum peragetet ministerium, ex loci illius sacerdote perquisiuit, num rite illic se haberet ordo Ecclesiasticus, qui & quales ipsi essent in Dei seruitio adiutores. Tum ille habemus, inquit, illos & illos in Christi famulatu ministros altaris: in quibus pollet Gaugericus quidam ætate quidem adolescens, sed cæteros sacris studiis & sanctitate antecellens. Sacrarum ille literarum eruditionibus imbutus, primis ac huc literis imbuitur: verum tyrocinij sui tempus morum integritate iam in emeritam ætatem transtulisse videtur. Audito enim signo, quo ad laudes Dei horis canonicis inuitamur, ille mente deuotus, relicto domicilio, nec illis etiam, quæ in manibus sunt, absolutis, ad Ecclesiam propetat, alios mature anteuertens. Inter lasciuos est continens, inter impudicos verecundia & pudore honestus, suauis eloquio, parcus in victu, vigiliis deditus, eleemosynis largus, in precibus perseuerans, animo virilis, operibus bonis ætatem suam vincere contendens. Cæteris eius coætaneis, vt ea poscit ætas, cibum capientibus, ille velut alter Daniel in aula Babylonica abstinentiæ studet, & prandium cum cœna commutat: quodque suo corpusculo subtrahit, pauperibus elargitur. Sub noctem, inedia & maceratione attritus, modicum sumit cibum, sustentato potius, quam nutrito corpusculo, ad similia se studia confert. Avgv. 11. S. Gaugerici patria & parentes. Inc. 10. Magnericus Treuirensis Episcopus. Gaugerici adhuc pueri virtutes. Dan. 1.

II. His auditis, venerandus antistes, Nostris, inquit, actutum exhibeatur aspectibus adolescens. Adductus ille, blande ac leniter ab Episcopo compellatus, & præclaræ indolis animus suaui oratione confirmatus est. Deinde suis cum manibus, fusa super eum benedictione, idem Episcopus totondit, regiaque ac sacerdotali corona Domino perpetuo famulaturum insigniuit. Interim vero interrogauit eum, quam nuper prælectionem à magistro illi reddendam accepisset. Respondit adolescens: Prælectionis eius hoc est exordium: Postula à me, & dabo tibi. Lætatus venerabilis Episcopus, ait: Vbi ad hunc locum fili redieto, vide vt totum mihi possis fideliter reddere memoriter. Dixit hoc præsul, vt ei postea probauit euentus, ad sacros illum volens Ordines promouere. Ille igitur saluberrimo præcepto instructus vigil & sobrius, studiis & spiritualibus exercitiis instanter operam dedit, & macerando ventrem, sensum ienuem fouit, quodque alij sub crepantibus ferulis vix longo efficiunt tempore, ille vna duntaxat admonitiuncula incitatus, breui assecutus est, ita vt intra paucos dies totum Dauidicum Psalterium sacræ memoriæ commendaret. Nec enim multo post ad idem castrum beatus antistes reuersus, memor præceptionis suæ, Gaugericum in suos voluit conspectus venire, præsentique mandauit, vt quod iussus erat, quamprimum expleret. Paret ille paternæ voluntati, totumque, Episcopo audiente, psalterium de memoria depromit. Tonderur à Magnerico Episcopo. Psalm. 2. Psalterium breui discit memoriter.

III. TVM vero Episcopus pio eum animo complectens ne lucerna talis lateret sub modio, sed super candelabrum posita, omnibus in domo Dei agentibus luceret, Diaconum illum ordinauit, gratias agens Deo. Ille Leuitico sublimatus ministerio, facile omnes, qui in Clero erant, virtute & gratia antecedebat. Cumque in dies semper bonis operibus augeri contenderet, & quodam tempore loca orationis more suo adiret, quendam obuium habuit virum, hominis lepra laborantem, corporis externa superficie luridum & horridum, & gentilitatis fœdis erroribus animo corruptum ac squallidum. Cognoscens autem vir beatus corporis deformitatem à peccatorum putredine profectam, hominem aggreditur, & nihil iam mortale sonans, verbum Dei illi proponit, vt conuersus ad Dominum, tum à peccatis absolui, tum à lepræ fœditate repurgari mereretur. Ille mox, visitante eum gratia Dei, ad viri Dei adhortationem credidit, & diabolo atque omni idolorum spurcitiæ renuncians, Christianum se fore promisit. Atque quamprimum eum ad sacerdotem, tanquam Naaman ad Iordanem, adduxit, vndis salutaribus expiandum. Vbi simulatque baptizatus est quod peccatis iam vacuus esset, ipsa externa corporis habitudo ostendit, tanta in illo munditia apparente, vt nunquam lepra infectus fuisse videretur. Eum vero Christi seruus Gaugericus è fonte suis sacris manibus suscepit, & postea literis imbutum, coronæ etiam religiosorum sociauit. Deinde Episcopus factus, per singulos gradus vsque ad sacerdotij culmen eum euexit. Ordinatur Diaconus. Interna lepra peccati est. 4. Reg. 5. Leprosus gentilis, dum baptizatur, fit sanus.

IV. INCRESCENTE autem beati viri fama & odore sanctæ existimationis eius longè lateque sese diffundente, etiam procul degentibus nomen eius cum multa laude innotuit, dicente Domino ciuitatem super montem positam non posse abscondi. Interea diem suum obiit Vedulphus Cameracensis Episcopus, exemptusque rebus humanis, ad meliora commigrauit. Igitur grex eius pastore destitutus, spiritualis patris solatia & Ecclesiæ orbatæ rectorem expetens, diuino instinctu, comperta iam viri sancti fama, vno animo & pari voluntate tum Clerus, tum populus à Childeberto *Austrasiorum Rege, beatum Gaugericum sibi Episcopum ordinari postularunt. Rex contestatum illis literis ad Ægidium Rhemensem Episcopum, voluntati populi votis satisfecit, vt bonæ existimationis Leuita Christi Gaugericus, Cameracensi Ecclesiæ præsul ordinaretur. Id vbi cognouit antistes Ægidius, cunctis acclamantibus beatum Gaugericum Episcopi honore esse dignissimum, incunctanter illum in Cameracensis Ecclesiæ sede collocauit. Feliciter tunc populum, sanctumque Clerum, qui talem à Rege superno defensorem & patronum habere meruerunt. Matth. 5. *Francorū. Ordinatur Episc. Cameracensis S. Gaugericus.

V. ORDINATVS igitur Episcopus Gaugericus, cum inuisere vellet oues ipsi à Dño commissas, atque à Clero & populo obuiã festiuè procedente, officiosissime exciperetur, carceris custodiã ostiũ prætereũ, vbi duodecim homines nexij ferreis vinculis cõstricti detinebantur. Id perspiciẽs vir pius, more suo misericordia permotus multis precibus egit apud *Vualdonem, eius loci Comitem, vt miseros illos ipsi donaret. At ille superbia tumidus, & mũdanæ potẽtiæ fastu inflatus, beati viri preces contempsit. Sentiens vir Dei ab illo se repulsum; cum humanum auxilium non suppeteret, totum se ad deprecandum Dominum contulit, orans, vt è carceris squallore erepti illi in eã Ecclesiã, quam ipse petebat, sub totius populi cõspectu inuenirentur. Mox diuinitus manicæ ferreæ confringuntur, compedes dissoluuntur, & in Ecclesiam ad quam vir sanctus deducebatur, illi iam nexibus liberi, Angelo eos perducente, celeriter ingrediuntur, in quam intrante etiam beato Gaugerico, Clero populoque spectante, qui paulo ante vincti fuerant, flexis poplitibus, dicunt ei: Nos illi sumus, pater sanctissime, qui ex interiori ergastulo tuis precibus sanctæ matri Ecclesiæ modo sumus restituti. Audiens hoc vir pius, gaudio repletus & gratias agens Deo, dicit Comiti, qui cum cæteris huic spectaculo admirabundus intererat: iam vel expertus agnosce, vir generose, potentiorem esse Dei misericordiam, compeditos soluentem, quam tuam seueritatem, hos in vincula coniectos perdere volentem. Deinde salutaribus eos monitis instructos, vt deinceps emendatius viuerent, ad sua quenque liberos redire permisit. *Vualdonum. Multos è carcere liberat miraculose. Arguit Comitem seueritatis & misericordiæ.

VI. CONFIRMATVS porro in sede sua, sacris habendis concionibus dabat operam, nec modo pluebat verbis, sed etiam miraculis Dies Rogationum.

miraculis coruscabat. Cumq; pro Galliarum consuetudine litaniæ, id est supplicationes vel rogationes triduano conuentu fierent, atq; vir sanctus veneratione plenissima ieiuniis, eleemosynis & psalmodiis eas excoleret, atq; basilicas cum suo Clero psallente & Cruces deferente, multo populo prosequente, visitaret ac circumiret, contigit eum transire obiter carcerem, in quo tres viri tenebantur, iussu Vualacharij Tribuni, vinculis implicati. Solita igitur humanitate Tribuno præsenti supplices obtulit preces, vt miseros illos ipsi ad meliorem frugem reuocandos largiretur. Negat ille. Gaugericus ante fores carceris prosternitur, orat aliquantisper, vt omnipotentis Dei clementia præstet, quod iudex superbus & ira ebrius recusat. Surgit inde ab oratione, & protinus vincti nutu præpotentis Dei nexibus suis expediuntur. Adhibet tum illis venerandus præsul animatum medicinam, & sic mente atque corpore absolutos, & vt posthac emendationi vitæ studeant admonitos, ad propria remittit.

Tres alios vinctos eripit.

DVM sic igitur crescit, & tum publice, tum priuatim diuulgatur beati antistitis fama celebris, ad Clotarij Regis VII. aures pertingit. Is comperta eius sanctitate, de domo æternitatis secum pertractans, in saluberrimam incidit cogitationem, vt per manus tanti viri eleemosynæ pauperibus Christi distribuerentur. Mox igitur illum iubet ad se perduci. Audiens ille, quid Rex mandaret, cum non esset nescius potestatibus sublimioribus parere nos oportere, sine mora profectus est ad eum, & quæ ille in pauperum vsus contulerat, liberali manu distribuendâ suscepit. Interim apud se perquirebat, quomodo ea sic posset expendere, vt inde consolatio præcipua ad inopes rediret, conuenienter illi sententiæ: Desudet eleemosyna in manu tua, donec inuenias iustũ cui tradas eam. Venit aũt illi in mentẽ, vt ad beatissimi Martini limina properaret, ibiq; pro suis & suorum erratis, tanti viri interuenientibus meritis, Dñm deprecans, prout dignũ videretur, ẽt in vsus sanctorum pauperum daret. Cum ergo itineri se dedisset, prope Turones cæcus quidam triginta annis lumine orbatus, vt audiuit B. Gaugericum transire, clamauit obsecrans, vt per sanctitatis eius preces, à sole iustitiæ Christo Domino illuminari mereretur. Itaque vir sanctus diuinæ misericordiæ confidens, dextera sua oculis cæca caligine diu pressis, sanctæ Crucis signum impressit, & cæcitatem omnem sancta manu detersit. Tum cæcus gratias agens Deo pro collato sibi tanto beneficio, domũ se recepit, multisq; postea & videns & incolumis superuixit annis.

Rom. 13.

Vult inuisere limina S. Martini Episcopi Turonensis.

Cæcũ signo Crucis illuminat.

PORRO beatus Episcopus cœpto insistens itineri, ad sancti Martini sepulcrum peruenit: ibiq; à fratribus magno VIII. gaudio acceptus, peracto opere, cuius causa eo venerat, ad suam Ecclesiam redire ocyus voluit. At tamẽ visum est illi, possessiones Ecclesiæ suæ, quas ea in Petragoricensi territorio habebat, inuisere. In illo autem itinere ad monumentũ beati Frontonis, deprecaturus Dominum, accessit. Interim scipionem, quo sustentabatur, retro porrexit ministris tenendum. Sed illis ad alia intentis, nemo fuit qui scipionem seruandum susciperet. Nolens autem pius Dominus fidelis serui sui preces vel illorum incuria, vel scipionis cadentis strepitu, etiam ad breue temporis spatium impediri, immo vero, cuius ille esset meriti, hominibus indicare volens, angelicis, vt equidem sentio, manibus scipionem illum, perinde ac si radicitus terræ infixus esset, immotum iussit retineri. Absolutis precibus, vir S. exurgens, vidit scipionem stantem, tanquam rem mentis compotem, & ad ei præstanda officia paratam. Gratias ergo agens Deo, qui semper & vbiq; adest ipsi famulantibus, ad patriam honorifice & prospere reuersus est.

Vide miraculum in scipione.

MORANTE viro Dei apud fanum Martis in diœcesis suæ territorio, pro sanctionis Ecclesiasticæ solicita executione, negociator quidam pueros captiuos, vinculis constrictos, per eum locum venundandos duxit. Id vbi comperit IX. sanctus Episcopus, valde eum rogauit, vt pro obtinenda peccatorum suorum remissione vinctos illos dimitteret, atq; in supremo illo sanè horrendo mundi die, eius operis mercedem æternam expectaret. At mercator ille, auaritiæ mancipiũ, obstinato animo quibus potuit modis sese excusauit, nec sancto antistiti obsequi voluit. Orat ergo beatus præsul clementissimum Deum, vt ipse sua immensa virtute præstet, quod mercator ille lucris inhians negabat. Abit interea negociator ad hospitium suum, & ecce nutu diuino somno grauissimo opprimitur. Id vero cernentes captiui, nexibus dissolutis, ad Episcopum confugiunt. Inde expergefactus mercator, videt non adesse vinctos, suspicatur eos beati antistitis precibus sibi ereptos esse: propere accedit Ecclesiam, in qua erat vir Dei: inuenit, quos quærebat, sui liberatione lætantes, & qui prius noluit sponte obtemperare Gaugerici precibus, diuinæ potentiæ vel inuitus cessit.

Vincti alij liberantur.

OBTINVIT cathedram suam beatus Episcopus ad annos plus minus triginta nouem, virtutibus insignis, miraculis celebris, fide integer, operib° bonis perpetuo intentus. Et licet animum instar arcus semper haberet intensum, attñ X. corporis viribus deficiẽtibus, iam ætate prouectus, plenus dierum in senectute bona, in pace sanctæ Ecclesiæ Dei tertio Idus Augusti obdormiuit in Domino. Sepultus est autem in basilica, quæ est in montis vertice, ab ipso in honorem S. Medardi constructa: qui locus haud procul abest Cametaco, olim dæmonum cultui ab idololatris in animarũ exitium dedicatus. Sed vir Dei Gaugericus idola exterminauit, lucum succidit, & locum spurcitiis addictũ, in orationis & sacrificij ædem mutauit. Et iam locus ille & beati viri memoria est venerabilis, & nundinis celeberrimus: præstanturq; illic vsq; ad præsens beneficia diuina in laudem Domini nostri Iesu Christi: Cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

Obdormiuit sanctus in Domino.

AN. 290. **MARTYRIVM SANCTI EVPLII, EX SIMEONE METAPHRASTE. LATINI MARTYROLOGI EVM DIACONUM fuisse testantur.**

AVG. 12. secundum Latina martyrologia.

DIOCLETIANO & Maximiano imperantibus, idolorum superstitio ita per omnes regiones & insulas celebrabatur, vt idola omnia erigerentur, & Christiani vniuersi gladio interficerentur. Miserunt igitur I. Imperatores ipsi hominem quendam Pentagurum nomine, in fines prouinciæ Siciliæ, vt quemcunque inuenisset, qui Christum cõfiteretur, eum pessimis modis interficeret. Itaq; venit Pentagurus in vrbem Catinam. Caluisianus autem cum in ea Præsidem ageret, iussit turbas ipsas quæ in vrbe erant, obuiam prodire, prout consueuerant his, qui ab Imperatoribus mittebantur. Ingressus igitur Pentagurus in eam vrbem, iussit Caluisianum constituere tribunal in loco illo, qui dicitur Achillius, & præcones mittere per plateas & vicos vrbis, qui iuberent omnes ad eius nefarium tribunal conuenire.

Pentagurus ab Imperatoribus in Siciliã mittitur ad delendos Christianos.

ITAQVE cum Pẽtagurus in illa nefaria sede vna cum Caluisiano præsideret, vniuersus populus stetit ante tribu- II. nal. Tunc Pentagurus dixit Caluisiano: Num omnes isti deorum nostrorum religionem obseruant? Maxime, inquit Caluisianus, omnes isti, quos vides, religiosissime Præses, deorum nostrorum religionem obseruant. His auditis, valde gauisus est, & iussit turbas dimitti. Tunc Pentagurus Imperatorum edicta Caluisiano illi ostendit, eumque vrbis Præsidem confirmauit, & edicta ipsa ei tradidit, vt Christianos homines inquireret. Tunc ipse in alias vrbes iter suum dirigebat, quas omnes peragrans, studium omne ad Christianos inquirendos adhibebat. Cum hæc ille ageret, interea Caluisianus à patre suo diabolo elatus, & impiis edictis imperatorum confisus, magnopere intumescebat, ingentes spiritus & superbiam præ se ferens. Vocatis igitur ministris: Agite, inquit, vos exite ad vrbis plateas & finitimas regiones, ac si quem inueneritis, qui Christum confiteatur, vinctum ad me ducite. Si enim hoc feceritis, vobis annona & victus publice suppeditabitur. Ad hæc honores multos à me percipietis.

Caluisianus vrbi Catinæ præficitur.

CVM hæc ille diceret, vnus ex eorum numero qui illic stabant: Est, inquit, in hac vrbe homo quidam, Euplius III. nomine

Euplius proditur.

nomine, librum secum habens, quo populos & multitudinem ipsam circumuenit, affirmans magnum esse Deum Christianorum. His auditis, valde perturbatus est Caluisianus, & ait: Adducite vinctum ad me hominem istum, adducite. Statim satellites per vrbis plateas Euplium perquirentes, inuenerunt eum in cellula quadam morantem, & Dei Euangelium docentem. Quem subito comprehensum, manibus post terga colligatis, ad Caluisiani Præsidis tribunal adduxerunt. Tunc impius & nefarius Caluisianus, cum ambas eius manus & pedem alterum ad ipsius genu colligari fecisset: Tune, inquit, es deorum nostrorum desertor, & Imperatorum contemptor, qui neq; ipsorum edictis obtemperas, neq; præpotentes deos adoras? Respondit Euplius: Quinam sunt isti vestri dij, vt eos adorem? Iupiter, inquit Caluisianus, Aesculapius & Diana. Ad hæc Euplius ait: Cæcus es tu, Dominum Iesum Christum non cognoscens, qui cælum & terram effecit, & hominem è terra formauit, quiq; nos Christianos induit veste immortalitatis, precioso videlicet, insigni, sanctissimo, terribili & illustri suo baptismate. Tunc ait Caluisianus: Propterea tam superbe loqueris, quod nondum tormenta expertus es. Ad hæc sanctus Euplius respondit: Tormenta ista tua mihi quidem coronæ, tibi vero sunt tenebræ.

Adducitur vinctus ad Caluisian.

IV. His verbis valde perturbatus Caluisianus, & à patre suo diabolo concitatus, iussit lignum in terra defigi, & in eo virum illum sanctum suspendi, ferreisque pectinibus dilaniari. Quo facto, ille erectis in cælum oculis, sic Deum orauit: Domine Iesu Christe, indue me veste immortalitatis: fac, quæso, ne istorum tormentis superari valeam. Tunc vox audita est è cælo, quæ dixit: Esto, Eupli, bono & forti animo: vera enim vestis tibi parata est. Hæc ait vox illa. At impius Caluisianus: Etiamne, inquit, ab istis tuis nugis adhuc non destitisti? Quin potius in templa ingredere, & diis sacrifica, vt peccatorum veniam consequaris, & ab inuictis Imperatoribus bona multa percipias. Insuper amicitiam nostram habebis, atq; argenti & auri copiam multam. Ad hæc Euplius respondit: Ex hoc ipso, perditissime homo, minister diaboli & eius consors, intelligere potes, omnes istos auro adduci, vt idola venerentur: cuius rei indicium acerrime in illo terribili die à te ipso exigetur. Caluisianus his verbis accensus, iussit ferreis malleis eius maxillas & crura verberari. At ille cum verberaretur: Insane, inquit, insipiens & mentis lumine occæcate, cur mihi tormenta ista tua inferri iubes, quæ, Dei mei auxilio munitus, tanquam aranearum telas contemno? Si potes igitur, alia tormenta his grauiora excogites: hæc enim tanquam ludibria quædam corpori meo sunt.

Ferreis pectinibus laceratur.

Malleis ferreis cæditur. Mira fortitudo eius.

V. His auditis, impius Caluisianus iussit beatum Euplium deuinciri, & sanctum Euangelium in eius collo alligari, & tanquam in pompa aliqua sic duci, & in carcerē conijci. In quem cum B. Euplius ingressus fuisset, præcepit iniquus Caluisianus, carceris fores eius annulo signari, & milites constitui, qui carcerem ipsum diligenter custodirent, ne quis ad eum introire permitteretur, neue panem aut aquam illi daret. At beatus Euplius cum in carcere dies septem & totidem noctes transegisset, ac siti laboraret, extensis in cælum manibus, sic Deum orauit: Domine Iesu Christe, qui es verus Deus noster, qui das escam omni carni, qui per Mosem seruum tuū aquis filios Israëlis satiasti, qui ex maxilla quadam olim aquam eduxisti, & Samsonem refrigerasti, qui nos lætos atque hilares effecisti precioso & incorrupto baptismate tuo nos induens: tu, inquam, Domine fac, quæso, vt aquæ fons scaturiat & sitis mea leuetur, vt cognoscant omnes, non esse Deum alium præter te. Compleuit preces Euplius, & repente aquarum copia in carcere scaturiuit. Itaq; martyr ipse Deo gratias agens, bibit, & sanctam, eiusdemque substantiæ consortem, & vitæ omnium effectricem, Trinitatem collaudauit, immensam Dei charitatem psalmis & hymnis concelebrans.

Conijcitur in carcerem.

Psalm. 135. Exod. 17. Iudic. 15.

Aquam diuinitus impetrat.

VI. Cum vero dies septem præteriissent, iussit Caluisianus duci B. Euplium ad secretam eius domum. Caluisiani autem satellites, cum patefacto carcere, illam aquarum copiam repente affluentem vidissent, perterrefacti sunt. Euplius vero, manu extensa, quasi aquam ipsam increpauit, & statim illa euanuit. Viderunt satellites, quod factum fuerat in carcere, & inter se dicebant: Certe magnus est Deus ille, quem colit homo iste. Beatum vero Euplium eductum è carcere, ad secretam Caluisiani Tyranni domum adduxerunt. Qui oculos in beatum Euplium conuertens: Saltem nūc, inquit, diis sacrifica, priusquam gladio caput tuum abscindatur. Tunc illi Euplius: Peruerse & excæcate minister atq; collega diaboli, quisnam est, qui velit lucem relinquere, & in tenebris ambulare? Turbatus est his verbis Caluisianus, & iussit Euplium ligari, eiusque dentes ferreis vncis auelli, & ad tribunal duci. Cum igitur illuc ageretur, vniuersus populus, tam eorum, qui Christi fidem sequebantur, quam qui erant infideles, ad eius rei mirabile spectaculum conuenit. Tunc nefarius ille Præses Caluisianus iussit sedem suam locari prope carcerem ante lauacrum, quod erat vicinū carceri, ad meridiem vergens. Illic igitur sedens, iussit beatum Euplium gladio percuti. At ille rogabat Præsidem, vt tantum tēporis sibi concederet, quo ad Deum orare posset. Aperto igitur sancto illo Dei Euangelio, cœpit Domini nostri Iesu Christi miracula recitare. Ex qua re factum est, vt multi ex ea turba, veritatis lumine sint illustrati. Cumq; beatissimus martyr Deum precaretur, audiuit vocem à cælo demissam, ac dicentem: Esto bono animo, Eupli: beatus es tu: age; veni, & cum iis requiesce, qui ex omnibus sæculis mihi grati extiterunt. Deinceps ex Caluisiani sententia Euplius gladio percussus, martyrium compleuit.

Ad eius nutum rursus aqua euanuit.

Magna eius dicendi libertas.

Multos conuertit ad fidem.

Gladio interficitur.

VII Quidam vero homines religiosi, & Christi amatores, preciosas illius reliquias collectas, in loco quodam insigni reposuerunt, vbi morborum curationes ad hodiernum vsq; diem efficiuntur. Eius autem martyrium & sancta cōfessio completa est vndecimo die mensis Augusti, Imperatoribus Diocletiano & Maximiano, impiis & nefariis hominibus: in nobis autem regnante Domino nostro Iesu Christo: Cui sit gloria in sæcula sæculorum, Amen.

EIVSDEM S. EVPLII MARTYRIVM, PROVT ILLVD EX ACTIS PVBLICIS EDIDIT CÆSAR BARONIVS IN ANNALIBVS ANNO 303. An. 3220.

I. Diocletiani octies & Maximiano septies Consulibus, pridie Idus Augusti, in Catanensium ciuitate cū esset extra velum Secretarij Euplius diaconus, (qui ab exploratoribus inuētus legere Euangelia, & docere Christianos, ab illis tentus est, & perductus cum libro) proclamauit, dicens; Christianus sum: & pro Christi nomine mori desidero. Audiens hæc Caluisianus Consularis dixit: Ingrediatur qui clamauit. Et cum ingressus fuisset Euplius ad Secretarium Iudicis, Euangelia portans, vnus ex amicis Caluisiani, nomine Maximinus, dixit; Non decet tales chartas eum tenere contra regalē præceptionem. Caluisianus Consularis dixit ad Euplium; Vnde hæc sunt? de domo tua exierunt? Euplius respondit; Non dabeo domū; hoc & Dominus meus Iesus Christus nouit. Caluisianus Consularis dixit; Tu ea huc deportasti? Euplius dixit; Per me ea huc deportaui, sicuti & ipse vides; inuenerunt me cum illis. Caluisianus dixit; Lege ea. Euplius aperiens, legit; Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et alio loco; Qui vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me. Cum hæc & alia legeret, Caluisianus Consularis dixit; Hoc quid vult esse? Euplius dixit; Lex Domini mei, quæ mihi tradita est. Caluisianus Consularis dixit, A quo? Euplius respondit; A Iesu Christo Filio Dei viui. Caluisianus Consularis interlocutus dixit; Quoniam innotuit eius confessio, interrogetur sub tormentis, tradatur tortoribus. Et cum traditus esset, cœpta est secunda cognitio per quæstionem.

II Diocletiano octies & Maximiano septies Coss. prid. Id. Aug. Caluisian. Consularis dixit ad Euplium positū in tormētis; Quę per tuā confessionē hodie dixisti, qd dicis modo de eis? Euplius libera manu signās sibi frontē, dixit; Quæ tū: dixi, & nūc ea cōfiteor; me esse Christianū, & diuinas scripturas legere. Caluisian. dixit: Quare apud te hausisti, &

Secunda cognitio.

non

non tradidisti has lectiones, quas Imperatores vetuerunt? Respōdit Euplius: Quia Christianus sum, & tradere non licebat: magisque expedit mori, quam tradere. In his vita æterna est: qui tradit, vitam æternam perdit: vt eam non perdam, vitam meam do. Caluisianus interlocutus dixit: Euplius, qui secundum Edictum Principum non tradidit scripturas, sed legit populo, torqueatur.

Gloriosa Euplij confessio. C V M Q V E torqueretur, dixit Euplius: Gratias tibi Christe, me custodi, qui propter te hæc patior. Dixit Caluisianus Consularis: Desiste, Eupli, ab insania hac, ideo adora & liberaberis. Euplius dixit: Adoro Christū, detestor dæmonia, fac quod vis, Christianus sum, hæc diu optaui. fac q. vis, adde alia, Christianus sum. Postquam diu tortus esset, iussi sunt cessare carnifices, & dixit Caluisianus: Miser, adora deus, Martem cole, Apollinem, & Æsculapium. Dixit Euplius: Patrem & Filium & Spiritū sanctum adoro, sanctam Trinitatem adoro, præter quam nō est Deus, pereant dij qui non fecerunt cœlum & terram, & quæ in eis sunt: Christianus sum. Caluisianus Præfectus dixit. Sacrifica, si vis liberari. Euplius dixit: Sacrifico modo Christo Deo meipsum: quod vltra faciam non habeo: Frustra conaris: Christianus sum. III.

*al. septies. Sententia contra Euplium. C A L V I S I A N V S præcepit iterum torqueri acrius. Cumq; torqueretur dixit Euplius: Gratias tibi Christe. Succurre Christe propter te hæc patior Christe, & dixit sæpius *: & deficientibus viribus. dicebat labiis tantum absq; voce hæc, vel alia. Caluisianus intra velum interius ingrediens sententiam dictauit, Et foras egressus, afferens tabellam, legit: Euplium Christianum edicta Principum contemnentem, deos blasphemantem, nec resipiscentem, gladio animaduerti iubeo Ducite eum. Tunc appensum est ad collum eius Euangelium, cum quo apprehensus fuerat, proclamante hæc præcone: Euplius Christianus, inimicus deorum & Imperatorum. Euplius lætus dicebat semper: Gratias Christo Deo. Et cum ad locum perductus esset, genuflexus prolixius orauit: & iterum gratias agēs, præbuit iugulum, & à carnifice decollatus est. Sublatum est postea corpus eius à Christianis, & conditum aromatibus sepultum est. IV.

De S. Hilaria & sociabus martyribus, videat Lector superius 5. Augusti, historiam S. Afræ martyris.

An.1220. *VITA S. CLARÆ VIRGINIS, SANCTITATE ET MIRACVLIS CLARISSIMÆ, IVSSV ALEXANDRI PONTIFICIS MAXIMI CONscripta, cum eam in Sanctas retulisset, anno ab eius obitu secundo.*

Is est Alexander IV.

Vt Iulas Ordinū monasticorum. Q V A S I veterata mundi senecta vigente, fidei caligabat visus, morum nutabat gressus, marcescebat virilium operum fortitudo: quinimo fæces temporum, fæce commutabantur etiam vitiorum, cum amator hominum Deus, ex suæ pietatis arcano sacrorum Ordinum suscitans nouitatem, prouidit per eos & fidei fulcimentum, & reformandis moribus disciplinam. Dixerim certe modernos patres cum viris sequentibus luminaria orbis, viæ ductores, vitæ magistros: in quibus meridianus fulgor mundo ad vesperam consurrexit, vt lumen viderent, qui in tenebris ambulant. Nec decuit infirmioris sexus adiutorium sibi deesse: quem libidinis gurgite interceptum, non minus ad peccandum trahebat voluptas, & magis satis fragilitas impellebat. Suscitauit propterea pius Deus virginem venerabilem Claram, atque in ea clarissimam fœminis lucernam accendit: quam & tu Papa beatissime pater super candelabrum ponens, vt luceat omnibus qui in domo sunt, virtute percogente signorum, Sanctorum Catalogo adscripsisti. Horum Ordinum te patrem colimus, te nutritium scimus, te protectorem amplectimur, te dominum veneramur: quem sic permaximæ nauis regimen vniuersale solicitat, vt paruæ quoque nauiculæ curam singularem & solicitam non excludat. Sane placuit Dominationi vestræ, meæ paruitati iniungere, vt recēsitis actibus S. Claræ, Legendam eius formarem: opus certe, quod mea multum ruditas formidabat, nisi pontificalis authoritas verbum coram posito, iterum atq; iterum repetisset. Igitur me colligens ad mandatū, nec tutus per ea procedere, quæ defectiua legeram, ad socios B. Francisci, atq; ad ipsum collegium virginum Christi perrexi, frequenter illud corde reuoluens, non licuisse antiquitus historiam texere, nisi iis, qui vidissent, aut à videntibus accepissent. Iis, inquam, veritate præuia cum timore Domini plenius instruentibus, aliqua colligens, & plura dimittens, plano stylo transcurri: vt quia magnalia virginis, virgines legere delectabit, rudis intelligentia non inueniat, vbi pro verborū ambitu tenebrescat. Sequantur ergo viri viros Verbi incarnati nouos discipulos. Imitentur fœminæ Claram, Dei vestigiū, nouam Capitaneam mulierum. Vobis autem sanctissime pater, sicut in his corrigendi, subtrahendi & addēdi plena manet authoritas: ita mea per omnia subiacet, concordat, flagitatque voluntas. Valere vos faciat Dñs Iesus Christus nunc & in æuum, Amen. PROLOG. AVTORIS.

Matt.5.

Historia hęc ex oculatorum testium relatione conscripta.

AVG.12. tametsi obiit Augusti 11. A D M I R A B I L I S fœmina, Clara vocabulo & virtute de ciuitate Assisij claro satis genere traxit originē. Beato nanq; Francisco primum fuit conciuis in terris, conregnans postmodum in excelsis. [a] Pater eius miles, & tota vtroque parente progenies militaris. Domus abundans, & copiosæ, iuxta morē patriæ, facultates. Mater eius nomine Hortulana, fructiferam in horto Ecclesiæ plantulam paritura, fructibus bonis & ipsa non mediocriter abundabat. Nam [b] quamuis maritali iugo subdita, quamuis curis familiaribus alligata, vacabat tamē pro posse diuinis obsequiis, insistebat operibus pietatis. Vltra mare siquidem cum peregrinantibus deuota transiuit, & loca illa perlustrans, quæ Deus homo sacris vestigiis consecrauerat, tandem cum gaudio remeauit. Item ad S. Michaelem Archangelum causa orationis accessit, & Apostolorum limina deuotius visitauit. Quid plura? Ex fructu arbor cognoscitur, & fructus ex arbore commendatur. Præcessit in radice diuini copia muneris, vt in ramusculo sequeretur abundantia sanctitatis. Prægnans denique mulier, & partui iam vicina, cum ante crucem in Ecclesia Crucifixum attente oraret, vt eam de partus periculo salubriter expediret, vocem audiuit dicētem sibi: Ne paueas mulier: quia quoddam lumē salua parturies, quod ipsum mundum clarius illustrabit. Quo edocta oraculo, natam infantulam sacro baptismate renascentem, Claram vocari iussit, sperans promissi luminis claritatem pro diuinæ beneplacito voluntatis aliqualiter fore complendam. I.

a Fauorino nomine, filius Bernardi, nepos Pauli ciuis Assisiatis. b Pietas matris S. Claræ. Oraculum de futura S. Claræ sanctitate.

E D I T A mox in lucem paruula Clara, tempestiue satis in vmbra sæculi cœpit clarere sancto lumine, atq; intra teneros annos morum splendere sancta probitate. Docili corde primum ex matris ore fidei rudimenta suscepit, & spiritu interius conflante pariter & formante, vas reuera purissimū, vas innotuit esse gratiarum. Extendebat sancta Clara libenter ad pauperes manum suam, & de abundantia domus suæ supplebat inopias plurimorum. Et vt suum sacrificiū gratius esset Deo, proprio corpusculo delicata subtrahebat cibaria, clamq; per internuncios mittens, reficiebat viscera pupillorum. Sic ab infantia secum miseratione crescente, mentem compassiuam gerebat, miserorum miserias miserantem. Sanctæ orationis studium habebat amicum: vbi sæpius odore bono respersa, paulatim vitam cælibem actitabat. Et quia signacula non habebat, quorum euolutione diceret Orationes Dominicas, congerie lapillorum suas oratiunculas Domino annumerabat: Vbi ergo sancti amoris stimulos primitus sentire cœpit, mundani floris picturam instabilem indicabat contemnendam, & spiritus vnctione prædocta, vilibus rebus precium imponere vilitatis. Sub vestibus nanq; preciosis ac mollibus, ciliciolum gerebat absconditum, mundo exterius florens, Christum interius induens. Denique suis eam nobiliter maritare volentibus, nullatenus acquieuit: sed dissimulato in posterum mortali coniugio, virginitatem suam Domino promittebat. Talia fuerunt II.

Benignitas in pauperes.

Preces eius.

Virginitatis votum nuncupat Deo.

in domo

in domo materna delibamenta virtutis, tales primitiæ spiritus, talia præludia sanctitatis. Tantis itaq; redundans vnguentis, velut cellam aromatum, licet clausam, ipsa sua fragrantia manifestat. Ore quidem vicinorum laudari necia cœpit, & secretos actus veridica fama prodente, rumor bonitatis eius vulgabatur in populo.

III. Audiens vero tunc celebre nomen Francisci, qui velut nouus homo, obliteratam in mundo viam perfectionis nouis virtutibus renouabat, mox alloqui eũ desiderat & videre, suadente hoc ipsum patre spirituũ, cuius iam vterq;, licet differenter, acceperat primitiua. Nec minus ille tam gratiosæ puellæ celebri fama perflatus, videre hãc & alloqui cupit, si quo modo qui totus inhiabat ad prædam, regnumq; mundi depopulaturus aduenerat, nobilẽ istam prædam, sæculo nequam possit eripere, suoq; Domino vendicare. Visitat ille illam, & sæpius ista illum, visitationum suarum tempora moderantes, quibus diuinum illud studium nec percipi ab homine possit, nec rumore publico detrectari. Nam vnica tantũ familiari socia comitante, paternos lares puella egrdiens, clandestinos ad virum Dei frequentabat accessus, cuius sibi verba flammantia, cuius vltra hominem opera videbantur. Hortatur eam pater Franciscus ad mũdi contemptum: speciem sæculi aridam & spem deceptiuam viuo sermone demonstrat: instillat auribus eius eã dulcia connubia Christi, suadens virginalis pudicitiæ margaritam beato illi sponso, quem amor humanauit, fore seruandã. Quid immorer multis? Instante patre sanctissimo, & more fidelissimi paranymphi solerter agente, non trahit in longum virgo consensum. Aperitur ei protinus æternorum intuitus gaudiorum, quorum conspectu mundus ipsi vilesceret, quorum desiderio à semetipsa liquesceret, quorum amore ad supernas nuptias anhelaret. Cælesti namq; igne succensa, terrenæ gloriam vanitatis sic ex alto contempsit, vt nihil iam de mundi applausu eius affectibus inhæreret. Carnis quoq; illecebras perhorrescens, iam totum in delicto se nescituram proponit, soli Deo de corpore suo templum facere cupiens, & magni regis connubia virtute promereri contendens. Extunc Francisci consilio se totam cõmittit, ipsum post Deum statuens suæ directionis aurigam: Pendet exinde anima eius ad sacra illius monita, & de bono Iesu calido excipit pectore, quicquid promit ille sermone. Moleste iam fert sæcularis ornatus decorem, & quasi stercus arbitrabatur omnia, quæ foris applaudunt, vt Christum lucrifacere possit. *Phil. 3.*

S. Frãciscus viam perfectionis instaurat.

Clara & Frãciscus sese mutuo visitant.

S. Clara verbis S. Francisci mire inflammatur.

IV. Protinus ne speculum illibatæ mentis mundanus puluis vlterius inquinet, aut contagio sæcularis vitæ azymã fermentet ætatem, properat Claram educere pius pater de sæculo tenebroso. Instabat Palmarum dies solennis, cum ad virum Dei puella feruido corde se confert, sciscitans de sua conuersione, quid & qualiter sit agendum. Iubet pater Franciscus, vt in die festo compta & ornata procedat ad palmam cum frequentia populorum, ac nocte sequenti exiens extra castra, mundanum gaudium conuertat in luctum Dominicæ passionis. Die itaq; Dominico veniente, in turba dominarum splendore festiuo puella præradians, cum reliquis intrat Ecclesiam. Vbi illud digno præsagio contigit, vt cæteris ad ramos currentibus, dum Clara præ verecundia sua in loco maneret immota, pontifex per gradus descendens, vsq; ad eam accederet, & palmam suis in manibus poneret. Nocte sequenti ad sancti mandatum se præparans, optatam fugam cum honesta societate aggreditur. Cumq; ostio consueto exire non placuit, aliud ostium, quod lignorum & lapidum pondera obstruebant, miranda sibi fortitudine propriis manibus reserauit. Igitur domo, ciuitate & consanguineis derelictis, ad sanctam Mariam de Portiuncula festinauit: vbi fratres, qui in aula Dei sacras excubias obseruabant, virginem Claram cum luminaribus receperunt. Mox ibi reiectis sordibus Babylonis, mundo libellum repudij tradidit: ibi manu fratrum crines deponens, ornatus varios dereliquit. Nec decuit alibi florigeræ virginitatis Ordinem ad vesperam temporum excitari, quam in eius aula, quæ prima omnium atq; dignissima, sola extitit mater & virgo. Hic locus ille est, in quo noua militia pauperum, duce Francisco, felicia sumebat primordia, vt liquidò videretur, vtranq; religionem mater misericordiæ in suo diuersorio parturire. Cum autem coram altari beatæ Mariæ sanctæ pœnitentiæ suscepisset insignia, & quasi ante torum huius Virginis, humilis ancilla Christo nupsisset, statim eam ad Ecclesiam S. Pauli sanctus Franciscus deduxit, donec aliud prouideret altissimus in eodem loco mausoleum.

Fugit. consilio S. Francisci, parentes & patriã.

Tondetur.

Induit habitum monasticum.

V. Ad consanguineos autem rumore volante dilacerato corde, factum & propositum virginis damnant: & conglobati in vnum, currunt ad locum, tentant quod obtinere non possunt. Violentiæ impetum, venena consiliorum, blanditias adhibent promissionũ, suadentes ab huiusmodi vilitate discedere, quia nec generi congruat, nec exemplum habeat in contracta. At illa pannos apprehendens altaris, caput denudat attonsum, firmans se nullatenus à Christi seruitio vlterius auellendam. Crescit animus bello crescente suorum, viresq; ministrat amor iniuriis lacessitus. Sic sic per plures dies cum in via Domini obicem pateretur, & sui se opponerent eius proposito sanctitatis, non collapsus est animus, non feruor remissus: sed inter verba & odia ad spem animum tandiu reformat, donec propinqui, retusa fronte, quiescunt. Paucis interiectis diebus, ad Ecclesiam sancti Angeli de Panso, transiuit: vbi cum non plene mens eius quiesceret, tandem ad Ecclesiam S. Damiani, beati Francisci consilio, commigrauit. Ibi mentis ancoram, quasi in certo figens, non iam pro loci mutatione vlterius fluctuat, non pro arctitudine dubitat, nec pro solitudine reformidat. Hæc est illa Ecclesia, in cuius reparatione Franciscus miro desudauerat studio, cuiusque sacerdoti pecuniam obtulerat pro opere reparando. Hæc est, in qua dum Franciscus oraret, vox ad eum de ligno Crucis dilapsa, insonuit: Francisce, vade, repara domum meam, quæ, vt cernis, tota destruitur. In huius locelli ergastulo, cælestis amore sponsi, virgo se Clara conclusit. In hac se à mundi tempestate celans, corpus, quoad viueret, carcerauit. In huius cauerna maceriæ, columba deargentata nidificans, virginum Christi collegium genuit, monasterium sanctum instituit, pauperum dominarum Ordinem inchoauit. Hic in via pœnitentiæ glebas membrorum texit: hic semina perfectæ iustitiæ seminat, hic incessu proprio signat vestigia secuturis. In hoc arcto reclusorio per quadraginta duos annos disciplinæ flagellis frangit sui corporis alabastrum, vt domus Ecclesiæ repleatur fragrantia vnguentorum. Vbi quam gloriose conuersata sit, tunc demum aperte narrabitur, si quot & quantæ animæ per eam ad Christum venerint, primo narretur.

Constantia eius ab amicis infestata.

Apud S. Damianum se includit. Colligit multas virgines.

VI. Spargitur enim paulo post opinio sanctitatis virginis Claræ per proximas regiones vt in odorẽ vnguentorũ eius vndiq; mulieres currant: Festinant virgines eius exẽplo Christo seruare, quod sunt: maritatæ castius agere satagunt: nobiles & illustres, amplis contemptis palatiis, arcta sibi monasteria construunt, atq; pro Christo in cinere & cilicio viuere, magnam gloriã ducunt. Concitatur nihilo minus ad incoinquinata certamina iuuenũ impetus, & ad carnis aspernanda ludibria per infirmioris sexus exẽpla prouocatur. Plures deniq; matrimonio iuncti, mutuo cõsensu continentiũ se lege vincientes, viri ad Ordines, vxores ad monasteria transeunt. Mater filiam, filia matrẽ inuitat ad Christum: soror sorores allicit, & amita neptes. Oẽs æmulo feruore Christo seruire desiderant. Omnes vitæ angelicæ, quæ per Claram inclaruit, fieri participes optant. Innumeræ virgines, Claræ rumoribus excitatæ, dum ad claustralẽ vitam trãsire non præualẽt, in patriis domibus sine regula regulariter viuere student. Tanta hic salutis germina virgo Clara suis parturiebat exemplis, vt in ea videretur impleri propheticum illud: Multi filij desertæ magis quàm eius, quę habet virum. *Esa. 54.*

Ecce quam ingens fructus ab virg. exẽplo proficiscitur.

VII. Interea ne cælestis huius benedictionis vena, quæ in valle Spoletana scaturiit, breues intra terminos concludatur, sic diuina prouidentia deriuatur in amnem, vt fluminis impetus totam Ecclesiæ lætificet ciuitatem. Nam tantarum nouitas, rerum longe lateq; transiuit in orbem, & vbiq; animas cœpit lucrificare Christo. *Psalm. 45.*

Clausa manens Clara, toto Clarescere mundo Incipit, & laudum titulis præclara refulget.

Replet fama virtutum eius cameras dominarum illustrium, attingit ducissarum palatia, ipsarum quoq; penetrat penetralia Reginarũ. Flectitur nobilitatis apex ad eius sectanda vestigia, & à superbi sanguinis linea generata, sancta

humilitate

humilitate degenerat. Nonnullæ ducum ac Regũ matrimonio dignę, Claræ inuitante præconio, arctam pœnitentiam faciunt, & quæ potentibus nupserant, Claram suo modulo imitantur. Ornantur monasteriis innumeræ ciuitates: ipsa quoq; campestria & montana, huius cœlestis ædificij fabrica decorantur. Multiplicatur castitatis cultus in sæculo, Clara sanctissima præcedente, & rediuiuus ordo virgineus in medium reuocatus est. His beatis floribus, quos Clara parturiit, feliciter hodie vernat Ecclesia, quib⁹ & ipsa fulciri postulat, dicēs: Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. Sed iam ad propositum stylus redeat, vt, eius conuersatio qualis fuerit, innotescat.

Multa conduntur S. Claræ monasteria

Cant.1.

VIII.

Hæc sui Ordinis lapis primarius ac nobile fundamentum in fundamento sanctæ humilitatis, virtutum omnium fabricam ab ipso principio studuit collocare. Beato nanq; Francisco obedientiam sanctam promisit, & à promisso nullatenus deuiauit. Triennio verò post suam conuersionem, nomen, & officium Abbatissæ declinans, humiliter subesse voluit potius, quam præesse, & inter Christi ancillas seruire libentius, quam seruiri. Cogente autem B. Francisco, suscepit tandem regimen dominarum: de quo in corde suo timor, non tumor exoritur: nec libertas, sed seruitus augmentatur. Quo enim iam aliqualis prælationis specie altior cernitur, eò reputatione propria vilior, obsequio promptior, cultu despectior reperitur. Nullos iam famularum respuit actus, adeo vt plerunq; sororum manibus aquam infunderet, sedentibus assisteret, comedentibus ministraret. Inuita valde aliquid præcepit: spontanea vero facit, magis eligens per seipsam facere, quam sororibus imperare. Infirmarũ sedilia ipsa lauabat, ipsa tergebat, suo illo nobili spiritu nec sordida fugiēs, nec fœtida perhorrescens. Pedes famularum deforis reuertentium sæpius abluit, & ablutis oscula imprimit. Lauabat semel cuiusdam seruientis sororis pedes: quos dum deosculari properat, illa tantam humilitatem non ferens, pedem subtrahit, dominamque suam pede in ore percussit. At illa pedem famulæ blande resumit, & sub ipsa planta strictum osculum figit.

Promittit obedientiã S. Francisco

Cogitur esse Abbatissa

Magna humilitas.

Pavpertati spiritus, quæ vera humilitas est, & paupertas rerum omnium conueniebat. Primũ in suæ conuersionis initio paternam hæreditatem, quæ ad eam peruenerat, distrahi fecit, sibiq; de precio nihil reseruans, totum pauperibus erogauit. Hinc sæculo foris relicto, mente intus dedita, post Christum sine sacculo exonerata percurrit. Tantum denique cum sancta paupertate fœdus iniit, amoremq; contraxit, vt nihil præter Dñm Iesum vellet habere, nihil filias suas possidere permitteret, nihil præter necessarium victum & vestitum à sororibus recipi, vel in posterum reseruari. Nequaquam cœlestis desiderij preciosissimam margaritam, quam venditis omnibus comparârat, arbitrabatur cum temporali mordaci solicitudine possidendam. Inculcat suis frequenti sermone sororibus, tunc acceptabile illud Deo fore collegium, cum paupertate fuerit opulentum: & tunc perpetuo stabile permansurum, si altissimæ paupertatis fuerit semper turre munitum. Hortatur eas in paupertatis nidulo Christo pauperi conformari, quam paupercula mater in arcto præsepio paruulum reclinauit. Hoc enim peculiari recordatorio quasi monili aureo suum subornabat pectus, ne terrenorum puluis ad interiora transiret. Volens denique religionem suam intitulari titulo paupertatis, à bonæ memoriæ Innocentio tertio, paupertatis priuilegium postulauit. Qui vir magnificus, tanto virginis feruori congratulans, singulare dicit esse propositum, quod nunquam tale priuilegium à sede Apostolica fuerit postulatum. Et vt insolitæ petitioni fauor insolitus arrideret, Pontifex ipse cum hilaritate magna petiti priuilegij primam notulam sua manu conscripsit. Felicis recordationis dominus Papa Gregorius, vir sicut sede dignissimus, ita & meritis venerandus, paterno affectu sanctam istam arctius diligebat. Cui eum suaderet, vt propter euētus temporum & pericula sæculorum aliquas possessiones assentiret habere, quas & ipse liberaliter offerebat, fortissimo animo restitit, & nullatenus acquieuit. Ad quam respondente Pontifice, Si votum formidas, nos te à voto absoluimus: Sancte pater, ait, nequaquam à Christi sequela in perpetuum absolui desidero. Eleemosynarum fragmina panumque minutias, quas eleemosynarij deportabant, valde suscipiebat hilariter, & quasi mœsta de panibus integris, exultabat potius in fragmentis. Quid multa? Satagebat pauperi Crucifixo paupertate perfectissima conformari, vt nulla res peritura amantem ab amato secluderet, aut cursum eius cum Domino impediret. Occurrunt ecce duo miranda, quæ paupertatis amatrix meruit operari.

Totam hæreditatem suam dat pauperibus

IX.

Matth.13.

Luc.2.

Priuilegiũ paupertatis petit à Papa.

Is fuit Gregorius IX

Nota lector.

Vnicvs erat in monasterio panis, cũ iam instarent & fames & hora edendi. Dispēsatrice vocata, iubet sancta panem diuidere, partemq; fratribus mittere, partem intus pro sororibus retinere. De quo retento dimidio iubet quinquaginta fieri, iuxta dominarum numerum, incisuras, & eis in mensa paupertatis apponere. Cui cum deuota filia responderet, necessaria hic fore antiqua Christi miracula, vt modicum panis quinquaginta reciperet sectiones: respondit mater & dixit: Fac filia secura, quod dico. Properat filia matris implere mandata: properat mater ad Christum suum pia cum filiabus destinare suspiria. Crescit diuino munere inter frangentis manus parua illa materia, & cuilibet de conuentu suo extitit portio copiosa.

X.

Panis exiguus diuinitus augetur.

Die quodam Christi ancillis sic ex toto defecerat oleum, vt nullum adesset saltem pro debilibus condimētum. Accepit domina Clara vasculum vnum, & humilitatis magistra suis manibus lauat, ponit vas vacuum seorsum, vnde frater eleemosynarius illud accipiat, & vocatus est ipse frater, vt pro acquirendo oleo vadat. Accelerat deuotus frater, vt succurrat inopiæ tantæ, & ad sumendum vasculum currit. Non enim volentis est, neque currentis, sed miserentis est Dei. Etenim solo influente Deo, vas illud plenum oleo reperitur, præueniente S. Claræ oratione fratris obsequium in solamen pauperum filiarum. At vero frater prædictus, quasi frustra vocatus fuisset, submurmurans, dixit: Derisoriè me istæ fœminæ vocauerunt, cum ecce vas plenum existat.

XI.

Rom.9.

Vas vacuũ miraculosè oleo impletur.

De miranda carnis maceratione silere magis, quam loqui, forsitan expediret, cum talia fecerit, in quibus audientium stupor cum veritate rerum contendit. Non illud magnum, quod simpla tunicula & vili mantello de rudi panno, tegebat potius, quam fouebat corpusculum. Non magnum erat, omni tempore continuare ieiunia, nec vti lectulo sine pluma. In his enim dum reliquas in suo claustro habuit similes, laudes fortasse non meruit singulares. Sed quæ conuenit carnis virgineæ ad vestē porcinam? Procurauerat n. sibi virgo sanctissima vestem de corio porci, quam, versa ad carnem hispida tonsura pilorum, secreto sub tunica deferebat. Vtebatur nonnunquam duro cilicio, de pilis equorum nodosè conserto, quod hinc inde chordulis rudibus stringebat ad corpus. Hanc vestem vni de filiabus dum petenti accommodâsset, illaq; se vestisset, tantæ protinus asperitati succumbens, non tam hilariter petiit, quam celeriter post triduum resignauit. Nuda humus, & interdum sarmēta vinearũ erant pro lectulo, lignumque durum præstabat sub capite officium puluinaris. Processu verò temporis corium debilitato corpori strauit, & capiti modicam paleam clementer indulsit. Postquam autem corpus tam seuerè tractatum longa cœpit occupare infirmitas, iubente beato Francisco, sacco pleno paleis vsa est. Porro in ieiuniis tantus erat rigor abstinentiæ suæ, vt de viatico tenui, quod sumebat, vix corporaliter viueret, nisi eam virtus alia sustentaret. Sanitatis nanq; tempore maiorem Quadragesimam & Quadragesimã S. Martini, quotidie in pane & aqua ieiunans, solis diebus Dominicis vinum, si habebat, gustabat. Et vt mireris, auditor, quod imitari non potes, tribus diebus in hebdomada, secunda videlicet, quarta & sexta feria, nihil in illis Quadragesimis sumebat in cibum. Sic alternatim dies penuriosæ refectionis, & dies acerbæ mortificationis sibi inuicem succedebāt, vt vigilia perfectæ mædiæ, quasi in festum solueretur panis & aquę. Non mirum, si tanta rigiditas multo tempore obseruata, Claram infirmitatib⁹ subdidit, si vires cōsumpsit, si vigorē corporis eneruauit. Cōpatiebantur propterea sanctę matri deuotissimę filiæ,

XII.

Porcino corio carnem affligit.

Item cilicio

Durius cubat.

Mira eius Abstinentia

Quem nos aduentum dominicũ illę S Martini Quadragesimam vocāt quæ illis

filiæ, ac mortes illas quas quotidie voluntarie sustinebat, lachrymis deplorabant, prohibuêre tandem beatus Franciscus & Episcopus Assisij, S. Claræ illud trium dierum exitiale ieiunium, præcipientes, vt nullum transeat diem, quin saltem vnciam & dimidiam panis sumat in pastum. Cumque grauis afflictio corporum, afflictionem ex more generet animorum, longe aliter effulgebat in Clara. Seruabat enim in omni sua mortificatione vultus festiuos & hilares, vt vel non sentiret, vel deridere videretur angustias corporales. Ex quo liquidò datur intelligi, quod sancta lætitia, quæ interius abundabat exterius redundabat, quoniam flagella corporis, leuigat amor cordis.

In festo Martini inchoatur.

Amãti Deũ omnia leuia vidẽtur corporalia flagella.

XIII. QVÆ vero sic in carne præmortua, sic erat à mundo penitus aliena, continuè sacris orationibus & diuinis laudibus animum occupabat. Feruentissimam interni desiderij aciem fixerat iam in lucem, & quæ globum transcenderat terrenorum voluminum, sinum mentis latiùs expandebat imbribus gratiarum. Longis post Completorium tractibus cum sororibus orat, & lachrymarum profluuia, dum in ipsa erumpunt, in cæteris excitantur. Postquam vero cæteræ fessa membra duris adibant refouere cubilibus, in oratione peruigil & inuicta manebat: vt tunc venas diuini susurri furtiue susciperet, quando sopor cæteras occupasset. Sæpissime ad orationem prostrata in faciem, terram infundit lachrymis, osculisque demulcet: vt semper suum Iesum tenere videatur in manibus, in cuius pedes lachrymæ illæ fluant, & oscula imprimantur. Lachrymanti semel profunda nocte adstitit angelus tenebrarum in forma nigri pueruli, & ipsam monuit, dicens: Ne tantum plores, quoniam cæca fies. Cui cum ilico responderet: Cæcus non erit, qui Deum videbit: confusus ille discessit. Eadem nocte post matutinum orante Clara, & irriguo solito balneata, monitor fraudulentus accessit: Ne tantum, inquit, fleueris, ne tandiu resolutum cerebrum per nares emunxeris: quoniam adhuc tortum nasum habebis. Qua celeriter respondente: Torturam nullam patitur: qui Domino famulatur, statim elapsus euanuit. Quantã sui* mutationẽ in fornace feruentis orationis accipiat, quantũ sibi in illa fruitione bonitas diuina indulcescat, solita indicia probant. Cum enim ab oratione sancta cum iucunditate redibat, calida verba, & quæ sororum pectora succendebant, de igne altaris Domini reportabat. Mirabantur enim quandam dulcedinem ex eius ore procedere, & clariorem solito faciem apparere. Parauerat certe in dulcedine sua pauperi Deus, & mentem, quam in oratione lux vera repleuerat, exterius corporaliter exemplabat. Sic in mundo labili sponso suo nobili non labiliter iuncta, continue deliciatur in superis: sic in rota versatili virtute stabili fulta, & in vase fictili thesaurum gloriæ claudens, carne in imis, mente permanet in excelsis. Mos erat ei ad matutinum præuenire iuuenculas, quas per signa silenter excitans, prouocabat ad laudes. Sæpe, cæteris dormientibus, lampades accendebat: sæpe campanam propriis manibus ipsa pulsabat. Nullus erat torpori, nullus in suo claustro desidiæ locus: vbi orandi & Domino seruiendi pigritiam aspera inuectio stimulabat.

Orationes eius profluuio lachrymarum mixtæ.

Iob. 4.

Fallacia dæmonis.

Cõfundit S. Clara dæmonem.

*munitionẽ

Psal. 67.

Animo versatur in cælis.

XIV. LIBET hic orationum eius recitare magnalia, sicut veritate fidelissima, sic & veneratione prædigna. Illa tempestate, quam sub Imperatore Friderico in diuersis mundi partibus sustinebat Ecclesia, Vallis Spoletana de calice iræ frequentius imbibebat. Erant in ea pro depopulatione castrorum, pro ciuitatum expugnatione, Imperiali iussu constitutæ acies militum, & Saracenorum sagittariorum examina velut apum. Cumque in Assisium peculiarem Domini ciuitatem hostilis semel furor irrueret, & iam ipsis portis exercitus appropinquaret, Saraceni gens pessima, qui sanguinem sitiunt Christianum, & omne nefas impudentius audent, apud sanctum Damianum intra loci terminos immo intra claustrum virginum confluxerunt. Liquescunt dominarum corda timoribus, tremunt formidine verba, & ad matrem referunt fletus suos. Quæ impauida corde, se infirmam ad ostium duci iubet, & ante hostes poni, præcedente eam capsa argentea, intra ebur inclusa, in qua Sancta sanctorum deuotissime seruabantur, sacratissimum scilicet corpus Christi. Cumque se totam in oratione coram Domino prostrauisset, Christo suo cum lachrymis ait: Placet, mi Domine, inermes ancillas tuas, quas tuis amoribus innutriui, manibus ecce tradere paganorum? Custodi Domine, precor, has famulas tuas, quas ipsa in præsenti articulo custodire non possum. Mox de nouæ gratiæ propitiatorio vox quasi pueruli ad eius aures insonuit: Ego vos semper custodiam. Mi Domine, ait, & hanc, si placet, protege ciuitatem, quia nos pro tuo amore sustentat. Et Dominus ad eam: Grauamina sustinebit, sed meo munere defendetur. Tunc virgo lachrymosam erigens faciem, flentes confortat, dicens: Fideiubeo vobis filiolæ, quod nihil patiemini mali, tantum in Christo confidite. Nec mora: statim canum illorum repressa pauescit audacia, & per muros, quos ascenderant, celeriter exeuntes, orantis virtute deturbati sunt. Confestim Clara illis, quæ vocem prædictam audierant, studiose interminatur, dicens: Cauete per omnem modum, charissimæ filiæ, ne vocem illam, dum corpus ago, cuiquam referatis.

Fridericus Imperator Ecclesiam vexat.

Orat pro conseruatione ciuitatis & sororũ.

Præsẽs Christus in asseruata Eucharistia.

Saraceni diuinitus terrentur.

XV. ALIO quoque tempore Vitalis de Auersa, vir gloriæ cupidus, & in præliis animosus, Imperialem exercitum, cui capitaneus præerat, admouit contra Assisium. Terram itaque nudauit arboribus, adiacentia cuncta vastauit, & sic in ciuitatis obsidione resedit. Firmat verbis minacibus se inde nullatenus recessurum, donec ipsam habuerit ciuitatem. Iamque ad id deuentum erat, vt de ciuitatis periculo in proximo timeretur. Quod cum audisset Clara famula Christi, vehementer ingemuit, & sororibus ad se vocatis, ait: Ab ista ciuitate, charissimæ filiæ, multa quotidie bona suscipimus: impium valde est, si non in tempore opportuno ei, prout possumus, succurramus. Iubet afferri cineres, iubet capita nudare sorores. Ac primum suum expertum caput cinere multo conspersit: deinde super illarum capita cinerem ponit. Pergite, inquit, ad Dominum vestrum, & liberationem ciuitatis totis affectibus postulate. Quid singula narrem? Quid virginum lachrymas, quid preces repetam violentas? Facit misericors Deus sequenti nocte cum tentatione prouentum, vt toto dissoluto exercitu, & superbus homo contra vota discederet, ac terram illam vlterius non vexaret. Nam & ipse dux belli paulopost interemptus est.

Rursus obsidetur Assisium.

Ciuitatẽ suis & suarũ precibus liberat S. Clara.

XVI. VERVM nec illa suæ orationis virtus mirifica debet silentio sepeliri, qua in ipso conuersionis initio vnam animam ad Deum conuertit, conuersam defendit. Habebat namque sororem, æuo teneram, carne ac puritate germanam: cuius conuersionem desiderans, inter precum primitias, quas Deo plenis affectibus offerebat, hoc postulabat obnixius, vt sicut cum sorore habuerat in seculo cohærentiam animorum, ita iam in Dei seruitio fieret inter eas vnitas voluntatum. Orat igitur instanter patrem misericordiæ, vt rebellæ in domo sorori Agneti mundus desipiat, dulcescat Deus, eamque sic à proposito carnalium nuptiarum ad sui amoris copulam transferat, quatenus vna secum in virginitate perpetua sponso gloriæ nubat. Mirandus enim vtrique insederat mutuus amor, qui nouam diuulsionem, licet affectu dissimili, vtrique fecerat dolorosam. Fauet celeriter diuina maiestas egregiæ oratrici: primum illud donum, quod præcipue postulat, quodque magis Deum exhibere delectaret, festinantius largitur. Nam post sedecim dies à conuersione Claræ, Agnes diuino afflata spiritu, properat ad sororem Claram, eique suæ voluntatis reserat arcanum, dicens se velle penitus Domino deseruire. Quam illa gaudenter amplectens: Gratias, inquit, ago Deo dulcissima soror, quod me de te solicitam exaudiuit. Miram conuersionem satis est miranda defensio subsecuta. Cum enim felices sorores apud ecclesiam sancti Angeli de Panso, Christi vestigiis inhærerent, atque illa, quæ plus de Domino sentiebat, suam erudiret nouitiam & germanam, repente contra puellas noua consanguineorum prælia suscitantur. Audientes enim Agnetem ad Claram transisse, currunt ad locum sequenti die duodecim viri furore succensi, & conceptam malitiam dissimulantes exterius, pacificum prætendunt ingressum. Moxque ad Agnetem conuersi, (Nam de Clara iam

Orat pro conuersione sororis suæ.

Agnes soror eius se totam Deo consecrat.

Grauis tentatio Agnetis à cognatis.

antea deſperauerant:) Quid tu,inquiunt,ad locum iſtum veniſti?Feſtina quantocyus domum redire nobiſcum. Qua reſpondente, nolle ſe à ſorore ſua Clara diſcedere,irruit in eam miles vnus animo efferato,& pugnis calcibuſque non parcens,eam per capillos abſtrahere conabatur,cæteris impellentibus,& ſuis brachiis leuantibus eam. At iuuencula dum quaſi à leonibus capta,de manu Domini raperetur,exclamat,dicens: Adiuua me ſoror chariſſima,nec me Chriſto Domino tolli permittas.Cum ergo violenti prædones adoleſcentulam renitentem per deuexum montis abſtraherent,veſtes abrumperent,vias crinium laceratione complerent:Clara cum lachrymis in orationem procumbens, petit ſorori mentis conſtantiam tribui,petit vires hominum diuina potentia ſuperari.Confeſtim vero tanto pondere corpus illius in terra iacentis figi videtur, vt illam plures homines, ſuis conatibus annitentes,nequaquam valeant vltra quendam riuulum abſportare. Accurrentes etiam aliqui de agris & vineis,auxilium illis præſtare contendunt,ſed corpus illud de terra leuare nullatenus poſſunt.Dumque in ſuo conatu deficiunt,verbo luſorio miraculum extollũt, dicentes: Tota nocte plumbum comedit:ideo ſic ponderat,non eſt mirum.Nam & dominus Monaldus patruus eius, cum in tanta rabie conſtitutus,vellet eam lethaliter pugno percutere,manum,quam leuauit,ſubito dirus dolor inuaſit,eamque vſque ad plura tempora doloris anguſtia cruciauit.Ecce autem poſt longum agonem Clara pergens ad locum,rogat propinquos,à tali conflictu diſcedere, & Agnetem ſeminecem iacentem, ſuæ ſolicitudini commendare.

Inſigne miraculum.

Tondetur à S.Franciſco Agnes virgo.

Quibus infecto negocio cum amaro animo recedentibus,Agnes iucunda ſurrexit, & iam cruce Chriſti gaudens,pro quo hac prima pugna certauerat,ſe diuinis ſeruitiis perpetuo mancipauit.Siquidem & beatus Franciſcus manu ſua ipſam totondit,& vna cum ſorore in via Domini erudiuit.Verum quia magnificam eius vitæ perfectionem ſermo breuis explicare non poſſet,intendatur ad Claram.

Mulier à 5. dæmonibus liberata.

MIRVM non eſt,ſi contra malitiam hominum Claræ oratio valeat, quæ etiam dæmones incendebat. Mulier XVII.
quædam Piſanæ diœceſis,deuota ſemel venit ad locum, vt Deo & ſanctæ Claræ gratias ageret, pro eo quod meritis eius à quinque dæmonibus liberata fuiſſet.Fatebantur autem in ſui expulſione dæmonia,quod ipſa orationes S. Claræ incenderent,& ex poſſeſſo vaſculo deturbarent. Non ſine cauſa dominus Papa Gregorius in huius ſanctæ orationibus fidem habebat mirabilem,quarum virtutem ſenſerat efficacem. Sæpe quidem noua, vt aſſolet,emergente difficultate,& cum eſſet Oſtienſis Epiſcopus,& poſtquam ad culmen Apoſtolicum eſſet euectus, ſupplex eidem virgini per epiſtolam factus,poſcit ſuffragium,ſentit auxilium.Rex certe ſicut humilitate conſpicua,ſic toto ſtudio imitanda: quando Chriſti Vicarius à Chriſti ancilla opem efflagitat,& ſuis ſe virtutibus recommendat.Sciebat ſane,quid poteſt amor,& quam liber aditus puris virginibus pateat ad conſiſtorium maieſtatis.Si enim Rex cælorum ſeipſum feruenter amantibus tribuit,quid eſt,quod deuote orantibus,ſi expedit,non conceditur?

Pontifex eius preces magni pendit.

QVANTVS beatæ Claræ ad altaris Sacramentum fuerit deuotionis affectus,effectus oſtendit. In illa graui infir- XIIX.
mitate,quæ eam grabato adſcripſerat,faciebat ſe erigi,& fulcimentis appoſitis ſuſtentari:& ſedens,filabat delicatiſſimos pannos: de quibus vltra quinquaginta paria Corporalium faciens , & ea ſericis vel purpureis thecis includens, per plana & montana Aſſiſij variis eccleſiis deſtinabat. Corpus vero Domini ſuſceptura , calidis primo lachrymis irrigabatur:& accedens cum tremore,non minus formidat in Sacramento latentem, quam cælum terramque regentem.

Reuerentia eius erga Eucharistiã.

SICVT enim in infirmitate, Chriſti ſui memoria memor erat, ſic & Chriſtus eam in ſuis languoribus viſitabat. XIX.
In illa natiuitatis hora,quando paruulo nato mundus cum Angelis iubilat,omnes dominæ ad matutinum in oratorium pergunt,& matrem infirmitatibus preſſam,ſolam relinquunt.Cumque de paruulo Ieſu cogitare cœpiſſet,& multum doleret,quod eius laudibus intereſſe non poſſet,ſuſpirans ait: Domine Deus,ecce ſola relicta ſum tibi in loco iſto.Et ecce repente mirabilis ille concentus,qui in Eccleſia S.Franciſci fiebat,ſuis cœpit auribus intonare. Audiebat iubilum fratrum pſallentium,harmonias cantantium attendebat,ipſum percipiebat ſonitum organorum. Nullatenus tanta erat loci propinquitas,vt hæc attingere poſſet humanitus,niſi vel illa ſolennitas ad eam fuiſſe ampliata diuinitus,vel eius ſupra humanum modum vigoratus auditus. Verum quod totum hoc excellit oraculum, ipſum digna fuit Domini præſepe videre.Mane ad eam venientibus filiabus,dixit Clara: Benedictus Dominus Ieſus Chriſtus, qui me vobis relinquentibus , non reliquit. Audiui reuera per gratiam Chriſti tota illa ſolennia,quæ in Eccleſia ſancti Franciſci hac nocte celebrata ſunt.

Lecto decũbens audit virtute diuina fratres decantate laudes in S. Francisci monasterio ... et præſepe Domini in ſpiritu.

FAMILIARIS ei planctus Dominicæ paſſionis, quæ ex ſacris vulneribus nunc mirrhatas affectiones exhaurit, XX.
nunc dulciora gaudia ſugit. Hanc lachryma Chriſti paſſi vehementer inebriat, & quem cordi ſuo profundius amor impreſſerat,frequenter memoria repræſentat.Docet nouitias Chriſtum plangere Crucifixum , & ſimul quod verbis docet,factis exemplat.Nam ſæpe cum in ſecreto ad talia hortaretur,præueniebat verborum exitum,irriguum lachrymarum, Inter horas diei,Sexta & Nona maiori compunctione afficitur, vt cum immolato Domino immoletur.Nam & ſemel hora Nona orantem in cellula diabolus in maxilla percutiens , oculum ſanguine,genam liuore ſuffundit:Vt autem Crucifixi deliciis abſque intermiſſione paſceret mentem,orationem de quinque plagis Domini frequentius ruminabat.Officium Crucis,prout Crucis amator Franciſcus inſtituerat , didicit, & affectu conſimili frequentauit. Chordulam tredecim nodorum ſcopulis annulatam , ſub-us ad carnem cingebat ſecreto, in memoriale vulnerum Saluatoris. Aduenerat quodam tempore dies ſacratiſſimæ Cœnæ,qua Dominus in finem dilexerat ſuos. Sero appropinquante Domini agonia Clara contriſtata & mœſta, in cellæ ſecretario ſe reclusit. Cumque orantem Dominum orans proſequeretur,& triſtis vſque ad mortem anima triſtitiæ illius hauſiſſet affectum, iam comprehenſionis & totius illuſionis memoria debriata,lecto reſedit.Tota igitur nocte illa & die ſequenti ſic abſorpta, ſic à ſeipſa permanet aliena,vt irreuerberatis circa vnum ſemper intenta luminibus,eunſixa Chriſto,ac prorſus inſenſibilis videretur. Redit quædam familiaris filia ſæpe ad ipſam,ſi forte aliquid velit,& ſemper eodem modo ſe habere reperit. Nocte vero diei ſabbati veniente, deuota filia candelam accendit, præceptum ſancti Franciſci ad matris memoriam ſigno,non verbo,reducit.Præceperat enim ſanctus Franciſcus,ne vllum ſine commeſtione tranſiret diem. Illa igitur aſſiſtente, Clara quaſi aliunde rediens,hoc protulit verbum:Quæ candelæ neceſſitas? Nunquid non dies eſt? Mater,ait illa,nox abiit , & dies tranſiuit , noxque altera redit. Cui Clara : Benedictus ſit iſte ſomnus, chariſſima filia : quoniam diu optatus , tandem donatus eſt mihi. Sed caue , ne ſomnum iſtum cuiquam referas, dum vixero ipſa in carne.

Verbis & exẽplis docet,Crucifixi paſſionẽ cõmemorare.

Chordula nodoſa cingit nudum corpus

Raptus eius diuturnus

AMANTI vicem Crucifixus amatus rependit : & quæ circa Crucis myſterium tanto amore ſuccenditur, Crucis XXI.
potentia in ſignis & miraculis illuſtratur. Signum enim viuificæ Crucis dum morbidis applicat, morbos ab eis mirabiliter fugat. Tangam ex multis aliqua. Fratrem quendam ,nomine Stephanum , furiæ morbo laborantem, B. Franciſcus ad dominam Claram tranſmiſit , vt ſuper eum faceret ſignum ſanctiſſimæ Crucis. Magnam enim ſciebat eius perfectionem,& magnam in ipſa venerabatur virtutem. Conſignat eum obedientiæ filia patris iuſſu,& in loco,vbi ipſa orare ſolita erat,parumper dormire ſinit. At ille poſt modicum ſomnium ſolutus,ſanus exurgit,& ad patrem liber ab inſania redit. Puer quidam annorum trium, nomine Mattheolus, de ciuitate Spoleti, lapillum quendam in cauis ſuis intruſerat naribus. Nemo illum ex eius naſo valebat educere,nec ipſe puer proiicere. Periclitatus anguſtia magna, ducitur ad dominã Claram:& dũ ſigno Crucis ab ea eſſet ſignatus,ſtatim proiecto lapide liber efficitur.

Diſce ex his efficaciam S. Crucis Furioſus curatur. Puer lapilli anguſtia liberatur.

Aliud

Alius puer de Perusio, totum habens oculum macula coopertum, ad sanctam Dei famulam adductus est. Quæ tacto pueri oculo signum Crucis impressit, & dixit: Ducite eum ad matrem meam, vt ipsa super eum signum Crucis ingeminet. Mater inquam eius domina Hortulana, suam secuta plantulam, post filiam [a] ad religionem transierat, & in horto concluso cum virginibus vidua Domino seruiebat. Signo autem Crucis ab ipsa recepto, illico pueri oculus à macula expurgatus, clare & limpide vidit. Asserit ergo Clara, puerum ipsum suæ matris merito liberatum: declinat pondus laudum mater in filiam, se tantæ rei fatetur indignam. Vna [b] de sororibus, nomine *Beneuentuta, plagam fistulæ sub brachio duodecim fere annis perpessa fuerat, quæ per quinque foramina saniem emittebat. Cui compassa virgo Dei Clara, peculiare illud suum signi salutiferi admouit emplastrum. Statimque ad Crucis designationem, perfectam recepit annosi vlceris sanitatem. Alia [c] de numero sororum, Amata vocabulo, tredecim mensibus aggrauata hydropisi, febre insuper & tussi & lateris dolore confecta, iacebat. Super quam domina Clara pietate permota, ad suæ nobilis physicæ recurrit experimentum. Signat eam Cruce, in nomine Christi sui, & statim restituit plenariæ sanitati. Alia Christi [d] ancilla de Perusio nata, vocem per duos annos ita perdiderat, quod vix exterius poterat formare sermonem. Cumque in nocte Assumptionis Dominæ nostræ sibi fuisset in visione monstratum, quod domina Clara liberaret eam, diē cum desiderio expectabat, Qua illucescente, ad matrem festinat, signum Crucis expostulat, vocem mox signata recuperat. Soror quædam nomine Christiana, magno tempore in vna aure surditatem perpessa, multas contra malum illud, frustra tamen, fecerat medicinas, Cuius [e] caput domina Clara clementia signat, aurem contrectat, auditusque virtutem ilico reparat. Magna [f] erat in monasterio sororum multitudo languentium, diuersis doloribus afflictarum: Ingreditur Clara locum ex more cum sua medicina solita, & signo Crucis quinquies facto, quinque statim releuat à languore. Ex his profecto patet, in pectore virginis plantatam esse arborem Crucis, cuius dum fructus reficit animam, præbent exterius folia medicinam.

Item alius ab oculorū obtenebratione.
a Mater eius sanct monialis effecta
b Item Soror quædam à fistula.
* Beneuenuta.
c Signo Crucis pellit hydropisin, febrim &c.
d Eadē sorori restituit vocem.
e Alteri auditum.
f Quinque languentes curantur.

XXII. SANE quia erat magistra rudium, & quasi in magni Regis palatio præposita puellarum, tanta eas disciplina informabat, tantoque fouebat pietatis amore, quod sermo nullus explebit. Docet primo strepitum omnem de mentis hospitio pellere, vt solius Dei penetralibus valeant inhærere. Docet iam carnalium propinquorum amore non affici, domumque patriam, vt Christo placeant obliuisci. Hortatur exactiones contemnere fragilis corporis, carnisque nugas imperio restringere rationis. Monstrat insidiosum hostem occultos puris mentibus inijcere laqueos: aliter sanctos, aliter tentare mundanos. Monet ad actiuam, certis horis eas hortans ita operari manibus suis, vt protinus ad conditoris desiderium per orationis exercitium recalescant, & torporem negligentiæ deserentes, igne sancti amoris frigus indeuotionis deponant. Nusquam maior censura silentij, nusquam amplior & color & tenor omnis honesti. Non ibi fluida loquela fluidum loquitur animum, nec verbi leuitas leuem prodit affectum. Ipsa nanque magistra parca in verbis, abunde mentis vota sermonis breuitate coarctat.

Optime instituit, sanctimoniales.

XXIII PROVIDET filiabus per deuotos prædicatores alimoniam verbi Dei, ex qua suam deteriorem non efficit partem. Nam tanta in auditu sanctæ prædicationis exultatione perfunditur, tanta sui Iesu familiaritatis dulcedine deliciatur, vt prædicante aliquando fratre Philippo de *Adria, speciosissimus quidam puer virgini Claræ assisteret, & per magnam prædicationis partem suis eam gratulationibus oblectaret. Ex cuius apparitionis intuitu illa, quæ de matre videre talia merebatur, suauitatem inexplicabilem sentiebat. Licet autem literata non esset, literatorum tamen gaudebat audire sermonem, rata quod in testa verborum nucleus lateat, quem ipsa attingebat subtilius, & sapidius degustabat. Nouit de cuiuslibet sermone loquentis elicere, quod animæ prosit: sciens non minoris esse prudentiæ, de rudi quandoque spina flores decerpere, quam fructum ex arbore nobili manducare. Cum semel dominus Papa Gregorius prohibuisset, ne aliquis frater ad monasteria dominarum sine sua licentia pergeret, dolens pia mater cibum sacræ doctrinæ rarius habituras sorores, cum gemitu dixit. Omnes nobis auferat de cætero fratres, postquam vitalis nutrimenti nobis abstulit præbitores. Et statim omnes fratres ad Ministrum remisit, nolens habere eleemosynarios, qui panem corporalem acquirerent, postquam panis spiritalis eleemosynarios non haberet. Quod cum audiret Papa Gregorius, statim prohibitum illud in generalis Ministri manibus relaxauit.

* Andrea.
Libēter audit literatorum Conciones.
Mirabilis zelus audiēdi verbi Dei.

XXIV NON autem venerabilis Abbatissa filiarum suarum solas animas diligit: immo & ipsarum corpusculis miro studio charitatis inseruit. Nam sæpius in frigore noctis propria manu cooperit dormientes, & quas ad rigorem communem seruandum cernit inualidas, remissiori moderamine vult esse contentas. Si quam turbaret tentatio, si quam, vt assolet, inuaderet mæstitudo, secreto vocatam cum lachrymis consolatur. Aliquando se ad pedes prosternit mœrentium, vt maternis blanditiis alleuiet vim doloris. Cuius beneficiis filiæ non ingratæ, seipsas tota deuotione rependunt. Complectuntur siquidem affectum dilectionis in matre, reuerentur in magistra prælationis officium, sectantur in pædagoga rectitudinis gressum, & in Dei sponsa prærogatiuam mirantur omnimodæ sanctitatis.

Magna prudentia in sororibus moderādis.

XXV QVADRAGINTA annis in stadio cucurrerat altissimæ paupertatis, cum ecce iam ad brauium supernæ vocationis, præcedēte languore multiplici, appropinquabat. Vigore siquidem carnis in annis prioribus austeritati pœnitentiæ succumbente, posteriora tempora occupauit infirmitas, vt quæ sana ditata fuerat merito operum, infirma ditaretur meritis passionum. Etenim virtus in infirmitate perficitur. Cuius miranda virtus qualiter fuerit in infirmitate perfecta, hinc maxime liquet, quod in viginti octo annorum languore diutino non murmur resonat, non querimonia: sed semper ab eius ore sanctum colloquium, semper procedit actio gratiarum Licet autem ægritudinum pondere prægrauata, festinare videretur ad finem: placuit tamen Deo, ad tempus illud ipsius obitum reseruare, quo ab Ecclesia Romana, cuius erat filia *specialis, dignis valeret honoribus exaltari. Summo nanque Pontifice cum Cardinalibus moram trahente Lugduni, cum Clara præ solito vrgeri morbo cœpisset, filiarum mentes ingentis doloris gladius trucidabat. Mox cuidam Christi ancillæ, virgini Deo deuotæ de monasterio S. Pauli, Ordinis S. Benedicti, huiusmodi visio demōstratur: Videtur sibi vna cum suis sororibus apud S. Damianum dominæ Claræ infirmanti assistere, ac eadem Clara in lecto pretioso iacere. Flentibus autem, & cum lachrymis beatæ Claræ præstolantibus exitum, formosa quædam mulier ad lectuli caput apparens, lachrymantibus loquitur: Nolite, inquit, ô filiæ, plorare victuram: quoniam mori non poterit, quousq; Dominus cum suis discipulis veniat. Et eccè post modicum tempus venit Curia Romana Perusium. Audito vero eius infirmitatis augmento, properat de Perusio dominus Ostiensis inuisere sponsam Christi, cuius fuerat officio pater, cura nutritius, affectu purissimo semper deuotus amicus. Pascit infirmam Dominici corporis sacramento, pascit & reliquas salutaris exhortationis sermonibus. Supplicat illa tanto patri cum lachrymis vt suam & aliarum dominarum famulas pro Christi nomine habeat commendatas. Verum illud super omnia rogat, vt priuilegiū paupertatis à Domino Papa cum Cardinalibus sibi impetret confirmari Quicquid fidelis ille religionis adiutor verbo promisit, opere adimpleuit. Reuoluto anno, Dominus Papa cum Cardinalibus de Perusio transiuit Assisium, vt de transitu Sanctæ præostensa visio sortiretur effectum. Ipse nanque Summus Pontifex, vltra hominem, citraque Deum existens, personam Domini repræsentat: cui in templo militantis Ecclesiæ familiarius hærent, velut discipuli, domini Cardinales.

2. Cor. 12.
In diuturno morbo eximia eius patientia.
* MS codex habet spiritualis.
Visio cuiusdam monialis.
Ro Pōtifex Christi personam repræsentat.

XXVI ACCELERAT iam diuina prouidentia suum de Clara implere propositum: accelerat Christus pauperem peregri-

nam

nam superni regni palatio sublimare. Cupit iam illa, & toto desiderio suspirat liberari de corpore mortis huius, & in æthereis mansionibus Christum videre regnantem, quem fuerat toto corde in terris pauperem paupercula prosecuta. Artubus itaque sacris veteri morbo detritis, noua cumulatur debilitas, quæ & proximam vocationem ad Dominum indicat, & sanitatis perpetuæ viam parat. Festinat sanctæ memoriæ dominus Innocentius IV. vna cum Cardinalibus visitare Christi ancillam, & cuius vltra fœminas nostri temporis probauerat vitam, mortem non dubitat Papali præsentia venerandam. Ingressus monasterium, pergit ad lectulum, & infirmantis ori manum applicat osculandam. Quã illa grauissimè suscipit, & pedem Apostolici summa cum reuerentia osculandum exposcit. Ascenso ligneo scabello, curialis dominus dignanter pedem accommodat: super quem illa sursum & deorsum inculcans oscula, vultum reuerenter acclinat. Petit exinde à summo Pontifice vultu Angelico remissionem omnium peccatorum. Qui cum diceret, Vtinam ego tanta venia indigerem: perfectæ absolutionis manus & amplæ benedictionis gratiam impertire festinat. Recedentibus autem omnibus, quia de illa manu prouincialis Ministri sacram receperat hostiam, sublevatis in cælum oculis, & iunctis ad Deum manibus, cum lachrymis ait suis sororibus: Laudate Dominum filiolæ meæ: quia tale beneficium hodie Christus mihi est dignatus tribuere, quod cælum & terra non sufficeret compensare. Ipsum hodie recepi altissimum, & eius Vicarium videre commerui. Circunstant matris lectum filiæ quamcitius orphanandæ: quarum animas acerbi doloris gladius pertransibat. Non somnus eas reuocat, non fames ipsas diuellit: sed lectulorum oblitas & mẽsæ, nocte ac die solũ plangere delectabat. Inter quas Agnes virgo deuota lachrymarũ inebriata salsugine, sororẽ efflagitat, ne, se relicta, discedat. Cui Clara respõdit: Placet Deo, soror charissima, q̃ discedã: sed tu flere desiste, quoniã post me ad Dominum festinè peruenies: & magnam, inquit, consolationem tibi faciet Dominus, priusquam moriaris.

Innocẽtius Papa eã inuisit decũbentem. Osculatur manũ & pedem Pontificis.

Prædicit Agnetis obitũm.

VIDETVR tandem in extremis plurimis laborare diebus, quibus fides gentium & deuotio populorum excrescit, Cardinalium quoque & Prælatorum visitatione frequenti, vt vere sancta, quotidie honoratur. Quod vero est auditu mirabile, cum decem & septem diebus nullum cibum sumere posset, tanta est à Domino fortitudine vigorata, vt omnes ad se venientes, in Christi seruitio confortaret. Nam cum vir benignus, frater Reinaldus in tantarum infirmitatum longo martyrio ad patientiam hortaretur, liberrima ei voce respondit: Postquam Domini mei Iesu Christi gratiam per illum seruum suum Franciscum agnoui, nulla pœna molesta, nulla pœnitentia grauis, nulla mihi, frater charissime, infirmitas dura fuit. Domino autem propitius agente, & iam quasi ad ianuam stante, iubet & vult sibi sacerdotes & spiritales fratres assistere, passionem Domini & sancta verba recitare. Inter quos dum apparet [a] frater Iuniperus, egregius Domini iaculator, quia calida sæpe verba de Domino eructabat, noua hilaritate perfusa quærit, si aliquid noui de Domino haberet ad manum. Qui aperiens os suum, de fornace feruidi cordis flammantes verborum scintillas emittit, atque in eius parabolis virgo Dei magnum solatium sumit. Lachrymantes tandem se vertit ad filias, quibus paupertatem Domini recommendans, beneficia diuina laudando commemorat. Benedicit deuotos deuotasque suas, & omnibus dominabus monasteriorum pauperum, tam præsentibus, quam futuris, largam benedictionis gratiam imprecatur. Cætera sine fletu quis referat? Adstant illi duo B. Francisci socij benedicti: quorum vnus Angelus mœrens ipse, consolatur mœrentes, alter Leo, recedentis lectulum osculatur. Plangunt filiæ destitutæ piæ matris recessu, & quam vltra visuræ non essent, prosequuntur cum lachrymis recedentem. Dolent amarissime totum earum solatium cum illa migrare, seque in valle lachrymarum relictas, non iam à sua magistra vlterius consolandas. Vix à dilaceratione corporum solus pudor continet manum, & doloris ignem illud efficit acriorem, quod exteriori planctu nõ finitur vaporare. Sæpe at claustralis censura silentium, extorquet vis doloris gemitum & singultum. Tument lachrymis facies, & nouas adhuc aquas mœrebundi cordis impetus subministrat. Ad se autem conuersa virgo sanctissima, suam animam silenter alloquitur: Vade secura, quia bonum habes conductum itineris. Vade, quoniam qui te creauit, sanctificauit: & custodiens te semper, velut mater filium, tenero amore dilexit. Tu, inquit, Domine [b] benedictus sis, qui me creasti. Quam cum quædam ex sororibus interrogaret, cui loqueretur, illa respondit: Ego loquor animæ meæ benedictæ. Nec ille gloriosus conductus longe distabat. Nam ad quandam filiam se conuertens, Vides tu, inquit, ô filia Regem gloriæ, quem ego video? Super aliam quoque facta est manus Domini, & corporalibus oculis felicem inter lachrymas excipit visum. Iaculo quidem profundi doloris confossa, versus portam domus aciem dirigit oculorum: & [c] ecce in vestibus albis turba ingreditur virginum, quæ omnes aurea serta suis capitibus deferebant. Graditur inter eas vna præclarior cæteris, ex cuius corona, quæ in summo sui, fenestrati thuribuli speciem prætendebat, tantus splendor irradiat, vt noctem ipsam in diei lucem intra domum conuertat. Procedit ad lectulum, vbi sponsa filij decubat, & amantissime se super eam inclinans, amplexum dulcissimum præstat: Profertur à virginibus miræ pulchritudinis pallium, ac certatim deseruientibus cunctis, & Claræ corpus tegitur, & thalamus adornatur. In crastino igitur beati Laurentij, egreditur anima illa sanctissima, præmio perpetuo laureanda: temploque carnis soluto, spiritus feliciter migrauit ad astra. Benedictus talis exitus de valle miseriæ, qui introitus ei beatæ factus est vitæ. Iam pro tenui viatico mensa lætatur ciuium supernorum: iam pro vilitate cinerum, regno beata cælico, æternæ stola gloriæ decoratur. XXVII

17. diebus nihil cibi capit.

Nota sanctissimæ virginis eximiam sanctitatem.

a F. Iuniperi fervor.

Talẽ fiduciã præstat non sola fides, sed vitæ optime trãsactæ conscientia.

b Videt Christũm sub mortem.

c Visio cuiusdã virginis

Eius felicissimus decessus.

RVMOR incontinenti de transitu virginis totam stupendo auditu concutit populum ciuitatis. Confluunt viri, confluunt mulieres ad locum, atque in tanta multitudine gentes inundant, vt sola videatur ciuitas remanere. Omnes sanctam omnes Deo charam proclamant, & inter laudum verba nonnulli fletibus manant. Accurrit potestas cum caterua militum & multitudine armatorum, ieroque illo ac tota nocte custodias adhibent diligentes, ne forte de pretioso thesauro, qui iacebat in medio pati contingeret detrimentum. Commouetur die sequenti curia tota: Christi Vicarius cum Cardinalibus accedit ad locum, totaque ciuitas versus S. Damianum dirigit gressus suos. Ventum erat ad celebrandum diuina, cum fratribus incipientibus officium mortuorum, repente dominus Papa officium de Virginibus, non de mortuis, fieri debere proloquitur: vt prius eam canonizare videretur, quam corpus traditum esset sepulturæ. Respondente autem viro eminentissimo domino Ostiensi, morosius in his fore agendum. Missa de mortuis celebratur. Considente postmodum summo Pontifice, Cardinalium quoque & prælatorum cœtu, Ostiensis Episcopus, de vanitate vanitatum sumpta dicendi materia, vanitatis egregiam contemptricem nobili sermone commendat. Circundant illico sanctum funus deuota dignatione presbyteri Cardinales, & circa virginis corpus solita officia complẽt. Tandemque nec tutum esse censetur, nec dignum, vt tam pretiosum pignus tam longe distet à ciuibus. Leuatur cum hymnis & laudibus, cum tubarum clangore ac iubilatione solenni ad S. Gregorium honorifice deportatur. Nam & hic locus ille est, vbi S. Patris Francisci corpus primo conditum fuerat: vt qui viam vitæ viuenti parauerat, etiam morienti locum quodam præsagio præpararet. Factus est proinde concursus populorum ad tumulum virginis, laudantiũ Deũ atq; dicentiũ: Vere sancta, vere gloriosa regnat cũ Angelis, quæ tantũ honorẽ ab hominibus sumit in terris. Intercede pro nobis ad Christum primiceria pauperum dominarum, quæ innumeros ad pœnitentiam, innumeros conduxisti ad vitam. Paucis interiectis diebus, Agnes ad Agni nuptias euocata, sororem Claram ad æternas delicias subsecuta est: vbi ambæ Sion filiæ, natura, gratia & regno germanæ, Deo iubilant sine fine. Et vere consolationem illam, quã Clara ei promiserat, Agnes, antequam migraret, accepit. Nam sicut sorore præuia, de mundo ad Crucem transierat: sic dum Clara signis & miraculis rutilaret, Agnes post ipsam de luce finibili mature volauit ad Deum: Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula seculorum, Amen. XXVIII

Exequiæ valde celebres virginis Christi amore paupertimæ.

Agnes virgo sororem suam Clarã felici morte subsequitur

ILLA

Illa sunt sanctorum signa mirifica, illa miraculorum testimonia veneranda, quæ in morum sanctitate & operum perfectione consistunt. Iohannes quidem signum fecit nullum, non tamen sunt vel erunt Iohanne, qui signa faciunt sanctiores. Ideoque sufficeret sanctæ virgini Claræ ad testimonium sanctitatis perfectissime suæ vitæ præconium, nisi interdum aliud exposceret partim temporum, partim deuotio populorum. Clara itaque dum viueret, meritis, & iam in abyssum absorpta, perpetuæ claritatis, nihilominus adhuc miraculorum luce per mundi cardines mirifice declaratur. Cogit syncera atque iurata veritas multa conscribere: cogit multitudo quam plura transire. Puer quidam, nomine Iacobinus de Perusio, non tam infirmus, quam dæmonio pessimo videbatur obsessus. Nunc enim in ignem sese desperate proiiciens, nunc in terra cadens, vsque ad dentium fractionem lapides mordens, laniabat miserrime caput suum, & corpus sanguine cruentabat, Ore distorto linguam foris proiiciens, membrorum machinam tam facile glomerabat, vt sæpe crus suum poneret super collum. Singulis diebus per duas vices puerum ipsum prædicta vexabat insania: nec illi duæ personæ obsistere poterant, quin propria exueret vestimenta. Peritorum medicorum iuuamen requiritur, sed nullus qui sciat consulere, inuenitur. Pater eius, Guidolotus nomine, postquam infortunij tanti remedium apud homines nullum inuenit, ad S. Claræ merita se conuertit. O virgo, inquit, sanctissima, ô mundo venerabilis Clara, tibi miserum natum denoueo, à te sanitatem eius tota supplicatione deposco. Festinat ad sepulchrum eius fide plenus, & allatum puerum super tumbam virginis ponens, protinus opem, dum poscit, acquirit. Statim enim puer ab illa infirmitate liber efficitur, & iam vlterius nulla consimili læsione vexatur. Alexandria de Fracto Perusinæ diœcesis, dæmonio nequissimo vexabatur. Quam dæmonium in suam redegerat potestatem, vt faceret per excelsam rupem quæ in crepidine fluminis eminebat, sicut auiculam volitare: per tenuissimum quoque arboris ramum fluuio Tyberis impendentem faciebat descendere, atque eam ibidem quasi ludo vacare: suorum quoque merito peccatorum, cum latus sinistrum penitus amisisset, & manum contractam haberet, medicinis sæpe tentatis nihil proficiebat: venit ad tumbam gloriosæ virginis Claræ corde compuncta, eiusque meritis inuocatis, contra suum illud triplex periculum vnius remedij salutarem sumit effectum. Contracta quidē manus extenditur, latus sanitati redditur, possessa à dæmonio liberatur. Altera mulier eiusdem loci, à dæmonio & multis doloribus, eodem tempore ante sepulcrum Sanctæ, munus liberationis accepit. Puerum quendam Francigenam, qui curiam sequebatur, furiæ morbus inuaserat, quæ ipsi & loquelæ abstulerat vsum, & corpus monstrose fecerat inquietum. Detineri ab aliquo minime poterat, sed potius intra manus detinere volentium horribiliter se frangebat. Ligatur funibus lectulo mortuorum, & à compatriotis ad ecclesiam S. Claræ defertur inuitus, ante sepulcrum eius deponitur, & statim pro fide offerentium peroptime liberatur. Valentinus de Spello, caduci morbi minæ intantum erat obnoxius, quod sex per diem vicibus indifferenter vbilibet corruebat, Cruris etiam contractione plagatus, liber ambulare non poterat. Ducitur asello vectus ad S. Claræ sepulcrum: ibi duobus diebus & tribus noctibus iacet: die tertio, nullo tangente, crus eius fragore magno personuit, & ab vtraque infirmitate sanatus dicto fuit. Iacobellus dictus filius Spoletinæ, duodecim annos cæcitate perpessus, ducem itineris sequebatur, nec sine ductore quoquam poterat, nisi in præcipitium, ambulare. Nam & semel à puero paulumper dimissus, in præcipitium actus, brachij fracturam cum vulnere capitis reportauit. Hic cum iuxta pontem *Vern j quadam nocte dormiret, apparuit ei domina quædam in somnis, dicens: Iacobelle, quare tu ad me non venis Assisium, vt libereris? Qui mane consurgens, duobus alijs cæcis tremebundus recitat visionem. Respondent illi: Dominam quandam nuper audiuimus in Assisij ciuitate migrasse, cuius sepulcrum per sanitatum munera & per multa miracula manus Domini dicitur honorare. Quo audito, impiger factus concite properat, & nocte hospitatus apud Spoletum, eandem cernit iterum visionem. Ocyus aduolat, totum se præ amore luminis ad cursum præcingens. Perueniens autem Assisium, tantas ante virginis mausoleum gentium concurrentium reperit turbas, vt ipse intrare nullatenus posset ad tumbam. Supponit lapidem capiti suo, & cum fide magna, dolens tamen, quod introitum habere non posset, somnum capit præ foribus eius. Et ecce tertio vox ad eum: Benefaciet tibi Dominus, Iacobe, si poteris introire. Evigilans ergo, rogat cum lachrymis turbas, clamans & preces ingeminans, vt ei propter diuinam pietatem viam præstare dignentur. Data sibi via, calceamenta proiicit, vestes exuit, collum corrigia cingit, & sic humiliter sepulcrum contingens, leuem somnum incurrit, Surge inquit ei beata Clara, surge, quia liberatus es. Extemplo surgens, omni cæcitate discussa, omni oculorum caligine relegata, dum clare per Claram videt, luminis claritatem Deum laudando clarificat, & pro tanti magnificentia operis ad benedicendum Deum omnes gentes inuitat. Perusinus quidam, vocatus Bonus Iohannes, cum suis ciuibus contra Fulginates perrexerat, Cumque hinc inde concertatio incepisset, grauissictus lapidis eius manum dura quassatione perfregit Expendit in medicos pecuniam multam sanitatis amore, sed nullo potest medicinali suffragio intantum iuuari, quin ipsam manum portet inutilem, & ad omne opus penitus impotentem. Dolens itaque illius quasi non suæ dextræ pondus ferre, vsu carere, optat sibi pluries esse truncatam. Audiens vero, quæ per famulam suam Claram Dominus dignabatur ostendere, votum vouēs, ad sepulcrum virginis properat, affert ceream imaginem manus, & super tumbam S. Claræ incumbit. Statim priusquam ecclesiam exeat, manus eius perfecte restituta est sanitati. Petronus quidam de castro Bitone, trium annorum infirmitate consumptus, totus fere diutini languoris tabe desiccatus apparuit. Cuius violentia morbi adeo contractus erat in cruribus, vt curuus semper & ad terram reflexus, vix cum baculo pergere posset. Explorat pater pueri multorū solertiam medicorum, illorum præcipue, qui fractis ossibus medendi peritiam habebāt. Paratus erat omnia bona sua expendere pro recuperanda pueri sanitate. Cumque responderetur ab omnibus, nullius artis ope illi morbo posse succurri, ad nouæ sanctæ suffragia, cuius audiebat magnalia se conuertit. Portatur puer ad locum, vbi preciosa virginis spolia requiescunt, & non diu ante sepulcrum iacens, perfectæ sanitatis gratiam sumit. Confestim nanque rectus & sanus exurgit, ambulans & exiliens, & laudans Deum, & ad S. Claræ laudes populum confluentem inuitat. Erat puer decem annorum in villa S. Quirici Assisinatis diœcesis, claudus ex ventre matris suæ, tibias habebat exiles, pedes in transuersum iactabat, & tortuose deambulans, vix poterat surgere cum cadebat. Mater eius beato Francisco pluries eum deuouerat, nec vllius meliorationis opem acceperat. Audiens vero beatam Claram nouis coruscare miraculis, ad sepulcrum eius puerum deportauit. Post aliquot dies sanatis ossibus tibiarum, ad rectitudinem sunt membra reducta, & quod S. Franciscus multis precibus exoratus, non tribuit, sua discipula Clara virtute diuina concessit, Ciuis Eugubinus, nomine Iacobus de Franco, puerum quinquennem habens, qui debilibus pedibus nunquam ambulauerat, nec poterat ambulare, tanquam ostentum suæ domus, & opprobrium suæ carnis deplorabat. Cubitabat in solo, reptabat in cinere, voluens se quandoque ad scamnum, nec poterat erigere: cui natura gradiendi desiderium dederat, negauerat facultatem. Vouent puerum parentes eius meritis S. Claræ, atque vt ipsorum verbo dicatur, volunt esse hominem sanctæ Claræ, si per eam sanitatem fuerit consecutus. Protinus voto emisso, virgo Christi suum hominem sanans liberæ ambulationis officium in oblato sibi puero reparauit. Illico parentes ad virginis tumulum cum puero properantes eum subsilientem & gaudentem Domino obtulerunt. Mulier quædam de castro Menanij, Pleneria nomine, diu contractionem renum perpessa, non nisi baculo sustentata poterat ambulare. Adminiculo tamen baculi non curuum erigebat corpus, sed nutantes vtcunque trahebat gressus. Deferri se fecit quodam die Veneris ad tumulum S. Claræ: vbi preces ad eam deuotissime fundens, celeriter obtinuit, quod fideliter postulauit, Sequenti nanque sabbatho,

Iohan. 10. Sanctus Iohannes Baptista nullū vnquam fecit miraculum.

Dæmoniacus puer sanatur.

Item dæmoniacæ duæ.

Item puer furiosus.

Comitialis homo liberatur.

*Cūnarini.

Ingens multitudinum concursus ad sepulcrū S. Claræ.

Cæcus videt.

Manus incurabilis restituitur.

Puer contractus restituitur.

Item claudus puer.

Item alius.

Item cōtracta fœmina

bato, integra ſanitate obtenta, propriis pedibus eſt reuerſa, quæ fuerat per alios adducta. Tumores gutturis, quos vulgari ſermone ſcrofulas vocant, puella quædam Peruſina cum dolore multo diu portauerat, Viginti quidem glandulæ numerabantur in gutture, vt ipſum puellæ guttur ſatis capite craſſius videretur. Duxit eam ſæpe mater eius ad memoriam virginis Claræ, vbi ipſius ſanctæ beneficium deuotiſſime implorabant. Cumque tota quadam nocte ante ſepulcrum puella iaceret, prorumpente ſudore ſtrumæ illæ mollificari cœperunt, atque de ſuo loco paululum commoueri. Proceſſu vero temporis, per S. Claræ merita ſic euanuerunt, vt nulla penitus veſtigia remanerent. Conſimile malum vna de ſororibus, Andrea nomine, dum adhuc in carne virgo Clara maneret, portabat in gutture ſuo. Mirum certe, quod in medio lapidum ignitorum anima tam frigida latitabat, & inter prudentes virgines deſipiebat imprudens. Hæc ſiquidem nocte quadam guttur ſuum vſque ad præfocationem conſtrinxit, vt globum illum per buccam proiiceret, volens de ſeipſa diuinam ſupergredi voluntatem. Sed hoc incontinenti per ſpiritum Clara cognouit. Curre, inquit vni, curre velociter in inferiorem domum, & ouum calefactum ſorori Andreæ de Ferraria ſorbendum præbe, ſimulque cum illa ad me aſcende. Properans illa, reperit dictam Andream loquela priuatam, propriæ manus iniectione ſuffocationi propinquam. Releuat eam, vt poteſt, & ſecum ducit ad matrem, cui & dixit famula Dei: Miſera, cogitationes tuas Domino confitere, quas & ego bene cognoui. Ecce quod ſanare voluiſti, ſanabit Dominus Ieſus Chriſtus. Sed vitam muta in melius, quoniam de infirmitate alia, quam patieris, non conſurges. Ad cuius verbum ſpiritum compunctionis accepit, & vitam ſatis egregie mutauit in melius. Poſt modicum ergo ſanata de ſcrofulis, de alia infirmitate migrauit. Crudelium luporum feralitas ſæua *Contractam vexare ſolebat: qui in ipſos homines irruentes, humanis ſæpe carnibus paſcebantur. Mulier ergo quædam, nomine Bona, de monte Galliano Aſſiſinatis diœceſis, duos filios habens, vnius, quem lupi rapuerant, vix planctum compleuerat, cum ecce ad ſecundum conſimili ferocitate feſtinant. Stante namque matre in domo, & aliquid rei familiaris agente, puero deambulanti exterius lupus dentes infigit, ac per ceruicem mordens, cum tali præda ad ſyluam quantocyus tendit. Audientes autem pueri ſtridores homines, qui erant in vineis, ad matrem clamant, dicentes: Vide, ſi filium tuum habes: quoniam ploratus inſuetos paulo ante perſenſimus. Cognoſcens mater filium à lupo direptum, clamores in excelſum leuat, & vlulatibus aërem complens, virginem Claram inuocat dicens: Sancta & glorioſa virgo Clara, redde mihi miſerum filium meum. Redde, ait, redde infelici matri natellum. Quod ſi non feceris, meipſam aquis necabo. Currentes itaque vicini poſt lupum, reperiunt infantulum à lupo in ſylua dimiſſum, & canem iuxta puerum eius vulnera delingentem. Ceruici primos iniecerat morſus beſtia fera: dehinc vt prædam leuius ferret, ipſius pueri renibus ſuas impleuerat fauces, & vtrobique non leuis attactus ſigna reliquerat. Voti compos effecta mulier, cum ſuis vicinis ad ſuam properat adiutricem, & pueri varias plagas omnibus videre volentibus monſtrans, Deo & S. Claræ gratias copioſas exoluit. Puella quædam de caſtro *Cannarii, clara die in agro ſedebat: in cuius ſinu mulier altera reclinauerat caput. Et ecce lupus hominum rapax, furtiuos ad prædam concitat greſſus. Quem tamen puella vidit: ſed quia canem credidit, non expauit. Cumque infantula cœpto intenderet ſcrutinio capillorum, efferatur in illam beſtia truculenta, eiuſque vultum ſuo vaſto hiatu concludens, prædam portabat ad ſyluam. Surgit protinus mulier ſtupefacta, & S. Claræ memor, clamores ſuſcitat, dicens: Succurre ſancta Clara, ſuccurre: tibi in hac hora puellam iſtam commendo. Ipſa denique, mirabile dictu, quæ lupi dentibus portabatur, contra lupum inuehitur, dicens: Portabis ne tu latro vlterius, tantæ virgini commendatam? Qua inuectione confuſus, puellam ſtatim in terram molliter poſuit, & quaſi latro deprehenſus, feſtine diſceſſit. XXX.

Puellæ ſtrumoſæ ſanatio.

Item ſtrumoſæ monialis.

Infans è lupi faucibus eripitur.

*Ceranarij

RESIDENTE autem in ſede beati Petri clementiſſimo domino Alexandro IV. viro totius ſanctitatis amico, qui & religioſorum tutela, & religionum firma columna erat, dum horum mirabilium relatio curreret, & de die in diem fama virtutum virginis latius inſonaret, canonizationem tantæ virginis ipſe iam mundus cum deſiderio expectabat. Dictus itaq; Pōtifex, tantorū turba ſignorū quaſi *re inſolita excitatus, de canonizatione eius vna cū Cardinalibus cœpit habere tractatū. Committuntur perſonis ſolēnibus & diſcretis examināda miracula, vitæ quoq; magnalia diſcutiēda traduntur. Inuenitur Clara, dū viueret, omniū virtutū exercitio clariſſima: inuenitur poſt tranſitum veris & probatis miraculis admiranda. Die n. ad hoc ſtatuta, cum cœtus Cardinaliū conueniſſet, Archiepiſcoporū & Epiſcoporū conuentus adeſſet, Cleri concio ac religioſorum, ſapientum quoq; & potentū plurima multitudo aſſiſteret: ſummo Pontifice illud ſalubre negocium in medium proponente, ac Prælatorum iudicium ſuſcitante, vniuerſi prompto fauore propentius annuentes. Clarā dicunt clarificandam in terris, quā Deus clarificauit in excelſis. Inſtante vero die migrationis eius ad Dominum, duobus annis ab ipſius tranſitu reuolutis, Prælatorum & totius Cleri multitudine conuocata, ſermone quoque præmiſſo, felix Alexander, cui hæc à Domino fuerat gratia reſeruata, cum celebritate permaxima ſanctorum catalogo Claram reuerenter adſcripſit, feſtum eius ſolenniter in tota Eccleſia celebrandum inſtituit, atq; ipſe prius cum tota Curia ſolenniſſime celebrauit. Acta ſunt autem hæc apud Anagniam in eccleſia maiori, anno Dominicæ incarnationis milleſimo ducenteſimo quinquageſimoquinto, Pontificatus Domini Alexand. i Papæ IV. anno primo: ad laudem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum.

Item puella *in remſoſcam.

Aſcribitur catalogo Sanctorum.

An. 730.

MARTYRIVM EGREGIVM BEATISSIMORVM PORCARII ABBATIS ET QVINGENTORVM MONACHORVM PASSIM IN SACRA

Inſula Lerinenſi, ex fideliſſimis peruetuſtis manuſcriptis cœnobij Lerinenſis depromptum.

AVG. 12.

TEMPORE Caroli qui vt in Chronicis reperitur ob victorias quas fecerat Martellus vocabatur: cum exigētibus peccatorum ſpurcitiis diſponeret dominus affligi genus humanū per ſæuitiā paganorū quatenus alios ſaltem perterritos pœnæ timore aliis horrore à ſuis erroribus reuocaret, nefandæ gentis exercitus Aggarenorum loca ſuæ habitationis, tanquam de viuariis egrediens in partes Galliarum venit. Quæ videlicet gens crudeliſſima, omni humanitate poſtpoſita, vbique terrarum graſſatur, maritima quæque vltra citraq; peragrando demoliens tandē prouinciā Narbonenſem venit, Vbi deuaſtans omnia ſuo imperio Chriſti abolito nomine intendebat eā ſubiugare: Chriſtiani vero, quia mari & Alpibus cingebātur, exterriti, derelictis ciuitatibus & oppidis ſuis, miſerabile viſu, ad montana confugiebant vt barbarorū manus poſſent effugere, cumq; gens barbara longe, lateq; ſuæ ſedis crudelitatē extenderet, ita in ſolitudinem redegit pene totam regionē vt in heremi vaſtitatem loca prius deſiderabilia conuerſa viderentur, vrbes etiā nobiliſſimas terræ & ſolo coæquans, caſtella depopulans oppida ſubruens, ouiliaq; Domini euertens non minimas Chriſtianorum ſtrages dedit. Num volētes illorum ferocitati reſiſtere Chriſtiani duces extremi armiſque potentes nobiliſſimi viri omnes ſub gladio Sarraceno occubuerunt. I.

ET cum iam nullus pene locus ſupereſſet in terris, nec in mari, quem nefandorum hominum rabies non deuaſtaſſet, ſanctam Lerinenſem inſulam inuadere feſtinant: erat enim in eadem Inſula à longis retro temporibus domus Religionis, quæ retinens maximum examen monachorum, præter cæteras longe lateque diffuſas omni ſanctitate, famaque celeberrima circumquaque rutilabat, eo quippe tempore cœnobio Lerinenſi præerat vir per cuncta laudabilis ſanctus Porcarius Abbas, qui ſanctam congregationem illam in diuino opere inſtruebat verbis & informabat exemplis, quæ congregatio in tantum ſub beati viri diſciplina ſanctitate profecit: vt omnes prouinciæ Galliarum clerici Epiſcopum, monachi ſibi poſcerent Abbatem in Inſula Lerinenſi. Igitur cum gens Aggarenorū furiens oēm depopulaſſet prouinciam, plurimiſq; pro Chriſti nomine trucidatis, Angelus domini per dies decē præueniens apparuit in ſomnis S. Porcario dicens, Surge velociter & occulta venerandas reliquias, quas in hac ſacra II.

S. Porcarius Abbas Lerinenſis.

Angelus apparet S. Porcario.

ſacra Inſula decreuit dominus per multa tempora obſeruandas. Futurũ eſt enim vt hic locus à feris barbaris violetur & ſanguine Monachorũ conſecretur, qui ipſum ſanctificarunt ſuis orationibus, vigiliis, abſtinẽtiis, & ſacroſancto ſacrificio ſalutari. Cõforta igitur & confirma fratres tuos ne exterriti deficiant à fide & amittant vitã æternã quæ præparata eſt vſq; ad mortẽ legitime certantibus pro ſui nominis cõfeſſione. Euigilans vero B. Porcarius vidit præclarã, perlucidamq; flammã ignis ad cælũ vſq; conſcendere, ex quo perpendens verã eſſe quã viderat viſionẽ gaudio repletus proſternẽs ſe ante Altare B. Petri Apoſt. Lerinenſiũ incolarũ protectoris precibus & lachrymis eius patrociniũ implorabat, quatenus ſuo collegio ſuccurrere dignaretur, & ne ſuo fiduciali patrocinio & promiſſo fraudaretur. Et hoc dicto in terrã corruit.

Orat S. Porcarius pro ſuo collegio.

III. VIDENTES itaq; Monachi virũ Dei in amaritudine & fletu poſitũ proſtratũ erigunt, cauſamq; tanti doloris ſciſcitãtur. S. vero Porcarius Miſſa de Sp. S. deuotiſſime celebrata cõuocatis in capitulo fratribus ait. Annũcio vobis, amantiſſimi, gaudiũ ſempiternũ, hanc n. Inſulam elegit Deus in peculiũ ſpeciale, quã ſanctificauit & electa propagine propagauit, coluit & protexit, & ex vera vita ib. radicata per orbẽ vberes palmites ampliauit, multiplicatiſq; eius tentoriis, fecit ſuos funiculos præ cæteris monaſticis longiores. Nunc v. tanquã pius Paterfamilias ſuã vineã viſitans, quã mirifice plãtauit, Colonos aduocat vt ſtolas ſuas abluãt in ſanguine ſuo, præcinctus ad miniſtrandũ vt faciat illos diſcũbere ad nuptias agni ſponſi. His ab eo prolatis mox nubes lucida apparuit ſuper oẽs qui aderãt & audierunt de nube ſinguli vocẽ clarã dicẽtẽ. Venite benedicti percipite regnũ vobis ab initio præparatũ. Aſtantibus itaq; fratrib⁹ dixit eis B. Porcarius. Viri fratres & patres benedicti, mãſuetus dominus Ieſus Chriſtus, qui propter ſuã miſericordiã dignatus eſt pro nobis pati gratis ſuſcipiens ſeruitutẽ, munditiã & confeſſionem, quã ſibi diuturnis temporibus abſtuliſtis: vt vos triplici munere benedicat immaculatiq; libere ſequamini agnũ ſine macula pro noſtris criminibus immolatũ ad ſuã immarceſſibilẽ gloriã per martyrij palmã vos inuitat. Ne paueatis igitur, quinpotius cõfortentur corda veſtra in domino ad ſuſcipiendum martyriũ, vt ad æternam beatitudinẽ peruenire poſſitis ſine fine manſuri. Poſt dies n. decẽ circundabũt nos inimici fidei Chriſtianæ, qui vt audiſtis quãplurimos hinc inde innocentes trucidarũt. Ideo excutite à cordibus veſtris ſordes carnis, vt immaculatos vos offeratis domino Ieſu Chriſto. Tunc v. ſinguli cœperunt præ gaudio lachrymari feruentiſſime ad martyriũ aſpirantes, quibus dicit S. Porcarius, occultemus venerabiles reliquias, ne à ſacrilegis contingantur, quod cum factũ eſſet, iterũ dixit eis, ſunt inter nos vt non ignoratis ſexdecim pueri & triginta ſex adoleſcẽtes, qui ſi ducti fuerint à prophanis dubito ne blanditiis ſiue terroribus ſeducantur, quos cõſulo mittamus ad Italiam, vt ceſſante hac furenti calamitate redeant & reædificent hoc ſacrum Monaſteriũ Lerinenſe & reuerenter colant occultatas reliquias. Quod cũ ab omnibus approbaretur iterũ exhortans dixit eis. Examinate vos ſedulo & ſi quenquam ex vobis cognoueritis formidare martyrium, cedat cũ pueris, ne deficiat in extremis, grandis n. eſt carnis animæq; diſtinctio.

Annunciat martyrium fratribus.

Vox de cælo ſuper monachos.

Occultantur reliquiæ.

Mittunt ſexdecim iuuenes & 36. adoleſcẽtes monachos ad Italiam.

IV. CVMQ; ſe ſcrutaſſent, biduo diligenter reperti ſunt quingenti & quinq; qui ſolido animo ad ſuſcipiendum Martyriũ pro Chriſti nomine ſunt accincti. Qui ſe crebris orationibus præparantes feruenti animo ad martyriũ anhelabant. Dum autem ſacramentis Eccleſiaſticis ſe munirent, cognouerunt duos ex ipſis iuuenes plurimum formidare, quorũ vnus Columbus & alter Eleutherius vocabatur, qui diſcedentes à cæteris in quodam antro prope littus Inſulæ latuerunt. Carpens itaq; gens prophana littora Inſulæ Lerinẽſis, frendet & murmurat rugiens contra ſanctos. Interim Eccleſiæ deſtruũtur, cruces confringuntur, altaria & ſacra omnia prophanãtur improbè rapientes monachos innocentes. Quibus ẽt iniecerunt plurima tormẽta vt manifeſtarent quæcumq; abſconderãt precioſa. Cumq; à ſanctis nihil præter viles veſtes, quibus ſe cõtexerant reperiſſent: Diſgregarũt à ſenioribus iuuenes plurima eis promittẽtes, ſi eorũ ritibus conſentirent, & ſi renuerent, eos diuerſis cruciatibus interficerẽt. Tunc mœror fuit ſenioribus & pauor qui piis inuocationibus & ſuſpiriis Dominũ cui ſeruiebant precabantur: vt iunioribus conſtantiæ ſpiritũ & animi fortitudinem ne deficerẽt largiri dignaretur: barbari autem in ſeniores acerbiſſimis tormentis velut rabidi canes debacchantes adhortabãtur iuuenes ne ſimili pœna occũbere paterentur: ſed mundi gloria ſecũ potirentur, quos etiam cũ ſenioribus cũ poſt blanda & aſpera argumẽta conſtãtes agnouiſſent, variis ſuppliciis ſimul occiderũt. Seruãtes autẽ ex illa ſancta caterua ſacrilegi hoſtes quatuor iuuenes robuſtos corpore & facie venuſtos ducis eorũ nauigio recluſerunt, reliquos oẽs opprobriis inſultãtes, plagis afficiẽtes, lãceis pũgẽtes, gladiis laniãtes, poſtremo geminatis vulneribus confoderũt.

Cæduntur ſancti.

V. COLVMBVS vero & Eleutherius, qui vt ſupra diximus in ſcopuloſa cauerna ſe abſconderant, videntes per foramen obliquum ſociorum animas in aere ſicut ſtellas fulgentes cũ Angelis gloriantes & ſeſe inuicẽ præſtolantes, dixit Eleutherio Colũbus, nõne vides cũ quanta gloria fratres noſtri qui modo paſſi ſũt nos expectãtes aſcẽdunt ad cęlũ? eamus ergo & nos vt cũ eiſdẽ laureati cõſcendamus ad Dominũ. Eleutherio exire reluctante poſiluit ab antro Colũbus qui illicò martyriũ cateruæ aſſociãdus detrũcatus eſt. Cũq; trucidaſſet gẽs prophana monachos viros innocẽtes & eorũ furor adhuc ferueret ad malũ, Eccleſias omniaq; ſacra ędificia Lerinẽſis Inſulę fũditus euerterũt ſoloq; æquarũt, lapides & colũnas ſanctuarij miro modo fabricatas cõminuentes in ignominiã Chriſti & fidei catholicæ in mare proiecerũt.

Videntur animæ eorũ cælos penetrantes.

Excidium monaſterij Lerinenſis.

VI. QVI poſtquam rabies eorũ derelictis omnibus quieuiſſet nauigantes inde peruenerunt ad locum cui nomen Agathon, vbi captiui quatuor illi monachi obtinuerunt vt naturæ ſatisfacerent è nauigio in terrã deſcendere, qui nemoris cõdenſi latebras intrantes per vmbroſa conuallia non ſine diuino nutu aufugerũt, totaq; nocte per ſecreta nemora ambulantes ad locũ qui Ara lucis dicitur peruenerunt. Quo in loco paruũ nauigiũ prope littus maris reperientes & aſcendentes ſacrã Lerienſem Inſulã circa aurorã intrauerunt. Cernentes autem tantorũ patrũ venerabilia corpora, tot tantiſque vulneribus confoſſa, & valde lacerata, quis enarrare valeat, quos gemitus, quas lachrymas, quæ ſuſpiria ab imis viſceribus emittebant? Mœrebant enim cordibus, cur vna ſimul cum illis beatiſſimis coronari gloria martyrij nõ meruiſſent, vnde lugubres voces amaroſq; gemitus alter ad alterũ emittere & iterum reuocare non ſinebãt. Eleutherius v. percipiens mœrentiũ voces ab antro proſiliit cognitiſq; fratribus iterũ lachrymæ, iterũ gemitus, incredibile dictu, ſuper occiſorum monachorum crudelem mortem renouantur, pœnitebat enim ſe ad gloriæ palmam cum illis ſicut potuerat cum Columbo non perueniſſe. Sed prouidentia diuina eum ſuperſtitem ſeruari voluit, vt eo ſuperſtite & ſciente poſteriſq; reuelante celebranda ſemper, ſicut dignum eſt, paſſio ſanctorum & feſtiua in æuum coleretur.

VII. CVM v. lux oriente ſole terris reddita eſſet, ecce bauinarum. i. auiũ maritimarum innumerabilis multitudo in aëre ſuper Inſulã expanſis alis obũbrans volitabat, quæ voces quaſi flebiles emittendo in tantorũ patrũ occiſione perſiſtebat, veluti ſi exequias agere voluiſſent, donec ſanctorũ corpora fuẽre tumulata. Superſtites miſeri monachi vna cũ viro Dei Eleutherio poſt lacrymas & gemitus perſoluentes exequias modo & honore quo poterant parentãtes, ſuper tã pio flebiliq; exitio fratrũ ſuorũ, ſacrata eorũ corpora, tumulis in Inſula cõdiderũt deinde ſacrã Inſulã cuſtodẽ venerabiliũ talentorũ ſolitariã non ſine lacrymis, vt credi poteſt, relinquẽtes Italiã ad ſocios requirẽdos petierũt: vbi Romæ Sum. Pontifici ſignificarunt ſanctorũ monachorũ necẽ & cęnobij Lerinenſis ruinã. Paſſi ſunt autẽ ſancti iſti martyres circa an. Domini triginta ſupra ſeptingẽtos pridiè Non. Aug. Euolutis a. poſt hoc exitiũ aliquibus annorũ curriculis & per potentiã Francorũ expulſis à prouincia barbaris vir Domini Eleutherius euerſũ Lerinenſe Monaſteriũ cũ cæteris monachis ab Italia venientibus procurarũt reſtaurari & in priſtinũ ſtatũ redigi. Veneremur ergo & nos hodie dilectiſſimi, hos martyres patres noſtros qui ad hãc gloriã ieiuniis, vigiliis & orationibus ſacrificioq; ſalutari ſacrã Inſulã extulerũt & ſanctificarũt, vt de ea dici poſſit, ô quã glorioſa dicta ſũt de te ciuitas Dei! & ſanctis operibus ſe quẽdo Dominũ celebrẽ per totũ mundũ vbi Chriſtiana religio colitur, reddiderunt, celebremus hũc diẽ puro corde in hymnis & vocibus iucunditatis deprecando Dominũ vt ſuffragantibus nobis meritis ipſorũ præmia æterna in eorum ſocietate fęliciter conſequamur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Aues mariuę iuſta perſoluunt.

De S. Hippolyto martyre, Concordia nutrice eius, atque aliis 19. è familia S. Hippolyti, videat Lector Gesta S. Laurentij martyris 10. Augusti.

Ann 340.

S. CASSIANI MARTYRIS HISTORIA, A QVODAM ANTIQVO SCRIPTORE EX PRVDENTIO PROSA reddita, cuius quidem Beda venerabilis meminit in prologo in vitam S. Felicis Nolani, sed nomen eius non exprimit, sicut nec peruetustus Codex MS. vnde hæc descripsimus.

I. PRVDENTIVS, sicut notum est, vir religiosus fidei dogmata poematis etiam iucunditate commendans, & hoc quoq; ad cultum religionis adiungens, vt ante cessorum Marty. ũ certamina sacra percurreret: adorandam Cassiani martyris passionem sub hoc ordine voluit ad posteritatis memoriam peruenire. Quã ideò visum est communi sermone describere, vt quæ tenentur libris, recenserentur & populis, & scientiæ nota doctorum, auribus quoq; omnium nõ essent ignota fidelium. Cuius ideò in præsenti lectione no... [illegible] ...m est, vt passionem sancti martyris Cassiani, quam traditione colimus, tanti quoq; viri commendatã authoritate credamus. Nam licet merita eius virtute prodantur, & Dominus noster sanctum suum quotidiana eius operatione glorificet: nunquam tamen religiosus vir Prudentius passionis eius ordinem per se voluisset agnosci, nisi fidẽ oportuisset adhiberi. Scripsit ergò sermone competenti, dum apud Cornel. j Forum S. Cassianum, venerabili tumulo aduolutus, oraret, erectos ad cęlum oculos suos, in huiusmodi imaginem martyris incidisse, in qua ipse esset laceratus omnibus membris, plagis mille perfossus, minutis rupta cute vulneribus, & circunstantes pueri stylis patuulis mẽbra fodientes. In quo dum miratus esset aspectu, dixisse custodem: Hospes, non est fabula, quod cernis. Historia est, quæ libris tradita, monstrat vetusti temporis veritatem. Magister hic pueros paruulos literis imbuebat, doctus notis breuibus verba comprehendere. In quem discipulorum suorum ira propterea, quod ad discendum cogebantur, exarsit. Non enim latet, quanuis vtilia sint scientiæ bona, dura tamen semper esse infantiæ.

Passionem sancti martyris traditione colimus.

Cur discipulis exosus sit factus magister Cassianus.

Impius persecutor sanctum martyrem pueris tradit lento cruciatu necandum.

DVM ergò eodem tempore catholica fides persecutorum tempestate laboraret, B. Cassianus est productus ad medium, vt posse qui cum persecutoribus colere impia sacra noluisset. A quo cum esset quæsitum, quid artis, aut quid haberet officij, responsum est, quòd pueros literis erudiret. Statim ergò à persecutore, quẽ spreuerat, ipsis pueris, quos in se exasperauerat castigando, per sententiam animi furentis addictus est, vt ipsi in magistri sanguine, cum corporis eius laceratione, sæuirent. Durus, inquit, discipulorum suorum & seuerissimus doctor, eorum, quos terruit, feritate cruciетur. Statuitur ergò spoliatus vestibus, manibus post tergum ligatis, circunstante armato stylis agmine puerorum: qui quantum dum discerent, doluêre, tantum ea accepta libertate sæuirent. Itaq; in faciem & ad caput magistri tabulæ & buxa cerata franguntur, & præacutis stylis confessor Christi nunc foditur, nunc cæcatur: & aliis summa vulnera, aliis altiora figentibus, dum leuiores manus grauiores fiunt, morte dilata, humili confessor voce precabatur, vt essent viribus fortiores, & annos virtute transcenderent, vt ætatis infirmitatem suppleret sæua crudelitas, & se velocitas amaritate mortis absolueret. Sed illi non contenti sola feritate tortoris, sic magistri sui vulneribus illudebant: Tu armâsti manus nostras, & ferrum hoc, quod gerimus, tu donâsti. Duriores reddimus, quàm sensimus, plagas, & in te districtionem, accepta libertate, punimus. Tandem pius Deus martyris sui tormenta miseratus, mortis vincula dissoluit, & per venas totius corporis sanguis effusus, piam animam Creatori scutum reddidit & coronam. Per Christum Dominum nostrum. II.

Videtur locus mendosus.

An. 570.

VITA S. RADEGVNDIS REGINÆ DVOBVS LIBRIS COMPREHENSA: QVORVN PRIOREM SCRIPSIT FORTVNATVS EPISCOPVS: posteriorem * Bandominia ad Abbatissam Didymiam, supplens ea, quæ à Fortunato erant prætermissa: cuius posteriorius stylum, vbi expedire visum fuit, nonnihil elimauit Fr. Laur. Surius. Fuit autem ea Bandomina S. Radegundis æqualis, & monasterij eius monacha vel sanctimonialis.

** Bandonivia.*

13. AVGVS

Coronari ex meritis

PROLOGVS FORTVNATI.

REDEMPTORIS nostri tantum diues est largitas, vt in sexu muliebri celebret fortes victorias, & corpore fragiliores, ipsas reddat fœminas virtute mentis inclytæ gloriosas. Quas habentes nascẽdo mollitiem, facit Christus robustas ex fide: vt quæ videntur imbecilles, dum coronantur ex meritis, à quo efficiuntur fortes, laudem sui cumulent creatoris, habẽdo in vasis fictilibus thesauros cœli reconditos. In quarum visceribus cum suis diuitiis ipse Rex habitaturus est Christus. Quæ mortificantes se sæculo, despecto terræ cõsortio, defæcato mundi contagio, non confidentes in lubrico, non stantes in lapsu, quærentes viuere Deo, ad gloriam redẽptoris sunt copulatæ paradiso. In quo est pariter numero, cuius vitæ præsentis, cursum, licet sermone priuato, ferre tentauimus in publicum: vt cuius est vita cum Christo in gloria, memoria relata celebretur in mundo.

** Berthario.*
** for. altitudinem.*

BEATISSIMA igitur Radegundis, natione barbara, de regione Turinga, auo Rege Basino, patruo Herminefrido, patre Rege * Berchario: quo * altitudo sæculi tangit Regina de germine, celsa licet origine, multum celsior actione. Quæ cum suis parentibus breui commanens tempore, tempestate barbarica Francorum victoria regione vastata, vice Israëlitica exit & migrat de patria. Tunc inter victores, cuius esset præda regalis puella, fit contentio de captiua: & nisi reddita fuisset transacto certamine, in se Reges arma mouissent. Quæ veniens in sortem præcelsi Regis Clotarij, in * Vitomandensem ducta, Atheias in villa resexui, inter opera reliqua fit ex barbaris literata, frequenter loquens cum paruulis, si conferret sors temporis, martyr fieri cupiens. Indicabat adolescens iam tunc merita senectutis, obtinens pro parte, quod petiit. Deniq; dum esset in pace florens Ecclesia, ipsa est à domesticis persecutiones perpessa: iam tunc id agens infantula, vt quicquid sibi remansisset in mensa, collectis aliis paruulis, lauans capita singulis, compositis sellulis, porrigens aquam manibus, ipsa inferebat, ipsa miscebat infantulis: hoc etiam præmeditans cũ Samuele paruulo clerico, facta Cruce lignea, præcedentem subsequens psallendo ad oratorium grauitate matura. Simul Parvuli properabant: ipsa tamen cum sua veste pauimenta nitidans, circa altare verò cum facitergio iacentem puluerem colligens, foris cum reuerentia recondebat potius, quam verrebat. LIB. I. I.

Adhuc puella fert persecutiones, & miram exercet pietatem

Facitergiũ, pro sudario

II. QVAM præparatis expensis, cum voluisset Rex prædictus accipere, Betarcham ab Atheias nocte cum puellis elapsa est. Deinde Suessionis cum eam direxisset, vt in Reginam eligeret, fugit, euitans pompam regalem, nè sæculo cresce-

lo cresceret. Sed cui debebatur, & humana gloria non mutatur. Nubit ergò terreno principi, nec tamen separatur à cœlesti. At dum sibi accessit sæcularis potestas, magis quàm permitteret dignitas, se plus inclinauit voluntas, subdita semper Deo, sectans monita sacerdotum: plus participata Christo, quàm sociata coniugio. Illo verò sub tempore tentamus patefacere de multis pauca, quæ gesserit. Igitur iuncta principi, timens nè à Deo degradasset, cum mundi gradu proficeret, se cum sua facultate eleemosynæ dedicauit. Nam cum sibi aliquid de tributis accideret, ex omnibus, quæ venissent ad eam, ante dedit decimas, quàm recepit. Deinde quod superetat, monasteriis dispensabat: & quo ire pede non poterat, misso munere circuibat. A cuius munificentia nec ipse se abscondere potuit Eremita. Sic, nè premeretur à sarcina, quod acceperat, erogabat. Apud quam nec egeni vox inaniter sonuit, nec ipsa surda præteriit, sæpè donans indumenta, credens, sub corporis veste, Christi se membra tegere: hoc se reputans perdere, quicquid pauperibus non dedisset.

Clotarius rex eam inuitam ducit vxorem. Largæ eius eleemosynæ.

II. Adhuc animo tendens ad opus misericordiæ, Atheias domum instruit: quo, lectis cultè compositis, congregatis egenis, fœminas ipsa lauans in thermis, morborum curans putredines, virorum capita diluens, ministerium faciés, quos anteà lauerat, eisdem sua manu miscebat, vt fessos de sudore, sumpta potio recrearet. Sic deuota fœmina, nata & nupta Regina, palatij domina, pauperibus seruiebat ancilla. In mensa verò suboccultè, nè cognosceretur ab aliquo, anteposito cum legumine ferculo, inter epulas Regum, more trium puerorum, faba vel lenticula delectabiliter vescebatur. Decursum verò decantando, etsi sederet in prandio, excusans se Regi aliquo casu, vt Deo redderet debitum, se subducebat conuiuio, quo egressa, Domino psalleret, & curiose requireret, quali cibo pauperes foris refecissent. Itidem nocturno tempore, cum reclinaret cum principe, rogans se pro humana necessitate velle consurgere, & leuans, egressa cubiculo, tandiu ante secretim orationi incumbebat, iactato cilicio, vt solo calens spiritu, iaceret gelu penetrata, tota carne præmortua: non curans corporis tormentum mens intenta paradiso, leue reputans quod ferret, tantum nè Christo vilesceret. Indè regressa in cubiculum, vix tepefieri poterat vel foco, vel lectulo. De qua Regi dicebatur, habere eum potius iugalem monacham, quàm reginam. Vnde & ipse irritatus, pro bonis erat asperrimus. Sed ipsa pro parte leniens, pro parte tolerabat modestè rixas illatas à coniuge.

Mira humilitas & humanitas. Dan. 1. Vide sub[illegible] ne [illegible]. N[illegible] precat[illegible].

III. Diebvs verò Quadragesimæ satis est scire, qualiter se redegerit inter vestes regias singulariter pœnitentem. Igitur appropinquante ieiunij tempore, ad religiosam monacham, nomine Piam, mittebat, cui ad sanctum propositum illa dirigebat veneranter in linteo sigillatum cilicium. Quod sancta induens, ad corpus per totam Quadragesimam subter vestem regiam, dulcem portabat in sarcinam. Transactis autem diebus, similiter sigillatum retransmittebat cilicium. Si autem Rex deerat, quis credat, qualiter se orationi diffundebat, qualiter se tanquam præsentis Christi pedibus alligabat, & quasi repleta deliciis, sic longo ieiunio satiabatur & lachrymis? Cui, despecto ventris edulio, tota refectio & tota fames erat in Christo. Illud qua pietate peragebat solicite, vt quæ per oratoria vel loca venerabilia tota nocte perlucerent, candelas suis manibus factas, iugiter ministraret? Pro quarum mora serotina, dum sibi nunciaretur tarde, quod se ad mensam Rex quæreret, circa res Dei dum satagit, rixas habebat à coniuge: ita vt multis vicibus princeps per munera satisfaceret, quod ei per linguam peccasset. Ad cuius opinionem si quis seruorum Dei visus fuisset per se vel per alium vocatus occurrere, videres illam cælestem habere lætitiam. Et hora noctis decursa, cum paucis pergens & intimis per niuem, lutum vel puluerem aqua calida parata, ipsa lauabat & tergebat veneranda vestigia, ac resistente seruo Dei, ei propinabat in patera. Sequenti die domus curam commendans creditariis, ipsa se totam occupabat circa viri iusti verba, circa salutis instituta, circa despiciendi mundi intuitum, & vitæ cælestis commercia retentabatur per dies. Quem videns lætificata, remuneratum relaxabat ipsa tristis ad propria.

Tota Quadragesima vtitur cilicio. Ieiunio satiatur & lachrymis. Seruos Dei mire veneratur.

V. Illvd quoq; quam prudenter totum pro sua * parte prouidebat in pondere? Quoties quasi mafortem nouum linteum, auro vel gemmis ornatum, more vestiebat de barbaro, à circunstantibus puellis si laudaretur pulcherrimum, indignam se adiudicans tali componi linteolo, mox exuens se vestimento, dirigebat loco sancto, quisquis esset in proximo, & pro palla ponebatur diuino super altario. Qualiter verò si quis pro culpa criminali, vt assolet, à Rege deputabatur interfici, sanctissima Regina moriebatur, cruciabatur, nè designatus reus moreretur in gladio? Qualiter concursabat per domesticos fideles seruientes & proceres? Quibus blandimentis mulcebat animum principis, donec mitigata ira Regis, vnde processerat fons mortis, indè curreret vox salutis?

** salute. Anxie intercedit pro morti adiudicatis.*

VI. His igitur beatis actibus occupatam, in tantum prouexit diuina clementia, vt etiam adhuc in palatio laicam, Domino largiente, declararentur per eam miracula. Denique in Perona villa post prandium dum ambularet [illegible] h[illegible] rtum sanctissima, rei retrusi pro crimine, succurri sibi succlamabant, vociferantes de carcere. Ipsa quid esset interrogat: mentiuntur ministri, quod mendicorum turba quæreret eleemosynam. Credens hoc illa, transmittit qui indigebat inopia. Interea à iudice compelluntur tacere, qui tenebantur in compede. Cum verò nox superuenisset, dum solitum [illegible] cursum diceret, fractis vinculis soluti, occurrunt Sanctæ de carcere. Quo cognito, reos se viderunt, qui Beatæ mentiti sunt, dum qui rei fuerant, de catenis soluti sunt. Et quoniam frequenter aliqua occasione, diuinitate prosperante, [illegible] sus cedit ad salutem, vt hæc religiosius viueret, frater interficitur innocenter. Directa igitur à Rege, veniens ad beatum Medardum Nouiomum, supplicat instanter, vt ipsam mutata veste Domino consecraret. Sed memor dicentis Apostoli, si qua ligata sit coniugi, ne quærat dissolui: differebat Reginam, nè veste tegeret monacham. Adhuc beatum virum perturbant proceres, & per basilicam grauiter ab altario retrahebant, nè velaret Regi coniunctam, nè videretur sacerdos, quod præsumeret principi subducere Reginam, non publicanam, sed publicam. Quo sanctissima cognito, intrans in secretarium, monachæ veste induitur: procedit ad altarium, & beatissimum Medardum his verbis alloquitur: Si me consecrare distuleris, & plus hominem quam Deum timueris, de manu tua pastor ouium animam requirat. Quo ille contestationis concussus tonitruo, manu superposita, consecrauit diaconam.

Soluuntur compediti [illegible] Reginæ [illegible]. [illegible] Cor. [illegible]. [illegible] monacha [illegible] [illegible].

VII. Mox indumentum nobile, quo celeberrima die solebat, pompa comitante, Regina procedere, exuta ponit in altare, & oblatis gemmis, ornamentis, mensam diuinæ gloriæ ter denis onerat per honorem. Circulum auri ponderatum, fractum dat in opus pauperum. Similiter accedens ad Cellam S. * Nimeris die vno, quo se ornabat felix Regina composite, sermone vt loquar barbaro, * stibionem, camisias, manicas, cofias, fibulas, cuncta auro, quædam etiam gemmis exornata per circulum, sibi profutura sancto tradidit altario. Inde procedens ad Cellam venerabilis Daddonis, die, quo debuit ornari præstanter in sæculo, quicquid induere poterat, census diuite fœmina, Abbate remunerato, totum dedit cœnobio. * Aequiter sancti Gundulphi, post facti Metis Episcopi, progressa receptaculo, non minori laboratu nobilitauit Sinergium. Hinc felici nauigio Turones appulsa, quæ suppleat eloquentia, quantum officiosam, quàm se monstrauerit munificam, quid egerit circa S. Martini altaria, templi basilicam, flens, lachrymis insatiata: singula iacens per limina? Vbi Missore vocato [*alias misso Renocato*] vestibus & ornamento, quo se clariori cultu solebat ferre in palatio, sacra composuit altaria. Hinc cum in vicum Condatensem, quo gloriosus vir Martinus, & Christi satis intimus * sanator migrauit à sæculo, ancilla Domini peruenisset, dedit non inferiora, Domini crescens in gratia. Hinc cum in villa Seindas Pictauo territorio, iuxta prædictum vicum decenter accederet, itinere prosperante, qualiter se gessit per singula, quis numeret infinita? Namque in mensa sub sladone silgineum panem absconsum, vel hordeaceum, manducabat occultè, sic vt nemo perciperet. Nam ex illo tempore, quo beato

*Eius munera liberaliter ecclesiis donata. * Eumeriæ. * scapione. * Atq; ter. * f. senator.*

Medardo

** infirmitatem.*

Nota mirā abstinentiā in tanta regina.

a Oblationes dicit hostias, vt vulgo vocant.

Medardo consecrante velata est, vsq; ad * finem, præter legumen & olera, non pomum, non piscem vel ouum, vel aliud quid edit. Potum verò, præter aquam mulsam atq; pyratium, non bibit: non vini puritatem, non medi decoctionem, ceruisiæq; turbedinem. Tunc more S. Germani, iubet sibi molam secretissimè deferri, ex qua tota Quadragesima, in quantum quatriduana refectio postulauit, sua manu commoluit. Oblationes a etiam suis manibus faciens, locis venerabilibus incessabiliter dispensauit.

Vide humilitatem & officia summæ humanitatis.

Luc.10.

Luc.10.

Ergo quia apud sanctam non minus vsus misericordiæ, quàm erat concursus de plebe: nec deessent qui peterent, nec deficeret quæ donaret, mirandum, vt omnibus satisfaceret, vnde thesauri tot exuli, vnde tot diuitiæ peregrinæ, Quanta expendebat diurna redemptio, quæ sola sciebat, quæ petentibus deportabat? Nam præter quotidianam mensam, qua refouebat matriculam, duobus semper diebus sabbati, quinta & sabbato, balneo parato, ipsa succincta de sabano, capita lauans egenorum, defricans quicquid erat crustæ, scabiei, tineæ, nec purulenta fastidiens, interdum & vermes extrahens. Purgans cutis putredines, singulatim capita pectebat ipsa, quæ lauerat. Vlcera verò cicatricum, quæ cutis laxa detexerat, aut vngues exasperauerant, more Euangelico, oleo superfuso mulcebat morbi contagium. Mulierum verò descendentium in tinam, ipsa cum sapone à capite vsq; ad plantam membra singula diluebat. Egredientibus exindè, si cui veterata indumenta inesse conspiceret, tollens rasa, noua reddens, ante pannosos, faciebat cultos venire ad prandium. Quibus congregatis, ministerio parato, ipsa aquam siue mappam singulis porrigebat, & inualidis ipsa manus pariter & os tergebat. Hinc tribus ferculis illatis, farcitis deliciis, stans ante prandentes ieiuna, præsens conuiuis ipsa incidebat panem, carnem vel quicquid apponeret. Languidis autē & cæcis non cessabat cibos cum cochleari porrigere. Hoc præsentibus duabus adspicientibus, sed se sola seruiente, vt noua Martha satagebat, donec purulenti fratres læti feruerent conuiuiis. Tunc illa remouens se loco, vt ablueret manus, iam bene culto conuiuio, tota gratificabatur, si quid audiret fremitus: iubebat tamen, vt sederent, donec vellent assurgere. VIII.

Officiosissimè tractat leprosas.

Venerabili vero omni Dominico die hoc habebat in canone vel æstate, vel hyeme, vt pauperibus collectis, IX.
primum merum sua manu de potu dulci porrigeret, puellæ postea committens, vt omnibus illa propinaret: quia ipsa festinabat ad orationem recurrere, quò & cursum consummaret, & sacerdotibus ad mensam inuitatis occurreret: quos adhuc regali more, ad propria cum redirent, sine munere non laxaret. Hanc quoq; rem intremiscendam qua peragebat dulcedine? Cum leprosi venientes signo facto se proderent, iubebat adminiculæ, vt vnde vel quanti essent, pia cura requireret. Qua sibi renunciante, mensam parari iussit, itemq; cochlearia, cultellos, cannas, potum & calices. Sola subsequente, intromittebantur furtim, quo eos nemo perciperet. Ipsa tum mulieres, variis lepræ perfusas maculis comprehendens in amplexibus, osculabatur vultus, toto in Deo diligens animo. Deinde mensa posita, ferens aquā calidam, facies lauabat, manus vngens & vlcera, & rursus administrabat ipsa, pascens per singulas. Recedentibus præbebat auri vel vestimenti, vix vna teste, munuscula. Ministra tamen præsumebat, etsi non sine blandimentis, sic appellare sanctissimam: Domina, quis te osculabitur, quæ sic leprosos amplecteris? Illa respondebat beneuole: Verè si me non osculeris, hinc mihi cura nec vlla est.

Nota vim S. Crucis. Frigoreticus pro febricitante. Morbidos sanat.

Qvæ tamen, præstante Deo, diuerso fulsit miraculo. Deniq; si quis pustulæ desperaret de vulnere, offerebat ministra sanctæ folium pampini, mentiens sibi opus hoc esse. Sicq; vix obtento signaculo, portabat ad desperatum: vulneri superpositum mox occurrebat remedium. Itidem frigoreticus qui venisset, aut languens, dicens in somnis se vidisse, vt pro sua salute fœminæ sanctæ occurreret: offerebat candelam alicui ex ministris. Qua accensa per noctem, morbus accipiebat mortem, morbidus sanitatem. Quoties autem cognouit decubantem in lectulo, portans poma peregrina, dulce simul & calidum, reficiebat ægrotum: & qui nec decimo iam die aliquid percepisset cibi, ipsa mox administrante, languidus accipiebat cibum pariter & salutem. Quod tamen ipsa imperabat, ne quis proferret in fabula. X.

Nota in tāta fœmina tam raram abstinentiam

**piracium.*

Eius aridissima sitis

Lectus

Paupertas.

Humilitas.

Tanta verò congressio populatis extitit die, qua se sancta deliberauit recludere, vt quos plateæ non caperent, ascendentes tecta complerent. Quid autem sanctissima ieiunij, obsequij, humilitatis, charitatis, laboris & cruciatus frequenter indepta sit, si quis cuncta percurreret, ipsam prædicaret non tam confessorem, quam martyrem. Ergò venerabilem præter diem Dominicum, fuit sacratissimæ omnibus diebus ieiunium, lenticulæ vel oleris propè ieiuna refectio: non autē piscem, vel pomum, nec ouum habens in edulium. Panis verò deliciarum, siliginis fuit aut hordei, quem absconsum sub iladone sumebat, nè quis perciperet. Fuit etiam potio, aqua, mulsum * pyratium, sed modice libata sitibunda potatio. Prima Quadragesima, qua se reclusit in cellula, donec fuisset transacta, panis non sumpsit cibaria, nisi die Dominico tantum. Radices herbarum aut olera de malua, sine olei gutta, sine sale composita sumebat in cibum: verum ex aqua toto ieiunio nec sumens duo sextaria. Hinc tanta siti laborabat, vt faucibus desiccatis, vix psalmū diceret arida. Cilicium etiam habens ad corpus pro linteo iugiter, cursum decantans peragebat vigilias: ante se cinere strato, superiecto cilicio, vtebatur pro lectulo. Ipsa eam requies fatigabat, cui parū videbatur hoc sustinere corpusculum. Non illam aliquando mollis pluma fulciuit, neq; linteaminis nitor instruxit. Manicam, qua brachium indueret, non habebat, nisi quod de caliga sua sibi duas fecit manicas. Sed ita se tractabat, vt hæc nec Abbatissa sentiret. XI.

Quadragesimis scilicet Mariæ virginis S Petri & Aduentus Dominici.

Vilitate seruitij se sensit nobilitari.

Adhvc monachabus omnibus soporantibus, calceamenta tergens & vngens, transmittebat per singulas. Aliis Quadragesimis aliquid relaxans, quinta feria sumebat, deinde die Dominica. Nam & reliquo tempore, præter dies Paschales ac summæ festiuitatis, donec infirmitas permisit, in cinere & cilicio semper vitam duxit austeram, prius se leuans, vt psalleret, quàm cōgregatio surrexisset. Nam de officiis monasterialibus nihil sibi placuit, nisi prima seruiret: & ipsa se castigabat, si bonum fecisset post alteram. Ergò suis vicibus scopans monasterij plateas simul angulos, quicquid erat fœdum purgans, & ante se sarcinas, quas alius horreret videre, non abhorrebat euehere. Secretum etiam opus purgare non tardans, sed occupanter ferens fœtores stercorum, credebat se minorem sibi, si se non nobilitaret seruitij vilitate: ligna supportans brachiis, focum flatibus & forcipibus admouens, calens nec læsa se retrahebat. Extra suam hebdomadam infirmantibus seruiens, ipsa cibos decoquens, ægrotis facies abluens, ipsa calidum porrigens, visitabat quas fouebat, ieiuna rediens in cellulam. XII.

** pro ægrotantibus.*

Illvd quoq; quis explicet, quanto feruore excitata ad coquinam concursitabat, suam faciens septimanam? Deniquè nulla monacharum de posticio, nisi illa, quantum ligni opus erat, sola ferebat in sarcina. Aquam de puteo trahebat, & dispensabat per vascula. Olus purgans, legumen lauans, focum flatu viuificans, & vt decoqueret escas, satagebat exæstuans. Vasa de foco ipsa leuans, discos lauans & inferens. Hinc consummatis conuiuiis, ipsa vascula diluens, purgans, nitidans: de coquina, quicquid erat faculentum, foras in locum designatum ferebat, ima etiam purgamina. Indè * per ægrotantes inferens necessaria, ibat non tepida. Et priusquam acciperet Arelatensem regulam, hebdomada sub transacta, sufficienter ad omnes calidam faciebat aquam, humilitate sanctissima, pedes lauans & osculās: & adhuc omnibus prostrata, deprecabatur veniam negligentia pro commissa. Itaq; post tot labores quas sibi pœnas intulerit, & ipse, qui voce refert, perhorrescit. XIII.

Qvadam vice dum sibi translatos tres circulos ferreos, diebus Quadragesimæ collo vel brachiis innexisset, XIV.

& tres catenas inserens, circa suum corpus alligasset strictius, inclusit durū ferrum caro tenera supercrescens. Et transacto ieiunio, cum voluisset sub cute clausas catenas extrahere, nec valeret, caro per dorsum atq; pectus super ferrum catenarum est incisa per circulum, vt sanguis effusus, ad extremum exinaniret corpusculum. Itidem vice sub altera iussit fieri laminam in signum Christi aurichalceam. Quam accensam in cellula, locis duobus corporis altius sibi impressit, tota carne depicta. Sic spiritu flammante, membra faciebat ardere. Adhuc aliquid grauius in se ipsa tortor excogitans, vna Quadragesimarum super austerum ieiunium, & sitis torridum cruciatum, adhuc lima cilicij tenera membra setis asperis dissipante, iubet portari aquimanile, ardentibus plenum carbonibus. Hoc, discedentibus reliquis, trepidantibus membris, animus armatur ad pœnam, tractans, quia non essent persecutionis tempora, à se vt fieret martyr. Inter hæc vt refrigeraret tam feruentem animam, incendere deliberat corpus: apponit æra candentia, stridunt membra cremantia, consumitur cutis, & intima, quo ardor attigit, fit fossa. Tacens tegit foramina: sed computrescente carne, riuus sanguinis, quod vox non prodiderat, prodebat in pœna. Sic fœmina pro Christi dulcedine tot amara libenter excepit. Hinc actum est, vt quod ipsa abdiderat, hoc miracula non tacerent.

Vide genus voluntarij martyrij.

Corpus suū adurit.

Miro feruore spiritus carnem cōcremat.

XV. ITAQVE matrona Gislahadi proceris, nomine Bella, sed longa cæcitate misertima, rogauit se de Francia Pictauos ad sanctæ duci deuote præsentiam. Quam licet tardè exoratam, sibi fecit occurrere per tetræ noctis silentia. Prostrata ad eius genua, vt dignaretur oculos eius signare, vix impetrauit. Quæ mox vt in nomine Christi signum Crucis impressit, cæcitas fugit, lux rediit, & nocturno sub tempore orbæ diu dies illuxit, ità vt tracta cum venisset, nullo ducente recederet. Item puella Fraifledis, inimico instigante dum torqueretur nequiter, sacras inter manus sanctæ, nec data dilatione, curari promeruit. Nec illud prætereatur tempus beatæ, salutem in quo præstitit. Fœmina quædam Leubila, dum vexaretur more ab aduersario grauiter, sequenti die orante sancta, noua Christi curatione, in scapula crepante cute, & verme foras exeunte, sana est reddita publicè, & ipsum vermem calcans pede, liberatam se retulit.

Signo Crucis cæcam sanat.

Curat dæmoniacam. Item alteram.

XVI. ILLVD quod gessit in secreto, proferatur in publicum. Monacha quædam toto anno in die gelida frigore, per noctem cremata igni, sex mensibus nec gressum mouens, cum iaceret exanimis, sanctæ de eius infirmitate soror altera nunciauit: & quia perinanis esset, tepidam fieri præcepit, ipsaque ægrotam facit ad se in cellulam portari, & in tepidam deponi. Hinc iubet omnes remoueri, remanente tantum sola simul ægrota cum medica ferè per horas duas. Quantum est corporis forma, à capite vsque ad plantas infirma membra contabuerant. Dehinc quo manus attingebat, fugiebat dolor de languida. Quam duæ deposuerant, exit salubris de tepida. Quæ vinum nec odorabat, accipit, bibit & reficit. Quid plura? Sequenti die, cum iam expectaretur migrare de sæculo, salua processit in publicum.

Restituit monacham penè exanimem.

XVII. ADIICIATVR laudi, quod non deperiit merito. Mulier quædam dum inimici inuasione grauiter laboraret, & vix ad sanctam potuissent hostem rebellem adducere: imperat aduersario, vt se suo cum tumore pauimento prosterneret. Mox ad beatæ sermonem se in terram deiiciens, qui timebatur, extimuit. Cui sancta plena fide dum calcasset in ceruicem, fluxu ventris egressus est. Est in rebus minimis magna gloria Creatoris. Ergò casu cum glomus, quem sancta filauerat, penderet de camera, veniens sorex vt tangeret, antequam filum incideret, mortuus in morsu pependit.

Pellit dæmonem.

XIIX. INSERATVR operi res tam digna miratione. Floreius quidam nomine homo, eiusdem sanctæ pro piscatione in mari dum satageret, oborto ventorū turbine, fluctuum surgente mole, nec tam natura sentinante, quam vnda supernergente, cum nauis plena submergeretur, in extremitate clamat: Sancta Radegundis, dum tibi obedimus, non subsidamus naufragio: sed obtine apud Deum, vt liberemur de pelago. Quo dicto, mox fugata nube, reddita serenitate, vnda cadente, prora surrexit.

Sentinante, pro, sentinā exhauriēte.

XIX. GODA puella sæcularis, post Deo monacha seruiens, dum longo sub tempore lecto flebilis decubaret, & impenso multo medicamine plus langueret, facta candela ad mensuram suæ staturæ, Domino miserante, in nomine sanctæ fœminæ, qua hora frigus speraret, lumen accendit ac tenuit. Cuius beneficio antè fugata sunt frigora, quàm esset candela consumpta.

Nota de candela.

XX. SI propter breuitatem multa prætermittimus, plus peccamus. Igitur purgatis velociter reliquis, dilato remedio, carpentarij cuiusdam vxor dum plurimis diebus energumena torqueretur, venerabilis eius Abbatissa ilocalariter dicit ad sanctam: Crede mihi, excommunico te, si intrà hoc triduum mulier hæc ab isto purgata non redditur. Dixit planè, sed fecit sanctam mulierem occultè refectionis tempore pœnitentem. Quo nè moremur, quid actum sit, altera die sancta precante, aduersarius rugiens, per aurem egrediens, inualum vasculum deserit: mulier cum marito sospes redit hospitio.

Sanat obsessam.

XXI. NEC illud prætereatur, quod est actu similimum. Rogat beatissima de loco suo euelli arborem validam lauri, & ad suam cellulam pro iucunditate transferri. Quo facto, transplantata, non adhærente radice, fit tota foliis arida. Cui Abbatissa iocularitet imputat, nisi exoraret, vt arbor terræ adhæreret, se de cibo suspenderet. Quod non inaniter dictum est. Nam foliis, sancta intercedente, ramis, radice laurus siccata, reuiruit.

Arida arbor reflorescit.

XXII. DE monachabus quædam sibi familiarior, cuius ex humore sanguis contexerat oculum, apprehensa herba absynthio, quam sancta circa pectus, vt refrigeraret, habuerat, cum super oculum posuit, dolor & cruor mox effugit, & de viriditate herbæ puritas lucis emicuit.

Curat eiusdam monialis oculum.

XXIII. REVOCETVR memoria, quod tacitum penè præteriit. Anus de rebus agens beatissimæ, cum sibi filij nascerentur, quos vt videret, mox perderet, & cogitaret sepelire mater tristis, dum pareret, exanimem infantem lachrymosi parentes iactant in sanctæ cilicium. Qui saluberrimam vestem mox vt panni nobilis attigit, ad officium vitale redit infans de funere, & rubens leuat de pallio pallor vicinus ad tumulum.

Ecce tibi cilicij eius miram vim.

XXIV. QVIS numeret mirabilia, quæ Christi misericordis operatur clementia? Anna monacha dum tantum hydropis morbo tumefacta tenderetur, vt salus esset in vltimo, & deparatæ sorores expectarent, quo momento exhalaret spiritum: visa est ei per soporem cum veneranda Abbatissa beata Radegundis in balneum sine liquore nudam iubere descendere. Deinde manu beata visa est oleum ægrotæ super caput effundere, & noua veste contegere. Quo peracto mysterio, euigilanti de sopore, de morbo nihil apparuit, ità vt nec sudaret, & intus aqua consumpta sit. Quo nouo sub miraculo non reliquit in vtero nec morbi vestigium. Nam quæ credebatur præceps deferri ad tumulum, leuatur ad cursum de lectulo: vt olei testimonio odor inesset capitis, & ventris nulla pernicies.

Hydropica curatur admirabiliter.

XXV. PROFERATVR in medium, quo gratuletur religio. Quadam vice, obumbrante iam noctis crepusculo, inter choraulas & citharas dum circa monasterium à sæcularibus multo fremitu cantaretur, & sancta duabus testibus perorasset diutius, dixit quædam monacha sermone ioculari: Domina, recognoui vnum de meis canticis à saltantibus prædicari. Cui respondit: Grande est, si delectat coniunctam religioni, audire modulationem sæculi. Ad hæc soror pronunciat: Verè domina, duo & tria hîc modo mea cantica audiui, quæ tenui. Sancta respondit: Testor Deum, me ni-

Nota, quā fuerit mundo mortua, & Deo iuncta.

me, nihil audisse modo sæculari de cantico. Vnde manifestum est, vt carne licèt in sæculo, mente tamen esset in cœlo.

Prædicetvr in laudem Christi, more beati Martini, tempore præsenti antiqui norma miraculi. Cum beatissima fœmina reclusa esset in cellula, audit fletum de monacha: & signo facto, venientem, quid illud esset, interrogat. XXVI.
Quæ mortuam sororem nunciauit infantulam, & frigidam, qua lauaretur, paratam esse iam calidam. Condolens sancta tunc imperat, vt cadauer ipsius suam deferret in cellulam. Quod sibi deportatum excepit manu propria, reclusa post se mox ianua, iubens longè discedere, nè quis sciret quid ageret. Sed quòd occultè gessit, celari diu non potuit. Inter hæc dum defunctæ exequiæ præparantur, ferè per horas septem mortuum tractat corpusculum. Sed Christo vidente fidem, cui negare non potuit, reddita prorsus salute, surgit hæc ab oratione, resurgit illa de funere: & se tunc subleuat vetula, cum surrexit infantula. Quæ tacto iterum signo, lætificata reddit viuam, quam flens acceperat mortuam.

Infantulam mortuam excitat.

Commemoretvr & illud factum per somnium. Tribunus fisci, cognomento Domolenus, die, qua sanctissima migrauit de sæculo, dum grauiter suffocationis totus languore deficeret, videbatur ipsi, quod sancta in vicum eius dignabiliter accederet. Currit, salutat, interrogat quid sancta requireret. Tunc ipsa dicit, quod ad eum ibi visendum peruenerit. Et quia votum plebis erat, vt beati Martini oratorium conderent, apprehendit Tribuni manum beatissima, dicens: Hoc loco sunt confessoris venerandæ reliquiæ: per hûc ædificare templum, quod sibi ducat dignissimum. Quale Dei mysterium! Fundamentum & pauimentum repertum est, quo basilica facta est. Adhuc in ipso sopore manum trahit per fauces eius, gulam diu deliniens, insuper & hoc dicens: Veni, vt tibi melior à Deo sanitas conferatur, & videbatur sic rogare: Per meam vitam propter me relaxes illos, quos habes in carcere. Euigilans Tribunus, refert, quod viderat, coniugi, dicens: Verè credo, quod hac hora exiit sancta de sæculo. Dirigit ad ciuitatem, vt per hoc vera cognosceret: transmittit ad carcerem, qui septem homines ibi retentos admonitus relaxaret. Redeunte transmisso, refert eam horam, qua migrauerat iusta de sæculo, & triplici mysterio, carcere relaxato, Tribuno sano reddito, ædificato templo, sanctæ probauit oraculum. Sed de beatæ virtutibus sufficiat exiguitas, nè fastidiatur vbertas: nec reputetur breuissimum, vbi de paucis cognoscitur in miraculis amplitudo. Quæ pietate, parcitate, dilectione, dulcedine, humilitate, honestate, fidei feruore sic vixerit, vt adhuc ipsam post obitum gloriosi transitus mirabilia prosequantur. XXVII

Emigrans à corpore, apparet Tribuno, eiusque morbum sanat.

Dominabvs sanctis, meritorum gratia decoratis, Didymiæ Abbatissæ Bandomina humilima omnium: Iniungitis mihi, vt opus suscipiam non minus impossibile, quam sit digito cœlum tangere: nempe vt de vita dominæ Radegundis aliquid dicere attentem. Sed isthuc ab illis exigi oportebat, qui præstant eloquentia, ita vt quicquid illis iniunctum sit, carmine copioso & facili vena vbertim explicare queant. Qui enim angusto sunt intellectu, nec habent eloquij copiam affluentem, qua vel alios reficere, vel piæ siccitatis possint inopiam temperare, ij non solum sua sponte nihil dicere appetunt, sed etiam si quid eis iniunctum sit, pertimescunt. Id quod equidem in me experior, quæ sum & animo pusillo, & intelligentia atque eloquentia pertenui. Quam vero vtile est, doctos ad dicendum procedere, tam expedit indoctis, tacere. Illi enim de exiguis norunt magnificè disserere: hi verò etiam de magnis nesciunt vel pauca proferre. Ita fit, vt quod ab aliis expetitur, id alij reformident. Cum sim ergo minimarum omnium ego minima, quam ab ipsis incunabulis ante sua vestigia peculiarem vernulam familiariter enutriuit, dum impensi muneris memor, de eius præclaris operibus etsi non omnia, saltem nonnulla commemorare aggredior, vt sui gregis auribus eius celeberrimæ vitæ præconia, etsi non condigno, deuoto tamen eloquio, sanctissimæ vestræ voluntati me obsecundante, depromantur, vestris orationibus adiuuari me peto, quæ non tam doctrinæ fiducia, quam deuotione, permoueor. Neq; vero ea, quæ vir Apostolicus Fortunatus Episcopus de Beatæ vita conscripsit, iteramus, sed ea scribenda suscipimus, quæ ille ob prolixitatem omisit. Sic enim ipse habet in libello suo: De beatæ virtutibus sufficiat exiguitas, nè fastidiatur vbertas: nec reputetur breuissimum, vbi de paucis agnoscitur in miraculis amplitudo. Itaq; diuina nobis fauente potentia, cui beata Radegundis placere studuit in sæculo, vt cum eo regnaret post sæculum, non polito, sed rustico tentamus sermone ex multis pauca eius gesta annotare.

** Bandonia.*

Pro Locis Bandominæ.

Bandomina à S. Radegunde enutrita.

Qvandoqvidem priori libro indicata est eius regia origo & dignitas, nullus ignorare potest, quemadmodũ sese gesserit, quando cum terreno principe, eodemq; coniuge, Rege præcelso Clotario, conuersabatur. Ex regali enim progenie nobile germen erupit: quodq; accepit ex genere, plus fide ornauit. Coniuncta quidem erat terreno principi nobilis Regina, cœlesti potius, quam terrena: sed & ipso coniunctionis breui tempore ità se sub coniugis specie nupta comparauit, vt Christo maiori deuotione seruiret, & hoc ageret adhuc in laico habitu, quod imitari religiosa mente appeteret, iam animo præuidens futuræ conuersationis aduentum. In ipso enim sæculari habitu iam ad religionis exempla se conformabat, & nulla huius mundi compede catenata, in seruorum Dei ministeria semper accincta erat, in redimendis captiuis solicita, in præstandis eleemosynis profulenta vt hoc solum se possidere & proprium habere putaret, quod ab ipsa pauper accepisset. Lib. I. I.

Iuncta Regi, Christo est deuotissima.
Liberalitas in captiuos & egenos.

Cvm esset adhuc cum Rege, habitu quidem mundano, sed mente in Christum intenta, (teste Domino loquor, cui etiam ore tacente pectora confitentur: cui, etiamsi lingua taceat, conscientia nihil occultat: quia quod audiuimus, dicimus, testamur) inuitata ad prandium à * Sifrede matrona, dum iter ageret, pompa comitante, fanum quoddam, quod à Francis colebatur, ab eius itinere milliario vno aberat. Illa audiens coli illud à Francis, iussit ministris, vt igni iniecto illud comburerent: iniquum censens, Deum cœli contemni, & diabolo cultum ac venerationẽ adhiberi. Vbi id Franci compeiriunt, collecta non parua manu suorum, cum gladiis, fustibus & multo satanico fremitu fanum tueri conantur. At sancta Regina immota perseuerans, & Christum in pectore gestans, equum, cui insidebat, non antè è loco promouit, quàm fanum illud profanum, euersum esset, ipsaq; orante, populus inter se mutua pace copularetur. Eo impetrato, Reginæ virtutem & constantiam omnes admirantes, Dominum benedixerunt. II.

Fanum dæmonum euertit.

Postqvam verò, diuina agente potentia, à Rege terreno pro voto discessit, dum in villa * Suades, quàm Rex ipsi dederat, resideret, primo anno conuersionis suæ vidit in visu nauem humana specie, per cuius membra omnia homines sederent: ipsa vero in eius sederet genu: audiuitq; ab eius ore vocem huiuscemodi: Modo in genu meo sedes: sed posteà in pectore meo residebis, hoc ipso futuram illius gratiam voce illa significante. Visionem eam illa secretius fidelibus suis retulit, obtestans, nè, ipsa viuente, quisquam resciret. Explicare verò quis possit, quàm fuerit in sermone cauta & circunspecta, quàm in omni actione deuota? In prosperis & aduersis, in lætis & tristibus eodem semper animo permanebat: non frangebatur aduersis rebus, non secundis efferebatur. Cum etiamnum in ea, quam diximus, villa hæreret, rumor ad eam peruenit, quod Rex vellet ipsam ad se reuocare: quippè qui tanquam magnum passus damnum, doleret se talem ac tantam Reginam permisisse à suo latere amoueri: diceretq; ipsam quoq; vitam sibi molestam fore, nisi eam ad se reduxisset. Id illa audiens, nimio terrore consternata, maiori se afficit cruciatu, cilicium asperrimum tenerrimo corpusculo inijcit, ieiunio se macerat, noctibus peruigil totam se in preces effundit, paternam despicit sedem, coniugis affectum negligit, mundi huius amorem à se prorsus excludit, optat exul fieri, nè sit à Christo peregrina. III.

Visio eius.
Animi eius magna æquabilitas.

Habebat

IIII. HABEBAT tum apud se regium quoddam ornamentum, ex auro fusile, gemmis & margaritis conspicuum, mille solidos appendens. Hoc per nonnam suam Fridouigiam, quam inter fideles proximam habebat & coniunctissimam, venerabili viro Iohanni apud castellum Cainonense incluso transmisit, petens, vt Dominum pro ipsa oraret, nè rursus ad sæculum reuerteretur: tum etiam vt vestem cilicinam ipsi mitteret, qua corpus suum excruciaret: simul etiam certiorem ipsam redderet, si quid spiritu didicisset de ea re, quam ipsa formidaret: hoc etiam addens, si Regis ea esset voluntas, se malle tolli è medio, quam iterum Regi terreno iungi, quando iam in Regis cœlestis esset admissa amplexus. Remisit autem ad eam ille vir Dei pannum cilicinum, vndè ipsa sibi interius & superius effecit indumentum. Porrò totam noctem idem vir sanctus in oratione peruigilans, ex diuino instinctu in crastinum mandauit ei, Regis quidem eam esse voluntatem, sed non permissurum Deum, vt ea fiat: antè enim Regem, Dei iusto iudicio pœnas daturum, quàm eam coniugem recipiat. Id vbi illa cognouit, animo ad tranquillitatem reuocato, ex diuina inspiratione & Christi adiutorio, Pictauis sibi monasterium construxit, Clotario Rege iubente, vt id fieret. Qua in re acceleranda diligentem ei nauarunt operam, iussu Regis, Apostolicus Episcopus Pientius & Austrapius dux. In illud monasterium sancta Regina, mundi fallaciosa blandimenta respuens, hilariter ingressa est, vt perfectionis sibi ornamenta illic compararet. Magna autem puellarum frequentia, Christo sponso immortali ibidem collecta, Abbatissam constituit: & tam seipsam, quam omnia sua illius permittens potestati, nihil sibi reseruare voluit, vt expedita per Christi vestigia cursitaret: tantoque maiores sibi opes pararet in cęlo, quanto sibi amplius de mundo subtraxisset.

Exhorret rursum terreno Regi associari.

Pictauij sibi construit monasteriũ

Fit monacha, & multas sibi adiungit.

V. IBI sane sancta illius conuersatio feruebat studio magnæ humilitatis, charitatis vbertate, castitatis splendore, abstinentiæ pinguedine: adeoque totam illic se cœlesti amori impendit, vt Deum mundo corde complectens, Christum sui habitatorem sentiret. At bonis omnibus inuidens, & humani generis inimicus diabolus, cui ne tum quidem obsequi voluit, cum adhuc in sæculo degeret, eam persequi non cessauit. Vt enim per internuncios iam didicerat, præcelsus Rex Clotarius cum filio Sigeberto Turones venit sub deuotionis prætextu, vt inde facilius Pictauos adiret, ipsam Reginam repetiturus. Qua re illa comperta, literas scripsit cum diuina obtestatione ad virum Apostolicum, Germanum Parisiensem Episcopum, qui tum cum Rege erat: easque per Proculum agentem suum, secretius misit cum xenio & eulogiis. Eas literas vbi perlegit vir Deo plenus, cum lachrymis se prostrauit ad pedes Regis apud beati Martini sepulchrum, grauiter eum obtestans, vt literis ei erat indicatum, nè Pictauum adiret. Tum Rex animo [a] commotus, intelligens Reginæ eas esse preces, pœnitentia ducitur, & malis consiliariis conatus suos imputans, seque indignum iudicans, qui talem Reginam diutius apud se haberet, itidem se prostrauit ad pedes beatissimi Germani ante S. Martini limina, orans vt à B. Radegunde veniam ipsi peteret, vt illa condonaret, quod in eam, à malis consiliariis persuasus, peccasset. Et ecce vltio [b] diuina repente illos ipsos malos consultores persequitur. Sicut enim Arrius catholicam fidem oppugnans, intestina sua omnia in cloacam effudit: ita & istis accidit, beatam Reginam infestantibus. Porrò Clotarius Rex, cum non ignoraret Reginam etiam apud ipsum commorantem, semper magis diuinæ, quàm ipsius voluntati paruisse, diuinum iudicium metuens, rogat beatum Germanum, celeriter vt Pictauos proficiscatur. Obtemperat Regi vir Apostolicus Germanus, venit Pictauium, intrat in monasterium, in oratorio beatæ Mariæ ad sanctæ Reginæ pedes se abiicit, Regi veniam precatur. Illa gaudens se è sæculi ereptam faucibus, clementer ignoscit, seq; ad Dei famulatum applicat, iam expedita ad sequendum Christum, cum quo semper iiērat, quem semper amauerat.

S. Germanus Episcopus Parisiensis eius contemporaneus.

a Clotarius Rex dolet se eam voluisse à monasterio ad se reuocare.

b Diuina vltio in eos, qui id consuluerant.

VI. ITAQ; eiusmodi studiis intenta, auctis vigiliis, perindè atq; carceris se fecit sui corporis pernoctando custodem: & cum esset erga alios misericors, in seipsam seuera & rigida fuit: aliis indulgens & liberalis, sibiipsi dura abstinendo & parca: ità vt non sat haberet corpus affecisse inedia & ieiuniis, nisi etiam de illo triumpharet. Id genus exercitiis occupata, eo casu, qui primo libro indicatus est, meruit eo pertingere, vt vni Deo liberè vacare posset. Atque ab illo tempore fortioribus induta armis, sine cessatione in preces, vigilias, lectionem incubuit. Ipsa cibos ad mensam inferebat: ipsa suis manibus lauit & extersit infirmorum pedes. Non famulæ sibi passa est adhiberi solatium, sed ipsa deuota cursitabat ad præstanda seruitia. Multa se abstinentiæ districtione afflixit, quandiu licuit per aduersam valetudinem. Mente enim Deo intenta, terrenum cibum non requirebat. Lectum permolestum ipsa sibi effecit, quem etiam ante susceptum religiosum habitum non aliquando molli fulciuit pluma, non linteaminis nitor instruxit. Cinis & cilicium loco vestium eius tenera membra domabant. De abstinentiæ & seruitutis eius rigore multa habet primus liber.

Vitæ seueritudo & eximia sanctitas

Attēde profundam eius humilitatē.

Item abstinentiam.

VII. INTANTVM autem propter Deum se pauperem fecit, quo cæteris præberet exemplum, vt manicas, quibus brachia indueret, non haberet. Itaq; de caliga sua duas sibi cōfecit manicas. Sed paupertatem suam adeò celabat, vt eam etiam Abbatissa, non sentiret. Quis verò eius patientiam, quis puritatem, quis charitatem, feruorem spiritus, discretionem, benignitatem, zelum sanctum, perpetuam nocte ac die diuinæ legis meditationem dignè poterit explicare? Cessanti illi à psalmorum meditatione vel prædicatione, monacha aderat, quæ coram illa lectitare non desisteret. Denique vsqueadeo ab eius corde & ore laus Dei non recedebat, vt cum quandoq; videret monasterij ostiariam prætereuntem, [dicebatur autem illa quoque Radegundis] velletque eam nomine proprio appellare, pro Radegunde diceret Alleluia. Atq; id sanè crebro fecit. Nunquam autem ab eius ore detractio, nunquam mendacium, nunquam maledictum contra qualemcunq; hominem profectum est: & non modo ipsa nemini detraxit, sed neq; detrahentem æquo ferre animo potuit. Pro suis persecutoribus semper orauit, & alios orare docuit. Congregationem, quã in Dei nomine magno pietatis affectu collegit, tanto amore prosecuta est, vt neque parentes Reges, neque maritum Regem se habuisse cogitaret: crebroq; dum ad nos sermonem haberet, ità dicebat. Vos elegi filias: vos mea lumina, vos mea vita; vos mea requies, totaq; felicitas: vos nouella plantatio. Agite mecum in hoc sæculo, vndè gaudeamus in futuro. Plena fide, plenoq; cordis affectu seruiamus Domino in timore. In simplicitate cordis quæramus eum, vt cum fiducia ei possimus dicere: Redde Domine quod promisisti, quia fecimus quod iussisti. Nunquam cuiquam faciendum aliquid imposuit, quod non prior ipsa fecisset.

Item paupertatem.

Virtutum eius catalogus.

Alleluia, vox est, qua laudatur Deus in cælo ab Angelis & sanctis eius.

Hinc aduertis authoris ætatem & historiæ fidē.

VIII. VNDECVNQVE quispiam Dei seruus adueniret, solicitè ex eo percontabatur, qua ratione ipse Domino seruiret. & si quid noui ab eo didicisset, quod ipsa non faceret, cum multa alacritate id ipsa primo faciendum suscepit, atq; deinde etiam alias suæ congregationis monachas verbo docuit, quod exemplo suo faciendum ostendebat. Coram illa cessantibus per vices psalmis, nunquam intermittebatur lectio, non die, non nocte, non dum vel paululum corpus reficit. Cum legeretur autem, illa pia solicitudine animarum nostrarum curam gerens, dicebat: Si non intelligitis, quod legitur, cur non solicitè requiritis speculum animarum vestrarum? Quod si pro reuerentia non ausæ essent interrogare, illa materna cura & affectu, quod lectum erat, in salutem animarum suis verbis & prædicatione explicare non cessabat, & sicut apis è diuersis florum generibus mel sibi colligit, ità illa sua inuitatione etiam inuitis studium retinendi extorquebat. Noctibus vel vnius spatio horæ illa somnum capiente, semper coram ea legebatur. Cum autem putaret ea, quæ legebat, illam obdormiuisse, & propterea cessaret legere: illa mente Christo intenta, tanquam diceret, Ego dormio, & cor meum vigilat: aiebat legenti: Cur taces? perge legere sine intermissione. Me-

Perpetua psalmodia & lectio.

Somnus breuissimus.

Cant. 5.

Cursum, dicit preces horarias. *Psalm. 118.* *Psalm. 18.*

diis noctibus, quando surgendi aderat hora, licet ipsa iam cursum compleuisset, & vix somnum sensisset, promptè surgebat è strato, parata ad seruitium Deo dependendum, idq; animo iucundo, vt posset dicere cum fiducia: Media nocte surgebam ad confitendum tibi Domine. Sæpe autem & dormire visa est. & sub ipso sopore decantare psalmum, vt rectè & ex sententia posset dicere: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

IX. EXIMIAM eius erga mortales omnes charitatem quis vnquam possit imitari? Elucebant in ea virtutes omnes. modestia coniuncta cum verecundia, prudentia cum simplicitate, seueritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate: denique vita immaculata, vita in quam non caderet reprehensio, vita semper æquabilis. Adeo verò se rebus suis omnibus nudauit, vt si alicui ex sororibus vinum dari voluisset, non esset ausa è suo cellario promere. Id vbi sensit Abbatissa, dedit ei vas quoddam octo modiorum, quod illa Felicitati expendendum commendauit. Inde verò à vindemia in vindemiam diebus singulis, vbicunq; sancta iussisset, Felicitas promebat vinum, nec tamen quicquam eius imminutum fuit, sed eadem semper copia permansit. Postquam nouum aduenit vinum, & cella vinaria plena erat, illa se satisfecisse credebat. Citius autem vasa alia exhauriebantur, quam illud, quod in omnibus sanctæ parebat voluntati. Dominus Iesus quinq; panibus & duobus piscibus quinq; hominum millia pauit: & eius ancilla, vbi aliquem indigere vidit, ex hoc modico toto anno refecit.

Vinum non minuitur. *Matth. 14.*

X. ERAT semper de pace solicita, de patriæ salute curiosa & anxia. Cùm mutua inter se pace regna gauderent, illa, quod Reges omnes diligeret, pro omnium vita Deum precabatur, & nos sine intermissione pro illorum salute & stabilitate orare docebat. Audiens vero mutuas inter Reges ortas simultates & animorum acerbitates, tota contremuit: scripsitq; indissimiles ad eos literas, quibus hortabatur eos abstinere ab armis & bellis, pacem confirmare, nè patria periret. Scribebat quoq; eorum proceribus, rogans, vt præcelsis Regibus salutaria præberent consilia, vt eis regnantibus, subditi & ditiones eorum florerent. Porrò congregationi suæ assiduas indicebat vigilias, cum lachrymis sanctimoniales adhortans, vt sine intermissione pro eis orarent. Quis verò dicendo possit consequi, quo illa se tum cruciatu affecerit? Ipsa intercedente, pax inter Reges, belli mitigatio, patriæ salus conciliabatur. Cumq; de pace apud Regem cœlorum victoriam obtineret, magis ac magis Deo se deuotam exhibebat. & omnium seruitiis mancipabat. Nec curæ illi erat culinam inseruire, quæ omnibus seruire parata erat, pedes omnium suis lauans manibus, suis manibus extergens, & suauiter deosculans. Quod si verò permissum illi esset, instar Mariæ capillis eos suis extergere non cunctabatur.

Reges anxiè hortatur ad pacem. *Omnibus seruit.* *Luc. 7.*

XI. ITAQ; pro tot rectè factis & beneficiis, quæ diuino munere collata ei erant, Dominus virtutum largitor eam miraculis clariorem in Francia reddidit. Cum adhuc regnare videretur, vt se cælesti potius regno præpararet, oratorium sibi condidit, vt quoties à Rege se subduxisset, semper illic cœli Dominum inuocaret. In quo sanè oratorio diuina præstantur beneficia ad eius nominis inuocationem, quæ ibi assiduas solebat Domino offerre preces. Postquam autem in monasterio se inclusit, matrona Mammetis nomine, oculum suum contingere volens, sordes in eum intulit. Eius vna vox, vnus dolor, vnus clamor diu noctuq; fuit, vt famulæ suæ Radegundis meritum ipsam sanando Dominus declararet. Etsi autem illa corpore ibi non esset, ad sui tamen nominis inuocationem benigna adfuit. Diuinitus enim permota fuit matrona illa, vt ad eius oratorium se conferret, eamq; inuocans, se salutem adepturam crederet. Postquam ergo fœmina doloris plena, ita vt manibus famularum suarum sustentata, vix ad oratorium illud perduci posset, acerrimo affecta dolore, in pauimentum se abiecit, cœpitq; clamare: Domina Radegundis, credo te famulam Dei esse, cuius voluntas tibi potior & antiquior fuit, quàm hominis: bona domina, domina piissima, miserere mei, subueni infelici, ora pro me, vt mihi reddatur oculus: quam enim cruciatu & dolore affligitur anima mea. Tum illa, quæ dolores omnium in se transtulit, dum in corpore maneret, donec eis mederi posset, benignè exaudit se inuocantem, & Domino miserante, ad eius intercessionem dolor fugit, & visus reuersa est. Oculum, quem iam perdidisse se credebat, non nisi dolorem sentiens, sanum matrona recepit: quæque tot diebus nec cibum sumpserat, nec lumen cæli viderat, pedibus suis absq; vllius adminiculo incolumis domum rediit, Domino vsq; in præsentem diem gratias agens.

Oratorium eius in aula Regis *Oculum affectum cuiusdam matronæ sanat.*

XII. ADIICIATVR & aliud in laudē Christi. Vinobisga, vna ex famulabus eius, ausu temerario in cathedra beatæ Reginæ iam defunctæ sedere non dubitauit. Mox diuino percussa iudicio ita arsit, vt cunctis cernentibus, fumus ab ea in sublime proficisceretur. Tum illa coram omni populo proclamat, ream se confitetur, se propterea ardere dicit, quod in beatæ Radegundis sede resedisset. Tribus diebus & noctibus totidem continuum passa incendium, vociferans clamabat: Domina Radegundis, peccaui, perperam egi: ignosce, refrigera membra diro cruciatu ardentia: quæ es largamisericordia, & bonis operibus illustris & gloriosa, quæ misereris omnium, mei miserere. Tantam autem eius pœnam cernens omnis populus, pro ea precatur beatam Radegundem, tanquam si præsens adesset: [vbicunq; enim ex fide inuocatur, adest] Bona domina, parce ei, ne tanto cruciatu infelix deficiat. Itaq; ad preces omnium illa beatissima benignè condonauit, ignem furentem compescuit, sospes misera ad domum suam rediit. Eius vero pœna omnes fecit cautos ac deuotos.

Eccè horrendum supplicium famulæ, in eius defunctæ sede residentis *Attende lector, sanctos in cælo regnantes nostras audire preces.*

XIII. CVM in villa Sedas esset, deuota ac fideli animo Domino Iesu inhærens, reliquias sanctorum omnium habere plena deuotione cupiebat. Et eccè illa orante, aduenit venerabilis presbyter Magnus cum reliquiis beati Andreæ & aliorum permultorum. Is super altare positis, illa nocte deuorè vigilans, dū se in orationem prosternit, breui somno corripitur, vt Dominus eius animi votum illi declararet, qui etiam dixit ad eam: Noueris benedicta, non has modo reliquias, quas Magnus presbyter attulit, sed etiam omnes illas, quas in villa Atheias congregasti, pariter hic adesse. Illa aperiens oculos, videt virum splendidissimum, hæc ipsi annunciantem. Itaq; gaudens benedicit Dominum. Quantam illa, posteaquam in monasterium se contulit, sanctarum reliquiarum multitudinem precibus fidelissimis aggregauerit, testatur Oriens. Aquilo, Auster & Occidens confitetur. Vndiq; enim gemmas preciosas, cælo reconditas, & quas paradisus habet, & muneribus & precibus, vt acciperetur, effecit. Apud illas verò sine intermissionè meditari psalmos & hymnos sibi depromere videbatur. Perlatum est ad eam, Mammetis martyris sacros artus Hierosolymis quiescere: Illa instar hydropicæ mirè sitiens, audè hæc hauriebat. Sicut enim qui hydrope laborant, quanto plus bibunt, tanto maiori ardent siti: ità & ipsa rore Dei perfusa, magis incaluit. Itaque virum venerabilem Reculum presbyterum, qui tum sæcularis adhuc erat, & hodieque superest, ad patriarcham Hierosolymitanum transmisit, petens beati Mammetis pignora sibi donari. Eius preces vir Dei benignè admittens, orationes populo indixit, cupiens nosse Dei voluntatem. Tertio die Missa celebrata, ad beati martyris sepulchrum cum omni populo accessit, altaque voce & plena fide dixit: Obsecro te confessor & martyr Christi, si vera est ancilla Dei beata Radegundis, innotescat gentibus potentia tua, permittasque de pignoribus tuis mentem fidelem accipere, quod poscit: Oratione completa, cum populus omnis respondisset. Amen, venit ad sanctum sepulchrum, semper beatæ fidem pronuncians, contrectat sacra membra, scire cupiens, quænam ipse martyr beatissimus dominæ Radegundi donari velit. Tangit manus dextræ singulos digitos. Vbi ad minimum ventum est, leui attactu è manu amotus est, vt beatæ Reginæ desiderio satisfieret. Eum ergò digitum vir Apostolicus eo, quo par erat, honore beatæ Radegundi misit. Ab Hierosolymis verò Pictauos vsq; in eius honorē semper diuinæ laudes promebantur. Quis verò pro dignitate expli-

Studiosissimè vndiq; conquirit sacras reliquias. *Mittit Reculum presbyterum Hierosolymam pro reliquiis S. Mammetis.*

cet, quam

cet, quam ardenti animo, quam fida deuotione, tantum illa manus expectans, sese abstinentiæ mancipatit? Postquam autem hoc cœleste donum cum multa animi alacritate accepit, tota hebdomada cum vniuersa congregatione psallentium vigiliis & ieiuniis se accommodauit, Deum benedicens, quod tale munus consequi meruisset. Sic Deus suis fidelibus, quæ postulant, non negat.

Ecce quanti fecit regina sanctissima digitũ martyris.

XIV. Crebro autem & suauiter & quasi ænigmatice dicere illa solebat, nemine intelligente, quid sibi iis vellet verbis: Cui animæ suæ salus curæ est, summopere timere debet, si miracula per ipsum fiant. Sed quanto illa studiosius ea vitare volebat, tanto magis virtutum & miraculorum author Deus eam sibi in omnibus fidelem declarabat: adeo vt morbidi omnes, quocunq; essent affecti morbo, si eam inuocarent, sanarentur. Leo vir illustris, ad synodum euocatus à viris Apostolicis Leontio & Eusebio Episcopis, cum iter ageret, oculis eius magna incidit caligo, sanguinis nube eos obtegente, ità vt nisi famuli eum ducerent, viam prorsus non videret. Ingressus ergo in beatæ Radegundis monasterium, vbi filias suas ei deuotè tradidit Domino seruituras, ad oratorium beatissimæ Mariæ virginis se contulit, & post oblatas preces, fide plenus, super sanctæ cilicium se prostrauit, eamq; inuocans, tam diu illic permansit, donec dolor abscederet, dissipataq; caligine, sanguis concretus in venas, vnde manarat, se reciperet. Ita qui aliorum sustentatus manibus eo aduenerat, oculis sanis abscessit: & qui de cilicio beatæ lumen receperat, lætus atq; incolumis ad Synodum ire perrexit. Isthuc autem, ipso referente, vniuersa deinde synodus cognouit, & cum reuertisset, suo ore nobis quoq; enarrauit. Deuotione itaq; incitante, dominæ Radegundis basilicæ fundamenta iecit, & in fabricæ vsus centum est solidos largitus.

Cæcus sanatur, in eius cilicio orãs.

XV. Ecquis verò certum illorum numerum inire queat, qui aduersa correpti valetudine, ad eius inuocationem curati sunt? Quis autem vnquam eam videns, terrestrem hominem credidit? Equidem per Deum cœli fidenter & verè dico, omnium oculis ità semper animum eius in vultu illius resplenduisse, vt non immeritò extrinsecus cerni liceret, quid intrinsecus illa gereret. Post congregatas autem Sanctorum reliquias tanto complebatur gaudio spiritali, ac si ipsum Dominum è sublimi sede maiestatis descendentem visibiliter apud se haberet: quem tamen licet corporeis non cerneret oculis, animo sedulis precibus intento contemplabatur. Et quia Dominus non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia, & qui toto corde, tota anima, tota mente illum inquirunt, sicut hæc beata fecit, pro sua benignitate & clementia illi inspirauit, quippe qui in eius pectore perpetuum haberet domicilium, vt instar beatæ Helenæ, sapientia & timore Dei atq; operibus bonis plenæ, lignum illud salutare perquireret, à quo precium mundi pro nostra salute pependit, vt nos è potestate satanæ eriperet. Quo reperto, ambabus beata Helena plaudens manibus, flexis humi genibus Dominum adorauit, atq; ex mortui resurrectione declarato, exclamans dixit: In veritate tu es Christus filius Dei, qui in mundum venisti, tuos captiuos, quos creasti, precioso sanguine redimere. Quod igitur fecit sancta Helena in Oriente, hoc fecit beata Radegundis in Galliis. Sed quia sine consilio nihil facere voluit, quandiu vixit in hoc mundo, literis ad Sigebertum excellentissimum Regem datis, petiit ab eo, vt cum eius bona venia liceret ipsi pro totius patriæ salute & regni eius stabilimento, lignum salutaris Crucis Domini ab Imperatore expetere. Illo clementissimè sanctæ Reginæ precibus annuente, deuotione plena cum multo desiderio ad Imperatorem non munera misit, quippe quæ causa amoris Christi pauperem se fecerat: sed Sanctos iugiter implorans, nuncios suos ablegauit, Sanctorumq; suffragiis, quod optabat, adepta est. Imperator enim & beatum lignum Crucis Domini, auro & gemmis ornatum, multasq; Sanctorum reliquias, quas Oriens obtinebat, ei per legatos transmisit, vna cum Euangeliis, auro gemmisq; decoratis.

Innumeri curantur.

Psalm. 83.

Ab Imperatore petit & obtinet lignum S. Crucis & reliquias Sanctorum.

XVI. Vt autem salus mundi in Pictauorum vrbem cum sanctorum reliquiis aduenit, lociq; antistes cum omni populo deuotè ea vellet excipere, inimicus humani generis per satellites suos egit, vt precium mundi repelleretur, nec illud intrà vrbem vellent recipere, aliud pro alio Iudaico more asserentes. Quod sanè egerint, non est nostrum commemorare: ipsi viderint. Dominus nouit, quinam rei sint. At beata Radegundis feruens spiritu, animo certans, ad clementissimum Regem scripsit, orans vt in ciuitatem lignum Dominicum recipi iuberet. Interim donec eius nuncij à Rege redirent, Turonico suo virorum monasterio, quod ipsa condiderat, cum psalmodiis & canticis sacerdotum Crucem Domini & Sanctorum pignora cõmendauit. Vbi tamen non minorem iniuriam sancta Crux perpessa est stimulante inuidia, quam Dominus ipse, cum ante præsidem & iudices iniquos maligna omnia patienter pertulit, nè id quod creauerat, periret. Id verò sancta fœmina animaduertens, magnis sese cruciatibus dedit, ieiuniis, vigiliis, profusioni lachrymarum se addicens cum tota congregatione sua, donec respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, adspirauitq; eam mentem Regi, vt in populo faceret iudicium & iustitiam. Misit enim deuotus Rex virum illustrem Iustinum ad virum Apostolicum Euphronium Episcopum, præcipiens vt cum honore condigno gloriosam Domini Crucem & Sanctorum reliquias in monasterium dominæ Radegundis inferret. Quod vt factum est, exultauit mirificè beata illa cum omni congregatione, tale sibi donum cælitus collatum, quod propitium Deum effectutum esset suæ congregationi, quam in Dei seruitium collegisset: nimirum spiritu præsentiens, post decessum suum quam esset exigua monasterij eius futura facultas licet ipsa cum cœli Rege gloriaretur. Vt ergò illi subueniret, instar optimi prouisoris & pastoris boni, nè oues vsquequaque desereret, precium mundi de pignore Christi, è longinqua regione expetitum, in loci eius honorem & populi salutem suo in monasterio reliquit: vbi diuina agente virtute, cæcis redditur lux, aures surdorum patescunt, mutorum linguis suum restituitur officium, claudi ambulant, dæmones profligantur. Quid multa? Quisquis morbo laborans, quicunq, tandem ille sit morbus, ex fide eo accedit, per sanctæ Crucis virtutem recedit incolumis. Pro quo ineffabili dono, quod in hanc vrbem beata intulit, quisquis ex fide viuit, eius nomini benedicit.

Dæmon viuificam Crucem & sanctorum reliquias exhorret.

Is fuit antecessor Gregorij Turonensis Episc.

Multa miracula efficit signum S. Crucis.

XVII. Porrò clarissimis Regibus & serenissimæ Reginæ Brunechildi, quos haud vulgariter dilexit, atq; etiam sacrosanctis ecclesiis & eorum Episcopis cum diuina obtestatione suum commendauit monasterium. Pro cœlesti autem hoc munere misit supradictum presbyterum cum aliis, gratias vt agerent Imperatori. Quibus redeuntibus, mare fluctibus cœpit agitari, ità vt multis illi obiecti periculis, eiusmodi procellas & tempestates nunquam se vidisse faterentur. Quadraginta diebus & noctibus in medio mari in summum vitæ discrimen coniecti, cum vitam planè desperarent, & mors eis ob oculos versaretur, inter se mutuo conciliari, pelago illos iamiamq; absorbere cupiente, voces in cœlum dabant, ità dicentes: Domina Radegundis, subueni seruis tuis, vt qui tibi obediuimus, sine subsidio non pereamus. Libera nos de præsentissimo submersionis periculo. Vbicunq; ex fide inuocaris, misereri soles: adiuua ergò et iam tuos, nè pereamus. Ad has voces in medio mari columba ad eos veniens, nauem ter circunuolauit. Cumq; tertio id faceret in nomine sacrosanctæ Trinitatis, quam beata Radegũdis semper in suo habuit pectore, famulus eius Benesarus manum extendens, è cauda eius tres extraxit pennas: quas mari intingens, tempestatem sedauit. Ità ad sui nominis inuocationem beata Radegundis in columbæ specie apparens, suos ex ipsis mortis faucibus reduxit ad vitam. Facta ergo tranquillitate in mari, illi alta voce exclamabant: Aduenisti bona domina, pietate plena, vt tuos captiuos eriperes, nè fluctibus absorberentur. Nec illi soli liberati sunt, sed etiam alij omnes meritis beatæ illius. Eas pennas ad nos attulere ij ipsi à tanto periculo educti, & per loca sancta piè distribuerunt.

Gratias agit Imperatori pro acceptæ parte sanctæ Crucis.

Ecce etiam in corpore manens & absens, dũ inuocatur, opitulatur S. Radegundis.

XIIX. Itaqve, vt diximus, vbicunq; inuocatur beata Radegundis, benigne exaudit. Si febricitans, quispiam, aut pu-

Nota de candela accensa. ſtula vexatus, aut alia quauis afflictus infirmitate, in longinqua poſitus regione, ob itineris prolixitatem ad eam venire non potuit, candela in eius nomine accenſa, omnem febrem depulit. Quanto amore congregationem ſuam proſecuta ſit, nemo vel centum linguis explicare queat. Inſtituit ipſa, vt menſæ illis aſſidentibus, ſemper lectio adhiberetur: nè ſolæ fauces haurirent cibum, ſed aures etiam ſuſciperent Dei verbum. Quicquid aut aliis præcepit faciendum, aut ipſa fecit: ſemper cauſa Chriſti id egit. Ita etiam quicquid vetuit alias facere, aut ſibiipſi interdixit, nõn niſi Dei impellente zelo id fecit, nihil ſecundum carnem aut faciens, aut ſapiens. Er quia nunquam ab opere Dei ocioſa eſſe voluit, inſiſtebat orationi, lectioni, eleemoſynis & prædicationi ſine intermiſſione, vt nè qua poſſet ignorantiæ prætextu ſe tueri. Tanta in ea fuit diuinæ gratiæ largitas, vt humilitatis magiſtrum Dominum Ieſum, qui à cœleſti ſolio in terras deſcendit, imitando, eum ſpiritu ſecuta ſit, quocunque iuiſſet. Cum ſanctimoniales omnes cubitum irent, illa pernoctans in oratione, & ſanctæ dextera ſua Crucis ſignum exprimens, totam ſeruabat congregationem. Cum aliquando ita Crucis ſignum ederet, ſoror quædam vidit ſupra murum innumeras dæmonum cateruas caprina ſpecie: qui mox omnes fuga dilapſi, nuſquam apparuère. Stabat quandoque nocte ante cellulam ſuam, corde & ore preces Canonicas depromens: cumque nocturna auis, hominibus inuiſa, in medio monaſterio ab arbore clamitans, ei infeſta eſſet vlulatu ſuo, vna ex adſtantibus dixit ad eam: Domina, ſi iubes, tuis verbis abigam auem hanc. Illa reſpondit: Si noxia eſt, abi, & eiice eam in nomine Domini: interim verò Crucis ſignum in eam edidit. Venit illa ad auem, & dixit: In nomine Domini Dei noſtri Ieſu Chriſti iubet domina Radegundis, ſi non es miſſa à Domino, vt hinc recedas, nec auſa ſis edere hîc clamores. Aufugit mox auis haud aliter, quàm ſi ipſius ore Dei verba illa prolata fuiſſent. Et meritò quidem illi obediebant aues & beſtiæ, quæ ſemper diuinis præceptis obtemperaſſet.

Vult vt menſæ diſcumbentibus ſemper lectio adhibeatur.
Crucis ſigno dæmones abigit.
Aues & beſtiæ ei obediunt.

XIX. QVANDO in ualetudinis cauſa nonnunquam membra quieti dare volebat, ſpiritu vigilans ait, tanquam admonens qui pſalmum diceret: Agè, dic. Vnde dubium non eſt, quod aut ſpecialiter cum Sanctis tum pſalleret, aut certe minime dormiret. Mente ad Chriſtum erecta, non tatò, etiam dormiens, de futuro iudicio & æternis præmiis loquebatur: & expergiſcens, dicebat nobis: Colligite, colligite Dominicum triticum. Reuera enim dico vobis, non diu vobis præſto erit hæc colligendi opportunitas. Attendite quod dico, Colligite. Quæſituræ enim eſtis hoc tempus, reuerà verè quæſituræ eſtis dies iſtos cum ingenti deſiderio, nec aderunt vobis. Quod quidem etſi tum præ ignauia oſcitanter accepimus, at nunc tamen eueniſſe comperimus, quod illa dicebat. Impletum eſt in nobis illud vaticinium: Emittam famem in terram: famem, inquit, non panis & ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Dei. Etſi enim non deſunt prædicationes, quas ipſa inſtituit, at tamen deſideratur illa inceſſabilis vox, optata adhortatio, dulcis affectus. Qualem enim vultum, Deus plaſmator bone, qualem faciem, qualem perſonam in ea amiſimus? Quis vnquàm poſſit eſſe ſatis ad iſthuc explicandum? Eius meminiſſe, ſupplicij inſtar eſt. Nos planè humiles deſideramus eius doctrinam, formam, vultum, perſonam, eruditionem, pietatem, benignitatem, dulcedinem: quæ quidem præ cæteris illi videbatur ſpecialiter à Domino indita. Quam ſancta erat vita illius, tam ſyncerus & ſuauis adſpectus.

Dormiens concionatur.
Amos 6.

XX. ANNO vno ante obitum ſuum vidit in viſione locum ſibi præparatum. Venit ad eam iuuenis prædiues, idemque formoſiſſimus. Qui eum comiter eam attingeret & blandè compellaret, illa zelo permota pudicitiæ, eius blanditias reſpuebat. Tum ille ait ad eam: Quid adeo mei ardens deſiderio cum tot lachrymis me rogas, me gemebunda requiris, me profuſis precibus expetis mea cauſa tam duriter te habes, tam multo cruciatu te afficis, cum ego tibi nunquam non adſim? Tu gemma nobilis, noueris te in diademate capitis mei eſſe è gemmis primariis vnam. Nulli dubium eſt ab illo viſitatam eſſe, cui ſe toto pectore addixerat: indicatamq; ei adhuc in corpore manenti gloriam illam, quæ eſſet fruitura in cœlis. Eam viſionem duabus benè fidelibus ſecretò cum obteſtatione reuelauit, grauiter interdicens, nè ipſa ſuperſtite vlli aperirent. Sunt multa alia, nec ea vulgaria, quæ tamen prætterimus prolixitatis vitandæ cauſa. Sanè quoties eius amoris, nutricationis, charitatis, prædicationis, omnis ſanctæ conuerſationis recordamur, dolore torquemur, mœrenteſque diducti s oculis requirimus tantam pietatem & humanitatem, & non conſpicimus. O duram ſanè conditionem noſtram, in quam infelices incidimus! O piiſſima domina, debebas obtinere à cœli Domino, vt te antecederent oues tuæ, quas collegeras: & tu inſtar boni paſtoris gregem ſubſequens, eum Domino exhiberes.

Viſio eius.
Multa ſigna fecit quæ non ſunt conſcripta.

XXI. SED veniamus nunc ad eius feliciſſimam à corpore emigrationem, quam ſine profuſis lachrymis referre non poſſumus. Fluunt lachrymæ ab ipſis intimis medullis, gemituq; prorumpunt, nec tamen vlla percipitur inde conſolatio. Sed ſi ſic lachrymis indulgeamus, vt interim de eius fideli deuotione minus dicamus, maiori ſanè culpæ nos obnoxias reddimus. Vſque ad diem illum, quo hinc exceſſit, nunquam quicquam de curſu, quem ſuſceperat, imminuere voluit, memoria retinens, non qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, eum ſaluum fore. Vbi iam ad vitæ finem peruenit ſanctum eius corpuſculum, longè pro Chriſti amore ducens martyria, & multiplices perpeſſum cruciatus, omnes ſanctimoniales lugentes & flentes, eius lectulo aſſiſtebant: eiulanteſque ac duris pugnis atque lapidibus pectora verberantes, voces ad cœlum dabant, clamantes & dicentes: Domine, nè permittas nos tam graui damno affici. Lumen noſtrum tollis à nobis: cur nos in tenebris relinquis? Et quia illa, quicquid facere conſtituiſſet, id die natalitio Saluatoris facere ſolebat, eius quoque beatus deceſſus ità euenit. Quarta feria manè Idibus Auguſti clauſi ſunt eius oculi, & noſtri obſcurati. Væ nobis, quia peccauimus: afflictum eſt dolore cor noſtrum. Flemus & plangimus, quod te diutius, vita noſtra, habere non meruimus. Eo ipſo manè, quo nobis tantum mali accidit, vna voce, vno planctu, vno clamore cœlos penetrante, lapidicidæ, qui in monte operabantur, in aëre audierunt loquentes, & vnum quidem dicentem cæteris: Quid facitis? dimittite eam adhuc, hæ enim voces ad noſtras vſque aures pertingunt. Angeli verò eam ducentes, reſponderunt: Iam factum eſt: quid iterum faciemus? Eam iam paradiſus recipit, vt glorietur cum Domino. Credimus non defecturam eam illas, quas ei placere voluit. Flenda ergò nobis iam non eſt, ſed reuerenda. Amiſimus quidem in præſenti ſæculo dominam & matrem, ſed ad regnum Chriſti præmiſimus intercesſorem. Magnum illa gaudium excitauit in cœlis, intolerabilem nobis dolorem in terris reliquit.

Matth. 10. & 24.
Feliciſſima regina ad ſponſum regem Chriſtum feliciter proficiſcitur.
An. 590.

XXII. MIGRANTE ſancta eius anima è ſæculo ad Chriſtum, Epiſcopus Pictauenſis non erat domi. Abiit ergò nuncius ad virum Apoſtolicum, dominum Gregorium Turonenſem Epiſcopum. Ille mox aduenit, & quantum ſuis ipſe conſpexit oculis, antequam eam ſepeliret, eius virtutes in libro miraculorum inſeruit. Veniens autem ille ad locum, vbi ſanctum iacebat corpus, ſicut ipſe poſt ſacramentum lachrymans dicebat, in forma humana vultum vidit Angelicum. Facies enim illius inſtar roſæ & lilij nitebat. Vnde haud ſecus ille contremuit & extimuit, atque ſi ipſam Domini Ieſu ſanctiſſimam matrem ſibi adſtantem videret. Expectabatur interim vir deuotus & Deo plenus Pictauorum antiſtes, vt eam quo par erat honore ſepulturæ mandaret. Sanctimoniales omnes apud eius torum ſtabant pſallentes: ſi verò pſallentium voces vel paululum reticerent, mox planctus audiebatur intolerabilis. Triduo expectatus præſul, qui tum ſuam diœceſin viſitabat, cum non veniret, is quem diximus, vir Apoſtolicus Gregorius, de eius humanitate præfidens, [Perfecta enim charitas foràs mittit timorem] in baſilica S. Mariæ, vbi ſacræ eius monaſterij virginum corpora conduntur, eam inprimis honorificè tumulauit. Cumque corpus eius ſub muro cum pſalmo-

Gregorius Turonēſis Epiſcopus ſepelit eam. De gloria Confeſſ. cap 106.
1. Ioan. 4.

psalmodiis deportaretur, quandoquidem instituerat illa, vt nulla viuens extra monasterij fores egrederetur, tota congregatio in muro lamentans, ità vt planctus eius superaret psallentium voces, pro psalmo lacrymas, pro cantico mugitum, pro alleluia gemitum reddebat. Orabant supernè, vt sub turre nonnihil quiesceret feretrum, in quo beatæ corpus portabatur, grauiter ferentes eius absentiam. Ibi tum, vt Dominus fidelem famulam suam declararet, corpore eius in medio populi deposito, cæcus quidam lumen recepit: qui multorum annorum passus cæcitatem, vbi ad corpus accessit, ità sanatus est, vt nunquam luminibus orbatus fuisse videretur. Viuit hodieq; clarè videns. Cæcus ad feretrum eius illuminatur.

XXIII. Cvm iam humata esset à Gregorio Episcopo, operculum tumulo eius non est ab illo impositum, donec rediret Pictauensis antistes. Itaq; liberè cereos ad eã adferebant omnes, sepulcrũ circumstantes, & singulæ suis cereis nomina sua inscripserant, dabantq; cereos omnes per ordinem vni è famulis. Et ecce existit contentio in populo, aliis dicentibus cereos illos in eius sanctam sepulcrum mittendos esse, aliis id negantibus. Interim è pueri cereos tenentis brachio vnus exiliens, & populum omnem transcendens, in sepulcrum ad pedes beatæ se demisit, litem omnem eoipso dirimens. Inspecto cereo, inuentum est nomen Caluæ in eo scriptum. Ea re perspecta, Episcopus & plebs omnis, beatæ Radegundis virtutem admirantes, Dominum benedixerunt. Nomen Caluæ cereo miraculosè inscribitur.

XXIV. Qvæ verò post eius decessum eo in loco declaratæ sint virtutes & edita miracula, quot dæmoniaci liberati, quot pulsis febribus curati, quis vel numerare sufficiat? A Burgundia cum Episcopo quodam venit Pictauium eius Abbas, Abbo nomine. Is magno illic dolore dentium vexatus, nocte & die clamores edebat, mortem aduentare cupiens, vt possit tanto leuari cruciatu. Incidit autem eius animo, Deo inspirante, vt se curaret in sanctæ Radegundis basilicam perduci. Ingressus intrò, cum fide se ante sepulcrum humi prosternit, mortem præ oculis habens, operimentum siue pallam tumuli mordicus apprehendit, & qui septem diebus nec cibum sumpserat, nec somnum capere poterat, ab illo morsu somno corripitur, doloreq; fugiente, sanus abit ad hospitium. Multi hoc posteà ab eius ore acceperunt, cum illic palam testaretur, se dominæ Radegundis virtute ab ipso mortis aditu reuocatum. Infinita eius post obitum miracula. Abbas quidam liberatur dentiũ dolore acerrimo.

XXV. Habet hoc consuetudo, vt in festis beati Hilarij Episcopi reliqua monasteria circum adiacentia, in mediam vsque noctem illic vigilias celebrent: à media verò nocte singuli Abbates cum suis fratribus ad sua reuertantur monasteria, nocturnas preces persoluturi. Itaq; cum in beati antistitis basilica vigilarent, toto illo noctis spatio energumeni clamabant. In iis duas fœminas dire exagitabat malus dæmon, vnam præsertim, ad cuius fremitum tota basilica tremebat. Abscedêre autem inde venerabili Arnegisilo, Abbate basilicæ beatæ Reginæ Radegundis, & cum suis monachis ad suam basilicam redeunte, fœminæ illæ clamabant post eos, & ingressæ in basilicam, vociferantes orabant, vt domina Radegundis ipsis parceret. Cum ergò matutinæ preces dicerentur, altera sanata est, quam dæmon ter quinis occupauerat annis: altera ad Tertiam ante basilicæ fores liberata: nec posteà eis nequissimus spiritus nocere potuit. Duæ dæmoniacæ purgantur.

XXVI. Qvam larga est & diues misericordia Dei, vt suos faciat trepidare, & loca sanctorum inquirere? Virtutum largitor per suos fideles dispensatim suam declarat potentiam. Alij enim liberati sunt in basilica sancti viri, alij in basilica dominæ Radegundis: vt quorum erat par gratia, virtus quoque indissimilis ostenderetur. Quisquis etiam vsque ad vitæ desperationem male habet, si pallam inferiorem altaris in aquæ calicem intingat, potumque illum hauriat, mox somnus ei accedit, morbus abscedit, Christo largiente. Multæ illic quotidie fiunt virtutes & miracula in Christi nomine. Nos sane fideli deuotione & debita sedulitate veneramur eam in terris, cuius animam confidimus, gaudemus & gloriamur præfulgere in cœlis, illo præstante, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen. Nota insigne miraculum.

VITA S. VVIGBERCHTI ABBATIS FRITZLARIENSIS, SCRIPTA A LVPO SERVATO (QVI VIXIT ANNO DCCCXXX.) AD Bunonem Abbatem Hirsfeldensem: edita ex MS Cod. Bibliothecæ Moguntinæ Societatis Iesu à R. P. Ioanne Busæo, eiusdem Societatis Sacerdote.

An. 730.

Reuerendissimo, Abbati Bunoni, cunctisq; Fratribus eius, Lupus plurimam sospitatem.

13. Avgvst.

Præfatio Autoris.

Cvnctanti mihi viribusque propriis diffidenti, vt vitam S. Vvigberchti stylo coner prosequi, vestra, Dilecti Patres, extorsit instantia. Et æquum fuerat, vt in obstinatissima negatione persisterem, quando ad id, quod me imparem tantæ materiæ tenuitas deficit ingenij, accessit, vt hoc opus à vobis eo potissimum tempore, quo essem occupatissimus, peteretur, ni me charitas remotis grauissimis necessitatibus meis, vt vestræ voluntati morem gererem, compulisset: siquidem hic qui pareat, suis neglectis, interdũ fraternis prospicit commodis. Igitur succubui vestro imperio. Cæterum diuinæ erit clementiæ, & intercessionis Beati viri, cuius gesta ex aliqua parte contingere statui, vt digna memoria digno sermone scribantur, &, quæ clarissima sunt qualitate, suis sensibus incultis deformata non horreant. Nec verò cuiquam ideo indicetur infirma, quod octingentesimo trigesimo sexto anno Dominicæ Incarnationis, Indictione autem quartadecima præsens Opusculum cudens ante nonaginta annos acta repetere videar, cum profectò, si vel leuiter est eruditus, non ignoret Salustium Crispum, Titumque Liuium non pauca, quæ illorum ætatem longe præcesserant, partim auditu, partim lectione comperta narrasse. Et, vt ad nostros veniam, Hieronymum Pauli sui vitam, quæ certe remotissima fuerat, litteris illustrasse, & antistitem Ambrosium virginis Agnes Passionem, cui profectò contemporalis non fuerat, editam reliquisse. Neque noua hæc est, & quæ sola deprecationis egeat, maiorum negligentia, scilicet tanti viri facta non esse mandata memoriæ, cum non ab his modo, qui haud longe ante nos vixerunt, verum ab eis etiam, qui quàm longissime præcesserunt, grauissima quædam suppressa cognoscamus. Proinde cur mihi fides derogetur, non video, cum, si culpa fuit hactenus virtutes huius eximij viri litterali non comprehensas officio, hac profectò me exuo, nihilque, præterquam firmissime vobis comperta, nihilq; quodammodo assignata, legere volentibus præbeo. Id autem à peritis beneuolentia Lectoris obtinuerim, vt sicubi latini sermonis lenitas hominum locorumve nominibus Germanicæ linguæ vernaculis asperatur, modice ferat, ac meminerit, non carmen me scribere, vbi Poetica licentia nonnunquam nomina mutilantur, atq; ad sonoritatem Romani dirigantur eloquij, vel penitus immutantur, sed historiam, quæ se obscurari colorum obliquitatibus renuit. Verum iam propositum ordiamur. Auctor hæc scripsit an Christi 836.

I. Indigenas Britanniæ, qui Angli Saxones appellantur, ab eis, qui Germaniæ Septemtrionalem tractum incolunt, Saxonibus originem ducere, documentis approbatur. Namque Britannorum quondam Rex Wrtigernus frequentibellorum incendio, suis pene copiis interceptis, à Germania consensu popularium suorum contrahenda curauit auxilia, accersitique ab eo Saxonum exercitus, traiecto mari, quod Galliæ, Britaniæque prætenditur littoribus, consistendi loco Saxones qualiter facti sint incolæ Britanniæ.

di loco

di loco in Orientali parte Insulæ à præfato Rege accepto, prælium mox cum aduersariis conseruerunt, & eos fuga impunè fuderunt. Quod vbi suis, ac simul vbertatem insulæ nunciarunt, validior manus armatorum illuc denuo missa est, ac sedes à Britannis ea cōditione sortiti sunt, vt illi quidem tuendæ patriæ sollertius inuigilarent: indigenæ autē stipēdia militātibus penderēt. Hac occasione magnā partē Insulæ Saxonū vis breui spatio tēporis propriæ ditioni subegit.

S. Vvigberchtus Fuit genere nobilis, & Anglosaxo.

II. Ab horum posteris, postquam se Christianæ religioni submiserant, B. Wigberchtus, ab Anglis Saxonibus clarā trahens originem, natalium sæcularem nobilitatem merito virtutum longè transcendit. Ab annis etenim puerilibus adeò probitate morum enituit, vti iam tum palam emineret, fore, vt tanta indoles magnum quiddam, supraq; communem prorsus mensuram diuinitùs, vt contigit, sortiretur, atq; studiose sacris litteris institutus ardentissimum amorem, nec minorem sanè venerationem longe lateq; grauitate sibi peperit singulari.

S. Bonifacij Archiepisc. Moguntin laudes. Fit Martyr in Frisia.

III. Dvmq; felix illius vbertim spargeretur opinio ad clarissimi viri Bonifacij aures vsq; nutu diuino peruenit. Hic Bonifacius tantæ sanctitatis extitit, vt eum consensus omnium, non in Germania modo, vbi in agro Dominico, incertum studiosius an felicius, laborauit: verum etiam in Gallia, & in aliis partibus orbis, maiorum per omnia gloriæ coæquandum, & constantissime credat, & liberrime fateatur. Fuit enim fidei Christianæ cum propugnator acerrimus, tum propagator vigilantissimus, nesciens aucupari fauorem Principum fœdis[illegible] adulationibus, nec honorem, seu rigorem Ecclesiasticum mortiferis compendiis, ac male dulcoratis refrigeriis eneruare. Ita, postquam se totum Deo deuouerat, desudantem, nouamq; gentem Fresonum Ecclesiæ gremio consciscentem, inuictissimum Christi militem gladio violare non verita rabies barbarorum, martyrij coronam fecit referri de prælio. Sed vt à quo paululum deflexit, ad propositum reuertatur oratio.

S. Vigbert a Bonifacio vocatur in auxilium prædicationis.

IV. Idem Bonifacius, cū induxisset in animū incredulis aperire viā salutis, quiq; aberrassent, in eā, cooperāte Deo, reducere, nō multo post quam in Germaniā venerat B. Wigberchtum, futurū in prædicatione solatio, diligenti arcessendū curauit industria. Atq; ille S. Bonifacio, imò Deo parens vocanti, quo tempore Dux Francorū [a] Carolus rerum potiebatur, iniit consortium sancti propositi. Quem B. Bonifacius, vt [b] par fuit, & excepit gratissimè, & germana sibi charitate fœderatum summa veneratione suspexit, quippe, quod, vt natu maior, ille studiis flagrasset ante diuinis.

a Carolus Martellus. b S. Vvigbert senior S. Bonifacio. c S. Vvigbert Fit Abbas Fritslariæ.

V. Neq; multo post ad [c] amplissimum Pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci diuina gratia prouectus Wigberchtum sacerdotem secundi ordinis cœnobio suo, cui nomen est gentili Germanorum lingua Frideslar, Magistrum præfecit, vt monasticæ illic religionis normam, statumq; componeret. Ibi cum Megingo suo, qui postea culmen Episcopale subiit, diu conuersatus est, & laxam antehac ac fluidam fratrum cōuersationem ad normam suæ vitæ coercuit. Qui procul dubio sanctarum Scripturarum regebatur auctoritate.

VI. Cvmq; sacræ professionis illic studiū longo imbibissent vsu discipuli, curamq; Magisterij quam plures æmulando Magistrum concepissent: haudquaquam passus B. Bonifacius tanti viri lumen vnius loci tenebras prauia Christi gratia dispulisse, monitu paterno ad alterum compulit migrare monasterium, quod Ortdorff nominatur. Atq; ibi successu simili desudans, quæ perperam gerebantur, correxit, ac ipse absq; diuerticulo carpens arctam viam, quæ infatigabiles quosq; ducit ad vitam, cateruam post se fratrum prospere traxit. Instructus enim Saluatoris exemplo docenda prius implebat, quaq; gradiendum moneret, præcedere consueuerat.

Transit ad Ortdorff. *Actor. 1.*

VII. Ita q; non frustra illic tribus aliquot annis, cū præter id, quod senio grauabatur, ancipiti morbo subinde laboraret, nihil contra S. Bonifacij gerere volens auctoritatē, enixissimis ab eo precibus, intima tamen humilitate conditis, obtinuit, vt ad prius reuertens cœnobiū, in eo, quod superesset vitæ, iā quasi feriatus exigeret. Vbi gratulantiū fratrum receptus frequentia, veluti repuerascens, atq; iuuenescens rudimenta denuò sanctitatis, & arctissimi certamina propositi diligenter aggressus, non emeritam ætatem, non tot superatos labores metiri consensit: verū, oblitus præteritorū secundū Apostoli studijs intendit æternæ beatitudinis, quorū adipiscendæ dignitati nihil par in hac vita valet expēdi. Et quāuis corpus illius morbo, sicut diximus, vrgeretur nō patiebatur animus huic lautioris indulgentia cibi abstinentiæ fræna relaxare. Non quod, si qui remissius consulant sibi, dum infirmantur, hos arbitraretur culpandos, sed quod sponte à licitis temperando ad promerendum Deum non parum quemlibet progredi suo Vas electionis confirmauit exemplo. Sicq; obseruantissimus charitatis fratrum se contemperabat societati, vt verbis tamē manibus obstinatissime abstineret, ac sacræ legis meditationem nunquam mente deponeret.

Reuertitur in Fritzlar. *Philip. 3.* Abstinentia eius à cibis. Et à vaniloquio

VIII. Hæc vero semper B. Wigberchto illi solēnis fuerat cōsuetudo, vt cū à fideli aliquo rogatus confessionem auditū pergeret, nec vitare cōgressus cōmeantiū posset, non temere cū aliquo sermonē consereret, salutationibusve vacaret, (quæ profectò, vt eleganter quidam sentit, nonnunquā ex occasione itineris, non studio funduntur obtinendæ cuiusquam salutis,) sed hunc speciale præceptum Domini retinens seria salutis monita largiturus morari festinaret impatiens. Ac sicubi conuentum hominum offenderat, qui salutaribus indigeret consiliis, continuo posthabitis temporalibus, quæ ad animæ perpetuam salutem conducerent, ad medium deducebat, & variis alliciens legis diuinæ sensibus auditores, vt scientissimus omnino medicus, animæ passionibus medebatur occultis.

Ægrorum cōfessiones excepit.

IX. Illvd etiā haudquaquā prætereetim silētio, vnde cōstantissima fama fideliū, nec accita se suggerit. Namq; dum quondā [illegible] diuinā de more faceret, incertū quo casu, vinū, sine quo sanguis Domini non cōficitur, defuit. Hic ille festinus Ecclesiā egressus, & forte pendentē in vite botrū conspicatus vellit: atq; in calicē continuò liquorē manibus puris expressit. Quibus demum explicitis vnum reperit granum attritu illæsum, quod mox ante Ecclesiam panxit, & e vestigio ad conceptum officium peragendum concessit. Eo finito, quidam sollicitior frater, qui, quod paulo ante gesserat, obseruasset, ex eo humiliter facti rationem quæsiuit. Tunc ille se deprehensum animaduertens. Si, inquit, opera mea Domino curæ sunt, intra nouem annorum curriculum hic nimirum declarare dignabitur. Nec fidem huiusmodi, qui credebatur euentus, non est consecutus: siquidem tot ex eo grano vitium propagines emeserunt, vt breui occupato immodico terræ spacio, nixæq; adminiculis suo lapsu sedentibus gratissimæ porticus tecta præberent.

Vaticinatur de vite ab se ex vua plantata.

X. Perseveravit autem B. Wigberchtus in præfato monasterio diuinis ministrans præceptis, obliquosq; semper auersatus mores, quoad illum diuina vocatio vinculis carnalibus liberaret, sic grauiori præcedente languore ad præsentis vitæ metas perueniens diem obiit, consorsq; Sanctorum effectus est.

Obiit anno Christi 747 teste Lamb. Schafnab.

XI. Verum hora exitus illius admirationis plena res obtigit. Circumstantibus fratribus visa est auis quædam, specie pulcherrima, supra eius corpusculum aduolasse, nusquamq; posthac cōparuisse. Quam fecisse indicium vitæ illius mundissimæ cunctis haud dubiè constitit.

Auis super corpus eius apparuit.

XII. Est autem situm corpus illius ante Ecclesiam in conditorio nullius ambitionis, ibiq; per aliquot annos quieuit, vbi, vix fuerit credibile, quot quantisq; hunc virum diuina pietas illustrauerit signis. Quæ licet incuria litteris allegata nō teneantur, passim tamen vulgata necdum obsoleuêre. Atq; ideò breuitati studens horum quædam narrabo: meaq; plane sic fert opinio, longe digniora miracula semper esse, quæ Deus ad memoriam Sanctorum egentibus indulgere dignatur, quam quæ illum per eos, quanquam syncere viuentes, adhuc tamen grauatos mole corporis frequenter gessisse veraces nobis literæ produnt. Adhuc tentari poterant, ac quantulumcumq; reformidare lapsum. De his totius tam casus expertibus hoc felicius, quo solidius asseruntur. In illis fauores non sine discrimine tolerantur humani. In his, cum eduntur, titulus eorum sanctitatis ne suspicione quidem vanæ gloriæ obscurari potest.

Miracula Sanctorum defunctorū esse digniora, quam viuentium.

XIII. Verum, vt quod polliciti sumus, iam exequamur: effera Saxonum gens proprium transgressa limitem in finitimorum

morum se agros effuderat,& indigenas non satis fidentes propriis viribus in oppidum,cui Burib urch nomen est, formidine sui compulerat. Qui conclusi, iudicantes adhuc infirmum tenui murorum interstitio salutem tueri,ossa beati viri ad sui munimētum in oppidum transferenda curarunt:præsertim,quod vererentur,ne Saxonum insania violandi sepulcri sumeret copiam:nec tamen ea translatio facile volentibus constitit.

Metu Saxonū corpus eius effoditur,& transfertur in Buriburch.

XIV. NAMQVE comitante immani multitudine,cum in vallem non adeo depressam ventum esset, quæ ex aduersum est oppido,ibique sacros cineres,paululum quieturi deposuissent, ac mox,quo cœperant,cōtendere præpararent, mirabile dictu grauatæ sunt,quas hactenus detulerant,reliquiæ,nec eas fuit loco moueri facultas. Hinc consternati, fatiusque sibi ducentes extrema illic experiri,quam in ancipiti patronum relinquere : tandem instantissimis precibus, Domini sententiam flectentes,obtinuerunt,ac feretro summa releuato facilitate,voto potiti sunt.

Immobiles reliquiæ.

Precibus impetrāt, vt moueantur.

XV. FVIT hoc etiam insigne miraculum,quod,dum flumen Adranam traiicerent, amplissimam reuerentiam crucibus ac vexillis,nec non cereis,ac laudibus congruis beati viri reliquiis exhibentes matronæ cuidam rei nouitate attonitæ candela è manibus excidit,ac penitus in fluuium mersa est. Certatim vero pluribus annitentibus recepta , quod secundum contrariam elementorum naturam fidem videatur excedere,haud obscurius,ac prius flammarum repertam est globum effundere. Verū enimuero,nos,qui iuxta naturā fieri,quicquid Dei fiat voluntate,indubitanter cōfitemur,sic non cessisse ignem aquæ videmus credibile,quemadmodū igni in illis tribus pueris humana nō cessit natura.

Candela in fluuium demersa non extinguitur.

Dan. 3.

XVI. PERLATIS autem in oppidū beati viri pretiosis reliquiis infesto Saxones agmine subsecuti cœperunt oppidanos lacessere,eosque summa vi munitione detrudere. At illi facta eruptione S. Vvichberchti suffragantibus meritis prosperrime congressi sunt,ac superiores inuenti, plerosque aduersariorum armis fuderunt, profligaueruntque, multos plagis tardantes debilitarunt,omnes postremo salutem sibi coëgerunt fugæ præsidio quærere.

Meritis S. Vigberti hostus vincitur.

XVII. QVA repulsa Saxones irritatiores facti,& ignominiam fugæ repetito certamine sarcire cupientes,ac victos prius victores ad vnum delere:ipsa nocte,cui tam crudelis negotij dies elucere sperabatur,incredibili repente perculsi formidine,fusa cælitus clarissima luce ambiri conspicantur Ecclesiam,cuius memoria iam supra facta est,& per illius culmen insignem quendam lineamentis quidem humani corporis circumscriptum , at valentiam dignitatemque mortalium longe præstantem,albis etiam vestibus amictum, hac & illac deambulare. Diuino itaque nutu,& huius visionis exterriti maiestate,relictis impedimentis,& omnibus aliis necessariis,vitæ tantum consulere festinantes,ad fugam se denuo contulere.

Saxones visione perterriti iterum fugantur.

XIIX. MANE igitur oppidum egressi,qui clausi hostium impetum morabantur,obiectu murorum,vt eos abiisse,imò velut nudos cunctis vulgo dimissis effugisse compererunt,diuinæ munificentiæ gratulantes aduersariorum spolia vicitim partiti sunt,inopinumque gaudium reuexerunt.

XIX. NEQVE ita multo post,cum iidem Saxones reuertissent,instauraturi male toties experta certamina, vnus eorum capit ignem,fomenta subiicit,Ecclesiam cōflagrare iam dictam molitur.Sed casso infecto q; nisu,diuina virtute per intercessionē S. Vvigberchti repulsis conatibus vere sacrilegis digna retulit præmia,paralysi,scilicet,perenni mulctatus.

Saxones repetunt pugnam.

Incendens Ecclesiam paralysi punitur.

XX EANDEM etiam domum quidam ex illis expoliare conatus, destracta ianua irrupit,crucisque [a] argenteam laminam affabre inauratam rapuit,prophanisque manibus nequaquam efferre cunctatus est. At confestim diuina vltio insecuta ita hunc reddidit impotem sui,vt brutum magis animal,quam hominem duceres. Sic cum lamina circa Ecclesiam repertus oberrans,quod sciens male sublegerat,iuste nesciens reddidit. Sanctorum quoq; [b] reliquiæ,quas iidem asportauerant,in villa Gesmari,quæ non longe abest,repertæ sunt integræ.

a Crucis aurea lamina tolli nequit.

b Necsāctorū reliquiæ.

XXI. NEC illud transierim,quod sæpe dicti Saxones adhibito igni, & multiplici fomite amica sane igni materia frequenter inculcatam domum illius Ecclesiæ comburere conati sunt:sed inter uentu B. Vvigberchti delusa est illorū insania. Siquidem tantum abfuit effectus ab eorum molitione , vt præter in subiecta fomenta nil ignis ille valuerit, quem furens manus adhibuerat barbarorum. Videres lignorum simplicem materiam nec prorsus alumine oblitā velut amoliri à se ignis potentiā,& cui prius esset obnoxia, Dei voluntate vim resistendi inditā sibi ostentare in laudibus.

Saxones sæpius conati incendere domum Ecclesiæ,frustra.

XXII. SAXONVM post discessum pars haud exigua Hassonum,(Hassones quippe dicuntur,qui incolunt ipsum pagum) mundatum Ecclesiam conuenere,sordere illam quam grauissime ferentes , propterea quod Saxones equorum in ea præsepia fecerant,nihilque religioni detulerant. Verum introgressi nihil penitus,quod esset verrendum inuenerunt. Ita sordium squalorem diuina virtus deterserat,nulla vsquam vestigia immunditiæ totius resederant.

Hassones qui sint.

XXIII HÆC obtigerunt circa Ecclesiam,antequam monumentum illius diu mansisse monstrauimus. Cæterum, postquam in oppidum ossa illius trāsposita sunt,vt vnguentum pretiosissimum,quando est agitatum,gratissimos late spargit odores,ita viri huius motæ reliquiæ vbertim miraculorum spirauere fragrantiam. Aperuit nimirum verus arbiter & intimus,labefacta iam humana conditione,membrorum compage,cui quondam hæc regens B. Vvigberchti paruerit spiritus,dignatus eum frequenter intra biduum,triduumve collocatione nouem signorum. Ibi surdi olim auditu donati sunt,cæci lucis commercia consecuti,certam dæmoniaci medelam,manci exoptabilem manuum nacti sunt vsum paralytici membrorum regimen dissuetum.

Hinc liquet Fritslariæ quædam iā narrata accidisse.

Miracula nouem aliquando intra biduum facta.

XXIV AT interiectis aliquot annis Albuino Præsuli Fritislarensis eiusdem oppidi per quietem aliquis obseruatus,qui se diuinitus missum diceret ad monasteriū,cui est vocabulum Herolfesfeldi,quo & ossa beati viri transferri præcepit. Id memoratus Episcopus Lullo Moguntiacensis Ecclesiæ Pontifici reuelauit, isque rem ad magnum Carolum detulit,ac eius assensum protinus impetrauit. Ita Lullo iubente suffraganeus eius Albuinus tribus monachis præfati cœnobij *Ernusto scilicet,Barurico & Vvolffo ne cta sacros B. Vvigberchti cineres tradidit clam perferendos ad monasterium:Siquidem [c] id facere interdiu veritus est,ne tanti viri populus amore deuinctus fratres memoratos cæca seditione conuexaret,vel quibuslibet iniuriis incesseret,viribusque superior sibi tam insignis thesauri priuilegium vendicaret. Non quod venerabilis Præsul Vvigberchto diffideret,qui profecto suas ferentes reliquias tueri poterat intercessione, sed [d] quod perquam scitè perpenderit,quanquam manifeste Deus faueret,considerationem humani consilij , vtpote iusti,nullatenus posthabendam. Plenum est quippe Christianæ deuotionis , quamdiu habet homo,quod faciat,non tentare Dominum Deum suum. Quod si cui hæc exauctorari posse videatur assertio, illud ei obuertemus exponendum,cum Israheliticum populum Pharao dimisisset,non duxerit eum Dominus per viam terræ Philisthiim ? videlicet, ne forte pæniteret populum,si videret aduersum se bella consurgere. Quem plane locum aliter transire sano nequaquam poterit intellectu,nisi in nostram concedens,imo maiorum sententiam ibi ostendi fateatur fieri debere omnia,quæ consilio recto fieri possunt:ad euitanda,quæ aduersa sunt,etiam cum Deus apertissime adiutor est.

Monaster. Hirsfeldense.

Carolus Magnus

* Ernesto.

c Clam transfertur corpus ad monasterium Hirsfeldense.

d Homo tenetur facere quod in se est.

XXV. ERGO præfati fratres munus amplissimum sibi ab Episcopo traditum monasterio Herolfesfeldæ celeres inuexerunt,& à reliquis Dei seruis illic exceptum magnifice principe loco est in Ecclesia conditum. Atque Lullus annuente Magno Carolo monumentum illius,quo more per Gallias, Germaniamque cæterorum Sanctorum visuntur, auro & argento,nec non reliquis congruentibus metallis exornandum curauit,& id opus ad Idus Augusti compleuit. Vbi postea diuina exuberante gratia magna & admirabilia signa claruēre. Ex quibus , cum sint pene innumerabilia,hic pauca quædam subiungam,quorum consideratione metiatur cætera quisquis volet.

Lullus Archiepiscopus exornat arcam.

Miracula facta in Hirsfeld.

XXVI QVIDAM ægrotus eousque vt in carruca in morem lecticæ instructa perduceretur ad memoratum cœnobium,ibi meritis beati Confessoris opitulantibus,non vtcunque reualuit,sed incolumitatem certissimam est adeptus

Ægrotus sanatur.

atque monastico hic habitu sumpto, obeundis cœnobij muneribus, nequaquam se imparem gauisus est. Huic nomen Huntberti fuit.

Item paralyticus. ALIVS quoque, vocabulo Burckuuart, viribus propemodum totius corporis destitutus ante limina S. Vvigberchti non paruo tempore iacuit. Et tandem succurrentibus eius efficacissimis precibus plena sospitate donatus est. Namque diu oblito gradiendi officio recepto, etiam Romam oratum pertexit. Sed ne gratiam quidem fugandorum nequam spirituum huic suo probatissimo famulo Dominus denegauit. XXVII

Dæmoniacus liberatur. HAC enim recenti memoria quidam correptus acerbissimo dæmone, Sigebraht vocabulo, ferreis manicis vinctus miserabiliter attractus est, & interuentu S. Vvichberti inimici violentia liberatus. XXIIX

Item alius. SIC alter, Betatgar dictus, & maligno spiritu in belluinam mutatus ex homine rabiem, apud sancti huius memoriam eadem horribili passione curatus est. XXIX.

Mutus, surdus & cæcus curatur. ALIQVIS præterea oriundo Aquitanus, cui nomen erat Ramnulpho, ab ineunte mutus ætate, surdusque, & pedes ad faciem pecoris in aluum pronus, huc perductus, maximo, rarissimoque miraculo affatum repente obstructæ vocis rumque auium sortitus apertionem, etiam secundum prærogatiuam hominis ad intuendum cælum erectus est. Ita triplici enim hac debilitate constrictus, totidem se humani visus compendia subito meruisse miratus est. XXX.

HÆC inchoata vt voluistis quam absoluta oratione direxi; qua neque commentitium aliquid extrinsecus addidi. Et quæ vestra sollertia suggessit, inserenda, seruato tramite veritatis expressi, quæ beatus confessor Christi Vvichberchtus vtinam pio prosequatur fauore, ac vobis, qui ministrastis materiam, vna mecum, qui hanc in aliquam redegi formam, intercessionis vicem compensare dignetur. XXXI.

An.690.

VITA SANCTISSIMI CONFESSORIS CHRISTI VVERENFRIDI, QVI FVIT EX APOSTOLICIS VIRIS, MISSIS EX Anglia, ad conuertendos Hollandos, Frisones, Geldrienses, Saxones, &c. ex antiquissimo MS. codice ecclesiæ Traiectensis, de quo etiam in vita S. Suuiberti prima Martii, Cap. 6. & 14.

14. Avg.

CVM dominus & Saluator noster Sol iustitiæ, suæ claritatis radios vbique per mundum vellet clarificare, longe lateque stellas per orbem eiusdem claritatis oriri fecit innumeras, quæ luce virtutum æternæ noctis effugarent tenebras. Sole etenim absente, solent stellæ terram irradiare: ita doctores sancti, qui sunt stellæ firmamenti, quasi sole perenni non vbique præsente, genus humanum sanctæ prædicationis perlustrant lumine. Quorum perplurimos Hybernia siue Scotia mundo protulit, nonnullos Britannia eique adiacens Northumbria procreare meruit. Inter quos summus pater Vuilibrordus & lucifer inter stellas exoritur clarissimus, & meritorum luce clarior cæteris in orbe procreatur, cuius radiis non modica pars mundi perlustratam se esse lætatur, quia gentem Francorum sanctæ eruditionis dono sublimauit: Frisonumque feritatem diuino cultu prædicando mancipauit. Ille vero cum postpositis omnibus peregre proficisci sibi proposuit: beatus Vuerenfridus, qui in eisdem partibus Anglorum oriundus extitit, non solum sanctum Vuilbrordum cum exemplis, verumetiam studuit sequi vestigiis. Spernens autem patriam parentesque amore diuino, vtpote pij patris eruditus exemplo, se prædestinauit in hac peregrinatione peregrinari, qua citius æternæ patriæ particeps postmodum mereretur fieri. I.

Doctores sancti stellæ dicuntur. Dan. 12. S. Vuerenfridus beati Vuilibrordi socius & vitæ sanctæ imitator.

SANCTVS autem Vuilibrordus Deo prædestinante, sedis Episcopalis in Traiecto gubernans cathedram, multisque tanti viri sanctitatem prospiciens esse profuturam, quendam suæ Diœcesis locum Elste vocatum, paulo ante à Carolo sibi traditum, commendauit, eique sanctæ prædicationis cura regendum. Est enim quædam insula valde populosa Batue nuncupata, quæ Rheni fluminis vndique alueo circuncingitur, cuius in medio locus idem supradictus situs esse cognoscitur. Hunc igitur vir vitæ venerabilis, vt suus pastor decreuerat, diuina secum comitante gratia regendum susceperat, nil tamen ambiens terreni honoris, sed potius pij patris obtemperans præceptis. Quid plura? Res inibi quæ ad Ecclesiam attinet propere construitur, antiqui erroris cultus omnino deiicitur, locus sanctorum patrociniis oppidò dicatur, plebs sancta prædicatione sanctificatur, fit Deus per tanti viri meritum populo placabilis sibique populus esse meretur acceptabilis, iuxta illud quod scriptum est: Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. II.

S. Vvilibrordus primus Episcopus Vltraiectensis. S. Vuerenfridus in Elste ad prædicandum mittitur. Apoc. 21.

SANCTVS autem Vuerenfridus, vtpote prudens dispensator quem constituit Dominus suus super familiam suam: gregi Dominico Euangelici dogmatis affatim administrans alimoniam, quod verbis edocuit, operibus adimpleuit: quod salutari admonitione præmonuit, motibus & exemplis ostendit. Fuit etenim vltra vires fandi bonorum operũ exhibitione præditus, consolatione prouidus, humilitate nulli cõparandus, susceptione pauperũ cunctis imitãdus, mitis in animo, dulcis in eloquio, pernox in vigiliis, efficax in ieiuniis, solũmodo fide viuens, quia iustus ex fide viuit: incultus in habitu, placidus in vultu, sedulus in oratione, studiosus in sacra lectione, iugi legis Dei meditatione deditus, castitate præcipuus, omniumq; morũ honestate perspicuus, desperantiũ reformator, dolentiũ consolator: Quia dolentibus condoluit, infirmantibus congemuit, iuxta vocem doctoris gentium, dicentis: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Sic igitur recto calle per huius mundialis naufragij circulum suæ professionis duxit remigium, vt id delicijs spiritalibus honestatum ad æternæ quietis perduceret feliciter portum. Quid in tantis morabor? Sed adhuc vel pauca de multis, causa compendij, memorabor. In hoc enim viro satis dictum puto, quod mundum cum suis illecebris despectui habuit omnino, non nisi cælestia cogitauit, quæ Deo sunt placita inhianter perscrutari non cessauit, sæculo nudus, fide ditatus, corporaliter tantumdem constitutus in terris, spiritualiter proculdubio versabatur in cælis, vt ait Apostolus: Nostra autem conuersatio in cælis est. Nec satis sancto viro videbatur, si ibidem duntaxat illius patriæ plebem Domino lucraretur, sed Ecclesiam in villa Vuestervoert nominata constructam, quæ in ipsa Rheni fluminis ripa sita esse cognoscitur, à supradicto pontifice sub cura regendi suscepit gubernandam. III.

Luc. 12. Attende quantæ sanctitatis fuerit vir iste. Heb. 10. 2. Cor. 11. *f. tantummodo. Philip. 3. Cura ecclesiæ in Vuestervoert illi cõcreditur.

BEATVS enim vir die noctuque secum tacite reuoluens quid sanctis doctoribus scriptura veritatis promittat, dicens: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Nec mora, vir per omnia Deo deuotus, cælesti rhomphæa viriliter armatus, Ecclesiasticæ rei destructa reædificat, pessundata strenue restaurat, & restaurata deifice gubernat, spirituali vomere corda plebis euidenter exarat, insuper & Euangelicæ lucis semina non parce seminat: quia qui parce seminat, parce & metet. Seminauit in benedictione, vt perennis gaudij messem meteret in remuneratione. Seminauit in spiritu, quatenus de spiritu cælestis regni commercium collegisset in futuro. Messem vero Dominici segetis superni roris fluentis incessanter irri- IV.

Dan. 12. 2. Cor. 9. Matth. 13.

irrigauit irriguis, & exinde fructum modo centesimum, modo sexagesimum Domini sui transuexit ad horreum. Quicquid terrenæ facultatis vel aliorum largitione, vel propriæ operationis labore susceperat, nil vltra naturalem vsum sibi poposcerat, sed per manus pauperum ad superni Regis studiose transmisit ærarium, vbi fures non effodiunt nec furantur, nec erugo nec tinea demolitur, illicque cor suum indissociabiliter defixerat, quoniam illò tota mentis intentione tetenderat.

Ecce quam vberes ex prædicatione fructus collegerit, qui semina bonæ operationis præmisit.

Matth. 6.

V. Hæc & his similia dum vir sanctus per singula plene peregit, vtrorumque locorum regimen in Christo firmiter stabiliuit, suæ resolutionis imminebat tempus, vt peracto temporalis militiæ congressu, Christi Regis castra mereretur intrare coronandus. Ille autem ad Dominum suum cum duplicato talento iam sibi credito lætus redire non trepidat, cui specialiter Dominica voce dictum fuisse nemo nostrum dubitat: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Vir igitur sanctus in villa Vuesteruoett supradicta vi febrium corporaliter attactus, adoptabili dierum iam numero prouectus, cœpit carne languescere. quia tunc se persensit in anima conualescere. Conuocatis itaque ad se religiosis viris vtriusque videlicet ordinis, eos vt pater egregius in fide confortabat, eisque mox se migraturum esse de carne reuelabat. Nec longo post interuallo facto, sanctarum exequiarum more peracto, totius colluuionis immunis, meritorum trophæo insignis, ex huius carnis migrauit ergastulo, sine fine feliciter gauisurus in Domino. Quis ambigat omnium illorum lamenta grauiter ingruere? Quis adstantium gemitum vel fletum potuit sustinere? Erat illis itaque iure lamentandus, qui modo nobis est suppliciter venerandus. Egrediente quidem sancta de mole carnis anima, circunstantes tam miri odoris inuaserat fragrantia, vt cunctis manifestissime declararetur, quod tanti viri spiritus per manus Angelorum ad cælestem aulam deduceretur.

Matth. 25.
Luc. 9.
Laborat ardentissimis febribus.
Prædicit mortẽ suã.
Feliciter obit mortẽ, cum odoris suauissimi fragrantia.

VI. Mox vt terram huiuscemodi rumor pertonuit, plebs illuc vniuersa dolens affluxit, totaque Batua gemens atque mœrens per profunda supradicti fluminis stagna ruit illuc vndique confluentes, corpus exanime circunstetêre dolentes. Fit ratio de sepultura corporis, quæ populo contulit causam non modicæ dissensionis. Feruet dolor vnus adstantium, sed non eadem voluntas omnium. Insulanensis enim multitudo sanctum corpus ad Elste depromit debere deferri, ibique loco proprio terram terræ commendari. Nobis, inquit, viuus extitit pastor, noster & erit apud Deum perpetuus intercessor. Quod nobiscum carne viuens inchoauit, nunc regnans in Christo adimplere debebit. Ad hæc aduersa pars altera populi: Recte etenim, inquit, hic requiescit corpore, vbi ipse spiritum voluit relaxare. Sit vobis satis eum habuisse carne viuum, quem habere gaudemus & modò carne mortuum. Quod vobiscum conuersans erudiendo peregit, nobiscum & nunc requiescens regnando cælitus adimplebit.

Fit altercatio populi de sepultura eius.

VII. His etenim verbis populo satis diu inter se altercante, quidam presbyterorum consilio meliores, in hanc vocem prorupêre: Legimus, inquiunt, de arca testamenti Domini quondam in captiuitatem ducta, quod ipsi qui eam captiuauerant, super nouum plaustrum eandem imponerent, binasque vaccas, domi reclusis illarum vitulis, eidem plaustro subiugarent, vt ab eis plaustrũ cũ arca traheretur, & ad propria nutu diuino deduceretur: quod & factum est. Fiat & inde huiuscemodi rei approbatio: sanctum corpus deferatur ad nauem ilico, & si nauis ipsa, nullo vestrûm remigante, amnem vitro transierit manifestum erit nobis omnibus quid ipse voluerit. Nec minus exinde plaustrum nouum cum duabus vaccis, quæ domi lactabant vitulos, præparentur, vt in eo gleba sancti collocata, quocunque deducenda sit, deducatur. Ad hæc protinus omnes assensere. Nec mora: nauim quantocyus præparant feretrum cum hymnis & psalmodiis ad litus deportant, nauim deponunt, in medio, neminem intrare permittunt. Res admodum cunctis admiranda, nauis eadem tam recto itinere amnem transmeans, se ad littus alterum applicuit, vt ipsam Angelico remige ductam esse cunctis patenter innotuit. Mox vt hæc circunstantes adspexêre, omnes vna voce Dominum collaudauêre, qui eis per tale miraculum dignatus est cuius sui meritum ostendere. Tunc proculdubio supradictæ rei exemplum assequitur: plaustrum nouum cum vaccis duabus, vt supra dictum est, cito accersitur. & sanctum corpus in eo reuerenter supponitur. Quid multa? Vaccæ quidem, quæ nunquam iuga sustinuêre, tam priuate vehiculum subiêre, quasi semper in eo solitæ essent opere, vitulorum prorsus immemores, per deuia nequaquam errantes, per rectam semitam iter tetenderunt, sanctumque corpus vsque ad Elste perduxerunt cum Angelorum, vt credendum est, comitatu atque populorum Deum collaudantium concursu. Illuc quoque, vt dignum fuit, cum omni veneratione tantæ preciositatis thesaurus commendatur sepulturæ. Ibi enim per tanti patris intercessiones multæ miraculorum declarantur à Domino virtutes, quas prior ætas adhuc fide recens obliuioni tradidit, sed mox fide maturior, vix pauca de multis memoriæ commendare curauit, quæ in sequentibus lectio recitabit.

1. Reg. 6.
Corpus eius naui exponitur, quæ sine remige ad alterum litus transmeauit.
Item plaustro, quod duæ vaccæ ad locũ Elste sponte trãsuexere.
Thesaurus corporis eius in Elste sepelitur.

IIX. Fvit quidam vir in partibus Aquitaniæ Ancelinus nomine, qui prorsus omnium membrorum officio destitutus, solo aspiramine vixit anhelus. Ille autem cum quodam vespere miserabiliter, vt contractus, strato suo collocaretur, ei per nocturnam visionem nominatim dicitur: Anceline vis sanus effici? Si sanari curabis, ostendam tibi quo iturus eris. Est locus in longinqua regione qui appellatur Elst, vbi confessor Christi Vuerenfridus requiescit corpore: si illo perueneris eiusque suppliciter interuentum inuocaueris, per ipsius meritum adoptimæ sanitati restitueris. Post hæc expergefactus à somno fit attonitus in animo, nomen loci secum retinuit, sed viam per quam iturus esset, minime sapuit: fidem adhibuit visioni, quia lætus efficitur ex promissione remedij. Nec moram pergendi diu distulit, quia se in longum morandi pœnituit: sui itineris vehiculum præparauit, Christoque duce, quo sibi eundum erat citius peruenire non tardauit. Cumque illo peruenit debilis, promissam sibi sanitatem confestim promeruit hilaris. Post vbi naturali membrorum sospitate corroboratur, sua sponte iugi seruitio beati Vuerenfridi mancipatur, nam se deuouit illuc omni tempore sub eius famulatu perseuerare. Ast non multo post transacto dierum circulo, destinauit ad patriam redire cum gaudio. Cum autem sanus sua subierat, mox ita fit contractus, vt antea fuerat: fit mente perculsus, sui conscius propositi, se pœnitet redeundi, pudet facti. Mœrens ac debilis iterum remeauit, vnde gaudens ac incolumis recessit. Diuina etenim pietas eum sanitati secundo restituit, quam per tanti viri meritum incessanter vt sanaretur exorauit. Nec opus est morandi: ter remeando ad patriam debilis efficitur, terque pænitens remeando per sancti viri clementiam sanitati restituitur. Tandemque victus, vult potius exulare quam cum suis domi debilis habitare. Sicque sua perfruens sospitate, permansit ibidem vsque ad finem vitæ suæ.

Paralyticus ad eius sepulcrum sanatur.
Rursus incidit paralysim votifragus.
Iam tertiò curatur, & vota Domino soluit.

IX. Nec hoc silendum est, quod quædam mulier in vico Leona nuncupato debilem neruis omnino contractis infantem habuit, quem si sanaretur sancti Vuerenfridi se seruitio dare spopondit. Nec mora, surrexit propere, tetendit ad Ecclesiam pergere, secum contractum deferens inter brachia filium, vt eum offerret Domino, sicut promiserat offerendum. Cum autem concito cursu properauerat, in medio campi paruulus ab amplexu matris ad terram deciderat, & consolidatis neruorum compagibus, ilico sanatur diuinitus, atque post casum excipitur sanus, qui ad terram ruit antea debilis. Mater vero gaudens excipit paruulum, & quem prius gemebunda deuouerat infirmum, iam iocunda pergens ad ecclesiam, sancti patris obtulit famulatui sanum.

Item alius puer contractus curatur.

X. Alio quoque tempore in pago Felua vocabulum continente, quendam virum tantæ asperitatis lepra discolorauit, vt vix alicui præ scabie nimia, vultus illius appareret, labes insuper ipsam oculorum excæcauit aciem, quod ille nequaquam visu agnoscere potuit aliquem, quia tanta miseria cruciatus solummodo sibi superfuit anhelitus. Contigit

autem

autem illum quadam nocte visionem sibi videre, per quam obstupefactus à suo cecidit stramine, seque in modum crucis prostrauit, clamans ac vociferans, clamando Kyrieeleison sæpe iterauit. Eo clamore sui parentes expergefacti, cœperunt interrogare quid euenisset illi, quod plus solito impatiens esset. At ille visionem bene recolens, cuncta quæ viderat eis per ordinem retulit, ita dicens: Visum est mihi per quendam locorum ire debere, quem cœnosa palus circuncinxit vndique, & nullatenus patuit via transeundi, per quam inde abire potui. Hic dum admodum anxiarer mentis expers, obuiauit mihi sacerdos venerabilis adspectu, sacerdotalique venerabiliter indutus habitu, quasi processurus esset ad Missarum solennia, præparatoque ponte supra paludem me transduxit incolumem, & ait: Estne tibi cura sanari? Scito me Vuetensi idum appellari, & per me mereris à lepra curari. Cum autem celebrabitur solennitas Archangeli Michaelis, tu ad Elst peruenire debebis, ibique dum diuina à pontifice Missarum celebrantur solennia, tu mundaberis à labe mortifera. His auditis, parentes sui solito lætiores effecti sunt, & eum sicut ipse voluerat ad Elste perduxerunt. Nec diu visio promissionem distulit. Nam vt pontifex qui tunc temporis illic præfuit, sub eodẽ die, quem prædixerat, Missarum libamina Domino libauerat, ita euanuit ab illo pestis torrida, vt in eo veneniferi coloris non comparuerit macula. Ipse vero non solum se à lepra mundatum esse persensit, sed etiam amissam oculorum lucem percipere meruit. Huius stupendi miraculi declaratio, non vnius vel duorum affirmatur testimonio, verumetiam totius populi, qui tunc ad ecclesiam confluxerat, manifestissima declaratio verum esse demonstrat. Hæc & multa alia miracula, quæ perlongum est cuncta narrare per singula, Dominus noster Iesus Christus dignatus est ibidem ostendere, quatenus per hæc miraculorum beneficia, quantæ dignitatis seruus suus apud se haberetur, nobis omnibus aperte monstraretur. Qua de re summopere credendum est, quod possit suis meritis vulnera peccatorum sanare, qui totidem modis corporum languores dignatus est subueniendo medicare: Præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria per immortalia secula seculorum, Amen.

Apparet S. Vuetensi idus vni leproso in somnis & iubet eum suum visitare sepulcrum.

Curatur idẽ à sua lepra & cæcitate.

Multa quotidie ad eius sepulcrum fiunt miracula.

An. 850.

VITA ET INSTITVTIO SANCTÆ MATRIS NOSTRÆ ATHANASIÆ, EIVSQVE MIRACVLA, A QVODAM VIRO PIO NARRATA, QVI PARTIM *ea vidit partim à mulieribus ipsius matris familiaribus audiuit. Ex Simeone Metaphraste.*

14. AVG.

POSTOLI Pauli præceptum est, vt Sanctorum memoriis communicemus. Eorum vero vitam atque institutionem conscribere, & eis legentibus communem vtilitatem proponere, illud certe laudabile est ac salutare. Beatæ igitur fœminæ Athanasiæ vitam conscribere conabimur, pauca quædam eorum, quæ ad illam pertinent, oratione percurrentes: ne temporis diuturnitate res ipsæ obliuioni traditæ, plurimis hominibus damnum afferant. I.

II. HÆc fœmina laude digna, & immortalitatis nomine prædita, quæ vitam ipsam bene transegit. Deique vniuersorum Domini optimam ancillam se præbuit patre Niceta, matre vero Irene, orta est, parentibus sane genere præstantibus, & Deum valde timentibus, qui domum in insula Ægina possidebant: è quibus genita, & ad vitam humanam promota, vtilissimum quoddam sanctissimi Spiritus vas extitit. Illa cum esset annos septem nata, breui tempore Psalterium edidicit, & diuinis literis prompto animo operam nauabat.

S. Athanasiæ parẽtes & patria.

Septennis Psalterium edisciti.

CVM igitur quodam die sederet, & sola telam texeret, vidit stellam quandam valde splendidam ad suum vsque pectus descendere, seque ab illa multum illustrari, ac stellam ipsam postea ex oculis suis euanescere. Ex ea igitur re cũ eius anima multo lumine illustrata esset, omnino vitæ huius vanitatem odisse cœpit. Cumque sibi proposuisset ad monasticam institutionem se conferre, eius parentes inuitam & nimium recusantem, multam ei violentiam adhibentes, cum viro collocarunt: quo cum sexdecim solos dies habitauit, ac repente vidua remansit. Cum enim Maurisij barbari homines in illas regiones irrupissent, atque Athanasiæ vir ad prælium egressus esset, iudiciis illis, quæ Deus nouit, factum est vt gladio interficeretur.

Visio eius.

Inuita nubit.

Maritus eius cæditur.

III. CVM igitur multum temporis præteriisset, & Athanasia secum ipsa certaret, & ad monasticam vitam mentem dirigeret, regale quoddam edictum repente prolatum est, vt mulieres, quæ nuptæ non erant seu viduæ, iis viris, qui essent ex natione, collocarentur. Ex eo igitur factum est, vt Athanasia non antea monasticam vitam aggredi posset, quam eius parentes eam ad alterum virum ducendum impulerint. Quæ res quamuis facta sit, illa tamen, vt consueuerat, propriam salutem curabat, psalmorum cantibus & diuinis lectionibus diligenter vacans, neque vllarum bonarum rerum aut studiorum mutationem accipiens: sed mansuetudine ornata, cordis humilitate sanctissime fulgebat, ita vt ab hominibus, qui bonos ipsius mores audiuissent, laudatissima illa fœmina dilecta valde fuerit. Eleemosynæ vero tantopere studebat, vt quæ domi habebat, quamuis plurima illa essent, ad copiosam tamen manus ipsius distributionem minime sufficerent. Omnes enim Monachos, qui vndique peregre veniebant, benigne accipiens, viduis pupillis & omnibus indigentibus abunde suppeditabat, quæ vitæ sunt necessaria.

Cogitur ad alteras transire nuptias.

Facit multas eleemosynas.

IV. CVM vero aliquando fames esset, omnesque inopia premerentur, illa non solum iis, qui eiusdem fidei homines erant, nutrimenta copiose largiebatur: sed alienis etiam, qui Athingani appellabantur, fame tunc oppressis, & ad eam accedentibus, misericordia commota, victum impertiebat. Illud enim Domini præceptum obseruabat: Estote misericordes, vt pater vester cælestis: qui facit solem suum oriri super malos & bonos, & pluit super iustos & iniustos. Neque solum nutrimenta illis tribuebat, verum etiam vestibus eos fouebat, & aliis donis consolabatur. Dominicis vero & festis diebus vicinas omnes amanter ad se congregans, diuina scripta illis legebat, eorum mentem aperiens, & ad Domini timorem ac desiderium diuino quodam modo illas erigens.

Luc. 6.

Matth. 5.

Eius eleemosynæ spirituales.

V. CVM igitur in his, quæ Dei sunt, ita proficeret, & virtutibus ipsis, vt campus multis floribus abundaret, coniugi suo persuasit post aliquot annos conuictus, quem cum illo habuerat, vt admonitionibus suis cedens, mundo & his omnibus, quæ in eo sunt, renunciaret, & ad sacram monachorum institutionem se conferret. In qua cum sanctè versatus esset, & in ea excelluisset, postea dormiuit in Domino. Beata igitur illa fœmina, libertatis tempus nacta, se totam per omne tempus Deo ipsi dedicauit. Nam cum & alias mulieres valde religiosas inuenisset, quæ & idem propositum habebant, & spiritu ipso ardentes erant, illis concordi animo adhærens, quamprimum ex huius mundi confusione se remouit. Cumque omnia, quæ possidebat pauperibus distribuisset, vna cum moribus & mundi habitum mutauit cum illis ipsis honestis mulieribus, quas supra diximus. Itaque cum quodam in loco quietam vitam ducere cœpissent, cuiusdam viri sancti & virtute præditi adhortatione, qui & eas totondit, post tres aut quatuor annos Athanasia earum mulierum, quæ cum illa erant, principatum etiam inuita suscepit, prima quidem ab illis nominata, sed omnium nouissimam, quod ad mentis sensum pertinet, seipsam existimans, vt illud Domini præceptum seruaret: Qui vult in vobis esse primus, sit omnium nouissimus & vltimus.

Maritus eius fit monachus.

Athanasia fit præfecta monachorum.

Matth. 20.

V SED quænam oratio, aut quæ lingua humilitatis & summissionis, qua fœmina illa excellebat, celsitatem explicare posset? Neque enim vnquam passa est, ab aliqua earum mulierum, quæ cum ipsa erant, ministerium sibi præberi,

Multa eius humilitas.

vel

vel aquam in manus dari per totum vitæ suæ tempus: quemadmodũ quæ cum ea vixerant, post sanctum eius obitum, omnes illius regionis homines de ea re certiores fecerunt. Illa enim se indignam putabat, quæ vna cum ipsis versaretur: tantum abest, vt sibi tanquam præsidenti, ab illis ministrari vellet. Cum etiam abstinentia multum valeret, paulum panis & aquæ post nonæ horæ tempus gustabat, caseo & pisce omnino abstinens: quæ in solo die festo Paschæ, Deo gratias agens, gustare solita erat. Sanctæ vero Quadragesimæ diebus post biduum sumens cibum, crudis tantum oleribus contenta erat, in illis sanctis diebus omnino pomum non gustans. Cumque dormiret, non in latus, sed in vnum quendam lapidem, ad id ipsum accommodatum, sese inclinans, parum somni capiebat. Neque solum in sancta & magna Quadragesima, sed etiam in sanctorum Apostolorum, & sacratissimi Dei natalis Christi Saluatoris nostri temporibus, eandem exercitationis & vitę regulam seruabat. Eius vero stratum, ex magnis lapidibus in solo ipso compositum, parua quadam & aspera veste desuper tegebatur: quo loco in ipso quietis tempore cubans, lachrymis per singulas noctes, vt Propheta dixit, stratum suum rigabat. Cum enim diuinus amor intus abunde ipsam accenderet atque inflammaret, lachrymæ ipsæ tum in psalmis canendis, tum in precibus ad Deum mittendis ita copiose profundebantur, vt fontem potius vidisses aquis destitutum, quam sanctos & assidue Christum spectantes eius oculos, lachrymarum expertes esse.

Magna abstinentia. Lectus eius. Psal. 6. Copia lachrymarum.

VIII. INDVMENTVM illi erat interius quidem asperum, ipsius carnem asperitate affligens, exterius vero tegumentum pannis constabat ex ouium lana contextis. At interior illa vestis ignota erat: exterior autem corpus contegens, ab hominibus cernebatur. Ad hæc vigilabat se colligens, & Dauidis psalmos meditans, singulisque sessionibus orationem animo valde sobrio atque attento ad Deum fundens. Die autem modò secum modò cum aliis, quæ cum illa erant, psalmorum versus recitans, dabat operam, ne vllo tempore aut hora, eius os aut mens à Dei gloria celebranda vacaret, vt sacrorum carminum author Dauid cecinit: Benedicã Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Vestes. Vigiliæ. Preces. Psal. 33.

IIX. Ex quo autem die monasticam vitam fœmina illa ingressa est, ad illud vsque tempus, quo ad Deum migrauit, nullos omnino fructus degustauit. Cumque multas ærumnas pateretur, & sororibus præesset, earumque curam haberet, ob animi summissionem, qua excellebat, nulli vnquam increpationem adhibuit, neque contumeliosum aliquid ex eius ore honestissimo, ne aduersus minimum quidem aliquem, aut magnum, seruum, aut liberum hominem profectum est: præsertim cum sæpius audiret, diabolica tentatione illa omnia se facere. Omnes igitur mansueto animo, & recto corde perferebat, ad futuram illam mercedem semper animum attentum habens. Cum vero quatuor anni præteriissent, iis, quæ cũ illa erant, persuasit, vt è loco in quo manebãt, exurgerent, & ad priuatũ & omnino remotũ montẽ secederent, in quo possent solitariã vitam degentes, Deo ipsi operã dare, & ab omni humana consuetudine separari.

Mansuetudo & patientia.

IX. CVM igitur quæcunque ad proprios vsus possidebant, ea omnia pauperibus distribuissent, ardenti animo ad id, quod sibi proposuerant, se præparabant. Adierunt igitur virum quendam virtute prædium, & Dei amantissimum, Matthiam nomine, presbyterij honore decoratum, & eorum, qui se in vita monastica exercebant, ouili præsidentem. Ille cum vitæ honestæ esset studiosus, & earum mentis ardentem affectum vidisset, beatæ Athanasiæ dixit: Tuum quidem & earum, quæ tecum sunt, bonum est & valde laudabile propositum: sed quoniam vos video ita exercitatione afflictas, vt infirmissimæ sitis, moneo ne durissimis vitę legibus vosipsas tradatis. Itaque si meum consilium suscipitis, vos in quendam locum perducam, in quo poteritis ita, vt decet, versantes bene vobisipsis consulere. Habebitis etiam me infirmitati vestræ opitulantem, vobisque toto animo & omnibus viribus ea, quibus indigetis, ministrantem. Hæc cum dixisset, sanctæ mulieri, & iis, quæ cum illa erant, persuasit, vt eum promptissimo animo sequerentur. Cum vero prope locum accessissent, eum beata illa mulier contemplata, valde hilaris cœpit dicere: Hunc ego locum iampridem mentis lumine contemplabar, &, vt opinor, hic in posterum viuemus, vitæque finem excipiemus.

Quærit cũ suis monialibus locum solitarium, vt liberius Deo vacet.

X. ERAT in loco illo sanctum protomartyris Stephani templum, tum gloria, tum vetustate clarissimum. Beatus igitur ille Matthias, nutu eius Episcopi, qui regioni præsidebat, illic mulieres illas collocauit, omnemque curam eis adhibuit. Insuper virtutis exercitationi valde studebat, continentiæ, inquam, & vigiliis multis, cum per totam noctem & psalterium recitaret, & preces quamplurimas ad Deum funderet, dormiensque non supra latus, sed sedens, somnum, quantum satis esset, caperet. Tanta etiam erat illius viri compunctio, tum in psalmis canendis, tum in offerendo diuino & incruento sacrificio, vt qui eum videbant, multam ex ea re vtilitatem perciperent. Veste autem aspera contentus erat: quam cum vnicam ferret, carnem ipsam horribiliter domabat. Cum vero Iohannis Apostoli, qui recubuit super pectus Domini, esset valde studiosus, & eius die festo ac memoria instante, incruenti sacrificij ministerium celebraturus esset, maxima compunctione affectus, vni ex iis, qui præsentes erant: Num, inquit, aliquis est dignus hodierno die, qui Ephesum proficiscatur, & sanctum Apostolum Iohannem contempletur? Cumque hæc dixisset, fontes lachrymarum ex oculis emittens gemitum è corde proferebat. Res igitur oblata est, eius fide & in discipulum Domini charitate digna. Nam ab initio sacræ illius mysteriorum celebrationis, quoad res diuina completa est, sanctissimum Apostolum Iohannem in ara illa sancta secum vna stantem videbat: neque solus ipse eum cernebat, sed duo etiam alij, qui vna præsentes erant, cum incruentum sacrificium celebrabatur. Ad tertium igitur vsque diem permansit ita compunctione illa se oblectans, vt humani cibi particeps fieri non posset.

Matthias egregius monachus, locũ eis aptũ prouidit. Dies festus S. Iohannis Euãgelistæ. S. Iohannes adest sacrificio Matthiæ.

XI. AD hunc beatum Matthiam accessit homo quidam, totius corporis compages remissas & dissolutas habens: cuius misericordia commotus vir ille, chlamyde, qua indutus erat, seipsum exuit, & in eius humeros eam imposuit. Quo facto, eius compages cum stridorem magnum emisissent, statim homo ille sanus factus est. Cuidam vero alij faciem habenti, à diabolo authore, peruersam, honoratæ manus suæ signaculo curationem attulit. Quinetiam vetulæ mulieri, impuro spiritu detentæ, & ad beatum illum virum Matthiam accedenti, illius precantis perseuerantia factum est, vt Deus per paucis diebus sanitatem conferret. Alia quædam mulier, habitu monastico induta, impuro spiritu vexabatur, & ad monasterium accessit. Cum igitur ille ingressus, eam solam vidisset in ecclesia prauo spiritu laborantem, misericordia commotus, in cælum manus erexit: cumque, quantum satis esset, orauisset, & ad eam conuersus esset, ter Crucis signaculum ipsi adhibuit. Quo pacto, prauus ille dæmon aufugit, & fœmina illa sana deinceps permansit. Hæc nos perstrinximus, vt vitæ, quem vir ille tenebat, præstantiam declararemus, & signorum gratiam à Deo illi concessam, omnibus manifestam faceremus.

Sanat paralyticum. Item diuersos homines malo spiritu vexatos.

XII. SED nescio quomodo factum sit, vt cum sanctus ille homo, & Deo ipsi dicatus, nauem conscendisset, & ad regiam ac magnam vrbem nauigaret, indiciis illis, quæ solus Deus nouit, acciderit, vt vna cum sociis nauigationis fluctibus marinis suffocaretur. Quamobrem & illius sancti corporis expertes facti sumus, neque sacras illas & beatas reliquias repositas habemus, quæ nos maxime iuuare possent. Omnino enim Sanctus quemadmodum, cum in corpore erat, curationes abunde conferebat, multo magis, postquam excessit, his, qui eius reliquias attigissent, easdem afferre posset. Huius ministerio alius quidam presbyter successit, eunuchus natura, qui vocabatur Ignatius. Ille cum iisdem moribus, quibus & is, quem supra diximus, excelleret, sancte admodum & Domino Deo gratus migrauit: cuius sepulcrum fulgoribus quibusdam dæmonum turmas prosternit, & curationes affert. Sed ad narrationis ordinem reuertamur, sanctæ matris nostræ Athanasiæ facta perstringentes.

Ecce quid antiquitas senserit de reliquiis. Multa fiunt miracula ad tumulum S. Ignatij monachi.

HÆC igitur beata fœmina cum mul[illegible] ... ximus, humilitatem, magnamque & singularem mansuetudinẽ in se

haberet,

haberet, sæpè Deum precans, atque in cælum intuens, stupore atq; excessu quodam implebatur: nubem autem luci-
Visio S. Athanasiæ. dam, Solis radios emittentem videbat, & in eius medio virum speciosum, formaq; ita effulgentem, vt eius species sin-
gularis existeret. Cumq; hoc sæpè vidisset, & eius viri adspectum obstupesceret, secum ipsa dicebat: Ecquisnam virum
hunc tam multo decore atq; ornatu repleuit? Et quænam virtus ita splendidum ac speciosum effecit? Cum hæc cogi-
taret ac diceret, sibi visa est vocem hanc audire: Virum hunc, cuius speciem tu admiraris, humilitas & mansuetudo ita
splendidum reddiderunt: quæ cum & ipsa mirum in modum imiteris, te quoq; illustrem futurã manifesto scias. Quo-
Mansuetudinis & humilitatis est studiosissima. tidiè igitur hæc contemplans, ita duabus virtutibus se ornauit, vt in illa iræ aut superbiæ ne vestigium quidem vllum ap-
pareret. Quæ vero ad earum virtutum celsitatem ascenderat, quæq; cælestem visionem puro cordis lumine inspexe-
rat, mirum non est, si admirabilibus signis Deus eam ornauit.
ETENIM cum quodam die ipsa sederet, & Deo operam daret, ad eam venit homo quidam oculos multum do- XV.
lens eamq; rogans, vt pro ipso Deum precaretur. Illa verò humilitatem suam ostendens, quasi eum consolaretur: Et
mihi, inquit, huiusmodi morbus molestiam attulit, feras igitur, & Dominus te curare poterit. Ille verò cum neqꝗquã
Iohan. 9. Cæcum sanat. discederet, sed curationis se compotem fieri cum fide multa postularet, beata illa mulier manum suam super ipsius o-
culos imponens: Ille, inquit, Christus, qui cæcum natum curauit, det tibi, frater, perfectam istius morbi curationem.
Hæc cum ille audisset, & firma fide accepisset, statim illo ipso tempore optatam sanitatem assecutus est.
POSTEA verò, quam Athanasia prope templum illud protomartyris Stephani supradictum, alia tria templa æ- XVI.
dificauit, celeberrimæ Dominæ nostræ & Dei genitricis Mariæ, Iohannis præcursoris, & Nicolai illius diurni præco-
nis, necessitate postulante, ad regiam Vrbem profecta fuit, ibiq; in monasterio sex vel septem annos morata est. Quod
Ædificat tria templa. molestè ferens: Exul, inquit, facta sum è templo illius, quæ Deum peperit: quo derelicto, en hic moror. Cui igitur diui-
na quædam visio illi oblata esset, ausa est iis, quæ cum illa versabantur, dicere: Tempus iam instat, vt ad eum locum
abeamus, vbi olim nos sedebamus. Vidi enim in mentis excessu templi Dominæ & sanctissimæ Mariæ, quæ Deum ge-
nuit, fores patefactas, nosque illuc introire iussas. Cumque hæc dixisset, ex vrbe illa regia migrauit, & Dei verè precio-
sum illud vas ad desideratum locum venit, qui vocatur Timia, nomine ipso ab honore deducto; decebat enim hone-
stum locum illum eius præsentia honorari, & appellationem veram, ac factis ipsis comprobatam, habere, vt à quodã
Iohannitius vir sanctissimus. perspicacissimo viro ac patre multis annis antea præuisum fuerat. Hic quem dixi, Iohannitius fuit ille laudatus & in-
signis vir, cuius gloria per totum orbem terrarum celebratur. Hic, inquam, diuinus vir, cum per eum locum transiret,
prophetico spiritu pronunciauit, decere locum illum honorari quorundam sanctorum corporum collocatione. Id
quod postea factum fuit.
CVM igitur beata mulier eo peruenisset, & paucos quosdam dies illic vixisset, grauissimo quodam morbo cor- XVII.
repta est, & duodecim diebus antequam è vita discederet, de ea re mysterio quodam edocta fuit. Vidit enim viros
Visio alia S. Athanasiæ. duos, albis vestibus indutos, ad se venientes, & paginam quandam ei tradentes, in qua hæc scripta erant: En libertas tua
hæc est: sume hanc, & lætare. Beata verò mulier cum ad se redisset, & vnam è sororibus ad se vocasset, singulatim ei o-
mnia narrauit. Totis igitur illis duodecim diebus mansit assiduè contemplationi dans operam, neque cibi, neque po-
tus particeps fiebat, nihilque aliud, nisi hoc dicebat: Psallite, sorores meæ, psallite, & Deum assiduè laudate, vt propi-
tius sit peccatis nostris. Cum igitur duodecimus dies venisset, sancta mulier alias, quæ cum illa erant, affata: Succurri-
te, inquit, quæso infirmitati meæ, & in ædem sacram ingressæ, versus, qui mihi dicendi essent, vos Deo reddite: non
enim possum amplius psalterium complere, cum omnino vis mea deficiat. Illæ vero cum clamore & lachrymis re-
spondentes: Ad quemnam, inquiunt, psalmum ipsa peruenisti, & vndenam, quod reliquum est, nos incipiemus? Illa
sensim respondens: Nonagesimum, inquit, psalmum in ore habeo: sed infirmior facta vlterius progredi non possum.
Illæ cum hæc audiuissent, ad ædem sacram ingressæ, reliquos psalmos compleuerunt. Cumque exiissent, in faciem ce-
ciderunt, & vlulatum magnum emittentes, sibi preces à sancta muliere impartiri postularunt. Illa vero omnibus qui-
Moribundæ facies instar luminis fulget. dem pariter bene precata est: Marinam autem & Euphrasiam vlnis suis honoratis amplexa. En, inquit, sorores meæ di-
lectæ, ex hoc ipso die à nobis separamur: sed in futuro illo seculo rursus nos Deus coniunget: det autem vobis pacem,
charitatem & concordiam, & impleat vos omnibus bonis suis. Hæc & alia cum dixisset, eius facies instar luminis efful-
sit, ita vt qui ad eam videndam eo venerant admiratione & stupore afficerentur.
QVONIAM vero dies festus aderat, quo sanctissimæ Dei genitricis Assumptio celebratur, omnes sic admonens: XIX.
Dies festus Assumptionis beatæ virginis. Videte, inquit, ne quid eorum, quæ ad diem festum pertinent, infectum prætermittatis: itaque & psalmorum ordi-
nem, & ministerium in ipsos egentes pro viribus diligenter exequimini: deinde post diuinum rei sacræ ministerium
humile hoc corpus meum terræ mandetis. Hæc cum præcepisset, & duas sorores, quas supra diximus, amplexata esset,
in pace dormiuit ac requieuit: ita vt qui eam viderunt, communi somno requieuisse crederent. nam ore atque oculis
Migrat ad Dominum. clausis, minime illi opus fuit, qui hæc honeste componeret. At sorores, ad sanctas eius reliquias se abiicientes, & suam
orbitatem deplorantes: Quoniam, inquiunt, nunc abiisti, mater nostra sancta, & immortalitatis cognomen ha-
bens? Quomodo nos ita orbas dereliquisti, è nostro conspectu euanescens? Vbinam posthac angelicam faciem tuam
adspiciemus? Vbi vocem illam tuam audiemus, qua nostra corda exhilarentur, & ad bonorum operum studia exci-
tentur? Extinctum est nostræ spei fomentum. Tu nunc dormis, & nos in segnitia velut mortuæ, iacemus. Nam am-
plius te nobiscum vna versantem habebimus: elegit enim te Dominus, & ad mansiones illas æternas vocauit.
CVM hæc & his similia lamentatæ fuissent, & consuetum officij canonem in ea compleuissent, post mysterio- XIX.
rum tempus, sacrum illud corpus in loculis repositum, in terra congruenter condiderunt. Quæ vero mulier in eius lo-
cum successit, prope sepulcrum permanens, neque nocte, neque die illinc discedebat, lachrymans, & beata illa fœ-
mina se orbatam lugens. Cui Athanasia in somnis apparens: Esto, inquit, bono animo, & certo fore scito, vt, completis
quadraginta diebus post meum obitum, recipiam quod à Deo ipso recepturã sum. Hæc igitur cum in somnis vidisset,
experrecta dubitabat, quidnam hoc visum, & sanctæ mulieris verbum significaret. Cumque quadragesimus dies ve-
Quadragesimus dies defunctorũ iã olim obseruatus. nisset, quæque sorores monasterium habitabant, id oblitæ (vt sæpe vsu euenire solet) post duos dies illum quadrage-
simum diem futurum existimarent, eius diei vespere sorori, quæ supradicta est, Athanasia beata illa fœmina se offerẽs:
Cur, inquit, ita quadragesimos dies meos neglexisti, neque quæ ad pauperum distributionem, neque ea, quæ ad ami-
cos benigne accipiendos pertinent, præparasti? Hoc viso illa perculsa, & ad se rediens, ac diligenter dies numerans, co-
gnouit tempus illud vesperam esse quadragesimi diei, quo sacra psalmorum cantio celebrari deberet.
CVM igitur dies illuxisset, & diuinum officium celebrari cœpisset, duæ, quæ illius sacri & monastici chori prin- XX.
cipem locum tenebant, quarumque cordis oculos Deus aperuerat, vt horribile illud visum animaduerterent, duos
quosdam viros contemplatæ sunt specie terribiles, habitu effulgentes, & beatam Athanasiam mediam habentes:
quam cum duxissent, & ante sacram aram constituissent, purpuramque preciosis lapidibus ac margaritis ornatam
Visio de gloria S. Athanasiæ. protulissent, regali habitu eam induerunt, & corona, crucem & ante & retro habente, caput eius cinxerunt: cumque
virgam gemmis ornatam in manus ei dedissent, eam ad diuinam aram perduxerunt. Hæc igitur visio cum quadragesi-
mo die contigisset, loculus, in quo sanctæ mulieris reliquiæ infra terram iacebant, stridorem emittere cœpit: idque assi-
duè per totum anni tempus faciebat.
CVM vero anniuersarius dies, quo sancta illa mulier obierat, iam venisset, ecce viri duo adstiterunt, & cum ipsis XXI.
mulera

misera quædam mulier, prauis spiritibus vexata: qui spiritus supra sanctæ illius mulieris reliquias debacchantes, redarguti sunt. Manibus igitur tegumentum illud, quod supra sanctæ Athanasiæ reliquias impositum fuerat, amouentes, arcam è monumento extraxerunt. Quo facto, mulier illa spiritu malo agitata, curationis statim compos facta est. Sacri verò illi viri arcam illam inspicientes, eam viderunt vndique suauissimi odoris vnguento diffluentem. Cùm igitur diligenter eam patefecissent, Athanasiam inuenerunt ità decorè positam, vt recens mortua fuisse videretur: nam & eius oculi luminis speciem præ se ferebant, & labia, & totum illud beatum corpus sanum, integrum & intactum videbatur, teneris adhuc carnibus, & manibus in rectum protensis, neq; alia ex parte impeditis. Cùm illud igitur venerati essent, & lachrymas effudissent, arcam muniêrunt, & in omnium conspectu ponendam esse, sanctè iudicârunt.

Dæmoniaca sanatur. Nota rem admirandã de eius sacro corpore.

XXII. Postea verò quàm in aliam arcam translata fuit, in qua & nunc beata illa reposità est, monachæ ipsæ veste priore illam exuentes, alia quadam sericis filis contexta, & colore cæruleo eam induere cupiebant: sed minimè Athanasia sancta eis obtemperabat, manus ipsas tenens pectori adhærentes, & vestem illam renuens. Vna igitur è choro illo, quæ omnibus virtutibus effulgebat, & sancti Spiritûs vas quoddam erat valdè preciosum, flexis genibus sic eam precata est: Quemadmodùm quo tempore nobiscum versabaris, obedientiam sine aliquo discrimine præstitisti: ità & nunc libenter nobis obedire velis, & humilem tunicam tibi oblatam te indui patiaris. Hæc illa cùm, perindè ac si viueret, audiuisset, manus statim relaxauit, & tunicam, quam diximus, accepit, ac deindè ad sanctam illam arcam se reclinauit.

Viuût Sancti, & norunt res nostras.

XXIII. Operæpretium verò est pauca quædam, quæ posteà facta sunt, miracula commemorare, & ita orationi finem imponere. Cùm non multi dies præterijssent, puella quædam, annos ferè duodecim nata, impuro spiritu detenta, cadens & spumam emittens, ad sacræ mulieris sepulcrum adducta est: cumque illic quadraginta dies permansisset, diuina ope adiuta, sana redijt. Alius quidam puer, annos ferè octo natus, in manu ipsa dæmonem habebat. Hunc vt passerem quendam nigrum ad manum suam venientem, & illic sedentem videbat, à quo & manus ipsa commouebatur. Quarè miserabiliter afflictus puer ille, cùm totos septem dies apud diuinas sanctæ mulieris reliquias permansisset, sanctissimi Spiritûs ope curatus est.

Puella quædam ad eius sepulcrum à dæmone liberatur.

XXIV. Alius quidam conditione seruus, fide verò liber, occulto dæmone vexatus, & insuper aqua intercute totum corpus, instàr vtris, tumefactum habens, ad monasterium illud venit, & sanitatis compos fieri supplex postulabat. Illi ergò beata Athanasia in somnis apparens: Expecta, inquit, frater, paululùm, & ego tibi, diuina ope adiuuante, curationem afferam, partem enim quandam mei corporis ad te mittam, qua morbo isto liberaberis. Audiuit hæc vir ille, & fuit bono animo: & post mensem vnum nocte quadam in mentis stuporem incidens, seipsum vidit vndiq; à templi tecto aqua defluente madefieri, & omnibus candelis extinctis, ad sanctas beatæ mulieris reliquias confugere: stridoreque magno ex arcula emisso, vocem ad se venientem audire sibi videbatur, quæ ità diceret: Aperi citò os tuum, aperi. Quod cùm ille fecisset hilaris, quod missum fuit, excepit, simulq; sanitatem recuperauit. Cùm verò dies illuxisset, omnibus, quæ in monasterio erant, curationem suam clara voce prædicabat. Cumq; omnes concursu magno illuc venissent, & causam eius rei ediscere cupiuissent, tum ille donum, quod acceperat, è sinu protulit, vnguem videlicet magni digiti è sanctæ mulieris pede missum, ac paruo quodam panno inuolutum. Abijt igitur vir ille sanus, diuinam gratiam, & sanctæ mulieris gloriam celebrans.

Dæmon à puero depellitur. Per visum hydropicus idemq; dæmoniacus sanatur.

XXV. Aliquando cùm eius sancta memoria celebraretur, & multus populi concursus factus esset, mulier quædam, nomine Theodota, manum arefactam habens, curationem assequi supplex poscebat. Vna igitur è sororibus, cùm eam apprehendisset, & maxillæ sanctæ mulieris, quæ in arca erat, admouisset, sanam atque integram Dei ope illinc extulit. Alia verò quædam mulier cùm occulto spiritu vexaretur, & multos dies illic permansisset, re infecta ac tristis domum suam reuersa est. Vidit autem sanctam fœminam talia sibi dicentem: Tu fraudem viro tuo fecisti, & animam tuam in grauem mortem iniecisti. Vade igitur, & erratum tuum proferas, & ego mali dæmonis vexatione te liberabo. Hæc cùm mulier audiuisset, & ea, quæ audiuerat, fecisset, diuina ope adiuta, sanata est. Alia quædam mulier infantem puerum mammam sugentem ferens, cui tum dexter oculus extinctus, tum manus & pes torpens, & motionis expers erat, ad sanctæ illius sanitatis datricem arcam eum adduxit. Post paucos verò dies illum sanum receptum, in propriam domum gaudens retulit.

Manus arida restituitur. Dæmoniaca iubetur à S Athanasia confiteri peccatum suum, & ità sanatur.

XXVI. Alia quædam tam malè oculorum morbo laborans, vt ei tanquàm poma aliqua oculi penderent, ad eius arcam accessit, & capite supra sanctas reliquias imposito, sanitatem assequi precibus postulabat. Cùm igitur duobus aut tribus diebus permansisset, Dei ope adiuuante, sana facta est, eius oculis ad priorem statum restitutis. Puer verò duodecim ferè annos natus, cùm manus & pedes torpentes haberet, ad eius sepulcrum accessit. Cumque nondùm pauci dies præterijssent, diuina visione puer ille d[illegible]gnus factus, & proprijs pedibus inambulans, domum suam reuersus est. Quod miraculum per beatam mulierem editum omnes obstupescebant. Collum puellæ cuiusdam, quæ Maria vocabatur, & in monasterio habitabat, graui morbo laborabat. Cui beata Athanasia in somnis apparens: Aspetam, inquit, tunicam meam accipias, & morbo admoueas. Id cùm illa è somno excitata fecisset, statim curationem ipsam admirabiliter assecuta est.

Alia miracula.

XXVII. Marina verò, cuius suprà mentio facta est, multo tempore graui morbo ex ventre laborauerat. Cùm igitur lauri folium sumpsisset ex ijs, quæ tunc super arcam illam posita erant, & supra morbi locum tribus diebus reliquisset, perfectam sanitatem accepit. Hæc, quantum vobis religiosis monumentum esse possint, mediocriter à nobis dicta sunt. Singulatim enim omnia persequi, non solum supra vires meas est, sed neq; ijs facile erit, qui & vita meliore sunt, quàm ego, & orationem vitæ parem habent. Ego verò cùm ingenio sim valdè tenui, & sublimioris orationis omninò expers, prouinciam hanc suscepi, non vana secutus figmenta, sed quæ tum ipse proprijs oculis vidi, tum à sanctis mulieribus, cùm hæc dicerent, audiui, è quibus fuit & felicissima mater nostra. Quæ omnes cùm per totam vitam rebus gestis excelluerint, & Athanasiæ beatæ mulieris facta cuncta benè nouerint, illis ego credidi. Earum autem vitam, & optimam maximæq; vtilitatis conciliatricem institutionem, alijs suo tempore scribendam prætermittamus.

Item Marina sanatur à ventris sui doloribus. Fides huius historiæ.

XXIIX. Tu verò beata, & immortalitatis appellatione prædita, diuinorumque Angelorum contubernalis Athanasia, quæ propter Christum benè paupertatem exercuisti, & diuinis muneribus diues facta es: quæ assiduè lugens, consolationem istam tibi comparâsti: & mansuetudine oblectata, mansuetorum terram recepisti: & in fame & siti vitam ducens, perennes delicias inuenisti: misericordemq; animam habens, à Deo ipso misericordiam magnoperè consecuta es: tu, quæ corde puro splendorem sancti Spiritûs excipiens, & in animo pacem habens, eiusdem sancti Spiritûs diuersorium, &, vt summatim dicam, omnium bonorum thesaurus, ob idq; maximo lumine digna facta es; cum sanctorum turmis simul versans, & cum iustorum choreis hilaris vnà chorum ducens: sis nostrî memor, qui factis tuis lætamur: cura sororum gregem, quem proprijs laboribus congregâsti: respice vitam nostram, multis huius mundi fluctuationibus agitatam: vt per tuas preces sanctè viuentes, & laqueis diaboli fortiores redditi, tecum vnà sempiternis bonis digni efficiamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: Cum quo patri simul cum sancto Spiritu sit gloria, honor & adoratio nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Author inuocat S. Athanasiam.

An. 57.

ORATIO, QVÆ TRACTAT A VENERANDO ORTV ET EDVCATIONE SANCTISSIMÆ NOSTRÆ DEIPARÆ, ET ORTV CHRISTI

Dei nostri, & quæcunque contigerunt ad viuificum eius decessum. Et prætereà quomodò in apertum prolata sit preciosa eius vestis: Et quemadmodum hæ magnæ opes fuere Christianis recondita: Authore Simeone Metaphraste, qui grauissimorum Patrum vtitur testimoniis.

15. Aug.

I. OPORTEBAT te vera Virginem, sicut ipsa Dei ad homines venturi inuenta est dignum & Deo conueniens habitaculum, ità nunc illam ad encomij argumentum nobis propositum, dignam linguam esse consecutam, quæ res eius eleganter narraret, & conuenientem ei laudem afferret. Sed quoniam quo hoc est maius, eo difficiliùs explicari potest, pro viribus saltem alacri animo danda est opera, vt texamus eius laudationem. Scit enim ipsa quoque, filii cedens legibus, gratum habere id, quod fit pro viribus. Dicendum est ergò, & diligenter narrandum, & vndè orta sit, & quos parentes habuerit, deque educatione eius, & fine vitæ: quinetiam quæcunque illi contigerunt ex diuina prouidentia, & arcanis rationibus. Quòd si oratio alia quoque comprehendit, & necessariò persequitur, non est à ratione alienum, quod factum est: omnia enim ad eam referuntur, eiusque sunt gloria & encomia. Quorum narratio non erit nobis absque fidedignis testibus, nec sumetur ex personis quibuslibet: sed quam viri, quibus iure credendum est, & qui simul cum doctrina egregiam quoque vitam attulerunt, diligenter composuerunt: Gregorius, inquam, Nyssenus, Athanasius Alexandrinus, Dionysius Areopagita, & multi alij, qui nec sunt vulgaris, vt diximus, eruditionis, & sunt vita admirabiles: Et, quod maius est, quàm ipsum quoque diuinum refert Euangelium.

De quibus dicturus sit Author. — *Quibus testibus vsus sit.*

II. IAM enim diuinus Gregorius in oratione, quæ de ortu Christi ab ipso est composita, hæc de ea tractat: Audiui, dicens, arcanam quandam & occultam historiam, de ea hæc narrantem: Erat insignis in accurata vitæ, quæ est ex lege, institutione, & inter optimos apprimè notus, pater Virginis. Consenuerat autem sine liberis, quòd non erat eius coniunx apta ad procreandos filios. Erat verò ex lege quidam honor matribus, quem non adipiscebantur, quæ carebant filijs. Imitatur ergò ea quoque illa, quæ narratur de matre Samuelis. Et cùm fuisset intrà templa sanctorum, fit supplex Deo, rogans, ne excideret ab ea, quæ est ex lege, benedictione, cùm in legem nihil peccaret: fieret autem mater, & Deo consecraret id, quod pareret. Cùm nutu autem diuino confirmata esset ad gratiam, quam petierat, postquàm peperit puellam, eam quidem nominauit Mariam: vt vel ipsum nomen significaret, à Deo datam esse gratiam. Cùm verò iam creuisset puella, vt non ampliùs opùs haberet sugere mamillam, eam Deo tradidit, & promissum impleuit, & ad templum adduxit. Sacerdotes autem interim quidem, ad similitudinem Samuelis, inter sanctos educabant puellam.

Ex Gregorio Nisseno. — *1. Reg. 1.* — *Nascitur S. Maria. Offertur templo.*

III. CVM verò creuisset, consilium ceperunt, quidnam sacro illi corpori facientes, in Deum non peccarent. Eam enim legi naturæ subiungere, & eam dare in seruitutem ei, qui illam duceret, videbatur absurdissimum. Existimatum est planè sacrilegium, si diuini donarij homo fieret dominus: quandoquidem à lege est constitutum, vt maritus esset dominus coniugis. Vt autem in templis versarentur mulieres cum sacerdotibus, & inter sanctos viderentur, neq; lege permittebatur, nec res erat honesta. Eis verò de his consultantibus, à Deo datur consilium, vt eam quidem dent viro nomine desponsationis: Is autem talis esset, qui ad virginitatis aptus esset custodiam. Inuentus est itaque Ioseph, qualem quærebat ratio, ex eadem tribu, ex qua erat virgo: & ex consilio sacerdotum sibi despondet Virginem. Coniunctio autem processerat vsque ad desponsationem. Tunc virgini à Gabriele aperitur mysterium. Erant autem verba mysterij benedictio. Aue gratia plena, inquit, Dominus tecum. Contraria illi primæ voci, quæ facta est mulieri, nunc verba fiunt Virgini. Illa doloribus in partu condemnata fuit propter peccatum: In hac autem per lætitiam expellitur tristitia. In illa partum præcesserunt dolores: Hîc verò lætitia est obstetrix partûs. Ne timeas, inquit. Quoniam enim omni mulieri metum affert partûs expectatio, metum expellit dulcis partûs promissio. In vtero concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.

Gen. 3. — *Despōdetur S. Iosepho.* — *Luc. 1.* — *Gen. 3.*

IV. QVID autem Maria? Audi puram vocem Virginis. Angelus partum annunciat, & illa adhæret virginitati, non corrumpi, iudicans esse præstantius, quàm apparitionem Angeli. Et neq; potest Angelo non credere, neq; discedit ab ijs, quæ statuerat. Est, inquit, mihi prohibita cum viro consuetudo. Quomodò erit mihi hoc, quoniam virum non cognosco? Hæc vox Mariæ, est demonstratio eorum, quæ arcanè & occultè narrantur. Si enim eam Ioseph acceperat in matrimonium, quemadmodùm ei visum est alienum, quod partum ei antè significaret, si ipsa omninò expectabat fieri mater lege naturæ? Quandoquidem carnem, quæ Deo fuerat consecrata, veluti quoddam sanctum donarium, intactum conseruari oportebat: propterea, Etsi sis Angelus, inquit, etsi de cælo venias, etiam si sit super hominem id, quod apparet, non potest tamen fieri, vt virum cognoscam. Quomodò ergo ero mater absq; viro? Nam Ioseph quidem noui sponsum, virum autem non cognosco. Quid ergò paranymphus Gabriel, qualem thalamum parat puro & impolluto matrimonio? Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. O beatam illam carnem, quæ propter insignem puritatem, animæ bona ad se attraxit. In alijs enim omnibus vix anima pura sancti Spiritûs aduentum acceperit: hîc autem fit caro spiritûs receptaculum. Quinetiam virtus Domini obumbrabit tibi. Quid hæc per arcana significat oratio? Christus Dei virtus, & Dei sapientia, inquit Apostolus. Altissimi ergò Dei virtus, quæ est Christus, per aduentum sancti Spiritûs formatur in Virginitate. Quomodò enim vmbra corporum conformatur figuræ eorum, quæ præcedunt: ità etiam character & figura, quibus filij Dei cognoscitur diuinitas, apparebunt in eius, qui paritur, virtute, vt qui imago & signaculum & adumbratio, & splendor primi exemplaris, per admirabiles ostendatur operationes. Et hæc quidem diuinus Gregorius. Alia autem & sacrum Euangelium, & alij viri pij, ac Dei amantes, quos nominauimus, & quorum nominatim non meminimus, verè docent.

Studium virginitatis. — *Satis hinc liquet S. Mariā vouisse virginitatem.* — *Virtute & operatione Spiritûs sancti, cōcepit Maria Dei filium.* — *1. Cor. 1.*

V. HÆC ergò postquàm Virgo audiuit, statim mente illustrata à spiritu, qui ei inhabitabat, libenter accepit promissum: & Eccè ancilla Domini, ait Angelo, Fiat mihi secundùm verbum tuum: simul & ad Angeli vocem ea vtens, qua par est, cautione, & postquàm fide digna visa essent ea, quæ dicta fuerant, noluit ampliùs esse incredula: sed illo quidem euasit primæ matris deceptionem, hoc autem vitauit Zachariæ incredulitatem, quæ vltrà, quàm deceret, processit.

Fides & prudentia S. Mariæ — *Luc. 1.*

VI. ATQVE Angelus quidem ab ea recessit. Consecuta est autem paulopòst & Mariæ cum studio ad montana aduentus, & eius in domum Zachariæ ingressus. Magno enim studio contendit gratulari Elisabethæ, vt quę ab Angelo didicisset nouam eius conceptionem. Accedit ergò, & benignè salutat. Fit autem salutatio dulcis exultatio infantis, qui erat in vtero Elisabethæ. Iam enim ex ventre sciebat seruus Dominum, qui erat in vtero: & cùm sensisset eius in mundum aduentum, mirandum in modum lætabatur. Hoc enim apertè significabat illa exultatio. Non te autem lateat Elisabethæ reuerentia & submissio, cum prædictione admirabili. Virginis enim aduentum admiratur,

Ibidem. — *Inuisit Elisabetham.*

ratur, quippè qui eius ſuperaret conditionem: Vndè hoc mihi; dicens: ſicut etiam illius filius de Domini aduentu in tempore baptiſmi. Iam verò hanc quoque matrem & dominam ſuam nominat; ſed etiam benedictam dicit in mulieribus, & eum, qui in vtero geſtabatur, fructum ventris vocat admirabiliter, vt qui cum viri ſemine nihil habuiſſet commune.

Matth. 3. Attende matris & Iohãnis filij eius humilitatẽ.

VII. CVIVSMODI verò eſt illa quoque rurſus admirabilis Mariæ prædictio, fore vt celebraretur ab omnibus generationibus? Non enim ſe beatam prædicat vana mota arrogantia, neque lingua communi hæc loquitur: ſed diuino ſpiritu ſeruiens, & id quod fit in æternum, diuinans. Magnificat autem Deum Maria, ſe & credere oſtendens propter vocem Eliſabethæ: Beata enim, inquit, quæ credidit fore, vt ea perficiantur, quæ ei dicta ſunt à Domino: & ſe ei tam magnæ rei inſeruire. Sed hæc quidem ſic habent. In domo autem Eliſabeth hæc circa tres menſes habitauit Maria. Deindè ſic, inquit, reuerſa eſt in domum ſuam. Sic enim me docet Euangelium. Quid autem ſibi voluit Mariæ hæc manſio? Fortaſſe quidem, vt eius rei admirabilis videret exitum, de qua non mediocri tenebatur admiratione. Eſt autem in more poſitum, vt virgines ſecedant, cùm, quæ fert vterum, eſt paritura. Oportet enim hoc quoq; conſiderare. Ea de cauſa cùm iam inſtaret tempus, vt pareret Eliſabeth, etſi re vera eſſet prægnans, recedit tamen, tanquàm virgo, & in domum ſuam reuertitur. Poſtquàm autem reuerſa eſt, nuſquàm quidem alibi, ſed domi deinceps degebar, donec cognouit iam tempus adeſſe partus.

Luc. 2. Cur S. Maria tribus menſibus apud Eliſabeth manſerit.

VIII. CÆTERVM Ioſephum tumens virginis vterus (neſciebat enim id eſſe opus ſancti Spiritus) in dubias induxit cogitationes, & ideò eam clanculùm dimittere habebat in animo: Vt qui eſſet iuſtus, inquit, & eam nollet traducere: adeò iuſtus, vt non ſolùm nollet punire, etiam ſi hoc lex iuberet: ſed neq; rem vellet propalare, & in publicum proferre. Hoc enim ſibi vult illud, traducere. Cùm hæc autem, inquit, cogitâſſet, venit Angelus, promptè ſoluens dubitationem. Nihil enim probri nec contumeliæ eam ſubire oportebat, quæ ab omni probro & dedecore erat longè puriſſima. Qualis autem fuit vox Angeli ad Ioſephum? Ioſeph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam vxorem tuam. Filium Dauid illum vocans, quidnam vult aliud, quàm ei reuocare in memoriam, vndenàm ſit Chriſtus proceſſurus? Dicendo autem, Ne timeas, oſtendit eum timuiſſe, ne Deum offenderet, ſi adulteram domi ſuæ haberet. Ea de cauſa, Vxorem tuam, purè nominat, tollens ſuſpicionem. Neq; enim ſi ei omninò fuiſſet allatum vitium, vxor illius diceretur. Quòd autem vxorem hîc dicat ſponſam, tibi perſuadeat ſcriptura, quæ ante matrimonium generos vocat ſponſos. Quomodò verò præcipit accipere eam, quæ iam erat accepta, & quæ intùs manebat? Clarum eſt, quòd in animo ſuo iam dimiſſa fuerat, & erat extra fores. Viſus eſt ergò ille eam Angeli voce Ioſepho modò tradere, qui etiam eam poſteà in Cruce tradidit diſcipulo. Quod enim (ait) in ea eſt genitum ex ſpiritu ſancto eſt. Ex redundanti quadam copia ſoluit eius angorem. Non ſolùm, inquit, virgo eſt intacta à coitu illegitimo, ſed etiam natura eſt præſtantior, & hominem ſuperat conceptio. Quamobrem non eſt ſolùm ſoluendus metus, ſed etiam oportet eſſe plenum lætitia. Tua ſunt hæc magnalia, ô Virgo: & te glorificans, qui potens eſt, fecit diſpenſationem rerum admirabilium & ſupernaturalium.

Matth. 1. *Leuit. 20.* *Matth. 1.* Sponſos Scriptura vocat vxores. *Iohan. 19.* Inſtruit Ioſephum Angelus Domini.

IX. VERVM enimuerò quomodò exitum habuit prophetia, quæ non defecturum Principem ex Iuda, neq; ducem ex femoribus illius, donèc veneiit, cui eſt repoſitum: ipſum autem eſſe expectationem gentium, (de Chriſto videl. hoc dicit) explicare aggredimur. Tunc enim ille aduenit, quandò deinceps defecerant Iudaici principes, & Romanis erant ſceptris ſubiecti. Simul enim & Chriſtus naſcitur, & fit illa prima deſcriptio: cùm Romani ſcil. dominatum obtinerent in gentem Iudæorum, & eos ſuo ſubiunxiſſent Imperio. Antipater enim pater Herodis, qui poſteà princeps fuit in Iudæa, vxorem duxit ex Arabia, Cyprim nomine: quæ eum patrem effecit quatuor filiorum, quorum erat hic vnus Herodes. Satiùs eſt autem, vt quàm apertiſſimè poſſumus, rem declaremus. Cùm enim Hyrcanus frater Ariſtobuli, poſt interemptum Ariſtobulum Pontificem, qui etiam diadema regium ſibi impoſuerat, vinctus à Pompeio duce Romanorum cum filijs Romam turpiter eſſet tranſmiſſus (quo tempore conſtitutum quoq; eſt, vt Iudæi tributa penderent) cumq; poſteà Hyrcanus ipſe creatus Pontifex ab eodem Pompeio, à Parthis fuiſſet poſtremò captus, & Antipater dolo fuiſſet interemptus, qui erat pater Herodis, qui fuit poſteà Rex Iudææ, & nemo eſſet, qui res Iudæorum obtineret, hic Herodes Antipatri filius, cùm dediſſet plurimas Romanis pecunias, & fœdus cum eis iniuiſſet, obtinet imperium. Quænam autem huius rei data ſit ei occaſio, dicemus quàm fieri poteſt breuiſſimè.

Gen. 49. *Luc. 2.* Quomodo Herodes obtinuerit regnum Iudæorum.

X. CVM Auguſtus Cæſar in Ægyptum cum maximis copijs iret, ad bellum, inquam, Cleopatræ, (Erant enim in eius poteſtate res Ægypti, vt quæ genus traheret ex Ptolemæis, ſicut etiam videtur Ioſepho) accedit ad eum hic Herodes, & exercitus & impenſas ei ſuppeditando, non mediocri fungens apud eum munere. Cùm autem & Cleopatra & Ægyptus eſſent in manibus Auguſti, qui iam duodecim annos imperauerat, ipſe Romam reuertens, memor, vt eſt conſentaneum, officij, quo in eum vſus fuerat Herodes, ſenatuſconſulto Iudææ eum Regem elegit, ei quoque impoſito diademate. Qui cùm veniſſet Hieroſolyma, quoniam ſciebat Iudæos non eſſe benè in eum affectos, ſed quòd eſſet alienigena, & alioqui aſper & difficilis, eius ægrè ferre imperium, eorum quidem nonnullos occidit, plurimis autem malefecit, ciuitatemque & Dei templum ſtolidè & improbè redegit in ſeruitutem. Ille ergò malè vtens poteſtate, quiddam inſigniter ſceleratum adijcit, & quod erat ſui vitij apertum indicium. Tribuum enim & familiarum, quæ erant in Iudæa, publicas ſcripturas à tempore Eſdræ, rem faciens ſtultitia plenam & inſania, igni tradit. Scopus autem erat improbiſſimus: nempe, ne notum eſſet Iudæis, ex quanam ij ſunt tribu, & quinam ex eis ſunt indigenæ, & quinam ex ijs, quos ipſe ſolebat appellare [illegible], id eſt, aduenas. Præter alia autem, cùm ſacerdotalem veſtem in quodam vaſe repoſuiſſet, viris indignis, pecunijs (proh dolor) emptum mandabat Pontificatum. Et hæc quidem iſte.

Auguſtus capit Ægyptum & Cleopatrã. Herodes ſcripturas publicas Iudæorum exurit.

XI. CVM autem Cæſar Auguſtus quadrageſimumſecundum ſui Imperij ageret annum, exit ab eo edictum, vt fiat deſcriptio vniuerſi orbis terræ. Abijt itaque vnuſquiſque in ſuam ciuitatem, vt ibi deſcriberetur. Oportebat enim in deſcenſu eius, qui regnat in cælis, terræ quoque principes conferre munera. Quoniam autem edictum, ſcil. deſcriptionis, vnumquemq; in ſuam compellebat patriam, Ioſeph quoq; ei parens, ex Galilæa, ex ciuitate, inquam, Nazareth, venit in Iudæam, in Bethleem ciuitatem, quæ eſt ciuitas Dauid. Cauſa verò erat, eò quòd eſſet (inquit) de domo & familia Dauid, hoc eſt, cognatione. Venit aũt ad deſcriptionem cum hac ex mulieribus maximè admirabili Maria, quæ erat grauida. Etenim Galilæa quidem eſt quædam regio Palæſtinæ: Nazareth aũt eſt ciuitas Galilææ. Rurſus autem Iudæa eſt quædam, quæ ſic dicitur, regio: Bethleem verò ciuitas Iudææ. Atq; Chriſtum quidem omnes Prophetæ, non ex Nazareth venturum dicebant, ſed ex Bethleem, & fore, vt illic pareretur. Ecce enim tibi e veſtigiò, propoſita eſt prophetia: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquàm es minima in principibus Iuda. Et quæ ſequuntur deinceps, tibi declaret Euangelium. Quoniam ergò manifeſtum erat omnibus, Chriſtum venturũ ex Bethleem: idcircò Ioſephũ & Mariam: qui, etſi ciues eſſent Bethleemitæ, ea terra dimiſſa, (quod multis ſæpè accidit, vt dimiſſis ijs quæ ipſos tulerunt, mâlint in aliena habitare ciuitate) ipſi quoq; habitabant in Nazareth: compellebat, vt dictum eſt, eos vel inuitos in Bethleem edictum, Deo admirabiliter & præter opinionẽ hæc diſpenſante & verſante.

Luc. 2. Orbis ab Auguſto deſcribitur. *Ibidem.* *Mich. 5.* *Matth. 2.* Ioſeph & Maria ciues erant Bethleemitæ.

XII. CVM illic ergò fuiſſent propter deſcriptionem, Impleti ſunt, inquit, dies vt virgo pareret: & parit filium ſuum primogenitum: & faſcijs inuoluit eum, qui nullis poteſt terminis circumſcribi: & propterea quòd non eſſet eis locus

M 2 in di-

Christi paupertas.

in diuersorio, (O tuam ineffabilé, Christe, propter me paupertatem) in præsepi reclinat eum, qui omne alimentum suppeditat: eum, qui nequaquàm capi potest, ea, quæ ipsum arcana ratione ceperat. Cùm enim multi ex multis locis ad descriptionem confluerent, (vt est consentaneum) & loca scil. præoccuparent, & ex eo eos, qui postremi veniebant, in magnas abducerent angustias, illum sic cum alijs loco egentem, præsepe suscipit: illum, inquam, qui paupertatem elegit ab initio, & eam honorauit in seipso. Sed pastores quoque, inquit, erant in hac regione, agentes in nocte custodias. Ad quos Dei quoq; aduenit Angelus, & eos Domini gloria circumfulsit. Cùm autem exterriti fuissent spectaculo: Timuerunt enim, inquit, timore magno: Angelus timorem, vt qui non decenter eos inuasisset, expellit: Nolite timere, dicens: Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum, quod erit vniuerso populo, non Iudæis solis, sed omnibus. Adijce adhuc apertiorem gaudij significationem: Quoniam, inquit, natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Vt autem à Deo profecta & vera vox iudicaretur, eius statim sequitur confirmatio. Repentè enim cum Angelo laus quoque auditur à multitudine Angelici exercitûs, dicentis: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Luc. 2. Pastoribus primò manifestatur Christi natiuitas.

XIII. QVÆNAM verò erant ea, quæ tu admirabilis conseruabas Maria, & in tuo corde conferebas? Num omninò & id, quod tibi dixerat Angelus, & quæcunque rursus dixerunt pastores? Hæc ipsa in tuo corde componens, & cum illo ipso conferens, videbas omnia ad vnum conuenire, quòd Deus te vera sit is, qui est ex te natus, & te fecit miraculum, quod cælo & terra non capitur. Qui etiam suscipit circumcisionem, confirmans suam cum Iudæis cognationem, nè illis occasionem præberet eum negandi. Circumciditur autem octauo die, seu die Dominico, quo fuit etiam resurrectio: Et Iesus nominatur. Significat verò hoc salutem populi. Quod etiam Virgini prędicit Angelus ante conceptionem: Et vocabis, inquiens, nomen eius Iesum. Idemq; Iosepho postea, atque subiungit: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Deindè etiam rursus expectat tempus purificationis. Postquàm enim impleti sunt, inquit, dies purgationis eius secundùm legem Moysi, (implementum autem dierum, erat dies quadragesimus) tulerunt infantem Iesum in Hierusalem, vt sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur: & vt darent hostiam, secundùm quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

Luc. 2. Luc. 1. Matth. 1. Luc. 2. Exod. 13. Num. 8.

XIV. SED satiùs fortasse fuerit id soluere, quod videtur repugnare inter Euangelistas. Matthæus namq; dicit Iesum, postquàm natus esset, profectum in Ægyptum: hic autem, diuinus scil. Lucas, ipsum post quadraginta dies venisse Hierosolymam. Sed nihil dicunt, quod inter se discrepet, neq; quod rei obstet consequentiæ. Cùm enim, postquàm natus esset, secundus annus præterijsset, Christus abducitur in Ægyptum. Lucas ergò ea, quæ interim facta sunt, & quæ prætermisit Matthæus, circumcisionem scilicet tractat & purificationem. Et eccè, dicens, homo erat in Hierusalem, cui nomen Simeon, & homo erat iustus, & spiritus Domini erat in ipso. Qui etiam venit, inquit, in spiritu in templum, & ei vlnas præbuit ad eum suscipiendum. Quodnam est autem salutare, quod senex suis vidit oculis? Ipse, qui desiderabatur, Iesus. Hoc enim nomen quoque significat. Paratum verò fuerat eius mysterium omninò ad salutem, non solis Iudæis, sed mundo etiam vniuerso. Hoc enim sibi vult illud, Omnium populorum: sicut etiam illud, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam populi tui Israël. Vide verò, quàm accuratè loquitur Euangelista. Erant autem, inquit, Ioseph & mater eius admirantes propter ea, quæ de ipso dicebantur. Matrem quidem dicens, vt quæ verè esset, & ab ipsa vocans habitudine: illum autem nudo nomine, vt qui videretur quidem pater, non esset autem re uera. Ea quoq; ratione ambobus quidem benedixit Simeon: relicto autem Ioseph, alloquitur Mariam solam, vt quæ fuisset ministra diuini consilij: Ecce enim, inquit, hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum, & in signum, cui contradicetur. Quomodò autem à te, ô diuinè auditor, accipitur illud, Et tuam ipsius animam pertransibit gladius? Quidnā ergò existimare oportet hūc esse gladium? Num dubitationem, offensionem, tentationē, quæ in tempore Crucis tuam, ò Virgo, peruaserunt animā? Te ergo ipsam quoque etiamsi desuper Domini pulchrè res didicisti, attinget aliquid? Conuenientius est autem, quod dolorem ipsum gladij nomine significauerit. qui quidem tempore passionis eam inuasit. Nam id quod dicitur, Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes, ad discipulos magis, quàm ad eam pertinere videtur: nempe quòd post tentationes & dubitationes, quæ cor eorum concusserunt, non multum temporis intercessit, & velox quædam illuxit à Deo curatio, eorum animos replens tranquillitate, & ad fidem suam confirmans magnitudine resurrectionis.

Matth. 2. Iesus in Ægyptum ducitur cùm esset duorū annorum. Luc. 2. Ibidem. Cur soli Mariæ loquatur Simeon: Quis gladius penetrarit animam S. Mariæ.

XV. SED id, quod cœpit, persequatur oratio, & rursus accipiat ea, quæ prætermisit. Cùm enim, inquit, natus esset Iesus in Bethleem Iudæ, in diebus Herodis Regis. Vides? Et tempus nobis Euangelista, & locum, & authoritatem similiter significat. Authoritatem quidem, vt eum ab altero Herode discernat ac distinguat, qui Iohannem interfecerat. Ille enim erat Tetrarcha, hic autem Rex. Locum verò & tempus, nos transmittens ad prophetias. Quarum alteram quidem prædixit Michæas: Et tu Bethleem, dicens, terra Iuda, nequaquàm es minima in principibus Iuda. Alteram verò Iacob Patriarcha: Non deficiet enim, inquit, princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius. Quomodò autem Magis venit in mentem, vt tantum iter conficerent, & venirent ad adorandum infantem, qui erat adhuc in fascijs: idq; cùm esset eius mater pauper & nullius nominis, & quæ nihil haberet præter solum tugurium? Nunquid planum est. Deum eorum animos ad hoc mouisse? Vide enim eorum quoq; claram fuisse virtutem, non solùm eo quòd venerint, sed etiam quòd audacter & liberè loquantur. Ne enim existimarentur fuisse suppositi, & viæ ducem ostendunt: Vidimus enim, dicentes, eius stellam: Et viæ magnitudinem, In Oriente scilicet. Deinde etiam addunt insignem fiduciam, cùm dicunt: Et venimus ad eum adorandum. Neq; iræ populi, neq; Regis tyrannidis vllam ducunt rationem. Quæ cùm audijsset Herodes, conturbatus est, inquit. De imperio enim eum metus ceperat. Et ideò ad se quoq; congregat pontifices & scribas populi, & eos diligenter interrogat, vbinam Christus nasceretur.

Matth. 2. Matth. 14. Mich. 5. Matth. 2. Gen. 49. Magorum virtus. Audito nomine Regis timet se regno priuandum, Herodes.

XVI. CONSIDERA autem admirabilem rerum dispensationem, & quemadmodum veritas etiam suorum inimicorum vtitur auxilio. Cùm enim interrogarentur Iudæi, vbinam Christus nasceretur, q, in Bethleem Iudæ, vt res se habebat, dixerunt: & statim testem adduxerunt prophetam, qui & Bethleem magnificat, & ex ea ducem exiturum, & populum Israëliticum ab eo esse pascendum prædicit. Sic ij, qui erant re vera inimici, necesse habebant vel inuiti aperire prophetiam, etsi non omnem. Quod enim deinceps sequitur, reticuerunt, quod est: Egressus eius ab initio, à diebus æternitatis. Cur sic fecerunt? quòd Regi loquerentur ad gratiam. Ille autem quid facit? Clanculum vocat Magos, diligenter perscrutatur studius tempus stellæ, quæ apparuit eis, cum aggrediens de medio tollere id, quod natum fuerat. Quod quidem non solùm erat amentiæ, sed etiam insaniæ. Cuiusmodi enim erant ea, quæ clàm cum Magis vocatis loquitur? Ite, & diligenter inquirite de puero: postquàm autem inueneritis, renunciate mihi, vt ego quoque veniens, eum adorem. Euidens & aperta insania. Si enim vera quidem sunt verba, & non insidiosa, cur cum eis latenter congrederis? Sin autem vis aliquid sinistrum celare & dolosum, quomodò ne hoc quidem potuisti perspicere, quòd sic à Magis deprehenderis malignè & sceleratè gerere, quòd quæras latere? Hinc cùm stella eis rursus apparuisset, eis dux efficitur, sicut ab initio. Abscondita enim erat, postquàm apparuerat ad Orientem: vt cùm illi ducem perdidissent, necessariò Iudæos interrogarent, & sic res euaderet manifesta omnibus. Postquàm verò vel ipsos inimicos habuêre magistros eis rursus apparet.

Mich. 5. Fallacia Iudæorum. Herodis dolus & euidens insania.

XVII. VIDE autem, à quàm multis fit eius rei fides. Nam nunc quidem stella, nunc populus Iudæorum, deinde ét insidiæ.

sidiæ, & prætereà prophetia, docent id, quod quærebatur. Deindè cùm eos rursus stella accepisset ex Hierosolymis, postquàm cum Rege collocuti essent, deducit in Bethleem, non simpliciter vadens, sed eos trahens, & ducens meridie: vt vel ex eo notum esset omnibus, eam non esse stellam vnam è multis, neque omninò similis cum alijs ordinis. Ideò enim vadens ex Hierusalem, non priùs consistit, donèc ad ipsum venerit præsepe. Postquàm autem fletit supra puerum, statim constitit. Et propterea quòd nunc quidem absconderetur, nunc autem appareret, & deindè cùm apparuisset, rursus staret, ostendebat se esse maioris virtutis, quàm quæ in stellam caderet, & eis faciebat accessionem fidei. Certè longè maxima afficiuntur lætitia, quòd & inuenissent id, quod quærebant, & rei non frustrà confecissent, & quòd fœtus esset diuinus, & quòd fuissent nuncij veritatis. Quæ quidem omnia sunt illius admirabilis puellæ encomia propter Deum, qui ex ipsa natus est: & eorum magnitudine illam, vt præcipuam, eximunt à mulieribus. Postquàm autem fuerunt intrà domum, viderunt, inquit, infantem cum Maria matre eius. Quid autem magnum viderunt, quòd eum adorârunt, cum omnia essent einsmodi, vt nihil posset esse vilius: speluncamne, præsepe, fascias: an matrem, quæ tanta erat simplicitate? Quid ergò eos tanta affecit admiratione, vt non solùm adorarent, sed etiam dona offerrent, eaque huiusmodi, quæ ipsum esse Deum & Regem significarent? Hoc enim sibi volunt, nempe Regem quidem aurum, thus verò Deum, myrrha autem præsignificabat mortem, quam pro me erat subiturus. Quidnam ergò eos mouit? Illud, quod etiam effecit, vt domo excitarentur, & tantum iter conficerent: stella omninò, & quæ eorum animis inerat à Deo illuminatio.

Stella in meridie lucens ducebat magos ad præsepe Domini.

Matth. 2.

Munera Magorum quid significarunt.

XVIII. SED quid consentaneum erat animo versare matrem, hæc cernentem? Cuiusnam filij esset mater, ad quem viri tam insignes sic accesserant, stella duce venientes: qui eum adorabant in fascijs & dona offerebant, tanquàm ei se conciliare studentes, & sibi aliquid magnum, quod hinc erat securum, procurantes. Vel quantùm eam gaudere par erat ac quantum illustrari, quantæque spei fructum iam percipere non ex his solùm, sed ex illis etiam, quæ præcesserant, admirabilia colligentem? Hæc puer ille dat ei prœmia: sic opponit humilibus ea, quæ sunt illustria: ne solam videns speluncam, & tugurium, & præsepe, & viles fascias, parua, vt consequens videbatur, opinaretur, & distraheretur cogitationibus: sed vt & hæc magna considerans, rursus in altum extolleretur, & propter hunc nouum partum se posset beatam ducere. Quod enim ab initio consueuit Dominus facere, vt quæ sunt vilia & humilia, extollat præter opinionem: sicut econtrà, vt ea, quæ sunt superba, deprimat: hoc quidem certè videret etiam facere in seipso.

Gauisa est Maria ex visitatione Magorum.

XIX. SED cur Magis est imperatum, ne rursus redirent ad Herodem? Et quorsum illa abiecta & minùs decora in Ægyptū fuga Christi, perindè ac si non posset aliter esse saluus? Futurū est enim, inquit, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Num vt per hæc parua & humana, & cerneretur ipse carnem sumpsisse, & dispensationis illius crederetur magnitudo? Maximè: propterea nec primò statuit in omnibus facere miracula. Quæ enim ab initio facta sunt, propter matrem omninò facta sunt, propter Ioseph, propter pastores, propter Magos. Qua de causa Magis quoq; datum est responsum, ne reuerterentur ad Herodem, vt & doctores citò mitterentur in Persarum regionem, & Tyranni furor interrumperetur, sciretq; se ea aggredi, quæ effici non possent. Quòd si non euasit melior, non in eum, qui hæc prouidit, & qui hæc eo fecit consilio: sed in summam illius insaniam culpa est conferenda. Præterea vt tu quoque, qui ex Christo viuere elegisti, non paruas ad philosophiam ex eo inuenias occasiones: nempe vt & statim ab initio expectes tentationes, & sis paratus aduersus insidias. Iubetur autem assumere puerum & matrem eius, & fugere in Ægyptum. Non sicut prius. Nam tunc quidem dicit, Vxorem tuam: nunc verò hanc vocat matrem, cum esset egressus partus, & mota suspicio. Fugæ autem causa, est metus insidiarum. Vide ergò rursus cum magnis & suspiciendis coniungi humilia, & cum iucundis ea, quæ sunt molesta. Post illatā per stellam deductionem, post illorum tanquàm Regi, vel potiùs tanquàm Deo exhibitam adorationem, & donorum oblationem, in eo fuit metus mortis, & fuga occulta. Et de quo prius renunciatum fuerat, fore vt saluum faceret populum, ne se quidem videtur posse saluum facere. Quæ quidem quomodò rursus animum Virginis affecerunt? Et quid consentaneum est eam intereà cogitâsse? Sic etiam in omnibus sanctis consequenter inuenies, cum ijs, quæ sunt ex animi sententia, misceri quoque molesta. Verumenimuerò sic quidem Christus venit in Ægyptum.

Matth. 2.

Matth. 2.

Ibidem.

Cur Dominus fugerit in Ægyptū

Sanctis in hac vita per mixtim iucunda & molesta eueniunt.

XX. HERODES autem cùm à scopo aberrasset, in infantes, qui nullam fecerant iniuriam, tota ira erumpit, eo modo eos vlciscens, qui illum illuserant: vel potiùs propter suam in Christum insaniam, quam concepit ob metum regni, communiter aduersus omnem irruit naturam, & interficit omnes infantes, qui erant in Bethleem, in hac vniuersa cæde infantium existimans se & vnam illam omninò assecuturum, & vt ille futurus esset à metu, omnes lugere procurans immisericorditer: quod vel in rebus inanimatis abhorruisset facere alius, & teneras plantas adspiciens, misericordia ductus, eas noluisset excindere. Sed videte vos, qui imperium amatis, & estis à vana superari gloria, in quantam ea insaniam adigat amatores, & quonam eos ferri persuadet, & quænam eos cogit facere. Hanc autem infantium cædem Hieremias quoq, multis antè annis prænunciat, & prædicit tragœdiam, & introducit Rachelem flentē suos filios, & consolationem minimè admittentem. Quo circà non ignorante scil. Deo hæc fiebant, sed & sciente, & valente quidem arcere, permittentem autem arcanis quibusdam rationibus. Sed Herodes quidem percipiens eorum, quæ fecit, fructus conuenientes, diuinitus immissa plaga, toto corpore sauciatur, & verè malus malè perit, eius regno in quatuor partes diuiso: Archelao quidem imperium obtinente in Iudæa, Herode autem, & Philippo, & Lysania, illo quidem Galilææ, hoc vero Iturææ & Trachonitidis, postremo autem, tetrarchatum sortito Abilinæ.

Matth. 2.

Herodes occidit infantes

Ambitio quam perniciosa

Ierem. 31.

Matth. 2.

Herodes misere perit.

Luc. 3.

XXI. POSTQVAM autem excessit Herodes ex humanis, Angelus rursus in somnis Iosepho apparet in Ægypto, & iubet infantem accipere, & proficisci in terram Israël. Quàm multæ, ô Christi mater, fuerunt tibi casuum inæqualitates? quàm multæ rerum mutationes? Ecce enim rursus quidem fuisti soluta ab exilio, & ad propriam reuerteris regionem, & eum, qui tibi malè facere aggressus fuerat, ipsa potius eum vidisti malè perijsse. Cùm domum autem venisses, rursus inuenis malorum successionem, & vides filium Tyranni, qui fuit tui filij (proh dolor) insidiator, pro eo regnantem. Sed rogauerit quispiam ex studiosis, quomodò Archelaus Iudææ imperabat. Pontio Pilato tunc præsidente? Nam quòd nuper decessisset Herodes, & nondùm in multa regnum esset diuisum, illius filius intereà habebat imperium? Non est autem Euangelistæ superuacanea patris quoque adiectio. Pro Herode enim, inquit, patre eius: vt scilicet eum à fratre distingueret, vt qui ipse quoque Herodes vocaretur similiter.

Matth. 2.

Post exiliū Archelai, procuratores à Cæsare præfecti sūt Iudçæ anno ætatis Domini 15.

XXII. VENIT ergo Ioseph Nazareth, vt qui in somnis responsum accepisset, (ità enim diuinus ait Matthæus) simul & periculum fugiens, & volens habitare in patria. Vt autem posset magis confidere, responsum accipit ab Angelo. Atqui non dicit Lucas, illum venisse ex responso: sed cùm omnem implessent purificationem, statimsse rursus reuerti Nazareth. Quomodò ergò est à nobis soluenda controuersia? Quòd tempus, quod fuit ante descensum in Ægyptum, narrans Lucas (neque enim ante purificationem eos illuc duxisset, vt nihil omninò fieret contra legem) hæc dicit. Erat enim omninò purificandus, deindè venturus Nazareth, & tunc descensurus in Ægyptum. Deindè cùm sic ex Ægypto redijssent, iubetur rursus in Nazareth venire. Anteà enim, nullo accepto responso, vt illuc venirent, sed cùm lubenter habitarent, vt diximus, in patria, sua sponte hoc faciebant. Cùm enim ascensus non fuisset propter aliam causam, quàm propter descriptionem, & nusquàm stare possent, eo impleto, propter quod venerant, descende-

Matth. 2.

Luc. 2.

Reuertitur puer Iesus ex Ægypto.

scenderunt in Nazareth. Angelus certè, qui posteà eos reddebat quieti, domi restituit. Nec hoc ab re, sed cùm prophetia hoc ipsum multis ante annis significâsset. Vt enim, inquit, impleretur, quod dictum fuerat à Prophetis,
Luc. 2. Nazarenus vocabitur. Puer autem, vt ait Lucas, crescebat & inualescebat, spiritu repletus sapientiæ, & gratia Dei erat in ipso. Hæc accipienda sunt, vt dicta sint, quòd attinet ad humanitatem.

Ibidem. Cvm autem esset natus annos duodecim, ascendit quidem simul cum parentibus Hierusalem, festum Paschæ XXIII.
celebraturus. Cùm verò illud finem accepisset, ipsi quidem reuersi sunt: Iesus autem manet eos latens. Et illi quidem quærebant, hic verò tres dies latuit. Deindè eis fit manifestus, in templo quidem sedens, simul autem audiens Doctores, & cum illis disserens, & in responsis auditores afficiens admiratione. In hoc enim implebatur, quod de
Ibidem. illo scriptum est, Quòd puer confortabatur spiritu, & proficiebat sapientia & gratia apud Deum & homines, eô quòd multis talis esse declararetur. Latet autem parentes, ne ab eis prohiberetur disserere cum iurisperitis: vt qui scirent eum non didicisse literas, & cauerent, nè laberetur in sermone: aut fortassè cauens, nè videretur parentes habere contemptui, eô quòd non parentibus pareret iubentibus ea, quæ sunt hominibus consequentia. Vide autem,
Modestia pueri Iesu. quemadmodùm ea facit, quæ puero conueniunt. Non enim docet legisperitos, etiamsi esset suppeditator sapientiæ, sed audit & interrogat: vtrunque cum magna sapientia. Sed cur non primò, nec secundò, sed tertiò inuenitur, qui quæritur à parentibus? Hinc fortassè sepulturam, & quæ post tres dies futura erat, resurrectionem præsignificans. Tunc enim, cùm sepulcro contectus esset, apparet.

Sed quomodò rursus mater admirabilis, à maternis victa visceribus, & cum magna affectione vocat filium, & XXIV.
tanquàm reprehendens, adducit eam, quæ cum dolore fiebat, inquisitionem? Eccè, dicens, pater tuus & ego, dolentes quærebamus te. Et ideò cùm illa dixisset de patre, tanquàm de eo, qui videbatur, Christus veluti corrigens id, quod dictum fuerat, dicit de eo, qui est verè pater, ei veritatem reuocans in memoriam, & prouidens, vt non humi serpat, sed in altum extollatur: Nesciitis, dicens, quod me oportet esse in ijs, quæ sunt patris mei? Sic se ostendit
Obedientia Iesu erga parentes. Deum esse natura, siquidem filius eiusdem est naturæ cum patre. Quoniam autem illud templum patris erat, in ijs, quæ sunt patris, ille versabatur. Quod verbum nondùm manifestum illis erat. Ille autem descendit cum eis in Nazareth, & mansit eis subiectus, ex se docens honorare parentes, & quod ipse iusserat, hoc primus implens: honorare autem omninò post Deum, illisq; esse præferendum Dei cultum. Ideò enim eis relictis, in templo remanserat, ostendens Dei amorem naturali & paterno validiorum esse debere.

Luc. 2. Sed mihi rursus vide mulierum sapientissimam Mariam, matrem eius, qui est verè sapientia & arcana cognitio. XXV.
Conseruabat enim, inquit, omnia verba hæc in corde suo: sicut etiam priùs in aduentu pastorum, & ijs, quæ illi visa & audita narrabant. Et tunc Lucas similiter hæc omnia dixit Mariam conseruare. Non enim ei, tanquàm alicui infanti attendebat, sed quæ dicebantur, plurimi faciebat: & nihil erat ex ijs, quæ ab ipso dicebantur & fiebant, quod non ea magno studio dignum duceret, & corde diligenter celaret, diuinarum quarundam rerum & arcanarum ea esse semina, easq; illis præmonstrari rectè iudicans.

Iohan. 2. Post hæc baptisma, post quod miracula quoque: Sed (vt diuinus dicit Iohannes) id quod primùm fecit) in XXVI.
nuptijs, inquam, aquæ in vinum mutationem) fecit matre præsente. Illa quidem certè prima admonet vinum deesse, filio præbens occasionem & materiam faciendi miraculum. Is autem quamuis ægrè ferre videatur, & ideò recu-
S. Mariæ erga filiū reuerentia. sare: facit tamen ea, quæ à matre suggerebantur, honorans omninò vt matrem, & veluti ei reddens mercedem, quòd ipsum in aluo gestauerit. Vide autem hîc quoque Dei matris insignem moderationem & prudentiam. Nec enim iubet audacter, tanquàm mater filio, vt faciat miraculum: sed eum solummodò admonet, idque cum quadam magna reuerentia & submissione, & quantùm sufficeret ad suam declarandam voluntatem. Quid enim est, quod dicit filio? Vinū non habent. Nam etsi ea illum esse suum cognoscebat filium, non ignorabat tamen eum esse suum quo-
Filij erga matrem beneuolentia. que effectorem. Et ideò simul quidem volens ostendere, cuiusnam esset mater, & simul etiam referre gratiam ijs, qui inuitauerant, prudenter ei suggerit miraculi effectionem. Deindè etiam ministris: Quodcunque dixerit, inquit, vobis, facite, hoc dicens de filio: iam enim veniebat ad notitiam virtutis filij, vt quæ vidisset multa admirabilia, quæ etiam paulatim in corde conferebat, vt rectè cognouimus ex ijs, quæ præcesserunt.

Qvoniam autem non aliò spectat argumentum propositum, quàm solùm ad ostendenda Virginis magnalia, XXVII
erit hoc quoq; vnum ex ijs, quæ illius sunt bona & præclara, si ostenderimus eam fuisse perpetuò versatam cum filio, & ei semper assedisse, & nec in tempore quidem rerum aduersarum, nec in passione fuisse ab eo separatam, quandò & discipuli, & amici, & omnes noti, alij quidem ipso omninò relicto, se in pedes coniecerunt: alij verò, cùm paululum expectâssent, negauerunt. Itaque quoniam hæc ità se habent, alijs relictis, nos ea dicamus. Cùm enim tempus
Luc. 23. iam adesset passionis, & ille seipsum traderet, & staret in medio eorum, qui in eum cædem spirabant, & iam abduce-
S. Maria filio patienti constantissime adhæret. retur ad Pilatum, & ante Caipham sisteretur, & ad Herodem mitteretur examinandus, & tandèm in eum ferretur sententia, & Cruce condemnaretur, mater, sicut in alijs superabat mulierem, ità etiam hîc quoq; videtur plusquàm mulier, quæ ab illo minimè recedit, sed propiùs sequebatur, nihil timens, quod esset formidabile: non quòd tantùm maternis vinceretur visceribus, quàm quòd potiùs diuino induceretur iudicio, adeò vt alias quoq; duas mulie-
Marc. 15. res, duas, inquam, Marias, vt docet Euangelium, ad hoc adhortata sit, & vt secum versarentur, persuaserit: vt quæ essent forti & generoso animo, & vellent adhærere huic sponso, qui non videtur, & tamen cùm non cernatur, appropinquat. Erant enim, inquit, mulieres quoque, quæ cōsequebantur à Galilæa, & ministrabant ei. Ea ratione videntur ne abfuisse quidem à tempore mysteriorum: sed cum duodecim quidem minimè accubuisse, fuisse tamē eius domûs consequenter participes. Nam discipulos quidem, cùm mysteria & humilitatis summæ traderet doctrinam, vnà habuit accumbentes: matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant, tanquàm per eam ipsas benignè accipiens, & adimplens officium humanitatis, & simul cum eis vescens, & sic pro ministerio eis referens gratiam.

Sic autem vnà quoque ingressa est in atrium Annæ & Caiphæ, cernens vnumquodque eorum, quæ gereban- XXIIX.
tur: & apud eum quidem manens, dum iudicaretur: vnà autem proficiens, dum abduceretur ad mortem, eorumque, qui ibant, egressus & ingressus considerans, & omnium ora attendens, vt sciret, quænam in eum ferretur sen-
Iohan. 19. tentia: quinam verò erant ij qui ei assentiebantur, aut qui reprehendebant. Nulli enim obscurum est, eam hæc vidis-
Quantus fuerit matris erga filium affectus. se omnia, quandoquidem in Cruce quoq; vnà aderat, quandò ab ipso Crucifixo filio fuit commendata discipulo. Et ideò licet considerare, cuiusmodi illa esset, quæ hæc difficilia cernebat & molesta, illusiones, flagella, alapas, purpuræ amictum, coronæ impositionem, contumeliosam traductionem. Oportet quoque considerare, quemnam haberet animum, siue ex filio eam simpliciter iudices, naturalem ferentem vim passionis: siue quòd eum cognosceret homine superiorem, admirans summam eius tolerantiam: aut potiùs vtrunque, adeò vt & naturali flecteretur affectione, & miraculo afficeretur.

Vt affecta fuerit sub Cruce. Postqvam autem scelerati venerunt in locum Caluariæ, & fixa quidem fuit Crux, in ea verò pendebat eius XXIX.
filius, quomodò erat animo affecta, eum videns sic patientem? Quomodò videbat eum nudatum vestibus, qui cælum tegit nubibus? Quomodò habentem puras carnes clauîs confixas? Quomodò non in eius potiùs carnes tela immittebantur: vt etiam hinc finem acciperet, quod dixerat admirabilis Simeon. Tuam quoq; ipsius animam pertransibit,

transibit gladius. Quomodò sanguinis guttis effluentibus non acerbiores lachrymarum aquæductus fluebant ex illius oculis? Quomodò illum tulit videre in Cruce distensum, ipsam, & eos qui aderant, adspicientem adspectu benignissimo? Quid verò irrisiones, quid impia transeuntium scómmata, ingratorum subsannationes, probra eorum qui circumstabant? Quæ quidem omnia eam transuerberabant profundius, quàm vlli claui. Et innumerabilibus quidem plagis sauciabatur: stimulis autem confodiebatur innumerabilibus. Hoc verò erat ei omnium molestissimum, quòd ad illum quidem accedere, & eum alloqui sitiebat, repellabatur autem à multitudine canum eam circundantium. Sic enim diuinus ille pater eos priùs nominauit.

Luc. 2. *Eius immēsi dolores.* *Psalm. 21.*

XXX. POSTQVAM autem quæcunque volebant, implera fuerunt à Dei parricidis, & non expectabant ampliùs, fore vt ab eis euaderet: cùm proximi quidem amici effugissent, aut potiùs (vt dicam cum Propheta) à longè starent, ipse autem esset clauîs confixus, custodia ab eis omninò negligebatur: tunc verisimile est, Deiparam, sibi data facultate, ad eum accessisse, & intemeratos quidem eius pedes, & impressas eis plagas lubenter esse deosculatam, & sanguine miscentem lachrymas, oculos & genas attriuisse, cum maximo autem animi motu eum adspicientem dixisse: Quid hæc sunt, ô Domine & Deus? sunt ne hæ remunerationes tuæ inexplicabilis in homines clementiæ? Est ne hæc retributio tuæ benignitatis? Ij ne, quos tu affecisti beneficio, tales tibi gratias retulêre? Te purpura induunt irrisionis, quos tanquàm filios pater ornâsti stola gloriæ, & tanquàm aquila nidum tegens, alis expansis suscepisti, & in dorso tuo portâsti. Contumeliæ coronam tibi imposuerunt, quos bonæ voluntatis armis ipse coronâsti, & vt aduersùs inimicos caput tollerent, confirmâsti. Clauîs tibi dolores afferunt, qui à laboribus Ægyptiacæ seruitutis, & ab innumerabilibus afflictionibus sunt liberati. Arundine tuum caput feriunt, quibus mare virga percussum cessit fugientibus. Sed loquere aliquid modicum ad tuam matrem recreandam: nunc fero enim dolores, quæ te peperi sine dolore. Vbi te videbo posteà? Quod erit mihi solatium? Quis meî curam geret, ac defendet?

Psalm. 37. *Deut. 32.*

XXXI. CVM eam vidisset tam acerbè affectam, & stantem propè dilectum discipulum, illud (sicut erat consentaneum) est omninò elocutus, quod diuinum narrat Euangelium, Eam enim primùm adspiciens: Mulier, inquit, eccè filius tuus, ostendens discipulum. Sic vel cruci affixus, curam gerebat matris, & eam commendauit dilecto discipulo, nos docens, non negligere parentes vsque ad extremum spiritum: quanquàm priùs videbatur etiam repellere, vt quæ non in tempore ei esset molesta. Quid enim mihi & tibi (in nuptijs inquit) mulier? Et posteà, Quæ est mater mea? Hìc autem apertam ostendit dilectionem, & discipulo quidem eam commendat, sic consolans: illum autem magis honorans commendatione, & quòd valdè eum diligeret, hoc vtens testimonio. (Quid enim aliud faciens, aut dicens, illum tali honore est dignatus) simul quoquè quòd permansisset, ei referens gratias. Deindè cùm etiam adspexisset discipulum: Eccè, inquit, mater tua. Hoc autem erat coniungentis ad dilectionem, & simul etiam ostendentis amborum authoritatem. Ab eo ergò tempore, inquit, discipulus eam accepit in propria, intelligens quorsùm tenderet oratio, & Domini voluntati syncerè inseruiens.

Iohan. 19. *Parentum perpetua cura habenda* *Iohan. 2.* *Matth. 12.* *Iohannes Deiparam in spiritualem recipit matrem.*

XXXII POSTQVAM autem finem acceperunt omnia: Sitio, inquit Saluator. Qui verò erant veloces ad malum, & ingratorum ingratissimi, ei acetum felle commixtum, qui aqua (prohdolor) in sitis æstu in terra arida sunt potati: & qui melle saturati fuerunt, fel porrigunt: Quorum vua, vua fellis: & ira, draconum domus. Sed quomodò rursùs illam hæc videntem, oportebat cruciari animo? Quandò autem mortuum quoquè vidit, quomodò tulit? quomodo non etiam ipsam vnà abrupit animam? Quomodò sustinuit vidēs inimicos, qui ne post mortem quidem adhuc erant reconciliati filio: sed cædem adhuc in eum spirabant, & gladio eius latus confodiebant? Sed hæc quidem diuinum narrat Euangelium. Dicuntur autem hæc quoquè à linguis, quæ plurimi faciunt veritatem, quòd cùm hæc noua & admirabilia percepta essent oculis Deiparæ, & post mortem filij, perindè ac si viueret, ex eius latere aqua & sanguis scaturiret, illa eum quidem haurit reuerenter & diligenter.

Iohan. 19. *Exod. 17.* *Deut. 32.* *Iohan. 19.*

XXXIII DEINDE ea sic se totam dedit parandæ sepulturæ, & quemadmodùm diuinum illud corpus è ligno deponeretur, & aptum monumentum consequeretur. Cùm autem non posset hæc per se efficere, eius mentem mouet omninò eius filius, vt scrutaretur in loco Caluariæ. Quod cùm factum esset, concedit vt eius scopus facilè succederet. Inuenitur enim quoddam monumentum recentissimum & pulcherrimum, & elegans locus, in quo erat situs, illo quidem nequaquàm dignus: Quid enim omninò ex rebus terrenis? sed non indignus eius, quæ quærebat, desiderio. Atque erat quidem sepulcrum planè, vt dixi, nouum & omninò intactum, vt in quo nullum adhuc esset sepultum: nè, si alia posita fuissent corpora, dubitaretur quodnam resurrexisset: & locus in optimo aëre positus, & in horti speciem ornatus. Postquàm autem sciscitata intellexit, non solum esse amicum horti dominum, sed etiam discipulum, verùm occultum, (hoc enim docet Euangelium) vt qui Dei timeret parricidas, venit ad eum Virgo, & verbis ei suadet accommodatis, vt in suo monumento, tanquàm in aliquo armario, magnam vim opum reponat, & sic domum custodientem apud se vitam habeat. Finem enim, inquit, acceperunt res aduersariorum, & maximè probrosam hi mortem Magistro attulerunt, nulla quantumuis magna, iniuria & ignominia in eum priùs prætermissa. Cæterùm nunc quoquè in ligno iacet mortuus & nudus, mihi & creatæ naturæ horrendum spectaculum, vt quē potiùs irrideant, quàm eius misereantur. Da ergò mihi gratiam, & communi, inquam, huic magistro. Audacter pete illius corpus, vt deponatur, & mandetur sepulturæ, si non etiam post mortem sit illis Iesus inuisus. Sic nobis omnibus magnam afferes consolationem, qui in omnem redacti sumus egestatem, & quorum nemo mouetur misericordia. Amici enim mei & propinqui mei, ex aduerso appropinquauerunt & steterunt, & proximi mei à longè steterunt. Ex me non possum quicquam facere, vt vides, cùm sim sola & hospita, & cum vno solo ex discipulis attenta sim Crucifixo. Sic mihi sistes dolorem, sic reprimes lachrymas.

Luc. 23. *Cur in sepulcro nouo sepultus sit Dominus* *Iohan. 19.* *Cura virginis Mariæ de sepultura filij Iesu.* *Psalm. 37.*

XXXIV CVM Iosephum Deipara talibus verbis inflexisset & incitasset, emittit ad Pilatum. Ille autem expulsa omni timiditate, & ab illo, qui mortuis vitam inspirat, mortua audacia inspiratus, audacter (inquit Marcus) ingreditur ad Pilatum, & ijs vsus, quibus opùs erat, verbis, petitum accipit diuinum illud corpus, & cui nihil potest exæquari, ostendens animum, Iudæ tanquàm ex diametro contrarium. Nam ille quidem cùm haberet, tradidit ijs, qui erant interfecturi: hic autem ab ijs, qui interfecerant, petijt & accepit. Verumenimuerò rursùs persequatur oratio, quomodò mater se haberet. Dicunt enim ij, qui de his rebus tractârunt, eam ab initio vsque ad finem se fortiter & constanter gessisse, honestè quidem, & non indecorè vtentem motu animi: factis tamen ostendentem se esse matrem, sed omninò matrem illius, qui amico mortuo & ostendit amorem, & motum animi certis finibus continuit. Mortuum itaque videns filium ea, motu animi vsa est, vt oportuit. Quinetiam in eo à Cruce deponendo maternis manibus inseruijt, & clauos, qui extrahebantur, suo sinu accepit, & membra illius amplexa est, partim quidem vlnis stringens, partim autem suis quoquè lachrymis plagas emundans, deindè etiam tota toti corpori circumfusa. Eccè tibi ab omni sæculo præfinitum mysterium ad finem vsque vênit, ô Domine, placida voce dicit: Et Iosepho in manu tradens sindonem: Tibi autem, inquit, deinceps erit curæ, vt in hac eum honestè componas, myrrhaque pulchrè condias, & exsusta facias.

Marc. 15. *S. Maria vt erga filij mortem se gesserit.*

XXXVI CVM sic ergò nouo monumēto diuinum corpus tradidissent, Ioseph, & qui cum eo erat Nicodemus, & alij, qui cum eis aderant, ipsi quidem statim recedunt à sepulcro: mater autem sola remansit sepulcro adhærens, minimè dormien-

Matth. 27. dormientibus oculis perseuerans. Nam etsi Mariam Magdalenam Matthæus ex aduerso cum altera significauit assedisse, solùm tamen ad videndum venisse innuit, neque ausas esse accedere eo tempore, quo mandabatur sepulturæ. Certè namque eis succurrit, vt recederent propter metum Iudæorum, & aduentum custodiæ. Inquit enim ipse
Matth. 28. Matthæus: Vespere autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene & altera Maria videre sepulcrum. Non dixisset autem venisse, quæ remansissent, nisi eæ quoque similiter vt cæteri, recessissent à monu-
Marc. 15. mento. Atque alij quidem alteram, quæ dicitur, Mariam, quam ipse dixit, qui præcessit, & Marcus clare aperit, dicēs: Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph, adspiciebant vbi ponerent: alij verò Mariam, quæ appellata est Iacobi, existimârunt esse Deiperam, non rectè, neque accuratè veritatē coniectantes. Vbiquè enim in Euangelijs ipsa post
Matth. 2. arcanum illum ortum apertè & propriè nominatur Mater, & hanc omninò maximè notam habet appellationem.
Iohan. 2. Accepit, inquit, infantem, & matrem eius. Et rursùs: Erat mater Iesu illic. Et, Dicit mater eius ministris. Et, Descen-
Ibidem. dit in Capharnaum ipse, & mater eius. Et, Mater tua, & fratres tui steterunt foris. Quinetiam, Steterunt ad Crucem
Matth. 12. Iesu mater eius, & soror matris eius. Habes, si vis, etiam Lucam in Actibus suffragantem ijs, quæ sunt proposita:
Act. 1. Hi omnes erant perseuerantes in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu. Et in summa difficilimè inueniri potest, eam esse aliter nominatam, aut ex patre, aut ex aliqua alia cognationis habitudine, vt diximus. Quocircà nulla ex his illa est.

NAM aliæ quidem tota nocte ad sepulchrum ingressæ sunt & egressæ, & ea, quæ fiebāt, Apostolis nunciârunt. XXXVI
S. Maria perpetuo assidet sepulchro filij. Quamobrē nec eis cōtigit videre plura miracula resurrectionis. Illa autē, quę indiuulsa assidebat sepulchro, omnia vidit apertè, & non statim, sed posteà protulit in lucem, & renunciauit. Nam quomodò simul terræmotū, & Angeli in momento temporis descensum, & lapidis reuolutionem, & custodum profundum soporem, & expergefactionem, & quorundam in vrbem reuersionem, potuissent abeuntes mulieres, & rursùs reuertentes, integrè perspicere? Sed clarum est, hæc fuisse materni & ardentis amoris, quæ perpetuò assidens, & acriore spiritu vigilans, omnia perfectè vidit, vt se habebant, quòd ne tantillùm quidem, vt diximus, à sepulchro recessisset, donec ipsam viuificam vidit
Marc. resurrectionem. Nam lapis quidem reuolutus, & Angelus ei insidens, ab alijs quoque visus est mulieribus. Quandò
S. Maria prima videt resurgentem filium. autem, & quemadmodùm hæc facta sunt, illæ quidem omninò nesciebant: ipsa verò sola, vt quæ assideret, omnia accuratè perspexit. Videntur ergò ei primæ esse datæ boni nuncij resurrectionis, & quoad eius fieri potuit, ab ea conspectus fuisse splendor filij. Sed sic quidem Dei mater & ipsa clariùs adspicit filij resurrectionem, & eius prædicatores de ea magis confirmat, quàm eæ, quæ vnguenta attulerunt: etiamsi, dum loquerentur de Domini resurrectione, nullam eius mentionem fecerint, cauentes fortasse maternum afferre testimonium, nè videretur suspectum, & propter coniunctionem fides ei minùs haberetur. Sed Deipara, cùm filij resurrectionem & visu, & internis oculis sic accepisset, posteà habitauit cum dilecto discipulo, expectans tempus Christi assumptionis.

POSTQVAM autem finem accipere oportebat, quæcunque ad carnis susceptæ pertinebant œconomiam, XXXVII. & ità in cœlum extolli, quod assumptum fuerat, amicis apparens Saluator, (Non enim sæpè post resurrectionem spectabilem se illis præbebat) & multa alia cum eis disserit, & boni spiritûs aduentum annunciat. Deindè etiam cùm
Luc. 24. eduxisset parùm extra ciuitatem, & illos, vt eum decebat, impertijsset benedictione, videntibus ipsis in cœlum extollitur. Sed ne ea res ipsis afferret molestiam, & dolorem eis procrearet magistri priuatio; eius quoque curam gessit
Actor. 1. bonus pastor. Ad eos mittit Angelos, qui & illius ascensum explicarent, & eos ineffabili & admirabili implerent consolatione. Cùm autem adorâssent, rursùs domum læti sunt reuersi, simul quidem agentes in superiore cœnaculo, sicut constitutum fuerat, & paracleti expectantes aduentum. Erant autem in oratione vnanimiter perseue-
Ibidem. rantes, sicut etiam Lucas Euangelista narrat. Cùm enim nominatim Christi enumerâsset discipulos, deinde subiungit: Et hi omnes perseuerabant vnanimiter in oratione & precatione, cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & cum fratribus eius. Semper enim ipsa quoque cum eis conuersabatur, à rebus pulcherrimis & honestissimis nunquàm omninò desistens.

Actor. 2. POSQVAM autem in tempore Pentecostes Apostoli impleti diuina gratia paracleti, ad Euangelij doctrinam XXXVIII. alius aliò mittebantur, & iam prædicatio fidei annunciabatur, Virginem, vtpotè dilecto discipulo & virgini commendatam, quæ erat in Sion eius domus, eam habebat illic degentem: Cui tanquàm matri Deo honor ab omnibus exhibebatur. Cùm verò & mortis eam participem fieri necesse foret, (cur enim hoc passura non esset, quamuis Dei filius ex ea genitus re vera esset homo?) cùm, inquam, ætate prouecta ad multam senectutem peruenisset, & peregrinationis tempus præsens esset, per Angelum, se migraturam esse, à filio edocta est, sicut & anteà, quo tempore in eius
Eius obitus ab Angelo nunciatur. ventrem ingressurus erat, nunciatum illi fuerat. Cum igitur excessus sui mysterium didicisset, eam rem lætitiæ tantæ, quanta verbis explicari non potest, materiam iudicans? (Quid enim illi suauius euenire poterat, quàm cum filio suo esse, & vnà regnare?) statim iussit plurima lumina domum afferri: Idque factum est. Tota verò domus mundata est. Lectus item, & thalamus ornabatur: & conuocabantur quotquot erant cognati & vicini, vt cum ea lætitiæ fierent participes. Deinde parata erant omnia ad excessum. Significat itaque ijs, qui conuenerant, id quod ei filius
Vide Baronium ann. 48. §. 1 per Angelum nunciauerat. Ostendit autem brauium, quod sibi ab eo datum fuerat. Id verò erat ramus palmæ, vt lingua assuefactæ vera loqui de eo dixerant: signum victoriæ mortis, & vitæ imago immortalis: Sicut etiam He-
Iohan. 12. bræorum pueri id eius faciebant filio, inspirati diuinitùs. Illi enim appropinquanti ad passionem, ij ramos palmarū offerebant, eum futurum victorem mortis antè significantes. Cùm autem iam adesset tempus excessûs, illa quidem veræ vitæ mater in Sion iacebat in grabato: aderat verò is, qui eam domo exceperat, Iohannes. Aderant etiam, quicunque erant electi in Hierusalem, amicæque & cognatæ simul adstabant. Virgo ergò ad Iohannem adspiciens
Duas tunicas testamenti loco dat propinquis virginibus. virginem, cùm pauca cū eo esset locuta, deindè, Duas, inquit, tunicas quas toto vitæ tempore habui tegumentum mei corporis, eas dari iubeo hisce duabus mulieribus. Hæc illa quidem dixit: Qui aderant verò, videntes signa decessûs, ex oculis multas fundebant lachrymas. Quis enim tali priuari muliere tulisset sine dolore? Deindè è cœlo quidem descendit eius filius, illius diuinam assumpturus animam: Per [a] nubem autem suos congregat discipulos, vt venerandum eius corpus mandarent sepulturæ.

[a] Apostoli adfuiut migranti Virgini sanctissimæ. Vide Baroni. in anno 48. § 14.

POSTQVAM verò vidit eos Deipara, cognouit autem causam, propter quam omnes statim accersiti fuerant, & vniuscuiusque audijt petitiones, eos quidem, vt par erat, impertijt benedictionibus. Cùm verò omnibus dixisset verba, quæ in decessu dici solent: Vos, inquit, valete filij: meum autem hinc decessum nè luctu, sed lætitia potiùs prosequamini: quandoquidem vobis est persuasum, nos transire ad gaudium: & videte, vt corpus meum manderis sepulturæ in hac figura, in qua ego me composuero. Hæc est enim, inquit, mea voluntas. Accersit autem Petrum, deinde alios: & cum lucernas ipsi accendissent, illa in spiritu exultans, diductis labris: Benedico tibi, inquit, datori omnis benedictionis, causæ luminis, qui meum ventrem inhabitâsti. Benedico tuæ charitati, qua nos dilexisti, Domine: & magnifica verba tua, quæ nobis data sunt in veritate: & credo mihi affutura, qua dixisti. Cùm sic dixisset, se reclinat in lecto, & manibus in altum sublatis, cùm nulli reprehensioni affine suum corpus in honestam XXXIX.
Dominus ... matrem, è corpore migraturam.

& de-

& decotam figuram composuisset, & os venerandum aperuisset, (etenim videbat iam Dominum ad ipsam venientem cum multitudine Angelorum) tota impletur gaudio & voluptate. Et cùm rursùs dixisset, Fiat mihi, Domine, secundùm verbum tuum: emittit tanquàm in somno spiritum, & eum in amicis deponit filij manibus. Nè autem videatur esse inane, quod dictum est de congregatione Apostolorum, quæ facta est in dormitione Virginis, fatiùs fuerit ea summatim addere, quæ à Dionysio Areopagita dicuntur in tertio libro. Et caput quidem, Quæ sit vis orationis, & de beato Hierotheo, de pietate & de Theologica inscriptum est conscriptione. Dicuntur autem ea cuidam Timotheo Ephesi Episcopo. Ea verò sunt in hoc capite sic ad verbum posita.

Felicissima illa [illegible] dormitio. De diuinis Nominibus c. p. 3

XL. QVANDOQVIDEM apud ipsos quoquè nostros à Deo afflatos sacrorum Principes, q[illegible]dò nos quoquè, vt ipse nosti, & multi ex nostris sacris fratribus ad videndum corpus, quod vitæ principium dedit [illegible] suscepit, conuénimus, (aderat autem Dei quoquè frater Iacobus, & Petrus, qui erat Theologorum suprema & antiquissima summitas) visúmque est, vt post illud spectaculum, omnes sacrorum principes hymnum canerent, & laudarent, prout poterat vnusquisque, infinitam bonitatem diuinarum virium: post Theologos ille, vt [illegible] vicit omnes alios mystas sacrorum, vt qui planè excederet, & à se omninò abduceretur, & in ea, quam hymnis celebrabat, afficeretur societate & communicatione, & ab omnibus, à quibus audiebatur & videbatur, & cogn[illegible]tur, & non cognoscebatur, iudicaretur esse à Deo afflatus & diuinus scriptor hymnorum. Et quid tibi ampliùs dixerim de ijs, quæ illic de Deo diuinè dicta sunt? Etenim nisi sum mei quoque oblitus, scio multos à te audijsse quasdam partes illorum Deo afflantium hymnorum. Sed hæc quidem sacer Dionysius. Nobis autem pergat oratio ad ea, quæ deinceps sequuntur.

S. Petrus Theologorum suprema & antiquissima summitas.

XLI. CVM autem in orbem sanctum Virginis corpus circumdedissent Apostolorum chorus, & quicquid erat electum ex viris mulieribus, & hymnis honorabant, qui illud deducebant, & omnia membra reuerenter simul & amanter amplectebantur, non solùm suum ostendentes desiderium, sed vel ex tactu credentes percipere vtilitatem. Fidem autem consecuta quoquè est operum demonstratio. Cæcis oculi illuminabantur, surdis aures aperiebantur, claudis bases pedum confirmabantur, & quodlibet morborum & ægritudinum genus facilè dissoluebatur. Cur non dico, quæ sunt perfectiora? Aër quidem & cœlum ascensu spiritùs sanctificabatur: terra autem similiter depositione sacri corporis. Cæterùm nec æquæ quidem natura erat expers benedictionis: sed ipsa quoquè lauacro purissimi corporis fuit particeps sanctificationis. Neque enim illud habebat opùs purgationibus, (quis enim hoc diceret, nisi emotæ mentis?) sed suo contactu potiùs sanctificabat id, quod attingebatur. Deindè quid? Mundis sindonibus mundum corpus inuolutum, rursùs in lecto ponitur. Deindè cum lucernis & vnguentis, intelligentibus quidem desupèr laudantibus virtutibus, Apostolis autem & diuinis patribus Deo digna cantica canentibus, diuina arca ex Sion vecta Apostolicis manibus & humeris, ad Gethsemane sacrum prædium exportatur, Angelis, vt est consentaneum, præcurrentibus, circumcursantibus, sequentibus, Angelicis pennis adumbrantibus, longè, inquam, splendidiore & venerabiliore facta deductiòne, quàm propter translationem veteris illius arcæ testamenti Domini, vt sacra narrant eloquia.

Miracula ad sacratissimum corpus eius. Honestissimum funus eius. 2. Reg. 6. 3. Reg. 8.

XLII. ACCIDIT huic pulchræ & diuinæ rei graue quidem quid & odiosum, non tamen silentio, sed memoriæ mandatum: & ad gloriam quidem & laudem piorum, dedecus autem improborum, qui infidelitatis malum semper sectantur. Cùm hoc sacrum & impollutum corpus in Gethsemane efferretur, vbi sepulcro tradi Deipara ipsa præceperat, Iudæis, qui semper fuerunt repleti inuidia, ne in hoc quidem succurrit tacere, sed ad eius, quod fiebat, splendorem claudere oculos, & ad eis innatum motum animi erumpere. Qui erat ergò alijs insanior & impudentior, is eùm venerandum portaretur grabatum, in id irruit plenus inconsiderato impetu & furore. Eius autem scopus erat, hunc sacrum lectum in terram allidere, & tali afficere iniuria, vt qui esset vir insigni audacia. Non neglexit autem diuina iustitia: sed manus, quæ grabatum apprehenderant, ex vlnis protinùs fuerunt abscissæ. Verùm quæ in partu gaudio totum orbem terrarum repleuerat, non erat vlli omninò in morte futura causa molestiæ. Cumque qui passus fuerat, esset quidem improbus, non tamen omninò eius improbitas videretur insanabilis, ex his quæ erat passus, iustam eorum, quæ malè senserat, petijt pœnitentiam. Et [a] quoniam carebat manibus, nec eas poterat ad preces extendere, emittit lachrymas ex oculis, & sic petit curationem. Disciplinam autem, vide, simul & medicationem. Statim enim ij quidem, qui lectum ferebant, constiterunt: accedit verò is, qui passus fuerat sectionem: & quæ amputatæ fuerat, partibus vlnis applicatis, (hoc autem iusserat Petrus) statim consecuta est manuum curatio.

Vltio diuina in sacrilegum Iudæum. Vide Baronium anno 48 § 14. [a] Is tandem post actam pœnitentiam sanatur.

XLIII HINC ad sacratissimam abducitur Gethsemane, & illic sanctissimum quidem corpus mandatur sepulturæ. Quidni enim, cùm etiam qui erat Deus, eius filius, more hominum sepelitur? Per ipsum autem ad cœlestia & diuina transmittitur tabernacula. Quod [b] dicimus confirmat Iuuenalis diuinus Hierosolymorum Episcopus. Fuit autem hic vir sanctus, & à Deo inspiratus, qui ab antiqua & vera traditione narrationem dicens ad se sic fuisse deductam, ait: Quòd tres totos dies ad sepulchrum sancti permanserunt Apostoli, diuinas hymnodias ex alto audientes: Deindè post tertium diem, cùm vnus ex Apostolis tardiùs venisset ad exequias, vel quòd ità contigisset, vel quòd diuinum ità prouidisset consilium, vt nota esset omnibus translatio admirabilis, tunc & ipse quidem accessit, &, vt est consentaneum, magnum ex eo cepit dolorem, quòd tanti boni mansisset expers, idque omninò tolerare non poterat. Sacer itaque ordo Apostolorum non iustum esse iudicans, vt ipse quoquè viuificum illud corpus non videret & amplecteretur, iubet statim aperiri sepulcrum. Et illud quidem fuit apertum: thesaurus [c] autem nequaquàm erat in eo: sed solæ erant vestes, in quibus fuerat conditus, quomodò etiam eius filij in resurrectione. Quas cùm ipse esset amplexus, & qui cum eo aderant, & repleti essent inexplicabili odore & gratia, rursùs quidem claudunt sepulcrum. Miraculum autem posteris filius à patre accipiens deincèps tradit: Atque viuifici quidem corporis diuinæ sepulturæ ità se habet narratio. Siquidem quod ex ea natum erat, totam eam Verbum ad se transtulit, & voluit eam apud se & esse, & perpetuò simul viuere. Verumenimuerò pro eius impolluto corpore suam vestem, boni nostri magnam semper ducens rationem, veluti quandam dat huic ciuitati hæreditatem. Quemadmodùm autem hoc factum sit, & quomodò beatum illud donum ad nos venerit, & sacrosancto hoc thesauro ditata sit Constantinopolis, iam declarabit oratio.

Sepelitur corpus sanctissimum Virginis. [b] S. Iuuenalis de eius sepultura & sublati corporis testimonium. [c] Corpus eius in cœlos assumptū. Tunica eius thesaurus sacrosanctus, vt venerit Cōstantinopolim.

XLIV. LEO ille magnus, qui illo tempore optimè Romanorum administrabat imperium, duos sub se habebat, qui curam gerebant exercitùs: quorum vni quidem erat nomen Galbius, alteri autem Candidus, fratres genere, fratres virtute, & vt semèl dicam, in cæteris quidem valdè insignes & paucis similes: sed vnum eis deerat, idque maximum. Siquidem non rectam habere fidem, est laborare in rebus maximis & præcipuis: Arrianæ enim pestis erant participes, cùm ex paterna forte traditione malum hoc, tanquàm quædam hæreditas ad eos venisset. Dicebantur enim fuisse proximi genere Ardaburio & Aspari, qui illis temporibus in regia obtinuêre tyrannidem: quos cum Arrio sensisse, aperte arguit veritas. Verumenimuerò Galbium & Candidum, qui alioqui se rectè gerebant, & Deo placebant, non siuit diuina gratia non esse illuminatos in eo, quod est præcipuum salutis: sed eos ab errore traducit ad veritatem, adeò constanter & stabiliter, vt non solùm rectè se haberent, & tuti essent,

Circa annum Dom 460. Galbius & Candidus ab errore Arriano redeunt ad S. dem catholicam.

quòd

quòd attinet ad pietatem: sed etiam alios, quos nôssent non recto pede ingredi ad veritatem, studerent pro viribus esli::ete, vt eiusdem essent secum sententiæ. Ij cùm piè essent affecti, magno quoque & excelso animo se dedunt misericordiæ exercendæ in pauperes, vt qui pro agnitione veritatis satagerent Christo reddere gratias. Castissima ergò mater illius magni Dei & Saluatoris nostri, sacrosanctum thesaurum, nempe suam vestem, volens suæ largiri ciuitati, vt hoc fiat, per dilectos illos viros prouidet quodam modo diuiniore. Modus autem ita habet:

IMMITTIT eis desiderium adorandi sancta loca, quæ sunt Hierosolymis. Quod planè & ab illis factum est. XLV.

Inuisunt sacra loca passionis Dominicæ Hierosolymis.

Cumque Leoni & Verinæ rem aperuissent, comitatum non exiguum eorum familiarium & amicorum secum adduxerunt. Cùm autem iter ingressi essent, & iam venissent Palæstinam, viam, quæ ducit in Galilæam, præferunt maritimæ, pluris facientes contemplari Nazareth & Capernaum, quàm maritimis frui delectationibus. Ex quibus illa quidem fuit sacrum Deiparæ habitaculum, & in ea multo tempore vidit Deum Verbum ex se genitum: Hæc autē, eius filij charum & consuetum diuersorium. Cùm hîc ergò fuissent, vt diximus, quoniam non permittebat tempus, vt vlterius progrederentur, (Iam enim erat vespera, & nox obscura: prouisum autem omninò hoc quoquè fuerat diuinitùs) vicus quidem eos excipiebat, isque paruus. In eo autem habitabant & alij non pauci, & muliercula quoquè quædam insignis castitate, & planè honestissima & moderatissima: quæ propter profundum quidem senium & canos honorata, sed propter magnum virtutum ornamentum longè honoratior erat. Apud eam autem vestis, diuinus fuerat hic thesaurus reconditus. Quomodò verò fuisset illa tantæ rei custos, nisi & virtutū fuisset ornata pulchritudine, & animi puritate? Quanquàm enim Hebræa quidem erat illa mulier, (est namque amica veritas) illius tamen animam locum dixisses, qui est in præsentia quidem obscurus, aptus est autem ad lumen excipiendum, & valdè accommodatus. Diuinum verò erat in hoc quoquè apertè consilium, vt res apud eam mulierem recondita, quæ sic affecta erat, vt eam totis viribus celare studeret, posteà in lucem prolata, maiorem fidem haberet.

Tunica Mariæ Virginis apud anum Iudæam recondita.

VIDE ergò, quàm eleganter processerit diuinum consilium. Nam apud eam venientes, excipiuntur hospitio XLVI.
Galbius & Candidus sapientes, eos sic diuina deducente gratia. Erat verò propter id solùm, quod in ea latebat, domus admirabilis: alioqui autem nihil habebat magni, sed erat planè vilis & abiecta. Cùm eos autem tempus vocaret ad cœnam, vbi accubuissent, vident interiùs aliam domunculam: quæ multo quidem lucernarum lumine illustrabatur, multis verò suffitibus & vnguentis suauè spirabat: in ea autem sitam magnam ægrotorum multitudinem. Ex quo diuinum quidem quippiam suspicabantur esse & venerabile, rei tamen veritatem omninò excogitare non poterant. Inuitant itaque ad conuiuium egregiam illam aniculam, cupientes ex ea aliquid scire eius, quod desiderabāt, illa autem hoc recusabat, causans religionem, & quòd non fas sit ei, cùm sit Hebræa, vesci cum Christianis. Illi verò, cùm propter magnam sitim cognitionis eius, quod erat propositum, nihil de propenso suo studio remitterent, eam adhuc inuitant ardentiùs, & illius non parendi pertinaciæ obijciunt aliud validiùs: Quid, dicentes, obstat, si cùm tu acceperis cibos, quibus pro more vesceris, nobiscum quidem colloquaris, sola autem tuis alimentis vtaris? His itaq; paret mulier, & congreditur.

Domuncula in qua latebat eius tunica suauissimum spirabat odorem.

POSTQVAM autem comedissent, apud eam viri illi precibus egêrunt, vt eis id significare non recusaret, quænam essent ea, quæ fiebant in domo interiori. Existimabant enim esse aliquid legale, & ex vmbratilibus illis & veteribus. Illa autem ea quidem dicit, quæ fiebant: causam verò, quamobrem ea fierent, minimè persuadetur vt aperiat. Videtis enim, inquit, ô viri diuinissimi, ægrotorum multitudinem. Etenim cùm Deo ità videatur, in hoc quidem loco dæmones expelluntur: cæcis autem vt liberè videant, claudis vt ambulent, surdis vt audiant, & mutis vt loquātur, efficitur mirabiliter: & alij morbi, & corporum mutilationes, quæ medicorum artibus nullo sint modo medicabiles, curantur facilè. Illi autem (Non enim erant imprudentibus hominibus similes, neq; quod interrogare oportebat, ipsi præ simplicitate prætermittebant) Vndenám verò, rogabant, principium cepit locus talia operandi? Illa verò, Apud nos, inquit, Hebræos à patribus tradita habetur narratio, quòd Deus in hoc loco visus sit cuidam ex patribus: ex quo factum est, vt loco hæc seruaretur gratia. Hæc cùm ea diceret, illi ei corde minimè assentiebantur: sed videbatur eis mulietcula, sicut res erat, probabilium verborum pulchra specie celare veritatem. Ipsi ergò eam quidem adhuc rogabant vehementiùs, vt eis rem, vt se habebat, aperiret, respiciens, si nihil aliud, laborem saltem tanti itineris: qui nulla alia de causa erat susceptus, nisi vt viderent sancta loca, & audirent ea, quæ à pijs & sanctis dicuntur hominibus. Illa autem ne sic quidem cedebat, sed manebat, vt statuerat, apertum religionis existimans esse dedecus, si aperiretur veritas, & dicens se nihil scire ampliùs, quàm quòd locus sit plenus diuina gratia. XLVII.

Multa miracula fiunt apud illam sanctissimā vestem.

CVM autem illi pulchrè sensissent eam optimè quidem scire, vitare autem, ne eam scire esset apertum, & ideò præ se ferre ignorationem, euadunt audiotes inueniendi eius, quod quærebatur, & sicut Cleophas & ille alius discipulus, corde cœperunt ardere. Eos enim Virgo beatissima incitabat, volens Byzantinis diuinum hunc & sacrosanctum largiri thesaurum. Omnem ergò statim mouebant lapidem, vt mulier remittens immobilem hanc occultationem, eis id quod tacuerat, in apertum proferret. Quinetiam iurisiurandi necessitatem adhibeant, eiusque adeò validi, vt animum quantumuis inexpugnabilem suo possent loco mouere. Cùm sic eam omni ex parte adstrinxissent, & tanquàm ineuitabilia ei vincula imposuissent, vix tandem persuadent, vt eis rem aperiat. Cùm itaque ex alto, & cum lachrymis suspirâsset, & in terram fixisset oculos, perindè ac si eam puderet enunciare: O viri, inquit, nunquàm in hodiernum vsque diem, diuinum hoc mysterium viro euasit manifestum. Quæ enim in genere meo me præcesserunt, iureiurando adhibito, vni mulieri, eique virgini, ità tradiderunt, vt singulis ætatibus ea res sic traderetur, sed quoniam video vos esse viros reuerendos & pios: & alioqui (nam hoc quoquè vobis significabo) ad me vsque redactæ sunt mei generis fœminæ, nec vlla superest alia post me virgo, cuius fidei à me credi possit cognitio mysterij, rem modò vobis aperiam. Existimo enim fore, vt quod à nobis dicetur, apud vos conseruetis. Mariæ illius Deiparæ (hoc n. est nobis ab alto traditum) hîc custodita sita est vestis. Obstupuerunt viri illi, cùm solùm rei audijssent principium. Deinde adijciens mulier: Etenim hæc, inquit, Deipara vitam finiens, duabus mulieribus virginibus duas suas vestes donauit loco benedictionis. Ex quibus vna fuit ex mei generis Maioribus, quæ id accepit, quod donatum fuerat, & in arca deposuit: & omninò iussit ijs, qui erant sui generis, vt esset virgo vnaquæque, quæ eam acciperet. Est ergò arca recondita in interiore domo, quam nunc videtis: & quæ in ea est vestis, est causa omnium, quæ fiunt, miraculorum. Hæc, ô viri, est vera narratio eius, quod à vobis quæritur: Et videte, vt ad vos vsque solùm deducta sit cognitio, & nemo sciat ex ijs omnibus, qui sunt Hierosolymis. XLVIII

Luc. 24.

Nota, non nisi fœminas, easque virgines, asseruasse vestem matris Dei.

Indicat prænominata anus his viris thesaurū Mariæ virginis.

CVM hæc audijssent, adhuc maior metus viros subijt & lætitia. Metus quidem, propter magnitudinem eorum, quæ audita fuerant: lætitia autem, quòd essent participes talium sacramentorum. Quid ergò deinceps consequitur? Viri seipsos humi deijciunt, & pedes illius prehensantes: Nulli quidem, inquiunt, ex ijs, qui sunt Hierosolymis, notum erit id, quod nobis [illegible]um est: nè dubites domina: dominam enim iam te vocamus, quæ sis talibus dignata mysterijs: ipsam tibi huius rei testem citamus Deiparam. Vnum autem aliud concede nobis rogantibus: Rogamus verò, vt dormiamus in eo loco, in quo hic diuinus reconditus est thesaurus. Cùm hoc autem statim concessisset mulier, stragulæ quidem vestes portatæ sunt in eum locum: Illi verò non se somno dederunt, sed cùm nocturnum accepissent silentium, totam noctem perseuerabant in oratione, & cum lachrymis agebant gratias XLIX.
Dei-

Deiparæ, quòd talibus auditionibus & spectaculis digni essent habiti. Cùm autem eos, qui ægrotabant, vidissent somno oppressos, metiuntur ex omni parte ambitum arcæ, in qua erat diuinum repositum indumentum: ipsamque ligni speciem & habitudinem, ex quo erat arca, accuratè admodùm & diligenter considerant. Deindè manè egressi, & honestam salutârunt mulierem, & eùm rogâssent, vt audacter iuberet, si quid sibi opùs esset Hierosolymis: se enim rursùs ad ipsam venturos per eandem viam: inierunt iter versùs Hierusalem, cùm illa dixisset, se nullo alio egere, nisi eorum precibus, & vt eos rursùs lætos videret & alacres.

Vide antiquam deuotionem erga sacras reliquias.

L. Cvm fuissent itaque Hierosolymis Galbius & Candidus, & partim quidem Deo preces fudissent, partim autem pauperibus & egentibus liberaliori dextera eleemosynam erogâssent, secretè vocant quosdam fabros lignarios, quibus iubent, vt eis construant arcam & forma, & figura, & magnitudine illi, quam viderant, similem: mandantes prætereà, vt formaretur etiam ex ligno veteri, quò nihil in ea cerneretur, quod non esset omni ex parte simile prædictæ. Excogitant deindè aliquid aliud idoneum ad celandum id, quod erat futurum. Comparant sibi auratum operculum, vt eo arca tegeretur. Postquàm autem & precatio, & erogatio eis satis benè habere visa fuit, eo accepto, quod fuerat fabrefactum, redeunt in vicum sani & alacres: aromatibusque & suffitibus aptis ad sacrificium, venerandam donant mulierem. Et illa quidem rursùs viros, tanquàm sibi familiares, iucundè accipit. Illi autem rursùs ab ea petunt, quòd priùs, vt scilicet in sacro habitaculo totam noctem transigerent. Illa verò rursùs quoquè permittit, nihil omninò suspicans. Qui ingressi, summo ocio vtebantur precibus ad inculpatam, & ab omni reprehensione alienam Dei matrem, eas tanquàm sacram hostiam lachrymis pinguefacientes: Non ignoramus nos serui tui, dicentes, ô diuinissima, & in primis illustris Domina, quænam olim Oziæ euenerint, qui ausus est tangere arcam, quæ erat secundùm legem. Quomodò ergò nos, qui sumus multis obnoxij peccatis, te non iubente, ausi fuerimus diuinâ hanc arcam omninò tangere, intrà quam est talis thesaurus repositus: & non solùm tangere profanis manibus, sed etiam eam aliò transferre? Annue ergò voluntati nostratum animarum, ô boni filij bona mater. Ad tuam enim ciuitatem est translatio, quæ est omnium aliarum Regina, & te semper magno studio statuit honorare. Ad eam nos hoc diuinum donum exportare statuimus, ad eius tutelam & gloriam, quæ nunquàm extinguatur. Hæc tota nocte dicentes in oratione, & solum lachrymis madefacientes, repentè implentur fiducia, fiducia, inquam, contemperata reuerentia. Deindè ad diuinam accedunt arcam, simul læto & tremente animo, & eùm omnes, qui illic erant, efficeret somnus nullo sensu præditos, (O beatas manus, ô furtum, in quod nulla potest omninò cadere reprehensio) hanc accipiunt eis quoquè omninò hac in re fauente gratia. Et eam quidem sic tollunt: apponunt autem, quam Hierosolymis ad eius similitudinem fabricati fuerant, cùm ei etiam imposuissent operculum. Quod quidem erat aureum, vt diximus.

2. Par. 26. Priscorum Christianorum erga reliquias reuerentia.

Galbius & Candidus clam secum absportant sacram vestem.

LI. Cvm primùm autem illuxisset, sanctam mulierem quidem iubent valere, & rogant, vt non cesset pro eis orare, & eorum facere commemorationem. Deindè ei quoquè digito ostendunt operculum, quasi veram illam tegeret & primam arcam, quod mulieri quoquè visum est ab illis allatum esse honoris gratia. Et cùm prætereà ijs, qui fuerant inuéti, pauperibus suppeditâssent, quæ erant necessaria, valdè læti protinùs iter ingressi sunt, domum reuersuri. Postquàm autem venissent Byzantium, non honestum esse statuerunt, ijs, qui illo tempore erant, Imperatoribus mysterium priùs communicare, quàm Patriarchæ. Eos enim subibat timor, nè quod ipsi suum esse bonum statuerant, eo ab illis priuarentur. Cùm ergò multa consultâssent, eis hæc visa est optima sententia, latentet eos ad hoc quoquè monente Deipara. Erat eis prædium apud muros ciuitatis, propinquum marini sinûs cornui. (Huic loco nomen erat Blacchernæ) in eo extruunt quidem domum oratoriam. Cùm autem eis magnæ esset curæ, vt laterent, Petri Apostolorum principis & Marci domum nominant. Cùm in eo certè sacrum illum thesaurum posuissent, omne statim studium adhibuerunt, vt in templo esset perpetua hymnodia, perpetuus odor aromatum, & assiduus splendor luminum. Et sic quidem longo tempore hoc diuinum mysterium, fuit semper re vera mysterium.

Hymnodia, suffitus, lumina antiquitùs in templis.

LII. Qvoniam autem ei, quæ per ipsum honorabatur, & cuius erat ille amictus, visum est, tantum bonum ad solos duos testes non debere contrahi, & tanquàm profundo aliquo contegi silentio, & communes diuitias esse eorum tantùm proprias, & communi epulo eos se solos explere: mouet ipsos ad id, quod tacuerant, proferendum in lucem: & accedentes, annunciant ijs, qui tunc erant, Imperatoribus, & aperiunt quale sit miraculum, & declarant quemadmodùm sit allatum. Eos autem, cùm audijssent, magnum inuasit gaudium: & protinùs fit publicum, quod fuerat occultum. Et beati quidem inter omnes reputantur Galbius & Candidus propter tale ministerium, & publicis honorantur honoribus: Diuina autem ædes in eo loco regijs impensis Deiparæ ædificatur: & capsa ex argento & auro constructa, sacrum illum thesaurum excipit: plurimis alijs muneribus & donis domus honoratur. Leo verò & Verina (ij enim tunc imperabant, quorum tempore hoc quoquè magnum & reuelatur mysterium, & ad regiam vrbem exportatur) cùm pulchrè & piè imperâssent, & Galbius & Candidus, qui hoc ministerium pulcherrimè obierunt, transferuntur posteà ad senectuti non obnoxiam vitæ conditionem.

In capsa argentea & aurea reponitur vestis S. Mariæ.

LIII. Cvm ergò hæc sacra arca nobis contineat, non quasdam tabulas, manu Mosaica politas, sed vestem planè diuinam, & summe venerandam, quæ non solùm intemeratum & ab omni labe alienum corpus texit: sed in qua (vt audacter dicam) cùm esset infans, Deus verbum fuit inuolutus & unctus: adeò vt ea sæpe conspersa sit guttis lactis venerabilis, quo nutritus fuit is, qui est omnium alimentum & vita: ad eam quidem vere laudandam nulla sufficit oratio: sola autem gratiarum actione res est prosequenda: & ipsi Deiparæ sunt agendæ gratiæ, & eius filio communi Saluatori & Regi, qui omnia ad nostram vtilitatem & salutem dispensat: Et gloria & potentia nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Vestis planè diuina & veneranda.

VITA S. ARNVLPHI SVESSIONENSIS EPISCOPI, An. 1050.

AVTHORE LISIARDO EIVS SVCCESSORE EPISCOPO: CVIVS SERMO per F. Laur. Surium passim nonnihil expolitus est: modestè tamen propter authoris reuerentiam.

Prolog.

Enerabili & charissimo patri & domino Radulpho, Dei gratia sanctæ Rhemensis ecclesiæ Archiepiscopo, omnium Episcoporum infimus Lisiardus salutem, & omnium bonorum plenitudinem. Frequens & celeber te videndi & audiendi vsus multis patefecit, & in ijs etiam mihi, scientiæ tuæ pelagus immensum, eximiam prudentiam, & in omnibus moderationem & discretionem, amorem quoq; & studium prouehendæ sanctæ Ecclesiæ, atq; in corrigendis, disciplinæ tenorẽ. Itaq; tot virtutũ tuarum adminiculis fretus, veridicorũ etiam testium multiplici ac diuturna relatione informatus, rerum quoq; magnitudine incitatus, ausus fui imperitus opusculum conscribendũ suscipere, quod doctis scriptoribus meritò seruari oporteret: non tamẽ elationis typho, sed vtilitatis causa permotus, vt meæ exiguitatis opera vtcunq; in publicũ proferrẽtur magna opera Dei, quæ sapientes & docti hactenùs à profundo silentio & hominũ obliuione vindicare neglexerũt. Cùm a. ad hæc pro virib. exaranda animum intenderẽ, palpitabã (fateor) p̃ pauore: sed cũ accuratiùs pensitarẽ, illum timorẽ meum foue

Typhus, pro superbia & fastu, frequens est apud S. Augustinum.

fore vtilitati fraternæ obstaculo, referebam animum ad tuæ moderationis contemplationem, sciens proculdubiò facilè veniam patére temeritati, quæ accidit germanæ charitati inseruire cupienti. Det itaque tua Paternitas veniam præsumptori, qui hoc conatu per omnia tuo studuit seruire decori. Det tua authoritas gratiam & pondus isthæc propalanti, nè pro sua vilitate rubore afficiatur. De veritate horum, quæ dicturi sumus, nulla cuiusquam mens ambigat: quippe cùm ea tam diligenter inquisita, & ad liquidum comperta sint ab ijs, qui interfuerunt, vt certò constet, omnia esse verissima. Et quia mihi perplacet ante omnia te in id intentum esse, vt Ecclesia prouehatur, quicquid in his minùs comptè prolatum erit, tuæ tuorumque sapientiæ curæ sit, vt nobili Rhemensis eloquij acumine elimetur, quod mea socordia mansit impolitum. Vitæ igitur sanctitatem & virtutum opera, quæ Christus Dominus modernis temporibus militi suo Arnulpho largitus est, vel aliqua ex parte narraturus, omnium bonorum artificem inuoco Spiritum paracletum, vt ad ea referenda benignus repleat os meum laude sua, qui, vt ea efficeret, huius serui sui præcordia sua luce illustrauit.

AVG. 15. Patria & parentes S. Arnulphi.

PER id tempus, quo Flandriæ regio, Balduini Comitis & Adelæ coniugis eius, regimine ornabatur, regnum Francorum moderante Henrico filio Roberti, & apud Anglos regnante Eduardo pio Rege, fuit vir nobilis, Fulbertus nomine, in pago Brabantiæ apud fluuium Scaldem in villa, quam vocant Thidengem, qui non solùm genere, sed etiam mundanarum rerum copia locuples, inter cæteros conterraneos & animo & carne modis omnibus eminebat. Porrò nobilium more, digno matrimonio inito, ex nobilissima coniuge * Meinsinde filium elegantem sustulit. Is iam adultus, & armis gestandis aptissimus, ex hac luce est subtractus. Eius verò mors grauissimum parenti vtrique omniique familiæ dolorem attulit, itá vt toto anno illum plangerent sine intermissione. Iam menses aliquot in illo dolore consumpti erant, cùm ecce in somnis appáret illi matronæ vir speciosus, & multa luce splédidus, itá dicens ad eam: Quid itá teipsam mœrore afficis, & tristitia deprimis propter filium, tam vtiliter mortuum? Quem si vitalem spiritum ex te accepisse nôsses, non immeritò lugeres à te factum & conditum. At nunc, quandò eum supernus conditor incomprehenso quidem, sed tamen æquissimo iudicio ex hac vita sustulit, quo pacto lugere ausa es? Quòd si vitæ illi spatia suppeditâssent, prædo lubricus reuerá fuisset. Nullum igitur propter eius obitum deinceps tuo cordi patiaris inesse dolorem: immò verò summoperè exultes, quòd in vtero gestes puerum, qui superna prædestinatione magnus est futurus. Quem vbi in lucem protuleris, Christophorum vocari curabis: quandoquidem reuerà in hoc ille destinatus est, vt verbis & factis suo in pectore Christum ferat. Et vt certò nôueris hæc ita diuinitùs præfinita, abi ad ecclesiam, & eo loco, quo soles orare, fodi iubeas. Humo fossa, inuenies lapidem, in quo grandibus literis insculpta cernes, quæ tibi filij tui & nomen & meritum prodant. Matrona tantæ laudis percepto oraculo, summo manè euigilans, cum ingenti stupore & mirabili gaudio visionem narrauit marito: atque vt cœlestium verborum probaret fidem, assumpsit famulos, & abiens ad ecclesiam, eo loco, vbi preces facere solita erat, fodere cœpit: & ecce lapidem quadratum inuénit, in eoque profundè Christophori nomen exaratum. Eo reperto, maiori est affecta lætitia, & secura iam de prolis sanctitate, quam anteá nesciérat se concepisse, alacriter expectabat diuinæ operationis munus tam præclarum. Indè * opportuno tempore peperit filium diuinitùs promissum, cum multo gaudio patris & propinquorum, eumque è sacro fonte suscipiendum direxerunt pro more ad Arnulphum Aldenardensem, virum diuitijs & potentia insignem. Is hilariter excipiens infantem, festinauit impertiri illi sacrum regenerationis lauacrum. Porrò præ nimio propinquitatis amore & fastu quodam, non permisit eum Christophorum vocari, sed voluit à se Arnulphum dici. Etsi autem non accepit nomen Christophori, at virtus tamen Christum ferendi, in dies in illo excreuit. Cùm enim studiosè & accuratè satis nutriretur, die quodam superuenit peregrinus, multa canitie conspersus: qui infantulo benedicens, & quasi balba locutione alludens, ait ad nutricem eius: Hunc paruulum magno studio & summa munditia enutrito: Christus enim Dominus cor eius inhabitaturus, virtutem operum suorum per eum populo suo annunciare decreuit. Tantis igitur ac talibus auspicijs, agente Deo, merita illius & futura gloria declarabantur ac propalabantur, & antè, quàm faceret opera Domini, iam qui facturus erat, diuini fauoris laude & laudabili fama anticipabatur. I.

* Mansuende.

Visio matris eius.

Multi dispensatione diuina ex hoc sæculo rapiuntur, nè malitia mutaret intellectum eorum, aut fictio deciperet animam illorum. Sap. 4. dicitur.

* S. Arnulphi ortus.

Eremitæ de eo vaticinium.

ADVLTVS verò cœpit esse blandùs alloquio, acutus ingenio, promptus obsequio, opere alacer, efficax & fortissimus membrorum robore. Tanta sanè virium excellentia & corporis agilitate eminebat, vt quatuor aut quinque coætaneorum vires excederet, itá vt omnes eum fortem Arnulphum nominarent. Et pater quidem ac mater cupiebant illum tradere studio literarum, sed propinqui summoperè illis resistebant, maximè verò supradictus Aldenardensis Arnulphus, ex paterno sanguine cognatus. Eius enim materna prosapia ex Comitum genere deriuabatur, nempe Ducis Louaniensis & Comitis Namurcensis, Losuensis, Dusacensis atque Montensis. Tanta nobilitate ornatus Arnulphus Christophorus, (Sic enim eum mater ex diuina sponsione mâluit appellare) quicquid in se habuit elegantiæ & splendoris, totum appetijt in Dei famulatum redigere. Optabant verò propinqui eius in bellicis rebus illum habere tyronem potiùs, quàm gradibus ecclesiasticis accommodatum. Itá factum est, vt sæcularis militiæ cingulum eum multa cognatorum exultatione acciperet, spiritalia arma postmodùm viriliter correpturus. Itaque pro voto amicorum & nobilium consuetudine militiæ arreptis signis, pietatis opera exercere studuit, pius in subditos, erga pauperes profusus, in iudicijs rectus simul & misericors, auscultandis diuinis officijs maximoperè intentus, in amandis paribus mirè gratus, in Dei timore firmus, erga parentes honorandos valdè solicitus, & apud omnes, qui illum nouerant, gratiosus & charus. II.

Magnum corporis eius robur.

Militiæ dat operam.

Eius virtutes.

Eccl. 39.

AD ostendendam corporalem eius fortitudinem licèt plura suppetant, nos tamen non nisi duo succinctè expediemus. Cùm enim opera Domini vniuersa sint bona valdè, illius quoque roboris seu virtutis cognitio, materia erit laudis Dei, qui eam illi contulit: simul etiam accedet ad cumulum gloriæ sancti huius, qui ea non ad mundi vanitates & insanias falsas, cùm posset, abusus est: sed contemptor eius, & quæ ex illa comparatur, mundanæ gloriæ, totus ad Dominum conuersus est. Enimuerò in sanctis etiam corporalia Dei dona prædicantur, nobilitas commendatur, opulentia extollitur: non quòd hæc beatitudinem illis contulerint, sed quòd eorum contemptu, quibus ad malum potenter abuti poterant, sed noluerunt, gloriosiores & illustriores euaserint. In aula igitur Imperatoris apud Traiectum frequens erat conuentus sæcularium, mundano fastu tumentium, & in ijs Comes Flandriæ, inter præcipuos summus. Is cùm exoccupatus quibusdam hora opportuna occurreret, vt iuuenilis feruor assolet pro captando inani fauore mira facilitate agi, exurgit hincinde militaris cohors, iactandisque lanceis non sine virium attenuatione alius alium vincere summopere contendebat. Inter hos conatus animosi & audaces arcus frangant, & Imperatorijs militibus, in hoc conflictu fere superioribus, dum Flandrenses nihil egregium, quod celebris eorum virtutis quoddam esset probamentum siue documentum, efficiunt, parùm absunt ab opprobrio & ignominia. Aderat tum in comitatu Flandrensium vir egregius Arnulphus, qui ætate quidem iuuenis, sed senili prudentia & grauitate pollens, nulla instâr, illorum leuitate mouebatur. Quidam igitur virtutis eius, cui nulla in Germanorum regno comparari poterat, conscij, ipsum adeunt, & vt ludicro certamini apponat manum, non tam rogant, quàm cogant. Adduntur precibus præcepta maiorum & seniorum: quibus ille coactus, inire, etsi ipsi nihil profutura, non III.

Grauitas eius inter sodales lectes.

tamen

tamen cuiquam nocitura, obedientiam pertinaciter negare, friuolum ducens, lignum, quod in vertice mali positum, velum continet, afferri curauit. Allato ligno, quod lanceis multo & longius & crassius esset, ille cunctis stupentibus assurgit, & molem illam atque pondus potiùs, quàm lanceam, vi multa concutiens, procùl conijcit. Mox strepitus & clamor omnium in laudem viri exiit, & Flandrensibus eo in ludo sine vllo periculo victoria cedit. Nam iuxta illud Poëtæ:

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram:
Ira truces inimicitias & funebre bellum.

Eiusmodi in aulis Regis fiebant conflictationes, ioco quidem initiò susceptæ, sed persæpè in luctum & homicidia desinentes. Quod idem profectò leuibus hominibus & mutuo rumore inflatis facilè etiam hîc euenire potuisset, si non hunc ludum vir virtutis Arnulphus diremisset.

IV. CVM seniore suo Arnulpho Aldenardensi quandoque, vt crebrò solebat, proficiscens, ad iter arctissimum peruenit, vbi plaustrum fœno onustum viæ angustias occupans, omnem transitum prohibebat. Itaque socijs eius aliò se conferentibus, solus cum armigero suo mansit illic, partemque fœni in terram abijcientes, & aliam cum plaustro manu sustollens, in eum locum, quem vepres & spinæ obsidebant, & iter angustum efficiebant, longiusculè transposuit, atque ità viæ obstacula iter agentibus, non minùs facilè, quàm benignè, amouit. *Mouet loco fœni plaustrum.*

V. OMNIA ille militiæ exercitia & studia percurrit, Imperatorijs atque Regijs bellis interfuit, Flandriæ & Brabantiæ lites & rixas compescuit: rectis & probis omnibus vbiquè charus & amabilis, prauis & improbis terribilis & inuisus. Nam vt erat validus & formidabilis ad exercendam vindictam: ità ediuersò pro causarum ratione & merito, pro loco & tempore, mitis erat & profusus ad clementiam. Sed cùm tot & tanta virtutum germina, quæ diuina in illo gratia seminauerat, non possent vberes proferre fructus, neque sese diffundere, terrena militia illum retardante, salutari apud se consilio statuit laborem & curas militiæ in aliquid melius commutare, vndè illa posset stipendia expectare, quæ vitæ & laudis nullum sentirent finem. Itaque conuocatis duobus armigeris suis, iubet quamprimùm omnia armorum genera expediri, vt cum eximio ornatu & pompa, Francorum Regis aulam possit adire. Parent armigeri imperanti, præparant equos, arma componunt, omniaque strenuo milite digna comparant. Tum Arnulphus matri valedicens, (iam enim pater obierat) arripit iter versùs Franciam: & neglecta Regis Philippi aula, festinus expetit ecclesiam almi confessoris Medardi, quæ est sita apud muros vrbis Suessionensis. Erat tunc in illo monasterio præclara monachorum congregatio, quorum honesta celebrabatur institutio, digna Deo immolans laudum sacrificia sub Abbate Reinhaldo. Eius loci fratres prudentes, & tum diuina, tum humana solertia præditi, coram Deo & hominibus cum Apostolo bona prouidentes, (Neque enim esse poterant moribus inculti, qui totius Franciæ & Romanæ atque Rhemensis curiæ crebra visitatione afficerentur) Arnulphum deuotione præcipua ad Christum properantem, ità vt par erat excipiunt, atque militiæ cingulum respuentem, armaque cum vestibus cultissimis, quas attulerat, ecclesiæ conferentem, tondent, & tonsum habitu regulari & Crucis Christi mortificatione induunt. Iam verò monachum effectum, & re vera huic mundo crucifixum, literis erudiunt, legibus & præceptis Dominicis informant, cunctisq; monasticis sanctionibus imbuunt: quæ ille omnia in interioris hominis cella adeò recondidit, vt semina verbi Dei nec secus viam, nec in petrosa, nec inter spinas cecidisse, sequens eius via prodiderit. *Quam fuerit mitis, & clemens.* *Insigne monasterium S. Medardi.* *Rom. 12.* *Tõdetur S. Arnulphus & fit monachus.* *Matth. 13.*

VI. IAM annuum cursum in regulari tramite exegerat, & propter eius animi deuotionem & obedientiæ probationem, iniungitur ei cura eleemosynæ præstandæ, & alendorum pauperum solicitudo. Dignum planè erat, vt ei cura egenorum demandaretur, qui misericordia visceribus afflueret, & liberalis per omnia haberetur. Huius ministerij causâ cùm quadam die prædium illi charitati deputatum solus inuiseret, canes omnes pagi adiacentis in eum subitò insiliêrunt, dentibus rabidis illum dilacerare cupientes. Quibus ille manu extensâ innuit, vt ipsum sequerentur. Parent canes, & rabiem in obsequium mutantes, ei se comites placidos præbent: & quandiù illic mansit, cum illo manserunt, tandemque illo reuertente rediêrunt, nec aliquem, eo præsente, morsu vel latratu insectati sunt. Cœpit intereà multa se carnis mortificatione constringere vigilijs & ieiunijs operam dare, in preces prolixas cum lachrymis incumbere, atque in omnibus probabilem se exhibere. Atque vt funditùs risum omnem & lætitiæ mundanæ motus comprimeret, asperrimo & nodoso tribuli ramo corpus sub veste cinxit, membra viriliter lacerans, & mentem ad cœlestia dirigens, at nihilominùs vultum hilarem & iucundum omnibus exhibens. Quodam die in conuentu fratrum quippiam prolocuturus, non potuit more Francorum exactè verbum exprimere. Dixit ergò ei Abbas, vt ad horam sileret, nè vtilitas causæ differretur, si latiùs indè tractatum esset. Quod silendi mandatum ille corde simplici & veræ obedientiæ zelo per menses aliquot obseruauit, nulli verbum proferens, nulli reddens responsum, donèc à fratribus nunciatum est Abbati, eum protsùs obmutuisse. Abbas ergò eum ad se vocans, perquirensque cur sic perpetuò taceret, audit ab eo, diuturni causam silentij fuisse, quòd ipse eum tacere iussisset. Admirans Abbas renouatam in eo Pauli eremitæ simplicitatem, gratulansque ei, quòd tanto esset erga obedientiam præstandam feruore, præcepit, vt ædificationis causa interdùm fratribus officium mutuæ collocutionis exhiberet. *Rabidos canes mirè sedat.* *Corpus durè castigat.* *Mira obedientiæ simplicitas.*

VII. IN illo monasterio per id tempus monachus erat Ereboldus, causa amoris Dei inclusus vel solitariè degens. Is è Flandria ortus, duram & asperam agebat pœnitentiam, diuinæ contemplationi perpetuò inhærens. Ei autem Arnulphus solicitè inseruiebat: non quòd deesset famulantium copia, sed vt ex eius longa consuetudine & familiaritate, religiosè viuendi ab illo exempla hauriret. Cum autem post multos continentiæ agones ille ad vitæ mortalis finem tenderet, viribus corporis admodùm cœpit destitui, & multo angore premi & vrgeri. Rogauit ergò amicabilem Arnulphum, ipsi indefessè ministrantem, vt parùm lactis adferret, quo imbecille corpus vel ad punctum refocillaret. Arnulphus ocyùs id exequi volens, tulit panem vnum ex ijs, qui erant pauperibus destinati, emit lac, & obtulit seruo Dei. Sumpsit ille, sed parùm indè profecit. Nam & morbus & ætas grauiter illum premebant: immò verò dispensatio cœlestis ad requiem capessendam prolixioribus flagellis adaptabat. Flagellat enim Dominus omnem filium, quem recipit. Orauit ergò eum Christi miles Arnulphus, vt post obitum suum, quo in loco & statu anima eius esset, ipsi reuelaret. Ille verò, quod fidei calore eum petere nouerat, se facturum fideliter promisit. Cumque à sæculo emigrâsset, iuxta promissionem seruo Dei Arnulpho iucundam de se præbuit visionem, alacrem & gaudentem, beatæque requiei se compotem blandissimè demonstrans. Ait autem ad eum Arnulphus: Quid agis, pater, & quomodò habes? Pœnam ne aliquam culpæ alicuius pertulisti? Ille respondit: Lactis illius causa, quod tu mihi ministrâsti, & ego comedi, nônnihil pœnarum perpessus sum, quòd illud lac pauperum substantiâ comparasses. Sed tum hoc, tum cætera peccata omnia mihi remissa sunt, & nunc fruor gaudijs beatorum. Hac visione venerabilis Arnulphus admodùm inflammatus est ad diuinæ seruitutis studium & cultum, nec deincèps cessauit à precibus, donèc impetraret quod optabat, vt posset eandem secretæ conuersationis rationem sectari, & ità inclusus degere. Eo autem potitus desiderio, factus est Christi bonus odor in omni loco, & eius exemplo prouocati multi in propinquis & longinquis locis monasticam conuersationem certatim expetebant. Eodem enim tempore *Ereboldus vir sanctissimus.* *Prouer. 3.* *Heb. 3.* *S. Arnulphus degit inclusus.*

Theobaldus nobilis adolescens, eius exemplo incitatus, clàm fugiens sodales suos, exul & inops Domino militauit, & laborum præmia atque coronam breui assecutus, victoriam, qua nunc fruitur, multorum mentibus affixit. Et quis, oro, audiens Arnulphum, nupèr præpotentem militem ac valdè celebrem, mundi pompam respuisse, non continuò mundi à se amorem omnem abijciat? Quis satis mirari posset, hominem genere nobilem, amicis præpotentibus fultum, statura procerum, vultu decorum, cui mundus applauderet, cui omnis mundi gloria faueret, tam repentè conuersum, vt à summis diuitijs ad infimam paupertatem deductus, Christi amore seipsum planè contemneret & abijceret? Multi sanè è Brabantia & Flandria tam Clerici, quàm laici, ad sacrum beati Medardi monasterium aduolàrunt, quòd illic ordo monasticus floreret, & venerandi alumni eius Arnulphi iam inclusi amor eos mirificè attraheret.

Mira eius conuersio.

Multi eius exemplo conuertuntur.

ILLE verò de virtute in virtutem quotidiè proficiscens, & quæ hactenùs egisset, pro nihilo ducens, cellulæ angustias, intra quam sese incluserat, delicias paradisi æstimabat, continuamque corporis afflictionem non dolorem putabat aut tristitiam, sed gloriam & voluptatem. Quamobrèm cellam egrediens, foris sub diuo fossam effecit, atque in ea residens, stillicidia à tecto ecclesiæ super caput & collum eius decidentia excepit: nec mutauit illam fossæ habitationem & sessionem etiam pluuia & niue cadente, frigus atque gelu minimè declinans: sed ad omnem cœli iniuriam & incommoditatem perseueranter orans & psallens, gemens & plorans, atque interdùm lectioni vacans, perdurabat. Tribus etiam annis & mensibus sex nulli mortalium vllum locutus est verbum, intrà perpetuum sese silentium continens, & cœlestium contemplatione atque assidua veri Dei delectatus meditatione, quam solus sedens & legens, ex diuinorum copia librorum vberrimè hauriebat. Cuius instantia proficiens, & diuinæ gratiæ auxilio præcedente multùm abundans, non mediocriter sapiens euadebat, prudenter intelligens & efficaciter capiens diuinæ scripturæ mentem & sententiam, tanto Deo propinquior, quanto ab humanis rebus remotior. Dedit quoque operam, vt scribendi peritiam obtineret: librosque componendi non contemnendam adeptus est gratiam. De cibo verò & potu quid referam, cùm diuturnis ille ieiunijs plùs delectaretur, quàm delicatis ferculis. Panis ex hordeo semitrito & rarò & parcè in cibum sumebatur, alius nunquàm: aqua squallens erat potus, nec ea tamen quotidiè apponebatur, neque apposita sic capiebatur, vt sufficeret. VIII.

Vide duritiam vitæ.

Diuturnum silentium.

Mira abstinentia.

INTEREA defungitur Abbas Reinaldus, & instigante ambitionis spiritu, Pontius quidam pseudomachus, gradu comparatiuo, non secundùm Grammaticam, sed iuxta Simoniam, à Rege Francorum Philippo nomen & sedem Abbatis adipiscitur. Is Pontius nimiùm profusè & dapsiliter victitans, omnem loci substantiam breui exhausit, Ecclesiæ ornamenta, quæ iam præcipua erant, in vsus militum ipsum stipantium expendit, & penè omnia, quæ ad domûs Dei decorem pertinerent, vesanus profudit. Quid plura? Fame & inedia fratres premente, diuinæ laudis officia in ecclesia defecêre, atque illa tam famosa beati Medardi basilica, ad tempus facta est opprobrium vicinis suis. Fratres ergò sanioris consilij, in vnum congregati, inter se conferunt, quid remedij tantæ perniciei adhibendum sit. Reperiunt consultum fore, vt assumpto Episcopo Suessionensi cum loci primarijs, à regia maiestate petant, vt cœnobij prisca nobilitate conspicui, at nunc per Pontium destructi, clementer misereatur, preciosorum martyrum confessorumque corpora illic quiescentia reuereatur, iubeatque vt eiecto Pontio, non Abbate, sed tyranno, dignus pater & pastor ouili Dominico prouideatur. Ità ergò faciunt, & facilè Regis animum ad clementiam inflectentes, communi consilio fratrum, fauente Clero & populo, eligunt sibi Abbatem Christi seruum Arnulphum. Mox antistes Theobaldus cum fratrum caterua abit ad inclusum, & præmissa oratione solenni, appellat eum, rogans & obsecrans, monens & imperans, vt votis fratrum acquiescat, Abbatisque ministerium locumque in Christi nomine suscipiat. At ille, qui iam triennij & sex mensium silentium tenuerat, nimiùm expauescens, arrepta tabella, tale responsum scribit: Rogo vos, patres charissimi, parcite mihi, & me peccatorum mole prægrauatum, sinite aliquem Deo offerre pœnitentiæ fructum: nec me hominem insulsum, vllo modo cogatis ad tale onus suscipiendum. Quòd si modò non vultis cedere precibus meis, inducias vel vsque manè mihi detis, vt possim hac in re explorare Dei voluntatem. Eo responso perlecto, Episcopus cum Clero aduertit eum quippiam animo callidè versare: datis tamen inducijs, custodes, nè noctu fugiat, in cellæ circuitu disponunt. Verùm ille altis suspirijs crebrisque gemitibus noctem trahens peruigil, vbi aduertit custodes optato sopore correptos, scalam ascendit & per murum aufugit. Cùm autem fugiendo erraret, nec sciret quò fugeret, tandem peruenit in pagum iuxta * pontem Laudunensem, atque illic in pauperis cuiusdam hospitium ingressus, quieuit. Hora autem cœnæ aqua deficiente, ille non iussus arripit amphoram: currens ad puteum, haurit aquam, infert in domum, omnibus inseruit, sed mutus omninò perseuerat. Sub vesperam redit homo ab vrbe Suessionensi, atque inter cœnandum commemorat, vt vulgò referente perceperat, multum rumorem multamque turbationem extitisse in populis ob discessum cuiusdam serui Dei, quem dicerent aufugisse, nè fieret Abbas S. Medardi. Permulti interim ablegantur in regiones, vt sanctum virum quærant per syluas & montes, edicto etiam proposito, nè quis reficiatur, donec vir Dei repertus sit. IX.

Pôtij pseudo abbatis prodigalitas.

Arnulphus eligitur Abbas.

Ecce modestiam.

Aufugit clam noctu, nè fiat Abbas

** montem.*

HÆC vbi audiuit heros venerandus, toto animo satagit euitare quærentium manus. Itaque prima noctis hora surgens è strato, abit ad pagi eius ecclesiam, & ante ianuam prostratus, clamat ad Deum cum multo ploratu, eius maiestatem deprecans, ne onus regiminis, quo se prorsùs indignum censebat, vllo modo sibi patiatur imponi. Cumque diù multumque id orasset, putaretque preces suas à Deo exauditas, deliberauit fugere ad remota deserti loca. Et ecce subitò lupus ingens ab improuiso adueniens, illi se itineris comitem adiungit. Ille ratus ex lupi comitatu se faciliùs ad auia loca peruenturum, illum præeuntem sequitur. Ità duce lupo, vel potiùs authore Deo, nocte redit ad vrbem Suessionensem, sedensque in cliuo ei propinquo, orto sole, vbi esset agnouit. Animo ergò anxius & mœrore confectus, eminùs videt fossam in rupe, in qua lapides quadrabantur: atque in eam, illic latitaturus, descendit. Aduenientes autem agricolæ & lapicidæ, vt viderunt hominem in veste humili & nihil loquentem, renunciauerunt in ciuitatem. Quale verò gaudium, quanta celebritas mox in vrbe extiterit, non putamus fieri posse, vt ab vllo homine referatur. Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus laudabant nomen Domini, quòd non esset passus eos frustrari inuentione patris optati. Exeunt monachi cum Clericis, nobiles cum vrbanis, & ligatum fugitiuum suum pertrahunt ad beati Medardi ecclesiam, inuito demandantes munus locumque Abbatis. Vix tandem ille ora resoluens, Reuerà, ait, nisi diuinis nutibus resistere formidarem, quod imponitis prorsùs abnuerem. Consensit itaque vel inuitus, sicque illi cœnobio præfectus, sancti Ordinis instaurator longe optimus, studuit praua corrigere, vitia funditùs extirpare, mores fratrum suaui sermone, exemplo præeunte, assidue componere, & quicquid monasticæ regulæ aduersabatur, ocyùs profligare. Credi vix possit, quàm breui tempore totius cœnobij status ad primæ integritatis & honestatis formam reductus sit. Ornamenta ecclesiæ reuocata sunt, vita monastica & regularis obseruantia restituta & redintegrata, conducibilia quæque reparata, absona & noxia dissipata. Gaudebat ijs in locis nobilitas omnis, quòd celebre illud & regale monasterium pristino honore & cultu non diù caruisset. Exultabat illa regio, quòd magni cœli senatoris eximijque martyris Sebastiani, aliorumque martyrum & confessorum pignora, à diuersis Regibus & Episcopis illic congregata, congruis laudum solennijs diutiùs non priuarentur. X.

Impertterritus cum lupo graditur.

Inuitus cõpellitur esse Abbas

Optimi Abbatis exemplum

S. Sebastiani reliquiæ in monasterio S. Medardi prope Suessionensem ciuitatem.

LABO-

XI. LABORES & fatigationes, quas in eo regimine pertulit, commemorare par est, vt rectoribus optimum imitandi specimen proponatur. Godefridus Florinensis, vir non minùs superbus, quàm potens, & qui nec Deum nec hominem vereretur, prædium quoddam, in pago Sambrico situm, ecclesiæ S. Medardi fratribus multis annis eripuerat, & in suos vsus vtilitatemque praua voluntate conuerterat. Et quia potestas eius omnibus terrori erat, nemo antistitum coràm illum appellare ausus erat, eiusque intolerabilem malitiam non ignorantes, nullo modo canonicè illum tentare volebant. Fratres igitur vnanimiter orant Abbatem & procuratorem suum vigilantissimum Arnulphum, vt charitatis studio laborem suscipiat virum illum præpotentem adeundi, vt res ecclesiæ ipsorum ablatas restituat, grauiter admonendi. Assentit fraternis precibus, feruens zelo domùs Dei, vir beatus, iubetque parari itineri opportuna. Etsi autem ille mundi gloriam & fastum summoperè deuitaret, at tamen quidam familiares eius, quorum adhuc erat infirma mens, peroptabant, vt pomposè ageret, delicatè se gereret, instar aliorum Franciæ Abbatum ambitiosè conuiuaretur, & viueret deliciosè: humilitatem sancti viri, quam ille perpetuò sectabatur, ignominiæ loco ducentes. Itaque asellum eius, quo solebat iter facere, elàm debilitàrunt, vt illo amoto, spumanti equo deincèps sublimis veheretur. Indicàrunt autem illi, vt caballum comparari iuberet, cuius opera vteretur. Ille hoc audiens, cùm pro obfirmatæ humilitatis constantia ab equestri vectione abhorreret, cum paucis discipulis adit stabulum, in quo asinus iacebat debilis, aitque placida voce, & affectu placidiori: Omnipotens Deus benè scit, quo animo hoc iter aggredi velim: non vtiquè iactantiæ supercilio, sed studio Deo obsequendi, & fratrum vtilitati consulendi. Et quia postquàm sæcularem militiam valere iussi, deliberatum mihi est equi tergo minimè insidere, idque non pro aliqua vanitate, sed Domini mei Iesu Christi imitatione: si iam placet illi, vt abeam, placeat oro, vt sanetur pes huius aselli: vt humili gestatus vehiculo, seruitium eius lætus exequar. Hæc dicens simul signum Crucis contra asellum edidit, & recessit. Mox asinus restitutus, surrexit, totusque sospes & alacer, famuli Dei vectionem & suscepit, & perfecit. Vbi autem ventum est in conspectum superbissimi illius & opulenti Godefridi, non dici potest, quàm benignè & comiter eum exceperit, quàm propenso amore illi obedierit. Nam simulatque eum allocutus est vir sanctus, ilicò detumuit fastus eius, & deposuit sese illa ferox & elata ceruix, redditaque est ecclesiæ prisca hæreditas: & qui hactenùs fuerat ecclesiæ deuastator, deincèps factus est deuotus conseruator.

Mundi fastum semper vitat.

Non vult equo vehi.

Signo Crucis & prece sanat asellũ suum.

Recuperat monasterij res, diù ab homine potente occupatas.

XII. MVLIER quædam nobilis, nomine Hasplendis, charitatis causa ad virum Dei profecta, conquerebatur suum quendam domesticum esse lunaticum, & menstruis casibus persæpè dirè torqueri. Ille fragmentu panis quo vesci ipse solebat, benedixit, deditq; ei, dicens: Mox vt domum redieris, aliquid huius panis ante omnem cibum eum sumere compellere, & Deo iubente, passio, qua laborat, curabitur. Fecit illa, vt docta erat, sed malignus inuasor non permisit, vt eius panis quicquam contingeret, haud secùs, atque ignis, eius tactum pertimescens. Sed diuturna fame tandèm compulsus, sumpsit ex eo, & sanatus est. Habebat seruus Dei ante fores cellæ suæ quasdam arbusculas: quarum poma eius iussu, ægroti edentes, mox pulsis languoribus erigebantur. Ad infirmos etiam longiùs positos crebrò transmisit panem vel vinum, sua benedictione conditum: eoque gustato, illi confestim meliùs habebant.

Nota vim panis benedicti.

Multos sanat mirabiliter.

XIII. EA, quam diximus paulò suprà, matrona nobilis Hasplendis, crebrò virum Dei inuisens, indicauit ei, in supradicto prædio manere hominem quendam, qui præ nimia morbi acerbitate omnem edendi facultatem & vsum amisisset, & miseram vitam squallenti edulio ducens, in pœnis tabesceret. Is verò ità precatus erat hanc fœminam. Quæso mea domina, vbi ad hominem Dei accesseris, significes ei, certa visione crebrò monitum me esse, si de pane eius percipere merear, statim edendi panis vsum me recuperaturum: oresque illius humanitatem, vt mittat ad me optatam sui panis benedictionem. Hæc vt audiuit vir sanctus, pro eximia miseratione homini compatiens, cum lachrymis Deo preces libat, & hora refectionis suæ panis appositi partem profusiùs benedicés, per ministrum dat fœminæ illi, ad ægrotum deportandam. Ex quo pane mox vt infirmus quippiam in os intulit, non solùm rediit edendi facultas, sed etiam auiditas accessit, ità vt in dies robur corporis instauraretur, quod longa fame attritum videbatur. Inuisit indè aliud monasterij prædium Vinceredium, ad Mosam flumen situm: vbi cùm paucis diebus fuisset, quædam eius ruris mulier, iam decem annis cæca, accessit ad monachos, itineris eius socios, & ait: Ante complures dies meam mihi calamitatem deploranti appàruit quædam in somnis visio, certissimè promittens, si aquam manuum suarum ablutione sanctificatam, ad diluendos oculos meos hic homo Deo charus mihi largiri velit, illius meritis Dominum amissum diù oculorum lumen ilicò, mihi restituturum. Precor igitur, vt vos illo manus lauante, aquam seruetis, vt possim absolui tenebris tam diuturnæ cæcitatis. Cùm ergo seruus Dei manus ablueret, illi aquam luminibus orbatæ offerunt, eodemque temporis puncto, quo eam oculis admouit suis visum mulier recepit. Sed vbi vir Dei id comperit, non tulit æquo animo, celeriter indè abscedens, vt pro tantæ virtutis signo populares applausus declinaret.

Pane benedicto sanat hominem.

Aqua, qua manus abluit, cæca curatur.

XIV. NON longè ab vrbe Suessionensi degebat vir nobilis, militiæ actibus implicatus, Guido nomine. Eius vxor Ermegardis, pietatis cultrix erat. Ambo autem & diuitijs & bonis operibus abundabant. Porrò Guido in grauem incidens morbum, dormiendi & manducandi facultate amissa, à suis desperabatur, & tanquàm mortuus ab amicis plangebatur. Eodem tempore coniunx eius, vicini partûs doloribus & angustijs premebatur, duplicique attrita timore, hinc suam, indè mariti mortem formidabat. In tot malis hoc vnum sibi credidit superesse remedium, si suos & mariti casus orationibus sancti Arnulphi commendaret. Mittens itaque ad eum domesticum Clericum, & suum & viri periculum lachrymabunda ei exponit. Ille futurorum mirè præscius, cùm priùs oràsset, ità ait Clerico illi: Abi frater, & charissimæ sorori nostræ hæc responsa accuratè & celeriter reporta. Duæ tibi imminent graues angustiæ, quas propitio Domino feliciter superabis: sed his tertia accedet, quam tu quidem ignoras, sed ea tanto erit grauior, quanto ab omni remedio alienior. Maritus enim tuus reualescet, & firma incolumitate gaudebit. Tu quoquè pariendi periculum euades, & hac nocte ante nocturni officij datum signum, paries filium gratulabunda At tertia calamitas, quæ tibi ne in mentem quidem adhuc venit, & prolixiores est dolores allatura, eiusmodi erit: Albricus frater tuus, Codiciati castri dominus, coniugis suæ Anelinæ consilio iam proditus est, & nisi citò & cautè sibi prospexerit, turrimq; suam & totum castellum diligenter communierit, cràs ante vesperam ab hostibus capietur, exturbabitur, & damno irreparabili afficietur. Mitte ergò ocyus soror mea, & tam vxoris malitiam quàm hostium insidias iam ingruentes, fratri tuo denuncia. His dictis, nuncius ab eo recedens, celeriter properat ad dominam: refert mandata sancti viri: matronæ animus vno eodemque tempore & gaudio & pauore afficitur: mittit propere nuncium ad fratrem, perspicuè indicat vxoris eius machinas, & hostium illa duce conatus atque molitiones. Albricus his acceptis, credit quidem sorori, sed tamen coniungi pernegarti maiorem commodat fidem. Itaque dum sibi non cauet, castellum non munit, diluculo ab hostibus, inuaditur, expellitur, & ante vesperam alterius diei eius castri possessione nudatur. Eàdem autem nocte Ermegardis è partu laborans, antequàm in beati Medardi Ecclesia nocturnæ synaxis primum signum ederetur, filium enixa est. Ecce autem sequenti die deprehenditur infans absque oculis esse editus in lucem. Ecquid verò tum facerent obstetrices? Valdè animis consternatæ plangunt, clàm

Eius vaticinium.

Albricus vir nobilis, negligens sancti viri prophetiã, in magnas incidit calamitates.

clàm mussitabundæ condolent, & modis omnibus dant operam, nè mater filij cæcitatem rescis̃cat. Euolutis sex diebus, ex ancillarum murmure animaduertit matrona quippiam puero accidisse, quod fateri non auderent. Accersit pedissequas, sciscitatur num pueri res omnes saluæ sint. Præ pauore non audent illæ indicare puerum cæcum natum, nè noui doloris accessio illi interitum adferat: sed rem salutarem commiscuntur, aiunt se idcircò conturbari, quòd infans ille, vti par erat, ante baptismum non sit oblatus serui Dei Arnulphi obtutibus. Matrona illis assentitur, mittit infantulum ad hominem Dei, orans & postulans, vt suis eum manibus tangat & benedicat. Paret ille maternis votis, perque fenestram ad se recipit infantem, fundit super eum preces, tangit illum & benedicit, saliua oris sui linit oculorum sedes, mox oculi cæci patescunt, & in ipsius serui Dei ora primos suos vibrant radios. Redditur indè eis, qui eum attulerant: ab illis ad matrem deportatur, exultantibus quòd recens nato, noui essent collati oculi. Tum verò magna admiratio inuadit matrem, cui contigisset scire filium priùs illuminatum, quàm cognouisset cæcum natum. Ipsa quoquè, vt vir Dei promiserat, à partûs angoribus citò & integrè absoluta, viri incolumitatem paulò pòst conspexit. Hæc autem omnia ità, vt diximus, gesta esse, ipsemet testatur, olim quidem cæcus natus, & à viro Dei curatus, nunc verò homo perfectæ ætatis & Archidiaconus Petrus, vno capitulo quatuor miracula complexus, ante prouisam Albrici proditionem, coniugis eius opera structam, Guidonis sanationem, puerperæ liberationem, & quòd ijs præstantius est, nouos oculos oratione serui Dei potiùs, quàm naturæ debito, impetratos.

Cæcus puer videt.

Est illud quoquè commemorare operæ pretium, vndè aduertatur, quàm subtiliter & promptè ille quadam Dei prærogatiua futura præuiderit. Coniuges illi, quos iam diximus, iampridèm filiam genuerant vultu decoram, quæ per id tempus nubiles habens annos, ab illis militi cuidam natalibus non impari fuerat desponsata. At illa, vt se habet puellaris lasciuia, quendam alium, rebus & genere inferiorem, plùs diligens, recusabat sponsum à parentibus delectum, crebrò iurans, quòd seipsam interficeret, nisi cupitis amplexibus potiretur. Ea incommoditate parentes affecti, virum Dei Arnulphum consulunt, scire cupientes, quid in ea afflictione ipsis faciendum foret. Ille auditis eorum querimonijs, opportunum quidem & planè diuinum eis responsum dedit: Canonum, inquit, authoritate cauetur, nè puella cui non vult iungatur. Ideoq; præcipio vobis, vt puellam ei quem amat, collocetis matrimonio. Vt enim ob vestræ religionis meritum nobis ostensum est, paulò pòst videbitis eam illum sponsum ardenter expetere, cuius à se coniugium tam studiosè iam conatur amouere. Permittatis filiæ vestræ sua hac in re vti voluntate: & ità fiet, vt res ad vestram cedat honestatem. Credunt illi verbis sancti viri, nuptias optatas honesto apparatu celebrant, sinuntq; filiam dilecti viri sui contubernio. Ille verò, cùm in id valdè esset intentus, vt posset miles celebris & famosus haberi, atque ea causa nunquàm vellet abesse, vbi milites inter se congrederentur, dum auidiùs fertur in arma, ab armatis perimitur, & ex noua sponsa breui efficit viduam. Ità iuxta viri Dei sermonem puella se contulit ad amorem prioris sponsi, eiq; coniuncta, alterius iacturam moderatè tulit. XV.

Puellæ non sunt collocandæ viris quos nolũt.

In eodem beati Medardi monasterio erat crypta versùs Orientem, cuius anniuersarius dedicationis dies solenniter quotannis agebatur. Illo autem die prisca loci nobilitas esum rhombi piscis requirebat. Eam autem consuetudinem nouus Abbas ignorabat, donèc ipsa solennitas iam præ foribus esset, & Abbati nihil prorsùs indè cogitanti, alijsq; curis occupato, quandam necessitatem repentinò imponeret. Eius enim diei hora tertia ex œconomo perquirunt fratres, num rhombus præstò sit. Illo negante, & verba eorum admirante, stomachabundi dixêre, se Missarum celebrationem minimè inchoaturos, donèc rhombus in culinam esset illatus. His auditis, quidam è senioribus adeunt Abbatem nihil tale suspicantem, exponunt fratrum sententiam. Ille, vt vir sagacissimus, tam puerile fratrum propositum cognoscens, & parumpèr apud se tacitus deliberans, tandèm respondit: Si hunc morem pridèm perspectum habuissemus, licuisset per ocium illum piscem inquirere. At nunc quandò de improuisò eum discimus, potest Dei omnipotentia eum largiri nobis, vt fratribus tollamus scandalum, & sancta celebritas alacriter peragatur. Et nunc ocyus abeat minister cum puero ad pontem Axonæ, & rhombum illic comparet, coquinæque fratrum repræsentet. Porrò ad seniores conuersus, ait: Ite charissimi, nunciate fratribus, non defuturum illis rhombum, & vt solennitatem Domini hilariter peragant: simul autem indicate eis, siue ego viuam, siue moriar, definitum hoc esse, vt viginti annis hoc die careant rhombi ferculis. Qui autem missus erat, præter omnem spem rhombum inuenit, emit, mensis fratrum coctum curat inferri. Sed fratres, qui huic rei interfuêre, sub diuini nominis obtestatione asserebant, deincèps per annos triginta piscem eiusmodi illo die nullo modo potuisse inueniri. Mirum sanè, quòd tam præsens ei aderat spiritus Dei, vt quicquid diceret, veritatis constantia firmaretur. XVI.

Punitur diuinitùs fratrũ importunitas.

Sed quia ratum hoc est inter mortales, nihil esse ex omni parte beatum, erat tum temporis in illo monasterio Odo monachus, honestatis vsurpator, virtutis depravator. Is Arnulpho viro Dei mirè inuidebat, putabatque se illo digniorem loci eius administratione. Itaque perpetuò ille animo voluebat, qua ratione posset eum ab Abbatis functione amouere. Indicauit autem per internuncios Regi Francorum Philippo, vt contra hostes arma sumpturus, Abbatem S. Medardi secùm in militiam proficisci iuberet. Annuit Rex consilijs Odonis, & cùm exercitum promouisset, missis legatis, monuit dominum Arnulphum, vt cum armato milite secùm in expeditionem iret. At ille, qui quondam in sæculo strenuè se in militia gessisset, & militare cingulum in Dei famulatum commutâsset, vehementer ab ea re abhorrescens, prorsùs recensuit id genus officij Regi præstare. Egóne, inquit, relicta causa Dei, rursùm militibus stipabor, cum militib. rursùs arma tractabo? Grande profectò id nefas fuerit. Malim sanè Abbatis & loco & nomine perpetuò caruisse, quàm sub huius dignitatis prætextu iterùm sæculo inseruire. Id vbi comperit Philippus Rex à malis consiliarijs deprauatus, misit legatos, qui dicerent Abbatiam magnis opibus & possessionibus instructam, militibus, qui Regis essent beneficiarij, circumfultam, qui antiquitùs consueuissent cum Abbate Regiæ expeditioni adesse. Faceret ergò, quod mos haberet antiquus, aut loco cederet, quô Regis iussa compleantur. His auditis, vir eximius cellam repetit, sese in ea includit, pro nihilo ducens illud culmen honoris: deincèps longè & meliùs & feruentius in summæ maiestatis famulatu sese exercet. XVII.

Odo, sancti viri æmulus.

Quid non molitur fraudis ambitio?

Mauult Abbatis carere dignitate, quam ire in bellum cũ Rege.

Verum quando illa nobilis animi ingenita prudentia nequaquam ferre potuit, vt grex eximius absque spiritali rectore, diu fluctuaret, conuocatis ad se præstantioris ingenij & sanioris consilij fratribus, salubri vsus consilio, elegit sibi successorem virum non minus dignum Geraldum, scientia scripturarum egregie instructum, & omni honestate conspicuum. Eo Abbate ocyus instituto, derepente aduolat supradictus ille Pontius, vesanus monastici Ordinis temerator, ducens secum Reginã * Bertradam, quæ authoritate regia Geraldum expelleret, & Pontium contra fas in sancti loci administrationem intruderet. Id vbi resciuit Christi seruus Arnulphus, è cella egreditur, reginam furibundam blanditer appellat, submisse rogat, vt licet regina sit, memor tamen muliebris conditionis, memor diuinorum iudiciorum, contra leges Ecclesiasticas venire formidet, ab iniuria tanti viri verecunde sibi temperet. Cum autem ea præ regio fastu & tumore viri sancti monita non admitteret, prophetico spiritu dixit ei: Crede si lubet, ô regina, fratri Arnulpho, immò potius crede spiritui sancto. Nam si tu fratrem Geraldum hinc eieceris, Deo vindice, tu quoque ante obitum tuum à regno extruderis, contemptaque & ærumnosa morieris. Eam viri Dei prophetiam, luce clarius est, completam esse, quando omnes norunt, reginam illam post annos XIIX.

Frater Geraldus in eius locum substituitur

*al. Bertã.

Prædicit reginæ temeratiæ futuram calamitatem

nos aliquot regis animum adeò offendisse, vt conciliari prorsùs nollet: amotamque à regni consortio, & in pagum Pontinum translatam, post diuturnam calamitatem illic plebeio more defunctam & sepultam. Geraldus autem ab ea pulsus, dedit locum iræ, abijtque in Aquitaniam: vbi à duce humaniter acceptus, in sylua maiori illustre cœnobium construxit: in quo ad finem vitæ Deo seruiuit, & tandèm feliciter in Domino obdormiuit. Eius & vita & mors virtutum signis effulsit.

Idem Geraldus cōstruit monasteriū in quo feliciter finiuit vitam.

XIX. Arnvlphvs ergò amica Cellæ inclusione potitus, perindè ac si tum primò inciperet, quotidianis sese ieiunijs alacriter macerabat, vigilijs affligebat, orationi assiduè vacans, & magna animi contentione diuinæ contemplationi insistens. Ità ergò se comparans, & eiusmodi virtutum studijs & exercitijs in dies excrescens, magnam à Domino consecutus est gratiam, & in Francorum regno fama eius longè lateq; diffusa est, adeò vt totius regni nobiles, eius benedictionibus frui peroptarent, & omnes in dignitate positi, eius colloquium ardenter expeterent, tum de pace Ecclesiæ, tum de animarum salute ab illo consilia petentes. Felicem se credebat, quisquis vel sermonem eius audire potuisset. Fama verò sanctitatis eius etiam per omnes prouincias dimanabat, ad eius colloquium diuersæ & ætatis & dignitatis personas vndiquè aduocabat. Opportunum equidem reor hoc loco commemorare, quæ signa & miracula ediderit, quæ prophetice enunciârit.

Exercitia S. Arnulphi inclusi.

Multi ad eum confluunt.

XX. Per hos dies venit ad eum maritus sororis eius, ex quo post mutua de animæ salute colloquia sciscitabatur, viueretne ipsorum quondàm sodalis & commilito Israël, & quidnam ageret. Illo respondente, sospitem eum esse & rectè valere, atque in omnibus prosperè agere, vir Dei prophetico plenus spiritu, ait: Non est ità, vt dicis. namque ille & corpore & animo mortuus est. Hesterno enim die cum multa præda rediens domum, sub vesperam in scamno apud focum in concubinæ suæ gremium caput deposuit, & repentina morte extinctus perijt. O mortem sanè horrendam, ô crudeles exactores, à quibus infelix eius anima æternis cruciatibus punienda, in tartarum abducta est. Hæc audiens affinis eius valdè perterritus est, & priusquàm domum rediret, omnia sic comperit Israël accidisse, vt vir Dei nunciârat.

Horrenda mors nobilis cuiusdā.

XXI. Alio tempore venit ad eum soror eius Adzela. Ea ad fenestram cellulæ eius sedente, & quo pacto vitam animæ inter tot mundi procellas seruare posset inquirente, hora meridiana minister piscem frixum attulit, (erat enim dies celeberrimus) & coram illo posuit in fenestra. Ait ergò soror eius: iam mihi, sancte frater, recedendum est. cibo enim allato, te refici par est. Respondit vir Dei: Huius cibi causa ego, mea soror, te non patior hinc abire. Non enim licebit mihi ex hoc pisce edere. Est enim veneno ab infesto nobis hoste infectus, vt mihi exitium adferat. Sed spiritui sancto agamus gratias, qui suo instinctu docuit nos, nè sumpto toxico, inimico gaudium adferamus. Mox ad se coruum vocat, quam micis quibusdam collectis in fenestra pascebat: imperat ei, vt rostro correptum piscem, in eum locum transferat, vbi à nullo possit mortalium inueniri. Hæsitat aliquantispèr coruus, tandèm mordicùs apprehensum asportat. Porrò vir sanctus terribiliter interdicit sorori hæc cernenti, nè, ipso viuente, cuiquam reuelet.

Piscem veneno infectū, cælitùs cognoscit.

XXII. Habvit eadem ipsa filium adolescentem, quem cuidam homini potenti commendârat, vt ab illo arma acciperet. Interrogauit ergò eam vir Dei, vbi esset filius eius, & quid ageret. Respondit illa, missum eum esse saluum & incolumem ad quendam potentem consanguineum, vt apud eum sit, donèc militiæ ornamenta accipiat. Vir sanctus ait: Vanam de eo coniecturam fecisti nupèr in initio Quadragesimæ, quòd moriturus non esset, quandoquidem calceus in altum proiectus, trabem excessisset. Illo enim in loco ægrotans, tali die, taliq; hora mortuus & sepultus est. Tum illa suprà, quàm dici possit, admirans, cùm multo pauore discessit, & antè, quàm domum rediret, nuncius mortui filij ipsam anteuertit, & locum, & diem, & horam obitûs eius eodem modo exponens, quo antè fecerat vir Domini Arnulphus, diuinitùs edoctus.

Mortem absentis matri eius indicat.

XXIII Solenne martyrium clarissimi Leuitæ Laurentij annua celebritate festiuè agebatur, & populi frequentia campos & plateas in circuitu monasterij B. Medardi compleuerat: cùm eccè quædam mulier cum filio annorum tredecim, ab ipso ortu prorsùs muto irrumpit ad fenestram cellæ serui Dei, & cum multo animi mœrore orat, vt filij sui misereatur. Iungit ille dolorem dolori, & lachrymas lachrymis eius, & fusa oratione, acceptum per fenestram puerum, signo sanctæ Crucis cum diuini nominis inuocatione consignat: idem signum labris eius imprimit, digitis linguam contrectat, eumque interrogat: Quod est nomen tuum? Ille confestim lingua soluta, planè & apertè respondet: Iohannes: & sic deincèps inoffensè verba formans, loquendi beneficium accipit. Ea res mox innotescit multitudini, & magnis vocibus præ fidei ardore Dei laudes promunt. Sed cùm in illis laudibus etiam viri sancti nomen celebrarent, ille molestissimè ferens, ait: Valdè erratis, qui Christi opera mihi peccatori adscribitis. Quod Dominus fecit, Domino tribuatis, & illustri martyri Laurentio, cuius hodiè sacra solennitas celebratur. Animam enim lædit meam, quisquis tale opus meæ credit esse virtutis. Sic laudes hominum cauens, & summoperè intùs puram seruans humilitatem, factus est apud Deum meritis gloriosus, & apud homines laude dignus.

Mutus puer Cruce ab eo consignatus loquitur.

Attende profundam eius humilitatem.

XXIV Adolescens quidam infestissima dæmonum obsidione correptus, vinculis & catenis colligatus, non potuit domari: sed quotquot contingere poterat, morsibus lacerabat. Tandèm à multis vtcunque superatus & constrictus, cum multa vi pertractus est ad S. Medardi ecclesiam, vbi viro Dei indicatum est de eo. Qui miseratus pessime captiuum, iussit eum ad se adduci. Cumque propiùs accessisset, mox vt vir Dei illum vidit, signum crucis edidit, dicens illis, qui eum trahebant: Dissoluite illum. Illis respondentibus, se id nullo pacto facere audere, ne fortè ab illo perimerentur: vir Dei ait: Iam dixi vobis, Dissoluite eum, nihil metuentes. Tum illi ægrè sanè manus apponunt, hominemq; à vinculis absoluunt. Ille solutus, mox pronus corruit in terram, & adorauit. Iam enim, postquàm Christi seruum viderat, & ab eo fuerat consignatus, vis inimici in illo facta quieuit. Vir autem sanctus iussit eum à terra surgere, & ad cellæ fenestram se adiungere. Illo propiùs assistente, vir Dei ait ad eum: Dic mihi, fili, quandò & qua ratione tibi hæc accidit inimici infestatio? Respondit ille: Charissime pater, fuit mihi quidam consobrinus eleganti corporis forma & insigni robore. Eius animum cuiusdam viculi homunciones offenderant, ità vt adunatis sodalium & amicorum turbis, in eum viculum irruere, & eius habitatoribus trucidatis, iniuriam suam crudeliter vindicare tentaret. Sed cùm viculus ille vndiquè sylua cingeretur, & vallo esset munitus, atq; eius incolæ viriliter resisterent, consobrinus meus nihil effecit: immò etiam lancea vulneratus, visceribus patefactis, citò extinctus est. Eum mortuum miser ego apprehendi, & scapulis meis eius talos imponens, per medium saltum traxi extra cædis locum. Nox tetra tum erat: & eccè circumsistunt me ante & retrò malorum dæmonum turbæ innumerabiles, vlulantes & sibilantes, subinde etiam cachinnantes. Itaque timor & tremor horrendus me inuadit, & quædam aduersaria vis me medullitùs concutit. Cumque ignorarem quid facerem, tandem mortuum cadauer nescio quem in locum abieci, moxque sensu perdito, emotaque mente, talis effectus sum, qualem me iam tua cernit beatitudo. Famulus Dei ait: Vis agere pœnitentiam, quòd tanto facinori tuam operam commodâsti? Ille respondit: Et pro hoc, & alijs omnibus, quibus Deum offendi, volo, sancte pater, dignam Deo offerre pœnitentiam, & deinceps pro viribus ab omni malo abstinere. Tum vir Dei, irrogata illi pœnitentiæ mulcta, sanum & incolumem sanaque mēte præditum, à se dimisit, non solùm legione dæmonum, sed etiam humani sanguinis hauriendi innata crudelitate liberatum. Nisi enim hac ratione impeditus esset, omnes eius viculi incolas in consobrini vltionem iugulâsset.

Eijcit dæmonem ab obsesso qui diuinitùs puniebatur ob vindictæ capiendæ cupiditatē.

Eundem conuertit vir sanctus & saluum dimittit.

EA tempestate sæuus rumor vrbem Suessionum, eiusq; suburbana & villas adiacentes quorundam rumige- xxvi.
tulorum opera perturbabat, in vulgus spargentium hostilem Danorum aduentum, affirmantiumque gentem illam,
totam Franciam breui occupaturam & vastaturam, non senibus, non infantibus, non ecclesijs vllo modo parcitu-
ram. Is rumor infaustus intantùm creuit, vt Theobaldus Episcopus Suessionensis virum Dei Arnulphum, tanquam
diuinorum secretorum conscium, hac de re solicitè consuleret, & multum anxius rogaret, à Domino sibi reuelari, vt
peteret, num è propinquo tanta calamitas immineret. Christi seruus simul atquè audiuit hos rumores, pro vanis
habuit: ne tamen leuitatis argueretur, spatium petijt vsque in crastinum, quó per alta noctis silentia supernam ma-

Cœlesti reuelatione didici, falsum rumorē sparsum.

iestatem prolixiùs precaretur, aliquod eius rei manifestum indicium sibi exhiberi. Manè redit solicitus Episcopus ad
modernam spiritalis testamenti arcam, reperitque ab Arnulpho de re ipsi hesterno die exposita cœleste oraculum.
Tum vir Dei, vt erat à Domino edoctus, Nè paueas, inquit, venerande præsul: donèc enim nos ambo hoc mortale
gerimus corpus, neque Dani, neq; quæuis aliæ barbaræ gentes regnum Franciæ vastabunt.

Hoc loco in MS exemplari sequuntur quinquagintaquinque versus heroici rhythmici, quibus eadem de falso aduenientium Danorum rumore historia repetitur: quos breuitatis studio omisimus.

INTEREA Theobaldus Suessionum antistes, Deo iubente, è vita excessit: in cuius locum quidam vir nobilis xxvi.
Heruatius, pro quadam Palatini seruitij compensatione fratrem suum Vrsionem curauit subrogandum. Erat ille
Vrsio habitu quidem monachus, & à puero literis eruditus, sed ad eiusmodi munus parùm idoneus. Vitæ eius so-

Gregorius 7

cordia & ignauia, & cathedræ Suessionensis non canonica vsurpatio, non diù pòst peruenit ad aures Gregorij Pon-
tificis Romani: qui mox datis literis ad Hugonem Diensem Episcopum, & nunc apud Gallias Legatum, admonuit,
vt vita & promotio Vrsionis canonicè discuteretur, & quicquid in ijs pugnaret cum sacris canonibus, synodali sen-
tentia rescinderetur. Itaque Hugo, fauente & opitulante Theobaldo Comite, in Meldensi vrbe, quæ est ad Matro-

S. Arnulphus eligitur Suessionū antistes, An. 1080.

nam fluuium, indicit synodum, & ex decreto Pontificis Gregorij, permissa Vrsioni se purgandi facultate, eùm ille
legitimè citatus, & canonicè ductus, se præsentare contemneret, iudicio Episcoporum reus est pronunciatus, & et-
iam condemnatus. Facta proinde Clero & plebi Suessionensi idem præstolanti noui antistitis eligendi copia, pars
sanioris consilij eligunt sanctæ religionis cultorem eximium Arnulphum, & vt is quamprimùm ipsis donetur, in-
stanter postulant. Ità facta & conscripta concordi electione, Hugo Legatus mox è Concilio mittit quosdam ad
S. Medardi cœnobium, per epistolam monens & mandans, vt Arnulphus è cella exeat, & ocyus se conferat ad Mel-
densem synodum: ni in faciat, anathemate se plexum nôrit. Páret iubenti Legato, quamuis ægrè, Arnulphus: venit
in Concilium postquàm assedit, confestim relegitur petitio Cleri & populi Suessionensis, Arnulphum sibi Episco-
pum eligentis. Indè vox exitit Episcoporum, Arnulphum omni sanctitate ornatum, sibi collegam dari poscentium.
Mox trahitur, & nec ad momentum excusandi dato spatio, infula ei imponitur, simulque in conspectum Episco-
porum adducitur. Afflicto autem & mœrenti, Hugo Legatus in virtute sanctæ obedientiæ præcipit, vt deinceps
Christi Ecclesiæ in Pontificali officio seruiat. Hoc ille mandato constrictus, cessit eorum voluntati, & designato
consecrationis loco & tempore, ad monasterium S. Medardi redijt, vt itineri necessaria præpararet. Quibus copiosè
paratis, non suo typho, sed fidelium voto, profectus est cum quatuor monachis, & electis è Clero, venitq; in Cam-
paniam ad castrum, quod Virtutes appellant.

PORRO Comes Theobaldus, eius cognito aduentu, cum magno militum & nobilium comitatu hilariter xxvii.
eum excepit, & officiosè in ædes introduxit. Hora autem vespertina in quodam remotiori cubiculo vir Dei secre-
tiùs residebat, aderatq; ei Comes iam dictus cum perpaucis nobilibus, de animæ salute ex illo sciscitans: cum subitò
mutato vultu, & quasi spiritu incitante, Vocate mihi, ait, duos illos fratres nostros. Euerolphum & Ostermarum.

Nota vitæ innocentiam.

Est enim, quod illis dictum velim. Confestim vocantur, & veniunt: cumq; starent ante illum, ait Ostermaro: Post-
quàm Deo miserante sæcularis militiæ factum reliqui, pro viribus operam dedi, nè vlli ex fratribus iniuriam aut
quamlibet contumeliam irrogarem: quodque ego solicitè obseruaui, à cunctis mihi adhærentibus soliciriùs obser-

Matth. 18.

uandum curaui. Noui enim pœnam diuino ore constitutam in eum, qui vnum è pusillis scandalizet. Quæ cùm
sint verissima, qua fronte ausus es frater Ostermare fratrem Euerolphum afficere contumelia, & neque timori di-
uino, neque nostro pudori deferre? Abi igitur, & reuertere ad monasterium tuum, post tantam enim stoliditatem
non patior te socium itineris mei. Volo enim comites meos esse placidos, mites, beneuolos, in mutua officia pa-
ratos, non refractarios & non * subditos. His ille frater supra modum consternatus, tremula voce respondit: Vbi-

* [illegible] sub-dolos.

nam ego, domine pater, aut refractarius fui, aut alicui contumeliam feci? Ego sanè eius non memini. Vir Dei ait:

Abi[illegible] nouit, quid alibi geratur

Nónne aures meæ erant ad os tuum, quandò dixisti fratri Euerolpho, mâlle te, vt caput eius mergeretur in latrinam,
quàm tuus caballus solito maiori annona fraudaretur? Crede mihi, nunquam id ausus fuisses dicere, si nostræ gra-
tiæ vlla tibi cura fuisset. Tum verò omnes, qui aderant, mirè obstupuerunt, quomodò ille rem occultam & quasi
tacitè [illegible]olatam, tàm perspicuè scire posset. Longo enim interuallo distabant illud cubiculum, in quo sedebat vir
sanctus, & equorum stabulum: neque dictum hoc erat, nisi cùm equis annona distribueretur. Tandèm frater ad viri
Dei pedes aduoluitur, & cum illo pariter cæteri fratres, suppliciter illi veniam petentes. Quibus ait vir sanctus: I-
gnoscat illi Deus: mihi verò non erit posthàc huius itineris comes. At ille præ nimio mœrore plorans, Eheu, in-
quit, sancte pater, quînam ego solus à te regrediar, aut qua ratione huius repulsæ meæ dedecus ferre potero? Puta-
bunt omnes nefarium aliquod facinus me perpetrâsse, & ea causa à te reiectum. Parce, obsecro, pudori meo, & do-
na mihi veniam, nè me perpetuus mœror occupet. Tum vir pius eius dolorem miseratus, & fratrum precibus se ac-

Ablegat à se refractarium fratrē.

commodans, ait: Tu quidem ob hanc tuam stoliditatem prorsùs domum redibis: sed nos per Dei gratiam aliquod
eiusmodi negocium expediendum tibi demandabimus, vt nulla possis è reditu ignominia notari. Sed tamen rem,
quam tibi mandaturi sumus, apud te tacitam habebis, nec vlli pandes, nisi cui eam volumus indicatam. A nobis er-

Prædicit reginæ nasciturum ex ipsa Ludouicum.

gò recedens, Parisios venies, & Reginam Bertradam nostro nomine salutabis, lætumque ei nuncium afferes, quòd
in vtero habeat filium, quem in sacro fonte vocatura sit Ludouicum, post patris obitum regni Francorum Regem
futurum. Illa verò vix tibi credet, quandoquidem infans necdùm vitalem habet motum: sed tu illi dicas, vt fi-
denter credat, post breue tempus certo experimento rei veritatem compertura. His frater ille valdè exhilaratus,
Parisios proficiscitur, Reginæq; iucundum affert nuncium. Illa præ stupore pallescit, Regemque Philippum vena-
tioni intentum, per celeres nuncios euocat. Venit Rex, auditaque tam fausta relatione, quòd tandiù optata prole
esset potiturus, & gaudio & mœrore afficitur, atque inter vtrunque fluctuat. Gaudet quidem, si ità se res habeat:
metuit verò, nè sit inanis promissio. Tandèm in regio pectore vincit fiducia, prudenterque apud se statuit, non
posse esse superuacaneum, quod tantus vir Dei prophetâsset. Nouerat enim multimoda experientia, cuius sancti-
tatis & veritatis esset, qui isthuc fore prædixerat. Paucis indè euolutis diebus sensit mater palpitantem fœtum, & cū
gaudio

gaudio illius expectans natiuitatem, præ amore prolis contempsit partûs dolores. Tandem editum filiolum in Paschæ priuilegio Episcoporum manibus obtulit ad baptismum, & iuxta beati viri vaticinium, Ludouici nomen ei curauit imponi. Atque is est Ludouicus, qui modò regni Francorum habenas moderatur, bella intestina pro viribus compescit, hostilia fortiter exagitat: quantùm quidem in ipso est, pacis est studiosus, in armis strenuus, in verbis cautus, prudens consilio, in bello imperterritus, bonorum amans, eius, quæ rem decet, probitatis & integritatis cultor. Cui tamen, si quid regiæ perfectionis deest, non tam illi, quàm regni proceribus, id imputandum est. Verùm his obiter commemoratis, ad Arnulphi res gestas explicandas reuertamur. Ludouicus rex laudatur.

XXIIX. Confecto tandem itinere, peruenit, ad Hugonem Legatum, qui sanè eius inopinato aduentu & lætatus est, & perturbatus. Lætatus quidem, quòd talem virum exciperet: perturbatus verò, quòd ad eum consecrandum nulli Episcopi adessent. Interim tamen totum Dei committens, repentino nuncio exhilaratur, & anxietas omnis abscedit. Nam postridie veniunt ad eum tres Episcopi, nulla quidem necessitate eos cogente, sed tacito instinctu, vt ipsi palàm asserebant, ad Legatum inuisendum eos permouente. Atq; ita omnibus patuit diuini consilij arcanum, & quòd diuinæ maiestatis voluntate decretum esset, vt Arnulphus Episcopus consecraretur. Itaque proximo die Dominico consecratus est Episcopus decimoquarto Calendas Ianuarij, & multa omnium gratulatione & lætitia ad sedem Suessionensem dimissus est. Nec latuit Viennenses eius fama præclara, collectique in vnum, mutuò se hortabantur, vt illum vi caperent, suæq; vrbis Archiepiscopum crearent. Vacabat enim tum Viennensis sedes. Sed vbi tumor ille spargi cœpit, vir Dei è finibus eorum properè excessit, ad eam excolendam vineam, animasque pascendas festinans, quæ eius curæ specialiter commissæ erant. Cõsecratur Episcopus S. Arnulphus. Viennenses cupiût eum habere suũ Archiepiscopum.

XXIX. Constitverat autem vir sanctus Cluniacum, monachorum deuotione conspicuum cœnobium, clàm perlustrare: sed fama virtutis comes, non permisit eum latere. Namque Abbas Hugo vir cumprimis religiosus, eius comperto aduentu, collecto monachorum exercitu, admodùm honorificè ei obuiam processit, & cum multa veneratione eum excepit, non tam propter Episcopatum, quàm superioris vitæ merita, ipsi non ignota. Sedulus autem ... eum illic manentem ostendit, non ex curiositate, sed sanctæ charitatis feruore, è scripturis quæstiones ei ...ens, earumque solutiones ab ore eius eliciens: vt hac ratione posset cognoscere, vtrùm promptus esset ad ... de thesauro suo noua & vetera, ne commissa illi ecclesia, minùs, quàm pateret, spiritali doctrina alere... Denique id indè consecutum est, vt quem pius Abbas Hugo zelo charitatis idiotam & agrestem esse anteà permiserat, eum doctrinæ fructibus abundare, & oratoris facundia non mediocriter pollere, non sine multo gaudio expertus sit. Libet autem eius Hugonis vel breuissimam hoc loco historiam inserere: Fuit corpore & animo castissimus, eleemosynis & orationi iugiter intentus & addictus, monasticæ disciplinæ custos & promotor instantissimus, perfectorum monachorum & personarum ecclesiastico cultui idonearum nutritor perpetuus, sanctæ Ecclesiæ procurator & propagator mirè feruens. Visitat deuoti onis causa cœnobium Cluniacense. Hugonis Abbatis Cluniacen. virtutes.

XXX. Occvpabat tum sedem Suessionum ille non matris ecclesiæ electione, sed palatij iure Episcopus Vrsio, Geruasijq; regij dapiferi germanus frater, vtebaturq; interim rebus Episcopi, fretus Regis fauore, quem ei frater conciliârat. Venienti ergò Arnulpho Episcopo, & Suessionum vrbem ingredi volenti, fit obuius Geruasius cum turba armatorum, monetque eum, ne in ciuitatem intret, nisi mori velit. Ei vir Dei constanter respondet: Apostolus Iohannes dicit, perfectam charitatem foràs mittere timorem. Et quia mihi viuere Christus est, & mori lucrum, obedientiam præcepto Apostolico mihi iniunctam implere conabor, ne si non obediam, à Domino merear reprobari. Habeat me Dominus Deus aut martyrem, si interficior: aut confessorem, si euado. Charitas enim Christi vrget nos. Ità dicens, animal cui insidebat, vrget calcaribus, vt ocyùs se in vrbem recipiat. Sed Geruasius iniecta manu in frenum iumenti, illud cum sessore retrahit, cogitq; retrocedere. Tum vir Dei statim cessit obsistenti: atque ità, quantum licuit, obedientiæ mandatum impleuit, sedemque, quam non concupierat, tranquillo animo interim deseruit, pietate eam excolens, quam videbatur corpore reliquisse. Verumenimuerò cùm sedes non faciat Episcopum, sed Episcopus sedem, & virtus maiestatis per loca non sendatur: in quodam castello eiusdem diœcesis, quod Vlciacum vocant, fouente illum Comite Theobaldo, mansionem & sedem sibi constituit: vbi conuenientibus ecclesiarum prælatis & senioribus è Clero, accurrentibus etiam promiscuis populorum turbis, pœnitentiam confessis, & lapsis reparationem multa auiditate fideliter ac strenue procurabat. Aduolant populorum cateruæ, sanantur ægroti, aduenientibus frequens prædicatio impenditur, animarum & corporum vlcera curantur, Ecclesiæ passim consecrantur, diuinæ laudis officia sacrosancta egregiè instaurantur. Lætantur omnes Ecclesiæ reformatum decus & venustatem, quæ Vrsionis incuria non mediocrem iacturam fecerat. 1. Iohan. 1. In præsens vitæ discrimen se con[i]jcit obedientiæ studio. Mutat sedẽ quia nõ sedes Episcopum, sed Episcopus sedem facit.

XXXI. Commorante viro Dei in illo castello, Euerolphus monachus & presbyter, sancto Episcopo valdè deuotus & impensè charus, in morbum incidit grauissimum: cumq; se moriturum crederet, rogauit Episcopum, vt sacri olei Vnctionem ipsi impertiret. Episcopus verò ait ad eum: Intempestiua sunt, quæ postulas: quibus ego ea causa non annuo, quòd sciam contraria dispositioni diuinæ. Non enim ego te aut vngam, aut sepeliam: sed tu me aliò & loco & tempore vnctioni: & sepulturæ sacris officijs prosequeris. Illo dicente, fieri id non posse, cùm Episcopi vel Abbates Episcopum debeant sepelire, vir Dei respondit: Scias certissimè ad me vngendum & tumulandum nullum adfuturum antistitem vel Abbatem: sed tuæ charitatis ministerio, quicquid eius est, circa me completum iri. Sic locutus, manum ægroto imponit, & pulso morbo, reddit incolumem. Sanat moribundum. Mira in sancto viro futurorum prænotio.

XXXII. Mvltis ad eum turbis confluentibus, quarum ille morbis curandis sedulam nauabat operam, quodam die è loco superiori per fenestram prospiciens, videt in platea hominem sub planca, quam ferebat, mire sudantem: mox ait ad circumstantes: Plancam istam rapuit hic homo. Aiunt illi: Vnde hoc scire potuisti domine? Respondet vir Dei: Pro comperto habeo raptu eam partam esse. nam dæmon author rapinæ, collo eius insidens, eum misere premit. Mox vnus ex illis, celeri cursu abit ad hominem, ac sciscitatur vnde habeat plancam, quam ità anhelus baiulet. Ille fatetur apud pagum Nantolium in quadam se congressione adfuisse, & eam ad se plancam rapuisse. His auditis, festinus reuertitur ad eos, qui illum miserant, nunciatque ipsis stupendibus vera dixisse Episcopum. Videt dæmonẽ premẽtem furem.

XXXIII. Qvodam tempore cuiusdam pagi Ecclesiam dedicaturus, ait ad famulos suos: Tali, quæso, itinere ad eam Ecclesiam nos perducatis, vt populus nesciat, quà venturi simus. Nonnihil quoque alimentorum vobiscum feratis, vt fessa ex itinere corpora possimus vel paululùm recreare. Itaque iter longinquum & deuium arripitur, nec tamen potest ardor populi compesci. Breui temporis spatio grandis ad eum multitudo confluit. Id cernens vir Dei, in Dei laudes erumpens, ait familiaribus suis: Quicquid escarum habetis, proferte, vt post laborem vires reparemus. Confestim exhibentur quinque panes monastici, quos vulgò crudas micas vocant, & totidem vini mensuræ, vt habet censura monastica: stratisque in herba tapetibus, vir Domini residet, profusa illum turba vndique ambiente: benedicit panes illos, paucos quidem numero, sed numeri mysterio multos, iubet omnibus præsentibus ex illis distribui, vinum quoque ad satietatem porrigi. Accidit tum res admiratione digna. Namque * panes illi & vinum tam abundè omnibus suffecêre, vt se benè refectos & abundè satiatos faterentur. Et tamen præter Episcopum & comites eius, illi, qui manducârunt amplius septingenti fuêre. * Miro modo pauci panes sufficiunt hominibus amplius septingentis.

ROBERTVS Flandriæ Comes infestus fuerat quibusdam gentis suæ primarijs & ditioribus viris: qui pertæsi XXXIV.
onerum, quibus ab illo premebantur, inter se tractabant, vt illo profligato, humaniorem sibi principem adsciscerét, nempè Balduinum Comitem Montis Castrorum. Id vbi rescuit Robertus, summo conatu intercipit illos ceu proditores, atque alios ex ijs proscribit, alios perimit, nonnullos rebus & honoribus nudatos, iubet in exilium proficisci. Inter eos etiam Arnulphus Morinorum Archidiaconus & ecclesiæ S. Audomari Præpositus, omni dignitate sua priuatus, multo tempore vixit profugus: sed tandèm ad se rediens, Gregorium Romanum Pontificem adit, qua calumnia gradu & honore suo spoliatus sit, lachrymabundus ei exponit. Tantam verò eius calamitatem miseratus Pontifex, literis suis ferocem & truculentum Roberti animum statuit lenire, vt illis, quos suspectos habebat, aut planè ignosceret, aut certè facultatem sese purgandi non negaret. Sed cùm nemo posset inueniri, qui Pontificis literas tam offenso principi exhibere ausus esset, res diù protracta est. Tandèm animo succurrit constantia sanctitatis & feruor charitatis Arnulphi Suessionum antistitis, cuius tum in curia Pontificis celebris fama innotuit, & quòd is proculdubiò incunctanter oblaturus esset Roberto Comiti scripta Pontificis. Tum verò animatus Pontifex, Arnulpho diploma mittit, mandans ei, vt literas intercessorias, & personas, de quibus agebatur, ad Robertum Comitem secùm adducat, illisq; vel veniam, vel saltem se purgandi copiam obtineat pro sedis Apostolicæ honore. Itâ ille vir pietate fortis, gemina instigante iustitia, obedientiæ & fraternæ condolentiæ, cum quibusdam ex illis venit ad Insulam ciuitatem, atq; illic reperto Comiti obtulit sacras Pontificis literas. Quæ cùm legerentur, illi, quorum res agebatur, clàm se submittentes, eius tenuêre pedes. Sed ô furorem, & rabiem, ô fellis acerbam commotionem, quæ tum in fronte, oculis & toto Comitis vultu visebatur: quandò sensit eos quos oderat, suos apprehendisse pedes. Ecquid verò illa ferocitas in sancti viri præsentia faceret? Adfuit continuò gratia Dei, & tum sanctitatis eius contemplatione, tum pro Apostolicæ Sedis reuerentia, salus, vita, res & facultates illis donatæ sunt. Laude dignis, laudabiliora succedunt.

Sæuit in suos proceres Robertus Flandriæ Comes.

Insula ciuitas Flandriæ Gallicanæ.

Flectitur eius præsentia Comes inexorabilis.

EODEM enim tempore quibusdam Flandriæ locis quotidianæ fiebant cædes, & insatiabilis grassabatur sanguinis humani fundendi libido, qua totius regionis pax & quies perturbabatur. Itaque permulti nobiles magnis precibus vix obtinuerunt à viro Dei, vt loca, in quibus atrocior sæuiebat crudelitas, adiret, & Flandrorum indociles cruentosq; animos, ad pacem & concordiam vtcunque permoueret. Itaq; satanicam illam rabiem, qua Brugenses, Furnenses, & Aldenburgenses in mutuas cædes ferebantur, vir Domini verbo mellitæ prædicationis & paternæ adhortationis instantia, propemodùm ad mansuetudinem redegit, hominumque illorum crudeles animos ad concordiam, licet immenso labore, reuocauit. Et vt paucis multa expediam, quod mille argenti libris impetrari non potuisset, id gratia Dei per seruum suum in illa regione efficere dignata est. XXXV.

Sedat atroces simultates.

PER id quoque tempus Rogerus Comes Porcensis, missa ad beatum Anulphum fida legatione, summopere rogauit, vt veniret ad dedicandam Ecclesiam, quam in castro, quod Caluum montem appellant, ipse condiderat in Rhemensi territorio: pollicens se multa in eius ecclesiæ vsus collaturum, modò sanctus præsul velit consecrationis explere ministerium. Vt autem more comparatum est, Cleri consilio dies dedicationis statutus est, & per loca opportuna publica voce populis denunciatus. Nec verò dici satis potest, quanta populi frequentia eò aduenerit. Venit autem etiam ex pago Canniaco mulier, quindecim annis cæca, quæ, impetrante Comitissa, se ad beati viri vestigia prostrauit, clamans & dicens: Serue Dei: miserere mei, & digitis sacræ dextræ tuæ oculos meos continge. credo enim tuis meritis me curatum iri. Aderant ibi nobiles & illustres personæ, à Comite Rogero inuitatæ, in quibus erat Ingelrannus Archidiaconus, posteà Laudunensis Episcopus, Rudolphus viridis, posteà Rhemorum Archiepiscopus, nonnulli item Abbates & proceres: ad quorum præsentiam vir Domini pro sua modestia nonnihil verecundatus, submisse ait ad fœminam: Quid tibi, mea soror, contactus noster prodesse valebit? Illa fidei calore succensa: Permultùm, inquit, tuus mihi tactus proderit: tantùm velis, quæso, digitos tuos in oculorum meorum cauernulas in Christi nomine immittere. Hac voce ille victus, & quasi vim patiens, signo* sanctæ Crucis edito, digitos misit in oculorum eius loculos, itâ dicens: Fiat tibi secundùm fidem tuam. Mox illa, apertis oculis, clarè vidit. Ea re Clerus multùm exhilaratus, in præpotentis Dei laudem cantauit, Te Deum laudamus. XXXVI.

Vocatur à Rogero Comite ad dedicandam Ecclesiam suam.

*Signo Crucis & manus suæ côtactu restituit cæcæ visum.

CVM adhuc militiæ actibus implicatus esset vir Dei Arnulphus, sodalem habuit Gericum militem: qui, illo se sæculo abdicante, totum se rapinis addixit, & nec Deum timens, nec homines, viduas & pupillos perpetuò oppressit. Eam illius flagitiosam vitam vbi comperit vir Dei, Christum deprecabatur, vt aliqua occasione cogeret eum corrigere pessimos mores suos, & Dei timorem cogitare. Intereà Gericus mundi prosperitate florens, Iuditham, ipsi nobilitate parem, ducit vxorem, procreat liberos, & annis permultis cum tota domo sua mira felicitate potitur. At posteà morte tolluntur filij, & intrà paucos annos nec vnus manet superstes. Illum quoque vehemens corripit morbus, qui eum ad menses quadraginta sic lecto affixit, vt quotidiè mors illi ob oculos versaretur. Porrò cognati, cernentes eum prole carere, eius terras & beneficia sibi cupiunt vendicare, vxorem eius Iuditham omni dote priuare, & à tota mariti hæreditate extrudere. At illa sentiens omni se solatio destitutam, conuersa ad Dominum, eius opem implorat: & recordata serui Dei Arnulphi, cum multo gemitu ait ad maritum moribundum: Charissime coniunx, ecce mortui sunt filij tui, & cognati inhiant facultatibus tuis, & iam sermonem malignum sibi firmauerunt, vt te sepulto, me turpiter eijciant, nec coniugem me tuam agnoscant. Quæso igitur, audi consilium te impensè amantis coniugis tuæ, & animo promittas Deo, te curaturum, vt hac nocte lectica veharis ad Arnulphum fidelem seruum eius, & tuum quondam sodalem & amicum. spero enim ita fore, vt pater misericordiarum & dolores tuos, & meum mœrorem respiciat. His auditis, ille parumper cogitans, Sapienter, inquit, isthuc consulis, & ego optimo consilio libenter parens, polliceor me itâ ocyus facturum. Mox igitur lectica equestri vehitur Suessiones, & vbi viro Dei in sua Cella commoranti eius aduentus innotuit, lætabatur ille adesse hominem, cuius olim in militia sodalitate amanter vsus esset, iubetque illum ad se perduci, aitque ad eum, amicissimè illum obiurgans: Frater Gerice, tu miles optimus tuis, pessimus tibi, qui tandiu irritâsti præpotentem Deum, in rapinas incumbens. Crede mihi, parum abfuisti ab interitu, nimis diù in faucibus Leuiathan hæsisti: sed gratias ago Domino Iesu Christo, quòd non despexit lachrymas meas, teque hac ægritudine impediuit, ne plùs satis rapinis incrassatus fieres esca tartarico draconi. Noueris ergò diuturnis precibus à Domino me impetrâsse, vt hic morbus te corriperet, vt vel inuitus cessares ab opprimendis pupillis & viduis, & rapinis consectandis. En quanto te immensæ misericordiæ suæ beneficio affecit Deus, vt agnoscas te nequiter egisse, & tot flagitiorum infamia celebris, dentes leonis posses euadere. Sed dices fortassis: Cuiusnam leonis? Audi Petrum Apostolum, imò Christum in Petro loquentem: Aduersarius vester diabolus, tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Huius leonis rictus sola Dei benignitate euasisti. Iam porrò da operam, vt ab eius tyrannide prorsus libereris. Respondit Gericus: Equidem, mi pater, eo voto eaq; deliberatione ad tuam sanctitatem properaui, vt ad præscriptum consilij tui, mea deinceps vita componatur: nec aliud faciam, quàm quod tibi visum erit. Tantùm pro mea miseria & calamitate Dominum instanter ora, vt possim corporis adipisci sanitatem. nam quod ad animæ salutem attinet, sanctè polliceor, me posthac nihil scientem admissurum contra leges diuinas. Deindè Iuditha vxor eius lachrymabunda in has prorupit voces: Serue Dei, au- XXXVII.

Gericus erat commilito homo flagitiosus.

Efficacia precum sancti viri.

Castigatur Gericus diuinitùs.

Venit ad S. Arnulphû, olim sodalem suum.

Vide quomodò sancti viri orêt pro malis.

1. Pet. 5.

Dei, audi etiam meos casus, & fer opem miseræ ac destitutæ. Vir Dei respondit: Dum audio voces tuas, agnosco necessitatem tuam: sed promitto tibi in Christi nomine, aduentum ad me vestrum, non fore inanem & infructuosum vobis. Itaq; certò noueris, respexisse Dominum contritionem tuam, eumq; re exhilaraturum propter fidelem operam, quam nauâsti marito tuo in dolotibus eius. Is enim, quia iniquitatis nuncium tenuit, tam perfectè curabitur, & tu ex illo filium concipies Lambertum, iubente Deo, hac ipsa hora anno euoluto nasciturum. Is in paternam hæreditatem succedet, tuamque nutriet & fouebit senectutem: nec morieris, donec videas sobolem illius. Volo igitur & hortor, Gerice charissime, vt deinceps viam iustitiæ insistas, Ecclesiam Dei & sacrum Clerum honores, pauperibus nihil auferas, imò etiam ablata restituas, eleemosynas largas assiduè præstes, decimas tuas nunquàm apud te retineas, agros tuos colas, principi tuo & æqualibus fidem serues & veritatem, ex iustis [illegible] tedditibus vitam sustentes, colonis tuis humanum & clementem te præbeas, pro collatis beneficijs Deo [illegible] gratias agas, diuinis officijs quotidiè interesse coneris. Ita tibi facienti aderit gratia Dei, [illegible] rebus tuis, & bono fine potieris. Qui verò lectica huc apportatus es, Deo fauente, equès hinc recedes [illegible]. O diuinæ bonitatis incomprehensam benignitatem & clementiam, fidelem seruum suum tot [illegible] eum, vt & conuersatio eius in cælis sit, & vitæ meritum etiam alijs prosit. Quantùm enim licet in [illegible] peruersitatem mortuus fuisset, nisi eum assiduæ beati Arnulphi preces consetuâssent. [illegible] recessit sanus: domum reuersus, anno elapso, eodem die filium ex coniuge suscepit, qui ei hæres successit, matremque humaniter sustentauit eousque, vt erat à viro Dei prædictum, in corpore manentem, donec ex legitimo matrimonio ipsius filios procreatos videret.

Prædicit afflictæ matronæ, ipsâ filium parituram, &c. Optime; instruit nobilium.

Reuixit Gericus spiritualiter mortuus per S. Arnulphi preces.

XXXIX. QVO tempore vir Dei inter Flandros pacem componere nitebatur, in pagum Turholt venit, agente dæmone, contentionum & rixarum flammis ardentem. Hortante autem sancto viro propinquos eius, cuius sanguis fusus erat, vt pacem amplecterentur, & satanæ incendia sopirent, adolescens quidam Herradus, Herradi presbyteri filius, malebat surda aure pacis consilia contemnere, quàm vel se, vel alios ad pacis studium accommodare. Ea causa ex atrio ecclesiæ, in quo stabat Episcopus, exire voluit, ne salutares eius admonitiones audiret: dictumque est Episcopo, abire illum, qui permaxima pars esset turbæ huius. Confestim illum sequitur sanctus Episcopus vsque ad Comitis stationem, atque ibi in humum se abijciens coram illo, humiliter orabat, vt pacem non respueret. At ille iuuenili arrogantia tumidus, noluit illic consistere, sed veritus, ne ab alijs detineretur, celeriter aufugit. Ecce autem fugientem arripit malignus spiritus, ita vt amentia affectus, seipsum dentibus & vnguibus laceraret. Id conspicati amici & affines eius, vinctum pertrahunt ad virum Dei, plurimùm obsecrantes, vt superbo & fatuo ignoscat, & iniuriam illatam voluntaria obliuione conterat. Vir Dei respondit: Iniuriam pro veritate irrogatam libens amplector, sed cordis eius duritia me dolore afficit. Si ergò vultis, vt pro eius liberatione Dominum exorem, fidem certam detis, vos omnes, velit nolit ille, pacem firmam conseruaturos: & si quas ille rixas aut seditiones excitârit, neminem è vobis suppetias ei laturum. Omnes vna voce dixerunt: Anathema erit inter nos, quisquis illi opem tulerit, nisi in ijs, ad quæ tu nos hortaris. Illa promissione flexus Episcopus, aquam cum exorcismis consecrauit: qua adolescens ille conspersus, mox malo dæmone liberatus est, & mentis benè compos effectus, pacem & concordiam sanctè coluit.

Iste pagus Flandriæ primus, dictat tribus milliaribus à Brugis.

Eximia sancti viri humilitas & charitas.

Aqua benedicta sanat dæmoniacum.

XXXIX. ACCIDIT in eodem pago Turholtensi aliud quiddam non minùs admirandum. Miles quidam Aldenburgensis, Vuilhelmus nomine, statura & cognomine Longus, filium adultum habuit, in rapinis plus satis præcipitem & propensum. Is cùm vellet aliquandò cuiusdam res diripere, ab illo interfectus est. Eius cædem pater Vuilhelmus vlcisci volens, percussori struebat insidias, sed frustrà, donec circa S. Iohannis ferias ad nundinas Turholtenses eum venientem, vt vestem sibi compararet, in ceruice gladio percussit, & exanguem, non tamen mortuum, in corbem quandam abiecit. Mox verò fit tumultus in nundinis, existit clamor & indignatio in populis, quòd violata esset pax, principis priuilegio communita. Curritur ad Comitem, qui præsens tum aderat in domo sua Turholtensi, dicitur ei, magnum ipsum ignominia affectum, pace maiorum eius legibus sancita, cuiusdam audacia violata. Procedit in publicum Robertus Comes stomachabundus, iubet quamprimùm percussorem & percussum sibi exhiberi. Interim audit à militibus suis, Vuilhelmum Longum id facinus designâsse, vt filij necem vindicaret. Tum verò Comes nonnihil mitescens, ait: Vuilhelmus domesticus miles meus valde errauit, qui cædem filij post conciliatam olim sancti Arnulphi Episcopi operâ pacem, vlcisci voluit. Cumq; ante illum adducti essent Vuilhelmus, & ab eo percussus, ceruix hominis percussi non gladio incisa, sed rubri fili vestigia præ se ferre videbatur. Ait ergo Comes ad Vuilhelmum: Equidem miror temeritatem, sed non paulò plùs imbecillitatem tuam. Si enim filij mortem vlcisci volebas, cur te non puduit tam molliter ferire, vt manûs fœmineæ potiùs, quàm virilis roboris vestigia in huius ceruice appareant? Agnosce [a] igitur nutu Dei id ità euenisse, qui, vt merita sancti serui sui declararet, non permisit illam ceruicem vulnerari, quæ tanti Pontificis ministerio vltrò fuit paci addicta.

Vult vlcisci necem filij Vuilhelmus miles.

Ecce quomodo vulnus hominis cælitùs diuinitùs sit curatum.

[a] Nota quantum Comes tribuat meritis sancti viri.

XL. IN parœcia Gistellensi est quædã terræ vena nigerrima, interdùm rubra, quæ crebris paludibus intermixta, non facilè poterat aditi. Atq; in ijs locis moratur genus hominum atrocissimũ, qui omnem gentis huius ferocitatem, innata eis audacia animi, superare videntur. Ad ea ergò loca vir Dñi pertractus, vt eorum feritiam nonnihil moderaretur ac comprimeret, à quadã fœmina compellatur, cum lachrymis & singultu ità dicente: Serue Dei, miserere mei, & ne recuses venire in tugurium paupertatis meæ, visurus multiplicem materiam doloris & calamitatis meæ. Iacebant enim in lectulis quinque filij eius, vno eodemque languore affecti, nec poterant mutuam sibi vllam re operam præstare, aut aliquid ferre subsidij. Ait ergò mulier: Vide serue Dei, quanta sit miseria mea, quis me dolor obtineat, quo animi mœrore occuper. Seruio sola quinque viris, propero ab alio ad alium, & tamen non possum satisfacere ministrando. Tum vir sanctus præ multa commiseratione ingemiscens, orauit Dominum: deindè aquam consecrans, totam domum & ægrotos illos conspersit, aitq; ad eos: In nomine Domini nostri Iesu Christi properè facessat morbus iste, & vos quamprimùm reualescentes, matris vestræ vsqueadeò afflictæ ministerio non egeatis. Derepentè adest virtus Saluatoris, & omnes prorsus incolumes è lectis surgunt.

In pago Gistellensi fuit occisa S. Godoleua martyr, vt habetur 6. die Iulij.

XLI. FOLCARDVS quidem Gistellensis homo, alacer & robustus, sed non tam vtilis, quàm arrogans & superbus, beatum præsulem contemnendum putauit, nec adire voluit, de pace conciliãda loquentem. Cùm ergò viri Dei conspectum fugeret, mox vltori spiritui traditus est, & ab illo miserè discerptus ac dilaceratus, ità vt ab amicis & propinquis vix posset coërceri. At tamen non sua fide, sed aliorum precibus per beatum Pontificem dæmone purgatus, didicit ex ea vexatione, quo erga sanctum virum amore & reuerentia vti debuisset.

Purgat obsessum.

XLII. APVD castrum Furnense habitabat vidua quædam nobilis & opulenta, nomine Euregarda: cuius maritum & filium hostes atrociter peremerant, & propterea eam cædem magnas inimicitias susceperant. Earum autem amoliendarum causa accersitus sanctus præsul Arnulphus, vti semper consueuerat, vbi de pace & concordia esset agendum, spontè prompteque eò properabat. Venit ergò asello vectus ad domum illius viduæ, quam illa Apostolica perstringebat vox, Vidua, quæ in delicijs est, viuens mortua est: sed ea nullo pacto ferre voluit, vt ad ipsam ingrederetur [illegible]

In hac ciuitate Furnensi asseruatur media pars corporis S. Vualburgis & fratris eius S. Vuilbaldi.

1 Tim. 5.

tur: ponteque pensili adducto & suspenso, aditu eum prohibuit, ne posset efficere quod volebat. At ille tamen non destitit admonere, arguere, obsecrare, vt mariti & filij percussoribus veniam daret pro animarum eorum refrigerio, & quos immani odio persequebatur, eos ad amicitiæ fœdus admitteret. Illa verò nec preces, nec admonitiones eius audiens, tumenti animo Christi seruum contemptim irrisit, & contumeliose à se repulit: sed non impunè. Nam cùm ab ea Præsul gemebundus recederet, diuina eam animaduersio terribiliter persecuta est. Post paululùm enim, cæli serenitate manente, quidam leuis turbo domum eius concussit & euertit, eamque repentina morte oppressit. Accidit tum res sane multa admiratione digna. In eadem enim domo aderant famuli & ancillæ, aderant porci, canes, magnus columbarum grex, anseres, gallinæ: & tamen illis omnibus saluis & illæsis, sola procax mulier interijt.

Vidua procax terribiliter à Deo punitur.

Funditus extincta, docuit non dogmata ficta.
Quæ monuit sanctus, vindictæ pondere tantus.
Fœmina sic fortis, iustè fit filia mortis.

Oda S. Arnulphi soror.

HABVIT venerandus antistes sororem Odam, quæ ab infantia sacris eruditionibus instituta, in virginitate voluit permanere. XLIII. Ea iam grandæua & Deo sacrata permanens, magno Hierosolymæ, toties in scripturis memoratæ, pia deuotione inuisendæ desiderio accensa est. Cumque eo peruenisset, per nuncios, quos habere poterat, sæpe obsecrauit fratrem suum beatum Arnulphum, vt à Domino impetraret, ne priùs alter eorum moreretur, quàm mutuo conspectu potirentur. Cùm ergò vir sanctus postremò Aldenburgi maneret, & obitum suum cælitus didicisset, quidam nuncius adueniens, ait sororem eius iam redeuntem superâsse Alpes, & valde accelerare iter, vt possit ipsius conspectu frui. Tum vir sanctus ait: Oda soror nostra & germana in Domino, quantumuis properet, frustrà id nititur consequi, quod fieri non potest. Videat & contempletur actus nostros, diuinique timoris studium; nam faciem nostram in corpore deinceps nunquam visura est. Illa interim pudicissima fœmina mire festinans, quandò Aldenburgum est ingressa, iam octo diebus vir sanctus sepulcro tenebatur: sicque tanto conatu frustrata, virili animo ad illam se visionem extendit, quæ nullo dierum numero finitur. Nos quidem tantam futurorum præscientiam in beato viro admiramur.

Prophetica sancti viri vox.

AMABANT medullitùs virum Dei omnes eius loci incolæ, & summopere cupiebant illum apud se perpetuò retinere. XLIV. Itaque modis omnibus disquirunt, quonam loco honeste apud ipsos possit residere. Erat Aldenburgi ecclesia, in B. Petri & omnium Apostolorum honorem antiquitùs fundata, diuinis miraculis celebris. Eam ergò laicorum dominio priùs expeditam & liberam, per manus Radbodi Tornacensis Episcopi conferunt viro Dei Arnulpho, vt illic sibi habitationem paret, & futuri monasterij fundamenta primaq; initia inchoët. Habet seniorum traditio, eam Ecclesiam sub Dagoberto Rege Francorum à beato Vrsmaro conditam, quam etiam diuina maiestas multis reuelationibus & miraculorum signis crebrò illustrauit. Ibi enim cæci receperunt visum, claudi & contracti erecti sunt, mutis instaurata loquela, surdis auditus reformatus est. Porrò anno Dominicæ incarnationis millesimo octogesimoprimo sancta Dominici natalis nocte vehemens ventus existens, turres vrbium & tecta domorum & permulta ecclesiarum ædificia concussit, fregit, euertit, campanarium ecclesiæ S. Petri à suis cardinibus euulsum, in tectum turris, in qua fuerat, ad orientem impulit, ità vt sex noctes & dies sic pendulum cerneretur, tanquàm esset ruiturum. Mane loci incolæ celeriter conuocant architectos, proponunt præmia, si possint illud in suum locum reuocare. Multa illi promittunt, restes præparant, multa inter se ligamina colligant: & ecce dum populus illorum molitiones sustinet, quibus sperabatur campanarium restitutum iri, pridie Calendas Ianuarij ante noctis medium sub ignis specie quædam à cælo virtus adueniens, campanarium quidem in suas sedes firmissime reposuit, templum verò intùs & foris miro lumine compleuit. Hæc quidem ego referre ausus non essem, nisi testes ampliùs mille ea se vidisse affirmâssent.

Ecclesia Aldenburgi à B. Vrsmaro extructa.
In nocte natiuitatis Dominicæ subuertitur Aldenburgum.
Nota miraculum.

SOLEBAT vir sanctus, Catholicæ fidei propugnator, ægrotis ad ipsum remedij causa accedentibus, mox edito signo Crucis, manum imponere, & verba Dominica proferre, tertiò sic dicens: Super ægros manus imponent, & benè habebunt. XLV. quibus prolatis, fugiebant morbi, sanitas redibat. Id verò non ignorans quædam mulier Aldenburgensis cùm nimijs premeretur doloribus, venit ad eum, & cum lachrymis questa est, quid pateretur. Episcopus ergò manum ei imponens, ait: Secundùm fidem tuam fiat tibi. simulque ei benedixit, mox dolor omnis abscessit.

Marc 16.
Morbidos recurant.

EVM locum, quem paulò suprà diximus canonica traditione illi donatum, fratribus quibusdam ex ijs, qui ei aderant, commendauit repurgandum & instaurandum, atque vt monastica ibi posset vita institui, commodis ædificijs instruendum. XLVI. Porrò ipse ad sedem Suessionensem se recepit, vbi sanè ab omnibus cupidè acceptus, & multo fauore & studio tractatus est. Peruenit autem ad eius notitiam Regis Philippi in quibusdã culpanda vita, & perpetua dissimulatio eorum, quæ eum coërcere oporteret, indiscreta quoque Episcoporum & Abbatum promotio. Itaque magno afficiebatur tædio propter ea mala, quæ passim fiebant, nullo rempublicam moderante gubernatore, & illa quoq; nobili Rhemorum moderatione tepescente, propter metropolitani iuris ereptionem: ità vt consultius putarent homines pij abdere se in solitudinem, quàm multorum conuentiones & tumultus excitare. Illam ergò compunctionis nutricem, illam vigiliarum & psalmodiæ regulam, illam quietis & diuinæ contemplationis amicam inclusionem reperijt vir beatus, eligens abiectus esse in domo Dei sui, magis quàm abire, stare, sedere in qualibet diuinæ legis transgressione. Nouerat enim potentes potenter tormenta passuros. eam ob rem declinauit à malis, vt totis viribus faceret bona, essetq; paratus & peruigil ad confestim aperiendum Domino pulsanti. In ea autem inclusione vitam vixit valde arduam, & virtutum studijs addictus, fame & siti, ieiunijs multis, frigore & nuditate se afflixit, semper occupans mentem suam scientia Dei, & charitate non ficta, verbo veritatis, in virtute Dei, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto.

Redit ad [illegible] suam residentiam [illegible] inclusione [illegible] facit.
Sap 6.
Psal 36.
Luc 12.
2. Cor. 6.

RVRSVS autem emergentibus quibusdam rebus importunis, nobiliores quique Aldenburgenses cum XLVII. Enerolpho presbytero statuerunt ire ad virum Dei, & omnem mouere lapidem, vt eum reducerent in Flandriam, rebus illis & causis finem modumque imposituram. Annuit eorum votis vir sanctus, & quidem libens, crebroque ait ad illos: Quòd ego nunc, filioli, in Flandriam proficiscor, non tam vestræ est voluntatis, quàm dispositionis diuinæ. Cùm autem Atrebatum venissent, vidit vir Dei non longè ab vrbe agellum virentem, in quo se ait parumper velle quiescere. Celeriter ergò ab equis desiliunt comites, & stratis humi vestibus, quietis captandæ locum ei parant. Post breuem quietem surgit ille, solito alacriùs sanctum nomen Domini benedicit, eiusque alacritatis causam exponens, ait: Noueritis charissimi, me posthac nunquàm in Franciam reuersurum. Nam sub hoc breui spatio, quo coram vobis dormitaui, ostendit mihi Dominus, vbi Aldenburgum venero, me paulò pòst moriturum, & in S. Petri ecclesia locum sepulturæ, à Domino destinatum, habiturum. Et voces multo stupore & gemitu eos, qui aderant, compleuerunt: at tamen illo præsente nulli fas erat aut immodico mœrore contrahi, aut inepta lætitia dissolui. Tantum enim illi homini Dei & authoritatis & gratiæ inerat, vt illum videre & alloqui omnes appeterent, cùm tamen illum aliqua re offendisse, grandis piaculi loco haberent.

Redit in Flandriam.
Atrebatum situm est in Artesia.
Diuinitùs ei reuelatur obitus suus.

MENSIS Iulij die decimooctauo incolumis & virtutũ fama celebris venit Aldenburgum, & septem diebus illic XLIIX.

benè

benè sanus euangelizauit regnum Dei. Inde verò acri morbo correptus, decubuit vno & viginti diebus. Cumque iam in extremis positus videretur, suggesserunt fratres, vt sacris officijs se curaret præmuniri, ne sine ijs è vita exiret. Quibus ille mitissima voce respondit: Non vos isthuc solicitos habeat, charissimi filij: satis enim ex Dei benignitate sentio, quid vel quandò mihi expediat. Noui tempus & horam, & eius vos opportune commonefaciam. Vicesimo inde die, postquàm decubuit, qui tum erat sexta feria, sub noctis medium cella, in qua iacebat, mirabili tremore & horrifico fragore tertiò concussa est, ita vt à fundamento euerti videretur, & monachi cum famulis, qui apud illum excubabant, intolerabili perculsi timore, cellæque ruinam formidantes, aufugere perceperent. At illos vir Dei blandis verbis consolans, hortabatur vt se quieti darent, certi nihil ipsos incommodi passuros. Ait autem ad eum Eucrolphus presbyter: Domine mi, terra contremiscit, cella colliditur, ostium iam tertiò à me diligenter obseratum patescit, turbarum murmure locus circumsonat: & quinam inter tot terrores nos possimus somnum capere? Respondit vir Dei: Ne paueas, dilecte frater. sunt enim hæc omnia diuinæ maiestatis signa. Porro post paulùm dicam tibi, quæ vis cellam quassauerit & hunc terræmotum effecerit.

Cella eius decubantis multo fragore concutitur.

XLIX. PROXIMO inde sabbato, sentiens mortem imminere, dixit fratribus: Parate iam funeri necessaria. nam sub noctis initium decedam, vti mihi Dominus, cui pro viribus seruire conatus sum, hesterna nocte reuelauit, cùm ille terræmotus & aëris concussio fragorem cellæ excitaret. Sub prima enim quassatione beatus Petrus Apostolus ad me venit, significans mihi peccata remissa, & vitæ ianuam patere. Aderat illi beatorum frequens cœtus, laudes diuinas continenter modulantium. Sub altera quassatione cum multis Angelicis spiritibus sanctus Michaël me inuisit, pollicens, se duce, me ad beatam vitam ingressurum. Tertia concussione adfuit Domina nostra, vera misericordiæ mater, multis stipata sanctorum virginum agminibus, benignissima voce me certiorem efficiens de anima mea inter Assumptionis eius gaudia in cælos transferenda. Sed vos omnes obtestor, fratres mei, per Christi misericordiam, ne, dum hîc sum, cuiquam ista referatis.

Sancti illi morituro apparent.

L. VICESIMO & primo die ægrotationis suæ, qui erat sabbati dies & vigilia Assumptionis gloriosę Dominę nostrę Dei genitricis semperq; Virginis Mariæ, vocatis ad se discipulis cum ecclesiæ vicinæ Clericis, sacro oleo voluit inungi, dans confessionem coram omnibus, & omnium preces humiliter expetens. Ait autem ad illos: Crâs de resurrectione Domini gaudium erit in cælis, & de assumpta Regina mundi, lętitia sanctis Angelis duplicabitur. Christo largiente, tertia quoq; materia aderit, vnde gaudia illa triplicentur. Itaq; prohibeo vobis, ne die castrino mihi sepulcrũ fodiatis, sed in secundam feriam id differatis. Ita enim cælitùs definitum est, vt in die S. Arnulphi Metensis Episcopi, huius peccatoris Arnulphi corpus terræ reddatur. Multa proinde prædixit tã de regni statu, quàm de Episcoporum & principum casibus futuris: quæ omnia ẽt ita euenerunt. Sub horam autem vespertinam corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi summa cum deuotione percepit, omnibusq; bene precatus, orabat vt sibi quoq; omnes bene precarentur: sicq; ad requiem adspirans, sanctæ Crucis signo se consignauit, & in ipso Dominicæ noctis ingressu de lectulo sese subrigens, in pauimento, cinere & cilicio strato, feliciter obdormiuit, & in regionem viuorum, Domino coniungendus, ingressus est, decimooctauo Calendas Septembris, anno Christi millesimo octogesimoseptimo. Postquàm obitus eius populis innotuit, mirum dictu, quanta alacritate & deuotione plebs vndiq; confluens, omnia in circuitu compleuerit, Clericis psalmos concinentibus, alijs pauperum refectionem apparantibus, nonnullis luminaria comportantibus, plerisque omnibus exultantibus, quòd tantis exequijs interesse meruissent.

Accipit extremã Vnctionem ab Eucrolpho presbytero.
Eius sub mortẽ prædictiones.
Eucharistiã percipit
Obitus eius Anno 1087

LI. CVMQVE beati viri corpus pro more compositum, & pontificali habitu ornatum, in templum illatum esset, veritus frater Eucrolphus, ne inter tot promiscuas turbas rapax quispiam aureum annulum à manu eius abstraheret, abstulit illum. Hora autem sepulturæ adueniente, cùm vellet annulum digito rursus adiungere, frigida manus & contracti digiti adeo rigebant, vt id efficere non posset. Ea re amor erga illum fidelium indoluit, orabantq; cum gemitu, ne Dominus sineret illud sacrum corpus suo cultu carere. Et ecce illis pie conquerentibus, manus dextera à pectore se erigit, digitos displicat & diducit, & annulum digito inserendi magnam præbet opportunitatem. Inde inserto annulo, ad pristinum sese locum retrahit, & digitos, vt anteà, intrà volam contrahit. Nemo sane vnquàm possit scripto explicare, quantus amor, quantaq; lætitia per omnium mentes peruaserit, cùm cernerent hominem Dei, corpore mortuum, viuentis sensum exhibere, & ipsi inseruientium affectu tam pie moueri. Contemplandum certè hîc est, & fideli mente retinendum, quantis laboribus & corporis macerationibus hic Christi seruus eam meruerit virtutis efficaciam, vt etiam membra defuncti gloria miraculorum polleant. Nimirùm non gulæ & ventri seruiendo, non opibus aut honoribus aucupandis tale munus à Christo accepit, sed corpus mortificando, mandatis diuinis inuigilando, veræ charitati inhærendo, & in via iustitiæ quotidianis augmentis crescendo & perseuerando. Cùm enim cubile cordis eius, corpore edomito, præclare esset repurgatum, placuit spiritui sancto glorificare glorificantem se, sibiq; puram exhibere seruitutem, apud omnes gratiosum, amabilem & laude dignum efficere. Simul autem prudens lector obseruet, quàm verax fuerit viri Dei vaticinium, quo multis annis ante prædixerat, funeri eius curando nullum Episcopum vel Abbatẽ adfuturum, sed per Eucrolphum monachum & presbyterum id curatum iri. Talis enim occupatio vicinos Abbates, duos Gandauenses, & vnum Bergensem detinuit, vt quamuis solicite inuitati, & adesse peroptantes, nullo pacto id possent consequi. Vnde est id admiratione dignum, quòd sanctus præsul tanta fuit rerum futurarum prouidentia, tanta sancti spiritùs illustratione præditus, vt haud aliter res euenirent, quàm ipse prædixisset. Celebratis porrò Missarum solennijs, à multis quoq; in pauperes distributis largissimis eleemosynis, quo die S. Arnulphi Metensium Episcopi feriæ celebrantur, eodem in ecclesia beati Petri Apostoli, huius sancti viri corpus apud Aldenburgenses humatum est in eius basilicæ parte Aquilonari. Posteà rogatus Regematus, sancti Bertini monachus, eiusdem epitaphium composuit:

Præclarum & illustre miraculum.
Non nesciunt sancti res nostras.
Aldenburgũ olim ciuitas dictãs vno miliari à Gistella.
S. Arnulphi Epitaphiũ.

Miles in hoc mundo, modò puluis in hoc monumento,
Militiam mundi spreuit amore Dei.
Cuius tutela, qua viuitur absque querela,
Primùm deuotus Suessionis monachus,
Et mox angustæ deuotior incola cellæ,
Et per pauperiem, frigus & esuriem.
Atque per insomnes in fletibus & prece noctes,
Virtutum studijs extulit & meritis.
Abba dein factus & præsul, vtrunque coactus,
Quæ digne subijt, dignius excoluit.
Huc veniens demùm, Domino donante, supremum,
Claudens morte diem, transijt ad requiem.
Transitus eius ei prouenit fine diei,
Quam sequitur celebris, orbe colente, dies:

Quæ

Qua cæli Dominam de mundi valle Mariam.
Intulit aſtricolis cælica turma choris.
Præſulis Arnulphi quo feſta dies celebratur,
Præſulis Arnulphi corpus humo tegitur.

Nota mirã vim puluerꝭ, apud eiꝰ ſepulcrum collecti.

POSTQVAM vir beatus humanis rebus exemptus eſt, multa ad eius exuuias diuinitùs ſunt miracula declarata, multi morbi & languores curati. Nunc verò ab Oriente & Occidente permulti aſſiduè confluunt, & puluerem eius tumulo propinquum colligentes, ad ſuos morbidos eum adſportant, atque indè ſalutare remedium illi celeriter obtinent. In calce libelli mihi meus cudendus eſt apologeticus, vt quorum relatu hæc didicerim, quibúſve vrgentibus hæc ſcribenda ſuſcipere auſus fuerim, omnibus perſpicuum fiat. Primus ex ijs fuit is, quem ſæpè diximus, Euerolphus, in eius ſeruitio perſeuerans: qui cùm præſens res eius certiùs cognouiſſet, mecum Aldenburgi manens ad dies aliquot, cuncta, quæ nouerat, mihi in cera exaranti, ordine enarrauit. Alter Arnulphus, ſancti viri ex ſorore nepos, & primus Abbas Aldenburgenſis, quæ ceris impreſſeram, mihi adiumento fuit, vt ea atramento in chartis conſcriberem. Tertia denique, ſoror eius Adzela, quæ illi fuit familiarior, multa de eo nobis indicauit. LII.

Arnulphus primus Abbas Aldenburgenſis, ordinis S. Benedicti.

An. 944.

CONSTANTINI, COGNOMENTO PORPHYROGENITI, IN CHRISTO ROMANORVM IMPERATORIS, NARRATIO, COLlecta ex Hiſtoriis, De non manufacta Chriſti Dei noſtri Imagine, miſſa ad Abagarum, & ex Edeſſa tranſlata in hanc beatiſſimam vrbium reginam Conſtantinopolim.

Huic narrationi, vt hoc loco in Simeone Metaphraſte annotauit reuerentiſſimus Verona Epiſcopus Aloyſius Lipomanus, minimè dubia fides habenda eſt: tum quòd apud Græcos, vt ex eorum Menæis conſtat, celebratur feſtum exportationis ipſius Imaginis ex Edeſſa ciuitate ad vrbem Conſtantinopolitanam tempore Romani Imperatoris: cuius filij fuere duo, præſens ſcilicet author Conſtantinus, & Romanus: qui etiam, dum pater viueret, appellabantur & ipſi Imperatores: tum quòd & Euagrius in Eccleſiaſtica ſua Hiſtoria, & ſecunda Nicena Synodus, ipſam Euagrij Hiſtoriam & alios ſuper hoc in V. Actione allegando, abundè tractant. Hæc Aloyſius. Videat etiam Lector Adriani I. Pontificis Maximi epiſtolam tertiam, quæ ſcripta ad Carolum Magnum, habetur Tomo tertio Conciliorum poſtremæ editionis, cap. 18.

16. Avg.

ON ſolùm comprehendi non poterat patri coæternum Dei verbum: ſed eius quoque plurima, vel omnia potiùs eius opera teguntur eadem caligine incomprehenſibilitatis: neque ea ſolùm, quæ conſtituit, hoc vniuerſum architectans: ſed ea etiam, quæ, in aſſumpta per œconomiam maſſa noſtri corporis nobiſcum verſatus, fecit per primam illam & vnicam potentiam ſuæ diuinitatis. Vndè oportet omninò eum, qui ſeipſum non ignorat, & quæ ſunt ſupra ipſum, ſe neſcire cognoſcit, non gloriari in immenſum, neq; ſtolidè ingredi per inane, nec contendere ſe omnia ſcire, neq; ignorare, quæ ipſe non comprehendat. De hac igitur expreſſa forma eius, qui fuit Deus & homo, quæ impreſſa fuit ſine pictura ad mirabili eius qui fecit voluntate, in contexta veſte, quæ eam ſuſcepit, & tunc quidem miſſa fuit ad Abagarum ad eius curationem: nunc autem Edeſſa ad hanc vrbium reginam, certo omninò Dei conſilio & prouidentia ad eius ſalutem & cuſtodiam eſt translata, vt ex ijs, quæ ſunt pulchra & honeſta, nihil ei deeſſet, cùm debeat omnes vincere in omnibus: exiſtimo oportere eum, qui eſt pius & iuſtus auditor & ſpectator, ſingulorum quidem hiſtoriam ſingulatim vt ſciat, poſtulare, & antiquæ narrationis velle certam & non dubiam accipere ſententiam: Cauſam autem, quomodò ex gutta humida abſque coloribus & arte picturæ, impreſſa fuit forma vultûs in panno ex lino contexto, & cur quod eſt contextum ex materia, in quam tam facilè cadit interitus, interitum tempore non accepit, & quæcunque alia is, qui res aggreditur naturaliter, ſolet diligenter perſcrutari, relinquere Dei ſapientiæ, ad quam non poteſt accedi: vt qui ſciat, quòd ſi quis accuratè omnia contenderit apprehendere, exturbatus in perfectam ignorationem, & præcipitatus in profundum incõprehenſibilitatis, veniet in periculum, nè in ijs quæ ſunt præcipua, patiatur iacturam, pauca nolens concedere. Quotquot ergò in fide recti, & ardentiore zelo huc conueniſtis, agitè adeſte, & narrabo vobis ea, quæ qua oportuit perſcrutatus examinatione, & non ſine labore verſatus in inquirenda veritate, tam ex ijs, qui hiſtorias conſcripſere, quàm ex ijs, qui illinc ad nos venêre, quæ tanquàm in arcanis dicebant apud eos conſeruari, memoria exactè potui cognoſcere. I.

Imago Chriſti, Edeſſa Conſtantinopolim tranſlata.

Veſtis vultus Dominici non patitur interitum.

Pſal. 71.

CVM Dominus & Deus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus ad genus noſtrum erigendum apud nos verſaretur, erat, vt dicit Propheta, multitudo pacis in terra, & fuerat diſſipatus multorum principatus, & adminiſtratio, cùm tanquàm ab vna zona, Romano Imperio cinctus eſſet vniuerſus orbis terræ, & ſubiectus eſſet vni gubernatori. Ideò erat omnium cum omnibus ſecura congreſſio: neque ſibi videbantur homines terram habitare diuiſam, ſed vt quæ ab vno Domino poſſideretur, & eſſet tota vnius opificis: & collum primo illi ſeruo inclinantes, pacem inter ſe agitabant. Quamobrem qui tunc quoque erat Edeſſæ Toparcha Abagarus, erat Ægypti Præſidi notus & amicus, & alterius ad alterum veniebant vtrinque miniſtri. Quocircà illo quoque tempore, quo Dominus noſter & Deus paternam implens voluntatem, ſalutarem doctrinam proponebat hominibus, & per inſignia miracula, ad fidem in eum habendam conuertebat homines: accidit vt quidã ex miniſtris Abagari, nomine Ananias, in Ægyptum vadens per Palæſtinam, in Chriſtum incideret, & eum procul contemplaretur, verbis ab errore attrahentem multitudinem, & quæ omnem ſuperabant opinionem, facientem miracula. Poſtquàm ergò iter ſuum confeciſſet in Ægyptũ, & ijs, quæ mandata fuerant, tractatis rediret, cùm recordaretur dominum ſuũ diuturno articulari morbo tyrannicè vexari, & nigra lepra conſumi, & duplicem calamitatem, vel multiplicem potiùs morbum ſentire, quòd & articulorum affligeretur doloribus, & lepræ malis cruciaretur, (aderat autem pudor quoque deformitatis, propter quam ab hominibus non erat adſpectabilis: & neque ſolummodò erat ferè ſemper in lecto, ſed amicos etiam, qui veniebant ad eum adſpiciendum, præ pudore celabat) propterea hæc laborauit ſcire diligentiùs, vt poſſet certè renunciare domino ſuo, quò ille quoque fortè per eum ſanitatem conſequeretur. Inuenit ergo rurſus Dominum in eiſdem locis mortuos excitantem, cæcis viſum donantem, claudos ad ingrediendum integros efficientem, ſanóſque & firmos reddentem omnes, qui aliqua laborabant infirmitate. II.

Abagarus toparcha.

Nigra iſle pra labo rat.

POSTQVAM ergò perſuaſum habuit, & apertè cognouit hæc fieri à Domino, ea Abagaro reuerſus ſignificauit: & pluribus ea, quæ viderat & audierat, edocuit. Quamobrẽ vt qui rem in tranſitu comparaſſet maiorem, quàm quæ ei commiſſa fuerat, & vt qui bona afferret nuncia, benigniſſimè fuit exceptus, & habitus fuit vnus ex maximè beneuolis. Et quoniam qui alicuius rei deſiderio tenetur, tanquàm rapinam exiſtimat, ſi quod promiſſum fuerit, differatur, te, quæ narratur, & ſpe ipſa hominem excitante: vehementiq; ſtudio incitatur ad venandum id, quod ſignificatum fue- III.

Narrat Ananias ſeruus Abagaro miracula Chriſti.

tum fuerit:idcirco Abagarus est excitatus, vt literis eum accerseret, qui talia dicebatur posse curare. Et protinus scripsit ad Dominum eam, quæ vbiq; circumfertur, epistolam: Abagarus Toparcha Edessæ, Iesu Saluatori, qui bonus exortus est medicus in ciuitate Hierosolymorum, salutem. Auditione accepi de te, & de tuis curationibus, vt quæ à te fiant sine medicamentis & herbis:&, vt fertur, cæcos facis videre, claudos ambulare, leprosos mundas, immundos spiritus & dæmones expellis, & eos curas, qui diuturno fuêre morbo vexati, & mortuos excitas. Cum hæc autem omnia de te audiuissem, duorum alterum mihi venit in mentem vt cogitarem, vel te esse Deum, & cum è cælo descenderis, hæc facere: vel te esse filium Dei. Propterea ergo ad te scribens rogaui, ne graueris ad me venire, & morbum, quo laboro, curare. Etenim audio Iudæos aduersus te murmurare, & velle tibi malefacere. Est autem mihi ciuitas minima, & honesta, quę vtrisq; nobis sufficiet, vt in pace in ea habitemus. Quoniam ergo Ananias & suæ in dominum beneuolentiæ aperta præbuerat indicia, & viam rectè sciebat, & pingendi artem callebat, per eum ad Iesum talem misit epistolam, mandans ei, vt si literis Christo persuadere non posset, vt ad ipsum veniret, eius quidem certe formæ similitudinem accurate descriptam ad eum afferret, vt in vmbra saltem discerneret, non solum per auditum, sed etiam per visum, qualis sit hic magnorum opifex miraculorum. *Abagari ad Christum Epistola. Vide Baronium anno 31. § 17. & seqq.*

IV. Cvm autem qui missus fuerat, peruenisset in Iudæam, inuenit Christum sub dio disserentem cum populo, qui confluxerat, & prodigiose facientem insignia miracula. Cum vero propter multitudinem eorum, qui propter diuersa, quibus opus habebant, venerant, non posset Ananias Iesu appropinquare, in quandam petram, quę parum eminebat à terra, non procul à loco, in quo Iesus versabatur, ascendit & assedit. Et cum ei fuit manifestus Iesus, quem populus abscondebat, cæterosq; supereminuit, statim in illum quidem oculos, in chartam autem manum defigebat, & eius qui cernebatur, describebat similitudinem. Hæc autem cognouit Iesus spiritu, & cum Thomā accersiuisset: Vade, inquit, in illum locum, & hominem, qui sedet supra petram, & meam formam describit, adduc ad me, afferentem etiam, quam habet ad me epistolam, vt id impleam, quod præcepit is, qui misit. Vadens ergo Thomas, & agnoscens Ananiam ex eo, quod audierat quid cum esset inuenturus facientem, duxit ad Iesum. Priusquam autem ab eo acciperet epistolam, dixit ei Christus causam cur ad se venisset, & quid contineret epistola. Deinde cum eam accepisset, & perlegisset, alteram epistolam rescripsit ad Abagarum his verbis: Beatus es, ô Abagare, qui in me credidisti, cum me, nō videris. De me enim scriptum est, q; qui me viderunt, in me non credunt: & qui non vident, ipsi credent & viuent: Quod autem ad me scripsisti, vt ad te veniam, oportet me hic omnia implere, propter quæ huc sum missus. Et postquā impleuero, assumi ad eum, qui misit me, patrem. Postquam autem fuero assumptus, mittam ad te vnum ex meis discipulis, qui tuum morbum curabit, & vitam æternam & pacem tibi præbebit: & tuæ ciuitati cauebit, vt nullus eam possit superare inimicus. *Vult Ananias depingere Christi effigiē sed impeditur.* *Christi Epistola ad Abagarum.*

V. Cvm Ananiæ Christus eam tradidisset epistolam, quoniam videbat eum solicitum, vt alterum domini sui exequeretur mandatum, nempe vt ad eum deferret illius formæ similitudinem, cum aqua faciem abluisset, deinde humorem, qui ex ea descendebat, in dato ei mantili abstersisset, diuinè prouidit, & supra rationem, vt eius figura in eo inprimeretur, & cum eam tradidisset Ananiæ, iussit reddi Abagaro, vt & eius solaretur desiderium & morbum reprimeret. Postquam ergo cum his reuertens Ananias, peruenit ad ciuitatem Hierapolitanorum, quæ Saracenorum quidem voce dicitur Membich, Syrorum autem Mabue, cumq; extra eam ciuitatem diuertisset adolescens, in cumulo tegularum, qui illic iacebat, factum illum pannum occultauit. Circa mediam vero noctem visus est ignis plurimus illum locum in orbem circundare, adeo vt intra ciuitatem viderentur omnia circumcirca ardere, & de se iam timentes, exirent, vt inquirerent de eo, quod videbatur, incendio. Illic autem inuenium comprehenderunt adolescentem, vt qui hoc admisisset facinus, & de re eum sunt sciscitati, & quisnam ipse esset, & quo iret, & vnde veniret, sunt percontati. *Christus suam imaginem impressit mantili.*

VI. Cvm vero dubius animi esset adolescens propter alienam criminationem, tunc declarauit, vndenam esset, & vnde veniret, & quid afferret: & significauit se deposuisse in tegulis id, quod afferebat, vnde etiam visa est flamma accendi. Statim autem volentes illi scire veritatem eorum, quæ dicebantur, cum locum essent perscrutati, inuenerunt non solum id, quod ab adolescente Anania illic erat repositum, sed etiam in vna, quæ prope erat, tegula, diuinam aliam expressam effigiem, admirabiliter & supra quam posset consequi intelligentia, cum quę descripta non fuerat forma, in testa ex contexta tela descripta fuisset. Quod cum vidissent, pleni stupore & admiratione, propterea quod ardens ignis nusquam esset inuentus, sed ex claritate, quæ erat in forma, flamma visa esset emitti, tegulam quidem, quæ in se diuinam expressam habebat effigiem, apud se detinuerunt, tanquam aliquem sacrum & preciosum thesaurum: vt qui ex eo quod viderant, coniecissent diuinam, quæ in ea erat, operationem primum autem exemplar & eius ministrum veritate retinere, miserunt ad Abagarum. Et nunc conseruatur, & in honore habetur apud eius oppidi habitatores. forma quæ est in tegula, non descriptæ formæ non descripta, & non manufactæ non manufacta. Ananias autem cum confecisset iter sibi propositum, aperuit domino ea, quæ interim facta sunt, ei etiam redditis salutaribus, quæ afferebat, symbolis. *In tegula miro modo Christi imago expressa cernitur.*

VII. Et hoc quidem est, quod dicitur à pluribus, quod neque remotum est à probabilitate, neque bonis eget testibus. Cæterum hoc quoque exponam, ne quis suspicetur, me, dum ego id ignorarem, tenuisse alterum. Neque omnino est mirum, in tanto tempore sæpè errare historiam. Nam in eo, quod est hac in re præcipuum, omnes consentiunt, & confitentur ex facie Dominica admirabiliter in linteo fuisse formam expressam: in nonnulla autem rei circumstantia, seu in tempore differunt, quod quidem nihil lædit veritatem, seu prius factum sit, seu posterius. Sic autem habet alterum quoque, quod dicitur: Cum, inquiunt, esset Christus iturus ad salutarem passionem, quando humanam ostendens imbecillitatem, visus est animo anxius, & orans, quo tempore eius quoque sudorem tanquam guttas sanguinis distillasse significat Euangelium, tunc dicunt eum, cum accepisset à quodam ex discipulis hoc, quod nunc videtur, frustum lintei, stillantes imbres in eo abstersisse, & statim fuisse expressam hanc, quæ videtur, diuinæ illius formæ effigiem. Quod cum apud Thomam deposuisset, postquam ascendit in cælos, per Thaddæum iussit mitti ad Abagarum, implens id, quod erat ei literis pollicitus. Postquam ergo assumptus esset in cælos Dominus noster Iesus Christus, dans Thomas Thaddæo non manu descriptam Domini nostri faciei effigiem, misit ad Abagarum. *Luc. 22.*

VIII. Cvm ergo Thaddæus peruenisset Edessam, mansit primum apud quendam, qui illic erat, Iudæum, cui nomen erat Tobias. Et ante sermones ex factis volens Christi discipulus seipsum notum reddere Abagaro, eos, qui erant ægroti illius ciuitatis, curauit sola Christi inuocatione. Quamobrem cum fama cito peruasisset, (quod quidem solet euenire in iis, quæ sunt einsmodi: Res enim, quæ sunt admirabiles & præter opinionem, multos habent, qui eas renuncient) peruenit etiam ad Abagarum, per quendam ex eius proceribus, qui vocabatur Abdu, illic scilicet esse Christi Apostolum. Cum itaque statim apud se cogitasset ex ea spe, quæ in ipso habitabat, hunc illum esse, quem Iesus literis suis pollicitus est se ad eum missurum: & cum de Thaddæo ipso didicisset perfectius, iussit, vt ad se adduceretur. Veniens ergo Tobias, significauit hæc Apostolo. Ille vero cum dixisset se in virtute ad *Thaddæus venit ad Abagarum, Anno 45.* *Vocat ad se Apostolum Abgarus.*

O eum

Lux ex vultu Apostoli exiliebat propter Christi Effigiem.

Matth 17.

Imaginis contactu lepra curatur.

Credit in Christum Abagarus.

eum esse missum, deinceps venit ad Abagarum. Cum autem esset ante conspectum eius apparitutus, in sua fronte, tanquam in columna, appensa ea Domini Iesu, quam diximus, similitudine, sic ingressus est ad Abagarum. Is vero cum ipsum procul vidisset venientē, visus est videre lucem maiorem, quam vt eam ferre posset adspectus, radiosque emittentem, quæ ex eius vultu exiliebat. Prodibat autem ab effigie, quæ erat ei imposita. Quamobrem insigni luminis splendore obstupefactus, & veluti eorum, quæ sibi acciderant, oblitus, & diuturnæ membrorum paralysis, è lecto exiliit, & resoluta membra coegit ei currere obuiam. Eiq; idem accidit, sed alio modo, quod iis, qui in monte Thabor resplendentē formā Domini viderant. Cum ergò ab Apostolo eam accepisset effigiem, & capiti, labris & oculis eā imposuisset, & nec alias quidē partes corporis eo cōtactu priuâsset, ilico cognouit omnia mēbra mirandum in modum roborati, vt quæ mutationem in melius susciperēt, lepramq; expurgaram, & fugientem, etiamsi in fronte eius aliquæ adhuc paruæ restarent reliquiæ. Cum autem verbum veritatis ab Apostolo didicisset apertius, & de Christi, quæ opinionem superant, miraculis, diuinisque passionibus, & sepultura, & resurrectione à mortuis, & assumptionem in cœlos perfectè audîsset, & confessus fuisset Christum verum esse Deum, eum rogauit de forma in linteo impressa, quandoquidem propius adstans, cognouit eam non consistere per colores materiales: & stupebat eam, quæ in ipsa erat, virtutem, quæ fecit, vt admirabiliter è lecto surgeret, & connumeraretur inter sanos. Adhæc Thadæus declarauit tempus angoris animi, & eam, quæ ex sudore sine colore facta est, transformationem, & vt ad ipsum veniret, iussu Domini, & alia quæcunque præcedens narrauit historia.

Rogat baptizari.

Abagarus cum multis baptizatur.

Antiquissimus imaginum vsus & cultus.

POSTQVAM ergò & ex his, & ex impositione manuum Thadæi in nomine Iesu Christi ea, quæ dolorem afferebant, recesserunt, & quæ erāt dissoluta, quodammodo cōstringebantur, & deformitas dispergebatur, & omnia redibant ad sanitatem: Abagarus in maximam omni ex parte adductus admirationem. Reuera, inquit, verus es & germanus Iesu filij Dei discipulus, qui curabat sine medicamentis & herbis: Et ego tanta in eum sum deuinctus charitate & fide, vt nisi ego vererer summam Romanorum potentiam, qui non permittunt iis, qui sunt subiecti eorum imperio, contra se inuicem arma capere, fortiter aduersus Iudæos, qui crucifixerunt Dominum, arma mouissem, & eos subegissem. Nunc autem quoniam didici eius passionem fuisse voluntariam, & persuasum habeo, quòd nisi voluisset, ingrati in eum nullam habuissent potestatem, nihil quæro amplius. Rogo autem, vt diuinum quoque consequer baptismum, & cum tota domo Domino Christo reddar familiaris. Cum itaque multa prius effecisset miracula Domini Apostolus, & omnes curâsset à morbis suis, inter quos is erat etiam, qui primus de eo famam retulit ad barbarum, quem liberauit à podagra, adduxit Abagarum ad diuinam piscinam: & cum in eo ea fecisset, quæ sunt de more, baptizauit eum, & vxorem, & filios, & omnes, qui erant in eius domo. Et egressus est ex diuina hac aqua expiationis totus mundus & sanus, repentè deletis iis quoque paruis lepræ reliquiis, quæ erant in eius fronte. Hinc factum est, vt omnibus modis colens & adorans hanc formæ Domini effigiem, hoc quoque aliis adiecerit Toparcha. X.

Christi imago absconditur, ne ab impio rege destruatur.

A veteribus Edessæ habitatoribus imago cuiusdam Dei insignis ex diis gentilium, posita erat ante portam publicam ciuitatis, quam necesse erat adorare omnem, qui volebat ingredi ciuitatem, & quasdam preces reddere constitutas, & sic intrare vrbis vias & vicos. Hanc ergò cùm tunc diruisset Abagarus, & omnino deleuisset, in eo loco, vbi ea erat posita, hanc non manu factam Domini nostri Iesu Christi imaginem, cum in tabula conglutinasset, & hoc, quod nunc videtur, orâsset, posuit, hæc verba in auro inscribens: Christe Deus, qui in te sperat, à spe non excidit. Et statuit, vt quicunque per illam portam erat transiturus, pro illa veteri inutili columna, cum quem par erat cultum, & honorem qui debetur, & adorationē tribueret longe admirabili & miraculorū effectrici Christi imagini, & sic ingrederetur ciuitatem Edessæ. Itaque conseruatum est hoc huius viri pietatis expressum monimentum, & Deo dedicatum donarium, donec in hoc vitæ incolatu mansit Abagarus, & eius filius, qui regni simul & pietatis paternæ fuit successor. Cæterum eorum filius & inops, fuit quidem successor paterni & auiti imperij: non fuit autem hæres etiam pietatis: sed in pietatem calcibus, vt ita dicam, insultauit, & ad dæmones & idola transfugit. Quamobrem dæmones quoque veluti remunerans, voluit, quoniam eius auus idolicam illam deleuit imaginem, eandem afferre condemnationem Domini imagini. Sed quod captabat, minime est assecutus vir fraudulentus. Nam cum hoc præsciuisset loci Episcopus, ea, qua ipsi licuit, vsus est prouidentia. Et quoniam locus, in quo sita erat imago, seruabat figuram hæmisphærij, speciem cylindri referentis, accensa ante imaginem lucerna, & imposita tegula, cum calce & coctis lateribus obstruxisset loci ambitum, redegit murum in planam superficiem. Cum igitur non videretur diuina forma, destitit ille impius à conatu. Ideo autem, vt arbitror, statutum est à sacerdote, vt ante imaginem poneretur regula, ne aliqua putrefactio, quæ fit ex situ ædificij, & ex humore calcis, inesset in linteo imaginis receptaculo, & ex diuturnitate temporis aliquid damni acciperet. XI.

Chosroe obsidet Edessam. circa ann. 616.

Periclitatur ciuitas ex obsidione.

Visio offertur Eulalio Episcopo de Christi effigie.

FLVXIT itaque interim multum temporis, & ex hominum effluxit memoria sacræ huius imaginis in columna erectio, ac eiusdem absconsio. Postquam autem suo tempore Chosroë Rex Persarum, Asiæ ciuitates diripiens, venit etiam Edessam, & ante eam castrametatus, omnem mouit machinam, & omne comparauit instrumentum aptum ad oppugnandam ciuitatem, fabricatus est namque omnia, quæ pertinent ad emittenda tela, conquassandos muros, & confringendas portas) in tantum periculum adducti Edesseni, ipsi quoque excogitabant, quæ poterant, ad sui defensionem. Miserunt autem legatos quoq; ad petendum auxilium à ducibus Romani exercitus. Ilion verò, qui tunc præerat Romanis copiis, & per se vexabatur ab hostibus, non poterat Edessenis mittere auxilium: Literis autem addebat animum, epistolam Domini reuocans in memoriam, & veram, quæ est in ipsa prolata, sententiam, per quā dicitur & creditur, fore vt conseruetur non direpta ciuitas. Persæ aūt cum aperta inuasione occultas quoque moliebantur insidias. Et cum procul cœpissent fodere, cogitabant per cuniculos ingredi ciuitatem. Cum verò perinde ac quidam vrinatores sub terra essent intra muros, ex tali causa cōtingit, vt manifestæ fierent insidiæ iis, qui erant intra vrbē. In illa enim vrbis parte habitabat faber æris intra muros, cuius vasa ænea in domo sublimia sonitum ediderunt, Persis sub terra pulsantibus, & puluerē effodientibus. Cum ergo plane essent inopes consilij, & essent ad extremam redacti desperationem Edesseni ciues, ad Deum confugiunt, & cum dolore cordis & lachrymis ipsum exquirunt. Noctu autem apparet Episcopo (Erat verò is Eulalius) mulier quædam honesta & moderata, præstantior, quam vt homo esset, ei consulens, vt Christi nō manufactam acciperet imaginem, & cum ea faceret supplicationem: foreque dixit, vt Dominus omnino sua ostendat miracula. Episcopus autem dicebat se omnino ignorare, an sit apud ipsos, an apud alios ea imago. Tunc dicit ei, quę in muliebri apparebat habitu: Supra portam ciuitatis, in hoc loco, hoc modo absconsa fuit hæc imago. XII.

Vide admirabiles effectus huius venerandæ imaginis.

MANE ergo Episcopus euidenti visione fretus, ad locum veniens cum precibus, & perscrutans, inuenit hanc diuinam integram & incorruptam imaginem, & lucernam, quæ tot annis non fuerat extincta: & in tegula ante lucernam imposita ad eius custodiam, aliam expressam similitudinem similitudinis, quæ in hodiernum diem conseruatur Edessæ. Cum ergo sumpsisset in manus hanc diuinam Christi, qui est Deus & homo, effigiem, meliori spe concepta, venit ad eum locum, in quo Persę fodientes, ex æris sonitu deprehensi fuerant. Et cum cœpissent ciues fodere intrinsecus, vbi sibi inuicem appropinquârunt, ex illa lucerna oleū instillantes in ignem, qui fuerat eis pa- XIII.

ratus

ratus aduersus inimicos, & immisissent contra Persas, qui erant in cuniculo, omnes perdiderunt. Et cum hinc liberati essent ab insidiis, eadem vsi sunt experientia aduersus machinas, quæ erant extra muros, & eas repente combusserunt, & multos consumpserunt ex iis, qui erant in eis, hostibus. Iam autem effecti fidentiores, lapides quoque è muris emiserunt, à quibus ducem quendam exercitus hostium contigit interimi, & alios multos cum eo. Nec id solum, sed etiam ea, quæ extrinsecus à Persis accensa fuit, pyra aduersus eos, qui erant intus, quam olearum & multarum aliarum, quas immiserant, arborum alebat infinita materia, effecit diuinæ imaginis auxilio ferentis virtus, vt contra ipsos esset, qui accenderant. Postquam enim ex alto Eulalius eam è muro suis explicasset manibus & obiret ciuitatem, repente cum peruenit ad hunc locum, ventus vehemens excitatus, aduersus eos, qui hunc rogum accendebant, flammam conuertit: quæ eos persecuta fuit & exussit, sicut olim Chaldæos.

Magna vis sacræ imaginis. *Dan. 3.*

XIII. NON sunt hæc miracula nullis approbata testibus, aut oratione composita ad aures oblectandas, aut à nobis conficta deceptio: sed tres simul Patriarchæ, Iob Alexandrinus, Christophorus Antiochenus, & Basilius Hierosolymitanus hæc scripserunt, & hæc ita se habere significarunt Theophilo Imperatori, qui sacras imagines iniuria affecerat: quando multis ostendentes, quam sint sacræ & venerandæ imagines, de hoc quoque tractarunt. Licet autem ei, qui velit, ipsam prolixam legere epistolam; & id discere. Sed Euagrij quoq; Ecclesiasticam si quis diligenter legerit historiam, sciet omnino, quænam de hac sacra imagine narret in quarto libro. Scribit enim quod cum aliis de causis Chosroë, tum ob eam potissimum rationem exercitum duxerit, vt aperte ostenderet esse falsum, quod à Christianis de Edessa iactabatur ciuitate, eam non posse expugnari ac diripi. Qui cum magnam lignorum struem & pene infinitam, breui multa manu militum coëgisset, & ea circumcirca fixisset aduersus muros ciuitatis: deinde terram in medium eorum iniecisset, & alium murum ei exaduerso ædificasset, fuit altior muris Edessæ. Et sic ex superioribus locis, & supra modum dexteris, erat mox tela emissurus aduersus eos, qui pericula adibant pro ciuitatis defensione. Quod quidem cum viderent Edesseni, aperte veluti montem excitari aduersus mœnia, per quem tanquam ex plano, credebant hostes esse ingressuros ciuitatem, etsi plane essent perplexi, & nescirent quid agerent, machinantes tamen ipsi quoque, quæ poterant, aggrediebantur ducere fossam ante murum illum recenter factum, vt si possent attingere vallos, qui erant ante aggerem, terram in fossam attraherent, & sic magnus ille murus, tanquam somnio effictus, cito pessundaretur & difflueret. Postquam autem absoluta quidem esset fossa, ignem vero in ligna immittentes, à scopo aberrarent, nec posset ignis, propterea quod terra esset constipata, & ligna adhuc viridia, aliquid apprehendere, cum hanc sacram Imaginem in illam recenter ductam fossam misissent, & ex ea aquam sanctificassent, eaque rogum & ligna adspersissent, effecerunt, vt ignis esset efficax. Et fidei eorum, qui hæc fecerunt, opem ferente diuina virtute, facta est aqua igni tanquam oleum, & accendit flammam, & consumpsit quicquid apprehendit. Tunc ergo rex Persarum desperans fore vt vrbs caperetur, cum didicisset vndenam haberent auxilium, processit ad ineundam cum eis conuentionē: & percusso fœdere pacis, reuersus est in suam regionem.

Videat lector 2. Nicenæ Synodi actionem 5. *Init pacem Rex Persarum cum Edessenis.*

XIV. ERAT autem ipse quoq; haud ita longo post tempore beneficium assecuturus ab hac sacra imagine, quæ hostes eius beneficio affecerat, & suos de medio sustulerat. Eius enim filia, quam dæmoniacus inuaserat spiritus, & excesserat à statu, qui est secundum naturam, assidue clamabat ab eo vexata: Nisi veniret Edessa imago non manu facta, id, quod in ea habitat non esse egressurum. Quod cum Rex audisset, & quæ in obsidione euenerāt, considerasset, (neq; enim eum latuit, quæ repente extitit virtus admirabilis, & audacia Edessenorum) scribit statim ad Præsidem ciuitatis, & ad Metropolitanum Eulalium, & ad commune ciuitatis, vt statim ad eum mitteretur diuina & maximæ virtutis effigies: adiiciens etiam causam, nempe filiæ calamitatem, & omnino rogans & instans, ne frustraretur petitione. Illi autem Persicos mores suspectos habentes, & timentes, ne Rex persarum vellet eorum vires dolo surripere, & cauentes, nè eam, in cuius erant tutela, & quæ eos beneficio afficiebat, perderent, neceo prætextu initam pacem soluerent, capiunt consilium prudens & eis vtile. Cum itaque omnino æqualem, &, quoad eius fieri potuit, similem non depictæ depictam effinxissent imaginem, mittunt ad eum, qui petierat. Postquam autem fuerunt intra fines Persidis, qui afferebant imaginem, statim per filiam Regis exclamauit dæmon, se statim exiturum, & mutaturum esse habitationē propter eius, qui venit, potentiam, si modo reuertatur, quæ accersita fuit, imago, & non appropinquet regiæ, neque ciuitati Persarum. Quod à Rege magnopere contendebat, & ab eo supplex petebat. Cum Rex autem esset pollicitus, egresso è puella dæmone, & Regis filia sanitati restituta, Chosroë, siue implere volens dæmonis petitionem, & confirmare quod erat pollicitus, siue eius qui veniebat, extimescens potentiam propter malos & scelestos suos mores, misit qui iuberent, vt hæc imago reuerteretur in suam ciuitatem, è qua exierat, adiectis à se missis donis ad eos, qui eā miserant. Erant ergo apud Edessenos hæ preciosæ opes, thesaurus, qui non potest exinaniri, imago illa primaria, & nō depicta, quæ semper ab eis honorabatur, & eos vicissim custodiebat.

Chosroe rex Persarum petit sibi mitti Saluatoris imaginem. *Ecce mirā imaginis vim.*

XV. POSTQVAM autem ad hanc vrbium reginam vndique confluxerunt, quæ sunt optima & pulcherrima, eratque Dei voluntas, hanc quoque sacram imaginem hic recondi cum aliis thesauris: Romanus qui erat Romanorum dominus imperij, studium adhibet, vt per ipsum ciuitatum regina hanc consequatur. Diuersis vero temporibus mittēs Edessam, petebat, vt ea cum Epistola, quam Dominus sua manu scripserat, ad eum mitteretur; & promittebat, se contra eis daturum in permutatione Saracenos, numero ducentos, & argenti signati duodecim millia. Edesseni autem dicebant sibi non conducere, suæ ciuitatis custodem & conseruatricem argento & hominibus mortalibus permutare. Cum autem ille sæpe petendo instaret, illi vero sæpe preces reiicerent, tandem sexies millesimo quadringentesimo quinquagesimosecundo anno ab origine mundi, misit * Aineras Edessenus, rogans vt, scripta cautione per auream sigillum, quod haberet firmitatem, fide vberet Imperator, non esse Romanorum exercitus hostiliter inuasuros quatuor ciuitates: dico autem Rhoam, quam vox barbara vocat Edessam, *Charam, Sarotze & Samosata; neque ex eorum agris prædas esse acturos aut eos, qui in illis habitant, redacturos in captiuitatem; tradēdos autem esse sibi ducentos Saracenos ex eorum bullibus cum ea, quæ prius fuit promissa, quantitate pecuniæ. Quod si faceret, fore se ad eum esse missurum illam, quæ quærebatur, imaginem & Christi epistolam. Imperator vero, eius boni desiderio concedens omnia, quæ fuerant proposita, cum dedisset ea, quæ petebantur, mittit Abramium Deo charum Samosati Episcopum, qui illo tempore hic agebat, ad diuinam illam suscipiendam Imaginem, & Christi Dei nostri Epistolam. Aduertens autem & qui misit, & qui erat minister, ne in ea tradenda callide deciperetur, & pro non descripta & vera, traderetur ea, quæ tunc fuit descripta propter Persicum casum, has ambas cum alia, quæ celebratur in Ecclesia Nestorianorum, quæ ipsa quoq;, vt est verisimile, sumpta fuerat ex prima, quæ sitas accepit ad fidem faciendam. Quæ rursus sunt redditæ, retenta sola principali & vera. Sed hoc quidem postea.

Romanus, Imperator Romanorum effert Edessenis multa pro Christi effigie. **Amiras.* **Charran.*

XVI. TVNC autem excitabatur magnus tumultus à fidelibus, qui erant Edessæ, vt qui non sinerent à se auferri, quæ erant preciosissima, & propugnacula eius, quæ ipsos tulerat, ciuitatis: donec præfectus Saracenorum, aliis quidem persuasis, aliis vero coactis, aliis vero etiam minis mortis territis, effecit, vt ea traderetur. Cum autem tonitrua &, fulgura cum pluuia vehementissima, diuina prouidentia subito erupissent, dum Edessa esset exitura Imago, & Christi Epistola, rursus mouebantur ij, qui ea prius retinebant, & affirmabant Deum iis, quæ fiebant, significare, diuina voluntate non fieri rerum sanctissimarum ex eo loco translationem. Sed cum præfectus Saracenorum, penes quem erat vniuersa

Vide priscorum Christianorum deuotionē erga sacras imagines. *Diuersis excitant tu-*

Multi Edesseni in trāslatione S. Imaginis.

vniuersa potestas, statueret standum esse conuentis, & implendum esse promissum, egreditur è ciuitate effigies preciosissima, & epistula à Deo scripta, & huc afferebatur. Et vitam quidem conficientes ij, qui ea ferebant, peruenerant ad Euphratem: & rursus tumultus excitatur nullo priorū minor, Edessenis dicentibus, quod nisi diuinitus ostensum fuerit signum aliquod, nullo modo dimitterent id, quo continetur eorum securitas. Datur ergo eis signum, cum essent infideles, & tentarent. Nauis enim, cum qua erat eis propositum transmittere Euphratem, cum adhuc esset in portu in partibus Mesopotamiæ, vbi eam solum ingressi sunt Episcopi, diuinam Imaginem afferentes & Epistolam, cum seditiosi tempestate adhuc retinerentur, repente sine remigibus, sine eo, qui gubernaret aut traheret, appulit in terram, quæ erat ex aduerso, gubernata sola diuina voluntate. Quod quidem omnes, qui conuenerant, stupore impleuit & admiratione, & persuasit, vt non inuiti concederent emissionem. Hinc perueniunt Samosata ministri eorum, quæ ferebantur. Erant autem Samosatorum & Edessæ Pontifex, & eius primus presbyter. & alij quidam religiosi Christiani, cum quibus vna erat etiam minister * Ameræ, qui Romam reuertebatur. Hic cum aliquot dies essent morati, multis illic factis miraculis, rursus iter sunt ingressi. Et rursus in via innumerabilia fiebant miracula à sacra Imagine & Christi Epistola. Cæci enim, ex improuiso adspiciebant: & claudi reddebantur sani & membris integri, saltabant, qui longo tempore in lecto decubuerāt: & sani fiebant, quibus erant manus aridæ: & (vt semel dicam) fugabatur omnis morbus & infirmitas: & qui sani erant, Deum glorificabant, & laudabant eius admirabilia.

Nota mira culum.

*Amira.

Innumera miracula Imaginis & Epistolæ Christi

Cvm autem multum iam viæ confecissent, veniunt etiam ad sanctissimæ Deiparæ monasterium, quod vocatur Eusebij monasterium: quod quidem est in loco, qui dicitur Optimatum. In templo vero huius monasterij, quo par fuit honore reponitur capsa, quæ miraculorum effectricem tegebat imaginem: & multi, qui accesserunt pura & syncera affectione, curati sunt à suis morbis. Quo etiam venit quidam vexatus à dæmone: quo tanquam instrumento vtens malus spiritus, & multa per ipsum eloquens, quæ pertinebant ad laudem Imaginis & Epistolæ, (Nam olim quoque, Nonnus quis sis sanctus Israël, dicebant, qui erant earundem cum illo partium) tandem hæc quoque est quasi vaticinatus: Accipe, dicens, ô Constantinopolis gloriam & lætitiam, & tu Constantine Porphyrogenite tuum imperium. His dictis, fuit homo curatus. & statim liberatus à vexatione dæmonis. Horum autem verborum fuêre multi testes. Nam cum Imperator misisset obuiam ei, quod desiderabat, magistratus & primos totius senatus: & multi ex satellitibus simul cum eis exiuissent, accidit vt magistri & patricij cum inferioribus ordinibus ea audirent, & de ipsis ferrent testimonium. Et quoniam quæ dicta fuerant, ei o euenerunt, iure est dubitandum, vndenam præscientia accesserit ad dæmonem, Non enim creduntur eam ex se habere, cum à diuina gloria exciderint, & pro luce dicti fuerint tenebræ. Sed clarum est, quod quomodo diuina virtus vsa est Balaamo, ministro eius, quæ tunc fuit, prædictionis, & alias aliis sæpe ea re indignis, sapienti quodam & solerti consilio: ita nunc quoque virtus, quæ erat in diuina effigie, vsa est dæmone. Et ideo per eum præsignificauit, quæ mox erant euentura. Sed cum hoc quidem sic euenisset, eius meminisse interim non fuit fortasse alienum. Pergemus autem ad ea, quæ sequuntur, narranda. XVII.

Marc. 1. Luc. 4. Vaticinium obsessi à dæmone.

Num. 23. & 24.

Decimoqvinto mensis Augusti, Imperatoribus de more festum celebrantibus semper virginis & Dei matris Mariæ in venerabili templo, quod est in Blachernis, circa crepusculum illuc peruenerunt ministri harum rerum preciosarum. Et reposita est in superiore oratorio diuini huius templi arca, quæ intus habebat Imaginem & Epistolā. Quo venientes Imperatores, eam extra reuerenter adorauerunt. Deinde cum honorifice magno comitatu & multis lampadibus ad regiam eam portassent triremem, cum ea venerunt in regiam: & in templo, quod illic est, & nominatur Pharos, propterea fortasse, quòd, sicut vestis splendida, id sit egregie ornatum, eam reposuerunt, die sequenti, qui erat mensis sextus decimus, pie & reuerenter salutantes eam rursus, & adorantes. Illinc sacerdotes, & iuuenes Imperatores (senex enim domi manserat propter corporis infirmitatem) cum psalmis & hymnis & copioso lumine, per descensum ad mare, ea in triremi regia rursus imposita, prope vrbem remigantes, vt quodammodo vrbem conseruaret per ipsum in mari ingressum, appulerunt extra murum ciuitatis, qui est ad Occidentem. Quo in loco egressi è naue, pedibus ingredientes Imperatores, & totus senatus, & sacrorum Antistes cum tota Ecclesiæ congregatione, eo quo par fuit comitatu prosecuti, tanquam aliam arcam, vel potius supra eam, vas deducebant, quod illa sanctissima & preciosa custodiebat: Et cum qui erant extra muros transmisissent vsq; ad portam auream, deinde ingressi ciuitatem cum psalmodiis, & hymnis sublimibus, & canticis spiritalibus, & infinito lumine lampadum publicam celebrantes deductionem, iter faciebant per mediam ciuitatem, sanctificationis & roboris per hoc esse participem ciuitatem credentes, illæsamq; & inexpugnabilem esse in æternum conseruandam. XVIII.

Festum Assumptionis sanctissimæ Mariæ Virginis.

Diuina imago Cōstātinopolim defertur in templum Pharos.

Obserua quam honorifice Saluatoris Imago habeatur.

Ociosa autem turba concurrente ad spectaculum, homo quidam paraliticus & imbecillus, & qui iam longo tempore suis innitebatur famulis, surrexit, vt videret diuinam imaginem transeuntem, qui simulatque eam adspexit, præter opinionem sanus effectus, cum cognouisset esse confirmatas & corroboratas bases suorum pedum, accurrit ambulans ipsis pedibus, & exosculatus est capsam imaginis, & Deum magnificauit, narrans quod in se factum fuerat miraculum. Quem cum vidissent omnes, qui simul aderant, & verba eius audiuissent, emiserūt gloriam Deo vniuersorum, qui semper facit admirabilia. Tam multæ autem lachrymæ præ gaudio sunt profusæ, & tam multæ ad Deum preces & gratiarum actiones factæ sunt ab vniuersa ciuitate, diuina Imagine & veneranda Epistola transeunte per mediam ciuitatē, vt verbis explicari nequeant, vtpote quod quæ vidit oculus, non possit consequi oratio. Res enim, quæ sunt excellentes, pulchrius est videre, quam audire: solentque talia relinquere à tergo orationem. Cum ergo ad forū, quod est ante Augustium, venissent duces huius celebritatis, & à via recta parum declinassent ad sinistram, veniunt ad clarissimum templum sanctæ Sophiæ: & intra adytorum propitiatorium reponunt preciosam Imaginem & Epistolam. Cum hic autem adorasset tota Ecclesiæ congregatio, & vt par est, honorasset, illinc rursus egressi sunt cum sancto onere, qui peragebant processionem: & cum venissent in regiam, in atrio, quod cognominatur Trichon, super thronum imperatorium, in quo consueuerunt respondere de rebus magnis, tunc diuinam collocant Imaginem, cathedram omnino sanctificari imperatoriam, & simul iustitiam & benignitatem eis plane largiri, qui in ea sedebant, non immerito credentes. Intensa autem de more facta oratione, post eam impletam hinc sublata fuit diuina Imago, & in prædicto Phari templo, in dextera parte, quæ vergit ad Orientem, conseruata fuit & reposita ad gloriam fidelium ad custodiam Imperatorum, & ad tutelam totius ciuitatis, & status Christianorum. Sed ô diuina *similitudo eius, quæ mutari non potest, patris similitudinis, O character characteris paternæ substantiæ. O venerandum & omni honore dignum signaculum primatiæ pulchritudinis Christi Dei nostri. (tecum enim loquor tanquam cum re animata) conserua & custodi semper eum, qui pie & moderate nobis imperat, & tui aduentus memoriam luculente celebrat. Quem eum tua benignitate ad animam & paternam sedem extulisti conserua eius genus in generis successionem, & sceptrorum perpetuitatem: Statum pacificum præbe Reipublicæ. Concede, vt hæc regina ciuitatum maneat inexpugnabilis: & vt nos placentes archetypo tuo Christo Deo nostro, admittamur in eius regnum cæleste, eum glorificantes & celebrantes: Quoniam eum decet gloria & adoratio, in sæcula sæculorum, Amen. XIX.

Miraculū in paralytico.

Sancta Imago Saluatoris Constantinopolim affertur.

*Authoris oratio.

Postea vrbe Constantinopolitana à Catholica communione discissa & ab hostibus sæpius capta Dei prouidentia factum est, vt eadem imago veneranda fuerit Romam perlata, vbi hactenus colitur in tem. S. Siluestri. Vide Baron. anno 944.

DE S. ARSACIO CONFESSORE, QVEM LATINA MARTYROLOGIA VRSATIVM VOCANT: EX SOZOMENI HISTORIA ECCLESIastica, Lib. 4. cap. 15 interprete Ioanne Christophorsono Anglo. An. 310.

I. CIVITAS (Nicomedia) tam exiguo temporis momento terræmotu concussa est, vt qui cuperent aliò confugere nō possent: sed prima periculi aggressione, quo quisq; steterit loco, in eo magna ex parte aut seruatus est, aut periit. Est prætetea multis in ore, Arsacium hanc ante vidisse calamitatem, quàm accideret. Qui genere Persa fuit, & ex milite, qui Imperatoris leones nutriebat, insignis confessor regnante Licinio factus, relictaque militia, in arce Nicomediæ, intra murum monasticam disciplinam exercens, habitauit. Quo in loco diuina visio ei oblata, iussit ex vrbe egredi, quò vitaret cladē, quæ esset eam postea occupatura. Qua re confecta, mature ad Ecclesiam profectus, dat mandatum Clericis, vt Deo preces supplices sedulo adhibeant, vt orationes ad eum placandum faciant, quod clades, quam vrbi minatus fuerat, ab ea depelli posset. Vbi autem illis frustra persuadere conatus est, & pro ludibrio habitus, simul vt calamitatem eos nec opinantes oppressuram præsignauerat, ad arcem reuertitur, & humi in faciem proiectus, Deum precatus est. 16. Avg. Arsacius ex milite fit monachus. Diuinitus ei reuelatur futura clades.

II. INTEREA temporis vrbe terræmotu concussa, complures obtriti perierunt: qui autem superetant, in agros & solitudinem profugerunt. Siquidem velut in ciuitate opulenta & ampla, singulis in ædibus ignis accensus fuit: in focis, furnis & caminis balneorum, & eorum, qui eas exercent artes, quibus igni opus fit: adeo vt tectis ædium terræmotu disturbatis, flamma eorum materiem occuparet, lignisque aridis, vt est verisimile, admixtis, & rebus oleo & pinguedine perfusis, quæ facilè incendi solent, affatim nutrita cresceret: atque in omnes partes serpens, ac tandem velut in vnum confluens, efficeret, vt tota vrbs instar vnius (pene dixerim) rogi videretur. Et quoniam in hac clade ad ædes accedi non posset, qui incolumes ex terræmotu euaserant, ad arcem procurrerunt. Arsacius autem in turri, quæ steterat inconcussa, pronus decumbens, sicut se, cum orare cœpisset, extenderat, mortuus repertus est. Fama verò est eum à Deo precibus contendisse, vt ante cladem mortem oppeteret: moriq; maluisse, quam calamitatem oculis cernere vrbis illius, in qua primum Christum cognouerat, & Ecclesiastica disciplina imbutus fuerat. Terræmotus Nicomediæ multos opprimit. Arsacius mortuus repertus.

III. SED quoniam ad hunc virum nostra delapsa est oratio, intelligendum est, eum præ amore, quo Deus illum complexus est, potuisse dæmones abigere, & homines iisdem agitatos, illis purgare. Nam cum quidam vexatus dæmonio, per forum gladio stricto curreret, omnesque fugerent ab eo, & tumultus vrbem occuparet: Arsacius factus illi obuiam, Christum nominauit, verbo hominem deiecit, eum extemplò dæmone purgauit, & ad sanam mentem reduxit. Edita sunt etiam ab illo multa alia opera, quæ supra facultatem humanam artemque putanda sunt. Quorum hoc vnum fuit: Erat fortè draco, vel aliud serpentis genus, quod viatores, qui illac transirent, ante flatu suo peremit, quam oculis eorum cerneretur, nam in quodam specu propter viam oblituit. Ad quem locum accedens Arsacius, orauit: serpens autem sua sponte egreditur è specu, & capite bis ad terram alliso, se ipse interfecit. Atque ista commemorarunt hi, qui dicebant se ab illis audiuisse, qui ipsum Arsacium oculis adspexissent. Profligat dæmones. Draconem interficit precibus.

VITA S. ARNVLPHI METENSIS EPISCOPI, A QVODAM EIVS FAMILIARI AMICO CONSCRIPTA. PVTO AVTEM EAM ESSE, CVius meminit Paulus Diaconus de Gestis Longobardorum Lib. 6 cap. 5. & Stylum, vbi visum est, modicè expoliuit Fr. Laur. Surius. An. 610.

BARONIVS ANNO 615. IONAM ABBATEM VOCAT.

PRÆFAT. IN omnipotentis Dei nomine, & Christi Iesu Domini nostri, filij eius, vitam & actus sanctissimi antistitis Arnulphi, adiuuante nos spiritu sancto, qui in eo requieuit, scribere aggrediar, eius ope fretus, qui ait: Aperi os tuum, & ego impleb o illud. Neque enim reticenda sunt, quæ diuulgata, aliis bonæ actionis exemplum præbent, eorumque sectatoribus id proculdubio conferunt, vt sint cum sanctis ciues patriæ cœlestis. Avgv. 16 quo die eius festum celebratur propter translationem illius. Psalm. 80.

I. BEATVS igitur Arnulphus Episcopus, Francorum prosapia ortus, altus sanè & nobilis parentibus, atque rebus sæculi opulentissimus fuit: sed nobilior postea & sublimior in Christi fide permansit. Huius ergo res memorabiles & laude dignas, nonnullas ab eius familiaribus didici, plerasque per memetipsum cognoui. Et quidem operæprecium mihi videtur, ab ipsius natali die scribendi initium sumere. Erat peregrinus quidam seruus Dei, Stephanus nomine, qui ab Italiæ partibus veniens, in loco vicino morabatur. Ei cum reuelata fuissent natiuitatis eius exordia, aliquantisper apud se reticens, tandem tanquam cœleste editurus oraculum, præsaga voce ait: Scitote omnes & attendite, quod puer iste iam natus, summis honoribus perfuncturus, & apud Deum & apud homines magnus erit. Quod ita postmodum certus rerum probauit euentus. Deinde cum esset præclara indole, & plenus gratia Dei, oportuno tempore litterarum studiis imbuendus, traditus est præceptori. Apud quem inter cæteros contubernales suos sagaci ingenio & memoria capaci gratiosus & amabilis extitit: Christoque in ipso habitante, cunctis quidem fuit subditus, sed fide & charitate omnes antecessit. Eremitæ prophetia. S Arnulphus adhibetur literis.

II. CVMQVE iam bene edoctus, ad robustam peruenisset ætatem, Gundolpho sub regulo, siue palatij tectoti vel magistro, regioque consiliario, in bonis actibus exercitandus oblatus est. Quem ille per multa deinceps experimenta probatum, Theodeberti Regis ministeriis applicauit. Ecquis verò illius in armis & bellicis rebus strenuitatem satis enarrare queat, quando ille sæpe aduersarum gentium phalanges suo ferro abegit? Itaque Christo Præsule, demum effectus est omnium summus, qui dudum penè omnium infimus videbatur: ita vt sex prouinciæ, quas nunc totidem curant Regis domestici, sub illius administratione, eius solius arbitrio regerentur. Fuit autem sedulus in oratione, in ieiuniis, in misericordia pauperibus exhibenda: & sicut scriptum est, reddebat Deo, quæ Dei sunt, & quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Porrò amicis & parentibus ipsum cogentibus vix cedens, & inclyta & nobilissima gente, Deo sic volente, duxit vxorem, puellam præclaris moribus ornatam. Præstititque illi Deus speciale munus, ceu duarum gemmarum splendidum decus, vt ex eadem egregia fœmina duorum filiorum gaudia susciperet. Inter hæc diuersis in palatio honoribus & ministerio primus floruit: sed iugis eius meditatio circa monasteria & loca sancta versabatur. Degit in aula regis. Magnis honoribus potitur. Matth. 22. Ducit vxorem.

III. PER id tempus erat in Regis ministerio Romaricus, vir egregius, qui eius cognito desiderio, sancto & familiari ei affectu iungebatur. Itaque communicato inter se consilio iuxta præceptum Domini, dicentis: Vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cœlo: relictis omnibus, ad * Lirinense monasterium propter Christum peregre proficisci statuunt. Sed hac in re vtriusque desiderio altissimi voluntas obstitit. Neq; enim fas esse censuit omnipotens Deus, vt hi duo viri, qui postmodum ceu lampades Matth. 19. * Lerinum.

Matt. 5. duæ fulserunt in seculo, sub modio occultarentur, dicente scriptura. Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio: sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Cum ergo iis, quæ diximus, bonis studiis tanquam auriga potens & strenuus inuigilaret, forte euenit, vt vrbs Metensis præsule careret. Tum vna vox populorum Arnulphum, Regis domesticum & consiliarium, dignum esse Episcopatu acclamat. Ille cernens Deo sic visum esse compulsus, cum lachrymis eam vrbem gubernandam suscepit: ita Pontificalem ferens infulam, vt quanuis nolens, cogeretur etiam curam & solicitudinem, qua tenentur Regis domestici, itemque palatij primatum siue magisterium retinere.

Creatur Metensis Episcopus.

Benignitas eius in pauperes. Humilitas. Abstinētia.

Mox autem tanta illi accessit, tamq; profusa in pauperes munificentia, vt fama perferente, etiam de longinquis regionibus & ciuitatibus innumera pauperum multitudo ad S. Arnulphum antistitem refocillanda festinaret. Erat ille iugiter solicitus & bonis operibus, præsertim suscipiendis monachis & peregrinis, deuotissime intentus: ita vt quos hospitio recepisset, eorum suis manibus ablueret pedes, illosq; vestitos & cibo potuq; refectos deducens, mox alios refocillandos exciperet. Porro abstinētiæ eius modum explicare quis possit, cum præsertim ille interdum post triduana vel prolixiora ieiunia pane hordeaceo & aquæ potu victitarit? Indutus quoq; licet clam, cilicio, eius perpetuo vsu exesis & maceratis membris, geminum addebat vigiliarum & inediæ cruciatum. IV.

* alias *Vogaso.*

Multa eius miracula extant, sed ego non nisi pauca commemorabo. In locis * Vosago propinquis est prædiū sancti Stephani. In eo cum esset vir sanctus, quædam mulier. Bertila nomine, nequiter à dæmonio arrepta, cum vitæ suę discrimine sæpe fortiter quatiebatur. Accidit tum, vt coram sancto pręsule baccharetur. At ille ductus pietate, quę erat semper in eo eximia, Heu miserrimum, inquit, humanum genus, quid adeo præualuit inimicus, vt vbi Christus debuit habitare, ibi infelix ille suum habeat domicilium? Nocte proxima iubet mulierem esse in vigiliis: cumq; pro ea Dominum oraret, mox dæmonium abscessit, clamans & eiulans. Lætantur omnes. Episcopus fœminam iubet abire incolumem & hilarem, quam paulo ante inimicus diuexarat. V.

Dæmoniacam purgat.

Dies rogationum. Alia dæmoniaca curatur Item alia.

Eo tempore, quo triduanum ieiunium Ecclesia vniuersalis celebrare consueuit, vir sanctus extra ciuitatem cum Crucibus atq; promiscua plebe, orandi gratia iuxta morem processit: & ecce è media hominum frequentia, fœmina à dæmone arrepta, clamare incipit. Eam vt vidit Episcopus, Crucis vexillo iniecto, quamprimū eam ab hoste liberauit. VI.

Alio tempore intra vrbem precandi studio ad basilicam sanctæ Crucis accessit, ibiq; puellam misere à dæmone exagitatam inuenit. Motus ergo misericordia, ait Archidiacono suo: Hac nocte, frater, pro hac misera orationum vigilias celebremus, & cras diluculo huc pariter reuertamur. Postridiè reuersi, puellam à dæmone liberatam conspiciūt. Ita factum est, vt eius sanctitas etiam absentes & procul positos curaret. VII.

Temporibus Dagoberti Regis, cum in eius palatio esset vir sanctus, quidam leprosus clamauit ad eum, victū & vestitum ab illo petens. Ille mox iubet eum duci in hospitium: vbi cum suo more humaniter eum tractaret, sciscitabatur ex eo, (erat autem barbarus) num sacra baptismatis vnda ablutus esset. Ille confestim respondet: Nequaquam domine mi: Quis enim mihi infelici, & à populis exclusō & abiecto, baptismi gratiam conferret? Ait ad eum vir Dei: Nè timeas, frater. Fieri enim potest, modo tu credas in Christū, vt & corporis & animi fruaris sospitate. Postquam ergo à sancto viro percepit baptismi sacramentum, celeriter ab eius corpore lepra discessit, fuitq; deinceps in vtroq; homine sanus, qui prius in vtroq; fuerat contaminatus. VIII.

In vtroque homine leprosus mundatur.

Profectus quandoq; cum eodem Rege in Tutingiam, incidit in nobilem quendam Noddilonem puerum, parentem eius, ipsi valde charum, supremis lachrymis prosequentem. Erat enim & sanguine & amicitia ei admodum coniunctus. Rege autem ocyus ex illo pago abire properante, nihil aliud homini afflicto consilij aderat, nisi vt more gentilium, languentis præsecto capite, cadauer flammis exureret. Sed, vt credimus, omnipotentis Dei nutu & voluntate factum est, vt sanctus Arnulphus Episcopus à mansionibus necdum esset egressus. Eo comperto, Noddilo celeri gradu ad eum abit, & infelicitatem suam singultibus potius, quam verbis, ei exponit. Itaq; vir egregius propere venit ad ægrotantis lectulum, & illic humi prostratus, orat diutissime: inde semiuiuum hominem suo more ita alloquitur: Pœniteat te, inquit, fili, si quid forte fecisti mali, vt duplicem accipias medicinā. Ille hominem Dei venisse exultās, vix verbis exprimit, quod animo voluebat: quippe qui iam supremum pene spiritum traheret: Quid plura? Calida affertur aqua, & propriis manibus vir sanctus ægroti faciem, manus & pedes ingenti studio abluit, & oleo benedicto corpus eius perungit. Et ecce eodem die, tanquam nullam perpessus infirmitatem, cum cæteris lætus & incolumis è villa profectus est. IX.

Mos planè barbarus.

Semiuiuum restituit.

* al. *Notto.*

Alio quoque tempore ab eo perpetratum miraculum, silentio premendum non est. * Noddo quidam, homo scelestus, cibo bene fartus, & vino æstuans, cum complicibus suis non verebatur obtrectare sancto Episcopo, dicens illum non Dei esse cultorem, sed hominem potius voluptati addictum, ad cuius lectum non solum Rex, sed etiam Regina, tanquam consilium captantes, nocturnis horis properarent. Cum ergo cubitum iuisset cum socio detractore, iubente Domino, omnia illorum vestimenta flamma corripuit. Itaque exiliens, magnis vocibus aquam expetit, Sed aqua iniecta, flammam diuinitus immissam nō extinxit. Ardebant acriter circa nates & verenda interulę illorum nec poterant ardentes vestes exuere. Quid multa? Cum non possent aliud, foras exiliunt, & instar porcorum in luto sese vociferantes volutant: sed magis magisq; in eorum membra genitalia ignis sæuit. Impletum est in illis, vt reor, q in Psalmo habetur: Detrahentem occulte proximo suo, hunc persequebar. Iusto igitur Dei iudicio illis in locis pœnas luerunt, de quibus illi sanctum virum sua obtrectatione infamare voluēre. Nec diu post Noddo ille in eiusmodi flagitiis deprehensus est, vt regia animaduersione iure illi vita adempta sit: & ne solus moreretur, filius eius mox eadem sententia punitus est. X.

Vltio cælestis in eius obtrectatores.

Psal. 100.

Pietas Regis Clotarij.

Per id tempus, cum iam pene thesauros omnes in pauperum vsus erogasset, adhuc ei superetat discus argenteus librarum septuagintaduarum. Eum Hugo quidam, primus inter proceres, datis alimoniis & iis, quę pauperibus essent necessaria, comparauit. Sed non est passus omnipotēs Deus, vt homo laicus eo frueretur, qui beati protomartyris honori iam olim consecratus esset. Illo enim Hugone repentina morte sublato, discus ad Clotarium Regem allatus est: qui cum comperisset eum à S. Arnulpho Episcopo alendorum pauperum causa venundatum fuisse, mox admirabili instinctu ceu diuinitus impulsus, iubet eum, adiunctis centum aureis, celeriter ad sanctum Pontificem Metim referri. Ita factum est, vt & matricularij & cæteri pauperes Christi haberent alimenta, & res sanctorum, quibus semel data fuerat, absq; vllo dispendio restitueretur. XI.

expetit loca solitaria.

Psal. 45.

Vosagus siue Vogasus est eremus in Lotaringia sanctorū anachoretarum celeberrima.

Cum autem id genus permultæ virtutes per eum in populo crebrescerent, remotiora à vulgi strepitu & fragoribus loca expetiit, quibus crebro ceu ergastulo inclusus, soli Deo sacris offerendis precibus studiosissime vacaret conuenienter illi diuinæ admonitioni: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. Itā sæpius in villa Dodimiaca, quæ est apud Vosagum: interdum Calciaci non longe ab vrbe in cellulam retrusus, cælum diurnis nocturnisque precibus pulsabat. Sed cum in his athleta Christi contra diabolum sanctissime & fortissime dimicaret, conscientiæ religione permotus, ne plebs ipsi à Domino credita, illo sic remoto, æternæ vitæ pabula minus acciperet: intentissimè cœpit principem flagitare, vt præsulem successorem ipsi daret: mittensque epistolas per internuncios, se eo munere indignum, se peccatorem asseuerabat, orans vt talem eligerent pontificem, qui verbo prædicationis in populo seminando XII.

do esset magis aptus & idoneus. Iis literis tel&tis, Clotarius Rex non modicis correptus angoribus, & omni se continuo destitutum queritans, si sanctus Episcopus à palatij frequentia abesset, inter cætera sic illi rescribit: Quod scribis, domine & pater, vt tuo loco alium eligamus Episcopum, id quidem nos nulla ratione facere ausi sumus, & rursus: Quantum deuotione tua, quam ex admonitione diuina esse confidimus, gauisi sumus, dum scribis te à Domino admonitum: tantum rursus doloris sensimus, quod præter spem tuo conspectu carere debeamus. Imo verò, domine & pater, si qualibet impellente deuotione, ob exercenda bona opera aliò re cōferre deliberâsti, petimus, vt nos sine pace & communione tua, pro Dei amore nequaquam relinquas.

XIII. MVLTA sane Clotarius Rex virum sanctum fide & amore prosequebatur, adeo vt etiam tum, cum iam Dagobertum filium suum ad principatus culmen euexisset, illi & regnum gubernandum, & ipsum Dagobertum erudiendum tradidit. Quem ille acceptum, tam præclare & sapienter instituit, vt in gente * Sicambrorum nullus et Rex similis fuisse feratur. Sed cum in superabili desiderio vir beatus ad eremum adspiraret, Rex Dagobertus, vt erat prudens, suspicatus se eum minis absterriturū, ne illius consiliis & solatiis destitueretur, ait ad eum: Charissimi filij tui ob admissum facinus caput amputabo, si nobiscum nolis permanere. At vir sanctus ei respondit: Filij mei vita in manu Dei est. Tu verò compos vitæ non eris, si insontium vitam perdere volueris. Tum iratus Rex, ensem manu corripit. At beatus Episcopus Regis morituri iram paruipendens, constanter ait: Quid facis miserrime? Itane mala pro bonis vis reddere? En habes me paratum. Exerce arma tua in sanguinem meum, quantum collibitum est animo tuo. Ego pro illius mandatis mori non dubito, qui & vitam mihi dedit, & pro me mortuus est. Tum verò vnus è proceribus dixit: Noli bone Rex contra ipsum impium agere. An non vides sanctum virum obeundi martyrij cupidum esse? Cur non pertimescis Christi seruum iniuria afficere? His verbis, iubente Deo, Regis ira nonnihil repressa est. Interea Regina adest, & ambo agnoscentes culpam suam, simul ad pedes sancti præsulis corruunt, orantque cum lachrymis, vt ipsorum misereatur, aiuntque ad illum: Abi domine ad eremum pro arbitratu tuo: tantummodo te placatum habeamus, quem iniuria affecimus.

Clotarius quanti eum fecerit. *for. * francorum.* *Constantia sancti viri.* *Rex virum Dei veniam rogat.*

XIV. ITAQVE vir sanctus, data illis venia, à palatio egreditur: & ecce præ foribus conspicit claudorum, cæcorum, omnis generis pauperum, viduarum & orphanorum innumeram prope multitudinem, lamentabili voce dicentium: Cur nos miseros sancte pastor derelinquis? Quisnā deinceps nostri miserebitur? quis nobis victū & vestitum præbebit? Te amoto, oēs moriemur, fame & nuditate consumpti. Obsecramus per Christum, ne nos derelinquas. Tum ille lachrymans, blanda voce ait ad eos: Deus vobis pastorem dabit, qui vos pascat in multa misericordia. Faciem vero meam non diu visuri estis. Vos autem primum quærite regnum Dei, sicut Christus docet, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Sitis inuicem humani, benigni, misericordes, vt post huius paupertatis & miseriæ angustias, in futura vita cum Christo felices regnare mereamini. Lazarus mendicus in sinum Abrahæ ab Angelis portatus est. Et vos ergo quærite Dominum, & hic & in æternum viuet anima vestra. His dictis, statim ad orationum pergit certamina. Postea non multo interiecto tempore viro iusto, iugi intentione id expetenti, sanctus Goericus, cognomento * Abbo, successor eligitur, Domino id agente, vt sancto sanctus substitueretur. Id vbi percepit vir egregius Romaricus, à partibus * Vogasi egressus, ad beatum Arnulphum venit, & vtroque in id consentiente, in vasta eremo aptum illi locum præparauit.

Matt. 6. *Luc. 16.* *Psalm. 68.* *Goericus ei surrogatur.* ** Abbo.* ** Vosagi.*

XV. SED quid proxima ab eius aduentu nocte à beato Antistite miraculi intra vrbem perpetratum sit, silere non debeo. Casu accidit, vt Regis promptuarium vorax ignis vexaret, & inde erumpens excelsissima flamma, domos vndique vicinas minaciter lamberet. Repente existit eiulatus & clamor totius ciuitatis ad tam præsens exitium. Quod nos audientes, celeri gressū imus ad domum beati viri, pro suo more perpetuo psalmodiæ melos promentis. Illico apprehensa manu eius, Romaricus ait: Egredere, domine, en adsunt præ foribus equi nostri, ne, quod absit te in hac vrbe ignis absumat. Respondet vir sanctus: Nequaquam, charissime: imo verò perducite me illuc, vt videamus immane hoc, quod grassatur incendium. Me verò ponatis iuxta illud. Si vult Deus vt ardeam, habet me in manu sancta. Tum nos apprehensis eius sanctis manibus, ad larem venimus, & mox illo iubente in orationem prostrati, capitulo dicto, surreximus omnes. Ille verò manum eleuans, contra ingentes flammas signum Crucis expressit. Confestim miro modo tanquam cælitus percussus, nihil alibi nocens, intra parietes in semetipsum totus cōtortus ignis interiit: nosq; iam deinceps securi, pro depulso periculo gratias agentes Deo, dictis matutinis, ad lectulos nostros remeauimus: vbi tum vni ex fratribus talis apparuit visio: Intuens cœlum, vidit instar flammæ ignis, Crucis signum depictum, factaque est vox de cœlo à crucis latere, ita dicens: Cernis hoc signum? Hac nocte Arnulphus Episcopus per illud totam hanc ciuitatem ab incendio liberauit. Mirantibus nobis omnibus virtutem quam vidimus in imagine prostrato, frater ille visionem hanc enarrauit.

Hic habes ætatem authoris huius. *Signo Crucis comprimit ingentes flammas*

XVI. POSTEA verò beatus Arnulphus, relictis cunctis sæculi rebus, & bene atque integrè in pauperes erogatis, securus iam de thesauro in cœlis recondito, cum pauci fluxissent dies, pauper quidem in sæculo propter Christum effectus, sed diues Domini virtute, ceu nouus Elias ad eremum properans, inter bestias & feras syluestres, exiguis constructis domiciliis, quotidiana meditatione laudes Deo deprompsit. Asscitis enim nōnullis monachis, atque etiam leprosis, suis manibus fidissimam operam & seruitutem eis iugiter impendebat, calceamenta à pedibus detrahens, eaque detergens, capita & pedes illorum crebro abluens, lectos illorum quotidie studiosissime componens, à coquinæ etiam seruitio non abhorrens, idem & Episcopus & cocus, sæpe ipse esuriens, suos contubernales pascebat. Lectus verò eius, vilis in oculis hominum, elegantissimus in obtutibus Angelorum, spretis mollibus & preciosis operimentis, ciliciis ornabatur.

Abiit in eremum. *Vide tanti viri humilitatem.* *Lectus eius*

XVII. IN his igitur & aliis bonis innumeris vitam Angelicam agens, Deo volente athletam suum ad destinatum vocare brauium, ad extremum cœpit vrgeri diem. Quo comperto, præsto illi fuit vir religiosissimus Romaricus cum cæteris monachis, felicem eius corpore egressum præstolaturus. Eum igitur electus Dei & sacratissimus antistes alloquens: Bone vir, inquit, & Deo amabilis, ora Christum pro me. Iam enim adest dies, in quo iudici meo præsentabor. Quid faciam? Nil equidem gessi in hoc sæculo, omnibus sceleribus & peccatis vallatus coarctor: quorum vt veniam merear, quæso, Dominum pro me depreceris. Dixit hoc vir sanctus conuenienter illi sententiæ scripturæ diuinæ: Iustus in primordio sermonis, accusator est sui. Iam aderat hora, vt illa sancta anima manibus sanctorum Angelorum ad Christum deferretur. Ea igitur è corpore abeunte, fit proculdubio gaudium magnum supernis Virtutibus in cœlo, & ingens nascitur luctus pauperibus Christi & monachis in terris. Adest iuxta morem sacrosanctum Euangelium, quod lector inter psallentium luctus & cantus recitet. Porrò vir egregius Romaricus eius sanctissimum corpus quo potuit honore in castello sepulturæ mandauit. Inde anni ferme exactis spatiis, vir lectissimus successor eius Goericus Episcopus, communicato cum aliis consilio, collecta Cleri & populi multa frequentia, accitis quoque duobus Episcopis, abiit in eremum: atque illic reuerenter excubias pariter agentes, sancta membra in feretro reponunt, & cum gaudio ad vrbem ea transferunt, suaui interim odore è sacris illis membris emergente, & omnium illorum nares implente.

Sancti Dei se reputant maximos esse peccatores. *Prouer. 18.* *Obitus eius.* *Transfertur eius sacrum corpus.*

XIIX. IN illo itinere quæ facta sint miracula, vt potero iam exponam. Cum ventū esset ad quendā riuū, cuius ripæ

Miraculū.

scissa tellure, euntibus lubricum præbebant transitum; posteriores feretri portitores casu corruūt: sed, vt reor, Angeli, statim eum casum excipiunt. Priores enim sine vllo gradiendi impedimento, feretro in aërem sublato, pergunt libere & expedite: surgentesq; illi, qui lapsi fuerant, cum ea loca humiliora euasissent, ad collegas sese adiungunt.

Res mira, non vult sanctus Dei in viri incesti loco quiescere.

XIX. Hvic miraculo mox aliud accessit. Homo quidam in pago Caluomontensi, Cunita nomine, incestus fuit. Eū vir sanctus sæpe admonuerat: sed cum ad pœnitentiæ emendationem perducere non posset, prius excessit è vita, quā ille se corrigeret. In eius villa oratorium erat: itaque opportunum illis iter agentibus videbatur, vt mansio illic pararetur, vel eo præcipue nomine, quod sanctum corpus oporteret in Ecclesia vigiliis honorari. Vt ergo ventum est ad fines telluris hominis incesti, derepente figuntur gressus feretrum portantium, ita vt nulla illis facultas suppeteret sacra membra vlterius transferendi. Anguntur animis sacerdotes & populus omnis, q. nescirent, ad quam mansionem diuerterēt, præsertim die iam ad vesperam inclinante: Tum vero Noddo dux, qui cum aliis exierat, ait: Cernitis virum sanctum nolle in incesti huius terram ingredi? Est autem, licet procul, villa mea, ad quam peruenire non poterimus ante solis occasum. Deest ibi quoque potus & res aliæ, quibus tantam multitudinem possim reficere. In vno tantum vt audio, vasculo parum cereuisiæ habetur. His auditis, vniuersus populus iter eo intendit, tantaq; omnes celeritate feruntur, vt ij, qui feretrum gestabant, portari se potius, quam portare, sibi viderentur, & adhuc luce diei manente, ad destinatum peruenirent locum. Ait autem Noddo ad illos: Nunc hac nocte pascat vos beatus Arnulphus, quod enim deest nobis, illo intercedente potest suppetere. Et ecce quamprimum exiguus ille potus in tantam copiam excrescit, vt abunde satiatis omnibus, etiam altera luce superesset.

Insigne miraculum.

Vide antiquam Christianorum erga sacras reliquias deuotionē.

XX. Inde iam tum multa prosperitate & lætitia ad vrbem perueniūt, mox ciuitas omnis cum Crucibus & cereis, ingentique gaudio & admiratione obuiam procedit, pastoremq; suum, quem pridem ceu fugitiuum amiserat, in cœlo iam regnantem recipit, & sacrum corpus illius in basilica sanctorum Apostolorum cum reuerentia & ingenti exultatione sepulturæ tradunt. Ab ipsa autem sepultura, quid apud Christum in eremo sibi comparasset, suis ciuibus per miracula ilico declarauit. Nam mulier quædam, Iulia nomine: luminibus olim orbata, ad sepulcrum eius accessit, illicq; cum fide prostrata orans, absq; mora lumen multis annis optatum recuperauit, cernensq; iam viam, quam sine aliena manu ingredi antea non poterat, absq; duce rediit ad diuersorum.

Cæca videt.

XXI. Alivd miraculum nuper ex viro religioso Aingisilo Abbate cognoui. Mulier quędam, Ceucerella nomine, in suburbano Mediomatricum degens, ausa fuit die Dominico operari. Itaq; celeriter diuinitus castigata, vtraq; manu contracta est. Illa in magnas coniecta angustias, ad Aingisilum Abbatem venit: eoque iubente, ad sepulcrum beati antistitis cum fide propere abiit. Sed cum ostia obserata inuenisset, ante valuas sanctæ basilicæ se prosternit, orans cum lachrymis sanctum Episcopum, vt ipsam sanet. Mox digiti palmis fortiter affixi, laxato rigore, ad pristinum reuocantur statum, abiitq; ad propria mulier læta & incolumis, quæ tristis & contracta aduenerat.

Punitur diuinitus fœmina ob violatum Dominicū diem.

Claudus ambulat.

XXII. Per idem tempus Ciaro homunculus pedibus contractis, gemino suffultus scipione, vix pedetentim, idq; cum ingenti iniuria, ingrediebatur. Is ad monumentum sancti viri cum se in preces prostrauisset, laxatis neruis, surrexit sanus & hilaris, & ad domicilium suum firmo gradu reuersus est, qui eò baculis sustentatus accesserat. Hæc nos pauca è plurimis huius beati viri miraculis & operibus bonis, pro nostra facultate in scripta retulimus. Quod si vero bona omnia, quæ ille gessit, stylo exarare vellemus, vastum opus & ingens lectori exhiberemus. Voluimus autem è multis saltem aliqua narrare, ne lectori & auditori fastidium pareremus: freti auxilio omnipotētis Dei & redemptoris nostri Iesu Christi, qui est benedictus in sæcula, Amen.

Item de eodem beato Episcopo ex Gestis Metensium Pontificum. Antiquus MS. codex non habet nomen authoris: sed non dubito esse Paulum Diaconum, qui eo loco, quem supra annotauimus, se testatur de Episcopis Metensibus scripsisse. Itaque hic nihil de stylo mutauimus.

Pappolus Episcopus Metensis.

I. Post Pappolum Episcopum ad regimen Ecclesiæ (*Metensis*) beatissimus Arnulphus vicesimus nonus asscitus est, vir per omnia lumine sanctitatis & splendore generis clarus. Qui ex nobilissimo fortissimoq; Francorum stemmate ortus, ita Dei Ecclesiæ præfuit, vt & palatij moderator existeret. Hic deniq; & in corpore permanens simul & post vitæ exitum multa admiranda patrauit. Quæ si quis nosse desiderat, libellum, qui de eius specialiter actibus conscriptus est, legat. Vnum tamen eius admirabile factum referam, quod satis miratus sum, quo ordine prætererit is: qui eius contexuit vitam. Hic denique, cum pœnitentiam pro aliquibus excessibus ageret, contigit, vt per Mosellæ fluminis pontem transiret. Cumq; subterfluentium aquarum profundos nec visu penetrabiles gurgites cerneret, non dubiæ spei fiduciam mente gerens, extractum digito annulum in illam aquarum profunditatem proiecit: Tunc, inquiens, me putabo culparum nexibus absolutum, quando istum, quem proiicio, recepero annulum.

S. Arnulphi Pœnitentia

II. Post aliquot vero annos, cum ad Episcopatus ascendisset officium: ei die quadam piscator quidam piscem attulit: quem ille sibi, quia carnibus abstinebat ad refectionem vespertinam iussit præparari. Cumq; eius minister officij more solito eum exenterasset, eundem annulum intra ipsius piscis intestinum reperit. Ille factum admiratus, sed tamen nesciens, beato Arnulpho detulit. Quem ille vt vidit, statim recognouit, ac Deo omnipotenti, iam de remissione peccatorum fidus, gratias retulit: ac deinceps non remissius vitam duxit, sed maiori se potius abstinentia coarctauit. Nec dissimiliter pater hic venerabilis, quàm olim Gedeon ille signum à Domino poposcit. Ille etenim indicium per vellus in area positum capere voluit, vtrum in bello victoriam de inimicis habere potuisset: iste annulum in profundissimum fluminis gurgitem proiiciens, experiri cupit, vtrum de inimicis iam victoriam cepisset. Fortes quidē erant, quos ille deuicerat: sed hi, quos iste superauerat, fortiores. Hæc ego non à qualibet mediocri persona didici, sed ipso totius veritatis assertore, præcelso Rege Carolo referente, cognoui: qui de eiusdem B. Arnulphi descendens prosapia, eius generationis linea trinepos extabat.

Non vescitur carnibus.

Miri quiddam.

Iudic. 6.

Hęc nō obscurè produnt Paulū Diaconum authorem, quippe Carolo admodum familiarem.

III. Nam venerandus iste vir, vt ad superiora redeam, iuuentutis suæ tempore legitimi matrimonij copula tres filios procreauit, id est, * Anchisum, Vualachisum & Clodulphum. Cuius Anchisi nomen ab Anchise patre Aeneæ, qui à Troia in Italiam olim venerat, creditur esse deductum. Nam gens Francorum, sicut à veteribus est traditum, à Troiana prosapia trahit exordium. Cum igitur hos tres, de quibus præmisimus, venerabilis Arnulphus filios haberet, quoniam erat misericors, & ad pietatis opera semper intentus, prædictis filijs suis cœpit suadere, vt ei assensum præberent, quatenus omnes suas facultates ad vsus pauperum dispertiret: Tunc vnus filius id est, Clodulphus se hoc posse facere, id est, vt portionem sibi debitam, patri largiretur, omnimodis denegauit. At vero alter filius, id est Anchisus, fidens de Christi pietate sibi plura condonari, ad omnia, quæ pater vellet, fideliter obedire promittit. Agit venerandus pater gratias filio, & prædicit ei, plura ipsum, quàm reliquerat, habiturum. Insuper benedixit eum, cunctamq; progeniem nascituram in posterum, factumq; est ita. Nam & plures Anchiso, quam reliquerat, diuitiæ accesserunt. & ita in eo paterna est constabilita benedictio: vt de eius progenie tam strenui fortesq; viri nascerentur, quod non immerito ad eius prosapiam Francorum sit regnum translatum.

* Hunc alij Ansegisum vocant

Vide Paulum Æmilium.

Et vt

IV. Et vt agnoscere hoc possis, paucis animaduertere docebo. Anchisus genuit Pipinum, quo nihil vnquam potuit esse audacius. Pipinus genuit Carolum, viris omninò fortissimis conferendum, qui inter cætera & magna bella, quæ gessit, ita præcipuè Saracenos detriuit, vt vsque hodie gens illa truculenta & perfida, Francorum arma formidet. Hic porro genuit Pipinum, sapientia nihilominus & fortitudine satis clarum: qui inter reliqua, quæ patrauit, Vascones, iamdudum Francorum ditioni rebelles, cum Vuaifario principe felicitate mira debellauit & subdidit. Huius item filius, magnus rex Carolus extitit, qui Francorum regnum, sicut nunquam antea fuit, dilatauit. Denique inter plura & miranda, quæ gessit, Longobardorum gentem, bis iam à patre deuictam, altero eorum rege, cui Desiderius nomen erat, capto: alteroque, qui dicebatur Adalgisus, & cum genitore regnabat suo, Constantinopolim pulso, vniuersam sine graui prælio suæ subdidit ditioni, & quod raro fieri assolet, clementi moderamine victoriam temperauit. Romanos præterea, ipsamque vrbem Romuleam, iam pridem eius præsentiam desiderantem, quæ aliquando mundi totius domina fuerat, & tunc à Longobardis depressa gemebat, duris angustiis eximens, suis addidit sceptris, cunctaq; nihilominus Italia miti dominatione potitus est. De quo viro nescias, virturem in eo bellicam, an sapientiæ claritatem omniumque liberalium artium magis admireris peritiam. — S. Arnulphi posteritas. — Carolus Magnus Res a Longobardis ereptas Romanæ eccl. restituit Adriano Papæ.

V. Hic ex Hildegarde coniuge quatuor filios & quinque filias procreauit. Habuit tamen ante legale connubium ex Himmiltruda nobili puella filium, nomine Pipinum. Natorum sanè eius, quos ei Hildegardis peperit, ista nomina: Primus dictus est Carolus, scilicet patris ac proaui vocabulo nuncupatus. Secundus item Pipinus, fratri atque auo æquiuocus. Tertius Ludouicus, qui cum Clotario, qui biennis occubuit, vno partu est genitus. Ex quibus iam, Deo fauente, minor Pipinus regnum Italiæ, Ludouicus Aquitaniæ tenent. Mortua autem Hildegarde, Rex excellentissimus Carolus Fastradam duxit vxorem. — Vide Eginhardum & alios.

VI. Porro Hildegardis apud vrbem Metensem in beati Arnulphi oratorio requiescit. Pro eo denique, quod à beato Arnulpho iam dicti Reges originem ducerent, suorum ibi charorum defuncta corpora posuêre. Nam ibi humatæ sunt duæ Regis Pipini filiæ, quarum vna Rothaidis, altera Adelhaidis appellata est. Ibi quoque & iunioris Regis Caroli duæ nihilominus natæ sunt tumulatæ, scilicet Adelhaidis & Hildegardis: quæ Hildegardis materno nuncupata nomine, matrem morientem citius subsecuta est.

VITA B. ROCHI CONFESSORIS, AVTHORE PETRO LVDOVICO MALDVRA. — An. 1310.

I. ROCHVM patre Ioanne, matre verò Libera nomine genitum constat. Is patriam habuit Montempessulanum, quæ olim Agatha, siue Agathopolis appellabatur Narbonensis Galliæ oppidũ nõ ignobile, cui aliisq; nonnullis patet ipse non tyrannorum more: sed iustitia, integritate, prudentia, diuino timore, suorumq; omnium beneuolentia & gratia imperauit. Qui tametsi militarem disciplinam per omnem fere ætatem exercuit, & in ea versatus est: sæculi tamen huius mollitiem illecebrasq; veluti caduca paruiq; momenti aspernatus, omni fide & charitate Deum coluit, non ignarus homini Deum timenti nihil vspiam deesse fortunasq; omnes ad eum vndiq; confluere, omniaq; pro votis illi cedere. Quapropter Deum immortalẽ in rebus omnibus agendis auspicem sibi proposuit. Is vxorẽ infæcundã ac sterilẽ ad senectam vsque perductam, ignarus quo pacto prolem ex ea cõpararet quam mirum in modum optabat (Quoniam omnibus à natura insitum est, posteros ex nobis quibus perpetuari censemus appetere) adhortatur vt immortalem Deum ac Virginem Saluatoris genitricem supplex adeat, oretque sibi filium dari omnibus vtilem ac fructuosum, Deo gratum; cuius gloriam non tueatur modo, verum augere ac illustrare contendat. Coniunx verò obsequentissima, oculis in cœlum erectis Dei ac Virginis opem his verbis implorat. Te rerum omnium parens, teq; mundi Regina virgo mortalium spes vnica, afflictorum omnium iucundum ac dulce refugium, cuius ope cuncti mortales vtimur, teruos tibi deditos in te ac tua erga omnes pietate & miseratione sperantes ne deseras obsecro, votisque nostris, si modo Christianæ Reipublicæ conducat, annuito. Optamus enim filium, non vt patrimonium augeat, fortunas conquirat, res humanas pro libidine misceat, sed vt illas pauperibus eroget, tibi deseruiat laudem & gloriam tuæ maiestatis prædicet, pro te ac nominis tui amplitudine cruciatus omnes mortemq; subire non dubitet His dictis, mulieri visum est Deum ac Virginem eius annuisse votis. Domum itaque reuersa virum conuenit remq; omnem aperit. Honestum consortium, diuinumque coniugium ineunt, ac filium gignunt. — 16. Aug. Parentes S. Rochi. — Steriles filium sibi dari à B. Virg. postulant.

III. Erat annus hic ab incarnatione verbi Millesimus ducẽtesimus nonagesimus quintus. Olimpiadis verò Quingentesimę nonę decimæ annus secũdus Quo Rochus ille fœlix & diuinarum rerum peritissimus in lucem emersit. Cuius nominis interpretationes cæteris relinquamus, cũ multæ variæq; ab eruditis viris describantur. Hoc vnum tñ fateri audeo, virum fuisse omnibus sceleribus exutum: virtutibusq; refertũ. Nec mirum cuipiam videatur hunc Deo aspirante genitum. Nam quis neget mulieri diuini spiritus auram ingeri posse: & ab ipso Deo quædam sobolis principia infundi, ac Deum cum homine charitatis communionem habere. Ex qua quidem gratiæ sequuntur, quarum auxiliis hominem hoc pacto generari non absurdum videtur, Nec mirum hoc huiuscemodi existimes, vt quæ fabulis prodita sunt: apud Phryges de Atti, apud Bithinidas de Herodoro, de Endimione apud Archadas, & apud Romanos de Numa. Quos omnes eum immortalibus consortium habuisse fabulantur, diuinitatemque, inquiunt, sapientum congressus minimè adseruari. Vana hæc & à gentibus propria, ea enim tempestate dæmones, diuina tamen permissione, pro arbitrio agebant. Nos verò, qui sacrosanctam Ecclesiam imitamur, si. Rochum genitum arbitramur, vbi Ioannem Baptistam ex Helizabeth & Zacharia à senio iam confectis, diuino afflatu, eorum bonitate & erga Deum fide genitum fuisse credimus. Mater itaque miræ pulchritudinis puerum, & rubra cruce in pectore signatum, conspicata obstupuit, summaque voluptate affecta est, existimans eum Deo fore gratissimum: illumque propriis vberibus educare decreuit. Qui sicut miraculo conceptus ac genitus, sic bonitatis ac sanctimoniæ signa præsagiaque, sanctissimus infans præ se tulit. Nam cum in B. Virginis memoriã Mercurij & Veneris diebus semel tãtum vesceretur, puer quoq; vt & ipse honorem Deo reddere & mediæ corpus tenella ætate dispone-ret, iisdem diebus semel tantum lac ex vberibus hausit. Cumq; ad quintum ætatis annum peruenisset, ab Apostolo Paulo edoctus, vt corpus castigaret & in seruitutem redigeret, cibo potuq; parcissime vtebatur Duodecimum vero agens annum delitias omnes & magnificos apparatus, impensas, amplioresque sumptus prorsus abiecit: in pauperes & egenos liberalitatem complecti maluit, Exteros præterea & peregrinos æque ac proprios ciues dilexit: hilari facie, sermone fere diuino, humanitate, dignitate, animique splendore cæteris omnibus id ætatis prælatus eundem se mortalibus præstitit. Pauperes vero præ cæteris obseruare, solari iuuareque pro viri-bus — Natiuitas S. Rochi. — B. Rochus crucem in brachio gerens nascitur. — Inedia S. Rochi in pueritia.

sua proposuit. Si quid vero temporis illi supererat, non ad voluptates & delitias animo declinabat, sed ad summi Dei cultum, eiusque vires & amplitudinem inquirendo. Quantum ætate poterat summopere fretus ingenio: tantum profecisse cunctis visus est, vt magnum & singulare nomen atque gloriam adeptus sit.

Ioannis patris ad B. Rochū oratio.

III. IOANNES interim pater ætate morboque grauatus mortem subuentus Rochum accersiri iubet, quem in hunc modum allocutus est. Tempus adest, mi fili, quo sæculi huius tempestates, procellas, fluctuationesque deseram: & meorum operum præmia consequar. Cum Deo quoque immortali, si me hoc munere dignabitur, locum habeam. Verum cum te præ cæteris omnibus diligam, & in te vno exornando, curas omnes cogitationesque desixerim, quædam tibi commemoranda existimaui, quæ ad bene viuendum conducere visa sunt. Te itaque per superos oro ac obtestor vt mea hæc præcepta nos despicias. Deum igitur inprimis colito & saluatoris nostri tormenta cruciatusq; sæpissime reminiscitor, quibus nos saluos esse voluit, humanumque genus omni scelerum ac vitiorum labe deprauatum, perditumque insonti cruore ab imis Achérontis penetralibus, æternæq; noctis in lucem reuocauit. Pupillis item & viduis idque genus omnibus, alieno suorumq; præsidio destitutis opem ferto. Auaritiæ præterea tenacitatem, flagitiorum omnium perniciosissimam, quam nemo sapiens vnquam secutus est, caueto. Nam si fortunas quibus abundamus pauperibus erogaueris, si virgines parentibus atq; opibus destitutas viro locaueris, si mulieres obscœne prostitutas, ab errore subtractas coniugio deuinxeris, si deniq; clementiam obseruaueris, scito te hominibus ac ipsi Deo gratum fore; si hospitalitatem celebraueris, si morbo grauatos adire & manibus tractare non indignum putaueris, cuncti mortales Dei consortio te dignum iudicabunt.

Parentes B. Roch moriuntur antequam ipse 20. annum impleuerit.

ROCHVS obtemperaturum se patri promittit, qui paulò pòst è vita migrauit. Iustis itaque exequiis patricio IV.
more solemni pompa peractis, dum sanctus hic adolescens in lachrymis adhuc esset, patrisque funeribus angeretur priusquam vicesimum exegisset annum, matrem squalore, mœroreque confectam amisit. Eorumque igitur quæ pater monuerat non oblitus, non inertiæ aut socordiæ, non luxui aut vitiis deditus, non lasciuiis aut nequitiis perfundari passus est. Verum Lucæ doctrinam imitatus, qui inquit: Vendite quæ possidetis. Eleemosynam date, sacculosque vobis facite quæ non veterescunt, thesaurum indeficientem in cœlis deponite, quem fur non appropriat, neque tinea corrumpit. Hæreditarias opes egenis clam impartitur, Christi dogmata imitatus, qui vetuit huiusmodi distributiones in propatulo fieri, ne suam quisque distributor in hoc sæculo ex ea gloria mercedem caperet, Sanxitque dexteram sinistræ manus negotia in pauperum elargitionibus ignorare. Exhausto [a] igitur ad Dei & Virginis honorem ac laudem peculio, paternisque monitis, quantum ei per ætatem licuit studiose peractis, patriæ se parum prodesse ratus, principatu se abdicauit, patruoq; oppidis quæ à patre susceperat præfecto ac summa reipublicæ tradita, ipse [b] in Italiam proficisci statuit. Breui quadam coccinea veste indutus, viliq; pallio suprapósito, pileo, pera, & baculo sumptis, pedibusque perone munitis, nullo comitante Romam versus iter dirigit, superatisque Alpium iugis, & anfractibus Italiam ingressus ad oppidum appulit, quod accolæ Aquampendentem nominant. Idem enim sæuissima peste vexabatur.

Luc. 12.

B. Rochus opes suas pauperibus distribuit.

Matth. 6.

a Abdicat se principatu.

b In Italiam proficiscitur.

Pauperibus peste infectis inseruire conatur.

V. QVA re intellecta Rochus ad Hospitale confestim se contulit, vt pauperibus ægrotantibus inseruiret, euocatoque Vincentio hospitalis Magistro; eum sic alloquitur: Sentio locum hunc peste laborantibus refertum, teq; vnum esse qui à cæteris destitutus solus his inseruias. Quod cum ita sit vt me tibi socium adiungas oro, quo facilius eos curemus. Iuuabo te donec vita supererit. Cui Vincentius: Etsi, mi hospes, non vulgaris tua est erga proximum charitas & in Deum fides, tua tamen ætas adeo tenella & formæ tuæ præstantia laborem hunc assiduum, immensumque fœtorem minime patietur. Adhæc Rochus nonne in sacris codicibus legitur, diuino fretis præsidio nihil esse difficile, si modo actiones nostras ad eius cultum nulla mortali spe pellecti tendimus, cuius amore huc accessimus. Scriptum est enim: Quodcunque vni ex minimis meis fecistis, mihi fecisse existimo. Negat Vincentius Rochum id sine maximo vitæ discrimine experiri posse. Peste grauatos omnes esse, plurimosque dietim extingui, neminem autem euadere, Deum ipse testatur. Cur, inquit, huic tanto periculo te obijcias, mortique exponas? Quot hic sint lacrymę, quot clamores quot vlulatus difficile dictu est. Contra nihil voluptatis, nihil ocij, nihil denique quietis est. At Rochus: Nonne scriptum est; Vbi maius est periculum, ibi & præmium longe maius esse necesse est. Non enim vnusquisque ciuica, vallagij, murali, obsidionali ve corona donabatur. Sed qui ciuem Romanum ab hoste seruasset, aut vallum transilijsset, murum primus conscendisset, seu ciuitatem obsidione liberasset, quæ omnia, vt magna & ardua, ita & immortali gratia merito prisca illa ætas decorare consueuit. Si igitur hac vana & immortali gloria plecti, non opes modo ac vires, verùm vitam animamque effundere non dubitarunt, cur nos qui Christum imitamur vitæ parcamus? præsertim cum in sacris literis habeamus. Non coronari, nec supernos lares ingredi, locumve in cœlo definitum habere, vbi perpetuo æuo fruantur, nisi eos qui legitime certauerint: & animam suam odio habuerint. Fac igitur obsecro vt ægrotos adeam. Tum Vincentius hunc hominem quasi à Deo missum existimans, veritus ne si eum repelleret, Deum ipsum ad iracundiam excitaret, suisque ægrotis boni aliquid adimeret, censebat enim hunc diuinum hominem illis auxilio & saluti fore. Quapropter eum ad valetudinarios ducit, Quorum omnium dextras tangit, signoq; Crucis communitos peste liberat, ac dum ciuitatem lustrat idem sedulus agit, qua ex re stupor omnes inuadit. At peste soluti, Deum eiusq; nomen ad astra tollunt, hunc vero è cœlo missum, diuinitusque in tanta mortalium clade donatum arbitrantur. Ciuibus itaq; & incolis, quos in pristinam valetudinem reduxerat, Rochus iubet, ne eius nomen prodant, oppidoque illo relicto confestim Cesenam (Togatæ Galliæ vrbem) eodem morbo correptam profectus, eam incolumem reddit.

Matth. 25.

2. ad Tim. 2

Admittitur ad ægrotos.

Ægrotos omnes peste liberat

Romam vadit.

QVIBVS confectis Romam longis itineribus contendit, quam supra cæteras Italiæ vrbes infectam conta- VI.
minatamq; persenserat. Quo delatus ad Britonicum quendam Cardinalem, bonitate & moribus parem diuertit, qui apud Pontificem maximum summæ auctoritatis erat, & habebant cuncti eum Deum gratissimū, & sanctimoniæ specimen esse prædicabant. Cui Rochus errata sua confiteri voluit, Eucharistiamque ex ipsius optimi viri manibus sumpsit. Qui cum faciem Rochi intueretur: & ex ea diuinum quoddam lumen emicare conspexisset, obstupuit, maximaque illum veneratione prosequebatur, orauitq; vt vrbem peste pene obrutam liberaret. Vrbem, inquam, Christi sedem, quondam orbis terrarum caput, sanctorum hominum domicilium, bonarum artium ac liberalium disciplinarum olim nutricem, ac diui Petri tempestate innocentium virorum hospitium, nec immeritò mundi caput appellatam. At Rochus mortalium, inquit, Reuerēde pater, salus, morsq; à diuino rerum opifice pēdet. Ille .n. voluptatibus, nequitiis, cæterisq; sceleribus implicitos, & ad peccandū procliues damnat. Ille virtutibus morumq; integritati ac iustitiæ deditos protegere ac fouere non desistit: ille ægrotos liberat, mortuosque ad vitam reducit. Eum itaq; orabo qui neminem ad ipsum confugientem repellit, crucisq; patibulo suffixis manibus omnes euocat, illos amplexurus, qui ad eum cogitationes conuerterint. Erectis tum ad cœlum oculis Deum orat: Etsi, clementissime parens, Cardinalis huius sanctissimi preces, multo plus ponderis apud te nostra oratione habent, tamen vt gloriæ suæ splendor, nominisq; amplitudo clarius eluceat, preces meas ad te profundere non dubitaui. Patiare vrbem hanc sacrosanctæ Ecclesiæ sedem, pietate atque clementia tua ab hac sæuissima contagione liberari, virumque hunc sanctissimum in crucis tuæ signo ab omni periculo seruari. Qua ratione habita Rochus

Cruce

Cruce Cardinalis frontem signat, ita vt eius impressio cutem penetrârit, acsi cauterio crux fuisset innsta. Domum itaq; Cardinalis egressus à quam pluribus postulatur, quid sibi crux illa significet. Quibus ille; vir quidam diuinus me, vt à peste seruarer, cruce hac muniuit. Laudabant nonnulli, Alij quamplures Cardinalem, vt crucem deponeret, quæ faciem dehonestabat, hortabantur. Pudore ductus Cardinalis denuum reuersus Rochum orat vt crucem ei demat ne omnibus ludibrio sit. Ad quem Rochus; Nemo seruorum est, Reuerẽde pater, qui domini sui militis aut Imperatoris insignia ferre non glorietur, Quapropter Andreas & Petrus Apostoli cruci suffigi, non modo non turpe sed etiam gloriosum putauêre, & illam tam acerbam mortem pati voluêre, vt Christum præceptorem imitati viderentur. Franciscus item, paulo supra ætatem nostram vir sanctissimus, stigmata suscipere, in Victoriæ & gloriæ signum, non est veritus. Cur tu igitur hoc contemnis, In quo Dei filius, vt te & ceteros saluaret, summo dedecore clauis affixus hastaque confossus est? Fero igitur vitæ, salutisque vexillum, Quo gratiam consequar. Legitur enim; Qui ad vitam vult ingredi, crucem tollat, eumque sequatur qui sibimet non pepercit. Quibus dictis Cardinalis confestim acquieuit, crucemque gestare statuit, & Rochum in Pontificem deduxit, illumque esse edocuit, qui ei crucem imposuisset. Rochus autem in terram prostratus, & ad Pontificis pedes pronolutus, lachrymis eos rigans, suorum que peccatorum veniam deposcit. Pontifex hominem conspicatus, veniam non indigere inquit, diuinumque esse hominem affirmat. Tum Cardinalis, Vnde hanc in eo præstantiam cognouerit, rogat. Cum primum, inquit, hunc conspeximus, ex eius oculis radij quidam profundi videbantur, qui nos in admirationem ac stuporem deduxere, ad Rochumque conuersus, qua patria quibusue parentibus ortus esset, interrogat. Rochus vero, siue vt Pontificem contemplaretur, cui cœlestis regni claues, potestasq; soluendi ac dissoluendi concessa est, super qua petra omnis Ecclesia constructa est: Aut forte veritus ne, si patriam parentesve ediceret, omnibus cognitus ab instituto detraheretur, subticuit, impetrataq; à summo Pontifice venia, Cardinalem secutus est, cuius contubernio triennio vsus.

Cardinalẽ, impresso fronti eius crucis signo, à peste præseruat.

Matth. 16.

VII. CVM è vita Cardinalis decessisset, Rochus Romæ amplius morari noluit, vrbemq; egressus, & oppida quæque finitima circuit, & peste interceptos diuinæ crucis impressione saluat. Rochi virtute summum Deum celebant laudabantque, qui salutem tantam homini tribuisset, vt mortuos ab inferis pene reuocaret. Qui cum omnem fere Togatam Galliam morbo conceptam liberasset, in Transpadanam vrbem truci pestilentia vexatam se contulit, & ad hospitale quoddam diuertit, in quo vt benigne susceptus, ita ægrotantes pro more ad vnum videt, signat, saluat. Labore igitur somnoque grauatus lectulo se prosternit, ac dum quiesceret amœnissimam vocem insomnis audit, Roche mi, qui itinera, algorem, inediam, ingentesque labores perpessus es, dolorem quoque ac tormenta & corporis cruciatus meo intuitu te pati necesse est, cuius vocis dulcedine expergefactus, aucta febre (tanquam gladio sinistra ex coxa transfixa) se grauatum sentit, ita, vt eum ardore doloreque nullam quietem comparare, nec voci quidem temperare posset, oculis ad cœlum directis inquit; Etsi antea, dulcissime Iesu me seruum tuum esse existimauerim, Nunc vero, cum me tormentorum tuorum parte donaueris, & me illis dignum feceris, carum me tibi ac iucundum esse compertum habeo. Cuius amore dulcia hæc mihi videntur, pro quo mortem quoque non subterfugio. His dictis rursum clamare cœpit. Infirmi vero, qui affari meo ducebantur, omnes in Rochum conclamant, orantque vt sileat, ac dolores, qui clamore non tolluntur, patienter, vti ceteri, ferat. At sanctus ille charitate ardens, ne ceteris impedimento esset, Hospitale exiit, seque ante fores humi prostrauit, pertransleuntes autem hospitem obiurgabant, iubebantque illum introducere, existimantes id hospitis incuria factum: negat hospes eum cum ceteris morari velle, ne illorum quietem perturbaret. Qua[a] de re insanus ac demens ab omnibus habitus, ex vrbe propellitur.

Apud Cardinalẽ triennio degit.

Varios peste infectos sanat.

B. Rochus peste inficitur.

Egreditur hospitale, ne alios infirmos suo clamore turbet.

VIII. TVM Rochus, Deo comite, baculo innixus, vt potuit, ad nemus vrbi vicinum proreptit. Cum[b] vero grauissimo dolore premeretur ad arborum earum quandam constitit, ibique aliquantisper conquieuit. Mox[c] in proximum quoddam tugurium se recipit. Rursus in hunc modum precatur: Quantum maiestati tuæ debeam, mitissime Iesu, qui seruum tuum experiri voluisti, eumque meritis excruciari tormentis non ignoro: Quoniam ægrotis fortasse non ea charitate, vti amor in me tuus expostulat, opem tulerit. Imbecillitati nostræ tua clementia ignoscas, obsecro, nam quis mortalium est, qui pro meritis tibi valeat inseruire. Itaque ne destituas me, Iesu clementissime, ne vè solum hic inter ferarum sæuitiam omni destitutum præsidio cadere patiaris, Deus autem admirabilis, qui seruos suos nunquam deserit, Nubeculam è cœlo confestim demittit, quæ ad tugurij ostium delapsa aquæ fontem sub ipsis Rochi pedibus profudit, qua scaturigine mirum in modum oblectatus, abluto corpore & aliquantulum refrigerato, dolorem illum acerbissimum aliqua ex parte leniisse visus est, quem quidem fontem ad hæc nostra tempora seruatum intuemur.

a Quasi insanus ex vrbe pellitur.

b Diuertit ad nemus vrbi vicinũ.

c ibi tuguriũ quoddam ingreditur.

Aqua cœlitus sibi delata dolorẽ lenit.

IX. VERVM ne potum modo, sed & cibum ei tribuisse videretur, ne inedia periret, & gratum sibi esse illum ostenderet, ceteris quoque tolerandi exemplum præberet, mirum quoddam, & antea inauditum, potentiæ suæ testimonium tulit. Rus enim quodpiam huic nemori vicinum, frequentibus ædificiis, maximo sumptu erectis erat, Quo primores illius ciuitatis confugerant, quos inter Gothardus familia non ignobili, vir opulentissimus erat; Hic seruos quamplures habuit, canesq; ad venandum aptos, Ex quibus vnus ad mensam heri audacius progressus, cum Gothardus discubuisset, panem præter consuetudinem ex eius manu rapuit, indeq; profugiens ad Rochum defert. herus hoc parui fecit, familiaritati, necessitative tribuens. Verum, cum sequenti die in prandio & cœna idem fecisset, ita concitus Gothardus, seruos, quasi cibum non præbentes, conuiciis prosequitur. At illi: cibum huic ceterisque canibus, here, viuit Deus, præstamus, inquiunt, & quid sibi hoc velit ignoramus. Quod cum audiuisset, si denuo canis id moliretur, illum sequi statuit, venit paulo post, panemque, vti cœperat, rapit: Gothardus vero confestim cibo relicto illum fugientem sequutus est, qui panem ad Rochi tugurium detulit, eique inclinato capite panem porrexit, quem Rochus accipiens benedixit. At Gothardus, qui illum continenter obseruauerat, stupore compressus inquit, inextricabiles sunt viæ tuæ, Iesu admirabilis, infinita potestas tua, singularis bonitas, & in homines tibi seruientes immensa pietas; Qui esurientes bonis imples, diuites vero, qui opibus magis quam tibi inseruiunt, egenos reddis. Quique Heliæ, coruo ministrante, cibum præbuisti. Accensus igitur diuino ardore Gothardus protinus ad Rochi tuguriũ peruenit, illumq; humi prostratum interrogat, Quisnam esset, aut quid mali pateretur. Tum Rochus eum obsecrabat, vt procul abstat, se enim peste vexari nunciat.

Panis B. Rocho per canem defertur.

Gothardus Rochum sequutus canem inuenit.

3. Reg. 17.

X. GOTHARDVS domum reuertens secum sic animo voluat, Heu me miserum & infœlicem diuinoq; lumine orbatum, canis hic meus, cui ingenium natura negauit, & brutis annumerauit, cuius vitam, mortemque idem existimabatur, licet, misellihuius ægrotantis commiserescens, tanta industria, tantoque artificio ei cibum quæsiuit, inuenit, attulit: Ast ego, qui diuitiis abundo, cui à natura ingenium tributum est, & commiserendi vis, non ignarus bonum nullum apud Deum immortalem absque præmio dimitti, operumque meorum mercedem exspecto; Patiarne sanctum hunc hominem solum inter feras & vepres, ab omnibus derelictum, interire? Auertat Deus tantum crudelitatis aut sæuitiæ in me contineri. Ad Rochum itaque extemplo reuersus, his verbis eum allocutus est. Sentio me, Beatissime vir, Deũ teque simul iniuria affecisse, crudelitatemq; in te exercuisse. Reuersus itaque tecũ in hoc tugurio mansurus sum, nec domum rediturus, priusquam bonam valetudinem adeptus fueris, tuus hic aduentus, Rochus inquit, eo mihi gratior quo diui-

B. Rochum accedit cũ illo mansurus.

diuina prudentia potius quam humano consilio factum existimo; Quæ hominum corda tote sui spiritus perfundit, quæ futura omnia ab æterno prouidit, quæ bonum nullum sine amplissimo munere prætermittit, malum aũt nullum quod non puniat, & iustitiam clementiæ immixtam, omni seueritatis rigore omisso, complexa est: neque adeo in bonos pietatis suę oculos defixit, vt malos deseruisse videatur: eis autẽ quos elegit vitam rectam ostendit. quemadmodum in te fecisse coniicio. Qua ex re mihi perspicuum est, posteaquam rubore ac timore omisso, illi inseruire desideras, te gratum illi esse. Perge itaq;, vt cœpisti, quo felicitatem consequaris, quam Deum tibi promisisse videre mihi videor. Hæc & quam plura alia dum diuini homines fabulantur, tantũ huiusmodi sermones protraxêre, vt fame premi inciperent. Admirariq; sunt mirum in modum, canem, vt consueuerat panem non attulisse. Gothardus itaque Rochum alloquitur. Quo pacto, mi pater, cibum tibi comparabo? Cui Rochus: Futura nequaquam quærenda sunt: modo spem nostram in eum locauerimus, qui recto iure omnia regit, qui necessariis in rebus nunquam defuit, in superfluis verò nunquam abundasse visus est: tamen primi parentis errore, mortalibus iniunctum est, vt labore sudoreq; sibi victum acquirant. Tu itaq; baculum, peram, pileum, palliumque sumito, & circumuicina loca perlustrato, ac panem ostiatim mendicato. Nullum equidem pater (Gothardus inquit) laborem subterfugio modo Deo immortali tibique complaceam, verum omnes, qui hæc loca incolunt, me norũt, nec sibi vnquam persuadebunt, me, aut tantę sanctitatis esse, aut in tantam incidisse miseriam, vt mendicare debeã. Sequere Christũ & Apostolos, Rochus inquit, qui quamuis Dei filius esset, cuius verbo cuncta ex nihilo creata sunt, tamen à mortalibus victum quærere Deus & homo nõ erubuit. Qui verò eum sequebantur, relictis omnibus, mendicare sibi gloriosum existimauerunt. His motus Gothardus lætus Placentiã profectus est: hic dum quasdam domos percurrit, & panem petit, cum illum ditissimũ esse cuncti non ignorarẽt, ab omnibus ludibrio est habitus. Ad amici tandem cuiusdam ostiũ declinat, quo familiarissime vtebatur; Cum verò ab eo cognitus fuisset, ira concitus amicus Gothardum quibus potuit conuitiis & contumeliis impetit, ac si patrimonium optimus vir ille, quod erat amplissimum, profusissime contriuisset. Cur, inquiens, panem canibus parcius nõ exhibuisti, quem si moderate illis tribuisses, hac miseria careres, ac domi te sine familiæ tuæ dedecore cõtineres, si verò tantillum prudentiæ aut sapientiæ in te fuisset, domi potius inedia mori, quam tuorũ iniuria mendicare debueres. Verum postquã ad hanc inopiam, egestatemq;, tua culpa, tuis erroribus prolapsus es: Viue miser, abi hinc scelerate, abi familiæ tuæ dedecus, malleo securiq; dignus. Recessit igitur Gothardus, iniuriæ contumeliæq; impatiẽs. Querebatur enim amicum, cui plurimum fidebat, nullum erga eum beneuolentiæ signũ ostendisse. Tota de hinc vrbe perlustrata cum duobus vix panibus ad Rochum regreditur, & illi rem omnem aperit. Tum Rochus, amicus ille tuus, qui Dei seruum despexit, peste saucius dolore ingenti vexatur, è vitaq; hac luce migrabit: illorum tamen ignorantiæ commiserescendum est. Quapropter ciuitatem visere ægrotosque in Dei virtute sanare statui; tu interim hospitiolum, tuguriumque hoc nostrum obseruabis.

Placentiam vadit panẽ B. Rocho & sibi mendicaturus.

Atrociter ab amico excipitur.

Pœna Gothardum conuitiis excipientis

B. Rochus Placentiam profectus multos à peste liberat.

Voce de cœlo citatur.

Sequenti autem luce Rochus nondum liber, sumpto baculo, illique innixus Placentiam, vt potuit, proficiscitur, hospitale pro more visitat, ægrotos hilari facie, amœnissimis verbis consolatur, tangit, & signo Crucis liberat: per vrbem autem progressus, eo morbo laborantes, in Deoque sperantes, ad pristinam valetudinem reduxit. Sole autem ad occasum inclinato, tugurium repetere constituit: solus itaque per syluam incedit, bruta quoque aduersa valetudine vexata, ad Rochi pedes prouoluta, sanitatem poscebant; Quamplures præterea enim extra vrbem rerum magnitudine moti secuti sunt, vocemque de cœlo missam audiuêre clamantem: Roche, Roche, orationem tuam exaudiuimus, sanitatemque tibi donauimus. In patriam igitur Deo adiuuante reuertere pœnitentiam acturus, vt sanctorum numero asscribaris. Obstupuerũt cunctorum animi, quod nouũ & inauditum nomen audiuissent. Ex his vnus Deo acceptus arbitratus Rochum illum esse. Qui infirmos sanabat: certior tamen fieri cupiens syluam ingressus ad Rochi tugurium se contulit, ibiq; eo inuento, Salue, inquit, Roche sanctissime, cum perspectum habeam Deum tui misertum, sanitatem, bonamque valetudinem tibi reddidisse & te in patriam reuocasse, priusquam hinc discederes, te visere volui, & quia Deo te gratissimum esse percepimus, vrbem hanc nostram, & nos omnes ac fortunas nostras, tibi cõmendamus, & tuo auxilio fouendas tradimus. Rochus, qui nemini adhuc nomen suum prodiderat: quis te, inquit, nomen hoc meum esse edocuit? ille rem, vt acta est, enarrat. Rochus primo autumans neminem, præter se, vocem illam audiuisse, hunc quoq; intellexisse didicit. Genibus ad terram flexis hunc orat, ne mortalium cuipiam aperiat eum Rochum esse, vt ignotus libere & sine animi molestia in patriam redeat; Ille se facturum promittit. XI.

B. Rochus persuadet Gothardo vt in syluis permaneat.

Eccles. 24.

Gothardus autem, paulo ante peste Rochum sanctum saucium vix ambulare potuisse, mox liberum & XII. incolumem euasisse conspicatus, diuino munere id factum existimans, maiori veneratione illum est prosecutus. Ad quam conuersus Rochus, quibus potest rationibus hortatur, vt in syluis vitam degeret, & Deo inseruiret: qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortãdo, qui præest in solicitudine: sacculum item contexat qui tineas non formidet, talemque se superis præbeat, vt eum cœlesti consortio dignũ illi existiment. Cum verò ad mortem ambo peruenerint, vti in hac fluctuosa rerum ambage, ærumnarum laborumq; socij extitissent, ita tum vna diuino lumine fruerẽtur. Quo, inquit, viso, mi Gotharde, nihil vlterius quæritur, nihil appetitur, cum in eo sint omnia, quæ ad perfectam diuinitatis maiestatem concurrunt, ita vt nullam societatem reddat. Verum innixius aliquando spectantes: quo magis illud intuentur, eo magis videre cupiunt, iuxta illud sacrum: Spiritus meus super mel dulcis, & qui me edunt adhuc esuriunt, & qui me bibunt adhuc sitiunt. Eya igitur, mi Gotharde, illum sequere, qui ex nihilo creauit omnia, qui nos omnes non amat solum, sed fouet & complectitur, qui non fortunas nostras, non vxores, non liberos, non denique mortalium rerum quicquam, verum cordis ardoré eius amore & charitate accensum, non suo, sed nostro commodo, optimi parentis more, requirit. Cui Gothardus: Diue pater, inquit, scito me omnia facturum, si modo tecum peregrinari passus fueris, itinerisq; comitem me tibi adiunxeris, aut saltem vna mecum hic aliquantisper immoratus fueris, quo disciplina ista tua imbutus, facilius eremi incõmoda sufferam. Quod cum Rochus intellexisset, non parum huic viro, iam ad bene beate recteq; viuendum inclinato se profuturũ ratus, mutato consilio morã dierum aliquot, sub veteri solitoque tugurio, cum Gothardo traxit. Quo tempore Rochus diuinarum rerum peritissimus, Pauli Eremitæ dogmata, Hieronymi, Antonij, cæterorumque qui in eremo vitam contriuêre instituta Gothardum edocet.

In patriam redit.

Capitur

Qvibvs peractis relicto in sylua Gothardo Rochus Deo comite longis itineribus in Galliam delatus est, XIII. Quæ armorum strepitu, bellorumque turbine vexabatur. In patriam itaque iter dirigens ad oppidum quoddam peruenit, quod Rochus patruo, vti iam diximus donauerat, præfectumque eius loco sufficerat. is in templum pro more concessit, qui à lictoribus comprehensus (exploratorem enim illum arbitrabantur) in vincula coniectus ad principem deducitur. A quo quisnam esset interrogatus, Iesu Christi seruum & peregrinum esse, inquit, orauitque, vt voce sua prosequi eum sineret. Princeps Rochum ob habitum & squalorem, haud quaquam agnoscebat, illumq; in carcerem ceterorum omnium maxime tenebrosum, belli suspicione: formidineq; compressus, detrudi iussit, & custodibus imperauit, vt illum diligenter obseruarent. Qua ex re Rochus Deum immortalem ad genus ærumnia-

rumnarum, quod grauissimum videbatur, vt illum elegisse arbitratus est, illi gratias habens, quod omni cruciatus genere eum dignum fecerit. Carcerem itaq; ingressus, tenebrarum fœtoris, ac scorpionum socij, ad terram, reclinato genu, Deum ac Virginem orat, ne illum deserant, virtutem præstent, quo facilius cætera incommoda patiatur. Hic igitur maximis laboribus, maxima vitæ austeritate, vigiliis, verberibus corpus cædendo, tanta abstinentia, vt coctum aliquid sumere luxuriam putaret, tantum deniq; corpus contriuerat, vt vix squalida membra humi colligeret. Quinquennium ibi consumpsit. Quinquénnium in carcere hæsit.

XIV. Qvo exacto se ad extremum vitæ deuenisse ratus, carceris custodes, vt sacerdotem quempiam ad eum introducat, exorat. Deductus igitur sacerdos, carcerem lumen necvnde acceptantem, splẽdore perspicuum, ingreditur qua de re mirum in modum obstupuit. Rochũ deinde, intuens, & faciem ipsius diuinum quidpiam spirare, fulgoremq; oculorum demiratus, Semianimus factus, verbum vix eloqui ausus est, & quid vellet, Rochum postulauit. Carcer illuminatur. Tunc ille ad sacerdotis pedes prouolutus, delictorum veniam implorat, rogatq; Eucharistiam sibi dari. Sacerdos lachrymans ad principem se confert, ac monet quàm modestissime, graui iniuria Deum affectum esse, q̃ sanctissimum hominem, omni prorsus scelere alienum, quinquennio iam in carcere tenuerit: vitæ austeritatem, hominis patientiam, lumina præterea in carcere visa narrauit. Quæ omnia sanctitatis indicia sunt. Hac re passim per oppidum vulgata ducti pietate oppidani, videndi hominis desiderio tenebantur, & se ad carcerem catervatim conferunt. At Rochus, morbo correptus, cum aliquantisper quieti se dedisset, Dei nuncius ei in somnis visus est, sic inquiens: Tempus est, mi Roche, vt tuam hanc sanctissimam animam in patris sinu collocem. Quamobrem, si quid pro te aut mortalibus quicpiam optandũ proposuisti, antequam è vita migres, à Deo optimo maximoq; petito, fiet enim quodcunq; optaueris. Tum Rochus: Parẽs, inquit, mitissime, qui populũ tuum ab Ægyptiorum manibus, sinus Arabici pelago liberasti, qui Loth in te sperantem ex vrbibus nequissimis cathaclysmo eripuisti, qui Ionam seruasti, qui nullum in te sperantem reijcis, neminem frustratis, omnes in te confidentes, & auxilium implorantes, qui nomen aut patrocinium nostrũ inuocauerint, à sæuissima peste seruare, protegere, ac tueri nõ dedigneris, nec id nostris meritis: sed miserationis & clementiæ tuæ magnitudo orationi meæ concedat: hanc præterea miseram & sontem animam tua pietate maiestatis tuæ conspectu dignabere. Quamuis nihil vnquam in hac vita egerim, vt tanto munere dignum me fuisse existimem, pietatis tñ & clementiæ tuæ vim erga me, benignissime Iesu ostendito. Qua oratione habita, Deum optimũ maximum, clementissimũ (cuius esse obiectumq; illud beatificum viuens adhuc in cœlum raptus conspicatus) optatis suis annuisse cognouit. Quæ munera etsi rerum omnium opifex suapte potentia mortalibus elargiri potest, maiestatis tñ suæ munificentiam, clementiamq; sanctorum suorum meritis ita exposcentibus, velutinstrumentis quibusdam, in nobis exercet, voluit enim Deus suo nomine dæmonia eijcere, serpentes tollere, super ægros manus imponẽtes ad pristinam valetudinem reducere. Exorata igitur diuinæ amplitudinis claritate, Rochus humi deiectus, oculis ad cœlum reuolutus, artubusque modestissimè compositis animam superis reddit. S. Rocho prædicitur hora mortis. Orat pro peste inficiendis. B. Rochus in cœlum raptus fuit.

XV. Tvm verò, qui ad carcerem cõuenerunt, lucernas ingentes intus per quasdam rimulas lucescere inspiciunt, id ad carceris custodem deferunt: qui confestim, reclusis foribus, beatissimum corpus solo prostratum: ad caput & pedes lucernas ardere cõperit: ad latus vero tabella his literis inscripta inuenta est. Peste laborantes ad Rochi patrocinium confugientes contagionem illam truculentissimã euasuros. Quod vbi ad principẽ delatum est, magnitudine rei commotus, sanctissimum corpus summa pompa ad templum deferri iubet, quam & ipse præsentia sua exornauit. Principis vero mater cum Rochi nomẽ in tabula compertum legeret. Filium his verbis alloquitur: Hic nepos tuus est ex fratre genitus, quo defuncto hic benigne tibi imperium concessit, & in Italiam externasque regiones profectus est, vt verò certiores reddamur, corpus adeamus, in cuius pectore si crucẽ compererimus, hunc illum esse scito. Qua cruce inuenta mater principem obiurgare occepit, eius crudelitatem detestata, cuius causa vir sanctissimus immerita morte & familiæ suæ dedecore extinctus est; ex quo plangor & vlulatus fit. Oppidani olim principis sui cadauer, sanctissimumq; corpus, lachrymis humectant, osculaq; defigunt, iustisq; rite exequiis, princeps magno impendio ei templum erexit, Diem solemnem, quo D. Rochus obijt, imperat sextodecimo, sc. Calend. Sept. Anno Christi M.CCC.XXVII. Olimpiadis verò quingentesimæ vicesimæ septimæ, anno secundo, quo solemne statutumq; sacrum ad hæc vsq; tempora ab incolis celebratur. Cuius sanctissimi viri merita atq; opera supra septimum & octogesimum annum Italos latuêre, & eius corpus iam Venetiis ornatissimo templo reseruatur, religioseque colitur. Moritur. Agnoscitur mortuus. Ei templũ erigitur.

XVI. Anno verò M.CCCCXIIII. Calend. verò Iulias quintodecimo, Christi fideles & Romanæ Ecclesiæ prælati, quo Græcorum hæresin tollerent, omnes in vrbem Cõstantiam Germaniæ celeberrimam, in vnum conuenêre. vrbem illam pestis sæuissima inuasit, ita vt oẽs de fuga consulerent: Arbitrati. n. sunt id dæmonum opera factum, quo Dei Ecclesiam, Petriq; nauiculam, si naufragare non possent, illam saltẽ turbare ac agitare conarẽtur. At Deus clementissimus nolens rempublicam Christianam perdere, dum prælati mortẽ formidantes ad vnum oẽs vrbem relinquere statuissent, adolescens quidam Germanus, Christianam religionem labefactari timẽs, diuino numine afflatus, supra ætatem audacius, patres sic alloquitur: Etsi Deus omniũ cõditor sacrosanctam Romanã Ecclesiam, Christianamq; rempublicã, & vrbem hanc saluare põt, voluit tñ sanctis suis præcipua quædam elargiri, quibus intercessoribus mortales vota & optata consequantur. Audio. n. Rochum quendam à Gallis summa in veneratione habitum, cuius meritis omnes ad eum confugientes, peste liberantur. Vobis itaq; consilium do, patres optimi, vt ad illum confugiamus omnes, corpusq; nostrum inedia castigemus, & sub Rochi vexillo, signoq; supplicationes per vrbem faciteac illum orate, vt apud Deum, cuius rem agimus, precibus instet, vt vrbi sua miseratione salutem præstare non dedignetur. Adolescentis consiliũ patres omnes approbauere: & solemni pompa Rochi imaginem, omni comitante populo, per vrbem deferũt, supplicationes pro more agunt, corporaq; ieiuniis & verberibus castigant. Quibus peractis difficile dictu est, quam breui pestis illa euanuerit. Quapropter ciues & incolæ, omnisque conuentus, luctum & mœrorem in gaudium conuertunt, & sanctum virum maximo honore Germani quoq; prosecuti sunt. Fœliciter itaq; Christianis rebus compositis, soluto conuentu, Itali ad nos Rochi nomen detulêre, ad quos tandem longo postliminio reuersum basilicas, sacella, templave in eius nomen construendi materiam præbuit. Ad quæ confugientes, imagines, statuas, votorum argumenta, & sanctissimi viri opera intuentur. Quæ si scriptis mandare velimus, difficilius profectò nobis esset principium, quum exitũ reperire. Quapropter consultò missa faciemus illa, ne, si incuria nostra tantorum operum merita minus laudauerimus, illi gloriæ partem subtraxisse videamur. Hunc itaque omnes imitemur, hunc piis orationibus prosequamur, vt Deo simul & illi seruientes, eius supplicationibus diuinæ clementiæ munera consequamur, Amen.

An. 1240. *VITA S. HYACINTHI CONFESSORIS ORDINIS FRATRVM PRÆDICATORVM, SCRIPTA PER LEANDRVM ALBERTVM eiusdem Ordinis.*

16. Avg. S. Hyacinthi originem duxit ex Comitibus de Odrouoas. a Iuo patruus S. Hyacinthi, cum Canonicũ Cracouiẽs. facit.

I. Iacynthvs ex oppido Poloniæ Saxo nobili stẽmate originem duxit. Is quidem ætatis suæ initio bonis præceptoribus traditus est erudiendus, & tantum profecit, vt breui condiscipulos ac coætaneos in literaria palæstra plures superauerit: Erat et sanguinis vinculo coniunctus Iuo [a] Cracouiensis Antistes vir venerandus, cuius iussu sacris initiatus, canonicatum in Ecclesia Cracouiensi accepit. Quod vbi fecit prudentissimus Antistes perpendens sacerdotes sine literis esse cæteris ludibrio & sibi ipsis opprobrio, ... iuuenis animus vilesceret, aut in delitiis constitutus obtueretur segnitia, eum duxit in Theologia instituendum, vt procedente ætate, quod sibi ex officio incumbebat, peragere posset. O vtinam nostris temporibus, omnes sancti eius antistitis vestigia sequerentur. Non enim tantarum literarum penuria apud sacris initiatos esset. Quinimo & sese & alios plene de sacra scriptura instruere possent. Exaudiens Iuo Hyacinthũ in Theologia multum profecisse, continuo ad se reuocauit, & visa eius doctrina cum modestia, ac morum honestate coniuncta, qua præ aliis pollebat, vltra quam dici potest eum amare cœpit. Quin ea die anxius erat & solicitus, qua illum videre non poterat.

Iuo S. Hyacinthũ secum Romam ducit.

S Dominicus excitat Neapoleonem à mortuis.

II. Forte ea tempestate Iuonem Romam persoluendi voti gratia petere oportebat, qui inter cæteros Hyacinthum seligens secum duxit. Iisdem diebus Romæ D. Parens Dominicus coram Iuone ac pluribus aliis venerandis viris Neapoleonem suis precibus à morte ad vitam reuocauit. Qua re tanta admiratione Iuo captus fuit, vt protinus sanctum patrem colere ac obseruare cœperit & eius familiaritate plurimum vti. Tunc enim parens Dominicus Romæ agebat, flagitans ab Honorio Pont. Max. ordinem à se inchoatum Prædicatorum approbari atque diplomatibus Apostolicis ornari. Quod & assecutus est Dei beneficio, & parentis eius beatissimæ Virginis interuentu. Igitur Iuo sancti viri captus dulci consuetudine, enixe B. Patrem rogabat, vt dignaretur fratres aliquos Poloniam mittere, quorum gratia & exemplo, per Prouinciam cœnobia extruerentur. Pater vero Dominicus se ei morem gesturum dictitabat libenti animo, si fratrum copia suppeteret. Quare se angi plurimum affirmabat, eo quod eius petitioni ac voto satisfacere non posset: tamen ipse iuuenes probos proferret, si quos ipse haberet, quos sanctæ conuersationis vestimenta oblectarent, & eos imbutos sanctis moribus penes se & nutritos breui admodum tempore illuc pro desiderio mitteret, quo fieret, vt voti compos esset. Porro præclarus Antistes, consilio illius vsus, ex omni familia sua tres iuuenes morum honestate pollentes delegit, videlicet Hyacinthum, de quo verba facturi sumus, Ceslaum, & Hermannum Theutonicum, iuuenes vtiq; raros, & tanta prouincia dignos, credidítq; viro sanctissimo Dominico, vt sub eius magisterio erudirentur in his, quæ ad Dei cultum & religionis augmentum attinerent. Quos B. Pater lætabundus suscipiens toga prædicatoria induit, ac secum per annum distinuit, vt lenitate, charitate, paupertate, ac cæteris virtutibus ornatos post annum Poloniam, iuxta sancti Antistitis votum, mitteret.

S Hyacinthus, Ceslaus & Hermannus habitum ordinis Prædicatorij a S Dominico suscipiunt Anno 1216

III. Igitvr eo tempore elapso, cum satis in sancto proposito confirmati viderentur, inque sancta conuersatione plenissime eruditi, efflagitante Iuone, placuit viro Dei Dominico Hyacinthum, Ceslaum cum Hermãno Conuerso Poloniam mittere. Qui accepta sancti viri benedictione, in nomine Domini nostri Iesu Christi iter arripuẽre. Contigit eos per Germaniam transire, & in Frizascensi vrbe concionari cum tanto consensu & populi fauore, vt protinus compellerentur ibidem à populo cœnobium construere, & illud amplissima sacerdotum, & sacris initiatorum multitudine repleri. Id factum intra mensium sex spatium, quod pene miraculo ascribi potest. Quos cum ingenti gaudio per eos receptos moribus & ordinis nostri institutis imbuere. Dein relicto ibi Hermanno Conuerso Cracouiam, vt Patris Dominici iussa complerent, peruenerunt.

Mittuntur in Poloniã.

Cœnobiũ fratrum Prædicatorum in Carinthia in ciuitate Frizacensi extruunt, vbi Hermannus remanet.

Parochia SS. Trinitatis Cracouiæ conuertitur in cõuẽtũ fratrũ Prædicatorum Anno 1217.

b Formula vitæ S. Hyacinthi

IV. Vbi cum summa omnium lætitia, & plausu populi, tum cleri, excepti, in ædem sanctissimæ Trinitatis, iuxta literarum Apostolicarum tenorem, & vota sancti Antistitis Iuonis, collocati sunt. Cœpit demum omnis ciuitas, seu nouitate rei (vt fit) seu magis sanctissimis moribus & doctrina viri Dei Hyacinthi, & Ceslai capta, ingens cœnobium ponere, veluti præsagiens, quod futurum erat, videlicet plurimos ad sanctum religionis apicem peruenturos. Quod rei postmodum euentus plenissime docuit. Erectis ædibus vt ibidem inhabitari posset, cœpit Hyacinthus vitam asperrimam, ac prorsus durissimam agere. Quippe à [b] parente Dominico viuendi formulam acceperat. Erat animo pariter & corpore mundus, corde lenis, puritate nitidus, & mira præditus charitate. Sed vt vnico verbo omnia explicem, Hyacinthi vita omniũ virtutũ exemplar fuit. Atqui tata charitate præfulsit, vt alienas calamitates ceu suas defleret, & ad Deum Optimum Maximum pro illis preces emitteret. Templo pro cubiculo vtebatur, nec certum locum ad quiescendum habebat, sed aliquando lassa membra, vbi se inueniebat, in terram collidebat, quieti aliquantulum vacans. Noctibus singulis funibus nodosis corpus tundebat. Sextam feriam, & beatissimæ Virginis Mariæ, ac Apostolorum vigilias, duntaxat pane & aqua celebrabat. Desidiæ ac inertiæ hostis acerrimus. Quippe aut litteris, aut concionibus, vel audiendis sordidorum hominum improbis gestis pro impunitate à Domino suorum criminum impetranda, vel orationibus operam dabat. Visebat libenter ægrotos, ac suis dulcissimis colloquiis subleuabat. Verum de moribus hactenus.

B Maria virgo apparet S Hyacintho.

V. Qvvm aliqñ in vigilia Assumptionis beatissimæ Mariæ ante aram positus ingenti cum affectu tantam celebritatem diei meditaretur, & totus lachrymis perfusus anhelaret ad illam felicẽ ac cœlestem domum, vt perfrui tantis gaudiis aliquando posset, è vestigio conspexit è cœlo prolabi lucem ingentem super aram, cuius in medio Reginam cœli sibi dicentem collocatam vidit: Macte virtutis esto, Hyacinthe & lætare, eò, quòd tuæ à filio meo, & à me exaudiuntur preces. Quod enim petendum duxeris, me interuenien[t]e consequẽre. Continuoque in cœlum sese recepit. Cuius in recessu tanto concentu, ac tam dulci harmonia Hyacinthi aures oppletæ sunt, vt vix enarrari posset. Exinde tantam in Deum fiduciam sumpsit, vt minime se in cassum aliquid ab eo petere posse arbitraretur. Huius rei seriem semoris arbitris Floriano & Godino sociis narrauit, affirmans Dei matrẽ præcipuam patronã esse fratrum Prædicatorũ.

Beata Maria Virgo singularis Prædicatorum patrona

VI. Aliqvando contigit ipsum iter habere Pronium, eiusmodi enim loci nomen est. Erat autem medium intersecans iter flumen, quod phaselo traiiciebatur. Tum forte intumuerant aquæ. In citeriore igitur amnis ripa consistens animaduertit in vlteriore turbam virorũ ac fœminarum, quasi quendam in medio tenentem. Admirabatur plurimum sane, & quid subesset causæ nesciebat. Igitur transmisso amne comperit, multitudinem illam adolescentem quendam aquis obrutum deplorantem. Ast vt animaduertit vita functi mater Hyacinthum adesse, missis cæteris, ad pedes eius prouoluta supplex efflagitabat, vt ad vitam filium reuocaret. Hyacinthus vero sciscitabatur, qua hora filius naufragio perisset: vt cognouit, quod pridie perisset, & tunc primum ex aquis eductus fuisset, habuit orationem ad Deum. Et ad matrem conuersus ait: Bono esto mulier animo. Et adolescentis apprehendens manum, Petre, inquit, (id enim illi nomen erat) Christus Dominus noster, cuius gloriam prædico, intercedente beata Virgine matre, te ad

Petrum de Protchuo

vitam

vitam reducat. Nec mora, qui fuerat mortuus, reuixit, coram toto illo virorum ac mulierum cœtu. Et matri * Falisflauæ mulieri nobilissimæ reddidit incolumem.

in Istula submersũ resuscitat sanctus Hyacinthus anno 1221. *al. Falislauæ.

VII. PRANDOTA nobili genere matrem habuerat paralyticam, quæ nullâ medicorum ope sanari potuit. Is vero ingentem pecuniam medicis exoluerat, vt mater eo morbo liberaretur, sed nihil profecerat. Cupiens autem filius matri solatium aliquando præbere, nihil omittebat, quod speraret ei posse prodesse. Fortè audierat Hyacinthum virum Dei morbos ægrotantibus depellere, quod vbi cognouit, non negligens, solicitus de matre, Cracouiam deduxit, sanctoque viro obtulit, impense rogans sibi sospitem illam reddi, dicens: Hyacinthe ecce matrem, filiam tuam, sic paralysi dissolutam, vt nec rectè etiam loqui valeat, quæso, vt pristinæ sospitati restituas, quod humano adminiculo haudquaquam fieri posse hactenus expertus sum. Tunc vir Dei misericordia motus, inquit: Filia; Dominus noster Iesus Christus te à morbo liberet, quo premeris, & vsum tibi linguæ restituat. His dictis continuo sospes facta est, & linguæ vsum cum cæteris membris integrum recepit.

Iudkam de Kolezilicez paralyticã sanat. Anno 1222

VIII. MVLIER grauissime ægrotans, & iam desperata salute, precibus obtinuit ad se deduci virum sanctum Hyacinthum cui vim morbi, quo capta erat, aperiens rogabat, vt se manu tangeret, sperans se illico sic sospitem reddi posse. Vt erat Hyacinthus ad commiserationem pronus, ægrotanti opem ferre cupiens, prius oratione ad Deum emissa, manu illius caput contingens, mox eam incolumem dimisit.

Aliam agonizantem sanat, eodem anno.

IX. PORRO vir Dei Christi vestigia sequi cupiens, posteaquam sub Iuonis Antistitis venerandi votis fecisse animaduerterat, Ceslaum in Bohemiam misit, vt sacrum verbum euangelizaret. Qui [a] imperata propere perficiens in Praga vrbe cum Hieronymo socio ita egit, vt post non multos dies cœnobium cum æde diuo Clementi dicata, pro patribus Prædicatoriis ædificaretur. Deinde [b] Vratislauiam perentes in honorem diui Adalberti cœnobium aliud extruxêre, quo Ceslaus miris coruscans prodigiis in Domino quieuit. Hyacinthus vero in Orientalem progrediens plagam, vitæ verbum in Iesesse disseminando, quod apprime callebat, peruenit Visogradum Mussouiæ vrbem. Præterfluebat siquidem vrbem amnis. Ad quem cum deuenisset cum sociis, nec transmitti posset absque lintre, nec lintris copia esset, admonuit socios, vt diuinam opem precibus exposcerent. Cum [c] igitur aliquantulum orasset, extenso pallio super aquas primus omnium intrepidus supergrediens, cohortatus est socios, vt idem fidenter facerent. Sicque super pallio, veluti super naui, amnem transmisere illæsi. Quod vbi in vrbe vulgatum est, accurrunt ciues rem admirantes, & virum Dei ingenti cum honore in vrbem introducunt. Illinc exiens adiit [d] Chion, habens itineris comites Godinum, Florianum, & Benedictum, viros nostræ religionis toga indutos. Ibique per quadriennium permansit, docendoque, & concionando miris coruscauit prodigiis. Quo factum est, vt templum erigeret [e] beatissimæ Virgini Mariæ, quo possent patres Prædicatores inhabitare. Eo itaque temporis interstitio immensam sacerdotum ac laicorum cateruam sanctæ conuersationis toga induit. Initio vero quinti anni Cracouiam repetiit, dimisso Chion viro venerando Godino. Sed diuertens per Gadusriam, & verba vitæ disseminans, verbaque miraculis confirmans, plurimos ad sanctæ conuersationis habitum fimẽdum impulit. Quapropter [f] ædibus cœptis extrui, relicto ibi Benedicto, tandem Cracouiam cum Floriano peruenit.

S. Adalberti construxit, & moritur. c b Hyacinthus cum sociis Istulam fluuium prope Visogradum vrbem superiniecto pallio transit. d Kiouiam Russorum metropolim adit. e Hyacinthus. e Ibi monasterium in honorem B. Mariæ Virginis ædificat. f Gedani cœnobium incipiens ibi Benedictum relinquit.

Ceslaus mittitur a S. Hyacintho in Bohemiã Anno 1222. a Pragæ cœnobium S. Clementis accipit, [quod modò collegiũ est Societatis Iesu] ibique Hieronymum relinquit. b Vratislauiam proficiscitur, ibi cœnobium

X. POSTEAQVAM Cracouiam reuersus est, Clementia mulier cordata nobilis genere, nobiliorque moribus ex vico * Coseler (vt vulgari eorum vtar vocabulo) forte Hyacinthum virum venerabilem, relaxandi paulumper animi gratia, ad suburbanam villam inuitauerat. Cognouerat eum vigiliis & ieiuniis nimis attritum, vt refocillatione corporis non modica indigeret. Annuit Hyacinthus & die dicta ad locum constitutum irruens, segetes passim grandine tactas offendit. Fortè proxima erat messis. Porro XIII. Kal. Aug. hoc accidit. Igitur ad Clementiam tristis ea de causa peruenit. Quæ prolapsa ad pedes sancti viri, deflebat propriam, & aliorũ calamitatem. Vt vero vulgatum est per vicum, aduenisse virum Dei, missis omnibus, prouoluti ad pedes eius flentes, vt se tanta calamitate adiuuaret, eum obsecrabant, atque obtestabantur. At vir Dei in fletum & ipse prorumpens, illorum miseratus sortem, insiit eam noctem illos insomnem ducere, Deumque precibus fatigare, quod & sese facturum spopondit. Qui dicto famuli Dei audientes, postquam illuxit, segetes obtritas pridie à grandine, quantum ad suos agros pertinebat, in priorem restitutas inuenerunt statum, ac si nullam grandinis vim passæ fuissent, finitimorum vero prout grandine obrutæ fuerãt iacentibus. Qui animaduertentes diuinam clementiam, Deo & sancto viro gratias maximas egerunt.

*al. Koscieliecz.

Segetes grandine percussas restituit Anno 1238.

XI. ALIQVANDO venit * Felix Grusonia nobilis mulier sterilis (porro annos viginti cum coniuge egerat nec filium tulerat) cum fletu rogans vt Deum precaretur, ne perpetuò sterilis esset, sed vt Deus illi filium elargiretur, ne opprobrio tam diu marito foret. Coniunx enim angebatur carens filiis, cum abundaret diuitiis de hærede sollicitus. Ait vir venerandus: Vade, inquit, filia, & pedem referas domum, nec verearis quia filium habebis, quo viri insignes originem ducent, tam præstantes diuitiis & viribus, quam in Ecclesia præsidentes. Haud falsus vates fuit. Quippe & filium tulit, & viro sancto gratias immensas agens portauit, ex quo ingens virorum præstantissimorum caterua deriuauit.

*al. Fœlicia Grusczouska.

Matrona sterilis S. Hyacintho prædicente filio a Deo donatur Anno 1240

XII. ACCIDIT aliquando quendam locum concionandi gratia petere (cui castro nomen est) & ad pedẽ montis perueniẽs offendit * Vistolanam mulierem cordatam in bigam duos natos cæcos educentem, quos luce orbatos ante VII. annos pepererat. Quæ vt vidit Dei Hyacinthum adesse cognouit, mox è biga descendens, humiq; ad eius genua prouoluta, filiis ante pedes eius positis lachrymans, inquit: Eya vir Dei, En ego infelix luce priuatos iam septem annos hos natos enixa sum, fortunæ ludibrium. Quamobrem rogo teque obtestor, ne patiaris hac calamitate me deinceps vexari. Hoc efficies si fueris Deum precatus. Te enim rogante non dubito fore, vt filij mei lucem consequantur. Porro Hyacinthus mulieris verba exaudiens deflens præsentem eius sortem maxima fultus in Deum fiducia cæcos tetigit dicens: Dominus noster Iesus Christus, qui cœcum natum illuminauit, ipse vobis beneficium oculorum impendat. Simulac signo crucis illos muniuit, è vestigio videntes dimisit.

*al. Vitoslauskam.

Duos cæcos natos illuminat Ann. 1244.

XIII. * PRIBISLABA nobilis matrona & vidua, ex vico vulgo dicto * Scenira, Filium Vislaum vnicum sibi Cracouiam ad sanctum virum præmisit vt exinde ad se educeret. Functa legatione Vislao Hyacinthus inquit: præcede fili, præcede. Ego n. mox te subsequar. Igitur adolescens viri Dei dicto audiens progreditur. Forte itineris medio præterfluit Fluuium vulgo dictum Raba, quod ea nocte, siue imbribus, siue niuium resolutione, vltra consuetudinẽ ad summum excreuerat. Qui adnitens transire non aquarum vim formidans, cum armigero ex equo aquarum vi deijcitur, obruitur aquis, vix armigero euadente: mater vero prodente puero filij miserandam sortem audiens, illico pluribus matronis sociata, ad amnem accurrit deplorans suam ac filij ingentem fortunam. Hyacinthus iter cœptũ prosequens facello amnem cum Clemente socio traiecit, totus admirabũdus, vnde tot matronarum caterua illuc clamantium aduenisset. Ast Pribislaba Hyacinthum adesse iam animaduertens, concito gradu ad pedes eius prouoluta: Heus, inquit, Hyacinthe tua causa filium amisi vnicum, quo me vertam misera, quæ coniuge & filio simul orbata sum. Igitur senectutis meæ vnica spes, vnicum præreptũ est solatium. Obsecro obtestorq; te, ne me in tanta calamitate positam deseras. Ast Hyacinthus vir Dei lachrymans paululum è via degrediens, flexis genibus Deum impense rogauit, vt infelici matri

*vulg. Przybislauska.

*vulg. Szczeniky.

P 2 opem

opem ferret. Eo itaque ab oratione surgente, Ecce contra aquarum impetum adolescentis cadauer ad amnis ripam applicuit. Et eo ab aquis educto occurrens cum omni multitudine, mater ad pedes Hyacinthi inclamare cœpit. Reddidisti, vir sancte, mortuum, & viuum restitue. At vir Dei ad corpus accedens: Fili, inquit, Vislae, Dominus noster Iesus Christus, cui omnia viuunt, ipse te viuificet. Vix verba finierat, & ecce mortuus reuixit.

Submersu vitæ restituit S. Hyacinthus anno 1257.

IGITVR Hyacinthus vir venerandus post labores maximos quos pertulerat vinea Domini Sabaoth, post ingentia signa per ipsum edita, diuina tandem dulcedine illectus toto mentis desiderio exæstuabat, cupiens hac mole exui, & esse cum Christo. Quare in oratione positus, deuotissime esse agitabat votum suum expleri à patre misericordiarum. Exaudiuit quippe eum Dñs, & sibi vitæ terminum intimauit. Qui die postero, qui fuit dies D. Dominici festus, in ægritudinem incidit, qua cognouit vitæ suæ finem aduenisse. Inualescente itaq; vi morbi, in vigilia Assumptionis beatissimæ Virginis Mariæ, iussit accersi quotquot aderant seniores in cœnobio Cracouiensi, sicq; ægrabato verba fecit: Ego, filij charissimi, Dño me vocante, die crastina vos deseram. Igitur quæ ex ore parentis Dominici audiui, tanquam hæreditario vobis iure relinquo. Primum vt cordis lenitatem, animiq; mansuetudinē seruetis, dilectionem, ac mutuum amorem amplectimini, sequaminiq; paupertatem. Hoc n. testamentum est æternæ hæreditatis. His dictis conticuit. Postero die deuote officio reddito (quas canonicas horas appellant) fultus Ecclesiæ sacramentis, astantibus omnibus fratribus, flentibusq;, & ad Deum porrigentibus preces, erectis in cœlum luminibus, prorumpensq; cum lachrymis in illum psalmum: In te, Domine, speraui, non confundar in æternum, cum dixisset: In manus tuas Domine cōmendo spiritum meum, mox spiritū efflauit. Et deductus est ante Deum sanctorum ministerio Angelorū, quorum consuetudine adhuc in humanis agens sæpe recreari solebat, quo æterno æuo frui cum sanctis omnibus licet. Vita functus est sanctissimus pater Hyacinthus anno Domini 1257. Idibus Septemb. hora ferme nona. Tantus autem omnes, qui aderant, luctus inuasit, vt ex iis nonnulli præ dolore parum animi compotes clamorem extollerent. XIV.

Moritur anno ætatis 72.

POSTQVAM illius mortem fama vulgauit, incredibilis repente ciues plebemq; Cracouiensem oēm adeo luctus occupauit, vt nullus à lachrymis temperauerit. Concurrunt, & vndique virorum ac mulierū agmina, & ad sancti viri corpus confluunt visendi vel tangendi gratia. Funus eius Prandeta Cracouiensis Antistes, vir venerabilis, cum omni multitudine ciuium, & plebis ingenti cum luctu celebrauit. Ea ipsa die adolescens equo cuectus in campo S. Floriani (sic eum locum vocant) Zaglichæ filius, incaute agitans equum, in terram prolapsus mortem obiit. Vt vero Zaglicha & Florentia eius parentes intellexêre, filij accepto cadauere, maximo cū luctu multitudineq; ciuiū comitante & conlachrymante ad sepulchrum detulerunt Hyacinthi, exposcentes precibus eius à Deo sibi filium viuum restitui. Nec mora, post horæ spatium adolescens mortuus repente reuixit, incolumis, absq; vllo vulneris stigmate, asserens in cœlum se cum Hyacintho fuisse deductum. Pro restituto ad vitam filio parentes Deo & beato Hyacintho gratias immensas agentes, domum sunt regressi cum ingenti gaudio. XV.

Zegota mortuus ad sepulchrum S. Hyacinthi excitatur.

VENERANDVS Antistes Prandeta celebrato sancti viri funere, templum D. Stanislai ingressus est. Ibiq; ante aram beatissimæ Virginis Mariæ procumbens, fessus labore, aliquantulum leui admodum somno captus est. Putauit se iuuenes quosdam videre tunicis albissimis indutos, binos chorum ingredi, duosq; præclarissimos viros subsequētes, alterum pontificali thyara præditum, prædicatoria toga alterum indutū candore scapulare & tunica immenso fulgentibus, duabusq; redimitum coronis, & rei insolitæ processum admiranti sibi dixisse Pontificē: Sum Stanislaus Antistes, & quem mecum cernis fratrem, Hyacinthus est ex ordine Prædicatorum, corona doctoratus, & altera corona virginitatis ornatus, quem hac gaudebunda beatissimorum societate spirituum, in illam perpetuam ac felicem vitam, qua frui licebit, æterno deduco: mox q; Stanislaum incepisse dulci ad alta voce illud eulogium, Lux perpetua lucebit sanctis tuis, domine, & sanctis illis spiritibus prosequentibus, cum magno fulgore scandisse cœlum cum beato Hyacintho. Quo pacto euigilans * Prandeta, ad cœnobium Prædicatorum accedens, sertum visionis coram fratrum, sacerdotum, ac ciuium immensa multitudine non sine lachrymis narrauit. XVI.

Ioan Prandeta ex Biaczerzvva Episcopus Cracouiensis visio de B. Hyacintho.

** al. Prandota.*

** al. Branislaua.*

† al. Zuierzinnecz.

Braneslauæ monachæ visio.

* BONISLAVA nobilis fœmina, in monasterio vulgo dicto † Zeuuezrenigh, quo vltra annos quadraginta Deo famulata fuerat, apprime sanctū virum colens, ipsa die orans, leui capta somno, vidit è cœlo supra Prædicatorias ædes ingens lumen descendere magno sanctorum spirituum agmine circumfusum, illos beatissimam Virginem pulcherrimam sequentem, secum quendam præclara Prædicatorum toga insignitum ducentem. Porro Bonislaua (vt fit) facta perquirendi auidior, quinam esset tantus ille comitatus, Virginem illam speciosissimam percunctata est, quænam esset: Respondit illa, se misericordiæ matrem esse, & illū Prædicatorum vestimentis indutum esse Hyacinthum, quem in cœlū deduceret. His vero dictis cœpit psallere beata parens dulci ac suauissima voce: Ibo ad montē myrrhæ, & ad colles libani, sanctis illis spiritibus prosequentibus cum B. Hyacintho. Qui cum immenso lumine cœlum ingredi visi sunt ad illam æternam dulcedinem perfruendam. XVII.

Bonieremitæ visio.

EREMI cultor, nomine ac re Bonus, captus desiderio visendi Hyacinthi sepulchrum (fortè fama cognouerat miracula, & ingentia meritis eius edita prodigia) ex montibus Pannoniæ Cracouiā petiit. Templū ingressus, quo sancti viri corpus iacet, obtinuit à præsidente cœnobij, posse ad eius peruigilare sepulchrū. Igitur orationi miro quodā mētis ardore insistens, tres radios mira claritate è cœlo emitti, ac super tumulū Hyacinthi aperte vidit, vnū ad caput alterum ad pedes, tertium in medium iaci. His aūt visis illico Hieronymū & Florianū æditucs acciuit, vt lucē è cœlo intuerentur demissam. Continuo venêre illi, & diuinā cernētes lucē, in terram procidētes venerati sunt, & Deo gratias egerūt. XVIII

Paralytica curatur anno 1257.

a Item Suientoslai filius hydropicus

b Ioannes item febri citans.

c Andreæ de Iacubocze filius ex crapula mortuus resuscitatur anno 1262

ALIA quidem multa ad eius tumulum prodigia contigerunt. Nam & Margarithæ vsus linguæ, manuumq; paralysi dissolutarum, restitutus est. Emisso [a] voto filius vnicus in litis cuiusdā hydropicus, & humano adminiculo destitutus, desperata et vita, pristinæ sanitati è vestigio restitutus est, deductusq, à patre ad B. viri sepulchrū, vti pater ipse promiserat, gratias illi egit. Alius similiter [b] febribus correptus voto emisso liberatur. Mortuū ex crapula filium [c] Andreæ, innocato S. viri patrocinio, matri viuum reddidit. Agatha Comiti. Zegothæ arcis Cracouiens. Præfecti coniunx pro pedissequa, cuius pene vita desperata erat, febribus grauissime laborans Hyacinthum rogauit, præmittens sepulchrum eius se muneribus donaturam. Non multò pōst astitēre duo viri Prædicatorū habitu induti circa cubile puellæ febribus [d] exæstuantis, quorum senior puellæ ait: In me respice, sum enim Hyacinthus pro sanitate tibi restituenda, à domina tua inuocatus, itaq; in Christi Iesu nomine surge & Deo gratias age. Illicoque puella incolumis, euanescente Hyacintho cum socio, surrexit. Emisso voto à nobili quadā matrona pro [e] filio morti appropinquāti, è vestigio sospes regressus est. Longum esset, si vel è cuncta complecti. Sed hæc ad testandam viri clarissimi sanctitatem sufficere possunt.

d Puella febricitans sanitati restituitur. e Nicolaus filius Boguslauæ agonizans sanatur anno 1273.

Corpus S. Hyacinthi a P. R. fr. Thoma de Syczotu secundum priore prouinciali prouincia Poloniæ fratrum ordinis Prædicator. in anno 1543 inuentum est, & à reuerendissimo D. Petro de Gamrado Archiepiscopo Gnesnensi & Episcopo Cracouiensi eleuatum & in sacello in honorē eius extructo collocatū. Postea sub r. p. fr. Melchiore Mostincensi quartū Prouinciæ Poloniæ prouinciali aucto sacello, sancta hæ reliquiæ in superius eiusdem sacelli altare alabastrinū translatæ sunt a reuerendissimo D. Petro Myszkouuski Episcopo Cracouiensi anno 1583. Porro Clemens Papa VII. anno 1527 fratribus ordinis Prædicatorum regni Poloniæ facultatem concessit, vt festum B. Hyacinthi die post assumptionem Beatissimæ Mariæ Virginis, & officium, ac Missam celebrare, magnates & altaria erigere, in omnibus Ecclesiis prædicti ordinis, in Beati honorem possent. Quam facultatem idem Pontifex anno 1530 ad omnes Poloniæ Regni cathedrales ecclesias extendit,

doret

donec ad actum canonizationis deueniretur. Deinceps Paulus III. Pontifex Maximus anno 1552. concessit dicti ordinis fratribus in Regno Poloniæ, singulis quintis feriis, quibus festum propriũ non occurreret, officium de S. Hyacintho recitare, ac si iam esset canonizatus: corpus etiam eius & ossa exhumare, & in superiore loco collocare, quod & tum factum monuimus. Tandem Clemens Papa VIII. anno 1594. in Sanctorum numerum referens eum canonizauit hac prolata sententia. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, exaltationẽ fidei Catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, auctoritate eiusdem Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus, & definimus bonæ memoriæ Hyacinthum Polonum ordinis fratrum Prædicatorum sanctum esse, ac sanctorum catalogo ascribendum; ipsumq; catalogo huiusmodi ascribimus, statuentes, vt ab vniuersali Ecclesia anno quolibet in die decima sexta Augusti festum ipsius, & officium, sicut pro vno confessore non Pontifice, deuotè, & solenniter celebretur. Insuper eadem authoritate omnibus, verè pœnitentibus, & confessis, qui annis singulis eodem die festo ad sepulchrum eiusdem deuotè accesserint, easdem indulgentias concedimus, quæ cæteris dicti ordinis Sanctorum Ecclesijs concessæ sunt.

Qui plura de S. Hyacintho desiderat, inueniet apud r. p. fr. Seuerinum Cracouium ordinis fratrum Prædicatorum Theologum, qui ad longũ omnia eius miracula & totũ canonizationis processum quatuor libris cõplexus est: ex quo et, quæ hic annotauimus, desumpta sunt.

Sic verò multiplicatus est numerus factorum S. Hyacinthi, vt Camillus Ballianus in compendiũ omnia redigens dixerit, quod Hyacinthus 76. iam morituris perfectam sanitatem restituit, 134 graui valetudine pressos curauit, 36 magno capitis dolore affectos liberauit, 22. vehementi dolore dentium afflictos sanauit, 50 oculorũ doloribus laborantibus, ex quibus nonnulli cæci erant, lumen reddidit, 33. gutturis, colli, linguæ, & oris doloribus oppressos ad sanitatem reduxit, tribus surdis auditum restituit, 42. pectoris, stomachi, & intestinorum doloribus languentes adiuuit, 83. pedum & manuum languoribus dolentes liberauit, 48. febribus vexatos sanos effecit, ab octo calculos dolores pepulit, 29. ex elephãtico morbo eripuit, 18 à morbo comitiali vindicauit, duobus tabe affectis sanitatem dedit sex paralyticis & membris dissolutis vires restituit, duos aqua intercute tumescentes curauit, duas steriles matronas prole donauit, 32. parturientibus matronis & in partu periclitantibus subuenit, 40. totius corporis doloribus quassatis opem tulit, 55. diuersis casibus agitatis succurrit, nouem animalia rationis expertia debilitata atq; vitio alio affecta in pristinum statũ restituit, 38. extant apparitiones & visiones diuersæ, quibus ægri & morientes sunt ab eo recreati & subleuati 98. Christianos varijs de causis afflictos, non semel solum, sed sæpissimè, voto facto, voti compotes effecit. Hæc ex Balliano fr. Abrahami Bzouius concione 8. in S. Hyacinthum.

MARTYRIVM S. MARTYRIS MAMANTIS: EX SIMEONE METAPHRASTE. An. 270.

I. MAMAS magnus & insignis martyr Christi, patriam quidem habuit Paphlagoniam: erat autem clarus & pietate, & genere. Nam erat ei quidem pater Theodotus, mater verò Ruffina, religione quidem ambo fideles, genere autem insignes, vt qui orti essent ex patricijs, & qui non solum in filijs, sed etiam in omnibus, qui erant sui generis, conseruarent nobilitatem. Hi, cum esset vehemens eorum amor in Christum, & nec possent quidem internũ continere desiderium: sed & liberè profiterentur pietatem, & multos ad eam excitarent, accusantur apud Alexandrum, qui tunc erat legatus ciuitatis Gangræ, & cui mandatum fuerat ab Imperatore, vt deorum quidem cultum omni studio augeret & extolleret: qui inuenirentur autem, Christianos multis subijceret supplicijs. Quod si in sua perseuerarent religione, etiam morti traderet. — *Avgv. 17. secundum Latinos. S. Mamantis parentes & patria.*

II. ALEXANDER ergo diuinum Theodotum, productum ante suum tribunal, cogebat sacrificare simulacris. Sed ille ne autem quidem præbebat iis, quæ dicebantur. Legatus autem, cum esset paratus eum punire, prohibebatur à dignitate parentum. Non enim ei permittebatur contumelia afficere filios patriciorum, nisi Imperator permitteret. Eũ itaq; mittit in Cappadociæ Cæsaream ad Faustum Præsidem. Ille autem, qui quo erat in impietate ardentior, eo erat sæuior, cum accepisset Theodotum, eum statim conijcit in carcerem. Eius vero coniunx, etsi esset grauida, maritum tamen est secuta, & cum Theodoto ingrediente carcerem, vna quoq; est ingressa. Interim autem dum simul degerent, Theodotus & sciens carnis imbecillitatem, & non ignorans Tyranni sæuitiam, statuit ad Deum confugere: quem precabatur, vt ipse potius moreretur cum vxore, quam aliquid acciperet eorum mente indignum, dum non possent sustinere vehementiam suppliciorum. Deum itaque rogabat, dicens: Dñe Deus virtutum, dilecti filij tui pater, tibi benedico, & te glorifico, quod vel in carcere habitare propter nomen tuum sum condemnatus. Sed te rogo, Domine, suscipe animam meam in his vinculis, qui meam nõsti imbecillitatem: ne aliquando in me glorietur inimicus. Hæc ergò is est precatus. Qui verò finxit singulatim corda nostra, qui intelligit omnia opera nostra, mente ante opera suscepta, post finem orationis, ei mortẽ affert è vestigio. Atq; sic quidẽ excessit Theodotus, corpore mortuo relicto in custodia. — *Conijciuntur parentes eius in carcerem. Nota preces sancti Theodori. Psalm. 32. Feliciter obit pater eius.*

III. CONIVNX autem eius Ruffina, non ferens afflictionem carceris, cum ipsa quoque intempestiuè peperisset filium, vtpotè quod magna illa afflictio [illegible], vt pareret præter naturam, distrahebatur multis ac varijs animi perturbationibus. Eam grauiter angebat mors mariti, premebant grauissimæ de infante solicitudines, & Præsidis crudelitas efficiebat, vt extrema timeret & contremisceret: & tamen à nullo horum vincebatur: sed Deo quidem infantem commendat & dedicat: ipsa autem assidens mariti reliquijs, & partim quidem miserabiliter deflens solitudinem, partim autem non sustinens coniugi relictam esse superstitem, in lachrymis & suspirijs hæc dicebat Deo: Qui finxisti hominem, & ex eius latere Euam es fabricatus, concede vt ego quoque eadem via ingrediar, qua maritus & liberata ab his rebus caducis & fluxis, transeam ad ea, quæ sunt apud te tabernacula & mansiones, quæ sunt æternæ, & in quas non cadit interitus. Hæc Deũ precata est Ruffina, & voti facta cõpos, perinde ac preces consequẽs, ipsa quoq; decedit. — *Gen. 2. Obit Ruffina mater S. Mamantis.*

IV. EA ergò beatum illud ad Deum iter ingrediente, solus infans iacebat viuus inter parentum reliquias. Protinus autem quæ iam diuina visio in habitu & figura adolescentis, apparet cuidam mulieri claræ & genere & opibus, neque minus pietate ac religione: vocabatur autem * Ammia: & ei iubet, vt petat quidem à Præside corpora sanctorum qui dormierunt in carcere: tollat autem infantem quoque, qui iacet inter eos, & eum sibi adoptet in filium, & magnam eius curam gerat. Illa verò (carebat enim liberis, & erat vidua) sicut ei mandauit somnium, ad Præsidem cito accedens, habuit eum facile annuentem eius petitioni. Nam eum quoque morem gerentem effecit diuina gratia. Statim enim reddidit, quæ Ammiæ iussa fuerant. Quamobrem cum & sanctorum corpora & infantem expostulasset, illa quidem splendide simul & magnificè in suo horto sepelit: infantem autem sibi educat in filium, & non secus, atque si ipsa eum peperisset, eum alebat & erudiebat, atque adeo maiorem, quam si fuisset mater eius, curam gerebat. — *Amya. Mamas adoptatur à vidua opulenta.*

V. PERACTVS autem iam erat annus, ex quo fuerat adoptatus: & quo magis puer crescebat, eo magis procedente tempore, simul quoque crescebat in eum amor Ammiæ. Dum enim videbat, tanquam fructum sui vteri, & existimabat se eum habiturum, qui ipsam pulchre in senectute aleret. Iam secundũ annum infans attingebat, & lingua tenera Ammiam vocat mammam. Hoc autem lingua Romanorum significat matrem. Itaque prima infantis balbuties, proprium nomen ei tribuit, & Mamas vocabatur ab omnibus, & de cætero agnoscebatur. Cum fuisset autem quinque annos natus, eum commendat Ammia magistris literarum. Ille verò mouebatur earum vehementi amore, & in doctrina ac disciplinis erat lõge suis æqualibus superior: eratque eius animus totus intentus, & planè defixus in eruditione. — *Adhibetur scholæ.*

VI. ROMANORVM autem sceptra tunc tenebat Imperator Aurelianus, qui cogebat omnes sacrificare dæmonibus, non solum viros & mulieres, sed etiam pueros. Maxime autem ei curæ erant pueri. Existimabat enim se facilè eos esse inducturum propter ætatis teneritatem. Sed alij quidem pueri re vera cedebant voluntati Imperatoris: qui autem cum Mamante ventitabant ad ludum literarium, imitabantur ipsi quoque canam pueri prudẽtiam, & nec verba quidem

dem audire necesse habebant. Quotidie enim docebantur honesto illo pulchri Mamantis spectaculo & exemplo
solum verum agnoscere Deum vniuersi opificem, & ei rationale animorum offerre sacrificium: eos autem, qui ab
impiis & coluntur & adorãtur dij, nugas existimare, & plenos probro & dedecore. Fausti autem Cæsareæ Præsidis suc-
cessor creatus Democritus, vir valde spirans impietatem, & accensus vehementi eius æmulatione, cum primũ ascen-
dit Cæsaream, bonum Mamantem ad eum statim deferunt, quod non solum ipse deos non coleret, sed suos quoque
æquales & condiscipulos ad errorem suum omnes induceret. Mamas autem iam quintumdecimum agebat annum
ætatis: & honesta matrona (hoc enim erat Amiæ epithetum) morte priuatus, sit successor & hæres eius facultatum.

Mamas puer sistitur ad tribunal.

DEMOCRITVS ergo cum hæc audîsset de Mamante, fuit protinus efferatus in puerum. Et cum effecisset, vt ad VII.
suum tribunal sisteretur, primum quidem interrogat, an esset Christianus: deinde, an ille esset, qui neque ipse diis sa-
crificat, & persuadet condiscipulis, ne pareant Imperatori. Ille autem maiorem, quam ætas patiebatur, præ se ferens
animi constantiam, & nihil conturbatus: Ego, inquit, vestram valde condemno canitiem, quod tanta circunfusi sitis
erroris caligine, vt nec possitis quidem adspicere ad radios veritatis: sed vero & viuo Deo relicto, accessistis ad dæmo-

Egregium eius responsum.

nes inanimos & surdos. Nam ego quidem à meo Christo nunquam recedam, & quoscunque potero ad eum addu-
cam. Admiratus est Democritus pueri dicendi libertatem: & statim ab initio desperans se posse eum inducere, simul
& minatus est adolescenti & iis qui eum circunstabant, iussit ducere puerum ad aram Serapidis, vt vel inuitus Deo sa-
crificaret. Ille autem nihil à minis effœminate affectus & illiberaliter: At non licet, inquit, tibi me punire, qui sum e-
ducatus á matre maxima & clarissima, & luculentam ab ea accepi hæreditatem, & maximas diuitias, adiiciens nomen
Ammiæ. Cum hæc autem audîsset Democritus & ab iis, qui circunstabant, de beata matrona & Mamante accuratè
omnia didicisset, & cognouisset se non posse eum punire, ferreis vinctum vinculis Ægas eum mittit ad Imperatorem,
omnia vt se habent, significans literis Imperatori.

Offertur Imperatori, & ab eo variis modis tẽtatur.

ILLE autem cum literas accepisset, & eas perlegisset, puerum variè aggreditur: & cum eum in suum conspectum VIII.
adduxisset, nunc quidem minabatur, & magnum terrorem intendebat: nunc autem promissis inuitabat, & ei propo-
ponebat munera & honores, & dicebat: Si ad magnum accedens Serapidem, ei sacrificaueris, ô pulcher puer, eris no-
biscum in palatio: & primum quidem aleris regaliter, deinde te multi mirabuntur & laudabunt, beatusque eris de cæ-
tero, & cui possit inuideri. Hoc autem faciebat Aurelianus, & hæc duo simul, nempe & minas proferebat, & promissa,
vt vel minis eum terreret, & extremum ei metum afferret, aut promissis eius solidam frangeret constantiam, & in
summa eum molliret, eiusque oculos præstringeret, & adduceret ad impietatem. Hæc autem magis acuebant alacre
& promptum studium adolescentis: &, Absit, respõdit, O Imperator, vt has, quæ à vobis honorantur, statuas in hono-
re habeam, aut earum vllam ducam rationẽ, quæ sunt surdæ & inanimæ, & quæ arguunt, quã sitis crassi & nullo sensu
præditi, quòd ea colere & in honore habere omnino sustinetis. Desine ergo minas intentare terribiles, vt tibi viden-

Cæditur flagris.

tur, & maxima polliceri. Nam puniens quidem, benefacies: benefaciens aũt, damno afficies maximo. Pro Christo.n.
mori, est mihi quouis honore & lucro præstantius. His vehementer irritatus Aurelianus, iubet corpus pueri cædi fla-
gris. Atque adolescenti quidem prudentia cano cædebatur tenerum & modo florens corpus: Ille verò proinde affi-
ciebatur, atque si pateretur in somnis.

Constantia eius eximia.

CVM autem Imperator eo ipso tempore, quo torquebatur puer, ei adularetur, & eum omni ratione conaretur IX.
emollire, dicebat enim. Dic vel solis labris te sacrificaturum: & statim liberaberis ab omni supplicio: Non ego, inquit
Mamas, ô Imperator, solum mihi verum Deũ & Regem Christum, neq; labris, nec corde negauerim, etiamsi præsen-
tibus longe grauiora excogitaueris. Quinetiam magnas tibi habeo gratias, quòd me per hæc tormenta ei, quẽ desidero,

Ignibus torretur, sed non sentit.

concilies: & opto solum, ne manus defatigentur tortoribus, quæ iam, vt vides, mihi magna bona procurãt: sed robustę
potius reddantur & valentes. Aurelianus aũt postquam vidit eum tam parum curare verbera, iubet ei nudatum cor-
pus totum torreri lucernis ignis: vt cum carnes paulatim eliquarentur & diutius versaretur in tormento, & dolores
sentiret grauiores. Et hoc quidẽ deductum est ad effectum, & admotæ sunt lucernæ corpori martyris. Sed & ignis re-
uerebatur athletam, & in milites spirabat vehementius. Atq; martyr quidẽ sine dolore admittebat lucernas: illæ aũt
magis vrebant animum persecutoris. Nam cum ne minimum quidem corpus martyris attingerent, eo illi maiorem

Verberatur lapidibus.

flammam excitabant insaniæ. Deinde iubet martyrem verberari lapidibus. Ille autem perinde erat affectus, atque si
adspergeretur rosis, & spe futuri lætabatur.

CVM itaq; valde animi dubius esset omni ex parte Aurelianus, & nullũ supplicij genus posset excogitare, quod X.
cor Mamantis attingeret, iubet globum plumbeũ eius collo alligari: & [illegible] in mediũ mare ductum martyrem, proijci

Psalm. 90. Angelus eum liberat.

in profundum. Et iussus quidem deductus est ad effectũ: sed ne tunc quidem [illegible] Mama, Deus tui est oblitus. Angelis.n.suis
mandat de te, vt te custodiant. Et statim Angelus in forma humana in orbem circumiens, terrorẽ quidem affert iis, qui

Manet 40 dies ieiunus

ipsum ducebant, & eos vertit in fugam: iubet aũt martyrem venire in montem, qui est Cæsareæ, & illic degere. Cum
fuisset ergo in monte, & totos quadraginta dies mansisset ieiunus, fit hic alius Moses. Ei in manus nouum traditur te-
stamentum, quod non tunc quidem primum esse cœperat, sed iam fuerat datum patribus. Et quod tunc deerat Mosi,

Exod. 31.

hoc nunc adimpletur in martyre. Nam Moses quidem solummodo è cœlo accepit tabulas: ad hunc autem & vox, &
virga ab alto descendit. Cum autem virgam accepisset, & vt vox significabat, ea terram dissecuisset, quomodo prius
mare Moses, accipit Euangelium editum è terræ visceribus.

1. Cor. 4. Nota rem miram.

QVID opus est ea dicere, quæ sunt postea consecuta? Non amplius nobis martyr Moses, sed fit alius Paulus præ- XI.
dicans Euangelium. Cum quoddam aũt templũ construxisset, in quo orare cõsueuerat, quoniam oportebat eum, sic-
ut Paulus, operari manibus, diuina virtute ad se ducit oẽs feras: & lac mulgens fœminarũ, quæcunq; id sc. præbent po-
culentũ hominibus, efficiebat caseũ. & eius quidem parũ sibi relinquebat & reponebat: reliquũ aũt, descendẽs Cæsareã,
distribuebat egentibus. Quoniã aũt magnus Mamas fama & sermone multorũ celebrabatur, Alexander quidã alius,
non is, quẽ prius diximus, tunc creatus præses Cappadociæ, vir crudelis, si vllus alius, & contendens in impietate à ne-
mine superari, cum de eo omnia intellexisset, mittit quosdã equites ad eum quærendũ, vt cum inuenissent, ad eum ad-

Excipit suos hostes hospitio S. Mamas.

ducerẽt. cum illorum itaq; aduentũ præsciuisset martyr, fit eis obuiam. Illi aũt postquã simul conuenissent, neq; scirent
hunc esse illum, rogabant eum, vbi eam, & in quo loco esset Mamas. Ille vero: Vos quidem, inquit, ô amici, oportet
nunc ex equis descendere, vt eamus ad cœnam: postea autem ostendam vobis Mamantem. Hi ergò ab eo hospitio ac-
cepti, caseum & panem lubenter comederunt: his enim egregius eos accepit Mamas, dominus conuiuij.

INTERIM autem ad martyrem accedunt, vt consueuerant, fœminæ animantes, vt vnaquæque suo lacte mulge- XII.
retur. Quod cum vidissent equites, eos inuasit stupor & timor, & cœna relicta, confugiunt ad martyrem. Ille verò cum
metum eis ademisset, & eos bono & fidenti animo esse iussisset, deinde vellet etiam eorum animos à cura libe-
rare, dixit se quidem verè eum esse, qui quærebatur, Mamantem, ne amplius eum quærerent. Eos ergo dimittit,

Feræ & leones obediũt sancto Dei.

pollicitus seipsum quoque mox venturum. Deinde cum equites protinus recessissent, (tali enim viro crede-
bant, neque in eo poterant vllum suspicari mendacium) cum vnum ex iis, qui erant in monte, leonibus, martyr nu-
tu ad se vocâsset, iubet eum, postquam ipse ingressus fuerit stadium, cursim pergere ad Græcos & Iudæos, qui lingua
maledica nomini vnigeniti detrahunt, & id maledictis incessunt, & eis afferre interitum. Hæc cùm iussisset feræ,

à monte

è monte proficiscitur:& accedit ad equites,qui eum expectabant ad portã ciuitatis. Cum itaque eum assumpsissent,ducunt ad Alexandrum.Ille autem protinus.Tu ne es, inquit,ille,qui es magia insig[illegible]? Martyr autem Mamas prudenter dicit:Ego sum Christi seruus:qui eis quidem, qui credunt in ipsum, & faciunt eius voluntatem, dat salutem:magos autem & incantatores,& eos,qui adorant idola, igni tradit æterno. Sed quanam de causa me accersisti? Quod nec possum quidem,inquit Præses,perspicere,quibusnam vtens præstigijs & incantationibus, viribus inexpugnabilia & fera animalia inducis, vt cum eis degas,& apud eas verseris [illegible] propemodum,tanquam ratione præditis.Respondens autem martyr:Qui seruit,inquit,Deo [illegible] vero,nec vel parum quidem sustinuerit versari & vitam agere cum idololatris & maleficis. Quamobrem ego mihi duco esse præstantius,versari simul cum feris,quam vobiscum habitare. Nam illæ quidem non nostris inducuntur, vt putas, incantationibus, & ideo mihi redduntur cicures & domesticæ:neq; enim sciunt,quid sibi velit vel solum nomen incantationis:sed etsi sint prudentiæ expertes & rationis,sciunt tamen ipsæ quoq; meum reuereri Dominum,& in honore habere eius famulos. Vos vero estis longe, quam ipsæ,minus participes rationis,quod cum illas habeatis exemplar honorandi Domini,ne sic quidem intelligitis.

Sistitur coram Alexãdro Præside.

Præclarum eius responsum.

XIII. PRÆSES autem eum aduersus hæc ne posset quidem contradicere,conabatur aperte vim afferre. Cur autem eò,aiebat,processisti stultitiæ & audaciæ,vt insurgas quidem aduersus Imperatorum constitutiones,impudenter autem nos quoq; afficias contumeliis? Sed tormẽta te vel inuitum omnino ea,quæ oportet,docuerint. Et statim iubet eum suspensum valde cædi.Ille autem,etsi adeo acerbe laceraretur,perinde erat affectus,atq; si nullum dolorem sentiret penitus.Neq; enim tortores adspexit effœminatè,nec se mollem præbuit in tormento,non humile & illiberale aliquid est locutus:sed rectà in cælum suos defixerat oculos,& consolationem expectabat à superis. Cum vero Præses suppliciorũ & dolorum acerbitatẽ intenderet & instaret,vt martyr laniaretur vehemẽtius,vox quædã diuina, quæ extitit è superis,ei quidẽ leuat magnam partẽ doloris:confirmat aũt & corroborat id,quod laborabat,& reddit eum quibusuis tormentis superiorem.Eam cum multi audiuissent ex fidelibus,firmiores & constantiores euaserunt in pietate.Alexander autem postquam vidit generosum Mamantem nihili facere ferreas illas vngulas,quibus laniabatur, corde magis lacerabatur ab insania: & ipsum quidem illinc deducit:accendit autem fornacẽ ignis,vt athleta in eum iaceretur.Atq; iam quidem accẽdebatur fornax ignis:Præses vero, quoniam tunc erat occupatus in aliis,satius esse putauit,parumper martyrem tradere in custodiam. Quadam enim spe ducebatur,quod si ei tempus daretur,vt apud se esset, & consideraret accuratius, fore vt & experientia maiorum,quæ præcesserant,& metu futuræ fornacis,accederet mollior ad secundas interrogationes,& nõ parum priorem suam mutaret sententiam.Atq; ille quidem vir generosus conticitur in carcerem:ad quadraginta autem Christianos, qui in eo prius detinebantur,ibi inuentos liberat à vinculis:& eum carceris claues & vectes labefactasset,sola precatione, & totas portas aperuisset,eis quidem cõcedit,vt sine labore exeant,relinquitur autem ille solus in custodia, in qua Angeli præsentia excitabatur & confirmabatur ad futura certamina.

Suspẽsus dire cæditur.

Cœlesti voce cõfirmatur.

Ducitur in custodiam.

Liberat inde 40. Christianos.

XIV. INTEREA ergo iam accensa erat fornax:& Præses,abiectis aliis curis, rursus producit martyrem ad tribunal, & dicit:Tanta omnino nostra in rebus maxime necessariis occupatio,& diuturna in illis mora, præbuerunt tempus ineundi consilij,quod esset tibi vtile.Sin minus,tu vides, quam sit alta fornax:nihil tamẽ dicam, donec incõsiderata hæc tua constãtia effecerit,vt te multum deplores.Ille autem vir egregius: Iam tibi,ô Præses,prius meam aperui sententiam:cur de iisdem rebus tibi rursus exhibes negocium? Cum inceperis, finem impone:ne differas ea,quæ mihi es minatus.Præses autem eum protinus immittit in fornacem. Sed qui pueris,qui erãt in Assyria,fornacem aliquando rore adspersit Deus,is hic quoq; aderat,auferens ignis operationem.Martyr autem versabatur in flamma,tanquam in prato florido. Toto certe tempore, quo in igne est moratus, canebat hymnos ad Deum. Atq; tres quidem dies eum tenuit fornax. Deinde cum flamma cessasset,& essent in cinerem dissoluti carbones, iubet Præses lictoribus,vt efferant,si quid sit reliquum ex ossibus martyris.Illi autem cum venissent ad fornacem illius vocem apertissime audiunt Deum laudantem.Illi vero protinus reuersi,Præsidi renunciant rem illam admirabilem.Ille vero : Per magnum,inquit,Serapionem,& alios omnes deos,hoc est aperte incantatio & præstigiæ. Et multa alia nugatus est aduersus veritatem:adeo erat attonitæ & plane emotæ mentis.Populus autem,quicũq;, inquam,paululum poterant intueri ad veritatem,cum nec ignis vestigium,neq; vllam fuliginem adspexissent ferre athletam,illius Deum laudabant,& ei soli adscribebant miraculum.

Mittitur in fornacem. Dan.3.

In eo tres dies manet illæsus.

XV. STOLIDUS autem Præses, postquã ex fornace rursus adstitit martyr sanus & saluus ante illius tribunal, cum nec eius quidem pilum ignis attigisset,longas in eum effudit nugas, eum insimulans magiæ & veneficij,& hæc vocans dæmoniaca.Ille autem ne responso quidem eum est dignatus.Et Præses quidem eum deduxit ad certamẽ, futurum,vt putabat,cœnam bestiis.Ille autem sequebatur subridens. Et in martyrem quidem immissus fuit pardus,& taurus vrsus.Sed vrsus quidem eum reuerenter adorabat,& ad eius pedes procumbebat.Dixisses,si vidisses, eum amplecti illius vestigia. Pardus autem lenis & mansuetus,in eius humeros citra vllam insiliens molestiam, lingua abstergebat eius sudorem,& eum demulcebat,perinde ac eum deliniens,& ægre ferens ea,quæ patiebatur. Et quæ à Præside quidem immissæ sunt bestiæ,sic,vt videtis,meum tractarunt athletam. Sed non sic leo,qui ab illo signum accepit,quem ipse armauit aduersus impios,vt prius diximus. Nam dentibus stridens,& iram spirans, prope descendit de monte:& cum conturbasset theatrum, & in partes discessisset,ex eis quidem multos discerpsit dentibus & vnguibus. Quo quidem tempore innumerabilis multitudo infidelium, intelligentes virtutem diuinam,quæ erat in martyre,eius Deum magnifice extollebant. Hæc,quæ vel ipsos poterãt mollire lapides,reddebant Præsidem duriorem:& leonem rursus in ipsum immittit.Ille autem, quantum qui præcesserat,efferatus fuerat in impium theatrum,& eis quauis morte vitam effecerat acerbiorem,tantum hic accessit mitis & mansuetus martyrem:adeo vt multis videretur immissus esse à Præside ad eum consolandum,non autem ad puniendum.

Feræ illũ reuerentur.

XVI. CUM itaq; spem omnem abiecisset impudens ille præses,rogat quẽdam ex iis, qui ei parebant,vt in præclari huius martyris viscera ferreum adigat tridentem. Et ille quidem eum ambabus manibus torquet in Martyrem. Martyr autem sanguine manantia fert intestina,adeo vt quædam mulier ex iis, quæ beneuolæ erant martyribus, quamprimum accurrens,cratere guttas sanguinis susceperit: & lætus ingreditur per medium theatrum:magnam enim à vinculis securitatem præbebat ei finis, qui mox expectabatur: & egreditur lætus è ciuitate,onere,quod gestabat,sibi placens,dum internam naturæ compositionem in manibus suauissime circunferebat, vt qui gauderet,ipsea oblata esse hostia ei,qui formauerat,& grato animo reddita esset ei,qui dederat. Cũ ergo duo stadia pertransijsset,& Christo agonothetæ visum esset eum satis laborasse, recumbit in quadam spelunca, & adspicit ad eas, quæ illic sunt,coronas. Vox aũt desuper existit,vocans athletam ad æterna illa tabernacula & præmia,ad eum qui illic est splendorem,& delicias,ad quas transit protinus,ab illis exceptus secundo mensis Septembris. Quæ detur omnibus nobis consequi gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, Cum quo patri simul cum sancto spiritu gloria,honor & potentia,nunc & semper,& in sæcula sæculorum,Amen.

Grauiter vulneratus S.Mamas.

Reddit spiritum.

VValafridus Strabo vitam S. Mamantis scripsit carmine,quam inueniet Lector in tomo 6. antiquarum lectionum Henrici Canisij.

Aliam etiam praecedentis vitae versionem, per Reinaldum Lingonensem Episcopum è Graeco redditam edidit Ioannes à Bosco in Bibliotheca Floriacensi ex MSS Bibliothecae Caelestinorum Ternensis, Vnde et sumpta sunt, quae sequuntur, de eiusdē S. Martyris reliquiarū translatione.

DE TRANSLATIONIBVS RELIQVIARVM S. MAMANTIS MARTYRIS, AVTHORE ANONYMO CANONICO Lingonensi.

An. 1205.

QVONIAM fragilitas conditionis humanae praeteritorum memoriam diu viuere non permittit, à Domino datus est in remedium, literarum vsus: per quas & praeterita viuant, & posteriorum oculis quasi praesentialiter facta, fideliter praesententur. Antiquorum enim exempla, sunt illi carbones desolatorij, per quos & viciorum rubigo consumitur in mentibus auditorum, & fidelis deuotio ad agendum vel patiendum similia si opus fuerit, feruentius inflammatur. Quis enim tam saxeum pectus habet, quod non faciat aliquantulum emolliri, cum subit in mentem fides patriarcharum, Prophetarum audacia, admiranda Petri & Apostolorum potentia, constantia Martyrum, patientia Confessorum, tenera Virginum fortitudo, sicut dicit Apostolus Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Ego autem minimus Sacerdotum, qui nec dignus sum vocari Sacerdos, quia saepius & in multis offendi, & extra legis semitam frequentius ambulaui: pandere proposueram Caritati vestrae, qualiter beati Mamantis Martyris Caput Lingonas est allatū, sed vereor ne imputetur mihi ad praesumptionem, si opus aggredior quod vltra me esse non dubito. Nouit tamē Dominus, quia ad hoc adstrictus sum quasi ex maioris imperio. Vnde & confido in Domino, quod vires quas imperitia denegat, Obedientiae virtus & Caritas ministrabit. Veniam autem postulo, si aliquantulum altius exordiar. Quaedam enim in Legenda B. Martyris omissa sunt, forte per negligentiam Praedecessorum: quae & Martyri cedent ad gloriam, & vtilitati proderunt auditorum scita. Nam cum Nobilis illa mulier Amia nomine, ad suggestionem Angeli, infantulū de carcere sustulisset: vbi ambo parentes eius pro fide Christi catenati decesserant; Et cū faceret eū deferri ad Ecclesiam, vt baptismi susciperet sacramentum: multis adstantibus, Sacerdos qui eum regenerare venerat, quaesiuit in publico, Quo nomine censebitur puer iste? Respondit puer, qui necdum vsum linguae nouerat, Mamas est nomen meum. Cunctis autem stupētibus, & Sacerdote iterum hoc idem interrogante: secundo & tertio aperta voce dixit puer, Mamas est nomen meum. Intelligentes itaque factum esse à Domino, quod erat mirabile in oculis omnium: non praesumpserunt mutare nomen, sed gratias in communi referebant Domino, quia nec ante nec post, in tota Graecia inuentus est aliquis, qui hoc nomine censeretur. A miraculo redeamus ad propositum, sed vt sequentia facilius elucescant, prius dicendum est breuiter, quomodo huius beati Martyris notitia, Dño procurante in Burgundiam venit. I.

Sanctorum exempla ad quid conducant

Rom. 15.

S Mamas infans baptizandus nomen suum edicit.

FIDELIS enim narrat antiquitas, quod Ecclesia Lingonensis, à principio sui in honore Beati Ioannis Euangelistae fundata fuit: sed Dominus qui Apostolum suum per Euangelicae praedicationis gratiam ita videbat sublimatum, quod In omnem terram sonus eius exiuerat, & in fines orbis terrae verba eius cognita fuerant: non derogauit quidem Apostolo, sed Martyris sui gloriam sic voluit reuelare, vt non tantum in Graecia notus esset: imo et in Burgundia celeberrimus habetur. Quod [a] factum fuisse dicunt hoc modo. Nobilis quidam de Galliae partibus cuius nomen inuidia vetustatis, de medio sustulit: à Ierosolymitanis partibus rediens, Constantinopolim venit. Vbi moram faciens, audiuit de beato Martyre, quomodo in ore totius populi frequentius resonabat, & quomodo prae caeteris Martyribus venerabatur à cunctis: ita vt etiam [b] MEΓA Martyr, id est, Magnus Martyr, Antonomasice diceretur. Quippe cum in toto sanctorum catalogo, non inueniatur aliquis, qui in aetate tam tenera, pro Christi nomine tot & tanta sustinuerit genera tormentorum. Coepit ergo vir ille anxius in animo voluere, si quomodo de Reliquiis huius Martyris aliquid habere posset, quod secum quasi pro viatico deferret in via, contra omnia pericula tutamentū Nec fraudatus est à desiderio suo, quia per Dei gratiā, [c] obtinere meruit partē ossis eius, qui vulgo Oschia colli dicitur, quae caput humeris continuare solet. Quem thesaurum, diligens super aurum & topazion: reposuit diligenter in pera serica, & collo suo propter reuerentiam suspendit, & sic exultans & gaudens, repatriandi iter arripuit. Tandemque post multa terrarum spatia, transuolatis etiam Alpibus, ad fines Lingonicos applicuit. Et cum iam esset prope Ciuitatem, in loco qui dicitur, Magnum Pratum, necesse habuit ire ad requisita naturae, & secedens paulum à comitatu suo, sicut semper consueuerat, sustulit à collo suo reliquias dependentes: ne iniuria fieret sacris pignoribus, si in turpitudinis loco ea secum haberet: & ramusculo cuiusdam arboris suspendit, statimque cum vellet resumere depositum, iturus viam suam, nullomodo potuit rehabere. Quid faceret? quo se verteret? suspirans & gemens, reuocauit socios abeuntes, qui reuersi, totis viribus nitebantur filum sericum manibus aut ferro disrumpere, sed in vanum laborabant: Quaelibet enim iuga boum apposita, non possent illud auellere. Quoniam nihil potest mortalis infirmitas, contra Dei potentiam & virtutem. Stupentes igitur & dolentes, ascenderunt in Ciuitatem: & Episcopo loci, cuius nomen nouit Deus, rei gestae seriem ex ordine narrauerunt. Episcopus vero exultās in Domino, & gratias agens: cōuocatis Senioribus & vniuerso populo Ciuitatis exposuit diligenter quod audierat: & indicto ieiunio, cum cereis, crucibus & thuribulis, comitante Clero & innumerabili vtriusque sexus multitudine, perrexit ad locum, Psalmos Dauidicos humiliter decantando. Videns aūt reliquias, praecepit omnes vnanimiter secū flexis genibus in oratione prosterni: vt Dominus, sicut Arcā foederis non permisit remanere in templo Dagon, sed de terra Philistim reduci fecit eam in terram Israël: & sicut Crucem filij sui, tulit de fano Cosdroē, & per manum serui sui Heraclij reportauit in Hierusalem: ita faceret haec sancta in ciuitatem portari. Et statim surgens ab oratione, voluit tollere vasculum in quo erant: sed nec ipse nec alij omnes qui aderant, clerici simul & Laici, temptantes pariter ac successiue, si forte alius alio potentior esset, modicū quo dependebat filum, aliquomodo rumpere vel auellere potuerunt. Vnde mirantes & tundentes pectora sua, rursus ad orationis suffragium humiliter prosternuntur, Vota vouentes Domino, quod huius sancti Thesaurum mirabilem, auro & lapidibus pretiosis honorifice decorarent. Quodque natale eius, singulis annis deuotissime celebrarent: & quod diem natalis eius, vigiliis & orationibus solenniter praeuenirent. Sed nec sic aliquatenus habere potuerunt. Quid facerent? flebant omnes & Dei misericordiam precabantur. Et cum sic iam fere totum diem duxissent in vesperum: confusi ac de impetratione diffidentes, recedere disponebant. Licet enim difficile sit vt multorum orationes non impetrent, tamen non iudicabant se exauditione dignos, nec propter hoc murmurabant contra Dominum: sed totum sibi ac sceleribus suis potius imputabant. Tandem Dominus, qui licet aliquando desiderantibus tardare videatur, numquam tamen obliuiscitur misereri, suscitauit spiritum cuiusdam senioris, qui iocundus adspectu & gratiosa canitie venerandus, prosiluit in medium, dicens Episcopo: Pater euidentibus patet indiciis, quod sanctus iste maximi meriti est apud Deum: Vnum superest, vt promittamus, & petitio nostra debito gaudebit affectu. Quod scilicet Ecclesia Lingonensis, huius sancti nomine tituletur. Nec timeas, quia non indignabitur sanctus Euangelista Ioannes, si filius eius, quem verbo praedicationis suae Domino genuit, pro eo honoretur. Hac voce tamquam de caelo missa, omnes pariter confortati, iterum prosternuntur orantes cum lachry- II.

Ecclesia Lingonensis primū fundata in honorē S Ioannis Euangelistae.

ad Rom. 10.

a S. Mamantis notitia quomodo in Gallias peruenerit.

b S Mamas Magnus Martyr dictus.

c Os colli S. Mamantis obtinet nobilis quidā Gallus.

Haec est arbor, ad quam illud idem nobilis suspenderat.

1 Reg 5.

cum lachrymis. Episcopus etiam prostratus ante, reliquias, titulū suæ Ecclesiæ deuotus sancto Martyri obtulit, statimq; oratione vix completa, sponte ceciderunt inter manus eius reliquiæ. Quanta fuerit exultatio tunc Cleri & Populi, quantæ iubilationis voces ab vtroq; sexu in cælum sonuerint: non est meum euoluere, etiam si linguis hominum loquar & Angelorum. Hoc solum dixisse sufficiat, quod in hymnis & confessionibus reuerentes benedicebant Dominum: qui tanta coram eis mirabilia fecit. O quam preciosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius! Puerulus iste, qui elegit abiectus esse cum feris in monte Domini magis, quam deliciari in tabernaculis peccatorum, qui solus in abditis latuit, ne leui saltem famine inter impios vitam macularet: tandem à ministris scelerum tentus, dum ludibriis & verberibus afflictus, carnem vt putabatur miserabiliter exuit: nunc Principibus imperat, colla Ducum & Magnatum suæ habet subdita potestati. Quæ ergo Regum purpura, quæ Nobilitas sanguinis, quæ copia auri vel argenti, potuit eum tanta gloria sublimare? Sed hæc est merces Domini, quam dilectis suis tribuit, post somnum mortis. Si enim Martyrum suorum ossibus quæ nihil sentiunt, nihil intelligunt, tantam in terra voluit reuerentiam exhiberi: quid tribuit animabus eorum quæ in cælo exultant cum Angelis, & stolis albis amictæ, sequuntur agnum quocumq; ierit? Quid etiam tribuet eis in die iudicij, cum resumptis corporibus, vtraq; stola gaudebunt, Deum facie ad faciem videbunt, cognoscent sicut & cogniti sunt, cognitum diligent, dilectum laudabunt: vt in ipsa laude & dilectione, siue fastigio delectentur? Hęc sunt quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, &c. Hæc intelligens in spiritu Dauid, exclamans ait: Quid enim mihi est in cælo? quasi diceret. Quam gloriosum quam inappreciabile? Et à te quid volui super terram? Quasi, quam vile & despectabile, nullius precij, nullius momenti? Qui sic credit, qui sic sperat: non est de vita solicitus, sed mortis articulum securus exspectat.

Lingonēsis Basilica in honorem S. Mamantis titulatur.

1. ad Cor. 2.

Psalm. 72.

III. PROCEDENTE tempore, assumptus est ad regimen Vrbis Lingonicæ Reinaldus Episcopus piæ recordationis: qui Decimus sedit ante Venerabilem Guillelmum, qui nunc est Electus noster. Vir ille spectabilis quidem genere fuit, sed Nobilitatem generis, honestas morum & multiplex literarum scientia illustrabat. Non solum enim liberalibus studiis eruditus fuit: sed vtriusq; Testamenti paginis, sufficienter instructus. Ipsa enim eius opera testimonium perhibent veritati. Nam cum ipse teneret Comitatum Tornodorensem, & Comitatum Barri super Sequanam, pro suis nepotibus qui adhuc erant paruuli, propter quasdam discordias sicut dicitur, Rex Francorum qui tunc erat, ipsum tenuit in Nouiomensi ciuitate, in turre iuxta portam. Vbi non fractus aduersitate, sed gaudens, quia intelligebat, quod filium quem diligit flagellat Deus, fecit hymnum & modularis vocibus decantauit, cum pueris, in Ramis palmarum, scilicet Gloria laus. Ipse idem vitam beati Martyris transtulit de Græco in Latinum, quam etiam postmodum versibus Heroïcis, dicitur exarasse. De eodem Antiphonas & Responsoria mirabili modulatione composuit. In quibus componēdis, quantum habuit deuotionis ardorem, ipsa modulationis suauitas manifeste declarat. Cumq; videret Patroni sui vitā & merita, in partibus istis penitus ignorari: nō passus inerti hoc tolerare animo cœpit anxius secum voluere. & Dominum lachrymis & gemitibus exorare, vt viam & actus eius dirigeret. Tandemq; nacta occasione, vt eum adoraret in loco vbi steterunt pedes eius: annuente spiritu sancto, iter peregrinationis deuotus arripuit. Et vt breuius transeam veniens Constantinopolim, animæ suæ inuenit desiderium: per fidelis enim & diuersos edoctus interpretes, nunc verbum ex verbo, nunc sensum ex sensu diligenter explicuit. Interim autem, cum multos haberet secum milites in armis, & vernaculos expeditos, in negotiis Imperij strenuus & fidelis inuentus, ab Imperatore & Satraphis eius plurimum amabatur. Vnde & cum Imperator vellet eum honorare muneribus super omnes diuitias petiit brachium Beati Martyris, quod in capella Imperatoris honorifice seruabatur. Quod tandem, ad instantiam & interuentum omnium curialium, qui eum diligebant, vix potuit impetrare. Laudamus ergo Dominum, qui prosperum iter ei fecerat, ad Ecclesiam suam festine, rediit. Vbi cum quanta exultatione à maioribus & minoribus totius prouinciæ receptus fuerit, quia dicere non sufficerem: potius silere decreui. Primum enim & maximum erat omnibus gaudium, de thesauro incomparabili quasi cælitus sibi misso. Secundum vero nec minimum, de pastore sibi reddito: quem Diuina gratia ita faciebat cunctis amabilem, vt quilibet de populo suo, eum tanquam patrem proprium affectuose diligeret. Erat enim mitis adspectu, humilis habitu, blandus alloquio, egenis misericors, afflictis compatiens, mæstorum consolator, pigros exhortans, superbis resistens. Ipsum nec sciētia tumidum, nec generositas faciebat elatum. Erubescant Nobiles nostri temporis, qui cum ex se quidem vacui sint gloriantur in sanguine alieno. Qui magistri fieri appetunt, anteq̄ discipuli fuerint. Tardi ad audiendum, veloces ad loquendum, prompti ad contumelias, pigri ad studium, proni ad iram. Erubescant ergo qui tales sunt, & confundantur in se ipsis, inclinentur ad humilitatem studij, informentur ad mores, obediant senioribus, ne subito præoccupati, cum tempus aduenerit, tanquam indigni ab honoribus repellantur, sed potius tanquam vere humiles, tamquam benemeriti, mereantur assumi.

Reinaldus Lingonēsis Episcopus qualis.

Guillelmus Episcopus Lingonēsis.

Reinaldus captus hymnum Gloria laus &c. fecit.

ad Hebr. 12.

Brachium S. Mamantis impetrat Reinaldus ab Imperatore.

Nobiles Clericos, in mores præsentium carpit.

IV. QVINTVS ab illo sedit Lingonis bonæ memoriæ Godefridus Episcopus, de cuius commendatione taceo, quia multi adhuc extant ex vobis, qui viderunt eum, & mores eius, & religionem, & vitam, plenius cognouerūt. Quod vero ad gloriam nostri Martyris attinet, non silebo. Cum capta esset à Gentilibus Edissa* ciuitas, quæ vulgo Roaïs dicitur: idem Episcopus cum Ludouico tunc Rege, Patre huius Illustris Philippi, qui nunc regnat in Francia, transmarinandi assumpsit propositum. Ad quod perficiendum vt sufficientes haberet expensas, multa vasa aurea & argentea de Ecclesia Lingonensi tulit, sub certa promissione restitutionis. Inter cætera, dum aurum ac lapides preciosos quibus brachium beati Mamantis decoratum erat, tolli faceret, contigit, procurante Domino, quod instrumentum aurifabri, os nudum brachij aliquantulum vulnerauit: statimq; sanguis largissimus cœpit effluere, Omnesque qui aderant, de tanto miraculo stupefacti, receptum sanguinem, in vase Alabastrino, quod adhuc penes nos est, deuotissime posuerunt: trementes & veniam postulantes, ne forte sanctum Martyrem super hoc offendissent. Huius facti testis est ipse sanguis, qui apud nos quasi fere recens monstratur vsq; in hodiernum diem. Cur hoc fecerit Deus, vel ad gloriam Martyris ampliandam, vel quia displiceret ei quod sanctæ reliquiæ sic dehonestari videbantur: non volui discurrere somniando. Melius est enim in talibus pie dubitare, quam temere definire. Transire vero decreueram sub silentio, sed non potui: quoddam mirabile, quod in illa ciuitate Edissa contigit, cum à gentibus capta esset, Erant in ea Sanctimoniales viuentes sub regula, deuotæ virginis Domino consecratæ, quæ cum audissent quia capta erat ciuitas timuerunt valde, ne virginitatis suæ propositum perderent, ne impiorum libidine fœdarentur. Habito ergo inter se forti concilio, singulæ sibi singulos oculos eruentes, nasos etiam cum superiori labro sibi viriliter absciderunt, vt sic detruncatæ magis indicarentur abominabiles, quam ad libidinem appetendæ. Audiant virgines nostræ, & non appetant videri ab hominibus, sed abscondant facies suas propter Angelos Domini. Intelligāt veli sui mysterium: quia posuit Dominus signum in facies earum, vt nullum præter ipsum amatorem admittant.

Godefridus Lingon. Antistes.

** Edessa.*

Ætas Authoris.

Sanguis è brachio S. Mamantis manat.

Virginum velatarum mira constantia.

V. SI nimis euagatus sum, ignoscite quæso, sustinete modicum quid insipientiæ meæ: festinus enim accedo ad rem propter quam incepi. Cum capta esset Constantinopolis, exultabant victores Latini capta præda, sicut qui inuenerant spolia multa: Sed cæca cupiditas quæ facile persuadet, ita manus eorum victrices victas tenuit: vt non solum Ecclesias violarent, immo ét vascula in quibus sanctorum reliquiæ quiescebant, impudenter effringerent.

gerent. Aurum inde & argentum & gemmas, turpiter euellentes, ipsas vero reliquias pro nihilo reputabant. Quo audito, seniores exercitus doluerunt valde, timentes ne talis victoria eis in exitium verteretur: Habito igitur consilio, Legatus qui vicem Apostolici gerebat, cum Archiepiscopis & Episcopis, sub districti anathematis interminatione præcepit, ne quis sibi retineret reliquias, sed oës in manu bonæ memoriæ Guarneri tunc Trecensis Episcopi libere resignarent. Inter quas, inuentum est caput gloriosi Martyris, nudum quidem, nisi quod circulus argenteus ipsi capiti circunductus erat, & supra in modum Crucis extensus, totum comprehendebat: in quo erat scritum antiquis literis Græcis, quæ adhuc ibi apparent. ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ, quod interpretatur, sanctus Mamas. Quod cum per Dei gratiam cognouisset Gnalo de Domna Petra, vir honestæ vitæ & boni testimonij, dilectus Deo & hominibus, in exercitu Latinorum non minimus, vt postmodum claruit (quia in Episcopum *Dimicensem vnanimiter est assumptus) tanquam deuotus filius & vtile membrum Ecclesiæ Lingonensis, vt matrem suã tantis posset honorare pignorib⁹, cœpit laborare modis omnibus, vt reliquias illas haberet: sed viuente dicto Episcopo, nullatenus obtinere potuit, quia idem, vt dicitur, Episcopus ad hoc adspirabat, vt in propria persona rediens, thesaurum illum Ecclesiæ nostræ præsentaret. Quia tenerrimè diligebat illum qui tunc sedebat Lingonis, Hilduinum Episcopum, cuius animæ propicietur Deus. illo Trecensi Episcopo viam vniuersæ carnis ingresso, sperans ꝙ desiderabat effectui facilius mancipari: venit ad V.P. Magistrum Petrum Capuensem Tituli S. Marci Presbyterũ Cardinalem, qui in partibus illis, tunc temporis Legationis officio fungebatur, Cuius genibus prouolutus, supplicans cum lachrymis, animæ suæ desiderium humiliter explicauit. Ad hanc vocem, exultauit Legatus in Dño, quia venerat opportunitas, ꝙ dicti Gnalonis, quem propter honestatem suam tenerè diligebat, poterat exaudire petitionem. Statimq; moram non sustinens, ne distraheretur quod quærebat, accessit ad hospitium defuncti Episcopi, & caput reuerenter absconditum inueniens, ad domum suam cum honore debito reportauit. Et vt omnem super hoc dubitationis scrupulum amputaret, Multos Clericos Græcos & Monachos euocauit, qui legẽtes literas in argento, asserebant caput esse Martyris gloriosi. Ad cuius rei maiorem certitudinem, misit idem Legatus quemdam presbyterum, & quemdam clericum suum cum dicto Gnalone, ad monasterium ꝙ de nouo fabricatum erat sumptibus Hysachij Imperatoris, Constantinopolitani, in honore B. Mamantis. Cuius Abbas & Monachi cum caput platum vidissent, lachrymantes ceciderunt in facies suas, & cum gemitu clamauerunt. Ecce caput Patroni nostri, ꝙ quidam Calogerus, id est bonus Senex Monachus, cum multis aliis sanctorum reliquiis, de terra in qua B. Martyr passus est, Constantinopolim detulit, & dum cogitaret secum, vbi posset eas honorificè collocare: responsum est ei in somnis; in Ecclesia quam de nouo fabricat Hisachius Imperator B. Martyri, repone: ne te oporteat vlterius laborare. Hoc eiulantes dicebant Abbas & Monachi, & rogabant dictum Gnalonem, vt innumeram super hoc acciperet pecuniam, vel alterius rei commutationem, vel, si mallet toto tempore vitæ suæ, totius monasterij haberet Dominatum, dummodo restitueret eis, quod peccatis suis exigentibus amisisse dolebant. Quod hæc ita vera sint, testatur Auctenticum ipsius Legati transmissum ad nos, cum priuilegiis nostris honestè repositum.

Caput S. Mamantis inuenitur.

*Damascensem.

Hilduinus Lingonẽsis Episcopus

Caput S Mamantis agnoscitur à monachis Monasterij S. Mamãtis Constantinopoli.

INTERIM venerabilis Gnalo, thesaurum sibi creditum diligenter custodiens, locum in quo seruabatur, nõ solum lampade, sed etiam cereo singulis noctibus honorabat: suspiriis & gemitibus incessanter exorans, vt ei Beatissimus Martyr certius aperiret, vtrum esset vere caput eius, ꝙ habebat, necne. Hoc enim agebat vis amoris eius in eo, vt iam habitum se nõ habere timeret. Sicut B. Maria Magdalena Dominum videns, adhuc sublatum plorabat. Vnde frequenter cum lachrymis audebat dicere. Nisi signum mihi ostenderis, nunq̃ te in patriam meam portare curabo. Hoc frequenter iterans: cum quadam nocte aliis occupatus, tardius solito ante reliquias ad orationem venisset, & cereum non inueniret accensum: turbatus in seipso, supplicabat attentius, ne sibi imputaretur ad culpam, quod per negligentiam acciderat seruulorum. Non multum post, lectum ascendit: Necdum ab ore eius orationis verba discesserant, & subitò cecidit in eum horor quidam: & factus est quasi in ecstasi semiuigilans, & vidit ante se, iuuenem pulcherrimum in veste splendida, tenẽtem in manibus caput quod habebat. Qui ait illi, quid dubitas modicæ fidei? Qui incredulus est, non prosperabitur via eius. Respice, & absq; dubio firmiter teneas: quia hoc ipsum est caput meũ, quod pro Christi nomine mihi abscissum fuit. His dictis, euanuit ab oculis eius. Ille aũt exultans in Domino, & gratias agens: his & aliis euidentibus argumentis certioratus de voto suo, cum multiplici gratiarum actione à Legato recedẽs, cœpit disponere de rebus & redditibus suis, quos Constantinopoli ampliores habebat, vt cum thesauro desiderabili repatriare posset. Sed Dominus qui eum super pauca fidelem inuenerat, super maiora volens constituere, ad Dymicensis Ecclesiæ regimen interim assumi fecit, Propter quod, & via eius ferè per triennium elongata est. Non tamen propositum recessit ab animo: sed quamcitius potuit, sumpta occasione quod Dominum Papam & Apostolorum limina visitaret, nauem ascendit. Et prosperante vento, eleuatis velis duxit in altum. Et cum multis iam diebus nauigâsset, ingrauatum est mare, & surrexit tempestas, qualis ante visa non fuerat: & naui pene dissoluta, cum omnes qui ibi erant, etiam nautæ, desperarent, nec in viribus suis nec in arte confiderent: sed solius Dei misericordiam precarentur. Insurrexit venerabilis Episcopus Gnalo, clamans cum lachrymis. O B. Mames, vbi est virtus tua? Patierisne caput tuum submergi in fluctibus, vt de cætero non videatur ab hominibus, nec vllatenus honoretur? Exurge, quare obdormis Domine? Exurge & precare pro nobis Dominum, vt per merita tua ab his periculis eruamur. Vix orationem compleuerat, & statim aura datur grata, & tranquillitas magna facta est, ita vt mirarentur omnes, & laudarent Dñm, qui Martyri suo tantam gloriam dedit: Et sic exultantes, optatum portum cum gaudio tenuerunt. Quid pluribus immoror. Per multos labores, per multa pericula: & cum multis tribulationibus, tandem dictus Episcopus ad castrum quod Domna Petra dicitur venit. Vbi deposito capite, cum quadam die fortuito absens esset: per antiqui hostis inuidiam, eadem villa graui cœpit incẽdio deuastari. Tunc omnes eiusdem castri, à minimo vsq; ad maximum, iam non in viribus suis, nec in hominum auxilio confidentes: cum impetu venerunt ad quemdam presbyterum nomine Guillelmum, vna voce clamantes, Domne quare cito non profers caput beati Martyris, quod apud te depositum audiuimus à Domno Episcopo? Credimus enim, quod per ipsum liberabimur ab hac peste: sicut olim Carthanensis ciuitas, per velum beatæ Agathæ fuit ab incendio liberata. Mira dicturus sum, sed tota regio hoc clamat, & ipse Episcopus constanter asserit, ꝙ statim monstrato capite, vim virtutis suæ oblitus est ignis, vt mirabiliter videres flammam cum vento confligere, qui vtiq; contrarius erat. Ita quod præter spem omnium, in domo lignea per seipsum cessauit ignis: vt omnibus manifestè clarescerет, quod Dominus eis per Martyrem suum tanta beneficia contulisset. VI.

Ioan.20.

Visione cõprobatur esse caput S. Mamantis.

Gnalo fit Episcopus Dymicẽsis.

Tempestas magna sedatur.

Incendium extinguitur.

DEINDE idem Episcopus venit Lingonas, vbi cum quanto honore, cum quanta reuerentia, cum quantis muneribus receperit eum & reliquias amplexatus fuerit, bonæ memoriæ qui nuper in fata concessit [a] Robertus Episcopus, transeundum censui: quia quilibet vestrũm hoc vidit; & memoriter tenere potest. Sed illud non taceo, quod cum multi de diœcesi, ad honorandum caput Patroni sui deuotius conuenirent: constituti sunt duo boni testimonij Sacerdotes, ad seruandas & ostendendas reliquias, & beneficia fidelium colligenda. Contigit autem quadam die, quod illi duo absentes erant, & peregrinorum instante turba, quidam alius Sacerdos inuitatus vt caput gloriosi Martyris peregrinis ostenderet, impudenter accessit. Et sicut legitur in libro Regum de Osan, cuius VII.

Gnalo adfert caput S. Mamantis Lingonas.

a Robertus Episcopus Lingonẽsis.

manus

manus aruit, quia arcam Domini indebito modo tetigerat: ita manus Sacerdotis dextra sic arida facta est; quod nec ex ea quippiam operis facere poterat, nec ad os suum sine violentia sublevare, & sic doluit per aliquot dies. Tandem in se reuersus cognouit quam iniuriam fecerat Martyri, qui in eadem nocte, miseris amplexibus concubinæ suæ, fuerat maculatus. Et accedens humiliter ad * Confessorem suum, culpam suam nude & aperte detexit. Postmodum vero peracta parte pœnitentiæ, cum lachrymis & debita reuerentia, accessit ad caput: & eodem manum suam tangi & signari fecit, quæ statim [a] per Dei gratiam sanata est, & debito officio restituta. Deus nouit, quia non mentior. Nam qui vidit, testimonium perhibet veritati, & scimus quia verum est testimonium eius. Attendat diligens lector, quia quater ad nos missæ sunt eiusdem Martyris Reliquiæ: & ex ipsa missione intelligat, qualiter instruit nos Dominus, & quid agere debeamus ostendit. Primo missa est os hiacolli, iuxta quod mediantibus arteriis transit quod cogitatum est in corde: vt modulante lingua in vocem prorumpat. Secundo brachium per quod operatio intelligitur. Tertio os longum, quod de tibia vel de femore esse videtur, de quo qualiter venit ad nos, sub silentio pertransiui: quia non multum auctenticum, licet sub multorum nobilium & bonorum virorum testimonio, fuerit allatum. Quarto & vltimo, venit caput. Quasi diceret, si cogitatione, locutione & opere, quæ per oschiam & brachium significantur, rectas facitis semitas Dei nostri, quod ad tibiam pertinet: peruenire poteritis ad caput vestrum, Iesum Christum Dominum nostrum, cuius anno incarnationis millesimo ducentesimo nono facta sunt hæc, eodem præstante, qui viuit & regnat per omnia sæcula, Amen.

1. Reg. 6. mox occisus est.
Sacerdos indecenter attingens caput S. Mamantis punitur.
*Confessarium.
a iterum sanatus.

MARTYRIVM SS. PAVLI ET IVLIANÆ, QVI APVD VRBEM PTOLEMAIDEM ILLVD SVSCEPERVNT, EX SIMEONE Metaphraste.

An. 260.

I. AVRELIANVS Imperator per totum orbem terrarum contra Christianos edictum proposuit, vt omnes idolis sacrificarent: qui vero id facere noluissent, vita pessime priuarentur. Ille igitur cum in Italiam venisset in vrbem Ptolemaidem se contulit, vt omnes Christianos cogeret idolis sacra facere. Cum vero beatissimus Paulus vna cum sorore sua Iuliana Imperatorem in vrbem ingredientem vidisset, Christi signo frontem notauit, & ad sororem conuersus: Esto, inquit, bono animo, soror mea, neque timeas, dico enim tibi, magnam quandam tentationem Christianis imminere.

Augu. 17.
Vide antiquissimum morem Crucis signandi.

II. VIDIT Aurelianus, cum Paulus Christi signo frontem notaret, & misit qui illum corriperent. Quem cum in media turba stare iussisset: Miserrime, inquit, homo, quidnam tibi proposuisti, vt, me in vrbem ingrediente, frontem signare auderes? An ignoras edictum contra Christianos propositum? Respondit Paulus: Audiui equidem edictum tuum, sed nemo vnquam poterit tantum timorem nobis incutere, vt Christum verum Deum abnegemus, tua enim tormenta breuia sunt, neque eos lædere possunt, qui Deum metuunt. At Dei tormenta, sempiterna illa sunt. Eodem modo voluptas & gloria, quam Deus Christianorum generi largitur, æterna est. Quis igitur tam amens est, vt viuentem Deum derelinquat, & surda atque muta ista vestra idola colere velit, cum ipse author nostræ salutis Iesus Christus dixerit: Quicunque negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cælis est.

Matth. 10.

III. CERNIS, inquit, Aurelianus, quandiu te nugantem passus sum ac sustinui? Accede iam, & diis sacrifica, ne pessimo mortis genere consumaris. At Paulus: Ego nullum alium Deum cognoui, nisi Dominum Iesum Christum, quem colui semper inde vsque à patribus meis puro corde atque animo. Tum Aurelianus dixit: Suspendite hominem istum, & acriter torquete, donec venerit Dominus ipsius, & eum liberet. Suspenderunt igitur illum carnifices, & cruciatibus affligere cœperunt. Cumque affligeretur, voce magna Deum inuocans, dicebat: Domine Iesu Christe, vera Dei veri & Patris progenies, cuius ortum nemo comprehendere potest, non Angeli, non Archangeli, non Throni, non Dominationes, non Principatus, non Potestates, non Virtutes, non Cherubim, aut Seraphim, nisi Pater solus: tu, inquam, afferas opem mihi humili & abiecto seruo tuo, & ex manibus Aureliani me liberes. Deus autem protinus ita cruciatus illos leues effecit, vt beatus Paulus nihil sentiret.

Paulus suspensus cruciatur.
Non sentit pœnas.

IV. SANCTA verò Christi sponsa Iuliana, cum fratrem suum ita cruciari vidisset, eucurrit ad tribunal, & voce magna clamans: Aureliane, inquit, Tyranne, cur ita crudeliter fratrem meum innocentem crucias? Tum Aurelianus: Detegite mox istius mulieris caput, & eius genas vehementer percutite, ne sic temere loquatur; istum vero nefarium hominem constanter cruciate, eo quòd Christi, quem dicit, patrocinium & adiumentum se habere ait. Risit Iuliana, &, Miror, inquit, quomodo Imperator cum sis, deliras, neque potentiam Christi cognoscis, quemadmodum scilicet tormenta his hominibus, qui eum inuocant, leniora efficit. Aurelianus ad suos conuersus, dixit: Muliercula ista ex mea clementia maiorem in modum elata est. Itaque illam torue intuens: Accede, inquit, & diis immola, non enim manus meas te euasuram confidere debes. Ad hæc Iuliana: Ego neque tua tormenta extimesco, neque minas tuas ad me pertinere arbitror: est enim Deus in cælis, qui potest eripere nos de iniquis manibus tuis. Quæcunque igitur habes torquendi instrumenta, mihi admoueas, vt ex his ipsis Dei & Saluatoris Iesu Christi opem mihi præsentem esse cognoscas.

Iulianæ constantia.

V. HÆC dixit Iuliana. Cui Aurelianus: Video, inquit, pulchritudinem tuam talem esse, vt illius rationem habens, te perdere nolim. Te igitur adhortor, vt diis sacrifices, quo legitimam mihi vxorem te deligere possim, & mecum vna regnes, Imperio meo omni tempore fruens. Quinetiam fratri tuo iniuriam compensabo, & faciam, vt amplissimum dignitatis gradum apud me habeat. Erexit Iuliana oculos suos in cælum, & Crucis signo cum frontem notasset, risit. Cui Aurelianus: Cur, inquit, Iuliana, multam benignitatem meam contemnens, risisti? Non, inquit illa, contempsi benignitatem tuam: sed rideo, gaudens, quod sponsus meus cælestis, qui vult omnes homines saluos fieri, sedet in solio sancto suo, eiusque diuinitatis pulchritudinem contemplor: qui etiam me hortatur, vt certamina ipsa libenter sustineam, te vero nugacem & futilem hominem contemnam: quippe qui, cum te Imperatorem appellari facias, & ligna & lapides adoras. Audiens hæc Aurelianus, bili percitus: Suspédite, inquit, mulierē istam, eamque cōstanter cruciate, vt intelligat se ante Imperatoris tribunal consistere. Cœperant iam carnifices illā cruciare, cum Paulus eius frater eam intuens: Ne timeas, inquit, soror, Tyranni cruciatus, neque ipsius minas formides. Sustineamus paulisper, vt perpetuò requiescere possimus: Infligite huic, inquit Aurelianus, cruciatus assiduos, eique inculcate, ne superba & stulta verba effutiat. Audiens hæc Iuliana, iterū risit, & ait: Aureliane Tyranne atque inique, Dominus Iesus Christus facit, vt neque labores, neque tormenta hæc sentiam. Tunc Aurelianus: Quamuis, inquit, multas nugas effundas, & simules te cruciatus non sentire, faciam tamen, vt diutius crucieris, & doloribus succumbas. Non sinet, inquit illa, Christus ipse, me vnquam à te superari. Ille est, qui mihi opem affert, & nunc, & semper ad finem vsque opitulabitur, quo ipsius potentiam, & nostram Christianorum patientiam cognoscere possis. Te vero ipse Deus meus æterno igni puniet: exiget enim à te animas, quas perdidisti.

1 Tim. 2.
Iuliana cruciatur.
Nec sentit cruciatus.

VI. HIS verbis magis exarsit Aurelianus, & iussit lebetem afferri, ac picem in eum coniici, atque ignem multum iniia-

Mittūtur in ferventem picem. *Dan. 3.*

infra lebetem accendi, ita vt nemo propius accedere poſſet. Iuſſit autem in illum coniici Paulum & Iulianam. Qui cum fuiſſent coniecti, oculos in cælum erigentes, ac tanquam vno eodemque ore precantes, hæc dicebant: Domine Deus patrum noſtrorum, Abraham, Iſaac & Iacob, qui deſcendiſti in fornacem ignis ad Sidrach, Miſach & Abdenago in Babylonis regione, neque illos igne lædi permiſiſti: tu, Domine Ieſu Chriſte, lux illa immenſa, Patris myſterium & gloria, Deique altiſſimi dextera, qui homo factus propter peccata noſtra, inter homines verſatus es, da ſalutem animabus, quas inimicus diabolus miſerrime deceptas & corruptas, vſque ad infimam tartareæ ſedis voraginem detrudere conatur: quemadmodum Aurelianus iſte, ipſius diaboli diſcipulus, nunc facit. Hæc cum illi precantes dixiſſent, pix efferueſcens, in gelidã aq̃ conuerſa eſt, ita vt q̃ præſentes erant, Dei potentiã admirarentur.

Pix frigeſcit, in aquã mutata.

Dei virtutẽ Aurelianus magicis adſcribit artibus.

Nihilominvs tamen Aurelianus proprio furore oppreſſus, Deo gloriam non reddebat, ſed magicis artibus ea fieri exiſtimabat. Iuſſit poſtea è lebete illos extrahi, in quibus nec picis odor aliquis inerat: quin etiam neque in lebete ipſo picis aliquid inuentum eſt, ſed tantum frigida aqua. Tunc Aurelianus, Exiſtimatis ne, inquit, eos, qui præſentes ſunt, à vobis circumueniri, & adduci, vt putent auxilium à Deo veſtro vobis allatum, & non magicis potius artibus hæc facta eſſe? Non ita, per deos ipſos, res ſe habebit: faciam enim, vt cruciatibus affecti, igne conſumamini, niſi diis ipſis victimas obtuleritis. Ad hæc Paulus reſpondit. Minime nos poſſumus viuentem Dominum Deum relinquere, cæli & terræ creatorem, qui nos è tenebris eripuit, & à manibus tuis eoſdem liberauit. Nunquam igitur, Aureliane Imperator, nobis perſuadere poteris, vt lapidibus & ſtatuis veſtris, voce, auditu & anima carentibus, cultum præbeamus. Itaq; decerne ò tormenta, quæcunq; vis, nobis admoueas, vt Dei noſtri vim cognoſcas. VII.

In ignitas ſedes imponũtur martyres.

Ivssit Aurelianus duas ferreas ſedes illuc afferri, & è balneis publicis carbones congeri, & ſedes illas vehementer ſuccendi: ſuum vero abdomine illitos martyres ipſos ſupra candentes ſedes imponi. Quod cum mox factum eſſet: Iam, inquit Aurelianus, artibus veſtris omnibus ſuperatis, poteſtis diſcere, quiſnam ſit Aurelianus Imperator. Veniat nunc Chriſtus veſter, ſi poteſt, & vobis laborantibus opem afferat. Reſpondit ſtatim Aureliano Iuliana: Nobiſcũ hoc in loco Chriſtus eſt, nobis opem affert, neq; ſinit ab igne nos tangi. Tu vero illum non vides, cum eius viſione indignus ſis. Moneo te, Aureliane, vt inſaniam iſtam omittas, & ad Chriſtum accedas, nam ſi ei credere volueris, te reſipiſcentem amplectetur, cum benignus ſit ac miſericors, & humana peccata condonet. Quod ſi non credideris, æterno igne punieris. VIII.

Vide inſaniã Tyranni qua iubet carnifices decollari.

Magis iratus eſt Aurelianus, & iuſſit carnifices capite truncari, quaſi pecunias à Chriſtianis accepiſſent, vt illis parcerent. Cũ vero ad mortem deducerentur carnifices, hortabatur eos Paulus his verbis: Nolite timere, neq; enim in æternum moriemini, ſed ſanctorum participes futuri eſtis, & cæleſtis regni hæredes. Hæc cum audiſſent carnifices, cõſtiterunt, ita Deum orantes: Domine Ieſu Chriſte, quem Paulus & Iuliana prædicant, adeſto nobis, & in confeſſione tua fac nos perfectos eſſe: quoniam nihil mali fecimus, & morimur. Hæc cum dixiſſent, obtruncati ſunt. Eorum alter, Quadratus: alter, Acacius dicebatur. IX.

His igitur martyrio conſummatis, iuſſit Aurelianus alios carnifices ignem afferre, & ſupra carbones ſal adſpergere, vt ignis ipſe vehementer accenderetur. Tum Iuliana: Aureliane, inquit, Tyranne & nefarie, cur teipſum affligis? Video enim te cruciari, & omnibus modis furore detentum affligi, denique vt ſerpentem aliquem exibilantem, venenum contra nos effundere: ſed nihil tamen proficies, cum Deus ipſe nos corroboret, vt prauas tuas cogitationes ſuſtinere poſſimus. Itaq; cum aduerſus nos nihil efficere potueris, magis erubeſces, & à nobiſipſis abſtinebis. Aurelianus iuſſit illos exolui, & in carcerem detrudi, atque ligna quædam maximi ponderis in eorum ceruices imponi, pedes etiã compedibus ligari, catenis manus deuinciri, & ferreos clauos ſterni, vt illis configerentur, neque Chriſtianorum aliquem permitti ad eos ingredi, ne cibus afferretur. Illos igitur carnifices in carcerem duxerunt, quæque ab Aureliano iuſſi fuerant, eis fecerunt. Cum vero media nocte martyres Deum precarentur, lux quædam magna effulſit in carcere, & Angelus coram illis ſtetit, eiſque dixit: Paule & Iuliana ſerui Dei altiſſimi, ſurgite & Deum orate. Hæc dixit Angelus, & ad eos acceſſit: ac ſtatim inſtrumenta, quibus eorum colla conſtricta erant, tetigit, ſtatimque tam illa, quam reliqua ferrea & lignea vincula confracta, de iuſtorum martyrum corporibus exciderunt: duæ autem ſedes pannis ſtratæ, & menſa coram ipſis ilico appoſita eſt, omnigenis ferculis plena: eiſque Angelus dixit: Venite, requieſcite, & cibum ſumite, quem miſit vobis Ieſus Chriſtus. Paulus & Iuliana ea re læti, diſcubuerunt. Cumque panem ipſum in manus ſumpſiſſent, & oculos in cælum erexiſſet, Deo ipſi gratias egerunt, & cibi participes facti ſunt. Viderunt carceris cuſtodes lucem illam magnam: cumq; ad eos repente introiuiſſent, quod factum fuerat didicerunt, ipſos inſuper comedentes, & hilares factos viderunt. Itaq; cum illis recumbentes & ipſi comederunt, Deoq; laudem & gloriam dederunt, qui talem gratiam filius hominum contuliſſet, ita vt pleriq; ex ipſis Deo crediderint, & Chriſtiani euaſerint. X.

Ducũtur in carcerem & peſſime habentur.

A vinculis abſoluuntur.

Cœna illis diuinitus præparatur.

Tertio poſt die Aurelianus, cum in tribunali ſediſſet, iuſſit ſanctos martyres Paulum & Iulianam illuc duci, quibus ait: An nondum tormẽta ipſa vos docuerunt, vt ab iſta inſania veſtra diſcedatis, & deos adeuntes, illis victimas offeratis? Hæc, inquit Paulus, ſtultitia mihi ſit, & omnibus, qui Deum ipſum diligunt. Quod enim ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & ſapientia hominum, ſtultitia eſt apud Deum. Deſipiens profecto & inſanus eſſem, ſi à Deo ipſo deficiens, dæmones veſtros colerem. Denuo Aurelianus bili percitus, iuſſit illos in ligno ſuſpendi, & cruciari. At illi Deum orantes, hæc dicebant: Domine Ieſu Chriſte, fili Dei viuentis, lux Chriſtianorum, & fides, quæ neq; corrumpi, neq; ab aduerſariis expugnari, aut diſſolui poteſt; oſtende faciem tuam, & nobis opem feras, neq; nos deſtituas propter ſanctum nomen tuum. Cum igitur carnifices diutius illos cruciarent, & Chriſtus eorum cruciatus ſubleuaret; nihil omnino martyres tormenta illa ſentiebant. XI.

1. Cor. 1.

In ligno ſuſpenſi cruciantur.

Vnvs vero è carnificibus, nomine Stratonicus, cum ſtaret ab ſiniſtrum Iulianæ latus, & tormenta in eam inferret, eius pulchritudine captus, manus ab ea continebat. Cuius ſenſum atque animum cum beata & ſancta Iuliana cognoſceret, ſiniſtrum pedem extendit, & calce illum verberans: Stratonice, inquit, fac quod iuſſus es à Tyranno Aureliano, neque manus à me contineas mihi parcens: ego enim habeo Regem meum Dominum Ieſum Chriſtum, Deum æternum, & animæ meæ curatorem, qui corporeis laboribus me ſubleuat, atque ita præſentes cruciatus non ſentio. Hæc cum Stratonicus audiuiſſet, ſtatim eiulem, quem manu tenebat, abiecit: cumque ad tribunal Aureliani cucurriſſet, clamans: Aureliane, inquit, Tyranne & temerarie, cur nam hæc facinora contra Chriſtianos patrare audes? Quidnam homines Deo ſeruientes commiſerunt, vt ita crudeliter & immaniter eos crucies? An quia Chriſtum omnium dominatorem venerantur? Hæc cum audiret Aurelianus, ita obſtupuit, vt hora vna mutus remanſerit. Tandem reſpondens: Tunc etiam, inquit, Stratonice, illorum ſtultitiæ atque inſaniæ particeps factus es? An Iulianæ pulchritudo te decepit, & eius iucundis ſermonibus allectus es? Stratonicus cum in cælum oculos erexiſſet, deinde Paulum ac Iulianam in ligno ſuſpenſos circumſpexiſſet, Crucis ſigno munitus, illorum adſpectus tales vidit, quales Angelorum Dei facies eſſe ſolent. Mox accurrit, & ſeorſum aram calcibus conculcauit, eamque euertens, ait: En & ego Chriſtianus ſum, facias licet, quicquid libet. Furore accenſus Aurelianus, iuſſit eius caput abſcindi. Cumque ſententiam Imperator tuliſſet, venit ad eum locum in quo martyrium obiturus erat: vbi cum genua inclinaſſet, ita orauit. Domine Ieſu Chriſte, quem Paulus & Iuliana confitentes, inuicti permanent: XII.

Stratonicus carnifex fit chriſtianus.

Crucis ſigno munitur.

adi-

à diuinitate tua seruati, & Aureliani tyrannidem confundentes: tu, quæso, & animam meam accipe in cæleste regnum tuum, meam, inquam, animam, qui breuissimæ horæ spatio nomen tuum confessus sum, præsente Aureliano tyranno. His dictis, ille caput extendit, & à carnifice obtruncatus est. Venerunt autem Christiani, & eius reliquias collegerunt.

Capite plectitur.

XIII. PAVLVS verò & Iuliana cruciatus fortiter sustinebant. Tunc Aurelianus Iulianam affatus: O scelesta, inquit, & impia muliercula, quomodò in tormentis existens, carnificem decipere potuisti, eique mortis causam afferre? Non ego, inquit Iuliana, illum decepi, vel mortis causam attuli: sed qui me assumpsit Iesus Christus, ille ipse & hunc dignum fecit, ac vocauit: nisi enim dignus fuisset, nunquam ad martyrij palmam peruenire potuisset. Illum igitur in regno cælorum requiescentem adspicies: te verò in gehennæ flamma puniri senties. Tunc quidem pectus tuum infelix percuties, cum inferiorem hominem, teipso apud Christum præstantiorem videbis, & dolore affectus, clamabis, Dei misericordiam implorans, quam tamen impetrare non poteris. Posthæc iussit Aurelianus illos è ligno detractos, in carcerem interiorem concludi, & omnes veneficos ac præstigiatores vocari, qui feras omnes, quascunque haberent, acerbissimas, hoc est, viperas, aspides, cerastes ac dracones, afferrent, vt vnà cum Paulo & Iuliana in carcere concluderentur. Cum igitur feras attulissent, quemadmodum à Tyranno iussi fuerant, simul cum Paulo & Iuliana eas concluserunt. Serpebant autem feræ illæ, & ad pedes beatorum martyrum assidebant, intentis quidem oculis eorum facies adspicientes, sed nihil tamen nocentes. Paulus autem & Iuliana sedebant psallentes, & Deum collaudantes.

De hac reproborum pœnitentia & dolore lege cap. 5. libri Sapientiæ.

Nihil læduntur à viperis &c. Paulus & Iuliana.

XIV. MANSERVNT autem serpentes illæ tres dies & tres noctes cum martyribus clausæ. Tertio autem die misit Aurelianus sub noctis tempus, vt disceret, an à serpentibus consumpti essent. Venerunt, qui missi fuerant ad eum locum: cumque ad ianuam accessissent, eos, psalmos canentes & Deum laudantes, audiuerunt. Cum verò accuratiùs scire vellent, quo pacto res se haberet, ascenderunt in locum quendam superiorem. Vndè per fenestram speculati, viderunt Paulum sedentem simul cum sorore sua Iuliana, & Angelum Dei stantem in conspectu ferarum, neque permittentem feras accedere. Cucurrerunt igitur illi, & Aureliano omnia, quæ viderant, nunciarunt. Surrexit Aurelianus diluculo, & sedit pro tribunali, & iussit veneficos feras suas illinc euocare, & martyres duci ad tribunal. Accesserunt venefici ad ianuam, & feras eo modo, quo solebant, vocare cœperunt. Cum verò feræ ipsæ illis non obedirent, ianuam patefecerunt, & feræ vno impetu omnes exierunt, & quoscunque infideles homines prope ianuam inuenerunt, statim interfecêre, & ad deserta loca aufugerunt.

Multi infideles a feris perimũtur.

XV. CARCERIS autem custodes Paulum & Iulianam ad Aureliani tribunal duxerunt. Tyrannus igitur eos intuens, arridens: Beatum, inquit, me hodiè existimo, quòd vestra consuetudine fruor. fortasse enim magnum aliquid à vobis lucrifaciam: & per deos ipsos, si quidē mihi verum dixeritis, multa & magna dona à me percipietis, & regni mei potestas penes vos erit. Nunquid vos Deum Apollinem præsentem, & vobis opitulantem, vt audiui à quibusdam speculatoribus, vidistis? Nos, inquit Paulus, nullum Apollinem cognouimus: nam sumus ex eorum numero, quibus Deus salutem dedit. Tua verò anima ad mortem vsq; perdita est non enim sapis, neq; resipiscere vis: quinimò multus tyrannidis tuæ furor ad blasphemiā te conuertit, quippè qui Angelum, quem misit Dominus Iesus Christus ad obturanda ora serpentum, quæ tua est arrogantia & temeritas, Apollinē fuisse dicis. Tunc iratus Aurelianus, iussit plumbeis glebis Pauli maxillas contundi, atq; illi dici: Ne ita insipienter & arroganter loquaris, cum scias te Imperatori assistere.

Imperator eorum liberationem Apollini adscribit.

XVI. IVSSIT postea è tribunali Paulum abduci, & Iulianam eius sororem coram sisti, quam his verbis aggressus est: Quæso, animæ meæ domina Iuliana, quæso, inquam, & te hortor, ne fratris tui insaniam imiteris. Video te puellam prudentissimam, multa sapientia refertam. Obtempera consiliis meis, & columnas aureas per totum terrarum orbem, tuo nomine inscriptas, erigam. Tunc illi Iuliana: Minimè inquit, me decipies, Aureliane tyranne & impie. Non circumuenies Dei altissimi seruam. Ne mihi æternam mortem suggeras. Vis ne me priuare Dei gloria & cælesti regno, quo tu indignus es & alienus? Iussit Aurelianus Iulianam semoueri, & Paulum reduci: cui dixit: En, Paule, soror tua promisit mihi se diis sacrificaturam: quæ idcircò mihi vxor erit, totiusque regni mei domina. Fac igitur & tu quod dico, & sinas tibi persuaderi, vt diis sacrifices. Ad hæc Paulus: Verè, inquit, mentitus es, idque tuo malo: sed nihil alienum fecisti à patris tui diaboli disciplina, cum id facias, quod ille solet: neque enim aliquem subripere potestis, nisi mendacia confingendo. Sed frustrà laboras. namque nos non decipies: ne si totius quidem orbis terrarum imperium nobis polliceretis. Minimè, inquam, nos circumuenire poteris.

Iuliana fortiter tyranni blandamenta contemnit.

XVII. QVOVSQVE tandem, inquit Aurelianus, iniuriam nobis facis? An non erubescis, nugator & insipiens? Per deos ipsos ego vos omnium generum tormentis affligam, & nemo è manibus meis auferre poterit. Iussit igitur ignem afferri, & quatuordecim virgas ferreas, easq; in ignem coniici, & valde accendi: tum Pauli manus & pedes ligari, ferreumq; vectem inter manus & pedes inijci, & in terram defigi, ac sic virgis ignitis binis per vices Paulum percuti: Iulianam verò iussit in lupanari constitui. Itaq; multi è turba illa, quæ circumstabat, scelesti & nefarii homines, certatim contendebant, quis ad eam primus ingrederetur. Erant enim velut equi hinnientes, eius puellæ formā incitati. Cum verò in eo loco, in quo Aurelianus iusserat, constituta esset, statim Angelus Domini descendit de cælo, & dixit: Ne timeas, Iuliana: Dominus enim Iesus Christus, quem tu colis, misit me, vt te protegam, & sanctum nomen eius notum faciam omnibus timentibus eum. Cum verò multi ad virginem accederēt, & eius pulchritudine frui vellent, Angelus excussit è pedibus suis puluerem, & in eorum oculos iniecit, ita vt eos excæcarit. Quapropter neq; amplius cernebant, vbi essent, aut quo irent, neq, ad illam accedere poterant. Id cum turbæ vidissent, quod admirabiliter factum fuerat, vno animo clamabant: Magnus est Deus Pauli & Iulianæ, qui vbiq; eos seruat & protegit, qui illum timent. Qui autem excæcati fuerant, flexis genibus supplices eius opem implorabant, dicentes: Iuliana, serua Dei altissimi, peccauimus quidem contra te, cum stulte atq; insipienter nos gesserimus: sed tu da, quæsumus, nobis veniam, vt Dei serua: & precare Christum tuum, vt nobis visum restituat. Eorum misericordia commota Iuliana, paululum aquæ accepit: & cum oculos in cælum extulisset, Deum inuocauit, ita dicens: Domine Iesu Christe, author omnium salutis, exaudi me, & nunc etiam ostende miracula & prodigia, quæ facis propter nos filios hominum. Restitue his viris facultatem videndi, vt sanctum & gloriosum nomen tuum celebretur. Hæc cum dixisset, aquam supra turbas illas infudit, & omnes, qui excæcati fuerant, visum receperunt. Tum illi ad terram prostrati, gratias Deo reddebant, pœnitentiam agentes. Cumque peccata sua confessi essent, Christiani facti sunt.

Sæuissima tormenta Paulo admouentur.

Iuliana ducitur in lupanar.

Angelus tuetur Iulianam.

Cæcos Iuliana illuminat.

XVIII PAVLVS verò, de quo dicebamus, cum à carnificibus cruciaretur, virgis illis ferreis diutius percussus vociferabatur, hæc dicens: Aureliane tyranne & nefarie, quidnam mali commisi, vt sic crudeliter & impiè me crucies? Verùm me quidem à tormentis Dominus meus Iesus Christus subleuat: te verò manet hæreditas æterni illius ignis, qui paratus est tibi, & diabolo hæc aduersus nos suggerenti. Et vbinam, inquit Aurelianus, Paule, est Iuliana soror tua, quam ais esse temperantem & virginem? En illa ad lupanar ducta est. Num putas adhuc esse virginem? Ad hæc Paulus: Scio, inquit, illum ipsum Deum, qui semper à tuis prauis cogitationibus me liberauit, sororis etiam meæ propugnatorem fuisse, & intactam ab omni labe conseruasse. Misit enim Angelum suum è cælo, vt eam custodiret. En vt sine macula, & virginitatem puram habens, reuertitur, vt videat vincula mea. Miserat enim Aurelianus, vt

S. Paulus absens, nouit quid suæ sorori Iulianæ cõtigerit.

Iuliana duceretur. Quæ cum venisset ad tribunal, & Paulus eam vidisset, multo gaudio plenus risit. Aurelianus verò: Num, inquit, Iuliana, amatores tui pulchritudine tua satiati sunt? At illa dixit: Mea pulchritudo, meum ornamentum & decus Christus est, qui misit Angelum suum, & me abiectam atque humilem seruam protexit: quoniam fidem & spem meam in illo fixam habeo. Quapropter gratias illi ago, & sanctum eius nomen collaudo, quod ipse est, qui facit mirabilia solus, & non est alius Deus præter ipsum.

Psal. 71.

XIX. Iussit deinceps Aurelianus Paulum exolui, & foueam quandam effodi, tam longam, quanta est trium hominum statura: tum ligna & ignem afferri, atque in fouea illa succendi. Fecerunt carnifices, quod iussum fuerat, admodum studiose: nam & foueam statim effoderunt, & ignem vehementer accenderunt. Itaque Aurelianus iussit Paulum & Iulianam in ignem illum coniici. Sancti verò martyres Deum collaudantes, Saluatorem ac Dominum Iesum Christum inuocabant ad opem sibi ferendam. Cum autem ad eum locum venissent, sua membra Crucis Christi signo munierunt, & sponte se in ignem coniecerunt. Erant autem in igne illo Deum laudantes, & eius gloriam prædicantes. Ecce autem Angelus Domini descendit de cælo, & fumum vna cum igne foràs excussit, neq; permisit sanctos martyres vel paululum ab igne perturbari. Stabant itaque in fouea illa rectis corporibus, diuinas laudes proferentes in hanc sententiam: Benedictus es Domine Deus Rex sæculorum, qui memor fuisti humilitatis nostræ, & præsentia tua ignis flammam extinxisti propter bonitatem tuam, quæ facit, vt peccata nostra non recorderis. Tu nos indignos, saluos atque incolumes eripuisti à cogitationibus tyranni Aureliani, qui suo Imperio ita intumescit, quasi futurus sit immortalis. Hæc cum martyres precarentur, multi ex Græcis, Dei potentiam contemplantes, animo compuncti, ab idolorum superstitione defecerunt, & Christi fidem secuti sunt: multi etiam carnifices, qui eos verberauerant, cum Dei tanta in illos beneficia collata vidissent, mutato consilio, Christi fidem amplexi sunt.

Mittuntur in foueam igne ardentem.

Nihil vruntur.

Mulieres cedunt in Christum.

XX. Perlata verò sunt hæc omnia ad Aurelianum, qui iussit illos, ita vt erant, in fouea lapidibus obrui. Sed ecce repente tonitrui sonitus cum multis fulguribus, & nubes huc atq; illuc agitatæ, & ignis plenæ, vsque ad Aureliani conspectum deuenerunt, & ignem illum in terram effuderunt, voxq; hæc è cælo ad eum demissa est: Aureliane, ingredere in abyssum gehennæ ignis, paratam tibi & patri tuo diabolo. Hæc cum facta essent, misit Aurelianus, & iussit athletas & Christi martyres ex fouea illa extrahi, & in carcerem coniici. Itaque sancti martyres Dei gloriam laudabant in omnibus his, quæ Deus ipse mirabiliter illorum causa fecerat. Septimo die postea diluculo Aurelianus sedit in tribunali, & iussit sacerdotes afferre quotcunque idola habebant argento & auro confecta, ac preciosis lapidibus ornata. Quæ sacerdotes ipsi mox in conspectu Aureliani constituerunt, cum strauissent sub eius pedibus purpuram regalem. Tum Aurelianus: Vocate, inquit, Paulum & Iulianam. Quos cum vidisset ante tribunal consistentes, animo & vultu valde irato illis minatus, dixit: Ite nunc, & dijs sacrificate: nolim enim existimetis, manus meas vos euasuros. Subrisit Paulus, & ait: Nunquam, Tyranne, Deum nostrum derelinquemus, qui cælum & terram effecit. Ne putes amplius, idolis tuis cultum nos allaturos. Tum Aurelianus: Violenta, inquit, morte dignus es. Idoláne tibi hæc videntur? Neque intelligis, quæ vis in illis sit?

Vox cælitùs ad Aurelianum facta.

XXI. Ad hæc Paulus: Iupiter iste, quem tu Deum esse dicis, homo quidam fuit fugitiuorum filius, qui artem magicam benè edoctus fuerat. cumque præter cæteros homines esset incontinentissimus, & libidini maximè deditus, ac quorundam pulcherrimas vxores atque filias adamasset, se continere non potuit, quin cum illis commisceretur. Qui modò in taurum mutatus, modò aui similis, aquilæ scilicet, ac cygno, mulieres nonnullas ex iam dictis circumuenit, & à mente alienatas in eam miseriam impulit, vt ipsum, tanquam deum, colerent. Ad hæc & alias mulieres per formæ mutationem & præstigias decepit, in aurum commutatus. Et nè alia eius libidinosa facinora hoc loco narrem, (Scio te ad iracundiam concitari: sed licet irascaris, dicam tamen nihil veritus) iste, qui prope Iouem positus est, & Apollo dicitur, an non ex adulterio genitus est è muliere quadam, quæ Latona dicebatur, quæque illum peperit inter duas arbores, qui & ipse opera nefaria commisit, patrem Iouem imitatus? Eodem modo & Dionysius vester ille deus, an non & ipse ex adulterio genitus est ex Semele Cadmi filia? Nugator, inquit Aurelianus, & scelesté, an non ex Iunone deorum matre Bacchus genitus est? Risit Paulus, & ait: Est ne deus, qui ex muliere genitus incipiat esse deus, aut qui vxorem habeat? Tunc Aurelianus: Quousque, inquit, multas nugas effundens dijs maledices? an non & vester Christus, quem vos Christiani Deum cælestem esse dicitis, ex muliere genitus est? Respondit Paulus: Non es tu dignus, qui Dei mysterium audias. Verum ne oratione tua multos eorum, qui præsentes sunt, circumuenias, necesse est aperire id, quod quæris.

Iouis scelera libidines.

Apollo ex Iouis adulterio natus.

XXII. Initio Deus ipse cum cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis sunt, effecisset, hominem effinxit ad imaginem & similitudinem suam. purum enim à malitia, innocentem, iustum, pietate præditum creauit illum Deus, & in paradiso deliciarum pleno eum collocauit. Pater autem vester diabolus non ferens tantam hominis felicitatem, Euam seduxit, & per illam, Adam ad diuini præcepti transgressionem impulit. Quo factum est, vt & Adam ipse tanquam transgressor è paradiso expulsus sit, & genus omne humanum morti & peccati pœnæ obnoxium euaserit. Quamobrem cælestis Pater & omnipotens Deus misericordia motus, humano generi subuenire volens, misit filium suum, vt humanam carnem susciperet, & Adam solueret, eosque qui ab iniusto detinebantur. Ipse igitur Deus, Verbum Dei, ac Patris filius, ante sæcula omnia est sapientia ipsius, & potentia & dextera: qui per Archangelum Gabrielem annunciatus fuit sanctæ illi Virgini, puræ atque honestissimæ, ex prophetico & regio genere originem ducenti. In cuius vtero Deus ipse, hoc est, cæleste Verbum, quod oculis corporeis non cernitur, habitans, suscepit corpus, cum Gabriel ita Mariam ipsam affatus esset: Aue gratia plena: Dominus tecum. & paulò pòst, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Genitus igitur fuit Deus & cæleste Verbum per Virginem, omni labe purissimam, corpore, tanquam veste quadam, indutus propter humanæ salutis dispensationem. Nemo enim poterat Deum verum, ita vt est, præsentem videre, cum Deus ipse sit ignis consumens, neque homo aliquis viuens Dei faciem videre possit. Huius igitur dispensationis causa Deus noster, quòd ad carnem pertinet, genitus fuit, & vt infans lacte nutritus est, cum esset tamen diuinitate perfectus. Insuper factus est puer, & iuuenis, cumque hominibus, vt homo, conuersatus est annos triginta tres, vrbes, regiones, & castella orbis terrarum pertransiens, & benefaciens omnibus, ac liberans eos, qui à diabolo vexabantur. Posteà in ligno Crucis suffixus est, vt salutem daret mundo, qui perierat diaboli violentia & fallacia. Idem corpore mortuus est. Cumque ad inferos descendisset vna cum sancta anima illa sua, contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit: atque in caliginosa inferorum penetralia ingressus, eripuit eos, qui vinculis detinebantur, & ex carcere diaboli illos in superiorem regionem eduxit. Quod totum ipsius benignitati acceptum refertur. Cum verò ita post tres dies à mortuis resurrexisset, apparuit suis Discipulis atque Apostolis, & aliis multis, qui verè in eum crediderant: & cum aliquoties comedisset & bibisset cum Apostolis per dies quadraginta, sic postea in cælum assumptus est, & sedet ad dexteram patris cum corpore illo, quod ipse Deus Verbum sibi copulauit. Nunc igitur diabolus dolore affligitur. illum enim Christus ipse Christianorum pedibus conculcari fecit, qui per sanctum ipsius nomen ingrediuntur in regnum cælorum: à quo

Gen. 1.

Gen. 3.

Mysterium redẽptionis nostræ, per ordinem aperit S. Paulus martyr.

Luc. 1.

Ibidem.

Hebr. 12.

Exod. 33.

Actor. 10.

Psal. 106.

Actor. 1.

regno

regno tu alienus es. habes enim sortem & partem, æternam ignis gehennam, hæreditatem diaboli patris tui percipiens.

XXIII His auditis, Aurelianus præ furore vultu mutatus est, & dentibus stridere cœpit, exardescens in illum, cui & respondens: Multas, inquit, nugas te modò effundentem passus sum, patientiam in te, nugax & scelestе, audiendo retinens. Tu verò quamdiu perges me contemnere, & diis maledicere? Nunc igitur nisi diis immolaueritis, pessimis modis vos perdam, ita vt nemo possit è manibus meis vos eripere. Tum Paulus & Iuliana concordi animo & magna voce clamantes: Nos, inquiunt, Christiani sumus, & in Christo ipso spes nostras collocatas habemus: dæmones non adoramus, idolis tuis non seruimus, tormenta tua non timemus. Excogita igitur quoscunq; vis cruciatus. fidem enim in Deo habemus, fore vt à nobis supereris, quemadmodum pater tuus diabolus à Christo superatus fuit, qui nos etiam robustos facit, & prauas artes tuas expugnat. Hæc cum audisset Aurelianus, iussit lignum quoddam magnum afferri. Quod cum allatum fuisset, fecit Paulum in eo alligari. Carnifices verò eius manus colligarunt. Tunc Aurelianus præcepit accensas lampades afferri, & in eius faciem inijci, præcone ita vociferante: Ne in orbis terrarum dominos contumeliosus sis, neve in deos ipsos maledicta conijcias. Paulus igne aduritur.

XXIV IVLIANA cum fratrem suum igne comburi spectaret, summa voce clamauit: O tyranne & scelestе, quid mali frater meus commisit, vt ita crudeliter eum crucies? Iussit Aurelianus & Iulianam in ligno alligari, & accensas faces in os eius, & in totum corpus adhiberi: cui & dixit: Impudentissima mulier, erubesce, quemadmodum mulieres decet. Tum Iuliana ridens: Vere, inquit, Aureliane, te admonentem acceptum habeo, eo quod dixisti, Cum sis mulier, erubesce: reuereor enim, & erubesco Christum Dei viuentis filium, qui est ante faciem meam, neque illum possum derelinquere, & dæmones colere. Furore accensus est Aurelianus, cum se ab illis irrisum videret. Itaque iussit carnifices ignem per totum corpus illorum circumferre. Quod cum illi mox fecissent, tota ciuitas, quæ sanctorum martyrum spectaculo intererat, voce magna clamabat: Imperator Aureliane, iniustè iudicas, iniustè illos crucias. Si nolunt diis sacrificare, sententiam contra illos feras. Tum Aurelianus, cum metueret, ne populus seditionem aduersus ipsum concitaret, sententiam tulit, vt eorum capita truncarentur, & corpora canibus ac feris & volucribus cæli proiicerentur. Item Iuliana. Capitali supplicio condemnātur.

XXV. ITAQVE decimoseptimo die mensis Augusti exiêrunt simul lætantes, atque versum hunc psalmi concinentes: Saluasti nos, Domine, ab affligentibus nos, & odientes nos confudisti. Cum verò ad locum martyrii venissent extra vrbem, Paulus rogauit carnificem, vt Iulianam prius, quam ipsum, securi percuteret. Iuliana verò, cum faciem suam Christi signo muniisset, admodum læta collum extendit, eamque spiculator securi percussit. Paulus igitur cum sororem Christi martyrio perfunctam vidisset, oculos in cælum erexit, & Deo gratias egit, ac Crucis signo se itidem muniens, collum suum extendit: quem & spiculator mox obtruncauit. *Psal. 43.* Nota quam frequens apud priscos Crucis consignatio.

XXVI ERANT illorum corpora extra vrbem iacentia, cum è loco illo ea tollere Christiani prohiberentur. Milites enim, ita vt iusserat Aurelianus, obseruabant, ne quis reliquias illas auferret. Veniebant autem in eum locum lupi, canes & volucres, & circa sanctorum martyrum corpora sedentes, illa custodiebant: cumque muscas & eiusmodi animalia supra corpora illa sedentia viderent, aues ipsæ alis ea expellebant, non permittentes, vt in sanctis illis corporibus insiderent. Itaque septem dies & septem noctes feræ ac volucres cæli circa martyrum reliquias consederunt. Cæterum nunciata sunt omnia hæc à militibus Aureliano. Qui cum ea audiuisset: O furorem, inquit, pessimum Christianorum istorum, quos ne mortuos quidem superare possumus. Misit igitur, & milites ipsos noctu illinc abduxit: neque enim volebat de die eos illinc remouere, ne à Christianis irriderentur. Cum verò dies illuxisset, exierunt Christiani, & martyrum corpora curantes, sumptuosè in pace condiderunt, regnante Domino nostro Iesu Christo: Cum quo patri simul & sancto spiritui sit gloria, honor & imperium nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. Corpora eorum à feris illæsa conseruantur.

PASSIO BEATISSIMORVM SEPTEM MARTYRVM, QVI APVD CARTHAGINEM PASSI SVNT SVB HVNERICO REGE, AVTHORE VIctore Episcopo Vticensi. Sunt autem hi martyres, Liberatus Abbas, Bonifacius Diaconus, Seruus & Rusticus subdiaconi, Rogatus & Septimus monachi, & Maximus puer monachus.

An. 470.

I. PRÆDICATVRVS triumphos martyrum beatorum, ad enarranda quæ gesta sunt, auxilium exposco diuinum: vt qui illis præstitit superandi victoriam, mihi indigno & immerito quantulacunq; verborum porrigat ornamenta. Tunc etenim valebo, quæ desiderata sunt, indicare, si ipsi dignentur pro me Domino supplicare. Septimus namq; agebatur annus crudelissimi atq; impiissimi Hunerici, & ecce antiquus hostis, veternosus vtiq; anguis, trisulcæ linguæ venena vibrans, Cirila quodam Arriomanitarum Episcopo, ministro vsus est, subuertens & obtinens animum Regis cruenti, vt ita suaderet non posse eum pacatum atq; longæuum obtinere regnum, nisi nomen perderet innocentum. Qui tamen Dei iudicio post non multos dies turpissima morte præuentus, scatens vermibus, expirauit. Insectari cœpit ore cruento omnem Catholicorum multitudinem, quæ per totam prouinciam Africanam in modum, sicut prædictum est Abrahæ patriarchæ, arenæ maris fuerat multiplicata: vt eam rebaptizationis sauciaret machæra, atque stolam illam singularis & puri baptismatis, quam Christo vino carnis suæ purificans, prælo exprimens Crucis, fecerat dealbatam, terræ nigredinis turparet illuuie fordidulenta. AVG. 17. secundum Martyrologia. Vltio diuina in Arrianum Cirilā. *Gen. 22.* *Gen. 49.*

II. ACCIPIENS quoque tyrannus, vt erat docibilis & ferus, serpentinam suggestionem, feralibus edictis vno tempore totam cœpit Africam commouere. Primò sacerdotum & ministrorum copiosissimam & maximam turbam, in longinquis & extremis regionibus exilio crudeli detrusit. Quibus bis acutum genus frumenti, quod iumentis solis edere concessum est, nequaquam industria molari contritum, sed manente suis futis cortice loricatum, pro miseratione dare præcepit. Post verò, crescente impietatis insania, etiam hoc auferri crudelissimus imperauit. Post modicum quoque temporis vniuersas simul ecclesias, præiudicatis venerabilibus portis, cæmentis ingentibus claudi mandauit. Vniuersa namque monasteria virorum vel puellarum sanctarum, gentibus, id est, Mauris cum habitatoribus donare præcepit. Vnus fuit omnibus eiulatus, vnus pro Christo moriendi integer & plenus affectus. Paria currebant flumina lachrymarum, quia permiserat Dominus cibari eos pane lachrymarum, & potari eos in lachrymis mensuratum, aut forsitan sine mensura. Etsi reperta est exiens de arca, inhians cadaueribus mortuis, pars aliqua pereuntium coruorum, maior est tamen in nomine Trinitatis numerus felicium columbarum. Quanti nobiles & optimi viri, ampli & læti cæspitis domini, terram cum cælo commutauerunt, & simul corpus cum substantia tradiderunt: atque delicatæ & nobilissimæ fœminæ, contra verecundiam naturæ, spectante vulgo, virgis cæsæ, Sæuitia Hunerici in Clerum. Monasteria omnia largitur Mauris cum habitatoribus. *Psal. 79.* *Gen. 8.* Multi martyres.

variisque tormentis cruciatæ, victricia trophæa portârunt. Quanti infantuli irridentes edicta feralia, antè mundum contempserunt, quàm illecebrosam eius semitam introirent.

III. *Psal. 132.* Septẽ monasterio fratres trahuntur Carthaginem. Tentantur blandimentis. Respuunt. *Ephes. 4.* *Iohan. 13.*

TVNC apprehensi sunt & septem fratres, quantum pertinet ad concordiam Dominicæ seruitutis, in monasterio habitantes in vnum: quia bonum est & iucundum, habitare fratres in vnum: Id est, Bonifacius diaconus, Seruus subdiaconus, Rusticus subdiaconus, Liberatus Abbas, Rogatus monachus, Septimus monachus, & Maximus monachus, in numero scilicet Machabæorum germanorum. Quos vna mater Ecclesia catholica genuerat, & per viscera fontis æterni salubriter pepererat, de territorio Capsensis ciuitatis, cui præfuit S. Vindemialis sacerdos egregius, & Christi fidelis antistes. Quibus attractis ad vrbem Carthaginensem, primo eis illecebrosis blandimentis serpens voluit sibilare, promittens honores caducos, & diuitias ingentium voluptatum, necnon & regis amicitias, vel alia multa, quæ solent insipientium animas, aucupante diabolo, visco mundiali capture. Sed hæc omnia milites Dei, acsi contagia, respuerunt, clamantes vno ore: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Nec poterit in nobis, adiuuante Domino, iterari, quod in sancto Euangelio semel præceptum est dari: quia qui semel lotus est, non habet necesse iterum lauari, quia mundus est totus. Facite quod vultis, inferte pœnas corporibus nostris. Melius est temporalia ad modicum sufferre supplicia, quàm æterna pendere & subire tormenta. Habere quæ promittitis, cum ipsis diuitiis post paululum perituri. Nobis verò nullus de postibus frontium valebit euellere, quod in vno baptismate artifex Trinitatis dignatus est titulare.

IV. Trahuntur in carcerem. Multos ad se venientes populos in fide roborant.

QVID multa? Dum tali constantia diuinitus munirentur, iussi sunt carcerali custodiæ mancipari. Et ita crudeliùs onerati ferri ponderibus, tenebrosis deputati sunt locis, vbi nulla miseratio arrideret lenitatis. Sed populus ille memoratæ vrbis, in Domino semper fidelis, dato munere carcerariis, die ac nocte Christi martyres frequentabat, & ita ab eis doctrina & virtute fidei roborabatur, vt talia etiam ipsi pro Christi nomine plena delectatione perferre cuperent, & eapulo persequentis facilia supponerent colla. Hoc autem tyrannicas peruenit ad aures. Qui ebrietate furoris accensus, iubet eos adhuc inauditis suppliciis adigi, & maioribus vinculis onerari, nauimque imperat lignorum aridorum manipulis adimpleri, atque in eadem omnibus alligatis, in medio pelago igne supposito concremari. Eductisque illis de custodia, multitudo populi Dei, bellatores Trinitatis quasi agnos innocuos ad victimam deducebat, & rigentium pondera catenarum quasi quædam monilia peruidebat: quia non fuerunt illa vincula, sed potius ornamenta. Incedebant itaque cum fiducia ad supplicium, quasi ad epulas concurrentes, vna voce, per ambitus platearum Domino decantantes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Votiua nobis hæc dies est, & omni festiuitate festiuior. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando pro fide Domini Dei nostri perferimus præparatum supplicium, ne amittamus acquisitæ fidei indumentum. Sed & populis publica voce clamabant: Ne timeatis, ô populi Dei, neque formideris minas atque terrôres præsentium tribulationum: sed potiùs moriamur pro Christo, quomodo ipse mortuus est pro nobis, redimens nos pretio sui sanguinis salutaris. Vnum tamen vehementi conatu, qui inter eos infantulus videbatur, nomine Maximum, cupiebant anthores malorum à sanctorum consortio separare, dicentes: Infantule, quid festinas ad mortem? dimitte eos, insaniunt. & audi consilium nostrum, vt possis inuenire vitæ remedium, & tanti regis adire palatium. Tunc ille ætate quidem puerili, senili tamen maturitate clamabat: Nemo me separat à sancto patre meo Liberato Abbate, & fratribus meis, qui me in monasterio nutriêrunt. Cum ipsis sum in timore Dei conuersatus, cum ipsis desidero passionem suscipere. cum quibus credo me & futuram gloriam inuenire. Nolite putare, quia potestis seducere pueritiam meam. Simul nos Dominus septem voluit congregare, simul dignabitur omnes vno martyrio coronare. Quomodò nemo perire potuit de septenario illo numero felicium Machabæorum, ita etiam septenus nostræ congregationis numerus, nullum inuenier detrimentum. Nam si negauero eum, & ipse negabit me: quoniam ab ipso dictum est: Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cælis. Et qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui est in cælis.

Luc. 2. Eunt ad mortem iucundissimis animis. *1. ad Cor. 6.* Monachi pueri mira constantia. *2. Mach. 2.* *Matth. 10.*

V. Ignis diuinitus extinguitur. Crudeliter trucidantur. Eiicit mox eorum corpora mare. * *expirauit* Ecce veterẽ morem tumulandi Christianorum corpora, præcedente videlicet clero, & cum hymnis solennibus Qui contra hoc faciunt hodie, ipsi se hæreticos esse produnt.

PERDVCTI itaque cum festinatione ad nauale supplicium pro voluntate infandi regis, vel crudelium ministrorum, extensis manibus & pedibus, clauati feruntur potius, quam ligati. Qui dum ignis fuisset lignis iniectus, statim imperio diuino, videntibus cunctis, extinctus est. Et dum sæpiùs renouatur nutrientibus pabulis, iterùm atque iterum extinguebatur rogus globo flammarum. Et cum exinde magis tyrannus furore simul esset & rubore repletus, iussit eos remorum vectibus enecari, & ita singulos in modum canum cerebris comminutis extingui. Qui tali generi mortis, debitum spiritum feliciter Domino reddiderunt. Nec expauerunt lignis quatientibus mortificari, quibus semper fuit spes omnis in ligno. Sed cum in mari venerabilia corpora iactarentur, illicò (quod contra naturam est æquoris) eadem hora illæsa corpora pelagus litori reddere maturauit: nec ausum fuit, vt moris est, triduana dilatione in profundo retinere, ne præcepto Dominico minimè paruisset. Ad quod miraculi genus & ipse tyrannus, licet impœnitens, vt fertur, * expirauit. Gaudens autem quæ aderat multitudo, corpora sanctorum martyrum diligenti tradidit sepulturæ, præeunte clero venerabili Carthaginensis ecclesiæ. Vbi etiam & prædicandi diacones, tertiò iam confessores effecti, Salutaris & Maritta, geruli reliquiarum affuerunt. Humatæ sunt igitur cum hymnis solennibus lipsanæ beatæ sanctorum, in monasterio Biguæ, continuo basilicæ, quæ dicitur * Celebrinæ. Et sic in eo confessione Trinitatis beatissimi martyres passi sunt, & speciosum cursum certaminis sui, coronante Domino, perfecerunt: Cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

* *Celerinæ.*

AN. 290. DE S. HELENA, MATRE CONSTANTINI MAGNI IMPERATORIS, EX EVSEBII CÆSAREENSIS EPIscopi De vita eiusdem Constantini, Lib. 3 interprete Iohanne Christophorsono Angliæ Episcopo.

AVG. 18. Cap. 41. I. Grandæua S. Helena visitat terrã sanctam.

HELENA mater Constantini, cum Deo omnium gubernatori debitum piæ mentis & affectionis munus impertire in animo haberet, & pro filio suo, tanto & tam præclaro Imperatore, proque liberis eius Cæsaribus, Deo charissimis, suis nepotibus, gratias per preces esse agendas putaret: ætate iam ingrauescente, singulari quodam consilio & prouida animi cogitatione, vereque regia, adducta, properè instar adolescentulæ venit, tum sacrosanctam terram oculis lustratura, tum gentes Orientem incolentes, plebemque pariter ac populi multitudinem conspectura. Ac posteaquam in locis, in quibus Seruatoris erant impressa vestigia, debitam venerationem adhibuerat, idque conuenienter prophetico sermoni, dicenti: Adora-

Adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius: pietatis suæ monimenta, quibus post se relictis, posteris hominibus prodesset, statim fabricare aggreditur. Psal. 131.

II. Nam Deo, quem adorauerat, duo dicauit templa: quorum alterum ædificauit in monte, vbi ascenderat: alterum, ad obscurum illud antrum natiuitatis eius. Etenim nobiscum Deus in terris nasci (locus autem illius natiuitatis, proprio nomine apud Hebræos Bethleem appellatur) pro nobis sustinuit: ac propterea Imperatrix sanctissima, Dei paræ partum eximiis monimentis exornare, & sacrum illud antrum variis cuiusque generis insignibus illustrare studuit. Imperator autem paulò post eundem locum ornamentis regalibus honorare, & monimentis ex auro & argento, variisque aulæis matris suæ magnificentiam adaugere cœpit. Rursus eius mater, quo omnium nostri Seruatoris in cælos ascensionis memoriam celebraret, excelsa quædam ædificia in monte Oliuarum extruere parat. Ac primum in summo totius montis vertice sanctuarium ecclesiæ Dei erexit: templumque inferius etiam exædificauit in eoipso antro, in quo, vt vera & sacrata Dei restantur eloquia, discipuli & Apostoli à Seruatore omnium, arcanis mysteriis initiati fuerunt. Imperator quoque ibidem variis monimentis & insignibus regem magnum Deum veneratus est. Ista igitur duo templa, memoria perpetua celebranda, augusta & eximia, in duobus obscuris quasi antris & mysticis, Helena Augusta, pii Imperatoris pia mater, suæ piæ mentis tanquam indicia, Deo Seruatori fundauit, filio suo ei opem per regiam suam potentiam & authoritatem porrigente. Itaque illa, neq; adeò multò post, præmia digna laboribus reportauit. Nam cum iam planè grandis esset, inque omnium bonorum affluentia omne vitæ suæ tempus ad extremam vsque senectutem obiisset, & tum verbis, tum rebus ipsis veros pietatis fructus, quo præcepta Seruatoris præscribunt, extulisset, atque ita vitam suam florentem & expertem cuiusque molestiæ, valenti corporis simul & animæ virtute transegisset: deinceps eximium pietatis suæ exitum, & præclaram rectè factorum à Deo remunerationem, etiam in hac vita consecuta est.

Cap. 42. Duo illic templa condit. Vide studium ornandi templa. Imperator ei suam fert opem.

III. Porro autem dum regiarum opum magnificentia instructa, omnem Orientem peragrat, cùm vniuerso populo, quasque ciuitates incolenti, simul: tum priuatim singulis eorum, qui ad ipsam accedebant, infinita munera largita est. Infinita etiam ordinibus militaribus, quasi plena manu distribuit. Quæ verò pauperibus, omnibus rebus nudatis, omniq; ope & auxilio destitutis dispertierit, vix enumerari possunt: quippe in alios grandem pecuniarum vim conferre, aliis corporis integumenta prolixè & largiter suppeditare, vinculis eripere alios, alios tum laboribus in metallis effodiendis afflictatos, tum fraude & iniuria oppressos liberare, denique ab exilio alios in patriam reuocare dignata est.

Cap 43. Mira eius liberalitas & beneficetia. Eximia humanitas.

IV. Quæ quidem, licet eiusmodi rebus esset insigniter nobilitata, alia tamen in Deum pietatis munera minimè neglexit. Nam vbique cernebatur in ecclesiam Dei intrare, templaque splendidis exornare monimentis: inque ædes sacras vel in minimis vrbibus extructas, suam benignitatem ostendere licebat: præterea eam & decoro eximioque apparatu admirabilem, videre sæpè versari cum multitudine, & verum cultum erga Deum omnibus piis vitæ officiis declarare.

Cap 44. Ornat templa vbique.

V. Demum verò, cum naturam satietate viuendi expleuisset, & ad meliorem statum euocaretur, octogesimumque ferè ætatis suæ annum confecisset, & ad extremum vitæ exitum propè venisset: decreuit secum, statuitque coram Imperatore filio suo, vnico principe mundi potentissimo, huiusque liberis Cæsaribus, nepotibus suis, testamentum suum facere: & singulatim nepotibus suas, quæ sibi in toto orbe terrarum suppeterent, facultates dispertire. Quibus rebus ad hunc modum constitutis, suo filio, tanto tamque eximio Imperatore, ipsi præstò assistente, sedulò inseruiente, & manus illius tenente, finem ita viuendi fecit, vt beatissima quidem iure optimo non mori prudentibus videretur, sed vitam caducam & fragilem cum cælesti & æterna reuera commutare. Animus igitur corporis compagibus solutus, ad immortalem & Angelicam naturam, atque adeò ad ipsum Seruatorem assumptus est.

Cap. 45. Condit testamentum. Obit feliciter.

VI. Eius autem tabernaculum, splendidis est exequiis decoratum. Nam maxima satellitum turba ad ciuitatem, quæ principem locum tenet imperii, deportatum fuit, ibique regali sepulchro conditum. Sic igitur Imperatoris mater diem suum obiit: quæ quidem est immortali planè memoria celebranda, non modo propter pia vitæ officia, sed etiam propter eximium illud & admirabile germen ab ipsa editum, Constantinum dico: quem quidem cùm ob cæteras res omnes, tum ob pietatem in parentem & procreatricem suam, beatum iudicare par est: qui illam, cùm iam antea pietate minimè esset imbuta, ita piam reddidit, vt à primo tempore ætatis, ab ipso communis omnium Seruatoris ore instituta fuisse videretur. ita etiam honore regio exornauit, vt cum apud omnes gentes, tum apud eos, qui aliquo gradu militari collocati essent, Augusta & Imperatrix nuncuparetur, aureaque numismata eius imprimerentur effigie. Iam verò thesauro regio pro arbitratu vtendi, proque animi sententia, & vt sibi commodissimum fore putaret, singula liberè dispensandi, filius liberam ei fecit potestatem, quo etiam in his omnibus eam & splendore eximiam, & amplitudine admirabilem efficeret. Quare inter ea, quæ ad eius memoriam illustrandam faciant, ista etiam non sine causa repetita sunt: quæ dum propter singularem pietatis præstantiam in matre colenda exercebat, præcepta etiam diuina, quæ honorem parentibus decenter impertiendum tradunt, accuratè expleuit.

Cap 46. Humatur Romæ. Vide Baronium an 326. Vide Baronium anno 315. Exod. 20.

ITEM DE EADEM S. HELENA, EX THEODORETI HISTORIÆ Ecclesiasticæ lib. 1. cap. 18. eodem interprete.

VII. Illvstrissima illa, & maxima digna admiratione Imperatrix Helena, aliud facinus, quod posterorum memoriæ meritò commendari debet, obiit. Nam mulieres, quæ toto vitæ tempore virginitatem excolebant, primum omnes in vnum congregari, & sedibus præparatis accumbere iussit, Deinde illa ipsa ancillæ munus exequi, apponere cibaria, pocula illis porrigere, fundere vinum, & gutturnium cum malluuio afferre, aquam denique earum manibus, dum lauant, ministrare non dedignata est. Quas res, atque his similes hisce, cùm confecisset, rediit ad filium: atque non multò post læto animo ac tranquillo, vbi filio de pia viuendi ratione plurima præceperat, & eum benedictionibus, quæ ab exeuntibus è vita dari solent, muniuerat, hinc ad alteram vitam demigrauit. Cui post mortem talis tributus est honos, qualis ei, quæ Deum omnium moderatorem tam assiduo atque adeò ardenti studio coluerat, meritò tribuendus erat.

Seruit officiosissimè sacris virginibus. Helenæ obitus.

De eius translatione vide 7. Februarii.

Quomodo ab eadem beatissima Imperatrice inuenta sit Crux & claui Saluatoris nostri, Lector videre potest in S. Crucis inuentione, de qua agitur die Maii 3.

An. 270.

VITA SANCTI AGAPITI, MARTYRIS PER ADONEM COLLECTA, IN MARTYROLOGIO

Avg. 18. APud Prænestinam vrbem miliario ab vrbe trigesimotertio, natale sancti Agapiti martyris, sub Aureliano Imperatore, Præside Antiocho. I.

Nervis crudis cæditur S. Agapitus. CVM esset annorum quindecim, & amore Christi martyrio ferueret, iussu Imperatoris tentus, & primò neruis crudis diù cæsus est, Deindè Præsidi, vt impelleretur sacrificare, traditur. Qui in dirissimo carcere eum reclusit, & per quatuor dies cibum omnem negauit. Indè de carcere exhibitus est Præsidi, qui prunas ardentes super caput eius iussit imponi. Et cum gratias Deo martyr ageret, flagellis est cæsus, & nudus suspensus capite deorsum verso, acti subter fumo facto. Et cum diceret Præsidi, Sapientia tua & vanitas in fumo laborat: iterùm flagellis cæditur à quatuor sibi inuicem succedentibus. Deindè bullientem aquam super ventrem eius ministri diaboli effuderunt, & maxillas eius confregerunt. II.

Prunis ardentibus caput eius exuritur. Grauissimè cruciatur.

Vindicta diuina in pessimum Iudicem. INTEREA Iudex de tribunali suo cadens, collectus à ministris in lecto reclinatur, & sentiens Dei virtutem in martyre, post modicum tristem animam emisit. III.

Obiicitur martyr leonibus. DE beato verò Agapito renunciatum est Imperatori. Qui beatum virum iussit leonibus subiici. Sed mansuetæ factæ feræ, pedibus martyris ad lambendum se inclinauerunt. Hoc videntes sceleris ministri, tulerunt de medio sanctum martyrem, & venerunt contra ciuitatem Prænestinam, vbi sunt duæ columnæ, & ibi eum gladio percusserunt quintodecimo calendas Septembris. IV.

Capite plectitur. Nutu Dei præparatur ei sarcophagus. CORPVS eius noctu sublatum est à Christianis, & positum miliario primo à ciuitate in agro, in sarcophago nouo, nutu diuino ibi inuento. V.

An. 290.

MARTYRIVM S. ANDREÆ, DVCIS EXERCITVS ET SOCIORVM, EX SIMEONE METAPHRASTE.

Avg. 19. IMPERATORE Maximiano, homine valdè impio, persecutio quædam magna contra Christianos commota est, præcipuè autem in regionibus Syriæ. Erat tempore illo Antiochus quidam, superstitioni plurimùm deditus, militares ordines sub imperio suo regens: qui propter idolorum insaniam, contra pios homines furorem acrem spirabat. Sub eo viro, quem Antiochum nominatum diximus, multi Tribuni militares eiusdem erroris participes numerabantur. Inter quos velut rosa florebat inter spinas, & inter graueolentes odores fragrans aliquis vapor, fidelissimus Dei seruus & martyr Andreas: qui latuerat quidem anteà, sed postea manifestè apparuit. Hic propter ardentem zelum atque pietatem, magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi opem assecutus, aduersantium bellorum hostes superabat, & multis egregiis ac strenuis facinoribus excellebat. I.

Multa præclara facinora & victoriæ S. Andreæ.

TEMPORE illo accidit, vt Persicarum copiarum pars quædam fines transiliret & bellum aduersus Antiochum suscitaret. Quoniam igitur repentina hostium incursio & eorum multitudo non mediocriter ipsum perturbauit, Andreæ tunc Tribuni militarem peritiam & strenuitatem recordatus, illum ad consultos ordines accersiri iussit, hortans eum, vt forti animo esset. Vtens antem his sermonibus: Tuæ, inquit, fortitudinis facinora quæque aduersus hostes, & mihi, & ei, qui sceptra Imperii tenet, maximè nota sunt, & admodum manifesta: quapropter & dignitatis istius gradum sortitus es. Itaque magnum hoc & repentinum bellum fortitudini tuæ committo, vt per præsentis certaminis occasionem, ad gloriam tuam superiorem maior cumulus accedat. Hos cum audisset sermones optimus Christi miles Andreas, non copiis, non armis aut curribus, sed solo præpotente Deo fretus, magnum illum Gedeonem æmulatus est, & paucos quosdam milites ad eiusmodi aciem assumpsit. Eos enim solos, quos manifestè cælestis gratia ei designauit, secum habens, oppositis hostibus prælium intulit. II.

Bellum aduersus Persas ei demandatur.

Iudic. 7.

IAM verò cùm esset congressurus cum hostibus, eorum ingentem multitudinem diuinæ cognitionis argumentum suis militibus proposuit: nondum enim Christi Dei nostri fide donati fuerant. Hæc igitur illis enarrabat: Præsens opportunitas, cælestis & diuinæ cognitionis conciliatrix nobis erit: statim enim cognoscetis, quòd dii gentium verè dæmonia sunt, quodque verus Deus ille est, quem ego colo, qui cælum & terram effecit. Ipse igitur, cum omnia possit, opem affert iis, qui eum inuocant, eosque fortes in bello efficit, & hostium cohortes facit terga vertere. En igitur, vt videtis, hostes ipsi è regione nobis sunt oppositi, copiis innumerabiles, & nobis validiores. Sed agite errorem idolorum omittentes, mecum vnà Deum, qui verè Deus est, inuocate, ac statim videbitis hostes ipsos, velut fumum quendam aut puluerem, coram vobis deficientes. Hæc ille dicebat. Cui milites credentes, & cum multa fiducia irruentes, oppositas phalanges in fugam conuerterunt, & illustrem de hostibus ipsis victoriam deportârunt. Milites autem illos eius prælii victores, reique admirabilis supra omnium opinionem testes, sanctus vir Dei Andreas, vt electos Christi viros, perfectè, quantum in illo erat confirmauit, & ad Dei cognitionem adduxit. III.

Psal. 95.

Insignis victoria diuinitus ei collata.

EA re putatisne parùm aduersarium diabolum conturbatum, qui victoriam illam contra se trophæum quoddam erectum cogitauit, neque aliquid aliud eam rem fuisse, nisi propriæ potestatis casum, existimauit? Cæterùm maximus Dei Athleta, ad stadium progredi paratus, quasi pignora quædam cælestia, præstantia dona ab ipso Deo percipiebat, cum & eiiciendorum dæmonum miraculis abundaret. Multos igitur in singulos dies impuris spiritibus perturbatos liberabat, sicque lethale vulnus diabolo infligebat, & inuidum & superbum hostem maximè subiiciebat, Cùm verò quæ ad bellum pertinebant, viro sancto ex sententia processissent, & aduersus Persas trophæum statuisset, venit cum suis militibus in vrbem Antiochiam. Statim autem illum milites quidam ex iis, qui cum ipso fuerant, inuidia & liuore incitati, cùm bonum illud non voluntariè delegissent, apud Antiochum detulerunt, quod Deum Dux confiteretur & celebraret, qui in Cruce suffixus fuerat. Ea res maximam iram Antiocho attulit, & misit quosdam ex ordine militari, qui ab eo discerent, quod verum erat, & planum facerent. Cùmque per eos, qui missi fuerant, rem ita se habere certò audiuisset. apud eum per internuncios partim assentationibus, partim minis, partim admonitionibus vsus est: commemoransque suum in Christianos odium & acerbitatem, per ipsos internuncios ei dicebat: Cum noueris, quemadmodum & qualibus tormentis sustulerim Eutychium Polyeucti filium, & multos eorum, qui vna cum illo Christi fidem secuti sunt, ac quemadmodum neminem ipsorum misericordia prosecutus fuerim, tu quo nunc consilio, aut qua spe hominis in Cruce suffixi mentionem proponis? IV.

Multos sanat dæmoniacos. Accusatur a quibusdam militibus apud Antiochum.

AD hæc Andreas respondit: Maximè istis verbis, quæ dicit, constantiam meam Antiochus corroborat. Nam si omnes, quos nominatim protulit, grauibus tormentis ab illo subiecti, victores ipsius extiterunt, & Christo Deo coronati athletæ adstiterunt, quare non & ego studere debeo amicus, vel potiùs Domini mei Iesu Christi seruus, omni V.

omni tempore permanere, vt eadem, quæ illi, consequar præmia? Has voces per eos, qui celeriter, quæ dicebantur, excipiebant, & literis mandabant, à sancto viro prolatas accepit Antiochus ille arrogans, à Dei pietate abhorrens, eumque vinctum ad se duci iussit, & omnibus audientibus interrogari, & apertè fateri, num Imperatoris edicto, an suo Deo, parere vellet. Ille autem præsentibus hominibus, Angelis, & tota spectabili & creata natura, distinctè, apertè & confidenter Christum confessus est. Itaque superbissimus Præses acerbissimum supplicium aduersus illum excogitabat, & ironia quadam vtens: Quoniam, inquit, multum laboris Andreas in bellis perpessus est, & victoriis non paucis coronatus fuit, remissionis & requiei viam ac rationem ipsi excogitauimus. Iussit igitur æreum lectum componi: qui cum valde accensus fuisset, sanctum virum Andream supra illum poni iussit. At ille præsenti & alacri animo in lectum illum, tanquam in molle aliquod stratum, insiliuit, & in illo decubuit, statimq; vehementem cruciatum sensit, cùm totum eius corpus combureretur, & vndiq; ignis ardore feruesceret. Mox verò propter eximiū fidei suæ feruorem, requiem & recreationem habuit, cùm ignis ipse relaxatus esset. Duxit etiam nefarius ille Iudex quosdam ex eorum militum numero, qui vnà cum ipso strenuè in bello se gesserant, & verè in Deum crediderant, ipsorumque manus in lignis, quadratam figuram habentibus, suffigi iussit: ridensque ab eis quæsiuit, num ea res esset illis voluptati. Repente illi animo valdè prompto sibi eam rem iucundissimam esse affirmarunt, hæc addentes: Vtinam Christi simus imitatores, qui propter nos in ligno Crucis suffixus fuit. Deinceps ad diuinum Andream Tyrannus interrogationes suas conuertens, periculum faciebat, num talem cruciatum expertus, sententiam mutasset, & à Christianorum fide animum auertisset. Sed cùm is respondisset se coronam illam, quam, qui ad finem vsque patientiam retinent, adipiscuntur, à Deo expectare, neq; vnquam ab ijs, quæ rectè & firmiter statuta sunt, se decessurum, iussit tyrannus Andream è loco illo eductum, in carcere diligenter custodiri, verbo quidem, quòd martyri tempus dare vellet, vt rem suam melius consideraret, & sententiam mutare posset: re autem vera hoc faciebat, vt ipse interea scire posset, quænam esset super Andrea, cæterisque militibus Christianis, Imperatoris sententia.

Præclara eius confessio. *Iucūdo animo insilit in ignitū lectum æreū.* *Sociorum militum cruciatus.* *Mittitur in custodiam.*

VI. STATIM igitur ad Maximianum literas misit, & rem illam significauit. Maximianus cùm de Andrea & ijs, qui cùm illo erant, certior factus est per eas literas, quas suprà diximus, existimans non parum perturbationis & tumultus ad eum peruenturum, si tam insignem & clarum Ducem exercitus, totque & tantos viros, qui cum ipso erant, milites optimos gladio percuti iuberet, rescripsit ad Antiochum, vt artificio aliquo aut versutia viros latenter ad id, quod vellet, perficiendum alliceret, neque rerum nouandarum, aut seditionis occasionem toto exercitui præberet. Hæc scripsit Imperator, illud considerans, quòd si, cùm aliquibus obscuris hominibus, quorum crimina sint incerta, pœnam iudex inferre vult, ad illorum causam defendendam plerique propensi sunt, eo magis in hoc viro id fieret, qui & dignitatis gradum tenebat, & non vulgares labores, multorum virorum testimoniis comprobatos, pertulerat, ac ordini militum non contemnendo præerat. Quamobrem in suis ad Antiochum literis adiunxit: Placet mihi, huiusmodi viros à carcere liberari, quasi ante actarum rerum venia ijs concessa: paulò autem postea nisi resipuerint, tanquàm ob aliud crimen delatos, illos ipsos grauiter puniri.

Iniquū Maximiani Imperatoris consilium.

VII. ANTIOCHVS igitur cùm has literas à Maximiano accepisset, fecit quod Imperator iusserat, & insignem Dei seruum Andream, & omnes qui cum ipso erant, ex vinculis eduxit, & libero ac securo animo vitam degere permisit. At sanctus Dei minister Andreas, eiusmodi fallaciæ inuentum diuinitus sibi patefactum cognouit: & eos, qui cum ipso laborauerant, eiusque admonitionibus ad diuinam cognitionem perducti fuerant, secum habens, in Ciliciam ad Tarsum metropolim se contulit: iamdudùm enim propositum habuerat, per Petrum, qui tempore illo religiose & sanctè præsidebat iamdictæ metropoli, & multis egregiis factis præstabat, Deoq; ipsi gratus erat, ad salutarem baptismum perduci. Nam etsi fuerat ab initio, vt suprà dictum est, fidelissimus Dei minister, & eius donis refertus, nondum tamen diuini baptismatis particeps factus erat. Antiochus cùm Andreæ, & eorum qui cum ipso erant, discessionem cognouisset, furore accensus, consiliarios suos, & quibus vti consueuerat, accersiuit, quæque Andreas fecerat, cum illis communicauit, & literas misit ad Seleucum, qui in Ciliciæ administratione, quòd ad militare opus pertinebat, eius vicarius erat. Literæ autem illæ ità se habebant: Puto te audiuisse de Andrea, qui olim dux fuit in exercitu maximorum Imperatorum, quòd nunc non solum seipsum amentiæ tradidit, sed plurimos etiā militum, quos secum habebat, concitatos, ad eam sententiam impulit, vt regalibus & diuinis edictis aduersarentur. Quoniam verò cognouimus clàm hinc ipsum discessisse, & in Ciliciam prouincia nunc existere, æquitati tuæ placeat regiæ voluntati obtemperanti, & Andream, & eos qui cum ipso sunt, persequi, ac detentos & vinctos, nostris manibus tradere. Quod si aduersati fuerint, aut fugere iam cœperint, militaribus gladijs confice.

Dimittūtur martyres per summam fraudem. *Veniunt Tarsū Ciliciæ baptismi suscipiendi gratia.*

VIII. SELEVCVS cùm eiusmodi literas accepisset, expeditos & probatissimos milites, quos Romani Ordinarios appellant, quamplurimos secum habens, (erat enim & ipse contra Christi seruos nimio furore percitus) ad Tarsensium vrbem properauit, cùm sanctorum hominum cateruam illic esse didicisset. Andreas verò sanctus vir, cùm id præcognouisset, petijt à beato Petro Episcopo sanctissimum baptisma. Quod multo cum desiderio & certandi ardore suscepit vnà cum fidelissimis militibus, quos secum habebat. Erat autem cum Petro Episcopo & Nonnus Episcopus Berœæ. Post hæc Andreas celeritate vsus, exijt in locum, qui dicitur Taxanité, non metu id faciens, sed vt præceptum Domini seruaret, quod ità definit: Cum persecuti vos fuerint, ex vnà ciuitate fugite in aliam. Seleucus vero cum audiuisset diuinum illum virum ex ea vrbe migrauisse, solicitudine & confusione quadam affectus, & præ tristitia vultum mutatum habens, intento cursu & ipsum, & eius socios insequebatur. Porrò Andreas, cùm & è loco Taxanite discessisset, totum montem Taurum peragrauit vsque ad fines eius regionis, quæ Tamalme dicitur. Cum venisset autem ad castellum, quod dicitur Orchesum, in Armeniorum prouincia situm prope Melitinensium illustrem metropolim, peruenit inde ad Chausorij & Chatauatinensium regiones. Id cum nesciret Seleucus neque rationem aliquam inire posset, qua sciret, per quam viam sanctus ille vir iter fecisset, venit accurrens ad eum homo quidam, Martinus nomine, qui significauit, Andream ad Taurum montem peruenisse, & per eum ad alia loca transisse. Tum persecutor ille, cùm id didicisset, celeriter venit ad locum, qui dicitur Capsurius. Celeberrimus autem martyr vnà cum fidelissimis illis militibus secum versantibus, properauit ad eam regionem, quæ dicitur Androcaloni, & in Tauri montis angustias se deiecit. Causam verò quare angustiæ vocentur, eius loci figura declarat. Duo enim montis iuga vicissim sibi opposita, ac paulatim coëuntia, ferè inter se copulantur: sed flumine præterfluente distincta, angustias quasdam efficiunt, quæ ferè inuiæ sunt: hiatum verò præcipitem inter se habent, magnum illum quidem, & vel ijs, qui ipsum adspiciunt, terribilem. Hac de causa eius loci situs, talem appellationem accepit.

Baptizātur à Petro Tarsensi Episcopo. *Matth. 10.* *Fugiunt, nō metu, sed certa ratione.* *Tauri montis angustiæ.*

IX. MAGNVS ergo & celeberrimus martyr, cùm ex diuina prædictione loca illa suo & eorum omnium, qui cum ipso erant, martyrio præfinita esse cognouisset. (Oportebat enim eum, qui diuinum cursum conficiebat, & per angustam & arctam viam ambulabat, ad cœleste Dei regnum ingredi) vlterius progredi destitit. Tunc Seleucus venit, & vidit loca, in quibus viri illi à Deo ducti constiterant: in eos autem exercitum, quem secum habebat, immisit. Id cum sensisset Dei minister, & se & socios suos ad preces exercitans, ait: O amici & commilitones, ac filij mei,

nunc est tempus acceptabile, nunc dies salutis: persistemus in Dei amore, resistamus animo æquo & forti, quemadmodum præcepit nobis Deus: manus nostras non ad vlciscendos persecutores, sed ad Deum precandum, eiq; gratias agendum erigamus: quòd nobis concesserit, vt ad horam hanc venire poterimus, quo partem & sortem cum omnibus ijs, qui sanctitate præditi sunt, assequamur. Supplices ab illo postulemus, quod martyrum primus celeberrimus Stephanus, cùm lapidibus obrueretur, à Deo petiuit, dicentes & nos: Domine Iesu Christe, accipe spiritus seruorum tuorum, quos in manus tuas commendamus.

Actor. 7.

Orat S. Andreas pro ijs qui inuocauerint. Cùm verò in medio ipsorum constituisset, manibus atque oculis in cælum erectis, Deum orauit, hæc dicens: Domine Deus, qui magnus es & omnipotens, accipe mei peccatoris & indigni serui tui preces, eorumque omnium, qui mecum sunt, & fidem tuam immobilem seruauerunt: omnibusque his, qui necessitatis tempore nostra, qui sumus indigni, nomina inuocauerint, præsta petitiones illas, quæ ad salutem pertinent; quique ad locum hunc confugerint, eos protege, & à malo ac necessitate libera, largiens ipsis sanitatem animæ & corporis: & quo loco humilis sanguis noster effusus fuerit, fiat illic curationum fons, & spirituum impurorum redargutio ac liberatio, vt terribilis & sancti, benedictique nominis tui, vnigeniti etiam Filij tui Christi Dei nostri sanctissimi, & vitam dantis Spiritus sancti gloria celebretur in sæcula sæculorum, Amen. Completis his precibus, adstiterunt statim persecutores, feris immitibus crudeliores. Ipsi verò, tanquam agni simplices ad immolandum ducti, mansuete & leniter seipsos illorum manibus tradiderunt, communem omnium Dominum imitantes. X.

Cæduntur sancti martyres. Nota rem mirtam. PROFANI igitur illi & nefarij persecutores, feirociter & cum quodam (vt ità dicam) dentium stridore ac fremitu irruentes, strictis gladijs beatissimos viros interfecerunt, & illorum multo sanguine præterlabentem fluuium impleuerunt. Statim autem, quemadmodum sanctus martyr precibus suis postulauerat, locus, in quem venerandus sanguis ille defluxerat, fons quidam effectus est, omnigenarum ægrotationum sanitatem afferens: qui fons ad hodiernum vsque diem gratijs redundat, & curationem singulis accommodatam largitur. Quamobrem non ad eos solùm, qui propè, & in eo loco ac finitima regione sunt: sed ad ipsos etiam, qui longè absunt, & ab illis locis multum distant, huius viri sancti fama celeriter peruenit: quæ facit, vt omnes tam parui, quàm mediocres & summi viri, concursu magno illuc proficiscantur, & miracula, quæ illic fiunt, gloriose celebrent. Cursum igitur martyrij sui beatissimus Andreas cum tota sua forti & à Deo electa phalange perfecit decimonono die mensis Augusti, die Dominica, hora secunda. XI.

Reliquiæ eorum reuerenter habentur. PETRVS verò, Tarsensis vrbis Episcopus, qui diuino baptismatis lauacro eum purgauit, Nonnus Episcopus Betœensium, Theodulus & Synesius Diaconi, Marinus & Nicolaus, Eusebius & Lamytion Lectores, cum Andreas ipse, & ij qui cum eo erant, certamen perpessi essent, è longinquo sequebantur, cupientes eorum finem cognoscere, quem & cognouerunt, communem, inquam, illorum omnium in Domino consummationem: quorum & venerandas reliquias reposuerunt, congruentem venerationem adhibentes. Viderunt & fontem illum venerandum, & multorum miraculorum effectorem, ex iusti & magni martyris defluente sanguine scatutientem: qui fons cùm primum scaturijt, repente curationum gratiam emisit: statim enim vnum ex Lectoribus, quos diximus, Lamyrionem, à spiritu quodam prauo & impuro perturbatum, neque ad illum vsque diem liberatum, inprimis curauit, qui cum alijs Lectoribus sanus redijt. Idcirco illi Deum hymnis celebrarunt, qui verè in sanctis suis gloriosus efficitur. Cæterùm in Ciliciam amplius redire noluerunt, quoniam Petrum Tarsensis vrbis Episcopum, qui martyrem Andream cum socijs, vt dictum est, baptismate purgauerat, Seleucus capere studebat. Abierunt igitur, diuina prouidentia ducti, in Isauriam, laudantes, simul & benedicentes Domino Iesu Christo: Cum quo patri simul & sancto spiritui sit gloria nunc & semper, & in secula sæculorum, Amen. XII.

An. 600.

VITA S. BERTVLPHI ABBATIS BOBIENSIS, AVTORE IONA ILLO, QVI ETIAM VITAM S. COLVMbani Abbatis conscripsit: sed stylum F. Laur. Surius ferè mutauit in gratiam Lectoris.

AVG 19.

QVAM præclara sint monimenta iustorum, per temporum vicissitudines docti homines studuêre, ad posteritatis notitiam perferre. Ità ergò & nos, quæ nostris sunt gesta temporibus, nequaquam debemus silentio premere, & negligentia atque desidia prætermittere. Sicut enim nobis præcedentium exempla, vberiora adferunt religionis studia & incitamenta: ita ijs, qui post nos futuri sunt, eorum patrum, qui nostra ætate fuere, res gestæ ad consectandas virtutes calcar addent. Et nos quidem dum alijs imitanda proponimus, nobis quoque crebro commemoranda apponimus. Quis igitur quantusq; fuerit venerabilis Bertulphus, Bobiensis cœnobij Abbas, non debemus committere, vt taciti prætereuisse videamur. Et primò quidem dicendum est, qualis eius fuerit in sæculo conuersatio. Genere sanè nobilis fuit, attamen gentilis, sanguine coniunctus beato Arnulpho Metensi Episcopo: quem cùm post mundi huius honores, pompasque & infulas, ad religionis cultum & studia anhelare consp[i]ceret, conatus est etiam ipse, calcatis rebus caducis & terrenis, cælestibus inhiare. Posthabito itaque patre, neglecto natali solo, spretis sæculi pompis, conuenienter voci Euangelicæ, amissis omnibus suis facultatibus nudus, crucem tulit suam, seque sibimetipsi abnegando, secutus est Christum, adiungens se ad eum, quem diximus, Arnulphum præsulem. I.

Genus S. Bertulphi.

Matth. 10. Luc. 7.

Fit monachus Luxouiensis. CVM autem apud eum aliquandiu mansisset, ad venerabilem virum Eustasium Luxouiësem Abbatem se contulit, atque illic monasticæ regulæ & religioni subditus diu permansit, omnibus charus & gratus. Adueniente autem eò beato Attala ex Ausoniæ partibus, cum bona pace & voluntate venerabilis Eustasij, ei se adiunxit. Erat enim ei cum Eustasio cor vnum & anima vna, nec quicquam discordiæ intercessit, vt qui sibi mutuo subiecti essent. Abiit ergò cum venerabili Attala, Ausoniæque finibus receptus, in Bobiensi cœnobio sub eius obedientia permãsit. Cùm autem rerum omnium conditor beatum patrem Attalam ex his sæculi ærumnis ad cælestia regna euexisset, omnis concio monachorum, vocibus animisque coniunctis, paterni honoris successorem Bertulphum acclamauit, quippe qui annis tredecim, omni studio & diligentia plebem salutaribus monitis instituere non omisisset. II.

Abit ad monasterium Bobiense.

Fit Abbas.

SED hic memoriæ tradendum est, quid hisce annis ille fecerit. Cùm enim bonitate, disciplina & scientia instructus, optimis moribus plebem imbueret, antiquus serpens mentem eius cœpit rebus aduersis infestare. Excitauit n. quendam, *Procum nomine, Cleronensis vrbis pontificem, vt aduersùs eum primates linguis, pontifices verò prauis muneribus commoueret. Cumq; is iunctum sibi gauderet Regem, illum adijt animo persuadendi, quod optabat. Regnabat enim eò tempore *Ariouualdus Longobardus. Sed cum nihil aliud à Rege responsi tulisset, nisi vt Ecclesiastico iure probaret, cœnobia procul ab vrbibus posita, Episcoporum debere parêre dominio, ille omnes, quos potuit, in suam sententiam pertraxit. III.

** Proclum.*

** Arioaldus*

CVMQVE

IV. CVMQVE hæc agerentur, quidam ex aula Bertulpho indicauit, quid rerum gereretur. Misit ergò Bertulphus quosdam ad Regem explorandi causa, quibus Ariouualdus Rex ait: Non est meum, sacerdotum causas discernere, sed synodalis examinatio ad purum debet cuncta excutere. Illis sciscitantibus, num Episcoporum velit fauere consilijs, ita respondit: Nequaquam ego illis fauebo, qui Dei famulo vellent creare molestias. Cernens ergò Bertulphus ità se gerere, quamuis barbarum & Arrianæ sectæ addictum, regem, poscit vt publico supplemento fultus, Romam ad sedem Apostolicam peruenire queat.

Nota responsum quamuis barbari regis.

V. REGIO igitur subsidio Romam veniens Bertulphus Abbas, cuius obsequio ego interfui, Honorium Papam accessit: cumque ei causam aduentus sui patefecisset, ille de industria quærit, quæ sit regularis consuetudinis disciplina. Postquam ille omnia alacri animo Pontifici explicauit, placuit beato Honorio, vt regularis series religionisq; cultus, humilitatis indicia teneret. Porrò aliquandiu quotidianis colloquijs Bertulphum roborare nitebatur, vt cœpti itineris laborem non abijceret, & Arrianæ pestis perfidiam Euangelico mucrone feriret. Erat enim venerabilis præsul Honorius sagax animo, vigens consilio, doctrina clarus, comitate & humilitate pollens: lætabaturque è gentibus socium se inuenisse, qui suauis esset eloquio: nec prorsus ferè sustinuit, vt citò ab eius consortio separaretur. Cùm autem æstus vehemens longa quiescendi spatia præberet, optatum illi munus impertijt, priuilegijs sedis Apostolicæ eum afficiens, ne quis Episcoporum in eius monasterio quodlibet sibi dominij ius vendicaret. Illud peroptatum munus adepti, ad nostros remeare studuimus. Vbi autem confecto itineris spatio, Tuscana arua & Apennina rura attigimus, & prope castrum Bismantum venimus, tanta vis febrium Bertulphum oppressit, vt omninò moriturus crederetur. Æger enim ab Vrbe excesserat. Omnes itaque mœror occupauit, non tam ob iter prolixum, quàm laborem ægroti patris: nullaque nobis de eius sospitate spe relicta, tenso tentorio in locis asperis, admodum nos premente tristitia, commorati sumus. Erat tum Vigilia passionis beatorum Petri & Pauli Apostolorum.

Venit ad Papam Honorium.

Honorij Papæ encomium.

Bobiense cœnobium eximitur.

Incidit in grauissimã febrim sanctus Bertulphus.

VI. ATRA inde nocte irruente, ille inter ignes febrium me accersiuit, curque mens curis dedita esset, sciscitatus est. Me autem respondente, omnia iam tectè esse constituta, ille ait: Et tu hic apud stratum meum tota nocte, donec illucescat, excubato. Me igitur vsque ad intempestam noctem vigilantem tantus sopor oppressit, vt sursum caput attollere non valerem: omnesque qui circa tentorium ad sarcinas vel equos excubabant simili sunt sopore correpti. In tanto igitur omnium silentio beatus Apostolorum princeps Petrus aduenit, & supra stratum ægri patris stans, Surge, inquit, & sospes abi ad sodales. Illo inquirente, quis esset, Petrum se esse respondit, cuius tum sacra toto orbe solennia celebrarentur. His dictis, abscessit. At Bertulphus timore perculsus, anxio & trepido corde sciscitabatur, quid rei esset, putabat enim & audiuisse me vocem, & visionem vidisse. Vt autem comperit me nihil neque vidisse, neque audijsse. Non cernis, inquit, fuluam lucem, qua Petrus Apostolus proficiscitur? Me respondente, nequaquam eam me videre, siluit. Tum verò ego animi dubius, quid rei secum versaret, vix tandem precibus obtinere potui, vt mihi panderet veritatem: quam ille planè reticuisset, si me audiuisse & vidisse nouisset.

Sacra Apostolorũ solennitas toto orbe celebratur.

VII. CVM quodam tempore, expleto psallendi officio, vnà cum fratribus hora diei secunda è beati Petri ecclesia egrederetur, obuium habuit hominem, Viatorem nomine, dæmonis rabie plenum. Eo viso, sublatis ad cælum oculis, conditorem rogauit, vt suis votis faueret, hominemque plenum malo dæmone, flexus precibus suis curaret. Exaudiuit precantem Dominus, & vis tabida dæmonis profligata est, nec prorsus ausus est satan Dei imaginem contaminare: sed miserabiliter hominem discerpens, fugit ab eo. Protinus autem salus consecuta est, & homo sospes ab ecclesia cum fratribus egressus, permanensque incolumis, gratias persoluit creatori, quod famulo suo tam facilè fauendo, eiusq; orationibus obtemperando, ipsius abstulisset cruciatus. Interiecto inde tempore, alius sæua dæmonis infestatione vexatus infantulus, (Dominicus is dicebatur, filius Vrbani cuiusdam) ad eum salutis causa productus est. Diu ergò ille dæmonem increpans, coëgit ab homine exire.

Dæmoniacum purgat.

Item alium.

VIII. ALIO tempore quidam multa lepra perfusus, qui nulla vnquam medicorum opera se salutem consecuturum speraret, ad venerabilem virum Bertulphum venit, orans, vt precibus ipsius posset Dei misericordiam experiri. Eum vt aspexit vir fiducia plenus, indoluit hominem tam graui vltioni subiacere: imperauitque, vt apud ipsum donec curatus esset, permaneret. Itaque mens virtutum conscia, cælos penetrans, suis precibus conditorem omnium excitauit: peractoque biduano ieiunio, oleo perfudit lepra obsitum: moxque didicere membra post viscerum putredinem redire ad sanitatem, pristinumq; recuperare decorem. Ità nanque sanus ille effectus est, vt nec vestigium lepræ in eius corpore appareret. Sic nimirum præpotens Deus propenso fauore opitulatur famulis suis, vt multo virtutum vigore roborati, calcent fluxa & labentia, semperq; suspirent ad cælestia.

Sanat leprosum.

IX. PLEROSQVE verò monachos itidem experti sumus virtutes patrare, putamusq; nos facturos operæ precium, si ex ijs nonnullas his interseramus. Cum tempore quodam Blidulphus presbyter ab Attala Ticinum missus esset, & in medio eius vrbis via ambularet, obuium habuit Ariouualdum, Ducem Longobardorum, hominem genere nobilissimum, Agilulphi generum, Adulualdi cognatum, sectæ Arrianæ studiosum, qui post Adulualdi obitum regnum Longobardorum obtinuit. Is ergò vt vidit Blidulphum, De Columbani, inquit, monachis est iste, qui nobis salutantibus non dignatur ità, vt par est, respondere. Cumque iam haud procul abesset, irridiculè salutauit eum. Respondit Blidulphus: Precarer equidem salutem tibi, nisi tu seductoribus tuis & doctrinis à veritate alienis faueres: diceresque eos sacerdotes, qui per mendacium hoc sibi nomen vsurpant. Præstaret verò, ineffabilem Trinitatem in vna Deitate confiteri: non tres potestates, sed tres personas: nec vnam trium nominum personam, sed tres in vnitate patris & filij & Spiritus sancti personas, vna potestate, voluntate, essentia. Hæc ille panlisper audiens, & inde progrediens, querebatur se non habere eius crudelitatis administros, qui cæca noctis caligine reuertentem illum monachum fustibus vel sudibus cæsum enecarent. Tum vero vnus cæteris vesanior, ait se ad id facinus perpetrandum paratum, modo ipse iubeat. At ille: Si hoc, inquit, feceris, postera luce ego te muneribus afficiam. Progreditur ergo, & alium sui similem adiungit sibi sceleris socium, viamque petris impeditam in tenebris obsidet. Remeat inde per eandem viam monachus & presbyter, reuertens à cœna, ad quam à quodam Christiano inuitatus fuerat, & nec opinato in satellites incidit, percussusque interijt, cerebro & omni corporis compage fustibus & sudibus contusa, nec tamen vllo è populo id sentiente. Erat enim abditus locus, nec clamare ille poterat, & loco & ictibus præpeditus. Diu ergo exanime, vt putabant, cadauer cædentes, memorato illi sceleris authori patratum facinus nunciant. Cumque Iustus presbyter, qui Blidulphum inuitauerat, euentum rei nesciens, timeret nè in Arrianorum manus ille incideret, arrepto baculo & pane, abit post eum, reperitque iacentem, & tanquam somno pressum excitare conatur. Tum ille tanquam è lecto surgit incolumis, vix plagarum vestigijs apparentibus: abeuntque pariter ad hospitium: vbi inquirenti Iusto, quid ei accidisset, respondit nihil sibi vnquàm euenisse suauius, nec dulciori somno se potitum esse. Illo rursus interrogante, num quos sentiat membrorum dolores, respondet se nunquam rectius habuisse, prorsusque nescire quippiam ipsi aduersi accidisse. Expeditis inde rebus necessarijs, ad monasterium redijt. Porro is, qui se vltro ad hoc designandum facinus obtulerat, mox post discessum monachi à Ticino, arripitur à dæmonio, & diuersarum pœnatum incendijs flagellatur. Facinus quoque suum exitiabiliter confitetur, clamatque ad omnes. Si quis aliquid eiusmodi, quale ego feci, Bobiensibus monachis intulerit, pari vltione plectatur: & qui Arrianorum persuasionibus fidem commodat,

Blidulphus presbyter & monachus.

Præclara Blidulphi de Trinitate fides.

Dire cæditur Blidulphus.

Diuinitus mire curatus.

Vltio diuina in eius percussorẽ.

talem iusti iudicis iram experiatur. Id vbi conspexit miser* Ariouualdus, puta flagitium illud diuinitus manifestatum, confusus & metuens, ne quid simile ipsi accideret, illum; qui tam dirè torquebatur, cum socijs ad beatum Attalam misit, orans pro se, vt admissum crimen condonet, affirmansque se paratissimum ad præstanda illis officia, si eius dona recipere velint. Videns autem beatus Attala membri sui iniurias diuinitus vltas, rogat vt cuncti pro pestifero orent, vt vis aduersæ potestatis à misero homine pellatur. Porrò impij hæretici munera nunquam se accepturum respondet. Cunctorum ergò orationibus Dominus placatus, ad tempus homini pepercit. Statim enim reualescens, sospes abiit, at tamen lucis vsura non diu fruiturus. Nam sedens in hospitio suo, cùm ab aliis obiurgaretur, quod id fecisset, insultantis voce respondit: Etsi verò id sponte fecissem, quid tum postea? Mox correptus febrium ardoribus, inter pœnas incendij & calamitates vita priuatus est. Eum sanè haudquaquam iuxta aliorum sepulcra humare ausi fuêre, sed procul ab hominibus in quodam loco omnium oculis exposito, vt prætereuntes dicerent: Hic iacet ille miser, qui in Bobienses monachos sua petulantia crudelitatem exercuit.

* Terdonā. EODEM tempore alius monachus, Merouæus nomine, à beato Attala* Dertonam vrbem missus, & causa eius negotij, propter quod venerat, longius ab vrbe progressus, ad quandam villam Yræ fluuio adiacentem accessit: vbi fanum quoddam arboribus consitum videns, allatum ignem ei admouit, congestis in modum pyræ lignis. Id verò cernentes fani cultores, Merouæum apprehensum, diuque fustibus cæsum & ictibus contusum, in flumen illud demergere conantur. Sed vnda monachum non ausa fuit suscipere, licet ille eius rei, quam gesserat, nomine mori paratus esset. Cernentes ergò illi non posse eum mergi, quem Domini clementia seruaret, manè inter se communicato consilio, super vndas eum prosternunt, materiamque super eum coaceruant, vt immani pondere deprimeretur. Cumque id scelus se iam confecisse putarent, relicto, vt putabant, cadauere, ad litus redeunt. Illis abeuntibus, Merouæus nihil molestiæ sentiens, incolumis à fluuio surgit, diruptis nexibus, sospes Dertonam ingreditur, ac posteà ad monasterium redit. Eccè autem repentè diuina vltio in eius aduersarios animaduertit. Quotquot enim in eo fuêre contubernio, diuersis sunt calamitatibus affecti: alij cæcitate, alij ignis adustione, quidam publica contractione, plerique omnium membrorum debilitate: ità vt diuersi diuersas sentirent pœnas. At vbi compererunt Merouæum sospitem ad Bobiense monasterium reuertisse, quidam ex ijs eò adducti sunt: & perpaucis quidem pœnitentiæ medicina remedium attulit, reliqui omnes ea vltione periêre. X.

Merouæus monachus non potest submergi.

Puniuntur diuinitus eius persecutores.

ITA sanè mirificum famulis suis Deus munus impertit, cùm post damna corporis, & post irrogatas iniurias, & in præsenti vita adiutorio suo eos roborat, & in futura post certamina coronando glorificat, quos hic propter nomen suum illatam iniuriam sponte excipere sentit. Vidimus nos in eodem Bobiensi monasterio etiam aliorum monachorum felicem vitam, feliciorem q; exitum, qui multa virtutum de se exempla præbuêre, è quibus nos aliqua saltem referemus, vt viuentibus, eorumque vitam imitari cupientibus, vberior adhortatio accedat. Monachus quidam, Agibodus nomine, qui beati Attalæ tempore monialium monasterium gubernarat, in extremis angoribus positus, sui exitus expectabat horam. Cumque iam fratres adstarent, qui animæ è mundo emigranti suprema officia persoluerent, atque de more ad psallendi munus sese præpararent: elapsa è corpore anima, vidit æternam lucem sibi paratam, solemque miro fulgore micantem. Cum autem ea visione stuperet, diceretque se nunquam talem solem vidisse, vel claritatem, quæ ei posset æquiparari, vnus è cælicolis accedens, sciscitatur quid sic attonita intueatur. Illa respondet: Solem micantem se intueri, cui nunquam alium similem viderit. Ait cælicola: Noueris te hodie venturam ad nos, & in hac admirabili luce habitaturam, septiesque vincente Solis lumen, iustorum choris inserendam. Reuersa igitur, vale dic fratrum collegio, atque ità porro redibis ad nos. Reuersa igitur anima in corpus, Agibodus fratribus vltimum vale dixit. Quodam autem è fratribus percontante, quandiu in eo ancipiti exitu moratus esset, ei indicauit quid vidisset, & quanta ipsi esset claritas promissa, quodque eadem hora obiturus sit, postquam viaticum percepérit, & fratribus valedixerit. Sumpto inde sacratissimo Domini corpore, omnibus osculo præbito, orat vt charitatis officia corpori impendant. Itaque promissionem cælestem mox finis prosecutus est, felicemque obtinuit exitum, magno sui desiderio superstitibus derelicto. Hunc enim sanctorum remunerator posteris voluit exemplo esse, vt qui eius coronam ante exitum promissam cognouissent, eius puritatis & religionis in omnibus imitatores se præberent. Fuerat is à puero sub disciplina regulari eruditus, sub Columbano à seculo conuersus, simplex, & omni bonitate inter fratres conspicuus, obedientia & religione pollens, denique iuxta Pauli sententiam, malitia omninò paruulus. Quid enim sibi vult, quòd clementissimus Deus exeunti de mundo monstrare voluit, qualis posteà futurus esset, nisi vt ostendat eos, qui simili simplicitate viuant, & obedientiæ ac mortificationi voluntariè subijciantur, similem expectare remunerationem, & æterni luminis esse claritate potituros? XI.

Agibodo reuelatur futura ipsi beatitudo.

Virtutes Agibodi monachi

1. Cor. c. 4.

VIDIMVS & alium, huic obedientia, pietate & mansuetudine similem Theodaldum, feliciter ex hac vita abeuntem, & summa animi exultatione ad æterna gaudia properantem. Cùm enim lætus in suo strato decumberet, rogat vt fratres omnes ad ipsum veniant; ijsque omnibus supremum valedicens, se eadem hora à te corpore egressurum. Qua autem ratione exitum suum cognouerit, nobis haudquaquam voluit indicare. Cumque iam omnibus valedixisset, viaticum poposcit. Quo accepto, antiphonam ipse imposuit, ita dicens: Ibunt sancti de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion. Absolutaque antiphonæ melodia, lætus & summa hilaritate refertus, animam reddidit creatori: vt nobis, qui præsentes eramus, aperte liceret intelligere, eum de gloria cælesti & promisso præmio vsq; adeò exultasse. XII.

Theoaldi monachi beatus obitus.

Psal. 83.

ALIVS monachus sub Abbate Bertulpho, nomine Baudacharius, cùm tempore vindemiæ deputatus esset vineæ custodiendæ, ne ea ab auibus & bestijs aliqua iniuria vel detrimento afficeretur: euenit vt triginta fratres eiusdem vineæ tuendæ causa eò aduenirent. Ille ergò charitate plenus orat, vt illic post laborem fessa membra reficiant, cùm nihil aliud haberet, quàm parum panis, quem in suos vsus secum attulerat. Obiurgante autem eum Præposito, dicenteque ne quid tale attentaret, quandoquidem panes conficere non posset: ille ait: Largæ mecum dapes sunt, quibus possint etiam plures satiari. Præposito sciscitante, quænam illæ sint dapes, respondet anatem sibi à Domino datam. Tum verò Præpositus: Fac, inquit, sicut dixisti. Diuisit itaq; anatem triginta fratribus, atque adeò illi exatiati sunt, vt dicerent se nunquam ità cibo expletos fuisse. Auxit enim fides, quod dapibus deerat. XIII.

Anate Baudacharius monachus reficit 30. fratres.

LEOPARDVS quoq; monachus alio tempore vineæ tuendæ deputatus, inuenit vulpeculam bottum vorantem: quam obiurgans, minis intentatis iussit, ne amplius vineam attingeret. Sed cum ille abijsset, furax bestiola redijt ad carpendas vuas, quas vbi contra illius prohibitionem gustauit, hærente in ore cibo vetito, extincta est: moxque Leopardus monachus vineam studio circumiens, reperit vulpem mortuam, in ore prohibitos tenentem cibos. XIV.

Vulpes ex vetito cibo extincta.

ALIO tempore, eodem Leopardo cum Merouæo, cuius supra fecimus mentionem, septa vineæ ex Abbatis imperio defendente, arborem securi succiderunt, & ramis sepem densarunt. Dumque arborem totam ramis nudassent, inter se statuerunt humi prostrati Dominum rogare, vt ipse vires suppeditet, quibus possit arboris truncum integrum ad sepem absportare. Inde ab oratione surgentes, inuocato sanctissimo nomine omnipotentis Dei, truncum corripiunt, & in locum destinatum perferre conantur. Et eccè quem vix multi eò pertrahere potuissent, duo homines XV.

nines fide armati, leui motu portant. Postea verò multi fratres simul collecti, eundem truncum mouere volentes, leuare nequibant: atque ita omnipotentis virtutem agnouerunt, quam duo illi fratres nulli indicare voluerunt, sed secreto alij alijs patefecerunt. At nos fortassis rodet quispiam & carpet, quod hæc inserere hoc loco voluimus: sed nos tamen, quæ ad Dei gloriam faciunt, silere nequiuimus. Ille verò dijudicet, recipiendáne sint, vel reijcienda hæc Dei dona, qui talia non abnuit, nec abijcienda censet, quæ fidei canon admittit.

Truncū ingētem duo fratres facile asportant.

DE S. MARIANO RECLVSO. EX DIVO GREGORIO TVRONENSI, DE GLORIA CONFESSORVM, cap. 81.

I. FVIT in Termi termino Marianus eremita, cui non erat alter cibus, nisi poma agrestia. & si ei aliquoties à quibusdam mel delatum fuisset, aut si ipse reperire potuisset in syluis, hoc ei erat cibus. Qui cum plerunque visitaretur à plurimis, quodam tempore à quærentibus non poterat inueniri. Inuestigantes autem eum viri, qui venerant, deprehenso vestigio, inueuerunt locum, in quo flexo genu aquam hausit à fluuio: & exindè progressi reperiunt eum sub vna arbore malo iacentem mortuum. Vndè celebre ferebatur in populo, eum præcipitatum ex arbore, spiritum exhalasse: sed euidenter non est cognitum, quoniam à nullo refertur visum. Tunc viri, qui aduenerant, eleuantes eum, attulerunt ad vicum Enannensem. Quem ablutum, dignisq; indutum vestibus, sepelierunt in Ecclesia. Festa verò obitus eius per singulos celebrantes annos, atque conuenientes populi, crebrò ab infirmitatibus sanabantur.

Augusti 19. Vide mirā sancti viri abstinentiam. Nota consuetudinem abluendi corpora mortuorū.

II. QVIDAM autem de vicinis annonas diu infectas aqua, ac germine producto conflatas facto igne super vimina contexta coquere parat ad pocula facienda. Accedens autem vnus vicinorum eius, ait: Quid tu, ô homo, detineris in opere? An ignoras quòd solennitas est beati Mariani? Qui cum furore respondit: Putas, ô tu, qui hæc loqueris, quia homo elisus ex arbore propter compendia gulæ, angelorum sit relatus consortio, & vt sanctus debeat adorari? Melius est, crede mihi, opus necessarium in domo exercere, quam talem sanctum excolere. Quod ille audiens, discessit, & cum reliquis ad basilicam sancti abiit, relicto domi vicino in opere laborante. Nec mora flante vento apprehenditur domus incendio, exuritur omnis, nec quicquam de substantia restat hominis. Exinde eleuati globi flammarum super hospitiola, quæ circumlocata erant, huius hominis aream, sepes, tuguriola vel porcorum, vel pecudum, ac reliqua quæ ad eum pertinebant, flamma percussit, nec quicquam remansit huic misero, quod non fuerit igni succensum. Quod si euenisse quis fortuitò putat, admiretur, quod nulli vicinorum circummanentium nocuit. Quid nunc agis, ô cruda rusticitas, quæ semper in Deum, & eius amicos murmuras, vt tibi exinde damnum acquiras?

Discet ex hoc loco sanctos venerari, & illis non detrahere.

III. ALTERIVS autem hominis boues malitia furis abstulerat, qui apprehenso vestigio, & eo inter infusos aqua viarum tramites, ad profundas luti voragines perdito, ad sancti recurrit sepulcrum, fusaque oratione, dum de basilica fuisset egressus, aduertit hominem per aggerem publicum venientem, qui boues illos ante se cum caballo ex itinere lasso prosequens adducebat, errauerat enim à via, & quasi amens factus, in illam partem, de qua egressus fuerat, mente turbata redibat. Cognoscit vir ille boues, quos perdiderat, eosque recipiens, hominem absque calumnia redire permisit, quia cognouit hoc sibi per virtutem sancti Mariani præstitum, cùm in illa hora repererit perditū, qua eius adiuit plenus fide sepulcrum. Quæ postquam gesta sunt, diligentiore cura confessorem Dei cœpit excolere Bituriga.

Aliud miraculum.

DE S. LVDOVICO EPISCOPO TOLOSANO ET CONFESSORE, DIPLOMA IOHANNIS XXII. Pontificis Maximi.

An. 1280.

I. IOHANNES Episcopus, seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus, vniuersis Archiepiscopis & Episcopis, ac dilectis Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis & alijs ecclesiarum rectoribus per vniuersum orbem constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Sol oriens mundo in altissimis Dei, Deus Dei filius, ex paterno vtero ante Luciferum genitus, Deus Verbum, qui rerum in principio fundans terram in sapientia, cælos prudentia stabiliuit: adornando cælos sideribus, germinantibus cunctis terram: quique in fine temporum pro humani generis salute nostram assumendo naturam, texit nube nostræ carnis fragilis semetipsum: nunc hora instante nouissima, illuminando per cuncta respiciens, opus produxit mirabile, charitate gloriæ suæ plenum, bonitatem suam monstrans magnificè, sponsamque suam sanctam matrem Ecclesiam reddens nouitate tam claræ sobolis lætabundam. Nam qui facit mirabilia magna solus, dilectum suum, confessorem eximium, beatum videlicet Ludouicum, puritate candidum, charitate feruida rubicundum, electum ex millibus, produxit nouiter vt exemplar præfulgidum, cunctis fidelibus imitandum, eius vitæ singularis excellentiam signis probans, & prodigiis coruscantibus, crebris miraculis manifestans.

Augusti 19. Prou. 3. Psal. 135.

II. IGITVR lætentur cæli & exultet terra, iucundetur pariter totus orbis. Nam qui effulsit in templo, dum viueret, in medio nebulæ suæ carnis vt matutina stella ac luna plena solari lumine, veluti vt sol refulgens, in sua formosus stola, in virtute multa repentinè ad summa graditur, regalibus dignus aspectibus, vt candens lilium, ac odoris suauissimi rosa rubens. Huic cæli præstant hospitium: cæli ciues vt sibi conformem & comparem, ad suum hunc consortium admittunt in supernis: Christus hunc reficit, idem ipse prandium & conuiua. Hic felix sanctus ex regali prosapia, patre videlicet claræ memoriæ Carolo Rege Siciliæ: matre verò, charissima in Christo filia nostra, Maria Siciliæ Regina ex Hungaria, originem suam trahens, altum sui generis recusauit sapere, humilia semper diligens & amplectens. Sciebat nanque, quod excelsus Dominus, alta de longinquo prospiciens, humilia è vicino contemplatur. Quanquam autem singula præclara opera lucidæ vitæ suæ verbis paucis enarrari non possent, aliqua tamen de quamplurimis ad vtilitatem legentium referemus: vt ex his Deum patrem glorificent, & in his reperiant viuendi regulam, quam sequantur.

Eccle. 50. Genus & parentes S. Ludouici. Psal. 137.

III. SANCTVS iste, sicut probatum est testimonijs fide dignis, in ætate existens tenera, sub magistri religiosa diligentia cum suis fratribus tenebatur. Ipse tamen ibi maturis intendendo moribus, sub tenello pectore gestare se senilem animum ostendebat. Ductus in Cataloniam, cum duobus è suis fratribus datus obses pro liberatione antè dicti Regis, tam feruenter dedicauit se studio, quod infra septennium, quo etiam ibi obses fuit, sub instructione fratrū Minorum, quos secum habebat in socios, in primitiuis scientijs & sacra pagina sic profecit, quòd vir Dei pollens ingenio,

Obses mittitur in Hispaniam. Multū proficit in literis.

ingenio, de prædictis scientijs non solùm publicè ac priuate subtiliter disputare valeret, sed & solenniter Clero & populo proponere verbum Dei: vt putaretur scientia hæc infusa sibi magis diuinitus, quam humanitus acquisita.

Eccles. 35. — Quotidiè sacrificat. — Studium castitatis. — *Eccles. 7.* — *1. Cor. 15.* — *1. Cor. 9.* — Catenis ferreis se cædit. — *1. Iohan. 5.* — *1. Iohan. 2.*

In orationibus sedulus & deuotus, mentem ad Deum eleuatam tenuit: profectò sciens, quod oratio humiliantis se nubes penetrans, pro exauditionis suffragio Deum adit. In tempore nanque dicto, sacramentali confessione præmissa, Missas audiebat deuotè. In magnis verò festiuitatibus, cum præparatione multa corpus sumebat Dominicum. Factus autem sacerdos, diebus singulis celebrabat. Audientiæ verbi Dei insistebat attente. Pro pastu verò animæ, in scripturis deuotus studens, habebat ad hoc pro solatio sanctos libros. Castitatis autem amor à puero affecerat eius mentem adeò, quod ob ipsius fidam custodiam, mulierum consortia fugiebat omninò, intantum quòd nisi forsan cum matre & sororibus, solus cum sola nullo vnquàm tempore loquebatur. Mulierem nanque amariorem nouerat esse morte. Verba etiam inhonesta horrebat audire, ac loquentes talia grauiter arguebat: attendens prudenter, quod corrumpunt mala colloquia bonos mores. Fratres nihilominus duo, & interdum quatuor, in sua iacebant camera, in suæ testimonium nitidæ puritatis. Cum Apostolo Paulo, sobrietate cibi & potus, corpus suum castigabat assiduè, seque frequenter manu sua, quandoque autem alicuius fratris consocij, cum catenis ferreis disciplinans, vestiendo pro camisia rude stamen, & deferendo ad nudum pro cingulo chordam grossam, ipsam carnem in seruitutem redigebat. Summo etiam studio terrena cuncta calcare studuit ex desiderio æternorum. Considerans etiam sanctus iste, quòd mundus totus sit positus in maligno, quodque eum concupiscentia sua transit, ipsum fugiendo deseruit totaliter & contempsit. Nam rediens de Catalonia cum Rege prædicto, votum, quod de intrando Ordinem fratrum Minorum in obsidione fecerat, in conuentu eorundem fratrum de Monte-Pessulano, voluit adimplere. Sed videns, quòd timore dicti Regis ipsum fratres recipere non audebant, votum ipsum solenniter iterauit. IV.

Psal. 75. — Is fuit Bonifacius VIII. — Fit monachus Franciscanus. — *f. r.* * eius — Item Episcopus Tolosanus.

Et quia vouentibus præceptum nouerat de reddendo, suadenti felicis recordationis Papæ Bonifacio prædecessori nostro, quòd assensum præberet prouisioni de se factæ ecclesiæ Tolosanæ, nullatenus consensit, quoadusq; votum dictum, quod fecerat, compleuisset. Cuius deuotioni annuente prædecessore nostro prædicto, habitum Ordinis prædicti suscipiens, in præsentia bonæ memoriæ Iohannis Episcopi Portuensis, tunc eiusdem Ordinis generalis Ministri, expressam professionem flexis genibus in manibus * suis fecit: sicque prouisioni prædictæ secum præbendo assensum, mandatis Apostolicis obediuit. Et quanquam de iussu prædecessoris eiusdem, dictum habitum velatum portauerit vsq; ad festum beatæ Agathæ tunc vicinum, in dicto tamen festo in præsentia duorum Cardinalium recepit publicè: ac sic ex tunc portauit continuè, atque ipso die ad sanctum Petrum patenter detulit prædicando. Miranda res, & alias insueta. Vir nanque virtutum positus in sublimi, iuri primogenituræ renunciauit & regno, regalis solij spreta pompa, pro regno corruptibili, æternum ac plenum delicijs regnum mercans. V.

Benignitas eius in pauperes. — *Iob. 5.* — Insignis humilitas. — *Matth. 11.*

Mira verò compassione ad pauperes ferebatur, quibus largas tam priuatas, quam publicas eleemosynas faciebat. Vnde iam factus Episcopus Tolosanus, per vnum suum familiarem secretarium mandauit inquiri de suorum quantitate redituum, quantumque sibi sufficeret pro moderatis expensis faciendis & rationabilibus: volens quòd totum residuum in sustentandis pauperibus poneretur, quanquam prælatus tam magnus esset, & filius tanti Regis. Cum iret Parisios pauperem quendam nudum reperit: cui multum compatiens, absconditè cappam contulit, quam portabat, sibique fecit aliam secretè apportari. In hoc etiam Christi imitatione, nihilominus humilitas vera fulsit. Attendit nanque, quòd Deus, qui mœrentes sospitate erigit, ponit humiles in sublimi. Ipse enim viginti quinque pauperes in domo sua reficiebat quotidiè, aquam in manibus fundebat, manuque sua ipsis fercula apponebat ac panes scindebat, eisdem etiam genu flexo, in ipsis Christo seruire, & ipsum recipere se delectans. Hospitalia pauperum aliquoties visitabat. Sciens denique quòd qui vestiuntur mollibus, in hoc à Domino non laudantur, post Diaconatus sumptum ordinem, semper veste humili vsus fuit. Post ingressum verò prædicti Ordinis, vili habitu ac bruno colore in tapetijs, cortinis & lecti coopertorijs vtebatur. VI.

Officiũ boni Episcopi. — In infirmitate sumit sacramenta ecclesiastica. — Felicissimus eius obitus. Anno 1297.

Pontificatvs etiam officium exercebat cum diligentia seruus hic Christi fidelis & prudens, Missas dicendo assiduè deuotissimè Ordines celebrando, Clericos, quibus de beneficijs prouidere volebat, examinando de virtutibus, & vitijs & articulis fidei, vita, & moribus diligenter. Iudæos & gentiles, zelo feruens Dei, inducebat sedule ad baptismum, ac quosdam eorundem sacro de fonte leuauit. Demùm gloriosus iste sanctus, cursu vitæ consummato, feliciter ad Deum fontem viuum, quem auidè sitierat, migraturus, infirmitate decumbens vltima deuotissime sumpsit corpus Dominicum, quamuis debilis, de lecto exiens in occursum Domini Saluatoris. Cruce autem sibi data per quendam ex socijs, deosculabatur illam, genuflexus in lecto, vt potuit, ac in oratione deuota & silentio postmodum diu mansit. In Cruce nanque Domini nostri Iesu Christi, & non in alio didicerat gloriari. Tandem gloriosam resolutus in mortem, qui hic viuus ambulauit in innocentia in medio domus suæ, ad Deum suum contemplandum in gaudio, facie reuelata in sua innocentia est ingressus. Verum quia decebat multum diuinæ magnitudinem bonitatis, quod illum, quem in terris, ipsum præclaris adornando virtutibus, suæ imagini fecerat tam conformem, secum ostenderet regnare in cælis virtutis suæ testimonijs: quædam per eum miracula operari dignatus est, quæ ad sancti huius declarandam gloriam, præsentibus duximus annotanda. VII.

Miracula post eius obitum. — Tres mortui reuiuiscunt.

Qvædam nanque duorum annorum puella, quæ vi febris, quam passa fuit duobus mensibus, expirauit: facto voto per patrem sancto isti, quod ipsi imaginem de cera offerret, si vitam à Deo filiæ suæ impetraret, resuscitata, vbera matris suxit. Quidam etiam quinque annorum puer, vehementia febris continuæ vita functus, facto voto per patrem, est vitæ pristinæ restitutus, nec dictæ febris in eo apparuit vllum signum. Quædam puella annorum septem, quæ per septimanas tres febrem passa continuam, expirauit, facto ad dictum sanctum voto per suos, spiritum recuperauit, & reuixit. VIII.

Item duo alij.

Qvædam denique mulier, quæ duas conceperat filias, vna illarum in ventre mortua, ex casu dictæ matris de asino, & in eius ventre ex mora diutina putrefacta, cœpit puerperio laborare. Cumq; dictus partus iam putridus per frustra fuisset extractus, & alia filia mortua, iam educta esset obstetricum ministerio violenter, & proiecta in stabulo super fimum: emisso ad ipsum sanctum voto, quòd si partus ille resurgeret, vnam sibi ceræ imaginem præsentaret, puella palpitare cœpit, & baptizata, septem mensibus superuixit. Quidam etiam puer ætatis annorum septem, dum sub lecto, in quo cum suis iacebat parentibus, repertus mortuus, rigidus & frigidus aliquo tempore permansisset, facto per parentes ad hunc sanctum voto, fuit diuinitus suscitatus. IX.

Mulier mortua reuiuiscit. — Surda audit. — Mutus loquitur.

Mvlieri cuidam, quæ propter vehementem infirmitatem diem extremum clauserat, emisso per suos ad sanctum istum voto, eius meritis reddita fuit vita. Quædam puella nobilis, quæ ex casu ad terram de nutricis brachijs, per octo menses passa fuerat surditatem, facto voto ad prædictum sanctum per patrem, à dicta surditate ad plenum extitit liberata. Quidam nanque, cum post febrem continuam perdidisset loquelam, & sic mutus per mensem integrum permansisset, adductus ad sepulcrum sancti huius, fuit ibidem loquelæ, finita Missa, restitutus. X.

* patrem.

Mvlier quædam, quæ subitò muta & impotens de vno brachio facta fuit, hac infirmitate sibi per mensem durante, emisso voto per * matrem, statim ad sanitatem pristinam est reducta. Quædam etiam mulier, dum ex partu XI.

quou-

quodam violento de puero mortuo, & in eius vtero transuersato, contracta in manibus & pedibus & femoribus biennio permansisset: facto voto ad sanctum præfatum, quòd si curaretur, scoparet in tota vita ecclesiam, in qua iacet, dormire cœpit, & expergefacta, à morbo prædicto penitus est curata. Vir quidam passus annis sex guttam in manu & brachio, ventre ac humero, facto voto, quòd eius limina visitaret, statim fuit sanitatis beneficium consecutus. Quidam deniq; presbyter passus guttam in latere, quæ ipsum afflixit grauiter diebus septem, facto voto ad memoratum sanctum, diligentius eius tumulum visitando, recepit continuo sanitatem. Multi alii à suis infirmitatibus curantur.

XII. QVÆDAM mulier, quæ per octo annos morbo epilentico quasi quotidiè grauabatur, emisso voto, quòd sepulcrum eius, si curam reciperet, annis singulis visitaret, curam recepit, sicque extunc de morbo ipso penitus nihil sensit. Monialis quædam, quæ post febrem longam, quam passa fuerat, dolorem incurrebat in omnibus membris eius, intantum quòd in duodecim diebus nisi alieno adiutorio de lecto non poterat se mouere: portato sibi pedali panno, qui quondam sancti huius dicebatur fuisse, ac sibi applicato ad carnem, sana & incolumis est effecta. Cùm homo quidam, qui miraculis istius sancti detrahere nitebatur, reuersationem faciei & oculorum turpiter incurrisset, sicque manens per dies sex, huic sancto cum deuotione, qua poterat, se deuouisset, ad sepulcrum eius veniens, & offerens caput cereum, antequàm exiret ecclesiam, perfectè reperit se curatum. Comitialis fœmina sanatur. Nota quid conferant etiam viles panni sanctorum.

XIII. HÆc sunt mirabilia opera solius altissimi, quibus & alijs quamplurimis mirificare voluit sanctum istum, ac toti mundo reddere venerandum. Laudetur igitur magnificè Deus noster, cuius dextera huic Episcopo confert stelliferum regni diadema. Applaudant & isti pariter cæli ciues, quorum cœtibus sanctus hic sole splendidior est insertus. Canant quoq; altissimè Franciæ, Siciliæ ac Hungariæ regna felicia; de quorum horto candoris niuei flos erupit, quorum vitis germinat dulcem vuam, cuius liquor cælos lætificans, abundè funditur in calice summi Regis. Lætetur insuper ciuitas Tolosana, tanto ditata præsule, quem apud Deum aduocatum habet sedulum & patronum: Verè felix es ô tu Marsilia, facta diuinorum aromatum tam sancti corporis apotheca. Sed & fratrum Minorum Ordo conspicuus, nouæ laudis canticum promere non desistat, in aula cælesti tam præclarum alumnum diuinis festiuè conspectibus repræsentans. Tolosanæ ciuitatis Patronus S. Ludouicus Episcopus.

XIV. CÆTERVM quia conuenit, vt quem Dominus in cælo magnificat, mundus colat, nos de sanctitate vitæ ac veritate miraculorum ipsius, inquiri fecimus diligenter. Et quia post inquisitionem solertem, & studiosam examinationem & discussionem solennem, supplicatione deuota & humili prælatorum omnium, tunc apud sedem Apostolicam existentium, cum instantia requisiti, de fratrum nostrorum consilio & assensu, de omnipotentis Dei virtute confisi, authoritate quoq; beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, & nostra, ipsum septimo die Aprilis sanctorum Confessorum catalogo duximus adscribendum. Ideoq; vniuersitatem vestram monemus & exhortamur attentè, per Apostolica scripta vobis præcipiendo mandantes, quatenus quartodecimo Calendarum Septembrium festum eiusdem Episcopi & confessoris deuotè celebretis solenniter, & faciatis à vestris subditis deuotione congrua celebrari: vt pia eius intercessione hic à noxijs protegi, & in futuro sempiterna gaudia consequi valeatis. In Sanctos refertur.

XV. ET vt ad mirabile eius sepulcrum ardentius & affluentius Christiani populi confluat multitudo, ac celebrius eiusdem confessoris colatur festiuitas: omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui cum reuerentia illuc in eodem festo annuatim accesserint, ipsius suffragia petituri, de omnipotentis Dei misericordia, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius authoritate confisi, duos annos, & duas quadragenas: accedentibus verò ad prædictum sepulcrum annis singulis infra eiusdem festi octauam, vnum annum & quadraginta dies de iniunctis sibi pœnitentijs misericorditer relaxamus. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, confirmationis & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Datum Auinione 7. Idus April. Pontificatûs nostri an. primo. Indulgétiæ concessæ S. Ludouici festum celebrantibus.

DE EODEM BEATO LVDOVICO QVÆDAM EX EGREGIO MS. CODICE, PER F. Laurentium Surium mutato stylo descripta.

I. LVDOVICVS Christi confessor, clarissimo stemmate prognatus, patrem habuit Carolum Siciliæ Regem, & matrem Mariam Regis Hungarorum filiam. Cum adhuc paruulus esset, tanta Dei in illo emicuit gratia, vt posthabitis eius ætatis inepriis, diuino sese cultui manciparet. Vbi decimum quartum ætatis annum attigit, vt tanquam lapis electus quadraretur, patris redimendi causa ductus est obses in Cataloniam cum alijs quibusdam: cumque omnes militari custodia tenerentur, ipse eorum animos salutaribus adhortationibus erigebat & consolabatur. Oblato verò in eo exilio magna opportunitate, toto septennio se in fratrum Minorum, quos semper apud se comites habebat, tradidit disciplinam, vt ab eis literis institueretur: in quibus sanè intrà illud tempus tantas fecit progressiones, vt & promptus esset ad eloquendum, & benè idoneus ad concionandũ, & admirabilis in disputationibus de rebus Theologicis suscipiendis. Pro sola verò animi pietate & deuotione, non ex vllo debito vel obligatione, quotidiè Ecclesiasticum persoluebat officium, eo ritu, quo solent fratres Minores. Legebat etiam extensis brachiis officium Dominicæ passionis, vt crucifixo Saluatori posset saltem aliqua ex parte conformari. In vigilijs, ieiunijs, pauperibus exhibendis ministerijs sedulum se præbebat: crebro percipiebat sacrosanctam Eucharistiam, sæpius apud se statuebat sæculo valefacere. S. Ludouicus Episcopus Regis Siciliæ filius. Preces eius quotidianæ.

II. TANDEM pace inter patrem eius & Aragoniæ Regem confecta, eo tempore, quo celebrabantur nuptiæ sororis eius, quæ pacis causa agebantur, præsentibus duobus Regibus, & totidem Apostolicæ sedis Legatis, palàm accepta tonsura Clericorum in magna prælatorum frequentia publiceè insignem habuit concionem die solenni omnium sanctorum. Inde Romam cum patre & fratribus profectus, & à Pontifice Bonifacio honorifice exceptus, subdiaconus ordinatus est. At verò curiæ strepitum fugiens, Neapolim se contulit, atque illic Diaconus & presbyter effectus est. Porro quodam in loco fratrum Minorum se habitationi adiunxit, vt studiose posset sacræ lectioni dare operam, & studiosius in pias preces incumbere. Palam accipit Clerici tonsuram. Fit Subdiaconus Item Diaconus & sacerdos.

III. INTEREA sede Tolosana vacante, prudens pontifex Bonifacius animum adiecit ad præficiendum illi Ludouicum, virum eximium, tametsi ille absens prorsus id ignoraret, nec quicquam eiusmodi appeteret. Vbi autem comperit, quid Pontifex ea de re mandasset, prorsus assentiri noluit, nisi prius ea occasione permissum ei esset & habitum fratrum Minorum induere, & in manibus Ministri generalis sancti Francisci institutum solenniter profiteri. Id posteaquam fecit, inuitus tandem in Episcopi cathedra se collocari sustinuit: in qua sanè quanto se vidit sublimiorem, tanto arbitratus est viliorem atque abiectiorem. Nec deinceps pati voluit alijs se vestibus indui, quàm suscepti Ordinis vili habitu & cingulo nodoso. Iam enim oblitus erat se Regis filium, nesciebat se Episcopum: solum cogitabat se fratrem esse instituti Minorum. Canes venaticos, rapaces volucres, histriones & leuitates omnes à suis ædibus arcebat, vt personis Ecclesiasticis ipsi assistentibus posset tanto expeditius diuina promere eloquia, & sanctæ vitæ de se exempla præbere. Inter omnia diuina charismata præcipuè in eo relucebat eximia humilitas, haud aliter atque carbunculus in aureo ornamento. Annis singulis die Cœnæ Dominicæ duodecim pauperum abluebat manus, cibum potumque illis apponebat, ac deinde in genua se submittens, eorum itidem lauabat pedes. In quibus officiis tametsi præ se ferre videretur seruilem personam, at nihilominus honorificans ministerium suum, Fit Minorita. Fit Episcopus Tolosanus. Singularis eius humilitas.

Ecclesiastica beneficia quibus contulerit.

pontificiam seruabat authoritatem. Erga miseros enim & calamitosos humanum & mansuetum se exhibebat ductus misericordia: erga superbos & tumidos peccatores iustitiæ seueritate vtebatur. Itaque in illorum, quibus conferre debebat beneficia Ecclesiastica, mores & scientiam accuratè inquirebat, nullaque habita ratione conditionis, precum aut fauoris, ijs prouidebat. Clericos quoq; peccantes, absq; respectu personarum regulari subdebat disciplinæ: eumq; id expedire cerneret, etiam beneficiis priuabat. Rarus omninò dies illi abiit, quo non Missam celebraret.

Carnem domat.

Et quia sicut esca corporea citò corrumpitur, nisi salis acrimonia seruetur, sic vitæ sanctimonia facile labascit, nisi pœnitentiæ austeritate fulciatur: vir Dei victus parsimonia, asperitate vestium, vigiliis, ieiuniis, curis & laboribus carnem domabat, & cogebat spiritui parere. Nodosa enim reste cingebat nudam carnem, & stamine aspero vtebatur pro interula. Vrgentibus ecclesiæ ipsius causis, vt aliò proficisceretur, diuersas Italiæ & Galliæ perambulans regiones, & vbique verbum Dei prædicans, venit Lutetiam Parisiorum: atque inde proficiscēs, superatis Pyrenæis montibus, Hispaniam adit, peragrataq; Catalonia, reuersus est in Prouinciam. Ad eius conciones audiendas tanta auiditate accurrebant homines, vt propter turbas sese inuicem comprimentes, quidam in mortis discrimen adducerentur. Diuina tandem dispensante clementia, cùm breui explesset tempora multa, sanctus antistes in eo loco, qui Brimonia, dicitur, annos natus triginta tres, ardentium vi febrium correptus, anno salutis 1297. 14. Calendas Septēbris feliciter migrauit ad Dominum. Corpus eius Massiliæ humatum est in ecclesia fratrum Minorum: vbi, mirificante Domino sanctum suum, cæcis, surdis, claudis, mutis, paralyticis, hydropicis, cæterisq; morbidis præstantur remedia ab eo, qui solus facit mirabilia, viuens & regnans per infinita sæcula, Amen. IV.

Abit è vita in iuuenili ætate.

Miracula ad sepulcrū eius.

Psal 71.

AN. 640.

VITA SANCTI PHILIBERTI ABBATIS, SCRIPTA AD ABBATEM COSCHINVM ET FRATRES GEMMETICENSIS cœnobij Stylum mutauit F. Laur. Surius.

AVG. 10.

CVm prisca Patrum gesta commemoramus, ad nosmetipsos nos reuocamus, & velut in speculo nostros contemplamur vultus. Vt verò sitiens potum, & famelicus panem appetit: ità ego diuinam imploro opem, vt præstet mihi synceram animi deuotionem, & oris facundiam: vti nè temeritati adscribatur id, quod ego patris spiritualis Coschini Abbatis, fratrumque omnium Gemmetici monasterij iussu & voluntate suscepi, cupientium mea opera habere monumentum aliquod rerum à patre nostro Philiberto gestarum. Quibus vt morem gererem, pauca excerpsi è multis, quæ ad animarum ædificationem faciant: vt nec lectoribus oneri, nec auditoribus fastidio sint, satisfiatque piorum precibus, quando quidem fortis est vt mors dilectio. Sufficiant autem, quæso, pauca è pluribus, conuenienter illi sententiæ: Cui pauca non sufficiunt, multa nil proderunt. Præfatio.

Cant. 8.

Venit ad aulā Dagoberti regis Audoenus postea Rothomagēsis Episcopus.

ITAQVE beatus Philibertus, Helisano territorio ortus, sæcularis literaturæ minimè rudis, pro gentis illius more planè strenuus, in vico Iulij est educatus, ea potissimum ratione, quod patrem eius Philibandem, fauore regio laicæ functionis ministerio absolutum, eius loci ciues sibi Episcopum expetiissent. Qui cum iampridem cognouisset adolescentem Philibertum bona ac liberali esse indole, eum Regi Dagoberto commendauit, quem inter Francorum Reges constat fuisse fortissimum. At verò Philibertus nobilitate cōspicuus, in Audoëni optimatis familiaritatem admissus est: qui sanè, aureo licet balteo cinctus, Deum impensè amabat, & inter alios aulæ proceres eumprimis illustris habebatur: clarissimisque vitæ meritis insignis, Rothomagensis ecclesiæ factus Episcopus, virtutum signis modò egregie coruscat in terris. I.

Aglius etiā nus Abbas Rasbacēsis.

Fit monachus Philibertus apud Rasbacēses

VBI verò Philibertus adolescens vicesimum ætatis expleuit annum, diuina præcepta audiens, apud se deliberauit Christi fieri discipulus, facultatibus omnibus derelictis. Nec tamen suo voluit viuere arbitratu, sciens non debere illum præesse aliis, qui subesse non didicerit: nec à subditis exigere obedientiam, qui eam superioribus non exhibuerit. Dedit ergò operam, vt alicubi reperire posset Dei seruum eximia religione probatissimum. Comperit autem eiusmodi esse Aglium, Rasbacensis cœnobii præfectum: quod Cœnobium sanctus Audoënus cum sociis quibusdam in suo fundo condiderat, & hunc Aglium virum Dei, e Luxouiensi monasterio accitum, huic suo cœnobio Patrem constituerat. Rebus igitur omnibus, quas habere poterat, in pauperes erogatis, ità vt nihil quicquam inde amicis aut parentibus impartiret, sed haud secus, atque regia negocia ipsi credita, caute & religiose dispensaret, ad cœnobium Rasbacense se contulit: atque illic à beato Aglio amanter exceptus, capitis comam deposuit, Christiq; iugum suaue & onus leue sustulit, atque adeo in omni religione & sanctitate excreuit, vt etiam perfecti viri in eo cernerent, quod merito imitarentur. II.

Abstinentiam eius fraude diabolus nititur impedire.

IVSSVS autem in prima mensa sedere, omnibus ministrare studuit, vt ipsa eius refectio, in fraterna seruitia & officia mutaretur: absolutoque prandio vel cœna, à mensa minime satur abiret. Cumque antiquus hostis, eius inuidens abstinentiæ, pulsaret animum eius, vt largioribus epulis indulgeret, volente Deo, fraus eius detecta est, nequissimo dæmone illi in somnis ostenso. Cùm enim nocte quadam cibo refectus esset, improbus ille ventrem eius palpans: Modo, inquit, hic bene, modo hic bene. Tum vero Christi miles agnoscens ignita hostis iacula, Cruce se consignat, statuitque repetere pristinum abstinendi rigorem, & diuinum aduersus fallacis dæmonis machinas auxilium implorare. Nocturnis horis illo ad ecclesiam abeunte, tortuosus coluber tribus modis eum voluit impedire. Prima nocte, sumpta vrsi specie, iuxta ecclesiam eum terrere cùm vellet, & alia nocte candelabri ferro confodere niteretur, atque tertia nocte transuersim in ecclesiæ foribus stans, eum aditu arcere conaretur, cuncta hæc machinamenta virtute Christi Philibertus dissoluit, Crucis expresso signo. III.

Virtus signi Crucis.

Creatur Abbas.

POSTQVAM autem beatus Aglius obdormiuit in Domino, fratrum vnanimi consensu Philibertus in eius locum subrogatus est. Quem tum videre licebat humilitate pollentem, hospitalitatis studiosum, abstinentiæ deditum, prudentia eximium, charitate feruentem, zelo Dei inflammatum, domum ipsi creditam strenue gubernantem, nullius personam accipientem, vitia reperta radicitus extirpantem. At verò quidam è fratribus, maligno spiritu eos impellente, excitata rebellione aduersus sanctum virum, eum non dubitarunt ex ecclesia extrahere. Sed vltrix manus præpotentis Dei, non passa est impune id abire. Vnus enim ex eis, fulminis ictu interijt, alius instar Arrii in sterquilinium viscera effudit, indignamque vitam digna morte finiuit. Quæ res cæteris metum attulit, ità vt veniam ab illo petentes, in pristinum honoris gradum eum reuocarent, & deinceps amanter ei obedirent. IV.

Vltio diuina in rebelles monachos.

Multa perlustrat monasteria.

SED quia perfecti viri semper ad meliora contendunt, sacerdos Christi sanctorum lustrauit cœnobia, vt posset aliquid haurire emolumenti ex illorū perspecta sanctitate. Itaq; inuisit Luxouiense, Bobiense, & alia S. Columbani institutum complexa monasteria: nec ea duntaxat, sed quæcunq; in Gallia, Italia, Burgundia extabant, solerti animi industria, instàr apis prudentissimæ, optima quæque colligens viuendi instituta & exempla. Legebat studiose VI.

Basilij

Basilij præclaras constitutiones, Macarij regulam, Benedicti decreta, Columbani instituta sanctissima: atque ita onustus virtutum aromatibus, sectatoribus suis egregia de se exempla præbebat.

VI. QVANDO autem visum fuit omnipotenti Deo, lucernam tantam ponere super candelabrum, vt longè lateque eius se lumen & virtutum radij diffunderent, eam illi voluntatem adspirauit, vt sua opera monasterium extruendum curaret. Itaque à Rege Francorum Clodoueo, & eius coniuge Baltilde locum in pago Rothomagensi supplici prece obtinuit, quem antiquitus Gemmeticum appellabant, atque illic egregium cœnobium ædificauit. Congrue sane locus ille Gemmeticus est dictus, quippe qui instar gemmarum, multiuario sit decore conspicuus. Videas illic arborum comas syluestrium, multigenos arborum fructus, solum fertile, prata virentia, hortorum flores suaueolentes, botris grauidas vites, humum vndique cinctam aquis, pascua pecorum vberrima, loca venationi apta, auium cantu circumsonantia. Sequana fluuius illic cernitur latè ambiens, & deinde suo pergens cursu, vno duntaxat commeantibus aditu relicto. Ibi mare nunc increscens eructat: nunc in sinum suum reuolutum, nauium fert compendia, commercia plurimorum. Nihil illic deest: quicquid vehiculis pedestribus & equestribus, plaustris & ratibus subministratur, abunde suppetit. Illic castrum condidere antiqui: ibi stant in acie illustria castra Dei: ibi præ desiderio paradisi suspirantes gemunt, quibus postea opus nō erit in flammis vltricibus nihil profuturos edere gemitus. Ibi denique almus sacerdos Philibertus multiplici est laude & prædicatione efferendus, qui instar Patriarchæ Iacob in animabus septuaginta demigrauit in hanc eremum, addito grege septemplici propter septiformem gratiam spiritus sancti. Ibi enim eius prudentia construxit mœnia quadrata, turrita mole surgentia, claustra excipiendis aduentantibus mirè opportuna. Intus domus alma fulget, habitatoribus digna. Ab Euro surgit ecclesia Crucis effigie, cuius verticem obtinet beatissima virgo Maria. Altare est ante faciem lectuli cum dente sanctissimi patris Philiberti, pictum gemmarum luminibus, auro argentoque comptum. Ab vtroque latere Iohannis, & Columbani aræ dant gloriam Deo. Adhærent verò à Borea Dionysii martyris & Germani confessoris ædiculæ. In dextra domus parte sacellum nobile extat S. Petri, à latere habens S. Martini oratorium. Ad Austrum est sancti viri cellula, è petris habens margines. Saxis cinguntur claustra camerata. Is decor cunctorum animos oblectans, cum inundantibus aquis geminus vergit ad Austrum. Habet autem ipsa domus in longum pedes ducentos nonaginta: in latum, quinquaginta. Singulis legere volentibus lucem transmittunt fenestræ vitreæ. Subtus habet geminas ædes: alteras condendis vinis, alteras cibis apparandis accommodatas.

Cōdit Gemmeticēsi cœnobium.

Situs amœnus eius loci.

Cap. 46.

VII. IN hunc locum conueniunt, Deo digne seruire cupientes, nihil sibi ceu proprium vendicantes, nullo compendio indigentes. Sperantes enim in Domino non deficient omni bono, vereque completur in eis illud scripturæ diuinæ: Pax multa diligentibus legem tuam Domine, & non est illis scandalum. Mira illic fulget charitas, multa abstinentia, summa humilitas, præcipua castitas. Habent illic & sinum è marinis belluis solatium vel compendium: quod mirum sanè est, & à sæculo inauditum. Vncis enim, retibusque & ratibus capiunt pisces maris, longos pedes quinquaginta: ex quibus non solùm escas sibi parant fratres, sed etiam pinguedine illorum fouent lucernas. Faciūt hoc merita sancti Philiberti, & multorum aliorum illic quiescentium sanctorum fratrum: qui fideliter Domino seruierunt, & tempore pacis cum Christo Cruci affixi sua voluntate martyrium obiere, & cum Christo corpore mortui, expectant iudicii diem, magnorum certaminum coronas recepturi. Et hæc quidem de situ loci breuiter diximus: nunc ad gestorum ordinem reuertamur.

Psal. 33.
Psal. 118.

Nota de marinis piscibus.

VIII. CVM ergò vir Domini eo in loco præclaris meritis & virtutibus augeretur, & quicquid sibi abstinentiæ studio subtraheret, in pauperes & hospites conferret: quodam die laborantibus fratribus panis defuit. Tum verò ille confirmans eorum animos, aiebat scriptum esse & promissum, non afflicturum Dominum fame animam iusti. Eccè autem repentè adest Francus quidam, septem panes & sex farinæ sata adferens, idque ea hora, qua corpora reficere cogebat necessitas. Ea re corroborati fratres, & sibiipsis inde satis accepêre alimoniæ, & aduentantibus hilariter obtulerunt. Porro deinceps nunquam eius loci habitatoribus frumenta necessaria defuêre. Volebat vir Dei cuiusdam negocij expediendi causa (erat autem illud monasterij sui negocium) mittere ad Ebroinum Francorum principem: sed cum eum comperisset acri febre prostratum, in virtute Christi negotium obedientiæ illi demandans, solo verbo ait ad eum. Abi, & reuertere, & desine hac febri laborare. Mox ille surgit incolumis, & sine mora exequitur, quod erat iussus à sancto viro: cuius sermo & causam obtinuit, quam volebat, ab Ebroino, & morbum abegit à fratre.

Prou. 10.

Panis fratribus eo carentibus præter spē offertur.

Verbo curat febricitantem.

IX. INCIDERAT quandoque discordia quædam, cuius causa propere Lutetiam se contulit. Sed malignus dæmon, qui, vt suprà diximus, semper ei infestus esse conabatur, eius felicibus actibus inuidens, quò lites procaces sereret, vnum è ciuibus incitauit, vt chirothecas beati viri surriperet. Abbatis igitur chirothecis, cū eas postero die vir sanctus non inueniret, suo more sedato animo id tulit. Sed infelix ille fur percussus à Domino, magnis cœpit clamare vocibus se ardere nec quicquā aliud eloqui potuit, sed extensis manibus pàlam omnibus indicabat sinum suum, in quem chirothecas abdiderat: atque paulò pòst vita functus est. Homines autem eius ciuitatis secuti virum Dei, ad monasterium eius chirothecas apportàrunt.

Pœna furis improbi.

X. QVADAM nocte in basilica S. Petri illo vigilante & psallente, quidam monachus intrinsecus vigilans, subitò vidit oculos eius instàr lampadarum spiritùs sancti gratia splendentes. Habebat verò etiam gratiam lachrymarum; ita vt in preces incumbentis oculi, repentè multo lachrymarum imbre manarent: atque summoperè id illi curæ erat, vt non ante ad sumendum cibum accederet, quàm illius pectus compunctionis gratia Christus visitâsset.

Gratia lachrymarū in S. Philiberto.

XI. QVIDAM monachus ad extrema perductus, loquendi facultatem omnem amisit. Ingressus ad eum vir beatus, blanditer hortabatur, vt si quod haberet occultum facinus, cuius eum nondum pœnituisset, quodque pœnitentia non expiasset, manum ipsius stringeret. Quod vbi ille fecit, vir Dei in beatissimæ Mariæ virginis ecclesiam ingressus, Dominum deprecabatur, vt ægroto restitueret loquelam, ne malus dæmon animam illius propter absconditum peccatum in tartarum deportaret. Surgenti inde illi ab oratione, frater quidam nunciat posse loqui fratrem illum, cupereque sua peccata confiteri. Itaque confessus est, & accepta pœnitentia, animam reddidit, vt neque vir sanctus de Domini misericordia diffideret, nec æger in desperatione à corpore exiret.

Fratri muto redditur loquela.

XII. DIE quodam fratribus fruges metentibus, & manipulis sparsim per agrum iacentibus, sæua orta tempestas est, & furentes extitêre ventorum turbines. Ne igitur suo labore frustrarentur fratres, extensis brachijs vir sanctus clamauit ad Dominum Iesum. Vt autem ab oratione se erexit, cælesti virtute horrida tempestas in duas distracta partes, profligata est. Atq; ita reddita serenitate, monachi Deo laudes gratesq; egerunt.

Sedat tempestatem.

XIII. DIES erat Dominicus, & vir Dei confecto itinere festinabat ad cœnobium, vt solennitatem celebraret. Vbi ad Sequanam ventum est, cum fratribus ingressus est in nauiculam, equis in pascuis derelictis. Porrò quidam Regis forestarius conspecto equo, cui vir sanctus insederat, illum abegit. Postquam autem cubitum iuit, repente exurgens, videt totam domum suam flammis exitialibus conflagrare. Cum vero vxor eius flammas non videret, & eum anxium cerneret, subito etiam ipsa vidit, quod prius non viderat, cœpitque percontari, num quid è rebus seruorum Dei per fraudem sibi vendicasset. Illo rem, vt erat, exponente, ambo pariter nullam sibi dedêre requiem, donec & equus esset redditus, & accepta pœnitentia veniam impetrâssent. Monachus quidam, cui erat pro more ægrotorum

Vltio cœlestis in raptorem.

Liberatur æger a sua infirmitate.

cura demandata, cùm aduersa laborare valetudine videretur, vir Dei, vbi id resciuit, ait ad eum: Habeto fidem, & ægrotis seruiens, liber esto ab hac infirmitate. Simulatq; audiuit iussionem patris monachus, morbo absolutus, ad fratrum male habentium ministeria se contulit.

Naniculam precibus à Deo obtinet.

Vinum dū bibitur, nihil minuitur.

Cellarius sanatur à pustula.

PROFICISCEBATVR quandoque vir sanctus apud Isaram fluuium, & cum Romanorum attigisset portum, non inuento illic nauigio, ad supplices preces se prostrauit. Surgens indè à terra, cernit nauiculam à Domino missam. In eam cum multa Dei laude ingressus, cum sociis flumen transmisit. Quædam religiosa fœmina in villa Pinuerno virum Dei in suo excepit domicilio, orans, vt in cellarium ingressus, vas vinarium benediceret: simulque cibo sumpto, ea nocte apud ipsam permaneret. Assensit vir beatus, & pro eius honore cunctis eius domus tum hospitibus, tum habitatoribus, largiter ex illo vino bibentibus, postquam mature ille inde recessit, fœmina in cellarium descendit, idemque vas adeò inuenit plenum vino, vt nihil inde haustum fuisse videretur. Cellarius viri Dei è pustula adeò laborabat, vt iam mori cerneretur. Venit ad eum vir sanctus, benedictionem ei impertit, vulnus ilicò in seipso tabescit, & citra vlla medicæ artis fomenta, homo totus fit sanus. Nauigante illo in Sequana, ex immodica tempestate summum nauibus periculum imminere videbatur. Orat vir Dei, & ecce, cæteris nauibus remanentibus, ea sola, quæ illum vehebat, ad litus appellitur. XIV.

Multi nobiles fiunt monachi.

Condit monasterium virginum.

Solebat vir pius ob animarum curandam salutem, fratres è monasterio ablegare, vt suis exhortationibus homines instruerent. Iaque confluebant ad eum viri nobiles & potentes, propriaque calcata voluntate, Christi seruitio se mancipabant. Cumque in monasterio fratrum numerus increuisset, aliud cœnobium condidit, quod Pauliacum vocant, decimo milliario à Gemmetico: atque in eo habitare voluit sanctas fœminas, quibus præfecit matrem prudentissimam, illustri familia ortam Austrebertham. Multa quoque alia eius exemplo constructa sunt monasteria in Neustria. Longum est enarrare per ordinem singula, quantumq; eius opinio creuerit, vt etiam Abbates alij sua monasteria relinquerent, vel probatissimos monachos suos ad eum ablegarent, vt multo tempore apud eum degentes, eius vitam & conuersationem discerent, sicque ad suos reuersi, rectius illis consulere possent. Eos omnes vir sanctus & in fide vera probè instituebat vel confirmabat, & vt mutuam syncetamque inter se charitatem retinerent, admonebat. Multa tum ei pecunia à Rege & fidelibus offerebatur: cuius ille decimam partem indè septies detraxit. Cumque id anno integro fecisset, semper plus ei pecuniæ accessisse comperit, quàm ipse indè abstraxisset. Eas verò decimas captiuis redimendis & alendis pauperibus assignabat, idque adeò liberaliter, vt etiam monachos suos cum onustis nauibus in regiones transmarinas mitteret, qui illic captiuorum greges redimerent. Si qua etiam pro fratrum vtilitate vellet opera fieri, plus mercedis solebat dare, quàm seculares homines consueuissent. Atque ita lætante vicino populo, iustis labores dignis compensabat præmijs. XV.

Humanitas eius erga captiuos & pauperes.

Ebroinus taxatur.

Eum seuerè corripit Philibertus

PORRO autem cum pestifer ille Ebroinus, qui ob nimiam crudelitatem à Francorum gente Palatino fuerat honore nudatus, & in Luxouiensi cœnobio tonsus, posteà vilis apostata factus, malignitatis eum impellente spiritu, multa rabie ferri cœpisset in nobiles Christi sacerdotes & Francos, multisq; ei consentientibus, contra Dei mandatum pristinum recuperasset honorem, S. Philibertus ad eum profectus, apostatam eum appellauit, asserens, nullum hominem Christianum cum ipso communicare debere. Fecit hoc vir Dei, quod speraret se ferro trucidatum, ad martyrij palmam peruenturum. Sed Dominus eum multorum profectui seruauit, qui eius opera vocandi erant ad regna cœlorum. XVI.

Falsò delatus, ducitur in carcerē.

AT verò diabolus instar rapacis lupi sæuiens, & animarum greges immanissimis dentibus lacerare volens, quosdam in beatum virum Rothomagenses clericos inflammauit: qui vt inter eum & beatum Audoënum Rothomagensem præsulem discordiam sererent, apud illum Episcopum virum Dei falsò detulerunt, tantumque efficere potuerunt, vt Philibertum, quem antea præcipue charum habuerat, iusserit in custodiam duci. Sed ecce dum vir Dei in illo ergastulo psalmos Dauidicos concinit, vespertiliones, qui illic magno numero congregati erant, diuina virtute suauissimum de se reddunt odorem. Indè è carcere literis Audoëni dimissus, ad Ansoaldum virum nobilem, Pictauorum Episcopum, monasterij construendi causa profectus est, quòd eorum hominum, qui eius prædicationibus conuertebantur, multitudinem locus vnus capere non posset. XVII.

Multa futura prædicit.

Monasterium in Herio insula.

PER id tempus sæculari potentia plus satis florebat Ansoaldus. Itaque vir Dei illum secreto reprehendit, multaque ei futura prædixit, quæ postea rei probauit euentus. Cernens autem electus Dei sacerdos Ansoaldus virū beatum etiam prophetico pollere spiritu, & eximia sanctitate conspicuum esse, totum se illius consiliis commendauit, & sub eius religionis disciplinam, pontificiam cœpit potentiam inclinare. Cumq; eum vellet secum in vrbe retinere, ille vero semper eremi vastitatem appeteret, in maris insula Herio cœnobium construxerunt, Ansoaldus ope & liberalitate, Philibertus religione, opere, doctrina & monachorum frequentia. In quem locum de Gemmetico familia commigrârunt cum animarum examine: atque eundem locum Ansoaldus vir Apostolicus, magnis muneribus ditauit ex rebus propriis, facta etiam villarum commutatione cum ecclesia Pictauensi. XVIII.

Horrenda vindicta in vsurpatorē functionis eius.

INTEREA cum S. Philibertus nec cum Ebroino communionem iungere, nec in Neustriam redire vellet, sanctusq; Audoënus loco illius alium vellet constituere Abbatem, sed monachi fortissimi, absq; permissu rectoris sui, nec minis & terroribus, nec blanditiis possent ad consentiendū permoueri vt aliū Abbatem admitterent, & fidem Philiberto datam infringerent: Crodobertus miser homunculus, cuius filium olim in sæculo Philibertus è sacro fonte susceperat, quique postea factus monachus, ei obedientiam promiserat: contra iustitiæ præscriptum, eius monasterij regendi curam suscepit. Sed eodem die diuinitus percussus, tanta doloris acerbitate afflictus est, vt ex eius viuentis corpore ossa exciderent, & miserabilem vitam miserrima morte finiret. Succedens autem ei ex beati Audoëni voluntate Ragentraunus Archidiaconus Abrincatinæ ecclesiæ est præfectus: atque eodem tempore Ebroinus apostata interfectus est. Tum verò sanctus spiritus beati Audoëni pectus sua charitate inflammans, id effecit, vt is legatos suos mitteret ad Philibertum, qui eum hortarentur redire, vt mutua inter ipsos posset concordia farciri. Ità ergò recuperauit Philibertus cœnobium suum: gratulante Neustria vniuersa præsentia tanti viri, & monachorū agmine obuiam illi procedente cum laudibus & sacris reliquiis, eumq; intrà suum monasterium reducente. Cùm autem duo illi eximii sacerdotes, Audoënus & Philibertus, in mutuos venissent conspectus, veniā à se inuicem precabantur, colla manusque vicissim osculabantur, & tanto inter se amoris ardore copulati sunt, vt nulla vnquàm posteà inter ipsos dissensio intercesserit. Octauus tum erat annus, quod à suo monasterio abfuerat, iamque noni anni initia agebantur: quod quidem ità fore ipse antea prædixerat. Nam cum infelix quidam Diaconus monasterii Crucem furto abstulisset, idq; demum noni diei initio fuisset deprehensum, vir Dei quibusdam secreto ait, tot annis monasterium illud pastore cariturum, quot diebus Crucem amisisset. XIX.

Pollet spiritu prophetico.

Dæmon à fratre depellitur.

VT autem firma inter Audoënum & ipsum charitas permaneret, conuenit inter eos, vt vbicunque visum esset, Philibertus degeret, atque aliis suis monasteriis rectores præficeret, quandoquidem longo interuallo alia ab aliis distabant. Manente autem eo in Gemmetico cœnobio, Ansoaldus præsul eius inuisendi causa eò aduenit. Illisque pariter considentibus nuncius allatus est, quendam monachum à maligno spiritu vexari. Cumq; simul abiissent ad eam domum in qua æger iacebat, & pro eo Dominum orâssent, mox fugit satan, & homo rediit ad sanitatem. XX.

EODEM

XXI. Eodem tempore Watratto palatij princeps, in Caltino territorio oppidum donauit S. Philiberto, vt in eo virginum monasterium construeret. Villare id appellant: vbi hodieque viget sacra religio. Vir Dei profectus Pictauium, cum multo gaudio ab Ansoaldo Episcopo exceptus est: abiitque ad Quinciacum monasterium, egregio constructum loco: quod monasterium monachis ille impleuit, cùm prius veteres indè eliminâsset errores: atque illic Christus per seruos suos assiduè laudatur. Voluit autem, id aliis consulentibus, Aichadrum, virum sane idoneum & electum discipulum suum, Gemmerici monasterij administrationem suo loco suscipere. Etsi autem fratres dolerent se destitutos patris Philiberti præsentia corporali, tamen eius per gratiam præsentis voluntati obtemperantes, Aichadro obedientiam promiserunt. Quinciacū monasterium.

XXII. Ad eos visitandos vir Dei Philibertus veniens, sedulò hortabatur, vt semper religionem opere seruarent. Deinde commendans eos Domino, cùm eis esset benè precatus, in insulam Herio est reuersus: Quinciaco autem monasterio vnum è suis monachis præposuit. Manente autem eo in insula, quidam frater acerrimo dentium dolore cruciabatur: cui, ex fide eam petenti, oblata est aqua, qua beati viri pedes abluti erant: qua simulatque locum dolentem attigit, repentè dirus ille dolor, Christi virtute profligatus, abscessit. Frater quidam eodem loco febre afflictus, ad sancti patris mensam accessit. Cumque vir Dei paululum olei cum panis fragmine ei porrexisset, adiuncto præcepto nè deinceps eo modo laboraret: vbi ille panis oleatam bucellam comedit, e vestigio se sensit diuinitus curatum. Alius quoque frater, dum in culinæ ministerio sedulò versatur, casu corruit, & brachio è sua iunctura moto, cum dolore surgit: & iam pene deficiens, aduenientem virum Dei orat, vt brachium afflictum locum Cruce consignet. Ille pietate motus, sub casula, qua erat indutus, signum Crucis contra brachium ægri exprimit, & dolore abeunte, brachium restituitur. Vide quid præstet Deus sanctis suis. Quidam frater liberatur à febribus. Crucis signi magna vis.

XXIII Ambulanti aliquando in monasterio viro Dei, cellarius monasterij Sidonius, indicauit ei non suppetere ipsis oleum, quo posset foueri lumen, ex more in ecclesia ardens. Interrogatus autem, num vel parum aliquid supersit, respondit non nisi olei libram dimidiam restare, quam in hospitum & ipsius vsum seruasset. Iubet ergò vir sanctus, vt id olei mittat in lampades, fore promittens, vt mox accipiat tantam olei copiam, quæ toto anno sufficiat. Indè in vesperam inclinante die, nuncius venit à portu maris, indicans ab vrbe Burdegalensi adesse nauim, quæ habeat quadraginta olei modios, ab amicis eius viro Dei missos. Atque ità cum prophetiæ spiritu fœcundauit eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus eius. Alio quoque tempore cum eiusmodi liquore lucernæ fratrum indigerent beato viro Dominum instanter orante, vt ipsius munere fratrum inopia suppleretur: manè annunciauit ei monachus, mare grandem piscem mortuum eiecisse in litus. Ex illo pisce fratres triginta modios pinguedinis ad lucernas fouendas extraxêre. Psal. 44. E piscis pinguedine fouent lucernas.

XXIV Accidit quandoque, vt nautæ Britones eius monasterij iumentum furtim auferrent. Sed cum vellent indè abire, mare intumescens, præsens eis cœpit periculum minitari. Itaque quidam ex illis sanæ mentis, animaduertentes ob suum facinus in discrimen se conijci, cum diligenter inquisiissent, reppererunt pellem & carnes bouis. Reuersi ergò vento impellente, ad monasterij insulam, ablata restituerunt, fidem dederunt, nihil se eiusmodi quandoque facturos: & ità impetrata venia pariter & benedictione, ad sua cum pace abierunt. Coguntur fures restituere ablata.

XXV. Alio tempore Pictauense territorium magna annonæ caritate infestante, vir Dei pro fratrum necessitate solicitus, attentè in preces incubuit. Mane inueniunt fratres magnam vim piscium, qui simul erant ducenti triginta & septem, mari recedente, in litore hæsisse. Ij pisces toto anno non solùm fratribus solatio fuêre, sed etiam permultis monasterijs & pauperibus præbuêre alimoniam. Hærebant quandoque ad litus naues Britannicæ, vento eas retardante, & interim nautæ ex fame in discrimen adducebantur. Humanitate permotus vir Dei, iubet eis duo animalia & farinam atque panes dari. simulque cum fratribus orans pro eis Dominum, optatum eis ventum impetrauit, cuius secundo flatu altera luce profecti sunt. Sedebat quodam die cum fratribus, & prophetico repletus spiritu: Plane, inquit, fratres, gratias agamus Domino Iesu Christo. Propediem enim aderunt nobis è partibus transmarinis opportuna solatia. Non multo pòst aduentat quædam Scotorum nauis, diuersis onusta mercibus, fratribus vestes & calceos abunde suppeditans. Multos pisces non sine miraculo fratribus mare præbet. Eius prophetia.

XXVI Nostra quidem facultas tanta non est, vt eius facta omnia commemorare possimus. Ille hoc potest, qui numerat multitudinem stellarum. Erat hoc in illo præclarum, vt quicquid aliis faciendum prædicaret, id ipse prius re ipsa præstaret. Erat multa in eo pietas, insignis humanitas & misericordia, prompta concionandi facultas, magna ingenii & intellectus perspicacia, in ieiunando discretio, in colloquiis amabilis affabilitas, multus animi vigor, egregia hospitalitas. Erat redemptor captiuorum mœrentium consolator, ædificator ecclesiarum. Permulti quoq; eius exemplis incitati, eum imitari nitebantur. Mendacium haud secus atque virus exitiale vitabat. Castitatem, sobrietatem, in omni opere bono perfectionem illius quis explicet? Semper in ore eius Christus, semper in eius pectore spiritus sanctus versabatur. Tandem flentibus populis, lætantibus Angelis, anima eximii sacerdotis tertiodecimo Calendas Septembris, è mundi huius ludibrijs migrauit ad Christum, perceptura à Domino palmam gloriæ sempiternæ: Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen. Psal. 146. Catalogus virtutum eius.

VITA S. BERNHARDI ABBATIS SANCTITATE ET DOCTRINA EXIMII, V. LIBRIS COMprehensa. An. 1120.

LIBER I. AVTHORE WILHELMO ABBATE SANCTI THEODORICI RHEMENSIS.

Prologus.

Scripturus serui tui vitam ad honorem nominis tui, prout tu dederis, Domine Deus, ipsius, per quē Ecclesiam nostri temporis in antiquum Apostolicæ gratiæ & virtutis decus voluisti reflorere, eum inuoco adiutorem, quem iam olim habeo incentorem ad amorem tuum. Quis enim de amore tuo quantulumcunq; spiraculum vitæ habens, & videns testimonium gloriæ & honoris tui tam præclarum, & tam fidele, temporibus nostris mundo insolitum effulsisse, non agat & satagat, non det operam quantamcunque potuerit, ne lumen à te accensum, tuorum quempiam lateat: sed quantùm humano fieri stylo potest, quod melius ipse tamen per virtutem operum facis, manifestatū & exaltatū luceat omnibus, qui in domo tua sunt? In quo cùm ego iam olim vellem, prout possem, qualecunque ministerium agere vicis meæ, seu timore, seu verecundia prohibitus sum vsque adhuc: modò quidem supra me iudicans esse dignitatem materiæ, & dignioribus opificibus reseruandam: modò etiam post obitum eius, quasi superuicturus ei, melius hoc & competentius deliberans attentandum: cùm iam homo non grauaretur laudibus, & tutius id fieret, cùm iam securus esset à conturbatione hominum & contradictione linguarum. At ille vigens & valens, quanto infirmior corpore, tanto fortior fit & potens, Aug. 20.

non cessans agere digna memoriæ, & magna maioribus semper accumulans, quæ ipso tacente scriptorem requirant. Ego verò iam delibor, vrgentibus infirmitatibus & molestiis corporis huius, & membris meis omnibus incipientibus habere responsum vicinæ mortis, sentio instare tempus resolutionis meæ: plurimumque timeo, nè serò me pœniteat tandiu distulisse, quod, priusquàm peresfluam, velim omnimodè peregisse. Sed & fratrum quorundam pia beneuolentia plurimum ad hoc me impellit & cohortatur: qui cùm viro Dei iugiter assistunt, omnia eius nouerunt: ingerentes quædam diligenti inquisitione inuestigata, plura etiam, quibus, cùm fierent, interfuerunt, & viderunt & audierunt. Qui cùm multa suggerant & præclara, quæ per seruum suum Deus, ipsis præsentibus, operatur, & nota eorum religio & schola magisterij ab omni me liberet suspicione falsi: adhuc etiam ad testimonium sibi asciscunt probabilium authoritatem personarum, Episcoporum, clericorum, monachorum: quibus fidem non adhibere nulli fidelium licet, quanquam id superfluè dixerim, cùm totus ea nouerit mundus, & virtutes eius narret omnis Ecclesia sanctorum. Quapropter attendens diuinæ laudis mirificam materiam omnibus se offerentem, neminem verò suscipientem, dissimulantibus eis, qui melius hoc ac dignius poterant: suscepi in ea agere ipse, quæ potero, non vanitate de se confidentis, sed præsumptione diligentis. Metiens tamen memetipsum in memetipso, & meipsum comparans mihi, nequaquam totam vitam viri Dei suscepi digerendam: sed ex parte, experimenta scilicet aliqua viuentis & loquentis in eo Christi, opera quædam exterioris cum hominibus conuersationis eius, quæ de ipso viderunt, quibus hoc datum est, & nos quoque ex parte vidimus & audiuimus, & manus nostræ contrectauerunt. Cum enim hoc ipsum ex parte magna de seipso sentiendum sit, quod de eo qui dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus, & alibi: An, inquit, experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? non inuisibilem illam vitam viuentis & loquentis in eo Christi enarrare proposui: sed exteriora quædam vitæ ipsius experimenta, de puritate interioris sanctitatis & inuisibilis conscientiæ, per opera exterioris hominis, ad sensus hominis exteriores micantia: quæ sicut omnibus scire, sic etiam quibuslibet vtcunque scribere in promptu est: præsertim cum nec ipsa quasi accuratius digerenda, sed saltem in vnum congerenda & reponenda susceperim, nec edenda viuente ipso, sicut nec scribuntur ipso sciente. Confido autem in Domino, quoniam post nos & post obitum eius exurgent, qui melius ac dignius perficient, quod nos conati sumus: qui etiam exteriora interioribus comparare poterunt, & preciosam in conspectu Domini mortem eius, vitæ similem continuare scribendo, & de vita mortem, & de morte vitam commendare. Iam ergò, iuuante Domino, propositum aggrediamur.

Gal. 2.
2. Cor. 12.

LIB. I.
I

BERNARDVS ergò Burgundiæ oppido oriundus fuit, parentibus claris secundum dignitatem sæculi, sed dignioribus ac nobilioribus secundum Christianæ religionis pietatem. Pater eius Tescelmus, vir antiquæ & legitimæ militiæ fuit, cultor Dei, iustitiæ tenax, Euangelicam nanque secundum instituta præcursoris Domini, militiam agens, neminem concutiebat, nemini faciebat calumniam, contentus stipendiis suis, quibus ad omne opus bonum abundabat. & sic consilio & armis seruiebat dominis suis temporalibus, vt etiam Domino Deo suo negligeret reddere, quod debebat. Mater Aleth, ex castro, cui nomen Mons Barrus, & ipsa in ordine suo Apostolicam regulam tenens, subdita viro, sub eo secundum timorem Dei domum suam regebat, operibus misericordiæ insistens, & filios enutriens in omni disciplina. Septem quippe liberos genuit, non tam viro suo, quàm Deo: sex mares, fœminam vnam: mares omnes monachos futuros, & fœminam sanctimonialem. Deo nanque, vt dictum est, non sæculo generans, singulos mox vt partu ediderat, ipsa manibus propriis Domino offerebat. Propter quod etiam alienis vberibus nutriendos committere illustris fœmina refugiebat, quasi cum lacte materno, materni quodammodò boni infundens eis naturam. Cùm autem creuissent, quandiu sub manu eius erant, eremo magis, quam curiæ, nutriebat, non patiens delicatioribus assuescere cibis, sed grossioribus & communibus assuefaciens, & sic eos præparans & instituens, Domino inspirante, quasi continuò ad eremum transmittendos. Hæc cum in ordine generandorum filiorum, tertium Bernardum haberet in vtero, somnium vidit præsagium futurorum, catellum scilicet candidum totum, in dorso rufum & latrantem, se in vtero habere. Super quo territa vehementer, cùm religiosum quendam virum consuluisset, continuò ille spiritum prophetiæ concipiens, quo Dauid de sanctis prædicatoribus Domino dixit, Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso: trepidanti & anxiæ respondit, Nè timeas: benè res agitur. Optimi catuli mater eris, & qui domus Dei custos futurus, magnos pro ea contra inimicos fidei editurus est latratus. Erit enim egregius prædicator, & tanquàm bonus canis, gratia linguæ medicinalis, in multis multos morbos curaturus est animarum. Quo responso mulier pia & fidelis quasi a Deo suscepto, læta efficitur, & iam tunc in amorem nondum nati tota transfunditur, cogitans eum sacris literis erudiendum tradere, secundum modum visionis & interpretationis, quæ ei de illo tam sublimia deitatis dona promittebantur. Quod & factum est. Mox enim, vt felici partu edidit, non modo obtulit Deo, sicut de aliis agere consueuerat: sed sicut legitur de sancta Anna matre Samuelis, quæ petitum à Domino & acceptum filium, in tabernaculo eius destinauit perpetuò seruiturum: sic & ipsa eum in Ecclesia Dei acceptabile obtulit munus. Vnde & quo citius id potuit fieri, in ecclesia Castellionis, quæ postmodum, ipsius Bernardi ope, à seculari conuersatione in ordinem regularium canonicorum sublimata cognoscitur, magistris literarum tradens erudiendum: egit quicquid potuit, vt in eis proficeret. Puer autem & gratia plenus, & ingenio naturali pollens, citò in hoc, matris desiderium impleuit. Nam in literarum quidem studio supra ætatem & præ coætaneis suis proficiebat: sed in rebus sæcularibus iam mortificationem futuræ perfectionis velut naturaliter inchoabat. Erat quippe simplicissimus in sæcularibus, amans habitare secum, & publicum fugitans, mirè charitatiuus, parentibus obediens & subditus, omnibus benignus & gratus: & domi simplex & quietus, foris rarus, & vltrà, quam credi possit verecundus, & nusquam multum loqui amans, Deo deuotus, vt puram sibi pueritiam suam conseruaret: literarum etiam studio deditus, per quas in scripturis Deum disceret & cognosceret. In quo quantum in breui profecerit, & quàm perspicacem in discernendo induerit sensum, ex eo, quod subiungimus, aduerti potest.

Parentes S. Bernardi.
Luc. 3.
Ephes. 5.
Omnes fratres S. Bernardi monachi facti, & soror monialis
Vide, nobilis matrona vt suas educet proles
Visio matris eius.
Psal. 67.
Prophetia de eo.
1. Reg. 1.
Adhibetur literis
Virtutes eius adhuc pueri.

II.

CVM adhuc puerulus graui capitis dolore vexaretur, decidit in lectum. Adducta autem ad eum est muliercula, quasi dolorem mitigatura carminibus. Quam cum ille appropinquantem sentiret cum carminalibus instrumentis, quibus hominibus de vulgo illudere consueuerat, cum indignatione magna exclamans, à se repulit & abiecit. Nec defuit misericordia diuina bono zelo sancti pueri: sed continuò sensit virtutem, & in ipso impetu spiritus surgens, ab omni dolore se liberatum esse cognouit. Ex quo cùm non parum in fide proficeret, adiecit ei Dominus apparere, vt olim puero Samueli in Silo, & manifestare illi gloriam suam. Aderat nanque solennis illa nox natiuitatis Dominicæ, & ad solennes vigilias omnes, vt moris est, parabantur. Cumque celebranda nocturni officij hora aliquantisper protelaretur, contigit, sedentem expectantemque Bernardum cum cæteris, inclinato capite paululum soporari. Affuit ilico puero suo se reuelans pueri Iesu sancta natiuitas, teneræ fidei suggerens incrementa, & diuinæ in eo inchoans mysteria contemplationis. Apparuit enim ei velut denuò procedens sponsus de thalamo suo: apparuit ei quasi iterum ante oculos nascens ex vtero matris virginis verbum infans, speciosus forma præ filiis hominũ & puerul sancti in se rapiens minime puerile affectus. Persuasum est autem animo eius, & nobis nonnunquã dicere consueuit, quod eam credat fuisse horam Dominicæ natiuitatis. Sed facile est aduertere his, qui eius auditorium frequen-

Repellit puerulus fœminam carminibus medentem.
1. Reg. 3.
Visio eius.
Psal. 18.
Psal. 44.

frequentauerunt, in quanta benedictione ea hora præuenerit eum Dominus, cum vsque hodie in his, quæ ad illud pertinent sacramentum, sicut ipse quoque fatetur, & sensus ei profundior, & sermo copiosior suppetere videatur. Vnde & postmodum in laudem eiusdem genitricis & geniti, & sanctæ eius natiuitatis, insigne edidit opusculum, inter initia operum suorum seu tractatuum, quos postmodum plures inuenitur edidisse, sumpta materia ex eo Euangelii loco, vbi legitur: Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, & cætera, quæ ibi sequuntur.

Luc. 1.

Benignitas pueri in egenos.

Neque illud tacendum, quod ab ipsis iam puerilibus annis, si quos poterat nummos habere, clandestinas eleemosynas faciens, & verecundiæ suæ morem gerebat, & pro ætate, immò supra ætatem, pietatis opera sectabatur. Cum autem post hoc aliquanto tempore deuoluto, proficiens ætate & gratia apud Deum & homines, puer Bernardus de pueritia transiret in adolescentiam, mater eius liberis feliciter & fideliter educatis, & vias sæculi ingredientibus, quasi peractis omnibus, quæ sua erant, feliciter migrauit ad Dominum.

Obitus matris eius.

De qua nequaquam prætereundum est, quòd cum multo tempore vixisset cum viro suo honestè & iustè secundum iustitias & honestates sæculi huius, & legem fidemque coniugii, & per aliquot ante obitum suum annos, in eo ad quod filios suos nutrire videbatur, prout potuit, & licuit mulieri sub viri potestate constitutæ, nec habenti proprii corporis potestatem, omnes ipsa præuenit.

Mater eius in medio mundo vitã agit monasticam.

Etenim in domo sua & in professione coniugali, & in medio sæculi, eremiticam seu monasticam vitam non paruo tempore visa est æmulari, in victus parcitate, in vilitate vestitus, delicias & pompas sæculi à se abdicando, ab actibus & curis sæcularibus, inquantum poterat, se subtrahendo, insistendo ieiuniis, vigiliis & orationibus, & quod minus professionis assumptæ habebat, eleemosynis & diuersis operibus misericordiæ redimendo. In quo de die in diem proficiens, ad extrema deuenit, & perficienda in futuro in eo, in quo profecit, de sæculo migrauit. Obdormiuit autem psallentibus clericis, qui conuenerant, & ipsa pariter psallens: vt in extremis quoque, cum iam vox eius audiri non posset, adhuc moueri labia viderentur, & palpitans lingua Dominum confiteri. Demùm inter litaniæ supplicationes cùm diceretur, Per passionem & Crucem tuam libera eam Domine: eleuans manum suam, signauit se, & emisit spiritum, ita vt manum non posset deponere, quam leuauit.

III. Ex hoc Bernardus suo iam more, suo iure victitare incipiens, eleganti corpore, grata facie præeminens suauissimis ornatus moribus, acri ingenio præditus, & acceptabili pollens eloquio, magnæ spei adolescens prædicabatur.

Mundus blanditur Bernardo.

Cui tanquam ingredienti sæculum, plures se viæ sæculi ipsius offerre cœperunt, & omnes assurgere prosperitates vitæ huius, & magnæ spes vndique arridere. Obsidebant autem benignum iuuenis animum, sodalium dissimiles mores, & amicitiæ procellosæ, similem sibi facere gestientes: quæ si ei dulcescere perstitissent, necesse erat amarescere illi, quod in hac vita dulcius cordi eius insederat, castitatis amorem.

Insidiatur pudicitiæ eius.

Cui præcipuè inuidens coluber tortuosus, spargebat laqueos tentationum, ac variis occursibus calcaneo eius insidiabatur. Vndè cùm aliquando matrona quædam, pulchritudine, diuitiis, cultu & aliis huiusmodi irritamentis concupiscentiæ & peccati præcellens, in secretiori domus cubiculo eum aggressa, pertraheret ad peccatum, ille eam lenibus verbis demulcens, donec è manibus eius & amplexibus elaberetur, fugit & euasit, & in medio ignis non est æstuatus. Altera autem vice, cum curiosius adspiciendo, defixos in quandam oculos aliquandiù tenuisset, continuò ad se reuersus, & de semetipso erubescens apud semetipsum, in seipsum vltor seuerissimus exarsit.

Seuerissimè punit in seipso incautum fœminæ adspectum.

Stagno siquidem gelidarum aquarum, quod in proximo erat, collotenus insiliens, tamdiù ibi permansit, donec penè exanguis effectus, per virtutem gratiæ cooperantis, etiam à calore carnalis concupiscentiæ totus refriguit: induens illum castitatis affectum, quem induerat, qui dicebat: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne quidem cogitarem de virgine.

Iob. 32.

Eius eximia castitas.

Circa idem tempus, instinctu dæmonis, in lectum dormientis iniecta est puella nuda. Quam ille sentiens, cum omni pace & silentio partem ei lectuli, quam occupauerat, cessit, & in latus alterum se conuertit, atque dormiuit. Misera verò illa aliquandiù iacuit, sustinens & expectans, & deinde palpans & stimulans, demùm etiam vnguibus eum lacerans & cruentans. Nouissimè cùm immobilis ille persisteret; illa, licet impudentissima esset, erubuit, & horrore ingenti atque admiratione perfusa, relicto eo, surgens aufugit. Contigit item, vt cum sociis aliquot apud matronam aliquam Bernardus hospitaretur. Considerans autem mulier adolescentem decorum adspectu, capta est laqueo oculorum suorum, & in concupiscentiam eius exarsit.

Attende eius prudentiam in depellendo à se mulierem inhonestam.

Cumque tanquàm honoratiori omnium seorsum fecisset ei lectulum præparari, surgens ipsa de nocte, impudenter accessit ad eum. Quam Bernardus sentiens, nec consilii inops, clamare cœpit: Latrones, latrones. Ad quam vocem fugit mulier. familia omnis exurgit, lucerna accenditur, latro quæritur, sed minimè inuenitur. Ad lectulos singuli redeunt, & fit silentium, fiunt tenebræ sicut prius: pausant cæteri, sed non illa misera requiescit. Exurgit denuò, & Bernardi lectulum petit: sed denuò ille proclamat: Latrones, latrones. Quæritur iterùm latro, latet iterùm, nec ab eo, qui solus nouerat, publicatur. Vsque tertiò improba mulier sic repulsa, vix tandem, siue metu, siue desperatione victa, cessauit. Cum autem die sequenti iter agerent, arguentes Bernardum socii, curnam toties vna voce latrones somniauerit, perquirebant. Quibus ille: Veraciter, inquit, latro aderat: quia quod mihi preciosius est in hac vita, castitatem videlicet, hospita nitebatur mihi auferre, * incomparabilem vtique thesaurum.

** irreparabilem.*

Inter hæc tamen cogitans & perpendens, quod vulgò dicitur, Non est tutum diù cohabitare serpenti, fugam meditari cœpit. Videbat enim mundum istum & principem eius, exteriùs sibi multa offerentem, multa promittentem, & magnas res, spes maiores, sed fallaces omnes, & vanitates vanitatum: veritatem verò ipsam interiùs iugiter audiebat clamantem, & dicentem: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & inuenietis requiem animabus vestris.

Matth. 11.

Cisterciensis cœnobii origo & rigor.

Perfectiùs verò relinquere deliberans, cœpit inquirere & inuestigare, vbi certiùs & puriùs inueniret requiem animæ suæ sub iugo Christi. Inquirenti autem, prima, quæ animo eius insideret, occurrit Cistercii innouatæ monasticæ religionis noua plantatio; messis multa, sed operariis indigens: cum vix adhuc aliquis conuersionis gratia declinaret illuc, ob nimiam vitæ ipsius & paupertatis austeritatem. Quæ tamen eum animum verè Deum quærentem minimè terrerent, posthabita omni hæsitatione ac timore, illuc vertit intentionem. posse se æstimans omninò ibi delitescere, & abscondi in abscondito faciei Dei ab omni conturbatione hominum: maximeque ad effugium vanitatis, seu de sæculari generositate, seu de acrioris ingenii gratia, seu fortè de alicuius nomine sanctitatis.

Carnales eius amici, nituntur eũ ad huius sæculi amorẽ pertrahere.

Vbi verò de conuersione tractantem fratres eius & qui carnaliter eum diligebant, persenserunt, id omnibus modis agere cœperunt, vt animum eius ad studium possent diuertere literarum, & amore scientiæ sæcularis, sæculo arctius implicarent. Qua nimirum suggestione, sicut fateri solet, propemodùm retardati fuerant gressus eius: sed matris sanctæ memoria, importunè animo iuuenis instabat, ita vt sæpius sibi occurrentem videre videretur, conquerentem & improperantem, quia non ad huiusmodi nugacitatem tam tenerè educauerat, & non in hac spe erudierat eũ. Demùm cùm aliquandò ad fratres pergeret, in obsidione castri, quod Granceium dicitur, cũ Duce Burgundiæ constitutos, cœpit in huiusmodi cogitatione vehementiùs anxiari: inuentaq; in itinere medio ecclesia quadã, diuertit: & ingressus, orauit cum multo imbre lachrymarum, expandens manus in cælum, & effundens sicut aquã cor suum ante conspectum Domini Dei sui. Ibi ergò firmatum est cor eius. Nec verò surda aure percepit vocem dicentis: Qui audit, dicat: Veni: Siquidẽ ab illa hora sicut ignis, qui comburit syluam, & sicut flamã cõburens montes hincindè viciniora quæq; corripiens, postmodũ in vlteriora progreditur:

Apoc. 22.

Psal. 82.

sicut

sicut ignis, quem Dominus miserat in cor serui sui, volens vt arderet, primo quinque fratres eius aggreditur, solo minimo ad conuersionem minus habili, seniori patri ad solatium derelicto. Deinde cognatos, & notos, & socios, & amicos, etiam de quibuscunque poterat esse spes conuersionis. Primùm omnium Galdricus auunculus eius absque dilatione aut hæsitatione, pedibus, vt aiunt, iuit in sententiam nepotis, & consensum conuersionis, vir honestus & potens in sæculo, & in sæcularis militiæ gloria nominatus, dominus castri in territorio Heduensi, quod Tullium dicitur. Continuo etiam Bartholomæus occurrens, iunior cæteris fratribus, & necdum miles, sine difficultate eadem hora salutaribus monitis dedit assensum. Porrò Andreas Bernardo etiam ipse iunior, nouus eo tempore miles, verbum fratris difficilius admittebat, donec subitò exclamauit: Video matrem meam. Visibiliter siquidem ei præsens apparuit, serena facie subridens & congratulans proposito filiorum. Ipse etiam continuò manus dedit, & de tyrone sæculi, factus est miles Christi. Nec solus vidit Andreas tantorum matrem filiorum lætantem, sed confessus est & Bernardus, eandem similiter se vidisse. Guido primogenitus fratrum, coniugio iam alligatus erat, vir magnus, & magnopere in sæculo radiatus. Hic primum paululum hæsitans, sed continuò rem perpendens & recogitans, conuersioni consensit, si tamen coniunx annueret. Verùm id quidem de iuuencula nobili, & paruulas filias nutrienti, penè impossibile videbatur. At Bernardus de misericordia Domini spem concipiens certiorem, incunctanter ei spopondit, aut consensuram fœminam, aut celeriter morituram. Demùm eùm omnimodis illa renueret, & vir eius magnanimus, immò ea iam præuentus virtute fidei, in qua postmodum excellenter emicuit, virile consilium, Domino inspirante, concepit: vt abiiciens quicquid habere videbatur in sæculo, vitam institueret rusticanam, laborare scilicet manibus propriis, vndè suam sustentaret & vxoris vitam, quam inuitam dimittere non licebat. Interim superuenit Bernardus, qui vndique alios atque alios colligebat discurrens. Nec mora: flagellatur prædicta vxor Guidonis infirmitate graui. Et agnoscens, quia graue sibi esset contra stimulum calcitrare, accersito Bernardo, veniam deprecatur, & prior ipsa conuersionis petit assensum. Denique iuxta morem Ecclesiasticum separata à viro, interueniente parili voto castitatis, in cœtum sanctimonialium transit fœminarum, religiosè vsque hodiè seruiens Deo. Secundus natu post Guidonem, Gerardus erat, miles in armis strenuus, & magnæ prudentiæ, & benignitatis eximiæ, & qui ab omnibus diligebatur. Qui cæteris, vt dictum est, primo auditu & prima die acquiescentibus, vt est mos sapientiæ sæcularis, leuitatem reputans, obstinato animo salubre consilium & fratris monita repellebat. Tum Bernardus, fide iam igneus, & fraternæ charitatis zelo mirum exasperatus in modum: Scio, inquit, scio: quia sola vexatio dabit intellectum auditui. Digitumque lateri eius apponens, Veniet, inquit, dies, & citò veniet, cum lancea lateri huic infixa, peruium faciet iter ad cor tuum consilio salutis tuæ, quod aspernaris: & timebis quidem, sed minimè morieris. Sic dictum, sicque factum est. Paucissimis interpositis diebus, circumuallatus ab inimicis, captus & vulneratus, iuxta verbum fratris, lanceam gestans ipsi lateri, eidemque infixam loco, trahebatur, & mortem quasi iam præsentem metuens, clamabat: Monachus sum, monachus sum Cistertiensis, Nihilominus tamen captus & reclusus in custodia est. Vocatus est Bernardus per celerem nuncium, & acquieuit aliquatenus, vt veniret: Sciebam, inquit, & prædixeram, quòd foret ei durum contra stimulum calcitrare: nec tamen ad mortem ei vulnus hoc, sed ad vitam. Et factum est ita. Siquidem de vulnere præter spem citò conualuit: propositum verò seu votum, quod vouerat, non mutauit. Cumque iam liber ab amore sæculi, hostilibus adhuc vinculis teneretur, & hoc solum esset, quod conuersionis eius propositum retardaret, in hoc etiam citò affuit ei misericordia Dei. Venit frater eius, laborans vt erui posset, sed non profecit. Demum cum nec loqui ei permitteretur, accedens ad carcerem, clamauit: Scito frater Gerarde, quia ituri sumus in proximo, & monasterium intraturi. Tu verò, quandoquidem exire non licet, hic monachus esto: sciens, quod vis & non potes, pro facto reputari. Cumque Gerardus magis ac magis anxiaretur, paucis interpositis diebus, audiuit vocem in somnis, dicentem sibi: Hodiè liberaberis. Percontanti modum, dictum est: Pater tuus & alius quidam te liberabunt. Erat autem sacrum Quadragesimæ tempus. Circa vespertinam itaque diei horam cogitans quod audierat, compedes suas tetigit: & ecce ferrum ex parte crepuit in manu eius, vt minus iam teneretur, & aliquatenùs incedere posset. Sed quid ageret? Erat ostium obseratum, & pro foribus pauperum multitudo. Surrexit tamen, & non tam spe euadendi, quàm tædio iacendi, se curiositate tentandi, accedens ad ostium subterraneæ domus, in qua vinctus & clausus erat, mox vt pessulum tetigit, sera tota inter manus eius collapsa est, & ostium domus apertum. Exiens pedetentim, sicut homo compeditus, ad ecclesiam, vbi adhuc vespertina celebrabantur officia, pertendebat. Porrò mendici, qui pro foribus domus adstabant, videntes quod fiebat, diuinitus exterriti, in fugam conuersi sunt, nihil clamantes. Cumque iam appropinquaret ecclesiæ, egrediens quidam de familia domus captiuitatis suæ, germanus illius, à quo custodiebatur, vidensque eum ad ecclesiam properantem: Tardè, inquit, Gerarde venisti. Expauescente illo: Festina, ait: adhuc superest, quod audias. Oculi quippe eius tenebantur, nec prorsus, quid ageretur, agnoscebat. Sed ad altiores gradus ecclesiæ cum data manu Gerardum subleuasset, introeunte illo ecclesiam, tunc demum, quid ageretur, agnouit: & conatus eum retinere, non potuit. Hoc ergò modo Gerardus à captiuitate amoris sæculi huius, captiuitate filiorum sæculi liberatus, votum quod vouit, fideliter persoluit. In quo potissimum notum fecit Dominus, à quanta perfectione sanctæ conuersationis gratiam iste Dei famulus ceperit, qui in eius spiritu, qui fecit quæ ventura sunt, quod erat futurum, videre potuit quasi iam factum. Præsentialiter quippè in latere fratris eius lancea apparebat, quando digitum in loco applicuit vulneris mox futuri, sicut ipse postmodum confessus est nobis. Cum autem cæteri, vt diximus, fratres prima die in eodem essent cum Bernardo spiritu congregati, manè intrantibus eis ecclesiam, Apostolicum illud legebatur capitulum: Fidelis est Deus, quia qui cœpit in vobis opus bonum, ipse perficiet vsque in diem Iesu Christi. Quod deuotus iuuenis haud secus accepit, quàm si de cælo sonuisset. Exultans itaque iam spiritualis pater regeneratorum in Christo fratrum suorum, & manum Domini intelligens secum operantem, cœpit ex hoc palam vbique prædicationi insistere, & quoscunque poterat, aggregare: cœpit nouum induere hominem, & cum quibus de literis sæculi, seu de sæculo ipso agere solebat, de seriis & conuersione tractare: ostendens gaudia mundi fugitiua, vitæ miserias, & celerem mortem, vitam, post mortem temporalem, siue in bonis, siue in malis perpetuam fore. Quid multa? Quotquot ad hoc præordinati erant, operante in eis gratia Dei & verbo virtutis eius, & oratione & instantia serui eius, primò cunctati, & deindè compuncti, alter post alterum credebant & consentiebant. Adiunctus est etiam ei dominus Hugo Matisconensis, nobilitate & probitate morum, possessionibus & diuitiis sæculi ampliatus. Qui hodie meritò religionis suæ & sanctitatis potius, quàm nobilitatis seu diuitiarum gratia, raptus à Pontiniacensi cœnobio, quod ipse ædificauit, Antisiodorensi ecclesiæ præest merito & honore Pontificis. Hic audiens de conuersione socii & amici charissimi, flebat quasi perditum, quem sæculo mortuum audiebat. Vbi autem primo data est vtrique facultas mutui colloquii, post dissimiles lachrymas & gemitus dissimilium dolorum, verba verbis cœperunt conferri, & res rebus comparari. Cumque inter ipsa verba familiaris amicitiæ Hugoni infunderetur spiritus veritatis, aliam iam faciem habere cœperunt verba mutuæ collocutionis. Datis itaque dextris in sodalitium nouæ vitæ, longè dignius veriusque facti sunt cor vnum & anima vna in Christo, quam in sæculo antè fue-

Galdricum auunculum conuertit. Item Bartholomæum fratrem suum. Item Andream. Item Guidonem primogenitum fratrem. Vxor Guidonis Christo se consecrat. Prædicit S. Bernardus Gerardo euentura. Castigatur Gerardus, ad vitæ emendationem. Magno miraculo Gerardus frater eius liberatur è carcere. Gerardus se monachum fore pollicetur. *Phil. 1.* Multos adhortatur ad mundi contemptum & vitam monasticam. Hugo Antisiodorensis Episcopus. Hugo vir nobilis & opulentus conuertitur.

fuerant. Post paucos autem dies nunciatur Bernardo, subuersum Hugonem ab aliis sociis, à proposito resilire. Opportunitate ergò inuenta, quod magnus quidam Episcoporum conuentus illis in partibus haberetur, festinat vt reuocet pereuntem, iterumque parturiat. Obseruantes autem prædicti sodales & subuersores Hugonis, viso eo, prædam ambiunt suam, & omnem ei loquendi adimunt facultatem, omnem aditum intercludunt. At ille cum loqui ei non posset, clamabat pro eo ad Dominum. Quo orante cum lachrymis, subita & vehemens inundatio pluuiæ mox erupit. Consederant autem in campo, eo quod aer serenus esset, & nil tale sperarent. Dispersi ergò omnes ad repentinum imbrem, vicum proximum petunt. At Bernardus Hugonem tenens: Mecum, ait, sustinebis huius pluuiæ guttas. Cumque soli remansissent, non fuerunt soli, sed Dominus fuit cum eis, reddens eis continuò & aeris & animi serenitatem. Ibi renouatum est fœdus, & propositum confirmatum, quod non potuit deinceps violari. Videbat ista peccator, & irascebatur: dentibus suis fremebat & tabescebat: iustus autem confidens in Domino, gloriosè de sæculo triumphabat. Iamque eo publicè & priuatim prædicante, matres filios abscondebant, vxores detinebant maritos, amici amicos auertebant: quia voci eius spiritus sanctus tantæ dabat vocem virtutis, vt vix aliquem aliquis teneret affectus. Crescente siquidem eorum numero, qui in hanc conuersionis vnanimitatem consenserant, sicut de primitiuis Ecclesiæ filiis legitur, Multitudinis eorum erat cor vnum & anima vna in Domino, & habitabant vnanimiter simul, nec quisquam aliorum audebat se coniungere eis. Erat enim Castellioni domus vna propria & communis omnium, vbi conueniebant & cohabitabant & colloquebantur: quam vix ingredi aliquis audebat, qui non esset de cœtu eorum. Sed & si quis intrabat, videns & audiens, quæ ibi gerebantur, sicut de Christianis Corinthiis Apostolus dicit, omnibus quodammodò prophetantibus, conuincebatur ab omnibus, diiudicabatur ab omnibus, & adorans Dominum, & confitens quòd verè Deus esset in eis, aut ipse vnanimitati eorum adhærebat, aut recedens flebat semetipsum, illos autem beatificabat. Hoc enim illis temporibus & in illis partibus erat inauditum, vt alicuius adhuc in sæculo commorantis conuersio præsciretur. Ipsi verò quasi mensibus sex post primum propositum in habitu sæculari stabant, vt perindè plures congregarentur, dum quorundam negocia per id temporis expediebantur. Cum autem iam suspecta inciperet esse multitudo, ne quem de numero eorum subriperet is, qui tentat, placuit Deo super hoc, quod futurum esset, reuelare. Adspiciebat enim quidam in visione noctis, & videbat quasi eos omnes consedisse in domo vna, & per ordinem singulos quasi communicare de cibo quodam miri candoris & saporis. Quem cæteris omnibus optimè suscipientibus, & cum gaudio magno, duos ex omni numero illo notabat à cibi illius salutaris participatione vacuos remansisse. Alter namque eorum nec sumebat: alter quidem sumere videbatur, sed tanquam minus cautè sumeret, spargebatur. vtrunque verò postea probauit euentus. Alter enim, priusquam ventum esset ad rem, conuersus retrorsum, in sæculum rediit: alter cum cæteris cœpit quidem opus bonum, sed non bono fine conclusit. Vidi ego eum in sæculo posteà vagum profugum à facie Domini, sicut Cain, quantum animaduertere potui, hominem humilimum, & miserabilis confusionis, & nimiæ pusillanimitatis. Qui tamen in vltimis Claraualem rediit, infirmitate corporis & inopia cogente, cum homo benè natus, ab omnibus cognatis & amicis proiiceretur: ibique proprietati renuncians, sed non omninò propriæ voluntati, obiit non quidem intùs, vt frater & domesticus: sed foris, misericordiam postulans, sicut pauper & mendicus. Iam verò adueniente die reddendi voti, & complendi desiderii, egressus est de domo paterna Bernardus, pater fratrum suorum, cum fratribus suis, filiis suis spiritualibus, quos verbo vitæ Christo regenerauerat. Cumque exirent de mansione Guidonis primogeniti, quæ Fontanæ dicebatur, Guido videns * Niuardum fratrem suum minimum in platea puerum cum pueris aliis: Eia, inquit, frater Niuarde, ad te solum respicit omnis terra possessionis nostræ. Ad quod puer non pueriliter motus: Vobis ergò, inquit, cælum, & mihi terra? Non ex æquo diuisio hæc facta est. Quo dicto, abeuntibus illis, tunc quidem domi cum patre remansit: sed modico post euoluto tempore, fratres secutus, nec à patre, nec à propinquis seu amicis potuit detineri. Supererat de domo illa Deo dicata pater senior, cum filia, de quibus etiam suo loco dicemus. Eo tempore nouellus & pusillus grex Cisterciensis, sub Abbate degens viro venerabili Stephano, cum iam grauiter ei esse tædio inciperet paucitas sua, & omnis spes posteritatis decideret, in quam sanctæ illius paupertatis hæreditas transfunderetur, venerantibus omnibus in eis vitæ sanctitatem, sed refugientibus austeritatem: repente diuina hac visitatione tam læta, tam insperata, tam subita lætificatus est, vt in die illa responsum hoc à spiritu sancto accepisse sibi domus illa videretur: Lætare sterilis, quæ non pariebas: erumpe & clama, quæ non parturiebas: quia multi filii desertæ magis, quam eius quæ habet virum: de quibus postmodum visura es filios filiorum vsque in multas generationes. Nam anno priore vni ex eisdem Cistertiensibus primis fratribus in extremo iam posito, apparuit innumera hominum multitudo, prope basilicam, ad fontem lauans vestimenta sua: & in ipsa visione dictum est ei, quia fons Ennon vocaretur. Quod cùm indicasset Abbati, intellexit protinus vir magnificus diuinam consolationem: & multum quidem iam tunc de promissione, sed plurimum posteà de exhibitione lætatus, egit gratias Deo per Iesum Christum: qui cum eo & spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

*[Margin notes: Resilit à proposito. — à B. Bernardo admonitus resipiscit. — Psal. 111. — Act. 4. & 5. — 1. Cor. 14. — Visio cuiusdam ex sociis Bernardi. — Gen. 4. — * Viuardum. — Niuardus sequitur ad monasterium fratres suos. — Esa. 54. — Visio fratris Cistertiensis.]*

IV. ANNO ab incarnatione Domini millesimo centesimo tertiodecimo, à constitutione domus Cistertiensis quintodecimo, seruus Dei Bernardus annos natus circiter vigintitres, Cistertium ingressus cum sociis fermè triginta, sub Abbate Stephano suaui iugo Christi collum submisit. Ab illa autem die dedit Dominus benedictionem, & vinea illa Domini Sabaoth dedit fructum suum, extendens palmites suos vsque ad mare, & vltra mare propagines eius. Quia verò ex prædictis sociis eius, vxorati aliqui fuerant, & vxores quoque cum viris idem votum facræ conuersationis inierant: per ipsius solicitudinem ædificatum eis cœnobium sanctimonialium fœminarum, quod Villetum dicitur, in Lingonensi parochia, Domino cooperante, magnificè satis excreuit, vsque hodiè religionis opinione celeberrimum, & personis ac possessionibus dilatatum: sed & propagatum iam per loca alia, & non cessans adhuc ampliorem facere fructum. Hæc quidem fuere viri Dei conuersionis sancta principia. Conuersationis autem eius insignia, quomodo vitam Angelicam gerens in terris vixit, neminem enarrare posse puto, qui non viuat de spiritu, de quo ille vixit. Solius quippe donantis & accipientis est nosse, quantum mox in conuersionis exordio præuenerit eum Dominus in benedictionibus dulcedinis suæ, & quanta repleuerit gratia electionis, quomodo ab vbertate domus suæ inebriauerit eum. Ingressus est autem domum illam pauperem spiritu, & eo adhuc tempore absconditam & penè nullam, intentione ibidem moriendi à cordibus & memoria hominum, & spe delitescendi & latendi, tanquam vas perditum, Domino aliter disponente, & cum sibi in vas electionis præparante: & non solum ad ordinem monasticum confortandum ac dilatandum, sed ad portandum nomen suum coram gentibus & regibus, & vsque ad extremum terræ. Ipse verò de se nil tale æstimans aut cogitans, potius ad custodiam * oris sui & propositi constantiam, hoc semper in corde, frequenter etiam in ore habebat: Bernarde, Bernarde, ad quid venisti? Et sicut de Domino legitur, quia cœpit Iesus facere & docere, à prima die ingressus sui in cellam nouitiorum, ipse cœpit agere in semetipso, quod erat alios docturus. Postmodum enim, cum iam Claræuallis Abbas ordinatus esset, aduenientibus nouitiis & festinantibus ingredi, audire eum soliti sumus prædicantem & dicentem: Si ad ea, quæ intus sunt, festinatis: hic foris dimittite corpora, quæ de sæculo attulistis. Soli spiritus ingre-

*[Margin notes: S. Bernardus cum suis sociis fit monachus Cistertiensis. — A iiij. — Sanctimonialium cœnobium extruitur. — * cordis. — Actor. 1. — Ingressuri monasterium]*

[*debent fo-ris relinqui re sua corpora.*] ingrediantur: caro non prodest quicquam. Quod tamen nouitiis, ad nouitatem verbi perterritis, parcens teneritudini eorum, clementiùs exponendo, dicebat carnalem concupiscentiam foris dimittendam. Ipse autem cum nouitius esset, in nullo sibi parcens, instabat omnimodis mortificare non solum concupiscentias carnis, quæ per sensus corporis fiunt, sed & sensus per quos fiunt. Cùm enim iam interiore sensu illuminati amoris dulciùs ac frequentiùs sentire inciperet desursum spirantem sibi suauitatem, sensui illi interiori timens à sensibus corporis, vix [*Consuetudo altera est natura.*] tantum eis permittebat, quantum sufficeret ad exterioris cum hominibus conuersationis societatem. Quod cùm continui vsus instantia in consuetudinem mitteret, consuetudo ei ipsa quodammodò vertebatur in naturam: to- [*Adhuc nouitius, mirè est totus Deo intentus.*] tusque absorptus in spiritum, sæpè tota in Deum directa intentione spiritali, tota occupata memoria, videns non videbat, audiens non audiebat: nil sapiebat gustanti: vix aliquid sensu aliquo corporis sentiebat. Iam quippe annum integrum exegerat in cella nouitiorum, cùm exiens inde, ignoraret, vtrum adhuc desuper celata esset domus ipsa. Multo tempore frequentauerat intrans domum ecclesiæ, cum in eius capite vnam tantum esse fenestram ar- [*Celata, pro Testudinata*] bitraretur. Curiositatis enim sensu mortificato, nil huiusmodi aduertebat: vel si fortè aliquandò eum contingebat videre, memoria, vt dictum est, alibi occupata, non sentiebat. Sine memoria quippe sensus sentientis nullus est. Natura quoque in eo non dissentiebat à gratia. Naturaliter enim iam ab initio hoc erat homo iste, quod legi- [*Sap. 8.*] tur: Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam: & cum magis essem bonus, veni ad corpus coinquina- [*Naturæ eius bonitas.*] tum. Ad contemplanda quippe spiritualia quæq; seu diuina, cum gratia spirituali, naturali quadam virtute pollebat ingenii. sortitusque in hoc etiam erat animam bonam, sensualitatem non curiosè lasciuam, nec superbè rebellem: sed congaudentem spiritualibus studiis, & in eis, quæ ad Deum sunt, sponte subditam spiritui & seruientem. Corpus etiam nullius vnquam contaminatum consensu flagitii, etsi neglectum minus curaretur, quam oportebat, [*Mitius seruot spiritus.*] ad seruiendum spiritui in seruitio Dei aptissimum instrumentum. Sed cum caro in eo ex dono præuenientis gratiæ, & adiutorio subsequentis naturæ, & vsu bono spiritualis disciplinæ, vix iam aliquid concupisceret aduersus spiritum, hoc est, quod spiritum læderet: spiritus supra vires, supra virtutem carnis ac sanguinis, tanta aduersus carnem concupiscebat, vt infirmum animal cadens sub onere, vsque in hanc diem non adiiciat vt resurgat. Quid enim dicam de somno, qui in cæteris hominibus solet esse refectio laborum, & sensuum aut mentium recreatio? extunc [*Vigiliæ supra vires humanas.*] vsque hodie vigilat vltra possibilitatem humanam. Aliquandò dormit, sed somno tenuissimo, & qui nulli hominum, præter ipsum, qualemcunque refectionem conferre posset. Nullum enim tempus magis se perdere conqueri solet, quam quo dormit: idoneam satis reputans comparationem mortis & somni: vt sic dormientes videantur mortui apud homines, quomodò apud Deum mortui dormientes. Vndè etiam si quem forte religiosum in dormiendo seu durius stertentem audierit, seu minus compositè viderit iacentem, patienter vix ferre potest, sed carnaliter eum seu sæculariter dormire causatur. In ipso namque tenuem victum tenuis somnus comitatur. In neutro enim vllam indulget corpori suo satietatem, nisi quòd in vtroque sumpsisse aliquid, satei est. Quantum enim ad vigilias, vigiliarum ei modus est, non totam noctem ducere insomnem. Porrò ad comedendum vsque hodie vix aliquando voluptate trahitur appetitus. sed solo timore defectus. Etenim comesturus, priusquàm come- [*Cibũ haud aliter atque tormentum accipit.*] dat, sola cibi memoria saturest. Sic accedit ad sumendum cibum, quasi ad tormentum. A primo siquidem conuersionis suæ anno, seu egressionis de cella nouitiorum, natura eius cum teneræ nimis semper & delicatæ complexionis fuisset, ieiuniis multis & vigiliis, frigore & labore, durioribus & continuis exercitiis attrita, corrupto stomacho, crudum continuò per os solet reiicere, quod ingeritur. Quod si quid naturali decoctione digestum transfunditur ad inferiora, ibi nihilominus partibus illis corporis non minoribus infirmitatum incommodis obsessis, non nisi cum graui tormento egreditur. Si quid autem residuum est, ipsum est alimentum corporis eius qualecunque, non tam ad vitam sustentandam, quam ad differendam mortem. Semper autem post cibum quasi pensare solitus est, quantum comederit. Si aliquando ad modicum mensuram solitam excessisse se deprehenderit, impunè [*Spiritu robustus, corpore infirmus.*] abire non patitur. Sed & vsus parsimoniæ sic ei in naturam versus est, vt etsi aliquando corporalis sibi cuiuslibet refectionis plus aliquid solito velit indulgere, non possit. Sic autem ab initio fuit inter nouitios nouitius, monachus inter monachos, spiritu validus, corpore infirmus, nil indulgentiæ circa corporis quietem seu refectionem, nil remissionis de communi labore vel opere sibi fieri aliquandò acquiescens. Cæteros namque, sanctos esse arbitrabatur & perfectos: se verò, sicut nouitium & incipientem, nequaquam emeritorum perfectorumque indulgentiis & remissionibus indigere, sed feruore nouitio, & ordinis districtione, & rigore disciplinæ. Propter quod communis vitæ seu conuersationis feruentissimus æmulator, cùm opus manuum aliquod fratres actitarent, quod seu minor vsus ei, seu imperitia denegabat: fodiendo, seu ligna cædendo, & propriis humeris deportando, vel quibuslibet laboribus æque laboriosis illud redimebat. Vbi verò vires deficiebant, ad viliora quæque opera confugiens, laborem humilitate compensabat, & mirum in modum is, qui tantam in contemplatione rerum spiritualium ac diuinarum acceperat gratiam, circa talia non solum occupari patiebatur, sed & plurimum delectabatur. Sed mortificata, vt dictum est, sensualitate, cuius seu curiositate, seu infirmitate, in huiusmodi laborum cor- [*Eximia eius perfectio.*] poralium distractionibus, perfectorum etiam quorumque mentes sæpè necesse est, etsi non intentione, certè memoria & cogitatione, ab interiore vnitate spiritus aliquam pati dissolutionem: ipse priuilegio maioris gratiæ, in virtute spiritus simul & totus quodammodo exterius laborabat, & totus interius Deo vacabat: in altero pascens conscientiam, in altero deuotionem. Laboris ergò tempore, & semper intus orabat seu meditabatur, absque intermissione exterioris laboris: & exteriùs laborabat, absque iactura interioris suauitatis. Nam vsque hodie quicquid in scripturis valet, quicquid in eis spiritualiter sentit, maxime in syluis & in agris meditando & oran- [*Quercus & fagos habet magistros.*] do se confitetur accepisse, & in hoc nullos aliquando se magistros habuisse, nisi quercus & fagos, ioco illo suo gratioso inter amicos dicere solet. Quantum verò in scripturis valeat, palam omnibus est, qui vel loquentem eum audire, vel aliqua, quæ scripsit, legere potuerunt. Messis tempore fratribus ad secandum cum feruore & gaudio san- [*Monachorum est aliquando vacare corporalibus operibus.*] cti spiritus occupatis, cum ipse quasi impotens & nescius laboris ipsius, sedere sibi & requiescere iuberetur: admodum contristatus, ad orationem confugit, cum magnis lachrymis postulans à Deo donari sibi gratiam metendi. Nec fefellit simplicitas fidei, desiderium religiosi. Continuò namque, quod petiit, impetrauit. Et ex illo die in labore præ cæteris peritum se esse cum quadam iucunditate gratulatur, tantò in hoc opere deuotior, quanto se in [*Diuinitus præstatur ei peritia metendi*] hoc ipso facultatem ex solo Dei dono reminiscitur accepisse. Feriatus autem ab huiusmodi labore vel opere, iugiter aut orabat, aut legebat, aut meditabatur. Ad orandum si se solitudo offerret, vtebatur: sin autem, vbicunque seu apud se, seu in turba esset, solitudinem cordis ipse sibi efficiens, vbique solus erat. Canonicas autem scripturas simpliciter ac seriatim libentiùs ac sæpiùs legebat, nec vllis magis, quam ipsarum verbis eas intelligere se dicebat: & quicquid in eis diuinæ sibi elucebat veritatis aut virtutis, in primæ sibi originis suæ fonte magis, quam in decurren- [*Legit reuerenter scripta Patrũ.*] tibus expositionum riuis sapere testabatur. Sanctos tamen & orthodoxos earum expositores humiliter legens, nequaquam sensibus eorum suos sensus æquabat, sed subiiciebat formandos: & vestigiis eorum fideliter adhærens, sæpe de fonte, vnde illi hauserant, & ipse bibebat. Inde est, quod plenus spiritu, quo omnis sacra scriptura diuini- [*2. Tim. 3.*] tus est inspirata, tam confidenter & vtiliter ea vsque hodie, sicut Apostolus dicit, vtitur ad docendum, ad arguendum,

dum, ad corripiendum, ad erudiendum: & dum prædicat verbum Dei, quicquid de ea affert in medium, sic patens & placens efficit, & circa id, vndè agitur, efficax ad monendum, vt mirentur omnes, tam sæculari, quàm spirituali prædita doctrina, in verbis gratiæ quæ procedunt de ore eius.

Magna dexteritate docet verbum Dei.

V. Cvm autem placuit ei, qui eum segregauit à sæculo, & vocauit, vt ampliore gratia reuelaret in eo gloriam suam, & multos filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum: misit in cor abbatis Stephani, ad ædificandum domum Clarauallis mittere fratres eius, & cum eis alios viros religiosos. Quibus abeuntibus, ipsum etiam dominum Bernardum præfecit Abbatem, mirantibus sanè illis, tanquam maturis & strenuis, tam in religione, quam in sæculo viris: & timentibus ei, tum pro teneriotis ætate iuuentutis, tum pro corporis infirmitate, & minore vsu exterioris occupationis. Erat autem Clarauallis locus in territorio Lingonensi, non longè à fluuio Alba, antiqua spelunca latronum: & antiquitus dicebatur vallis absynthialis, seu propter abundantis ibi absynthii copiam, seu propter amaritudinem doloris, incidentium ibi in manus latronum. Ibi ergò in loco horroris & vastæ solitudinis consederunt viri illi virtutis facturi de spelunca latronum, templum Dei & domum orationis. Vbi simpliciter aliquanto tempore Deo seruierunt in paupertate spiritus, in fame & siti, in frigore & nuditate, in vigiliis & angustiis multis. Pulmentaria sæpius ex foliis fagi conficiebant. Panis instar prophetici illius, ex hordeo & milio & vicia: ita vt aliquando religiosus vir quidam appositum sibi in hospitio, plorans vbertim, clam absportauerit, quasi pro miraculo omnibus ostendendum, quòd inde viuerent homines, & tales homines. At virum Dei minus ista mouebant. Summa ei solicitudo de salute multorum, quæ à prima die conuersionis suæ vsque ad hoc tempus, tam singulariter sacrum illud pectus noscitur possidere, vt erga omnes animas maternum videatur gerere affectum. Erat ergò vehemens in præcordiis eius, sancti desiderii & sanctæ humilitatis conflictus. Modò enim seipsum deiiciens, fatebatur indignum per quem fructus aliquis prouentret: modo oblitus sui, æstuabat flagrantissimo ardore, vt nullam nisi ex multorum salute consolationem posse admittere videretur. Sane fiduciam charitas pariebat: sed eandem castigabat humilitas. Contigit autem inter hæc, vt aliquando temperius solito surgeret ad vigilias. Quibus peractis, cum vsque ad matutinas laudes superesset interuallum, egressus foras, & loca vicina circumiens, orabat Deum, vt acceptum haberet obsequium suum & fratrum suorum: & in eo, quod diximus, spiritualis fructus desiderio constitutus, subitò stans in ipsa oratione, modice interclusis oculis, vidit vndique ex vicinis montibus tam infinitam diuersi habitus & diuersæ conditionis hominum multitudinem in inferiorem vallem descendere, vt vallis ipsa capere non posset. Quod quid significauerit, iam manifestum est. Hac ergò vir Domini visione magnificè consolatur. Exhortatus est etiam fratres suos, commonens eos, de misericordia Dei nunquam desperare.

Fit Abbas Clarauallis.

Clarauallis quid loci fuerit.

Summam penuriam patitur cum suis in Clarauallé.

Conflictus in eo charitatis & humilitatis.

Visio eius.

VI. Cvm verò ante instantem hyemem Gerardus frater eius, cellerarius domus, apud eum durius quereretur, ad necessaria domus & fratrum, multa deesse, nec habere se, vnde ea coemeret, & vrgente necessitate, iam nullam reciperet verborum consolationem: res autem in promptu non esset, quæ daretur: Vir Dei, quantum ad præsentes interim angustias sufficere posset, inquisiuit. Ille verò vndecim libras respondit. Tunc dimittens eum, ad orationem confugit. Post paululum verò rediens Gerardus, mulierem quandam de Castellione, foris esse, & velle ei loqui nunciauit. Ad quam cum egrederetur, procidens ad pedes eius eadem mulier, duodecim librarum benedictionem ei obtulit, orationum suffragia implorans viro suo periculose ægrotanti. Quam breuiter allocutus, dimisit à se: Vade, inquiens, sanum inuenies virum tuum. Illa verò abiens in domum suam, sicut audierat, sic inuenit. Abbas verò consolans pusillanimitatem cellerarii sui, ad sustinendum Dominum de cætero reddidit fortiorem. Nec tamen semel ei hoc contigisse, certum est: sed sæpe, cum huiusmodi necessitas instaret, repente vnde non sperabatur, auxilium ei à Domino affuisse. Propter quod viri prudentes, intelligentes manum Domini esse cum eo, teneritudinem mentis eius, à deliciis paradisi nuper egressæ, rerum exteriorum solicitudine grauare cauebant, eas ipsi intra semetipsos, vt poterant, digerentes, & tantummodò de interioribus conscientiis suis, & causa animarum suarum eum consulentes. In quo tamen pene hoc eis contigit, quod filiis Israel legimus olim de Moyse contigisse, cum diu conuersatus cum Domino in monte Sina, & de caligine nubis regrederetur & descenderet ad populum, & ex colloquio Domini facies eius cornuta appareret & terribilis, adeò vt fugeret populus ab eo. Egressus enim vir ille sanctus à facie Domini, qua in solitudine Cistertii, & sublimioris altitudine contemplationis in silentio aliquandiù fruitus erat, quasi de cælo afferens inter homines miraculum quoddam conquisitæ sibi apud Deum plusquam humanæ puritatis, homines quos regere, & inter quos conuersari veniebat, pene omnes à se absterruit. Siquando namque de spiritalibus & ædificatione animarum sermonem ad eos habebat, loquebatur hominibus lingua Angelorum, & vix intelligebatur. Maximè autem in his, quæ ad mores hominum pertinebant, ex abundantia cordis sui tam sublimia eis proponebat, tam perfecta exigebat ab eis, vt durus videretur sermo: in tantum non capiebant, quæ dicebantur. Rursum cum singulatim audiret eos confitentes sibi, & semetipsos accusantes super diuersis illusionibus cogitationum communium humanarum, quas nullus in carne viuens homo penitus vitare potest: hoc potissimum fuit, in quo luci illi ad tenebras illas conuentio esse non potuit, scilicet quòd homines inueniebat, quos in hac parte Angelos æstimabat. Angelicam enim magna ex parte degustans puritatem, & ex conscientia iam olim acceptæ gratiæ à Deo singularis simplicitatis, præiudicans vniuersæ conditioni humanæ fragilitatis, in tentationes seu inquinationes cogitationum harum nullum religiosum virum posse incidere, vel si incideret, verè religiosum esse non æstimabat. Sed viri verè religiosi & pie prudentes, & in prædicatione sermonum eius venerabantur etiam quæ non capiebant, & in confessionibus suis, licet ad nouum stuperent auditum, eò quòd seminarium quoddam desperationis præferre videretur infirmis; tamen iuxta sententiam sancti Iob, nefas putabant contradicere sermonibus sancti: non excusantes, sed accusantes infirmitatem suam in conspectu hominis Dei, in quo nemo viuens iustificari potest in conspectu Dei. Vnde factum est, vt fieret magistra magistri pia humilitas discipulorum. Cum enim ad nutum arguentis humiliarentur, qui arguebantur: cœpit etiam spirituali magistro aduersus fratres humiles & subiectos zelus suus esse suspectus, in tantùm, vt ipse iam potius accusaret ignorantiam suam, & defleret necessitatem, quòd silere non liceret, cum nesciret loqui: quod non tam alta ad homines, quam indigna hominibus loquendo, læderet conscientias auditorum: quod tam scrupulose perfectionem à fratribus simplicibus exigebat, in quo se nondum inueniret ipse perfectum. Cogitabat namque, eos multo meliora & viciniora saluti suæ in silentio suo meditari, quàm ab ipso audirent: deuotius & efficacius salutem suam operari, quam ex eius exemplo acciperent: ex prædicatione verò eius scandalizari potius, quam aliquid concipere ædificationis. Cumque super hoc vehementius conturbaretur & contristaretur, & diuersæ cogitationes ascenderent in cor eius, post multos cogitationum fluctus & cruciatus cordis, decreuit ab exterioribus omnibus ad interiora sua recolligere se, ibique in solitudine cordis & secreto silentii continere, & præstolari Dominum, donec quocunque modo misericordiæ suæ super hoc ei suam reuelaret voluntatem. Nec distulit misericordia Dei auxilium in tempore opportuno. Paucis siquidem diebus euolutis

Sanat ægrotum absentem.

Sæpe diuinitus præstantur ei necessaria.

Exod. 34.

Tanta facundia claruit, vt lingua crederetur loqui Angelica.

Eius summa vitæ perfectio, principio fratribus onerosa fuit.

Iob 6.

Psal. 142.

Humilitas fratrum fecit, vt temperet zelum suum.

Thren. 3.

vidit

Visio eius. vidit in vi... ...is n... rum, claritate quadam diuina adstantem sibi, & magna authoritate præcipientem fiducialiter loqui, quicqu... ...ggereretur in apertione oris sui: quoniam non ipse esset, qui loqueretur, sed spiritus sanctus, qui loqueretur in eo. Et extunc manifestiùs in eo & per eum loquens spiritus sanctus, & sermonem potentiorem ei, & sensum in scripturis abundantiorem suggerens, in apertione oris sui apud auditores quoque gratiam ei addidit & authoritatem, & intellectum super egenum & pauperem, & peccatorem pœnitentem, & veniam postulantem. Cumque iam aliquatenus didicisset inter homines conuersari, & humana agere ac tolerare, iamque inter fratres suos quasi vnus ex eis & cum eis inciperet frui fructibus conuersionis suæ, pater quoque, qui solus domi

Pater eius fit monachus. remansit, veniens ad filios suos, appositus est ad eos. Qui cum aliquod tempus ibi fecisset, obiit in senectute bona. Soror quoque eorum, in sæculo nupta, & sæculo dedita, cum in diuitiis & deliciis sæculi periclitaretur, tandem aliquando inspirauit ei Deus, vt fratres suos visitaret. Cumque venisset quasi visura fratrem suum venerabilem, & adesset cum comitatu superbo & apparatu, ille detestans & execrans eam, tanquam rete diaboli ad capiendas animas, nullatenus acquiescere voluit exire ad videndum eam. Quod audiens illa, confusa & compuncta vehementer cum nullus ei fratrum suorum occurrere dignaretur, cum à fratre suo Andrea, quem ad portam inuenerat monasterii, publicè ob vestium apparatum, stercus inuolutum argueretur, tota in lachrymis resoluta: etsi peccatrix sum, inquit, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcircò consilium & colloquium bonorum requiro. Etsi despicit frater meus carnem meam, ne despiciat seruus Dei animam meam. Veniat, & præcipiat: & quicquid præceperit, facere parata sum. Hanc ergò promissionem tenens, exiit ad eam cum fratribus suis frater eius. Et quia eam à viro separare non poterat, primo verbo omnem ei mundi gloriam in cultu vestium, & in omnibus sæculi pompis & curiositatibus interdixit, & formam vitæ matris suæ, in qua multo

En vt se gerit erga sororem, cum pompa ipsi inuisentem.

Sororis eius admiranda conuersio & cõuersatio. tempore vixit cum viro, ei indixit, & sic eam à se dimisit. Illa verò obedientissimè parens præcepto, rediit ad propria, mutata repentè secundum omnipotentiam dexteræ excelsi. Stupebant omnes adolescentulam nobilem, delicatam; subita mutatione in habitu & victu, in medio sæculi vitam ducere eremiticam, & instare vigiliis, ieiuniis & orationibus, atque ab omni sæculo prorsus se facere alienam. Biennio postea sic vixit cum viro suo: illo sanè, secundo maximè anno, dante Deo honorem, nec temerare vlterius præsumente templum spiritus sancti: qui etiam tandem virtute eius victus perseuerantiæ, liberam à se dimittens iuxta ritum Ecclesiæ, facultatem ei concessit ser-

Fit Monacha soror eius. uiendi Deo, cui se probauit. Illa verò optata libertate potita, monasterium Villeium, cuius supra meminimus, adiens, cum sanctimonialibus inibi Deo seruientibus, reliquum vitæ suæ Deo vouit: vbi tantam ei gratiam Dominus contulit sanctitatis, vt non minus animo, quam carne, illorum probaretur virorum Dei esse germana.

CVM autem missus nouiter Clarauallem Bernardus, ordinandus esset in ministerium, ad quod assumptus e- VII.

Vuilhelmus insignis episcopus Catalaunensis rat, & sedes Lingonensis vacaret; ad quam ordinatio ipsa respiciebat: quærentibus fratribus, quò eum deducerent ordinandum, citò se obtulit bona fama venerabilis Catalaunensium Episcopi, opinatissimi illius magistri Vuilhelmi de Capellis, illucque eum transmittendum esse diffinitum est. Sicque factum est. Abiit autem Catalaunum, assumpto secum Elbodone, monacho quodam Cisterciensi. Intrauit ergò prædicti Episcopi domum iuuenis exesi corporis & moribundi, habitu quoque despicabilis, subsequente monacho seniore, & magnitudine & robore corporis eleganti, aliis ridentibus, aliis irridentibus, aliis tem, sicut erat interpretando venerantibus. Cum autem quæreretur, quis eorum esset Abbas, Episcopus primus oculos in eum apertos habens, agnouit seruum Dei, & suscepit eum sicut seruum Dei. Cum enim primo in priuato colloquio omni melius locutione prudentiam iuuenis magis magisque proderet verecundia loquendi, intellexit vir sapiens diuinam visitationem in aduentu hospitis sui.

Humanitas eius & hospitalitas quanta fuerit. Nec defuit hospitalitatis pia instantia, donec vsque ad familiarem fiduciam & libertatem loquendi producto colloquio ad alterutrum, iam melius eum commendaret conscientia sua, quàm verba vlla. Quid multa? Ex illa die & ex illa hora facti sunt cor vnum & anima vna in Domino, intantum, vt sæpè alter alterum hospitem deinceps haberet, & propria esset domus Episcopi, Claraualllis: Clarauallensium verò efficeretur non sola domus Episcopi, sed & per ipsum tota ciuitas Catalaunensis: quinetiam & Rhemensis prouincia, & Gallia tota per eum in deuotionem excitata est & reuerentiam viri Dei, ita vt huius temporis præsensisse in eo gratiam videatur homo tantæ authoritatis, sic affectus erga ignotum monachum, & monachum tantæ humilitatis. Modico verò pòst tempore transacto, cum eousque infirmitas Abbatis ingrauesceret, vt iam non nisi mors eius, aut omni morte grauior vita speraretur, ab Episcopo visitatus est. Cumque viso eo Episcopus se non solum vitæ eius, sed & sanitatis spem habere diceret, si consilio eius acquiescens, secundum infirmitatis suæ modum aliquam corpori suo curam pateretur impendi: ille

Vide insignem episcopi humilitatem & charitatem. verò à rigore vel vin consuetudinis suæ minus facilè flecti posset, profectus Episcopus ad Capitulum Cistertiense, ibi coram paucis Abbatibus, qui conuenerant, pontificali humilitate & sacerdotali charitate toto corpore in terram prostratus, petiit & obtinuit, vt toto anno vno in obedientiam sibi traderetur. Quid enim tantæ humilitati in tanta posset authoritate negari? Reuersus itaque Clarauallem, extra claustrum & terminos monasterii domunculam vnam ei fieri præcepit, ordinans & mandans in cibo vel potu, siue aliquo huiusmodi, circa eum nullam ei ibi teneri ordinis districtionem, nullam de tota curâ domus ad eum referri solicitudinem: sed sibi eum ibi viuere secundùm modum ab eo præstitutum. Eodem tempore & ego Clarauallem, ipsumque frequentare cœpi. Quem cum ibi cum quodam Abbate altero visitarem, inueni eum in suo illo tugurio, quale leprosis in compitis publicis fieri solet. Inueni autem ex præcepto, vt dictum est, Episcopi & Abbatum, feriatum ab omni solicitudine domus, tam interiori quàm exteriori, vacantem & Deo & sibi, & quasi in

Affectus scriptoris vitæ eius erga sanctam religionem. deliciis paradisi exultantem. Ingressusque regium illud cubiculum, cum considerarem habitationem & habitatorem, tanta mihi (Deum testor) domus ipsa incutiebat reuerentiam sui, acsi ingrederer ad altare Dei; tantaque sum affectus suauitate circa hominem illum, tantoque desiderio in paupertate illa & simplicitate cohabitandi ei, vt si optio illa die mihi data fuisset, nil tam optassem, quam ibi cum eo semper manere ad seruiendum ei. Cumque & ipse vicissim nos cum gaudio suscepisset, & quæreremus quid ageret, quomodò ibi viueret, modo illo suo gratioso arridens nobis: Optimè, ait. Ego, cui hactenus homines rationales obediebant, iusto Dei iudicio, irrationabili

Discant huius exemplo superbi monachi sub esse simplicioribus prælatis. cuidam bestiæ datus sum ad obediendum. Dicebat enim de quodam homine rusticano & vano, nil prorsus sciente, ipsumque ab infirmitate, qua laborat, curaturum se iactante: cui ad obediendum ab Episcopo & Abbatibus & fratribus suis traditus erat. Ibique cum eo manducantes, cum arbitraremur hominem tam infirmum, tantæque prouidentiæ commissum, sicut oportebat, procurandum, & videremus ei, agente medico suo illo, offerri cibos, quos sanus quis vix præ angustia famis attingeret: videbamus & rabescebamus, vix regulari silentio nos cohibente, quin in illum, quasi in sacrilegum & homicidam, ira & contumeliis insurgeremus. Ipse

Summa eius patientia & mortificatio. autem, in quem hæc fiebant, indifferenter cuncta sumens, æquè omnia approbabat: sicut qui sensu ipso corrupto & penè emortuo, saporem nil discernebat. Nam & sagimen crudum, per errorem sibi oblatum, pro butyro multis diebus noscitur comedisse: oleum bibisse, tanquam aquam: & multa talia contingebant ei. Solam quippe aquam sibi sapere dicebat, eo quod cum eam sumeret, fauces & guttur ei refrigerabat. Sic ergo tunc eum inueni, & sic habitabat in illa solitudine sua vir ille Dei. Sed non erat solus, cum quo erat Deus, & custodia & consolatio sanctorum Ange-

Angelorum. Quod etiam manifestis indiciis monstratum est. Nocte enim quadam solito attentius orando, effuderat super se animam suam: cum tenuiter soporatus, voces audiuit tanquam transeuntis multitudinis copiosæ. Euigilans autem, & voces easdem plenius audiens, cellam quoque, in qua iacebat, egreditur, & persequitur abeuntes. Haud procul aberat locus densis adhuc spinarum vepriumque frutetis abundans: sed nunc longe mutatus ab illo. Super hunc aliquandiu stabant velut alternantes chori, hincinde dispositi, & vir sanctus audiebat & delectabatur. Cuius tamen mysterium visionis non prius agnouit, quam translatis post aliquot annos ædificiis monasterij, eodem in loco positum oratorium cerneret, vbi voces illas audisset. Mansi autem ego indignus paucis diebus cum eo, & quocunque oculos vertebam, mirans videbar quasi cælos mihi videre nouos & terram nouam, & antiquorum Ægyptiorum monachorum, patrum nostrorum, antiquas semitas, & in eis nostri temporis hominum recentia vestigia. Erat enim tunc temporis videre Claræuallis aurea sæcula, cum viri virtutis, olim diuites in sæculo & honorati, tunc in paupertate Christi gloriantes Ecclesiam Dei plantarent in sanguine suo, in labore & ærumnis, in fame & siti, in frigore & nuditate, in persecutionibus & contumeliis & angustiis multis, præparantes Claræualli eam, quam habet hodie sufficientiam & pacem. Neque enim se tam sibi, quam Christo & fratribus, ibidem Deo seruituris, viuere æstimantes, pro nihilo habebant, quicquid sibi deesset: sum relinquerent post se, quod illis sufficeret, & ad subsidium necessitatis, & ad aliquam conscientiã voluntariæ pro Christo paupertatis: primaq; facie ab introeuntibus Claraualle, per descensum mõtis Deus in domibus eius cognosceretur, cum in simplicitate & humilitate ædificiorum, humilitatem & simplicitatẽ habitantium pauperum Christi vallis muta loqueretur. Denique in valle illa plena hominibus, in qua nemini licebat esse ociosum, omnibus laborantibus, & singulis circa iniuncta occupatis, media die mediæ noctis silentium à superuenientibus inueniebatur, præter laborum sonitus, vel si fratres in laude Dei occuparentur. Porro silentij ipsius ordo & fama tantam etiam apud sæculares homines superuenientes sui faciebat reuerentiam, vt & ipsi non dicam praua vel ociosa, sed & aliquid etiam, quod ad rem attineret, ibi loqui vererentur. Loci vero illius solitudo inter opaca syluarum, & vicinorum hincinde montium angustias, in quo serui Dei latebant, speluncam illam sancti Benedicti patris nostri quodammodo repræsentabat, in qua aliquando à pastoribus inuentus est: vt cuius imitabantur vitam, habitationis eius ac solitudinis formam aliquam habere viderentur. Omnes quippe etiam in multitudine, solitarij ibi erant. Vallem nanque illam plenam hominibus, vt dictum est, ratione ordinis charitas ordinata singulis solitariam faciebat: quia sicut homo inordinatus, etiam cum solus est, ipse sibi turba est: sic ibi vnitate spiritûs & regularis lege silentij in multitudine hominum ordinata, solitudinem cordis sui singulis ordo ipse defendebat. Domibus & habitaculis simplicibus, victus inhabitantium persimilis erat. Panis non tam furfureus, quam terreus videbatur, duris fratrum laboribus vix de terra deserti illius sterili productus: cætera quoque cibaria vix erant aliquid saporis habentia, præterquam fames seu amor Dei faciebat. Sed & ipsum nouitij feruoris simplicitas sibi tollebat, cum quasi venenum arbitrantes, quicquid comedentem vtcunque delectabat, recusarent dona Dei propter gratiam, quam in eis sentiebant. Cum enim circa omne genus carnalis tolerantiæ cum adiutorio gratiæ Dei, studium spiritualis patris in eis hoc effecisset, vt plurima, quæ homini in carne constituto impossibilia prius videbantur, iam non solum constanter peragerent & sine murmuratione, sed etiam cum ingenti delectatione: ipsa delectatio aliam in eis pepererat murmurationem, & eo periculosiorem, quo eam æstimabant quasi remotiorem à carne, spiritui propinquiorem, persuasum quippe habentes, & quasi cum testimonio conscientiæ suæ memoriæ fideliter commendatum, inimicam esse animæ omnem delectationem carnis: quicquid carnem cum qualibet delectatione nutrire videretur, fugiendum arbitrabantur. Quasi enim per aliam viam reduci se putabant in regionem suam, cum præ dulcedine amoris interioris, amara æquè ac dulcia delectabiliter edendo, delectabilius viuere in eremo sibi viderentur, quam prius vixissent in sæculo. Cumque in hoc suspectam aliquatenus haberent spiritualis patris quotidianam correptionem, quasi carni eorum plus quam spiritui deferentem, aliquando ad iudicium Episcopi, qui tunc forte aderat, res delata est. Super quo vir ille potens in verbo, sermonem ad eos aggressus, ad eum finem perduxit, vt omnem hominem, qui quæcunque dona Dei recusaret propter gratiam Dei, inimicum esse gratiæ Dei, & spiritui sancto resistere pronunciaret. Adducta siquidem historia de Elisæo propheta, & filiis prophetarum, cum eo in desertis locis vitam eremiticam ducentibus, quomodo aliquando cum ad horam refectionis ventum esset, amaritudo quædam mortis in olla decoctionis eorum inuenta, per virtutem Dei & ministerium prophetæ per infusionem farinulæ dulcorata est: Olla, inquit, olla illa prophetica, olla vestra est, nil in se, nisi amaritudinem habens: farinula vero, amaritudinem in dulcedinem conuertens, gratia Dei operans est in vobis. Sumite ergo securi & cum gratiarum actione id, quod cum naturaliter minus aptum fuerit vsibus humanis, ad hoc per gratiam Dei vestris est vsibus aptatum, vt vtamini & comedatis. In quo si inobedientes & increduli permanetis, resistitis Spiritui sancto & gratiæ eius ingrati estis.

Visio eius.
Præclara initia Clarauallensis monasterij.
Magnum silentium fratrum.
Victus perteuuis & horridus fratrum.
Ecce quid facit amor Dei: sed tamen iudicetur bis fuit fratrũ zelus.
4. Reg. 4.
4. Reg. 4.

IIX. Hæc ergo fuit in tempore illo sub Abbate Bernardo & magisterio eius in clarissima & charissima valle illa spiritualium schola studiorum: hic feruor regularis disciplinæ, omnia eo faciente & ordinante, & tabernaculum Deo in terris ædificante secundum exemplar, quod ei in monte ostensum est, cum in solitudine Cistertiensi cum Deo in nube habitaret. Et vtinam post rudimenta primæ eius conuersationis cum hominibus, postquam didicit aliquatenus & consueuit homo cum hominibus esse, & intelligere super egenum & pauperem, compatiendo infirmitatibus hominum: vtinam se circa semetipsum talem exhibuisset, qualem circa cæteros, tam benignum, tam discretum, tam solicitum. Sed continuo, cum ab anni illius obedientiæ vinculo solutus, & sui iuris effectus est, velut arcus distentus, ad pristinum rigorem, & sicut torrens detentus & dimissus, ad prioris cursus consuetudinem reuersus est: quasi repetens à semetipso pœnas diutinæ illius quietis, & damna laboris intermissi. Videres hominem imbecillem & adhuc languidum, conari & aggredi quæcunque vellet, minus considerare quid posset, & solicitum pro omnibus, circa se negligentem, omnino in omnibus alijs obedientissimum, sed de seipso vix aliquando seu charitati, seu potestati obedientem. Semper enim priora sua nulla reputans, maiora moliebatur, & ad non parcendum corpori, ad studiis spiritalibus robur addendum: corpus suum, variis infirmitatibus per se attenuatum, ieiuniis insuper & vigiliis sine intermissione atterendo. Orabat stans die noctuque, donec deficeret, donec genua eius infirmata à ieiunio, & pedes eius à labore inflati, corpus sustinere non possent. Multo tempore & quamdiu occultum esse potuit, cilicio ad carnem vsus est: vbi vero sciri aduertit, continuo illud abijciens, ad communia se conuertit. Cibus eius, cum pane lac, vel aqua decoctionis leguminum, vel pultes erant, quales infantibus fieri solent. Cætera vel infirmitas eius non recipiebat, vel parsimoniæ studio ipse recusabat. Vino si quando vtebatur, raro & minus modico, cum magis aquam & infirmitati suæ, & appetitui competere testaretur. Si autem affectus & confectus, à communi fratrum labore, seu diurno, seu nocturno, vix se aliquando patiebatur esse excusatum, seu ab occupationibus & laboribus ministerij sui. Videbant eum & conuersationem eius homines medici, & mirabantur, tantamque vim eum in seipso causabantur inferre naturæ, acsi agnus ad aratrum alligatus, arare cogeretur. Nam cum crebra illa ex corruptione stomachi per os eius indigestæ cruditatis eruptio alijs inciperet esse molestior, maxime autem in choro psallentium, non tamen ilico collectas fratrum deseruit: sed iuxta locum stationis suæ procurato ac defosso in terra receptaculo doloris illius, sic aliquandiu, prout potuit, necessitatem illam transegit. At vbi nec hoc permisit intolerantia rei, tunc demum collectas deserere, & seorsum habitare

Magna vitæ seueritas in B. Bernardo.
Eius preces perpetuæ.
Cibus eius.
Multam naturæ suæ vim infert.
Propter stomachi cru-

...litatem nimiam, cogitur abesse a fratrum conuentu.

habitare compulsus est, nisi quantum collocutionis siue consolationis gratia, siue disciplinæ claustralis necessitate, conu...rui eum fratrum aliquando intercsse oportebat. Et hæc fuit tristis illa necessitas, qua primo sancta illa fraternitas, sanctæ illius paternitatis iugi consortio carere coacta est. In quo dolemus quidem & plangimus infirmitatis eius tristem effectum, sed sancti desiderij & spiritualis feruoris affectum veneramur: quanquam nec infirmitatis eius effectus vsquequaque plangendus sit & dolendus. Quid enim, si voluit sapientia Dei per infirma potius illius hominis tot tantaque confundere fortia mundi huius? Quid vero aliquando pro qualibet infirmitate eius remansit infectum, quod per eum secundum datam gratiam fieri oporteret? Quis enim nostra ætate, quantumuis robusti corporis & accuratæ valetudinis, tanta aliquando fecit, quanta iste moribundus & languidus, ad honorem Dei & sanctæ Ecclesiæ vtilitatem? Quantum postea numerum hominum verbo & exemplo traxit de sæculo, non solum ad conuersionem, sed & ad perfectionem? Quantas per totum Christianum orbem constituit domos seu ciuitates refugij; vt quicunque peccauerint ad mortem, & æternæ mortis rei iudicati fuerint, reminiscantur & conuertantur ad Dominum, & confugiant ad eas, & saluentur in eis? Quæ schismata Ecclesiæ non sedauit? quas non confudit hæreses? & quam pacem inter dissidentes ecclesias & populos non restituit? Et hæc quidem communia sunt. Cæterum quæ bona innumeris hominibus singulatim præstitit, pro causa, pro persona, pro tempore, pro loco, quis enumeret? Porro si nimietas in eo reprehenditur sancti feruoris, habet certe apud pias mentes excessus iste reuerentiam suam: quia quicunque spiritu Dei aguntur, multum verentur reprehendere in seruo Dei nimiam istam nimietatem. Habet & facilem apud homines excusationem, cum vix audeat eum quisquam condemnare, quem Deus iustificat, tam multa, tam sublimia cum eo & per eum operando. Felix, cui soli reputatur ad culpam, quod cæteri sibi præsumere solent ad gloriam. Fuerat autem bono iuueni suspecta iuuentus sua, (beatus quippe, qui semper est pauidus) vnde fuerat ei studium, tantam virtutum plenitudinem, quam habebat ex gratia, aliqua etiam laboris sui conscientia cumulare. Sed & vita eius, quæ omnibus proponebatur imitanda, frugalis continentiæ exemplo carere non debuit. In quo seruus Dei etsi nimietate excessit, piis certe mentibus non de nimietate, sed de feruore exemplum reliquit. Quid autem in hoc eum nitimur excusare, in quo ipse, qui veretur omnia opera sua, non confunditur vsque hodie se accusare, sacrilegum arguens semetipsum, quod seruituti Dei & fratrum abstulerit corpus suum, dum indiscreto feruore imbecille illud reddiderit ac penè inutile? Sed conualuit de infirmitate, & infirmus, fortior & potens factus est. Virtus nanque Dei, vehementius in infirmitate eius refulgens, extunc vsque hodie digniorem quandam apud homines ei effecit reuerentiam, & in reuerentia authoritatem, & in authoritate obedientiam. Iam enim tunc ad opus & virtutem prædicationis diuinitus aptabatur, ad quod, sicut supra dictum est, ex vtero matris suæ, cum testimonio diuinæ reuelationis, olim fuerat præsignatus. Nec tunc tantummodo, sed & omni tempore conuersionis, & subiectionis, & prælationis suæ, ipso ordinante, quo & agente, congruo ordine ad hoc instruebatur, ignorans quid de se fieret: cum non solum monastico, sed & omni Ecclesiastico ordini in hoc præparabatur. Et primum quidem circa resuscitandum in monastico ordine antiquæ religionis feruorem, primitias iuuentutis suæ dedicauit, exemplo & verbo conuentui fratrum intra septa monasterij ad hoc omni studio vacans. Postmodum autem, cum ad alium vitæ & conuersationis ordinem infirmitate corporis cogeretur, & sicut dictum est, necessitas infirmitatis & ordo necessitatis, à communi eum conuersatione conuentus plus solito sequestraret, hæc prima cœpit esse occasio, vt quasi hominibus de sæculo expositus, quorum iam ad eum multitudo magna confluebat, ipse etiam præsentiam suam liberius eis ac liberalius accommodans, verbum prædicaret. Cumque & longius aliquandò à monasterio pro causis Ecclesiæ communibus obedientia traheretur, & quocunque veniret, vndecunque locuturus, de Deo silere non posset, & agere quæ Dei sunt, non cessaret: sic in breui innotuit apud homines, vt Ecclesia Dei tam vtili membro in corpore suo reperto vti, ad quodcunque oportebat, non dissimularet. Sed & licet à primo flore ineuntis ætatis fructibus spiritus semper abundauerit, ab hoc tamen tempore copiosius ei addita est, sicut Apostolus dicit, manifestatio spiritus ad vtilitatem: sermo scilicet fœcundior sapientiæ & scientiæ cum gratia prophetiæ, & operationes virtutum, & diuersarum opitulationes sanitatum. Quorum quædam, quæ certa narratione didici, qua fide à fidelibus mihi viris assignata sunt, eadem & ipse legentibus resigno.

Multi eius labores pro Ecclesia & fructus ingentes.

Non debet in sanctis viris reprehendi temerè feruor nimius.

Prouer. 28.

Iob 9.

Heb. 11.

Ad prædicationem diuinitus ordinatur vt pater cap. 1. huius vitæ. Est reformator ordinis.

Multi ad eũ sæculares confluunt.

1. Cor. 12.

PRIMVM ergo signum hoc fuit, quod in manu serui sui mundo celebre Christus effecit. Cum aliquantos iam in Claraualle explêsset annos, contigit Iosbertum quendam nobilem virum de castello proximo, cui Firmitas nomen est, ægrotare. Cumque ingrauescente subito ægritudine obmutesceret, & iam mori incipiens, sine viatico hinc abiret: cœperunt omnes eo magis dolore affligi, tam ipsius ægri filius alter Iosbertus, quam propinqui cæteri & amici, omnisque familia, quod sine confessione peccatorum & communionis sacræ perceptione moreretur, vir honestus secundum sæculum & magnifice honoratus. Erat autem cognatus viri Dei secundum carnem. Cumque ad eum cucurrisset nuncius, rediens à monasterio trium Fontium, quod in parochia Catalaunensi primum omnium ipse fundauit, diuertit ad ecclesiam quandam, & pro eodem infirmo obtulit hostiam salutarem. Eadem autem hora in se rediens homo, locutus est, & peccata sua cum lachrymis fatebatur. Sed vt diligenter probatum est, vbi sanctus vir sacrificium consummauit, ille quoque obmutuit, vt prius. Cum autem desideratus Christi seruus adesset cum Gerardo fratre suo & auunculo Galdrico, ab amicis ipsius obnixius rogabatur, vt pro eo oraret. Compassus autem tanto dolori, & confortatus in Domino, & bonitate & potentia virtutis eius, sancto sibi spiritu reuelante, cur hoc sibi accidisset, cum omni fiducia eis respondit: Scitis quanta mala fecerit homo iste, & quanta abstulerit. Reddat ablata, & consuetudines prauas super pauperes vsurpatas, abneget tam ipse, quam filius & familia sua, & Christiano more morietur. Obstupuêre omnes ad tantæ fiduciæ promissionem, eo quod ignota adhuc hominibus gratia erat diuinitus collata viro Dei. Maxime vero turbati & territi sunt qui venerant cum eo, frater & auunculus. Quid plura? Factum est quod præcepit, & continuo secutum est etiam quod promisit. Solutum est vinculum linguæ eius, confessus est cum gemitu & lachrymis peccata sua, cum magna deuotione deosculans manus eius: & accepto viatico communionis sacræ, rursus peractis omnibus, quæ facere eum oportebat, sequenti nocte in spe misericordiæ Dei expirauit. Reuertebatur etiam aliquando à pratis, & obuiam habuit mulierem, paruulum filium in brachiis deportantem, quem de longe attulerat ad eum, ab vtero matris habentem manum aridam, & brachium tortum. Motus autem lachrymis matris & precibus, iussit puerum deponi: factaque oratione, continuo signans puerum, & brachium, & manum eius, dixit mulieri, vt vocaret filium suum. Vocauit illa infantem, & occurrit, & vtroque brachio amplexatus matrem suam, sanus factus est ex ea hora. Erant autem huius beati fratres & filiæ spirituales mirantes super his, quæ audiebant & videbant de eo. Nec tamen more carnalium, in gloriam eleuabantur humanam: sed iuuenili eius ætati & nouæ adhuc conuersationi, spirituali sollicitudine metuebant. In quo nimirum zelo Galdricus auunculus eius & Guido primogenitus fratrum, cæteros anteibant, vt ipsos geminos tanquam stimulos carnis suæ, ne gratiarum magnitudo eum extolleret, accepisse diuinitus videretur. Neque enim parcebant, verbis durioribus exagitantes teneram verecundiam eius, calumniantes etiam bene gesta, signa omnia annihilantes, & hominem mansuetissimum nihilque contradicentem, frequenter vsque ad lachrymas improperiis & opprobriis affligentes. Narrare solet venerabilis Episcopus Lingonensis Godefridus,

sancti

Miracula eius.

Mutus restituitur, dum pro eo sacrificium offert vir sanctus.

Pueri cuiusdam sanat manum aridam.

Increpatur à suis auunculo & fratre; ne sese extollat & superbiat.

sancti viri & propinquus sanguine, & in conuersione socius, & extunc per omnia indiuiduus comes, primo miraculo, quod per manus eius fieri vidit, prædictum germanum eius affuisse Guidonem. Erat enim eis transitus per castrum Nantonis in territorio Senonum & iuuenis quidam, cuius pedem fistula occupauerat, prædicti patris tactum & benedictionem cum multa supplicatione petebat. Signatus autem, statim conualuit. & post paucissimos dies regressi per eundem locum, sanum atque incolumem inuenerunt: Cæterum sæpe dictus beati viri frater, ne ipso quidem poterat compesci miraculo, quo minus increparet eum, & præsumptionis argueret, quod acquieuerit tangere hominem: tanta siquidem charitate pro eo solicitus fuit.

Circa idem tempus accidit, vt auunculus eius Galdricus, qui & ipse zelo simili eius mansuetudinem, sicut prædiximus, duris increpationibus obruebat, grauissimis febribus laboraret. Demum ingrauescente morbo, ipsa doloris magnitudine superatus, Abbatem humili supplicatione compellit, vt sui misereatur, & opem sibi ferat, quam cæteris consueuit. At ille, cuius spiritus super mel dulcis, primum leniter breuiterque commemorans crebras super huiusmodi obiurgationes ipsius, & imponens ei, ne forte hæc diceret tentans eum: persistenti tamen manum imponit, & febrem abscedere iubet. Nec mora: ad imperium eius reliquit eum febris, expertum in semetipso, quod in cæteris arguebat. Et is quidem Galdricus, cum in Claraualle aliquot iam peragerat annos feruens spiritu, & totius boni æmulator, ex luce migrauit. Qui ante fere vnam horam mortis, turbatus ad momentum, & toto corpore terribiliter motus infremuit: sed ad pristinam statim serenitatem reuersus, deinceps vultu placidissimo exspirauit. Noluit autem Dominus solicitum Abbatis animum huius rei cognitione fraudari. Siquidem post aliquot dies idem Galdricus apparens ei in visu noctis, cum omnia erga se prospera esse sciscitanti responderet, & in magna se gratularetur felicitate locatum, demum interrogatus est, quid sibi voluerit tam acerba illa in morte, tamque repentina commotio. Dicebat autem, quod duo spiritus nequam velut in puteum horrendæ profunditatis eum præcipitare parassent: vnde territus, ita contremuit: sed beato Petro accelerante ereptus, nihil sensit deinceps læsionis. Longum est cuncta enarrare, quæ super his, qui de hac vita discesserant, & eorum felicitate, seu etiam necessitate, diuina ei gratia reuelare ab ipsis initiis consueuit. Vnum tamen dicam, quod ob fratrum commonitionem aliquoties etiam ipse commemorare solebat. Frater quidam bonæ intentionis, sed durioris erga cæteros fratres conuersationis, & minus compatiens, quam deberet, in monasterio defunctus est. Post paucos autem dies viro Dei apparuit vultu lugubri & habitu miserabili, significans non ad votum cuncta sibi succedere. Interrogatus quid sibi esset, quatuor lacertis sese traditum querebatur. Ad quod verbum continuo impulsus est, & quasi præcipitanter expulsus à facie viri Dei. Qui grauius ingemiscens, post tergum eius clamauit: Præcipio tibi in nomine Domini, vt qualiter tecum agatur, post paucos dies mihi iterum innotescas. Et conuersus ad orationem pro eo, & oblationem hostiæ salutaris, aliquos fratres etiam, quorum ampliorem nouerat sanctitatem, eidem similiter subuenire monebat. Nec vero destitit, donec post aliquot dies, sicut præceperat, per aliam reuelationem cognita eius liberatione, meruit consolari. Vir reuerentissimus Hunbertus, Igniacensis postea cœnobij ædificator, & primus pater, in Claraualle tam acriter morbo epilepsiæ laborabat, vt septies corruens vna die, demum etiam cerebro turbato, vix multorum manibus fratrum colligatus, in lectulo teneretur. Adueniens autem venerabilis Abbas, & sic inueniens virum, quem pro sua sanctitate speciali venerabatur affectu repletus est zelo, & ait: Quid facimus? Eamus, oremus. Vt autem ingressus oratorium genua flexit, prædictus vir inter manus tenentium obdormiuit. Qui sequenti die Dominica de manu eius sacramenta suscipiens, perfectam adeptus est sospitatem, vt nihil tale vnquam deinceps pateretur. Circa hoc tempus in regno Galliæ & finitimis regionibus fames inualuit: seruorum suorum horrea, Domini benedictio cumulauit. Siquidem vsque ad annum illum nunquam eis laboris sui annona suffecerat: sed tunc post messem collectam, diligenter omnibus supputatis, vix vsque ad Pascha sibi sufficere æstimabant. Cum autem emere vellent, sumptus non inuenerunt, quod longe carius solito venderetur. Itaque à tempore Quadragesimali pauperum ad eos maxima multitudo confluxit: Quibus erogantes fideliter, quod habebant, Domino benedicente, ex modica illa annona vsque ad messem, ipsi pariter, & qui superueniebant, pauperes sustentabantur. Virum pauperem, non longe à monasterio habitantem, vxor adultera maleficiis cruciabat. Sicut enim in ira & furore fuerat comminata, ita egerat per malignas incantationes, vt miser homo consumptis carnibus nec posset mori, nec viuere permitteretur. Sæpius denique & vocis vsum, & sensum omnem corporis amittebat, iterumque redibat, non ad vitam, sed ad mortem prolixiorem crudeliter reuocatus. Adducitur tandem homo ad virum Dei in monasterio demorantem, & ei tragœdia miserabilis explicatur. Qui vehementer indignans, antiqui hostis malitiam tantum sibi in Christianum vsurpasse, vocans duos è fratribus ante sanctum altare hominem deportari, ibique superposito capiti eius vasculo Eucharistiam continente, in ipsius sacramenti virtute à læsione Christiani iubet dæmonem prohiberi: Factum est, vt præcepit, & miserum hominem post tantos cruciatus fides perfecta perfectæ reddidit sanitati.

Liberat auunculum à febre.

Galdrici auunculi S. Bernardi obitus.

Nota pœnã fratris defuncti, erga alios, dum viueret, seuerioris.

Precibus liberat fratrẽ à pœna sui purgatorij.

Epilepticus sanatur.

Frumẽtum fratrũ diuinitus augetur.

Eucharistia asseruata, pellit dæmonem.

Erat Robertus, eius sancti viri monachus, & secundum carnem propinquus: qui in adolescentia sua quorundam persuasione deceptus, Cluniacum sese contulerat. Venerabilis autem Pater, postquam aliquandiu dissimulauit, eundem fratrem statuit per epistolam reuocare. Quo dictante, venerabilis Gulielmus, Rieuallis postea monasterij primus Abbas, in membrana scribens, eandem excipiebat epistolam. Erant enim ambo pariter sub dio sedentes, ad dictandum quippe secretius, septa monasterij egressi fuerant. Subito autem inopinatus imber erupit, & is, qui scribebat, sicut ipso referente didicimus, chartam reponere voluit. Ad quem pater sanctus: Opus, inquit, Dei est: scribere ne timeas. Scripsit ergo epistolam in medio imbre sine imbre. Cumque vndique plueret, chartam expositam virtus charitatis operuit: & quæ dictabat epistolam, schedulam quoque pariter conseruabat. Et hæc quidem epistola, ob tam grande miraculum, in codice epistolarum eius à fratribus non immerito prima est ordinata. Agebatur solennitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacra communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens ad manum eius cum cæteris, nimium præsumptuosus, accessit. Intuitus autem eum, quia causa latens erat, repellere hominem nolebat: sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora traijcere: & diu multumque conatus, cum nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis Sexta, patrem sanctum traxit ad partem: cuius pedibus aduolutus, cum multis lachrymis ei, quod patiebatur, aperuit, & aperto ore, ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpatus autem eum confitentem absoluit, & extunc sine difficultate recepit Dominica sacramenta. In minimis etiam rebus magna per eum nouimus contigisse. Venerat aliquando * Fusniacum, quæ est Abbatia vna de primis, quam ipse ædificauit, in Laudunensi territorio sita. Cumque ibidem oratorij dedicatio pararetur, ita illud occupauerat muscarum incredibilis multitudo, vt earum sonitus imprebusque discursus grauem nimis introeuntibus molestiam generaret. Nullo ergo succurrente remedio, dixit sanctus: Excommunico eas: & mane omnes mortuas inuenerunt. Cumque pauimentum omne operuissent, palis eiicientes eas, ita demum basilicam mundauerunt. Hoc autem tam notum & tam celebre fuit, vt inter vicinos quoque, quorum ad dedicationem magna multitudo conuenit, muscarum Fuscinacensium maledictio in parabolam

Scribitur Epistola ei in imbre sine imbre.

Eucharistiã temere percipiens, glutire eam nõ potest.

*Fuscinacũ

Muscas excõmunicat, & omnes moriuntur.

fort. vlulabat.

vertere tur. In eo quoque monasterio, cui Charus locus est nomen, puerum quendam, qui incessabiliter flebat & * vigilabat, vir sanctus osculo sanauit. Cum enim per multos dies sine intermissione plorans, nullam reciperet consolationem, quod genus morbi medici non ignorant, miserabiliter deficiens tabescebat. Quem seorsum alloquens Pater sanctus, monebat vt suorum confessionem faceret delictorum. Facta autem confessione, subito vultum serenans, petiit à beato Patre osculum sibi dari. Acceptoque ex ore sancti osculo, in omni pace protinus quieuit, & lachrymarum fonte siccato, lætus & incolumis regressus est in patriam suam. Exeunte aliquando Abbate post fratres reliquos ad laborem, filium claudum ei quidam pater obtulit, supplicans, vt ei manum imponere dignaretur. Intumuerant enim mirum in modum genua eius. Excusabat autem se vir Dei, dicens se non esse illius meriti, à quo talia beneficia deberent postulari. Claudis reddere gressum, Apostolicæ esse, non suæ, virtutis. Victus tandem patris instantia, signauit puerũ ac dimisit. Qui ex ea hora conualuit, & infra paucos dies, omni tumore deposito, ab eodem iterũ patre multa gratiarum actione reductus, incolumis oblatus est viro Dei. Diuertit aliquando nobilium cohors militum Clarauallem, vt sanctum viderent Abbatem. Prope autem erat sacrum Quadragesimæ tempus: Et illi omnes fere iuuenes, dediti militiæ sæculari, circumibant quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgo torneas vocant. Cœpit itaque ab eis petere paucos illos, qui ante Quadragesimam supererant dies, ne armis interim vterentur. Quibus obstinato animo eius acquiescere monitis renuentibus: Confido, ait, in Domino, quoniam ipse mihi dabit inducias, quas negaris. Et accersito fratre, iubet eis ceruisiam propinari, benedicens eam, & dicens, vt potionem biberent animarum. Biberunt ergo pariter, quidam tamen inuiti præ amore sæculi, metuentes eum, quem postea experti sunt, diuinæ virtutis effectum. Vt enim egressi sunt fores monasterij, mutuis sese cœperunt inflammare sermonibus, quia cor eorum erat ardens in eis. Inspirante ergo Deo, & currente velociter verbo eius, eadem hora reuersi, & conuersi à vitiis suis spirituali militiæ dextras dederunt. Quorum quidam adhuc militant Deo: quidam vero regnant cum eo, vinculis carnis absoluti. Quid autem mirum, quod deuotis hunc hominem colit obsequiis maior ætas, in cuius deuotione diuina virtus ipsam quoque infantiam excitat, expertem adhuc rationis & deuotionis ignaram? Norunt multi illustrem iuuenem Vualtherum de monte mirabili, cuius patruus frater Vualtherus inter eos, quos prædiximus, milites sacram in Claraualle militiam est professus. Hunc ergo Vualtherum minorem, cum adhuc infantulus esset, & necdum ab ortu suo mensem tertium expleuisset, mater sua benedicendum obtulit viro Dei, gratulabunda & exultans, quod in domo sua mereretur habere iam sanctum virum. Cumque vir Dei, sicut semper in omni loco facere consueuerat, de salute & ædificatione animarum ad circumpositos loqueretur: prædicta mater infantis, tenens eum in gremio, sedebat secus pedes eius. Accidit autem, vt inter loquendum manum aliquando protenderet, & apprehendere eam conaretur infantulus. Aduertitur autem conatus paruuli, cum sæpius id fecisset, & mirantibus vniuersis, datur ei facultas, vt manum posset apprehendere, quam optauit. Tum vero mirum in modum cum reuerentia alteram manum suam supponens, altera tenens eam detulit ad os suum, & osculatus est eam. Neque id semel tantum, sed toties faciebat, quoties beatam manum tenere permissus est.

Osculo sanat miserabilẽ puerũ. *Curat claudũ puerum.* *Aliquot nobiles repente conuersi, fiunt eius monachi.* *Sancta consuetudo et*.* *Infantulus admodum reuerenter osculatur manũ eius.*

INFIRMABATVR aliquando homo Dei, & velut riuulus quidam phlegmatis incessanter ab eius ore fluebat, vnde exhausto corpore vsquequaque deficiens, paulominus ad extrema deuenit. Conuenerunt itaque filij & amici eius, velut ad exequias tanti patris, & ego ipse inter cæteros adfui, quod me quoque eius dignatio in amicorum numero reputaret. Cumque extremum spiritum iam trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Adfuit autem & satan ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi vero ille omnia fuit prosecutus, & viro Dei esset pro sua parte dicendum, nihil territus aut turbatus, ait: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cælorum. Cæterum duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi vendicans, non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Rursus autem velut in litore quodam positus, videbatur sibi nauem, quæ se transueheret, expectare. Cumque applicuisset nauis ad litus, festinabat ingredi: & illa cedens, impingebat in aquam. Vsque tertio ita faciens, tandem relicto eo, nauis ibat, & non reuertebatur. Intellexit autem protinus, necdum tempus suæ nauigationis adesse: adhuc tamen crescebat dolor, eò vtique magis molestus, quò minus eum spes imminentis exitus solabatur. Contigit autem aduesperascente iam die, vt cæteris fratribus iuxta consuetudinem accedentibus ad lectionem collationum, solus Abbas cum duobus fratribus sibi assistentibus remaneret in diuersorio, in quo iacebat. Cumque vehementius affligeretur, vt supra vires dolor accresceret, aduocans alterum è duobus, iubet citius oratum ire. Excusantem denique, & dicentem, Non sum ego talis orator: obedientiæ authoritate compellit. Itum est & oratum ad altaria, quæ in eadem basilica erant tria: primum in honore beatæ Dei genitricis, duo circumposita in honore beati Laurẽtij martyris, & beati Benedicti Abbatis. Eadem hora adfuit viro Dei prædicta beata virgo, duobus istis stipata ministris, beato scilicet Laurentio, & beato Benedicto. Aderant autem in ea suauitate & serenitate, quæ eos decebant: & tam manifeste, vt ex ipso introitu cellulæ, personas discerneret singulorum. Imponentesque ei manus, & loca doloris attactu piissimo lenientes, omnem protinus ægritudinem depulerunt. Siccatus est enim ilico phlegmatis riuus, & dolor omnis abscessit. Cum autem & ego ægrotarem aliquando in domo nostra, & me iam nimium fatigasset & attriuisset in longum nimium se protendens ægritudo, audiens hoc, misit ad me fratrem suum, virum bonæ memoriæ Gerardum, mandans me venire ad Clarauallem, spondens me ibi cito aut curandum, aut moriturum. Ego vero quasi diuinitus accepta vel oblata facultate, seu apud eum moriendi, seu aliquandiu cum eo viuendi: quorum quid tunc maluerim, ignoro: profectus sum statim illuc, quanuis cum labore nimio & dolore. Vbi factum est mihi, quod promissum fuerat: & fateor, sicut volui. Reddita mihi quippe sanitas est à magna & periculosa infirmitate: sed sensim & paulatim vires corporis redierunt. Deus enim bone, quid mihi boni contulit infirmitas illa, feriæ illæ, vacatio illa? Nam cooperabatur necessitati meæ toto illo tempore infirmitatis meæ apud eum infirmitas eius, qua & ipse tunc temporis detinebatur. Infirmi ergo ambo, tota die de spirituali physica animæ conferebamus, de medicamentis virtutum, contra languores vitiorum. Itaque tunc mihi disseruit de Cantico Canticorum, quantum tempus infirmitatis meæ permisit, moraliter tantum, intermissis altioribus mysteriis scripturæ illius: quia sic volebam, & sic petieram ab eo. Singulisque diebus, quæcunque super hoc audiebam, ne mihi effugerent, scripto alligabam, inquantum mihi Deus donabat, & memoria me iuuabat. In quo cum benigne & sine inuidia exponeret mihi & communicaret sententias intelligentiæ, & sensus experientiæ suæ, & multa docere niteretur inexpertum, quæ non nisi experiendo discuntur: etsi intelligere non poteram adhuc, quæ apponebantur mihi, plus tamen solito intelligere me faciebat, quicquid ad ea intelligenda deesset mihi. Sed de his hucusque dixisse sufficiat. Cum autem instante Dominica, quæ Septuagesima nominatur, vespera ipsa sabbathi, Dominicam ipsam præcedentis, iam tantum conualuissem vt valuissem de lecto surgere per me, & intrare possem & exire, cœpi disponere de reditu nostro ad fratres. Quod ipse auditum omnino prohibuit, & vsque ad Dominicam Quinquagesimæ omnem mihi spem reditus & conatum interdixit. Acquieui facile, cum quod præcipiebatur, voluntas non abnueret, & infirmitas requirere videretur. Cum autem vltra Dominicam illam Septuagesimæ à carnibus, quibus XII.

Infirmatur vsque ad mortem S. Bernardus *In spiritu raptus, accusantem ipsum diabolum mire pudefacit* *Apparet ei beata Virgo cũ SS. Laurentio & Benedicto, & sanat eũ.* *Author huius historiæ curatur ab eo.* *Idem ab eo instruitur in rebus diuinis.*

quibus vsque ad diem illam ipso præcipiente, & necessitate infirmitatis cogente, vescebar, vellem abstinere, & hoc ipsum prohibuit. Super quo cum nec prohibenti acquiescerem, nec rogantem audirem, nec obedirem præcipienti, sic vespere illo sabbati ab inuicem discessimus: ille tacitus ad completorium, ego ad lectum. Et ecce infirmitatis meæ rabies rediuiua, quasi resumptis viribus omnibus cum tanta me vehementia & ferocitate inuadens corripuit, tantaque me malignitate tota nocte illa deuastando cruciauit supra vires, supra virtutem, vt de vita desperans, vix saltem vsque ad diem, vt vel semel adhuc loquerer viro Dei, crederem me victurum. Cumque in dolore illo totam noctem duxissem, summo mane accersitus ille aduenit: non tamen afferens, quem solebat, vultum compatientis, sed quasi arguentis. Subridens tamen: Quid, inquit, hodie comederis? Ego vero, qui, hoc ipso tacente, hesternam inobedientiam certissime interpretabar causam esse nocturnæ illius afflictionis meæ: Quicquid, inquam, præcipietis: Quiescite ergo, ait, non moriemini modo: & abiit. Et quid dicam? Confestim & omnis dolor abiit: nisi quod fatigatus nocturno dolore illo meo, tota ipsa die vix de lecto surgere valui. Quis enim, aut qualis fuit ille dolor? non recolo similem me aliquando fuisse perpessum. In crastino autem sanus factus sum, & vires recepi, & paucis interpositis diebus, cum benedictione & gratia bona boni hospitis mei, ad propria reuersus sum.

Abbas Vuilhelmus, dū sancti viri nō obtemperat volūtati in morbum recidit.

XIII. CVMQVE dilectus Deo & hominibus Bernardus, in illa valle sua, & vicinis ciuitatibus & regionibus, quas aliquoties eum inuisere domesticæ curæ ratio cogebat, tantis floreret virtutibus & miraculis, cœpit etiam seu communibus ecclesiæ necessitatibus, seu charitate fratrum, seu obedientia maiorum, ad remotas pertrahi regiones, paces desperatas inter dissidentes Ecclesias & principes sæculi reformare, causas humano sensui & consilio interminabiles, auxilio Dei pacifice terminare, & virtute potius fidei, quam spiritu huius mundi de multis huiusmodi impossibilibus possibilia faciendo, quasi montes transferendo, in oculis omnium mirabilis & venerabilis magis ac magis apparere. Maxime vero intantum in eo enitescere cœpit virtus prædicationis, vt dura etiam corda auditorum sæpe ad conuersionem emolliret, & vix aliquando vacuus domum rediret. Postmodum vero feliciter proficiente, & viu sermonis, & exēplo conuersationis, rete verbi Dei in manu piscatoris Dei, tam copiosas piscium rationabilium multitudines cœpit concludere, vt de singulis eius capturis nauicula domus illius impleri posse videretur. Vnde factum est, vt in breui maiori miraculo, præ omnibus, quæ in hac vita gessit, miraculis, per vnum hominem languidum & seminecem, tantummodo loqui valentem, obscura vsque ad illud tempus illa vallis, & re & nomine Clarauallis efficeretur, diuinæ cuiusdam claritatis lumen, quasi de summo quodam apice virtutum, diffundens in deuexa terrarum. & extunc apud vallem illam, quæ prius dicebatur Vallis Absynthialis & amara, cœperunt montes stillare dulcedinem. Quæ vacua fuit & sterilis ab omni bono, cœpit abundare frumento, & de rore cæli & benedictione Dei, intantum pinguescere omnia deserta eius, & multiplicata gente magnificare lætitiam, vt impletum in ea videatur, quod olim per prophetam dictum est ad ciuitatem Hierusalem: Adhuc, inquit, dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Angustus est locus: fac locum, vt habitemus. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis, & non parturiens: & istos quis enutriuit? Iam enim de locis angustioribus vallis illius, domus claustralis habitationis, non sine diuinis quibusdam reuelationibus, translatæ in locum planiorem & spatiosum magnificatæ & amplificatæ sunt, & adhuc multitudini inhabitantium angustus est. Iam domus Ordinis illius, filiæ domus ipsius, citra & vltra Alpes & maria, deserta plurima impleuerunt, & adhuc sunt, & quotidie constituunt, quibus locus quærendus est. Et petuntur vndique fratres, & mittuntur, cum beatos se æstimant reges gentium, & præsules ecclesiarum, ciuitates & regiones quæcunque de domo illa & disciplina viri Dei contubernium aliquod se gaudent adipisci. Quid dico? Vltra homines vsque ad barbaras nationes, in quibus naturalis feritas naturam quodammodo exuit humanam, religio hæc profecta est, vbi per eam bestiæ syluæ, homines fiunt: & cum hominibus assuetæ conuersari, discunt cantare Domino canticum nouum. Quapropter piscator Dei, præcipiente Domino, non cessat laxare retia in capturam, & alijs abeuntibus, alijs succedentibus in locum eorum, nunquam minuitur sanctæ illius congregationis plenitudo. Hoc vsque nunc egerunt, & quotidie agunt miræ eius capturæ, Catalaunensis, Rhemensis, Parisiensis, Moguntinensis, Leodiensis, & aliarum nonnullarum ciuitatum: Flandriæ quoque, Germaniæ, Italiæ, Aquitaniæ, & aliarum regionum, quascunque quacunque necessitate contigit aliquando, seu adhuc vsque hodie contingit virum Dei visitare. Cooperante siquidem gratia spiritus sancti, quocunque vadit, plenius redit, & sua eum plenitudo vbique comitatur. Nec dimittit suos, quos à se transmittit, sed vbicunque sunt, & ipse semper paterna solicitudine cum eis est. Et sicut ad locum, vnde exeunt, flumina reuertuntur: sic ad ipsum quotidie seu læta, seu tristia filiorum suorum. Sæpe etiam sine omni relatione carnis & sanguinis, paternæ eius solicitudini diuinitus innotescit, quid circa aliquos eorum longe à se distantes agatur: si quid eis prouidendum, si quid in eis emendandum sit: tentationes & excessus eorum, infirmitates & obitus, & quarumlibet sæcularium tribulationum incursus. Nam & pro absentium fratrum certis necessitatibus, præsentibus circa se fratribus sæpe orationem indicit: nonnunquam etiam morientes in alijs locis, ad ipsum per visionem accessisse noscuntur, benedictionem eius & licentiam postulantes: nimirum agente hoc obedientia missorum, & charitate mittentis. Veneram aliquando ad eum, & dum loquerer ei, vidi & audiui, quod silere non debeo: Aderat monachus quidam Fusniacensis, continuo ad suos rediturus. Cumque responso accepto super his, pro quibus venerat, iam ab eo egrederetur, in spiritu & virtute Eliæ reuocans eum propheta Dei, & nomine fratris cuiusdam de domo illa præmisso, de occultis quibusdam, me audiente, mandauit ei, vt corrigenda corrigeret: sin autem, iudicium Dei super se in proximo expectaret. Stupefactus ille, quis ei hæc dixerit, requisiuit. Quisquis, inquit, dixerit mihi: tu vade, & dic, quæ ego dico tibi, ne, si dissimulaueris, te quoque inuoluat par pœna peccati. Mirabar super hoc: sed miranti mihi, in simili causa mirabiliora de eo narrata sunt. Guido nanque frater eius, maior natu inter fratres suos, cuius grauitatis & veritatis fuerit vir, omnes sciunt, qui scire eum potuerunt. Hic, cum simul alicubi essemus, & de huiusmodi loqueremur, & quærerem ego ab eo, sicut iucundæ ad amicos collocutionis esse solebat: Fabulæ, inquit, sunt, quæ auditis. Cumque suo more & solito studio fraternas virtutes deprimeret, mihi tamen nollet esse molestus: Quæ, inquit, nescio, non dico vobis: sed vnum narrabo, quod scio & expertus sum, multa ei in oratione reuelari. Deinde narrauit mihi, quomodo, cum primo melliflua illa spiritualium apum alueraria, noua de se examina circunquaque proferre, nouasque ex eis domos ordinis sui ædificare cœpissent; petente & agente domino Gulielmo Episcopo in Episcopatu Catalaunensi eam, quæ trium Fontium dicitur, construxerunt. Ad quam cum Abbatem cum monachis emisisset dominum Rogerium, virum nobilem secundum seculum, sed nobiliorem sanctitate, & viros quosdam similis formæ cum eo: spiritualis pater filios, quos emisit, non dimisit, sed paterna solicitudine & pia affectione cum eis erat. Vnde cum die quadam simul soli essent Abbas & ipse frater eius, cuius hoc relatione didici, & de fratribus ipsis ad alterutrum loquerentur: subito altius solito suspirans, durius aliquid solito de eis corde suo sibi respondente: Vade, inquit fratri suo, ora pro eis: & quicquid ostenderit tibi Deus, refer ad me. Ipse enim grauissima valetudine ea hora laborans, in lectulo tenebatur. Ad quod ille vehementer expauescens: Absit, inquit, non sum, qui hoc modo nouerim orare, qui hoc merear impetrare. Perseuerante tamen eo in sententia, itum est & oratum. Ille igitur per singulos, in quantum præualuit, pro singulis fudit ad Deum animam suam: tantaque per singulos in orando perfusus est suauitate conscientiæ, tantaque impetrandi fiducia, & omni gratia spiritualis

Multum crescit opinio sanctitatis eius: Vis concionum eius.

Amos 9.

Esaie 49.

Mirum in modum sub illo augescit numerus monachorum & cœnobiorū

Eccle. 1.

Si homo in corpore degens, ita nouit res absentium: quanto magis sancti in cælis?

Nouit occulta peccata absentiū.

Guidonis, de fratre suo Bernardo narratio

Abbas Rogerius qualis fuerit.

prouocatione charitatis, aut si nequior aut durior est: obruit pondere authoritatis. Quis enim tam affectuosæ peritiæ hodie inuenitur ad fouendam charitatem, vbi est: ad prouocandam, vbi non est: tam, ad quoscunque potest, beneficus, ad omnes beneuolus, tantam habens gratiam ad amicos, patientiam ad inimicos? Si tamen vllum aliquando habere potuit inimicum, qui nulli aliquandò voluit inimicari. Sicut enim amicitia non nisi duorum est, nec nisi inter duos amicos haberi potest: sic nec inimicitia, nisi duorum inimicorum est. Qui enim odit diligentem se, non tā inimicus, quam iniquus est. Sed qui omnem hominem diligens, nullum aliquando inimicum habet virtute sua: nonnunquam est tamen quod patiatur, inimicante sibi gratis iniquitate aliena. Charitas autem, quæ totum eum possidet, patiens est, benigna est, sapientia vincens malitiam, patientia impatientiam, superbiam humilitate.

Qui diligentem se odit, non inimicus sed iniquus dicendus est.
1. Cor. 13.

Ea, quæ sequuntur, ad calcem primi Libri, eius authore defuncto, adscripsit Burchardus Abbas Balernensis.

PRÆSCRIPTVM opus, quod de vita sanctissimi viri Bernardi Claræuallis Abbatis, à venerabili Vuilhelmo, pridem sancti Theodorici Abbate, sed tunc iam monacho Signiacensis cœnobij, ad quod desiderio solitudinis & quietis sese contulerat, conscriptum est, vsque ad tempus schismatis, aduersus Innocentium Papam à Petro Leonis conflati, digestum esse cognoscitur. Fuit autem præfato fideli viro specialis causa scribendi, amicitia & familiaritas, quibus viro Dei multo tempore coniunctus erat. Vnde & tantam apud illum inuenerat gratiam, vt vix alter magis inueniretur intimus ad secreta communicanda mutuæ dilectionis, ad spiritualium mysteriorum conferenda sacrosancta colloquia. Cuius familiaritatis gratia ex eo præcipue vsque modo prodit ad manifestationem: quia plures epistolas idem sanctus scripsit ad illum, in quibus, quantum sentiat de illo, liquet manifeste legentibus illas. Scripsit etiam ad ipsum librum Apologeticum, & alterum De gratia & libero arbitrio. Fuit tamen eidem Vuilhelmo, speciali valentior, generalis causa scribendi, videlicet vtilitas totius Ecclesiæ Dei, nè cum absconditur vas plenum thesauro desiderabili, ipse quoque thesaurus pariter abscondatur. Vnde non immerito conqueritur, qui exponi desiderat, dicens: Thesaurus inutius, & sapientia abscondita, quæ vtilitas in vtrisque? Exponit iste diuitias salutis, thesaurum desiderabilem, nè lateat cum gleba, quod gleba non est, sed preciosissima margarita. Accidit tamen ei contra desiderium suum: quia, sicut ipse in præfatione sua vereri se denunciauit, præoccupatus morte, non expleuit, quantum animo conceperat stylo mandandum. Itaque qui accedit ad lectionem operis huius, facile satis intelliget, à qua perfectione pius puer & religiosus Bernardus, vel ut alter Benedictus, primordia conuersionis fuerit aggressus: qui & in vtero matris sanctificationem visus est accepisse, de qua concepta sunt præsagia futuræ sanctitatis illius, vitæ pariter & doctrinæ. Sicut refertur de illo, nunquam suxit vbera nutricis, nisi matris: vt cum lacte piæ matris pietatem sugeret, non errorem. Sunt infantes, qui pendentes ad vbera matrum vultu turbulento & toruis oculis præfigurant, quales sint futuri. Sunt & alij, qui lactentes, lactantium mammas pugnis & capitibus quasi furiosi contundunt. At infans Bernardus bonæ indolis, exhibuit semper signa pietatis. De matris vtero exierunt cum illo indicia bonitatis, facies gratiosa, vultus placabilis, oculi columbini. Quicquid fuit illi ad indicium bonitatis ex dono naturæ, per donum gratiæ transijt in virtutem. Infans, nondum sans lingua fari videbatur gratia iam accepta. Auulsus à lacte, & transiens iam in puerum, iam aliquid maturum prætendebat, puerilia iura transcendens. Quid agere cœperit etiam adolescens, in præscripto narratur opere, ac deinceps vsq; ad virum perfectionis depingitur diligenter, quantum, sicut iam dictum est, licuit optimo pictori, sed præoccupato.

Eccles. 20.
Dominus Vuilhelmus primi libri author vita defungitur, quæ restant à posteris conscribenda relinquens.

Liber II. Authore Bernardo Bonæuallis Abbate.

PRÆFAT.

VIRORVM illustrium gesta nonnulli Scriptorum laudibus attollentes, verbis ea solennibus celebrarunt, quantum excellentis ingenij & disertæ linguæ potuêre conamina. Cumq; tractator & opus, iunctis complexibus pari sunt fœdere coniugati, & ad propositum thema, vt dictum est, ordinandum, ingenium & eloquentia conuenerunt, prospere actum est, & ad quietum tranquillumque portum directo cursu materia dignè ordinateque disposita appulit. Vbi verò sublimitas negocij sub imperito artifice naufraga eliditur scopulis, & succumbente sensus hebetudine, tractatoris lassatur præsumptio, serò de correctione initur consilium: quia quæ in multos effusa sunt, nec reuocari possunt, nec corrigi, & dissonantiam scripti & operum venustius esset abradi, quàm emendari. Hæc ego mecum reputans & reuoluens, omnino timeo, nè sicut ipse multorum imprudentiæ soleo indignari, qui cum scientia & facundia careant, ad scribendum præcipites, cum se vehementer emunxerint, eiiciunt sanguinem: ita & ego, si, quod supra me est, aggrediar, meipsum derisioni exponam. Quis enim ego sum, qui ad scribenda gesta sanctissimi viri Bernardi Claræuallis Abbatis adspirem, qui nostris temporibus singulari religione floruit & doctrina, cuius odor exinanitus vniuersam repleuit Ecclesiam, cuius gratia, cooperante Domino, signis & miraculis declaratur? Quot in monasterium eius literatos viros, quot rhetores, quot philosophos sæculi huius scholæ miserunt ad conuersationem theoricam & mores diuinos? Quæ non ibi floruit disciplina, vbi erant examina magistrorum, & egregij viri, exercitato intellectu insignes: qui adinuicem diuinis studijs inhærentes, multis gratiarum authoramentis inuicem seipsos edocent & accendunt? Quorum vnanimis vniuersitas cantat canticum graduum, & ascendens cum Iacob, in summitate scalæ in decore suo Deum videt, radiante corona perspicuum. Debuerant vtique viri illi, quibus nihil in aliqua gratia deest, hunc laborem assumere, & eorum esset, venerabili patri insculpere monimenta, vt esset eorum studio delectabilis pagina, quam quasi viuentem traderent legendam discipulis, & perpes foret consolatio, secus positis reliquiis sacri corporis & sermonis. Sed extrema æmulari, & quæ homines lateant, Claræuallis consueuit humilitas: & proferre in publicum aliqua sui indicia, viri illi nobiles erubescunt, & quietiores eos facit contemptus & abiectio, quàm quælibet oblatio dignitatis, in qua sibi professio humilitatis periclitari videtur. Ob huiusmodi causas sese intra silentij cardines retinentes, magis in sacco eremi, quam in serico palatij delectantur: nec iam in stylo, sed in cruce gloriam quærunt. In hoc ergò, sicut & in cæteris eiusmodi, negociorum suorum sarcinas aliis libenter imponunt. Et nunc sublato venerabilis memoriæ domino Vvilhelmo, qui eiusdem viri sancti & gloriosa primordia feliciter & deuote conscripsit, ad meam exiguitatem huius operis deuenit petitio, & imposuit mihi dilectæ Ecclesiæ charitas, vt coquam pulmentum filiis prophetarum. In quo si colocyntidas miscuero negligens, superiecta, vt confido, farinula amaritudinem condiet Eliseus: & excessus insipientiæ, obedientiæ bonitas condonabit.

Multi literati, rhetores, philosophi, facti monachi in Claraualle.
Gen. 28.
Nota humilitatem præmorum monachorum Claraual.
4. Reg. 4.

LIB. II I.

EA tēpestate Honorius Papa, cuius adhuc instituta nitent & redolent, viā vniuersæ carnis ingressus est. Nec mora, in electione dissidētibus Cardinal. & diuisa Ecclesia, plures numero, & seniores cōsilio, vita probabiles, viri virtutū, presbyteri, diacones, Episcopi, Innocentiū elegerunt, cuius vita & fama & ætas & sciētia digna sūmo sacerdotio habebatur.

Obitus Honorij Papæ II.

piscoporum sibi restitui inuestituras, quas ab eius prædecessore Imperatore Henrico per maximos quidem labores & pericula multa, Romana Ecclesia vendicârat. Ad quod verbum expauere, & expalluere Romani, grauius se apud Leodium arbitrati periculum offendisse, quam declinauerant Romæ. Nec consilium suppetebat, donec murum se opposuit Abbas sanctus. Audacter enim resistens Regi, verbum malignum mira libertate redarguit, mira authoritate compescuit. Rediens autem à Leodio, Clarauallem dominus Papa per semetipsum voluit visitare. Vbi à pauperibus Christi, non purpura & bysso ornatis, nec cum deauratis Euangeliis occurrentibus, sed pannosis agminibus scopulosam baiulantibus Crucem, non tumultuantium classicorum tonitruo, non clamosa iubilatione, sed suppressa modulatione affectuosissimè susceptus est. Flebant Episcopi, flebat ipse summus Pontifex, & omnes mirabantur congregationis illius grauitatem, quod in tam solenni gaudio omnium oculi humi defixi, nusquam vagabunda curiositate circunferrentur: complosis palpebris ipsi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in ecclesia illa vidit Romanus, quod cuperet: nulla ibi suppellex eorum solicitauit adspectum: nihil in oratorio nisi nudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio: nec damnosa poterat esse fratribus huiusmodi præda, cum minui non posset absportata religio. Gaudebant omnes in Domino, & solennitas non cibis, sed virtutibus agebatur. Panis ibi cibarius, pro simila: pro careno, sapa: pro rhombis, olera: pro quibuslibet deliciis, legumina ponebantur. Si forte piscis inuentus est, domino Papæ appositus est, & adspectu, non vsu, in commune profecit. Inuidit diabolus, & seruorum Dei gloriam, quos tanti hospitis nobilitauit præsentia, ferre non valens, dum in choro alacriter psallerent & deuote, præsentibus etiam nonnullis ex Cardinalibus, qui in auditu & adspectu eorum delectabantur, aliquantos fratrum horribili pauore turbauit. Nam & vnus præ cæteris occupatus, blasphema quædam verba locutus: Discite, inquiens, ego sum Christus: & alij plures territi & tremebundi, ad beati patris vestigia confugerunt. At ille conuersus ad cæteros: Orate, inquit: ac deinceps sub silentio ipsos, qui turbati videbantur, eduxit atq; compescuit: vt nequissimus ille, qui conuentum pietatis transferre conabatur in theatrum, & scholam innocentiæ in derisum, non, vt putabat, æstimationem religiosorum hominum corrumpere posset, sed se proderet, & conatus suos experiretur infirmos. Tanta siquidem celeritate omnia sunt sedata, vt personas illas, quæ prope adstabant, omnino latuerit quod acciderat, & malignus hostis velociter increpatus, non modo scandalum eis, quod parabat, inferre nequiuerit, sed nec ad illorum notitiam rem perferre. Factumq; est ex eo, vt diligenti solicitudine & ampliori custodia se fratres munirent, & merito, & numero, & possessionibus deinceps cresceret Claraualis: & multiplicatis conuentibus, ferè per omnem latitudinem loci illius dilataretur religio, ipse etiam Abbas sanctus amplius solito miraculis claresceret & signis.

Imperator à compescit S. Bernardus.

Papa venit in Clarauallem.

Attende fraudulentiam diaboli, qui vt leo rugiens semper quærit perturbare gregem Domini.

II. Longas in Galliis facere moras dominus Papa non potuit: sed sicut inter se & Regem Lotarium condixerant, Romam ei occurrit, & vi exercitus in Lateranense palatium deductus est. Multi etiam ex nobilibus Romanis, fideles Ecclesiæ, eum honorificè susceperunt. Verum Petrus Leonis, non ponens Deum adiutorem suum, sed confœderatorum stipatus * malitia, in editioribus turribus manens, Lotarij ludificauit virtutem: & interdicens suis congressus publicos, nec sibi securitatis suæ fecit periculum, nec causas conflictus hostibus dedit: sed tamen liberum eorum discursum machinis superioribus & obstaculis variis impediuit. Vitauit etiam obstinatissimè Imperatoris colloquium, nec minis, nec blandimentis flexus est, nec de statu suo consilium cuiuslibet personæ admisit. Relicto igitur Romæ Innocentio, aliàs Imperator digreditur. Petrus verò post eius discessum crebros mouens per vrbem discursus, fidelium cædibus inhiabat. Intelligens igitur Innocentius Romam sibi infructuosam eo tempore, ad horam cessit, nè præsentia sua illius bestiæ rabiem efferaret: Et rursus Pisas reuertitur, ibique aggregatis totius Occidentis Episcopis, aliisque religiosis viris, magnæ gloriæ synodus celebratur. Affuit per omnia & consiliis & iudiciis, & diffinitionibus omnibus sanctus Abbas, impendebaturque ei reuerentia ab omnibus, & excubabant ante limina eius sacerdotes: non quod fastus, sed quod multitudo communem prohiberet accessum: & aliis egredientibus, alij introibant, ità vt videretur vir humilis, & nihil sibi de his honoribus arrogans, non esse in parte solicitudinis, sed in plenitudine potestatis. Actiones concilij longum est prosequi: summa tamen in excōmunicatione Petri, & irregressibili * factorum eius deiectione constitit, & vsque hodie hæc sententia perseuerat. Soluto concilio, ad Mediolanenses reconciliandos dominus Papa Abbatem Claræuallis, quem multis supplicationibus expetierant, & Guidonem Pisanum, & Matthæum Albanensem Episcopum à latere suo direxit, qui schisma per Anselmum in eadem vrbe factum abluerent. Abbas ergò cum prædictis viris, quos à domino Papa collegas acceperat, addidit consortio & communi consilio virum venerabilem Gaufredum Carnotensem Episcopum, cuius innocentiam & synceritatem in multis probauerat. Et visum est Cardinalibus bonum, vt tanto adiutore negocium tanti ponderis fulciretur. Transcenso itaque Appennino, vbi audierunt Mediolanenses, Abbatem desideratum suis finibus propinquare, longe à ciuitate milliaribus septem omnis ei populus obuiam: nobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, quasi de ciuitate migrarent, proprios lares deserunt, & distinctis agminibus, incredibili reuerentia suscipiunt. Omnes pariter delectantur adspectu: felices se iudicant, qui eius possent frui auditu. Deosculabantur pedes eius vniuersi: & licet hæc ille molestè acciperet, nulla poterat prouos & deuotos ratione compescere, nulla interdictione repellere. Vellicabant etiam pilos, quos poterant, de indumentis eius, & ad morborum remedia de pannorum laciniis aliquid detrahebant: omnia sancta, quæ ille tetigisset, iudicantes, & se eorum tactu vel vsu sanctificari. Præcedentes itaque & subsequentes, lætabundis acclamationibus applaudebant Abbati, & diù inter agminum spissamenta detentum, tandem solenni reddidere hospitio. Et cum tractatum esset in publico de negocio, propter quod tam vir Dei, quam Cardinales aduenerant, oblita fortitudinis suæ ciuitas, omni feritate deposita, se ità Abbati substrauit, vt obedientiæ eorum non incongruè ille posset aptari poetæ versiculus: Iussa sequi, tam velle mihi, quam posse, necesse est. Pacatis omnibus reconciliata ecclesia, * formatis inter plebes concordiæ pactionibus, alia cœperunt nasci negocia, & insanienti diabolo, & in quibusdam obsessis corporibus debacchanti oppositum est vexillum Christi, & increpante viro Dei de possessis atriis, superueniente eminentiori virtute, territa & tremebunda diffugère dæmonia. Eccè noua legatio, non Romanum pragma circunferens, sed diuinis legibus fidei pragma allegans, prolatis in medium literis, sanguine Christi, conscriptis, & bulla Crucis impressis: quæ figura authoritate sua terrestria & inferna sibi subdit & tuetur. Inaudita est nostris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus: inter quos religiosa erat contentio, cum signorum gloriam Abbas credulitati eorum, illi vero sanctitati Abbatis ascriberent, & hoc de eo indubitanter sentirent, vt quicquid à Domino peteret, impetraret. Adducunt ergò ad eum nihil hæsitantes mulierem omnibus notam, quam septem annis immundus vexauerat spiritus: & postulant supplicès, vt in nomine Domini dæmoni imperet fugam, & mulieri restituat sospitatem. Quæ populi fides non minimam verecundiam viro Dei ingerebat, & humilitate magistra conscius sibi, inconsueta experiri non præsumebat: & instante petitione populi, erubescebat, si charitati postulantium obstinatius resisteret: & videbatur ei, quod offenderet Deum, & omnipotentiam eius diffidentia obnubilare videretur, si à fide populi fides propria dissentiret. Aestuabat igitur secum, & licet signa non fidelibus fieri oportere assereret, ausus tamen suos Spiritui sancto committit: & orationi incumbens, cælitus elapsa virtute, satanam in spiritu fortitudinis increpat & fugat, mulierem reddit

Innocentium Papā Imperator reducit in vrbem. Ann 1133.

* *militia.*

Petri Leonis pertinacia. Crudelitas eius.

Concilium Pisanum præsente Pontifice. Ann 1134.

* *fautorum*

Mediolanēsium erga S. Bernardū mirum studium & reuerentia.

* *firmatis*

Mediolanēses conciliātur per eum.

Fugat dæmones ab obsessis Mediolani

Attēde ignitam eius charitatem 1. Cor. 14

Sanat dæmoniacam, admiranda populi gratulatione & applausu.

reddit incolumem & quietam. Lætabantur qui aderant, & leuantes manus ad sidera, Deo, qui de excelso eos visitauit, gratias agunt. Auditum est verbum, & percrebuit fama, & repente totam perculit vrbem, per ecclesias, per prætoria, per compita omnia: Conueniunt vndique, de viro Dei sermo habetur vbique: dicitur publicè, nihil ei impossibile esse, quod à Domino postulet, & preces eius apertas Dei aures credunt; & dicunt, & prædicant, & affirmant. Nec possunt adspectu eius vel auditu vllo modo satiari: irruunt alij in præsentiam eius: alij, donec exeat, præ foribus præstolantur. Cessatum est ab officijs & artibus: tota ciuitas in hoc spectaculum suspensa est. Concurrunt, postulant benedici: & tetigisse eum, singulis salutare videtur. Tertia die ad ecclesiam sancti Ambrosij, diuina celebraturus mysteria seruus Dei procedit. Vbi expectante innumera populi multitudine, inter ipsarum Missarum solennia, dum clericis cernentibus ipse secus altare sederet, paruulam ei puellam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant vt misellæ subueniat, & diabolum in ea debacchantem elidat. Audita supplicatione adstantium, intuitus personam dentibus frendentem & stridentem, vt etiam intuentibus esset horrori: compassus est ætati, & vehementiæ anxietatis illius condoluit. Patenam igitur calicis, in quo diuina celebraturus erat mysteria, postulat: in qua digitis superfuso latice, intra se orans & de Domini virtute confidens, ori puellæ salubrem potum applicat, & corpori eius stillam medicinalem infundit. Nec mora: quasi vreretur satanas, infusionis illius virtutem ferre non potuit: sed vrgente intrinsecus Crucis antidoto, festinanter egrediens, vomitu sordidissimo tremebundus erupit. Sic persona purgata, diabolo profugo & confuso, laudes debitas canit ecclesia, & post acclamationes lætabundas alacer populus ibidem, donec diuina compleantur mysteria, immobilis perseuerat. Sub adspectu itaque omnium incolumis puella à suis domum reducitur, & vix tandem à populo dimissus, ad hospitium vir Dei reuertitur. Nescio quo Dei iudicio, ea tempestate in Mediolano, iuxta illud Esaiæ verbum, pilosi clamabant, alter ad alterum, & occurrebāt onocentauris dæmonia, & effrenatis discursibus plurimos infestabant, nec erat, qui insolentiæ eorum resisteret, cum diu sub Anselmi schismate, qui Petri fautor extiterat, sacerdotes gementes, virgines squalidæ, sanctificationes maledictæ, altare pollutum, iram Dei in populum prouocassent. At verò in viri Dei aduentu, abdicatis indè Anselmi præstigiis, & ad Sedis Apostolicæ obedientiam sub Innocentio reuocata ecclesia, impedita illa dæmonum licentia, quotidie ad preces viri Dei diffugiebat diabolus, & si quando resistere conabatur, in ipso conflictu succumbens, gloriosius pellebatur.

Aqua digitis suis infusa curat puellam dæmoniacam.

Esaiæ 34.

Nota in schismate licentiam dæmonum & sæuitiam apud Mediolanenses.

INTER eos ergo, qui vexabantur, mulier grandæua, ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, vsque ad ecclesiam beati Ambrosij, post beatum virum à multis tracta est. In cuius pectore pluribus annis diabolus sederat, & iam ità suffocauerat eam, vt visu & auditu & verbo priuata, frendens dentibus, & linguam in modum promoscidis elephantinæ protendens, monstrum, non fæmina, videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris satanæ colluuia testabantur. Hanc cum adspexisset vir Dei, nouit inhærentem ei & inuisceratum diabolum, nec facile egressurum de domo, quam tanto possederat tempore. Conuersus igitur ad populum, cuius innumera aderat multitudo, orare iubet attentius, & Clericis ac monachis, secum iuxta altare consistentibus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri. Illa verò reluctans, & vi diabolica, non naturali virtute, recalcitrans, non sine aliorum iniuria ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuetè ille contempsit, & in eius expulsionem, non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione, Deum inuocat adiutorem, & ad immolationem hostiæ salutaris accedit. Quoties tamen eandem hostiam signat, toties ad mulierem conuersus, eodem signo Crucis edito, spiritum nequam fortis athleta impugnat. Nam & ille malignus, quoties aduersus eum signum Crucis intenditur, percussum se indicans, acrius sæuit: & recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret, prodit inuitus. Expleta autem oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur vir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, & mulieris capiti superponens, talia loquebatur: Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus: Nunc, inquit, princeps huius mundi eijcietur foras. Hic illud corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite Crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod videntibus discipulis ascendit in cœlum. In huius ergo maiestatis terribili potestate tibi spiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cumque eam inuitus deserens, & vltra manere non valens, atrocius afflictaret, tam magnam iram, quam modicum tempus, habens: rediens sanctus pater ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendamque in populo pacem ministro dedit: & confestim pax & salus integra reddita est mulieri, & Iniquus ille viuifica mysteria quantæ sint efficaciæ & virtutis, non confessione, sed fuga coactus, ostendit. Fugato diabolo, mulier, quam in tantorum sartagine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore frixerat, mentis suæ compos effecta, redditis cum ratione sensibus, reuoluta intra fauces lingua, confessa Deum, gratias egit, & intuita curatorem suum, pedibus eius aduoluta est. Ingens per ecclesiam attollitur clamor: omnis ætas iubilat Deo: personant æramenta: benedicitur ab omnibus Deus: excedit veneratio modum, & seruum Dei supra hominem, si dici fas est, liquefacta charitate ciuitas veneratur. Audiebantur hæc, quæ Mediolani fiebant, & per totam Italiam viri Dei discurrebat opinio, & diuulgabatur vbique, quod surrexisset propheta magnus, potens in opere, & sermone: qui inuocato nomine Christi, & infirmos curaret, & obsessos à dæmonibus liberaret. Maxima quidem ei erat in curationibus ægritudinum gratia, sed in dæmonibus eliminandis frequentior operatio erat: quia copiosior vexatorum numerus ad experta subsidia currebat, & maiorum operatio virtutum, minores obscurabat effectus. Iam verò præ frequentia populi, qui à manè vsque ad vesperam foribus allidebat, oppressiones vulgi propter corporis imbecillitatem non ferens, ad fenestras domus procedens, se eis conspiciendum præbebat, & eleuata manu benedicebat eis: panes quoque & aquam deuehebant secum, quibus benedictioni eius suppositis, domum, ea pro beneficiis sacramentalibus referebant. Ex vicinis sanè castellis, & vicis, & vrbibus multi ad virum Dei confluxerant, & communia tam aduenarum quàm ciuium in Mediolano studia erant, prosequi sanctum, expetere beneficium, audire verbum, videre signum: & doctrina ac miraculis vltra, quam credibile est, delectabantur. Aderat inter eos quidam ex suburbanis, qui puerum dæmoniacum illuc adduxerat. Qui repente coram omnibus, ad signum Crucis quod vir Dei edidit, de baiuli sui brachiis ruit, & elisus humi, quasi mortuus sine vllo sensu immobilis visus est: neque vox, neque halitus erat in eo: tantum circa præcordia exiguus ei supererat vapor. Dant ei cæteri locum, vt posset procedere & admitti ad virum Dei seminecis pueri baiulus, & attonita multitudo, tam miserabilis casus præstolabatur euentum. Ingressus igitur ad virum Dei homo est, & puerum stupidum, nec aliquid sentientem ante pedes Abbatis exposuit, & ait: Puer iste, domine pater, quem ante pedes tuos posui, iam triennio est vexatus à dæmone acerrimè, & quoties vel ecclesiam ingreditur, vel salibus exorcizatis adspergitur, vel signum ei Crucis imponitur, vel Euangelium audire compellitur, vel diuinis interest sacramentis, offenditur habitator eius diabolus, & torquetur atrocius. Dumque modò cum cæteris ego pro foribus expectarem, signum sanctæ Crucis figurante te, & extendente in populos manum, sacramentalium signorum virtute exacerbatus diabolus, vehementius solito totus ad pueri vexationem se contulit, & sicut vides, totum corpus eius occupans, ferè etiam ei vitalem spiritum interclusit. Sed & ipse puer, cum audita esset apud nos gratiæ, quam

III.

Non fert signum Crucis improbus dæmon.

De corporali Christi præsentia in Eucharistia, habes hic exemplum memorabile.

Dæmoniaca restituitur sanitati.

En quanti facit religiosa plebs Mediolanens. panem & aquam a viro Dei benedicta.

Nota quibus rebus cruciet diabol. & eius administri hæretici.

tiæ, quam à Deo accepisti, opinio: ex aliorum curationibus suam sperans salutem, rogauit me, vt ad te eum adducerem. Obsecro igitur per misericordiam Dei, vt & laboribus meis, qui in eius custodia operam damnosam & periculosam impendo, & illius miseriæ, quæ tanta est, quantam ipse oculis probas, pio & consueto affectu subuenias, & rabiem dæmonis non vsquequaque procedere patiaris. Flebat igitur, & lachrymis ora perfusus, præsentes quoque commouit, vt omnes pariter supplicarent. Tunc vir Dei, confidere eos in Dei misericordia iubens, baculo arundineo, cui innitebatur, collum pueri leniter tangit. Sed & frater eius Gerardus, volens experiri, quæ à rustico dicta fuerant, latenter dorso eius signum Crucis impressit. Cumque prius sine motu & sensu, neceu dens, nec audiens, ante pedes Abbatis diu extensus pauimento hæsisset, ad tactum baculi & ad signum Crucis infremuit, & turbatus ingemuit. Iubet igitur Abbas super proprium lectum eum poni. At ille, quasi ex iniuria offensus, reiecit se in pauimentum, & stridebat dentibus, & mordebat procuratorem suum: & capillis eorum, qui aderant, manus iniiciens, quo poterat conatu, se ab eorum manibus abstrahebat, & ab eis vix teneri poterat. Eia [inquit Abbas] ad lectum nostrum eum reducite. Orante itaque Abbate, & fratribus in oratione prostratis, quasi ardentibus paleis, quæ in lecto continebantur, diabolus vreretur, tormento æstuantis vi diuina propinquante, passionem clamoribus testabatur. Iubet ergo vir sanctus in os patientis aquam benedictam infundi. Quam ille pressis labiis & dentibus non admittens, vix tandem cuneo infixo dissoluente pressuram, vellet nollet, in ima fauces & guttur recepit. Confestimque vt penetrans sanctificatio ad interiora descendit, quasi infuso antidoto, vis maligna erupit, & vomitu fœdidissimo, quasi torrentis impulsu, festina præcipitatione rotatus, cum ingenti contumelia dæmon exiuit. Repentè, qui videbatur mortuus, viuit: & de lecto Abbatis quietus & incolumis surgens, patruumque amplexatus: Deo gratias, sanus sum, inquit. Gratias agunt omnes communiter Deo, & qui modò flebant, lætabantur: foris clamor effunditur: res intus gesta, supra tecta solenniter prædicatur: tota ad spectaculum conuenit ciuitas: benedictus Deus in Abbate, tanti operis patratore, totius plebis requiescit affectus. Febricitantibus multis idem sanctus manus imponens, & aquam benedictam porrigens ad bibendum, sanitatem obtinuit: aridas manus & membra paralysi dissoluta tangens, incolumitati restituit: cæcis etiam sub multorum testimonio in eadem ciuitate, vt viderent, imposito signo Crucis, à patre luminum potenter obtinuit. Per idem tempus Albanensis Episcopi, quem Dominus Papa in eadem legatione sibi collegam dederat, gratia tractandorum negociorum hospitium intrauerat, & de his, quæ iniuncta fuerant, agebant ad inuicem: cum repente irruit super eos adolescens, cuius arida erat manus & retorta ad brachium: & aduolutus pedibus eius, suppliciter postulat sanitatem. Ille alias occupatus, benedixit quidem & abire præcepit, & nè amplius sibi molestiam faceret, verbis solito seuerioribus interdixit. Recedebat ille, non consecutus quod quærebat, cum venerabilis Episcopus sub omni celeritate eum regredi iubet, & manu arreptum tradit Abbati: Huic, inquit, qui minimè beneficium consecutus, tibi vt recederet, obediuit, tu nè claudas viscera misericordiæ: quinpotius tu obedi, & virtute obedientiæ, me iubente, adstrictus, fac quod postulat, largire quod petit: & confidens in eius virtute, per quem expetit sanitatem, postula, & impetrabis: vt & tu de Dei munere, & ille de optata glorietur salute. Ad præceptum Episcopi Abbas apprehensa manu pueri, inuocauit Dominum, & exaudiuit eum: & signo Crucis edito, nerui, qui obrigerant, extensi sunt, & caro, quam assidens congelauerat morbus, redeunte sospitate ità mobilis facta est & flexibilis, vt dicto citius languidum diu membrum conualuerit. Obstupuit Episcopus, tam repentinæ virtutis admirans effectum, & mira ex tunc veneratione virum Dei coluit, & miraculorum eius ipse testis extitit & relator. Coëgit igitur Abbatem, vt secum ea nocte cœnaret: Cuius rei assensum vix & cum magna difficultate obtinuit, ea duntaxat ratione suasum, quod intolerabilis populus vndique expectaret, nec sine periculo egredi posse videretur. Inter cœnandum verò, paropsidem, in qua Abbas comederat, Episcopus ministro familiari seruandum tradidit, & præcepit, vt seorsum reconditam, cum omni diligentia custodiret. Elapsis exinde aliquot diebus, idem Episcopus febrium vehementi ardore corripitur: & recordatus hominis Dei, familiarem iubet accersiri ministrum: Discum, inquit, Abbatis, quem nuper tradidi conseruandum, huc aduehere nè cuncteris. Cumque ille obtulisset allatum: Infunde, inquit, aquam in eo, & panis exiguas buccellas conscinde. Quod cum factum esset, confidens in Domino, & Abbatis precibus se commendans, comedit & bibit, & absque dilatione conualuit. Augebatur aduenientium numerus, & mirifica opera populos ad se inuitabant, nec vsquam viro Dei dabatur requies, dum ex lassitudine eius alij sibi requiem procurarent. Abeuntibus occurrebant aduenientes, & succedebant sibi beneficia mendicantes. Inter quos miles quidam in vlnis suis puellam ad virum Dei attulit, quæ ità exosam habebat lucem, vt semper clausis palpebris, etiam brachium opponeret oculis, nè aliquo modo aliqua lucis particula se ei ingereret. Auellebantur aliquando opposita brachia violenter, & cum ei lumen se infunderet, clamabat & flebat: & erat ei claritas pro cruciatu, & lux visa quasi aculeos eius cerebro infigebat. Benedicit infantulæ vir Dei, & signaculum Crucis faciens super eam, tranquilliorem dimittit: & dum domum refertur, vltrò aperit oculos, & pedes sine vectore ipsa reuertitur. Et ipso in loco mulieri à dæmonio vexatæ, multis adstantibus, à patre misericordiarum idem sanctus obtinuit sanitatem.

Attende virtutem signi S. Crucis.

Vide quam torqueatur diabolus aqua benedicta.

Multos curat morbidos aqua benedicta & Crucis signo.

Manum aridam celerrimè sanat.

Nota lector de paropside, vnde vir Dei comederat.

Signo Crucis sanat oculos puellæ.

Item dæmoniacam.

V. IAM Papiam aduenerat, & fama virtutum aduentum eius præcesserat, & cum debito gaudio & apparatu tantæ gloriæ virum ciuitas lætabunda suscepit. Et nè diu populi desiderium dilatio suspenderet, qui, sicut Mediolani miracula facta audierat, signum ab eo optabat videre: aduenit post eum repentè rusticus quidam, qui de Mediolano secutus eum fuerat, vxorem dæmoniacam secum adducens, quam ante pedes eius, lachrymabili voce intrinsecas protestans anxietates, deposuit. Nec mora: in contumeliam Abbatis per os miseræ mulieris diabolus locutus est, & irridens seruum Dei: Non me, inquit, de anicula mea hic, porrulos edens & brassicas deuorans, expellet. Multa in hunc modum in virum Dei iactabat conuicia, vt blasphemiis prouocatus, impatienter ferret opprobria, & confunderetur in præsentia populi, cum lacessiti se indignis audiret sermonibus. Sed vir Dei astutias eius intelligens, irrisorem irrisit, & vltionem ipse non expetens, sed ad Deum remittens, ad ecclesiam sancti Syri dæmoniacam duci præcepit. Voluit quippe curationis illius gloriam dare martyri, & primitias operationum virtuti eius ascribi. At verò Sanctus Syrus ad hospitem suum remisit negocium, nec in ecclesia sua quippiam sibi deferens, intactum opus reduci ad Abbatem voluit. Reducitur igitur mulier ad Abbatis hospitium, garriente per os eius diabolo, & dicente: Non me Syrulus eiiciet: non me expellet Bernardulus. Ad hæc seruus Dei respondit: Non te Syrus, nec te Bernardus eiiciet: sed Dominus Iesus Christus. Et conuersus ad orationem, pro salute mulieris Domino supplicabat. Tunc verò spiritus nequã, velut priori improbitate mutata: Quam libens, inquit, egrederer ab hac anicula mea, nihil in ea sentiens, nisi molestiam magnam: quàm libens egrederer, sed non possum. Interrogatus causam: Quia necdum vult magnus Dominus, inquit. Cui sanctus: Et quis est magnus Dominus? Et ille: Iesus Nazarenus. Ad quem rursum vir Dei: Vndè enim Iesum nosti, aut si vnquam eum vidisti? Vidi, inquit. Vbinam eum vidisti? In gloria. Et tu in gloria fuisti? Fui quidem. Et quomodò inde exîsti? Cum Lucifero, inquit, multi cecidimus. Hæc autem omnia voce lugubri per os vetulæ, audientibus omnibus, loquebatur. Respondente autem sancto Abbate: Nunquid in illam gloriam redire velles, & restitui in gradum pristinum? Rursum voce mutata, & miro modo cachinnans: Hoc, inquit, tardum est. Et nihil [illegible] orante attentius viro Dei, nequissimus ille victus, abscessit, & mulier

Venit Papiam S. Bernardus.

Procacitas dæmonis.

Attendant isti nostri Sadducæi.

Eiicit nequissimum dæmonem.

Eiicit nequissimum dæmonem.

& mulier sibi reddita sanitate, quantas potuit gratias egit. Reuertitur ergò vir cùm muliere, per totam viam incolumitati eius congaudens: expectantibus amicis, domui suæ redditur. Lætabantur omnes, qui ordinem rei gestæ audiërant: sed repente gaudium vertitur in mœrorem: quia vbi domus suæ limina attigit, rursus intrat diabolus in eam, & infestior solito, miseram discerpit atrocius. Quid faceret miser maritus, quo se verteret, nesciebat. Cohabitare cum dæmoniaca, molestissimum: relinquere, impium videbatur. Surgit igitur, & assumpta secum muliere, rursum Papiam reuertitur. Vbi cum virum Dei non inuenisset, vsque Cremonam prosequitur abeuntem. Indicat, quid factum sit, & vt gratiam inueniat, lachrymabiliter deprecatur. Nec defuit piæ petitioni Abbatis clementia: sed præcipit, vt Ecclesiam ciuitatis illius ingrediatur, & ante confessorum corpora orans expectet donec ipse sequatur. Itaque memor promissi, circa noctis crepusculum, cæteris dormitum euntibus, ipse, vno tantum prosequente, Ecclesiam ingreditur, & tota nocte illa orationi vacans, obtinuit à Domino, quod petebat: & impetrata mulieri sanitate, iubet eam securè reuerti ad propria. Sed cū reditum ad se diaboli, sicut iam experta fuerat, formidaret, collo eius alligari chartulam, hæc verba continentem, præcepit: In nomine Domini nostri Iesu Christi præcipio tibi dæmon, nè hanc amodò præsumas mulierem contingere. Quod mandatum cum tanto timore suscepit diabolus, vt mulieri regressæ ad propria, nunquàm deinceps appropinquare præsumpserit. Erat etiam in eadem ciuitate quidam dæmoniacus, cuius passio multos ad risum commouebat, cum alij, qui seuerioris animi erant, clementissimo ei compaterentur affectu. Hic ità latrabat, vt, si audires, nec personam videres, canem crederes. Hunc ad se adductum, vir Dei cum latrantem audisset, ingemuit: qui eo modo latrabat, quo solent percussi & obtuti canes irasci & fremere in percussores: sed in præsentia viri Dei anhelans & latrans, acrius solito turbabatur. Increpato itaque diabolo, & in virtute Christi expulso, homini imperat vt loquatur. Purgatus homo intrat ecclesiam, interest sacramentis, Crucis signo se munit, audit Euangelia, confitetur & orat, & cætera sanæ mentis officia Deo reddit, & consecrat. Cum secundo per Mediolanum eodem anno pater sanctus transiret, oblata est ei dæmoniaca mulier. Nam eo tempore aberat, quo primum vir Dei ciuitatem prædictam sua illustrauit præsentia. Hanc possidebat dæmonium, quod modo Italica, modo Ibera lingua loquebatur: nec satis certum erat, vtrum vnus esset bilinguis, vtriusq; sermonis idiomate vtens, an duo: sed tam propriè modo hæc, modo illa sonabat, vt diceres: Hic qui loquitur, Ligur est, hic Hispanus. Hæc etiam genuum passione & poplitis tremore turbabatur. Hæc cum ad virum Dei adducta fuisset, saltu concito scamnum, in quo sedebat, inopinata celeritate transiliit. Reducta & interrogata, quid sibi vellet saltus & fuga, & vnde ægrotanti & vetulæ tanta virtus & velocitas venisset, respondit hanc sibi agilitatem ex præsentia inesse diaboli, vt currentes comprehenderet equos, & eorum dorsa sine adminiculo transiliret. Hæc sequenti die dum in ecclesia diuinis, quæ ille celebrabat, officiis interesset, crudelissimè & diutissimè coram omnibus vexata est. Compassus Abbas mulieri, iam sæpè in talibus expertus Dei clementiam, imperat diabolo, vt recedat. Ille ad imperium serui Dei tremebundus, euanuit: mulier verò non solum ex vexatione, sed etiam à neruorum contractione, in momento conualuit. Hæc & alia multa intra Alpes constitutus, operatus est vir Dei, & diuersa loca perlustrans, benefaciebat his, qui infirmabantur, illuminando cæcos, erigendo debiles, curando febricitantes, maxime oppressos à diabolo diligentiori studio purgans: & quæ malignus fœdauerat spiritus pectora, templa Deo acceptabilia consecrabat. Multa in hunc virum probabilia & laude digna concurrunt: & alij quidem doctrinam, alij mores, & alij mirantur miracula. Ego quidem congruum his omnibus honorem defero, sed præ omnibus, quantum in me est, hoc sublimius duco, hoc propensius prædico, quod cum esset vas electionis, & nomen Christi coram gentibus & Regibus ferret intrepidus, cum obedirent ei principes mundi, & ad nutum eius in omni natione starent Episcopi, cum ipsa Romana Ecclesia singulari priuilegio veneraretur eius consilia, & quasi legatione generali concessa, subiecisset ei gentes & regna, cum etiam, quod gloriosius iudicatur, dicta eius & verba confirmarentur miraculis, nunquam excessit, nunquam supra se in mirabilibus ambulauit: sed semper de se humiliter sentiens, venerabilium operum non se authorem credidit, sed ministrum: & cum esset omnium iudicio summus, suo sibi iudicio constituit infimus. Soli Deo, quicquid facit, ascripsit: immò nihil boni aut velle aut posse se, nisi inspirante Deo, & sensit, & dixit. Sed aderat vis diuina in tempore accepto, & in die salutis, segregans in Euangelium suum seruum suum, cuius humilitatem respexit, cuius animam Spiritus sanctus ornauerat: & quia synceritatem eius nulla maculabat duplicitas, nec interrūpebat bonum eius quælibet conspersio falsitatis, in loco suo idem spiritus manebat immobilis. Qui vt semper splendidior esset & purior, quotidiè in fornace probabatur: & nè quid ei rubiginis obreperet, crebris malleorum ictibus in incude tundebatur, flagellabatur & arguebatur, non ad pœnam pro crimine, sed ad gloriam pro virtute. Nunquam ei defuit stimulus ægritudinis: & cum sciret virtutem in infirmitate perfici, sufficientem sibi in hoc experiebatur gratiā, quod videret suos omnes, quantulumcunque extraordinarios, motus, lima illius quotidianæ afflictionis abradi. Erat quippe caro infirma, sed spiritus promptus: & quia in corpore delectari non poterat, totus delectabatur in Domino: nec aliqua sæculi huius ambitione pulsabatur, qui solis cælestibus inhiabat. Quot ecclesiæ pastoribus destitutæ, sibi eum in Episcopum elegerunt? Elegit eum domestica Lingonensis ecclesia, elegit Catalaunensis: Intra Italiam ciuitas Ianuensis & Mediolanum, metropolis Ligurum, hunc optauerunt & pastorem & magistrum. Rhemis nobilissima ciuitas Franciæ, secundæ Belgicæ prouinciæ caput, eius dominationem ambiuit. Omnibus his vocationibus postpositis, non solicitauit animam eius honor oblatus, nec motus est pes eius, vt inclinaret se ad gloriam: nec magis eum delectabat tiara & annulus, quàm rastrum & sarculus. Petentibus se non aliquando negabat, quod petebant, nec concessit: sed dicebat eis, se non esse suum, & quod obedientia iuberet, facturum vt seruum. Aiebat autem se venisse non ministrari, sed ministrare, & à ministerij seruitute, cui obligatus esset, nisi fratrum voluntate, non posse absolui. Quæres cum referretur ad fratres, respondebant: Nos omnibus, quæ possidebamus, venditis, inuentā preciosam margaritam comparauimus. Ad patrimonia distracta redire non possumus. Quod si precium & appreciatum nobis perierit, & substantiis ac margarita priuati fuerimus, expectationi nostræ malè prouisum est: si oleo nostro effuso, clausis ianuis, sicut fatui, mendicemus. Prouiderant enim sibi ex consilio sanctissimi fratres, & domini Papæ authoritate muniti erant, ne quis gaudium eorum tollere posset ab eis, & aliorum consolatio, eis fieret tribulatio, & eorum inopia, aliorum plenitudinem cumularet. His aliisque rationibus serui Dei expugnauerant petitores, & iam diuulgatum erat vbique, Abbatem sic statutum esse in Ecclesia à Deo, sicut in Hebræorum populo Moses fuit: qui, cum non esset pontifex, Aaron tamen vnxit & sacrauit pontificem, & dispositionibus eius tota Leuitica successio omni tempore paruit.

Rursus in fœminam dæmon reuertitur.

Iterum à S. patre expellitur, & virtute chartulæ, nomē Iesu continentis, amplius nō est reuersus.

Dæmoniacus purgatur.

Dæmoniaca anus sanatur.

In S. Bernardo quid præcipuè suspiciendum.

Viri sancti perpetuæ ægritudines.

2. Cor. 12.

Multæ ecclesiæ eum eligunt sibi episcopum, sed renuit.

Amor fratrū Claraualleń erga à Bernardum.

Matt. 25.

Leuit. 1.

IAM Alpes transcenderat, & descendebant in occursum eius de summis rupibus pastores & armentarij, & a- V.
greste hominum genus, & conclamabant à longè: benedictionem petentes, & reptabant per fauces montium, regredientes ad caulas suas, colloquentes ad inuicem & gaudentes, quod sanctum Dei vidissent, & manu sua super se extensa, optatæ benedictionis gratiam accepissent. Tandem Chrysopolim veniens, vsque Lingonas solenniter deducitur: circa quos fines fratres ei Clarauallenses occurrunt. Prouoluti pedibus, surgunt ad oscula, & vicissim ei colloquentes, Claramuallem eum deducunt alacriter. Assunt fratres in vnum congregati, & mira deuotione dilectum patrem suscipiunt: Agitur sine tumultu cum omni grauitate lætitia: facies quidem purior, hilaritatem dissimulare non

Fratres reuertentem amātissimè excipiunt.

late non poterat, sed castigatus actionum & locutionum modus, metas proprias non transgrediebatur, & cohibebant se affectiones ipsæ, nè quid agerent, in quo dissolutionis nota, religionis maturitatem offenderet. In tanta Abbatis mora, nihil in Claraualle potuit diabolus texere, nihil interim rubiginis syncetis affricuit mentibus. nec aliqua parte domus Dei supra petram fundata, mota est. Ita opus suum seruus Dei absens corpore, præsens spiritu, orationum instantia muniërit & solidâtat, vt nec ruina aliqua in tantis constructionibus dehiscere videretur. Nullæ in aduentu eius lites seruatæ sunt, non odia nutrita, in præsentia iudicis eruperunt. Nihil iuniores aduersus priores de austeritate aut duritia: nihil priores aduersus iuniores de dissolutione aliqua vel remissione causati sunt. Integer vniuersorum status, consors societas, mira vnitas: omnes vnius moris in domo Dei, in pace & sanctimonia inuenti sunt, ascendentes scalam Iacob, & festinantes ad intuitum Dei, cuius delectabilis adspectus in superioribus eminebat. Abbas autem videns satanam sicut fulgor cadentem de cœlo, eo humilior & subiectior Deo erat, quo intelligebat desideriis suis Deum adesse propitium. Nec de hoc in se gloriabatur, quod subijciebantur ei dæmonia: quin potius in Deo gaudebat, quod nomina fratrum suorum scripta videbat in cœlo, quorum vnanimitas immaculatam se custodiret ab hoc sæculo. Aderant ei in consiliis suis venerabiles fratres sui, aderat Godefridus Prior eiusdem loci, propinquus eius & carne & spiritu, vir sapiens & constans, qui etiam religionis & prudentiæ merito, posteà in ecclesia Lingonensi factus Episcopus, & sanctitatis formam retinens, & dignitatis, in qua est, honorem non minuens, vsque hodie egrediens & ingrediens, laudabiliter perseuerat. Hi ergò atque alij plures viri prouidi, & de communi vtilitate soliciti, virum Dei, cuius conuersatio in cœlis erat, aliquando descendere compellebant, & indicabant ei, quæ domûs necessitas exigebat. Insinuant itaque ei locum angustum & incommodum, in quo consederant, nec capacem tantæ multitudinis: & cum quotidie cateruatim aduentantium numerus augeretur, non posse eos intra constructas recipi officinas, & vix oratorium solis sufficere monachis. Addunt etiam, se considerare inferius aptam planitiem, & opportunitatem fluminis, quod infra illabitur: ibique locum esse spatiosum ad omnia, quæ ad monasterij necessitates conueniunt, ad prata, ad colonias, ad virgulta, ad vineas: etsi ex vna parte syluæ videatur deesse clausura, facilè hoc parietibus lapideis, quorum ingens ibi est copia, posse suppleri. In primis vir Dei non acquieuit consilio: Videtis, inquit, quia multis expensis & sudoribus domus ista parata est, sublimis est ecclesia, domus lapideæ consummatæ sunt, aquæ ductus cum maximis sumptibus per singulas officinas traducti. Si hæc omnia confregerimus, poterunt homines sæculi de nobis malè sentire, quod aut leues sumus & mutabiles, aut nimiæ, quas tamen non habemus, diuitiæ faciant nos insanire. Cumq; certissimum vobis sit, penes nos non esse pecunias, verbo Euangelico vobis dico, quia ædificaturo turrim, futuri operis necesse est supputare expensas. Alioquin cum cœperit & defecerit, dicetur ei: Hic homo fatuus cœpit ædificare, & non potuit consummare. Ad hæc fratres respondent: Si consummatis his, quæ ad monasterium pertinent, habitatores cessaret mittere Deus, stare posset sententia, & cessandum ab operibus rationabilis foret censura. Nunc verò cum quotidiè gregem suum Deus multiplicet, aut repellendi sunt, quos mittit, aut prouidenda mansio, in qua suscipiantur. Nec dubium est, qui parauit mansores, quin præparet mansiones. Absit autem, vt pro diffidentia sumptuum, confusionis huius incurramus discrimina. Audiens hæc Abbas, fide & charitate eorum delectatus est, & aliquando tandem consiliis eorum acquieuit, plurimis tamen super hoc ad Deum precibus suis fusis, nonnullis quoque reuelationibus præostensis. Gauisi sunt fratres, vbi verbum effusum est in publicum. Audiuit hoc sanctæ memoriæ nobilissimus princeps Theobaldus, & multa in sumptus dedit, & ampliora spopondit subsidia. Audierunt Episcopi regionum, & viri inclyti, & negociatores terræ, & hilari animo sine exactore, vltrò ad opus Dei copiosa contulêre suffragia. Abundantibus sumptibus, conductis festinanter operariis, ipsi fratres per omnia incumbebant operibus. Alij cædebant ligna, alij lapides conquadrabant, alij muros struebant, alij fundabant Ecclesiam, alij diffusis limitibus partiebantur fluuium, & extollebant saltus aquarum ad molas. Fullones, & piscatores, & coriarij, & fabri, aliique artifices, congruas aptabant suis operibus machinas, vt scaturiret & prodiret, vbicunque opus esset, in omni domo subterraneis canalibus deductus riuus vltrò ebulliens, & demum congruis ministeriis per omnes officinas expletis, purgata domo, ad locum cardinalem aluei reuerterentur, qui diffusi fuerant, & fluuij propriam redderent quantitatem. Inopinata celeritate consummati sunt muri, totum monasterij ambitum spatiosissimè amplectentes. Surrexit domus, & quasi animam viuentem atque motabilem haberet, nuper nata ecclesia, in breui profecit & creuit.

Gen. 28.
Luc. 10.
Godefridus Prior Clarauallensis, posteà Episcopus Lingonensis.
Luc. 14.
Ecce tibi veterem piorum hominum erga monasteria construēda liberalitatem.

VI. LABORABAT ea tempestate sub schismaticorum oppressione, tota Burdegalensis ecclesia, & non erat in Aquitania, qui posset resistere principi, cuius animam indurauerat Deus: qui, annuente Gerardo Engolismensi Episcopo, & instillante in cor eius dissensionis semina, factus est schismatis defensor & auctor. Quicunque susceptioni Petri Leonis non subscribebant, persecutionibus expositi, alij damnis, alij proscriptionibus mulctabantur: alij à sedibus propriis pulsi, exulare compellebantur. Sibilabat in auribus Comitis illius crebris persuasionibus, quasi serpens, antiquus veterator ille, qui diu in partibus illis Sedis Apostolicæ fuerat legatus, & nunc à [illegible] statu tanto detectus, non poterat se pati suæ solius ecclesiæ Episcopū, qui se viderat totius Aquitaniæ principem [illegible] magistrum. Erubescebat enim ad primam domum redire, cuius potentatui & Turonica, & Burdegalensis, & Anxiensis prouinciæ subditæ fuerant, & quicquid à collibus Iberorum vsque ad Ligerim complectitur & claudit Oceanus, paruerat eius imperio. Consuetus igitur prædari prouincias, & sub titulo iustitiæ de causis emergentibus facere quæstum, infinitas aggregauit pecunias, quæ sibi erant in idolum, & in apostasiæ simulacrum. Videns igitur periisse sibi exactionum authoritatem, & solam domum, quæ nuper multis stipata clamoribus, iam carebat ærariis, impatienter ferens, quod manus eius non implerentur muneribus, homo serpentinæ astutiæ festinatò ad Petrum Leonis misit, vt ei legationem concederet, & ipse ei fidelitate iurata obediret: insuper & principem terræ, & quoscunque posset, ad eius imperium inclinaret. Gauisus homo perditionis, quia locum, in quo dilataret malitiam suam, se inuenisse putauit, citò annuit, & libenter ei in adstipulationem erroris Gilonem Tusculanum Cardinalem Episcopum, qui solus de Romanis cum Petro Portuensi Episcopo ei adhæserat, celeriter delegauit. Portò Gerardus, qui prius se mutilatum dolebat, resumpsit cornua, & deinceps cœpit securior & audacior apparere. Nam & quod antè non fecerat, publicè procedebat mitratus, vt ipsa sacri officij insignia ampliorem ei reuerentiam in populos vendicarent. Aggreditur ergò Comitem multis pecuniis, inuadit animam eius rationibus venenatis, & hominem promptum facilè seducit & corrumpit. Inprimis ab vrbe Pictauensi Wilhelmus Episcopus, vir honestus, homo catholicus: in societate & defensione vniuersalis Ecclesiæ stabilis, violenter expellitur, & à Gerardo & Cardinale adiutore suo, quia Petrum abdicabat, damnatur. Erant & aliæ familiares causæ, pro quibus ei à multo tempore Comes infensus, data occasione, libentissimè eum persequitur & abiurat. Visum est autem tam Gerardo, quàm Comiti, vt ad confirmationem partis suæ, sine mora Pictaui crearent Episcopum: & inuenerunt hominem ambitiosum, nobilem quidem genere, sed degenerem fide: quē, vt genus suum cum eo in causa ponerent, quibusdam ex clericis consentiētibus elegerunt: & prophanas ei imponentes manus, execrabile caput eius non tam vnxerunt, quàm contaminauerunt. Simile huic monstrum in Lemouicensi ecclesia instruxerunt, Ramnolphum quendam Dorotensem Abbatem, quem

Aquitaniæ princeps persequitur Pontificis fautores.
Iste Guilhelmus comes, posteà sanctissimè vixit.
Gerardus Engolismēsis Episcop' fouet partes Antipapę admodū flagitiose.
Legitimis exturbatis Episcopis, substituuntur Pseudo-episcopi.

T non

Vltio diuina.

non multò post vltio diuina secuta est: & cadens resupinus de equo in via plana, vno tantū lapide vltore, qui ad hoc ibi erat relictus, infixo capiti eius, quassato cerebro, expirauit. Audiens hæc & huiusmodi vir venerabilis Gaufredus Carnotensis Episcopus, cui à Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuit commendata, vehementer indoluit, & succurrendum periclitanti Ecclesiæ, postpositis aliis negociis, sine dilatione vlla decreuit. Abbatem ergò Claraualensem petit & obsecrat, vt sibi ad tanta mala eliminanda succurrat. Assensit vir Dei, & se in proximo congregationem monachorum in Britanniam, in locum, quem iuxta Nannetum Comitissa Ermengardis parauerat, dirturum intimat, & promittit, dispositis illa domo secundum genus & species suas, se cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibant igitur simul, & nè multis ambagibus vtar, simul Nannetum venerunt. Erat autem in regione illa misera mulier, quæ à quodam petulante diabolo vexabatur. Apparuit autem ei lasciuus ille diabolus in specie militis, valdè pulchri adspectu, & in amorem suum intus suggestione latenti, extra à locutione blandienti, animum eius fallaciter illaqueauit. Cumque assensum mulieris obtinuisset, expansis brachiis, pedes eius super vnam manuum suarum posuit, altera verò manu caput eius operuit, sibique eam huius fœderis signo dotauit. Illa quidem virum habebat strenuum militem, sed huius execrabilis commercij penitus ignarum. Abutebatur ergò ea, etiam in eodem loco cubante marito, inuisibiliter impurissimus ille adulter, & incredibili vexabat libidine. Sex annis tantum latuit malum, nec detexit mulier perdita tanti criminis probrum. Septimo verò anno confusa est in seipsa, & expauit, tum propter colluuionem tā continuæ turpitudinis, tum propter timorē Dei, cuius iudicio singulis momentis timebat intercipi & damnari. Confugit ad sacerdotes, & piaculum confitetur. Peragrat loca sancta, & sanctorū implorat suffragia: sed nulla ei confessio, nulla oratio, nulla eleemosynarum largitio suffragatur. Quotidiè, vt prius, & importunius, à dæmone infestatur. Denique in publicum tantum scelus effusum est. Quo audito & cognito, maritus eius contubernia execratur. Intereà ad locum prædictum vir Dei cum comitatu suo aduenerat: cuius vt audiuit aduentum infelix mulier, se ad pedes eius tremebunda proiecit. Aperit ei lachrymis perfusa passionem horribilem, & ludificationem inueteratam, & quod ei nihil profecissent, quæcunque fecisset sibi à presbyteris impetata. Addit sibi ab oppressore suo aduentū eius prædictum, & minaciter * ei interdicit, nè ante eius veniret præsentiam: quia nihil ei prodesset, & ipse, recedente Abbate, qui fuerat amator, crudelissimus ei fieret persecutor. Audiens hæc vir Dei, blandis verbis consolatur mulierem, & de cœlo promittit auxilium: præcepitque, vt die altera [iam enim nox instabat] confidens in Domino reuertatur. Reuersa manè, cum viro Dei blasphemias & minas, quas eadem nocte ab incubo suo audierat, retulisset: Ne cures, inquit vir Dei, minas eius: sed tolle baculum hunc nostrum, & pone in lecto tuo, & si quid potest, agat. Egit mulier quod iussum fuerat, & recubans in lecto, signo Crucis munita, iuxta se baculum ponit. Adest ille continuò, sed nec ad consuetum opus, nec ad ipsum cubile præsumpsit accedere: tamen minatur acertimè, quod discedente viro Dei, ipse in eius supplicia reuerteretur. Instabat dies Dominica, & voluit vir Dei per edictum Episcopi populum in ecclesiam accersiri. Cumque ipsa die maximus populus ad ecclesiam conuenisset, inter Missarum solennia, comitantibus Episcopis Gaufredo Carnotensi, & Brictio Nannetensi, ipse ad ambonem conscendit, & vt omnes, qui in ecclesia erant, accensas candelas in manibus teneant, locuturus edicit. Quod & ipse cum Episcopis & clericis faciens, inauditos diaboli ausus publicè aperit, & fornicatorem spiritum, qui in iam horrenda inquinamenta etiam contra naturam suam exarserat, cum omnium fidelium, qui aderant, subscriptione anathematizat, & authoritate Christi tam ad illam, quam ad omnes mulieres deinceps interdicit accessum. Extinctis itaque sacramentalibus illis luminibus, extincta est deinceps tota virtus diaboli, & mulieri post confessionem communicanti, nunquam posteà apparuit inimicus, sed irregressibiliter eliminatus aufugit. His itaque patratis, simul Abbas & legatus ingrediuntur Aquitaniam. Interim Gerardus assensu Comitis, Burdegalensem Archiepiscopatum occupauerat, & simul Burdegalensem & Engolismensem detinebat ecclesiam. Sed deficientibus pecuniis, quas in aliena rerum manus iniecerat, magis ac magis cognita veritate iam defluebant ab eo subsidia principum, & perfidiæ eius timebant existere defensores. Morabatur itaque in locis illis, in quibus securiorem se putabat, nec iam facilè se conuentibus præsentabat. Vt enim prius gesta breuiter repetamus, vbi primum cœpit audiri, quid * aduersus Ecclesiam Dei Gerardus ille machinaretur, ab Innocentio Papa, adhuc in Galliis demorante, missi sunt Abbas noster Claraualleensis, & Iosleuus venerabilis Episcopus Suessionensis, & Pictauum vsque venerunt, vt iam ipsum quàm prædictum principem conuenirent. At ille, iam eodem principe persuaso, impudenter in ecclesiam Catholicam, à qua se præcidebat, conuicia cœpit iaculari, & pollicitam prius Innocentio obedientiam subtrahere, Anacletum suum electum digniorem, & quicunque ei non obedirent, erroneos & acephalos nominare. Vnde factum est, vt animati & armati in insaniam Clerici, publicè ex ea die persecutionem Catholicis intentarent. Prius tamen, quàm ab vnitate seipsos taliter præcidissent, obtulerat Abbas sanctus in eorum ecclesia sacrificium Deo. Post cuius discessum, Decanus eiusdem ecclesiæ altare, in quo diuina mysteria celebrarat, impiè quidem, sed non impunè, confregit. Siquidem post breue tempus percussus à Deo, cum spiritum exhalaret, domum, in qua moriebatur, plenam videbat dæmonibus, & se à dæmonio iugulari clamitans, cultellum à circunstantibus postulabat, quem immergeret gutturi suo, vt extracto dæmone viueret. Sed diabolus, cui datus erat, eum inter hæc verba extinxit, & pestilentem animam in infernum demersit. Archipresbyter quoque, qui Petri inuasoris Pictauensis ecclesiæ synodum denunciabat, coram ipsis, quos ad conuentū perfidiæ inuitabat, à diabolo correptus est. Sed & in alios multos, qui in schismate illo feruentiores extiterant, manus diuina manifestam exercuerat vltionem. Propter hæc & alia huiusmodi, ante homines confundi cœperat Gerardus, & timens opponi sibi, quæ negari non poterant, conuentus publicos * euitabat. Significatū est interim Comiti per viros illustres, qui ad eum securius audebant accedere, quod Abbas Claræuallis & Episcopus Carnotensis, aliique Episcopi & religiosi viri, colloquium eius expeterent: quorum etiam studium esset, vt secum de pace Ecclesiæ, & de malo remouendo tractarent: persuasumque est illi, nè tantorum virorum deuitaret colloquium: quia poterat fieri, vt communicato cum eis consilio, & facile esset, quod modo videbatur difficile: & quod videbatur impossibile, repentino prouentu possibile redderetur. Itaque apud Pertinacum hinc indè conueniunt, & inprimis de diuisione Ecclesiæ, & de scissura & obstinatione, quæ infra Alpes in sola Aquitania quasi nebulæ corruptela consederat, multis modis & rationibus à seruis Dei Comiti intimatum est, quod Ecclesia vna est. & quicquid extra eam est, quasi extra arcam, iudicio Dei necesse est interire & dilui. Adducta quoque exempla Dathan & Abiron, quos reatu schismatis terra viuos absorbuit: nec tanto malo vindictam Dei aliquando defuisse, monstratum est. His auditis, Comes ex parte sano vsus est consilio, & respondit, se in obedientiam Innocentij Papæ posse dare consensum: sed in restitutionem Episcoporum, quos de sedibus suis expulerat, nulla ratione induci: quoniam implacabiliter eum offenderant, & iurauerat, se nullo tempore eorum pacem aliquando suscepturum. Diù per internuncios protractus est sermo, & dum vicissim verbis se mutuò occupār, vir Dei efficaciora sibi arma arripiens, ad altare sanctū oblaturus & supplicaturus accedit. Intrauerant ecclesiam, quibus licebat diuinis interesse mysteriis, Comes sustinebat pro foribus. Peractis itaq; consecrationibus, & pace data ac diffusa per populum, vir Dei iam non se agens, vt hominem,

Britannia minor, pars Franciæ nobilissima.

Diabolus mirè abutitur vxore militis cuiusdam.

* forte interdictum.

Ecce quid valeant etiam viles Sanctorum res.

Profligat mirabiliter impurissimum dæmonem à fœmina.

Mittitur cū Episcopo Suessionēsi ad componendam pacē Ecclesiæ.

Gerardus Episcopus schismatic' Catholicos persequitur.

Terribilis vindicta in decanū, & alios schismaticos.

* euadebat.

Ann. 1135.

Num. 16.

Nota historiā memorabilem, &

minem, corpus Domini super patena n ponens, ignea f·cie & flammeis oculis, non supplicans, sed minax, foras egreditur, & verbis terribilibus aggreditur Ducem: Rogauimus te, inquit, & spreuisti nos: Sup. licauit tibi in altero, quem iam tecum habuimus, conuentu seruorum Dei ante te adunata multitudo, & contemp sisti Ecce ad te processit filius Virginis, qui est Caput & Dominus Ecclesiæ, quā tu persequeris. Adest index tuus, in cuius manus illa tua anima deueniet. Nunquid & ipsum spernes? Nunquid & ipsum sicut seruos eius contemnes? Lamentabantur vniuersi, qui aderant, & orationibus intenti præstolabantur exitum rei, & omnium suspensa expectatio nescio quid diuinum cælitus fieri expectabat. Videns Comes Abbatem in spiritu vehementi procedentem, & sacratissimum corpus Domini in manibus ferentē, expauit & diriguit, membrisq; tremebundis metu, & dissolutis quasi amens solo prouoluitur. Eleuatus à militibus, rursum in faciem ruit, nec quippiā alicui loquens, aut intendens in aliquē, saliuis per barbam defluentibus, cum profundis efflatis gemitibus, epilepticus videbatur. Tum vir Dei ad eum propius accessit, & pede pulsans accliuem, surgere iubet, & stare supra pedes, & Dei audite sententiam. Præsens est, inquit, Pictauensis Episcopus, quem ab ecclesia sua expulisti. Vade, & reconciliare ei, & in osculo pacis iungito fœdera, & ipse ad Sedem suam eum reducito: & satisfaciens Deo, redde pro contumelia gloriam, & in vniuerso principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuoca vnitatem. Subde te Innocentio Papæ, & sicut ei omnis obedit Ecclesia, tu quoque electo à Deo, tanto pare Pontifici. Audiens hæc [a] Comes, authoritate Spiritus sancti, & sanctorum sacramentorum præsentia victus, nec audebat respondere, nec poterat: sed statim occurrit, & in pacis osculo recepit Episcopum, & eadem, qua eum abiurauerat, manu cum totius exultatione ciuitatis, ad propriam sedem eum reduxit. Sed deinceps Abbas cum Comite iam familiarius & suauius loquens, paternè eum monuit, nè ad impios & temerarios ausus vltra exurgeret, nè Dei patientiam in tantis irritaret flagitiis, nè pacem factam in aliquo violaret. Pace itaque omni Aquitanicæ ecclesiæ reddita, solus Gerrardus perseuerat in malis: sed [b] nō multo post adueniente die iræ, in domo sua miserabiliter extinctus est. Et cum dicat scriptura. Est peccatum ad mortem: pro eo non dico, vt roget quis: impœnitens & subito mortuus, sine confessione & viatico de corpore egredientem spiritum diabolo reddidit, cuius minister vsque in finem extiterat. Corpus [c] eius à nepotibus suis, quos in ecclesia illa honoribus sublimauerat, inuentum in lecto suo exanime & enormiter tumidum, in basilica quadam humatum est. Sed postea à Gaufredo Carnotensi Episcopo, sedis Apostolicæ legato, indè extractum, alioque proiectum est. Nepotes quoque eius ab eadem ecclesia postea eliminati sunt, & omnis progenies & plantatio à radice euulsa, per extera regna, tanti iudicij circunferens querimonias, exulauit. Tanto ergo malo obruto, & schismate Gerardi redacto in cineres, vir Dei cum magno gaudio Clarauallem reuertitur. Assunt fratres circunfusi ped bus eius: gratias agunt Deo, qui bonis initiis feliciores prouentus accumulat, & vbiq; Abbatis sui humilitatem glorificat & exaltat. Nactus verò vir Dei aliquod quietis tempus, aliis se negociis occupauit: & secedens in casulam, pisatiis torquibus circuntextam, solus meditationibus diuinis vacare disponit: & repente occurrunt ei in diuersorio humili, quasi ad præsepe Domini consistenti, amatoria Cantica, & spiritualium fercula nuptiarum. Considerat & expauescit, quod sponsus speciosus forma, præ filiis hominum, in quem etiam Angeli desiderant prospicere, fuscam adamauerit sponsam, & decoloratam à sole, tanto extollat præconio, vt dicat eam totam formosam, nec vllam in ea maculam esse. Ipsam quoque sponsam dilectione languere miratur, & inquirit diligenter, quæ sit illa charitas, cuius oscula dulciora sunt vino, ad quorum delibationem tanto affectu anima impatienter anhelat: cumque sponsus multis laudibus sponsam attollat, non tamen in omnibus plenam ei sui copiam præbeat, nec vsque ad plenitudinem satietatis se sponsæ desideranti concedat: quæsitus aliquando non inueniatur, & post longos circuitus repertus, teneatur, nè fugiat. Multo tempore in harum meditatione rerum animam suam effudit, & multipliciter hæc exponens, quantum in se profecerit, qui quotidiè in illis epulabatur deliciis: quantum in nobis, quibus illius benedictionis reliquias in scriptura seruauit, manifestum est legentibus eam.

de corporali Christi in Eucharistia præsentia.

Recipit Comes Pictauēsis Episcopum in osculo pacis.

Ann. 1135.

a Huius Vilhelmi Comitis mirè conuersi vita habetur 10 Febr.

b Vltio diuina in Gerardum Antipapæ legatum.

1. Ioan. 5.

c Nota schismatice, & time similē vltionem.

Psal. 44.

Can. 1. &c.

Exponit Cantica Canticorū.

VII. INTEREA literæ Apostolicæ virum Dei vocant, & vt assit laboranti Ecclesiæ, supplicant Cardinales. Intermittuntur studia, & quæ modo continua erant, interpolatis discursibus resumuntur. Nulla vacatio superest: seruus Dei aut orat, aut meditatur, aut legit, aut concionatur. Videns ergò excusationes frustrà expendi, & necesse esse obedire mandatis, conuocatos à multis partibus fratres, diu profundeque suspirans, affatur: Videtis fratres, in quantis tribulationibus laboret Ecclesia. Pars quidem Petri & in Italia & in Aquitania, authore Deo, elisa, iam non parturit, sed abortit. Euacati sunt in his regionibus schismatis defensores: Romæ magna pars nobilium Innocentium sequitur, & fauent ei multi fidelium: qui tamen temeritatis multitudinis impetum formidantes, non audent publicè confiteri, quem Innocentio firmauere, consensum. Coniuratos habet Petrus homines perditos, quos corrumpit pecunia: & munitionibus eorum occupatis, non Simonis Petri fidem, sed Simonis Magi repræsentat præstigias. Contra vnam gētem, Occidente edomito, superest lucta. Orantibus vobis & iubilantibus, Iericho corruet: & cum extenderitis cum Moyse manus ad Dominum, Amalech victus aufugiet. Iosue pugnat, & vt ad consummationem victoriæ dies sufficiat protelata, soli vt stet, non tam orat, quàm imperat: & meretur fides tam solis obedientiam, quam de hoste prostrato victoriam. Nobis ergò pugnantibus, vos ferte præsidium, & auxilium de cœlo supplicibus animis implorate. Agite, quæ agitis, & state in gradu, quo statis. Et licet vobis nihil conscij sitis, iudicio tamen vestro non æstimetis vos iustos: quia solus Deus quos iustificat, iudicat, & perfectissimus quisque iudicij diuini districtum examen ignorat. Iudicari autem ab humano die non multum curetis, neque vestra propria, neque aliena iudicia approbantes, sub timore Dei sic state, vt nec vos quempiam iudicantes, aliquando extollamini: nec aliorum curantes iudicia, excidatis in nugas. Singula verò prosequentes, vos seruos inutiles reputetis. Eundum autem est nobis, quo nos obedientia vocat: & huius domûs fraternitatem & vestri custodiam, Deo, pro quo hunc assumimus laborem, confidentes de eius clementia, tradimus & commendamus. Hæc dicens, & benedicens, flentibus vniuersis, discessit: & cum multa reuerentia vbique receptus, demum Romam peruenit. In cuius aduentu tam dominus Papa, quàm fratres lætati sunt: & communicatis cum eo consiliis, secundum rerum prouentus, & statum causarum, Abbas in opus egreditur: nec in curribus, nec in equis spem ponens, sed colloquia quorundam suscipiens, sciscitatur, quæ sit eorum facultas, qui fautorum animi: vtrum errore, an malitia seducti, tantum scelus protrahant & protelent. Intellexit ex secretis, Clerum, qui cum Petro erat, de statu suo solicitum, scire quidem peccatum, sed non audere reuerti, nè perpetua notatus infamia, vilis inter cæteros haberetur: & malle sub vmbra honestatis interim sic esse, quàm expelli à sedibus suis, & publicæ mendicitati exponi. Eorum, qui de Petri erant prosapia, hæc erat responsio, quia iam credi eis à nemine posset, si dimembrarent genus suum, & eum relinquerent, qui cognationis suæ caput esset & dominus. Cæteri iuramento fidelitatis excusabant perfidiam, nec aliquis ex sana conscientia parti illi conferebat suffragia. Denunciabat itaque Abbas eis, colligationes impietatis esse sacrilegas, & prophanas conspirationes, legibus & canonibus condemnatas, iuramentis non posse muniri: nec posse, nec debere veritatis sacramenta mendacio suffragari: insanire autem eos, qui rem illicitam sacramenti patrocinio constare existimant, cum oporteat extraordinarias pactiones, quocunque religionis obtentu sancitas, reuocari in irritum, & authoritate diuina dissolui: Auditis his & aliis viri Dei sermonibus, defluebant à Petro, & quotidiè partis illius dissociatis ag-

Literis Pontificis euocatur ad vrbem, vt adsit laboranti Ecclesiæ. Ann. 1137.

Iosue 6.

Exod. 17.

Iosue 10.

Ecce quam sit res temeraria, aliq̄s iudicare.

Venit Romam, Pontifice & Cardinalibus gratulantibus.

Attende sanam eius doctrinam.

tis agminibus, vincula rumpebantur: ipsius quoque Petri anima tabescebat, quia se quotidiè minui, Innocentium verò crescere minimè dubitabat. Defecerant pecuniæ, contabuerat curiæ amplitudo, aruerant ministeria domus, rarus mensas eius frequentabat conuiua, deliciæ in plebeia cibaria mutatæ, cultus obsequentium vetustate obscurus, macri & acuti stipendiarij, ære alieno oppressi, & tota domus effigies pallida, dissolutionem proximam indicabat. Intereà Rex Siciliæ Rogerus, qui solus iam ex principibus obedire Papæ Innocentio detrectabat, ad eum mittit epistolas, petens, vt Aimericum Cancellarium suum & Abbatem Claræuallis ad se mitteret, nihilominus à Petro Leo-

Rogerus Siciliæ rex, solus detrectat obedire Innocentio Papæ.

nis idem petens, vt Petrum sibi Pisanum à suo latere delegaret. Aiebat autem se dissensionis huius, quæ iam diu induruerat, velle scire originem, & cognita veritate aut corrigere errorem, aut sancire sententiam. Mittebat autem in dolo: quia audierat Petrum Pisanum eloquentissimum esse, & in legum & in Canonum scientia nulli secundum: putabatque, si eloquentiæ eius in publico consistorio audientia præberetur, declamationibus rhetoricis simplicitatem Abbatis posse obrui, & silentium ei in verborum & rationum pondere imponi. Ne diu morer, venit pars vtraque Salernum: sed militauerat vltio, & præuenerat tanti sceleris machinamentum. Parato namque ad bellum innumerabili exercitu aduersus * Rannulphum Ducem, idem Rex in campum armatas produxerat acies, cum subitò viso Duce audacter obuiam procedente, territus fugit, effusumque exercitum prædæ & cædibus exposuit, & innumeris militibus captis & interfectis, inuitus Ducem ditauit opibus, & gloria sublimauit. Quæ quidem ei omnia

** Rannulphum.*

Magna eius Regis calamitas.

iuxta verbum viri Dei contigerunt. Cum enim primus eorum, qui vocati fuerant, Abbas sanctus adueniens, Regem in castris positum inuenisset, per multos dies vicinas acies, nè committerent, impediuit, denuncians Regi, quia si conflictum inieris, victus & confusus abibis. Nouissimè verò, cum eiusdem Regis plurimum creuisset exercitus, ignorans, quod non in multitudine foret euentus belli, virum sanctum quærentem ea, quæ pacis erant, vlterius audire contempsit. At ille ducem Rannulphum & catholicorum aciem verbis potentibus adhortans, sicut Regi fugam, sic illis victoriam pollicitus est & triumphum. Cumque ad proximam villulam declinâsset, & instaret orationi, repente fugientium & insequentium clamor auditur. Siquidem per eundem locum fugientem Regis exercitum Rannulphus persequebatur.

Prænunciat S. Bernardus Regis ruinam & Ducis Rannulphi victoriam.

Egressus itaque frater quidam ex his, qui cum Abbate erant, vni ex militibus occurrit, & quid accidisset interrogabat. At ille [siquidem literas nouerat] Vidi, inquit, impium superexaltatum & eleuatum, sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat. Nec mora, Dux ipse secutus, mox vt monachum vidit, sicut erat armatus, equo desiliit, & eius pedibus aduolutus: Gratias ago, inquit, Deo & fideli seruo eius: quia non nostris viribus, sed fidei eius collata hæc victoria est, iterumque insiliens equo, hostes insequebatur. Nec tamen hac plaga sibi inflicta cælitùs, correctus est animus Regis, nec detumuit procella, quam conglomerauerat prauæ mentis elatio: sed post fugam reuersis, qui euaserant, simulans alacritatem, regio se ornatu attollens, stipata militibus curia, vtranque partem iubet accersiri: & prius instructo Petro, & multarum promissionum authoramentis accenso, de causæ suæ rationibus eloqui iubet. Prior Petrus electionem domini sui canonicam asserit, & verba sua multis canonum assertionibus munit. At verò vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens: Scio, inquit, te, Petre, virum sapientem & literatum esse, & vtinam sanior pars & honestiora te occupâssent negocia. Vtinam te patronum causa iustior obtineret, & sine dubio rationalia eloquentem, nulla posset impedire facundia. Et nos quidem agrestes, sæpius ligonibus, quàm pragmaticis aduocationibus assueti, si causa fidei non esset, institutum silentium teneremus. Nunc autem cogit nos charitas eloqui, quia tunicam Domini, quam in tempore passionis nec ethnicus præsumpsit scindere, nec Iudæus, Petrus Leonis lacerat & dirumpit. Vna est fides, vnus Dominus, vnum baptisma. Nos neque duos dominos, neque geminam fidem, nec duo baptismata nouimus: vt ab antiquis ordiar, vna arca tempore diluuij fuit. In hac octo animæ, cæteris omnibus pereuntibus, euaserunt: & quotquot extra arcam inuenti sunt, periêrunt. Arcam hanc typum tenere Ecclesiæ, nemo est qui ambigat. Arca alia nuper fabricata est: & cum sint duæ, alteram necesse est esse adulteram, & in profundum demergi. Arca, quàm regit Petrus, si ex Deo est, necesse est, vt arca, quam regit Innocentius, obruatur. Peribit ergo Orientalis Ecclesia, peribit Occidens totus, peribit Francia, peribit Germania, Iberi & Angli, & Barbara regna in profundum pelagi demergentur. Religio * Camaldrensis, & Carthusiensis, & Cluniacensis, & Cistertiensis, & Præmonstratensis, aliaque innumerabilia seruorum Dei & ancillarum collegia, necesse est, vt sub vno turbine corruant in abyssum. Episcopos & Abbates, & reliquos Ecclesiæ principes, collo præcipiti mola asinaria alligata pelagus vorax excipiet. Solus ex principibus mundi arcam Petri intrauit iste Rogerus, & cæteris omnibus enecatis, ipse solus saluabitur? Absit, vt totius mundi religio pereat, & ambitio Petri [cuius vita, palam est, qualis extiterit] regnum cœlorum obtineat.

Psalm. 36.

1. Cor. 4.

Ioann. 19.

Ephes. 4.

Gen. 6. 7. & 8.

Osternis, quanam pacto sit Roma[illegible]

** Camaldulensis.*

Ad hæc verba non vltra se poterant, qui præsentes aderant, continere: sed abominati sunt & vitam Petri, & causam. Abbas autem tenens manum Petri, eleuauit eum, & simul ipse surrexit: Tutiorem, inquiens, si mihi credis, intrabimus arcam. Et sicut iampridem mente conceperat, salutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratia Dei, protinus persuasit, vt ad vrbem rediens, Innocentio Papæ reconciliaretur. Soluta concione, Rex necdum voluit obedire: quia sancti Petri patrimonium, quod in Cassinensi & Beneuentana prouincia amplissimum est, cupidus occupauerat: putabatque huiusmodi suspensionibus aliqua extorquere priuilegia, per quæ in ius proprium deinceps sibi stabiliretur hæreditas. Sic Herodes videns Saluatorem, contempsit: & quem desiderauit absentem, contempsit præsentem. Sed omnipotens Deus claritatem, quam accepit à patre, dedit hominibus: & contemnentes se facit inglorios, & erigit in sublime humiliatos.

Rationalibus argumentis Petrum Leonum & cæteros ora tores in sua potestem trahit S. Bernardus.

Luc. 23.

Ioann. 17.

Igitur circa curationem cuiusdam viri nobilis, & in vrbe Salernitana notissimi, succumbentibus medicis, quorum præcipuè ibi ars viget & studium, eidem vitam de medicorum auxilio desperanti, noctu quidam per somnium apparens, intimauit aduenisse Salernum virum sanctum, & in curationibus efficacem. Hunc inquirere iubet, & de lauacro manuum eius bibere. Quæsiuit, inuenit, aquam petit, bibit, conualuit. Hoc verbum per totam vrbem diuulgatum, ad aures Regis & procerum eius peruenit. Cum omnium igitur populorum fauore, solo Rege in malitia permanente, Abbas Romam reuertitur: prædictum verò Petrum Pisanum & quosdam alios reconciliauit Ecclesiæ, & Innocentio Papæ confœderat.

Homo à medicis desperatum sanat aqua, qua abluit vir Dei manus suas.

Aduenerat tempus, in quo completa Amorrhæi malitia, Angelus percutiens, gladium iam vibrabat, & pertransiens domos, quarum superliminaria agni sanguis imbuerat, ad domum Petri Leonis veniens, salutare in ea non reperit signum. Percussit ergò miserum: nec tamen ilico defungitur, sed datur per triduum pœnitentiæ locus. Ille patientia Dei abutitur, & in peccato suo moritur desperatus. Miserabili pompa corpus eius effertur, cadauer eius in latebris sepelitur, & vsque hodie fouea illa à Catholicis ignoratur. Attamen pars illius, Papam sibi pro illo alterum statuerunt, non tam ex pertinacia schismatis, quàm vt opportunius per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur. Quod sine mora per manus serui sui effecit Dominus. Nam & ipse ridiculus pontifex, Petri Leonis hæres, ad eundem virum Dei nocte se contulit, & ille eum nudatum quidem vsurpatis insignibus, ad Domini Innocentij pedes adduxit. Quo facto, gratulabunda ciuitas lætatur, Innocentio Ecclesia redditur, Romanus populus, vt pastorem & dominum, Innocentium veneratur, Abbas Claræuallis mira reuerentia habetur, ab omnibus author pacis & pater patriæ prædicatur. Procedentem viri nobiles prosequuntur, acclamat populus, matronæ sequuntur, & omnes ei prompto animo obsequuntur. Sed quandiu gloriam illam tolerauit?

Exod. 12.

Antipapa diuinitus percussus perit Ann. 1138.

Victor Antipapa Viri Dei opera schisma tollitur.

Quandiu

Quamdiu pace fruitus est post tam diuturnum laborem? Nec diem pro anno recipere acquieuit. Sedatis omnibus & compositis, vix quinque dies teneri potuit, qui septem annis & vltra pro resarcienda eadem scissione sudauit. Exeunti autem vniuersus populus occurrit, lachrymantur post eum, & se ab eo postulant benedici, & orationibus eius cum omni deuotione se commendant. Accepta igitur ab Innocentio licentia, confirmata pace, vir Dei egreditur, & maximum domi reportans gaudium, à fratribus cum gratiarum actione deuotè suscipitur. Intereà Romæ Innocentius potestatiuè agenda disponit, vndiq; visitatores occurrunt: alij cum negociis, alij gratia congaudendi adueniunt: processiones per Ecclesias celebrantur: depositis armis, ad audiendum verbum Domini plebes accurrunt, post multifarias egestates, ciuitas in breui opulenta refloret. Quæ discordiæ tempore distracta fuerant, pax solidata reducit & reuocat: arantur solitudines, pinguescunt deserta. Requiescunt singuli sub vite & ficulnea sua, nocturnæ silent excubiæ, & apertis ianuis, omnis timor excluditur. Dato tempore, Innocentius Ecclesiæ ruinas restaurat, recolligit exules, ecclesiis antiqua seruitia, depopulatas colonias expulsis restituit, insuper & dona congrua largitur per singulos. Monasterium etiam apud aquas Saluias, in S. martyris Anastasij honore constituit: quod quidem ibi fuerat prius, sed hoc tempore solus in ecclesia deerat habitator. Constructis itaque cœnobialibus mansionibus, & reformata Ecclesia, assignatis etiam ad alimonias domibus, agris & vineis, à Claraualle Abbatem & conuentum fratrum sibi mitti dominus Papa voluit & obtinuit. Mittitur ergò Bernardus, Pisanæ olim Ecclesiæ vicedominus, & religiosi cum eo fratres, qui secundum beati Benedicti Regulam, in eodem loco Domino deseruirent. Cito profecit illa plantatio, & associatis sibi viris indigenis, seruorum Dei multiplicatus est numerus, & pinguibus ac congruis nutrimentis incolume & multiplex in breui produxêre peculium.

Redit ad suum monasterium Clarauallense.

Mittuntur è Claraualle monachi, qui Romæ degant in monasterio S. Anastasij.

Abbas sanctus ad studia sua reuersus, dilectum amplectitur epithalamium. E diuersis etiam regionibus, odore religionis illius vbique diffuso, fratres ad fundanda monasteria inuitantur: Fundata quoque & statuta, se ditioni eius subiiciunt, & arctioris ineunt regulas disciplinæ. Sed & diuersarum regionum ciuitates ex hoc collegio meruêre Episcopos. Imprimis Roma summo ornatur Pontifice: Præneste Stephanum habuit totius modestiæ virum: Ostia virum magnum Hugonem. In ipsa quoq; Romana curia Henricus & Bernardus, alter presbyter, alter diaconus ordinati sunt Cardinales. Prope vrbem Romam Nepa quoque sub Huberto refloruit. In Tuscia Pisis, natalis soli gloria, & magnum Ecclesiæ lumen, Balduinus effulsit. Citra Alpes Lausannæ datus est Amedeus, Seduno Garinus, Lingonis Godefridus, Antissiodoro Alanus, Nannetis Bernardus, Beluaco Henricus, Tornaco Giraldus, Eboraco Henricus. In Hybernia duo Episcopi, re & nomine Christiani. In Alemania ciuitate Curia Algotus, sapientia, ætate & gratia reuerendus. Hæc luminaria, de Claraualle assumpta, fulgore puro prædictas vrbes sua illustrauêre præsentia, & pastoralis officij elucidantes gloriam, exemplum cæteris Episcopis facti sunt doctrinæ & vitæ, & in altitudine sua semper humiles constiterunt. Defuncto siquidem Innocentio Papa, & successoribus eius Cœlestino & Lucio quamvelociter consummatis, Bernardus, quem prius apud S. Anastasium Abbatem diximus ordinatum, Papa vrbis efficitur, & Eugenius tertius appellatur. Hic seditione orta in populo, puluerem pedum in litigantes excussit, & relictis eis, in Franciam venit. Cumque Romæ se comederent ac morderent, & se inuicem consumerent, expectauit in pace, donec fatigati conflictibus, & damnis afflicti, eius præsentiam cuperent & optarent. Qui interim celebrato Rhemis Concilio, Claramuallem humiliter visitat, & gloriam pontificatûs Romani pauperum repræsentat adspectibus. Mirantur in tanta altitudine humilitatem immobilem, & in tam excellenti culmine propositi sancti permanere virtutem, vt altitudini sociata humilitas pro officio exterius fulgeat, & pro virtute nequaquam interius marcescat. Adhærebat carni eius lanea tunica, & diebus ac noctibus cuculla vestitus, sic ibat, sic cubabat. Intus monachi habitum retinens, extrà se Pontificem & moribus & vestibus exhibebat: rem difficilem agens, diuersarum in vno homine proprietatem exhibens personarum. Segmentata ei circunferebantur puluinaria: lectus eius palliis opertus, cortina ambiebatur purpurea: sed si reuoluer es operimenta, inuenires superiectis laneis complosa stramina & paleas conglobatas. Homo in facie, Deus videt in corde: ipse verò bona coram hominibus prouidebat. Alloquitur fratres non sine lachrymis, miscens sermonibus auulsa à corde suspiria, hortatur & consolatur, & se inter eos fratrem & socium, non dominum, exhibet, vel magistrum. Cumque eum ibi morari diutius non pateretur magna eum prosequens comitantium multitudo, salutatis fratribus, iter in Italiam dirigens, abscessit, & ad vrbem peruenit. Scripsit ad eundem Papam vir sanctus multæ subtilitatis librum, in quo acutissima indagatione tam ea, quæ circa eum, quam infra sunt, prosequens, etiam ad ea, quæ supra ipsum sunt, ascendens, tanta de natura diuina disseruit, vt videatur in tertio cœlo assumptus, audisse quædam verba, quæ non licet homini loqui, & Regem in decore suo vidisse. In his, quæ infra, & quæ circa ipsum sunt, morum societas, naturæ æqualitas, officiorum distantia, consideratio meritorum, diiudicatio prouectuum subtilissimè distinguitur, & singulis in suo genere sui cognitio intimatur. In his quæ supra hominem sunt, speculatur cælestia, non eo modo, quo Angeli, qui semper adhærent Deo, considerant: sed eo modo, quo potest homo puri animi & mentis syncera diuina contingere, & conformari Hierarchiæ cælesti sacerdotium temporale. Cum enim in cælesti militia constet alios aliis principari, & ministeriales spiritus ad nutum superiorum potestatum ad diuersa officia delegari: quidam vicinius assistentes, ab ipso accipiunt, quæ aliis vel agenda vel intelligenda insinuent. Cumque exigat homo præpositurae suæ reuerentiam exhiberi, ad honorem summæ potestatis cuncta referri necesse est: quia cum sit subditus homini homo, vel spiritui spiritus, subdi maximè oportet Deo, de cuius munere datur iusta prælatio, & quo docente fit, vt pateat homini tam cognitio sui, quam per fidem & spem ad diuinam contemplationem pro modo data & indulta accessio. Dictabat vir Dei & nonnunquam scribebat in tabulis cereis, non patiebatur perire inspirata sibi diuinitus: sedabat lites Ecclesiarum, & appellationes importunas, quas inter se clerici discordes concitabant, blando spiramine componebat. Interdum etiam durius increpante eo, redibat tranquillitas, & detumescentibus procellis, qui seditiosi ante eum venerant, & bile diffusa scaturientes declamationibus, pacifici reuertebantur. Adhæsit ei præ omnibus Comes Theobaldus, & dilectionem beneficiis prosecutus, & se & sua in subsidia Claræuallis exposuit, & in manibus Abbatis posuit animam suam, deposita altitudine principali, se inter seruos Dei conseruum exhibens, non dominum, ita vt obediret ad omnia, quæcunque domûs illius infimi imperâssent. Emebat ergò fundos, construebat domos, Abbatiis nouis præbebat impensas, & vbicunque serui Dei extendissent propagines, delegabat pecunias: non vnam domum, sicut Salomon Hierosolymis statuens: sed vbicunque huius schematis consedissent personæ, satagebat eis ministrare necessaria, quasi Christo in terris præsenti propriam faceret mansionem. Sed & hoc in arbitrio viri Dei posuit, vt quibuscunque egentibus, eo mandante, ad opus Dei sumptus præberet. Videns ergò Abbas promptum principis animum, pietatem pietate accendit, & maximè quidem domesticis fidei voluit esse eum obnoxium, & immortalia templa fundare consuluit, & eleemosynas ea sagacitate disponere, vt semper fructificantes, rediuiuis & renascentibus accessionibus nouas semper eleemosynas parturirent. Deinde egenis, quos hac atque illac, quasi vespæ pungentes, stimuli paupertatis exagitant, omnimodis docuit misereri: aliis indumenta, aliis alimenta largiri monuit: & suggessit, vt per seipsum Xenodochia visitaret, nec horreret adspectus languentium: quia in hoc duplicaretur clementiæ bonum, si videret & foueret, si consolaretur & reficeret. Humiliare pauperum oppressores, defendere pupillum & viduam, misereri & commo-

Episcopi cõplures è Claraualle creati.

Eugenius 3. fit Romanus Pontifex.

Concilium Rhemens. præsente Eugenio. Ann 1148.

Nota in Pótifice strati diuitiam. 1. Reg. 16.

Libri sancti Bernardi de consideratione.

In cælestium spirituum ordinib. alij aliis principantur.

Omne simul tom ag s debemus subijci Deo.

Comitis Theobaldi erga virum Dei summũ studium & insignis liberalitas.

Officium Principis. Eccli. 4.

Theobald' Comes, exemplum optimi principis.

commodare, sermones suos in iudicio disponere, prouidere quieti Ecclesiæ, rationem gladij intelligere, quasi elementarium instruxit, summam principalis officij ei intimans, & hoc exquiri à principe ex debito, vt laudi bonorum & vindictæ malorum intendat. Hæc & alia huiusmodi salubria monita homo rationabilis reuerenter accipiens, luxum curiæ & fastum altitudinis in humilitatem & honestatem conuertit: nec erat, qui in præsentia eius auderet aliquid indecens vel agere, vel loqui: sed in hoc etiam ei placere studentes, siue ficto, siue puro animo, ea in quibus dominum suum delectari videbant, ipsi quoque sæpius factitabant. Introducebant igitur ad eum, qui familiarius ei assistebant, pauperes patientes calumniam: nunciabant, languentes in plateis iacentes, & quosque in amaritudine & molestia constitutos: & ipse oblata sibi occasione clementiæ lætabatur, & altiori gratia amplectebatur, quos de huiusmodi rebus videbat esse solicitos.

Duos Monachos eleemosynæ suæ præpositos habuit idem Comes.

Denique duos religiosos viros, de Præmonstratensi Ordine euocatos, eleemosynæ suæ præposuit, ad quorum curam spectaret circumire castella & vicos, in quibus ipse maneret, & de propria mensa languentes & leprosos omnes, qui ibi manebant, quandiu in illis locis esset, abundanter refici iussit: sed & aliis pauperibus largas & congruas eleemosynas siue in cibis, siue in vestibus, eorū ministerio donari instituit. Et illis quidem tantum in domo sua voluit esse dominum, vt potestatiuè pincernis & pistoribus & cocis, & reliquis ministerialibus, quæ vellent, iuberent: quæ placerent tollerent: nec esset, qui aliquid prohibere auderet vel referre ad Comitem, si in aliquo prodigi viderentur. Hi duo, quos prædixi, timentes Deum, & Comiti placere volentes & Deo, nec magnificentiam principis minuebant, qui charitatis plenitudinem de suis impleri præceperat: nec Deo ingrati esse volebant, si inuenirentur desides & auari, quos promptos & expeditos dispensatores esse tam voluntas Dei, quam principis sufficiens bonitas iniunxisset. Erat præterea horum officio deputatum, vt monachis & religiosis viris, quos ad curiam diuersa mittebant negocia, hospitia prouiderent, & de penu & horreo Comitis necessaria ministrarent. Circumferebant etiam rigente bruma, aptatis sarcinis, pauperum indumenta & pelles, & birros, & calceamenta, in quibus nec axungia deerat, quæ per vicos indigis erogabant. Nullum in Comitatu illo clementiæ opus deerat: ad portum illum naufragi omnes tutum habebant refugium.

Gen. 47.

Temporibus famis non sicut Pharaō frumenta venundedit populo, nec in seruitutem sibi erogatis annonis subiecit Aegyptum: sed Abbate sancto, quasi altero Ioseph, diuiniore vsus consiliario, gratis egenis aperuit horrea, nec exhausit populum pecunia, nec astu circumuenit afflictos, nec re publica ad se translata, priuatos in terra cumulauit thesauros: sed in cœlo potius thesaurizans infatigabilis distributor, cum magna alacritate & pecunias distribuit, & annonas.

En princeps longe optimus, a quo horrea, an incendia requirantur.

Nec defuit viro inhianti cælestibus, magni ponderis & horrenda tentatio: sed aggressus est eum tam Rex, quam principes, & commota est & contremuit terra, & quasi iratus esset ei Deus, rapinis & incendiis ferè omnia ad eum pertinentia depopulatoribus exposita erant, & operuit faciem terræ Regis exercitus, & passim omnia vastabant. Nec erat ei tutum resistere vel obuiare persecutoribus: quia & sui deseruerunt eum, manifeste infestantes: & qui remanserant, in insidiis, non ad subsidia, erant, & erant vndique angustiæ graues: quia nec domi sibi cauere, nec extra poterat congrua prouidere, qui omninò, qui sui essent, nesciret: & tam de perfidia refugarum, quàm de duplicitate suorum, prorsus diffideret.

Prou. 3.
Iob 1.
2. Reg. 15. &c.
2. Cor. 12.

Inter has angustias conuersus ad Dominum de cœlo quæsiuit auxilium: & accito viro Dei, cuius consilio maxime vtebatur, non desperans de misericordia Dei, hoc ex eius responso accepit, vt intelligeret, quia flagellat Deus omnem filium, quem recipit, & huiusmodi correptiones vel purgant, vel probant animam: & gloriosiorem fuisse Iob, cum sederet in sterquilinio, quam fuisset, cum circunstante exercitu, sedisset illæsus in solio. Ostendit ei vir sanctus Salomonem peccâsse in ocio, & abusum bono pacis, defluxisse in vitia: cum Dauid Pater eius, Absolon filio persequente & vniuerso Israële, permansisset in gratia. Intimauit etiam, quomodo ipsum satanas colaphizauit Apostolū: in qua tribulatione immobiliter perseuerans, illud meruit audire: Quia virtus in infirmitate perficitur: & quia in præsenti segniores nos faciunt prospera, & circunspectiores aduersa. Hæc audiens venerabilis Comes, magnificè animatus, duo immensi ponderis & miri operis vasa aurea, in quibus preciosissimæ gemmæ habebantur inclusæ, quæ in solennitate coronæ suæ Rex Anglorum Henricus auunculus eius, ad ostentationem diuitiarum suarum & gloriæ suæ, in mensa coram se habere consueuerat, sub omni celeritate proferri iussit in medium: & à corde suo delectationem huiusmodi auellens, gemmas à retinaculis suis abstrahi iussit, & aurum confringi præcepit, vt venundaretur, & de precio eorum dilecta Domino super aurum & topazion tabernacula fundarentur.

S. Bernard' author pacis inter discordes principes.

Nec desistebat Amalech ab infestatione Israël, sed Moyses eleuatis in cœlum manibus, potitus est victoria: & retrahentibus se hostibus, Abbas sanctus sequester solicitus, clamantibus ad Dominum, & domi plorantibus fratribus: irrupit in acies & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio: & allegationibus diuinis intercurrentibus, detumuêre procellæ, & reuersa est inter regem & principem tranquillitas, & pacis desiderata serenitas.

* Gofrido, vel Godefrido.

*LIBER III. IV. & V. Authore domino * Gaufrido monacho Clarauallensi, & quondam beati Bernardi Notario.*

PROLOGVS

CLARISSIMI patris nostri Bernardi Clarauallensis Abbatis memoriam, viri insignes ad laudem Christi & multorum ædificationem literis commendarunt. Inuenta sanè materia vberi, prout cuique licuit, & certior ei gestorum innotuit veritas, non eam totam, sed partes aliquas digessêre. Videtur autem nonnullis, quod multò minus eum silere debeat puer sanctitatis ipsius, dignationis filius, benignitatis alumnus: quem ab eius vberibus post annos circiter tredecim, quod sine singultu nec meminisse debeo, nec proferre queo, sola tandem, quæ sola potuit, mors auulsit. In quo tibi vtinam sic complaceat etiam nunc, pater sancte, sicut aliquando videbatur, & aliquandiu complacere. Et quis alter tibi tam debitor, quis tam obnoxius, quis tam tuus? Momordit, fateor, momordit mors improba, sed non totum pariter deglutiuit. Amputauit, non extirpauit: sine misericordia portionem, quæ se contingebat, accepit. Tulit adspectum, tulit eloquium, corporale etiam tulit obsequium: sed non rapuit fidem præsentis etiam nunc opitulationis, non absorbuit spem futuræ aliquando visionis, non deniq; filialis abstulit piæ deuotionis affectum. Cæterum mihi quidem, vt optimè noui, præsertim tanto idonea operi, nec scientia, nec eloquentia suppetit. Sed tua sanè magnalia & tuas dignè eloqui laudes, non Origenis ingenium, non Ciceronis lingua sufficeret. Nec desperandum tamen, quod tuorum magis operum fructus carpere prudens lector, quam verborum nostrorum folia indigna, debebit: vt illorum magis suauitate gustata, quam illorum ariditate culpata, non tam nequiter ista mordeat, quam illos delectabiliter edat. Nam & securius & syncerius visa solent, quàm audita, narrari: & in tertiū vas transfusa, facilius coacescunt. Sed & dulcius ea bibitur aqua, quæ exiguo licet alueo fontis hauritur, quem confestim repleuerit vena scaturiens, quam quæ ex riuo tollitur, longius iam progresso, vel ex flumine iam copioso. Inde est, quod intactis eorum libris, qui de eiusdem beatissimi patris nostri initiis seu etiam mediis conscripserunt, nè tanquam super alienum ædificâsse videar fundamentum: circa ea potissimum noster sermo versatur, quibus penè omnibus præsens adfui: interdum etiam, licet pauca interserens, quæ fidelissima fratrum, qui aderant, relatione cognoui. Veruntamen opus istud libellis tribus partitum lector inueniet:

quorum

quorum quidem primus ea maximè, quæ ad habitum, mores atque doctrinam huius beati patris visa sunt pertinere: secundus autem virtutes multas, per eum factas, eloquitur, tertius in eiusdem beato fine complectur. Illud etiam admonendum, in rerum narratione gestarum, cohærentiam similitudinis magis, quam temporis obseruari. Siquidem nec signa ipsa, nec opera quædam eo ordine scripta, quo facta sunt: sed interdum aliqua, prout occurrere locis opportunioribus videbantur, inserta. Firmior enim videri, & haberi acceptior solet oratio, quæ suis innititur & illustratur exemplis, velut fabrica quædam, idoneis fulta columnis. Nonnulla quoque transportata sunt, vt similibus aliis iungerentur, & quæ erant eiusdem generis, sibi aptius cohærerent. Verum hæc in duobus quidem libellis prioribus, nam in tertio, pene per omnia ordini ipsi ipsius temporis, series narrationis obsequitur.

Quid tres libri posteriores continent.

LIB. III. I. INNVMERIS quidem signis atque miraculis, vt orbis comperit vniuersus, fidelem famulum suum Bernardum Clarauallensem Deus glorificauit Abbatem, sicut gloriosus semper in sanctis suis, & in sua mirabilis est maiestate. Cæterum, sicut Malachiam sanctum idem ipse commendat primum maximumque miraculum, quod exhibuit, ipse fuit: serenus vultu, modestus habitu, circunspectus in verbis, in opere timoratus, in sacra meditatione assiduus, in oratione deuotus: & sicut alios ipse monebat, crebra siquidem experientia persuasus, de omni re magis fidens orationi, quã industriæ propriæ vel labori. Magnanimus in fide, longanimus in spe, perfectus in charitate, summus in humilitate, præcipuus in pietate. In consiliis prouidus, in negociis efficax nusquam tamen minus, quam in ocio ociosus. Iucundus inter opprobria, inter obsequia verecundus, suauis moribus, meritis sanctus, miraculis gloriosus, plenus denique virtute & sapientia & gratia apud Deum & homines. Cuius sanctæ animæ adiutorium simile sibi fecerat Deus, & speciali præuentum benedictione corpus aptauerat. Apparebat in carne eius gratia quædam specialis, spiritualis tamen potius, quam carnalis: in vultu claritas præfulgebat, non terrena vtique, sed cælestis: in oculis Angelica quædam puritas, & columbina quædam simplicitas radiabat. Tanta erat interioris eius hominis pulchritudo, vt euidentibus quibusdam indiciis foras erumperet, & de cumulo internæ puritatis & gratiæ, copiose perfusus homo quoque exterior videretur. Corpus omne tenuissimum & sine carnibus erat: ipsa quoque subtilissima cutis in genis modicè rubens. Illo nimirum, quicquid caloris inerat naturalis, assidua meditatio & studium compunctionis attraxerat. Cæsaries ex flauo colorabatur & candido: barba subrufa, circa finem vitæ eius respersa canis. Statura mediocritatis honestæ, longitudini tamen vicinior apparebat. Alias autem thesaurus iste in vase fictili erat, contrito penitus & conquassato. Laborabat siquidem caro eius multiplicibus infirmitatum incommodis, vt in eis virtus animi perficeretur. Quarum periculosior quidem in meatu arctissimi gutturis, nil penitus siccum, vix solidum aliquid admittentis: molestior erat stomachi defectus, viscerum corruptio. Hæ continuæ illi, præter alias sæpius incidentes. Summum eius studium, fugere admirationem, & tanquam vnum sese agere cæterorum. At persequebatur gloria fugientem, sicut è regione captantes sese alios fugere consueuit. Prouerbium illud in ore ei frequenter, semper in corde: Qui hoc facit quod nemo, mirantur omnes. Quo nimirum intuitu vitam regulamque communem amplius æmulabatur, nil in suis actibus præferens obseruantiæ singularis. Ob hoc denique & cilicium, quod pluribus annis occulte gestauerat, deponere maluit, quam vt ferre sciretur: minime illum latere velle contestans, qui cum cæteris eiusdem professionis sibi communia non sectatur. In ipsis tamen communibus erat illis singularis puritas, & deuotio non communis. Nihil negligens & minima quæque cum studio & intentione tractabat, ex propria siquidem experientia diffinire solitus sapientem, cui quæque res sapiunt prout sunt. A primis fere annis sic euasit illecebras gulæ, vt ipsam quoque saporum discretionem ex magna parte perdiderit. Quoties pia sibi ministrantium fraude deceptus, liquores alios pro aliis sumpsit? Nam & oleum sibi per errorem aliquando propinatum bibit, & penitus ignorauit: nec prius id cognitum, quam superueniens quidam labia eius miraretur inuncta. Cibus eius buccella panis, in aqua calida penitus emolliti, exigua sorbitiuncula erat. Modicus ille quidem, sed non modicam partem eius crudam reiicere stomachus solebat, ne qua illi foret in cibo voluptas: quem sumere, periculum: sumptum tenere, dolor: reiicere, miseria. Sic nimirum fideli seruo iuxta desiderium cordis sui dispensatio diuina prouiderat, vt nec fructus ei deesset abstinentiæ singularis, & odiosam admirationem declinaret sub vmbra necessitatis. De vino quidem aliquando ipse nobis dicebat, decere monachum, quando sumere oportet, sic gustare illud, ne exinanisse calicem notaretur. Quod sic ipse seruabat, quoties sibi vinum patiebatur apponi, vt non modo post vnum potum, sed post qualecunque prandium, suum vasculum, in quo ei propinabatur, vix aliquando videretur minus plenum à mensula reportari. Minus quidem stare poterat, sed erat sedens pene iugiter, & rarissime mouebatur. Quoties subtrahere se poterat negociis, aut orans, aut legens, aut scribens, aut insistens doctrinæ erat & fratrum ædificationi, aut in sacra meditatione persistens. In quo nimirum studio spiritualis obtinuerat gratiam singularem, vt non tædium in illo, non difficultatem aliquando sustineret, libere secum habitans, & deambulans in latitudine cordis sui, & ibi exhibens Christo, vt monere alios ipse solebat, cœnaculum grande stratum. Omnis ei ad meditandum hora breuis, locus omnis congruus erat: frequenter tamen, licet sic affectus, diuino vigente metu, immo regente spiritu, studium hoc lucris vberioribus postponebat, doctus quærere non quod sibi erat vtile, sed quod multis. Alioquin in quolibet cœtu hominum vel tumultu, nisi eius intentionem causa deposceret, tota facilitate animum colligens, interiori quadam, quam vbique ipse sibi circunferebat, solitudine fruebatur, nil prorsus attendens, quod sonaret vel appareret exterius. Cum iam Dei famulus annos aliquot in Claraualle peregisset, subiit animum eius, vt sanctum Hugonem Gratianopolitanum Episcopum & Carthusienses fratres deuotionis gratia visitaret. Quem prædictus Episcopus tam gratanter & tam reuerenter suscepit, diuinam intelligens in eiusdem hospitis visitatione præsentiam, vt prostratus solotenus adoret. Videns autem seruus Christi Episcopum ætate grandæuum, celebrem opinione, sanctitate conspicuum, coram se procidentem, vehementer expauit: & ipse quoque corruens ante eum, ita demum susceptus in osculo pacis, humilitatem suam tanti viri veneratione confusam, non sine graui gemitu causabatur. In cuius pectore singularem obtinuit ex eo tempore locum, vt fierent deinceps duo illi filij splendoris, cor vnum & anima vna, & se inuicem fruerentur in Christo. Sicut enim regina Saba de Salomone testatur, vterque in altero longe amplius, quam fama vulgasset, inuenisse gratulabatur. Carthusiæ quoque à viro reuerentissimo Guigone Priore, & à cæteris fratribus eodem affectu & eadem veneratione susceptus est seruus Christi, exultantibus illis in gaudio, quia qualem eum per epistolam prius nouerant, talem inuenerunt & præsentem. Cæterum cum in reliquis omnibus ædificarentur, vnum fuit, quod prædictum Priorem Carthusiensem aliquatenus mouit, stratura videlicet animalis, cui idem vir venerabilis insidebat, minus neglecta, minus præferens paupertatem. Nec silentio pressit æmulator virtutis, quod mente conceperat: sed locutus vni è fratribus, aliquatenus moueri sese confessus est & mirari. Cumque ille ad patrem sanctum, quod audierat, retulisset, non minus ipse miratus, qualis illa esset stratura, quærebat: quod ita scilicet à Claraualle Carthusiam vsque venisset, vt nunquam eam vidisset, nunquam considerasset, & vsque in horam illam, qualis esset, omnino nesciret. Neque enim suum erat animal illud, sed à quodam monacho Cluniacēsi auunculo suo, & in sua vicinia demorāti, fuerat accōmodatū: & erat, sicut sibi sternere ille solebat. Quod verbum sæpe dictus Prior audiēs, in eo potissimum mirabatur, quod sic ille Dei famulus foris oculos circuncidisset, intus

Catalogus virtutum beatissimi Bernardi.

Dotes corporis eius, & forma, habitudo.

Multiuariis morbis laborat.

Fugienda in monacho singularitas.

Sapientis definitio.

Cibus eius.

Vinum ita bibit, vt vix bibisse videatur.

Exercitia eius.

Nō quod sibi erat vtile, sed quod multis quærebat.

Inuisit sanctum Hugonem Gratianopolitanum Episcopum.

3. Reg. 10.

Item fratres Carthusianos.

Videre rem admiratione dignam.

intus animum occupâsset, vt quod ipsum primo offenderat visu, hoc ille tanti itineris spatio non vidisset, non considerâsset omnino. Iuxta lacum etiam Lausanum totius diei itinere pergens, penitus eum non vidit, aut se videre non
vidit. Cum enim vespere facto de eodem lacu socij loquerentur, interrogabat eos, vbi ille lacus esset: & mirati sunt II.
vniuersi.

Præclara eius obedientia.

Nunquam vtitur pellibus.

Nota quam fuerit a risu alienus.

Sermonem suum accōmodat auditoribus.

Lib. 2. De Consideratione, sub finem.

DESIDERAVERAT tamen ab initio omnimodis subtrahere se negociis, & nusquam egredi; sed in monasterio residere. Quod & postmodum ex defectu corporis occasionem inuenisse se reputans opportunam, aliquando statuit, & aliquandiu tenuit, donec illum exire coëgit necessitas Ecclesiæ Dei, & summi Pontificis atque omnium Abbatum sui Ordinis iussio: quibus per omnia tanquam patribus deferebat, ipse omnium Pater. Ex quorum etiam mandato, præter tunicam & cucullam, laneo panno in modum chlamydis decurtatæ, & pileo simili vtebatur, inter tantos languores corporis & labores, nullis vnquam vti pellibus acquiescens. In vestibus ei paupertas semper placuit, sordes nunquam. Nimirum animi fore indicium, aiebat, aut negligentis, aut inaniter apud se gloriantis, aut foris humanam gloriam affectantis. Incessus eius & habitus omnis, modestus & disciplinatus, præferens humilitatem, redolens pietatem, exhibens gratiam, exigens reuerentiam, solo visu lætificans intuentes. De risu dicimus, quod ex ore eius frequenter audiuimus, dum cachinnos religiosorum hominum miraretur, non meminisse se à primis annis suæ conuersionis aliquando sic risisse, vt non potius ad ridendum, quam ad reprimendum sibi vim facere oporteret, & risui suo magis stimulum adhibere, quam frenum. Vocem illi in inualido corpore validam satis, intelligibilemque contulerat, qui in opus prædicationis segregauerat illum ex vtero matris suæ. Sermo ei, quoties opportuna inueniebatur occasio, ad qualcunque personas de ædificatione animarum, prout tamen singulorum intelligentiam, mores & studia nouerat, quibusque auditoribus congruens habebatur. Sic rusticanis plebibus loquebatur, ac si semper in rure nutritus: sic cæteris quibusque hominum generibus, velut si omnem inuestigandis eorum operibus operam impendisset. Literatus
apud eruditos, apud simplices simplex, apud spirituales viros perfectionis & sapientiæ affluens documentis, omnibus III.
se coaptabat, omnes cupiens lucrifacere Christo. Cautus erat artificiosissimè obseruare, quod ad Eugenium Papam scribens, de sui cordis plenitudine eructauit.

Facundia eius, & in proferendo sermone grauitas.

Psalm. 44. & 118.

Cant. 4.

Iob 28.

Omnis diuinæ scripturæ sensus ei diuinitus explicatur.

1. Reg. 17.

NVGÆ si incidant, interdum, inquit, ferendæ fortassis, referendæ nunquam. Interueniendum cautè & prudenter nugacitati. Prorumpendum sanè in serium quid, quod non solum vtiliter, sed & libenter audiant, vt supersedeant ociosis. Quam vero placabilem & persuasibilem, quamque eruditam linguam dederit ei Deus, vt sciret, quem & quando deberet proferre sermonem, quibus videlicet consolatio vel obsecratio, quibus exhortatio congrueret aut increpatio, nôsse poterunt aliquatenus, qui ipsius legerint scripta: etsi longè minus ab eis, qui verba oris eius sæpius audierunt. Siquidem diffusa erat gratia in labiis eius, & ignitum eloquium eius vehementer: vt non posset ne ipsius quidem stylus eximius, totam illam dulcedinem, totum retinere feruorem. Mel & lac sub lingua eius, & nihilominus in ore eius ignea lex, iuxta illud Cantici Canticorum: Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Inde erat, quod Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu, & ex sermone eius, quem intelligere, vtpote alterius linguæ homines, non valebant, magis quam ex peritissimi cuiuslibet post eum loquentis interpretis, intellecta locutione ædificari illorum deuotio videbatur, & verborum eius magis sentire virtutem. Cuius rei probatio certa, tunsio pectorum erat, & effusio lachrymarum. Vtebatur sanè scripturis tam liberè commodèque, vt non tam sequi illas, quam præcedere crederetur, & ducere ipse quo vellet, authorem earum ducem spiritum sequens. Quem nimirum, vt in medio Ecclesiæ aperiret os eius, sic spiritu Deus impleuerat sapientiæ & intellectus, vt, secundum quod in libro Iob legitur, profunda quoque fluuiorum scrutaretur, & abscondita proferret in lucem. Nam & confessus est aliquoties, sibi meditanti vel oranti, sacram omnem velut sub se positam & expositam sibi apparuisse scripturam. Cæterum quam gratis euangelizauerit, quis dignè prædicet? quis dignè miretur? Minùs fore credidit, nullas sibi ab auditoribus transitorias petere facultates, nisi oblatas sæpius refutaret etiam Ecclesiasticas dignitates. Parum illi fuit, nulla quærere stipendia militantem: ne insignia quidem recipere acquieuit. Deniquè velut alter Dauid processurus ad bellum, bellica arma sibi grauiora causatus est, vtpotè quibus multos, suo præsertim tempore, cerneret prægrauari: & in simplicitate sua gloriosius triumphabat. Tantam enim gratiam virtus diuina ei contulerat, vt licèt abiectus esse elegisset in domo Dei, vberiùs tamen fructificaret in ea, quam alij quilibet in sublime porrecti: ampliusque luceret Ecclesiæ, velut de sub modio humilitatis suæ, quam cæteri supra candelabra constituti. Nimirùm quò humilior, eò semper vtilior fuit populo Dei in omni doctrina salutari: in quo tamen nunquam tenere voluit locum doctoris. Beatus planè, qui, sicut ipse de quodam sanctorum ait, legem dilexit, & cathedram non affectauit. Quam feliciùs siquidem in virtutum cathedra sedere meruit, dum sedere noluit in cathedris dignitatum. Deniquè sicut iustus & fortis in prædicatione Euangelica laborauit, sic prudens & temperans cauit sibi semper ab Ecclesiastica prælatione. Nec enim contumaciter vnquam renuit, sed frequenter & ad maximos electus honores, prudenter egit, diuina sibi cooperante gratia, ne cogeretur aliquandò. Moyses quidem sanctus Pontificium concessit Aaron fratri suo, quia linguæ erat impeditioris: Bernardum nostrum, non ab opere Euangelistæ necessitas aliqua, sed ab honore solo, sola humilitas reuocauit. Meritò proinde apud Deum & homines obtinuit gratiam singularem, qui non modò sine sumptu, verumetiam sine gradu dignitatis, non autem sine fructu fraternæ salutis, Euangelium posuit, & populo Dei semper prodesse studuit, nunquam præesse sustinuit. Rarò tamen, nec nisi ad loca proxima, vt prædicaret, exiuit: sed quoties eum necessitas aliqua traheret, seminabat super omnes aquas, publicè & priuatim annuncians verbum Dei. Quod tamen
ipsum ex mandato summi Pontificis actitabat: ad nutum quoque Præsulum cæterorum, vbicunque eorum aliquem contigisset adesse, similiter faciebat. Nimirùm quantò magnus erat, humiliabat se in omnibus: & eò magis sacerdoti- IV.
bus omnibus deferebat, quo pleniùs intellexerat, quæ ministris Christi reuerentia deberetur.

Respuit multas sibi oblatas dignitates.

Exod. 3.

Eccl. 3.

An. 1146.

Innumeris claret miraculis.

Viginti ægri aut plures aliquando vno die curantur.

NEC tacendum, quod ex prædicatione itineris Hierosolymitani graue contra eum quorundam hominum vel simplicitas, vel malignitas scandalum sumpsit, cùm tristior sequeretur effectus. Quod tamen verbum dicere possumus ab eo quidem initium non sumpsisse. Cum enim multorum iam animos permouisset audita necessitas, à Rege Francorum semel & iterum propter hoc expetitus, Apostolicis etiam literis monitus, non sic acquieuit super hoc loqui, vel consilium dare: donec per ipsius tandem summi Pontificis generalem epistolam iussus ab eo est, tanquam Romanæ Ecclesiæ lingua, exponere populis atque principibus. Cuius epistolæ tenor fuit, vt in pœnitentiam & remissionem peccatorum iter arriperent, aut liberaturi fratres, aut suas pro illis animas posituri. Hæc & huiusmodi super hoc poterant veraciter dici: sed dicendum potius id, quod potius fuit. Euidenter enim verbum hoc prædicauit, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Sed quantis & quam multiplicibus signis? Quanta numerare, ne dicam narrare, difficile foret. Nam & eodem tempore scribi cœperant, sed ipsa demum scriptorem numerositas scribendorum, & materia superauit authorem: nimirùm cùm aliquandò vna die viginti seu plures ab incommodis variis sanarentur, nec facilè ab huiusmodi dies vlla vacaret. Denique plures eo tempore Christus per serui sui tactum & orationem, ab ipsis etiam matris vteris cæcos videre, claudos ambulare, aridos conualescere, surdos fecit audire & mutos loqui, mirabilius restituente gratia, quod minus præstitum fuerat à natura. Nec tamen ex illa profectione Orientalis

rientalis Ecclesia liberari, sed cælestis lætari meruit & impleri. Quod si placuit Deo tali occasione plurimorum quidem eripere, si non Orientalium corpora à paganis, Occidentalium animas à peccatis: quis audeat dicere illi, Quid fecisti sic? Aut quis certe sapiens illorum sortem magis non doleat, qui ad priora vel forte ad peiora prioribus scelera redierunt, quam eorum mortem, qui in fructibus pœnitentiæ purgatas variis tribulationibus animas Christo reddiderunt? Alioquin quamlibet dicant Ægyptij, dicant filij tenebrarum, qui veritatem nec videre valent, nec proferre, *Callide eduxit eos, vt interficeret in deserto: patienter tolerat Christus Saluator opprobrium, quod tantarum animarum salute compensat. Meminit huius verbi ipse quoque venerabilis Pater, inter cætera dicens: Si necesse sit vnum fieri ex duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum, esse. Bonum mihi, si dignetur me vti pro clypeo: libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata spicula blasphemorum, vt non ad ipsum perueniant. Non recuso inglorius fieri, vt non irruatur in Dei gloriam. Hoc siquidem ille in libro de Consideratione. Accidit autem, vt vbi primum de eiusdem exercitus dissipatione lamentabilis intra Gallias insonuerat rumor, vt illuminandum Dei famulo cæcum filium offerens pater, multis precibus vinceret excusantem. Et imponens sanctus puero manum, orabat ad Dominum, quatenus si ab eo verbum prædicationis illius exierat, si prædicanti spiritus eius affuerat, in illius illuminatione ostendere dignaretur. Dum vero post orationem orationis præstolaretur effectum, Quid facturus sum? ait puer. Video enim. Attollitur ilico clamor adstantium. Plures enim non modo è fratribus, verumetiam è sæcularibus aderant: qui vt puerum vidêre videntem, multipliciter consolati, Deo gratias referebant. Illud etiam iucunde satis credimus considerâsse nonnullos, quod eadem hebdomada, qua felicissima anima eius carne soluta est, ecclesia Hierosolymitana magnifice satis fuerit diuino munere consolata, sicut sæpius nouerant illum promisisse. Siquidem capta est Ascalon illa munitissima, paucis à sancta ciuitate milliariis distans, & periculose instans calcaneo eius. Aduersus hanc quinquaginta annis & eo amplius nihil profecerant Christiani laborantes, nam & tunc non humana virtute capta est, sed diuina. Nec incongruum nunc ipsius interserere verba, quæ eodem scripserat anno ad virum optimum militem templi, tunc ministrum, nunc etiam magistrum militiæ templi, qui ipsius secundum carnem auunculus erat: Væ principibus nostris, ait. In terra Domini nihil boni fecerunt: in suis, ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, & non compatiuntur super contritione Ioseph. Confidimus autem, quia non repellet Dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet. Porro dextera domini faciet virtutem, & brachium suum auxiliabitur ei: vt cognoscant omnes, quia bonum est sperare in Domino, quam sperare in principibus. Sed de his hactenus.

Libenter hominum sycophantias & eloquia tolerat propter Christum.

*Exod. 32.

Cæcum illuminat.

Ascalon capitur, diuina potius quam humana virtute.

Psalm. 117.

V. IAM & illud propter posteros memorandum, quam multipliciter viri sancti doctrina Ecclesiæ sanctæ profuerit in catholicorum moribus corrigendis, in schismaticorum furoribus reprimendis, in hæreticorum erroribus confutandis. Siquidem præter eos, quos docuit sobrie & iustè & piè viuere in hoc sæculo, quanto etiam perfectius valedicere sæculo persuaserit, vel ex hoc liquet, quod non cessauit, quandiu vixit, deserta sæculi, sæculi desertoribus implere. Cuius ministerio videtur propheticum illud etiam corporaliter exhiberi: Posuit deserta in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: Et collocauit illic esurientes, & constituerunt ciuitatem habitationis: Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis: Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non minorauit. Sanè in diebus schismatis generalis, quam fideliter seruus Domini stetit in confractione in conspectu eius, vt auerteret iram eius: quam efficaciter stetit & placauit, cessauitque quassatio: quam denique euidenter in tempore iræ factus est reconciliatio, non modo latius prosequendum. Sufficere interim potest, si ipsius super hoc scribentis ad eum Innocentij Papæ verba ponamus: Quam firma, ait, quam perseuerantique constantia causam beati Petri & sanctæ matris tuæ Romanæ Ecclesiæ, incandescente Petri Leonis schismate, feruor tuæ religionis & discretionis susceperit defensandam, & se murum inexpugnabilem pro domo Dei ponens, animos regum ac principum, & aliarum tam ecclesiasticarum quam sæcularium personarum ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem, ac beati Petri ac nostram obedientiam frequentibus argumentis & ratione munitis inducere laborauerit, magna, quæ Ecclesiæ & nobis prouenit, vtilitas manifestat. In quibus autem pro fide quoque magnificè egerit seruus fidelis & prudens, breuiter annectendum est. Fuit in diebus illis Petrus Abailardus, magister insignis & celeberrimus in opinione scientiæ, sed de fide perfide dogmatizans. Cuius cum blasphemiis plena grauissimis volitare vndique scripta cœpissent, prophanas nouitates vocum & sensuum execrati viri eruditi atque fideles, ad hominem Dei retulerunt. Qui nimirum solita benignitate & bonitate desiderans errorem corrigi, hominem non confundi, secreta illum admonitione conuenit. Cum quo etiam tam modeste, tamque rationabiliter egit, vt ille quoque compunctus, ad ipsius arbitrium correcturum se promitteret vniuersa. Cæterum cum recessisset ab eo Petrus idem, consiliis stimulatus iniquis, & ingenij sui viribus plurimoque exercitio disputandi infeliciter fidens, resiliit à proposito saniori. Expetens denique Senonensem metropolitanum, eò quod in eiusdem ecclesia celebrandum foret in proximo grande concilium, Clarauallensem causatur Abbatem suis in occulto detrahere libris: additque paratum se esse in publico sua defendere scripta, rogans vt prædictus Abbas dictus, si quid haberet, ad concilium vocaretur. Factum est, vt postulauit: sed vocatus Abbas, venire penitus recusauit, suum hoc non esse renuncians. Postea tamen, magnorum virorum monitis flexus, ne videlicet ex ipsius absentia & scandalum populo, & cornua crescerent aduersario, demum pergere acquieuit, tristis quidem nec sine lachrymis annuens, sicut in epistola ad Innocentium Papam ipse testatur, vbi plenius lucidiusque omne negociũ prosequitur. Affuit dies, & Ecclesia copiosa conuenit, vbi à Dei famulo Petri illius in medium scripta prolata sunt, & erroris capitula designata. Demum illi optio data est, aut sua esse negandi, aut errorem humiliter corrigendi, aut respondendi, si posset, obiiciendis sibi rationibus pariter & sanctorum patrum testimoniis. At ille nec volens resipiscere, nec valens resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur, vt tempus redimeret, sedem Apostolicam appellauit. Sed & postea ab egregio illo catholicæ fidei aduocato monitus, vt vel iam, sciens in personam suam nihil agendum, responderet tam libere quam secure, audiendus tantum & ferendus, hoc quoque omnimodis recusauit. Nam & confessus est postea suis, quia ea hora maxima quidem ex parte memoria eius turbata fuerit, ratio caligauerit, & interior fugerit sensus. Nihilominus tamen Ecclesia, quæ conuenerat, dimisit hominem, mulctauit abominationem, à persona abstinens, sed dogmata praua condemnans. Quando vero Petrus ille refugium inueniret in sede Petri, tam longe dissidens à fide Petri? Et ipsum ergo authorem eadem sententia cum erroribus suis Apostolicus Præsul inuoluens, hæreticumque denuncians, scripta incendio, scriptorem silentio condemnauit. Fuit item Gillebertus, quem cognominauêre Porretanum, Pictauorum Episcopus, in sacris libris plurimum exercitatus, sed sublimiora se etiam sæpe ad insipientiam sibi scrutatus. Siquidem de sanctæ Trinitatis vnitate, & de diuinitatis simplicitate non simpliciter sentiens, nec fideliter scribens, discipulis suis panes proponebat absconditos, furtiuas propinabat aquas: nec facile, quid saperet, immo quantum desiperet, personis authenticis fatebatur. Timebat enim, quod apud Senonas Petrum dixisse ei ferunt:

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Nouissime tamen, cum iam fidelium super hoc inualesceret scandalum, cresceret murmur, vocatus ad medium est: & librum

Tit. 2.

Psal. 106.

Innocentij Papæ literæ ad S. Bernardum.

Petrus Abailardus, vir doctissimus, sed hæreticus, spargit impia dogmata.

Concilium Senonense, Ann. 1140.

Petrus Abailardus, licet hæreticus, tamen agnoscit Ro. Pontificis authoritatem.

Damnatur à Ro. Pontifice.

Gilleberti Porretani errores.

Concilium Rhemense, præsente Eugenio 3. Pontifice, Ann. 1148.

librum tradere iussus, in quo blasphemias enumerat, graues quidem, sed verborum quodam inuolucro circumseptas. In concilio igitur, quod in vrbe Rhemorum Papa venerabilis Eugenius celebrauit, egit comminùs aduersùs hunc Gillebertum Ecclesiæ sanctæ suo tempore singularis athleta Bernardus, primò quidem totum, quod ille verborum cauillationibus occultare nitebatur, eliciens: Deinde verò tam suis ratiociniis, quàm sanctorum testimoniis biduana disputatione redarguens: considerans sanè nonnullos ex his, qui præsidebant, iam quidem animaduertentes blasphemiam in doctrina, adhuc auertentes tamen iniuriam à persona: accensus est zelo, & domesticam sibi ecclesiam seorsum conuocat Gallicanam. Communi deniquè consilio à patribus decem prouinciarum, aliis autem Episcopis & Abbatibus plurimis, dictante viro Dei, nouis dogmatibus opponitur symbolum nouum. Cui etiam subscribuntur nomina singulorum, vt eorum videlicet omnium, sicut fides irreprehensibilis, sic irreprehensibilis zelus innotescat. Ita demùm Apostolico iudicio & authoritate vniuersalis Ecclesiæ, error ille damnatur: Episcopus Gillebertus, an eidem damnationi consentiat, interrogatur: consentiens, publicèque refutans, quæ priùs scripserat & affirmauerat, indulgentiam ipse consequitur: maximè quòd ab initio cautus fuisset ea lege eandem ingredi disceptationem, vt promitteret sine vlla obstinatione sese pro Ecclesiæ sanctæ arbitrio correcturum liberè suam opinionem.

Gillebertus agnoscit errorem suũ, & impetrat veniam in Concilio.

Nota de Henrico monacho apostata, typo hæreticorum nostri tẽporis.

1 Tim. 4.

In partibus Tolosanis Henricus quidam, monachus olim, tunc apostata vilis, pessimæ vitæ, perniciosissimæque doctrinæ, verbis persuasibilibus gentis illius occupauerat leuitatem, & vt prædixit Apostolus de quibusdam, in hypocrisi loquens mendacium, fictis verbis de eis negociabatur. Erat autem hostis Ecclesiæ manifestus, irreuerenter Ecclesiasticis derogans sacramentis pariter & ministris. Nec mediocriter in ea iam malignitate profecerat. Sicut enim de eo scribens venerabilis pater ad principem Tolosanum, inter cætera ait: Passim inueniebantur iam ecclesiæ sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reuerentia, sine Christo deniquè Christiani. Paruulis Christianorum, Christi vita intercludebatur, dum baptismi gratia negabatur. Ridebantur orationes oblationesque pro mortuis, sanctorum inuocationes, sacerdotum excommunicationes, fidelium peregrinationes, basilicarum ædificationes, dierum solennium vacationes, chrismatis & olei consecrationes, & omnes deniquè institutiones Ecclesiasticæ spernebantur. Hac necessitate vir sanctus iter arripuit ad ecclesiam regionis illius, sæpius iam ante rogatus, & tunc demum à reuerendissimo Alberico Ostiensi Episcopo & Legato sedis Apostolicæ persuasus, pariter, & deductus.

Impurissimi hæretici commenta vir sanctus profligat è populo, An. 1147.

Veniens autem, cum incredibili deuotione susceptus est à populo terræ, ac si de cælo Angelus aduenisset. Nec moram apud eos facere potuit, eò quod irruentium turbas nemo reprimere posset: tanta erat frequentia diebus ac noctibus aduentantium, benedictionem expetentium, flagitantium opem. Prædicauit tamen in ciuitate Tolosa per aliquot dies, & in cæteris locis, quæ miser frequentâsset amplius, & grauius infecisset, multos in fide simplices instruens, nutantes roborans, errantes reuocans, subuersos reparans, subuersores & obstinatos authoritate sua premens & opprimens: vt, non dico resistere quidem, sed nec apparere præsumerent. Cæterum etsi tunc fugit Henricus ille & latuit, ita tamen impeditæ sunt viæ eius, & semitæ circumseptæ, vt vix alicubi tutus, postea tandem captus & catenatus Episcopo traderetur.

In itinere multa signa facit.

In quo itinere plurimis etiam signis in seruo suo glorificatus est Deus, aliorum corda ab erroribus impiis reuocans, aliorum corpora à languoribus variis sanans. Est locus in regione eadem, cui Sarlatum nomen est: vbi sermone completo, plurimos ad benedicendum panes, sicut vbiquè fiebat, Dei famulo populus offerebat. Quos ille eleuata manu & signo Crucis edito, in Dei nomine benedicens: In hoc, inquit, scietis vera esse, quæ à nobis: falsa, quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri, gustatis panibus istis, adepti fuerint sospitatem. Timens autem venerabilis Episcopus Carnotensis, magnus ille Gaufridus (siquidem præsens erat & proximus viro Dei) Si bona, inquit, fide sumpserint, sanabuntur. Cui pater sanctus, de Domini virtute nihil hæsitans: Non hoc ego dixerim, ait: sed verè, qui gustauerint, sanabuntur: vt proinde veros nos & veraces Dei nuncios cognoscant. Tam ingens languentium multitudo, gustato eodem pane, conualuit, vt per totam prouinciam verbum hoc diuulgaretur, & vir sanctus vicina per loca regrediens, ob concursus intolerabiles declinauerit, & timuerit illò ire.

Confirmat verã fidem miraculis.

Benedicto pane sanat plurimos.

Celeberrimvm sanè miraculum, quod per seruum suum in partibus Tolosanis Christus exhibuit, paralytici cuiusdam clerici curatio fuit. VI.

Paralyticus moribũdus repente curatur.

Hunc in domo regularium clericorum sancti Saturnini, quorum ipse vnus erat, ad petitionem Abbatis & fratrum visitans homo Dei, moribundum inuenit hominem, qui extremum spiritum trahere videretur. Consolatus itaque miserum, & data benedictione egrediens, sicut postea confessus est, loquebatur in corde suo fidelis seruus Dei, ad Dominum tam fiducialiter, quam fideliter, dicens: Quid expectas Domine Deus? Generatio hæc signum quærit. Alioquin minus apud eos nostris proficimus verbis, nisi abs re fuerint confirmata sequentibus signis. Eadem hora exiliit paralyticus ille de grabato, & accurrens, secutus & consecutus est eum, sacra vestigia deuotione, qua debuit, amplexatus. Cui subito procedenti obuians ex concanonicis vnus, expauit & exclamauit: siquidem phantasma putabat. Quando enim de lectulo crederet surgere potuisse? Egressum magis à corpore eius animam phantasticè sibi apparuisse arbitratus, aufugit: sed demum ipsa tam ei, quam cæteris, rei veritas fidem fecit. Egreditur exinde sermo inter fratres, curritur ad spectaculum tam iucundum, ipse etiam inter primos accurrit Episcopus & Legatus: inde pergitur ad ecclesiam eo ipso, qui conualuerat, præeunte, & conclamatur in laudes Dei, eodem pariter concinente: ruit vndique populus, & benedicitur Deus, triumphat fides, infidelis quisque confunditur, exultat pietas, & impietas contabescit. Porro vir Dei cellam, vbi manebat, ingressus, diligenter omnes obseruari aditus, obserari ianuas iubet, nè quis pateat accessus populo concurrenti. Sanè is quidem Bernardus, qui sanus factus est, (hoc enim clerico nomen erat) corporali beneficio non ingratus, magisque solicitus pro remedio spirituali, secutus est seruum Christi, monasticum in Claraualle ordinem profitens, & habitum sumens, quo etiam missus ad partes iterum Tolosanas, & Abbas illic constitutus, hodieque monasterio præest, quod Vallis Aquæ dicitur.

Idem paralyticus post curationem fit monach° Claraualleñsis & Abbas Vallis aquæ.

Vide inter tot miracula humilitatem sanctissimi viri.

Matth. 7.

Cum autem per totum ab eadem prouincia reditum viri sancti magis magisque signa crebrescerent, & multiplicarentur in dies, non prætereundum, quidnam ipse animi inter hæc gereret, qui à Christo humilitatem cordis & mansuetudinem didicisset. Disputans enim secum in cogitationibus suis, & ex ipsa demum locutus abundantia cordis sui, domesticis sibi religiosis quibusdam fratribus aiebat: Plurimum miror, quidnam sibi hæc miracula velint: quid visum sit Deo, talia actitare per talem. Nil mihi videor in sacris paginis super hoc genere legisse signorum. Siquidem facta sunt aliquando signa per sanctos homines & perfectos, facta sunt & per fictos. Ego mihi nec perfectionis conscius sum, nec fictionis. Scio enim sanctorum mihi non suppetere merita, quæ miraculis illustrentur: confido autem nec ad eorum sortem me pertinere, qui virtutes multas in nomine Domini operantur, & à Domino ignorantur. Hæc & huiusmodi crebrius secretiusque cum viris spiritualibus conferebat. Nouissime vero opportunum sibimet visus exitum reperisse: Scio, inquit, huiusmodi signa non ad sanctitatem vnius, sed ad multorum spectare salutem: nec Deum in homine, per quem talia operetur, perfectionem considerare, sed opinionem: vt in eo commendet hominibus, quæ illi creditur inesse, virtutem. Neque enim pro eis fiunt hæc, per quos fiunt: sed pro eis fiunt magis, qui vident illa vel sciunt. Nec eo fine per eos ista Deus operatur, vt ipsos probet cæteris sanctiores, sed vt cæteros magis amatores & æmulatores faciat sanctitatis. Nihil ergo mihi & signis istis, quandoquidem meæ illa famæ magis, quam vitæ, nouerim exhiberi: nec ad meam fieri commendationem, sed ad commonitionem potius aliorum. Satis nimirum huius viri mirabitur animum, quisquis hæc diligenti consideratione

ratione pensauerit: nec præstantius reputabit æstimator quisque fidelis, signa atque prodigia mirabiliter operari, quam perpetrata taliter interpretari. Sibi quoque non minus vtile iudicabit, imitandos eius affectus, quam mirandos actus, & morum insignia, quam operum signa cognoscere. Sed ad hæc quis idoneus? In huius siquidem pectore viri Dei puritas suauitasque consederant pari fœdere: satis quidem vtraque mirabilis, sed mirabilior vtriusque complexus.

Mira in eo puritas & suauitas morum.

Inde nimirum tam singulariter in vnum hominem totius orbis vota pariter concurrebant, quod puritatem suauitas amabilem faceret, suauitatem puritas acceptabilem: vt difficile fuerit æstimare, gratiæ ne an reuerentiæ amplius obtineret. Quis enim tam rigidæ conuersationis, qui Claraualensem non reuereretur Abbatem? Quis tam dissolutæ, qui non erga eundem dulciter afficeretur? Dulcissimis enim affectibus plenum pectus ipse gerebat: sed quam libere eos, quoties causa posceret, coercebat?

Facile imperat affectibus suis.

Humanissimus in affectione, magis tamen fortis in fide. Et vt breue aliquod huius rei proferamus exemplum, sicut ipse quoque testatur in sermone super Cantica Canticorum vicesimosexto, siccis oculis germani sui, & germani tam necessarij, tam dilecti, Gerardi videlicet, celebrauit exequias, siccis oculis corpus eius tradidit sepulturæ, ne affectus fidem vincere videretur. Nam extraneum quemlibet vix aut nunquam sine lachrymis sepeliuit.

Siccis oculis sepelit dilectũ suum germanum Gerardum.

Talem sibi illum, vberius proinde fructificaturum, manus diuina formauerat, vt austeritatem suauitas morum tolleret, authoritatem sanctitas conseruaret. Cui enim vel tanta benignitas esset oneri, vel tanta bonitas non esset honori? Legimus de Salomone, quod omnis terra desiderauerit videre vultum illius. Grande præconium: sed forsitan in hac parte non minus, quam Salomon, hic.

3. Reg. 10.

Neque enim satis credibile est, Salomonem illum in omni gloria sua tam vniuersalem orbis obtinuisse fauorem, quam hunc in sua humilitate. Immò verò difficile omnino videtur, ex historiis aliquibus inuenire hominem vnum, conuersantem adhuc cum hominibus, in vniuersa terra tam celebre & amabile obtinuisse nomen, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari.

Celeberrima fama beati viri.

Vt enim illas memoremus prouincias, ex quibus vsque hodie monimenta certiora superesse noscuntur, & in Ecclesia Orientali, & apud soles occiduos Hybernorum, & à meridie in remotissimis finibus Hispaniarum, & ab Aquilone in insulis, quæ procul sunt, Daciæ Sueciæque opinio eius celeberrima fuit. Crebras vndique recipiebat epistolas, & reddebat. Vndique ei xenia mittebantur, vndique eius benedictio petebatur. Postremo quasi vitis abundantissima, eius opinio suos vndique palmites propagauit, excepto quod in terram Hierosolymitanam, quamuis locus esset à Rege paratus, ob incursus paganorum & aëris intemperiem, non acquieuit mittere fratres suos. Neque vero Episcopus ille incongruum aliquid vsurpâsse videtur, qui post sacrum eius obitum, dum fratres consolaretur, inter cætera hoc quoque in ipsius prosecutus est laudem: quia in omnem terram exiuit sonus eius, & in fines orbis terræ verba illius. Vincebat tamen sublimitatem nominis, humilitas cordis: nec tantum poterat vniuersus mundus eum erigere, quantum seipse deiicere solus.

Quãto magis mundus eũ extulit, tãto seipsũ deiecit.

Summus reputabatur ab omnibus, infimum ipse se reputans: & quem sibi omnes, ipse se nemini præferebat. Denique sicut nobis sæpius fatebatur, inter summos quosque honores & fauores populorum vel sublimium personarum, alterum sibi mutuatus hominem videbatur, seque potius reputabat absentem, velut quoddam somnium suspicatus. Vbi vero simpliciores ei fratres vt assolet, fiducialius loquerentur, & amica liceret semper humilitate frui, ibi se inuenisse gaudebat, & in propriam redisse personam. Innata ei à puero verecundia, vsque ad diem perseuerauit extremum. Inde erat, quod licet tam magnus esset & excelsus in verbo gloriæ, nunquam tamen, sicut sæpe audiuimus eum protestantem, in quamlibet humili cœtu sine metu & reuerentia verbum fecit, tacere magis desiderans, nisi conscientiæ propriæ stimulis vrgeretur, cum timore Dei & charitate fraterna.

Perpetua ei verecundia vsque ad obitum.

Patientiam eius maxime quidem Dominicis flagellis exercitatam nouimus & probatam; qui nimirum ab ipso suæ conuersionis initio vsque ad diem sacræ depositionis tanta sustinuit, vt vita eius his, qui nouerant, non nisi quædam mortis protelatio videretur. Cæterum erga homines quoque, etsi rarior ei occasio minora forsitan patientiæ potuit experimenta præstare, dicendum tamen vel breuiter, ne huius quidem apparuisse eum virtutis immunem. Et quia genus hoc patientiæ solitus erat dicere tripartitum: videlicet ad verborum iniurias, ad damna rerum, & ad corporis læsionem: de singulis singula saltem proponamus exempla, quæ interim nobis occurrunt.

Eius in perpetuis molestiis eximia patientia.

Scripserat aliquando Dei famulus ad Episcopum aliquem de curia & consilio Regis, monens eum super quibusdam negociis Regi suadere & consulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amarissimam condidit epistolam, dicens in salutatione prima, Salutem, & non spiritum blasphemiæ: tanquam videlicet vir sanctus (quod horror est dicere) ex blasphemiæ spiritu illa scripsisset. Ad quod verbum mansuetissimus Christi seruus, memor Dominicæ responsionis, Ego dæmonium non habeo: sicut hodieque extans eius epistola continet: Minime quidẽ, ait, spiritum blasphemiæ me habere credo, sed nec maledixisse cuiquam, aut maledicere velle me scio, præsertim principi populi mei.

Iohan. 8.

Nec minus postea charum, nec minus familiarem eundem Episcopum habuit: sed elogium illud prædictum sic fuit, quasi non dictum. Abbas Farcensis conuentum fratrum à Clarauallе vocauerat, monasterium eis ædificaturus: sed Romanus impediuit Antistes, & sibi tollens eos, in alio loco ordinauit. Vnde plurimum dolens prædictus ille vir magnus & magnæ deuotionis, collectam pecuniam sexcentarum fere marcarum argenti, deposuit sub chirographo: quam ad Dei hominem veniens, obtulit ei, rogans, vt quod non meruerat in partibus suis, vel citra Alpes nouum exinde cœnobium condere tur. Missum est pro argento, & prorsus totum amissum. Nec respondit aliud homo Dei, cum ei nunciaretur, quam, Benedictus Deus, qui nobis pepercit ab onere. Nam & illis, inquit, qui abstulere, leuius indulgendum: sunt enim Romani: & pecunia videbatur immanis, ac vehemens fuit illa tentatio.

Ingentis pecuniæ iacturã fert placidissime.

Gratulari autem consueuerat, decem circiter monasteria, vel ædificandis monasteriis loca congrua numerans, fraudulenter sibi & violenter ablata, dum contendere nollet, & magis eum vinci, quam vincere, delectaret.

Item decẽ monasteriorum.

Veniens aliquando Clarauallem clericus quidam ex his, quos Regulares canonicos vocant, importune satis instabat, vt in monachum reciperetur. Suadente patre sancto, vt ad suam reuerteretur ecclesiam, nec acquiescente recipere eum: Vt quid ergo, ait, in libris tuis perfectionem tantopere commendasti, si eam desideranti, opem renuis exhibere? Et maligno spiritu iracundiæ vehementer instigatus, sicut postmodum euidenter apparuit: Iam, inquit, si illos tenerem, discerperem libros. Cui vir Domini: Puto, ait, in nullo illorum legisti, non posse te in tuo claustro esse perfectum. Morum correctionem, non locorum mutationem, (si bene memini) in libris omnibus commendaui.

Attendant hunc locũ instabiles monachi.

Tum vero impetum faciens homo, velut insanus, in eum, percussit maxillam eius, idque tam grauiter, vt succederet statim rubor ictui, tumor rubori. Iam qui aderant, in sacrilegum inuolabant: sed præuenit eos famulus Domini, clamans & adiurans per nomen Christi, nullatenus eum tangere, sed educere eum caute, & curam eius habere, ne ab aliquo ei vel in aliquo noceretur. Quod tam districte præcepit, vt miser ille timens & tremens, absque omni iniuria eductus sit & deductus.

In maxillã grauiter percussus, grauissime interdicit, ne quid mali fiat percussori.

Et quidem in libertate spiritus Dei famulus excellenter enituit, cum humilitate & mansuetudine tamen, vt quodammodo videretur & vereri neminem, & omnem hominem reuereri. In increpatione rarius vtebatur, monitis & obsecrationibus potius agens. Quam vero inuitus, & non ex cordis amaritudine, verbum proferret amarum, ex eo maxime animaduertebatur: quod perfacile eiusmodi impetum cohiberet. Siquidem mirabatur hominum improbitatem, quos aliquando forte turbatos, excusationem quamlibet rationabilem, satisfactionem quamlibet humilem admittere, grauat, quòd ipsa suæ turbationis passio miseros sic delectet, vt oderint omne remedium, vt contineant aures, claudant oculos, obiiciant manus, & omnimodis satagant, ne

semel

semel orta commotio, sedari valeat & sanari. Eius tamen obiurgationem non minus facile aliquando compescebat grauis & turbulenta responsio, quam humilis & modesta. vt ab aliquibus proinde diceretur cedenti insistere, cedere resistenti. Dicebat enim, vbi resonat vtrinque modestia, dulce esse colloquium: vbi vel ex parte altera, vtile: vbi ex neutra, perniciosum. Vbi enim hinc inde duritia sonat, iurgium est, non correctio: nec disciplina, sed rixa: vt deceat magis dissimulare prælatum interim, & commotione sanata, vtilius castigare subiectos: aut certe, si ita res exigit, obseruare consilium sapientis, Quia stultus non corrigitur verbis. Loquitur ipse de increpationibus, minus vtiliter, minus patienter acceptis, in Sermone super Cantica Canticorum quadragesimosecundo, dicens inter cætera: Vtinam neminem obiurgare necesse sit: id enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere: magis autem vrget charitas. Quod si arguero, & fecero quod meum est, illa autem procedens increpatio minime, quod suum est, faciat, neque ad quod misi illam, sed reuertatur ad me vacua, tanquam iaculum feriens & resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nunne angor? nonne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri, quia de sapientia non possum, coarctor prorsus è duobus, & quod eligam nescio: placere ne mihi in eo, quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi. Et infra: Dicas forsitan mihi, quod bonum meum ad me reuertatur, & quia liberaui animam meam, & mundus sum à sanguine hominis, cui annunciaui & locutus sum, vt auerteretur à via sua mala, & viueret. Sed etsi innumera talia addas, me tamen minime ista consolabuntur, mortem filij intuentem. quasi vero meam illa reprehensione liberationem quæsierim & non magis illius. Quæ enim mater, etiamsi omnem, quam potuit, curam & diligentiam ægrotanti filio adhibuisse se sciat, si demum se viderit frustratam, & omnes labores suos esse penitus inefficaces, illo nihilominus moriente, propterea vnquam à fletibus temperabit? Et hæc hactenus. De cætero, tantus æmulator erat mansuetudinis & pacis, vt si forte improbus quisque petitor durius extorsisset à negante responsum, haud facile deinceps cum eadem repulsa dimitteretur inanis. Siquidem velut naturaliter, vt fatebatur, oderat omne scandalum: & grauamen cuiuslibet hominis sustinere, ei admodum graue: non sentire, impossibile erat. Ideo neminem spreuit, nullius hominis scandalum parui pendit, etsi veritatem Dei iustitiamque prætulerit. Nam & quoties oporteret noxios aliquorum vel reprehendere actus, vel impedire conatus, tam considerate fiebat, vt abundanter ipsi quoque, qui læsi videreantur, haberent, vnde sibi pro eo satisfacerent in cogitationibus suis. Sane vidimus ex ipsis nonnullos, & de quibus id minus videbatur posse sperari, ampliori deuotione eius postmodum vel obsequiis deseruisse, vel etiam adhæsisse vestigiis. Dicuntur tamen & nimdos habuisse vt haberet meritum ex eis. Cæterum tam singulariter eminebat gloria nominis eius, vt pessima illa magis desperatione, quam liuore, tabescerent, & timeret agnosci. Quinetiam humilitate eius & mansuetudine vincebatur, beneficiis suffocabatur, obruebatur obsequiis. Nimirum doctus erat vincere in bonomalum. sicut ad quosdam fratres scribens, inter cætera ait: Adhærebo vobis, etsi nolitis: adhærebo etsi nolim ipse. Inuitis præstabo, ingratis adiiciam, honorabo & contemnentes me. Vsqueadeo siquidem omnes homines germano amplectebatur affectu, vt eorum scandalo (sicut ipse fateri solebat) grauius vreretur, quibus nullam videretur occasionem scandali præbuisse. Plus enim piissimum pectus, gratuitum alterius affligebat scandalum, quam propriæ immunitas conscientiæ solabatur. Siquidem minus sperabat posse sanari, quod, vnde procederet, non videbat: magnum sibi è regione solatium fore perhibens, quoties inueniret vnde satisfacere posset vel homini pro se, vel Deo pro homine, non sine occasione turbato. Erga omnium quidem hominum spirituale commodum incommodumue amplius afficiebatur: & summum ei desiderium, summum gaudium erat, animarum fructus, conuersio peccatorum. Et corporeas tamen quorumlibet hominum necessitates piissimo miserabatur affectu: cuius tanta erat humanitas, vt non modo hominibus, sed irrationabilibus etiam animantibus, auibus & feris, compateretur, nec compatienti deerat virtutis effectus. Contigit enim aliquoties, vt iter agens, fugitantem, &, vt videbatur, protinus capiendum vel lepusculum à canibus, vel auiculam ab accipitribus, signo Crucis edito mirabiliter liberaret: diceretque sequentibus, frustra sese conari, nec vllatenus se præsente eiusmodi exercere posse rapinam.

Stultus non corrigitur verbis. Iacob. 3. Philip. 1. Ezech. 18. Eximia eius mansuetudo & tranquillitas. Inuidiā vt vicerit. Nulli præbet occasionem scandali. Summum eius gaudiū salus animarum. Eius commiseratio ad omnē creaturam.

VII. Hæc nos quidem de sacris moribus patris nostri, pro modulo nostro, sub breuitate perstrinximus. Cæterum longe eminentius in suis ille libris apparet, & ex bonis propriis innotescit. In quibus ita suam expressisse videtur imaginem, & exhibuisse quoddam speculum sui, vt illud quoque Ambrosianum merito illi posse videatur aptari. Laude ipse se sonet & laureatus spiritu, scriptis coronetur suis. Si quis enim nôsse desiderat, quam solicitus ab initio sui ipsius diiudicator & scrutator extiterit, primum opusculum de Gradibus humilitatis inspiciat. Inde si quæritur piæ mentis religiosa deuotio, transeundum ad Homilias in laudibus Virginis matris, & illum, quem de diligendo Deo edidit, librum. Si feruens contra suorum vel aliorum vitia zelus, legatur is quem Apologeticum vocat. Si vigil in zelo cordis & circumspecta discretio, de præcepto & dispensatione disserens audiatur. Quam verò fidelis cuiuslibet piæ conuersationis commendator extiterit & adiutor, Exhortatorius ad milites templi sermo declarat. Quam non ingratus gratiæ Dei, ex his liquet, quæ de gratia & libero arbitrio tam fideliter quam vtiliter disputauit. Quam liber in voce, quam disertus, & in rerum superiorum pariter inferiorumque scientia locuples, in his, quæ ad Papam Eugenium de Consideratione scripsit; diligens considerator agnoscet. Quam deuotissimus prædicator alienæ sanctitatis, tam diligenter Episcopi sancti Malachiæ vitam prosecutus ostendit. Nam & in sermonibus super Cantica, & mysteriorum inuestigator, & morum ædificator magnificus innotescit. In Epistolis, quas ad diuersas personas ob negocia diuersa dictauit, prudens lector aduertet, quo feruore spiritus iustitiam omnem dilexerit, omnem æque oderit iniustitiam. Fidelis etenim seruus Christi non quærebat aliquid suum: quicquid tamen erat Christi, sic curabat vt suum. Quæ enim scelera non arguit? quæ odia non extinxit? quæ scandala non compescuit? quæ schismata non resarciuit? quas hæreses non confutauit? Quid vero sanctum, quid honestum, quid pudicum, quid amabile, quid bonæ famæ, quid virtutis aut laudabilis disciplinæ, suis ortum in qualibet religione diebus, non roborauit eius authoritas? non fouit charitas? diligentia non promouit? Quid antè promotum, dilatari amplius non optauit? quid forte collapsum, non totis pro loco & tempore viribus egit, vt repararetur? Quis malitiam quamcunque disponens, eius zelum & authoritatem non timuit? Quis proponens quodcunque bonum, eius, si potuit, non consuluit sanctitatem? non considerauit fauorem? opem non flagitauit? Quis ad sacrum in eius pectore habitantis templum diuinitatis, de quacunque tribulatione fideliter clamaturus accessit, & inefficaciter laborauit? Mœstus ab eo solatium, afflictus auxilium, consilium anxius, æger remedium, pauper subsidium reportabat. Ita sese omnium fecerat seruum, ac si toti genitus orbi: ita tamen liber ex omnibus, cōscientiæ suæ solicitudinē gerens, tanquā soli deditus curæ & custodiæ cordis sui. Et quidē diuisiones gratiarū cōmendat Apostolus, & si quis diligēter quærat, inueniet diuersos ab initio Dei famulos in diuersis enituisse muneribus. Legimus n. viros in fide magnificos, multiplicibus claruisse miraculis: alios spiritum habuisse propheticum, & futura quasi præsentia, occulta velut sub oculis posita mirabiliter cognouisse. Alios nihilominus antiquorū literæ protestantur grauiori abstinētiæ deditos, parsimoniā coluisse: alios in humilitatis proposito, spretis dignitatibus huius sæculi, authori sæculi plurimū placuisse: alios in doctrina verbi ad salutis scientiā plurimos erudisse, vt secun-

Ex scriptis suis vt possit agnosci. Persequitur vitia. Fouet virtutes. Omnium seruum fecit. 1 Cor. 12. Diuersa sanctorum hominum charismata.

secundùm promissionem scripturæ sanctæ, luceant quasi stellæ in perpetuas æternitates. Alij quoque in ædificandis cœnobijs laborantes, amplificauerunt nomen sanctitatis: alij in sedandis scandalis & turbinibus huius sæculi, promouendisque Ecclesiæ Dei negocijs efficaciter occupati, vtiles in actione: alij in sacris meditationibus spiritualiter feriati, sublimes in contemplatione fuerunt. Quid horum nostro videbitur defuisse Bernardo? Imò quid horum tam insigne in eo non fuit, vt ad commendationem satis esset, etiamsi cæterorum aliquid non adesset? Nam etsi multiplicibus Ecclesia sui temporis, tam in suprà memoratis negotijs, quam in alijs pluribus, actionis eius vtilitatem meruit experiri: magnificè tamen etiam gratia contemplationis in eo tam ex visionibus & reuelationibus Domini, quàm ex scriptis suis, quæ spiritalibus exuberant sensibus, elucescit. Porrò monasteriorum fructus, quæ per eum Dominus ordinauit, tam copiosus & euidens, humanis sese ingerit oculis, vt nullis egeat literis commendari. Magis autem & ex ipsa quoque eorundem multitudine cœnobiorum, omnis deinceps generatio certum capere poterit documentum, quantos collegerit ad seruitium Christi, qui tam multos vndiq; propagauit. Quòd ad reliqua spectat, de humilitate eius, & dignitatibus refutatis, sed & de tenuissimo victu, superiùs prosecuti: ex his, quæ ad prophetiam pertinent, ostensionemq; virtutum, sub alio quidem principio curabimus annotare perpauca de multis. Et nunc igitur iam super his, quæ in signis exterioribus & multiplici virtutum exhibitione consistunt, secundus, vt præmissum est in præfatione, libellus aliquanta narrabit.

Dan. 12.

S. Bernardus verè omnibus videtur donatus gratijs.

I. SICVT Sermone super Cantica Canticorum vicesimoquarto seruus Domini Bernardus Clarauallensis, gratulatur & gratias agit illi, tertiò quidem reditum ab Vrbe suum clementior è cœlo respexit oculus: quia serenior tandem vultus arrisit, eò quòd quieuisset rabies Leonina, accepisset finem malitia, recepisset pacē Ecclesia. Tanta verò exultatione ecclesia illum Gallicana recepit, vt non minorem videretur de suo reditu exhibere, quàm de pace reddita lætitiam nunciare. Vnde etiam mirari ipse, sæpiusq; causari solebat, quòd dum sibi post tam graues frequentias hominum & tumultus, velut ab exordio valefaciendum sæculo iudicaret, & tanquàm de nouo adoriendum sacræ propositum conuersationis, tunc potissimùm vberioribus susciperetur gaudijs, obsequijs coleretur. Rediens autem pater sanctus ab Vrbe, ex sanctorum Apostolorum martyrumq; corporibus xenia secum tulit preciosa, haud modicum hunc sibi reputans fructum esse laboris. Inter quæ beati Cæsarij dentem quonam modo receperit, memorandum. Cùm enim integrum ei prędicti martyris caput Gręci monachi, in quorum basilica repositum est, exhiberent, vt tolleret indè, quod vellet, dari sibi petijt dentem vnum. Frustrà verò aliquandiù fratres, qui cum eo venerant, laborantes, concessum sibi trahere penitùs non valebant. Fractis enim cultellis duobus aut tribus, quos applicuerant, nihilominùs dens immobilis permanebat. Tunc ille: Orandum est nobis, ait. Nec enim habere possumus, nisi martyr ipse concedat. Facta deniq; oratione, reuerenter accedens, incredibili facilitate duobus digitis, quod ferreis anteà moueri non poterat instrumentis, accepit. Fratres autem Hierosolymitani templi, fidelis militiæ professores, cùm nouam habere eo tempore domum in Vrbe cœpissent, redeunte prædicto patre specialiq; patrono suo, tunicam eius pro eximia benedictione seruabant. Apud quos eodem anno sacerdos quidam grauissima febre correptus, desperabiliter ægrotabat. Vt autem omninò deficiens, deuenisse visus est ad extrema, portari sese, in oratorium, & prædictam beati viri superponi sibi tunicam fecit, in sola positus expectatione exitûs mortis. Cùm subitò raptus in quendam mentis excessum, ac veluti carne solutus, videre sibi visus est corpus suum eodem, quo iacebat, in loco exanime iam circundatum multitudine sacerdotum, apertos tenentium libros, & celebrantium exequias ex more solennes. Nec mora, in vultu habituque prædicti patris sancti reuerenda quædam persona prodiens ex altari, manu illis innuit, vt tacerent, voce pariter prohibens, ne mortuum reputarent, cuius vitam Clarauallensi Abbati donauerat Deus. Confestim denique ad se rediens, sanum se reperit, & quod viderat, fratribus indicauit. Qui quidem, vt à fidelibus viris nuper accepimus, hodieque superstes, & in partibus Aquitaniæ degens, beneficium, quod accepit, sedulò confitetur in eius præconium, cuius merito viuit. Si quis hoc minùs miratur, animaduertat de beato Nicolao ex innumeris, quibus decoratus est, miraculis in natalis eius annua commemoratione tanquàm eximium commendari, quòd Imperatorem Constantium ab interitu quorundam, longè constitutus, per visum deflexit. Nec illud dissimile est, quod annectimus. Abbas Gerardus proximum Clarævalli monasterium, quod Mores dicitur, regens, testatus est nobis, vidisse se eum aliquandò psallentium fratrum circumire choros, & sicut frequenter agebat, excitare torpentes, ità vt affectuosiùs & viriliùs psalleretur, quod reliquum fuit vigiliarum. Cumque die sequenti apud eum familiariter causaretur, tardiùs illum, quàm oportuerat, ea nocte visitâsse psallentes: Ego, ait, nocturnis horis corporeo grauiter occupabar incommodo: sed quod non potuit corpus, spiritus fecit. Expauit ille, audiens non fuisse in corpore, quem tamen dixit corporeo spectâsset intuitu circumeuntem vtrunq; chorum, & dormitantes quosque, vt consueuerat, excitantem, & manum singulis imponentem. Tempore, quo pater sanctus apud Vrbem morabatur, contigit fratrem quendam, Robertum nomine, in Claraualle grauiter infirmari. Huic apparuit iuuenis quidam, similis fratri infirmario, præcipiens vt sequeretur se. Visum est, quòd sequeretur præeuntem, venitq; ad montem excelsum, in quo Dominum inuenit Iesum cum Angelis suis, audiuitq; eum illi ductori suo dicentem: Custodi mihi istum. Iamq; misit etiam Dominus in cor ipsius infirmi quædam verba, quæ suæ Clarævalli per illum mandauit. Facto ergò manè, resedit, qui moriturus ilicò putabatur, mirantibusq; omnibus, dominum Godefridum, tunc Priorem, nunc Lingonensem Episcopum, vocari fecit. Cui præsenti inter cætera dixit: Mandat vobis Dominus, vt domos amplas faciatis, quæ gentem possint capere, quam ipse multam missurus est vobis: fratribusq; grangiarum mandare, vt honestè se habeant, formamq; boni exempli hominibus sæcularibus præbeant: quia væ ei, per quem vnus retrò abierit. Post dies fermè [illegible], cùm eadem adhuc valetudine desperabiliter laboraret, admirabilis pater Bernardus corpore absens, sed spiritu præsens, Claraualllem aduenit, languentem visitauit, matutinos hymnos circa eum cum ingenti fratrum multitudine decantauit, noctemq; illam ibidem iuxta illum fecit, & manè facto, idem frater sanus apparuit, modum etiam suæ liberationis fratribus indicauit. Ad multorum aures famam credimus peruenisse viri venerabilis Gulielmi, qui olim Montis Pessulani dominus, nunc verus Christi pauper & humilis monachus, degit in cœnobio, quod Grandissylua vocatur. Ipsius enim relatione didicimus, quod dicturi sumus, sicut ab eius ore, cui contigerat, se accepisse dicebat. In ciuitate Auxitanorum, quæ metropolis est Vasconiæ, miles quidam infirmabatur, Cuius cùm inferiores corporis partes à renibus & deorsùm morbus sæuiens occupâsset, erat diebus multis lecto decubans, non modica parte præmortuus. Compunctus deniq; & confisus de misericordia Dei, ad seruum eius, cuius circumquaq; tam celebris sese virtutum fama diffuderat, quocunq; labore se præcipit deportari. Iam per dies aliquot processerat, profeceratq; non minùs in fide & deuotione, quàm in itinere ipso: cùm miseratus hominem Deus, mirabiliter satis & infirmitati eius subuenire dignatus est, & parcere fatigationi. Occurrens enim quidam in via, quisnam esset, aut quò tenderet, inquisiuit. Acceptaq; itineris eius necessitate: Ego, ait, ex parte illius sancti præcipio tibi, vt reuertaris, sciens quòd vbi domum veneris, sanus eris. Persuasit illi Deus, vt crederet, cuius nimirum dispositione omnia gerebantur. Rediit, rediensque, paulatim recepit eam, quæ sibi promissa fuerat, misericordiam, vt non priùs domum pertingeret, quàm plenariæ donum perciperet

Lib. V.

Petro Leone mortuo recepit pacē Ecclesia.

Sacras ab Vrbe reliquias gratulabundus absportat.

Anno 1138.

Eccè tâ[illegible] vit quàm facit dentem vnum sancti Cæsarij martyris.

Tunica eius pro insigni benedictione seruatur.

Illa tunica vitæ restituit hominem moribundum.

Absens corpore, spiritu præsens, excitat dormitantes in Choro.

Visio fratris Roberti.

Adest S. Bernardus spiritu fratri moribundo, & sanat eum.

Vir nobilis miro modo redit ad sanitatem.

sospitatis. Anglorum quoq; Regina Mathildis, tantum huic famulo Dei exhibuit aliquandò deuotionis affectum, vt venienti Boloniam, extra vrbem cum populo pedes occurreret, grauida tamen ipsa, multumq; iam grauis. Quæ post dies aliquot, vt patiendi tempus aduenit, tam grauiter est afflicta, vt tam ipsa, quàm domus omnis, de vita eius penitùs desperarent: iamque omni reliqua supellectili pauperibus & ecclesijs delegata, vestis etiam regia pararetur, in qua sepeliretur, tanquàm protinùs moritura. Tam subitò recordata hominis Dei, & nomen illius inuocans plena fide, in ipsa protinùs inuocatione sine periculo partum edidit desperatum. Nec distulit legatum destinare fidelem, per quem gratias ageret celeri subuentori, ipsum sic natum, non immeritò natum eius appellans. Verùm ille, quoties tale aliquid contigisset audire, non minùs humiliter, quàm iucundè refutans, dicere consueuerat: Hoc certe mihi sic est imputandum, sicut ei, qui conscius omninò non fuit. In monasterio, cui nomen est Belleuallis, prope vrbem Chrysopolim, homo quidam à dæmone vexabatur, mira eo instigante faciens, mira loquens. Post multas igitur orationes fratrum: cùm improbè persisteret illa nequitia spiritalis, recordatus est venerabilis Abbas loci illius Pontius, hodieq; superstes, habere se stolam, qua aliquandiù beatus pater vsus fuerat in oblatione hostiæ salutaris. Nec cunctatus, tulit protinùs arma potentia Dei, fiducialiterq; aggressus est inimicum. Vix limen attigerat cellulæ, in qua miser homo iacebat, cùm subitò malignus ille horridis vocibus victum se profitens: En, inquit, egredior, recedo protinùs, manere vltrà non possum. Respondente autem Abbate, Per nomen Domini, & ipsius beati viri meritum, cuius hæc stola fuit, tibi præcipio, exi citiùs, ne moreris: continuò dæmon fugatus ab homine, homo liberatus est. Quis alter non periculosè forsitan exultâsset, vsq; adeò sibi spiritus esse subiectos, vt cederent & absenti? Verùm ille, Abbate ipso nunciante, nil motus, magisq; subsannans eos, quos videbat magna super hoc admiratione moueri, hæc eadem verba respondit: Quidni facilè nos duo præualuissemus in vnum? Leuiter illum eijcere potuit Deus, præsertim cùm ego, vt dicitis, socius ei datus sim & adiutor. Huiusmodi nempe responsis in huiusmodi rebus sæpiùs vtebatur. Nouerat siquidem verus & verax, non ostentator, sed æmulator humilitatis, efficaciùs dissuaderi posse hominibus, quod stupebant, obliqua quadam & artificiosa obiectione, quàm aperta excusatione: quæ humilitatem magis prædicabilem præferendo, æstimationem non minueret hominum, sed augeret. Vndè quodam loco ex propria loquens experientia: Verus, inquit, humilis, vilis vult reputari, non humilis prædicari.

Regina Angliæ in summo periculo absentē virum Dei inuocans, mox liberatur

Pontius Abbas Belleuallis.

Insigne miraculum.

Serm. 16 in Cantica.

ILLVD quoque notissimum fuit, quòd adhuc in carne degens, apparens autem in spiritu, fratri cuidam obitûs II.
sui prænunciauerit diem. Infirmabatur nouitius quidam frater in Claraualle, bonæ conuersationis & bonæ indolis adolescens: Nec longè aberat dies, qua post annuam ex more probationem nouum indueret hominem, si non priùs hominem exuisset. Siquidem consummatus in breui, expleuit tempora multa. placita enim erat Deo anima eius. Quinto igitur die ante vltimum diem suum, visitante se fratre Gerardo, qui hodiè Abbas est monasterij Longipontis, idem nouitius exhilaratus plurimùm, inter alia spiritalis gratiæ verba: Eccè, inquit, quinta die moriar. Hodiè enim pater noster dominus Abbas mihi apparuit cum multitudine monachorum, & blanda consolatione refouens, quinta die moriturum me esse dicebat. Exijt sermo inter fratres, & antequàm impleretur, diuulgatum est verbum. Expectabatur ab omnibus dies illa, sed multo magis ille beatus in expectatione sua fuit. Iam dies quinta inclinabatur ad vesperam: illius autem spiritus magis eleuabatur ad Deum. Demum circa vndecimam horam in ipso agone mortis positus, obducto prorsus, vt assolet, lumine oculorum, & nemini iam intendens, ad exitum festinabat. Interim visitans eum pater sanctus, velut ab alto somno reuocat, & quasi retrahit commeantem, nec insalutatum abire permittit. Ad cuius vocem aperiens oculos, & mirum in modum facie serenata, aliquandiù intendebat in eum. Mirabamur omnes mortalem hominem, imò iam morientem, eatenùs triumphare de morte, vt in ipso mortis articulo exultaret in gaudio, nobis exhibens illud Poëta.

Gerardus Abbas Longipontis.

Apparet vir sanctus nouitio, & ei prædicit diem obitûs sui.

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.

Ecl. 4. Buc. Virgilij.

Tunc verò consolans eum pater beatus, nil timere iubet, sed recto protinùs cursu pergere ad Dominum Iesum Christum, & offerre ei humilem pauperis suæ familiæ salutationem. Ad hanc vocem, qua potuit capitis inclinatione & motu annuens labiorum, iterùm clausit oculos, & eadem hora in pace quieuit. Multa quidem huic Dei famulo reuelata per spiritum, multa sine præcedenti reuelatione mirabiliter ab eo prædicta cognouimus, ex quibus exempli gratia pauca subnectimus. Cùm esset aliquandò pater sanctus in vrbe Nouiomensium in domo Episcopi Simonis, adductus est ad eum Herueius de Bau.enceio, puer admodùm gratiosus, ortus ex regio sanguine, & prædicti Episcopi nepos. De quo sequenti nocte famulo suo Christus ostendit, quod erat post longa tempora futurum. Siquidem videbatur sibi tanquàm in Missarum celebratione Angelo cuidam pacis osculum dare, quod ad puerum deferretur. Nec dubius de reuelatione, eundem Herueium renunciaturum sæculo, & futurum aliquandò deuotum Christi famulum promittebat. Quæ promissio adeò celebris extitit & vulgata, vt ipse quoque Herueius nobis posteà fateretur, adolescenti sibi ad omnes arguentis conscientiæ stimulos semper occurrere, impossibile esse, vt post viri sancti tale promissum in sæculari habitu moreretur. Nec fraudatus est à spe sua. Siquidem venerabilis Gualerannus, Vrsicampi cœnobij primus Abbas, monachum illum fecit, & Angelico functus officio, pacem, quam ex ore patris sanct. ipse susceperat, communicauit Herueio. Cuius talis postmodùm apparuit conuersatio, vt tali dignus oraculo videretur. Nam & prædicto Gualeranno in regimine monasterij Vrsicampi ille successit, & nouissimè obitum suum imminentem sanus adhuc & incolumis, eodem Gualeranno per reuelationem sibi annunciante, præsciuit atq; prædixit. Apparuerunt aliqnandò viro Dei in Trecensium vrbe posito venerabiles eius filij, iam quidem carne soluti, Galdricus & Gerardus: quorum etiam secundùm carnem alter germanus, alter auunculus eius extiterat. Cumque velut accelerantes, citiùs pertransirent, reuocanti & retinere volenti respondebant, eundum sibi pro fratre Gaufrido monacho, qui eorundem à prima conuersione socius, strenuè satis in multis cœnobijs extruendis militauerat Deo. Continuò excitatis fratribus pater sanctus accelerari iubet, & ad monasterium veniens, ipso die, sicut eis prædixerat, eundem Gaufridum iam positum reperit in extremis. Infensus aliquandò Rex Francorum senior Ludouicus quibusdam sui regni Episcopis, suis eos sedibus & ciuitatibus exturbauit. Vnde etiam hic vir reuerendus plures scripsit epistolas, pro eorum pace laborans, quarum hodieque exemplaria perseuerant. Accidit autem, vt præsente eodem patre sancto, Episcopi multi, indignationem Regis flectere cupientes, tota humilitate prostrati solotenus, eius tenerent vestigia, & nec sic gratiam obtinerent. Quaex re vir Dei religiosa animositate permotus, die altera Regem durius increpans, quòd Domini sacerdotes spreuisset, liberè quoq; denunciauit, quod eadem sibi nocte fuerat reuelatum. Hæc, inquit, obstinatio primogeniti tui Philippi Regis morte mulctabitur. Vidi enim te cum minore filio tuo Ludouico ad pedes Episcoporum, quos heri contempseras, inclinatum, & protinus intellexi, Philippo celeriter facto de medio, pro Ludouici substitutione ecclesiam, quam nunc opprimis, te rogaturum. Quod quidem non longè pòst miserabilis casus impleuit: & decedente Philippo, egit pater, vt is, qui feliciter hodiè regnat, Ludouicus iunior vngeretur.

Prædicit Herueium nobilem puerū monachum futurum.

Idē Herueius post Gualerannum fit Abbas

Apparent ei frater eius & auunculus.

Diuinitùs punitur rex ob cōtemptos sacerdotes.

FIDELISSIMVM principem Theobaldum Comitem, in magna tribulatione probatum, non minus mirabiliter, III.
quàm misericorditer Dominus liberauit. Is nimirum potentissimus & secundus à Rege, diuersos & immensos tenens in regno Franciæ principatus, totus tamen eleemosynis deditus, & studio pietatis intentus, omniumque seruorum

Theobald⁹ Comes potentissimus & pijssimus mire vexatur.

uorum Dei, sed specialiter Bernardi Clarauallensis, amator deuotissimus erat. Quem eatenùs impugnari & affligi passus est Deus, vt Rege pariter & vicinis potentibus ferè cunctis coniurantibus aduersus eum, vsqueadeò de eius euasione desperaretur, vt publicè quoque iam insultaretur religioni, pietati detraheretur, eleemosynis derogaretur. Monachi & Conuersi, inutiles eius milites & balistarij dicebantur. Nec non & apud extraneos, sed in ipsis quoque eius ciuitatibus & castellis, eiusmodi iam blasphemiæ personabant. Denique congregatis aliquando Episcopis pluribus, alijsque personis, præsente etiam viro Dei, dum super his agerent & colloquerentur, Episcopus quidam, eo tempore ætate & opinione prudentiæ celeberrimus, aiebat: In manu Regis est Comes Theobaldus: non est qui possit eum eruere. Respondente alio quodam antistite, Est qui possit liberare eum: multùm ille miratus, quisnam crederetur posse, quærebat. Demùm audiens, quia potest eum eripere, qui omnia potest, Deus, non parùm substomachans: Potest, inquit, si manifestus appareat, si clauam teneat, si hincindè percutiat: sed hactenùs ista non fecit. In tanta igitur desperatione, cùm prædictum principem vehementer vrgerent extranei, grauiùs tamen impugnarent, qui ab eo defecerant, omnes ferè homines sui, nec minùs eum affligerent pauci, qui residui videbantur, ex aliorum defectu ipsi quoque suspecti: Lingonensis Episcopus Godefridus frequenter & familiariter Dei hominem consulebat, quidnam sibi Dominus super his reuelaret. Cui ille cùm iam sæpiùs respondisset, nihil sibi apparere, nisi tribulationem super tribulationem: demùm aliquandò sciscitanti, ait, quia quinto mense pax erit. Sanè vltima die quinti mensis reformata est pax, ipso quidem & orante, & cooperante, vt non esset ambiguum, eius potissimùm studio simul & merito, illum principem pijssimum, à tam grauibus imminentibusque periculis liberatum. Post annos aliquot inter eundem Regem Francorum & Aufridum Comitem Andegauensium, exercebantur inimicitiæ graues. Causa erat, quòd virum nobilem Geraldum de Monasteriolo, Rege prohibente, in munitissimo oppido suo Comes obsidens, comprehenderat cum vxore ac liberis & propinquis, ipsamque diruerat munitionem. Tractabat ergò vir sanctus de reformanda pace, multis ad hocipsum Episcopis & principibus congregatis: cùm subitò Comes ille, amaritudinis felle commotus, insalutatos omnes relinquens, equo insilijt, & recessit. Confusis denique omnibus, iam conuentus in desperatione pacis soluebatur: & prædictus Geraldus accedens ad hominem Dei, licentiam postulabat, velut in mortem & carcerem rediturus. Sub obsidibus enim ad colloquium illud erat adductus. Cumque vir Domini consolaretur eum, grauiùs ille flens & eiulans: Meam, inquit, minùs doleo sortem: meos omnes lugeo pariter morituros. Compassus itaque vir beatus: Ne timeas, ait: certus esto, quia Deus tibi tuisque subueniet, idque celeriùs, quàm valeas vel sperare. Siquidem recordatus visionis, quam veniens ad id colloquium viderat, tanquàm lecturum se Euangelium, à sancto Episcopo Malachia petere benedictionem, confisus est pacem sine dubio prouenturam. Necdùm Geraldus ille limen domûs attigerat, à facie eius egrediens, cùm subitò quidam occurrens, redire, Comitem nunciauit. Mirati sunt omnes, tam celerem audientes promissionis effectum. Eadem etenim hora Comes redijt, & pariter pax desiderata prouenit. Erat autem idem Comes pro eodem negocio ex mandato summi Pontificis anathematis vinculis innodatus, sed absoluendus, humiliari, vt debuit, vel culpam super hoc fateri suam, penitùs recusauit: magis autem, vt erat plurimùm animosus, Deum sibi culpam huiusmodi nunquàm remittere imprecabatur, innocentem se reputans & iniustè ligatum. Quamobrem discessit pater sanctus non parùm tristis ab illo, dicens ei: (siquidem literas nouerat (In qua mensura mensus fueris, remetietur tibi. Eadem autem die, causantibus super hac improbitate personis quibusdam, & principem illum grauiter errasse dicentibus, accensus zelo Dei famulus, aiebat: Grauiter satis hæc temeritas punietur. Fieri omninò non potest, quin hoc eodem anno Comes ipse aut moriatur, aut euidentem aliam diuinæ indignationis sentiat vltionem. Hoc verbum & ex ipsis & ex alijs audiêre non pauci. Quod tam celeriter est impletum, vt Comes idem infra diem quintumdecimum moreretur. Ingressus aliquandò seruus Christi Germaniæ regnum, festinabat ad partes Moguntinorum, pacem reformaturus inter Regem Lotarium & prædecessoris eius Henrici Regis nepotes, Conradum scilicet, qui Lotario posteà successit in regnum, & Fridericum, patrem huius Friderici, qui post Conradum electus, obtinet hodie principatum. Venerabilis autem Metropolitanus Moguntinorum Albertus, honorabilem clericum quendam, nomine Mascelinum, viro Dei obuiam misit. Hic igitur Mascelinus cùm à domino suo missum se esse diceret ad seruiendum ei, paulisper intuitus illum vir Dei: Alius, inquit, Dominus ad sibi seruiendum te misit. Expauit Teutonicus, & miratus quid dicere vellet, firmiùs asserebat à domino suo Moguntino sese Archiepiscopo destinatum. Econtrà seruus Christi: Falleris, ait: maior est Dominus, qui misit te, Christus. Tunc demùm intelligens homo, quorsum vellet vibrare sermonem: Putas, inquit, quòd monachus fieri velim? Absit à me: non cogitaui, nec ascendit super cor meum. Nihilominùs tamen, renuente illo, Dei famulus affirmabat omnimodis fieri oportere, non quod ipse de se cogitauerat, sed quod de eo disposuerat Deus. In eodem denique itinere conuersus ad Dominum, sæculo valefecit, & cum alijs pluribus literatis honoratisque personis, quos collegit eo tempore seruus Christi, ipse quoque, sicut sibi prædictum fuerat, secutus est eum. Henricum quoque, germanum Regis Francorum, qui Beluacensem hodiè cathedram ornat, non dissimili Dominus conuersione mutauit. Accidit enim, vt veniens idem Henricus ad hominem Dei, super quodam sæculari negotio locuturus, conuentum etiam fratrum visitans, eorum sese orationibus commendaret. Cui pater sanctus inter verba sanctæ exhortationis: Confido, ait, in Domino, nequaquàm te in eo statu moriturum, in quo nunc positus es: sed velociter experimento proprio probaturum, quantùm tibi istorum prosit oratio, quam expetisti. Quod eodem postmodùm die non absque multorum admiratione completum est, & de tanti iuuenis conuersione cœnobium omne exultatione repletum. Lugentibus autem socijs, & familia omni, acsi mortuum illum cernerent, eiulante: præ cæteris Andreas quidam Parisiensis Henricum ebrium, Henricum insanum vociferabatur, nec conuicijs, nec blasphemijs parcens. Econtrà sanè Henricus pro illius potissimum conuersione, Dei hominem dare operam precabatur. Cui vir sanctus, audientibus multis: Dimitte, ait, hominem modò: anima enim eius in amaritudine est: nec pro eo multùm solicitus sis, quia tuus est ille. Cumque ampliùs spe concepta Henricus instaret, vt loqueretur Andreæ, seueriùs intuitus eum vir Dei, ait: Quid hoc est? Nunquid non iam dixi tibi, quia tuus est ille? Andreas audiens hæc, (siquidem præsens erat & ipse) sicut & plurimùm improbus erat, & à sacra conuersione vehementer abhorrens, talia secum, vt posteà confessus est nobis, tacita cogitatione voluebat: In hoc nunc falsum scio te esse prophetam. Hoc enim certus sum, quia locutus es verbum, & non fiet. Hoc tibi ego coram Rege & principibus in celebri quocunque conuentu improperare non parcam, vt tua omnibus falsitas innotescat. Cæterum quàm mirabilis Deus in consilijs super filios hominum, ridens eorum vana conamina, vt propositum suum, quandò & quomodò ipse voluerit, impleatur? Siquidem die altera ibat Andreas, mala omnia imprecans monasterio, vbi dominum dimittebat, ipsam quoque desiderans vallem funditus subrui cum habitatoribus suis. Nec parum moti sunt & mirati, qui prædictum viri sancti de ipso audierant verbum, cum taliter videretur abire. Sed nô diu pusillanimitatem eorum & fidem modicam tentari passus est Deus. Illa tantum die procedens & repellens quodammodò gratiam Dei, nocte proxima victus & quasi vinctus, trahente se & vim faciente spiritu Dei, diem expectare non potuit: sed exurgens ante diluculum, velociterque ad monasterium

Prædicit vir Dei quinto mense eundem comitem liberandum.

Prædicit mœstissimo nobili futurá eius consolationé.

Matth.7.

Ecce vltio diuina in cótemptorem anathematis.

Prædicit nihil minus cogitati Clerico, ipsum monachum futurum.

Multi literati & honorati fiunt monachi.

Henricus frater Regis fit monachus, Anno 1149.

Nota gratiam propheticam in Abbate Bernardo.

Multa mala imprecatur monasterio Andreas quidam.

Fit Monachus idem Andreas.

rium rediens, alterum nobis Saulum, vel magis de Saulo Paulum alterum exhibebat. Inter cæteros, quos de vana conuersatione sæculi per ministerium serui sui Christus eripuit, de [a] partibus Flandriæ multi aliquandò sapientes, multi nobiles & literati viri, sub ipsius magisterio sacram professi sunt seruitutem.

[a] Multi nobiles & literati Flandri fiunt monachi.

Quorum primus videbatur Gaufridus ille de Perona, qui postmodùm in Claraualle Prioris officio functus est, & in eo defunctus. In quibus euidentissimè vidimus euangelicum illud impleri: Multi dicent vobis, Ecce [*] hic est Christus, ecce illic.

[*] Matt. 24.

Plurimis enim persuasionibus actum est cum eis, vt aliam magis eligere professionem & loca alia debuissent, donec occurrit Dei famulus iam propè di perfis, & in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius, pristina omnis hæsitatio facta est de medio, & omnium pariter in ipsius consilio irrefragabiliter est firmata voluntas. Quod quidem factum est non fine subita peniùs quorundam ex ipsis mutatione animorum.

Vide tentationem inuidi satanæ.

Denique cum iam virum Dei ad monasterium sequeretur prædictus ille Gaufridus, grauissima cœpit tentatione pulsari. Intuitus autem illum vnus è fratribus, Quid est, inquit, quòd facies tua exterminata, & tristitiæ quodam nubilo obuoluta videtur? Cui Gaufridus: Scio, inquit, scio, quòd nunquàm ampliùs lætus ero. Quod verbum cùm ad famulum Dei idem frater satis anxius retulisset, videns ille basilicam prope viam, per quam gradiebantur, diuertit, & ingressus orabat. Cæteris autem deforis præstolantibus, Gaufridus ille grauatus tædio, super lapidem obdormuit.

Mira vis precum beati viri.

Demùm cum ambo pariter surrexissent, ille de oratione, iste de somno, apparuit idem Gaufridus tanto iucundior & hilarior cæteris, quanto tristior priùs. Cumq; ei prædictus frater verbum mœstitiæ, quod locutus fuerat, amicabiliter improperaret: Etsi tunc, inquit, dixi, Nunquàm ampliùs lætus ero: sed nunc dico, Nunquàm ampliùs tristis ero. Idem quoq; Gaufridus primo tempore tyrocinij sui, propatre suo viro nobili & potenti, quem in sæculo dereliquerat, filiali pietate solicitus, Patrem sanctum pro eius conuersione rogare Dominum affectuosiùs exorabat.

Eius prophetia de conuersione nobilis viri.

Cui vir Dei: Ne timeas, inquit, ego illum probatum monachum manibus meis in hac Claraualle sepeliam. Vtrunque secutum est: & perfectus monachus factus est, & à patre sancto, sicut prædixerat ipse, in Claraualle sepultus est. Tanquàm enim mori illo absente non posset, quinq; mensibus infirmatus, & creberrimum, imò continuum in seipso mortis responsum habens, sustinuit donec pater sanctus rediret, qui, vt olim promiserat, eum traderet sepulturæ. Regina Franciæ, supradicti Ludouici iunioris vxor, plures cum eo fecerat annos, & sobolem non habebat. Erat autem vir sanctus apud Regem pro quadam pace laborans, & Regina in contrarium nitebatur. Cumq; eam moneret desistere cœptis, & Regi suggerere meliora, inter loquendum illa cœpit conqueri super sterilitate sua, humiliter rogans, vt sibi partum obtineret à Deo. At ille: Si feceris, inquit, quod moneo, ego quoq; pro verbo, quod postulas, Dominum exorabo.

Impetrat prolem reginæ Franciæ.

Annuit illa, & pacis non tardauit effectus. Qua reformata, prædictus Rex (nam verbum ei regina suggesserat) à viro Dei promissum humiliter exigebat. Hoc autem tam celeriter est impletum, vt circa idem tempus anno altero eadem Regina pepererit. Dominus Abbas Rainardus Cistertiensis, quem ex Claraualle assumptum, pater sanctus & vt filium amplectebatur, & reuerebatur vt patrem, ob quorundam monasteriorũ ordinationem Prouinciæ partes intrauit. De quo vir Dei in Claraualle consistens, dum fratri cuidam loqueretur, subita inspiratione permotus: Dominus, ait, Cistertiensis aut mortuus est, aut in proximo moriturus.

Abbatis Cisterciensis mors ei diuinitùs reuelatur.

Nec parùm ille frater miratus est, audiens verbum: magis tamen obstupuit, cùm eiusdem Abbatis post dies paucos audiret obitum nunciari. Eodem anno, quo de hac vita pater sanctus fuerat exiturus, tres adolescentes de proximo oppido, quod Barrum dicitur super Albam, monasterium Claræuallis gratia conuersionis intrauerant, quorum tertius, suadente maligno, ad vomitum est reuersus. Qua ex re pro duobus alijs magis soliciti fratres, ipsis quoque præsentibus, patri sancto super hoc loquebantur.

Quæ sint duobus fratribus euentura prædicit.

At ille intuens in eos: Hic, inquit, nulla vnquàm tentatione laborabit: iste verò multa, sed tamen præualebit. Vtrunq; sicut audiuimus, sic vidimus, adeò vt frequentiùs alteri obijceremus, cùm aliquoties in tentatione penè deficeret, & inciperet iam abire, impossibile esse vt vinceretur, quem vir sanctus dixerat nulla tentatione vincendum. Pernoctabat aliquandò Dei famulus in oratione, in suo Claraualensi cœnobio constitutus, & solita intentione Dominum deprecabatur.

Audit voces Angelicas ad obitum cuiusdam.

Contigit autem eadem hora pauperem quendam, & verè pauperem spiritu, in cella hospitum mori, cuius animam cum vocibus canoris in cœlum deferre pater sanctus audiuit: & interrogatis manè fratribus, qui affuerant, illam fuisse horam obitûs eius competit, qua prædictas audierat in sublime tendentium voces.

Reuelatur ei gloria S. Malachiæ Episcopi.

Cvm beatus Episcopus Malachias, cuius vitam virtutibus plenam pater sanctus studiose descripsit, iuxta desiderium cordis sui in Claraualle beatam cælo animam reddidisset, offerens pro eius transitu venerabilis Abbas hostiam salutarem, gloriam eius, Domino reuelante, cognouit, & eodem inspirante, sacrificio iam expleto, formam mutauit orationis, & collectam intulit, quæ ad sanctorum pontificum celebritates, non ad commendationes pertinet defunctorum, ità dicens: Deus, qui beatum Malachiam pontificem, sanctorum tuorum meritis coæquâsti, tribue quæsumus, vt qui preciosæ mortis eius festa agimus, vitæ quoque imitemur exempla. Deindè reuerenter accedens, sacra eius vestigia deuotissimè osculabatur. Modum tamen aut seriem visionis nec cuiquam aperire, nec in eiusdem Episcopi vita scribere acquieuit: hoc tantùm respondens, cùm plurimùm super hoc rogaretur, nimis ad propriam suijpsius pertinuisse personam. Nec sanè dubium, plura eum similia occultâsse similiter, quæcunque videlicet passus est Dominus occultari.

Item S. Alberti Episcopi Ostiensis.

Nam & Virduni aliquandò, quæ est ciuitas Lotaringorum, cùm ad tumulum reuerendissimi viri Alberti Episcopi Ostiensis, nouiter antè defuncti, pro commendatione eius sacrificium laudis offerret, Collectam similiter in fine mutauit: de quo tamen quid vidisset, nec interrogatus est, nec confessus, cùm sine certa reuelatione id fecisse minimè videatur. Super his, quæ ad gratiam pertinent sanitatum, tam multa per hunc famulum suum operatus est Christus, vt in eo quoq; videretur exhiberi, quod de ipso Iohannes Euangelista testatur, Si enim omnia scriberentur, ne ipsum quidem mundum capere eos arbitror, qui scribendi fuerant, libros.

Iohan. 21.

Cæterùm nos saltem pauca de pluribus exempli gratia proferamus. Castrum Villanum accolæ vocant: quod à Claraualle, vt aiunt, sex milliarijs distat: vbi mulier prægnans, tempus omne transierat pariendi, & aliquot mensibus iam decursis, cùm necdùm pareret, ampliùs mirabatur. Cuius eousque dilatus est partus, vt tam sibi, quàm cæteris quibusque vicinis, morbus potiùs videretur, nec iam crederetur prægnans esse, sed tumens. Quis enim credere posset infantulum anno integro visceribus posse teneri maternis? Desperata igitur mulier, ad monasterium viri Dei ducitur, sic se habens. Sistitur ad portam misera, & portario fratri causa tam miserabilis intimatur. Rogatus ille & inaudito compassus incommodo, supplex adijt patrem sanctum, fideliter ei indicans necessitatem mulieris, fideliter explens negocium susceptæ legationis. Et ô mira diuinæ virtutis operatio, mirabiliùs accelerantis, quod mirabiliter tardabatur.

Facillimè impetrat partum desperatæ mulieri.

Tanquàm enim hoc solùm tempore tanto nasciturus expectauerit infans, hora eadem fœmina peperit, & præcurrente remedio, ad portam rediens frater ille, incommodum, quod nunciauerat, nõ inuenit. Alio tempore in territorio Antisiodorensi apud oppidũ, quod Cona vocatur, mulier quædam mirabiliter laborans, periclitabatur multis diebus, eò q; venisset filius vsq; ad partum, & vires non haberet parturiens. Cumq; superuenisset interim seruus Christi, postulanti benedictionem, aquã benedictam misit.

Ecce v m aquæ benedictæ.

Gustauit mulier, & confestim natus est puer. Quẽ venerabilis Episcopus Carnotensis Gaufridus baptizauit, Bernardi ei nomẽ imponens. In eodẽ itinere & in territorio eodem, dum febricitantiũ multitudo, sicut vbiq; solebant, à Dei homine panẽ peteret benedictum, Gerardus quidam clericus est castro, cui nomẽ ex Clamytiũ, malè sciolus & subsannans fidem populi, blasphemã-

phemabat. In ipsis autem verbis blasphemiæ grauissima febre correptus, vsque Autissiodorum abeuntem sequi coactus est virum Dei, & pœnitentiam agens apud eum, ipsam, cui detraxerat, multis obtinuit precibus benedictionem. Tam multis verò gustata eiusmodi benedictio reddidit sanitatem, vt solius Dei, cuius hæc virtute fiebant, possent notitia comprehendi. Vidimus in Meldensi territorio militem deuotissimas referentem gratias viro Dei, quòd ad primum gustum panis ab eo benedicti, plenam receperit sospitatem à febre quartana: qua sic grauiter laborauerat mensibus fermè decem & octo, vt in hora accessionis quasi phreneticus, nec matrem agnosceret suam. Virum quoque venerabilem, Gerardum Lemouicensem Episcopum testantem audiuimus, iuuenem quendam de familia sua lethaliter in capite saucium, cùm iaceret spumans & impos mentis, immissa sibi in os buccella panis, quem benedixerat homo Dei, tam celerem sensisse virtutem, vt incolumis surgeret ipsa hora. Neque illud tacendum, quòd ipsam quoque substantiam panis ab omni corruptionis iniuria eadem benedictio vendicabat, adeò vt plures viderimus, qui per septennium & vltrà eosdem seruauerant panes, nec colore nec sapore mutato. Ante hos paucos dies venerabiles Abbates Gerardus & Henricus de Suediæ partibus venientes, dum super his conferremus, testati sunt nobis, panem ante vndecim annos eius benedictione signatum, manere adhuc apud se penitùs incorruptum. Nec dissimilem apud aliquos nostrûm vsq; hodiè nouimus, & apud alios multos credimus esse repositum. Et nunc idoneum satis & euidens testimonium huius rei proferamus. Vir magnus & magnificè honorandus Danorum Archiepiscopus Eskillus patrem sanctum vnico venerabatur affectu, vnica deuotione colebat. Nec contentus est in filijs eum videre, cùm nouum cœnobium extruxisset, & impetrâsset ab eo desideratum sacræ congregationis examen. Præualuit apud eum desiderium vehemens, vt homo tantæ authoritatis, & in insulis illis tam ecclesiastica quàm sæculari authoritate singulariter potens, expositis suis omnibus, etiam semetipsum periculis multis traderet, & labori. Nam de expensis dicere non est magnum, quamuis eundem audiêrimus protestantem, quòd expenderit in itinere ipso argenti marcas ampliùs quàm sexcentas. Venit igitur Clarauallem persona humilis & sublimis, quam à finibus terræ non curiositas audiendæ sapientiæ, sed fidei zelus & plenitudo deuotionis attraxit. Vbi quantùm fleuerit, qualem sese non modò erga eum, quem tam vnice diligebat, sed etiam erga minimos quoslibet fratrum exhibuerit, non est facile dictu. Demùm rediturus ad propria, vt benedictum à Dei famulo panem referre posset, & diutiùs conseruare, humano sensu præcepit, vt in clibano requoquatur, sicut solent, qui maria transeunt, panem referre bis coctum. Audiens autem sanctus, non est passus errare hominem tam deuotum: sed amicabiliter arguens, in hac parte fidem eius modicam inueniri: Itáne, inquit, non poterit benedictio ipsum panem magis, quàm recoctio, conseruare? Et non acquieuit benedicere illum: sed communem sibi panem præcipiens exhiberi, benedixit & dixit: Eccè hunc tolle tecum, nihil deinceps de corruptione solicitus. Tulit, & ad suos per multa quidem prospere rediens, vsque hodie gloriatur fidei suæ defectum euidentissima rei veritate conuinci. Nec enim passus est patris sancti non visitare sepulcrum, nec minùs nunc erga eum afficitur, nec minùs, quàm olim in viuente, confidit, nimirùm quem veriùs viuere non ambigit. Confessus est etiam nobis de pane quem retulit, quòd nuncusque, cùm iam tertius annus transierit, illæsum ei beati viri fides & benedictio custodiuit. Narrauerunt etiam nobis idem reuerendus Antistes, & qui cum eodem Archiepiscopo venerant viri religiosi, miraculum dignum memoria, nuper factum in cœnobio, quod, vt suprà meminimus, in terra sua ipse fundauit. Erat enim, inquit Archiepiscopus, in eadem regione nostra adolescens nobilis, meus quoq; secundùm carnē propinquus, sed ob multa sua flagitia minùs charus. Correptus aūt ægritudine, vix impetrauit visitationem meam, & per manum eam ad prædictum sese contulit monasterium, vbi & cum maxima cordis contritione renuncians sæculo, per dies aliquot in humili & fidelissima cōfessione persistens, magis ac magis eadem ægritudine laborabat. Qua demùm inualescente, exitum sibi imminere cognoscens, Abbatis & fratrum præsentiam miro amplectebatur affectu, mira eos deuotione monebat, vt spiritualia arma arriperent, egressuram protinùs animam sibi commendatam efficaciter protecturi, & exhibituri fideliter necessarium prorsus inter imminentium hostium crudelissima tela conductum. Cumq; in huiusmodi supplicatione diuinis iam sacramentis munitus, & de eorundem seruorum Dei patrocinio & Domini miseratione pijssima deuotione præsumens, ac proindè circumstantibus omnibus multam suæ salutis relinquens fiduciā, expirâsset, offerebant fratres pro commendatione animæ eius, quam deuotissimè poterant, Dominici corporis salutarem hostiam. Tum subitò inimicus humanæ salutis, ex eiusdem, sicut indubitabile videtur esse, liberatione animæ, quam ex multis diebus irreparabiliter sese occupasse credebat, iram magnam concipiens, eandem, permittente Deo, crudeliter nimis exercens, vnum è fratribus repentino furore peruasit. Clamabat igitur horrendis vocibus miserabilis homo, & vix multorum manibus tenebatur. Demùm cum maximo quidem labore adsportatus, & in lectulo religatus, tam sua quàm adstantium membra dentibus appetens, dirissimè vexabatur. Nec illa, quam priùs nôsset, lingua, sed noua quadam, quam nec adstantium quisquam nouerat, loquebatur. Et cùm nihil, quod diceret, intelligerent, tam liberè tamen & sine offendiculo non inconcinnas eum audiebant edere voces, vt indubitanter, crederent, quòd lingua aliqua loqueretur. Post aliquantas igitur horas, cùm vehementer confusi fratres, quid agere possent, anxiè cogitarent, & studiose conquirerent, vnus ex eis salubre consilium, Domino inspirante, concipiens, sacra pignora, à meipso nuper ibidem commendata, videlicet de capillis & barba & dentem vnum domini mei sancti Bernardi afferri monet, & eius pectori superponi. Quod vt factum est, Germanica lingua per os illius cœpit horrendis vocibus nequam spiritus exclamare: Tollite, tollite, amouete Bernardum. Et dicebat: Heu Bernarde, quàm onerosus, quàm grauis, quàm intolerabilis factus es mihi. Cùm hæc & similia aliquandiù clamitans loqueretur, factum est breue silentium: & subitò frater idem, Domino miserante, purgatus, aperuit oculos, ac velut de somno euigilans, circumstantes fratres & sua plurimùm vincula mirabatur, verecundè satis, quidnam sibi vellent hæc, vel quid accidisset, interrogans. Ex ea igitur hora pristinam sanitatem mentis & corporis per beati patris merita sancta recepit, nil penitùs, quod in illo tam graui casu fecerit, aut locutus fuerit, recordatus. Hæc quidem à nobis de testimonio viri reuerendissimi Eskilli Danorum Archiepiscopi, ex occasione panis, à Dei homine benedicti, non sine quadam anticipatione sunt dicta: de cæterò iam ex ordine reliqua prosequamur. Non modò autem hominibus, sed pecoribus etiam & armentis tam frequenter eius benedictio profuit, vt monasterij sui cellerarium durè aliquandò increpârit, quòd sibi non indicans, mori animalia permisisset, vndè fuerant Christi pauperes sustentādi. Dehinc, vt solitus erat, benedixit sal, & animalibus iussit apponi: & protinùs lues orta cessauit. Quod in alijs quoq; monasterijs vidimus & cognouimus, vt audiens fratrum animalia mori, interdùm etiam non rogatus, sed ipse prior admonens eos, eodem remedio subueniret. Gaudium dicitur locus quidam Casiacensium monachorum, vbi vir sanctus cùm aliquandò pernoctaret, exhibitum sibi iuuenem claudum oratione & benedictione sanauit, ità vt post dies paucissimos per eundem locum redeunti incolumis & deuotus adstaret. In eisdem partibus in vico, cui nomen Algortium est, mulierem phreneticam populus obtulit transeunti. Cui manus imponens & orans, sanam dimisit, & abijt. Hanc in eodem loco vidimus posteà viro Dei cum gratiarum actionibus occurrentem. In remotis etiam regionibus, quocunque eum Ecclesiæ sanctæ necessitas traxit, virtus est prosecuta signorum. Apud Viride Folium (sic enim dicitur castrum territorij Tolosani, quod, vt superiori libro meminimus, aliquandò pater

Pœna irridẽtis miracula viri Dei

Nota miraculū benedicti panis.

Item aliud

Efficacia benedictionis viri Dei.

Eskillus Archiepiscop. Lundensis venit in Clarauallem.

Non vult panem benedicere bis coctum, sed communē sibi exhiberi iubet.

Ecce quantum valeat pro defunctis Dominici corporis oblata hostia.

Eccè quam torquetur diabolus exiguis reliquijs S. Bernardi.

Salis ab eo benedicti virtus.

Claudum sanat.

Item phreneticam.

sanctus introiens, multis ibidem virtutibus claruit (puer mancus & claudus ex vtero matris suæ, ad cuiusdam
Item cuiusdam pueri manum inualidam.
memoriam martyris, vtriusque pedis & alterius manus receperat sanitatem. Huius alteram manum adhuc inua-
lidam, tanquam diuinitus sibi seruatam, pater sanctus benedicendo sanauit, vt sanctorum innotesceret particeps
esse virtutis. Caturcium dicitur ciuitas Aquitaniæ, per quam viro Dei ipso tempore transitus fuit. Ibi præter
Oculum restituit.
alia beneficia, quæ præstitit infirmantibus multis, vnus de pueris Episcopi ciuitatis ipsius, qui ex vulnere graui,
alterius oculi lumen amiserat, sub manu eius visum recepit. In pago quoque Engolismensi, loco cui nomen est
Castellare, post oblationem hostiæ salutaris, adstantibus venerabilibus Episcopis, Lamberto Engolismensi, & Ger-
ardo Lemouicensi, puerum ex matris vtero claudum & mancum, cuius in modum pilæ cubiti cum genibus vmbi-
Celerrimè curat misere contractum.
lico, pedes autem natibus adhærebant, Dei famulo offerebant. At ille singula membra, edito priùs signo Crucis,
attrectans, intra facilitate extendit protinùs, & sanauit. Apprehendens denique manum eius, erexit illum, & dimi-
sit liberè gradientem. Populus autem pro tantis nimirum virtutibus, magnis vocibus Dominum collaudabat. Nam
** Geniani.*
& die sequenti in pago Lemouicensi, in vico, quem sancti * Germani nomine vocant, signa per eum plurima clarue-
Item cæcum natum.
runt. Vndique enim confluebant, qui incommodis varijs laborabant, & virtus erat Domini ad sanandum eos. Vbi
inter cæteros puer fermè decennis, cæcus ex vtero matris suæ, coram omni populo oblatus est viro Dei. Qui in di-
gitos suos expuens, & liniens oculos eius, breuem fecit orationem, & in nomine Christi aperuit oculos cæci nati.
Regnum quoque Germaniæ cùm introisset aliquando vir beatus, tam excellenter enituit in gratia sanitatum, vt
nec verbis exprimi, nec credi valeat, si dicatur. Nam & testati sunt, qui adfuêre, in territorio Constantiensi circa vi-
** Dôningê*
cum, quem * Donignem nominant, ex his, quæ diligentiùs inuestigârunt & viderunt oculis suis, vna die illumina-
Vno die sanat homines 30.
tos ad eius impositionem manûs cæcos vndecim, sanatos etiam mancos decem, & claudos decem & octo. Cæterùm
nè fecisse nos inopes copia videatur, ex innumera multitudine saltem pauca memoriæ commendamus, maximè
Venit Constantiam
quæ in locis celebrioribus facta noscuntur. Cùm venisset Constantiam homo Dei, & vndique se virtutum eius fa-
ma diffunderet, Abbas Augiensis, quod infrà lacum Lemannum antiquum extat & nobile monasterium, cæcum
Alium cæcũ illuminat.
hominem, quem suis eleemosynis sustentabat, misit ad eum, & confestim videntem illum recepit. Herterescim di-
citur locus, ad eiusdem diœcesin pertinens ciuitatis, sed plurimum à ciuitate remotus. Ibi quoque, sicut & cæteris
illius prouinciæ, per quæ transijt, locis, multis in seruo suo miraculis glorificatus est Deus, vbi etiam cæcus natus sub
Item alium
manu eius visum recepit. Item alteri à natiuitate surdo & muto, auditus redditus est & loquela. In ciuitate etiam Ba-
Item surdũ & mutum curat.
silea, cùm ex more sermonem habuisset ad populum, vt impleretur in eo, quod de sanctis Apostolis legitur, qui vi-
delicet profecti, prædicauerunt vbique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis: oblata
Marc. 6.
est ei fœmina muta, & orante eo, locuta est: oblatus est ei claudus, & ambulauit: oblatus est cæcus, & vidit. Apud
Item alios debiles.
Spirensium ciuitatem, præsente Romanorum Rege Conrado, qui Dei hominem ab Ecclesia ad hospitium deuotis-
simè deducebat, offerebant puerum claudum, rogantes, vt ei manum imponere dignaretur. Quem signatum proti-
Venit Spirã
nùs erigens, super pedes statuit, & libere gradiebatur, in Dei laudem acclamantibus vniuersis. Item in Capella Epi-
Item claudum.
scopi ciuitatis ipsius, Rege ipso vidente, visum reddidit cæcæ cuidam mulieri, & claudo nato gressum donauit. Mul-
ta quidem & alia in manu eius ibidem Christus effecit, sed ad exemplum pauca sufficiant. Nonnullos enim pauper-
Venit Francofurtũ, & innumeris claret miraculis.
culos, etiam pueros, Rex ipse deuotus suis illi manibus offerens, de multorum curatione meruit gratulari. Necnon
apud prædictam Spirensium vrbem, sed & apud Franckenfurt, Moguntinæ diœcesis locum, innumeris virtutibus
idem Dei seruus effulsit. De tota siquidem regione quotquot patiebantur, afferebant ad eum: & tantus erat concur-
sus, vt prædictus Rex, cùm aliquandò populum comprimentem coërcere non posset deposita chlamyde, virum san-
ctum in proprias vlnas suscipiens, de basilica absportârit. Inter plurimos sanè, qui ibidem adepti sunt sanitatem, se-
nex quidam paralyticus de vicinia illa, homo notus & honoratus, multis suorum precibus & non sine multo labore
introductus est ad hominem Dei. A quo post breuissimam, vt solebat, orationem erectus protinùs, non modò inco-
lumis, sed & fortis apparuit: vt posses credere, si videres, non tam alteratũ hominem esse, quàm alterum. Iamq; eo vi-
riliter procedente, parabant alij tollere lectum eius, in quo subuectus erat, cùm reuocans eũ vnus ex circumstantibus,
Iohan. 5.
Hugo Tullensis ecclesiæ Archidiaconus, Euangelici illius memor paralytici, nô sic, ait, non sic vacuus reuerteris: tol-
le grabatum tuum, & ambula. Et imponens in humeros eius, dimisit eum liberè procedentem. Sed & omnis plebs,
Curatur surdus & mutus
vt vidit, dedit laudem Deo. Ibidem etiam surdus puer & mutus ex vtero matris suę, subleuatus per scalam, & in fene-
stra accedens ad virum Dei, sub manu eius auditum recepit pariter & loquelam. Sed & quædam paralytica mulier de
Sanatur paralytica.
regione eadem, diues & honorata, ibidem recepit amissam ex multo tempore sospitatem. Dumq; exiliens ambula-
ret, omnes quidê lætati sunt, qui videbant: sed prę cæteris exultauêre milites, qui attulerant & obtulerant eam. Nam
& ipsius sibi participes esse virtutis religiosa deuotio videbatur. Per idem tempus transeunte sancto viro prope vicũ,
in litore Rheni positum, quem Bobardum vocant, & varios per vniuersam prouinciã curante languores, oblatus est
Item paralyticus
paralyticus in grabato. Audita siquidem fama virtutum à prædicto viro, in occursum eius se fecerat apportari. Cui
Treuirenses honorificè eum excipiunt.
in medio populi manus imponens, erexit hominem, incolumemque remisit ad propria. Eodem anno ingredienti
vrbem Treuirensium Christi seruo, ex more obuiam ruit populus vniuersus. Offerunt autem ei sorores duas, quæ
ab annis quatuor lumen amiserant oculorum. Quarum ille vtrique imponens signum Crucis, visum reddidit lucis:
& videntes virum Dei, cum cæteris sequebantur. In eiusdem basilica ciuitatis, cùm ad altare beati Petri vir Aposto-
licæ gratiæ immortalem hostiam immolâsset, oblatus est ei claudus, & ambulauit: oblatus est cæcus, & vidit: ob-
lata est surda mulier, & audiuit. Hæc in somnis admonitam se esse dicebat, vt Dei hominem peteret, cuius benefi-
Claudus eius iussu ambulat.
cio receptura esset auditum. Apud Confluentiam, Treuirensis diœcesis nobile castrum, Mosellam fluuium,
qui ibidem in Rhenum labitur, Dei famulus pertransibat. Cumq; paululùm processisset, oblatum sibi & signatum
hominem claudum, deponi iussit & ambulare: sed non fuit, qui obediret. Nec mora: claudus ibidem retractum priùs
femoris neruum clamat spontè laxari, & dum nescit, extenditur velut ab altero genu suum: quod, quamlibet antè
conatus, nullo modo potuisset. Mirantur omnes: probatur sub omni velocitate, quod dicitur: deponitur ilicò, ilicò
Venit Coloniã, & cum multa deuotione excipitur
graditur, ilicò sanus & incolumis innotescit. Non est nobis Colonia transeunda. Magna est ciuitas: magna illic Dei
famulo virtus adfuit: magna illum deuotio coluit populorum. Ostenditur vsq; hodiè in claustro beati Petri, sicut à
personis veridicis nuper accepimus, adolescens olim claudus, nunc libere gradiens: qui oblatus viro Dei, ad impoſi-
Sanat ibi claudum.
tionem manûs eius, gressum recepit. Vndè etiam filius eius publicè cognominatur. Abbas Henricus de Suedia, cuius
supra fecimus mentionem, nuper retulit nobis, fœminam nobilem, germani sui olim vxorem, cùm post obitum viri
Item phreneticam.
sui præ dolore phrenesim incurrisset, & multo tempore sic se habens, in vinculis teneretur, eidem patri sancto in ci-
uitate præfata oblatam, & vix tenuiter turba circumstrepente signatam, dum ex more ligata reuehitur, mentem pri-
stinam atq; integram recepisse salutem. In eadem etiam ciuitate filiam surdam eidem patri sancto parentes nobiles
obtulerunt. Hanc aiebant à pueritia traditam sanctimonialium monasterio fœminarum, ibidem prorsùs amisisse
Et surdam puellam
auditum, & annos plurimos in eodem incommodo peregisse. Cuius aures, signo Crucis edito, pater sanctus attre-
ctans, protinùs & auditum ei, & parentibus reddidit audientem. Accedens inter hæc mulier honorata, Coloniensis
iisdem

tridem ciuis, quæ alterius oculi lumen amiserat, plurima iam per quinquennium inutiliter sese in medicos expendisse dicebat. Et ipsam quoque continuò per signum Crucis illuminans vir beatus, quod gratis acceperat, gratis dedit. Sed & matronam alteram, in beati Petri basilica oblatam in lectulo, idem Christi seruus erexit protinùs, & incolumē suis pedibus abire præcepit. Huius ex multo iam tempore nerui femorum fuerant sic retracti, vt nec erigi vllatenus posset, nec consistere pedibus suis. Nam ex personis alijs perhibebant, qui studiosius obseruârunt, ad eiusdem sancti viri orationem & manûs impositionē in ciuitate prædicta infra triduum, quod ibi fecit, duodecim claudos erectos, mancos duos sanatos, & quinque cæcos illuminatos, loquelam redditam mutis tribus, & decem surdis auditum. Aquisgrani sede regia, dum in illa famosissima tota Romanorum Orbe Capella vir beatus Missarum solemnia celebraret, claudo homini gressum, & cæcis quatuor visum sub manu eiusdē serui sui Rex regum summus, & vnicus Dominus dominantium reparauit, & potenti virtute restituit. Eodem etiam tempore intrà Leodiensium fines, præter innumera alia, quæ breuitatis studio prætetimus, iuxta oppidum, quod Fontanas vocant, orante eo, aperuit Dominus oculos cæci nati. Huius non modò oculi cæci, sed ipsæ etiam palpebræ clausæ & emortuæ erant. Quas sacratissimis digitis suis aperiens vir beatus, diuino munere & vigorem palpebris, & pupillis præstitit claritatem. Confestim denique idem puer lucem miratus ignotam, maxima cum exultatione clamabat: Video diem, video homines, video capillatos: plaudens quoq; manibus & tripudians. Deus, inquit, ex hoc iam non offendā ad lapides pedes meos. In vrbe etiam Cameraco celebranti Missarum solemnia viro Dei, surdum & mutum à natiuitate puerū offerebant. Quem audientem & loquentē qui propiùs aderant, supra gradū ligneum statuêre, vt de loco eminentiori nouo sermone populum salutaret. Nec mirum, quod in tanta plebis deuotio, mira protinùs vociferatio sit secuta. Et hæc quidem super his, quæ in regno Germaniæ in manu serui sui mirabiliter operatus est Deus, è pluribus pauca sufficiant. Nam & in Hispanijs, vbi præsens ipse non fuit, sanctitatis eius indicia claruerunt. Cùm enim fidelis seruus & prudens preciosum Crucis Dominicæ fructum vndiquè colligeret, æternumq; propagaret vbiquè: contigit vt de filijs suis in Hispanias mitteret, in illis quoquè, sicut & in cæteris gentibus, aliquem habere fructum desiderans. De quorum numero Albertus quidam faber in loco, cui nomen Superadum, grauissima valetudine occupatus, per multum iam tempus iacebat paralyticus in grabato. Interim per Abbatem suum incommodum suum nunciat patri sancto, & vt sibi misereatur, exorat. Eadem autem die, qua vir beatus in Claraualle procedē paralytico ad petitionē sui illius Abbatis orauit, currente velociter verbo virtutis, & virtute orationis, ille in Hispanijs repentè conualuit, tanquàm vas plenum aqua suo sentiens capiti superfundi. Regressus siquidem Abbas, cùm prædictum fratrem incolumem reperisset, diligenter sciscitatus ab eo & modum & tempus suæ liberationis, certissimè comperit, orante in Gallijs Dei famulo, illum in Hispanijs esse curatū. Et quia semel ad Hispanias vertimus stylum, illud quod contigit de viro reuerendissimo Petro Asturiensi Episcopo, prosequamur. Is quidem Petrus nobilis genere, monachus professione, pietate deuotus, in cœnobio quodam, quod eo tempore ipse regebat, tam vehementi dolore capitis laborabat, vt nulla die regulam obseruare ieiunij, nulla hora sine pellicijs posset aut pileis stare. Sic miserabilis homo aliquandiù victitabat, vel magis diù moriebatur. Audiens autem celeberrimam virtutum famam, quæ per Dei hominem efficiebantur, per quendam fratrē legationem mittit suæ supplicationis, & opē flagitat eius intercessionis. Cui vir sanctus laneum, quo ipse vtebatur, pileum misit, & promisit ægro capiti de Domini virtute remedium. Suscepit ille missam sibi benedictionem maxima cum reuerentia & deuotione. Confitens enim quàm sollicitè potuit delicta sua, & stola sese induens sacerdotali, ità demùm velut Christi fimbriam tangens, serui Christi pileum sumpsit, & imposuit capiti suo. Nec tardauit fidei fructus, & benedictionis effectus: sed miratus & ipse est, celerem protinus sentiens medicinam: & extunc vsque hodiè ab eiusmodi languore sanus & incolumis, annunciat omnibus, quam experiri meruit ipse, virtutem. Nam & Episcopus factus, xenia illa diuisit, partem mediam suis secum in scrinijs honorificentissimè ferens, mediam in monasterio suo eadē veneratione deponēs, nec locum scilicet, vndè vocatus: nec sedem, cui prælatus est, volens tanta benedictione fraudari. Ex hoc nobis ad ea quoquè, quæ mirabiliter egit in regione propria, redeundum. Nam in eo fortè etiam plus, quàm propheta, dici posse videtur, quòd prophetieus ei non defuerit honor in patria sua. Henricus quidam, vir magnus & potens in domo & familia Ducis Bauarorum, ex multo iam tempore, misero penitùs & miserabili quodam incommodo desperabiliter laborabat. Siquidem tanquā viuum aliquid & motabile intrà præcordia sentiens, & ex magna parte phreneticus, nec consolari poterat, aut securus esse: nec quid timeret aut pateretur, agnoscere, nisi quòd dæmonium esse suspicabatur. Talis ad Dei hominem de Bauaria Clarauallem vsq; perductus, eius oratione perfectam meruit sospitatem. Cui etiam formam vitæ & mandata, quæ deinceps obseruaret, idem sanctus imponens, incolumem remisit ad propria. Nam & vsque in præsentem diem, sicut certa relatione didicimus, tam obediens perseuerat, vt non modò suis contentus sit stipēdijs, sed operibus etiam pietatis intentus: ità vt mirabilior eius morum conuersio, quàm curatio, videatur. Musseium dicitur villa super Sequanam fluuium, paucis à Claraualle milliaribus distans. Ex hac virum hydropicum ad Dei hominem adduxerunt. Cui manus imponens & orans, proprio quoquè cingulo suo tumentem enormiter ventrem eius accinxit: præcipiens, vt incolumitate recepta, pristinum sibi cingulum reportaret. Nec tardauit sanitas, sed paulatim tumor abscessit. Deniquè circa vicesimum diem gracilis incolumisque reuersus, cingulum simul & gratias multas suo retulit curatori. Exeunti aliquandò alio tempore monasterij claustra, senem paralyticum ex proximo viculo, qui Mundiuilla dicitur, obtulerunt. Subsistens autem modicè, & breuiter orans, tetigit hominē, & incolumē suis pedibus abire præcepit. Quo abeunte, populus multus, qui in occursum viri Dei confluxerat, non sine lachrymis Dominum collaudabat. Itèm redeunti aliquandò de via, pro foribus monasterij oblatus est ei surdus & mutus. Expuens igitur, tetigit linguam eius, & digitos in misit in aures eius. Protinùs autem aurium eius obstacula facta sunt de medio, & solutū est vinculum oris eius. Malnilla dicitur vicus, tribus circiter milliaribus à monasterio distans. Hunc quandoquè pertransiens vir beatus, mancam puellam tetigit & curauit, quam nunc vsq; superstitem & incolumem esse nuper percepimus. Per idem tempus in finibus illis ad castrum, quod nominant Burdemontem, duo milites de beati patris virtutibus conferebant: sed vnus credulus aiter. Si hunc inquit, puerum sanauerit, ex tunc firmiùs credam. Dicebat autem surdum quendam & mutum, qui apud eos nutritus, nec locutus fuisset aliquandò, nec audisset. Post dies paucos, transeunte pie pius patre sancto, ambo pariter puerum tollunt & offerunt ei. Imposita igitur manu puero, & signans oculos & aures, allocutus est eum, & loquentem protinùs audientemque dimisit. Apud Risnelmum oppidum regionis eiusdem, vsque modò cernere est adolescentem, Simeonem nomine, satis notum, qui præfato Dei famulo oblatus est, & sub manu eius gressum recepit. Eodem etiam tempore prope viculum, cui nomen est Malenulla puella manca ad eius tactum sanata est: & vt nobis testati sunt, qui viderunt & nouerunt, etiam hæc incolumis vsq; hodiè perseuerat. Barrum super Albam dicitur oppidum, tribus, vt aiunt, leucis distans à monasterio Claræuallis ibi quoquè sæpiùs per hunc hominem Dei, diuinæ virtutis opera claruerunt. Siquidem præter ea, quæ minùs diligenter curauimus inuestigare, eò quòd omnis nostra curiositas signorum multitudine vinceretur, quatuor illic claudos, ad ipsius orationem & manûs impositionem, diuersis temporibus Christus erexit, cæcos duos illuminauit, duobus æquè surdis & mutis auditum præstitit & loquelam.

Itèm cæcā. Et contractam. Atque alios multos. Venit Aquisgranū. Multos debiles Aquisgrani & Leodij curat. Cameraci curat surdū & mutum. Claret sanctitatis eius nomen in Hispanijs. Precibus absentem restituit paralyticum. Pileo suo sanat acerrimos capitis dolores. Medetur cuidam magno viro grauissimo incommodo. Hydropici curatio. Itèm paralytici. Itèm surdi & muti. Manca puella sanatur. Itèm surdus & mutus puer. Itèm claudus & puella manca.

Multi ægri & hoc loco curantur.

Sed iuxta alterum Barrum super Sequanam, ad eius tactum illuminatus est cæcus, conualuit etiam paralyticus, gressum recepit puer claudus ex vtero matris suæ. Cùm reuerendissimus Papa noster Eugenius tertius ex monacho Claraualiensi, & Abbate sancti Anastasij in vrbe Romana, ad Apostolicam assumptus cathedram, Gallias intrasset, ibat cum eo vir sanctus: nec minùs Apostolica virtus in illo, quàm dignitas in illo præeminebat. Tantus enim ad beatum virum erat concursus incōmodis varijs laborantium, vt cùm aliquandò summus Pontifex basilicam, vbi ille Missarum solennia celebrat, deuotus intrasset, expleto sacrificio, & ex more accedentibus eis, qui curā desiderabant, paulominùs idem Papa comprimeretur à turbis, & vix potuerit per ministrorum manus educi. E plurimis sanè, quæ in eiusdem Apostolici viri facta sunt comitatu, duo scribimus, quæ nos obliuisci ipsa, quam vidimus, magnitudo lætitiæ non permittit. Chaleta dicitur vicus, inter Prouignum castrum & Sequanam fluuium constitutus, vbi puer fermè decennis ab anno priore paralyticus sic iacebat, vt nec ipsum caput flecteret, nisi ab altero moueretur. Quem afferētes in culcitra mater eius, cęteriq; propinqui, offerebant viro sancto, prope eundem locum per stratā publicam transeunti. At ille sanatum erigens, statuit supra pedes suos, & ire præcepit. Nec mora: exilijt puer, & ambulabat, magnificans Deum. Qui tandiù sanctum prosecutus est abeuntem, donèc ille, inuitum licèt & renitentem, redire præcepit. Vbi non immeritò quidem magna admodùm facta est admiratio, magna exultatio omnium, qui videbāt: sed præ cæteris frater iunior in ipsius, tanquam rediuiui, oscula ruens, multos eorum ad lachrymas vsque promouit. Hunc quidē puerū & post annos quatuor in eodem vico vidimus, quem beato viro mater offerens, sacros monebat osculari pedes: Hic est, inquiens, pater tuus, qui tibi vitam reddidit, & te mihi. Eodem anno apud Cistertium iuxta morem Abbatibus congregatis, prædictus Papa venerabilis adfuit, non tam Apostolica authoritate præsidens, quā fraterna charitate residens inter eos, quasi vnus ex eis. Vbi cùm ad cellulam, in qua iacebat, facto vespere & cōuentu soluto, Dei famulus diuertisset, surdum ei puerum obtulerunt. Erat autem puer ille de vicinia eadem, & sicut posteà didicimus, ex longo antè tempore vigilans in custodia gregis sui, subito terrore percussus, amiserat prorsùs auditum. Orans itaq; pater sanctus, & puero manus imponens, vtrùm audiat, sciscitatur. At ille mira deuotione proclamans, Audio, domine, audio: tam firmiter amplexatus est eum, vt vix ab eo posset auelli. Auditum est verbum, oblatus est puer summo Pōtifici alijsq; personis, celeberrimumq; hoc miraculum fuit. Venerat pater sanctus ad monasterium in diœcesi Bisontina, cui nomen est Charus Locus, & erant cum eo ex Abbatibus sui Ordinis multi. Vbi matrona quædam de finibus illis, ex multo tēpore iam clauda, in carro allata, oblata est ei. Orans verò breuiter, & signans eam in nomine Domini, erexit & sanauit, vt eadem hora incolumis remearet ad propria. Eodem tempore in monasterio Morimundo, quæ est Cistertiensis Ordinis Abbatia vna de primis, monachus quidam iacebat vsqueadeò paralysi dissolutus, vt reliquis omnibus membris officio proprio destitutis, in solo vigere videretur capite sensus, in solo deincèps pectore vitalis spiritus palpitare. Non manū mouere, non pedem: tantùm loqui poterat, & videre. Intereà superueniens vir beatus, paralyticum visitat, manum postulatus imponit, & continuò opem sentit ægrotus. Vt tamē gratius esset miraculum, velut gradatim per aliquot dies ad singulas eius visitationes magis ac magis conualescens, iam mouebat manus, priùs alteram manum, posteà alteram recuperans: iam pedibus consistebat, iam paulatim gradiebatur, donèc fratrum collegio redderetur incolumis. Sicque exindè profecturus Abbas sanctus, palliolo suo operuit postulantem, & sub eo in breui obtinuit ēt reliqui corporis sospitatem. In monasterio Albæripæ monachus quidam adolescens vsum vocis amiserat, vt nec psallere inter fratres, nec à quoquam, nisi multùm proximo sibi, intelligi posset, quid loqueretur. Cui vir sanctus, dum idem monasterium visitaret, aquā frigidam benedicens, potū dedit, & cōtinuò frigidus ex pectore eius sudor erupit. Deniq; ipsa die ab eodem incōmodo liberatus, psallere cœpit quasi vnus de cæteris fratribus: & hoc illi beneficium vsq; hodiè perseuerat. Nôrunt multi deuotum iuuenem, qui Lugdunēsis olim ecclesiæ filius, modò monachus Cistertiensis, patrui sui sancti Hugonis Episcopi Gratianopolitani, cuius & nomē meruit, mores imitatur. Huius cōuersione vir sanctus audita, gauisus, quia patruo eius singulari fuerat charitate deuinctus, & cōsolatorias illi literas misit. Contigit autē, vt eodem tempore idem iuuenis febre correptus, grauiter laboraret. Susceptam igitur debita veneratione epistolam, fideli deuotione collo suo ob remedium salutis appendit, & vsque modò gratulatur perfectam se protinùs obtinuisse sospitatem. Cùm venisset aliquandò pater sanctus ad monasterium Trium Fontium, oblatus est ei clericus quidam ex his, qui Regulares nominantur, homo grādæuus & cæcus. Imposuit ei manum, & breuem ex more fecit orationem, & eadem hora videntem illum remisit ad ecclesiam suam. In Trecensium vrbe multa per hunc Dei famulum miracula claruerunt. E quibus duo, quæ præsentibus Episcopis, Godefrido Lingonensi & Henrico Trecensi facta sunt, memoramus. Puellam curuam in prædicti Trecensis Episcopi domo, propinqui & noti cum multis ei precibus offerebant. Tantus verò concursus erat, vt cùm eam signatam Dei famulus, ac si molle lutum inter sacras manus mirabiliter formans erexisset, & erectā incedere præcepisset, locus non potuerit inueniri. Demùm supra mensam magnam, quæ propè posita erat, statuerūt illam, & erecta liberè gradiebatur, magnificè Dominum collaudantibus vniuersis. Hanc quoq; adhuc superstitem ab his, qui eam monêre, nupèr audiuimus. In eadem vrbe filiam mutam patri sancto obtulit mater, cui morbus epilepsiæ loquendi ademerat facultatem. Nec mora: seruo Christi imponente ei manum, solutum est vinculum oris eius, & loquebatur rectè. In eiusdem vrbis diœcesi loco, cui nomen Domnamant, cùm vir sanctus Missarum solennia celebrasset, cæcum illi filium obtulit pater. Expuens autem in digitos suos, & palpebras eius liniens, eadem hora vidētem illum reddidit patri suo. Nec longè ab eodem vico apud oppidum Argilleras, post Missarum similiter celebrationem, fœminam claudam, quæ in præbenda Odonis, eiusdem castri domini, mendica viuebat, cùm basilicam egrederetur, signans & sanans, populum multum, qui vndiquè fuerat congregatus, admiratione & exultatione repleuit. In exitu quoque oppidi, quod Rosnaium vocant, paralyticum hominem sic extenuatum corpore, vt solam circumferre pallidę mortis imaginem videretur, impositum plaustro transeunti offerunt viro Dei. Is quoq;, vbi signatus est, deponi & incedere iussus plaustrum suum suis pedibus incolumis sequebatur, vehementer stupentibus & in Dei laudem acclamantibus vniuersis. Alio tempore proximum castrum Brenam transiens, obuium habuit populum multum, sicut vbiq; semper & vndiquè in ipsius occursum confluebat innumera multitudo, vbi, cernētibus cunctis, fœminā claudam ex eodem oppido tetigit & erexit: quam & ibidèm posteà vidimus occurrentē cum cæteris, & præ cæteris gratias referentem. In pago Senonico apud castrum, quod Triangulum vocant, intrà Missarum sacra solennia, fœmina, cuius ibidèm per annos decem cæcitas omnibus innotuerat, sub manu viri Dei, mirantibus omnibus, visum recepit. Apud Monasteriolum quoq;, vbi Iona & Sequana confluunt, præsente pijssimo principe Comite Theobaldo, cuius suprà fecimus mentionem, alijsque adstantibus non paucis potentibus viris, offerenti diuina sacrificia viro Dei, paralyticam fœminam obtulerunt. Quam, expletis solennijs, tangens & erigens, ipsa hora sanam remisit ad propria: ità vt suis pedibus illa abeunte, grabatum, in quo fuerat apportata, in eadem basilica vacuum remansisse viderimus. Eiusdem quoquè Diœcesis castrum Ioniniacum transeunti eidem famulo Christi, in strata publica fœminam cæcam offerebant. Substitit, & breuiter orans, eidem fœminæ manus imposuit, & Dominus aperuit oculos eius. Vt autem videre visa est, exultatio magna secuta est omnium, qui aderant: & clamantes alter ad alterum, Anna videt, Anna videt, (Hoc enim eidem fœminæ nomen erat) copiosius confluebāt. Intereà

Marginal notes:

V. de mirabilem morbidorum concursum ad virum Dei.

Puer decennis paralyticus sanatur.

An. 1148. Eugenij Pontificis insignis modestia.

Surdus puer audit.

Matrona quædam clauda erigitur.

Monachus paralyticus sanatur.

Restituit vocem adolescenti.

Epistola eius collo appensa, pellit febrē.

Cæcus vidit.

Puella curua erigitur.

Mutæ vox reformatur.

Cæco lumē redditur.

Clauda ambulat.

Itèm paralyticus.

Clauda itidèm.

Cæca videt.

Paralytica sanatur.

Itèm cæca.

Intereà vir sanctus accelerans, declinabat turbas, & egrediebatur, cùm iuuenis quidam, altero oculo cæcus ab vtero matris suæ secutus & consecutus est eum. Qui quidem continuò & ipse ad eius benedictionem visum recepit, & geminata est lætitia populi prosequentis.

Itèm cæcus.

Antisiodorum aliquandò veniens vir beatus, orationis causa monachorum basilicam introiuit, vbi Confessor Domini gloriosus Germanus Episcopus requiescit. Cui post orationem regredienti mulier clauda, genibus repens & manibus, vt sui misereretur, supplicabat. At ille signo Crucis edito, apprehendit manum eius, & erexit eam: exiensque dimisit incolumem, & Deo gratias redditurum, ad prædicti confessoris memoriam misit, suis pedibus gradientem.

Clauda erigitur.

Chableia nomen est vico, qui eidem proximus ciuitati, insignem beati Martini basilicam habet. Nam & fundus ipse ad possessionem spectat Ecclesiæ Turonensis, vbi corpus iacet eiusdem gloriosissimi Confessoris. Hunc verò vicum Dei famulo transeunti, claudum adolescentem populus offerebat. Quem ad eius orationem erectum protinùs & liberè gradientem, ad prædictam beati Martini basilicam deduxerunt, magnificè Dominum collaudantes, qui Martini sui spiritum suscitauerat in Bernardo.

Itèm claudus.

V. NONNVLLAS etiam sanitates, quas per manus fidelis serui sui mirabiliter Christus effecit, per visum ei mirabiliùs præostendit: multas ipse, cùm fierent, animi virtute persensit: ad aliquas etiam, spiritu suggerente, non rogatus accessit. E quibus nè videatur in immensum processisse narratio, exempla pauca subijcimus: illud etiam etegionè monentes, nè quis fortè tam breuiter scribi opera tanta miretur. Siquidem multa ex his in tam breui fieri vidimus, vt tam celeriter ea proloqui nequeamus: & cùm dici soleat, nil esse facilius dictu: huic tamen Dei famulo per gratiam, quam acceperat, signa facere magis facilè videbatur, quàm nobis facta narrare.

Quantam signorum gratiam ei Dominus contulerit.

Egredienti aliquandò patre sancto monasterium, homo quidam de finibus illis occurrens, sanandum filium offerebat. Nam intrà monasterium quidem infirmis imponere manum, difficiliùs acquiescebat, nè videlicet, si concursus hominum illic fieret, quies cœnobij turbaretur, & disciplina periret. Erat autem prædictus puer ille fatuus & mentis inops, claudus quoquè, & surdus, & mutus. Qui eadem hora per ipsius orationem & manûs impositionem ab omni simul incommodo liberatus, audiebat, & loquebatur, & ambulabat, & sanæ mentis effectus, à priore penitùs inquietudine & furore cessabat. Cumque eundem iam incolumem filium pater deuotus ad oratorium beatæ Dei genitricis cum gratiarum actione deduceret, loquebantur mutuò fratres, de tam multiplici vnius incommodo pueri conquerentes. Ad quos pater sanctus: Flagellum, inquit, Dei erat, & maligni spiritûs dira vexatio. Vidi enim nocte præterita hoc eodem in loco (erat enim iuxta fluuium Albam, vbi sanatus est puer) hîc, inquam, vidi oblatum puerum talem, exeunte ab eo spiritu nequam, omnem recipere protinùs sospitatem vsumque membrorum.

Spiritu prævidet quædam sua miracula.

Addidit etiam vir beatus, de eadem scilicet visione: Cumque paululùm processissem in eodem itinere, quo nunc pergimus, iuxta proximum vicum (dicebat autem de eo, quem nominant Longumcampum) offerebatur mihi fœmina clauda, & Dominus ei gressus reddebat. Audiêrunt & mirati sunt fratres, futuri magis attoniti expectatione miraculi, quàm recordatione præteriti. Quid enim vnquàm simile mundus audiuit? Ventum est ad locum, inuenta ibi protinùs mulier clauda, expectans Dei hominem transiturum, & à simul transeuntibus iuxta verbum, quod prædixerat, expectata. Oblata igitur ab eis, qui attulerant eam, & sicut prædictum fuerat, signata ab homine Dei, ex Dei munere gressum recepit, & ibat gratias agens.

Mulier clauda recipit gressum.

Anno altero causa extitit, vt vir sanctus Lingonas peteret, inter Episcopum & Clerum ciuitatis illius orta graui admodùm simultate. Vbi cùm prima die inefficaciter laborâsset, & manè facto, abire pararet, dicebat fratribus: Quia vidi per visum noctis, introëunti mihi ecclesiam offerri claudam fœminam, & sanari. Post vnam ferè horam, cùm iterùm Clerici conuenissent, præter spem omnium reformata pace, multis precibus coëgerunt illum beati Mammetis martyris intrare basilicam, & quia fames inualuerat, populum ad eleemosynam exhortari. Vbi inter loquendum, sicut prædixerat, oblata est ei clauda mulier & erecta, mirantibus quidem omnibus, sed eis ampliùs, qui sicut videbant factum, ità se recordabantur audisse futurum.

Itèm alia.

In pago Treuirensi antiquum extat cœnobium, quod Rutinense vocatur: vbi celebrante aliquandò Missarum solennia viro Dei, innumerabilis aderat multitudo. Intereà Guntranus de Sura, quod est oppidum eidem proximum monasterio, claudam illuc fecit fœminam afferri. Hæc ex multo iam tempore repens humi, penitùs erigi non valebat: sed scabellula tenens manibus, pedes emortuos post se trahere consueuit. Cùm autem præ multitudine populi ad Dei hominem introduci fœmina non valeret, in basilica media repentè conualuit: & exiliens ambulabat, non sine lachrymis gratias agens Deo. Cuius scabellula populus iubilans tulit protinùs ad altare, vt sisteret ea Domino & Bernardo seruo eius. De cuius nobis curatione confessus est pater sanctus, quòd præcedenti nocte sibi præostensa fuisset. Videbatur enim sibi in eadem basilica in medio populi circumstantis clandestinus & ignotus einsmodi fœminam tangere & transire, ac penitùs eam videre sanatam, plurimùm sibi ipse congratulans & exultans, quòd agnitus non fuisset.

Itèm aliæ restituitur gressus.

Eadem etiam die rutilauit Rutinæ in beati viri præsentia lux cœlestis, cuius benedictio alijs quoquè claudis duabus fœminis gressum, visum reddidit cæcis æquè duobus.

Duo cæci vident, & duæ claudæ ambulant.

Sæpissimè verò contigit, vt inter orandum indubitanter Dei seruus agnosceret virtutem adesse diuinam. Cuius tamen modum cognitionis se posse nullis verbis exprimere fatebatur. Nonnunquàm verò, cùm signâsset aliquos & transisset, sanatos esse dixit: & regressus aliquis ex his, qui audiêrant, sicut dictum erat, inuenit. Egressus aliquandò Basileam vrbem, surdum quendam signauerat & transierat. Cumque paululùm processisset vocans Alexandrum Coloniensem: Reuertere, ait: quære, vtrùm audiat homo. Redijt, & illum reperit audientem.

Surdus audit.

Similiter ipso die, cùm signâsset alium cæcum altero oculo, & abiret: Deus, inquit, aperuit oculum eius. Hoc etiam prædictus Alexander cùm ad inquirendum reflexisset iter, ità esse cognouit.

Cæco oculus restituitur.

Iste est Alexander, qui in eisdem diebus ad viri Dei sacra monita ostensionemque virtutum, inter alios & cum alijs fermè triginta, sæculo valefecit, & secutus est eum: A quo etiam deindè post modicum tempus promotus, Abbas vsque hodiè est ordinatus in monasterio Tolosanæ diœcesis, quod Grandissylua vocatur, cuius suprà fecimus mentionem.

Alexander Abbas Grãdissylux.

In Constantiensi quoquè diœcesi prope castrum Frieburg, cùm homini cæco in via manum imposuisset, remisit qui videret eum: & inuentus est videns. Quod duobus alijs cæcis in pago Coloniensi prope monasterium, quod Bruuiler dicitur, similiter fecit: & cùm videre nunciarentur, confessus est se quoquè sensisse virtutem. Vtriusque rei, tam illorum illuminationis, quàm ipsius confessionis, vsque hodiè testis est Abbas de Campo, quod est cœnobium, non ignotum parochiæ Coloniensis & Ordinis Cisterciensis.

Itèm cæcus alijs.

In territorio etiam Senonensi, in oppido, quod sancti Florentini nomine vocant, oblata est viro Dei mulier surda. Cui manus imponens, per spiritum sensit virtutis effectum, cùm illa adhuc stupida & tumultuosa, vt est genus illud, & vt antè solebat, nihil se audire clamaret. Manè autem facto, cum nec illa rediret, nec alter aliquid indicaret de ea, sciens sanctus diuinam misericordiam adfuisse, accersiri fœminam iubet. Inuenta igitur auditum recepisse, venit glorificans Deum, & Dei famulo gratias agens.

Surdæ redit auditus.

Egrediebatur idem pater Metensium ciuitatem, & ex more deuotus eum populus deducebat cum eorum Episcopo Stephano, & fratre eius Reinaldo Barrensi Comite, alijsq; personis tam ex clericali quàm ex militari ordine multis.

Interim

Interim causa extitit, vt rogaret nobilem virum Henricum de Salmis super verbo quodam, quod ipse ei Episcopus & alij, qui conuenerant, suggerebant: vt videlicet Metensi ciuitati & populo pacem daret, cui grauiter inimicabatur. Ille verò renuere penitus cœpit & abiurare, nec vllis precibus flecti. Inter hæc superuenientes alij offerebant beato viro hominem surdum, obsecrantes, vt ei manum imponere dignaretur. At ille fidei zelo succensus, sicut interdùm ob causas necessarias terror quidam & authoritas supra hominem in eius facie rutilabat, conuersus ad militem: Tu nos, inquit, audire contemnis, quos continuò coram te audiet surdus. Et imponens manum homini, signauit eum, & in aures eius digitos misit. Quo protinùs audiente, pauens Henricus & tremens, ruit ad pedes hominis Dei, humiliter satisfaciens, & libere annuens, quicquid fuerat postulatus. Transiens aliquandò seruus Christi Brenam oppidum, mendicantem in platea vidit fœminam cæcam. Quam aliquantispèr intuitus, cùm ex more à transeuntibus eleemosynam flagitaret: Tu, inquit, petis argentum, & Deus tibi donabit visum. Accedens ergò, tetigit eam & oculos eius aperuit. Quæ beneficium sentiens insperatum, non minùs misericordiæ magnitudinem, quam lucem insolitam mirabatur. Inter primas propagines, quas abundantissima vitis emisit, in Rhemorum parochia monasterium Igniacense plantatum, feliciter radicauit. Quod aliquandò visitans idem sanctus, vicum Matronæ fluuio proximum, quem Riuolium nominant, pertransibat. Vir quoquè magnificus & deuotissimus eius amator Samson Rhemorum Archiepiscopus comitabatur illum, solita veneratione deducens. Senex autem claudus, ad mendicandum positus erat in via, cui vnus ex fratribus eleemosynam dedit. Secutus Abbas sanctus, cùm iam hominem pertransisset, conuertit se, & paulispèr intendens in eum, quid patiatur, interrogat circumstantes, & sibi illum præcipit exhiberi. Suspicati homines, quòd esset ei ampliùs aliquid ipse daturus, Domine, inquiunt, claudus est, nec moueri potest: nos ad eum feremus, quod volueris dare. Quo repetente verbum, & dicente, Tollite eum, & afferte ad me, primò quidem præ admiratione mutuò sese intuebantur, ignorantes quid esset facturus. Demum agnoscentes eum, clamabant adinuicèm: Abbas est Claræuallis, & protinùs illum sanabit. Nimitùm solitus erat, quotiès poterat, operam dare, nè in vicis agnosceretur, & interdicere socijs, nè cui ex occurrentibus manifestarent eum, aut de eo aliquid loquerentur: sed quærentibus quis transiret, dicerent monachos esse, aut aliquem de personis simul euntibus nominarent. Igitur agnito Dei famulo, ruunt vndiquè: & leuantes hominem, ferunt & offerunt ei: Qui imponens vtramque manum capiti eius, & in cœlum suspiciens, ac breuiter orans, deponi illum iubet & ambulare. Excusante illo, & dicente, Non possum: Ego tibi, ait, in nomine Domini & eius virtute præcipio, Vade, sanus esto iam ab hac hora. Quid plura? Statim depositus, statim sanatus est, statim liberè gradiebatur, repletus stupore & ecstasi in eo, quod contigerat sibi. Sed vicini eius & noti pariter cõgratulantes, Dominum collaudabant, qui miserabilis hominis & meritum simul & votum, abundantia suæ pietatis excessit. Vndè etiam vsque hodiè locus ab incolis demonstratur, vbi signum tam euidens diuinæ virtutis effulsit, vbi senex claudus ex multis annis, tota inferioris corporis sui parte præmortuus, & à renibus deorsùm omni prorsùs membrorum destitutus officio, dum stipem postulauit, sanitatem recepit, orante seruo fideli, & omnipotente Domino operante. Hic fuit viri sanctissimi nouissimus in Rhemorum partes ingressus: siquidem factum est hoc ante sacram eius depositionem corporis anno vno: de qua felicium eius actuum felicissima consummatione erit nobis iam, sed sub alia narratione, dicendum. Nimis enim fallitur, si quis arbitratur huius sanctissimi viri facta mirifica posse cuncta narrari: & tam necesse est multa sileri, quàm impossibile omnia comprehendi.

Nobilem quendam miraculo cogit paci studere. — *Cæcam illuminat.* — *Samson Rhemorum Episcopus.* — *Eccè vt se cupit celatum.* — *Claudus repentè fit sanus.*

CVM post tantos & tam multos iam labores ac sudores Dominus dilecto suo Bernardo Claraualllensi Abbati, diù desideratum preciosæ mortis somnum dare disponeret, & fidelem seruum in requiem introducere suam: cœpit magis ac magis promptus in ipsum proficere spiritus, & caro infirma deficere. Cognoscens enim vir sanctus propè esse iam brauium, solito currebat alacrius, & terrestris suæ habitationis dissolutionem sentiens imminere, votis vberioribus adspirabat ad habitationem ex Deo, domum non manufactam, æternam in cœlis. In cuius purissimo pectore sacri sese desiderij flamma non capiens, crebris erumpebat indicijs, & ignitum eloquium vehementer feruoris interni vehementiam declarabat: sicut in sanctis animalibus per prophetam inter cætera describuntur & scintillæ, quasi adspectus æris candentis. Corpus lectulo decubans, varijs exercebatur incommodis: animus tamen nihilominùs liber & potens, quæ Dei erant, exercebat inuictus, non cessans in medijs quoquè doloribus meditari sacrum aliquid, aut dictare, & orare affectuosiùs, fratres studiosiùs exhortari. In oblatione hostiæ salutaris, quam vsque ad defectum vltimum vix aliquandò intermisit, attus sibi vix conæternes vigore spiritus sustentabat, semetipsum pariter offerens acceptabilem hostiam Deo in odorem suauitatis. Quo tempore ad auunculum suum Andream militem templi, qui & ipse regionis Hierosolymitanæ columna maxima habebatur, Epistolam scribens, inter cætera ait: Ego enim delibor, nec puto me longum facere super terram. In illis diebus causa extitit, vt fratrum aliquis in remotas Germaniæ partes pro quibusdam mitteretur agendis. Et missus est frater Henricus monachus, quem ante sex annos de Constantiensis diœcesis partibus cum pluribus alijs idem pater sanctus adduxerat. Hic ergò dum mitteretur, longioris itineris pericula timens, (nimirùm hyems erat) illud tamen maximè verebatur, nè contingeret, vt idem pater sanctus, priusquàm ipse rediret, ab hac vita migraret, & absens, ipse benedictionis extremæ participio fraudaretur. At ille benedicens ei, & dicens, Ne timeas: & incolumis reuerteris, & me quoquè, sicut desideras, inuenies, consolatum illum emisit. Profectus idem frater, in territorio Argentinensium adstrictum glacie fluuium pertransibat. Tum subitò fracta glacie sub pedibus muli, quo vehebatur, corruit, & sub glaciem vehemens illum vnda trahebat. Quid faceret mersus flumine, glacie clausus? Recordatus est patris sui, recordatus est promissionis eius, quæ inanis esse non potuit. Continuò siquidem, vt hodiè quoq; fatetur, patrem sanctum sibi visus est habere præsentem: tantaque suauitate perfusus est, vt nec impetum amnis, nec molestiam frigoris, nec spirandi difficultatem, nec vllum deniquè incommodum sentiret aut metum. Nec mora: contra fluminis impetum sine suo conatu diuina virtute reductus, ad ipsum, per quod ante ceciderat, foramen se reperit, marginem arripit, exit intrepidus, illæsus euadit: expleto negocio redit incolumis, & fideli promissione, sicut ipse promisit, inuenta, multiplices gratias agit, ad sacrum cuius tumulum tam deuotus hodieque persistit, quàm certus est eius sese meritis velut de tumulo, & quidem satis horribili, reuocatum. Sed non est nobis super hoc declamandum. Alij antiqua miracula conferant: nec minùs hunc mirabiliter, quàm beati Benedicti puerum Placidum, nec minori asserent à periculo liberatũ: qui etiam, si viderent, quẽ adstrictus glacie reddidit fluuius, ei compararẽt, quẽ euomuit cetus: nobis sufficit breuis & pura narratio. Intercà dũ adhuc pater sanctus in suo Clarauallensi cœnobio, licèt lectulo decubans, cursum vitæ viriliter consummaret, grauis admodùm plaga Metensi populo superuenit. Egressi enim in multitudine graui aduersùs vicinos principes, à quibus præter morem lacessitam se esse tanta ciuitas indignabatur, traditi sunt multi in manus paucissimorum. Conclusi deniquè inter Frigidi Montis (sic enim eum appellant) & Mosellæ amnis angustias, ac mutuo sese impetu collidentes, vna hora, sicut dicebatur, plùs quàm duo millia corruerunt, quidam gladijs trucidati, plures amne submersi. Vehementi ergò indignatione concepta, nobilis illa ciuitas totis ad vltionem viribus parabatur, cùm è regione aduersarios quoquè & fortiores

Lib. V. I. — *Ezech. 1.* — *Corpore languente, spiritus robustus fortiter diuina exercet.* — *Nota rem memorabilem de absente viro beato.* — *Iona 2.*

præda

præda copiosa, & audaciores fecisset euentus. Imminebat totius prouinciæ certa vastatio, cùm venerabilis eorum metropolitanus * Hillius Archiepiscopus Treuirensis, dignam gerens suorum sollicitudinem filiorum, vnicum in tanta necessitate petijt refugium, & expetijt virum Dei Bernardum. Veniens ergò Claraeuallem, ipsius atque omnium fratrum vestigijs tota humilitate prostratus, rogabat & obsecrabat, vt se tantis dignaretur opponere malis, quibus alter nemo modum postponere videretur. Dominus autem, sicut semper fidelis serui sui direxerat vias, & in præcipuis quibusque causis aptissimo vsus fuerat instrumento, ex paucis antè diebus ægritudinem corporis eius aliquatenùs releuârat. Quibus diebus cùm ad literas venerabilis Hugonis Ostiensis Episcopi rescriberet, ait: Verum est, quod audîstis. Infirmatus sum vsque ad mortem: sed interim, vt sentio, ad mortem reuocatus, atque hoc, vt me sentio, non diù. Vitam quippè mortalem, mortem magis, quàm vitam reputans, non à morte, sed ad mortem reuocatum se sentiebat, cùm ab exitu reuocaretur, licèt præsentiens non diutius differendum. Et hoc quidem sæpiùs erga eum prouidentia diuina disposuit, in cuius manu placita erat anima illius, vt quotiès eum grandis aliqua necessitas euocaret, vincenti omnia animo vires corporis non deessent, mirantibus, qui videbant, eum & robustos homines in tolerantia superare. Expletis namque negocijs, velut in se rediens, multiplicibus infirmitatibus laborabat, vt vix viueret feriatus, qui occupatus deficere nesciebat. Cui in opere nouissimo tam manifestè tamque magnificè diuina adfuit virtus, vt ex laboribus vires capere videretur. Accidit autem, cùm in prædicti Mosellæ fluuij litore residentibus hincindè partibus, fidelis mediator rogaret, quæ ad pacem erant, vt pars altera nimis ægrè ferret, quod exigebatur: ex tanta siquidem hostium strage ferocior, & humiliari, vt erat necesse, non sustinens: subitò deniquè, tanquàm agitati furijs, discesserunt, virum Dei insalutatum, solam verò cæteris omnibus relinquentes desperationem pacis. Nec sanè ex contemptu aliquo, sed ex metu reuerentiæ eius inière fugam. Siquidem verebantur, nè præsentium quantalibet improbas mentes facilè flecteret, minùs considerantes, quid ille per spiritum nusquàm abicntem, posset etiam in absentes. Iam conuentus in magno turbine soluebatur, sola vtrinque meditabantur arma, sola inibant consilia malignandi: cùm vir sanctus eos, qui secum venerant, consolatus fratres, Ne turbemini, inquit: licèt enim per multas difficultates, omninò tamen pax desiderata proueniet. Quibus etiam, vndè id nôsset, innotuit, dicens: Videbar mihi per nocturnum soporem Missam celebrare solennem. Cumque expleta paulominùs oratione prima, recordarer Angelicum ex more canticum, id est, Gloria in excelsis Deo, præcedere debuisse, erubui, & quod oblitus omiseram, Canticum inchoans, vobiscum pariter ad finem vsque compleui. Iam medium noctis transierat, cùm vir sanctus de prædictorum pœnitudine principum legatione suscepta, iucundè satis conuersus ad nos: Agnoscite, ait, promissæ vobis canendæ gloriæ & cantici pacis præparationem. Interim ergò partibus conuocatis, per dies aliquot de pace tractatum est, & ob maximas difficultates occurrentes vtrinquè, sæpiùs desperatum, nisi quòd omnes iam consolabatur, quæ omnibus innotuerat, Abbatis sancti tam certa de reformanda pace promissio. Nec parùm ipsa dilatio profuit, ijs præsertim, qui varijs incommodis laborantes, remedia consequebantur in carne, seu etiam qui videntes ædificabantur in fide. Tantus enim concursus erat, vt multitudine pariter atque importunitate sua ipsum quoquè negocium reformandæ pacis penè desperabiliter impedirent, donèc quæsita tandèm in medio fluminis insula, partis vtriusque primarij in nauiculis accesserunt. Vbi compositis omnibus, secundùm quod fidelis arbiter diffiniuit, datis sibi inuicèm dextris, reconciliati & confœderati sunt in osculo pacis. Inter omnes sanè, quas per manum serui sui ibidèm præstitit Dominus, sanitates, celeberrima fuit cuiusdam mulieris curatio. Hæc ab annis octo pessima ægritudine laborabat, vehementi tremore & validis motibus vniuersa pariter membra concutiens. Cùm autem videretur, grauioribus ortis difficultatibus, propemodùm excidisse spes pacis, Domino disponente, venit mulier tota tremens, nec minùs horribilis, quàm miserabilis, & omnes pariter ad spectaculum conuenerunt. Orante deniquè Dei famulo, sub oculis omnium paulatim concussione sedata, perfectam adepta est protinùs sospitatem. Quæ res in tantam admirationem etiam durissimos quosque permouit, vt percutientes pectora sua, per horam ferè dimidiam cum lachrymis acclamarent. Tantus deniquè factus est impetus & concursus procidentium & deosculantium viri Dei sacra vestigia, vt propemodùm comprimeretur, donèc tollentes eum fratres, & imponentes in nauiculam, à terra modicè subduxerunt. Cumque accedentes ad se principes, vt cœperat, pro pace rogaret, suspirantes dixerunt: Oportet nos libenter eum audire, quem, vt ipsi cernimus, Deus diligit & exaudit: & audito eo multa facere, pro quo tanta facit Deus in oculis nostris. Quibus ille, vt semper cautus erat competenter huiusmodi gloriam declinare, Non propter me, inquit, sed propter vos facit. Simili quoquè miraculo, & in simili opportunitate, ipsi etiam die Metensium animos Dominus inclinauit ad pacem. Ingressus enim sanctus Metensium ciuitatem, Episcopum simul populumque ad ea, quæ pacis erant, vehementer vrgebat. Grauiter autem vrebat eos vulnus acceptum, quibus enim validè satis rependere cogitauerant, secus, quàm vellent, remittere cogebantur. In ipsa hora oblata est ei mulier paralytica in ciuitate eadem. Cui manus imponens, & orans, dignatus est palliolum quoquè proprium, quo vtebatur ipse, super eam extendere, tenendum Episcopo tradere adstanti, & sub eodem velamine debilia tangere membra. Expleta autem oratione, & benedictione data, erexit illam: omnibusque mirantibus, per medium illorum incolumis ibat, quam attulerant in grabato. In flumine quoquè prædicto Mosella dum ob intolerabilem concurrentium multitudinem vir Dei nauicula veheretur, vnus ex his, qui curam desiderabant, cæcus clamabat in litore, obsecrans vt duceretur ad eum. Cumque ille iam pertransijsset, audiens homo nauigantem post eum haud procùl à litore piscatorem, diffibulatam protinùs chlamydem, qua erat opertus, porrigens illi, rogat vt in nauiculam reciperetur. Factum est: & vt peruènit ad sanctum, iuxta fidei suæ magnitudinem, magna velocitate sub manu eius visu recepto, miratus clamabat se videre colles, videre homines, videre arbores & cætera vniuersa. Paucis ab eodem loco milliaribus distat cœnobium, quod sancti Benedicti nomine vocant: vbi puer claudus & à renibus infrà, omni prorsùs membrorum destitutus officio, solis admouendum manibus vtebatur & renibus, pedes emortuos simul cum tibijs post se trahens. Quem ex Burgundiæ partibus pater attractum, ante annos quatuor ibi reliquerat, & extunc fratrum eleemosynis alebatur. Itaque cùm beati viri sanctitatem & virtutes, quas Dominus operabatur in ipso, per omnem prouinciam celebris fama vulgaret, impositum plaustro eundem puerum, prædicti cœnobij fratres adduxerunt ad eum, rogantes, vt solita pietate misero subueniret. Accessit, imposuit manus, orauit, & eadem hora sanum reddidit, liberè stantem, liberè gradientem. Deniquè sicut ab eiusdem loci Abbate nupèr accepimus, vsque hodiè fratrum pecora idem puer incolumis sequitur & custodit: & si quis scire desiderat, Iohannes est nomen eius. Alter etiam claudus, in eiusdem monasterij vicinia degens, eodem tempore ad prædicti patris sancti benedictionem sanatus est, & gressum recepit. Sed & prope Leucorum vrbem loco, cui nomen est Gunderuilla, idem vir Dei fœminam cæcam illuminauit sub oculis plurimorum, qui de tota confluxerant regione. Cæterùm nimis difficile, aut omnimodis impossibile foret, itineris illius magnalia vniuersa complecti: sed neque propositi nostri est, eiusmodi modò prosequi signa, & narrandis virtutum operibus operam dare. Hic enim viarum tuarum, pater dulcissime, finis beatus, & hic labor vltimus fuit.

* Illinus. Vide Archiepiscop. eximiam humilitatem.

Mortalem vitam vir Dei mortem nuncupat.

Visio sancti viri

Ecce quantum vir Dei laborauerit in componenda pace inter discordes.

Insigni miraculo multorum cõpunguntur animi, & pax deplorata reformatur.

Sanat paralyticam mulierem.

Cæco celeriter redditur visum.

Claudus conualescit.

Item alius. Cæca videt.

In hoc opere non minùs vtili, quàm difficili, nec minùs desperatæ, quàm necessariæ pacis labores tuos gloriosè compleuit, qui magnificè semper honestauit te in laboribus tuis & te in suo nomine, & nomen suum in te glorificat, Rex gloriæ Dominus Deus tuus.

Corripitur vir sanctus graui morbo, & suauissimo spiritu tendit ad finem.

Vt expleta Metensium reconciliatione, & prouinciæ illi pace reddita, pater sanctus ad monasterium rediijt, II.
graui admodùm iamiamque deficientis languore corporis occupatus, in tanta tamen suauitate & dulcedine spiritûs quotidiè propinquabat ad exitum, ac si in portu nauigans, paulatim vela deponeret. Euidenter quoquè fratribus aiebat: Hæc sunt verba, quæ loquebar ad vos, cùm præterita hyeme ægrotarem, non vobis esse, quod adhuc timeretis: æstate proxima imminere mihi credite huius corporis dissolutionem. At quàm euidenter proprio didicimus experimento, quod de sanctis Apostolis Euangelia sacra testantur, quòd dum suam eis prædiceret Dominus passionem, erat verbum absconditum ab eis, & capere non valebant. *Luc. 18.* Nimirùm quod tam vehementer horrebat animus, minùs facilè persuadebatur vt crederet: præsertim cùm & ipse compatiens filijs, eiusmodi verba supprimeret. Cæterùm factis quodammodò clamans, Opera consummaui, quæ dedit mihi pater vt facerem, ac magis & magis actus omittere, affectus retrahere, & sacrorum funibus desideriorum sedula intentione praiactis, vicino iam litori hærere firmiùs, commodiusque applicare.

Non vult in sua infirmitate apponere animum ad temporalia.

Deniquè cùm venerabilis antistes sedis Lingonicæ Godefridus, de quibusdam eum solicitaret agendis, & minùs apponere animum miraretur: Nè mireris, inquit: ego enim iam non sum de hoc mundo. Videns autem pater sanctus, compassionis & misericordiæ visceribus affluens, charissimos sibi fratres & filios miserabiliter admodùm tabescentes & arescentes præ timore & expectatione iamiamque imminentis desolationis grauissimæ & lamentabilis orbitatis, dulcissimis eos consolationibus refouebat: & monens eos in tuto diuinæ clementiæ sinu spei fideiq; suæ ancoram per inconuulsibilem charitatem firmiùs radicare, se quoquè promittebat nec post mortem eis aliquandò defuturum.

Consolatur & adhortatur vir pijssimus fratres mœrentes.

Propensiùs autem, quàm noster queat exprimere sermo, rogans obsecransque per multas lachrymas, timorem Dei & sacræ puritatis ac totius perfectionis amorem nostris immittere & imprimere animis conabatur. Sed & monebat, & cum lachrymis obtestabatur, vt si quid fortè virtutis aut exemplo nobis commendâsset, aut verbo, id æmularemur, id firmiter teneremus, & proficeremus in eo: alijs quidem verbis, sed eodem spiritu illud Apostolicum loquens: Rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, vt quemadmodùm accepistis à nobis, quomodò vos oporteat ambulare & placere Deo per omnia, sic & ambuletis, vt abundetis magis. *1. Thes. 2.* Atque vtinàm tam efficaciter persuaserit, quàm affectuosè suasit. Modum autem ægritudinis eius, si quis nôsse desiderat, extat Epistola, quam ad amicum quendam paucissimis diebus ante sacram à nobis profectionem suam ipse dictauit. Quam nimirum huic narrationi nostræ duximus inserendam, quòd videlicet cui aliena quoq; de ipso, ampliùs tamen nos ipsius de se verba, delectent.

Epistola eius ad Abbatem Bonæuallis Arnoldum, quæ est in eius Epistolis 310.

Suscepimus charitatem vestram In charitate, & non in voluptate. Quæ enim voluptas, vbi totum sibi vendicat amaritudo? Nisi quòd solùm nihil comedere, vtcunquè delectabile est. Somnus recessit à me, nè vel beneficio sopiti sensûs dolor vnquàm recedat. Defectus stomachi ferè totum, quod patior, est. Frequenter in die & in nocte exigit confortari modico admodùm qualicunq; liquore, nam ad solidum omne inexorabiliter indignatur. Hoc parùm, quod dignatur admittere, non sine graui molestia sumit: sed timet grauiorem, si sese vacuum omninò dimiserit. Quòd si plusculum quid interdùm admittere acquiescat, id grauissimum. Pedes & crura tumuerunt, quemadmodùm hydropicis contingere solet. Et in his omnibus, nè quid lateat amicum, de statu amici solicitum, secundùm interiorem hominem, vt minùs sapiens dico, spiritus promptus est in carne infirma. Orate Saluatorem, qui non vult mortem peccatoris, vt tempestiuum iam exitum non differat, sed custodiat. Curate munire votis calcaneum nudum meritis, vt is, qui insidiatur, inuenire non possit, vbi figat dentem, & vulnus infligat. Hæc ipse dictaui, sic me habens, vt per notam vobis manum, agnoscatis affectum. Hoc exemplar Epistolæ, quam, vt nos diximus, & ipsa quoquè eius verba declarant, pater sanctus exitu iam imminente dictauit. Ex cuius tenore posset nimirùm diligens lector sacrum illius vel ex parte aliqua pectus agnoscere, quanta illi in ipsa sui ruina corporis tranquillitas mentis, serenitas animi, suauitas spiritûs, quanta sub fiduciæ culmine radix humilitatis.

Ingens dolor, nec sanè immeritò, fratrum ob sancti viri decessum.

Sed nostrum sub tam graui articulo inconsolabilem luctum aliquatenùs illi æstimare ac sibimet exhibere licebit, pallidasque, si piè senserit, turmas imaginabitur filiorum, exterminatas facies, vultus exangues, genas lachrymis sordentes, suspiria quoquè pectorum ac singultus. Quis enim apud nos erat tumultus cogitationum, quod naufragium animorum, cùm thesaurus tam amabilis raperetur à nobis, & præsentibus & cernentibus, quia nec spes esset retinendi, nec facultas aliqua commeandi? Pater erat, sed qualis pater, qui videbatur abire? Nobis quodammodò proprius, veriùs tamen toti mundo communis. Erat enim omnium & bonorum gloriatio, & malignantium metus: vt de eo non incongruè videretur esse psallendum: Videbunt recti & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum. *Psal 106.* Quo præsente, sanctitas omnis iucundabatur, præsumptio frenabatur, duritia compungebatur. Quo præsente, celebris quisque conuentus velut quodam sole resplenduit: absente, caliginosus & quodammodò mutus apparuit. Quàm deuotè, quàm piè singulis nostrûm & tunc hodieque clamandum, Pater mi, pater mi: currus Israel, & auriga eius. *4. Reg. 2.* Tu fluctuantium portus, clypeus oppressorum, &, vt de seipso beatus Iob loquitur, cæco fuisti oculus, & pes claudo. *Iob 29.* Tu perfectionis exemplar, virtutis forma, speculum sanctitatis. Tu gloria Israël, tu lætitia Hierusalem, tu deliciæ tui sæculi, & vnicum tui temporis decus, oliua fructifera, vitis abundans, palma florida, cedrus multiplicata, platanus exaltata.

S. Bernardi preconium.

Vas electionis, & vas honoris in domo Dei: vas auri solidum, ornatum omni lapide precioso, fide & sanctitate solidum, & varijs charismatibus tanquàm gemmis ornatum. Tu ecclesiæ sanctæ fortissima splendidissimaque columna, tu vehemens tuba Dei, tu dulcissimum sancti spiritûs organum, pios oblectans, desides excitans, debiles portans. Cuius medicinalis manus & lingua, morbos vtraq; curabat, illa corporum, ista morum. Cuius erat simplex habitus, simplex vultus, dulcis facies, gratiosus adspectus. Cuius deniquè vita fructuosa, cuius mors preciosa: quia tibi quoquè Christus viuere fuit, & mori lucrum. Quòd si nobis alterum fortassis vtilius, sed alterum multo melius tibi. Et quod tibi tam commodum, nobis, si piè sapimus, non potest non esse iucundum. Cæterùm etsi pium est congaudere tibi, pater bone, qui in gaudium Domini tui feliciter introisti: non tamen impium super nosipsos flere, quos nimirùm, abeunte te, solito grauiùs horror geminus circumsepsit, dum nobis est vita tædio, mors timori. Etsi pium congaudere tibi, qui beato transitu mortis, ad torrentem voluptatis, quem ardenter sitiebas, accessisti: nostram tamen vicem dolere non impium, quibus & viuendi omnis pariter est sublata suauitas, & moriendi necdùm collata securitas. Etsi pia tibi impenditur gratulatio, felix anima, quæ in plenitudine lucis exultas: non tamen impia super nos assumitur lamentatio, qui relicti sumus: post mirificam, in qua hactenùs exultauimus, claritatem, horrere magis tenebras subintrantes: post aurea, quæ paulò antè vidimus, sæcula, grauiùs ferre hoc planè ferreum, quod successit. Sed reflectamus stylum ad ordinem narrationis, & paternum, quibus possumus, votis exitum prosequamur, exitum nobis lugubrem: nam illi potiùs triumphalem.

Piæ fratrũ preces & querimoniæ apud virum Dei ad extrema tendentem

Ante patris huius excessum accedentes ad eum filij, quos per Euangelium ipse genuerat, pijssimum eius animum lachrymabili supplicatione pulsabant, & hæc atque huiusmodi loquebantur: Nunquid non misereris huic monasterio pater? Nunquid non compateris nobis, quos tanto pietatis affectu maternis lactâsti vberibus, paterna consolatione fouisti? Quomodò sic exponis labores tuos, quos in loco hoc laborâsti? quomodò tam-

dò tam dilectos hactenùs filios sic relinquis? Tunc flens ipse cum flentibus, & columbinos in cælum oculos porrigens, ac mente tota Apostolicum illum spiritum concipiens, testabatur se esse coarctatum è duobus, & quid eligeret ignorantem, diuinæ totum arbitrio tribuere pietatis. Nam & hinc paterna illum vrgebat charitas, filiorum votis annuere, vt maneret: & indè trahebat Christi desiderium, vt migraret. Cui tamen ab olim iam & altiùs radicata in pectore eius humilitas persuaserat, vt ex intimo cordis affectu seruum inutilem se esse diceret, & arborem sterilem reputaret, ex cuius vita nullus sibi fructus, nullus alteri cuiquam proueniret. Nam & solitus erat in familiari collocutione fateri, vix credere se hominibus, quòd se eum sibi vtilem crederent, vt dicebant. Sed nec paruum sese in suis super huiusmodi cogitationibus perhibebat aliquandò sustinuisse conflictum, quòd nec tam veraces homines fallere velle, nec tam prudentes falli posse verisimile videretur, cùm alterutrum excusare non posset. Quem enim totus mirabatur orbis, solus ipse, quod erat mirabilius, non videbat, suæ videlicet operationis opinionisve splendorem: sicut ille quondàm vir simplex & rectus, nec solem cùm fulgeret, nec lunam incedentem claré, vidisse se memorabat. Nouissimè cùm exterioris habitaculi vndiquè iam soluta compago, desideranti animæ liberum præstaret egressum, magnus dies ille illuxit, quo perpetuus illi ortus est dies. Ad cuius exitum, vicini Episcopi cum Abbatum multitudine copiosa & fratrum fuerant congregati. Hora autem diei penè tertia singularis lucerna suæ generationis, sanctus ac verus Abbas Bernardus, à corpore mortis in terram viuentium feliciter, Christo duce, migrauit ex filiorum circumstantium & inter graues singultus ac lachrymas vberes vtcunquè psallentium choro, ad multorum, quos ipse præmiserat, cœtus transiens lætabundos, ad sanctorum cuneos gratulantes, ad obuia agmina Angelorum. Felix anima, quam sic leuabant excelsa suorum priuilegia meritorum, quam sic pia filiorum prosequebantur inferiorum vota, sic quoquè superiorum desideria sacra trahebant. Felix ille & verè serenus dies, quò plenus ei meridies Christus illuxit, dies cunctis diebus vitæ suæ tantis ab eo expectatus desiderijs, expetitus suspirijs, frequentatus meditationibus, orationibus præmunitus. Felix transitus de labore ad refrigerium, de expectatione ad præmium, de agone ad brauium, de morte ad vitã, de fide ad notitiam, de peregrinatione ad patriam, de mundo ad patrem. De quo etiam transitu eius multa nouimus apparuisse quàm multis, & quidem non indigna relatu: sed difficile nimis, singula inuestigare: & scribere omnia, nimis longum. Nam & vsque modò multifariè multisque modis paternus erga filios amor, vetè etiam tunc imò verius nunc viuens & vigens, crebris reuelationibus eorum dignatur solari lachrymas, releuare mœstitiam: vt quo ei dulciùs congaudent, minùs anxiè doleant sibi. Si qua tamen ex his, nimis prolixam desiderantia narrationem, lector scire desiderat, proprio magis nouissimoque capitulo credimus reseruanda. Interim cætera prosequentes, quanta possumus violentia animos auertamus ab illo tam graui gemitu & rugitu, quo nimirùm grex miserabilis, pastore migrante, personuit. Parcamus paginæ, & quantùm possumus stringamus oculos, palpebras complodamus aduersùs lachrymas illas, quibus in illo suæ claritatis abscessu vallis nostra fluebat, Ecclesiæ protinùs vniuersæ calicem sui propinatura mœroris cui, hactenùs cõsueuerat stillare dulcedinem, gaudia fundere, fluere consolationes. Dum fidelis minister & sacerdos altissimi ingreditur in locum tabernaculi admirabilis, ad altare Dei, sacrum ei & acceptabilem hostiam sui spiritûs oblaturus, corpus etiam ritè paratum & ornatum sacerdotalibus vestimentis, oratorio beatæ Mariæ Dei genitricis infertur. Plurima quoquè nobilium & ignobilium de vicinis quibusque locis gemebunda protinùs turba conuenit, & vallem totam ploratus & vlulatus multus implebat: amariùs tamen pro foribus monasterij lamentabatur sexus miserabilior mulierum, quòd accedentibus ad eius vestigia viris, monastici Ordinis disciplina inexorabiliter eis etiam tunc negaret ingressum. Biduo mansit in medio gregis pastor extinctus, dum pristina illa gratia dulcissimi vultus nil minorata, sed aucta magis, omnium in se figeret oculos, animos traheret, sepeliret affectus. Crescebat autem supra modum ruens vndiquè populi multitudo, & intolerabilis iam fiebat impetus concurrentium, ac desiderabiles tenentium pedes, osculantium manus applicantium panes, balteos, nummos, & alia quæque, seruanda sibi pro benedictione, & varijs necessitatibus profutura. Maximè tamen parati in diem tertium, solennem per loca proxima præstolabantur reponendi sacri corporis eius horam, copiosiùs vndiquè conuenturi. Nam & secunda die tantus circa meridiem populus fuerat congregatus, & tanto pietatis zelo stipati, vndiquè sacrum corpus obsederant, vt nulla penè Episcopis reuerentia, nulla fratribus haberetur. Vndè veriti, nè quid simile, aut fortè grauius accideret, die tertia præoccupantes horam, & manè diuina ex more sacrificia consummantes, sicut & biduum iam in celebratione Missarum & iugi fecerant melodia, purissimum illud balsamum vasculo commisêre, * sub lapide reponentes lapidem preciosum, optimam margaritam. Consummatis ergò feliciter vitæ suæ diebus, & annis circiter sexagintaquatuor expletis, dilectus Domini Bernardus, Claraualensis cœnobij primus Abbas, aliorum quoquè amplius quàm centum sexaginta monasteriorum pater, tertiodecimo Calendas Septembris, inter filiorum manus obdormiuit in Christo: sepultus est autem vndecimo Calendas eiusdem mensis. Sed & pectori eius ipso in tumulo capsula superposita est, in qua beati Thaddæi Apostoli reliquiæ continentur, quas eodem anno ab Hierosolymis sibi missas, suo iusserat corpori superponi: eo vsquè fidei & deuotionis intuitu, vt eidem Apostolo in die communis resurrectionis adhæreat. Priùs tamen quàm sacratissimum illud corpus tumulo redderetur, vnus è fratribus, qui ex multis annis caduco morbo grauiter laborauit, plena fide opem flagitaturus accessit. Quem nunc vsque superstitem nouimus, & nihil vnquàm ex ea hora prædictæ infelicitatis expertum. Facta sunt hæc eodem anno, quo beatus Papa noster Eugenius tertius, eiusdem patris sancti in sancta conuersatione filius, ab hac luce, vel magis ab caligine migrauit ad lucem: cuius merita in ipsa, cui tam insigniter præfuit, Vrbe miraculis pluribus illustrata coruscant, successore eius Anastasio Romanæ Ecclesiæ præsidente: regnantibus autem in Romanorum Imperio Friderico illustri, in Francorum regno pijssimo rege Ludouico, filio Ludouici: principatum Ecclesiæ vniuersæ, ac totius creaturæ visibilis & inuisibilis monarchiam tenente Dei filio Iesu Christo, anno ab incarnatione sua millesimo centesimo quinquagesimotertio: Qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amen.

Philip. 1. — *Vide tanti viri humilitatem.* — *Iob 31.* — *Felicissimè obdormit in Domino vir beatissimus A. 1153.* — *Crebrò apparet fratribus.* — *Sacrũ eius corpus oratorio Mariæ virginis infertur sepeliendum.* — *Gratia mira in vultu defuncti.* — * *in* — *Numerus annorum vitæ eius.* — *160. monasteriã condidit.* — *Comitialis frater sanatur.* — *Eugenius Papa post ob tam miraculis coruscat.*

III. IAM de suprà memoratis reuelationibus pauca dicturi, ab eo sumamus initium, quod prædictum est anno septimo, antequàm fieret. Erant duo fratres in monasterio, de sacra beati patris vita & felicibus actibus eius colloquentes: quorum alter ab ineunte adolescentia educatus ibidèm, ad alterum ait: Nôsti, quot annis sit victurus hic beatissimus pater noster? Cui ille: Nescio, inquit. Et alter: Ego, ait, nôui eum sex aut septem annos adhuc in carne victurum. Hoc autem vndè sciret, minimè iam scire possumus: quia nec tunc indicauit, & ante patrem sanctum ipse decessit. Porrò alterius hodieque superstitis relatione hoc verbum nobis innotuit, qui tunc primùm magis miratus est se audisse, quandò, vt ab olim audierat, ità vidit. Talis verò ille est, de cuius testimonio nec nos ambigimus, nec cuilibet alteri, qui eum nouerit, dubitandum credimus. Neque id solùm, sed quod non minori dignum admiratione videtur, nomen quoquè & personam successoris ipsius, indicante sibi eodem fratre, ex tunc innotuisse testatur. Manifestè enim eadem hora frater ille prædixit, quia dominus Robertus, qui hodiè Abbas de Dunis, post hunc beatum patrem Abbas futurus est Claræuallis. Nam quòd disiunctiuè sex aut septem

D. Robertus Abbas Dunensis post S. Bernardum Abbas Claræuallensis factus.

annos victurum dicebat, ad hoc pertinuisse videtur, quòd iuuentus sit terminus idem vltra sextum annum, intra septimum tamen. Propè iam erat tempus, & festinabat sanctus pater ad metam. Infirmabatur enim, sicut in huius libelli principio memorauimus, adeò vt in illa iam infirmitate ipsius perfici virtus, iam imminere exitus videretur.

Fratrum precibus dolet se in vita retineri

Intereà fratres instare supplicationibus & obsecrationibus, quibus poterant, apud Deum. Vndè etiam sanctus ipse cognoscens, precibus eorum desiderium suum differri, cùm aliquanto melius secundùm corpus habere cœpisset, congregatis fratribus, hæc eadem verba locutus est: Quid tenetis miserum hominem? Fortiores estis, & inualuistis. Parcite, quæso, parcite: finite me abire. Prius tamen, cùm in summo periculo & timore fratres omnes in orationibus humiliarent animas suas, vnicorum visio talis apparuit:

Visio fratris cuiusdam.

Occurrebat cum multa exultatione viro Dei extra monasterij claustra innumerabilis multitudo. In qua processione solos quatuor præeuntes idem frater, qui videbat, agnouit magnum illum dilectorem eius atque dilectum, cuius & ipse in libro quarto de consideratione cum laude meminit, Gaufridum Episcopum Carnotensem: Humbertum quoquè, qui Igniacensis cœnobij fuerat primus Abbas, & duos eius germanos, Guidonem scilicet & Gerardum: Exceptus itaque reuerenter, & post osculum amica diù colloquia miscens pater beatus, cum his quatuor stabat, expectante seorsùm multitudine cæterorum. Nouissimè salutantes eum prædicti viri, ex hoc sibi redeundum iam esse dicebant. Tum verò expalluit ille, & circumfusa sibi mœstitia internum declarans animi dolorem, Quid ergò, ait, sine me vultis abire? Et illi: Non possumus adhuc tuo nostroque satisfacere desiderio, donèc veniat tempus nouorum. Dicebant autem tempus nouorum, quo fruges nouæ colligerentur, sicut euidenter postmodùm probauit euentus, dum in Augusto mense decessit. Manè ergò frater ille, cui hoc ostensum fuerat, consolatus est cæteros, velut iam imminentem patris obitum formidantes, & quod viderat & audierat, indicauit. Adhuc autem hyems erat.

Itèm alterius fratris visio.

Eodem tempore altera quoquè visio, prioris confirmatio fuit, nisi quòd euidentiùs iam vtriusque completa veritas probat, quàm euidenter in vtraque, quod futurum erat, Dominus reuelauit. Videbat enim frater quidam, eccè & parabat vir beatissimus ascendere Hierosolymam: iamq; ipso in procinctu itineris erat. Ad quem venerabilis Odo, qui à primis ferè annis strenuè satis & laudabiliter conuersatus in monasterio, absentium consueuerat Præpositorum supplere vices, reuerenter accedens, dicebat se præcessurum. Cuius visionis sic ostensa est veritas, vt prædictus vir Deo dignus, ad cælestem Hierusalem, vbi vera visio est pacis, parantem iam egredi, & paulò pòst secuturum patrem sanctum, felici functus legatione, præiret. Sed & Abbas quidam, satis ei & loco & habitatione vicinus, nec minùs animo & affectione deuotus, paucis diebus ante felicissimum patris huius excessum, videbat eum preciosissimis ornatum sacerdotalibus indumentis, & excellenti perfusum gloria, cum ingenti solennitate ad altare deduci.

Visio Abbatis cuiusdã.

Ad cuius introitum ecclesia magna, magnis exultans vocibus, exclamabat: Puer natus est nobis. Verè etenim ipse puer erat, mitis & humilis corde, & sicut paruulus accipiens regnum Dei: in cuius meritò gratulabunda natali Angelica multitudo, & omnis pariter sanctorum Ecclesia, dum nobis videretur mori, sibi illum nasci, dum hìc consummaretur, ibi incipere, non tam sonoris vocibus, quàm votis paribus concinens, exultabat. Si enim ad vnius pœnitentiam peccatoris, tota illa cælestis regio in lætitiam suscitatur:

Luc. 15.

quænam illi gaudia exhibuisse credenda est, per quem tanta gaudia receperat de tam multorum conuersione peccatorum? Quis enim valeat æstimare, quantis in sæculari habitu & conuersatione manentibus, compluribus vtriusque sexus ad alias transeuntibus congregationes, per huius fidelis famuli ministerium dedit Dominus pœnitentiam ad salutem? Aut quis numeret eos, qui sub eius cura in centum sexaginta monasterijs, per Dei benignitatem ad pœnitentiam sunt adducti? Nam & his solis, qui speciales eius filij videbantur, præter eos, qui iam cursum vitæ feliciter consummauerant, præter eos, qui per alia loca fuerant propagati, ea die, qua felicissimus pater ex Claraualle montem ascendere meruit clariorem, reliquit inhabitantes in ea septingentas septuaginta fermè animas, Domino seruientes.

Nota magnũ numerum fratrũ Clarauallẽsium sub B. Bernardo.

Quid igitur mirum, si gratus curiæ, si acceptus Regi, si exceptus cum lætitia & exultatione credatur, in quo gratia vsqueadeò vacua non fuit, qui tam fideliter, tam efficaciter plùs omnibus sui temporis & multarum retrò generationum laborauit, qui talentum sibi traditum, tam copiosè multiplicauit, tanta deniquè lucra retulit de negocio? Sed de his hactenùs, nè quis nos arguat eius, quam polliciti sumus, metas excedere breuitatis.

Vir sanctus apparet vni præposito familiari, exitũ suum denũcians

Sanè in monasterio prædicti illius Abbatis, qui sic natalem eius præuiderat, ea nocte, quam nobiscum pater sanctus, manè profecturus, vltimam fecit, venerabili Præposito eius apparens, valefecit illi, & ait: Nóueris, quia iam migro, nec vlteriùs hìc morabor. Quod vt suo indicauit Abbati, accelerans Abbas, & Claraualllem veniens, ipso die Abbatem sanctum, sicut prædixerat, reperit iam migrâsse. Frater Wilhelmus de Monte Pessulano, cuius & suprà fecimus mentionem, vir magnificus olim in sæculo fuit, sed magnificentior in sæculi fuga. Hic in monasterio Grandissylvæ monachus factus, patrem sanctum deuotissimè visitauit. Rediturus autem, lachrymabiliter querebatur, quòd non esset eum vltrà visurus.

Vir sanctus apparet fratri cuidam post decessum suum.

Cui vir Dei: Nè timeas, ait: adhuc me sine dubio videbis. Huius effectum promissionis deuotissimus ille Wilhelmus expectans, ipsa nocte, cùm beatus pater ex hac vita decessit, in monasterio Grandissylvæ apparentem sibi videre meruit, & dicentem: Frater Wilhelme. Et ille: Eccè ego domine. Veni, inquit, mecum. Ibant igitur pariter, & ad montem quendam altissimum peruenerunt. Interrogauit autem sanctus, an sciret, quò venisset. Ille verò se nescire professus est. Cui ipse: Ad radices, inquit, montis Libani venimus. Et nunc manebis hìc: ego autem ascendam in montem.

Terrena scientia imperfecta; quæ de sursùm est, perfectissima.

Interrogatus, qua de causa vellet ascendere: Discere volo, inquit. Miratus ille: Quid, inquit, vir pater, discere patet, quem nulli hodiè in scientia credimus esse secundum? Ad quem sanctus: Nulla, ait, hìc scientia, nulla veri cognitio: sursùm scientiæ plenitudo, sursùm notitia veritatis. Et in hoc verbo dimittens eum, in montem altissimum subijt coram illo. Cumque intueretur euntem illum, expergefactus est, & protinùs occurrit ei verbum illud, quod ad Iohannem olim de cælo sonuit: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Apoc. 1.

Vt ergò manè locutus est Abbati suo & fratribus, patrem sanctum ex hac vita migrâsse dicebat. Et notantes diem, ac diligentiùs inquirentes, vt audierant, inuenerunt. Eugè pater sancte, qui ascensiones in corde disposuisti in valle lachrymarum, feliciter iam ascendisti de Clarauallle in montem Libani, montem candidationis, plenitudinem lucis, celsitudinem claritatis. Innocens manibus & mundo corde, ascendisti in montem Domini, ad diuitias salutis, ad thesauros sapientiæ & scientiæ peruenisti, vbi purè puram videas veritatem, vbi vnus tibi cum omnibus sanctis magister est Christus, vbi omnes iam docibiles Dei.

Iohan. 6.

Trahe nos post te, quæsumus, & de monte excelso misericorditer respice vallem tuam. Adesto laborantibus, subueni periclitantibus, manum porrige ascendentibus. Dat fiduciam tua nobis ab olim experta, nec exinanita modò, sed ampliùs cumulata benignitas: quinetiam visio, quam subnectimus, ab eadem nostra præsumptione non discrepat. Proxima nocte, postquàm sacrum corpus eius sepulturæ traditũ fuerat, quantam adhuc pro filijs solicitudinem gereret pater sanctus, & quomodò suos, quos in mundo dilexerat, in finem quoq; diligeret, euidenter ostendit:

Apparet iterùm post obitũ suum in magna gloria

Apparens cuidam fratri in multa gloria, & fulgore magno vestis & vultûs: & desiderantem tenere citò pertransiens, aiebat, Quia pro quodam fratre simplici veni. Audierunt hoc fratres, & mirabantur: sed circa horam diei tertiam veritas comprobata est visionis: Defunctus est enim quidam laudabilis admodùm simplicitatis frater, & sicut omninò credibile est, animam eius tanto duce felicem, qui pro eo venire se dixerat, secum tulit.

Alia eius apparitio.

Paucis quoquè expletis diebus alteri cuidam fratri magnificè satis apparens, & arguens de suo nos

dolui-

doluisse decessu, post verba multa consolationis & promissionem felicitatis æternæ in sua perseuerantibus obedientia & doctrina: Hoc etiam scito, ait, & dicito fratribus, cuiusdam verè sancti corpus, cuius & ego vestem habeo, in oratorio esse sepultum. Dicebat autem Episcopum Malachiam. Ipsius enim tunicam, in qua sanctus ille feliciter obdormiuit, ad Missarum sibi seruauerat celebrationem, & moriturus, in ea sese iusserat sepeliri, sicut & sanctum illum in sua sepelierat veste. Quod tamen verbum & ipsi fratri, & compluribus alijs, vsque ad visionem istam, prorsùs erat ignotum. Felix pontifex, cuius merita pater sanctus & viuens prædicauerat, & defunctus. Felix charitas, quæ in morte non excidit: felix societas, quam nec illud diuortium, cæteris tam crudele, diremit. Gloriosi siquidem Patres, quemadmodùm in vita sua dilexerant se, ità & in morte non sunt separati. Nam & post dies circiter quadraginta, Abbas quidam ex maioris Britanniæ insula, sacræ illius societatis virtutem feliciter experiri meruit in seipso. Qui eodem tempore cum cæteris coabbatibus suis ex more Cistertium petens, in Claraualle remanserat, gemino quodam desperabiliter occupatus incommodo, pleuritidis scilicet & febris quotidianæ. Iamque eatenùs longa vexatione defecerat, vt solùm animæ eius exitum fratres, qui ei nunquàm deerant, obseruarent. Cumque animum eius angeret, non tam desiderium vitæ præsentis, quàm absentium desolatio filiorum, quòd peregrè moreretur, obnixè petijt, vt ad tumulū sancti deportaretur Abbatis. Vbi cùm orâsset tota deuotione, qua potuit, beati quoquè Episcopi Malachiæ, in Aquilonari ipsius oratorij latere positum cogitauit visitare sepulchrum, auxilium flagitare: sed fatigationem veritus, & quasi iam securus de incolumitate, quod cogitauerat, non impleuit. Die altera manè iterùm fratres aduocans, vt ad oratorium veniat, opem sibi postulat exhiberi. Cunctantibus illis, (periculum siquidem verebantur) Omnimodis, inquit, oportet, vt sancti Malachiæ tumulum petam. Cùm enim nocte præterita vix tenuiter obdormîssem, expergefactus subitò, audiebam vocem dicentem mihi: Sanatus iam ab altera ægritudine tua, si ab altera vis sanari, Episcopum pete. Fecerunt illi, vt ille voluit: & continuò factum est, vt dictum erat ad illum. Eodem die sanus factus, post paucissimos dies iter arripuit, & incolumis reuersus est ad suos. Tuum in hoc opere spiritum, tuum agnoscimus dulcissime pater zelum, tuam considerationem: tuum hoc opus, sic deferre collegæ tuo, vt hunc quoquè ei communicates honorem & amorem, cum quo feliciter apud Dominum gloriæ gloriaris. Immò verò tui sunt hæc omnia operis, tui muneris Deus noster. Tu enim replêsti ab initio temporis terram præsentia tuæ diuinitatis, omnem aliquandò repleturus gloria maiestatis: cuius tamen partes interim quasdam & æterno præelecta loca consilio excellentiùs visitans, reples speciali gratia sanctitatis. Fac Domine spiritali semper abundare frumento Vallem, quam vt faceres tam re quàm nomine clariorem, dignatus es tam eximiæ claritatis sideribus illustrare duobus Custodi domum in qua tibi geminum hoc tam preciosum depositum custoditur. Fiat nobis deniquè iuxta verbum tuum, vt vbi est thesaurus tuus, ibi sit & cor tuum: ibi gratia, & misericordia, & respectus assiduæ pietatis super omnes, ibidèm in tuo nomine congregatos, quod est super omne nomen, sicut & tu super omnia Deus benedictus in sæcula, Amen.

Nota de S. Malachia Episcopo

Abbas quidam ex maiori Britannia veniens Clarauallē.

Is graui morbo laborat.

Ad sepulcra SS Malachiæ & Bernardi sanatur.

Matth. 6.

Anno 1165. S. Bernardus Sanctorum catalogo ascriptus est ab Alexandro Papa III. Vide Baron. in notis ad martyrol.

VITA S. STEPHANI PRIMI REGIS HVNGARORVM, QVI EOS AD CHRISTI RELIGIONEM TRADVXIT: ab Episcopo Chartuitio conscripta, sed stylo mutato per F. Laur. Surium.

An. 1000.

Præfatio.

DOMINO suo Colomanno, Regi excellentissimo, Chartuitius Episcopus, spiritale ministerium Dei benignitate adeptus, post huius vitæ terminum, illud Eugè precatur sempiternum. Aggredior nunc opus, serenissime Rex, iussu tuo mihi demandatum, à quo hactenùs ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præsertim, quòd Priscianus Grammaticus, mihi olim sat benè perspectus & cognitus, procùl à me digressus, tam decrepito mihi, tanquàm caligine quadam septus, faciem exhibet obscurissimam. Sed cùm alia ex parte dignitatis tuæ attenderem authoritatem, vicit tandèm anxiæ mentis dubitationem omnem, virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius fretus præsidio fretus, tametsi mihi vires cernerem haudquaquàm suppetere, operis inchoandi fiduciam concepi. Cùm sint autem plerumquè inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur: supplex oro regiam sublimitatem tuam, vti opusculi huius suscipere nè grauetur patrocinium: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum gestarum confusione. Quòd si occurrat quippiam, quod fœdam habeat offensionem, mâlim codicem ignibus absumi, quàm liuoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina misericordia proficiscuntur, ipsius munere sic libet opusculum præsens auspicari.

Avg. 20. Quo die translatæ sunt eius reliquiæ. Obijt vero 15 Augusti. Is Colomānus est 8. Hungarorum rex.

I. OMNE datum optimum & omne donum perfectum, desursùm est, descendens à patre luminum. Huius quidem patris datum optimum & donum perfectum, ad omnes largiter dimanans, (Neminem enim spernit, sed vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire, ad Hungaros vsque, quos olim Christianorum flagellum fuisse constat, sese diffudit. Quod quemadmodùm & quandò factum sit, styli officio ad posterorum notitiam transmittere visum est. Ea quidem tempestate, qua Hungarorum gens, Dei Ecclesiam populabatur, fuit in ea princeps quidam, quartus ab eo, qui Hungaris in Pannoniam ingressuris ducem se præbuit. Is * Geisa dicebatur, seuerus sanè & crudelis homo in suos, potenter eis impetans: erga alios verò, præsertim Christianos, humanus, misericors & liberalis. Etsi autem paganismi adhuc erroribus esset implicatus, attamen cœlestis gratiæ luce spiritali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaq; prouincijs de pace cœpit accuratè tractare, vt iam in illo liceret animaduertere, cuius optaret esse filius, dicente in Euangelio Domino Saluatore: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Edicto quoquè proposito, iussit Christianis omnibus, in ipsius ditionem siue Ducatum ingredi volentibus, hospitalitatis & publicæ fidei studium & curam impendi. Porrò Clericis & Monachis fecit potestatem in ipsius quoquè conspectum veniendi, eosq; propenso animo audiuit: atq; ità factum est, vt orthodoxæ fidei semen in pectoris eius horto satum, in fruges erumpere gestiret.

1. Tim. 2. Iac. 1. Alludit ad dictum Actiæ.

*Geisa Dux Hūgarorū. * Geissa.*

Matth. 5.

Eius humanitas erga Christianos

II. QVID multa? Adest tempus cælitùs dispositum: credit ipse cum familiaribus suis: vndis salutaribus expiatus, omnes ditionis suæ homines pollicetur se ad Christianismum perducturum. Cùm autem multùm esset solicitus de edomandis rebellibus, ritibus sacrilegis abolendis, ad sanctæ Ecclesiæ profectum pro sua æstimatione statuendis Episcopatibus, mira quadam visione nocte eum Dominus consolatus est. Misit enim ad eum iuuenem speciosissimum, qui diceret ei, Pax tibi Christi electe: facessat cura ista hæc & solicitudo. Non fiet per te id, quod meditaris. Habes enim manus humano sanguine pollutas. Nascetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ consilio id efficiet, quod tu animo concepisti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronam regni temporarij æterna commutaturus. Tu verò hominem spiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito: Exceptum, reuerenter habeto, eius adhortationibus syncerum pij pectoris assensum adhibeto. Experrectus princeps,

Credit in Christum.

Eius visio, qua edoctus est de nascituro sibi filio.

stupens ad visionem, priùs secum, deindè cum Christianis & suis hominibus pertractans, humi totus prostratus, expansis manibus humiliter gratias agit Deo, seq; principatumque suum cum filio nascituro curæ illius, qui non dormit, neque dormitat, lachrymabundus commendat.

Psalm. 120.

ADMIRANTE autem eo de viro diuinitùs ipsi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Boëmensis ec- III.
clesiæ antistitem, ad ipsum venire, ad Christianam religionem fidemq; non fictam eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hostiam immolare cupientem. Is nuncius nouis Christi tyronibus ineffabilem attulit lętitiam: Dux procedit obuiàm seruo Christi cum fidelibus quibusq;, honorificè eum excipit, & vt in visione erat admonitus, modis omnibus se obedientiæ filium fore demonstrat. Deindè iubente ipso, fit vbiquè congregatio indomitæ gentis: per sanctum Episcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur, multis locis ecclesiæ conduntur. Lux enim illa, quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cœpit in Hungaria enitère, & completum est in ea, quod propheta ait: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Lux lucis inuisibilis Christus est, quem tunc gentiles videre metuerunt, quandò è tenebris reuocati, illum esse & verum Deum & hominem verum perfectè credidère.

Adalbertus Pragensis Episcopus Hungaros conuertit. An. 989.

Esa. 9.

NON est autem silentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & nè parùm fidei habere vi- IV.
deretur visio Duci oblata, etiam vxorem eius, iam partui propinquam, eiusmodi diuinitùs consolatione affectam: Apparuit illi beatus Leuita & protomartyr Stephanus, Leuitici habitûs insignibus ornatus, ità eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa esto te filium parituram, cui primo huius gentis & regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem fœmina nõ sine admiratione sciscitaretur ex eo, quisnam aut esset, aut vocaretur, sic respondit: Ego sum Stephanus protomartyr, qui primus pro Christi nomine martyrium obiui ijs dictis, disparuit. Nascitur itaque, vt prædictum erat, filius principi, notus Domino, secundùm prophetam, priusquàm in vtero conciperetur, & per Stephanum protomartyrem à Domino appellatus antè, quàm natus. Eum verò beatus & Deo dilectus Episcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impositum est, non sine nutu & consilio Dei, vt nos quidem persuasum habemus. Stephanus enim Latinè coronam significat. Et illum Deus voluit tum regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria perfruatur sempiterna. Oppido quidem Strigoniensi natus est, & illic quoquè puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus est. Intereà creuit accuratè educatus. cumque iam excessisset pueritiæ metas, pater eius conuocauit Hungariæ proceres & reliquos ordines, communicatoq; cum eis consilio, illum post se regnaturum constituit. Vtq; ea res firmior esset, singulos ad sacramentum adegit. Deindè iam grandæuus, anno à Christo nato noningentesimo nonagesimoseptimo vitæ huius ærumnas cum cœlestibus gaudijs commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cùm in Prussiam, gentis eius conuertendæ causa, profectus esset, martyrij palmam adeptus est.

Visio vxoris Geisæ Ducis.

Ierem. 1.

Stephanus rex nascitur.

Obitus Geisæ. An. 997.

Martyrium S. Adalberti Episcopi.

POST obitum patris, Stephanus adhuc adolescens, principum & plebis fauore patri subrogatus, ardentiori V.
animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tametsi etiamnùm esset adolescens, non tamen illi cor in ore, sed in corde os erat Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iustitiam semper ob oculos versabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Cumque omnia Dei præcepta sedulò obseruare conaretur, apud se pertractabat, quemadmodùm populum suum ad vnius Dei cultum adducere posset. Animaduertens autem sine vicinarum gentium confœderatione id nequaquàm fieri posse, cum exteris prouincijs pacem fecit, fidemque inchoatam egregiè confirmauit, vt posset eo securiùs id quod animo constituerat, in nouella plantatione efficere. Sed hostis totius boni & aduersarius diabolus, malignitate & inuidentia plenus, vt eis sanctum propositum disturbaret, intestina ei bella excitauit. Eius enim instinctu populus gentilis, Christianæ fidei iugo colla supponere noluit, & cum principibus domini sui imperio subducere se moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vastabant, possessiones diripiebant, ministros cædebant, & vt cætera taceam, etiam ipsi insultabant. Cumq; ab huiusmodi improbitate reuocare se nollent, nec suo furori & amentiæ modum statuerent, Dux ipse, diuinæ virtuti confidens, ad domandam illorum rabiem, cum sui exercitûs copijs sub signis Deo dilecti Pontificis Martini, & clarissimi martyris Georgij mouit in hostes, qui tum fortè vrbem obsidebant, quam vulgo Vesprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecère contumeliam, vt quem ad locum ille familiariùs consueuisset accedere, ibi ipsi considèrent, essetque ex eo loco facilior ipsis aditus ad alia præsidia occupanda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggressus est: & illis quidem suis armis confidentibus, ipso verò fide armato, vtrinquè congressi sunt. Victis tandèm hostibus, & partim cæsis, partim captis, Dux victor abscessit: & sapienter quidem de illorum villis & agris siue possessionibus statuens, nõ quemadmodùm olim Saul, qui superatis Amalechitis, contrà quàm Dominus iusserat, ex eorum spolijs optima quæque seruârat: sed quia Pannonia beatissimum Martinum apud se natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Christo fidelis, vt iam dictum est, ex hostibus victoriam reportauit: nihil de rebus eorum in suos vsus conuertit: sed ex Dei amantium consilio, iuxta eiusdem sancti præsulis fundum, eo loco, qui Sacer Mons dicitur, vbi sanctus Martinus, cùm in Pannonia degeret, precari solitus erat, sub eius nomine monasterium construxit, possessiones & redditus sufficientes ei attribuens. Idem verò de Episcopis constituit, ex illorum captiuorum facultatibus decimas persolui volens, idque adeò exactè, vt si quis decem haberet proles, decimam prolem S. Martini cœnobio daret.

Prou. 1.

Hungari seditiones mouent ad versùs suum principem Stephanũ.

Edomãtur ab illo.

1. Reg. 15.

Monasteriũ condit Stephanus in honorem S. Martini.

ITA ergò hostibus sub iugum missis, Christi miles gaudio spiritali perfusus, omnem ingenij sui vim contulit VI.
ad consectandam doctrinam Euangelicam. Itaq; dabat operam eleemosynis, vacabat precibus, crebrò adhærens ecclesiæ pauimento, cum lachrymis orabat Dominum, vt animi sui propositum ad effectum perduceret: vt qui sine illo nihil posset efficere, eius opitulante prouidentia, bona, quæ facere decreuisset, cum virtutum incremento etiam re ipsa exequi valeret. Cùm autem facilè intelligeret, ad hæc inchoanda & consummanda fidelium Christianorum consilium sibi esse necessarium, per nuncios & literas in partes omnes suum declarauit votum & desiderium. Multi igitur presbyteri & Clerici, sancti spiritûs gratia compuncti, relictis sedibus suis, Christi causa peregrini esse voluêre. Abbates & monachi, nihil proprij habere cupientes, sub tam religioso principe statuerunt ad sui instituti præscriptum viuere: in quibus fuit Astricus Abbas cum discipulis suis: è quibus Bonifacius loco patris Abbas posteà creatus, & à beato Rege in inferiores Hungariæ partes causa prædicationis missus, in vertice gladio percussus, etsi superuixit, non est martyrij corona frustratus. Venerunt etiam duo è Polonia, eremiticæ vitæ contemplationis causa studiosi. Ex ijs alter Andreas dictus, confessionis merito choris Angelicis est adiunctus, haud obscurè id declarantibus miraculorum signis, quæ per eum Dominus effecit. Alter Benedictus nomine, pro Christo sanguine fuso, insigniter est laureatus. Porrò Astricus Abbas cum suis honorificè acceptus, ad radices Montis Ferrei cœnobium in S. Benedicti honorem construxit, vbi hodieque monachorum est congregatio, regulari disciplina pollens, temporalium rerum copijs ex Ducis liberalitate superabundans, nullius indigens, nisi vt ad Euangelij præscriptum, suos aliorumque pedes quotidianis precibus & lachrymis lauet. Cum his Dei seruis princeps Christianissimus, modò communiter cum omnibus, modò separatim cum singulis colloquia miscens,

Eius sancta studia.

Astricus Abbas venit in Pannoniam.

Extruit idẽ Abbas ibi monasterium.

visque-

vsqueadeò diuinis conspectibus gratum & acceptum se præbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti sint. Quos autem alios deos colere animaduertit, eos minis & terroribus subiugauit, & conuenienter doctrinæ Ecclesiasticæ illos instituens, in eorum ceruices disciplinæ iugum & legem imposuit, omnesque dæmonum spurcitias prorsùs eliminauit.

VII. Postea verò prouinciam in decem Episcopatus distribuit, quorum metropolim & magistram esse voluit Ecclesiam Strigoniensem. Non ignorans autem vir prudens Astrici Abbatis religionem, Episcopum eum Colocensem constituit, canonica electione creatum. Deinde quarto à patris obitu anno diuinitùs permotus, eundem Astricum præsulem, qui etiam Anastasius dictus est, ad sanctorum Apostolorum limina misit, à Petri Apostolorum Principis successore petiturum, vt recèns conuersæ Pannoniæ largam benedictionem impertiret, Strigoniensem Ecclesiam sua authoritate metropolim constitueret, reliquos Episcopatus sua benedictione muniret, & ipsum Ducem regio diademate cohonestaret: vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio cœpisset, ea magis magisque promouere & constabilire posset. Per idem tempus etiam Miesca[a] Polonorum Dux, Christianam complexus fidè, legatos suos Romam miserat, vt Pontificis benedictionem & regium ipsi titulum impetrarent. Assenserat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curârat, quam ei mitteret, sua benedictione adiuncta. Sed quia nouit Dominus, qui sint eius, qui etiam duobus ab Apostolis propositis, Matthiam socio suo prætulit, & cum Apostolis annumerandum curauit: illa corona Stephanum ornari voluit, posteà feliciùs gloria sempiterna coronandum. Nocte enim eius diei, quo statuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitque ad eum: Nôueris cràs hora diei prima ignotæ gentis nuncios ad te venturos, suo Duci coronam regiam & Apostolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergò coronam, quam parari iussisti, illis incunctanter tribue, ad ipsorum Ducem eam asportaturis: nec dubites illi eam cum regni gloria pro vitæ eius meritis deberi. Itaque crastina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præsul Astricus ad Pontificem venit, demandatumque sibi officium prudenter exequens, sanctiq; Ducis res gestas ordine referens, à sede Apostolica regni coronam petijt, ostendens dignum esse Ducem eo honore & dignitate, quippè qui diuina fretus ope, multos sibi populos subiugâsset, multosq; infideles sua potentia ad Christum conuertisset.

X. Hũgariæ Episcopatus.

Nota summi Pontificis authoritatem.

a Miesca dux Poloniæ fit Christianus.

2. Tim. 2.

Act. 1.

VIII. His auditis, mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemque ante Regem, ceu Apostolatûs insigne gestandam adiunxit: Ego inquiens, sum Apostolicus: at ille meritò Christi Apostolus dici potest, cuius opera tantum populum sibi Christus acquisiuit. Atq; ea causa, quemadmodùm diuina gratia ipsum docebit, ecclesias Dei vnà cum populis nostra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quæ postulârat, Antistes Astricus lætus ad suos reuertitur, illud secum ferens, cuius causa iter illud emensus erat. Allatis verò Apostolicæ benedictionis literis cum Corona & Cruce, Præsules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei prorumpunt, & Deo dilectus Stephanus princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quam ille vitam egerit, qua prudentia & moderatione fuerit, illud satis declarat, edictum, quod ab illo cum Episcopis & Hungariæ Primoribus promulgatum est: quo singulorum vitijs singula adhibuit remedia, & vt pacis, qua Christus orbem coadunauit, se filium ostenderet, inter cætera cauit, nè quis alium hostiliter inuaderet, nè quis vicinum suum absq; iudicij sententia læderet, nè quis viduas & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui fœderis subscriptione, ad posteros suos transmisit.

S. Stephanus à Pontifice Apostolus vocatur.

Primus fit Hungariæ rex.

IX. Porro consortem regni, præcipuè sobolis propagandæ causa, sibi adsciuit Henrici Imperatoris filiam Giselam: qui Imperator, ob morum comitatem & mansuetudinem, Pius est appellatus. Ea autem Gisela, Chrismate vncta, & corona regia insignita, qualem se præbuerit erga Dei cultum ornandum, quàm frequens benigna ac liberalis erga Christo seruientium congregationes fuerit, multarum ecclesiarum Cruces, vasa sacra & vtensilia, miro opere effecta vel contexta, in hunc vsque diem testantur: præcipuè tamen Ecclesia Vesprimiensis, quam illa à fundamentis constructam, rebus omnibus, quæ ad Dei ministerium sufficiant, in auro, argento, multigenisque vestibus præclarè ornauit. Ipse verò Rex nupèr inchoatos Episcopatus, id est, tam metropolitanam, quàm cæteras cathedrales Ecclesias, amplissima singulis assignata diœcesi, & idoneo præfecto antistite, Abbatias quoquè, prædijs, chortibus, familijs & redditibus regia planè munificentia instruxit, Crucibus, vasis sacris, aliaque supellectile ad Dei ministerium spectante, pro cuiusque necessitate vel indigentia, satis exornauit, annisque singulis, quoad vixit, munera & oblationes semper auxit, nè aliquid extrinsecùs conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerant. Monachorum quoquè vitam & conuersationem modò per seipsum, modò per alios accuratè inuestigans, desides arguebat, alacres & vigiles charos habebat. Canonicorum ministerium, Episcoporum moderationi & circumspectioni sub Christi & Ecclesiæ testificatione commendabat, cum Apostolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret.

Ducit vxorem Giselã, non filiam S. Henrici Imperatoris, quam nullam hãbuit, sed sororem.

Giselæ reginæ pietas.

1. Cor. 9.

X. Ea tempestate in monasterio sancti Martini erat monachus quidam, Sebastianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religiosa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cœpit amore complecti: (Quanto enim quisque esset religiosior, tanto illi quoquè charior erat) atque ob vitę eius merita dignum eum censens, qui Episcopi dignitate polleret, Strigoniensis ecclesiæ Archiepiscopum eum esse voluit. Sed quia flagellat Deus omnem filium, quem recipit, Sebastianum illum, vt eius patientia probaretur, ad tempus vtriusque luminis orbitate afflixit. Nè verò nouellus grex, pastoris gubernatione destitutus, à recto itinere deflecteret & aberraret, Romano Pontifice assentiente, Astricum Colocensem Episcopum, cuius iam crebrò est habita mentio, in eius locum Rex substituit. Triennio indè euoluto, Sebastianus ex Dei benignitate recuperauit visum: & Pontifice Romano approbante, Astricus cum pallio redijt ad suam Colocensem ecclesiam, Sebastianus Strigoniensem gubernandam recepit.

Heb. 12.

Sebastianus primus Strigoniensis Archiepiscopus.

XI. Erat sanè Rex ille fidelis & integer in omnibus factis suis, Deo toto pectore deditus & addictus: seipsum quoquè & regnum suum per votum & oblationem in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam assiduis precibus contulit. Cuius sacratissimæ Virginis honor & gloria tam est celebris apud Hungaros, vt festum Assumptionis eius, tacito proprio nomine, sua lingua diem Dominæ appellent. Atque vt Rex pijssimus propensiorem tantæ Virginis defensionem & patrocinium posset promereri, in ipsa regiæ sedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiusdem perpetuæ Virginis laudem & honorem, grandem & insignem atque imprimis celebrem basilicam condidit, opere sanè mirifico celatis Chori parietibus, & pauimento marmore strato. Quam basilicam qui vidit, testimonium perhibet dictis nostris, innumera illic haberi palliorum & eorum, quæ paramenta vocant, genera: tabulas altarium non paucas ex auro purissimo, preciosissimorum lapidum ordinibus conspicuas: Eucharistiæ ædiculam, quam ciborium dicunt, arte mirabili supra Christi mensam extructam: conclaue, omni genere vasorum crystallinorum, onychinorum, aureorum & argenteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantiæ ecclesiam vsqueadeò Rex sibi vni vendicauit, adeoque immunem esse voluit, vt nullus Episcopus quicquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus absolutio esset pœnitentibus impendenda, aut sacrum Chrisma conficiendum, eum Episcopum voluit in ea & absoluere pœnitentes, & Chrisma conficere, quem ipse vel præsens id facere iuberet, vel quem absens eò mitteret. Diuina quoquè Missarum solennia, Rege illic præsente, eum duntaxàt Episcopum celebrare, cui Rex consentiente cum fratribus

Mariæ Virginis apud Hungaros quanta veneratio.

Augustissimum B. Mariæ templũ in Alba regali.

Præposito, id demandaret: absente autem Rege, absque Præpositi & fratrum bona venia, nullum Episcopum illic sibi vel Missas celebrandi, vel cuiuslibet pontificalis ministerij exercendi licentiam vsurpare. Præterea eius ecclesiæ populum tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omninò Episcopo decimas penderet: sed soli Præposito & fratribus, prout ipse instituisset, seruitium exhiberet.

XII. Qvæcvnqve autem seruus Dei per id tempus acquirere potuit, ea in Christum refundere studuit, à quo illa profectò non ignoraret: vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cœlestis patriæ ciuibus clementer adscribere dignaretur. Et in Prophetis quidem de Apostolis scriptum legimus, In omnem terram exiuisse sonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Non debet autem hoc de solis illis duodecim accipi, sed de omnibus, à Deo ad euangelizandum missis, quorum fide, verbis & moribus, Ecclesia suis augescit incrementis. Ex eorum autem numero ille, de quo agimus, Christianissimus Rex non minimus fuisse putandus est, vt qui bonæ voluntatis & piorum operum famam, quam ecclesijs in propriæ ditionis amplitudine construendis sibi peperit, in longinquas regiones & vrbes celeberrimas diffuderit ac propagârit. Extruxit enim in ipsa Hierosolyma, vbi Dominus noster Iesus Christus in carne versatus est, monachorum cœnobium, idemque prædijs & vincis, vndè eis quotidiani victûs copia suppetat, ditauit. Romæ quoquè, quæ est mundi caput, sub protomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorũ collegium condidit, rebus necessarijs & ad eiusmodi collegium attinentibus abundãs: domos quoq; & hospitia Hungarorum, qui orationis causa Romam ad beati Petri Apostolorum principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circumdans. Tum quoquè vrbem regiam Constantinopolim noluit suæ liberalitatis esse expertem, mirifici operis in ea condens ecclesiam, rebus omnibus necessarijs ei adiunctis. Itaque non immeritò suæ ditionis Apostolus appellatus est. Etsi verò ille sibi euangelizandi munus non sumpsit, at tamen ceu quidam concionatorum dux & magister, defensionis & sustentationis solatia eis suppeditauit.

Psalm. 18.

Cœnobium condit sanctos res Hierosolymis.

Romæ Canonicorum collegium

Ecclesiam Constanti nopoli.

XIII. Inter omnia autem cœlestis gratiæ munera, beato Regi diuinitùs collata, illa vel præcipuè admiranda & scriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, putà misericordia & veritas. In cunctis enim felicibus factis suis hoc vel maximè sibi consectandum existimabat, quod in Euangelio scriptum, fidelibus interioris hominis oculis contemplatus erat, ipsa veritate ità dicente: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. & alio loco: Date, & dabitur vobis. Tanta igitur misericordia, benignitate & pietate pauperes Christi, immò in pauperibus ipsum Christum complectebatur, vt nullum vnquàm hospitem & peregrinum absque aliquo solatio à se discedere pateretur, & ad recreandos egenos quotidianas expensas absque intermissione fieri iuberet. Iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate & hilaritate abluebat fidelium pedes, & in sinu pauperum abscondebat eleemosynas, Christum inopem in membris eius consolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoquè in illa cælesti domo, bonis omnibus refertissima, æternùm exultare mereretur.

Matth 5.
Luc. 6.
Benignitas eius in egenos.

XIV. Qvadam autem nocte, diuino permotus instinctu, nemine sciente, crumenam nummis plenam accipiens, pusillum Christi gregem suo more solus inuisit. Et eccè pauperes cælestis thesauri distribuendæ pecuniæ nimiùm inhiantes, beati viri barbam euulserunt, ea improbitate illius meritis testimonium perhibentes. At ille gaudio perfusus ingenti, ad beatissimam creatoris omnium matrem se confert: humi prostratus, gratias agens, exclamat: Regina cælestis & mea, en quem tu Regem constituisti, eum sic honorârunt milites tui. Quæ si mihi ab aliquo hoste illata esset iniuria, tuo fretus adiutorio, non sinerem eam multam abire. At nunc sciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijssimi Saluatoris consolatorijs verbis, quibus discipulos suos confirmauit, Capillus, inquiens, de capite vestro non peribit. His dictis, cùm se vir Dei cælesti gratia & spiritali charismate perfusum sentiret, statuit nunquàm pectoris sui ostia opem poscentibus claudere: atque deincèps per seipsum & alios, præcipuè tamen Christi seruos & familiares, nempe Clericos & monachos, cælitus sibi datas facultates pauperibus impertijt, in æternis thesauris per illorum manus reponendas. Eius rei permulti sunt testes, atque in ijs beatus Guntherus, ex sæculari nobilitate conuersus, & eremita atque monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humanissimi Regis tanta liberalitate illectus, è Boëmiæ regione crebrò ad illum venire solebat. Quotiès autem sua præsentia eius aulam illustraret, etiam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inuenisset, in peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cœnobia & ecclesias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoquè nutum Rex Deo deuotus monasterium, quod Beel vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus monachus, qui Venetijs eò venerat, vitam duxit contemplationi addictam: & postcà diuina ordinatione creatus Episcopus, post obitum sancti Regis, orta Christianorum persecutione, lapidibus oppressus, diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus est. Nec hic prætermittendum puto, quod diuina virtus in beati viri vita demonstrare voluit, cuius meriti esset. Nam quotiès ad aures eius peruenisset, quempiam aduersa laborare valetudine, medicinæ loco misit ei siue panis, siue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, simul mandans, vt sanus surgeret. Mox verò, diuinæ misericordiæ fauore eius sermonem prosequente, incolumis ille efficiebatur.

Magnã iniuriam fert hilariter.

Luc. 21.

B. Guntherus eremita.

S. Gerardus monachus, Episcopus & Martyr.
Multos sanat ægros.

XV. Post gloriosam in cœlos ascensionem, & mirabilem in paterna dextra cõsessum, Saluator noster paucis corporaliter apparuisse legitur: per visionem autem multos consolans, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præstitit etiam huic sancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quendam intrà diem & noctem iussit properè ire ad Albam Transsyluaniæ, & omnes turicolas, vt ad vrbes munitas celerrimè se conferant, admonere, quòd superuenturi essent Christianorum hostes Bessi, (qui tum Hungaris infensi & infesti erant) eorumque res deprædaturi. Vix nuncius compleuerat, quæ iussus erat: & eccè Bessorum inopinata incursio & impetus, incendijs & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæsis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca se recepissent.

Hæc Alba Iulia dicitur.
Bessorum aduentum prædicit Rex

XVI. Defvncto autem beati Regis amico, Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in imperio successit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus & copijs contractis, Pannoniæ infesta signa inferre conatus est. Tum verò Rex Stephanus, Episcoporum & principum coacto conuentu, in patriæ defensionem totius Hungariæ exercitum euocauit. At priùs tamen secum perpendens, se nihil posse sine Christi adiutorio, manibus & corde sursùm erectis, Dominæ suæ, perpetuæ Virgini & Dei genitrici, suas iniurias commendans, in eiusmodi prorupit voces: Si placet tibi Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis deuastari, & nouellam Christianismi plantationem dissipari: nè, quæso, sinas illud imputari diffidentiæ meæ, sed potiùs dispositioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa pastoris, ipsus luat: oues, quæso, insontes nè patiaris affligi. His dictis, tanquàm accepta consolatione ab ea, fidenter mouit in hostes. Altera die nuncius venit ad singulos quosque duces, exercitûs Germanorum, ab Imperatore literas adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. Illis ergò discedentibus, sanctus Rex diuina misericordia adiutum se sentiens, humi se abijcit, gratiasque agit Deo & sanctissimæ genitrici eius, cuius protectioni seque regnumque suum assiduis precibus commendare solebat. At Imperator suorum tam repentina defectione perterritus, sciscitatur quidnam rei ipsis accidisset; audiensque de nuncio, qui eos ipsius nomi-

Conradus Imp bellũ mouet S. Stephano. An 1030.

Precibus auertit a se id bellum

nomine redire iussisset, sciensque illum à se haudquaquàm missum fuisse, non dubitauit consilio & voluntate omnipotentis Dei rem gestam ob fidelissimi Regis corroborandam spem: seque deinceps ab eius inuadendo regno, timore illius iudicis æterni, cohibuit.

XVII. PORRO Rex pijssimus, erga regni sui politicam gubernationem religiosa solicitudine occupatus, diurnum tempus colloquijs & consultationibus impendebat, nocturnis horis in vigilias, preces, lachrymas, rerum diuinarum contemplationē incumbebat, orans sedulò iustum iudicem, vt ipse sua moderatione quotidiè discutiendis rebus & ferendis sententijs adesse dignaretur. Quod quidem cùm ille magno spiritalis desiderij studio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei, (descenderat quippè cum illo suo magno & nobili comitatu) in loco campestri fixis tentorijs, in cordis sui cubiculum se recepit: & flexis genibus, solo labiorum motu, ad sempiternæ misericordiæ fores gemitibus & lachrymis pulsabat. Cumque diutiùs precibus inhæreret, Domini sui Regis æterni ministris ad suscipiendas preces eius aduenientibus, papilio super eum extensus, à terra sublatus est: atque tandiù in aëre mansit suspensus, donec vir Dei ad se reuersus ab illa contemplatione, spiritum à precibus relaxauit. Quod licet inuisibiliter illi soli, qui res nouit antè quàm fiant, & secretorum eius conscijs Angelis esset cognitum: at tamen etiam cuidam magnæ simplicitatis & innocentiæ viro, qui tunc fortassis simili erat operi intentus, innotuit. Quem Rex, Dei spiritu id reuelante, arcani sui conscium sciens, ad se accersitum blandis primùm verbis appellat: rogat, quidnam viderit. Deinde seueriter interdicit, ne cui id, dum ipse sit in humanis, reuelet.

Eius tentorium ab Angelis in aëre subleuatur.

XIIX. FAMA nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius cum multa laude vbiq; propalatis: sexaginta Bessi, quorum suprà meminimus, cum vniuerso apparatu suo, auri argentique copia, & multiuarijs ornamentis, curribus onustis, è finibus suis egressi, ad Regem venire volebant. Cumque ad Pannoniæ fines accessissent, multi è seruis, quorum animi instar ceræ facilè flectuntur in vitium, malignitatis suę facibus inflammati, ijs exière obuiam: & quosdam gladijs cædentes, illorum res omnes abstulerunt, eosque vacuos & semineces reliquerunt. At illi ea quæ passi erant, ad Regem relaturi, cœpto pergunt itinere: cumque in Regis conspectus venissent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs visis, percontatur quid mali perpessi sint. Tum illi: Nos, inquiunt, serui tui, domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properamus, audituri iudiciorum tuorum disciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem, quam apud nos habebamus, nulla culpa nostra abstulêre: atq; insuper quosdam apprehensos è nobis ceciderunt. Denique vix compotes vitæ huc accessimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neq; verbis minatus est eis: sed conuenienter illi sententiæ Salomonis, Totum spiritum suum profert stultus, sapiens differt & reseruat in posterum: misit ocyùs ad tribunal, sub quo militabant illi, & ad certum diem iussit coram se sisti omnes. Factum est ità, & ad eius conspectum adducti sunt, ab illo discutiendi. Eos ergò sic appellat Rex: Cur posthabita & contempta lege diuina, non estis vsi misericordia, sed homines innoxios tam malè mulctâstis? Sicut ergò fecistis, ità hodiè vobis coram me faciet Deus. Legis enim transgressores feriri par est. Lata igitur in eos sententia, educti sunt, & ad omnes regni aditus bini suspensi. Quod ille credendus est zelo iustitiæ ità iussisse, vt exemplo suo perditi illi homines alijs terrorem adferrent. Cùm enim regnum suum exteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quendam tutissimum & asylum esse vellet, liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingressum, ità vt nemo ausus esset quenquã ex ijs lædere aut molestiam ei exhibere. Quod etiam sua authoritate consecutus est, quandò illo viuente nullus quemcunque hospitem in aliquo violare ausus fuit.

Prudentia eius eximia.
Prou. 29.
Seueritas eius in homines malignos.

XIX. NEC tamen beatus & pius Rex immunis fuit ab eo, quod Apostolus dicit, Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei: & quod habetur in Prouerbijs Salomonis: Quem diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Multis enim modis castigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduersa valetudine. Qua cùm tandem diuinæ misericordiæ medicina esset liberatus, in obitu filiorum suorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella persensit. At tamen dolorem, ex ea orbitate conceptum, amore filij superstitis, bonæ indolis pueri Emerici temperauit: quem sane ceu vnicum impensiùs amans, quotidianis precibus Christo & eius genitrici, Virgini perpetuæ commendabat, eumque sibi superstitem, & regni hæredem votis omnibus expetebat. Et vt idoneus ille foret tanti regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vsum, & vtrasque tam animi, quàm corporis aures, eum voluit adhibere: atque insuper paterni amoris impulsus stimulis, libellum ei composuit de morum institutione, in quo illum verbis spiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat: docens eum, quemadmodùm ante omnia debeat retinere Catholicam fidem, confirmare statum Ecclesiasticum, honorem habere præsulum dignitati, principes & milites amare, iudicij tenax esse, in cunctis suis actibus studere patientiæ, hospites benignè recipere, benigniùs alere & fouere, sine consilio nihil agere, Maiores suos semper ob oculos exemplum sibi statuere, precibus crebrò vacare, pietatem & misericordiam cæterasq; virtutes colere & consectari. His & id genus alijs disciplinis præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere necesse est, Dominicæ incarnationis anno millesimo tricesimo, vitam hanc corruptibilem cum sempiterna commutauit, supernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipsa hora, qua decessit, cuidam Græcorum Episcopo, sanctæ conuersationis viro, diuinitùs reuelatum est, Angelicis manibus in cælos deportari. Cùm autem pro sanctitatis suæ meritis summe ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, inprimis verò principum: inter quos pater, tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter suspirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat se omni posteritatis spe destitutum. At tamen sciens scriptum esse, Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum: & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimium debere contristari: posito animi mœrore, totum se contulit ad largam Dei misericordiam promerendam. Cœnobiorum enim & ecclesiarum ministris, monachis & Clericis multa elargitus est, multamq; ea beneficentia attulit consolationem: quicquid verò ei superfuit, peregrinis, viduis & orphanis erogauit. Exterarum quoq; prouinciarum monasterijs regiæ munificentiæ dona innumera per nuncios suos crebrò misit. Eam, quam in iuuentute susceperat, morum grauitatem ad supremum vsq; vitæ diem præ se tulit. Vix vnquàm ridere visus est, sciens scriptum, Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat: semper ità se comparans, ac si staret ad tribunal Christi, eius præsentiam oculis interioribus sereno vultu contemplans. Christum in ore, Christum in corde, Christum in cunctis actibus suis circumferebat. Extremum vitæ diem semper ob oculos mentis habebat, & magno cordis desiderio ad illam supernorum ciuium frequentiam adspirabat, quendam Angelicæ conuersationis habitum præ se ferens. Deniq; cunctis ornatus virtutibus, in sanctitate & iustitia coram Deo omnibus diebus vitæ suæ viuere constituerat, vt in eo iam quædam futuræ gloriæ species elucere videretur.

Act. 14.
Prou. 3.
Eius multæ afflictiones.
Libellus eius de morum disciplina.
Emericus filius eius sanctè obijt.
Prou. 21.
Munificentia Stephani regis.
Morum grauitas.
Prou. 14.
Christum semper gerit in corde suo.

XX. NEC diù pòst in morbum incidit, qui ei posteà mortem attulit: diuturnaq; eius morbi molestia increscente, pedibus insistere non potuit. Quod vbi aduerterunt ex Palatinis nobilissimi quatuor, scilicet Regem diu grauiterque laborantem, cùm etiamnùm cordis perfidia tenerentur, iniquum inter se consilium inierunt, vt eum è medio tollerent. Iam die aduesperascente, antequàm in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obscuro ingressus est, nudum ensem sub chlamyde ferens, quo erat Regem pijssimum iugulaturus. Sed cùm eò inferret pedem, vbi Rex quiescebat, cælesti reuerà impulsu gladius ei excidit, & inter cadendum tinnitum quen-

Quatuor viri primarij in eius necem conspirant.

Vni eorum veniam o tanti ignoscit Rex.

dam edidit: quem Rex statim sentiens, quid is sibi vellet, perquisiuit, cùm iam diuinitùs id præsciret. Tum ille territus corruit, agnoscit consilium amentia plenum, dolet, accedit propiùs, procumbit in genua, Regis pedes amplexatur, se peccasse confitetur, petit tanti patricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenso animo ignoscit. At verò iubet inquiri illos immanes patricidas: inrepertos tanto sceleri congruentē mortis profert sententiam.

XXI. DIONVS tandem, qui centuplex cælestis regni brauium consequeretur, febre correptus est: sentiensque adesse migrationis tempus, accersitis Episcopis & primoribus palatij, Christiano nomine gloriantibus, primùm tractauit cum eis de substituendo sibi Rege. Deindè paternè monuit eos, seruare Catholicam fidem, quam accepissent, amare iustitiam, fraternæ charitati studere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Christianismi plantationi curam & solicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cælum erigens. Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cum Clero & Episcopis, regnumq; cum primatibus & pupulo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens, animam quoq; meam tuis manibus committo. Instabat tunc præcipua solennitas, celebris Angelis & hominibus Assumptionis beatissimæ Mariæ dies: in cuius gaudijs vt sui corporis fieret dissolutio, precibus à Domino contendit, lachrymis & gemitibus impetrauit, sperans cumulatioris misericordiæ se spem habiturum. Aderat ergò felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam accessionem habiturus, circumstabant cum Clero Episcopi, cum ministris Principes & Comites. Rex in medio iacens, sacram percepit Vnctionem, sanctamq; animam, corporis & sanguinis Christi recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis millesimo tricesimoquarto, in manus perpetuæ Virginis & sanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudine inferendam, tradidit.

Sub mortē accipit extremā Vnctionem & Eucharistiam Anno MXXXIIX. mortuum censet Baronius anno 1038.

XXII. EXTITIT mox planctus sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus: sed planctus ille posteà mutatus est in gaudium perenne tam præsentium, quàm futurorum populorum. Ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concursum est, corpus ad vrbem regiam, puta Albā, perductum: sed cùm ecclesia beatissimæ Virginis ab eo constructa, necdùm consecrata esset, communicato inter se consilio, priùs Episcopi statuunt sanctificandā basilicam, posteà in ea corpus humandum. Absoluta igitur dedicotionis solennitate, sacrum corpus in media æde sarcophago è candido marmore confecto impositum est, vbi compluribus annis ob eius merita Dominus permultis malè habentibus, febribus vexatis afflictionem & miseriam suam fatentibus, innumera præstitit beneficia. Sæpè quoq; illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ sunt à multis, sæpe odoris suauissimi fragrantia per templum sese diffudit.

Multa miracula post eius obitū.

XXIII. IACVIT in eo loco sacrum corpus annis quadraginta quinque, occulta quadam omnipotentis Dei dispositione, qui est mirabilis in sanctis suis, marmoris pondere pressum, & in puluerem redactum, vt tempore præfinito digniùs declararetur, & in resurrectionis die gloriosiùs renouetur. Id verò quid significet, quandò sine diuina ordinatione & diuino affectu factum minimè putamus, libet oculis interioribus speculari. Fortassis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum, in illo remanserat, sine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præsentem vix, aut ne vix quidem transigere possunt. Illis ergò euolutis annis quinq; & quadraginta, cùm ad præstanda per eum mortalibus suæ misericordiæ beneficia, sancti sui iam vellet Deus merita declarare. Romani Pontificis literis mandatum fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Christianæ fidei semina iecissent, & sua vel prædicatione, vel institutione ad Dominum eam conuertissent. Itaque Ladislaus Rex, qui tum ad Reipublicæ gubernacula sedebat, omni morum honestate, conspicuus, & virtutibus illustris, diuino cultui & laudibus Dei totus addictus, sancto illum spiritu permouente, communicato cum Episcopis, & proceribus, totiusque regni sapientibus viris consilio, triduanum cunctis ieiunium indixit: vt quod cummuni Catholicorum vtilitati, spiritûs sancti muneribus, animarum & corporum salutem efficientibus, profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiunijs & eleemosynis fulcita, per signorum manifestationem expeteretur. Sed vt ostenderet Dominus, quanta misericordia Rex adhue manens in corpore, præditus fuerit, quam etiam iam cum Christo regnans præ cæteris operibus se approbare declararet, cùm triduo totis viribus in id incumberent, vt eius sacrum corpus eleuarent, nulla id arte loco mouere potuerunt. Eo namq; tempore ob hominum culpas inter eum, quem diximus, Ladislaum Regem & fratrem eius Salomonem, grauis fuit orta simultas & seditio, cuius nomine captus Salomon, custodia tenebatur. Dùm ergò in corpore eleuando frustrà sudarent, quædam inclusa apud ecclesiam sancti Saluatoris, (Charitas ea dicebatur) cuius vitæ tum erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec posse transferri sancti Regis corpus, donec Salomon venia impetrata, liber è custodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rursus triduano exacto ieiunio, cùm ad sacras transferendas reliquias tertio die ventum est, grande saxum sarcophago impositum, tanta facilitate sublatum est, acsi nihil ponderis haberet. Absoluto autem eius diei vespertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præstolantibus, subitò Christo plebem suam visitante, per sanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula coruscant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum excessit, liber hîc illud ex Euangelio, dicere, quod Saluator Iohanni, per nuncios sciscitanti, an ipse esset, qui venturus sit, voluit responderi: Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mali corriguntur, paralytici curantur. Sed tamen, quandò omnia non possumus, quædam ex eis annotabimus.

Mandatur eius corpus & aliorum sanctorum eleuari.

Is S Ladislaus, fuit 7. Hungariæ Rex.

Non potest moueri sacrum Regis corpus.

Res memorabilis in eleuatione corporis S. Stephani Regis

Matth. 11.

XXIV. IVVENIS quidam, membris omnibus dissolutus, duodecim annis mansit paralyticus, manuum & pedum officio destitutus. Is parentum opera eò perductus, totius corporis est incolumitate potitus, atque ad altare currens alacriter, omnium Christi laudes promentium gaudia cumulauit. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Paralyticus reualescit.

XXV. ALIVS septennis puer, ab ipso ortu contractus, genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis sepulcrum adducunt, illique prostrati, eius suffragia implorant. Mox voto potiti suo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari. Vident omnes eum solidaris plantis & genibus ambulantem, & Christi nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrant. Porrò Rex pius, præ nimio gaudio lachrymans, puerum è terra leuatum ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio, illi puero collato, cum omnibus qui aderant, profuse gratias agit. Ita totam noctem illam Deus, pro famuli sui veneratione, multorum splendore signorum mirificè illustrauit: & populus, vigilijs & precibus vacans, singula miracula laudis & prædicationis vocibus prosequi non cessauit.

Contractus puer sanatur.

XXVI. HIS verò illud quoque adiungendum videtur, non solùm illic præsentes, sed etiam procùl positos, eius suffragantibus meritis, celerem salutis effectum adeptos esse. Cùm enim eius eleuandi fama passim increbuisset, varijs afflicti morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quisque poterat modo, ad sanctum eius tumulum properârunt. Sed cùm alijs præcedentibus, alij maiori morbo retardati, simul eo pertingere non possent, eadem tamen misericordia innumeri in ipso itinere sanati sunt. Quamobrem etiam ob perpetuam benefici Regis conseruandam, & ad posteros propagandam memoriam, complures eius meritis salutem adepti, in ijs ipsis, quibus curati sunt, itineris sui locis grandes lapidum aceruos effecerunt, qui posteà longo illic tempore permanserunt. Sed & mulier quædam exanime corpus vnici filij sui, qui interim spiritum exhalârat, apud sancti Regis sepulcrum deposuit, Dei & sancti

Nota miracula etiam in absentibus

Mortuus reuiuiscit.

eius

eius opem imploratura. Mira quidem res, & nostris temporibus stupenda: non priùs fœmina orare destitit, quàm Mortuus
viuentem cerneret filium suum. reuiuiscit.

xxvii. Mane diei, ab Assumptione beatissimæ Virginis quinti, conuenientibus in ecclesiam cum Rege principibus, cum Clero Episcopis, primùm Missa pro defunctis celebrata est: deindè sublata tabula marmorea, quæ erat pauimento eminentior. Postquàm autem ad sarcophagum peruentum est, tanta indè suauissimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt sibi in paradisum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipse verò sarcophagus plenus fuit aqua aliquantum subrufa, & quasi oleo permixta, atq; in ea, perindè atque balsami liquore, ossa preciosa quieuêre. Quibus in mundissimum linteamen collectis, in ipso liquore diutissimè quæsierunt annulum, sancti Regis dexteræ insertum. Sed cùm non inueniretur, iussu Regis aqua illa in argentea vasa effusa est, vt posset annulus certiùs reperiri. Sed modo sanè admirabili factum est, vt quo plus exhauriretur aquæ, eo magis sarcophagus impleretur. Id vbi animaduersum est miraculi, aquam haustam suo restituêre loco: nec tamen, ac ea accedente, sarcophagus magis abundare visus est. Tum verò cooperto sepulcro, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. Porrò interim dum ex inuento thesauro reparant beatissimæ matris Dei & perpetuæ Virginis altare, Deus, qui est mirabilis in sanctis suis, profusis benignitatis suę muneribus & euidentibus miraculorũ signis se præsentem declarauit, intantùm, vt tempus illud, quo Saluator vixit inter homines, rediisse videretur, de quo scriptura diuina ait: Omnes, qui habebât infirmos variis languoribus, ducebant illos ad Iesum, & curabantur. Hæc verò omnia virtus diuina, non solum illo die, sed posteà quoq; longo tempore ob merita serui sui effecit, ità vt etiã ab exteris regionibus, cognita beati viri fama, salutis recuperandæ causa permulti, variis affecti morbis, ad sancti Regis imploranda suffragia cupidissimè aduolarent.

Miri quid dam de eius sarcophago

Luc. 4.

xxviii. Comitissa Mathildis, eximiæ nobilitatis matrona, tribus annis perpetuo viscerum dolore laborans, iam morti proxima videbatur. A suis verò ad monumentum beati Regis allata, vbi illud attigit, paulatim cœpit habere meliùs: breuiq; recuperata pristina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita in se renouata diuulgauit. Alia miracula cælitùs perpetrata non ideircò prætermisi, quòd ea fastidiam: sed cùm non mihi vni pluat Dominus, qui solem suum oriri facit super bonos & malos: tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati consulere cupiens, innumeris sapientibus viris, quos Hungaria fouet & complectitur, stylo prosequendam relinquo.

Mathildis Comitissa fit sana.

Matth. 5.

xxix. Illvd solùm sub libelli finem adiicere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diù quæsitum & minimè repertum annulum, cum ipsius beati regis dextera, post eius peractam translationem, inuentum esse. Nam monachus quidam, Mercurius nomine, (qui cùm esset Clericus, thesauri beatissimæ semperque Virginis Mariæ custos fuerat, & iam amore cælestis patriæ sæculo valefecerat) ea hora, qua sancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid sacrarum reliquiarum ad se raperet, obiurgatione Regis procul indè remotus fuit. Sedenti igitur in Choro tristi vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ità dicens: Hunc pannum tibi seruandum commendo, opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro indè expleto ministerio, monachus in quodam angulo domùs explicat pannum, integramque pii Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expauescit, nulloque conscio, ad monasterium suum, cui præfectus erat, ea absportat, tempus à iuuene ipsi memoratum præstolaturus. Et diù sanè thesauri illius in agro abscondi solus ipse custos peruigil fuit. Deindè monasterii eius fundatoribus rem aperuit. Postremò, appropinquante iam tempore, quo erat arcanum illud in publicum efferendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Episcopis, & Hungariæ primariis viris, cùm multa interim Christus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dexteræ eleuandæ. Sed quid sibi vult, fratres mei, quòd cæteris membris resolutis, & carne in puluerem redacta, solam dextram manum cum eius cute, ossibus & neruis, Deus integram conseruauit? Equidem sic sentio, diuini consilii altitudinem id hac re demonstrare voluisse, eleemosynæ studium omnes virtutum gradus transcendere. Quamobrem etiam in Euangelio Dominus ait: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. itemque: Date, & dabitur vobis & alio loco scripturæ diuinæ: Ignem ardentem extinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis. Meritò igitur sancti Regis dextera, corruptionis mansit expers, quæ semper misericordiæ floribus reuirescens, ad alendos pauperes nunquàm muneribus distribuendis vacua fuit. Namque piissimus Rex opem tulit calamitosis & indigis, liberauit oppressos captiuitatis iugo, vestes & hospitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miseriam & inopiam, suam putauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidiè impleuit, pauperum pedes abluens: eleemosynas præstitit non ex rapinis aut aliorum damnis, sed de suis facultatibus. Vt domos Dei locupletaret, sibijpsi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus pro dignitate prodesse cupiens, carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifixit. Indè est ergò profecta corporis & dextræ manûs eius admiranda & iucunda veneratio: indè suauis & beata sempiternæ vitæ retributio: indè optatissima supernorum ciuium cohabitatio: Vbi cunctos illustrat semper lucens, nec vnquàm deficiens splendor vnius summæque diuinitatis, patris & filii & Spiritus sancti per infinita sæcula sæculorum, Amen.

Dextera S. Stephani traditur Mercurio monacho seruãda ab Angelo.

Dextera sancti regis manus, pluribus annis mansit incorrupta.

Matth. 5. *Luc. 6.* *Eccli. 3.*

Dextera manus eius eleemosynarum largitrix.

Iohan. 13.

MARTYRIVM SS. LEOVIGILDI ET CHRISTOPHORI MONACHORVM, SCRIPTVM A S. EVLOGIO LIB. II. MEMORIALIS Sanctorum cap. 1.

An. 852.

I. Hristophorvs monachus contribulis noster, ephebus adolescens, Cordubę natus, & à pueritia nostri auditor, qui post nostrum magisterium cœnobium S. Martini, quod est in montana Cordubensi, loco qui appellatur Roiana, ingressus magnum pie volentibus conuersari specimen sanctitatis ostendit. Hic agnita præcedentium nece sanctorum concito gressu in vrbem descendens, mox obuiare iudici non extimuit: & reddens coram eo testimonium veritatis adnunciat Euangelium, sancta domini prædicat, prophanationibus deditum vulgus exhorratur, arguit male credulos, luiturus cum authore fallario æternum profert incendium. Quem continuo iudex sæuo commotus furore carceri deputat: arctioribus macerandum vinculis commendat.

Avg. 20.

S. Christophorus spõte se offert iudici. Capitur.

II. Tvnc etiam Leouigildus monachus Eliberi progenitus, plenæ iuuentutis, vir sanctus, iustus, & timoratus ex Cænobio sanctorũ Iusti & Pastoris, quod est in interiori montana Cordubensi, loco qui dicitur Fraga inter cliuosa môtium & condensa syluarũ, confini viculi Leiulẽsis, qui à Corduba distat * quinq; milliarios lustros, quo se nuper moraturus contulerat, martyrio potiturus aduenit. Et priusquàm forum intraret instituendi se gratia nos inquirẽs, obsecratur, precatur, exoptat, vt conatus suos nos precibus iuuaremus, eiq; benedictionẽ consummandi agonẽ traderemus, promittens se nostri curã gerere ante Dñm, cumq; à nobis firmatus, in pace discederet, mox coram iudice suam relaturus professionem adsistens, dat testimoniũ fidei secundum cæterorũ constantiam: qui cæsus alapis, conuitiisq; distentus illico apud suos carceres traditur alligandus. Ibi se famuli Dei alterno fouent cõsultu, roborantur in inuicẽ: sicq; pari voto connexi, cũ iam mactationis hora instaret, præire S. Christophorus, B. Leouigildum reuerentia ætatis exoptat, postmodum ipse cuiturus. Et ita hoc ordine vterq; interiit, 11. Kal. Septembris Era 890. Quorum corpora suppositis adusta incendiis, autequàm penitus vrerentur, fidelium cura erepta apud Basilicam sancti Zoili sepulta sunt.

** id est milliaribus viginti quinque.*

S. Leouigildus expetit martyrium. Capitur.

Vterque martyrizatur.

MAR-

An. 240.

MARTYRIVM S. PRIVATI EPISCOPI GAVALITANI ET MARTYRIS, VT HABETVR IN ANTIQVIS MSS. CODICIBVS: CVI *fidem conciliat S. Gregorius Turonensis Lib. 1. De Historia Francorum, cap. 30. & 32. &c. Stylum hincinde nonnihil elimauit Fr. Laur. Surius.*

Avg. 21.

I. ALERIANO & Gallieno Imperatoribus, Romanæ reipublicæ præsidentibus, sæua in Christianos persecutio mota est, adeò vt innumeris illorum edictis compulsi iudices, cum officio ac militari manu certatim vbiq; discurrentes, captos Dei cultores custodiis mancipatent, & ad iudicia pertractos, verberibus agerent, bestijs lacerandos obijcerent, ignibus torrerent, & diuersis tormentorum generibus excruciarent: vt posset etiam ab ijs mortis remedium desiderari, quos constabat gratulabundos torqueri. Ea tempestate Romæ Cornelius, Cyprianus Carthagine, summi antistites, pro Christi nomine glorioso martyrio coronati sunt. Vnde factum est, vt tanta crudelitate prouocata Domini indignatio, tandem sese declararet. Nam cùm per id tempus Romani Imperij status, pacatis hostibus, incolumis haberetur, repentè omnes penè barbaræ nationes, è suis sedibus erumpentes, aduersus rempublicam quasi coniunctis animis arma tulêre: Orientemque & Occidentem vastantes, vrbes euerterunt, populos trucidârunt, omnia deripuerunt, & terras in quasdam horrendas redegêre solitudines.

Alij Cornelium sub alijs passum aiunt.

II. E quibus tum Alemani, transmisso Rheno, Gallias petiêrunt, non tam virtute, quàm numero, prævalidi: quos Regem * Scorconem illo tempore habuisse confirmat antiquitas. Illi igitur multitudine innumerabili, cùm instàr locustarum non solùm per Gallias peruagarentur, sed etiam obuia quæq; protererent, vt hodieq; magnarum vrbium ruinæ testantur, in Gaualitanæ regionis excidium animos atq; arma conuerterunt. Quod cum loci incolæ comperissent, in montem Gredonensem pro rei necessitate confugiunt, expetentes præsidium montis excelsi, quem catenùs non cura & ars muniërat, sed natura: adeò vt ad eius loci tutelam etiam peregrini populi concurrentes, intolerandam hostium sæuitiam se euasisse gratularentur. Ei verò regioni siue ecclesiæ tum præerat sanctus Priuatus Episcopus, sedem habens in viculo Mimatensi, quòd qui ante eum Episcopi illic fuerant, eo loco & commorati & sepulti essent. Is autem sanctus vir tum religionis studio feruens, tum de quiete solicitus, in eius montis supercilio, quod illi viculo supereminet, cryptam sibi grandi studio & eleganti opere confecit, in qua perpetuò manens, nunquàm indè prodijt, nisi cùm ad agenda pro more solennia egrederetur. Cùm se ergò iam dictæ vrbis homines in Gredonensis montis munitione inclusissent, sanctum Priuatum Episcopum in eius, quam diximus, cryptæ receptaculo hostilis furor reperit: in qua ille degens, licet Gredonensibus corpore non adesset, oratione tamen non deerat. Nam quos præsentia sua consolari non poterat, spiritu confouebat.

* *Chrocum.*

Alemanni vastant Gallias.

Manet semper in crypta S. Priuatus Episcopus.

III. INTEREA Barbari regionem omnem populabundi peruagantur, & tandem ad Gredonensem locum confluunt, non solùm in eo indigenas, sed etiam exteros populos obsessuri. Cùm autem per multos primarios viros ex alijs regionibus, eò se conferentes, eadem obsidione premerent, non solùm omnem sibi expugnationis spem, sed etiam oppugnandi aditum, præclusere. Itaq; incerti & planè desperabundi, feroces animos adhibuerunt, vt quos magno suo malo vallauerant, diuturno tempore clausos tenerent: & qui vi expugnari non possent, vel fame compellente vincerentur. Dum autem in hac intentione persistunt, fama ad eos perfertur, Episcopum regionis eius non esse cum obsessis, sed in receptaculo, quod pacis tempore sibi fecisset, commorari. Eo comperto, mox ad rapiendum illum hostes aduolant, ea vel maximè spe, quòd si ille veniret in manus ipsorum, idq; obsessi cognoscerent, continuò eorum animi frangerentur, atque ad eam conditionem spontè descenderent, qua suum viderent antistitem teneri. Eunt ergò confestim ad cryptam, deponuntq; sanctum virum in collem, qui erat inter montem & ecclesiam, in quo quoddam est propugnaculum, cui Tutoris nomen vetustus conditor imposuit. Et cùm ibi, vt barbarorum habet vel necessitas, vel consuetudo, per interpretem sanctus vir compellaretur, disceretq; ea causa se * pertinaciter captum, vt suorum animos ad deditionem persuasione sua permoueat, plebemq; & Dei & loci beneficio tutam, ad spontaneam captiuitatem ipse captiuus adducat: respondit se hoc nequaquàm facturum, affirmans nec sacerdotem par esse tale suæ plebi præbere consilium, nec populum, loco tutissimo commorantem, deditioni animos accommodaturum: satiusque fore, in quæuis ipsum discrimina conijci, quàm ad tale facinus præbere consensum.

Alemanni Gredonensem locum obsident.

Cõprehenditur ab hostibus Episcopus

* *perniciter.*

IV. Eo responso barbari commoti, statim eum fustibus cædunt, multisque actum verberibus, ad vicum vsq; perducunt, sibi persuasum habentes, eum vel post supplicia sententiam mutaturum. At ille in eadem voce persistens, hoc solùm addidit, potuisse illis semel dicta sufficere, si qua prudentia vel humanitate essent præditi: sibi verò, quod ab ipso poscerent, minimè licere. Tum illi maiori indignatione accensi, quippe rationis expertes, ad multo atrociora prosiliunt, tantæ sanctitatis virum ad immolandum idolis compellentes: vt qui ciuium suorum malè suadendo hostis esse nollet, vel animæ suæ inimicus efficeretur. Itaque funesta sacrificia componunt, vtq; ea offerat, multis intentatis minis vrgent, aiuntque eum aut ipsorum immolare idolis, aut tormentis confici oportere. Sanctus Episcopus sine cunctatione respondet: Miror vos qualemcunque antistitem ad tam execranda compellere. Si enim vlla vobis inesset humana prouidentia, posset apud vos absque mea assertione constare, multo esse rectius, loci mei hominem quemlibet etiam atrocissimæ mortis subire cruciatus, quàm plebem sibi creditam prodere, & dum ipse perit, illi perditionis authorem existere.

Cæditur fustibus, dum non vult prodere subditos

Non vult sacrificare dæmonibus.

V. His auditis, illi quamuis barbari, tamen moderationem vtcunque fingentes, respondent: Num te ad illicita & solis barbaris vsitata compellimus? An non & Imperatores vestri, & eorum iudices idola colunt, & Christianos omnes sacrificare compellunt? Sanctus Episcopus dixit: Tametsi grauissimum id est, tamen agnosco vera esse quæ dicitis. Perspicua enim sunt Romanorum principum in gentili prophanatione non tam peccata, quàm crimina. Quod nisi ità esset, ad conterendam & vexandam eorum Rempublicam non tantæ existerent barbararum nationum vires. Quicquid enim in perniciem nostram vos geritis, non à virtute vestra, sed nostrorum Imperatorum falsa religione, id proficiscitur. Sed est tamen Dei nostri, quem vos penitus ignoratis, ea virtus & potentia, vt temporis momento & principes, quos nobis obijcitis, liberare possit ab errore, & idola vestra prosternere, & nobis, quos præsentium afflictionum verberibus castigatis, solita benignitate opitulari. Ego verò spe bonorum æternorum, quæcunque mihi tormenta intuleritis, planè contemno.

VI. Mox barbari immaniora proferentes supplicia: Aut sacrifica, inquiunt, sine mora, aut varijs tormentorum generibus te noueris interficiendum, & in exemplum cæterorum, noua & execrabili morte periturum. At sanctus Episcopus ex Dei munere præsentem animum ad omnia toleranda afferens: Adhibete, inquit, cruciatus omnes & finem mihi vitæ imponite. Ego in nomine Dei mei aliud, quàm sum, esse non possum. Melius mihi est, præsentes ferre pœnas, quàm vobis & dæmonibus vestris stultissimè seruiendo, æternos gehennæ experiri cruciatus. Hæc & id genus alia illo dicente, perinde ac si tum primùm inciperent, atrociter in eum barbari sæuiunt, acrioribusque flagris,

Magna eius constantia.

arden-

ardentioribus flammis,& nouis pœnarum vulneribus adeò eum excruciant, vt exanimis putaretur. Eo ergò relicto, cùm se nihil proficere cernerent, ob id tantùm ad Gredonensem locum, vndè profecti fuerant, se retulerunt, vt ab inclusis pacem postularent. *Durissimè excrucia-tur.*

VII. Ita ergò mutata rerum vice, obsessi præstant, quod rogare debuerant: vt illos potiùs crederes obsidione liberatos, qui datis multis muneribus, pacem & commercia ab obsessis impetrarunt. Id verò quis dubitet sancti præsulis & confessoris meritis Deum præstitisse, vt mox ab eius passione hostes omnes ab obsidione discederent? Plebs verò egrediendi tandem libertate potita, ilicò ad Episcopum & confessorem gratulabunda accurrit, alijque eius genibus aduoluuntur, alij suo ore eius sacro corpori inflicta lingunt vulnera, denique ab omnibus in domo Domini pro tantæ miserationis beneficio in commune gratiæ aguntur. Beatus verò confessor aliquandiù posteà mansit in corpore: at tamen illis cruciamentis quassatus, non multò pòst è sæculo excedens, ad gloriam & sedem ipsi debitam commigrauit. Et quia per id tempus, vt diximus, aduersus Christianos vbique feruebat persecutio, & tanta erat persecutorum rabies, vt nec sanctorum cineribus parcerent, quos iniustissimè puniebant, assistente sancto antistite suo, salubriori eius consilio vsi, sepulturæ eius cryptam in loco subterraneo effecerunt, in eaque sanctum corpus eius cum summa veneratione condiderunt: vbi Dominus Deus noster virtutum suarum beneficia penè quotidiè sancti martyris sui suffragantibus meritis, exhibere dignatur. *Eius preci-bus sui ab obsidione liberantur.* *Decedit è vita.*

DE S. SYMPHORIANO MARTYRE EX ANTIQVIS MS. EXEMPLARIBVS. CONSENTIVNT VETVSTISSIMA MARTYROLOGIA: ET meminit historiæ huius Gregorius Turonensis, De Gloria Confessorum cap. 77. Stylum F. Laur. Surius passim nonnihil expoliuit. An. 250.

I. Avreliano principe aduersus Christianum nomen persecutionis diram procellã excitante, & ad abolendam Catholicæ legis religionem, imperij sui decreta conuertente, Augustoduni erat Symphorianus, Fausti nobilis viri filius, Christiana familia ortus, literis & moribus probè institutus, ità vt primæ ætatis florentes annos, senum mores & grauitatem præ se ferens, immaculatæ mentis syncetitate superaret. Is itaque cùm pueritiæ & adolescentiæ metas prætergressus, ad virilis ætatis robur peruenisset, tantam virtutem suarum omnibus bonis spem fecit, vt eum boni omnes iam eum supernis virtutibus meritorum consortium habere putarent, idque non sine admiratione statuerent. Illustrabat enim eum cælestis sapientiæ spiritalibus gemmis ornata simplicitas, & ipse iustum vitæ tramitem tenens, felicis gubernaculi moderatione seruatus, malè blandientis mundi naufragia vitauit. Per id tempus Heduorum ciuitas Augustodunum, antiquæ nobilitatis titulis & sacrilegæ religionis referta cæremonijs, errorique seruiens, diuersis gloriabatur idolorum templis, multoque vanæ superstitionis tenebatur amore: inprimis autem Berecynthiæ, Apollinis, & Dianæ cultum studio propensiori complectebatur. Avg. 22. *Patria & genus Symphoriani.*

II. Convenerat enim ad Berecynthiæ matris dæmonum profanam solennitatem multa populi frequentia. Porrò Heraclius consularis id temporis in ea vrbe residebat, ad perquirendos discutiendosque Christianos cum primis sagax & curiosus. Adfuit & Symphorianus, & cùm nollet statuam Berecynthiæ, quæ carpento vehebatur, agminibus stipata populorum, per contemptum adorare, publicæ seditionis prætextu comprehensus tenetur, & Heraclio consulari offertur. Is verò pro tribunali sedens, ait ad eum: Nomen tuum conditionemque edicito. Ille respondit: Symphorianus dicor, Christianus sum. Iudex dicit: Christianus es: Nos igitur, vt video, latuisti. Nobis huius nominis professio non magni momenti videtur. Sed cur deæ matris effigiem, profana abusione despectam, adorare noluisti? Symphorianus respondit: Paulò antè iam dixi, Christianus sum. Deum viuum adoro, qui regnat in cælis. Simulacrum verò dæmonis non solùm non adoro, verum etiam, si permittis mihi, malleis illud mea authoritate comminuam. Iudex ait, Iste non solùm sacrilegus, sed etiam rebellis conatur existere. An huius loci ciuis sit, dicat officium. Dictum est ab Officio: Hic est: & quidem ex nobili familia. Iudex ait: Applaudis tibi Symphoriane, gloriosa indole, & hæc fama cœpit tibi sub ambiguo mendacium persuadere. Et forsitan ignoras, quid principum nostrorum decreta sanxerint. Ea ergò ab Officio recitentur. Lectum est ab Officio. *Berecynthia est, quã Cybelem vocant.* *Offertur iudici pro tribunali sedẽti S. Symphorianus.*

III. Avrelianvs Imperator ministris & rectoribus suis: Comperimus ab his, qui se nostris temporibus Christianos dicunt, legum præcepta violari. Hos ergò comprehensos, nisi dijs nostris sacrificauerint, diuersis pœnis subdite: vt habeat & districtio prolata iustitiam, & in resecandis criminibus vltio terminata iam finem. Lectis Imperatorijs edictis, iudex ait: Quid ad hæc Symphoriane dicis? Num possumus nos principum decreta conuellere? Duplex tibi crimen intenditur: Videris & deorum contempta sacrilegus, & legum abusione protervus & contumax. Sed nisi iussis obtemperaueris, hæc tuo sanguine diluentur. Sanctus Symphorianus respondit: Nunquàm ego hanc statuam aliud, quàm diabolicæ persuasionis infaustum simulacrum, & publicæ perditionis execrandum dæmonem putabo. In chaos tartareum procliui semita prolabitur, quisquis Christianus, damnatis prioribus passionibus, ad mala deterioris vitæ conuersus, retrò respicit: statimque deuio gradu semita exorbitante iactatus, & parati muneris gratia destitutus, antiqui hostis retibus paret. Deus verò noster, vt nouit remunerare rectè facta, ità nouit etiam punire peccata. Nomini suo obedientes viuificat, rebelles interficit. In eius ergò confessione firma animi stabilitate duranti, longè mihi præstabilius est sempiterni Regis tenere portum, quàm in mortiferum sæuientis diaboli naufragium conijci. *Decretum Aureliani eidem prælegitur.* *Præclarum S. Symphoriani responsum.*

IV. Vbi sensit Iudex, sanctum Symphorianum dictis suis minimè parere, iussit eum cædi à lictoribus, & indè carceri mancipari. Posteà ad certum diem rursus eum iubet sisti coram se. Producitur ergò è tenebris filius lucis: ex illo ferali ergastuli latibulo, cum æterno Rege semper victurus. Acriores nexus liuentium lacertorum, macie cutis attenuata laxauerat: dumque animum suum ad cælestia contemplanda gaudia sustolleret, inter beata supplicia non minus fuit consumpsisse sanguinem, quàm fudisse. Ait ad eum Iudex: Quanto rectiùs faceres, Symphoriane, si inmortalibus dijs seruientem, ex ærario publico muneratum te præclaræ militię splendor eueheret. Si ergò hodiè venerandum deæ matris simulacrum prostratus adorare vis, Apollinis quoque & Dianæ sublimium numinum te cultorem venerabundum declarare, thure redolentia iubebo altaria sertis redimiri, & incensi odoribus sacrificia digna persolui. Symphorianus respondit: Non debet Iudex, cui Reipublicæ cura demandata est, ineptis & friuolis vti sermonibus. Quòd si periculosum est, ad animæ profectum non quotidiè aliquid adijcere: quanti periculi est, animæ salute posthabita, scopulis criminum naufragio vrgente illidi? Iudex ait: Sacrifica dijs, vt possis palatij honoribus perfrui. Symphorianus respondit: Iudex tribunal suum polluit, qui gladijs legum publicitùs latrocinatur: animæque suæ perpetuæ calamitatis mortem affert: & vita eius perennis opprobrij maledictis proscinditur. Nos vitam, quam Christo soluturi sumus ex debito, quidni ex voto soluamus? Sera pœnitudo est, ad sui iudicis timuisse conspectum. Munera vestra, fucati mellis permixta dulcedine, malè credulis mentibus venena parturiunt. At nostræ opes & diuitiæ *Cæsus ducitur in carcerem.* *Contemnit oblatos honores*

diuitiæ semper in Christo sunt, quas nulla vnquàm vetustas, nulla temporis diuturnitas corrumpit. Cupiditas vestra, etiam omnia habendo, nil possidet: quandoquidem diabolicis obnoxia laqueis, infelicis lucri perpetuis vritur æstibus. Nobis verò nihil in hoc mundo aufert humanæ fragilitatis lapsura conditio. Gaudia vestra, instar vitri ad solis splendorem crepantis, dissiliunt. Quicquid finis interimit, casus inuoluit, & cum perenni mundi vertigine rapax tempus obducit. Solus Deus noster beatitudinem vendicat sibi. Eius gloriæ exordium, cùm non fuerit illius conscia, rerum nescit antiquitas: eius quoque terminum, qui nunquàm futurus est, scire non potest series inueterata sæculorum.

IVDEX ait: Nimiùm te diù, Symphoriane, de Christi nescio cuius magnitudine & maiestate inaniter disputantem, patientiæ meæ tenore sustinui: sed nisi deæ matri sacrificaueris, hodiè te pœnis omnibus excruciatum, capitali sententiæ subijciam. Symphorianus dixit: Ego Deum omnipotentem & viuum timeo, & illi vni seruio. Tu corpus meum ad tempus habes in tua potestate, animam non habes. At nunc non in idoli huius cultu portentosam attende superstitionem vestram, quod tu ad opprobrium & exitium tuum veneraris: in cuius sacris excisas corporum vires castrati adolescentes infaustæ imagini exultantes illidunt, & execrandum facinus pro grandi sacrificio ducitis sacrilegi sacerdotes: vt quod immane scelus est, religionis prætextu veletur. Vbi perstrepentes buxos & tibias, fanatici furoris inflati insania, vbi cymbala pulsant Corybantes. Apollinem verò istum quis nesciat apud Amphrysum fluuium Admeti regis egisse pastorem? qui voluptatum suarum illecebras recolens, laureis delectabatur coronis, & per implicitas ambages mugientes pecudes, formas dæmonum & voces Delphico miser recessu exercuit: vbi cùm crebrò falleret, fertur nonnunquàm vera cecinisse. Dianam quoque dæmonium esse meridianum, sanctorum industria inuestigauit: quæ per compita cursitans, & syluarum abdita perlustrans, incredulis hominum mentibus zizania & tribulos sceleratis artibus suis inserit: dumq; in vijs tendit insidias, Triuiæ sibi cognomen obtinuit. Hæc sancto Symphoriano prosequente, iudex furore percitus ait: Symphorianus publici criminis reus, qui dijs nostris sacrificare detrectans, sacrilegio se obstrinxit, sacris etiam aris nefarijs vocibus iniuriam irrogauit, gladio vltore feriatur: vt dum crimina funesta coërcentur, deorum pariter & legum vindicetur iniuria. Ea prolata sententia, cùm vir beatus duceretur ad mortem, Christi victima futuris, venerabilis mater eius de muro sedula illum voce & oratione ità exhortabatur: Nate, nate Symphoriane, memento Dei viui. Concipe fili, concipe animi constantiam. Timere non possumus mortem, quæ citra dubium perducit ad vitam. Sursum, fili, erecto corde, adspice illum, qui regnat in cælis. Hodiè tibi, nate, vita non tollitur, sed mutatur in melius. Et quamuis angustus callis & iter durum atque scrupulosum ærumnas & afflictiones adferat: at tamen hæc vita est, in qua percussorem tuum prostratus interficis. Facessat igitur metus omnis tormentorum, quandò breuissimo vitæ curriculo propinqua meta finem imponit. Si hodiè perduraueris, fili, ad cælestem gloriam & supernam nobilitatem felicissima commutatione migrabis. Ità ergò sanctus Symphorianus extra muros eductus, à carnifice cæsus est, purpurei sanguinis sui vnda perfusus. Porrò homines religiosi eius corpus latenter indè sustulerunt. Conditus autem est apud fontem, qui est extra agrum publicum, in cellula parua, at tamen semper se suis virtutibus prodens, ità vt ipsis quoque gentilibus, ob miracula & sanitatum beneficia stupentibus, in maximo honore ea tempestate haberetur, non longè à basilica sua, quæ studio summo antistitis nostri censum protulit ædificata fastigium, fulgetque non vno muneris sui ornata priuilegio, sed præcipuis patroni nostri Symphoriani martyris referta virtutibus: Qui prætereuolantis vitæ naufragia, dum de te, diabole, triumphat, exclusit, defensor factus patriæ suæ, dum ad veram festinat patriam: Apparuitque turris fortitudinis contra faciem aduersantis inimici, quam sanguinis sui effusione construxit. Inexpugnabilem murum auxilio corporis sui perennis patrocinij mediator attollit, innumeras curationes meritorum suorum virtute efficit. Denique per eum nobis apud Dominum Iesum Christum euidens misericordiæ panditur via, & in omnium votorum plenitudinem felix aperitur ingressus: Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui est vita omnium sine fine sanctorum, & regnat cum patre in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

V.

Irridet falsos deos.

Mater eius egregiè illũ confirmat.

Capite truncatur.

S Symphorianus defensor patriæ suæ.

An. 460.

DE S. SIDONIO ARVERNORVM EPISCOPO, EX HISTORIÆ FRANCORVM GREGORII TVRONENSIS EPIscopi, Libro secundo.

*Avg. 23. Lib. 2. c. 21. Sidonij genus nobilissimum. *Fit Episcopus Aruernensis An. 474. †Cap. 22. Egregia S. Sidonij eloquentia.*

MIGRANTE Eparchio Aruernorum Episcopo, Sidonius ex præfecto substituitur, vir secundùm sæculi dignitatem nobilissimus, & de primis Galliarum Senatoribus: ità vt filiam sibi Auiti Imperatoris in matrimonio sociaret. Huius* tempore, cùm adhuc apud vrbem Aruernam Victorius, cuius suprà meminimus, moraretur, fuit in monasterio beati Cyrici vrbis ipsius Abbas, Abraham nomine, qui fide atque operibus Abrahæ illius prioris refulgebat, sicut in libro vitæ eius scripsimus. I.

SANCTVS † verò Sidonius tantæ facundiæ erat, vt plerunq; ex improuiso luculentissimè quæ voluisset, nulla obsistente mora, componeret. Contigit autem quadam die, vt ad festiuitatem basilicæ monasterij, cuius suprà meminimus, inuitatus accederet, ablatoque sibi nequiter libello, per quem sacrosancta solennia agere consueuerat, ità paratus ex tempore cunctum festiuitatis opus explicuit, vt ab omnibus miraretur, nec putaretur ab adstantibus, hominem ibi locutum fuisse, sed Angelum. Quod in præfatione libri, quem de Missis ab eo compositus coniunximus, pleniùs declarauimus. II.

Cap. 23. Mira in pauperes liberalitas. Duo presbyteri valdè eum premunt.

CVM autem esset magnificæ sanctitatis, atque, vt diximus, ex Senatoribus primis, plerunque nesciente coniuge, vasa argentea auferebat è domo, & pauperibus erogabat. Quod illa cùm cognosceret; scandalizabatur in eum: sed tamen, dato egenis precio, species domui restituebat. Cumq; ad officium Dominicum fuisset mancipatus, & sanctam ageret in sæculo vitam, surrexerunt contra eum duo Presbyteri, & ablata ei omni potestate à rebus ecclesiæ, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad summã eum contumeliam redegerunt. Sed non longi temporis spatio inultam eius iniuriam diuina voluit sustinere clementia. Nam vnus ex his nequissimis & indignis presbyteris, cùm ante noctem minatus eum fuisset de ecclesia velle extrahere, signum ad matutinos audiens fuisse commotum, feruens felle, contra sanctum Dei surrexit, hoc iniquo corde explere cogitans, quod die præcedente tractauerat. Ingressus autem in secessum suum, dum ventrem purgare nititur, spiritum exhalauit. Expectabat enim puer foris cum cereo dominum egressurum. Iamq; aduenerat lux, & satelles eius, id est, alius presbyter, mittit nuncium, dicens: Veni, nè tardaueris: vt quæ die hesterna nobis conuenerant, pariter expleamus. Sed cùm responsa dare differret exanimis, eleuato puer velo ostij, reperit dominum super sellulam secessus defunctum. Vndè indubitatum est, non minoris criminis hunc reum esse, quàm Arrium illum, cui similiter in secessu fuerunt interna deposita, per partes inferiores egesta: quia nec illud sine hæresi potest accipi, vt in Ecclesia non obediatur sacerdoti Dei, cui ad pascendum oues commissæ sunt: & ille se ingerat potestati, cui neq; à Deo, neq; ab hominibus aliquid est commissum. III.

Horrenda mors presbyteri.

Nota hanc sententiam.

Hinc

IV. Hinc beatus sacerdos, vno adhuc manente nihilominus inimico, suæ restituitur potestati. Factum est autem post hæc, vt accedente febre, ægrotare cœpisset: qui rogat suos, vt eum in Ecclesiam ferant. Cumque illuc illatus fuisset, conueniebat ad illum multitudo virorum ac mulierum, simulque etiam & infantium, plangentium atque dicentium: Cur nos deseris, pastor bone, aut cui nos quasi orphanos derelinquis? Nunquid erit nobis post transitum tuum vita? nunquid erit postmodum, qui nos sapientiæ sale sic condiat? aut ad Dominici nominis timorem talis prudentiæ ratione redarguat? Hæc & his similia populis cum magno fletu dicentibus, tandem sacerdos spiritu in se sancto influente, respondit: Nolite timere, ô populi. Ecce frater meus Aprunculus viuit, & ipse erit sacerdos vester. Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in ecstasi. Quo migrante, presbyter ille nequam, alter ex duobus, qui remanserat, protinus omnem facultatem Ecclesiæ, tanquam si iam Episcopus esset, inhians cupiditate, præoccupat, dicens: Tandem respexit in me Deus, cognoscens me iustiorem esse Sidonio, largitusque est mihi hanc potestatem. Cumque per totam vrbem superbus ferretur, adueniente die Dominico, qui imminebat post transitum viri, præparato epulo, iussit cunctos ciues in domo Ecclesiæ inuitari, despectisque senioribus, primus recumbit in toro. Cui offerens pincerna poculum, ait.

Prædicit successurũ sibi Aprunculum, & abit è vita.

V. Domine mi, vidi somnium, quod si permittis, edicam. Videbam hac nocte Dominica: & ecce erat domus magna, & in domo erat thronus positus, in quo quasi iudex residebat, cunctis potestate præstantior: cui assistebant multi sacerdotum in albis vestibus, sed & promiscuæ populorum turbæ innumerabiles. Verum cum hæc trepidus contemplarer, vidi inter eos beatum adstare Sidonium, & cum presbytero illo tibi charissimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migrauit, attentè litigantem. Quo deuicto, iubet Rex, vt in imis carceris angustiis retrudatur. Ablatoque isto, contra te iterum suggerit, dicens, te in eo scelere, propter quod prior ille damnatus fuerat, fuisse participem. Verùm vbi iudex, quem ad te transmitteret, sollicitè cœpit inquirere, ego me inter reliquos occulere cœpi, & à tergo statui, tractans apud memetipsum, ne fortè ego, qui nefas sum homini, mittar. Dum hæc mecum tacitus voluerem, amotis omnibus, remansi solus in publico: vocatusque à iudice, propius accedo. Cuius virtutem atque splendorem contuens, cœpi hebes effectus titubare præ metu. Et ille: Ne timeas puer, inquit, sed vade, dic presbytero illi: Veni ad respondendum causam: quia Sidonius te accersiri deprecatus est. Tu verò ne moram facias ad eundum quia sub grandi testificatione mihi præcepit Rex ille hæc loqui, dicẽs: Si tacueris, morte pessima morieris. Hæc eo loquente, exterritus presbyter, elapso de manu calice, reddidit spiritum, ac de recubitu ablatus mortuus, sepulturæ mandatus est, possessurus infernum cum satellite suo. Tale iudicium super contumaces clericos Dominus in hunc prætulit mundum, vt vnus Arii sortiretur mortem, alius, tanquam Simon magus Apostoli sancti oratione, ab excelsa arce superbiæ præceps alliderctur. Qui non ambigunt pariter possidere tartarum, qui simul egerunt nequiter contra sanctum Episcopum suum.

Visio pincernæ presbyteri cuiusdam nequam, & æmuli S. Sidonii.

En etiam alterius presbyteri terribilem mortem.

VI Interea cum iam Francorum terror resonaret in his partibus, & omnes eos amore desiderabili cuperent regnare: sanctus Aprunculus, Lingonicæ ciuitatis Episcopus, apud Burgundiones cœpit haberi suspectus. Cumque odium de die in diem cresceret, iussum est, vt clam gladio feriretur. Quo ad eum perlato nuncio, nocte à castro Diuionensi per murum demissus, Aruernos aduenit, ibique iuxta verbum Domini, quod posuit in ore sancti Sidonij vndecimus datur Episcopus.

S. Aprunculus, cædem sibi paratã fugiens, fit Episcopus Aruernorũ.

MARTYRIVM SS. CLAVDII, ASTERII, ET NEONIS, ITEMQVE DONVINÆ ET THEONILLÆ, EX MS. CODICE, CVI VETVSTA MARTYROLOGIA ADSTIPVLANTVR.

Ann. 280.

Aug. 23.

I. Delati sunt ad iudicem à nouerca Claudius, Asterius, & Neon, quod essent Christiani, deos iniuria afficientes; atque etiam Donuina, & Theonilla eiusdem criminis rex sunt constitutæ: omnesque vincti in carcerem trusi sunt vsque ad aduentum Proconsulis Lysiæ. Cum autem Proconsul circumiret prouinciam, factũ est vt perueniret Ægeã, vbi sedens pro tribunali dixit: Adducantur examini meo Christiani, qui huius vrbis magistratui traditi sunt ab officio. Eulalius Cõmentariensis dixit: Iuxta præceptũ tuum, domine, quos huius vrbis Magistratus cõprehendere potuit Christianos, offert tres pueros fratres, & duas fœminas, atque infantulum. Ex iis vnus astat in conspectu claritatis tuæ. Quid de eo præcipit nobilitas tua? Lysias Præses dixit: Quis diceris? Respondit ille: Claudius vocor. Lysias Præses dixit: Noli florem iuuentutis tuæ per amentiam perdere: sed accede, & sacrifica diis, quemadmodum iusserunt Augusti domini nostri: vt possis parata tibi tormenta vitare. Claudius ait: Deus meus his sacrificiis opus non habet: eleemosynis potius & vitæ sanctimoniã delectatur: Dij autem vestri impuri dæmones sunt, & lætantur eiusmodi sacrificiis, qui ea facientibus æternum supplicium parant: nunquam ergo poteris persuadere, vt eos colam. Lysias dixit: Ad virgas iste aptetur: non enim alia via poterit eius stultitia superari. Claudius ait: Si etiam grauiora his quæ astant, tormenta admoueas, me quidem nihil lædes, tibi verò æternum supplicium præparas. Lysias Præses dixit: Domini nostri Imperatores iusserunt, vt Christiani dijs sacrificent, si qui id nolunt, eos puniri volunt: pollicentur autem facientibus honores. Claudius dixit: Dona illorum ad modicum tempus durant, Christiana vero confessio æternam gloriam parat. Tunc Proconsul mandat eum suspendi in equuleo, & eius pedibus flammas admoueri, particulas quoque ex eius calcaneis præcidi, atq; illi offerri. Claudius ait: Qui Deum timent, nec ignibus, nec alijs tormentis possunt superari, quæ sciunt sibi proficere ad vitam sempiternam. Lysias Præses dixit: Vngulas admouete. Claudius dixit: Mihi hoc propositum est, vt doceam te dæmonum causam agere, mihique hæc prodesse, tibi verò exitium æternum afferre. Dixit Proconsul: Testulis eum scindite, & faces ardentes adijcite. Claudius ait: Ignis tuus & tormenta mihi conferunt ad salutem, talis est conditio nostra, vt sic patientes vitam æternam consequamur. Lysias dixit: Deponite, & in carcerem ducite, & alium adhibete.

Claudius sistitur coram Lysia.

Virgis cæditur.

Claudii tormenta.

Memorabilis Claudij sententia.

II. Evlalivs Commentariensis dixit: Quemadmodum præcepit potestas tua, Asterius astat frater secundus. Lysias Proconsul dixit: Tu me audi, sacrifica diis: scis quæ supplicia impios maneant. Asterius dixit: Non faciam, quia colo vnum Deum, qui fecit cœlum & terram, qui iudicaturus est viuos & mortuos: vt hunc colerem, & non deos, docuerunt me parentes mei. Lysias dixit: Parate equuleum, & vexantes vngulis latera eius, dicite: Vel nunc crede, sacrifica diis. Asterius ait: Frater sum illius qui paulò ante tortus est, eadem est communis mihi cum illo Christi confessio: fac quod potes in manu habes corpus meum, animam autem non similiter. Lysias dixit: Sumite vngulas, ligate pedes, extendite, cruciate. Asterius dixit: Stulte agis: non mihi, sed tibi paras tormenta. Lysias ait: Sternite pedibus carbones ardentes, virgis verberate & neruis. Asterius dixit: Agite, agite, nullum sit membrum absque martyrio. Lysias dixit: Deponite, custodite cum cæteris, adducite tertium.

Asterii cruciatus.

In equuleo torquetur.

Pedes eius vruntur corpus immaniter flagellatur.

III. Addvcitvr Neon. Dixit Lysias: Fili obtempera, sacrifica diis, vt hæc non patiaris. Neon respõdit: Dij non sunt, nec aliqua est illis potestas: tu colis qui nullam vim habent, ego vero Deum cœli adoro. Lysias dixit: Frangite ceruicem eius, & dicite voce præconis, Noli blasphemare deos. Neon ait: Non blasphemat qui loquitur vera. Lysias dixit: Extendite in eculeo, carbones adijcite, verberate, & conscindite. Id cum factum esset, Neon ait: Quod mihi vtile est,

Passiones Neonis.

tres fratres crucifiguntur.

scio, quod animæ meæ prodest, id faciã, nec possum ab hac sententia remoueri. Lysias in rogatus, obduxit velum, & post exiens, ex tabella recitauit sententiam, dicens: Claudius, Asterius, Neon fratres Christiani, deos blasphemantes, & sacrificare renuentes, ante atrium Crucis affigantur, & corpora eorum auibus laceranda relinquantur. Et subiecit: Curent hæc Claudius Commentariensis, & Archelaus spiculator. Anteq̃ aũt ducerentur, recepti sunt in custodiam. IV.

Donuinæ martyrium.

PERDVCTA est à Commentariensi Donuina, dixitq; Eulalius Cõmentariensis: Astat Donuina. Lysias ait: Vide mulier, qui ignes & quæ tormenta parentur tibi: si ergo vis illæsa abire, offer diis libamina. Donuina respondit: Non faciam, ne in ignem æternum & tormenta perpetua incidam: Deum cœlo & Christum eius, qui fecit cœlum & terram, & quæ in eis sunt. Dij vestri ex lapide & ligno ab hominibus fabricati. Lysias dixit: Vestibus nudatam extendite, & omnia eius membra virgis lacerate. Cum verberaretur, Archelaus spiculator ait: Per sublimitatem tuam, Donuina iam extincta est. Lysias dixit: Iacetur corpus eius in profundum fluminis.

Theonillæ certamen egregium.

EVLALIVS Commentariensis ait: Theonilla adest. Lysias ait: Vidisti mulier, quæ supplicia & quæ flammæ afflixerunt eos qui non paruerunt: quamobrem da honorem diis, & sacrifica, vt possis ab his pœnis liberari. Theonilla respondit: Ego illum timeo, qui potestatem habet animam & corpus mittere in gehennam ignis, qui crematurus est eos qui deficiunt à Deo & colunt dæmones. Lysias dixit: Contundite alapis faciem eius, prosternite, ligate pedes, & fortiter excruciate. Theonilla dixit: Bonum ne tibi & æquum videtur, mulierem ingenuam his afficere tormentis? tu scis, non latet Deum quod agis. Lysias dixit: Suspensam capill s cædite & in faciem. Theonilla exuta vestibus dixit: Non te pudet me denudâsse, cum in me etiam matrem tuam & vxorem eiusdem sexus afficias dedecore? Lysias dixit: Habes virum, an vidua es? Theonilla dixit: Vidua sum iam ab annis viginti tribus, & propter Deum meũ sic permansi, ieiuniis, vigiliis, & orationibus vacans propter Deum, quem cognoui postquam immunditiis renunciaui. Lysias dixit: Radite caput eius nouaculis, vt amplius erubescat: cingite rubo siluestri, extendite ad quatuor palos, & corpus totum verberate, sed & carbones super ventrem imponite, atque ita consumatur. Quod cum fecissent Eulalius Commentariensis & Archelaus spiculator, dixerunt: Domine, iam mortua est. Lysias ait: corpus eius insuite culeo, & proiicite in aquas. Eulalius Commentariensis & Archelaus spiculator dixerunt: Ita fiet, & factum est. Passi sunt sancti

Is annus est ann. Christi 285

Martyres apud Ægæam sub Lysia Proconsule, decimo Calendas Septembris. Diocletiano & Aristobulo Consulibus, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula sæculorum, Amen.

ANN. 40.

DE S. TIMOTHEO ET APOLLINARE MARTYRIBVS, PER D. GREGORIVM ARCHIEPISCOPVM TVRONENSEM, DE *gloria martyrum cap. 54.*

23. AVG.

Vides quod olim in honorem Sanctorũ ecclesiæ ædificabantur.

Miraculũ.

TIMOTHEVS & Apollinaris apud Remensem vrbem, consummato martyrio cœlestia meruerunt, quorum reliquias quidam ædificata in eorum honore basilica deuotus expetiit. Pontifex vero qui aderat, cum honore per presbyterum dirigit. Cumque iter ageret, mulier importuna, & credo indigna merito, in via procedit, salutatoq; presbytero, deosculatur linteum, quo sacræ tegebantur fauillæ, rogat sibi de his aliquid cõdonari. Tunc presbyter diu dubitans, & tribuere differens, victus tandem ab improbitate eius, dimisit ei particulam, ascendensque sonipedem iter expedire cœpit iniunctum, & percutiens vtraq; equi latera, nequaquam poterat promoueri. Ipse verò grauatus erat vt vix caput valeret erigere. Intelligens autem martyrum se virtute teneri, pœnitentia motus, vtiliter recepit quod negligentia intercedente largiri præsumpsit, restitutoq; in capsa quod abstulerat, abire permissus est. I.

ANN. 40.

JOSEPHI HVMILIS ET MINIMI LAVDATIO IN SANCTVM APOSTOLVM BARTHOLOMÆVM.

HABETVR IN SIMEONE METAPHRASTE.

AVGV. 24

HVIVS concionis author, & diei festi iucunditatem spiritualem nobis afferentis hilaritas, est B. Apostolus Barthol. qui cum diuinus sit Apostolus, & luminis splendore, purisq; S. Spiritus fulgoribus tantum illustretur, quantũ verbis explicari non põt: nobis ẽt lumen suggerit, qui sacram & gloriosam eius memoriam celebramus. Age igitur diuinis vocibus illũ collaudemus q̃ maxime possumus, diuina ipsius narratione delectemur, & laudationibus honoremus virum, quouis honore superiorem. Laudemus Apostolum, à Deo ipso laudatum. Beatum prædicemus eum, qui semper beatus est. Eius gloriam celebremus quem extulit diuina gloria. Videamus quisnam antè fuerit, & qualis postea euaserit, quemadmodum qui prius idiota erat, & pauperem vitam agebat, omni ex parte sapiens effectus, & omnium bonorum diuitiis ornatus fuerit: quemadmodum è terrestri cœlestis euaserit, è minimo maximus, & ex piscium piscatore, hominum piscator factus sit. I.

Bartholomæus piscium piscator.

Electio eius ad Apostolatum.

ITAQVE cum Deus ipse homo factus, propter misericordiæ suæ viscera nostrũ corpus gestaret, & discipulorum delectum haberet, is, inquam, qui prænouit omnia, priusquam generentur, celeberrimũ Apostolum Bartholomæum delegit, amicumq́, sibi verum & fidelem cooptauit. O diuinæ vocationis præstantiam, ô magnam & singularem felicitatem, ô qualem hic inuenit magistrum, qui maximis mysteriis eum initiauit, & sapientem effecit: ô beatam illam animam, dignam habitam, quæ cum Deo versaretur, cum Deo & omnipotente Domino cibum sumeret, & sacra doctrina, orationem & facultatem omnem superante, instrueretur. II.

POSTEA verò, quam Magistrum suum in Cruce suffixum, eundemq́; sepultum, & post resurrectionem ad cœlos ascendẽtem vidit, & sanctissimi spiritus dono æque, ac reliqui Apostoli, donatus est, tanq̃ generosus aliquis miles, validissimis armis vndiq; munitus, aduersus hostile bellũ prosiluit. & ipsos quidẽ hostes validissime perculit, his verò, qui ad vitam ipsam venire studebant, salutẽ conciliauit. Tetendit orationis suæ retia, & gentes ipsas profundo ereptas, illas quidem captiuas, sed ad vitam tñ ductas, conseruauit: euertit idolorum templa, & Dei Ecclesias erexit: humana corda in sterilitatem cõuersa, cœlestis doctrinæ aratro renouauit: eaq; ita excoluit, vt tam q̃ feraces campi, fructũ ferre possent: accendit miraculorum facem, & affectuum humanorum caliginem profugauit: in quascunq; partes permeabat, velut stella quædam iustitiæ solem prædicans, illustremque fulgorem emittens, fallaciæ tenebras destruebat: & oratione quidem dæmones ipsos fugabat, precibus autem morbos insanabiles curabat, leprosos mundos faciens, cæcis visum restituens, claudos ad currendum expeditos reddẽs, corda denique & animos imbecilliores confirmans. III.

Res à S. Bartholomæo præclare gestæ.

Prædicat Hierapoli cum Philippo.

Non viperã coluisse Hierapolitanos, sed alios Deos notat ex Eusebio 2. de præpar. Euangel. c. 4 Baron ann. 14. §. 3.

* S. Philip crucifig tur

ERAT vna cum Bartholomæo & B. ille Apostolus Philippus, quo cum multo tempore diuinum Euangelium prædicauit. Hi cum in vrbe Hierapolim venissent, cui prius nomẽ erat Ophioryme, multas ærumnas, & cruciatus non mediocres sustinuerunt, cum eius ciuitatis homines violenti essent, & valde inhumani: quippe qui viperã colere consueuerant, venenũ pestifetũ & lethale, tanq̃ fructum aliquẽ percipiẽtes. Illi cum diuinos Apostolos vidissent, dicẽ ãt nouũ quendã Deum ab illis nunciari, & à vetere cultu ipsos auerti, atq; à patriis traditionibus abalienari: Quamobrẽ cum manus in eos iniecissent, admirãdę sanctitatis virũ * Apostolũ Philip. cruce cõdemnauerũt: Diuinus aũt Barthol. instar alicuius bonis arator è, à suo cõpare separatus ingemiscebat, ac lamentabatur q̃d̃, sed nõ desinebat tñ itaue illũ sulcum ducere, qui animarũ agricolæ Deo vberes fruct' allatur' esset: quinimò ita vt colluceret, huc atq; illuc oberrans, IV.

fidei

… sermonem disseminans, prauam zizaniam euellens, & quicquid salutare ijs esset, qui eum suscipiebant, diligenter declarans. O beatos illos pedes, Euangelicis gressibus speciosos factos, & ad infinitarum animarum adeptionem recta via progredientes: ô linguam illam diuinam, ex qua salutaris potus effluxit, qui ab impietatis æstu multos liberauit: ô manus, quæ violentos hostes expugnârunt, & animas ipsas è diaboli manibus eripuerunt: ô diuinos & illustres oculos, per quos multorum oculi patefacti sunt, qui erant perfidiæ tenebris obscurati.

V. CVM igitur regiones illas ita peragraret, venit ad vrbem quandam: cuius ciues cùm idolorum superstitione liberâsset, ab eius loci Præside crucis supplicio & ipse condemnatus est. Ad quam dum beatus ille accederet, totus gaudio perfusus: Salue, inquit, Crux, per quam humanum genus gaudio affectum est. Salue, eius Crucis imitatio, per quam mortem dissoluit, & mortales ipsos immortalitate donauit, Salue Crux, in quam cum Christus ascendit, terrenos homines cœlestes effecit. Salue Crux, quæ mihi hinc migranti vehiculum effecta es, quo ad cœlos perduci possim: quæ denique mei præceptoris imitatorem me fecisti. Ad te ascendo, neque moram duco: nam enim tempus meum completum est. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: opus, quod mihi Christus magister meus tradidit, perfeci. Hæc cum dixisset, & Deum precatus esset, rogauit carnifices illos, vt verso in terram capite, in cruce suffigeretur: nec rectus, quemadmodum eius magister, in crucem ageretur: ita & in ipsis cruciatibus suam in magistrum reuerentiam conseruabat. Quin etiam in cruce suffixus, cum fratribus loqui non destitit, quoad sanctissimam illam animam Deo tradidit. Cuius ascensum Angeli applausu exceperunt, aër purgatus est, & diuinorum Apostolorum chorus exultauit.

Similiter & S. Bartholomæus verso tamen in terram capite vt S. Petrus. Vide Baron. in notis ad Martyrologium 25. Augusti.

VI. CVM vero multum temporis præteriisset, eius regionis Tyranni, vitæ prauitatem exercentes, & multorum deorum ebrietate debacchantes, cum viderent loculos illos, in quibus beati Apostoli Bartholomæi reliquiæ conditæ erant, splendida quædam & illustria miracula edere, & eos à morbis liberare, qui eo accedebant, prauum consilium & suo proposito dignum inierunt. Venite, inquiunt, in profundũ mare corpus hoc demergamus. Sed, ô miseri, eiusne corpus in mare demergetis, qui profundum illum draconem in altum demersit, qui salutaris aquæ fontem aperuit, & abundè cælestia dogmata hominibus impertiuit: Venite, inquiunt, mari obruamus. Eumne vos obruetis, qui veritatem antea obrutam detexit, & infidelitatis salsedinem exterminauit? Venite, inquiunt, & temerarium furorem effundentes, in maritimas vndas hoc corpus proijciamus, ne ex eo, tanquam è rationali aliquo flumine, salus ad eos defluat, qui morborum angustiis comprimuntur.

Demergitur eius sanctum corpus in mare

VII. HÆC cum dixissent, quod cogitârant, aggressi sunt, & vna cum quatuor aliorum martyrum loculis, beati Bartholomæi reliquias in mare deiecerunt. Martyres autem illi gloriosi, Apostolum Bartholomæum valde inclytum, duo à dextera, & duo à sinistra parte, medium habentes, Pontum ipsum sine fluctuatione aliqua trãsmittebant. Cumque ad Bosphorum Thracium in Propontidem venissent, Hellesponti angustias transiêrunt: deinde transmisso Ægeo & Ionio mari, ad Siciliam applicuerunt: & Syracusas ad sinistram derelinquentes, atque Occidentem versus tendentes, ad insulam Liparim peruenerunt. Itaque celeberrimus ille Apostolus ad eam insulam deductus est. Diuini autem illi martyres cum id compleuissent, quod Deus voluerat, quam celerrime redierunt in eam viam, in quam vnumquemque diuina prouidentia direxit. Statim autem is, qui Ecclesiam Liparis Insulæ gubernabat, per diuinam reuelationem didicit, Christi Apostolum ad maris litus appulisse.

Vt eius reliquiæ in Liparim venerint.

VIII. ERAT eius Ecclesiæ gubernator Agatho ille, cuius gloria longè lateque apud omnes celebrabatur. Cum ille igitur properâsset, & loculos ad continentem appulsos vidisset, stupore & gaudio repletus, summa voce: Bene, inquit, quod huc venisti, vt portus salutaris, ad eos, qui pelagi fluctibus periculosis agitamur. Bene quod venisti, diuinum Spiritus paracleti flumen, ex quo veritatis aquæ scaturiunt, & pietas multa redundat. In mari viæ tuæ, & semitæ tuæ in aquis multis, & vestigia tua non cognoscentur. Veni, & animas nostras irriga, affectuum nostrorum feruorem reprime, cordium ianuas patefactas gratiarum tuarum muneribus repleas. Hoc à te Liparis insula supplex petit, quam habitare voluisti. Hæc, inquam, Insula his verbis te alloquitur: Tu, qui multo lumine illustris es, & illius diuini Orientis vere amicus, quomodo factum est, vt talis tantusq; apud meæ paupertatis Occidentem diuersatus sis, ab Orientis partibus commotus, & per maritimos sinus nobis ostensus? Diues facta sum, quæ antea paupertate laborabam, thesaurum magnum hodie sum consecuta: neque vlla in re Roma illa ipsa vrbe decantata, beatos Apostolos Petrum & Paulum habitatores tenente, inferior ego sum: Bartholomæum enim habitatorem possideo. Omnes insulæ mihi gratulemini, omnes vrbes, quæ vbique estis, mecum vnà exultate. In vobis multorum sanctorum corpora posita sunt: mihi satis est vnus pro omnibus.

Agatho Episcopus Liparitanus excipit sanctorum reliquias

Psalm. 76.

IX. SED, ô beatissime, & diuinis Angelis par factus Apostole, quis tua præclara facta pro dignitate laudaret? Quis pericula, pro Christo à te suscepta, enumerare posset? Quæ cùm quotidie subires, à tristibus periculis mortales liberâsti. Tu vere sal illud es, quod corda illa, quæ euanuerant, atque insipida euaserant, condiuisti, & inscitiæ salsedine purgata, putredinem ex multorum deorum superstitione contractam, expurgâsti. Tu es rationale illud flumen, ex diuina sede profectum, iûcorum plenum torrentem abluens, Ecclesiæ vero sulcos replens, prauitatis riuos exsiccans, ipsius denique terræ faciem irrigans. Tu es sagena illa solidissima, quæ rationales pisces, in erroris profundo natantes, comprehendisti, eosque supernæ illi mensæ obsonium obtulisti. Tu es aureum illud candelabrum, in quo paracleti Spiritus ignis, tanquam fax quædam, adueniens, multiplicis vitij zizania combussit, & diuinæ cognitionis splendorem emisit. Tu es diuini Solis lucidus radius, qui à summo cœlo vsque ad extremum percurrens, & erroris tenebras imminuens, & iis, qui sedebant in vmbra mortis, hoc est in malis lethalibus, effulgens, per lauacrum regenerationis, Dei filios, mortales homines effecisti. Tu es preciosus ille lapis, ab angulari lapide illo missus, in quo Ecclesiam Christus ipse ædificauit, quæ nullo vnquam tempore quassari aut concuti poterit. Tu es purissimum illud aurum, & cœlestis Dei preciosissimum munus, lucis columna, Ecclesiæ fundamentum, Spiritus sancti diuersorium, magniloquentiæ præco, aquila in altum volans, suaue canens luscinia, cœlestis cicada, Angelus denique in humano corpore versans, aurea columna, stella lucidissima, florens paradisus, Spiritus sancti myrothecium, ægrotantium medicus, diuinæ gratiæ tuba, vitis fœcundissima, olea fructifera, fluctuantium portus, peccantium patronus, defessorum recreatio, oppressorum refugium, miraculorum fons, dæmonum profugatio, Apostolorum gloria, Angelorum ciuis, qui Prophetis sublimior, & martyrum consors fuisti, eius denique gloriæ, quæ reuelanda est, particeps, sempiternorum bonorum hæres, mundi lumen, omnium (vt summatim dicam) bonorum thesaurus.

Matth. 5.

Eximia S. Bartholomæi præconia.

X. ITAQVE salue, Bartholomæe, illius magni tonitrui fulgur, quod in tota mundi huius apparuisti, & idolorum insaniam ac noctem extinxisti. Salue, Bartholomæe, ille Spiritus sancti calamus celeriter scribens, qui legem in tabulis cordis pulcherrimè descripsisti: Legem, inquam, illam non veterem, sed valde nouam. Salue Bartholomæe, potentis Verbi sagitta acutissima, quæ hostium corda vulnerâsti, dæmonum per aërem vagantium turmas percussisti, & mortalium animas vitio vulneratas, sanas effecisti. Salue, Bartholomæe, qui idolorum templa solo adæquâsti, & homines ipsos viuentis Dei templa reddidisti. Salue Spiritus sancti gladius, qui alienigenarum turmas sermonis acie, & omnes mentes ad Christi obedientiam captiuas duxisti. Salue concinna sancti Spiritus paracleti cithara, rationalis

Psalm. 44.

tibia, Christi instrumentū, quòd cœlestia dogmata nobis cecinisti, & prauæ impietatis modulationes confudisti, Salue cœlum perpulchrum, diuinis splendoribus illustre, in quo ille sol iustitiæ requiescit, & orationis dux, quo tu innixus, fallaciam omnem euertisti. Te quidem laudationibus extollere vellem, sed rerum multitudine confundor, & dictionis infirmitate opprimor: nam vel hi, qui oratoria facultate maximè præstant, inferiores sunt, quam vt te laudare possint: neq; quisquam est: qui pro dignitate laudes tuas narrare valeat. Tuis igitur precibus Deum ipsum nobis propitium facias, & peccatorum perturbationem, qua vexamur, sedare velis, quique tuum diem festum recolimus, nobis omnibus delictorum veniam, & cœlestis gaudij participationem tuis orationibus impetres, in Christo Iesu Domino nostro: cui gloria cum patre & Spiritu sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Inuocat author S. Bartholomæū.

Sacrum corpus S. Bartholomei Apostoli ex Liparitana insula circa annum Domini 832 translatum est Beneuentum. Capto verò postmodum Beneuento, Otho II. Imperator B. Apostoli ossa inde asportauit, ac Romæ in Licaonia insula in tumba porphyretica collocauit anno Domini 983. cogitans eadem per Tyberim & mare in terram suam deportare, sed eo breui vita exempto preciosus thesaurus Romæ remansit, vbi pia fidelium veneratione honoratur. Vide Baron. in notis ad Martyrolog. 25. August.

An. 640. *VITA S. AVDOENI EPISCOPI ROTHOMAGENS. CVIVS ETSI MS. IDEMQVE PERVETVSTVS CODEX AVTHOREM NON EXPRIMIT, puto tamen eam esse, quam scripsit Anno salutis 956. Fridegodus S. Odonis Diaconus. Stylum in gratiam Lectoris passim nonnihil correxit F. Laurentius Surius.*

AVGV. 24

Diuersa dona sanctorum hominum.

CONDITOR mundi omnipotens Deus, sicut sphæram cœlestem multis, sed diuersis, distinxit sideribus: ita Ecclesiam adhuc in terris peregrinantem, quasi quibusdam luminibus illustrare non desinit: In quibus alij miraculis coruscant, alij doctrina salutari quasi pluuia corda piorum irrigant, plerique per martyrij gloriam rubent instar rosæ: non pauci virginitatis integritate candent vt lilium: Hos prudentia prudentes, illos iustitia iustos, alios fortitudine fortes, nonnullos temperātia temperantes reddit. Vnum tamen vinculum charitatis eos omnes, & sibi inuicē, & suo conditori coniungit & sociat: per quam & singula ita vniuersorum, & vniuersa fiunt singulorum: & sicut hortus, diuersis herbarum vel aromatum generibus consitus, odorem suauissimum longè latèque diffundit: ita illi Deo & hominibus, virtutibus suauiter redolentes, dicunt: Christi bonus odor sumus Deo, & illud: Aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. In qua sanctissima Dei Ecclesia beatus Audoenus antistes, quasi quædam splendidissima stella, vel solidissima columna, vel etiam candidissimum lilium emicuit. Siquidem populos doctrinæ suæ radiis illuminauit, contra omnes impetus diabolicæ atque hæreticæ prauitatis vt columna immobilis stetit, vt lilium virtute castitatis enituit. Tum etiam honore virtutis insignis, pudoris admiratione laudabilis, dignitate præclara excelsus, humilitate lucidissima submissus fuit. Vitia denique, quibus humana vexatur fragilitas, patientiæ virtute calcauit, inanes curas procul abegit, animi motus validis constantiæ habenis ceu athleta insignis, mirabiliter compressit. Gemino namque certauit agone, quando & ciuibus suis verbum immortalitatis semper abundè suppeditauit, & saluti animæ suæ perpetuo consulere non destitit: tanto proinde nunc clarior & gloriosior apud Dominum, quantò prius in certamine fortior. De cuius egregia vita vt aliquid digne stylo exarare possimus, inuocanda nobis est summa maiestas sanctæ & indiuiduæ Trinitatis: vt quæ brutæ quondam asellæ id præstitit, vt humana posset voce loqui, nobis sensuum verborumque copiam tribuat ad enarranda munera diuina.

2. Cor. 2.

Num. 22.

I. TEMPORIBVS Clotarij clarissimi principis, filij Chilperici Regis Francorum, anno plùs minùs vicesimo regni eius, pago Suessionico, quinque milliaribus ab ipsa ciuitate distante, eo loco, quem Sanciacum vocant, orti sunt tres venerabiles viri, ex vno semine nobiles in sæculo geniti, & gratia omnipotentis Dei cælitus illuminati: puta, Ado, Dado, & Rado. Nati sunt autem patre Authario, matre verò Aiga. Cum essent autem nobilissimi carnis origine, fuêre nihilominùs erga Christianæ religionis deuotionem perquam studiosi. Cuncta enim, quæ possidebant siue in fundis, siue in diuitiis, in hospites, in pauperes, in peregrinos, in monachos summo studio conferebant: operantes quidem, vt Apostolus docet, bonum in omnes, maximè tamen ad domesticos fidei. Erant ambo fidei integritate puri longanimitatis spe præcipui, charitate non ficti, verbum vitæ aure percipere, & corde retinere, sine fatigatione satagebant, idque ab iis, quorum doctrinam & fidei puritas, & morum sanctitas commendaret. In eorum domo, non vt assolet in quorundam sæcularium conuiuiis, mimorum vel histrionum carmina fœda, sed Euangelica, vel Apostolica, siue Prophetica personabant oracula: illum diem sanctum, illum duxêre solennem, quando aliquem diuini verbi præconem hospitio recipere meruissent.

S. Audoeni patria.

Parentum eius religio & integritas.

Galat. 6.

CONTIGIT autem eo tempore, virum Deo dilectum Columbanum, genere Scotum, cœnobiorum Luxouiensis in Gallia, Bobiensis in Italia fundatorem, ex Hybernia insula in Gallias peruenire: qui relicto paterno solo, parentum domo, cunctisque, quibus mundi amatores pro magno vtuntur, voluntariam paupertatem & saluberrimam peregrinationem, pro amore Christi & regni cœlestis arripuit. Cuius viri doctrina vel vita qualis fuerit, qui scire desiderat, ex libro, qui vitam moresque eius ornato edisserit sermone, scire poterit. Accidit autem eisdem temporibus, beatum Columbanum, insignem Dei cultorem, de domo Hagnerici summi consiliarij Regis Clotarij remeantem, ad villam quandam in litore amnis * Matronæ sitam, Vuilciacum nomine, peruenire, ibique prædictum virum illustrem Autharium cum nobili coniuge sua Aiga inuenire. Qui eum virum Dei magno exultantes gaudio suscepissent, & venerabilibus obsequiis ei gratificari studerent: inter cætera salutifera beatorum virorum colloquia, religiosissima mater iam dictorum trium puerorum, ad benedicendum, infantulos vero Dei cultori obtulit, obsecrans vt eis beneprecaretur. Videns autem eos vir sanctus, præscius futurorum, secundum piæ matris fidem infantulis benedixit, & prophetico spiritu prædixit eos futuros in Christianæ religionis virtutibus eximios, honoribus & dignitate sæculari claros, in aula etiam regum gloriosos. Nec potuit tanti viri benedictio, cassa vel fortuita vlla ratione putari. Mox ergo, vt pubescere cœperunt, primum Clotario Regi, deinde Dagoberto in cunctis inuenti sunt gratissimi. Sed illi ad cœlestia tendentes, inter pestifera mundi huius negocia, religiosa semper hominum sanctorum consortia amabant: & licet ordine diuerso, at singulos tamen promissionum est effectus consecutus. II.

S. Columbanus venit in Gallias.

Eius vita habetur 21. Nouemb.

** Materne.*

Prophetia S. Columbani de Adone, Dadone, & Radone

NAMQVE primogenitus Ado, cuncta huius mundi obstacula contemnens, semetipsum abnegans, & propriis voluntatibus renuncians, ex Dei beneficio in castris Regis æterni perpetuò militare elegit: monasticamque appetens vitam, mortiferam mundi huius calcauit dulcedinem. Itaque monasterium Lodariense ad * Matronæ fluuium præclare condidit in proprio solo, in quo ad præscriptum regulæ almi patris Columbani viuerent fratres, ad eam rem adiuuante eum beatissimo germano suo Audoeno: ditauitque illud rebus & opibus omnibus, atque etiam disciplinis Ecclesiasticis instruxit. III.

Monasterium Lodariense.

** Materna.*

RADO

IV. Rado verò, qui extremum natiuitatis ordinem tenebat, thesaurorum regalium summus procurator effectus est: quos ille thesauros iusto dispensans ordine, fideliter & Christianè custodiuit. In ipsis autem sæculi dignitatibus nihilominus fuit sanctæ religioni subditus, erga Dei præcepta iustus & religiosus, dilectione amabilis, eleemosynis largus, in militia prouidus. deniq; iuste ac pie viuendo, in demandatis ipsi palatinis fascibus, fidum ac strenuum sese declarauit.

V. Porro sanctus Audoenus, cognomẽto Dado, auricularij locum & munus in aula Regis obtinuit: itemq; ad obsignanda scripta vel edicta regia, quę ab ipso conscribebantur, sigillum vel annulum Regis custodiebat. Erat vero sensu profundus, eloquio copiosus, consilio prouidus, iudicio iustus, corporis statura procerus, vultu decorus, & ante omnia in Christi charitate fundatus: Regi vero etiam charus, cunctisq; principibus & optimatibus fuit venerabilis. Ad illius nutum omnia palatij negocia gerebantur: eius consilijs optimates omnes, atq; ipse etiam Dagobertus Rex, ceu diuinis oraculis parebant. Neq; enim vllum erat aliud eius consilium, nisi quod & Regi & populo vtilitatem adferret. Et assidue sane hortabatur Regem, vt Regem omnium Christum, conditorem ac redemptorem suum, sine quo nemo iuste regnat vel imperat, diligendo, timendo, cunctisq; eius mandatis obediẽdo pie coleret: subditorum sibi populorum socium se potius, q̃ dominum existimaret, subiectis parceret, debellaretq; superbos: fines imperij sui ab hostium incursibus strenue defenderet, immo vero, ob abundantiorem Ecclesiæ Christi pacem, eosdem fines etiam proferre ac dilatare contenderet: homines flagitiosos, puta fures, latrones, homicidas, maleficos, hæreticos, cæterasq; infames personas, è regno exturbaret. Admonebat deniq;, vt Ecclesiarum & sanctorum locorum præ omnibus curam gereret, renouandorum & construendorum cœnobiorum studio insisteret: pauperibus, peregrinis, viduis, omnibusq; necessitatem patientibus pie subueniret: hoc dicens iustũ esse, vt cunctorum, qui eius ditione tenerentur, necessitati condoleret. Rex vero Dagobertus aurem viro Dei libenter in omnibus, quæ hortabatur, accomodabat: atque eam ob rem & cunctis hostibus fuit fortior, & omnibus Francorum Regibus, qui ante ipsum regnauerant, felicior. Nam per id tempus nobilissima sanctorum virorum examina, instar apum inclyta Francorum regio protulit: quorum mellifluo collegio idem vir Domini Audoënus apocrisiarius Regis, velut splẽdidissimum sidus, magnus Christi miles in Ecclesia quandoq; futurus, iam emicabat. Vnde non est mirum, si ille Rex, malorum infestatione submota, ponendis hincinde præsidiis pacis, tanta est vsus prosperitate, qui tam prudenti silentiario potiebatur.

Audoenus est Regi Dagoberto à secretis. Itemque eius scriba seu Cancellarius.

Optime admonet eundem Regẽ.

Hæretici, homicidæ, latrones & alii flagitiosi homines è medio tollendi.

VI. Florebat verò in aula Regis etiam beati viri sodalis Eligius, virtutum sanctitate mirandus, quem haud secus atq; animam suam diligebat: eratq; eis amor vnus, cor vnum & anima vna: pariq; intentione sub habitu adhuc sæculari æterno Regi militabant, ambo fide Christiana firmissimi, ambo Euangelica doctrina repleti. Ab eis omnes Francorum proceres capiebant exempla Christianæ religionis, ab eis hauriebant monita doctrinæ salutaris. Nouerant illi animarum salutem & patriæ cælestis beatitudinem & dulcedinem prædicare: & tanquam duo fortissimi milites, paribus armis fidei, Christi Ecclesiæ seruiebant. Eorum arma hæreticæ prauitatis iacula tentare poterant, penetrare non poterant. Etsi autem beatus Audoenus in palatio Regis militari habitu tectus videretur, at tamen ab omnibus ferè monachus potius, quam laicus habebatur. Nam sæpissime preciosis vestibus & aureo balteo extrinsecus ornatus, subtus vtebatur cilicio: persistebatq; infatigabiliter in orationibus, in vigiliis, in ieiuniis, in lectione diuina, in excipiendis hospitibus: pauperum verò & infirmorum ministerio pene semper deditus erat. Terrena patria instar exilij ei erat: cælestẽ vt propriam diligebat: illa vtebatur tanq̃ exul, ad hanc ceu auis tẽdebat.

Eligius in aula Regis Audoeni sodalis.

S. Audoenus in aula Regis monachum repræsentat.

VII. Itaque in Brigiensis syluæ recessibus Rasbacis fluuioli officinas perlustrans, cunctisq; Dei seruis necessariis habitaculis instruens, in suo patrimonio monasterium supradictæ regulæ, quod Hierosolymam voluit dici, efficaciter construxit: vbi non solum præsentem quietis pacem veris Christi cultoribus, verumetiam certam cælestis visionis requiem suis sectatoribus tum præsentibus, tum posteris feliciter comparauit. Idem vero monasterium opimis possessionibus, ornamentis Ecclesiasticis, libris atq; aliis diuersis rebus, ad Dei seruitium & cultum pertinentibus, deuotus impleuit, & sanctorum monachorum multitudinem illic congregans, Abbatem vnum ex almi patris Colũbani discipulis, virum in disciplinis regularibus apprime eruditũ, Agilum nomine, eis præfecit. Iamq; meditabatur, vt cũctis sæculi dignitatibus reiectis, soli Deo intra monasterij claustra absq; impedimento seruiret: sed resistebant tam Rex, quam optimates omnes eius tam piæ voluntati, dicẽtes debere eum potius plurimorum vtilitati consulere, quam priuatæ suę deliberationi obsequi. Videns ergo vir Deo dilectus, ratione simul & authoritate se cõstrictum, (sciebat enim scriptum omnibus, Potestatibus sublimioribus subditi estote. &, Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari) ab hac intentione ardentem animum ad tempus reuocauit: atq; interim diuina id agente prouidentia, Ecclesiæ Rothomagensis futurus seruabatur antistes, vt eius vrbis ciuibus viam salutis sacris admonitionibus aperiret, imperitosq; populi sensus luculentis exemplis institueret.

Monasteriũ Rasbacense condit.

Abbatem eidem præficit nomine Agilum.

Rom. 13.

Matt. 22.

VIII. Interea verò defuncto Dagoberto Rege Christianissimo, filius eius Clodoueus in regnum successit: in cuius regni exordio hæresis infanda totum pene fœdauit Orientem: intantum vt ipse etiam Paulus Constantinopolitanus Episcopus, & Alexandrinus quoq; patriarcha, peruerso dogmate corrumperentur. Asserebat enim illa pestis, Dominum nostrum Iesum Christum non veram carnem ex Maria Virgine sumpsisse. Cumq; ea de re à Paulo & cæteris infausti dogmatis assertoribus, cum authoritate etiam Imperatoris *Constantij tertij, nepotis Heraclij, B. Martino Pontifici Romano scripta dirigerentur, vt ipse huic sententiæ assentiret & subscriberet: gustum mortiferæ suasionis summa cum execratione respuit, ita dicens: Etiamsi totus orbis dogmata peregrina & à fide aliena complecti velit, se nec minis cuiusquam, nec blandimentis, nec morte ipsa, à doctrina Euangelica & Apostolica vllo pacto posse auelli. Mox vero ad Regem Francorum legatos mittens, rogat vt viros in fidei puritate fundatos verbo & sapientia prouidos, quamprimum ad se mittat: vt cum illis & totius Italiæ præsulibus, Domino auxiliante, aliquam aduersus tantæ prauitatis venena antidotum adhibere possit. Rex igitur cunctis regni sui sacerdotibus in vnum coactis, quid Legati tanti Põtificis afferant, exponit: iubetq; vt ex semetipsis viros tales eligant, quos ad suscipiendum tantæ rei munus, puritate fidei & verbi sapientia idoneos norint. Tum illi vno animo B. Audoënum cum sancto Eligio ei rei destinandos eligunt. Tanta enim erat in viro Dei Audoëno sapientia, vt quamuis Ordinem sacerdotalem nondum adeptus esset, tamen pene omnibus eius temporis Galliæ vel Franciæ sacerdotibus sapientia anteferretur, vel, vt moderatius dicam, æquaretur. Sed obstitit tunc quiddam, ne Romam mitterentur.

Hęresis Monothelitarum.

Execratur istam hæresim Rom. Pontifex Martinus.

** Constantis.*

IX. Havd multo post tempore quidam ipsius impij dogmatis assertor ex Asia pulsus, in Galliarum ciuitatem Heduam, quæ nunc Augustudunum dicitur, perfidus apostata peruenit. Cumq; in aula Regis Francorum relatũ esset, anguem tortuosum virus horrendum in ea ciuitate iam late vibrasse, multosque ibidem infecisse, ilico synodalem conuentum sacerdotum apud Aurelianensem vrbem adunari iussit: vbi sane beati viri Audoënus & Eligius, illius hæretici versutiis obiectionibus validissimis restitẽre, cunctisque eius argumentis, quibus ceu foueis quibusdam se occulere nitebatur, detectis, omnibus qui illic aderant, mortiferum dogma & vitandum & execrandum, tum manifesta ratione, tum diuina authoritate persuasẽre: interim tamen, modestiæ causa, eius victoriæ

Synodus Aurelianensis.

Beatus Saluius Episc. & martyr, Audoeni æqualis.

palmam beato Saluio Episcopo & martyri, concedentes. Conuictus autem hæreticus, etiam è regni Francorum finibus expulsus est. Id vero non contra hunc duntaxat, sed etiam hæreticos omnes Audoënus facere solebat, vt quos in conflictu superâsset, eos in longinquas regiones confestim aufugere compelleret.

SS. Audoenus & Eligius tondentur

POSTEA verò tum Regis voluntate, tum multorum religiosorũ hominum, præcipue tñ beatissimi Eligij, quem X.
præ cæteris singulari amore prosequebatur, consilio & hortatu, Clerici tonsurã accepit, vno eodemq; tempore, etiam ipso Eligio viro Dei, comam ponente. Instabat porrò quotidie magis atque magis, vt Ecclesiæ fides intemerata conseruaretur, & à recto tramite nulla prauitate abduceretur. Videns autem Simoniacam hæresim nimiũ in regno Francorum inualuisse, quæ ab impiæ Brunihildis tempore cunctas penè Francorũ polluerat Ecclesias: cœpit suadere Regi & cunctis optimatibus, vt patriam ea rabe corruptam, salutari adhibita medicina liberarent, nec vlla ratione consentirent, vt quisquam sacros Ordines vel emeret, vel venderet: dicens, tale commercium diabolica fraude repertum, atque idcirco ab Ecclesiasticæ fidei puritate penitus eliminandum: potiusque eligendos esse ad sacrorum * Ordinum fastigia, quos non aurum, sed fidei syncerітas, doctrinæ suauitas, & morum probitas commendaret.

*Ordinationum.

Creatur S. Audoenus Rothomagens. Episc.

INTEREA temporis defuncto Romano, Rothomagensis vrbis Episcopo veneratione digno, beatus Audoënus consensu omnium ad eius Episcopatus subeundum onus compellitur. Illum enim solum ea sede dignum tam XI.
Rex, quam proceres, itemque Clerus & populus, vna voce testabantur, quippe cuius & fides, & doctrina, & mores tantæ sedi suscipiendæ conueniebant. Ille autem, licet humiliter, recusaret, sciens tamen, quantum sit obedientiæ bonum, voluntati propriæ imperium præposuit plurimorum. Accepta autem sede pontificia, non statim ausus fuit sacrum Ordinem præceps percipere, sciens videlicet eum quanto periculo, & quibus fluctibus coniuncta sit neophyti ordinatione in superbiam elatus, in iudicium incidat & in laqueum diaboli. Etsi autem à viro sancto elatio omnis esset alienissima, vt tamen posteris humilitatis exempla relinqueret, tantæ dignitatis gradum improuidè, vt dictum est, non sine quadam trepidatione, suscipere noluit.

1.Tim.3.

Prædicat verbum Dei in longinquis locis.

MOX verò penitus valere iussis curis palatij, & propria sede relicta, ob verbum Dei gentibus procul positis prædicandum, exulem se fecit. Transmissis namque Sequana & Ligeri fluminibus, cunctos in iis regionibus habitantes XII.
lumine verbi salutaris quasi Sol quidam illustrauit: in aliis fidei fundamenta ponens, alios in fide confirmans: quosdam etiam hæresi deprauatos, ad normam Ecclesiasticæ fidei reuocans. Cumque in Hispanias peruenisset, reperit populos illic commorantes, iam dudum nimia siccitate laborare. Iam enim septem anni fluxerant, quibus nec exiguum pluuiæ stillicidium eas regiones irrigârat. Videns autem vir Deo plenus, si ea aëris incommoditas diutius perseueraret, non solum periculũ, sed etiam exitium portendere: gladium iam quodammodo in aëre pendentem, & ad feriendum paratum, auertere studuit. Itaque in preces se prosternens, obsecrat omnipotentem Dominum, vt qui quondam Israelitico populo propter idololatriam & impijssimam Iezabel annis tribus & mensibus sex cœlum clauserit, tandemque, orante beatissimo Elia, pluuia copiosa reserauerit: nunc quoque suæ miserationis dona populo, ob sua peccata iuste afflicto, largiri dignetur, pluuiaque salubri terram siccitate squalentem irrigare non differat: vti per miraculum foris exhibitum, corda populorum in fide torpentia, in laudem creatoris fortius inardescant. Tum verò fine mota preces viri Dei tanta pluuiæ abundantia consecuta est, tantaque aëris commoditas subito reddita est, vt penè veterum malorum damna, præsens abundantia compensare videretur. Cernere tum licebat rorare cœlos, imbres ruere, guttulis vberrimis distillare aëra, cœlorum beneficiis arua compleri, scatere fontes, agros pinguescere, fructibus onerari arbores, plantaria existere, campos passim vestiri segetibus, colles vinetis affluere, purpurascentes proferre oliuas, rosarum liliorumque suaues spirare odores, denique agricolas, resumptis viribus, iuuencorum fatigare terga. Nec mirum, Deo dilectum virum, instar Eliæ clausum cœlum sacris orationibus reserare potuisse, quem constat, in multis virtutum Eliæ sectatorem fuisse. Virginitatis enim priuilegio floruit, vt Elias: Reges & potentes delinquentes aspere increpauit, vt Elias: nullius eum neque terrores, neque blandimenta à rectitudinis & iustitię tramite abducere potuêre, vti nec Eliam: vestibus sæpe asperis vtebatur, vt Elias. Atque ita virtutes beatissimi viri pluribus celebrantur locis, & fidei eius meritum per orbem terrarum latè prædicatur. Porrò confirmatis Hispaniarum populis in fide verbis & miraculis, ad sedem propriam iam tandem redire constituit.

3.Reg.17.

Septem annorum sterilitatem auertit suis precibus.

3.Reg.21.
4 Reg.1.

Pœnã laborãtis Dominico die.

CVM autem reuertendo, per Andegauensem regionem iter ageret, obuiam habuit pauperculum quendam: qui XIII.
cum Dominico die contra vsum Ecclesiasticum opus seruile exerceret, atque in mola farinam conficeret, manum, qua lapidem molarem circumagebat, repente aridam & inutilem sensit. Nam pollex eius adeo affigebatur superiori illius parti, vt sanguis inde promanaret: ipsumq; lignum, quo mola versabatur, inter pollicem & palmam tam strictè tenebatur, vt nullo pacto indè posset auelli. Procidens ergo pauper ille ad pedes sancti viri, miseriam suam lachrymabundus ei exponit, simul etiam culpam suam & negligentiam confitetur. At vir beatus contractæ manui signum sanctæ Crucis imprimit, & pristinæ seruire consuetudini naturæque institutum exercere iubet: pauperem nihilominus admonens, vt Dominicis & Festis diebus potius ad Ecclesiam veniat, verbum Dei audiat, opere impleat, sanctam percipiat communionem, quam molam verset, aut vllum prorsus seruile opus sine summa necessitate exerceat. Si enim Iudæi, inquit, decreta legis per Moysen datæ, tanta diligentia custodiunt: quanto magis conuenit, Christianos præcepta Euangelij per Christum promulgata, feruentèr & audire & custodire? Sicut ergo Iudæi nullum opus seruile faciunt in sabbato: ita Christiani in die Dominicæ resurrectionis debent ad Ecclesiam conuenire, verbum Dei auribus percipere, mente retinere, & ab opere seruili abstinere.

Signo Crucis sanat manum læsam.

Diem Dominicæ resurrectionis, dicit omnem esse diẽ Dominicũ.

PERVENIENS inde Rothomagum, ordinem pontificalem ad præscriptum Ecclesiastici & canonici dogmatis, XIV.
vna cum beatissimo Eligio suscepit, vno namque die apud Rothomagum ambo pariter ordinati sunt sanctus Audoënus eiusdem vrbis Archiepiscopus, sanctus verò Eligius * Nouiomagensis Episcopus, anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimoquinto pridie Idus Maias, Dominico die ante Litanias. Suscepto verò Episcopatu, qualem se deinceps exhibuerit, quis pro dignitate explicare queat? aut quis tanta sermonis copia instructus est, vel cuius oratio tantæ affluentiæ vbertate exundat, vt omnes eius virtutes & rectè facta, ita vt par est, dicendo consequi possit? Idem semper robustus permanens, & in virtutis studia continenter incumbens, incœpto proposito constantissimè perseuerabat. Eadem in corde humilitas, eadem in vultu grauitas erat. Eadem pauperum curam & solicitudinem, quam prius, retinebat. Eadem fraterna dilectio, eadem mentis constantia illi permanebat: nisi quod Episcopalis dignitas, quæ aliis pompæ & fastus fomenta subministrare solet, ei maioris abiectionis studium attulit: atque vnde alij ad tempus videntur extolli, id ille maioris humilitatis sibi materiam effecit. CHRISTO semper subditus, deuotione armatus, doctrina præcipuus, pontificio honore dignus, in eo verò recusando humilis, in suscipiendo morigerus, exul spontaneus, fide plenissimus, erga Dei præcepta obediens, erga promissa credulus, peregre locuples, industria solers, in opere docilis, spe longanimis, in colloquiis sapiens, consilio prudens, in castigandis hominum vitiis strenuus, in amando feruens, patiens in aduersis, fortis in periculis, mansuetus in disciplinis, largus in eleemosynis, in studiis assiduus, mortis meditatione solicitus. In timore Dei eximius, religione magnificus, in celebrandis exequiis deuotus, misericordia præclarus, ingenio excellenti præditus, iustitia insignis, seueritate terribilis, promptus ad gratiam, paratus ad ignoscentiam, humilitate summus, hospitalitate præcipuus, gregis

* Nouiomensis.

Catalogus virtutum eius

Episcopalis dignitas ei humilitatis materiam ministrat.

gregis sui nutritor piissimus, pastor Ecclesiæ prouidus, dispensator fidelis, moderator insignis. Peccata ne ipse admitteret, cauebat: ab aliis admissa, haud secus ac sua lugebat: plebi salutares adhibebat admonitiones, & Christi eam præcepta docebat. Proteruos non armis vincebat, sed patientia: superbos Christi iugo suauissimo subdebat. Semper erga pauperes obsequiosus, erga peregrinos diligens erat: quibus certe eiusmodi præstabat humanitatis & charitatis officia, vt nisi quis fundatam in Christo haberet mentem, non dignaretur vel æqualibus impendere, quæ ille perpetim luridis & abiectis hominibus exhibebat. Deniq; omni Pontificio fastu posthabito, populorum agminibus neglectis, principum spreta frequentia, famulantium obsequiis postpositis, pauperum & captiuorum consortiis semper delectabatur. Sed his diutius commemorandis immoror, quando vt verum fatear, nunquam quisquam ea tempestate in bonis inchoandis studiosior, nunquam in inchoatis perseuerantior & constantior in Gallus fuit? Posset enim quis vel raro arripere, sed vix aut difficile perpetuo tenere. Hic vero, quod semel proposuit, perpetuo retinuit. Quod Deo primum vouit, id nullis mundi negotiis voluit obligatum. Quod initio arripuit, ad finem vsq; perduxit: in ieiuniis assiduus, in vigiliis pernox. *Summa humanitas erga pauperes & captiuos.*

XV. RIGOREM sane nimiæ abstinentiæ ora pallida dæmonstrabant: maxillæ lachrymis humectæ, cordis contritionem ꝓdebant. Lactea colla ferrei premebant circuli: ventrem brachia ferreum æquè constringebat. Talia miles Christi in suo corpore stigmata circunferens, voluptatum illecebras & diabolicas persuasiones, Deo miserante, facile contempsit. Sciebat enim, Dominum Iesum Christum, vt nos ab æternis pœnis liberaret, multo grauiora pertulisse: & multa martyrum millia persecutionis tempore, vincula, carceres, ignes, bestias atq; innumera tormentorum genera Christi causa tolerâsse. Eius quoq; lectus, non ex mollibus plumis, pictisve tapetis, sed ex asperis virgultis sternebatur. In eo corpusculum, ieiuniis & vigiliis defessum, ceu acceptam Deo victimam reponebat: secundum Apostoli præceptum, corpus suum exhibens hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: illud quoque eiusdem Apostoli decantans: Nõ sunt cõdignæ passiones huius tẽporis, ad futurã gloriã, quę reuelabitur in nobis. *Eius abstinentia, lachrymę, corporis cruciatus. Lectus. Rom. 12. Rom. 8.*

XVI. ARDEBAT vero summo studio monasteria & loca sacra per omnes Franciæ prouincias construendi, maxime vero in propria diœcesi: vbi sane multa cœnobia, eaq; ampla & nobilia, à fundamentis condidit: non pauca vero, priorum Antistitum & Abbatum desidia neglecta instaurauit. Inprimis autem ipsam matrem Ecclesiam, præ omnibus, qui ante eum fuerunt, Episcopis, rebus, opibus, thesaurisq; plurimis locupletauit, atque inter alia ornamenta lectum fecit auro inclusum, ob amorem perpetuæ Virginis & sanctissimæ genitricis Dei. Clerum quoque plurimum adunauit, eumque Ecclesiasticis disciplinis mirabiliter imbuit, & in subministrandis alimentis rebusq; necessariis, largum se illi procuratorem exhibuit. Xenodochia quoq; & matriculas extruit, annonam sufficiẽtem illic habitantibus suppeditans. Eâdem cura & diligentia vicos publicos & plebeias Ecclesias fundauit, vel etiam reparauit: nec vlla diœcesis in cunctis Galliarum prouinciis eius temporibus Rothomagensi diœcesi in pietate & deuotione erga Deum & religionem æquiparari, nedum anteferri potuit. Tantus enim ibi erat numerus cœnobiorum diuersi sexûs, puta monachorum & monachatũ, quæ ad eius institutionem tanquam diuinæ sationis messes quædam, subito enituêre, vt & multitudine & religione Ægypti monasteria, ab Antonio quondam instituta, æquare viderentur. Ipse vero sine intermissione verbum Dei prædicabat, instans, secundum Apostolum, opportune, importune, arguens, obsecrans, increpans cum omni patientia & doctrina. *Multa condit monasteria. Ecclesiam Rothomagensem ornat egregiè. 2. Tim. 4.*

XVII. INTER cætera autem virtutum miracula, quæ idem egregius præsul effecit, illud omnino prætereundum nõ est, quod illustrem virum Vuaningum sua ratione optatæ sanitati restituerit. Fuit ille Vuaningus sane prædiues & potens: sed morbo correptus acerbo, in ecstasi multa impiorum supplicia vidit. Cumq; eodem morbo adhuc premeretur, B. Audoënus antistes, cum prius orasset, benedictionem ei impertiit, & reddita illi est pristina incolumitas. Hortabatur autem eum Audoënus, vt locum illum Deo dicaret. Admonitus enim ille fuerat à beata Eulalia, vt in prædio suo Fiscano, vbi iam diu decubuerat, ad sancti præsulis Audoëni iussionem cœnobium extrueret: simulq; indicatum erat ei, viginti annis illum in corpore victurum. Itaq; vitæ redditus, & ad sese reuersus, clarissimum pontificem Audoenum orat, vt ad se venire velit, vna cum sacerdote Christi Vuandregisilo. Adfuit vero & Rex iuuenis Clotarius, Ludouici iunioris Regis filius, insigne illud, quod in Vuaningo perpetratum erat miraculum magno desiderio cernere cupiens. Non solum autem Rex, sed & cuncti proceres, & omnis populi multitudo, qui cum illo aderant, viderunt, & omnipotentis Dei clementiam collaudarunt, beatumq; Audoenum colere & venerari cœperunt. Tum demum S. Audoenus vna cum Vuaningo iam Deo consecratum cœnobium, nobilissimamq; & beatam virginem Childemarcham Abbatissam, cum multis Deo sacratis virginibus sancto viro Vuãdregisilo, vt sub eius essent magisterio, tradidere: quem olim sanctus Audoenus sacris ordinibus ornauerat, & cui à Rege Clodoueo locum, qui Fontanella dicitur, ad monasterium construendum impetrauerat. Eius, inquam, operibus bonis & exemplis atq; regularibus disciplinis monasterium hoc docendum & instruendum commisere. Atq; his virtutum miraculis fulgens idem Christi miles & beatus præsul Audoenus, cum esset humilitate munit*, non noueràt extolli: immo vero oppida, rura, casas, vicos, castella peragrans, cunctis vitam annunciabat & mortem, tormenta impiorum & iustorum gloriam. Si qua aũt illi esset à concionibus intermissio, orationi vacabat, & terrenis curis absolutus, mente cælestia contemplabatur. Et sæpissime quidem in cubiculo eius lux immensæ claritatis cælitus effusa, à discipulis eius visa est. Sed quia in cœnobiorum mentionem incidimus, opportunum arbitramur, vt quemadmodũ locus, qui nũc Crux S. Audoeni dicitur, primitus ei ostẽsus est, hoc loco cõmemorem*. *Vuaningũ virum nobilem sanat. S. Eulalię virgo, celeberrimæ apud Hispanos martyris, habetur die 10. Decembris. Eius cubiculum luce cœlesti irradiatur.*

XVIII. CVM tempore quodam parochiam suam prædicando perlustraret, & per huncipsum locum iter ageret, curru vectus, (Non enim poterat nimio fessus senio, iam equo vehi) muli, qui currum trahebant, subito substitere. Cumque auriga flagello eos vrgeret ad procedendum, nullo modo inde eos potuit amouere. Sentiens aũt vir Dei, non sine nutu diuino animalia manere immota, confestim sursum erectis luminibus, vidit Crucis vexillum, multo splendore late circunfusum. Cumq; Dño reuelante intelligeret, eum locũ suo illum seruitio & cultui destinasse, mox reductis oculis, cõspicit hominem quendam arantem. Accepto ergo eius stimulo, figurã S. Crucis efficit, eaq; terræ infixa, & sanctorũ reliquiis ei impositis, discedit. Sole inde ad vesperam terras relinquente, columna ignea in eo loco per totam noctem visa est tanto splendore, vt solis claritatem vincere videretur. Nec ea ab vno solo, sed à totius prouinciæ hominibus conspecta est. Itaq; confluxit eo hominum multitudo, offerentiũ Deo vota sua: diuersisq; affecti morbis, illic pristinam sanitatem recuperarunt: cæci visum, surdi auditũ, muti linguæ officium, leprosi mundationẽ. In quo & loco Leutfridus Ecclesiam condidit, quæ in S. Crucis & reuerendissimi Audoeni Põtificis honorẽ dedicata est: vbi hodieq; monachi non pauci ad monasticæ regulæ præscriptũ Deo seruiunt. *Videt Crucẽ luculentam in aere. Nota miracula ad Crucis effigiem.*

XIX. NEC illud intra silentii latebras abdendum est, quod de eo certum & compertum habemus. Iret ille quodam die per Rothomagensem parœciam faciente, ad quendam locum venit, haud procul à Sequana fluuio apud insulam Belcionacam situm. Ibi vero paulùlum se dixit velle quiescere, diuino haud dubie instinctu admonitus. Cumque sancto sopore esset oppressus, Angelicis est colloquiis fruitus, atq; in eodem, quo quiescebat, loco, vt in beati protomartyris Stephani honorem basilicam ædificaret, admonitus. Accersito deinde Ansberto, qui per id tempus Fontanellæ cœnobij, in cuius territorio locus ille esse videtur, Abbas erat, eius Ecclesiæ cõstruendę ei nego- *Visio eius.*

Curat construi monasteria S. Audoenus Episcopus. ci negotium dedit. Is vero clarissimi Pontificis votis fauens, sacram illam ædiculam exiguo quidem, vt sese habet locus, situs, sed eleganti tamen opere, fabricandam curauit. Porrò eximius pastor & egregius Pontifex Audoënus xenodochium pauperum ob memoriam nominis sui sempiternam ibidem instituit, ac patrimonium quoddam, cui Childriaci vocabulum est, in Dunensi pago situm, pauperibus eius xenodochij gratuita benignitate largitus est, sciens scriptum, eam hæreditatem bene recondi, quæ Deo custode seruetur.

Alio etiam tempore, cum suas parœcias verbum Dei seminando circumiret, venit in pagum Constantinum. XX.
Vbi autem ad monasterium beati Marculphi accessit, rogatus est à Betnoino, eius monasterij Abbate, vt corpus S. Marculphi in alium locum transferret. Eius precibus vir Dei satisfaciens, transtulit sacrum corpus in apsidé cum hymnis & congruo honore. Postea verò petiit ab eodem Abbate, vt permitteret ipsi sumere quippiam de illo corpore. Cœlitus chartula ei mittitur. Abbate benigne assentiente, beatus Audoënus caput sancti Marculphi pro reliquiis secum asportare statuebat. Sed eo illhuc meditante, ab improuiso reperta est in eius palma chartula cœlitus missa, quæ illum admonuit, ne caput sancti Marculphi à corpore separare ausus esset: sed aliis locis ex corpore eius reliquias pro voto acciperet. O virum Deo vsqueadeo dilectum, vt adhuc in terris degenti, è cælis epistolam scribere dignatus sit.

Contigit vero in eodem pago, vt quendam illic lapidem insigni forma videret: cumq; accuratius eum esset XXI.
intuitus, ait eum aptum & opportunum esse eorum vsibus, qui equitandi curam gerant: atque ea causa optauit eum esse in Brisniacensi villa. Cumque eo inde recedente, quidam homo sæcularis, animo tumidus, id audisset, continuò misso plaustro, lapidem illum ad se adduci iussit. Veniunt eius famuli saxum plaustro imponunt, eunt prospere & expedite vsque ad biuium illud, cuius vna pars ducebat in villam Brisniacensem, altera ad villam hominis sæcularis, Saxum moueri non potest. qui illud saxum sibi vendicare voluit. Vbi eo ventum est, ne passum quidem vnum boues se mouere potuerunt. Iungunt illi multa boum paria, sed cum nihil proficerent, tandem amotis bobus, ad dominum suum cassolabore reuertuntur. Postquam vero id sancto Audoëno renunciatum est, vocat Austardum famulum suum, in eadem domo seruientem, iubetque, vt saxum ad villam adducat. Illo dicente, se non nisi duas vaccas habere, eas iungere iubet. Paret ille iussis viri Dei, veniensque ad saxum, vbi illud plaustro imposuit, tanta facilitate peruenit ad villam, acsi nullum illi plaustro onus impositum esset. Cum autem saxum collocatum esset in eum vsum, quem vir Domini prius dixerat, aliquanto post tempore muliercula quædam ex animi leuitate in illo sedere ausa fuit. Obiurgabant autem eam vicinæ circumstantes, quod non verita esset insidere saxo sancti Audoëni. At illa respondit: Audoënus homo fuit, sicut & ego. Nulla vero intercedente mora, vltio diuina verba superbiæ castigauit. Repente enim oculorum eius orbes è suis sedibus exclusi sunt. In illo enim saxo nulla fœmina sedere consueuerat, posteaquam à sancto viro, illic vt statueretur, iussum fuit. Nota vltionem cœlestem in fœminam, quæ virum Dei contempsit.

Illud etiam cur reticeam celeberrimum miraculum, quod per eius diœcesim multorum latè sparsit rumor XXII.
& assertio? Quodam tempore permultæ ranæ inconditis vocibus religiosi antistitis auribus obstrepebant. Iussit ergo Irrationalia animalia illi obediût. sacerdos Dei, vt conticescerent, ac reuerentiam sacræ orationi deferrent. Mox circumfusus ille strepitus conquieuit, licebatque cernere paludes tacitas, & irrationalia animantia per reuerentiam agnoscere, quod per naturam ignorabant: cum è diuerso tanta hominum immodestia sit, vt plerique deferre nesciant mentium religioni, quod aurium voluptati deferunt. His atque aliis permultis miraculis insignitus licet Christi miles beatus Audoënus, nescit tamen inflari. Inferiora enim despiciens, terrenorum obliuiscens, alta cælorum tota mentis intentione desiderans, pangens nunc castitatis, nunc temperantiæ modulos, sobrietatis carmen, integritatis melos, quæ retro sunt obliuiscens, & ad anteriora se extendens, tendebat ad brauium supernæ vocationis. Quis vero, quanuis doctissimus, quauuis summa dicendi facultate instructissimus, vel scripto explicare, vel sermone commemorare queat, quanta diuinitus illi collata sint miracula, Galliarum Francorumq; populo in exemplum relicta? Quis iter arduum & angustum, quo ille ad Miracibi potusque & somni parcitas. supernas properauit sedes, possit imitari? Quis enim dicere ausus sit, illum vnquam cibum aut potum ad satietatem accepisse, aut somno plusculum indulsisse, cuius Angelicus vultus, vigiliarum & ieiuniorum pallore cernebatur afflictus? Erat sane erga omnes humanissimus, omnes miro complectebatur amore, adeo vt suum putaret lucrum, quicquid aliis gratiæ diuina benignitas contulisset. Aliorum profectibus lætabatur, aliorum pericula mœstissimum illi pariebant luctum. Gaudebat, si quos didicisset ad summa proficere: tristabatur, si qui ad ima deuoluerentur.

Romam proficiscitur An. 672. Itaque post fundatam in fide Ecclesiam, post doctrinæ fluenta, post tot ædificata monasteria, post tranquil- XXIII
latum totius Franciæ regnum, vrbem Romam, caput orbis & Christianæ religionis, quam Apostolorum principes suis corporibus ornant, martyrum ceteræ sacris ossibus decorant, pontificatum eius vrbis tunc in annum quartum obtinente Adeodato Papa, adire tandem constituit. Cumq; hoc longe lateque fama vulgaret, vndique conueniunt ad virum Dei innumeri homines religiosi, auri argentique pondera multa ei afferentes, simulque obsecrantes, vt ad Nota priscorum Christianorum erga sacra loca & sanctos deuotionem. corpora sanctorum Apostolorum & martyrum pro redemptione animarum suarum, ea deferri iubeat, partem etiam pauperibus illic suis sacris manibus distribuat, ipsosque suis precibus Christo commendet. Multi etiam venerabiles viri & Deo deuoti, vna cum illo proficisci sibi licere gratulabantur. In quibus erat S. Sidonius, genere Scotus, extructor monasterij, quod nunc per metonymiam, sanctum Sidonium, appellant. Stipatus igitur vir Deo dilectus sanctorum comitum turba, eleemosynarumque benedictionibus onustus, ad limina sanctorum Apostolorum hilaris, vt quondam vas electionis, cum diuersarum benedictiones in ministerium sanctorum Hierosolymam apportaret, per- Rom. 15. uenit. Ad singulas autem Apostolorum & martyrum memorias se prosterneus, vota & supplicationes tam pro se, quam pro totius Ecclesiæ Catholicæ pace, obtulit, lachrymas tamen vberius, quam verba, fundens. Vbicunque enim Psal. 149. in oratione prostratus iacebat, flumina lachrymarum pauimẽtum irrigabant. Denique cum ad beati Petri confessionem hunc versum inciperet Exultabunt sancti in gloria: diuinitus responsum est, Lætabuntur in cubilibus suis. Sed Elargitur multas eleemosynas. quis commemorare sufficiat, quanta liberalitate & munificentia per Romanas Ecclesias & sanctorum memorias traditam sibi pecuniam distribuerit? Cumulabantur altaria sanctorum auro & argento, itemque pauperum manus implebantur, gaudebat vrbs tota eum, qui toto esset notus in orbe, ad se venisse. Et vt paucis expediam, adeo illius aduentu & beneficiis gratulabatur, acsi fidei suæ fundatores coram oculis corporeis intueretur. Absolutis vero apud loca sanctorum diu optatis precibus, diuinis acceptis responsis, cum multarum reliquiarum suffragiis tandem venerabilis senex, altissimis Alpium iugis transmissis, in Gallias reuertit.

Redit ad suos, & honorifice excipitur, onustus sanctorũ reliquiis. Cvm autem ad suæ diœcesis fines peruenisset, omnes tam ciues, quam suburbani homines, maximo affecti XXIV
gaudio, cateruatim illi occurrerunt cum Crucibus & lampadibus, gratias agentes Domino, quod proprium pastorem atque pontificem ipsis incolumem restituisset. Iamque velox fama volans, Regis perfertur ad aulam. Itaque Rex & Regina cunctique palatij proceres laudant creatorem, quod tantus antistes & tutor regni, ipsis saluus esset redditus. Quid hic dicam de sacerdotibus & agminibus monachorum? qui omnes vnanimiter, in cœlum sublatis manibus, canebant: Gratias agimus tibi Iesu Christe, fili Dei viui, qui exaudisti voces ad te clamantium, & reddidisti nobis pastorem animarum nostrarum, & corporum procuratorem.

Ita ad sedem propriam reuersus, audit palatij Principes, quos authore Deo, Romam proficiscens, concordes XXV.
reliquerat, instigante diabolo, iam discordiæ peste correptos. Spiritalia igitur arma capessens, puta, vigilias, preces, ieiunia,

ieiunia, spiritalem hostem è palatio pellere, & pristinam concordiam inter commotos principes sarcire conatur. Quam vero multa, quam grauia & alia suspiria duxit, quam multas molestias & afflictiones beata senectus pertulit, vt inter se conciliaret, quos inuidia diaboli in mutuas animorum acerbitates coniecerat? Certe ne sanguis humanus funderetur à Christianis, libens ipse mortem erat oppetiturus, non immemor illius Euangelicæ sententiæ: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis. Nec labor tanti viri cassus esse potuit. Principes enim, pulsa dissensione, libenter amplexi sunt amissam pacem. *Ioann. 10.*

XXVI Iam vero regnante Theodorico, qui beatum virum non minus, quam Reges superiores, charum habuit, inter reliqua eius beneficia id ab eo præstitum est sancto Audoeno, vt in eius parœcia nec Episcopus, nec Abbas vel Abbatissa, neq; Comes, neq; alius quisquam iudiciaria potestate præditus, absq; eius consensu rectorem vel successorem cõstituere auderet, nisi quem vir sanctus vel de suis, vel aliunde pro vitæ merito instituere vellet. Erat tũ in eius, quem diximus, Regis palatio primaria dignitate vir illustris Vuaratto. Is filium habuit strenuum & industrium, sed animo ferum ac moribus asperum, & ipsi parenti suo insidiantem. Gislemari nomen erat illi: nec destitit à concepta malitia, donec patrem suo principatu deiecit. Etsi vero eum obiurgaret [illegible] B. Audoenus, quod tantam nequitiam aduersus parentem exerceret, at ille tamẽ monita eius salutaria audire noluit. Sed non multo post à Deo percussus, impiissimam animam exhalauit, quemadmodum ei vir Dei ante prædixerat.

Authoritas eius quanta fuerit.

Gislemarus suum parẽte principatu deiecit.

XXVII. Orta autem discordia inter Francos & Austrasios, vt beatus componendæ pacis causa Coloniam venit. Vbi cum martyrum monumenta perlustraret, atq; suo more reliquias ex eorum monumentis ablatas, secum magno cum honore asportaret, obuium habuit mutum quendam, qui iam annis vndecim nullum cuiquam verbũ fudisset. Permisit autem Dominus tot annis illum sic permanere in famuli sui Audoeni honorem, vt per eum facultas ei loquẽdi restitueretur, & diu tacẽs lingua, in Christi laudes erũperet: Illi ergo [a] muto vir Dei signum Crucis impressit, caput eius consignans: moxq; locuta est lingua, tandiu tacens. Tum vero inter discordes populos instaurato pacis fœdere, inde discedens in Neustriam, Virdunum peruenit.

Vir sanctus venit Coloniam.

Attẽde quã-tẽ tecerint Pattes nostri sancto-rũ reliquias.

a Curat mutum.

XXVIII Cum autem in eius vrbis Ecclesiam ingrederetur, mulier quædam dæmoniaca vexari cœpit miserabiliter: frẽdensq; dentibus, in virum Dei rapido cursu inuehebatur. At vir beatus manu caput eius stringens, illico dæmonem eiecit, sanamq; illam parentibus reddidit. Inde ad palatium veniens, quæ de conficienda pace prospere gessisset, cuncta explicauit. Sed iam tempus est, vt de pretiosissimi viri obitu calamus noster quædam annotet.

Curat dæmoniacam.

Anno igitur *decimosexto regni Theodorici Regis & *Cratildis Reginæ, res palatij administrante Vuaratone subregulo, apud villam Clypiacum, vbi tum vir beatus de pace inter Francorum populos constituta nuncium attulerat, iam longæuæ ætatis senio confectus, in morbum incidit. Appropinquabat enim dies optatus, quo cupiebat dissolui, & esse cum Christo: terraq; relicta, penetrare cælos, & videre iam facie ad faciem, quod in ænigmate iampridem vidisset. Cùmq; febribus corpus attenuaretur, & obitum suum iam imminere cerneret, obsecrabat Dominum, vt suas oues idoneo pastori committere dignaretur. Deniq; hortabatur Regem, vt Abbatem *Ansbertum sibi faceret successorem: quod & factum est. Postremo fusis ad Dominum precibus, gregem sibi creditum illi deuote commendauit, atq; ita spiritum reddidit in manus creatoris, cælestibus choris sociãdum, & gloria sempiterna paradisi fruiturum. Rexit autem Rothomagensem Ecclesiam annos quadraginta & tres, menses tres, dies decem. Nouagenarius migrauit ad Dominum nono Calendas Septembris die Dominico, anno ab incarnatione Christi sexcentesimo septuagesimoseptimo.

** sexto pro decimosexto restituendum esse putat Baronius anno 677. §. 5*

** Crotildis.*

** Aubertũ.*

Felicissimus obitus eius. Anno 677.

XXIX. Complectvr interea luctu ingenti domus regia, omnis palatina dignitas mœret, omnis sublimitas humiliatur, gaudium omne in lamentum vertitur, risus omnis excluditur, plangunt cuncti prudentissimum consiliariũ, pacem populo Dei semper conciliantem, & humani sanguinis profusionem instantissime amolientem, prædicatorem egregium, monasteriorum fundatorem, pauperum consolatorem, monachorum patrem, pastorem clericorum, hæreticorum persecutorem, regni tutorem, & Ecclesiæ Catholicæ propugnatorẽ. Inter hæc vero patent iam beato pontifici cælorum palatia, secretorum arcana reserantur. Eius merita excedunt montium cacumina, eius sacerdotij dignitas superat altitudinem siderum. Sociatus iam choris sanctorum & legionibus Angelorum, glorificatus est inter arces apostolicas, collocatus inter patriarcharum & prophetarum turmas, & in lucidissimis beatorum castris numeratus. Plebs vniuersa pium plangit pastorem, & miles Christi cum fiducia in Christo liberalissimo remuneratore exultat. Rex, Regina, palatij proceres, non cessant à lachrymis, & ille eius sine cunctatione contendit faciem intueri, cui in hac vita sedulæ seruitutis officia præstitit. Tristantur ciues & vicini, & Audoenus laboris sui mercedem accipiens, iucundissime lætatur. Tunduntur manibus pectora, piis ora rigantur lachrymis, & beatus antistes se mundi nexibus gaudet absolutum. Regni tutorem omnes expetunt, quem plateæ cælestis Hierusalem coronatum excepere. O quanta fuit tunc plaudentium Angelorum lætitia: & tamen non mediocriter piũ est flere Audoenũ, qui vt cælestem vitam duxit in sæculo, ita modo togatus gaudet in cælo, & in tabernaculis iustorum magna cum tranquillitate requiescit, stipatus frequentia Angelorum. Postquam autem planctus paululum quieuit, Episcopi, qui aduenerant, Rex & Regina, Maior domûs siue magister equitum, cũctiq; palatij principes, beati viri corpus feretro imponentes, sacras exequias concelebrarunt. Lætabantur singuli, & in maximo lucro ponebant, si corpus sancti viri in humeros sustollere liceret. Cumq; ad pontem Isaræ cum maximo honore & digno funeris ornamento laudibus & hymnis decantandis peruenissent, noctem totam in Dei laudibus exegêre. Inde vero regia dignitas cum multo animi dolore rediit ad sua, cernens ablatam à se Domini margaritam.

Magnũ eius decessus luctum affert.

Funus eius honorifice curatur.

XXX. Tum vero permultis Episcopis in vnum conuenientibus, adiunctisq; venerabilibus Abbatibus, sacerdotibus, monachis & clericis, itemq; viris illustribus & turbis populorum, cum Crucibus & lampadibus atq; thymiamateriis in Volcassinensem prouinciam sunt ingressi, summoq; cum honore beatum corpus humeris gestantes, laudes & hymnos Deo canebant, non sine multis lachrymis respectãtes feretrum pastoris sui. Ità demum Rothomagum cum sacro corpore perueniunt, atque illic in B. Petri Apostoli basilica, loco, quem ipse sibi præparauerat, decentissime illud sepeliunt.

Rothomagi sepelitur.

XXXI. Illa vero basilica, in qua sancta eius membra quiescunt, miro opere quadris lapidibus Gothica manu à primo Clotario Francorum Rege, olim nobiliter constructa fuit, anno plus minus quarto & vicesimo regni eius, sedem Rothomagensem obtinente Flauio Episcopo. In qua etiam duæ eius vxores & Reginæ conditæ sunt, Haldetrudis & Bertetrudis, itemq; Dagobertus filius Sigeberti Regis, quem totondit Grimoaldus: atq; etiam Childericus Rex, frater Theodorici, cum vxore Bilhilde & filia: quos ipse vir sanctus iam olim illic sepeliuerat: qui satellitum suorum Amalberti & Vigoberti insidiis, vita atq; regno priuati fuêre. Vbi Dominus Iesus Christus, meritis beati præsulis Audoeni suffragantibus, multa virtutum signa vsq; in hodiernum diem efficere non cessat. Ibi enim cæci illuminantur, leprosi mundantur, claudorum reformantur gressus, dæmoniaci curantur, & diuersi langnores sanantur. Nec in eius duntaxat ea fiunt sepulturę loco, sed in multis etiam prouinciis, quas vir Domini docendo peragrauit. Quæ si quis plenius nosse velit, perlustret Galliam, Aquitaniam, Hispaniam, Italiam, gesta regum Francorum, vitam & actus beatissimi Eligij Episcopi, ab ipso conscriptos, vitas quoq; venerabilium Abbatum & confessorum temporis sui, atque illius ciuitatis scrinia, itemque monasteriorum, quæ Reges & Reginæ permul-

Ad sepulcrũ eius multa eduntur miracula.

Istius S. Eligij vita habetur 1 Decemb.

tiq; alij viri religiosi, illo adhortante, cōstruenda curarunt, perlegat. Quibus in locis omnipotens Deus ad honorem nominis sui, per merita sancti pontificis, multa admiranda vsq; in præsens operatur. Testantur ergo loca, vbi ea fiunt miracula, patres matresque docent liberos suos, magistri discipulos, senes iuuenculos, ob memoriam ad posteros transmittendam. Requieuit autem beatissimi viri corpus in eodem loco, quo conditum fuit, annis tribus & mensibus nouem.

Postea autem visum est antistiti successori eius, vt in locum editiorem illud transferretur, nempe ad plagam orientalem altaris S. Petri Apostoli. Conuocatis igitur permultis monachis, omnique clero & populo vrbis XXXIII
eius & totius prouinciæ, totam noctem in laudibus & hymnis peruigilem duxit. Finitis vero matutinis laudibus, cum choris modulantium, quorum vocibus cantuq; suaui omnia circunsonabant, corpus sacratissimum à loco, vbi humatum fuerat, cum multa veneratione ipso die Ascensionis Domini, tertio Nonas Maij, transtulit in locū prædictum, vbi nunc vsq; honorifice illud homines venerātur. Fuit enim tam ab omni corruptione alienū repertum, quam olim fuerat virginea integritate conspicuum. Fecit vero idem Episcopus super eius sepulcrum fabricā quandam mirifici operis, in quam contulit argenti talentum maximum, auri plurimum, gemmisq; optimis eam exornauit. Atq; intra illam condidit lectum, quem sanctus Audoenus flagrantissimo ardore iusserat parari, atq; intus & foris auro mirabiliter includi, vt in honorem Domini nostri Iesu Christi, ad sanctam resurrectionem in Hierusalem perferretur. Sed ne id fieret, sanctæ eius voluntati multa tum fuere impedimenta obiecta.

Transfertur sacrum eius corpus, post triennium, adhuc incorruptum.

Quod autem ipso translationis eius die declaratum est miraculum, id paucis commemorādum est: Inciderat is, quem diximus, Episcopus in molestissimam corporis valetudinem, quam Tertianā febrem vocant. Cumq; XXXIV.
non mediocriter is cum morbus infestaret, ita vt mortem sibi præ foribus adesse suspicaretur, subito intra Missarum solennia, coram sacerdotibus, Clero & populo febre omni profligata, pristinam sanitatē recepit. Tum verò sudariū de capite B. Audoëni, pro reliquiis manu sua cum fide sustulit, vnde & ipsi & quamplurimis aliis, Domino largiente, salus collata est. Fecitq; ob amorem sanctissimi viri, omnibus opiparum conuiuium, & tanquam Christo assistens, ambulando sumebat cibum, & illis recumbentibus officiose inseruiebat. Porrò pauperioribus non solum alimoniam, sed etiam innumeram solidorum copiam distribuebat. Quanta autem veneratione prosequendus est hodiernus antistitis nostri Audoëni sacratissimus dies, quo ille iunctus Christo, Angelicis fruitur paradisi deliciis, & à nobis magno cum honore atq; officiosissime colitur tumulatus: Pauperes sane beatæ depositionis die in vnum collecti, laudabant Dominum, & gratias incessabiles agebant, quod ipsorum bonus pastor Audoënus, sicut in vita duplicem ipsis alimoniam abunde prębuisset, ita post decessum suum tam magna eis prandia præpararet. Eius nos orationibus adiuti, conemur totis viribus illius vitam, fidē & mores imitari, vt mereamur ad coronam gloriæ, quam ipse adeptus est, etiam nos quandoq; pertingere: Per Dominum nostrum Iesum Christū, qui cum æterno patre & spiritusancto viuit & regnat Deus in Trinitate perfecta, in sæcula sæculorum, Amen.

Tertiana febris profligatur.
Miracula sudarij eius.
Debemus sanctorum fidē & mores imitari.

Ann. 170.

CERTAMEN S. EVSEBII ET SOCIORVM EIVS MARTYRVM, EX SPECVLO HISTORIALI S. VINCENTII LIB. 11. CAP. 119. QVI ASserit se ea ex gestis illorum desumpsisse, cui correspondent Martyrologia.

Avgv. 25.

Temporibvs Commodi, sæuiente persecutione in Christianos, adueniente natali die ipsius, decretum ab eo exiit, vt omnis plebs Romanæ vrbis in vnum adueniret, & in laudem Herculis ac Iouis pompatica voce acclamaret. Ventum est, & circunstat Regem pene vniuersus orbis. Ipse aūt deformiter indutus, regiam cum mitra ascendit sedem, ac prius thurificauit auream Iouis statuam. Tantæ enim superbiæ erat tantæq; iactātiæ, vt indueret se pelle leonis, designare in vestimento volēs, quod sicut leo bestiarum, sic & ipse esset Rex & magister populorum. Cui omnis populus acclamauit, dicens: Protector est Hercules reipublicæ & defensor libertatis Romanæ audaciæ. Eodem tempore morabantur in vico, qui appellabatur * Carnarius, Christiani nominis cultores, inter quos erant viri religiosi Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atq; *Potentianus, serui Dei orationibus instantes, mori pro Christo desiderantes. Hi ad imitationem Apostolorum sua omnia vendiderunt & pauperibus erogauerunt, quatenus nudi ab hoc sæculo liberius soli seruirēt Deo. Qui cum audissent huiuscemodi rem à Commodo gestam, ridiculo ac superstitioni hoc deputantes, vicos & vrbes perlustrāt, trinum [a] & vnum Deum prædicāt, dicentes: Recedite charissimi à cultura dæmoniorum. Date honorem Deo trino & vni, patri & filio & spiritui sancto omnipotenti, & agite pœnitentiam & baptizemini, ne simul cum Commodo pereatis. I.

**Commodi Imperatoris superbia quanta.*
**Lanarium vocatū fuisse vicum ex MSS. actis notat Bar. ann. 192 § 2.*
** al. Pontianus.*
a S. Eusebius cum sociis Christum prædicat.

Itaqve quidam senator Iulius [b] audiēs monita huiusmodi salutaria, introduxit eos in domum suam, & audiens solicite prædicationem, credidit: & facultates suas varias, per manus eorum distribuit. Accersito igitur quodam presbytero Rufino, baptismum cum omni domo sua suscepit. Cœpitq; ipse publice profiteri Christum, & pro eo mortem concupiscenti animo desiderare. Quod cum audisset Cæsar, amaritudinis felle exagitatus, iussit eum ad se induci, & sic eum cœpit affari: Iuli, qualiter amens effectus es, vt deserens Iouem & Herculem, sequaris nescio quam amentiam vanam? Cui viriliter respondit Iulius, dicens: Tu simul peribis cum diis tuis, quos vano errore deos esse, temerario ore mentiris. Confusus itaq; Cæsar his & aliis verbis, accersiuit quendam virum nomine Vitellium magistrum peditum, animo fero, opere crudelem, omnibusq; vitiis obsessum, & præcepit ei, dicens: Exquire diligenter facultates huius sacrilegi, & compelle eum ad sacrificandum inuictissimo Herculi. Qui nisi acquieuerit, non protrahas eum diutius viuere. Suscipiens Vitellius Vicarius, fecit eū coarctari in custodia. Post triduū vero iussit sibi tribunal præparari in tellude, & sanctum Iulium catenis adstrictum ante se exhiberi. Erat aūt corpore nudus, sed ex integro, fide munitus. Quem sic alloquitur, dicens: Audisti quid iussit princeps? Depone iā pertinaciam, & adora deos, per quos vniuersus subsistit orbis Romanus. Nam si non feceris, diuersis afflictus pœnis punieris. Cui sanctus constanter respondit: O miser & miserande, simul cum tuo principe perfido peribis. Ad hæc Vitellius dixit: O Iuli, in quo confidis, cū iam damnatus sis? Iulius respondit: Fiducia mea vita æterna est, spes mea Christus est, qui te cum tuo principe damnabit in æternum interitum. Hæc audiens Vitellius, iracundiæ stimulis instigatus, iussit eum fustibus cædi. Qui dum cæderetur, emittens spiritum, cælestia petiit. Cuius corpus præcepit Vitellius ante amphitheatrū iactari. Quod audientes Eusebius, Vincentius, Peregrinus, atq; Potentianus, collegerunt corpus sanctissimi Christi martyris, & sepelierunt in cœmeterio Calepodij xiiij. Calen. Septembris. II.

b Iulius senator cū omni domo sua credit.
Sistitur Iudici Vitellio S. Iulius senator.
Dū cæditur fustibus obdormit in Domino.

Hæc audiens Vitellius, perquiri eos fecit, sibiq; præsentatis dixit: Manifesta assertio est, diripuisse vos facultates Iulij, cum & corpus illius collegistis, simulq; & sepulturæ tradidistis. Tunc gloriosus vir Eusebius locutus est: Quod nobis obiicis, proculdubio fecimus, quodq; meruimus præsule Christo executi sumus. Iudex nequissimus dixit: Quia metuistis thesauros diripere, difficultas non sit vobis reddere, ne pereatis, sicut & ille periit. Respondit Eusebius: Hoc omnibus votis appetimus, hoc communi animo concupiscimus. Cumq; constanter persisterent, III.

confusus Vitellius eadem hora iussit vt in eculeo facie ad faciem suspenderentur, obtunderentur neruis, & fustigarentur. Quibus suspensis, præco etiam clamabat: Deos & principes nolite blasphemare. Diutius autem eis tortis, iussit cessare paululum à tormentis. Quibus dixit: Parcite vobis, & sacrificate diis. Eusebius ad hæc: Miser, inquit, quod incepisti perfice, noli desistere. Ante enim tibi deficiet tempus ad torquendum nos, quam noster deficiat in Christo persistens animus. Ne ergo putes nos terreri, nec separari nos à fraternitate Domini nostri Iulij. Vitellius circunstantibus ait: Isti securi de arte magica, in tormentis gaudent. Respondit Vincentius: Nos gaudemus & exultamus in Domino nostro Iesu Christo. Tyrannus vero iussit extemplo flammas applicari eorum lateribus. Illi alacres effecti, dicebant: Gloria tibi Domine, qui nos tua visitatione circundas. Igitur vnus carnificum Antoninus, intentis oculis eminus vidit cum spongia iuuenem stantem, fulgore nimio corruscantem, & eorum latera extergentem. Tunc emissa voce, cum ingenti gaudio cœpit clamare: Vnus verus Deus est Christianorum: quē hi euidentissima ratione prædicant. Video enim Angelū Domini circūstantem eos, & à pressura flammarum protegentem. Tunc velut leo frendens Iudex, cum clamore ait: O magica ars: ô seductores, qui alienauerunt mente sua hominē clarissimum ac probatissimum in republica. Antoninus autem pœnitentia ductus, deuouit se credituū Christo Domino. Statim vero Antoninus Rufinum presbyterum adiit, & vt ab eo baptizaretur, humiliter impetrauit. Itaq; Vitellius sanctos martyres de eculeo deponi iussit. Quibus depositis ait: Vt quid tam crudeles estis vobisipsis? Cur non deponitis insaniam vanam, adorantes deos & glorificantes, quos iusserunt principes, vt nobiscum frui mereamini vita æterna? B. Vincentius ait: O omniū infelicissime & crudelissime, qui tibiipsi nō parcis. Nos in gloria iam constituti sumus, tu vero cum Principe tuo in gehenna periturus est. Tunc Vitellius iussit linguam præcidi sancti Eusebij, æstimans illi deesse linguæ officium, in cuius ore semper Christus resonabat. Antoninus autem accurrens clamabat: O Vitelli miserrime, quid tibi & iustis his? vt quid eos crucias? Tunc Vitellius per os sanguinem vomere cœpit, recto scilicet iudicio Dei, vt qui exarsit ad puniendum os iusti, acri dolore torqueretur in suo. Athleta vero Domini Eusebius sine lingua laudes in excelsum Christo dabat. Huic igitur lamentabili spectaculo quidam vir intererat Christianus clarissimus, nomine Faustus. Qui colligens linguam martyris Christi Eusebij, reposuit eam sub tunica sua in sinu suo, & fugiendo latuit. Dehinc iussu Vitellij Antoninus ductus est à carnificibus via Aurelia iuxta formam Traianam, & capite plexus XI. Calen. Septembris.

Eusebius cū socijs in eculeo suspenditur & grauiter fustigatur.
Vruntur eorum latera.
Antoninus carnifex credit & baptizatur.
S. Eusebius præcisa lingua loquitur & Deum laudat.
Plectitur capite Antoninus.

IV. PORRO Eusebium ac socios eius diutius maceratos suppliciis, in ima carceris iussit retrudi. Ibi nō diebus neq; noctibus ab oratione cessabant. Percurrebat autem eorum opinio circunquaque. Ad quos veniens non minima multitudo Christianorum, & audiens ab eis æternæ vitæ monita, non mediocriter proficiebat. Post triduum apparuit eis beatus Iulius, cunctisque audientibus, ventura prophetando hæc intulit: Saluate custodem carceris. Hæc dicens, ab oculis eorum euanuit, mentesq; eorum sua gratissima visitatione lætificauit. Tantam verò contulerat Dominus vim virtutis suæ suis fidelibus, vt vndiq; illuc populorum confluentibus turbis, variis detentis lāguoribus nulla difficultas esset in conferenda sospitate eorum orationibus. Veniens itaq; sacerdos Capitolij, nomine Lupulus, qui ritu paganismi fungebatur officio illo sacerdotali vanissimo, rogauit vt instrueretur à sanctis martyribus, & baptizaretur. Erat enim cæcus. Cui dixerunt: Si credideris ex toto corde, illuminaberis, & vita æterna nobiscum frueris. Respondit Lupulus: Ego absq; vlla ambiguitate credo in quem vos creditis, nec vllatenus cupio separari à vobis. Ideo enim ad vos confugi, desiderans vobiscum in his vinculis pro amore Christi mancipari. His auditis, confestim miserunt, & rogauerunt ad se venerabilem Rufinum presbyterum venire. Qui veniēs ad carcerem, catechizauit & baptizauit eum. Tunc subito ab oculis eius caligo discessit, & lumen Christi in eis emicuit. Tunc accurrens custos carceris,[a] & videns illustratum[b] superno lumine, qui annis quatuor cæcus fuerat, misit se ad pedes sanctorū, & vt baptizaretur rogauit. Quem ilico B. Rufinus sacro baptismate purificauit, eumque armis fidei muniuit. Abiens Vitellius, intimauit Regi omnia, quæ à sanctis gesta erant, qualiter superassent omnia tormentorum genera, & quomodo cōtempsissent diis libare sacrificia, qualiterq; loqueretur Eusebius sine lingua. Cui ita Rex ait: Extingue eos. Qui iubens tribunal præparari sibi, & illos introduci ait: Afferte tripodam, vt sacrificent hi. At illi expuentes contempserunt eum. Cuius etiam cor impœnitens, admirans, B. Eusebius ait: O miser, cuius cor est sedes Sathanæ. Tunc Vitellius fecit eos ante amphitheatrum tandiu[c] plumbatis acriter cædi, donec spiritum exhalarent. Quorum corpora B. Rufinus collegit, & non longe ab vrbe Roma sepeliuit, viij. Calend. Septembris.

Apparet SS. martyribus S. Iulius eos sua visitatione lætificans.
Multi ægri curantur eorum orationibus.
a Simpliciū nomina: Ado in martyrologio.
b Lupulus idolorum sacerdos per fidem & baptismum à duplici cæcitate curatur.
c SS. Martyres plūbatis occiduntur.

[a] *Româ multo post tempore beatorum martyrum Eusebij & Pontiani membra Nicolai Papa donatione in Gallias translata esse, addit Ado in martyrologio suo.*

MARTYRIVM S. GENESII ARELATENSIS, AVTHORE B. PAVLINO NOLANO EPISCOPO.

An. 280.

PROLOG. PROPRIVM atq; indigenam Arelatensis vrbis beatissimum Genesium martyrem, alumnum eiusdem iure nascendi, patronum virtute moriendi, celebrare iam à principio atq; extollere, omnium fideliū studia, omnes religiosorum literæ debuerunt: vt tanti meriti gloriosa documēta, consignata scriptorum fide, & viuacibus commendata monumentis, illibata atq; integra ad posteros peruenirent, quæ admiratio semper faceret noua, & veneratio probaret antiqua. Sed quoniam succedentes sibi per incertum vitæ tempus ætates, tradere hæc inuicē memoriæ mutuæ, quam mandare literis, maluerunt: vel nunc oportet eadem fidelibus scriptis in tempora secutura transmittere, ne ea, quæ adhuc viua recordatione rerum, vt sunt gesta, referuntur, euanescente per tempus vel tradentium, vel accipientium fide, fabulosa credantur.

Avgv. 25.

I. SANCTVS itaq; Genesius in iuuentutis flore primæuo, prouincialis militiæ tyrocinium suscepit, eam officij partem studio & arte complexus, quæ patronorum verba vel noua signorum velocitate, vel dexteræ, sonum vocis æquaret: spiritalem futuræ gloriæ imaginem præfigurans, vt qui præcepta diuina celeriter audiret, ea fidelibus notis piæ mentis exciperet. Accidit autem, vt, cum ante tribunal exceptoris fungeretur officio, iniusto atque sacrilego mandato persecutionis iussa ederentur, quæ deuotus Deo repudiaret auditus, & imprimere ceris manus sancta respueret. Abiectis ergo tabulis ante pedes iudicis, ministerium sacrilegum sacrata iam Domino mens refugit. Et vt in nullo à præceptis Euangelicis actus martyris deuiarent, quibus declinare persecutionis impetum vel permittimur, vel iubemur, alia atque alia non solum latebra, verumetiam ciuitate mutata, cum & alio loco scriptum sit, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: ab ira se furentis iudicis paulisper occuluit. Qui cum eum corripi protinus offerrique iussisset, neque inuestigatio ad procuratam latebram perueniret, crudelissimis pœnæ ministris, vt vbi tempus fuisset, gladio eum interficerent, imperauit. Quod vbi beato Genesio vel occultis nunciis, vel rumore compertum est, diuersa latendi loca, vt exitus docet, non infirmitate spiritus, sed carnis trepidatione, mutauit. Atque interim, licet superfluo, de præsumptæ fidei confirmatione solicitus, quoniam nondū erat ex aqua & spiritu sancto renatus, per fidos internuncios à Catholicæ religionis antistite donum baptismatis postulauit. Sed ille vel temporis angustiis impeditus, vel iuuenili ætati diffidens, ardentia vota distulit, ac fideliter

S. Genesius exceptoris fungitur officio, nec lēi seruilē edicta contra Christianos.
Matt. 10.
Matt. 26.

indicauit,

Cruoris per martyrium effuſio altet eſt baptiſmus.

indicauit, quod plenam conſummationem etiam huius muneris daret prompta pro Chriſto cruoris effuſio. Et hæc quidem cunctatio ſacerdotis, diu no, vt æſtimo, prompta nutu atq; iudicio prouocata diſpoſitaq; eſt. vt circa eius ſolennem conſecrationem officia humana ceſſarent, cui vnius baptiſmatis duplex gratia, ex vtroque ſcilicet Chriſti latere & aqua & ſanguis parabatur.

Iohann. 19.

SED iam Dominus, qui per Spiritum ſanctum futuri martyris ſeruabat arcana, ſubeundæ conſtantiam paſſionis vel fecerat, vel videbat: neque patiebatur differri coronam, cum videret paratam eſſe victoriam. Itaque percuſſoribus ſuis eum obtulit. & iis, quorum in eundem auida crudelitas inhiabat, oſtendit. . que is vbi ſe perſpicit deprehenſum, inſtinctu Domini Rhodanum petiit, & ſancta fluuio membra committit: vt eum illic à contagione mortali, velut alterius Iordanis vndis, occultus baptiſta purgaret, & mutuo alternoq; myſterio & aquis corpus, & aquas corpore conſecrauit. Atq; hæc cauſa profectò extitit, vt natandi adminiculo perueniret, qui exemplo beatiſſimi Petri ad Chriſtum tendens, per ſumma gurgitum ambulare potuit. Tranſgreſſum continuo in vlteriora fluminis, & ſubeundi præmij paſſionis Chriſto ſponſore ſecurum, in eo loco, quem effuſioni ſanguinis glorioſi Dominus elegerat, quique nunc oratione aſſidua & votis nunquam irritis frequentatur, percuſſor aſſequitur, exoptatoq; gladij ictu feſtinantem ad Deum animam vinculis corporis, quibus tenebatur, abſoluit: & vtraque ſubſtantia propriæ originis elementa repetente, terrena interim terris membra commendat, & cæleſtem ſpiritum emittit ad cælum. II.

Matth. 14. *Iohann. 21.*

Gladio percuſſus, abiit ad Dominũ.

Duæ vrbes ad vtrãque Rhodani ripam ſancti reliquiis celebres.

PROVIDERVNT tamen fideles temporis illius Dei ſerui, vt vtrãq; fluminis ripam, geminatis vrbibus ambiendam, vnius martyris tutela muniret. Nam in ipſo beatæ paſſionis loco conſecrati cruoris veſtigia relinquentes, in alterum fluuij latus honoratas reliquias tranſtulerũt, vt vtrobiq; præſens S. Geneſius, illic ſanguine haberetur, hîc corpore. Hæc omnia fideliter, atq; vt geſta ſunt, vel comperta, vel dicta, libentibus deuotiſq; animis, qui noueratis, recognoſcite: qui ignorabitis, agnoſcite, & gloriam tanti martyris, per ſingula annorum ſpatia creſcentem, & in ſæcula æterna victuram, mentis oculis contuentes, vnuſquiſq; pro viribus ad ſimilia, ſi ita fides deſiderauerit, animos præparate, & vt beatus Geneſius, throno Domini vſq; in vindictæ ſuæ tempus aſſiſtens, ſacerdotibus, miniſtris, Clero nobiſq; omnibus, & ei, qui inſtructioni veſtræ iſta compoſuit, patrocinetur, orate: Amen. III.

Apoc. 6.

EIVSDEM BEATI GENESII INSIGNE MIRACVLVM A BEATO HILArio Arelatenſi Epiſcopo conſcriptum.

Tobiæ 12.

Solennitas S. Geneſij.

Pős medius inter prænominatas vrbes.

Pőte rupto, multi ruunt in aquas.

OPERA Dei narrare, honorificum eſt. Ergo operæpreciũ eſt, miracula diuini operis, ad ſancti martyris Geneſij gloriam referenda narrare. Natalis. n. ipſius die frequens ille in ciuitate Arelatenſi caſus, pontis abrupti periculo, vrbem totam nimio tremore concuſſit, & animis ſubiti pauoris diſcrimine concuſſis, ſolennitatis lætitiam recepta ſalutis gratia, lætiorem reddidit, iucunditate duplicata. Nam cum ſuos in hac celebritate plus etiam, quã ſuos, Arelâs populus coëgiſſet, quorum in illa die gaudiis agendis ipſa ciuitas anguſta erat, ſemitę & ſpatia camporum, hærente in agmine, & laborantibus ſua eunctis denſitate, ibat in vlterioris fluminis ripã, in honorẽ martyris, Chriſto deuotus exercitus, cum charis coniugibus, dulcibus pignoribus, plura ſimul beneficia habere feſtinans. Nec contentus vno in loco vota profundere, in Eccleſia peruigil, antelucanus ad locum cædis & ſanguinis feſtinabat: item ad ſepulcrum, gaudiorum immolans hoſtias, quaſi occupaturus aures martyris, properabat. Nec clericorum officia ſolenniter ordinata, nec ipſum deniq; lucis tempus expectabat. Splendor ſiquidem feſtiuitatis, collucente vrbe tota, omnem omnimodis pepulerat noctis horrorem. Interim via illa naualis, qua inter confœderatas ſibi vrbes, illius terribilis Rhodani terga calcantur, ſubito aut ſub iniuſto faſce, aut nimio materiarũ pondere, aut per obliquum amnis illapſum, prona diffuſa eſt. Incertum eſt, quo caſu: certum tamen, cuius inſidiis preciosum onus, hoc eſt, fidelium turmam in mediis fluctibus male pendula ſtrata depoſuit. adſtante me, quod veraciter loquor, & pedem ab ipſo, vt ita dixerim, ponte referente. Ingens ilico fragor populi tam ruentis, quam circunſtantis, exoritur: pauor tota vrbe percurrit: hic coniugi, ille filiis, alij propinquis, alij amicis: omnes ſimul diuerſis affectibus metuunt: qui parum, ciuibus. IV.

Iſtius S. Honorati vita habetur 16. Ianuarij.

Locus mendoſus.

** dubitet.*

INTER hæc ſanctæ recordationis antiſtiti Honorato, quo tunc ille populus paſtore gaudebat, vni quidem pro omnibus metuenti, omne cladis pondus incumbit. Quos tunc illa pietas ſtimulos accepit? quam ſubi. a animi ægritudine ægris ægrior fuit? Erectis confeſtim ab cælum oculis, intentione cordis luminibus exæquata, ita à nobis circunſtantibus mentis exceſſu totus abſceſſit, vt nemo dubitaret, quin tribunalibus Chriſti cum S. Geneſio, opem præſentis mali impetraturus, adſtaret. Agebantur interim grandi tumultu miſeranda naufragia: mixti homi nibus phalerati equi, impedito indignantes natatu, altis pectoribus crura iactabant: quicquid obuium fuerat, ſeu admoniti periculo, ſeu pauidi inſtinctu, proculcantes pauida virtute: implíciti charis oneribus, matrum vlnam, & preſſi caueis matronalibus famuli, & tota itineris ſui immixta fragminibus pompa ſolennis. Nemo hoc loco malus interpres occurrat, nemo tantam Martyris gloria maligna obtrectatione * obſcuret, & ripæ vicinam turbam nullus alleget, nemo vadis exceptos aſſerat, quos palam dextera diuina ſaluauit. Depreſſa peregrinorum mercib' quotidie iiſdem ripis inæſtimabilium onerum nauigia iunguntur: nauem illic ferendis pontibus tanquam iacere fundum deſperaret aggeribus, ordinatio antiqua conſtituit. Tantum in hoc vaſto gurgite ſtipati populi pondus expoſuit, quantum longiſſimis, validiſſimis, eodemq; confractis pondere trabibus, acceperat. V.

Ioſue. 3. *Exod. 14.*

Oēs illęſi euadũt è flumine, martyris interceſſione.

OCCVRRAT nunc animis atq; oculis iſta replicantium, ſimul totum, Rhodanus, ruina, naufragium, implicanda turba miſerorum diuerſa, in vnum diaboli inſidiis cõglomerata pernicies. Nihil periculo defuit, vt ad gloriam Martyris nil deeſſet. Quando enim alumnos ipſius mergeret fluuius, quem eodem die piis natalibus conſecraſſet: O magna Dei gloria. Erupit è vaſto gurgite glorioſus exercitus. Iordanem iterum crederes, rupto diuinitus amne, patuiſſe: aut iterum maria populo Dei, ſicut ſub Moyſe quondam Duce, in virgæ imperio iter inter fluenta ſolidum præbuiſſe. Nemiuem ruina quaſſauit, neminem grauatum veſtibus fluuius inuoluit, nemini hauſtum ſuũ fluuius ingeſſit. Illæſos oẽs atq; incolumes vernacula ac familiaris ripa ſuſcepit: Pompa omnis, ſicut ingreſſa fuerat, egreſſa eſt. Matres familias ex profundo famulorum ſuorũ ceruicibus mobiliũ cubiculorum ſecreta viderunt. Comptæ in honorem Dei virgines, nulla fluitantium monilium detrimenta ſenſerunt. acus ipſæ, vt ita dixerim, ſicut affixę fuerant maternis manibus, hæſerunt. Nemo damnum aliquod rei, nemo diſpẽdium ſalutis accepit. Occurrunt pignora chara pignoribus: vnuſquiſq; proximũ ſuum, cui plurimum timuerat, lætus amplectitur. Cuius hic, niſi Chriſti, per interceſſionẽ Martyris ſui, præſens virtus operata eſt? Conuenit vtiq; Epiſcopus Martyrem, & Dominum martyr. Oſtenſum eſt ſalute dignum fidelis populi officium. Et deniq; plurimi (quod mecum forſitan & qui feciſtis, agnoſcitis) ilico, ne vel leuiter turbare deuotionem ſanctam liceret inimico, veſtibus, vt erant, madidis nauigia conſcendunt, & matutinum rigorem fluuij, ſpe feruente contemnunt: feſtini quò intenderant, ad locum ſcilicet cædis, animo victore perueniunt, alacritate maiori poſt periculum recens vota fuſuri. O dignæ audiri preces, quæ non fractę iniuriis, imputare neſciunt quod periclitati ſunt: grates referre ſciunt, quod euaſerunt. VI.

Omnes

Omnes gaudio tripudiant: assistunt deniq; solennibus læti: interfuisse periculis iuuat: quia cõspicabile, interfuisse miraculis. Tanti cuiq; fuit de salute dubitâsse, vt salutem suam mirabiliter acquireret. Integro suorum numero Honoratus pastor exultat: qui quidem hæc manu politiori maioriq; gratia mansuris perpetuo sæculo scriptis mãdare potuisset, nisi diuini muneris conscius, in legatione sancti Martyris particeps designatus, quod se præsule Dominus hęc contulisset, insolentius exultare timuisset. Et quidem ad nos beneficia per plures diffusa perueniũt cæterum quanti in se priuata cognoscunt? Quod soli Deo adscribimus, qui omnium conditor & conscius, colitur & viuit cum filio & spiritusancto, per infinita sæcula sæculorum, Amen.

ITEM DE EODEM S. GENESIO ARELATENSI, SERMO EX IIS, QVI Eusebio Emiseno Episcopo adscribuntur.

VII. HODIE natale sancti Genesij celebramus, & meritum. Beatorum martyrum passiones, natales vocamus dies, quando eos, Martyrij vita, & gloriæ fides, dum ingerit morti, genuit æternitati, & perpetua gaudia breui dolore parturiit. Merito plane dicendi natales dies, per quos illi, qui nati fuerant in hanc fragilitatis humanæ miseriam, subito renascuntur in gloriam, vitæ perennis initium de mortis fine sumentes.

Passiones martyrum cur natales vocentur.

VIII. Etenim si istos dies natales vocamus, quibus in hanc lucem in delictis & doloribus nascimur ad dolores, quibus in hunc mundum cum fletu infantiæ vagientes ingredimur, omnis homo quasi futuræ per totam vitam prophetia miseriæ, & infelicitatem naturæ prima illa lachrymabili voce testatur: siquidẽ primo statu vita nascentium, quæ ad omnem suspecta cursum, in tribulatione agitur. Iustius ergo isti celebrantur natales, quibus sancti ex corruptibili luce in nouam illam futuri sæculi veniunt claritatem, & filij hominum in adoptionem diuinæ paternitatis ascendunt, & consortes paulo ante mortalium, subito ciues incipiunt esse Angelorum.

Iuste celebrantur sanctorũ festa.

IX. Ex eorum numero erat beatus illè, cuius hodie præclarum gloriosi agonis celebramus triumphum. Qui adhuc Catechumenus, adhuc à diuinis legibus peregrinus, adhuc alienus, omnia in se subito mandata pietatis, fidei plenitudine consummauit. Catechumenus, ad confessionis certamina progreditur. Non tingitur fonte, sed abluitur passione. Non viuificatur baptismate, sed morte regeneratur. Et quid tandem crederet, vel quid pro eo redemptori suo deberet, profusione sanguinis confitetur. Non potest quidem dicere, Consepultus sum Christo per baptismum in mortem: sed potest dicere, Per mortem illi iungor in baptismo, id est, in morte. Ipse enim Dominus mortem suam baptismum pronunciauit, dicens: Baptismate habeo baptizari, quod vos non scitis. Beatus ergo & inclytus Christi testis, hanc Domini sui mortem, cui non edidit mysterio, plus est, quod imitatur exemplo.

Rom. 6.
Luc. 12.

X. O quantum agit ille in pectoribus humanis diuinus ignis? Catechumenus æternam comperit vitam. Nondum profectus ad Christi militiam, & iam dignus ad amicitiam: nondum assumptus ad famulatum, & iam idoneus ad testimonium: nondum intromissus in Ecclesiæ ianuam, subito ipsam penetrat cæli regiam: nondum miles Dei, & iam cohæres: nondum domesticus in domo Dei, & iam filius in regno Dei. Et sane hanc meruit gloriam inconcussa illa in tanto martyre animi virtus & fidei magnitudo, occulto (dico) Christi amore nutrita & subitis approbata documentis. Nam cum secretus adhuc Dei famulus in exceptorum ordine militaret, & ante tribunal pagani Cæsaris assisteret, audiens eum in caput Christianorum cruentas pronunciare sententias, piam dexteram ab excipiendo tanquam sacrificando reuocauit: & implere sacrilega verba contremuit, quia Christum paginis cordis gerebat inscriptum.

Vis diuini amoris.

Nõ vult obtẽperare impijs præceptis Imperatoris.

XI. PROIECTIS itaq; codicibus ante oculos prophani iudicis; nefarias eius voces, & edicta impia atq; decreta, tota iam martyris libertate condemnat. Tormenta in oculis erant, dolor eorum, quos pœna lacerauerat, vsq; ad merũ carnificum, vsq; ad tremorem torquentium perueniebat, & inter hæc ille Christianum se esse tota exultatione clamabat, tanquam Christiani non ad supplicia, sed ad præmia quærerentur. Quanta & quam noua spectacula Deo atq; angelis suis præbuit fides piorum?

Præclara S. Genesij cõfessio.

XII. ECCE in sacrilegi Tyranni ministerio militem suum Christus inuenit. Solebat Ecclesia ad tribunalia persecutorum martyres mittere: eccè nunc stupendo genere Ecclesiæ martyrem tribunal persecutoris emisit. Pronunciat itaq;, Christianus sum: & omnis insania persecutoris verso in illum furore consurgit: æstuat dolore & cõfusione iudex cruentus: plus erubescit, cultorem fidei de parte emersisse perfidiæ. Incumbente itaq; persecutionis mole, insequentibus diaboli ministris, Rhodani se immittit fluentis, in vlteriorem ripam, de ciuitate in ciuitatẽ, flumine obsequente, transgreditur: non vt gloriosam mortem fugeret, sed vt martyrij ordini nil deesset, dicente ipso Domino: Si vos persecuti fuerint in ciuitate istá, fugite in aliam. Illic apprehensus, Christo immolatur, & triumphali cruore perfunditur. Vnda preciosi sanguinis, baptismi Sacramenta complentur: cadit in precium veritatis, hostis pietatis.

Matth. 10.

XIII. SVB ipsa itaq; felicissimæ ciuitatis mœnia, fidelium humeris funus inclyti victoris infertur. Vnde nunc inter vtrásq; vrbis illius partes gemino honore gloriosus, illam ripam triumpho sanctificat, hanc sepulcro: illã sanguine illustrat, hanc corpore. Fideles itaq; populi peculiarius exultantes de perpetui propugnatoris auxilio, ferunt ad tumulum vota, de tumulo votorum referunt gaudia. Pulsant hi precibus, respondet ille virtutibus: vincuntur per quotidiana Martyris beneficia, alumnæ vrbis obsequia. Vnde merito in prosperis colunt, quem præsentem in periculis cognouerunt. Frequentibus itaq; tribulationibus approbârunt, quantùm apud Deum possit proprius suffragator. Quam preciosa sunt martyrum vulnera, quam gloriosa certamina, inter quæ tormentis viuentes, & mortibus triumphantes, vexari in paucis, benè disponuntur in multis. Coram hominibus afflicti, coram angelis glorificandi, breuem Deo vitam sub æternitatis commercio fœnerauerunt. Et ideo sicut aurum in fornace ignis, ita illi in camino tribulationis probati, fulgebunt sicut sol. De quibus per beatum Iohannem vox diuina testatur: Hi sunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni, propter hoc stabunt in conspectu throni. Hos ergo charissimi ita miremur, vt homines fuisse meminerimus; hos, inquam, ita miremur, vt eos nostri similes nouerimus, & sub eadem, qua nos sumus carnis fragilitate vixisse: & per hoc sequamur, inquantum possumus, fidem illorum: sectemur animi virtutem, qua terrena & præsentia respuentes, vim regnis cælestibus intulerũt. Superauerunt illi corporum dolores, nos superemus morum & cordium passiones: vicerunt illi tormenta, nos vitia. Illi sacrificari dæmoniis horruerunt, nos malitiam, inuidiam, obtrectationes, contentiones, tanquã prophana sacrificia, detestemur: vt inter huius mundi conflictiones, vitia, persecutores virtutis, probent esse nos martyres. Persequamur in nobis peccata, & iniquitates nostras: expugnemus superbiã, debellemus iracundiam: ipsi in nobis, & persecutoris partes exequamur & martyrum, per castigationem vigiliarum, per contritionem ieiuniorum, per custodiam viuentem sanctam, placẽtem Deo, acquiramus nobis nouum, non carnis morte, sed carnalis vitæ mortificatione martyrium, vt de nobis quoque etiam viuentibus dici possit: Preciosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius.

S. Genesius propugnator fideliũ perpetuus.
Sap. 3.
Matth. 13.
Apoc. 7.
Martyrũ fidẽ & virtutes imitari debemus.
Psal. 15.

XIV. Ergo inquantum fieri potest, extinguatur in nobis, quicquid peccati est: mortificetur morti, quod sæculi est, vt preciosa perficiatur in conspectu Domini mors viuentiũ: vt animositates, cupiditates, atq; præsentium blãdimenta rerum, sicut ea mors extorquebit inuitis, ità ea nobis veritas fidei & Dei auferat timor: vt non necessitas ea à nobis separet, sed voluntas: vt terminum vitiis, vt finem concupiscentiis ac delictis nostris non interitus faciat, sed profectus.

Ann. 280. DE S. GENESIO ROMANO MARTYRE, EX VETVSTIS EXEMPLARIBVS MS. QVIBVS CONSENTIVNT ANTIQVISS. MARTYROLOGIA. DICTIONEM NONNIHIL EXPOLIVIT FRATER Laurentius Surius.

Avg. 25. Genesius mimus. Baptismi ritus scrutatur, & palã irridendos exhibet.

I. DIOCLETIANO Imperatore, cum per annos quatuor Ecclesiæ omnes clausæ essent, Romæ mimus quidam fuit, Genesius nomine: Is cum verum ignoraret Deum, Christianos sæpissime irridebat. Volens autem arte sua quippiam eiusmodi efficere, quo placeret Diocletiano Imperatori, apud Christianos diuini secreta mysterij perscrutabatur: & cum omnia accurate didicisset, ad theatrum se contulit: ingressusq; in scenam, salutauit discipulos suos, ab eisq; resalutatus assedit, atq; ad illos: Scitis Imperatoribus nostris cumprimis inuisos esse Christianos? Illi responderunt: Adeo hoc omnibus compertum est, vt qui id nesciat, inueniri nemo possit. Genesius ait: Si ergo vultis, vt placeamus inuictissimo Imperatori, prodam coram illo mysteria Christianorum. Illis libentibus animis eius sententiam approbantibus, docet eos diuina mysteria, diligenterq; instituit, quid facere, quidve dicere debeant. Vbi autem aduenit spectaculi exhibendi dies, ille instar ægroti lecto decumbit, dicitq; ad socios: Eià nostri, grauem me sentio: equidem perquamvelim leuis fieri. Respondent illi: Qua nos ratione leuem te reddemus, si grauis es? Itàne fabros nos arbitraris, qui runcina leuiorem te efficere possimus?

Simulatio vertitur ei in rem seriã. Diuinitus bona mẽs ei præstatur. Nota de vestibus albis baptizatorum.

II. Hæc atq; his similia illis dicentibus, & populi risum cõcitantibus, Genesius diuinitus permotus, ait: Vesani, ego Christianus mori cupio. Respondent collegæ: Quid ita? Genesius dicit: Vt in illa die ceu fugitiuus, in Deo inueniar. His auditis, Diocletianus risum tenere non potuit: Illi porro, vt constitutum erat, exorcistam & presbyterũ ironice repræsentant, iiq; ingressi, dicunt ei decumbenti: Quamobrem ad nos fili misisti? Genesius non iam simulate, sed ex animo respondet: Cupio adipisci Christi gratiam, vt renatum me sentiens, liberer à præcipitio facinorum meorum. Fit clamor populi: cursores aduolant, adferunt munera ab Imperatore transmissa. Cum iam autem omnia diuinorum mysteriorum secreta completa essent, indutus est vestibus albis, panemq; & dulciaria cereosq; elargiebatur. Interea mox accurrunt milites, tanquam ab Imperatore missi, correptumq; eum adducunt ad iudicem. Sed ille dum ad commentitiam & simulatam rapitur perpessionem, ad veram synceram confessionem accedit: atq; adeo in albis vestibus ad illum contendit locum, vbi adspectabat Imperator: ascendensq; pulpitum, in quo erat Veneris statua, ita concionatur:

Vide admirandam baptismi vim.

III. AVDI Imperator, & sapientes omnes auscultate. Antehàc quoties ego Christianos nominari audiui, intolerabili implicatus errore, iungebam me illis, qui eos publice trahebant, pariterq; trahebam, & qui tormenta constanter perferrent, illis insultabam, furoremq; populi in eos incendebam: Tantum vero eius nominis odium me ceperat, vt etiam parentes & affines ea de causa reliquerim, maluerimq; ægrotationum & egestatis molestias perpeti, quam vlla ratione in patria manere apud Christianos. Visum autem mihi fuit hisce diebus, perscrutari res & mysteria Christianorum, non vt crederem, sed vt illis in publicum proferendis, populo risum mouerem. At vero simulatq; nudum me in conspectu vestro aqua illa perfudit, interrogatusq;, respondi me credere ea, quæ proponebantur, vidi supra me manum cælitus porrectam, atq; Angelos Dei ignea radiantes facie, mihi propius assistẽtes, flagitiaq; omnia, quæ à primis ætatis initiis vsq; in præsens admisissem, è libro recitantes, atq; ita ad me dicentes: Aqua hæc diluit ea omnia, quæ te agnoscis perpetrasse. Cumq; vnda baptismatis tinctus essem, simul etiam liber ille perfusus, niue candidior apparuit, ita vt superioris scripturæ nulla prorsus in eo vestigia cernerentur. Dixeruntq; Angeli ad me: Noueris te ab omni culpa mundatum: vide nunc, vt gratiam perceptam conserues. Iam tu igitur, Imperator & vos alij omnes decernite, quid faciendum mihi sit. Ego enim dum volo vobis terrenis placere Imperatoribus, ad Regis cælestis gratiam perueni: dumq; hominibus risum facere studeo, Angelos lætitia affeci. Nunc igitur ab hac ipsa hora, quemadmodum vos omnes hactenus hisce mysteriis, perinde vt ego, nullam fidem adhibuistis, ignorantia seducti: ita iam vna mecum credentes, deinceps ea irridere ne velitis, quando ex me cognosciris, apertum me vidisse cælum, manumq; cælitus mihi impositam ea hora, qua aqua perfundebar: conspexisse etiam Angelos, peccata omnia prorsus obliterata, cæleste lumen, adhortationesq; audiuisse Angelicas, Dei gloriam cordi meo sensisse impressam, quæ me docuit, verum Deum esse Dominum Iesum Christum, eum esse lumen, veritatem, pietatem, salutem omnium, qui eius gratiam per baptismum sint assecuti. Audite, quæso, me vos boni Principes, & vos optimi viri, meumq; erga vos amorem ita probate, vt studio salutis comparandæ, à me edocti, credatis Dominum nostrum Iesum Christum esse Deum verum. Quod tamen experiri non potestis, nisi vos vnda illa perfuderit, quam Pater & Filius & Spiritus sanctus nominis sui inuocatione sacrauerit.

Hortatur S. Genesius Imperatorẽ & Principes eius fieri Christianos.

Diocletianus mire excandescit, dum videt conuersum Genesium. Genesius fustibus cæditur.

IV. HIS à Genesio dictis, Diocletianus immodico furore accensus, iubet coram se sisti eos omnes, qui eius ludi socios se illi adiunxissent, virgisq; acerrime cædi, putabat enim illos quoq, credidisse. At illi sanctum nomen blasphemantes: Domine Imperator, inquiunt, nos longe diuersa sumus animi sententia. Hic vero amentia correptus, contempta tum sua, tum pietatis tuæ & totius populi iucunditate & lætitia, Christianorum luctum complectitur. Quod ergo solus admisit, ipse solus luat. Tum vero Imperator incredibili in Genesium furore percitus, parum abfuit, quin eius sanguinem biberet, nî horrore prohiberetur. Iubet vero, vt inspectante populo cædatur fustibus, animi sui sæuæ perturbationi obsecundans. Altero die præcipit Plutiano Præfecto, vt tandiu tormẽtis eum afficiat, donec paratus sit idolis sacrificare. In eculeo igitur suspenso dicit Plutianus: Insane & miserrime, sacrifica diis, vt possis redire in gratiam cum dominis nostris. Genesius respondet: Ambiant horum Regum gratiam & amicitiam, qui non timent illum Regem, quem ego vidi, quem & adoraui, & adoro. Ille enim verus Rex est, quem ego patentibus cælis conspexi, qui mihi dignatus est impertiri misericordiam suam, meq; indignum & irrisorem & incredulum, illustrare mysteriis suis: vt qui plane cæcus eram, verum lumen adspicerem, & eius cognoscerem veritatem. Quamobrem miserum me lugeo, quod vobiscum hactenus errauerim, & sanctũ nomen in Christianis abominatus sim. Pro quo scelere supplicia omnia me commeruisse putabo. Satis enim sero ad verum adorandũ Regem accessi. Dicit ei Plutianus: Quis est iste Rex præter nostrum Regem? Genesius respondit: Iste Rex, quem tu dicis, homo mortalis est: At ille, quem ego adoro, Deus est. Tuus Rex ad certum tempus terris imperat: Christus vero & in cælis, & in terris, & in mari imperat. Rex tuus habet sibi præfinitum tempus, certumq; vitæ finem: At Christus semper gloriosus viuit & regnat in cælis.

Dolet S. Genesius se aliquando errasse.

CVM

IV. Cum sic ergo in eculeo suspensus diu vngulis laceraretur, lampadibus inflammaretur, ac nihilominus in confessione inuicto animo perseueraret, diceretque iudici: Etiamsi pœnas has vel centies admoueas, etiamsi vel millies me comburas, at Christum tamen mihi à corde auferre non poteris. Gesta omnia Iutianus Diocletiano in palatio legenda obtulit. Quibus perlectis, iussit eum Diocletianus capite puniri. Eam verò sententiam beatus martyr Genesius hilariter excipiens, cæsus est propter nomen Domini nostri Iesu Christi: Cui est cum Deo Patre honor & virtus & potestas in sæcula sæculorum, Amen.

In eculeo suspensus, laceratur & vritur.

Capite truncatur.

DE CONVERSIONE MIRACVLIS AC OBITV AREDII ABBATIS: EX HISTORIÆ FRANCORVM S. GREGORII TVRONENSIS lib 10 cap. 28.

Ann. 550.

I INTEREA fuit quidam, nomine Aredius, qui hoc anno terras relinquens, vocante Domino, migrauit ad cœlum Lemouicinæ vrbis incola fuit, non mediocribus regionis suæ ortus parentibus, sed valde ingenuis. Hic Theodoberto Regi traditus, aulicis & palatinis adiungitur. Erat autem tunc temporis apud vrbem Treuericam vir eximiæ sanctitatis Nicetius Episcopus, qui non solum in prædicatione admirabilis facundiæ, verum etiam in operibus bonis ac mirabilibus, celeberrimus habebatur in plebe. Qui intuens puerum in Regis palatio, nescio quid in vultu eius cernens diuinum, præcepit ei se sequi. At ille, relicto Regis palatio, secutus est eum. Cumque ingressi in cellulam, de iis, quæ ad Deum pertinent, confabularentur, expetiit adolescens à beato sacerdote se corrigi, edoceri, instrui, ac in diuinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumque in huius studij flagrantia cum Antistite memorato degeret, tonsurato iam capite, quadam die psallentibus clericis in ecclesia, descendit columba à camera: quæ leniter volitans circa eum, resedit super caput eius, illud indicans, vt opinor, eum Spiritus sancti gratia iam repletum. Quam cum ille non sine pudore conaretur abigere, hæc paululum circumuolans, iterum super caput eius aut scapulam residebat: quæ non modo ibi, sed etiam cum in cellulam Episcopi ingrederetur, iugiter comitabatur eum. Quod per dies plurimos factum, non sine admiratione Episcopus animaduertebat.

Aug. 25.

Nicetius Episcopus Treuirensis instituit Aredium.

Quid columba in capite Aredij residens præsignarit.

II. Exinde vir Dei, Spiritu, vt diximus, sancto repletus, ad patriam, genitore ac germano defunctis, regreditur, consolaturus Pelagiam genitricem, quæ nullum consanguineum præter hanc sobolem spectabat. Vbi cum ieiuniis atque orationibus vacaret, deprecatur eam, vt omnis cura domus, id est, siue correctio familiæ, siue exercitium agrorum, siue cultus vinearum, ad eam adspiceret, ne sibi aliquod accideret impedimentum, quo ab oratione cessaret: vnum tantum sibi priuilegium vendicans, vt ad ecclesias ædificandas ipse præesset. Quid plura? Construxit templa Dei in honorem sanctorum, expetiuitque eorum pignora, ac ex familia propria tonsuratos instituit monachos, cœnobiumque fundauit, in quo non modo Cassiani, verumetiam Basilij & reliquorum Abbatum, qui monasterialem vitam instruerunt, celebrantur regulæ, beata muliere victum atque vestitum singulis ministrante. Nec minus hæc tamen, impedita hoc onere, in Dei laudibus persistebat, sed assiduè in eis versabatur. & si quiddam operis exerceret, semper orationem Domino, tanquam odorem incensi acceptabilis, offerebat. Interea ad sanctum Aredium cœperunt infirmi confluere, quos manus singulis cum vexillo Crucis imponens, sanitati reddebat. Quorum si singulatim nomina scribere velim, nec numerum percurrere valeam, nec vocabula memorare. Vnum tamen noui, quod quicunque ad eum æger aduenit, sospes abscessit. De maioribus verò miraculis parua proponimus.

Pelagia mater Aredij.

Nota de monasterio ab Aredio constructo.

Signo Crucis Aredius multos sanat.

III. Quodam tempore dum cum genitrice iter ageret, & ad sancti Iuliani martyris basilicam properaret, venerunt vespere in quendam locum. Erat autem locus ille aridus, & absque fluentis currentibus infœcundus. Dixitque ad eum mater eius: Fili aquam non habemus, & qualiter hic nocte præsenti quiescere possumus? At ille prostratus in orationem, diutissimè preces fudit ad Dominum: & erigens se, defixit virgam in terra, quam manu gerebat, eamque cum bis, aut tertio vertisset ad se, lætus extraxit, moxque vnda aquæ secuta est tam valida, vt non solum ipsis de præsenti, sed etiam pecoribus affatim deinceps pocula ministraret.

Aquam copiosam precibus impetrat.

IV. Nuperrimo autem tempore, cum iter carpere cœpisset, nimbus ad eum pluuiæ aduenire cœpit. Quod ille cernens, paululum super equum, in quo sedebat, caput inclinans, manus extendit ad Dominum. Consummata vero oratione, diuisa est nubes in duas partes, ac in circuitu maxima descendit pluuia: super eum aût ac socios eius nulla, si dici fas est, gutta descendit. Vistrimundo verò, cognomento Tattoni, ciui Turonico, dentes grauem inferebant dolorem, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cum beato viro ostendisset, ille manum super locum doloris posuit: statimque dolor fugatus, nusquam deinceps ad iniuriam hominis excitatus est. Hæc ipse, qui passus est retulit. De his verò signis, quæ per virtutem sancti Iuliani martyris, Martinique confessoris beati, in eius manibus Dominus operatus est, pleraque in libris miraculorum scripsimus.

Pellit dentium dolorem.

V. Post has verò & multas alias virtutes, quas Christo cooperante compleuit, aduenit Turones post festiuitatem sancti Martini, ibique paululum commoratus, dixit nobis, se aut longæuo tempore adhuc in hoc mundo retineri, aut certè velocius dissolui. Et valedicens, abscessit, gratias agens Deo, quod priusquam obiret, sepulchrum beati Antistitis osculari promeruisset. Cumque ad cellulam accessisset, testamento condito, ordinatisque omnibus: ac sancto Martino, Hilarioque Antistitibus hæredibus constitutis, ægrotare cœpit, ac dysenteriæ morbo grauari. Sexta verò ægrotationis eius die, mulier, quæ à spiritu immundo sæpius vexata, à sancto emundari non poterat, ligatis per se à tergo manibus, clamare cœpit, ac dicere: Currite ciues, exilite populi, exite obuiam martyribus, confessoribusq́; , qui ad excessum beati Aredij conueniunt. Ecce adest Iulianus à Brinate, Priuatus ex Mimate, Martinus à Turonis, Martialisque ab vrbe propria. Adest Saturninus à Tolosa, Dionysius ab vrbe Parisiaca nonnulli & alij, quos cœlum retinet, quos vos vt confessores & Dei Martyres adoratis. Hæc cum in exordio noctis clamare cœpisset, à domino suo reuincta est. Quæ nequaquam potuit retineri, sed rumpens vincula, ad monasterium cum his vocibus properare cœpit. Moxque beatus vir spiritum tradidit, non sine testimonio veritatis, q. sit susceptus ab angelis. Mulierem namq; in exequiis suis, cum alia muliere nequiori spiritu vexata, vt est sepulchro tectus, à nequitia infesti dæmonis emundauit. Et credo, quod ob hoc, Dei nutu easdem in corpore positus non potuit emundare, vt exequiæ illius hac virtute glorificarentur. Post celebratum verò funus, mulier quædam rictu patulo sine vocis officio ad eius accessit tumulum: quo osculo delibato, elocutionis meruit recipere beneficium.

Nota sancti viri deuotionem.

Defunctus duas sanat dæmoniacas.

An. 650. *VITA S. HVNEGVNDIS VIRGINIS, AB EPISCOPO QVODAM, VT APPARET, ANTE ANNOS SEXCENTOS CONSCRIPTA, cuius nomen vetustus MS. Codex non habuit. Stylum obscuriorem mutauit passim F. Laur. Surius.*

AVGV. 25. BEATORVM ac venerandorum Patrum scripta memorabilia, quibus membra & versutias callidi hostis Euangelico accincti gladio, confecerunt, interiorem hominem nostrum diuinis perfundunt eloquiis: nec minus exteriorem & corruptibilem, quadam sermonis difficultate impeditum, materna eademq; virginea excitat & confirmat collatio. Ex his enim genus victoriæ extitit egregium, quo diabolus vna cum suis armis, omni est dominatu exutus: quodq; primis parentibus vitæ excidiū attulit: per id rursus in sui augmentum cælestis patriæ regnum profecit. Eadem plane natura, quæ viro obtulit gu- (Gen. 3.) stum pomi exitialis, per sanctas virgines exempla præbuit à vitiis sese continendi: quæq; primum facile consensit, vt caderet, essetq; calamitatis & miseriæ mater, postea per Christi gratiam fortiter restitit, vt prostrato malo dæmone, soror & mater saluatoris, gratuita eius electione fieret. Ad hanc diuinæ gratiæ sortem admissa beatissima Hunegundis virgo, ex immaculato diuini fontis vtero renata, & in Catholicæ matris Ecclesiæ sinu educata est. Cuius pauca quædam vitæ gesta scribenda suscepi, quemadmodum à fidelibus hominibus accepi. Obsecro autē, vt me peccatorum principem, & vltimum sacerdotum, vestrarum precum suffragiis adiuuetis, vt sanctus mihi spiritus adesse dignetur, qui & facinorum nostrorum maculas diluat, & linguam ad explicandas virginis res gestas efficiat disertam.

SVMMA & incomprehensibilis diuinitatis prouidentia, cum sua omnipotenti virtute mundi principem debellare, eiusq; machinas prorsus elidere & profligare institueret, non solum potenter illum vicit, eiusq; spolia abstulit: verumetiam iisipsis spoliis pro sua misericordia eam præstitit fragrantiam, vt sordidissimi hostis dominia contriuerint, factaq; sint præclara Christi luminaria, quæ fuerant antea tenebrosa & obscura. Atque hoc ordine mundi Principis sceptra crudelissima mutantur, omnis portio tenebrarum cum suis satellitibus tanto iubare dissipatur, oritur per orbem terrarum noua lux & gaudium, submittunt mortales colla sua Regi regum, paulatimq; à solis ortu vsq; ad occasum, Christi imperium propagatur. In quibus Francorum gens, multis egregiis facinoribus conspicua, nec paucis triumphis celeberrima, tametsi tardius ad Christi religionem accessit, vbi eius persensit clementiam, passim religione increscente, multam eamq; sanctam Deo Patri prolem edidit: ex cuius sacratissima propagine, sancta mater & virgo, Christi Ecclesia dilatata est, quæ oblita populum suum & domum patris sui, Trinæ Vnitati sinum cordis aperuit, vnde sibi præpotens Dominus impollutam familiam consecraret. Atq; in ipsa Franciæ tellure pagus Veromandensis seu Veromanduorum, quem clarissimi martyris Quintini suffragia ornant, summopere id expetebat, vt posset offerre Deo munus gratum, in odorem suauissimum. I.

Franciasanctorum hominū ferax.

Hodie dicitur S Quintini oppidū.

IN eius pagi villa, quam Leibaidem vocant, sancta virgo Hunegundis nobili stirpe genita est, parentibus nō modo genere claris, sed etiam Christiana religione initiatis. Eam è sacro fonte ferunt susceptam ab Eligio Nouiomensi ac Veromandensi Episcopo: vbi immortalis sponsi accepit arrham, vestemq; preciosam, immortalitatis insignibus candidatam, passionisq; triumpho illustrem, & castæ dilectionis regiam atq; sacerdotalem, sed mysticam, coronam. Vbi ēt in septē baptisterij gradibus, septē adepta est dona spiritus sancti, Episcopali benedictione confirmata, & sacro chrismate delibuta. Quibus vndiq; fulcita, ita per septena dierum curricula sancta puella viuere studuit, vt septies septem auctis accessionibus, monade adiecta, iubilei fructum in præsenti vita perciperet: eoq; corpore & anima duplicato, post peractum vitæ cursum, fructū carperet centesimum, sanctis virginibus consecratū. II.

S Eligius Nouiomēs Episcopus: eius vita habetur prima Decembris.

Virginum fructus centesimus.

CVM esset autem, vt diximus, claris orta natalibus, in ipsis incunabulis aiunt eam cuidam desponsatam fuisse, qui pari esset generis claritudine. Sed quia, sponsus cælestis eam sibi seruare constituerat, occulto Dei iudicio, ille morte subtractus est. Postquam autem sancta virgo adoleuit, essetq; liberali atque eleganti vultu, Eudaldus quidam, homo nobilis, eam sibi despondit, multis ei collatis muneribus, mancipiis & villulis. Qua in re licet à parentibus inuita cogeretur, at tamen vultu placido & mente casta id perferens, iam secum animo meditabatur, quemadmodum se & dotem suam Christo sponso offerret, fieretque sanctimonialis in beatissimæ matris Virginis monasterio, capitis insignita velamine, vt cum veri Regis spōsa posset etiam ipsa illud ex Canticis dicere: Nigra sum, sed formosa, filiæ Hierusalem, ideo dilexit me Rex, & introduxit me in cellaria sua, itemq; illud: Nolite me considerare, quod fusca sim: quia decolorauit me sol. Talis intentio, tamq; præclara cogitatio versabatur perpetim in puellari pectore, flosq; virgineæ matris ex sancta redolebat virgine, multaq; virtutum charismata ex virgineis elucebant profectibus. III.

Priori spōso defuncto alteri adolescens despōdetur Hunegūdis

Cant. 1.

Ibidem.

PORRO autem cum iam sanctum mentis suæ propositum in opus conferre vellet, sapienti vsa consilio, sponsum qua potuit arte tentauit blanditer emollire, & quadam mellita ingenij dexteritate ab amplexibus omnino auocare, ita eum blandissime compellans: O dulcissime atq; amantissime sponse, quando Christianissimis & orthodoxis sumus parentibus prognati, non decet nos libidinosis commixtionibus pollui, perinde vt gentes, quæ ignorant Deum, & sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Placeat tibi, obsecro, salutare consilium meū, dictisque assentire meis, atque inter nos p. rquiramus, quemadmodum possit Deo gratum effici coniugium, nostrum, & non terrena ex nobis, sed cælestis soboles procreari. Mihi quidem hoc consultum videtur, nec dubito vtilitatis habere plurimum, si Apostolorum principem inuisamus, & loca sancta perlustremus, vt Apostolica munitis benedictione eueniat vita longa, salus continua, opulentia in rebus, fœcunditas in propagine, tranquillitas in diuturna pace. O te beatam virginem, ô superni Regis sponsam: quæ cum sis deuota Deo, optare te dicis, vt florescat tibi mūdus, qui iam aruit in pectore tuo, quemq; toto animo contemnis, haud secus atq; stercus putidissimū. Quid multa? Ita quidem sponsi solicitudo delusa est, & nuptiarum prorogatus dies, sumptusq; apparandis destinati nuptiis, in res itineri necessarias conferuntur. Cum enim esset virgo tenerrima, & tam ætate quam voluntate necdum nubilis, sponsus vero Christum coleret, & animo religiosus esset, consensit virgini: cœpitque etiam ipse author esse & hortator itineris suscipiendi, sperans euentura ea omnia, quæ illa commemorauerat. IV.

Sponsū auocat à nuptiis.

Psal. 31.

OMNIBVS igitur, quæ profecturis essent necessaria, comparatis, gratias agentes Deo, dant se itineri: & sponsus quidem extrinsecus lætabatur pompa sæculari, virgo autem intrinsecus longè vberius spiritali perfundebatur iucunditate: quod cerneret Christum sponsum suum omnia sibi prospera tribuere, cui iam fide vera, spe firma & integra charitate, se deuouerat perpetuo seruituram: quem etiam intra se tacitis precibus pulsabat, vt cor & corpus ipsius seruaret immaculatum, ne illecebrosis mundi huius voluptatibus implicaretur. Orabat mens immotis labiis, & protegentem se Dominum cordis oculis contemplabatur. Simul etiam gratissimis alloquiis beatorum legiones Angelorum, vt sibi opem ferrent, deprecabatur, & sanctos omnes, vt sibi adessent, cum lachrymis obsecrabat. Exaudit vero Christus sponsam suam, & sua illam prosequens misericordia, maiora illi solatia adhibet. V.

Proficiscitur Romam cū sponso suo

Sentit

Sentit virgo adesse sibi sacrosancta præsidia, quæ ab omnibus incommodis defensam, cum omni corporis & fidei integritate ipsam Romam perducant. Quo cùm peruenissent, & loca Vrbis, orbis dominæ, perlustrarent, & sponsus quidem superbo apparatu, sodalibus vndique septus, diuersa sanctorum inuiseret pignora, illa vitans ambitiosum comitatum, sola ad Apostolorum limina accedebat. Sponso autem existimante eam præ multæ viæ lassitudine capiare requiem, ipsa velut mente renouata & robustior effecta, omnia & intra & extra Vrbem oratoria inuisebat. Ille ruitura quandoque mœnia oculis corporeis contemplans mirabatur: Hunegundis verò lucidas illas æternumque duraturas cælestis Hierosolymæ mansiones animo lustrabat: semperque patriæ cœlestis amore ad Apostolorum limina in precibus, vigiliis, ieiuniis perseuerans, vix ad hospitium reuertebatur: spretisque rebus caducis omnibus, relicto sponso & eius sodalibus, pernox in oratione manebat, corpus vigiliis & inedia macerans, & omnia, quæ habere poterat, pauperibus erogans. *Religiosè inuisit Romæ loca sacra.*

VI. ITA nimirum monacha efficitur, quæ sponsa putabatur, terrestrisq; copula cum pompa omni fastiditur, dum è supernis sedibus castitas virtutum regina diffunditur, Lætabatur interim, tanquam iam possideret, quod diu concupierat: nec ad momentum inde abduci se passa est, quod tam celeriter esset adepta. Vbi verò dies aduenit Apostolicæ stationis, ad pedes Antistitis sanctæ & Catholicæ matris Ecclesiæ aduoluta, Christo suam offert virginitatem, ab illo defensam, exemplum imitata perpetuæ Virginis & matris eius: oratque Pontificem, vt capitis velamen sibi imponat, sub eiusdem incomparabilis Virginis matris patrocinio & famulatu victuræ. Eius piissimam verò intentionẽ & animi promptam deuotionem Pontifex cognoscens, mentemque eius diuinitus illustratam intelligens, tantam in puella sapientiam admirans, cum lachrymis dixisse fertur: Benedictus es Domine Deus omnium, qui in casti cordis & corporis virgineo toro tuum efficis domicilium, & in sexu fragili multa operaris admiratione digna. Te ergò laudent ora omnium: æquum est enim, laude & prædicatione pro huiusmodi efferre te Dominũ vniuersorum. Equidem pro his te Domine æternum laudabo, & glorificabo nomen tuum in sæcula. Inde conuersus ad castam Dei virginem. Quæso te, inquit, filia, quam ob rem aut quibus ab oris huc ad nos accesseris, tum quo voceris nomine, & quæ sit gentis tuæ fides & religio, nobis explicato. Puto enim te nobilissima stirpe editam, & ab ipsa infantia Ecclesiasticæ disciplinæ literis eruditam. Tum illa mente & facie serenissima, vultu submisso, ita respondit: Si de gente mea, Pater & domine, quæris, equidem Franca sum natione: dicor autem Hunegundis, & in pago Veromandensi nata, inde huc adueni. Educata à parentibus Christianis, non solum contra meam, sed, vt arbitror, etiam contra Dei voluntatem iuuenculo desponsa sum: quẽ ego fugiens & deuitans, Christi me charitate vrgente, Christo duce & fautore, corpore integra sum & mente impolluta. Illi verò me deuoueo, qui creator est omnium, & fidem, quam nôsse cupis, illi integram conserno. Quam si audire libet, exponam, pater optime, etsi natione barbara sum, at eam si nos confitemur fidem veram atque sanctam, quæ in fine sæculorum ab hac sancta sede Apostolica & Catholica matre Ecclesia ad nos allata est. Sed dum tua sanctitas à nobis fidẽ exigit, videtur instar Saluatoris à Samaritana aquam petere: qui sane illud fœminæ colloquium non respuens, clàm innuit, neminem à fide in qualibet regione excludi. Vnde etiam nos, quia fidem non erubescimus, non pudet Prouinciæ nostræ, cum Dauid iubeat omnes gentes plaudere manibus, & iubilare Deo in voce exultationis, & alibi dicat: Reminiscentur & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & Dominus pro populo, qui vitulum adorârat, Moysi deprecanti responderit: Viuo ego, quia implebitur gloria mea vniuersa terra. & per prophetam Malachiam refertur, A solis ortu vsque ad occasum, magnum esse nomen suum in gentibus, atque expressius etiam per Esaiam nos, quamuis belluinos & veneficos, se conuersurum promiserit: Ne meminetitis, inquiens, priorum, & antiqua ne intueamini, quoniam ecce ego facio noua: Ponam in deserto viam, & in inuio flumina: Glorificabunt me bestiæ agri, dracones & struthiones. *Christo suã vouet virginitatem, petitque à Romano Pontifice capitis velamen ipsi imponi.* *Romano Pontifici exponit gentem & patriam suam, &c.* *A sede Apostolica fides in Gallias peruenit.* *Ioann 4.* *Psalm. 46.* *Psalm. 21.* *Num. 14.* *Malach. 1.* *Esai 43.*

VII. PROINDE nos quoque in Dei misericordia vocati, & eius gratuita pietate redempti atque renati, etsi patriam secundum carnem nouimus: sed iam nunc non nouimus: quin potius semen Abrahæ fieri cupientes per fidem, terram nostram omnemque cognationem antiquam respuimus, incolas nos & peregrinos fatemur in terra, sicut & patres nostri. Itaque quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino: quia regionem nostram, paradisum scimus esse, quem recuperauimus baptismate renouati, & sanctæ & indiuiduæ Trinitatis confessione. Sed quia Apostolicis institutionibus admonemur, omnibus id poscentibus reddere rationem de spe & charitate, quæ in nobis est, gloriam fidei nostræ, tuæ beatitudini paucis expromemus. Credimus & confitemur absque principio & fine temporis, summum & incircumscriptum spiritum, vnum omnipotentem esse Deum, iuxta illud, quod ait Moses: Audi Israel: Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Vnus est, inquam, Deus Pater ingenitus, vnus Filius vnigenitus, vnus Spiritus sanctus, ab vtroque procedens, patri & filio coæternus. Sed semper idem pater Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus: ex quo omnia, per quem omnia, in quo sunt omnia, & sine quo factum est nihil. *1. Pet. 3.* *Confessio fidei.* *Deut. 6.*

VIII. NON autem sicut tres personas, ita & tres deos credimus: sed in tribus personis vnam Deitatem cõfitemur. Trinitatem sanctam credimus in subsistentibus personis: vnitatem vero, in natura & maiestate ac substantia Deitatis. Omne igitur, quod est, in duo diuidimus. Quicquid enim extra sacrosanctam Trinitatẽ est in cœlis, in terris, & in mari, id creaturam esse dicimus: solum verò Deum, creatorem. Sed & filium Dei credimus in nouissimis temporibus conceptum esse de spiritu sancto, natum ex Maria Virgine, carnemque naturæ humanæ & animam suscepisse: in eaq; carne crucifixum, sepultum, resurrexisse à mortuis, ascendisse etiam in ea carne, sed alterius gloriæ, in cœlos, vnde eum iudicem venturum expectamus viuorum & mortuorum. Carnis quoque nostræ resurrectionem confitemur integram atque perfectam, in qua carne nunc viuimus & mouemur: atque in ea consecuturos nos vel pro rectè factis præmia iustorum, vel pro maleficiis & prauis operibus supplicia impiorum. Sed & peccatorum remissionem plenissima fide confitemur, & velut alteram gratiam suscipimus, de qua Apostolus dixisse videtur ad Corinthios: Volui prius venire ad vos, vt secundam gratiam haberetis. Hic est nostræ fidei thesaurus, quem Ecclesiastico symbolo consignatum custodimus, quod in baptismo accepimus. Ita coram Deo corde credimus, ita coram omnibus hominibus ore confitemur, vt hominibus fidem sua cognitio faciat, & imago sua Deo testimonium reddat. *2. Cor. 1.*

IX. HÆC & alia permulta fidei sacramenta palàm omnibus exponens Hunegundis virgo piissima, iis absolutis, conticuit. Tum venerabilis summæ & Apostolicæ Sedis Pontifex, non hominem, sed spiritum Dei, in castis visceribus habitantem, ista prolocutum sentiens, coram omnibus ita ait: Benedicta filia tu à Domino Deo exercituum, quæ in tua pura mente iucundum Deo præparasti habitaculum. Non oportet ergo sanctum contristari spiritum, cuius mẽs pudica sacrarium est. Et multum in te venerandus est summus ille artifex, qui operatur omnia in omnibus, diuidens singulis, prout vult. Eia ergò virgo casta & pudica, suscipe quod æterno amori in te cumulando proficiat. Oblata tibi sub specie pietatis à corruptibili homine munera abiecisti: accipe nunc per nostram benedictionem tibi à Domino præstitam dotem, qua te Christi sponsam sempiternam cognoscas, & contemptis rebus labentibus, semper duratura gaudia apprehendas. Ille, quid tuo in animo geras, adspicit: quam religiosè ipsius virgines imiteris, attendit. Itaque vt cum eius adolescentulis ab eo diligaris, summopere contende, & in odorem vnguentorum eius curre vnà cum illis. Semper illi pro collatis beneficiis gratias age: pro conferendis humiliter deprecare. Sint quæso affixa animo tuo, & in eorum cogitatione versare, quæ in illa vita beata obtinere appetis: vt cuius te sponsam profiteris in terris, eius amplexibus perfrui merearis in gloria sempiterna. *Mens pudica, sacrariũ Spiritus sancti.* *1. Cor. 12.* *Cant. 1.*

Pontifex S. Hunegundi imponit velum, eamque Deo consecrat.

His dictis, velum capitis & reliqua indumenta, corporis & animi castitatem, mundiq; contemptum sua humilitate significantia, super altare sanctum composita, sanctus Pontifex benedixit, & pro more eam consecrans, impertita ei benedictione, Christo eam, sicut poposcerat, seruituram dedicauit, orans Dominum hunc in modum: Respice Domine super hanc famulam tuam, vt sanctæ virginitatis propositum, quod te inspirante suscepit, te gubernante custodiat. Sit in ea, Domine, per donum spiritûs tui prudens modestia, grauis lenitas, casta libertas. Ferueat in charitate, & nihil extra te diligat. Laudabiliter viuere studeat, & laudari non appetat. Te timendo super omnia amet, & amando in omnibus timeat. Tu ei Domine sis gaudium, tu in mœrore solatium, tu in ambiguitate consiliũ. In iniuria sis defensio, in paupertate abundantia, in ieiunio cibus, in infirmitate medicina. Quod est professa, custodiat, vt & hostem antiquum deuincat, & vitiorum sordes expurget: quatenus centesimo fructu cum decore virginali ac virtutum lampadib' exornetur, & ad electarum virginum cõsortium peruenire mereatur. Cumq; omnes respondissent. Amen, sanctus Antistes deosculans caput sanctæ virginis Hunegundis, dimisit eam in pace. X.

Ephes. 4. *1. Cor. 3.* *Sponsus eam deserit.* *Psalm. 22.*

At verò Eudaldus sponsus eius hæc audiens, cum se cerneret à virgine contemptum, toto animo commot', statuit eam gladio confodere. Sed veritus ne homicidij pœna plecteretur. simul etiam Apostoli sententia territus, quod non sit contristandus spiritus Dei, cuius sancta virgo erat domicilium, & quod eum, qui templum Dei violauerit, disperdet Deus: pœnitentia ductus, non fuit eam ausus contingere: sed missis nunciis, separauit eam à cõsortio suo, solam illam relinquens, & etiam res tanto itineri conficiendo necessarias, ei subtrahens. At illa, humano destituta solatio, viriliter egit, & seipsam in Domino confortans: Dominus, inquit, regit me, & nihil mihi deerit, oransq; ait: Misericordia tua Christe, obsecro, præcedat & subsequatur me, vt merear peruenire ad optatum seruitium perpetuæ virginis & matris tuæ Mariæ. Atq; ita solam se dedit itineri, in Gallias proficiscens, semperq; sanctorum suffragia implorans. Ibat ergo per viam, perinde acsi iam in monasterio degeret, vel potius instar eremicolæ, Christo in remota solitudine famulantis. Diebus festis solo pane, & aqua parcissima contenta: reliquis, pane cineribus permixto, & herbarum arborumq; pastu defessum fouebat corpusculum. XI.

Vide Virginis abstinẽtiam.

Quod autem per eam Dominus voluit efficere miraculum, non est nostro silentio tegendum. Cum Eudaldus, vt diximus, ferret ægerrime se ab illa contemptum, & vellet quidem, sed non auderet, eam interficere: consilio cuiusdam comitis sui, cum magna celeritate ad paternam contendit domum, venditis & distributis illis, quæ possent suo pondere iter retardare, vt citius rediret ad suos. Iam enim statuerat secum, omne sanctæ virginis patrimoniũ & res hæreditarias distrahere: quæ vero non possent vendi, ea prorsus destruere, & cũ omni supellectili & mãcipiis dissipare. Ibat ergo cũ equis velocissimis expedito itinere: sed virginẽ sanctã, in cuius pectore morabatur Dñs sciẽs omnia, nihil huius latuit. Quamobrẽ diuino permota instinctu, & Christi spiritu vegetata, vt erat pedes, alia pergens via, equos & currus eius omnes anteuertit: veniensq; in patriam, omnia sua pro voto loco illi, quem vulgo Humolarias vocant, beatissimæ genitrici Dei, seq; simul, vt concupierat, Christo illic seruituram obtulit. XII.

Omnia sua largitur Humolariensi cœnobio.

Porro non diu post Eudaldus secutus, rerum & facultatum eius omnium sibi dominium vendicat, nesciens eas iam diuino cultui & sanctissimæ virginis Mariæ patrocinio mancipata & addicta. Vbi autem id comperit, in sese reuersus, secum tacitus & mirari & venerari cœpit, animaduertens quanta per virginem Dominus miracula fecisset. Mox igitur gratias & laudes Deo offert, quod ipsum ab improbo conatu repressierit, ne peccaret in sanctam virginem, quodq; subita morte ipsum furentem non extinxerit. Dignos proinde pœnitentiæ fructus faciẽs, non potuit reperire, quibus vel laudibus virginem afficeret, vel muneribus placaret, vt posset in eius admitti cõspectum, & Christo illius precibus commendari. Tandem cum multa cordis & corporis humilitate coram beatissimæ matris Dei altari prostratus, veniam ab ea poposcit, orans, vt quem noluisset habere sponsum, dignaretur habere seruum: Quandoquidem, inquit, non me mortali aut corruptibili amatori postposuisti, nec mihi quemlibet vel potentem vel humilem sponsum, sed Regem sæculorum & creatorem omnium prætulisti, tibiq; cælestem sponsum in torum virgineum asciuisti, & meipsum & mea propenso animo illi offero, & quæ olim tibi munera nuptiarum nomine largitus sum, ea tu tradas sponso vero Iesu Christo, vt in sororum & pauperum cedant alimoniam. Ego vero, dum spiritus hos reget artus, in rebus externis fidum me tibi procuratorem exhibebo: cumq; obiëro, facultates meas omnes & mancipia huius testamenti mei authoritate volo cedere in ius & honorem omnipotentis Dei, & sanctissimæ matris eius. Tu, quæso, virgo castissima, suscipias hæc à me, & cadauer meum hoc in loco tumulandum curato, vt cum te sponsus & Rex immortalis in suum introduxerit thalamum, ego quoque nuptiali amictus veste, & agni niueo vellere tectus, inter conuiuas mensæ eius vel vltimus merear inueniri. His dictis, postquam impetrauit, quod voluit, cum sancta animi deuotione incolumis discessit: præstititq; illi Dominus gratiam bene viuendi, eiusq; vota ad optatum perduxit finem. Multo enim plura, quam posceret necessitas, sacratissimæ virgini suppeditauit, instituto q; xenodochio victum & vestes præbuit. Fultus deinde multimoda Christi virtute, in huiusmodi operibus vitam exigens suam, exutus est huius mundi contagiis, audiuitq; à Domino: Eugè serue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui. Pro eius anima virgo Hunegundis per manus sacerdotum sacrificium Deo obtulit: corpus vero in monasterio suo iussit sepeliri. XIII.

Sponsus resipiscens, veniam petit, & multa ei largitur. *Matth. 25.* *Felix obitus sponsi eius.*

Eo autem vita functo, arctiori se & seueriori vitæ tradidit, etiam cogitationes, haud secus atq; mala opera, deplorans & castigans, crebrisq; ieiuniis & vigiliis macerans corpus defessum, non ignorans ad salutem satis non esse cœpisse bene, sed qui perseuerauerit vsq; in finem, illum saluum fore. Atq; in hac sancta animi meditatione & deuota fidei operatione moriens mundo, & viuens Christo, totum vitæ suæ tempus duxisse fertur, non raro illud cum Psalmista dicens: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: atque illud cum Apostolo: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Introduxisti enim me, Christe, in cellam vinariam, id est, in mysteria acerbissimæ passionis tuæ: & ordinasti in me charitatem, dum per dilectionem proximi, ad tuî me amorem pertingere fecisti. Et quia læua tua, id est, præsens vita mihi subiecta est, amplexetur me (obsecro) dextera tua, id est, beatitudo æterna: vt & videri, & videre merear in Sion. Non defuit autem sanctis eius desideriis superna pietas, sed longanimem eius peregrinationem attendens, dum quodam die oraret extensis manibus, corporis magnis ardoribus & molestiis eam affici permisit. Non deerant autem illi solatia Angelorum & sanctorum omnium suffragia, quæ etiam in illa afflicta valetudine implorare non cessabat. Aderant autem ei vtrinsque sexûs permulti Christo seruientes, qui ex vicinis & longinquis locis ad tantæ matris & virginis decessum conuenerant, multo dolore & luctu occupati, quod se tanto solatio destitui viderent tametsi non ambigerent, eius suffragia in cælis nunquã sibi defutura. At illa conuersa ad eos, qui illic assidebant, presbyteros, sacræ Vnctionis oleum & Eucharistiam sibi petiit ministrari. Tandem Dominici corporis & sanguinis percepto viatico, roseo vultu & facie decora, regum Regi præsentanda in cælesti thalamo, iubet circunstantes psalmos Dauidicos promere: atque ex cilicio & cinere caput erigẽs, inter cætera dicebat: Adsum ego, Christe, ancilla tua: veni, obsecro, Rex piissime, & me benigne suscipe. Cumque in huiusmodi voce ab hora noctis media vsque in tertiam diei horam persisteret, repente cum immenso lumine odor suauissimus illic diffusus est, ita vt præ splendore vix possent, qui illic aderant, pedibus suis consistere, XIV.

Matth. 10. & 24. *Psal. 119.* *Philip. 1.* *Cant. 2.* *Ibidem.* *S. Hunegũdis ante mortem petiit sibi sacrã Eucharistiã & extremã vnctionem administrari.*

quasuis

quamuis odoris illius mira fragrantia corroborati. Aiunt vero etiam vocem pariter auditam, quam tamen terrore consternati intelligere non potuêre. Interim illa sancta anima octauo Calendas Septembris migrauit ad Dominum, qui est solus sine principio, & regnans in Vnitate & Trinitate perfecta, vnus idemque Deus, nunc & semper, & in omnia sæcula sæculorum, Amen. *Felix obitus eius.*

XV. CVM autem diu sacrum corpus eius sub terra conditum iacuisset, quædam sanctimonialis, Berta nomine, miræ abstinentiæ, multæ patientiæ, paupertatis valde studiosa, eximiæ humilitatis, misericordiæ operibus dedita, ieiuniis, vigiliis & precibus intenta, ex diuina reuelatione locum sepulturæ eius cognouit anno salutis noningentesimo quadragesimo sexto, Ludouico regnante. Cumq; immenso affecta gaudio, tantum thesaurum subito eleuare vellet, venerandus presbyter Gilo, sanctorum pignorum Quintini & Victorici martyrum custos, casu superueniens, eam obiurgauit, dicens fas non esse, sine authoritate Episcopi sacrum corpus leuari. Ita ad dies triginta duos intactus mansit sarcophagus iam apertus, apud quem diu noctuque sacris vigiliis incumbentes, Episcopi aduentum sustinebant. Quo spatio multa illic diuinitus sunt declarata miracula, atque ingens splendor perpetuò ad sacrum corpus permansit, ita vt à pectore virginis & sursum, pro sordibus pulueris nitentia relucerent fragmina margaritarum, & quibusdam clarissimis erumpentibus scintillis, adspicientium reuerberarentur obtutus. Tanta etiam ibidem sentiebatur odoris fragrantia, vt omnium nares ineffabili suauitate complerentur. Quicunque autem sacrum illud corpus intueri poterant, quocunque affecti essent morbo, ilico curabantur. Porro odoris illius semper increscebat suauitas. Inter cætera autem miracula, ipso die eleuationis sanctissimæ Virginis, cum sæuissimus morbus totum illum pagum adeo occuparet, vt vix esset domus, in qua non iaceret ægrotus, omnes illi cum eleuato sacro corpore simul è lectulis sani surrexêre. Tandem enim accersito Rodulpho, Nouiomensis Ecclesiæ Archidiacono, postea eiusdem vrbis religioso Episcopo, & ex collegio beatissimi martyris Quintini accitis Patribus, Gisone, Rotberto, aliisq; plurimis, magna pietate viris, peractis Missarum solenniis, itum est ad tumulum, ibidem etiamnum circa caput & pectus sanctæ virginis illo, quod diximus, cœlesti lumine adeò coruscante, vt nemo posset ad plenum intueri: leuatumque est sanctissimum corpus è sepulchro, septimo Idus Nouembris. Libet his pauca adiungere miracula.

Quæ deinceps sequuntur, nos in compendium redegimus. *Nota de defuncto corpore virginis.* *Morbi oẽs visu eius corporis curantur.* *Eleuatur corpus eius.*

XVI. HOMINES quidam improbi, suis vitiis freti, audaci temeritate porcos suos in syluam monasterij sanctæ Virginis Hunegundis adduxêre, apud pagum Dedniacum ingressi: & cum porcos illos pauissent, nolebant precium monasterio pro datis damnis persoluere. Ecce autem dum sic libere vagantur per syluam, sancta Hunegundis illis apparet forma terribili, rogat quid ita ausi sint syluæ ipsius fructus porcis suis deuorandos præbere, concutit virgam, quam manu gestabat, & omnis ille porcorum grex præcipiti cursu fertur ad Humolariense monasterium, atque in pagũ ingressi, per plateas & cohortes sese separatim diffundunt: nec fuit quisquam vnquam, qui eos reperiret. Ita factum est, vt porci, quorum pastum iusto precio domini illorum compensare nolebant, in ius cederent famulæ sanctæ Hunegundis. Eius rei hodieque multi testes supersunt.

Pœna illorum, qui iniuriam eius monasterio irrogârunt.

XVII. EODEM ferè tempore nobilis quidam, Magenerus nomine, captus amore cuiusdam sanctimonialis eiusdem monasterij, nec more suo accessit ad monasterium, vt suam cum illa libidinem expleret. In ipso autem cœnobij atrio visibiliter ei apparuit S. Hunegundis, & acerrimè illum obiurgans, sciscitabatur, quo tenderet. At ille ad vocem eius pudefactus, ad tempus se ab illo facinore cohibuit. At monacha lasciua & petulans, contemptam se putans, callide hominem ad se reuocat: ait non sanctam Hunegundem ipsi apparuisse, sed quandam suam æmulam id simulâsse. His inflammatus vir spurcissimus, alia via per apertum clam ostiolum ad eam ingredi conatur: sed rursus adest sancta Hunegundis, baculo eum verberat in inguine: fit miser exanguis, & corruit: alienis manibus exportatus, cum eius coxa intumuisset, in eo dolore vitam finit: sed tamen anno prius integro ante obitũ coxa illa computruit. Pro eius curatione amici amplissima munera sanctæ Virgini obtulerunt, quæ tamen haud secus atque putentissima stercora reiecta sunt. Cum enim plurimos illi nummos offerrent, repentinus turbo ita illos dissipauit, vt ne vnus quidem vlli postea mortalium conspectus sit.

Vide num ignorent sancti res humanas, simulque obserua pœnam volentis sacram violare virginem.

XVIII. ANNO Dominicæ incarnationis nongentesimo sexagesimo quarto in ipsis feriis beatæ Hunegundis, in villa, quæ dicitur Sasnulphi chors, messores frumenta secabant. Eos presbyter illorum Lantfridus crebro reprehenderat, dicens se interfuisse synodo, in quo Rodulphus Nouiomensis Episcopus insisset, sanctæ Hunegundis festum deuotissimè celebrari. At illi se excusabant, quod vicinos suos cernerent laboribus insudare. Itaque Rotgildis puella, presbyteri huius, sicut ipse nobis retulit, ex sorore neptis, colligebat spicas, quas illi messores relinquebãt. Ecce aũt dum se inclinat ad eas colligendas, eam, quam primum sustulit, recenti sanguine madentem conspicit. Admirans, vnde ille esset sanguis, reiicit spicam. Tollit alteram, tollit tertiam, quartam, quintam, & multas alias, & omnes videt sanguinolentas. Territa valde, currit ad patrẽ suum, qui tũ forte in agrum exierat, indicat quid sibi acciderit. Pater ceu puellari leuitate ductam reprehendit, iubet redire ad cœptum opus. Illa verò trepidante, sequitur eam pater, simulq; plurimas colligunt spicas cruore madidas. Inquirunt, num quis ex messoribus digito saucio sit. Illis obstupescentibus, & sanctè affirmantibus nullius esse læsam manum, quasdam spicas ad ecclesiam perferunt, offerunt presbytero, remque ei omnem exponunt. Ille ait, nisi certiora adferant documenta, se hominibus incredulis non ausum esse pro concione id indicare. Illo hoc dicente, quasi crassæ quædam lachrymæ, è spicis sanguineæ prorumpentes guttæ, in terram decidunt. Tum ille penè exanimis effectus præ timore, sicut prius timuerat indicare illud populo, ita nunc multo etiam magis celare timet, ne sua negligẽtia tardius ad populi notitiam perferratur. Dato igitur signo, populũ ad Ecclesiam conuocat, eius inobedientiam reprehendit, diuinum exponit miraculum. Illi audito tam insolito miraculo animis consternantur, ad agendam pœnitentiam se promptissimos exhibent. Denique ab Ecclesia egressi, circunquaque vicinis suis denunciant, ne deinceps vacent operi, sed ad Ecclesiam se conferant, rem stupendam visuri. Exterrentur omnes, missa faciunt opera haud aliter, quam si hostes imminentes fugerent, orant supplices, ne cœlesti vltione plectantur. Interea rusticus quidam, Rotbertus nomine, in eadem villa frumẽtum excutiens, dum hęc ad ipsum perferuntur, proiicit è manibus flagellum, promittit se ab opere cessaturum. Sed homo ineptus, quasi id leuius esset, scopas arripit, conuerrit in area frumẽtum. Mox verò brachium eius obrigescit, humique prostratus, clamat se reum, & ilico è vita abiturum. Ea res superiorem timorem auxit. Presbyter verò circunquaque discurrens, sanguinolentas spicas vicinarum Ecclesiarum presbyteris ostendit. Turbantur omnes, conuocatisque suarum parochiarum hominibus, cum Crucibus & cereis simul omnes nudis pedibus cum votis supplicibus, comitante etiã illo, cuius brachium obriguerat, & puella spicas sanguinolẽtas ferente, ad monasterium perpetuæ Virginis Mariæ & S. Hunegundis, properè contendunt: ibique prostrati, fatentur culpam suam, petunt humiliter, vt fratres pro ipsis Dominum deprecentur: quod etiam factum est. Erunt iam, qui non credunt huic signo, & calumnientur illud pariter cum eo, quod itidem in sanguine patratum est in Ægypto sub Pharaone. Nos verò benedicamus Deum, qui mirabilis est in sanctis suis, qui dat virtutem & fortitudinem plebi suæ. Benedictus Deus in sæcula, Amen. *Exod. 7.* *Psalm. 67.*

Hinc potest colligi ætas Authoris huius. *Nota rem prodigiosam.* *Vult Deus vt sanctorũ festa celebrentur.* *Vltio cœlestis in eum, qui in S. Hunegũdis festo laborauit.*

Hoc cruentarum spicarum miraculum testatur author se suis oculis vidisse, quem satis constat ante annos sexcentos ista scripsisse.

An.1240. VITA SANCTI LVDOVICI, REGIS FRANCORVM EXIMII, EXCERPTA, VT OPINOR, EX ILLA QVAM CONSCRIPSIT GAVFRIDVS DE BELLO LOCO, IPSIVS REGIS CONFESSARIVS, DICTIONEM nonnihil expoliuit in gratiam Lectoris Fr. Laurentius Surius.

Avgv.25.
Hæretici Albigenses.
Exemplum insignis cõtinentiæ in Rege.

BEATVS Ludouicus, Francorum piissimus Rex, patrem habuit Ludouicum Christianissimum Regem, qui in Albigesio & Comitatu Tolosano hæreticos oppugnauit. In reditu autem lethali correptus morbo, die decimo ad Montem Pensierum excessit è viuis, mense Octobri, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo vicesimoseptimo, vir vtiq; bene Catholicus & sanctus. Nunquã corporis sui vllam admisit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionysij Ecclesiam apportatũ, iuxta patrem honorifice conditũ est. In eius locum successit filius primogenitus Ludouicus Rhemis ab Episcopo Suessionensi, quod Ecclesia Rhemensis tum pastore orbata esset, regia corona insignitus & consecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi complures è præcipuis nobilibus, licet vocati essent, interesse noluerunt: quod propter dolorem defuncti Regis & regni desolati, lachrymis & luctui illic potius, quam lætitiæ & iucunditati, se darent. I.

Blãcha mater S. Ludouici.

AT puer sanctæ indolis, strenuissimo patre orbatus, sub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Castellæ filiæ, permansit: quæ illum tenerrime diligens, ex consilio religiosorum hominum, præsertim Dominicanorum & Franciscanorum, singulari cuidam magistro tradidit moribus ac literis instituendum. Ille vero pius puer & velut alter Salomon, ingeniosus & bonam sortitus animam, præ suis coætaneis mire profecit in vtrisq;. A primis enim ætatis initiis, deditus fuit pietatis & sanctitatis studiis, ferturq; vitam omnem absq; mortiferi peccati perpetratione exegisse. Eius vero sanctitati gratulans Blancha mater: Mallem, inquit, fili te mortuum cernere, quam creatorem tuum mortali crimine offendentem. Quæ verba vsq; adeo illius animo hæsere, vt diuina ipsum gratia protegente, nunquam in se eiusmodi crimen admiserit. II.

Nota vitæ miram innocentiam.

S. Ludouici vxor.
Magna caritas annonæ.

AGENTE autem matre & proceribus regni, anno salutis millesimo ducentesimo tricesimoquarto duxit vxorem Margaretam, Comitis Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit intra octauas Ascensionis Christi, cum prius esset coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, pẽrtim in Aquitania, ita vt homines instar iumentorum, herbis agrestibus vescerentur. Nam frumenti sextarius apud Pictauos centum solidis veniebat. Sequenti anno Arsacidas senior Assassinotum, misit nuncios in Franciam, quibus id mandati dederat, vt Regẽ Ludouicum interficerent. Sed Deo animum eius ad pacem & humanitatem inclinante, crudelis mandati pœnitẽtia ductus, misit alios celeres nuncios, qui Ludouicum Regem admonerent, vt à primis legatis sibi caueat. Cum autẽ priores nuncij diligenter inquirerentur, inuenti, ad Regem Ludouicum adducti sunt. Iis conspectis, Rex lætatus, vtrosq; nuncios muneribus afficit, Regi Arsacidæ non pauca magni precij munera, quibus pacis & amicitiæ studiosum se declararet, per illos transmittit. Sed ab eo tempore plures suo corpori tuendo custodes adhibuit, qui perpetuo clauas æreas ferrent. III.

* Pictonum ducem, habet Æmilius.
* oppida.

ANNO millesimo ducentesimo quadragesimosecundo, Ludouicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchiæ Comitem, quod is aduersus Regem rebellâsset, Henrici Angliæ Regis & Richardi fratris eius auxiliis fultus: qui ambo habebant vxores filias Comitis Prouinciæ, sorores Reginæ Frãciæ: cum Hugo Comes vxorem haberet ipsius Angliæ Regis matrem. Anno quidem superiori Ludouicus multam regni sui militiam ad Saliminum conuocans, Alphonsum fratrem illic *militem creauerat, cui antea Iohannam, filiam Tolosani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum & Albigẽsium terris quibusdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphonso se sacramento deuinciret: quod cum ille detrectaret, ab vxore persuasus, Regis in se animos concitauit, adeo vt is anno altero cũ numerosissimo exercitu in eius ditionẽ ingressus, aliquot * castra expugnaret, & nobiles amplius quadraginta captos, cum multis aliis partim Parisios, partim aliò mitteret, in custodia asseruandos. Interea vero Comitis Marchiæ vxor, quosdam è suis, muneribus & promissis illectos, ad Regis Ludouici aulam misit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent è medio. Sed illi à Rege comprehensi, in carcerem abducti sunt. Commissum tandem est prælium nõ sine multa strage Anglorũ, qui Hugoni Comiti suppetias ferebant. Nocte aũt Angliæ rex cũ Hugone Comite, relictis Santonibus, quo ex fuga se receperant, aufugêre, ciuesq; eius vrbis mane claues Ludouico Regi obtulerũt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regem venit, cum eo de pace tractaturus. Postera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lachrymis & suspiriis à Rege veniam petit, & impetrat. IV.

Comitis Marchię strages.

Ecstasis S. Ludouici.
Optime instituit liberos suos.
1. Cor. 9.
Vtitur cilicio.

ANNO Christi millesimo ducentesimo quadragesimotertio, natus est Ludouicus primogenitus Ludouici Regis: atq; altero inde anno in lucem editus est Philippus secundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontisaram ex morbo decumbens, adeo extra se raptus est, vt multi putarẽt eum iam plane obiisse. Sed ad se reuersus, mox transmarinæ militiæ Crucem petiit, & accepit. Operam sane dedit Rex ille piissimus, vt proles suas & verbis & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad sui cognitionem institueret. Cum enim per ocium liceret vacare sibi, inuisebat liberos suos, & instar Tobiæ monita salutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, & ab omni semper peccato abstinere. Serta è rosis aut floribus confecta, aut alia id genus, non sinebat eos sexta feria in capitibus ferre, quod eo die Saluator noster in suo capite tulerit è spinis contextam coronã. Cumq; non ignoraret, à deliciis castitati, à diuitiis pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula, sobrietati, humilitati, misericordiæ dedit animum, à mundi, carnis & satanæ insidiis solicite sibi cauens: atq; cum Apostolo corpus suum castigans, & in seruitutem redigens, multo tempore intima veste cilicina vtebatur: qua si non esset vsus, dehortante eum confessario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt idem confessarius ꝓ quadam compensatione diebus singulis quadraginta solidos Parisienses clanculum in pauperes erogaret. Semper ieiunauit sextis feriis, nec iis diebus, præsertim in Aduentu & Quadragesima, piscibus aut fructibus vesci voluit, vigiliis, orationibus, & clandestinis abstinentiis perpetim se affligens. V.

2. Reg. 6.
Humilitas eius.
Multos alit pauperes.
Itẽ benignitas eius in pauperes.

QVANTO autem maior erat, tanto humilius & summissius, instar Dauidis Regis, se gerebat, & coram Deo ꝓpria existimatione vilior sibi videbatur. Quolibet sabbato in loco secretissimo aliquot pauperum suis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, tersos exosculabatur. Deinde lauabat etiam illorum manus, & singulis certam pecuniæ portionem largiebatur. Crebro etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abunde reficiebantur, atq; certis quibusdam diebus & solennibus vigiliis ducentis pauperibus, priusquam ipse cibum sumeret, suis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & in cœna prope se tres habebat senes inopes, iisq; de positis sibi ferculis humanissime transmittebat. Interdum scutellas & cibos, quos illi Christi pauperes manibus contrectauerant, offas præsertim quibus libenter vescebatur, vt inde aliquid ederet, ad se reportari iubebat. Christum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipsis superfuerant. Vidit quandoque VI.

vnum

IV. vnum ex tribus illis paupertimis non bene edentem. Iussit igitur pius & humilis Rex scutellam sibi propositam, cum cibo ad illum senem deferri: eamque, cum satis ille comedisset, ad se referri. Ita nimirum, vt interior animi eius humilitas in solius Dei cedebat honorem: ita exterior morum & habitus modestia & humilitas, cunctis mortalibus poterat esse virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui preciosa veste, vel pellibus variis, & magni pretij, nolebat vti, maximè posteaquam primum è locis transmarinis rediit. Fidei propagationem summopere sitiebat. Itaque si quid ab inquisitoribus, quod ad fidem pertineret, esset ad eum relatum, id, aliis negociis omnibus posthabitis, audiebat, & instar Phinees, magno zelo in Christianæ fidei violatores animaduertebat. Ciuis quidam Parisiensis blasphemiæ reus, illo iubente, cauterio in labiis inustus fuit. Ea enim pœna decreta erat ab ipso in eos, qui scelerate iurarent & blasphemarent. Eam rem cum plerique caperent, & regem tyrannidis insimularent, ille ait: Equidem in meis labiis libens eiusmodi inustionem perpetuò feram: tantum vt impia iuramenta è regno meo profligentur. Decreuit quandoque pius Rex si ptennio peregrinari, & loca sancta inuisere: Venit igitur Perusium ad sanctum Ægidium Franciscanum instar pauperis peregrini & ignoti, vna cum sociis suis. Ostiario autem monasterii indicante Ægidio peregrinum quendam ipsius expetere colloquium, ille spiritu docente agnoscens quis esset, propere accurrit, pariterque flexis genibus, in mutuos ruunt amplexus & oscula, sed nihil loquuntur, cum vtrique alterius cor pateret.

Num. 25.

Is S. Ægidius fuit ex primis sociis S. Francisci.

VII. ANNO salutis millesimo ducentesimo quadragesimo octauo Crux prædicabatur in diœcesis Coloniensis pago, quem vulgo Bedonfiisium vocant. Ibi tam mense Maio feria sexta ante Pentecosten tres Cruces visebantur in aëre, vna candida versus Aquilonem, altera eiusdem coloris ad Austrum: tertia colore medio, in qua cernebatur suspensi hominis effigies extensis brachiis, & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti clavi. Eaque medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchuse Phrysiæ oppido, cum illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma iuxta solem apparuit colore ceruleo, quam multi viderunt. In Traiectensi quoque diœcesi in Doccum, vbi sanctus Bonifacius martyr trucidatus fuit, Crux visa est in eiusdem martyris festo die, ingens sane & albi coloris, perinde acsi trabi altera trabs transuersim artificiose impacta esset. Creduntur autem bis apparuisse Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione: atque ita factum est, vt Coloniensis prouincia ad trecentas fere naues apparatet.

Tres Cruces in aere.

VIII. ANNO Christi millesimo ducentesimo quadragesimo septimo, petente Ludouico Christianissimo Rege, magna Dominicæ Crucis portio Cõstantinopoli Parisios translata est. Proximo inde anno Rex Ludouicus sexta feria à Pentecoste iter transmarinum suscepit, multis eum è Lutetia cum Processionibus vsque ad sanctum Antonium deducentibus. Fuerunt cum eo Odo Tusculanus Episcopus, Apostolicæ sedis Legatus, & duo fratres Regis, Robertus Comes Atrebacensis, & Carolus Andegauensis Comes, cum vxoribus suis, & multis Franciæ Episcopis & nobilibus. Erat quidem etiam Alphonsus Comes Pictauiensis, Regis frater, Cruce signatus: sed eo anno, cum Blancha regina matre, ob regni tuitionem mansit domi. Die quinta & vicesima Augusti Rex cum suis in nauim ingressus, biduo sustinuit ventos secundos. Vicesimo octauo Augusti die à portu soluens, Christo duce, prospere nauigans, paulò ante beati Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit. Comitis Atrebacensis coniunx, quod esset prægnans, ab Aquis Mortuis in Franciam reuersa fuit. Rex verò consilio nobilium suorum & regni Cypri, quòd naues & triremes cum balistis necdum aduenissent, tum etiam propter impendentem hyemem & quasdam alias res vsque in Paschales ferias distulit profectionem suam. Interim rex Cypri & omnes ferè regni eius nobiles & Ecclesiarum præfecti siue prælati, Crucis signum accipiunt, & se cum Franciæ Rege, quocunque ipsos ducere velit, aduersum Saracenos profecturos iureiurando confirmant.

Magna S. Crucis portio Lutetiã venit.

Rex sanctus nauigat in Syriam.

Venit in Cyprum.

IX. PER id tempus Sulthanus Ægypti, qui per ditiones Christianorum Damascum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, consilium illud mutauit. Intercesserant enim illi inimicitiæ cum Damasci & Alapiæ Sulthanis. Iisdem temporibus obiit Robertus Bellouacensis Episcopus, & comes Montisfortis, cum multis aliis eius expeditionis sociis. Porrò extremo ferè Decembri mense venerunt ad Ludouicum Regem nuncij à quodam Tartarorum principe, qui ipsius nomine multa eum salute impertirent. Ij ipso die Natiuitatis Christi fuêre cum Rege Ludouico sub sacrificio in Ecclesia, & ad prandium in aula eius: itidemque in festo Epiphaniæ: nec poterat in eis animaduerti, quod à Christianorum more discreparet. Literæ autem iussu Regis in sermonem Latinum conuersæ sunt. Cumque Rex diligenter de ipsorum principe & rebus Tartarorum ex iis percontatus esset, tandem dimisit eos, adiunctis nunciis cum literis & muneribus, quæ ad tartarorum Regem & ipsorum principem perferrentur. Misit etiam per eosdem nuncios suos Regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium è purpura elegantissimè confectum, in quo res gestæ Saluatoris nostri graphice expressæ visebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicæ literis humanissimè & Regem & principem adhortans, vt qui per gratiam suam eos vocâsset ad cognitionem nominis sui, illum accuratè colerent, & in eius amore semper permanerent. Misit vna literas suas Odo Legatus Pontificis ad Regem Tartarorum & principem supradictum, eorumque prælatos, ostendens ei, sacrosanctam Romanam Ecclesiam cupidissimè eos ceu filios charissimos complexuram, modò fidem orthodoxam constanter retinere, & Christi vicario morigeros se præbere velint. Eius legationis primarii, à Rege Francorum missi, fuêre frater Andreas Dominicanus cum duobus aliis eiusdem instituti fratribus, itemque duo Clerici & totidem ministri Regis, præfectique sunt octauo Calendas Februarij cum iis, quos diximus, nunciis Tartarorum. Porro F. Andreas, quem Rex illis præfecerat, non multo post ad Regem litteras misit, quarum exemplum vna cum principis Tartarorum literis, Rex matri suæ Blanchæ in Gallias perferendas curauit.

Legati Tartari cuiusdã Christiani ad Regem.

Odo legatus Pontificis.

XI. INTEREA Ægypti Sulthanus, quem Babyloniæ vocant, vbi comperit Regem Ludouicum in Cypro hybernaturum, rursus Damascum ire contendit, per Hierosolymam proficiscens, in eam curam intentus, vt posset Alapiæ Sulthanum & ei fœderatos, se adiungere: sed ille Ægyptij Sulthani malitiam non ignorans, non fuit ausus ei fidem adhibere. Scripserunt autem Magister militum templi & Marestallus hospitalis Ludouico Regi, Sulthanum Babylonicum cum magno exercitu venisse in loca Gazæ propinqua, eo animo, vt sibi conciliaret Damasci & Alapiæ Sulthanos, metumque esse, ne Ioppen vel Cæsaream obsidione premat. Scripsit postea iterum Magister ille Regi quendam Sulthani Babylonici Admiraldum ad se venisse percontatum de voluntate Regis Francorum, quod dominus ipsius cuperet cum eo pacem componere. Ea verò res & Regi & nobilibus eius valde molesta fuit, maximè quòd Magister diceretur à Sulthano petiisse, vt Admiraldum ad ipsum mitteret. Mandauit ergo Rex per literas Magistro, ne deinceps eiusmodi nuncios iniussu suo admitteret, vel cum eis colloqui ausus esset. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros esse, vt quantumcunque oppressi, nunquam primi velint induciarum mentionem facere, sed eo vsque id differre, donec multa instantia, vt eas faciant, inuitentur.

Marestallũ quidam vocant magistrũ stabuli equitum.

XII. EODEM tempore, quo Rex cum Regina Margareta, coniuge sua in Cypro morabatur, Armeniæ Rex eius aduentu comperto, ad eum spectabiles nuncios misit, Archiepiscopum Armenorum & alios aulicos, per literas eius se offerens voluntati: quos ille honorifice excepit. Dum autem didicisset, inter eum & Antiochiæ principem discordiam extitisse, misit ad vtrunque legatos suos. Illis vero suos quoque ad eum legatos mittentibus, duorum

annorum

annorum pactæ sunt induciæ Per id fere tempus capti sunt quidam, qui se dicerent à Sulthano Babylonico missos esse, vt Regem Ludouicum & primarios eius exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultæ venere naues, cum magna militum manu, qui in insulis hyemauerant. Inde sabbato post Domini Ascensionem mandatum est, vt omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die Rex soluit à Cypro, sed vi tempestatis bis in Cyprum reiectus est: vbi tum se iunxit illi princeps Achaiæ cum magnis subsidiis, itemq; Burgundiæ dux. Tum vero dant vela ventis, & sexto die veniunt in Ægypti conspectum, ac paulopost etiam Damiatæ, in cuius portu naues ancoris fixère. Sed cum viderent in eo portu magna esse Turcorum præsidia, Rex communicato cum proceribus consilio, iussit vt die altero summo mane exirent in terram, eamq; eo loco occuparent, vbi inter ipsos & vrbem fluuius interesset. Eo ergo die, omnibus in triremes & alias naues sese recipientibus, Rex cum legato Pötificis sacrosanctam gestans Crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur, iuxta eum præcedente in alia cymba B. Dionysij vexillo, fratribus quoq; illius & aliis nobilibus & sagittariis comitantibus: atq; ita in terram egressi sunt, multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione pene nulli ex Christianis vulnerati sunt: permulti autem Saraceni & eorum equi interfecti, & in iis tres proceres.

Rex soluit à Cypro.

Attende antiquũ vsum S. Crucis, & vexillorum sanctorum

Eodem die profligatis Saracenorum triremibus, Christianorum triremes fluuij ostia occuparunt. Hisce tam XII.
prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adiecit. Perterritis enim, qui intra vrbem erant, Saracenis virtute diuina, omnes in fugã versi, ex vrbe excesserunt, instructis prius ignibus, quibus vrbs conflagraret. Multi itaq; è castris Regis, per pontem naualem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoq; certior factus, nonnullos è suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, vt si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est ita vt multi affirmaiẽt, eam ciuitatem vi capi minime potuisse. Prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni, ita vt diuino potius miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde vero ea ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgata, igneq; extincto, Legatus Pontificis cum patriarcha Hierosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magna parte eorum, qui cöuenerant, itemq; Ludouicus Rex cum permultis aliis, nudis pedibus, præsente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in vrbem ingressi sunt: cumq; legatus ædem quandam prophanatam reconciliasset, & gratias egissent Deo, in honorem sanctissimæ matris Dei, ab eodem Legato sacrificium oblatum est. Rex autem constituit, Deo bene volente, illic canonicorum instituere collegium, qui Domino seruirent. Capta est Damiata, quam alij Eliopolim vocant, anno ab orbe redempto millesimo ducentesimo quadragesimonono: mansitq; illic Rex tota æstate cum exercitu Christiano, donec fluuius detumesceret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

Damiata capitur à Christianis.

Eodem anno sub finem mensis Iunij, Alphonsus Pictauorum Comes & Regis Ludouici frater, matre Blanga ad regni defensionem relicta, iter ingressus est cum copioso milite, & sub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris vicesimo Rex Ludouicus, tam nauali quam terrestri exercitu instructo, relicta Damiata, contra Saracenos mouit, qui tum apud Masseram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum est Saracenis. Deinde cum ventum est ad pugnam paulo ante Christi natalem, multi ex eis cæsi sunt, complures Nili aquis extincti. Postea transmisso flumine non sine ingenti periculo rursus cum eis Christiani confligentes, multos trucidarunt, neq; sexui, neq; ætati parcentes. At vbi Saraceni didicerunt nostros temere progredi, resumunt animos, & in Christianos impetu facto, magnam etiam nobilium edũt stragem, in quibus fuit Robertus Atrebatensis Comes, frater Ludouici Regis. Tandem tamen nostris eo die victoria cessit. Proxima luce, iubente Rege, plures è Christianis flumen transgressi, Saracenorum euerterunt machinas, & pontes nauales instituerunt, vt possent nostri facile fluuium transire: Non diu post Saraceni, collectis viribus, omnia ex parte in Christianos summa vi & contentione irruunt, sed magno numero prosternuntur. Post dies aliquot in castra eorum venit Sulthani Ægyptij filius, (iam enim pater eius obierat) quæ res auxit animos Saracenorum. At Christianorũ res, occulto Dei omnipotentis iudicio, deteriores reddebantur, multis eorũ morbo absumptis, ita vt ex trigintaduobus millibus vix millia sex superessent. Magna enim commeatus penuria laborabant, nec pauci fame & inedia periêre, Saracenis itinera obsidentibus, ne posset à Damiata commeatus aduehi in castra Regis. Ea res coëgit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis iam proficiscentibus, Saraceni cum maximis copiis in eos incurrunt, ipsum Ludouicum sanctissimum Regem & duos frater eius Alphonsum & Carolum capiunt, cum multis aliis, eosq; in carceres coniiciunt, multo fuso Christianorum sanguine, Deo fortassis propter quorundam peccata permittente, vel etiam, vt piissimi Regis virtus & patientia illustrior appareret.

Cæduntur Saraceni.

Multa Christianorum millia fame & morbo pereunt.

Sanctus rex capitur.

Porro autem sceleratissimi illi & impuri Saraceni, præter contumelias in Saluatorem nostrum iactatas, XIV.
Christianis inspectantibus, Crucifixi effigiem flagellis verberârunt, & per summam ignominiam impie eam conspuentes, in Christianæ religionis dedecus pedibus cöculcârunt. Poterat sane facile elabi sanctus Rex, cum illi ad manum esset nauis, sed sponte illis se capiendum obtulit, vt posset captiuos Christianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit postea apud Regem Sulthanus minacibus verbis de paciscendis induciis, de restituenda Damiata, de præstandis damnis sarciendisq; sumptibus, quos fecisset ipse à capta Damiata. Tandem initæ sunt induciæ decennales, his conditionibus, vt Sulthanus Regem Ludouicum & captiuos Christianos omnes è suis ditionibus liberos à se dimittat: vt Christiani retineant loca aliquot terræ sanctæ: porro Rex Ludouicus restituat Damiatam, & pro factis in illud bellum impensis octo millia Byzantiorum, reddatq; captiuos Saracenos omnes. His confectis induciis, Sulthanus, dum cum exercitu Damiatam proficiscitur, à quibusdam è suis, frustatim gladiis conciditur: moxq; grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludouici tentorium, illum & Christianos omnes iugulaturi: Sed immensa Saluatoris virtus eorum animos fregit, mutataq; scelerata voluntate, postulant à Rege, vt stet pactis conuentis. Rex, cum nulla esset seruandæ Damiatæ spes, maluit pacisci cum illis inducias, quam & se & Christianos omnes perdere. Itaque ad certum diem Damiata illis redditur, Rex & fratres eius & nobiles Franciæ, ditionis Hierosolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. Sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vti conuentum erat, à Saracenis dimitterentur: sed cum diu expectasset, ex duodecim millibus, ægrè quadringentos recepit, impiis illis Saracenis fidem iureiurando firmatam violantibus: qui etiam de cæteris rebus nihil voluere remittere, & quod est longe immanius, egregios quosdam iuuenes Christianos è captiuis illis coëgerunt impurissimi Mahometis profiteri sectam, Christiana religione abiurata. Imposuerant enim nudos enses ceruicibus eorum, & si qui nollent eis consentire, illos iugulabant. Ex iis quidam imbecilliores, à Christo ad Mahometem defecerunt: alij coronas martyrij, contempta morte, reportârunt.

Nota quos duces sequãtur Iconoclastæ.

Æmilius habet, octo millia auri pondo.

Perfidia Saracenorum.

Cernens autem Ludouicus Rex Saracenos venire contra induciarum fidem, consuluit nobiles suos & milites religiosos, quid agendum ipsis videretur. Illis magna ex parte asserentibus, si quidem nunc recedat, terras illas & captiuos in summum discrimen venturos: sin autem maneant ad tempus aliquod, posse inde vtilitatis nonnihil accidere Christianis, præsertim q inter Ægyptium & Alapianum Sulthanos acerba extaret simultas: Rex pius maluit hærere in Syria, quam res Christianorũ & ipsius Christi, in ea desperatione tantoq; discrimine relinquere. XV.
Alphonsum vero & Carolum fratres suos ad Reginam Matrẽ consolãdam remisit in Gallias. Acta sunt hæc anno Christi

Christi millesimo ducentesimo quinquagesimo. Quis verò hic non agnoscat stupendum præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferocissimam parcere tanto Regi? gentem cupidissimam Regem opulentissimum soluere captiuitate pro longe minori precio, quam obtinere potuissent? Rex autem quinque deinceps annis mansit in Syria, nec ociosus sanè, sed multos Saracenos ad Christi religionem traducens, multos captiuos redimens, & vrbes aliquot & castra egregiè communiens. Offendit tum apud Sidonem permulta cæsorum Christianorum corpora iam putentia, non pauca à feris belluis lacerata. Ea propriis manibus sepeliuit humiliter & deuotè, vsus opera quorundam è suis, qui illorum fœtorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem manè flexis genibus Dauidicum Psalterium recitabat. Postquam aũt resciuit de obitu matris Blanchæ, nobilibus ipsius id cõsulentibus, in Gallias reuersus est. Cum ergo nauigarent, tertia nocte nauis, quæ Regem habebat, bis tanta vi appulsa est ad rupem vel terræ lingulam, vt nautæ & alij ilicò submersum iri putarent. Ea concussione excitati sacerdotes, clerici & cæteri, sanctum Regem inuenerunt coram sacrosancto Christi corpore deuotè orantem: omnesque in ea fuêre sententia, mortis tam præsens discrimen, eius meritis & precibus se euasisse.

Pius rex quinquennio hæret in Syria.

Precibus suis summum auertit discrimen.

XVI. INDE in Franciam reuersus Rex, summa omnium gratulatione excipitur, atq; ab eo tempore magis magisq; de virtute in virtutem proficiscens, ad omnimodam vitæ perfectionẽ peruenit. Etsi verò ab infantia cum illo creuerat miseratio, deinceps tamen euidentius eam declarauit in afflictos & inopes, quibus omnibus pro viribus opitulabatur. Iussit enim extrui domos hospitales, monasteria religiosorum, & in diuersis regni sui locis multas quotannis distribui pecunias iis, qui maiori pressi inopia videbantur. Multa Dominicanorum & Franciscanorum condidit cœnobia à fundamentis, multisque aliis pauperibus religiosis ecclesias & ædificia opportuna construxit, largis additis eleemosynis, Cæcis in qualibet ferè ciuitate & castello regni sui, domos ipsis congruas & opportunas benignissimè attribuit, certos illis prouentus assignans. Non pauca diuersorum Ordinum monasticorum cœnobia ex integro extruxit, & magnis ea redditibus instruxit: in quibus etiam non rarò miræ humilitatis & charitatis officia exhibuit, suis manibus humiliter ac deuotè seruiens ægrotis. Cum veniret Parisios aut ad alias vrbes, domos hospitales, in quibus magna erat malè habentium copia, humanissimè inuisens, nulliusque morbidi deformitatem aut sordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regij Montis, Cisterciensis Ordinis, quam ille magnificè inprimis & condidit & ditauit, vt res ipsa testatur, crebro id genus officia præstitisse fertur. Erat ibi monachus quidam leprosus, quem fœdus ille morbus horridum & abominabilem reddiderat, naso eius & oculis planè corrosis & exesis. Ei sanctissimus Rex prandenti in os cibum & potum inferebat, absq; vlla abominatione officiosissime illi inseruiens genibus flexis, ita vt Abbas, qui tum aderat, & vix id intueri sustinebat, in gemitus & lachrymas prorumperet. Quamuis autem nulli indigenti sua benignitate non ferret opem, at illis tamen, qui diuino cultui & saluti animarum vacarent, liberalius & crebrius eleemosynas præstabat: solebatque dicere nonnunquam familiaribus suis de magnis illis eleemosynis, quas cõferebat quotannis Parisiis in fratres Dominicanos & Franciscanos: O Deus, quam bene collocatæ sunt hæ eleemosynæ in tot tantosque fratres, ex toto orbe terrarum Lutetiam aduentantes: vt quod hic ex diuinis scripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei & salutem animarum. Alias tum eius annuas, tum quotidianas eleemosynas quis vel enumerare queat?

Reuertitur in Franciã.

Benignitas eius in pauperes.

Multa extruit cœnobia.

Nota summam humanitatem & humilitatẽ.

Genibus flexis inseruit pauperibus.

XVII. PRÆCIPVA verò deuotione sanctas venerabatur reliquias, cultumque Dei & honorem sanctorum semper amplificare nitebatur. Parisiis in palatio regali sacellum elegantissimum extruxit, in quo sacrosanctam Domini Iesu coronam spineam, magnam sanctæ Crucis portionem, ferrumque lanceæ, quod Saluatoris latus fodit, admodum reuerenter reposuit cum multis aliis reliquiis, quas à Constantinopolitano Imperatore immenso labore & magnis impendiis acceperat. Cum in Ecclesia diuina officia persoluerentur, nullius admittebat colloquium, nisi aut necessitas cogeret, aut euidens vtilitas id poscere videretur: sed neque sic tamen, nisi breuiter & succinctè, ne ipsius lachrymæ & pietas siue deuotio interturbarentur. Nam instar Ieremiæ, in precibus suis & exercitiis pietatis lachrymarum fontem sitiens, suo confessario quandoque in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam sibi oranti diuinitus datas fuisse lachrymas, quæ per genas in os influentes, non solum cor, sed etiam os ipsius gustu suauissimo affecissent.

Sanctarum reliquiarũ veneratio.

Christi corona spinea Lutetiæ.

Ierem. 9.

XVIII TANTA reuerentia sanctæ Crucis signum prosequebatur, vt si illud humi expressum vidisset, calcare pedibus ausus non esset: exegitque à multis cœnobitis, ne deinceps in suis monasteriis permitterent illud in pauimento effingi: & sicubi eam humi effictum esset, id penitus abolerent. Quam verò reuerenter annis singulis in parasceue ad adorandum sanctæ Crucis lignum, solutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus accesserit, testantur eorum oculi, qui tunc eum sine lachrymis conspicere non potuerunt. Illum diem, in quo, vt paulò antè diximus, sacras reliquias à Constantinopolitano Imperatore acceptas, in palatij sacello collocauit, annua voluit solennitate celebrari, idque triduo, ita vt à primo die diuina officia peragerent Dominicani, secundo Minores, tertio alij monachi: atque ad eam rem magnas à Sede Apostolica condonationes siue Indulgentias impetrârat. Cum Saraceni ab eo exigerent, vt quæ cum ipsis pactus erat de numeranda pecunia pro sui & Christianorum liberatione, ea conditione firmaret, vt testaretur se velle Christi fidem abiurâsse videri, si non staret promissis: prorsus abhorruit, dicens: Etiamsi corpus occidatis, animam occidere non potestis. Sed cum quidam è suis dicerent: Sine peccato ita eum iurare posse: placide respondit: Ego verò vsque adeo hæc verba de neganda fide exhorreo, vt ea ore exprimere non possim. Orabant eum quidam, cum esset in locis transmarinis, vt nobilem quendam Saracenum, qui recens Sulthanum interfecerat, militem crearet, at ille respondit: Absit à me, vt vel pro seruanda vita, vel morte declinanda, quemcunque à Christiana religionẽ alienum, balteo militari donare velim.

Nota tanti Regis reuerentiam erga signum Crucis.

XIX. IN regni administratione eam prudentiam & authoritatem adhibebat, vt sine acceptione personarum, controuersiis quorumque diligenter excussis, iustam ferret sententiam. Consiliarij eius & regni proceres, cernentes eum sapientia Dei præditum, & syncere atque ex animo diligebant illum; & non mediocriter verebantur. Cum autem formidaret pius Rex, causas pauperum non magnæ illis curæ esse, vt minimum, bis hebdomadibus singulis in loco publico residens, audiebat eorum querelas: & tum iustitia, tum misericordia eas expendens, celeriter eos expediebat. Duella, vt quæ iure essent vetita, ad nullius preces admittere voluit: sed alia ratione, quæ iuri consentanea esset, etiam magnatum maleficia castigabat. Et vt vsurarum immanis vorago obstrueretur, statuit, vt eos, qui per literas Iudæis aut aliis publicè vsuras exercentibus se obligâssent, non cogerent ad solutionem iudices. Et quia verissimè dixit Esaias, Erit opus iustitiæ, pax: Deus iusto & pio Regi pacem, & regno tranquillitatem præstitit.

Eius iustitia in ferendis sententiis.

Duella & vsuras summopere detestatur

XX. HABEBAT hoc peculiare à Deo munus, vt qui inter se discordia laborarent, eos vt plurimum conciliaret. Quam fuerit autem Deo grata tanti Regis summa humilitas, Rex regum omnium Christus Deus euidenti miraculo declarauit: Comes Gelriæ nuncium cum literis miserat Parisios, ilico rediturum. Ex eo reuerso sciscitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidisset. Tum ille subsannans, collumque contorquens: Vidi, inquit, vidi illum miserum papilardum Regem ad scapulas capitium gestantem. Vix verba finierat, & facies eius retrorsum acta ita contorta permansit. Tandem post multorum annorum curricula, quibus se in omni virtute exercuit sanctus Rex, certa ad eum fama allata de vastatione & periculis terræ sanctæ, instar Mathathiæ cum filiis suis mala gentis Christianæ & sanctorum ferre non sustinens, Deo ipsum permouente, alteram suscepit nauigationem cum

Studium conciliandi discordes.

Vltio diuina in eius irrisorem.

1. Mach. 2.

tribus

tribus filiis suis comitibus, itemq; cum regni P. oceribus & nobilibus, multaque populi frequentia. Cumq; i m naues conscensuti erant, filios suos blando vultu adspiciens, & primogenitum speciatim appellans, ait: Vide fili, vt ego iam grandæuus secundò hoc iter capessam, quando iam etiam Regina mater tua prouecta ætate est, & nos regnum nostrum, fauente Deo, absque vlla perturbatione obtinemus, diutius, delitiis & honoribus, quantum fas est, affluentes. Vide, inquam, vt Christi & Ecclesiæ eius causa non parcam senectuti meæ, nec me flectat desolatio matris tuæ, delitias & honores contemnã, opesque meas pro Christo impendam. Vide, vt te & fratres tuos & sororem primogenitam mecum ducam, simul etiam quartum filium ducturus, si aliquanto maturiori esset ætate. Hæc vero idcirco te audire volui, vt cùm post obitum meum ad regnum perrigeris, pro Christo & Ecclesia atque fide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non vxori, non liberis, non regno. Volui enim & tibi & fratribus tuis de me ipso præbere exemplum, vt, si res postulet, vos similiter faciatis.

Attende quam prudenter instruat primogenitũ, vt sua sequatur vestigia.

Alteram expeditionem suscipit in Syriam.

ITAQVE anno Domini millesimò ducentesimo septuagesimo, Calendis Martijs, Ludouicus Rex Christianissimus, nihil fractus superiorum temporum laboribus & expensis, quas in priori expeditione fecerat, cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro, è Massiliæ portu soluit, adiuncto etiam sibi Nauarræ Rege, & permultis Ecclesiarum præfectis & nobilibus. Vt autem facilius terram sanctam recuperare possent, consultissimum eis visum est, vt regnum Tunetanum, quod magna in Syriam nauigantibus obijceret impedimenta, ante omnia in suam redigerent potestatem. Iam ceperant portum Carthaginis,* quæ Tuneto haud procul abest, & ecce morbus, qui illo anno iis in locis mitè grassabatur, in Christianorum exercitum inuadit, ex Regis filiis tollit Iohannem, tollit ipsum quoque sanctissimũ Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quam sanctè aũt & piè à vitã migrârit Christianissimus Rex, gener eius Nauarræ Rex Tusculano Episcopo perscripsit. Nam correptus morbo, non cessauit laudare Deum, sæpe illam orationem interserens: Fac nos Domine prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare, & pro illis, quos secum adduxerat, ita orans: Esto Domine plebi tuæ sanctificator & custos. Morti propinquus, voluit se corporis Christi sacramento muniri. Cumque sacerdos id ei ostenderet, perquireretque, num crederet ibi esse filium Dei, respondit minus id apud se habere dubij, quam si videret Christum in ea forma, qua ascendit in cœlos. Iam supremum trahens spiritum, suspiciens in cœlum, ait: Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. Quibus dictis, felicissime obdormiuit in Domino. XXI.

**qui.*

Moritur piissimus rex cum multis aliis.

Nota certã eius fidem de Christi præsentia in Eucharistia

EIVS morte non mediocriter consternato Christianorum exercitu, & Saracenis lætantibus; Carolus Siciliæ Rex, in bellis strenuus, cum multo milite aduenit, animosque Christianorum confirmauit. Etsi autem longe plures essent Barbarorum, quam Christianorum copiæ, non tamen ausi fuere cum nostris instructa vtrinque acie committere, sed leuibus prælijs & crebris excursionibus non mediocriter vexârunt Christianos. Tandem obsidione pressi à nostris, coacti sunt pacem petere, quæ his potissimum conditionibus confecta est, vt omnes Christiani, qui in eo regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciscanis atque aliis libera esset facultas toto illo regno Christum prædicandi, credentesque baptizandi: vtque Rex Tunetanus Regi Siciliæ annuum tributum quadraginta millium aureorum persolueret. XXII.

Carolus Siciliæ Rex.

Dominicanis & Franciscanis datur libertas apud infideles prædicandi.

OBIIT autem piissimus rex Ludouicus vicesima quinta Augusti, & cum in vita, tum post obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio Pontifice, eius nominis octauo, in sanctos relatus est: Robertus Gaguinus libro septimo de gestis Francorum testis est, in archiuis Caroli quinti Regis Gallorum, repertam esse chartulam præceptorum quæ hic sanctus Rex filio suo primogenito, dum Tunetum obsideret, dictauit & scripsit: eamque ex Caroli thesauro receptam, Girardum de Montaguto regium scribam, Carolo exhibuisse anno salutis millesimo trecentesimo sexagesimoquarto. Ea præcepta & institutiones habentur etiam in manuscriptis codicibus, vnde nos ea stylo mutato descripsimus. XXIII

S. Ludouicus rex, catalogo sanctorum inscribitur.

Institutiones sanctissimæ, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege sub mortem propositæ.

Charitas. FILI mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum, nemo enim potest esse saluus, nisi Deum amet.

Odium peccati. CAVE, ne vnquam admittas peccatum mortiferum: sed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quam aliquam talem perpetrare culpam.

Patientia CVM aduersa accidunt, feras æquo animo, & cogites te commeruisse: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Humilitas. CVM rebus prosperis frueris, humiliter gratias agas Deo, ne inde animo elatus, efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Confessio. CREBRO confitearis peccata tua, deligasque tibi sapientes confessarios, qui te possint instituere & docere, quid agere, quid vitare te oporteat: & coram illis ita te compares, vt audeant te syncere reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Precandi studium. OFFICIVM diuinum deuotè auscultes: facessant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: sed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idque præcipuè sub sacrificio post peractam consecrationem.

Misericordia ANIMO sis pio & humano erga pauperes & calamitosos homines, illisque pro viribus opituleris.

SI quid angat animum, id mox explices confessario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt facilius id feras.

Qui adsciscendi, itemque vitãdi. DA operam, vt quorum vteris consuetudine & familiaritate, ij sint homines probi & integri, siue religiosi illi sint, siue seculares, & cum illis libenter misce colloquia: porro nequam & improborum virorum commercia deuita.

Conciones Sermones, qui fiunt de Deo, publicè & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes siue indulgentias studiosè expetas.

Indulgẽtię. AMATO bonum, odito malum omne.

Obtrectationes cauendæ. VBICVNQVE fueris, nemo ausus sit quicquam eiusmodi te præsente eloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget: nec tu vnquam de vllo male loquaris obtrectandi animo.

NON patiaris quenquam, te audiente, peruersè de Deo aut sanctis eius loqui, ne id sinas impune abire.

Gratitudo. CREBRO gratias agas Deo pro bonis omnibus ab illo tibi collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficiis afficì & augeri.

Iustitia. IN administranda iustitia sis rectus & seuerus, & ita, vt leges præscribunt, eam exerceas erga subditos, neque ad dexteram, neque ad sinistram deflectens: pauperumque querimonias non reijcias, donec veritas innotescat.

SI quis habeat aduersum te querelam aut controuersiam, semper ab illo stes contra teipsum, donec rem certam competias. Ita enim fiet, vt consiliarii tui fidentius iustam ferant sententiam.

...io. SI quid possideas rei alienæ, etiamsi id acceperis à maioribus tuis, incunctanter restituas iusto possessori, vbi certo id tibi constiterit. Sin autem dubia res est, cura vt viri sapientes accuratè & sine mora inquirant. Id, ... vel maximè ...d...re debes, vt qui sunt in ditione tua, pace & iustitia fruantur, in primis homines religiosi, & qui in Clero sunt.

...RENTIBVS tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia Ecclesiastica non conferas nisi be..., & qui nulla eiusmodi beneficia habeant, idque ex consilio bonorum virorum.

BELLVM

Bellum, præsertim aduersus quemlibet Christianum, sine multo consilio vide ne suscipias. Si necessitas cogat suscipere, ecclesias & insontes nullo patiaris damno affici.

Si qua existat vel tibi, vel subditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & sedare coneris.

Vide vt bonos habeas prætores & magistratus, & de illis solerter inquiras, vti se gerant.

Semper sis addictus & deuotus Romanæ Ecclesiæ, & eius Pontifici haud secus, atque spirituali patri, te morigerum præbeas. Reuerentia erga Rom. Pontificem

Da operam, vt impensæ tuæ, moderatæ sint, & rationi consentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te, fili mi, si me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces & Missæ sacrificia.

Ad extremum, fili charissime, quicquid boni potest bonus & pius parens precari filio suo, id ego precor tibi. Sacrosancta Trinitas & sancti omnes seruent te ab omni malo, præstetque tibi Deus gratiam rectè semper agendi, & ipsius faciendi voluntatem, ita vt ille per te honoretur, & nos possimus post hanc vitam pariter esse cum illo, eumq; contemplari & laudare per infinita sæcula sæculorum, Amen.

Corpus S. Ludouici requiescit in cœnobio diui Dionysii in Francia: caput verò eius colitur in sancta Capella Parisiis. Vide Molanum in Notis ad Vsuardi Martyrol. hoc die.

VITA S. GREGORII EPISCOPI VLTRAIECTENSIS, SCRIPTA à B. LVDGERO EPISCOPO MONASTERIENSI, DISCIPVLO eius, & ex MSS. Ecclesiæ Fuldensis per R. P. Christophorum Brovverum Soc. IESV edita.

An. 750.

Avg. 25.

I. Sacrarvm Scripturarum præceptis monemur, vt diligamus Dominum ex toto corde, diligamus & proximum tanquam nos ipsos, & vt illos proximos nostros veraciter arbitremur, qui spiritalibus magis intenti sunt, quam carnalibus, atque ad eorum se promissa, vsque in diem nouissimum, piis operibus præparare non cessant. Quos non carnalis generatio extollit inaniter, sed spiritalis regeneratio fructificare facit & proficere: Caritas ista, quamuis omnibus domesticis Catholicæ fidei, quæ per dilectionem operatur, maximè tamen sanctis Patribus & Præpositis nostris exhibenda est, sicut Sanctus Apostolus adhortatur dicens: Rogo vos fratres vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino & monent vos, vt habeatis illos abundantius in caritate propter opus illorum; pacem habere cum eis. Quæ est ista notitia, qua Præpositos nostros plus cæteris nosse præcipimur, nisi vt eis & viuentibus debitum honorem, & obsequium sincera intentione impendamus; & eorum pia & profutura exempla post obitum illorum non solum à memoria nostra nunquam recedant, sed ea etiam ad aliorum ædificationem indesinenter sermonibus repetere & dilatare non cessemus? quatenus id veraciter fieri valeat, quod idem Apostolus alio loco de ipsis spiritalibus patribus nostris hortatur & dicit; Quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem, vt qui in præsenti mortalitate vestigia illorum & exempla & mente retinemus & actu, in futura immortalitate, secundum Euangelij dictum, gaudium Domini nostri simul cum eis mereamur intrare. Ad illud peruenientes, dum largiente gratuita gratia Christi intrauerimus felicitatem perennem, nemo tollet à nobis in sempiternum: quoniam ad illud in initio, pio conditoris proposito conditi sumus, & post lapsum primi hominis in mortem, Redemptoris nostri misericordi visitatione ad idem reuocati, ad quod peruenturi in die nouissimæ necessitatis, si certissima spe in diebus mortalitatis huius, & hortamenta sequimur spiritualium Patrum: & semper nobis maxima gaudendi causa sit ipse Deus. Igitur quoniam vt dixi clarè testimoniis sanctæ scripturæ, spiritalibus Patribus honorem merito impendendum, & post præcepta Dominica eorum iussis nihil præferendum, paucis iam aperire curabo, ob cuius reuerentiam & dignam memoriam, hanc præfatiunculam præmiserim, pauca de innumeris benefactis eius donante gratia Christi & meritis ipsius suffragantibus scribere incipiens.

Patribus spiritualibus ac Præpositis quā. cum deferendum. 1. Th ss. c. 5. 6 Hebr c. 13. Matth c. 25

II. Est enim mihi sermo iste de Domno Gregorio Abbate, & Præceptore meo ab infantia: qui de nobili stirpe Francorum progenitus, nobilitate morum & sapientiæ documentis, nobilitatem seculi ornauit ac superauit. Quam vtique spiritualem nobilitatem & prudentiam assecutus est à sancto Martyre Bonifacio Archiepiscopo & Magistro suo; qui in diebus nobilissimi Principis Francorum Regis Karli de Britannia & gēte Anglorum clarissimum [a] quoddam Sidus Franciam veniens, sub regibus Karlmanno & Pippino eiusdem Regis Karli gloriosissimis, filiis, quasi sol rutilans in sanctitate, expandit radios virtutis suæ & prædicationis, omniaque prope regna, viuens in corpore, largissimis dapibus doctrinæ suæ reficiens, & fide meliorauit & vitâ. Atque post transitum suum de hoc mundo per sanctum Martyrium, eadem Francorum regna per electa grana discipulorum suorum, in exemplum Dominici seminis fructificare fecit, & proficere vsque in hodiernum diem. Inter [b] quos B. Gregorius columna Ecclesiæ Dei inuentus est: qui in diebus religiosissimi Regis Pippini succedens Magistro, genti Fresonum missus est Prædicator, cui Magistro, & Bonifacio Martyri, B Gregorius hoc modo adhærere cœpit & discipulatum eius subire.

Gregorius Abbas, & Præceptor S. Ludgeri. Gregorij Magister S. Bonifacius.

[a] S. Bonifacii in Franciam aduentus & merita.

[b] B. Gregorius columna Ecclesiæ Dei.

III. Cvm ipse Electus Dei Bonifacius Martyr post tredecim annos peractæ in Fresonia prædicationis, quibus in Australi parte Laci Almari, pauper Euangelicus, & propemodum solitarius sanctam sessionem suam tribus in locis peregisset, quorum vocabula locorum sunt hæc. Primus vocatur Wyrda, in ripa fluuij Rheni, vbi septem annis habitauit. Secundus vocatur Attingohem iuxta amnem Fehta, vbi habitauit annis tribus: quo in loco primum cœpit habere discipulum nomine Gembertum. Tertius locus appellatur Felisa, qui propior erat gentilibus & paganis, vbi tribus similiter annis mansit. Post hos inquam tredecim annos, dum admonitus à Deo ad Hassos & Thuringeos orientales regiones Francorum iter agere cœpisset lucrandorum Deo populorum causa, peruenit ad Palatiolum Monasterium virginum prope Treueris ciuitatem, in ripa fluminis Mosellæ, cui tunc præerat Abbatissa nomine [c] Addula religiosa valde & timens Deum. Quæ, cum vidisset Athleram Dei peregrinum & egentem, gratulabunda suscepit eum in hospitium suum, implens Dominicam adhortationem. Hospes eram & collegistis me. Cumque [d] ille sacer sanctus Viator Bonifacius secundum solitum morem suum Missarum mysteria peregisset, vt propemodum omni die agere consueuit; sederunt ad mensam ipse scilicet & Ancilla Dei Addula Abbatissa cum familia sua. Cæperunt autem ad ipsum sanctum conuiuium plus quam epulas, solatium

S. Bonifacii tres stationes in Fresia vel Batauia. Gembertus S. Bonif. discipulus. S. Bonifacius venit in Treueros. Matth. 25.

[c] Addula Abbatissa S. Bonif. excipit hospitio.

[d] S. Bonifacius fere quotidie missam celebrat.

1 adTimoth. 2. Lectio supermensam B Gregorii educatio Legit iussu S. Bonifacii

solatium sanctæ scripturæ expetere, quo fieret fides audientium accensa, spesque & charitas renouata in Deum, qui vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. Tunc quæsitus est Lector: & iuxta Dei voluntatem, inuentus est electus puer Gregorius, qui per idem tempus nuper à schola & Palatio reuersus, sub laico adhuc habitu, quasi quartum decimum, aut decimum quintum agens ætatis annum. Dei instinctu venit ad auiam suam, id est, ad matrem patris sui Albrici supradictam Abbatissam Deum timentem Addulam; datusque est ei liber, qui accepta benedictione, cœpit legere, & iuxta modum ætatis suæ benè perlegere. Intelligens verò Magister sagacem mentem pueri bonamque indolem, cœpit eum consummata lectione, his verbis moderatè laudare & dicere. Benè legis fili, si intelligis quæ legis. Ipse autem adhuc temporis sapiens vt paruulus, & loquens vt paruulus, se scite professus est, quæ legebat. Dic mihi, inquit, quomodo intelligis quæ legis? Ipse verò repetebat ab exordio lectionem suam volens legere sicut prius. Præceptor autem sanctus distulit eum paululum; & dixit. Non ita, Fili, quæro vt dicas mihi lectionem tuam, sed secundum proprietatem linguæ tuæ, & secundum naturalem parentum tuorum loquelam, edissere mihi, quæ legis. Hac ille ratione conuictus, confessus est, quia non posset facere. Sanctus vero ait Bonifacius. Vis, fili, vt ego tibi dicam? Volo, inquit. Tunc B. Bonifacius; Repeterait, ab exordio lectionem tuam; & discretè lege. Quod dum faceret, exorsus est sanctus Magister, & clara voce cœpit prædicare, & Matri & omni familiæ. Quæ prædicatio ex quo fonte processerit, claret in conuersione Gregorij ingeniosi pueri & sagacis, quia non ab humana facundia, quæ frequenter ad tempus deludit, sed ex S.S. gratia, secundum promissum Euangelij in modum fluminis aquæ viuæ de ventre fluxit doctoris: & [a] cor prudens ac docile pueri Gregorij, tanta virtute & velocitate penetrauit, vt ad vnam incogniti eatenus Magistri exhortationem & prædicationem, obliuisceretur & parentum & patriæ, ipsaque hora, dum compleret Magister sanctus prædicationem suam, nolens ab eo vltra disiungi, iuit ad auiam suam prædictam Abbatissam venerabilem Addulam, dicens, se velle cum homine pergere, & ad discendos diuinos libros discipulatum eius subire. At ipsa, carnali affectu constricta, ilico repulit eum, & omnimodis hoc fieri posse renuit, quia vtique non nosset hominem, neque quo iret: Sed sicut scriptum est: Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem; puer Gregorius in proposito suo permansit & dixit ad Addulam auiam suam Si non vis mihi dare equum vt equitare possim cum eo, pedibus ambulando absque dubio vadam cum illo. Sic [b] ergo altercando de ignoto itinere diutius disceptabant ad inuicem: sed tandem præualuit caritas electi pueri Gregorii, &, vt dignum erat; Carnalem amorem vicit dilectio spiritalis. Videns ergò famula Dei Addula, quia prudens erat fœmina, animum inflexibilem pueri, dedit illi pueros & equos & dimisit eum ire cum sancto Magistro in opus quod compleuerunt simul, vsque ad sanctum Martyrium eius. Intelligis, Lector, pius & prudens, quem [c] secutus sit electus puer Gregorius, in hoc facto, vt inconsultis parentibus, omnibusque propinquis, & ipsa, quæ præsens erat, resistente auia tam subitò mutaretur. Idem enim spiritus videtur mihi in hoc tunc operari pueto, qui Apostolos Christi, & dispensatores mysteriorum Dei ad illud inflammauit, vt ad vnam vocem Domini, relictis retibus & patre sequerentur Redemptorem. Contemptis igitur parentibus & patria, omnibusque retrò relictis, quæ carnaliter blandiri poterant menti adolescentis, secundum Psalmistæ dictum Beatus puer Gregorius propter verba labiorum Dei secutus est vias duras. Durum namque erat, & valde asperum, vt qui in patris domo multum diuitiis in iocis & delicijs erat nutritus, vnum peregrinum & pauperem hominem sequeretur, nesciens quo iret; & in tantum ei obediret, vt omnes alios homines & potentes sæculi, & proprios parentes, tanquam surdus, non audiret, dummodo illius præceptis obsecundaretur in omnibus. Quanta enim auctoritas lucebat iam tunc in futuro Martyre Bonifacio, æstimare quis poterit, quæ cor pueri, tam subita immutatione incitauit? aut quis ardor caritatis ad obediendum ignoto Magistro mentem iuuenis inflammauit, vt subitò oblitus sui, secutus sit Christi pauperem, omnis mundanæ substantiæ inopem? Non hoc fecit amor auri & argenti, non cupido prædiorum & superba iactantia, quorum nihil erat in causa, sed hoc fecit artifex summus, vnus atque idem Spiritus Dei, qui omnia operatur in omnibus diuidens singulis prout vult.

1. Cor 13. — Interpretari iubetur quæ legit — S. Bonifacius interpretem agit linguæ Latinæ apud Austrasios. — Ioan. 7. — a Conuertit sermone suo B Gregorium adolescentem, & trahit ad Apostolicam vitam. — b Addulam auiam B. Gregorius euincit. — Cantic. 8. — c B.Gregorii vocatio qualis. — Psalm. 16. — 1.Cor. 12.

S. Bonifacius cum S Gregorio venit in Thuringiam — Thuringiæ status, inopia, & discrimen. — 1. Cor. 4. — Actor. 4.

TVNC Electi Dei iter desideratum peragentes venerunt Thuringiam. Porro ad augmentum boni sui, & ad comprobandam mentis eorum constantiam & longanimitatem, in tanta paupertate inuenerunt populum illum, vt vix ibi vllus haberet vnde viueret, nisi de longinquo parum quid colligeret, vt ad modicum tempus sustentaret penuriam suam. Nam tota illa regio in confinio paganorum et bellum posita, illo tempore, incensa erat, & hostili manu vastata, quæ tamen penuria nequaquam terrere poterat Ministros Christi, vt ob id subterfugerent, quo minus annunciarent eis omne consilium Dei: sed iuxta exemplum Apostolicum, cœperunt laborare manibus suis, quæ opus erant sibi, & eis, qui cum illis erant; atque cum illo populo in tentationibus suis firmiter permanere; & circumquaque prædicando, inuitare ad cælestia regna. In his ergo studiis perseuerantes secundum formam primitiuæ Ecclesiæ, erat eis cor vnum & anima vna; & augebat Deus quotidie multiplici numero, qui salui fierent in idipsum. IV.

Vitæ asperitas in annunciando Euangelio.

TVNC fama sancti Magistri & futuri Martyris Bonifacii cœpit dilatari, per omnia orientalia regna Francorum. Cœpit quoque & Electus adolescens Gregorius in discipulatu eius proficere, ætate & sapientia; & in tantum amabilis fieri Magistro, vt quasi vnicum filium eum diligeret: iam adiutorem fidelem illum habens in omni opere bono: Hic autem tantus profectus Electorum Dei non est initiatus per opulentiam & mundanas delicias; neque per securitatem & prosperitatem vitæ mortalis, sed in fame, & nuditate, & laboribus multis. In quibus omnibus & opere manuum viuere cogebantur, & nonnunquam vicinam paganorum persecutionem ob metum mortis cum populo simul in ciuitatem fugere; ibique in atro pane & angustiis, per dies plures habitare, donec collecta multitudine sua ciues, manu validiore eos iterum effugarent. Hoc ergò certamen, quoniam per innumeros vicos inter Paganos & Christianos gerebatur, idcirco hinc & inde magna pars regionum illarum redacta erat in solitudinem. In tam forti autem, & periculosa in diebus illis decertatione, in tanta pugna, & perturbatione dimicantium populorum, Electus Pastor Bonifacius nunquam cessare potuit à custodia, & instructione gregis sui, verum tantò fuit constantior & paratior pro ouibus suis animam suam ponere, quanto rabiem luporum frequentius vidit & atrocius imminere. Similiter & fidelis discipulus eius Gregorius adiutor infatigabilis in opere Dei cum Magistro permansit in custodia & educatione gregis Christi, factus secundus Pastor. V.

S.Bonifacii pastoralis cura apud Thuringiæ populos à Gregorio eius laborum consors, & secundus Pastor.

EO vsque autem hæc ita gerebantur, donec per gratiam CHRISTI triumpharet Christiana manus; & pax plena Dei Ecclesiis redderetur. Et erant magis ac magis crescentes ac proficientes in opere Domini VI.

Querela S Ludgeri contra inertes Pastores.

Domini, sicut in præsentiarum cernitur, considerantibus regiones illas. Sed quid nos miseri, pigri & inertes in pace Ecclesiæ Dei dicturi sumus, qui non gregis lucra, sed commoda nostra semper quærentes, vix vnquam in custodia ouium, contra rabiem luporum vel vnum latratum minimi sermonis emittimus? qui, sicut dixi, in pace Ecclesiæ pigri sumus, & somnolenti in custodia gregis, in lucris verò carnalibus nimium strenui & peruigiles? Isti autem, de quibus loquimur, in tanta perturbatione, & bellorum certamine, non solum in sui intima & casta custodia, mundis cordibus permanserunt, sed etiam in lucro gregis & discipulorum documentis, tanta benedictione Dei dilatati sunt, & propria vigilantia, per Dei adiutorium multiplicati.

VII. Tunc priores & prudentiores Francorum, qui Electum Dei Martyrem Bonifacium, eiusque discipulos venerabilem Gregorium & socios eius, in tanta virtute operum, & fortitudine constantiæ, nosse & intelligere potuerunt, cœperunt eis & sua offerre diligentius de die in diem, & laudem tantæ beatitudinis & vnitatis, apud Regem Francorum seniorem Karlum, non celare. Cœpitque & ipse Rex virum Dei Bonifacium velle videre; iussitque eum venire ad se. Qui cum venisset, non statim in initio honore sibi condigno receptus est à Rege, sed sic competenter dilatus, quia fuerant quidam Pseudodoctores & adulatores, qui famam sancti viri, & discipulorum eius obfuscare, & impedire conati sunt, apud Regem. Veruntamen ex illo die creuit amor & honor hominis Dei, & discipulorum eius, apud omnes, qui fidem illorum, & vitam scire, & inuestigare interius desiderabant; &, iuxta dictum Euangelij, Iustificata est sapientia à filijs suis. Redierunt Electi Dei iterum ad sua, & in cœpto opere sine vlla hæsitatione permanentes [a] in Thuringis & in Hassis, vbi tunc temporis maximè opus erat doctrina illorum, ob vicinitatem paganorum & indoctam plebem. Ibique cœperunt offerentibus, propter amorem Dei & salutem animarum suarum, modica loca, territoriaque, suscipere, & in eis Ecclesias construere, & in hoc quoque opere, sicut & in prædicatione sua, cum benedictione Dei, multum proficere; De quibus locis, est vnus in Thuringia, nomine [b] Erpesford, & alius in Hassis, [c] Frideshlar cum cæteris nonnullis, quos initiauerunt Electi Dei, & excoluere cultu diuino. Tunc creuerunt loca diuitijs, creuitque numerus discipulorum; ac virtute operum proficiebat. Creuit etiam beatus adolescens Gregorius cum suo Magistro, in omni operum virtute, & decore sapientiæ diuinæ; secundum formam Magistri, à quo didicerat. Et sic in his omnibus secundum Psalmistæ dictum, qui Electis Dei legem dedit in virtute operum, dedit & benedictionem in multiplicatione & profectu discipulorum, & sic ibant de virtute in virtutem cotidie in melius proficientes, & crescentes in omni opere bono.

S. Bonifacius Carolo Martello fama virtutis innotescit.
Pseudodoctores & adulatores Sancto obstant.
Luc. 7.
a Turingica & Hassica messis.
b Erpesford nunc Erfortum Thuringiæ metropolis.
c Frideshlar, ciuitas Hassiæ.

VIII. Interea, dum hæc ita geruntur ab Electis Dei Bonifacio, & discipulis eius, successerunt in regno Patri Karlo religiosi filii Carlmannus & Pippinus patre debitum vniuersæ carnis persoluente, & transeunte de hoc mundo. Tunc pii filij patri succedentes in regnum, quia eis vndique per gratiam Christi maior quies erat largita bellorum, quam fuisset patri, cœperunt in regno suo, inspirante Deo religionis officia intentius quærere, & meliorare. Cœpit & hoc audire Beatus Bonifacius futurus Martyr & discipuli eius; cœperuntque frequentius approximare Palatio quàm fecissent, & loqui cum Regibus, & prædicare secundum datam sibi à Deo gratiam populum Dei in ipso Palatio. Et in tantam gratiam venerunt apud Reges supradictos, & omnem populum Francorum, vt omnes vna voce dicerent, & concordarent Beatum Bonifacium dignissimum esse Episcopatu & omni honore, exceptis illis pseudodoctoribus & adulatoribus, quos superius dixi; qui, & eum interficere aliquando moliti sunt; sed non dimisit eum Dominus protector eius venire in maleuolas manus eorum, donec annuntiaret secundum dictum Psalmistæ, brachium & potentiam Dei generationi quæ ventura erat. Igitur ipsi soli cœperunt contradicere, & eum blasphemare, quantum potuerunt: atque affirmare, non esse eum dignum Episcopatu, quod peregrinus erat. In tantum erant tunc sanioris consilij Laici, quam Clerici, videntes sapientiam Dei & gratiam esse in homine illo, vt quo amplius peruersissimi illi, non dico Episcopi, quibus nomen illud datum est immerito, eum vituperare conati sunt, tanto amplius diligeretur ab omnibus, & laudibus efferretur, quoadusque in certamen venirent coram Regibus, & coram vniuerso Senatu Populi Francorum. Sed quid opus est dicere de illa disceptatione quam habuerunt tunc ad inuicem, illi scilicet peruersissimi, quos nominare nolo ex vna parte, & sanctus Bonifacius ex altera, cum discipulis suis Gregorio, & sociis eius; dum confusi, & refutati ab omni Senatu, & ab ipsis Regibus, inde discederent aduersarii; & Sanctus Bonifacius futurus Martyr ad hoc perueniret vt absque vllius contradictione, vna omnium voce, [d] eligeretur in Episcopatus sublimissimum gradum, & Maguntia Metropolitana Ecclesia ei daretur à Regibus prouidenda & regenda. Ex eo [a] die quantum claruerit sapientia ipsius omni regno Francorum, quantasque Synodos cum religiosis Regibus ad correctionem populi postea instituisset, non in isto opusculo modo dicendum est, dum in modum solis effulserit in templo Dei ac prædicatione sua, & exemplis, omnes nebulas effugarit infidelitatis & hæreticæ prauitatis, quoniam & ista omnia in libello de passione ipsius scripto, plenè & lucide manifestantur.

Carlmanni & Pipini fœlix pace & religione regnum.
S. Bonifacii apud eos reges gratia.
Aemulorum ingenia
Psalm. 70.
Aemuli hi Clerici & Episcopi.
S. Bonifacii cum æmulis suis congressio.
d S. Bonifacius victor designatur archiepiscopus Maguntiæ.
a Quanta & per se, & per discipulos, Archipiscopus gesserit. S. Bonifacii vitam habes 5 Iunii.

IX. Ad hæc autem vniuersa, non modicè adiutus est ab Electis discipulis suis, post Magistrum clarissimis prædicatoribus, & columnis Ecclesiæ Dei: quorum vnusquisque ciuitatem & regionem suam, sicut Lucifer manè oriens, illuminauit exemplis, & doctrina sua. Beatus Gregorius Traiectum, antiquam ciuitatem & vicum famosum Dorstad, cum illa inradiauit parte Fresoniæ quæ tunc temporis Christianitatis nomine censebatur. Idem vsque in ripam occidentalem fluminis, quod dicitur Lagbeki, vbi confinium erat Christianorum Fresonum ac Paganorum, cunctis diebus Pippini Regis. Lullus [a] Maguntiam Metropolitanam ciuitatem cum maxima parte Christianorum Fresonum, qui in Parochia vrbis illius constiterunt, incoluit. Megingodus[b] venerabilis Pater & Pastor gregis sibi commissi ciuitatem Wirzeburg cum suis adiacentiis in sua forte sale sapientiæ & doctrinæ suæ condiuit & custodiuit. Willibaldus [c] Electus Dei Antistes Episcopatum quod nuncupatur in Hehstedi in parte proxima nobis Baguariorum. Idem in Nordgoe simili modo, vt pius Pater à fundamentis illud erigens meliorauit & custodiuit. Nec non & germanus prædicti Willibaldi [d] nomine Winnibaldus Presbyter, Magistro meo Beato Gregorio valdè carus, & ipse locum & regionem suam sanctè & feliciter illustrauit, qui post obitum suum quid viuens fecerit, magis miraculis ostendit. Sturmi [e] verò venerabilis Abbas, vnus ex numero illo Electorum Dei, quantum profecerit in Eremo sua post Martyrium Sanct. Magistri Bocanna silua in testimonio est: quæ prius omnimodis inculta erat ac desertum, nunc autem ab Oriente vsque ad Occidentem, à septentrione vsque ad Meridiem, Ecclesiis Dei & electis palmitibus Monachorum repleta est. Qui etiam Sturmi

Discipulorum enumeratio
S. Gregorius Traiecti, Dorstadi & Fresoniæ apostolus.
a Lullus Maguntiæ Archiepiscopus.
b Megingodus, VVirzeburgi & Franciæ orientalis Pastor.
c VVillibaldus Episcopus Hehstedi & Nordgoe.
d VVinnibaldus Presbyter.
e Sturmi Faldensis Abbas.

S. Bonifacii sepulchrum. Fuldensis monasterii celebritas. SS. VVigbertus, & Burghardus. S. Bonifacii charismata. 1. Corint. 15

Abbas hoc meruit priuilegium à Deo & Sancto Magistro, præ condiscipulis suis, vt ipsum locum, quem Magister sanctus elegit ad sepulturam corpori suo, possidere mereretur, & initiare; & sanctum corpus eius martyrizatum in eodem suscipere & in tantum prouehere & glorificare eundem locum, vt ante obitum suum de hoc mundo quadringentorum circiter Monachorum, exceptis pulsantibus & aliis minoribus personis, quorum numerus multiplex erat valde in ipso Monasterio, posito iuxta fluuium Fulda, Pater extiterit & Præceptor. Duo autem ex illis Electis Dei, VVigbertus, & Burghardus, ante Magistrum migrarunt à seculo. Sed non sunt illi absque palma electionis suæ, dum ad regna cælestia Magistrum præcedere meruerunt, & in regionibus suis, pro sanctis Dei habentur, & coluntur, ab omnibus, qui vitam illorum & virtutem, cum Deo, nosse potuerunt. Cernis, ô Lector intelligens & diligens, quanta charismata in vno homine fuerint; & quid pauper ille, qui solitarius dudum in Fresoniæ partibus fuerat, per tempus ostensionis suæ fecerit ad fructum Ecclesiæ Dei. Non autem ipse hæc per se potuit, sed secundum Apostolum, Gratia Dei cum eo fecit hæc vniuersa, & stabiliuit. Igitur, quia paululum propter communem laudem discipulorum S. Magistri Bonifacij, proposito itinere narrationis elapsus sum, nunc iterum ad id redeam vnde digressus sum.

S. Bonifacii ordinatio quomodo Romæ peracta. a Gregorius III in ordinatione VVinfrido dat nomen Bonifacij. b S. Bonifacius poscit pro se Cleri Romani preces, & intercessionem S. Petri. c Orationis efficacia. d S. Bonifacii spes & res in Christo fundatæ. e Sanctorum inuocatio clare insinuata. * forte d-est in qua. f Parænesis ad Antistites & Episcopos vt imitentur S. Bonifac. g S. Gregorius comes Bonifacio itinere Romano. h Codices sacros ex vrbe & Italia exportat. i Marchelmus & Marcuuinus pueri Angli a S. Gregorio Roma in Germaniam adducti.

X. TVNC Beatus Bonifacius Martyr futurus, lubentibus religiosis Regibus, cum consensu omnis Senatus populi Francorum, missus est Romam ordinandus in Episcopatus gradum ad Gregorium Papam tertium à primo; ibique ei nomen suum modo omnibus notum & diuulgatum, simul cum benedictione & gradu Episcopatus, ob facundiam linguæ, & gratiam labiorum, à Deo sibi donatam, inditum [a] est ab Apostolico Pontifice Bonifacius, qui antea VVinfridi vocabulo censebatur. Sicque sanctus vir, & gradu decoratus, & nomine, coram omni [b] clero & familia beati Petri Principis Apostolorum, & coram ipso Gregorio Papa prostrauit se, & orauit, vt propter Deum, & amorem Sancti Petri ibidem ilicò in ipsa Ecclesia, cum supplici deuotione pro se flecteret genua omnis clerus, qui præsens aderat, & vnanimiter omnes orarent Dominum, beatumque Petrum intercessorem inuitaret & auxiliatorem orationis suæ, vt bono fine & Deo placabili terminare mereretur & concludere dies suos. Qui etiam omnes, inspirante Deo, vnanimiter cum summa deuotione, inclinantes se coram reliquiis Beati Petri Principis Apostolorum, compleuerunt petitionem eius, sacra oratione & Pastoris & gregis fusa ad Deum. Quæ [c] oratio cum sanctis meritis ipsius conueniens, quantum valuerit apud Deum omnipotentem, testatur sanctum Martyrium eius, peractum in diebus senectutis, etiam tunc nimiæ imbecillitatis corporis sui, dum in decrepita ætate positus, viuere in hoc mundo non valeret diutius. Ecce quomodo sapiens architectus & Electus Dei Pontifex Bonifacius, non super fluidam arenam humani consilij, & superbæ contumaciæ, sed super tutissimam [d] petram diuini consilij & Apostolicæ humilitatis, ædificauit domum suam. Et idcircò, dum venirent flumina humanæ aduersitatis, ac perturbationis, flarentque venti diabolicæ tentationis, & calliditatis; & impingerent in domum eius, non potuerunt eam mouere; quia, secundum Domini dictum, fundata erat super firmam petram, quæ petra erat Christus. Mat. 7 Noster [e] modo intercessor, & certissimus Patronus apud Deum, considerauit perpendens, in quanto periculo & miseria, humana constituta sit infirmitas, non in semetipso posuit fiduciam suam, iuxta morem superborum partis aduersæ, sed ad humilitatem Apostolicam, & filiorum Dei recurrit in largitatem diuinæ misericordiæ, & deuotam supplicationem Ecclesiæ Dei, * solidauit spem suam. Sic enim & Apostoli Christi, eorumque successores & cohæredes in regno Dei, in omni labore, & tribulatione sua, oratione Ecclesiæ Dei sine intermissione adiuti, omnia potuerunt implere, quæ eis præcepta erant à Domino. Eia, Præsules [f] & Prædicatores populi Dei, eodem honore, & pari gradu in hoc sæculo decorati, aspicite, & intelligite, & adsumite exemplum iusti hominis; vt, cum vocati à Deo, & electi ab Ecclesia Dei, non muneribus obcæcati, ad gradum Episcopatus, & ad regimen sanctum accesseritis, iuxta formam eius vos instituere, fructumque adferre valeatis permansurum in vitam æternam. Et in illo quoque itinere; dum Sanctus Martyr Bonifacius Romæ, sicut superius dictum est, sacro gradu, sublimatus est, Beatus [g] Gregorius Præceptor meus, Electo Magistro infatigabilis comes permansit; intrans, & egrediens, & pergens ad imperium eius, sicut semper solebat in omni opere bono. Et non solum in hoc eodem itinere, meritum humilitatis, & obedientiæ suæ peregit, vt dignum est iuniores subdi senioribus, & maioribus suis in omnibus; sed etiam [h] plura volumina sanctarum scripturarum, largiente Domino, illic acquisiuit; & secum inde ad profectum proprium, discipulorumque suorum, non modico labore, aduexit domum. Sed & pueros duos, cum consensu Magistri, in discipulatum suum [i] Marchelmum videlicet & Marcuuinum de gente Anglorum, secum inde adduxit. De quorum seniore Marchelmo religiosissimo & sancto viro, vt dignum est donante Deo, suo loco aliquid plenius dicam: Tunc felix comitatus, Magister videlicet sanctus, & discipuli eius electi, & propriis meritis & intercessione omnis cleri ac familiæ Sanct Petri commendati Deo, & sanctis eius, reuersi sunt domum, crescentes, & proficientes ex illo die, in omni opere bono; [k] docentes & instruentes in via Dei, qua ipsi ibant, non solum populum & Proceres Francorum, sed etiam ipsos Reges religiosos sale sapientiæ diuinæ non mediocriter condierunt. Et sic in consensu, & vnanimitate Regum, & cuncti populi, per omne regnum Francorum, cæperunt quotidie magis magisque detrimenta fieri diabolo, & incrementa Ecclesiæ Dei; hæreticæ prauitates non apparere, & Catholica fides in omnibus rutilare, ac religio munda & immaculata longè latèque clarescere.

k S. Bonifacii & sociorum post ordinationem incrementa religionis in Francorum regno.

B. Gregorii acta quædam sigillatim exponuntur. B. Gregorii fratres.

XI. SED quia adhuc vsque communiter & mixtim nunc de Sancto Magistro & Martyre Bonifacio, nunc de Beato Gregorio electo discipulo eius, modica quæ potui ex magnis, de sancta eorum conuersatione, ob vtilitatem audientium, & exemplum futurorum literis commendare curaui, deinceps specialiter Beati Gregorii facta, & virtutes, & salutiferæ prædicationis documenta, quibus erudiri, licet indignus, & interesse merui ab infantia, paucis aperire, non negligam. Et primò, dignum & memorabile opus ab eo Euangelice peractum, intimandum existimo, quod de remissione & indulgentia inimicorum, mirabili caritate, & posteris profuturo exemplo, impleuit. Fuerunt ei fratres nobiles, & eximii de Patre generati, & de matre eius nati alii fratres, & tempore & viribus secundum sæculi dignitatem minores, quibus necesse erat in obsequio esse maiorum. Factum est autem, vt aliqui ex maioribus fratribus honorati à Rege, mitterentur in longinquiora regna Galliarum, illuc & subsequi, & inhærere necesse erat iunioribus. Dum verò post spatium temporis peracti, & parentes visitare placeret, & patriam, accepta licentia à senioribus suis, duo vterini fratres Præceptoris mei Gregorii cœperunt ire, propositam carpere viam, vt ad Franciam, id est, naturale solum, peruenire potuissent. Qui dum irent in via, iuuenili audacia amplius securi, quam oporteret, in quadam silua, latronum crudeli manu circumdati,

Ex iis duo vterini pereunt latrocinio.

dati, & occisi sunt. Quod statim tam lugubre nuntium Dominos eorum celari non potuit, qui in illis diebus principatum non modicum ipsis in locis habuerunt. Quod, vt audierunt, miserunt circumquaque satellites suos, qui eosdem latrones & carnifices exquirerent & comprehenderent. Qui & inuenti, & comprehensi, & ligati statim adducti sunt, & licet digni haberentur omni pœna, & crudelissima morte interfici; tamen ob reuerentiam & amorem fratris eorum Domini Gregorii, cogitabant, vt eum aliquid in hoc consolarentur, post mortem eatorum, si ipsos homicidas & interfectores eorum ad eius dominium & præsentiam peruenire facerent, vt ad satisfactionem & mitigationem doloris sui; quali vellet morte ipse eos interfici iuberet. Quod & fecerunt; duos ex illis præsentati iubentes carnaliter duntaxat cogitantes secundum stultam sapientiam sæculi huius, quæ inimicis piè parcere non nouit. Ipse verò, vt erat vir spiritalis, doctus à Domino Iesu Christo, & sancto Euangelio eius, in quo didicerat scriptum. Diligite inimicos vestros; benefacite his, qui oderunt vos; vt sitis filii Patris vestri qui in cælis est, spiritaliter eos & gratanter suscepit, cogitans vtrinque, & de sua salute sempiterna, & de fratrum interfectorum absolutione: exemploque posteris profuturo, & iussit eos absolui, & balneari, vestibus indui mundis, atque cibis refici. Tunc ad se ductis præcepit dicens. Ite in pace; & cauete, vt non vlterius tale malum perpetretis, ne deterius vobis aliquid contingat. Et iussit in pace deduci, admonens paterna caritate vt à cæteris propinquis suis cautè se custodirent. Quid nos modici & infirmi ad hæc dicturi sumus, qui nec minimi verbi læsionem absque vltione, vbi facultas suppetit, ferre valemus? Dum de perfectis talia cognoscimus, pensemus, vbi nostra infirmitas prostrata iaceat, quæ nunquam tale aliquid vel mente concepit: vt flere magis libeat, quam aliquid dicere: Forsitam obtinebunt nobis veniam lacrhymæ apud pium iudicem Deum; qui in meritis fiduciam habere non possumus.

Latronum supplicium in S. Gregorii arbitrio ponitur. Matth. 5. S. Gregorius inimicos Latrones dilectione prosequitur.

XII. SED & hoc silentio minimè tegendum est, quod, Marchelmo venerabili viro narrante, didici, cuius superius memoriam feci. Quia post martyrium sancti Magistri, à quo per gratiam Christi, & meritum sanctitatis eius, omnes confines nationes illuminatæ sunt, ipse quoque Beatus Gregorius à Stephano Apostolicæ sedis Præsule, & ab illustri & religioso Rege Pippino suscepit auctoritatem seminandi verbum Dei in Fresonia: in qua, primus [a] Sanctus Willibrordus cognomento Archiepiscopus in conuersione gentis illius initiauit rudimenta Christianæ fidei cum discipulis suis, deinde, senescente eo in opere Dei, & stabilito Episcopatu in loco qui nuncupatur [b] Traiectum, & alio nomine Wiltaburg; & migrante ad Dominum de hac luce, successit [c] Sanctus Bonifacius idem Archiepiscopus & Martyr; quem oculis meis ipse vidi candidum canitie & decrepitum senectute, plenum virtutibus & vitæ meritis. Quo tempore in eius discipulatu, sicut superius memoraui; Beatus Gregorius præceptor meus ab ineunte ætate fuerat enutritus, [d] cui & successit pius hæres eiusdem gentis Fresonum Pastor & Prædicator ordinatus à Domino; & à Principibus supradictis Ecclesiæ Dei. Eademque charitate, sicut & fidei firmitate, qua prædecessores sui; Sanctus videlicet Willibrordus Archiepiscopus & Confessor, & Bonifacius Martyr atque Archiepiscopus, larga & mellis flua eruditione, populum irradiauit simul cum [e] Chorepiscopo & adiutore suo Aluberto; qui de Britannia & gente Anglorum veniebat magnis vitæ meritis pollens, & eadem beneuolentia iuxta vires Domino studuit animarum lucra acquirere.

B. Gregorius à Stephano Papa auctoritatem obtinet in Fresonia prædicandi. [a] S. Willibrordi Apostolatus. [b] Episcopatus Traiecti seu Wiltaburg. [c] S. Bonifacius Traiecti Willibrordi successor. [d] B. Gregorius S. Bonifacii successor. [e] Alubertus S. Gregorii Chorepiscopus.

XIII. QVOD etiam & in discipulorum multiplici benedictione ditatus est Beatus Gregorius, nemo dubitat à Deo ei datum fuisse, qui eiusdem Electi viri & vitæ meritum pensare voluerit; & pretiosissimum sapientiæ eius thesaurum inuestigare. Proptcrea & hoc dignum esse memoria videtur, qualiter discipulos suos simul cum eis communi vita conuersando, vt pater filios, educarit, & dilexerit; Singulisque tanto charitatis glutino iungeretur; vt Apostolicum illud sanctum & præclarum testimonium, non tantum ex ore proferret ad ædificationem audientium; sed opere & veritate ad imitandum cunctis ostenderet; quod de vocatione & electione omnium gentium à Beato Petro Apostolo dictum constat. Quomodo in omni gente, qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi: Non enim ex vna qualibet gente eius erant discipuli congregati; sed ex omnium vicinarum nationum floribus adunati; & tanta familiaritate & mansuetudine lætitiaque spiritali illuminati sunt, vt luce clarius daretur agnosci, quia de vno patre spiritali, & de matre omnium Charitate, generati sunt & coadunati. Quidam enim eorum erant de nobili stirpe Francorum, quidam & de religiosa gente Anglorum; quidam verò & de nouella Dei plantatione diebus nostris inchoata, Fresonum & Saxonum, quidam autem & de Baguariis, & Suæuis, vel de quacunque natione & gente misisset eos Deus, quorum minimus ego sum modicus & infirmus alumnus: quibus omnibus vndecunque, quasi ad vnum ouile collectis, pius Pater & Pastor Gregorius & spiritalia nutrimenta doctrinarum & eloquiorum Dei, & corporalia alimenta eadem deuotione procurauit & donauit: & ita, inspiratus à Deo, exarsit in amore & institutione discipulorum, vt nullus pene præteriret dies, quo non primo mane paterna solicitudine consedens singulis quibusque venientibus prout quisque quæsiuit, poculum vitæ propinaret & irrigaret eloquio Dei.

Discipuli B. Gregorii & eorum cum Magistro conuictus. Actor. 10. Diuersarum nationum discipuli S. Gregorii. S. Ludgeri humilitas. S. Gregorii magistri circa discipulos pietas & assiduitas.

XIV. IPSORVM quoque discipulorum eius plurimi tam nobiles erant, tantoque præditi ingenio & doctrina Dei, vt ad arcem Episcopatus & merito vocarentur, & venirent, plurimi verò eorum, æqualiter edocti & disciplinati, & si non tanto gradu sublimati sunt, meritis tamen non erant exigui, sed scientia & charitate Dei eximii.

Discipulorum profectus.

XV. OPERÆ pretium & dignum esse videtur, vt quoquo modo valeam, singulorum testimonia, suis in locis, & signa charitatis non abscondam. Interim tamen de Beato Gregorio, quæ cœperam pauca de multis, ad profectum audientium, proferre conabor, quoniam peccati reus esse pertimesco, si de cognitis, & tam profuturis bonis, vel extrema quædam narrare non incipiam. Erat enim vir ille venerabilis secundum Sapientiæ dictum, qui post aurum non abiit nec sperauit in thesauris pecuniæ. Ideo stabilita sunt bona illius in Deo, & eleemosynas eius diuulgat Ecclesia sanctorum. Nouerat vtique scriptum, & opere nouerat & veritate, non sermone casso; quia radix est omnium malorum cupiditas: & idcirco eam quasi immane præcipitium, & inferni foueam exhorruit, & præcauebat in omnibus. Sicut enim cupidi pecuniarum, & auari, qui animam suam venalem habent, timent ne prodant* & perdant lucra terrena, sic metuit vir ille sanctus, ne forte abscondendo ea & custodiendo perderet cælestia. Et idcirco, quotiescumque auri & argenti in potestatem eius aliquid deuenerat, statim expendere curauit, & pauperibus distribuere, vt vir Euangelicus, secundum Euangelii mandatum faceret, & thesaurizaret sibi thesauros in cælo vbi nec ærugo nec tinea demolitur & fures non effodiunt

B. Gregorius auri & diuitiarum contemptor. Eccles. 31. 1. Timot. 6. *prodigant Munificus in egenos. Matth. 6.

Terrena inuictu cultuque despiciens.

1. Petr. 3.
ad Rom. 14
Temperantia potus,
1. Tim. 5.
Disciplina virtutum & vitiorum
Ierem. 1.

Clausula concionum B Gregorii
1. Cor. 2.

diunt nec furantur. Et quoniam totam spem suam tam firmiter & expedite collocauit in cælestibus; nihil eum nocere potuit nec inretire, quod de terrenis & caducis delectabile esse videbatur in mundo. O virum venerabilem & electum, mansuetum & pium, cælestibus semper intentum, & de caducis & terrenis minus curantem: quod & habitu monstrabat & actu. Nullum in eo locum inuenit superstitio vestium & ciborum, non iactantia, & detractio, sed vno, eodemque æquali cum cæteris vestimento, & victu, semper contentus erat: Et ex hac linguæ, & vitæ munditia, foris innotuit, quantæ puritatis dilectione cor eius interius plenum erat. Ex simplici verò vestimentorum vsu, atque ciborum, monstrauit exemplo auditoribus suis, quod sermone docuit ex præceptis Dei, & sanctorum eius. Nam legerat scriptum Beato Petro Apostolo admonente non in veste pretiosa: & Coapostolo eius Paulo adhortante didicerat, quoniam esca & potus non est regnum Dei, sed iustitia, pax, gaudiumque, in Spiritu Sancto. De potu verò eius quid dicam? in quo ei tantum erat temperamentum, vt vix vnquam, secundum Apostoli dictum, modico vino vteretur, quod non esset aqua mixtum. Et non tantum in semetipso hoc adimpleuit Apostolicum dictum, sed & omnes sibi subiectos vehementer semper admonuit, vt nunquam ebrietatis malum incurrerent, sed velut inferni foueam præcauerent atque vitarent. Et de vitiorum omnium destructione, virtutumque ædificatione, propheticum illud frequenter proferre solebat. Posui te vt euellas & destruas & disperdas; & dissipes, & ædifices & plantes, volens auditores suos omnes dictum hoc intelligere, quia nunquam virtutum decor & bonorum operum ædificium surgit, nisi vitiorum labes & immunditia destruatur. Sed & Apostolicum illud gloriosum, & omni laude dignum testimonium, propter incitamentum charitatis Dei & proximi, atque desiderium regni cælestis, frequentissimè in conclusione prædicationis suæ solebat aptare. Quod oculus non vidit nec auris audiuit neque in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se. Sciens igitur prædicator pius, his duobus testimoniis, Prophetico scilicet & Apostolico, intentis auditoribus multum conferri, per charisma absconditum Spiritus Sancti, quod & Prophetam impleuit & Apostolum, & idcirco tam sedulo in cælesti prædicatione sua hoc vsus est oraculo, & hortamento virtutum.

Patientia & mansuetudo eius erga obtrectatores.
Psal. 37.
Matth. 18.
S. Gregorio aduersantes à Deo puniuntur.
Actor. 5.
Eleemosynæ S. Gregorii, & earum commendatio.
Luc. 11.
Psalm. 40.
Eccles. 3.
Matth. 25.
Iacob. 1.

XVI. Et quoniam superius, vno operis testimonio, quod tam religiose vir Dei Gregorius, secundum Dominicam orationem de remissione impleuit, multa bonorum operum insignia demonstrantur, libet & illud referre, qualiter fecit in quotidiana conuersatione sua de omnibus obtrectatoribus suis, qui ei aliquando derogabant propriis vitiis instigati, qualiter eos non quasi pro detractoribus exhorruit, & odiuit, sed quasi amicos & adiutores semper amauit, & adiit, & secundum Psalmistæ dictum tanquam surdus eos non audiens & quasi mutus non aperiens os suum, benigne cum eisdem conuersatus est, nihilque eis negauit, quæ amicis impendere debuit. Vnde hoc ei, nisi gratia superna largiente, præ munditia mentis egregiæ venire potuit? quod tanquam paruulus tam obliuiosus iniuriarum, tam tenax virtutum fieri valuit? Sagitta enim sermonis Domini non tantum eius corporis aures tetigit, sed etiam cordis aures veraciter penetrauit, & illuminauit: vbi in Euangelio, paruulo ad se vocato, adhuc rudes Apostolos suos, & cum ipsis simul omne hominum genus viam regni cælorum qualiter intrare debeant admonuit, dicens. Amen dico vobis nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regnum cælorum. Hoc ergò, & cum familiaribus, & cum extraneis non semel exercuit, sed assiduè, nisi vbi districtio disciplinæ, & correctionis inter subiectos aliud exigebat. Sed dum vir iste tam humilis & patiens, pro amore diuino, tam contemptibilia, & suæ personæ indigna, & ferre voluit æquanimiter & potuit, euenit hoc, quod in diebus eius pene omnibus, qui eum nouerant incognitum non erat, quia penè omnes hi, qui tanto viro honorem debitum impendere noluerunt, vltione diuina percussi sunt, & ad cognitionem sui, licet coacti & inuiti reducti: vt palam daretur intelligi scire volentibus, quia sub diuina custodia fortiter intus protegebatur, quamuis interdum ante oculos hominum superborum ferre videretur indigna opprobria. Sed, qui hoc attendere voluerit, & imitari, non mediocriter ei proficiet ad introitum regni cælestis, dum omnes, qui eandem viam præcesserunt, talia paterentur, secundum dictum & formam Apostolorum, qui ibant flagellati à conspectu consilii gaudentes & dicentes quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Verum, quia inter virtutes maximas, opus eleemosynarum ab ipso Domino & redemptore nostro est ordinatum, & omnes scripturæ sanctæ noui testamenti & veteris, hoc opus salutiferum laudant, & glorificant, de largiflua eleemosynatum datione Beati Gregorii ad memoriam posteritatis & imitationis exemplum, pauca sunt proferenda. Floruit enim vir ille virtutibus aliis multis, sed maximè in Eleemosynarum sacra purificatione fuit semper intentus, in tantum, vt nihil sibi auri, nihil argenti præter Ecclesiæ necessaria ministeria vnquam reseruari voluisset. Sed & de alia substantia sua, eadem benignitate largus habebatur & dilatatus, pauperibusque Christi semper proficuus, & pius: nihilque sibi ex ea, excepto victu quotidiano, & vestitu simplici voluit reseruare, ponens spem suam totam magis in tremendi examinatione iudicii, quam in præsenti locupletatione thesaurorum & diuitiarum mundi Ideoque tam facile pro amore Christi omnia larg .i potuit, quæ habebat, ex cuius ore & exemplo eadem didicerat quæ faciebat. Quod superest vobis date eleemosynam, &, ecce, omnia munda sunt vobis. Considerauit eadem fide & charitate sanctos Patres in veteri testamento à Deo donatos, eadem spe remunerationis sempiternæ, de eleemosynarum operibus fructuosis semper fuisse sollicitos: vnde & in Psalmo Sanctus Propheta pro beatitudinis testimonio huius operis deuotionem posuit dicens. Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Sed & alius Propheta de eodem opere sancto laudabiliter canit & dicit. Sicut aqua extinguit ignem, ita Eleemosyna extinguit peccatum. Dominus quoque ipse pro hoc opere in die tremendo, sanctos suos gratia sua & benedictione sempiterna effert & extollit dicens. Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi: quia esuriui, & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mihi bibere, nudus fui, & operuistis me, &c. Talia Beatus Gregorius de vtroque testamento, in quibus doctissimus erat, intelligendo, & penetrando præcepta & diuinam scripturam, legem vertit in opera: & non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, in lege Dei semper erat. Eia milites Christi, audite & intelligite, & assumite exempla patris huius rectissima & præclara, vt vobis etiam adhuc in corpore viuentibus, & intuentibus ac diligentibus ea, inde crescat gratia Dei, largiens vulnerum nostrorum remedia, vnde illi creuerunt tantarum virtutum ornamenta.

XVII. Talibus successibus & vitæ meritis beatus Abbas meus & Præceptor Gregorius, dum semper in melius crescendo proficeret, & prope iam ad septuaginta annorum ætatē tam carus Deo, quam cunctis hominibus perueniret

ueniret

Resiret, adfuit dies, in qua militem suum Dominus adhuc meliorando subuehere vellet ad sublimiora, & remunerationis ei præmia largiri, quæ meritis eius debebantur, & operibus fructuosis. Tactus itaque est ea molestia corporali in sinistro latere, quam paralysin medici vocant; & crescente eadem molestia & ingrauescente per dies singulos, secundum scripturæ testimonium, flagellauit Deus filium suum in hac peregrinatione, quem è vicino erat recepturus ad patriam cælestium mansionum: tribus enim annis ante obitum suum, arreptus est illa infirmitate. Sed erat languor talis, vt inprimis & ambulare posset, vel manu deduci ad profectum proprium & subditorum suorum; & loqui, quæ ad ædificationem pertinebant. Quod vtique agere non est oblitus; sed sicut semper solebat, tradere, non destitit auditoribus suis libros diuinæ legis, & monita salutis æternæ. Nam & condiscipulis, melioribusq; meis in eadem molestia plures tradidit libros; & *mihi modico Ludgero librum S. Augustini tradidit, quem Enchiridion, id est Manuale, ipse nuncupauit.

S. Gregorius ætate sexagenarius Paralysi corripitur. Hebr. 12. Triennio ea laborans fungitur officio suo.

*S. Ludger hic se prodit autorem huius libelli.

XVIII Hæc ita agendo beatus homo Gregorius, & à profectu spiritualium successionum in ipsa ægritudine sua nunquam desinendo, auxit per singulos dies sanæ mentis sapientia, licet imbecilli corpore, quod sibi fuisque ad ingressum regni cælestis & gaudium proficeret sempiternum. Tertio tandem anno inchoatæ ægritudinis, quasi auri more, quod per ignem transiit, corporis fatigatione purgatus ad id peruenit, vt vbicumque opus erat inter discipulorum manus portare necesse esset. Et nec tunc quidem vir venerabilis ab opere Dei vnquam cessauit, sed aut diuinos libros legere coram se, aut pro eadem mentis suæ exercitatione ad cælestia, psalmos cantare assiduè fecit, sicque ad extrema perducto imbecilla membra corporis, quæ iam tunc lecto semper sustentare necesse erat, candida facta sunt, ac nitida, ad instar lactis vel lanæ albæ, vt innotesceret videntibus in quanta munditia Spiritus intus haberetur coram oculis Dei. Tunc cœperunt conqueri & contristari, qui ibidem adfuerunt vtriusque sexus necessarii amici, tam de eius transitu citius imminente, quam de tardatione Electi filii eius Albrici, in quo tot' us domus spes magna incubuit; qui tunc temporis in Italia erat regali seruitio occupatus, & nemini notum quando esset venturus. Hæc audiens pater, Deo dilectus Gregorius, cœpit condolere mærentibus de seipso securus, & de filio solicitus, & consolatus eos cœpit sicut frequenter sanus corpore ante solebat, inter communia colloquia, propheticum illud proferre ac dicere: Nolite timere, non transibo, inquit, antequam ipse veniat. quod quam veraciter spiritu prænoscere, rei probauit euentus. Nam triduo ante transitum eius, venit *diu optatus & Electus filius eius Albricus inopinatè, cunctis nescientibus, excepto patre spiritali, qui eius aduentum longè antè prædixit.

S. Gregorii morbidi membra præter solitum albent. Albricus ac pos S. Gregorii, & spes magna Ecclesiæ Traiect. prædicit aduentu.

Albrici successoris. * Albrici ex Italia reditus.

XIX. Tunc continuos illos tres dies aut quatuor, in communi vtilitate, & totius familiæ salubri negocio, dum decerent sano sensu quæcunque desiderabant inuicem conferentes; venit ei dies extremus mortalitatis huius, ad ingressum regni & perpetuæ saluti prædestinatus. Circumsteterunt eum discipuli eius, desiderantes adhuc quamuis infirmum patrem diutius secum habere, & de eo optando dicere ad inuicem, Non moritur hodie; non moritur hodie: ipse verò, viribus adsumptis, quibus valuit: hodie, inquit, volo licentiam habere. Et his dictis, iussit se ante oratorium sancti Saluatoris à discipulis portari, & ostium aperiri; ibique oratione facta, & communione sacri corporis & sanguinis Domini accepta, aspiciens ad altare, mente cælestibus intentus, ad Dominum perrexit; cui tanto tempore sincera mente seruiuit: præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

S. Gregorii transitus. Viaticum.

VITA SANCTI ALEXANDRI MARTYRIS, PER ADONEM IN MARTYROLOGIO COLLECTA.

An. 280.

Apud vrbem Italiæ, quæ Bergomum dicitur, natale sancti Alexandri martyris sub Maximiano Cæsare. Qui cum esset miles vnus è legione Thebæorum, Christianus factus est. Audiens hoc Maximianus post dies quindecim, mittens accersiuit eum, dicens ei: Pro nulla re alia vocaui te, nisi vt sacrifices. Comperi enim te derelinquentem deos nostros Christianum esse factum. Et hoc dicens, petiit sibi mensam. Eaque apposita & linteamine cooperta, cœpit agere cum beato Alexandro, vt sacrificaret. Sanctus Alexander ad cælum adspiciens, dixit: Atque vtinam tantam mihi Deus gratiam daret, qui cuncta per Iesum Christum postulantibus præstat, vt possem & tuam voluntatem ad Dei agnitionem conuertere, & vanissimam istam incredulitatem à te auertere. Sed tu quidem insanabile habes malum, & vetustate huic vanitati adhærens credere non vis: Me autem vocauit ille, qui ex gentibus ad suam gratiam olim vocare promisit. Parce consiliis tuis diabolicis, plange & cognosce actus tuos malos, & crede in Deum viuum qui fecit omnia. Tunc Maximianus ad tantam eius fiduciam commotus, iussit adstantibus, vt de apposito sacrificio inuito ei offerrent, applicitis armatis econtrà. At ille beatissimus confundens regiam iniquitatem, & eius præcepta fide armatus contemnens, calce mensam percussit, euertens eam cum omnibus appositis. Iracundia repletus Maximianus, iussit eum tradi vni ex ministris, qui euaginato gladio, stetit stupidus, ferire non valens. Cui Maximianus: Adhuc stas male miles? At ille respondit: Caput eius sicut mons est ante me, vnde totus contremisco. Tunc Maximianus tradidit eum aliis, vt occideretur. Gandio itaque repletus martyr, aquam petiit, & manus suas lauit: flectensque genua, & ceruicem in terra humilians, oratione fusa ad Dominum, animaduersus est. Post aliquot dies quædam matrona castissima, nomine * Grata, collegit corpus eius, & posuit illud in prædiolo suo non longè à muro ciuitatis * Pergamensis. Cuius passio completa est, septimo Calend. Septembris.

Aug. 26. Alexander iste vnus fuit ex numero Thebæorum. Apponitur ei mensa, ad sacrificandum aptata. Calce mensam percutiens euertit. Stupendum miraculum. Capitis abscissione punitur. * Gratia. * Bergomensis.

MARTYRIUM S. VICTORIS, AUTHORE LUCIO MARINEO SICULO, REGIO HISTORIOGRAPHO, de rebus Hispaniæ libro quinto.

An. 935.

Divi Victoris martyrio mirum in modum gaudet Hispania. Hic enim in Cerefano natus oppido, adolescentiam literis & sacris diuinisque rebus impendit. In antro primo vitam egit asperrimam, quod ipse suis manibus effodit. Deindè verò Mauros patriam suam oppugnare Angelo nunciante, & Christianos amouere & abducere ab Christi cultu: protinus occurrit, & Christianos omnes catholica retinuit in fide, & in hostes vehementer hortatus est. Quod cùm Mauri animaduertissent,

26. Aug. S. Victoris patria. Vitã agit asperrimã.

Martyrio coronatur.

eum pœnis acerbissimis sustulerunt, Itaque martyrii corona donatus, à Christo in cælestium numero aggregatus sempiterno gaudio perfruitur.

An. 520.

VITA SANCTI CÆSARII EPISCOPI ARELATENSIS; A CYPRIANO EIVS DISCIPVLO ET MESSIANO PRESBYTERO ET *Stephano Diacono conscripta duobus libris. & ex MSS. edita à Vincentio Barrali in Chronico insulæ Lerinensis. Liber I. Authore Cypriano ad Cæsariam Abbatissam, & sororem Sancti Cæsarii.*

Avg. 27.

VIA reuerenda nobis Virgo Cæsaria, cum choro sodalium monacharum tibi commisso petis, à nobis, vt vitam & conuersationem beatæ memoriæ sancti Cæsarii institutoris vestri, ab exordio repetentes, litteris comprehendamus: per quam illius vita præmio fruitur, cuius beatitudo sermone mortalium non potest explicari. Etsi autem iam olim, ipso adhuc in terris degente, toto orbe eius vita honorificè fuit diuulgata, nefas tamen esse credimus tam sancto desiderio non parere: præsertim cum id monasterio vestro, vel eius potiùs, illum absentem quodammodo possit repræsentare; nosque dum de illo loquimur, eum nos propemodum videre gratulemur. Deo igitur nos iuuante aggredimur implere, quæ postulastis: & multa quidem ipsius domini Cæsarii nobis * relatione comperta, multa à nobis ipsis visa, nonnulla etiam venerabilium Presbyterorum, & Diaconorum, eius discipulorum, sermone didicimus, præcipuè verò Messiani presbyteri, & Stephani Diaconi, virorum fidelissimorum, qui ab adolescentia illi seruierunt. Commemorabimus autem ea duntaxat, quæ minus onerent, & sint à prolixitate aliena. Sed vnum hoc in præsentis opusculi lectione, à lectoribus petimus, vt si casu aliquo simplicitas eloquii nostri ad eruditorum aures & censuram, adducatur, non arguant, quod stylus noster videtur pompam verborum, & artis grammaticæ leges negligere. Nobis enim, actus verba & merita tanti viri, bona fide narrantibus lux sufficit operum eius, & ornamenta virtutum. Namque etiam ipse Dominus Cæsarius, quem habemus in manibus, dicere solebat, pleroique rusticitatem sermonis vitare, sed à vitæ & morum vitiis non abhorrere. Mereatur verò hoc etiam Virginum Christi pura sinceritas, vt nihil fucatum, nihil mundana arte compositum, vel oculis eorum offeratur vel auribus; de fonte simplicis veritatis manantia, purissimè relationis verba suscipiant. Atque eam ob rem noster hic sermo integritatis religione contentus, mundanam fastidit pompam, respuitque cum eius operibus pariter mundanæ gloriæ iactantiam, malens ad piscatorum se accommodare eloquia, quam Rhetorum: Itaq; det quisque operam, vt viuendo imitari velit, quod legendo cupit cognoscere.

Præfatio.

* *ratione.*

Pleriq; sermonis rusticitatem vitant, sed non vitæ & morū vitia.

SANCTVS ac beatissimus Cæsarius, Arelatensis Episcopus, territorii Cabilonensis fertur fuisse indigena. Cuius parentes * æqua prosapia, quod est illustre, & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis ciuibus suis fide, & moribus floruerunt. Cumque is sanctus puer septimum, aut eò amplius, ætatis ageret annum, ex vestibus, quas apud se habebat, incunctanter pauperibus impertiebatur. Sæpè autem seminudus domum reuertens, à parentibus seuerè examinabatur, quid suis fecisset vestibus. Quibus ille hoc solum respondebat, à prætereuntibus ipsi fuisse ablatas. Igitur sicut arbusculæ quædam nobili stirpe fructificare citiùs solent, quam crescere, in quibus vtique quantò est ætas minor, tantò vberias gratior: ita in illo sancto viro inter ipsa infantiæ rudimenta lætum vernantis spei germen adeò erupit, vt priusquam vnius anni præteriret spatium, ignorante familia & parentibus, ciuis cupiens regni cœlestis effici; se illius temporis Pontificis sancti Siluestri vestigiis, præmissa supplicatione prosterneret, petens, vt ablatis sibi capillis, mutatoque habitu, diuino ipsum antistes seruitio manciparet, nec pateretur vltra se à parentibus ad prædium, affectusque pristinos reuocari. Agente ergo Pontifice gratias Christo, nulla iniecta est votis optimis mora: cumque ibi biennio, aut eò amplius sub hac inchoatione seruisset, diuinæ gratiæ instinctu permotus, deliberat arctiùs sese expeditiusque, conuenienter sancto Euangelio, diuino tradere cultui, & regni cœlestis amore, non solùm parentibus, sed etiam patriæ se extraneum exhiberet. I.

* *fort. egregia.*

a. Cæsarius puer dat vestes suas pauperibus.

Fugit parentes & tonderur mutato habitu.

Matth. 19.

ARREPTA itaque salubriter fugiendi de sæculi compedibus libertate, Lerinense Monasterium tyro sanctus expetiit. Cumque iter cum vno tantum famulo socio ageret, & coram inquisitoribus, ab eius matre missis, flumen transiret, visus ab eis non est: diabolus verò in quendam miserum ingressus, & eius iter insequens, sine cessatione à tergo illius clamabat: Cæsari, non vadas? Quem ille, porrecto ei bibenti poculo benedicto, statim curauit; quod à memorato eius comite referente compertum, eamque constitit, illum primam fecisse virtutem, siue miraculum. Susceptus igitur à sancto Porchario Abbate, & à cunctis senioribus, cœpit esse promptus in vigiliis, in obseruatione sollicitus, in obedientia festinus, in labore deuotus, in humilitate præcipuus, in mansuetudine singularis, ita vt quem instituendum susceperant in disciplinæ regularis initiis, perfectum se inuenisse gauderent in totius institutionis augmentis. Itaque post breue tempus in [a] congregationis Cellarium eligitur. Cœpit igitur attentè & studiosè illis velle largiri, quibus esset necessariū, etiamsi abstinentiæ amore nihil peterent: quibus verò cognouerat necessarium non esse, nihil dabat, quamuis vellent accipere. Vnde factum est, vt quibus inuisa erat sancta discretio, & moderatio, Abbati supplicarent, vt eum à Cellarii functione remoueret. Quod etiam factum est. Mox ea cura liberatus vsque adeò sese optata legendi, orandi, vigilandi assiduitate macerauit, [b] vt imbecille adolescentiæ corpus, quod fouere potiùs, quàm conficere, & debilitare oportebat, immodica afflictione curuaret, & frangeret; exigua oleris, seu pulticulæ coctione, quam Dominica die parabat, vsq; in aliam dominicam contentus. II.

Fit Monachus Lerinensis.

Hic Porcharius diuersus est ab eo. cuius vitam habes 12. Augusti. Vide Salernū in Chronico Lerinensi in annot. ad vitam S. Porcharii martyris.

a Fit Cellarius. b Immodica abstinentia penè conficit sese.

ATQVE hæc in ipsis monasticæ vitæ exordiis meritorum eius bona fulsere, quæ deinceps per omnem vitam multiplicibus sunt aucta virtutibus; corporis enim detriuit robur, vt virtutem spiritus, spei & fidei soliditate firmaret, &, vt ait Apostolus, de seipso sibi triumphans, coronam adipisci mereretur: interiorique homini exteriorem subdens, præstantis animi imperiis rebellia corporis incitamenta domaret. Sed interim tamen stomacho fatiscente in quartanam febrem incidit: Cumque sanctus Abbas eius incommoda valetudine admodum doleret, & inter magistrum, & discipulum quædam esset morbi partitio, illo animo, hoc verò corpore laborante: cerneret autem sanctus pater in cœnobio nullum ei posse remedium adhiberi: vbi etiam si medicus adesset, tamen feruens adolescentis ad spiritalia exercitia consuetudo, nihil sibi pateretur de abstinentiæ frenis, & vigiliarum rigore laxari, iubet eum, immò etiam compellit. Arelatem se transferre valetudinis curandæ caussa. Erat tum in ea vrbe Firminus vir illustris, & timens Deum, eiusque propinqua Gregoria clarissima materfamilias: quorum studio, cura & benignitate erga Clerum, & Monachos, erga ciues, & pauperes, vrbs illa illustrior reddebatur. Vterque enim proprias opes non in mundi huius luxum conferebat, sed III.

1. Cor. 9.

Laborat febre quartana.

Firminus & Gregoria eleemosynis benigni in pauperes.

sed in paradisum pauperum manibus transmittebat: Illi verò sanctum Cæsarium misericordiæ studio ad se recepe-
runt. Erat autem illis admodum familiaris Pomerius quidam professione Rhetor, Afer genere, quem ipsis singu-
lariter charum grammaticæ artis doctrina reddebat. Concipiunt igitur animo generosi homines, vt beatus Cæsa-
rius, tanta Dei gratia refertus, & tam insigni memoria ex Christi beneficio instructus, ei instituendus tradatur, vti
sæcularis scientiæ disciplinis monastica eius simplicitas ornaretur. Sed eruditionis humanæ figmenta non recepit;
quem per se instituendum diuina sibi gratia seruauerat. Itaque codicem, quem ei magister ille legendum obtulerat,
casu vigilijs delassatus, in lectulo sub scapula reponit: Cumque ita obdormisset, mox diuinitùs terribili visione per- Visio sancti
cellitur: videt scapulam, & brachium, quo innitebatur codici, dracone colligante arrodi. Mox expergefactus, & ipso Cæsarii.
visu territus, terribiliùs sese pro suo facto obiurgat, quod lumen salutaris regulę, stultæ mundi huius sapientiæ volue-
rit copulare. Ocyùs igitur illa contemnit, sciens non deesse perfectæ locutionis ornatum, in quibus spiritalis intelli-
gentia emineret.

IV. Post aliquot autem dies illi homines illustres, quos diximus, sancto Eonio ciuitatis eius Episcopo, indica- Eonius E-
runt, esse quemdam apud ipsos venerabilem Monachum, & omni laude dignissimum, cuius ipse personam fami- piscopus A-
liari, & priuato colloquio deberet cognoscere. Iubet igitur eum ad se perduci, ex oblato sibi accuratè sciscitatur, relatensis.
cuius loci ciuis, & quibus sit parentibus procreatus. illo & patriam, & parentes indicante, sancta alacritate illi gratu-
lans sanctus Episcopus, ait: Meus ciuis es, fili, pariter, & propinquus. Namque & parentes tuos ego optime noui,
& propter sanguinis coniunctionem paterno affectu complector. Cœpit ergo iuuenem, non iam vt peregrinum vel
extraneum, sed attentiori obtutu intimis cordis oculis contemplari: Moxque ab Abbate Porchario illum expetiit,
& licet ab inuito, etiam impetrauit. Illicò primum Diaconus, deinde presbyter ordinatur, nec vnquam tamen ca- Sanctus Cæ-
nonicam monachi modulationem, nunquam Lerinensium fratrum instituta reliquit. Ordine, & officio clericus, sarius ordi-
humilitate, charitate, obedientia, cruce monachus permanet; in Ecclesiam matutinis, alijsque conuentibus primus natur Dia-
ingreditur, vltimus inde discedit. Non oculi, non aures, eius animum à cœlestium bonorum contemplatione vo- conus & Presbyter.
cant, ita vt in eius vultu nescio quid cœleste semper elucere videretur.

V. Defuncto autem in suburbana ciuitatis Insula Abbate, ab Episcopo Eonio eò Cæsarius mittitur, vt Mona- Fit Abbas.
sterium Rectore destitutum, ipse in eadem reuerentiæ authoritate succedens, monastica disciplina informaret. Ita-
que in suburbano Monasterio libens eam complectitur vitæ rationem, quam etiam intra vrbem quotidianis semper
studiis coluisset, & perpetuis optasset votis: ipsum verò Monasterium ita quotidiana instantia, & diuinis informa-
uit officiis, vt hodieque, Deo propitio, illic videre licet. Cùm autem in ea Insula vltrà triennium Abbatis officio Beatus Eoni-
fungeretur, Sanctus Eonius Episcopus Clerum, & ciues aliquot alloquitur, ipsosque rerum Dominos per internun- us petit sibi
tios appellat, vt posteaquam ipse Domino volente decesserit, nullum alium, quam Cæsarium, sibi substituant, vt substitui S.
Ecclesiasticum vigorem, quem querebatur, se aduersa impeditum valetudine, in multis esse laxatum, per Christi ser- Cæsariũ in
uum Cæsarium in suum locum, & statum fraternitas reuocatum gratuletur, sitque successoris labor, aliquod Episcopatu.
decessoris emolumentum, & tali post se relicto Episcopo, in sanctissimi viri electione æternæ hæreditatis per-
cipiat incrementum, nec desit etiam post obitum electionis socius voto suo, qui esset eius suo decreto auctor.
Itaque his omnibus diuina prouidentia fideliter constitutis, securus de successore, Beatus Eonius migrauit ad
Dominum.

VI. Cum autem peruenisset ad notitiam patris nostri, de quo agimus, quod esset ordinandus Episcopus, intra quæ-
dam sepulchra sese abscondit. Sed latere non potuit, quem detexit non culpa, sed gratia. Trahitur igitur è quodam Vide hono-
sepulchro viuus, quem non mortuum, sed celatum, vitæ claritas ostendebat: cogitur Episcopatus sarcinam suscipe- ris contem-
re, & ille quidem, seu mansuetum Christi iumentum, impositum sibi onus modesto fert temperamento: porrò de ptum.
cunctorum profectibus, solicitus, & prouidus pastor, mox instituit, vt quotidie tertiæ, & sextæ, & Nonæ officium in Fit Episcop. Arelatensis.
S Stephani basilica clerici cum hymnis persoluerent, vt si quis fortè sæcularium, vel pœnitentium, sanctum opus ex-
ercere cuperet, absq; excusatione aliqua quotidiano posset officio interesse: ipse verò reiecta omni cura, & solicitu-
dine terrestri, instar Apostolorum, culturæ solertiam dispensationi Diaconorum, & eorum, quibus ea demandata es-
set, cum diuini nominis obtestatione commissam voluit, seq; totum verbo Dei, & lectioni, atq; sacris concionibus Act. 6.
addixit. Reuera spiritalis Medicus, qui vt vitiorum morbos curaret, quicquid oculis videre potuisset, pro audienti- Vacat Deo
um ædificatione, quadam à simili adhibita consolatione, proponere nauauerat. Ita sacrorum voluminum seriem ci- & sacris ad
tabat, vt cum semper noua congereret, nihil omitteret de antiquis: similis templo Dei, quod & nouos quo- populum
tidie hospites excipit & fouet veteres: Atque ita semper aduentantium augeretur accessu, vt nunquam superio- côcionibus.
rum recessu minueretur. Adeò, inquam, quantumuis multa, si res posceret, è diuinis voluminibus exempla,
& sententias adferebat, vt non tam è memoriæ thesauris olim lecta depromere, quam ex libro proposito ea re-
citare videretur, vt posset de illo quoq; dici, quod in Euangelio Dominus ait de homine proferente de thesauro suo Matth. 13.
noua, & vetera.

VII. Adventantes ad ipsum Episcopos, presbyteros, quoscumque diuini ordinis ministros, ciues, & extraneos, Prudentia
post salutationem & preces, paulisper de communi vel priuata suorum salute, & statu interrogare solebat: mox ar- & modera-
mis spiritalibus correptis disserebat de vmbris, & vanitate præsentium, deque vitæ cælestis sempiterna beatitudine; tio eius in
atque alias blandis inuitabat sermonibus, alias acrioribus perterrebat. Hos minis, & seueritate, illos comitate cor- exhortãdo.
rigebat, & à vitiis reuocabat. Alios generali quadam adhortatione prouocans, alios asperiùs nec sine diuini nomi-
nis obtestatione castigans, & vt salutaribus sese consiliis accommodarent, cum lachrymis supplicia minabatur, pro-
vt singulorum, aut virtutes, aut vitia poscere viderentur: denique in suis concionibus ea moderatione vtebatur, vt
& bonos inuitaret ad gloriam, & malos à pœnis gehennæ retraheret: atque instar periti medici diuersis vulneribus
diuersas admouebat curationes, non tam ea proferens, quæ singulos delectarent, quam quæ remedium adferrent:
nec tam attendens, quid vellent morbidi, quam quid eorum salus reposcere videretur. Ipsos quoque sanctos Epi-
scopos, & cæteros Ecclesiarum præfectos grauiter, & acriter admonebat, plebi commissæ spiritalem alimoniam in-
desinenter suppeditarent, ita dicens ad singulos: obtines, frater, in Christi nomine primi ordinis in spiritali militia
locum. Considera ea, quæ pastorem decet, solertia diuinitus accepta Talenta, & da operam, vt fœneratori ea du-
plicata restituas. Audi Prophetam: væ mihi quia tacui. Audi Apostolum, non sine metu dicentem: væ mihi erit, Esa. 6.
si non Euangelizauero. Vide, ne, dum tu occupas cathedram, alius excludatur, qui te magis sit idoneus: dicaturque 1. Cor. 9.
illud ex Euangelio etiam de te: Tulerunt clauem scientiæ, & nec ipsi intrant, nec alios sinunt intrare, qui fortassis ma- Luc. 11.
iori cum fructu cathedram tenuissent.

VIII. Habuit peculiare vir sanctus, Deo id in illo agente, vt dum suas quibusque admonitiones proponeret, sin-
gulis ipsorum vitam omnem ob oculos statueret: vt qui eum audirent, non solùm cordium scrutatorem, sed etiam
suæ quodammodo conscientiæ testem confiterentur: sicut autem erat erga sese seuerissimus, ita etiam circa alios
corrigendos rigidus videbatur. Voluit verò, atque etiam compulit laicos, & populares homines psalmos,
& hym-

...annos promisse, altaque, & modulata voce instar Clericorum alios Græcè, alios latinè prosas, & antiphonas decantare, ne illis spatium suppeteret ad fabulas in Ecclesia effutiendas. Conciones piissimas, & ad animos ... tangendos aptissimas, tempori, & festis diebus congruentes introduxit, & instituit. Ægrotis verò mirè consulebat, ... assimis eis assignatis ædibus, in quibus sine vllo strepitu diuina officia, quæ in basilica peragebantur, auscultare possent: lectos quoque, & lecticas, sumptus, & homines, qui seruire, & mederi eis possent, illis comparauit: locum, & copiam, siquid vellent, suggerendi captiuis, & pauperibus non negauit; immò ... ministro suo semper dicere solebat: vide, num qui pauperes sint præ foribus, ne pro nostra fortassis quiete, trepida, & verecunda paupertas, non sine culpa nostra expectans, iniuria afficiatur. trahensque prolixa ab imo pectore suspiria, dicebat: Reuera Christus factus est mendicus, & garrulus, & surdus: & tamen rogat omnes, hortatur, admonet, contestatur. Addebat etiam: Nostris proculdubio cumulandi profectibus in hoc sæculo pauperes donati sunt, vt iis Christo fideiussore commendemus in terris, quæ postea nobis restituantur in cælis.

Humanitas erga pauperes. Nota quid nobis contulerunt pauperes.

IX. ACCIDIT autem, vt sancti viri tranquillum animum post aliquot dies liuida Satanæ malignitas infestaret: & cui non posset vlla corporis obiicere vitia, ei fœdam proditionis notam inurere conaretur. Nam Licumannus beati viri notarius: homo nequam, & perditus non dubitauit talem se gerere erga virum Apostolicum, qualem olim Iudas aduersus Saluatorem. Armatur improbus ille sæuæ delationis veneno: suggerit Alarico Regi, per eos, qui illi erant à secretis, beatissimum Cæsarium, è Gallis genus ducentem, totis in id viribus incumbere, vt ditionem, & vrbem Arelatensem Burgundionibus prodat: cum ille pastor præstantissimus, flexis genibus pacem gentium, vrbium tranquillitatem diebus, ac noctibus à domino precaretur. Quare magis etiam credendum est, diabolo instigante, in sancti viri exilium barbaram ferocitatem incitatam esse. Non enim gratus, aut charus est hosti, qui id orat, quod cum eius factis, & conatibus pugnet. Itaque iis, qui tum aderant, instigantibus, nec innocentiæ fides attenditur, nec accusationis veritas inquiritur: sed vana, & iniqua delatione damnatus, ab Arelate extractus, cogitur apud Burdegalenses exulare. Sed ne obscura esset in illo gratia Dei, casu accidit, vt nocte quadam ea ciuitas voracibus vastaretur flammis. Tum verò ciues ocyùs accurrunt ad hominem Dei, sancte Cæsari, clamitant, precibus tuis extinguas ignem sæuientem. Audiens id vir Dei, dolore pariter & pietate commotus, venienti flammæ procedit obuiam, humi ad preces prosternitur, mox igneos premit abigitque globos: concurrunt eò omnes, & diuinæ virtutis consonis vocibus laudes celebrantur, deinceps verò in tanta apud omnes admiratione fuit, vt in ea vrbe non solùm, vt Pontifex, verum etiam instar Apostoli haberetur, & persecutionis author diabolus pudefieret, cernens eum, quem proditionis reum peragere nisus esset, diuini operis miraculis clarere. Id verò ita gestum esse, vt diximus, fideli relatione comperimus.

Proditionis accusatur apud regem. Mittitur in exilium. Suis precibus incendium compescit.

X. CVM autem illic degeret; vti semper, & vbique consueuerat, Ecclesiam docuit reddere Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei Deo: obedire, iuxta Apostolum, Regibus, & potestatibus, quando iusta præcipiunt: sed in Arriano principe contemnere dogmatis prauitatem. Atque ita, quemadmodum testatur veritas, non potuit lucerna abscondi supra candelabrum domini posita: sed quocunque accessit, omnes illuminauit. Postea verò quam beati viri innocentiam comperit nefarius Princeps, orauit, vt ad suam reuerteretur sedem, seque, & ciuibus, & Clero exhiberet: porrò delatorem eius iussit lapidibus opprimi. Populo igitur ad lapides concurrente, subito ad aures viri Dei iussio Regis perfertur: properat illicò, & sua intercessione maluit accusatorem suum seruare agendæ pœnitentiæ, quam iusta animaduersione puniri: vt animam eius per pœnitentiam curaret, quam ipse iniqua delatione diabolo captiuam reddiderat, & hosti domestico clementer ignoscens, antiquum aduersarium in vna re conscientia pura bis vinceret.

Matth. 22. Rom. 13. Matth. 5. Delatorem suum seruat a morte.

XI. SOLEBAT vero sanctus vir id accuratè obseruare, vt nemo ex illis, qui ipsi parebant, siue serui illi essent, siue ingenui, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius triginta nouem ictibus ferirentur: si quis verò in graui culpa deprehensus esset, permittebat quidem, vt post dies paucos iterum vapularet, sed paucis: contestabaturque Ecclesiæ præfectos, si quis iuberet quempiam diuriùs flagellari, & ea verbera illi mortem afferrent, vt is homicidii reum se sciret. Vbi autem percrebuit apud Arelatenses hominem Dei reuerti: iamque eum vrbi appropinquare, omnes vtriusque sexus, cum crucibus & cereis ei processere obuiam, psallentes, & ingressum eius opperientes. Cum soleat autem Christus seruos suos illustrare virtutibus, & perfidos aperta mirabilium operum luce confundere, ad aduentum sancti viri Dominus terram longissima siccitate arentem, largissimo perfudit imbre; vt cum reuertente gratissimo dispensatore fructuum quoq; vbertas sequeretur.

Reuertitur ab exilio & honorificè excipitur.

XII. CVM die quodam esset ad altare, animaduertit quosdam lecto Euangelio ex Ecclesia egredi, quod sancti viri conciones auscultare initio detrectarent, mox igitur aduolat, appellat his vocibus populum: Quid facitis, filii? quid ita foras absceditis mala persuasione subuersi? state pro animabus vestris ad accipienda verba adhortationis nostræ, eaque auscultate soliciti. Non licebit id vobis in illo tremendi iudicii die. Moneo & clamo, atque contestor. Ne sitis, obsecro, vel surdi, vel profugi. Auditis oris mei buccinam: perinde ac si animas vestras suo mucrone Satan iugularit. Non ego taciturnitatis arguar. Hac de causa sæpissimè ostia lectis Euangeliis occludi iussit, donec propitio Deo, ipsi gratularentur ea coertione se profecisse, qui solebant esse fugitiui.

Populũ vi in concione retinuerit.

XIII. CONSTITVIT autem homo Dei, Domino id illi inspirante, vt non solum magna clericorum frequentia, sed etiam virginum choris, Arelatensis ornaretur Ecclesia, & ciuitas muniretur, vt sic plenam segetem non defessus & infructuosus agricola in cœlestibus horreis viuens conderet, & defunctus sui exempli imitatione doceret etiam alios id facere, sed hac in re conatus eius nonnihil retardauit inuidus serpens, & hostis antiquus. Francis enim & Burgundionibus vrbem obsidentibus, Alarico Rege à fortissimo Clodoueo Rege in conflictu perempto, Theodoricus Italiæ Rex, missis ducibus suis, in eam prouinciam ingressus erat. In hac ergo obsidione, monasterium, quod sorori eius, & cæteris virginibus construebatur, magna ex parte destructum est, tabulis & cœnaculis barbarorum ferocitate direptis, & euersis. Cum autem vir Dei laborem quem ipse accelerare iussisset, suaque manu, & sudore promouisset, subrui videret, gemino quodam dolore correptus est. Tum enim clericus quidam ciuis, & cognatus eius, se captum iri metuens, iuuenili leuitate permotus, malo dæmone beati viri odio eum incitante funiculo sese noctu à muro submisit, & proxima luce vltrò se dedidit hostibus, vrbem obsidione prementibus. Quod vbi Gotthi, qui erant intra oppidum, compererunt, incurrunt in sanctum virum: populus & in primis Iudæi * imporenter insultant, motaque seditione, vociferantur Antistitem vrbis prodendæ causa conciuem suum ad hostes noctu ablegasse. Nullus hic fidei, nullus probationi, nullus denique puræ conscientiæ relinquitur locus, Iudæis præsertim & hæreticis procaciter & sine intermissione clamantibus. Itaque ex Ecclesiæ domo extrahitur Antistes, atque in palatio arctissimæ custodiæ traditur, vt noctu in Rhodanum demergatur, aut certè in castro Vgernensi detineatur, donec exilio mulctatus, prolixiores det pœnas. Domus itaq; Ecclesiæ, & cubi-

*Clodoueus occidit Alaricum Regẽ. * impatienter. S. Cæsarius traditur in custodiam.*

& cubiculum Antistitis ab Arrianorum turbis occupatur: sed ecce dum Gotthus quidam, cæteris contradicentibus, in eius lectulo recumbit, diuinitus percutitur, & altera die excedit à viuis, ne quisquam deinceps serui Dei locum polluta conscientia violare auderet.

XIV. SED cum ex vtraque ripa, * Drumonem, qui hostium obsidione iniectus fuerat, Gotthi Dei nutu erigere non valerent, nocte sanctum virum in palatium reuocarunt, sed vsque adeò eius celantes personam, vt vtrum adhuc esset in viuis, nullus Catholicorum scire posset. Dum ergo Diabolo exultante, & Iudæis plaudentibus hæc geruntur, Iudæis etiam in nostros vbique, nulla cuiusquam habita ratione perfidiæ probra iactantibus, nocte quadam vnus ex illis ex eo loco, quem ad agendas in muro excubias sortibus acceperat, ligatam saxo epistolam, tanquam in hostes illud vibrans, in castra illorum coniicere conatus est, in qua nomen suum religionemque exprimens, hortabatur, vt noctu eo loco, quo ipsi excubarent, scalas admouerent, vrbem ingressuri ea conditione, vt pro tanto beneficio id redderent Iudæis, ne quisquam eorum antcaperetur, aut rerum suarum iacturam faceret. Manè verò digressis nonnihil à muro hostibus quidam è propugnaculo egressi, epistolam illam conspiciunt, tollunt secum, intra vrbem asportabant, cunctisque in foro publicitus ostendunt. Mox auctor epistolæ producitur, conuictusque punitur: sæua Iudæorum immanitas Deo & hominibus inuisa, tandem euidentissimè confunditur. Daniel noster, id est, sanctus Cæsarius è lacu leonum educitur, Satraparum accusatio publicatur, completur in eorum auctore illud propheticum: lacum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit. Porrò Arelatem Gotthis cum innumera captiuorum turba reuertentibus, replentur sacræ basilicæ, repletur Ecclesiæ domus infidelium multitudine, & cùm multa inopia laborarent, quæ ad victum, vestitumque pertinerent, affatim eis præbuit vir beatus, donec omnes ab ipso essent redempti eo argento, quod venerabilis Eonius antecessor eius Ecclesiæ, mensæ reliquerat, obseruans illud, quod Dominus in parapside intinxit panem, non in vase argenteo, discipulisque præcepit ne possiderent aurum, vel argentum. Hoc autem sanctum opus ita persecutus est, vt etiam ab illis, quæ ad diuini ministerii dispensationem pertinent, non abstineret, thuribulis, calicibus, patenis pro eorum redemptione datis, excussisque à cancellorum columnis ornamentis argenteis. Dicebat enim: ne homo rationalis Christi sanguine redemptus, amissa libertate & dura pressus seruitute, aut Arrianus efficiatur, aut Iudæus, aut ex ingenuo seruus, aut ex seruo liber. Ornauit igitur & defendit, non deformauit Ecclesiam: patere noluit filiis viscera matris, non præcludi: hoc sæpissimè dicens: velim respondeant mihi plerique Domini sacerdotes & reliqui è clero, qui nescio quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile argentum, & aurum, ex Christi donariis pro mancipiis Christi, velim, inquam, dicant mihi, si quo casu ipsi in eam calamitatem inciderent, vellent ne eiusmodi insensibilibus donariis in libertatem vindicari, aut potius sacrilegii loco haberent, si quis eis ex diuinis munusculis subueniret? Equidem non puto id ingratum esse Deo, de suo ministerio redemptionem parari: qui seipsum pro hominibus redimendis dedit: sic ille. Nos verò videmus quosdam laudare in sancto viro, quod ita fecerit, nec tamen vllo pacto velle imitari: An non in vitro habetur sanguis Christi? An non in ligno suspensum fuit eius sacratissimum corpus nostræ salutis causa? Nos quidem credimus, & confidimus in Domino, misericordia, fide & precibus beati Cæsarii id effectum esse, vt ipsius temporibus ira obsessa sit ab hostibus ciuitas Arelatensis, vt tamen nec capi potuerit, nec prædæ patere, atque sic deinde à Visigotthis in Ostrogotthorum ditionem peruenit, hodieque in Christi nomine paret clarissimo Regi Childeberto: vt possit de ea quoque dici: Transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum, & non permisit Deus sub illo hominem nocere Arelatensibus suis.

* dron. ms. — Reuocatur in suum palatium. — Iudæi dum insultant Christianis pudefiunt. — Psalm. 7. — Ecclesiæ opibus & sacris votis multos captiuos redemit S. Cæsarius. — Bis vt creditur meritis conseruata est ciuitas Arelatensis. — Clodouei filio. — Psal. 104.

XV. INTER hæc autem præcipuum illud Monasterium, quod sorori suæ condere cœperat, instar prioris instaurauit, & quasi alter quidam nostri temporis Noë propter tempestates, & procellas, in latere Ecclesiæ fœminarum extruxit cœnobium, tanquam arcam: euocataque Massiliensi cœnobio venerabili sorore sua Cæsaria, quam idcirco eò miserat, vt disceret, quod doceret, & prius esset discipula quam magistra, in præparata domicilia, cum duabus, aut tribus sodalibus, eam introduxit. Confluxerunt autem ad illam multæ virginum cateruæ, rebus suis, & facultatibus, atque ipsis etiam dulcissimis parentibus renunciantes, & rerum labentium flores tum fallaces, tum caducos respuentes. Cæsarii patris, & Cæsariæ matris expetebant gremium, vt cum eis accensis lampadibus, ad cœlestis regni expectarent ianuam, & in eam ingressæ, Christi perpetuis mererentur amplexibus inhærere. Erant autem illo loco adeò inclusæ, vt vsque ad supremum vitæ diem nulli earum fas esset extra Monasterii ostium progredi.

Condit Monasterium fœminarum. — Matth. 25.

XVI. SED hoc quoque nomine in beatum virum inuidiæ facibus inflammatus Satan, denuò in eum accusatione conficta id effecit, vt Rauennam vsque sub custodia pertraheretur, vt impleretur etiam in illo, quod habet scriptura diuina: tanquam aurum in fornace probauit electos dominus. Venit ergo in palatium ad Theodoricum Regem, eumque intrepidè salutat. Cernens Rex eum nihil formidantem, & aspectu venerabilem, reuerenter ei adsurgit, eumque depositis capitis ornamentis clementer resalutat. Deinde placidè sciscitatur ab eo de labore itineris, de Gotthis suis, & Arelatensibus. Postea egresso sancto Pontifice, Rex ad suos ait: Non parcat illis Deus, qui tantæ sanctitatis, & innocentiæ virum frustra compulerunt tam prolixum iter conficere. Quantus enim ille sit, vel hinc licet animaduerti, quod cum ad salutandum me ingrederetur, totus contremui, vidique in eo Angelicum vultum, vidi virum Apostolicum, prorsusque nefas puto de tam venerabili viro quicquam durius statuere, aut male de eo sentire. Deinde beato viro in hospitium ingresso, misit magni pretii discum argenteum, librarum plus minus sexaginta, & cum eo solidos trecentos, iussitque illi sic dici: Accipe sancte Episcope, rogatque te filius tuus Rex, vt vasculum istud pro munere tua beatitudo dignetur suis vsibus pro ipsius memoria reseruare. At vir sanctus, qui præter cochlearia, nihil vnquam argenti ad suæ mensæ vsum adhiberi passus erat, tertio inde die per ministros suos discum prius æstimatum iussit publicè vendi, eiusque precio multos redemit captiuos. Illicò Regis satellites ad eum referunt, se vidisse, regium munus palam prostrare, eoque destracto sanctum Episcopum multos è captiuis liberasse. Tam enim ad eius hospitium: ingens confluebat pauperum multitudo, vt præ miserorum suas ei calamitates exponentium densitate vix ad salutandum eum patebat accessus. Vidimus verò etiam per plateas miserorum immensos greges cursitare, euntium ad virum Dei atque reuertentium.

Ad Theodoricum Regem. — Sap. 3. — Theod. reg. erga Deum reuerentia. — Multos captiuos redimit. — Benignitas eius erga pauperes.

XVII. POSTQVAM autem rem ab eo gestam comperit Theodoricus Rex, tanta eum laude, & admiratione prosecutus est, vt in eius palatio seruientes senatores ac proceres, certatim offerrent beato viro munera, quæ eius manibus dispensarentur, magno Dei beneficio id sibi præstitum affirmantes, quod talem Antistitem digni fuissent conspicere, qui ipsorum temporibus, dictis, & factis germanum se Apostolorum successorem & verè Apostolicum declararet. Et quia nihil fama velocius est, cum in eiusmodi sanctissimo opere frequens esset vir sanctus, Romæ celebris eius extitit opinio: tantoque eius visendi desiderio arsere omnes, Pontifex, Clerus, Senatus, proceres, & populus, vt prius eum iam animo complecterentur, quam oculis

Plurimi eum facit Theodoricus Rex, & eius proceres.

*Durentiam. *iuuentes.

oculis conspexissent. Interea captiuos omnes vltra Durentiam * maximeque Arausicenses, qui omnes capti erant, quorum etiam plerosque Arelate liberauerat, in Italia viuentes * vinctos, vt potuit, redemit: & vt plenioti gauderent libertate, exhaustos, curauit iumentis, & plaustris impositos non sine suorum solatio ad propria reduci.

*virum

Erat tum Rauennæ vidua quædam, quæ filium habuit præfecto ministrantem, & suis stipendiis ipsius inopiam sustentantem. Is subitò correptus morbo, iacebat exanimis. Cùmque nulla spes ab humana cura, vel affulgeret arte, mater eius, illo relicto, properat ad * curiam Dei, coram illo humi prosternitur, manant ab oculis lachrymarum imbres, dat voces lugubres, & sola in ea vigente fide, complexa sancti Episcopi genua, exclamat: Credo diuina benignitate huc te adductum, sancte Pater, vt filium reddas matri. Recusat paulisper vir pius: sed tamen durum existimans talibus lachrymis non moueri, solita miseratione permotus, vult quidem debitum charitatis affectum afflictæ mulieri impendere, sed ita tamen in Dei nomine exercere virtutem, vt prorsus effugiat vanitatem. Itaque ad eius tugurium occultè accedit, atque illic fusa prece, vbi suo more prostratus, diuinam virtutem suæ vocationi per spiritum sanctum sensit adesse, abscedit: relictoque illic Messiano, tunc eius notario, nunc venerabili presbytero, id dat negotii, vt cum adolescens ad se redierit, quamprimum id ipsi renunciet. Messiano igitur ad adolescentis lectulum excubante, intra vnius horæ spatium ille à mortis tenebris ad lucem reuocatur, moxque oculorum explicatis orbibus, matrem ita compellat: Curre mater ad seruum Dei, cuius orationibus & tibi, & vitæ sum redditus: eique gratias age, quod meritis & virtutibus eius Deus effectum largitus est. Abit mater celerrimè, gratias agit, non tam verbis, quàm lachrymis, & vocibus, ab animi exultatione expressis: simulque orat, vt quem Deus ipsius precibus reuocauit ad vitam, in Gallias proficiscens, non sinat à suo discedere famulatu. At vir beatus altiori ingenio respondit, eam illi potius debere gratias agere, cuius virtus, & clementia mœstis, & calamitosis adesse consueuit. Hoc tam illustre miraculum, non modò illam ciuitatem, sed prouinciam omnem, fidelium deuota relatione peruagatum est. XVIII

Sancti in operandis miraculis sentiunt sibi diuinà adesse virtutem

Excitat mortuum S. Cæsarius

*Elpidius.

* Vlpidius Diaconus, & Medicus, Regiæ potestati sedulis officiis cumprimis familiaris, & intimus, diabolica infestatione non solum diuersis vexabatur insidiis, sed saxorum quoque imbre, crebro in suis ædibus appetitus est. Orat igitur sanctum Cæsarium, vt suis precibus eas mali dæmonis iniurias à se auertat. Venit ad eius domum vir beatus, eamque sanctificaturus, benedicta aqua conspergit: moxque adeò omnis illa vexatio profligata est, vt deinceps nihil eiusmodi acciderit. XIX.

Aqua benedicta abigit dæmonem.

Venit ad Symmachū Papam.

Post hæc Romam veniens, beato Symmacho Pontifici, ac deinde Senatoribus exhibetur. Agunt omnes gratias Deo, & Regi, quod licuerit ipsis corporis oculis illum intueri, quem iamdudum animi obtutibus conspexissent: virumque Apostolicum non iam de fama, sed præsentia comprobantes, certatim diligere, & venerari student. Atque ipse etiam Pontifex Symmachus præclara eius meritorum dignitate permotus, non solum eum verissimè metropolitani honore præditum voluit, sed etiam speciali quodam priuilegio pallii vsum ei permisit, & diaconos eius perindè, vt Romanæ Ecclesiæ diaconos, dalmaticis vti voluit. His ita gestis sanctus vir Arelatem reuersus, excipitur cum psalmodiis, & canticis, & qui in Italiam exulatum ierat, confecta captiuorum redemptione, octo solidorum millia ab Italia secum reportauit. Qua autem die Arelatem ingressus est, daturus benedictionem, sub vesperam in Ecclesiam se recepit. Ibi tum fœmina quædam tremore correpta, spumans, eiulans, & clamitans, cunctis in Ecclesia obstupescentibus, proripit sese: moxque apprehensa, ad aram beato antistiti offertur: orant pro ea omnes, vt morbo pulso, reddatur incolumis. Tum suo more sanctus vir pro eius salute deprecaturus, humi se abiecit: deinde capiti eius imponit manum, sensus omnes, & vultum sacro oleo perungit, fugit morbus, nec ausus est in Christi nomine abscedere iussus denuo molestus esse mulieri. XX.

Vsus pallii antiquissimus.

Sanat fœminam miseram.

Magnum studium ergà captiuos redimendos

Inter alia vel maximè ei studio & curæ fuit redemptio captiuorum, cui sane tam præclaram, & illustrem nauauit operam, vt nullius id possit oratione explicari. Cum enim quodam tempore deesset sanctis manibus aurum, & argentum, rogaretur que stipem à paupere, quid tibi vis, inquit, faciam, miselle. Equidem quod habeo, hoc tibi do, sicque ingressus in cubiculum suum, casulam, qua in processionibus vtebatur, & albam Paschalem inde profert, datque egeno, iubetque, vt vendat vni ex clero, & earum precio redimat captiuum suum. Nec illi soli redempti sunt, qui ab illo id experierunt: sed ipsemet, Carcassonam proficiscens captiuos liberauit: nec raro per loca diuersa Abbates, Diaconos & clericos misit, qui miseros è captiuitate extraherent. Tot autem in illo vno diuinæ gratiæ virtutes emicuêre, quot vix permultis Dei seruis conspiciantur: & tamen adeò ille vnam aliquam virtutem excolere semper studuit, ac si illa sola præditus esset, & tamdiu præcedens virtus in eo formosissima, & gratissima videbatur, donec à sequentibus vinceretur. Quis eius patientiam, quis puritatem, quis charitatem, feruorem, spiritus discretionem, siue moderationem, benignitatem, zelum sanctum, iugem die ac nocte in lege Domini meditationem enarrabit? Fuit ille egregius assertor fidei, forma Sacerdotum, Ecclesiarum decus, gratiæ prædicator, iurgiorum profligator, charitatis seminarium, disciplinæ norma, morum castigator, & censor, consilii libramentum, defensor pupillorum, captiuorum redemptio. Nunquam ab ore illius obtrectatio, nunquam mendacium, nunquam maledictum in quemcunque hominem processit; nec modo nemini ipse detraxit: sed nec detractionem patienter tulit. Siquis ex eius familia subitò irasset, aut forsan cuiquam maledixisset, pro ratione personæ non permisit inultum abire. Si ipse fortassis in aliquem commotus esset, hæc eius pro maledicto erat benedictio: obliteret Deus peccatum tuum, aboleat Deus peccata tua: castiget Dominus culpam tuam, ne in posterum vltio te maneat, hic Dominus corrigat errorem tuum. XXI.

Catalogus virtutum eius

Detestatur omne mendacium & detractationes.

Prouer. 17.

Eius hominem interiorem prodebat exterior, nam vultu semper erat placido, & Angelico, ita vt conuenienter diuinæ scripturæ, corde lætante, vultus floreret: vt autem nunquam in visu plus æquo remissior, ita nunquam mœrore nimio oppressus fuit, nisi forte aliena peccata lugeret. Nunquam aliquem odio habuit, nec pro amicis duntaxat, sed etiam pro inimicis toto pectoris studio precabatur. Nec docuit verbis, quam factis & exemplis non præstaret. Nullam diei horam absque diuinorum eloquiorum meditatione abire passus est, immo ne dormiens quidem: sæpe enim & dormiens meditari visus est. Cumque à psalmorum meditatione, aut prædicatione cessare putaretur, lector, aut notarius coram illo legere non cessabat, ita vt posset illud ex psalmo verissime dicere: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Cum aliquando circa Alpes iter ageret, vir venerabilis sanctus Eucherius Lugdunensis Episcopus cum illo erat. Accidit tum, vt in media via infœlix, & morbida mulier eis occurreret, manibus, & pedibus contractis per terram reptans: Quam cum esset intuitus Beatus Cæsarius, interrogauit sanctum Eucherium, quid hoc esset, quod illa per terram ita se traheret. Eucherius interrogat fœminam, illa respondet, se multis annis membris omnibus fuisse contractam. Beatus Cæsarius dicit sancto Eucherio: descende, & consigna eam, illo quasi trepidante, & excusante sese, Cæsarius instat, & vrget. Tandem Eucherius descendit, & consignat eam, aitque: Ecce feci, quod iussisti: dicit & Cæsarius: extensa manu apprehende manum illius & erige eam: Ille respondet: Quicquid aliud iusseris non recusabit Eucherius tuus: istud vt faciam adduci non potero: Tuum hoc est facere, cui præstitit Deus gratiam, & animas & corpora languentium curandi. Cæsarius ait: tu interim facito, quod dico, illo plane renitente, & cum multa modestia, & lachrymis sese excusante, diuque facere detre- XXII.

Psal. 18.

Eucherius Lugdun. Episcopus.

Sancti Eucherii humilitas & singularis modestia.

detractante Cæsarius dicit: Tunc obedientiæ caussa in ignem ingressus es, qui nec misericordia adduci potes, vt facias quod charitas iubet? Mitte in nomine Domini manum tuam, & erige eam. Tum ille obediens porrigit fœminæ manum, & subleuat eam. Illa verò mox integrè sanata abiit ad hospitiolum suum. Mulier contracta sanatur.

XXIII In agro suburbano Monasterii Beati Cæsarii frequentes erant apri. Itaq; comites, & alii viri militares ex vrbe egressi non sinebant homines in suis domibus habitare, & laborare, sed miserè eos mactabant, quod apros auerterent, & absterrerent. Illi verò tandem non ferentes iniurias, & vexationes illas, veniunt ad Beatum Cæsarium, dicuntque, fac nobis quicquid tibi visum est. Nos enim neque seruire tibi, neque durare hic possumus. Tum ille sollicitè perquirit, quas habeant querelas, respondent illi propter apros veniunt comites, & Gothi, & diuersi venatores, nosque interficiunt. Mox vir Dei sublatis in cælum manibus & oculis, alta voce dicit: Domine Iesu Christe nunquam deinceps pateat illis bellnis accessus ad hunc locum. Ab ea hora vsque in præsentem diem nunquam illic apri, vt ante consueuerant, pascuntur, nec quicquam conspicitur, quod venatores insectentur. Meritò sanè illi belluæ paruerunt, qui vitia omnia profligauerat, nec difficile illi fuit impetrare à Deo, qui eius præcepta nunquam violauerat. Noua vim precũ eius.

XXIV Partherius patritius, qui cæteris seruis præfectus, apud Dominum suum præcipuum gratiæ locum obtinebat, nequissimi spiritus vexatione sæpius in terram sensibus destitutus corruebat. Cumque is morbus animi potius quam corporis esse videretur, ex maligni dæmonis infestatione profectus: oleo beatissimi viri benedictione sacrato perunctus est. Ita omnis illa satanæ tentatio compressa est, vt quem cessante Medici opera, Christus per seruum suum reddiderat sanitati, eum Dominus eius in terroris exemplum domui suæ præponeret. Oleo sacrato curat hominem.

XXV. Non est silentio premendum etiam illud factum memorabile, quod plus admirationis & formidinis habet. Cum vir sanctus diœcesim suam circumiret, in villa, quæ Lannico dicitur, ab eius loci Dominis exceptus est. Postquam autem discessit, Anatolius Medicus, homo pestifer in illum lectum, quo vsus fuerat sanctus Episcopus, scortum sibi voluit adduci. Sed confestim ab incentore diabolo publica vexatione correptus, coram aliis in terram elisus est, dumque palam confiteretur temeritatis suæ se dare pœnas, & viri Dei virtutem, & suum facinus prodidit. Pœna hominis petulantis.

XXVI Multa quidem per intercessionem serui sui Dominum miracula fecisse scimus, sed ea omnia commemorare longum est, vnus è nobis, qui hæc scripsimus, benedictum ab eo oleum petiit, ampullam plenam accepit, diligenter secum asportauit domum, & haud secus atque præclaras reliquias asseruauit. Non diu post tertianæ febris ardoribus afflictus, ampullam illam cum multa veneratione, magni præsidii loco, ad caput suum iussit suspendi. Erat autem mundissimo inuoluta linteo, sed, vt arbitror, famulorum negligentia fracta est, interim nihilominus oleo adeò intra illam sese continente, vt ne in ipsum quidem linteum quicquam inde distillaret. Vbi animaduersum est fractam esse, summa celeritate in aliud vasculum oleum transfusum est: mox ampullula illa dissiliit: ab eo autem qui hæc veracissimè commemorat, domino adiuuante, febris quam primum abscessit. Insigne miraculum.

XXVII In differendis scripturis diuinis, & obscuritatibus elucidandis quanta in illo gratia enituerit, quis explicet? erat illi summæ voluptati, si quis eum inuitaret ad obscura loca interpetanda: sed etiam ipse sæpissime inuitabat nos, dicens nobis: scio vos non intelligere omnia, Cur igitur non interrogatis, vt possitis cognoscere? Non semper vaccæ ad vitulos, sed plerunq; vituli ad vaccas properant, vt de maternis vberibus possint famem explere suam. Quod quidem etiam vos omnino facere debetis, vt sciscitando etiam nos exerceatis, dum ea ratione compellimur perquirere vnde vobis spiritualia mella promamus. Cernere in beato viro licebat virtutes omnes, virginitatem cum sinceritate coniunctam, modestiam cum verecundia, prudentiam cum simplicitate, seueritatem cum mansuetudine, eruditionem siue scientiam cum humilitate: denique vitam immaculatam, vitam nulli reprehensioni obnoxiam, vitam sui semper similem. Væ mihi misero Cypriano, qui ad discendum tam tepidus fui, vt modo, & agnoscam, & doleam, me de tanti fontis vbertate non tantum hausisse quantum mea postulabat auiditas. Ecquis verò charitatis eius eximiæ, qua mortales omnes complectebatur, ardorem imitari queat? Erat illi hoc vel maxime in ore, & in pectore, vt inimicos diligeremus, quo etiam nos tum sermonibus suauissimis, tum exemplis suis prouocabat, denique biennio, antequam è vita excederet, merces pro rectè factis eius in cœlis reposita, in Spiritu ei ostensa est, dictumque est illi: lætare in Domino: Ecce enim quæ tibi parata sint pro labore tuo. Multa eius adhuc supersunt, & præclara, quæ prolixitatis declinandæ caussa omittimus. Dexteritas scripturas exponendi. Hic author prodit nomen suum.

XXVIII In ipso namq; resplenduerunt singulæ quæq; virtutes, virginitas cum sinceritate, modestia cum verecundia, sapientia cum simplicitate, seueritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate, vita deniq; immaculata, irreprehensibilis, vita sibimet semper æqualis, charitatis autem eius ardorem qua omnes homines dilexit quis poterit imitari, ille hoc maximè & corde & ore gestabat, & vt inimicos diligere deberemus hortatu blandissimo, sermone & exemplo laudabiliter instruebat. Vix aliquis illo affectu pro charis, quo ille pro inimicis orabat: & licet non essent caussæ quibus illi quisquam inimicus existeret, nisi fortè pro inuidia aut disciplina aliqui æmuli esse viderentur: Ille tamen eos non solum paterno, sed etiam materno diligebat affectu, hoc sæpius nobis insinuans, quia cum dilectio vsq; ad inimicos extenditur, fieri non potest vt proximus non ametur. Docuit præterea memoriter, quandiu potuit, altaq; voce semper in Ecclesia prædicauit, in quo opere tam pia atq; salubris eius prouisio fuit, vt cum ipse pro infirmitate iam non posset ad ipsum officium peragendum accedere, presbyteros & Diaconos imbueret atq; statueret in Ecclesia prædicare, quo facilius nullus Episcoporum se ab hac necessaria cunctis exhortatione, cuiuscunq; impossibilitatis excusatione, suspenderet, hæc dicens; si verba Domini & Prophetarum siue Apostolorum à presbyteris & Diaconis recitantur, Ambrosii, Augustini, seu paruitatis meæ, aut quorumcunq; doctorum catholicorum à Presbyteris & Diaconis quare non recitentur? non est seruus maior domino suo: quibus data est authoritas Euangelium legendi, credo & licitum esse homilias seruorum Dei seu expositiones canonicarum scripturarum in Ecclesia recitare. Ego me exuo hoc instituendo: sancti sacerdotes, qui hoc implere contempserint, caussas se inde in die iudicii nouerint esse dicturos. Non quidem credo, quod quisquam tam obduratum sensum habeat, vt cui Deus dixit, Clama ne cesses, nec ipse clamet, nec alios clamare permittat. Timeat illud væ tacentibus, quoniam loquaces muti sunt: & illud Apostoli: canes muti non valentes latrare. Etenim quantæ oues tacente sacerdote oberrauerint, de tantorum animabus reddituros est rationem. Prædicationes quoq; congruas festiuitatibus, & locis: sed & contra iracundiam, atq; superbiam, contra sacrilegos & Aruspices, contraq; calendarum paganissimos ritus, & contra Augures, lignicolas, fonticolas, diuersorumq; errorum vitia, fecit, easque ita parauit, vt si quis Auenicnsium peteret, non solum non abnueret impartiri, sed & si minimè suggesserit, vt deberet accipere, offerret ei tamen & imperiret, ipseq; legeret. Longè verò positis in Francia, in Galliis, atq; in Italia, in Hispania, diuersisque prouinciis constitutis transmisit per sacerdotes: Quod in Ecclesiis suis prædicari facerent, vt proiectis rebus friuolis & caducis, iuxta Apostolum, bonorum operum fierent sectatores. Bonus ergo Christi odor per ipsum longè lateque diffusus est, flagrauit vbique profectibus, quò non est conspectibus præsentatus, tetigit pectora, quorum membra non contigit. Adiecit etiam hoc vt nunquam in Ecclesia sua Diaconem ordinaret ante trigesimum ætatis eius annum. Verum etiam hoc addidit, vt nec in qua- Inimicorũ dilectio. Commendat prædicationem verbi Dei. Esa. 58. Esa. 56. ad Tit. 2. Prohibet ordinari Diaconum ante annum trigesimum

 libet

libet maiore ætate vnquam ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros veteris testamenti legerit, & quatuor noui. Sanctæ conscientiæ suæ testis sum ego peccator Cyprianus, quia quicquid aut aliis præcepit, aut ipse fecit, omnia propter Dominum semper impleuit: quicquid autem prohibuit aut ipse vitauit, omnia in zelo Dei, nihil carnaliter, aut egit, aut sapuit.

Ædificat tripartitã Ecclesiam cum sepulturis promonialibus.

XXIX Et quia nunquam otiosus ab opere Dei esse voluit, disposuit fabricare triplicem in vna conclusione basilicam, cuius membrum medium in honorem sanctæ Mariæ virginis cultu eminentiori construxit, ex vno latere D. Ioannis, ex alio S. Martini subiecit. Et vt auferret sacris virginibus, quas congregauerat, curam necessariæ sepulturæ, nobiles arcas, corporibus humandis aptissimas, de saxis ingentibus nouiter fecit incidi, quas per omne pauimentum basilicæ constipatas sterni fecit ordine, vt quæcunque congregationis illius de hac luce migrasset, locum sepulturæ paratissimum & sanctissimum reperiret. Non multum igitur post ipsum, monasterii matrem germanam suam Cæsariam sanctam, ad præmia Christi migrantem, inter has, quas præmiserat, inibi ad medium throni, iuxta eam, quam sibi parauerat, condiderunt sepulturam, succedente eidem, quæ nunc superest, Cæsariæ matri. Cuius opus cum sodalibus tam præcipuum viget, quod & inter psalmos atque ieiunia, vigilias quoque & lectiones, libros diuinos scripsissent virgines, Christi ipsam matrem magistram habentes. Insistebat itaque vt solitus erat orationi, lectioni & eleemosynis beatus homo, prædicationibus incessanter omni dominica, omnibusque diebus festis, frequenter etiam matutinis ad lucernarium propter aduenientes, homeliæ recitabantur, vt nullus esset qui se de ignorantia excusaret: obedientes inuitabat, solicitos instruebat, renitentes verò acriter contestabatur, quia, sicut fidelibus in die iudicii digna esset retributio conferenda, ita & hos dignè indignationis vltio sequeretur. Statuit etiam regulariter, vt nubentes ob reuerentiam benedictionis, ante triduum coniunctionis eorum eis in basilica benedictio daretur. Tanta denique bona in se, largiente diuina gratia, habuit, vt de audientium profectibus & de discipulorum sequacitate, & de virginum consecratione, non vno tantum sit merito coronatus: sed inter tantas ac multiplices coronas, decorus, tantis meritis suis cingetur, vt totus in corona gloriæ demutetur.

XXX Mvlti quidem æmuli surrexerunt, qui eius resisterent doctrinæ de gratia prædicandi: sed ô felicitas æmulanda! Etenim, futuris & mala interpretatione quorundam, oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei hominis frustra sinistra suscipio. Ob hoc antistites Christi vltra Isaram consistentes, charitatis amore collecti, in Valentina ciuitate conueninnt, vbi etiam beatus Cæsarius infirmitatis causa solicitans, sicut disposuerat properare non potuit: misit tamen præstantissimos viros de Episcopis cum presbyteris & diaconis, inter quos etiam Cyprianus Tholonensis Episcopus Antistes magnus & clarus enituit, omnia, quæ dicebat, de diuinis vtiq; scripturis firmans, & de antiquissimis patrum institutionibus probans, nihil per se in diuinis profectibus quemquam arripere posse, nisi fuerit primitus Dei gratia præueniente vocatus. Sed dum suam iustitiam quærebant statuere, iustitiæ non erant subiecti, non reminiscentes Dominum dixisse, Sine me nihil potestis facere, & Ego vos elegi, non vos me, & Nemo habet quicquam nisi datum illi fuerit de sursum, & Apostolum, Gratia Dei sum id quod sum, Et alium, Omne datum optimum de sursum est: & Prophetam, Gratiam & gloriam dabit Dominus. Et, quod tunc verè liberum homo resumat arbitrium, cum fuerit Christi liberatione redemptus, sub qua etiam absolutione valeat consequi perfectionis effectum. Quorum intensionibus vir Dei Cæsarius dedit veram & euidentem ex traditione Apostolica rationem: nam beatæ memoriæ Bonifacius Romanæ Ecclesiæ Papa eadem colluctatione comperta, calcata intensione iurgantium, prosecutionem sancti Cæsarii Apostolica authoritate firmauit. Idem donante Christo paulatim Ecclesiarum Antistites præceperunt, quod oprauerat diabolus repentina animositate cessare.

Synodus congregata Valentiæ.

Ioan. 15. Ib. 3. Ioan 19. ad Cor. 15 Iac. 1. Psalm. 83.

XXXI Hoc itaq; iure definito, præstolantibus fratribus sanctus Pontifex quibuscunq; prædicabat dicens: Si amas Dei verbum impertoratum vtiq; retines quod inieci: amori namq; diuino congruebat decalogi summa perfectio, vt in te sibi charitas Christi deuinxerit. Reddas etiam ipse cum homine participata largitate commune: sed ne parentum, amicorum, siue clientium, de hoc alloquio nostro tantummodo credas animas esse pascendas. Testor te coram Deo eiusq; Angelis sanctis, reus eris salute mancipiorum suorum quorumlibet infirmorum, si non æquè illis vt amicis, vel parentibus cum reuersus fueris, quod prædicauimus, inieceris. Conditione namq; tibi corporeum in præsenti subditum noueris esse mancipium, non perennitatis vinculo mancipatum. Iterum, quod ad eos quos fuerat allocutus dicebat, Quid diximus, fratres? quid disseruimus, filioli? Quæso vos, qui facti sint nostri hactenus in collatione sermones? Si quid diligitis, retinetis; si retinetis, procul dubio nostra dicta cordibus conclusistis. Taliter prouocando etiã inuitis studium retinendi extorquebat. Ad prandiũ verò & ad cœnam mensæ suæ sine cessatione quotidie legebatur: vt vterq; interior, exteriorq; homo, satiatus refectione duplici, lætaretur. In hac ergo arcta constrictaque conclusione audientes cum sudore fateor & verecundia grandi multi ante eum mox obliuiosi sunt agniti Dum pauci quod peius est, commissam narratiunculam potuerant salruosis compendiis replicare. In domo vero quidem Ecclesiæ suæ, sicut illo præsente, ita absente conuiuium semper præparatum est clericis siue quibuscumq; aduenientibus nullus, illo superstite, tanquam ad extraneam ciuitatem, sed tanquam ad propriam domum Arelatæ venit. Cum grandi zelo & feruore spiritus solicitudinem gerens de Ecclesiis, de monasteriis, de peregrinis, de viduis, de infirmantibus: de quorum causis, ne aliquis contra fas iusq; opprimeretur, precabatur vniuersos. Viros occurrentes sibi, tantæ charitatis affectu excepit, cum tam sancto & dulci alloquio affatus est, vt partem se æternę benedictionis percipere crederet, quicumq; eius expetiit præsentiam. Mulieres tamen intra domum Ecclesiæ, non ad salutandum, non qualibet causa, nec religiosæ, nec propinquæ ancillæ, nulla omninò fœminarum introeundi habuit licentiam. Et verè sancta, casta & perfecta consuetudo, vt abscindatur omnis occasio maligna, siue sinistra suspicio. Et quia de innumerabilibus eius bonis hæc pauca præsumpsimus attingere, sufficiant manifesta, etiam si celamus occulta. Rogamus vos tamen, sancti fratres Messiane Presbyter & Stephane Diacone, quibus de illo multa comperta sunt pro eo quod ab adolescentia in obsequio ipsius fuistis, vt huic opusculo vestram quoque collationem iungatis.

Lectio semper ad mensam S. Cæsarii.

Omnes abigit a se mulieres.

Liber secundus authoribus Messiano Presbytero & Stephano Diacono.

I. Messianvs presbyter & Stephanus Diaconus dixerunt: De sancti beatissimique patris & sacerdotis ac magistri nostri, domini scilicet Cæsarii, conuersatione atque virtutibus, denique illa dicturi sumus, quæ vel simul vel sigillatim de eo cognouimus, vel cum sanctissimis Coepiscopis eius, id est Domino Cypriano, & Domino Firmino, atque sancto Viuentio pariter vidimus, quia quæ de ipso superius scripta sunt, ab initio referentes vsque ad finem, articuli concluserunt & nobis permittere ac iubere dignati sunt, vt vnusquisque nostrum, quæ sibi de gestis eius essent benè cognita, fideliter enarraret. Non indigemus, vel si nobis suppeteret eloquentia sæcularis, cum adsit quæ omnem facundiæ mundanæ transcendit ornatum, sanctarum veritas actionum. Ad quam plenissimè demonstrandam illa nobis puritas, simplicitasque sufficiat, quam ipse quoque beatissimus pater, cuius miracula quoq; à nobis sunt referenda, perfecit. Maximè cùm frequenter hoc & ipse Dominus communi suo habuerit in sermone,

Pulchra sententia sancti Cæsarii.

quod

quod quicquid eruditè dicitur, intelligentiam doctis tantummodo ministraret, quod verò simpliciter, & doctos simul & simplices competenter instrueret. Ergo ea, quæ veraciter ab eo facta dicta've cognouimus, aggrediemur, Deo propitio, verbis infucatis & integris, pro parte, quâ possumus, fidelibus auditoribus intimare, vt ex ipsis & infirmis compunctio, & perfectis gaudium, & ad perfectionem tendentibus ministretur exemplum. Incipiemus igitur, quemadmodum recordamur breuiter opera eius sancta, Deo iuuante retexere.

II. PETRI diaconi huius Ecclesiæ filia, in qua omnis vtilitas domus ipsius consistere videbatur, languore graui fatigante, triduo iam muta iacebat. Pro qua re, quodam die pedibus se beatissimi viri prostrauit, dicens: Miserere, serue Christi, senectuti meæ: venit hora, pro filia mea, quia confido, tibi à Domino nihil esse negandum, pone manum super eam, & salua erit: Iam enim per triduum muta oculis clausis iacet, horisque & momentis singulis exitum eius expecto. Quo audito, motus & compulsus lachrymis eius, ad domum ipsius perrexit: vbi eum ingressus fuisset & omnes in ipsa domo cum patre, fortiter flentes, videret in oratione prostratos, vbi velut alter Elisæus ad caput eius inter angustias arcæ & lecti se attraxit. Post orationem, quam cum lachrymis fudit statim reuerti ad domum Ecclesiæ cœpit: Erat enim consuetudinis eius, vt, cum Spiritu sancto sibi insinuante preces suas exaudiri pro infirmis agnosceret, statim cum celeritate exinde discederet, ne illo præsente fieret, quod ipse à Domino impetrasset, aliqua arrogantiæ nasceretur occasio, quia & reuera frequenter & dulciter quasi in figura vt nemo intelligeret dicebat: Cui animarum cura credita est, fortiter debet timere curam corporum exercere. Denique simplicibus magis quam doctis istud gratia diuina concessit. Vtinam in his, quæ nobis misericors dominus dedit discretionem nobis sibi placitam concedat: Istud tamen à nobis indignis minimè est præsumendum. Discedente ergo eo cœpit iterum atque iterum clamare pater, post euntem: noui quia, si Dominum tuum precaris, redditur mihi filia mea. Tunc ille vnum de cubiculariis suis reliquit, dicens: Vade, obserua ibi, & post paulum veni, & dic mihi quid agit puella. Nec dum hora completa est, & ecce illum nunciare: Domine, inquit, reuersa est ad se puella, supra quam orasti, quæ hoc dicit, dominus Episcopus hic fuit, cuius orationibus reddita sum & sana facta. Pro qua re venit pater gratias agens & sibi iam per orationes Episcopi reuocatam à morte filiam protestatus. Nam, domino hodie denique annuente, viuens huius rei ipsa per se testis existit. Sed licet, vt mos seruorum Dei est, semper virtutes faciendas excusent. Is præcipuè seruus Christi, & quando ad præsens sibi præstari, insinuante domino, confidebat, nec tunc temerè arripere, sed cautè subterfugere volebat. Verùm siue stetisset siue fugisset nunquam postulanti defuit Deus, quem ille in corde suo, non solum in oratione & in obsecratione, sed etiam in conuiuio, in itinere, in collocutione, in concessu, in prosperis, in aduersis, etiam in somno secum semper habuit. Denique, nos ipsi, vel conserui nostri, qui in cella ipsius manserunt, sciunt quæ diximus, illum inter pausas somni quas iam ætas non solum exigebat, sed etiam pro infirmitate aliquotiens premebat, spiritu semper vigilante dicere, tanquam admonens, qui psalmum diceret: age. Nulli dubium est, quod aut spiritualiter cum sanctis psallebat, aut certè illud impleuerit propheticum, Ego dormio & cor meum vigilat. Frequenter etiam in sopore positus de futuro iudicio vel de æterno præmio prædicabat.

Aurea sententia.

S. Cæsarius sanat ægrotam.

In sopore suo psallebat.

Cant. 5.

III. INTEREA non est meorum meritorum vt indignus præclara de famulo Dei referam: cum igitur in cella ipsius Diaconus in seruitio illius ad iudicium delectus essem curam me, inter reliqua etiam de nocturnis horis iusserat habere. Itaq; cùm de cella inferiore, vbi manebam, foras egressus fuissem (quia omnibus rebus sanctus vir semper modum voluit custodire, præcipuè ad nocturnos vigilantissimè obseruabat, vt absq; eo, quod sibi peculiariter, Deo solo teste, dicebat, nullus seruorũ, qui secum manerent, excitaretur ante horam legitimam) tunc per somnolenta clamabat voce, duo sunt, nihil esse medium. Duo sunt aut in cælum ascenditur, aut in infernum descenditur. De foris cella ego reuertens, ille vigilabat, ait ad me, quid iam, inquit, hora est ad nocturnos: ego dixi, non est hora, adhuc tempus est. Et ille, vere hora est, & reuera sic erat, tunc impleuimus nocturnos, & dixit mihi: Cuidam per somnium cum grandi intensione clamabam, duo sunt, duo sunt, non est quicquam medium; aut in infernum, aut in cęlum itur. Ego respondi, consuetudinem tuam facis, incessanter clamare. Tunc ego peccator arbitratus sum quod semper ille de Deo & cum Deo loquebatur. Hic enim, vt suprà dictum est, sic omnium virtutum amator fuit, vt nullum bonum fuerit, quod vel per se non cum alacritate exercuerit, vel cum feruore spiritus alios habere & voluerit, & docuerit. Inter omnia igitur bona, quæ generaliter & vt fierent docebat, & mala, quæ nulla omninò fieri pronunciabat, præcipuè quod benigna & sincera conscientia vestra nouit, infidelitatis, mendacii, superbiæ, luxuriæ vitia & ebrietatis impatientissimè omninò abhorrebat. Iesu bone! quibus gemitibus, quibusve suspiriis, quo fletu, pro peccatoribus supplicabat, vt iam videres hominem Dei tanquam in præsenti conspicere, miserum peccatorem ad gehennæ supplicia destinari. Deniq; secundum Apostolum nunquam sibi soli vixit, nunquam pro se solo orauit.

Curam psallendi matutinum iungit Messiano.

Duo sunt aut infernus aut cælum.

Odit vitia & orat pro peccatoribus.

IV. QVODAM igitur tempore cum velut ad cumulum meritorum suorum vndiq; captiui Arelato redimendi non frustrà exhiberentur, magna multitudo redemptorum ingenuorum & multorum nobilium venit, qui ab ipso viro sancto quotidie pascebantur. Tunc accessit ordinator domus ipsius, & cœpit ipsum contestari, & dicere. Captiui isti vadant, domine, per plateas, & petant, vnde comedant, quia si hodie consuetudinariè ab Ecclesia pasti fuerint, crastino ad mensam tuam, vnde panes fiant, non habebis. Tunc ille fiducialiter cellam ingrediens, ad orationis consuetudinaria subsidia confugiens, vbi nunquam testem hominem habere voluit, expetiit à Domino substantiam miseris dari. Nam si quis fortè, vbi ille solo stratus orabat, casu superuenisset fortiter abhorrebat. Itaque tam profuse fleuit vt statim impetraret quod postulauerat. Tunc ergo inde exiens cum alacritate & fiducia, quodammodo infidelitatem ordinatoris obiurgans, Messiano presbytero, tum temporis Notario dixit: Vade, inquit, ad horreum & ita verre vt nec vnum granum, si fieri potest, hic remaneat, & fiant panes secundum consuetudinem, & omnes simul manducemus, & si crastino panis defuerit, omnes ieiunemus, dummodo hodie bene nati homines seu reliqui captiui nobis edentibus & bibentibus non eant per plateas mendicare. Vocans tamen vnum è nobis in aure ei dixit, cras dabit Deus, quia qui dat pauperibus, nunquam egebit. Etenim ipsis captiuis adhuc non licebat ad propria remeare, quid multa? Impletur quod iussit, murmuratur ab omnibus Ecclesiæ conuiuantibus, vnde essent alia die comesturi. Sed, qui Eliæ prouiderat mulierem viduam ad quam veniendo pauxillum sustentaretur, & isti proculdubio, cum oraret, sine ambiguitate insinuauerat, omnia captiuis & peregrinis erogando, nihilq; omninò sibi reseruando, vt semper vberius ditaretur. Denique alia die, quam pallentes luce scere metuebant hi, qui ope Ecclesiæ sustentabantur, & cum minimis suspiriis expectarent, quid ageretur, Gundobaldus & Sigismundus Rex Burgundionum scientes, quam alacer seruus Dei ad opera misericordiæ festinaret, antequam ipsa lux diei claresceret, tres naues, quas Latenas vocant, maiores, plenas tritico direxerunt. Et omnes, qui pridie incredulitate famis periculum metuebant, videntes, quod dominus seruo suo nunquam deesset, gratias cum gaudio Deo in necessitate subuenienti maximas referebant.

Pascit pauperes captiuos.

Pro panibus captiuis erogatis tres naues tritico onustas recepit.

V. QVODAM igitur tempore patritius liberius insidiantibus Gotthis, quos Visigotthos dicunt, lanceæ vulnere in ventre vsque ad vitalia perfossus est, & quia trans Durenciam periculum ipsum gestum fuerat, turbatis omnibus concurrentibusq ue post ipsum percussorem, ille solus remansit, periculo vulneris ipsius perterritus, & spe suæ vitæ

despe-

desperatus. Quantum potest homo, donec fiat exanguis, propè non minùs quingentos aut eo amplius passus, in aliam ripam propriis pedibus transfugit. Sed cum ad locum Atnaginem, vbi homines ipsius vici occurrere potuerunt, peruenit, omninò sine vlla spe vel respiratione animæ cadens iacuit. Hæc enim omnis pene ciuitas nouit, tamen quæ diximus, magnificentissimo viro ipso referente cum lachrymis & grandi admiratione virtutes viri sancti, cognouimus. Tunc (inquit) vir ille referebat nobis, nihil mihi in supremo meo halitu aliud in memoriam veneras, nisi vt cum lachrymis proclamarem: omnia remedia cessauerunt, dominum meum Cæsarium rogate, vt mihi subueniat, quod nos ex eius, qui missus fuerat velocitate verum esse cognouimus: Nam dum in agro sancti Monasterii sui aliquantulum & quiescere & ordinare aliqua voluisset, ibidem cœperat paulum remorari, & ecce subitò qui missus fuerat, anhelans venit, suppliciter deposcens: citò propera, inquit, domine, filius tuus, vt ante obitum suum illum videas, rogat: Et cum nullum, sine medicamento pœnitentiæ, vir Dei de hoc mundo voluisset recedere, illum præcipuè sine hoc remedio nolebat abire: statim enim ad vicum Atnaginensem peruenimus. Ergo, sicut supra dixi, ea, quæ vir ipse mihi ex plurimis retulit, indicabo. Nam cum exanimis iaceret, vt non solùm omnes reliquos suos, sed etiam nec coniugem vel filiam vnicam agnosceret, tunc ipse cùm sacramento dicebat, sibi fuisse visum humanam vocem audisse, quæ illi in aëra lentè loquens dixerit: Ecce, sanctus Episcopus venit: statim ad ipsam vocem oculos aperuit, & ipsum famulum Christi venientem cognouit: sed vbi ad me accessit manus illius, quantum necesse erat mihi, qui spem vitæ amiseram, osculari fortiter institui. Tunc ego, vt credidi Deo mihi peccatori inspirante, birrum ipsius Domini mei apprehendi & vulneri meo imposui: sed cum ibidem paululum partem ipsius vestimenti tenuissem, in eadem hora sanguis, qui penitùs non desistebat fluere, ita deinceps cessauit, vt non solùm sanitas, sed etiam virtus maxima mihi redderetur, & si permissus fuissem, equo insistens ad ciuitatem nitebar properare: quod etiam apud nos, qui præsentes fuimus, verissimum esse constat.

Sanat lethaliter vulneratum.

VI.

IGITVR illustrissima fœminarum Agrestia, matrona eiusdem viri, cùm mulieris illius, quæ extremam fimbriam vestimenti Domini tetigit, infirmitate laboraret, non dissimilis fide & deuotione liberata est. Cùm ad occursum eius venissem, illa familiariter dignabatur meam paruitatem infirmitatem suam cum verecundia matronali prodens, cœpit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere à me, vt vnum pannum de tessellis illius, quem nudo corpore habuisset, sibi ferrem. Cumque ego in cella beati viri essem, & facilè potuissem facere, quod sperabar, timere tamen cœpit, ne vnde illa sibi remedium petebat, ego peccatum ex furto incurrerem. Tunc cubiculario, ad quem vestimenta sancta pertinebant, id indicauit: quod aliquis pro fide tessellum sibi deportari postulasset, quare vnum vetustum mihi dare, non distulit. Domine Iesu Christe, qui gloriosus es in sanctis tuis, & quis tibi similis, tu promisisti, quod siquis in te crederet, opera, quæ facis, & ipse faceret. Nam cum apud me iam seruaretur pannus ille deportandus, cùm esset serò, ea consuetudo erat ei, vt antequam quiesceret, tesselli adhiberentur calefacti ad ignem, & aliis detractis apponerentur. Exhibiti sunt, prout opus æstimauit, qui seruiebat. Cui ille, non istos, inquit, illum talem atque talem volo. Exhibiti sunt alii veteres. Non est hic, inquit, quem quæro. Exquirens, quod non consueuerat: vt innotesceret quod spiritu præuidebat: tum nutibus ego & ille, qui mihi dederat, cœpimus recognoscere, quod seruum Dei furtum nostrum non potuisset latere, vt perspicuum & euidens esset, quod famulus tuus, Domine, nobis indignis de donis illis, quæ ipsi tribueras, potuisset dicere, tetigit me aliquis. Tunc ego, velut pro illa, quam tu Domine Iesu per orationem serui tui sanasti, ego timens & tremens, quod factum fuerat, cœpi seruo tuo fateri, dicens: Indulge Domine, egomet pannum quem quæris, habeo: filia tua (vsque hic me loqui permisit) ille autem cum sibilo silentii, tace, inquit. Et, vt erat pius, apprehendit etiam alium tessellum, & dedit mihi dicens: vade, porta ambos ad basilicam D. Stephani & mitte illos sub altare, & ibi maneant, & vnum horum porta mane, ad eam quæ te rogauit, aliumque mihi reuoca. Sicut mihi iussit, feci, & tamen deinceps nullum vnquam à me requisiuit, cumque illa fœmina exactrix esse non desisteret, vt quod petierat deportarem, vidensque me eminus venientem porrectis procul manibus, antequam darem, iamque raptura, quod exhibebam, impetu obuio, vt mihi & priusquam de sub casula velarem pannum, quem fidei alacritate poposcerat, rapere satagebat. Ego verò proferens dedi ei, illaque super vestimenta sua circa se posuit: priùs tamen oculis admouit, & cum deuotione deosculans, vt dignum erat, honorabat. Nec mora, statim affuit, Domino tribuente, fidelis petitionis suæ effectus, & iam vestimenta serui Dei habuerunt, quod & post transitum eius habere noscuntur. Denique, vt solebat ipsa fateri, cum ipsum pannum ad pectus suum posuisset, statim velut ij qui solent aqua frigida respergi, ita omnia membra vel venæ eius, etiam paruo dolore, in obrepilationem suspensa sunt, vt corpus eius aliquantum horrore simul & tremore quateretur. Sed illicò Dei misericordia affuit & fluxus quierat, discessit. Et nunquam amplius ad illam rediit: impletumque est in ea: Vade filia, secundum fidem tuam fiat tibi.

Sanat fluxum sanguinis in muliere.

Sanatur mulier eius amictu.

VII.

FACTVM est vt quodam tempore quatuor aut quinque Episcopi ad occursum eius venissent: cum quibus ad lucernarium in basilica sancti Stephani descenderit. Cumque expleto lucernario benedictionem populo dedisset, egredientibus illis mulier quædam in salutatorio occurrit, quæ tam horribilem infirmitatem incurrerat, vt die noctèque incessanter manus eius ita inter se colliderentur, quasi aliquid voluentes: quæ lachrymabiliter clamauit: Domine Cæsari, miserere infœlici: ora pro me, vt mihi manus meæ reddantur. Illius vt erat consuetudo, in oratione cum aliis Episcopis prosternitur, cumque vterque surrexisset, inclinato capite vni de sanctis Episcopis dixit. Rogo, frater, signa manus mulieris huius, qui obedientissime paruit, sed nihilominus præfatæ manus mulieris solito voluebantur. Illa vehementius clamans dixit: Domine Cæsari, ad te clamo, te rogo, tu signa: iterum in orationem procumbit erigensq; se, crucem super manus infirmas fecit, quæ statim steterũt. Mulier verò gratias agens sana rediit.

Sanat iterum mulierem.

VIII.

NAM cum ad benedicendum oleum annis singulis competentibus diebus in baptisterio venisset, & ingrediens cocinnulam ad consignandos infantes sederet, paruuli illic pueri vel puellæ à parentibus missi certatim currebant exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo, vt eis benediceret, cumque ii, qui deferebant, contra se vrceolos & ampullas pro multitudine populi complodeRent, sonus audiebatur percutientium & videbatur: & tamen vitrum, in quo benedictio serui Christi effusa fuerat, nullum fractum est.

IX.

QVODAM tempore, dum Diœceses visitaret, ad castellum, quod Luco dicitur, venimus, erat ibi matrona quædam, Eutyria nomine, quæ ancillam suam offerens ante pedes eius prostrauit, pro qua vt domino supplicaret, orabat, ille autem, vt erat vir Deo plenus, & in omnibus humilimus, quid infirmitatis haberet, interrogauit. Dixerunt, dæmonium quod Rustici dianum vocant, quæ sic affligitur, vt penè omnibus noctibus assiduè cædatur, & sæpè in Ecclesiam ducitur inter duos viros vt maneat, & sic à flagris diabolicis occultè atteritur, vt vox continua eius rogans audiatur, & eis, qui sibi adhærent, respondere penitùs non possit. Tunc omnibus qui seruo Christi aderant, poscentibus, vt rei veritas appareret, videre perlerunt: permittente igitur ipso domino sanctus Lucius presbyter & Didimus Diaconus, qui eo tempore cum ipso per parochias ambulabant, ad eam secretius videndam properarent, in quorum etiam & ego obsequio perrexi. Si mihi fideles credunt, coram Deo dico, oculis meis vidi plagas, quas ante aliquot dies in dorso & in scapulis acceperat, ad sanitatem venire. Pridianas autem & ipsa nocte impressas accedentes inter illas intextas. Tunc iterum exhibita ante illum ita toruis luminibus oculorum

confusa

confusa & auersa ab eo facie apparuit, vt omnibus innotesceret, in faciem serui Dei minimè eam posse respicere. Sed illi capiti eius manum imponens benedixit ei, deinde oleo benedicto nocturnis horis perungi iussit, statimque ita sanata est, vt inde tentatio dæmonis ad illam non reuerteretur. Oleo benedicto curat energumenam.

X. Alio vero tempore, cum in Diœcesi venissemus, infans annorum circiter octo clericali habitu ad altare venit. vbi post prædicationem, quam non solum in ciuitate, sed etiam in omnibus parochiis, cum potuit, per se memoriter facere minimè distulit, eùm de cancello ad altare reuocasset, Missam iam cœperat celebrare: infans verò ipse grauiter à spiritu nequissimo cœpit vexari. Nam tremore & spumis horribiliter quatiebatur. Tunc nos omnes terror non modicus inuasit, ille verò oculos in cælum eleuans preces ad dominum pro curatione eius direxit, & cœpit iterum omisso illo ad missas faciendas se conuertere. Tunc quidam presbyter Cathonocensis Ecclesiæ, Vrsus nomine, infantulum ipsum ante pedes eius proiecit, quod ille egressus suspiciens, ait, parcat tibi Deus, Benedicte, istud aliorum opus est, non meum. Et, licet propter humanam arrogantiam denegaret: non tamen seruo suo defuit virtus diuina: statim autem, vt ante pedes eius puer proiectus est, sanè surrexit, nec vnquam ad eum spiritus nequitiæ rediit, quem etiam subdiaconum in ipsa Ecclesia vidi. Sanat puerum dæmoniacum.

XI. Nam cum ad Citaristanam parochiam venisset visitandam, cuiusdam Nouati nominis filia tam nefandum & noui generis dæmonium videbatur incurrisse: vt si quando pedem extra ostium domus suæ misisset, statim multitudo coruorum in faciem ipsius lacerantes irruebant, & illa tremore quassata vel cum spumis volutante, omne illius nudum quod reperissent corpus, hoc est faciem, ceruicem vel quicquid aliud inuenissent deturparent. Quæ dum sancto viro exhibita est, vsque ad basilicam quam ingressa est, vbi vir Dei erat, superuenientes coruos nos vidimus eminus volitantes circa eam. Nec tamen ausi iam importuni irruere: nam cum ante ipsum venisset, videns faciem ipsius deformiter laceratam, nobis secretius dixit. Nunquam isto genere diabolum insidiatum alicui vel legi vel vidi. Tunc ante sanctum altare super caput eius manus imponens oleum benedixit eiusque oculos & aures inunxit: quo facto cunctis videntibus per plateam ad domum suam reuersa est sana. Per biduum, quo ibi fuimus, ad Ecclesiam processit, incursusque ille malus deinceps nunquam ad eam rediit. Fugat dæmonem maligunum.

XII. Devolvto itaque tempore venit ad agrum Ecclesiæ nostræ, vbi Diœceses sunt, qui Succentriones vocantur: balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt, vbi singulis momentis, si quis casu transiret, statim nomine proprio cum clamore vocabatur, & illicò sibi ingentia saxa ante pedes aut post se cadentia cum metu aspiciebat, cauentibus vniuersis ne illac vnquam præterirent: vnde etiam monebantur omnes nescientes, ne in illud periculum inciderent, inde præteregredi non debere. Cùm ecce vir Dei Cæsarius per eadē loca ad aliam pergeret Ecclesiam, clericus, cui cura erat baculum illius portare (quod notariorum officium erat) oblitus est, in quo ministerio inutilis ego seruiebam: Tumque incolæ loci illius, cum eum inuenissent, gaudentes dicebant, sibi à domino præstitum, vt aliquid illius reperissent, mirantes, & agunt Deo gratias, Virgamque ipsam de pariete illo suspendunt deferentes ad locum vbi dæmonum incursus audiebantur. Statimque fugatæ sunt insidiæ diaboli, & vltrà nulli in loco illo nocere aduersarius ipse præsumpsit. Baculo suo fugantur spiritus maligni.

XIII. Accidit etiam quodam tempore, vt vnus ex Gallis, Benenatus nomine, non opere, veniret, quique se deplorabat cum nepotellis suis captiuum esse, Hic habebat puellam paruulam, quam virili habitu induens, ad ipsum demonstrans, dicebat: Hic nepos meus est, & mecum cum sorore sua quæ post nos huc properat, captiui detinentur. Tunc vir Dei dolens de captiuitate eorum pro affectu, quem ei dominus ab infantia inspirauerat, illum qui puellam ipsam exhibuerat & ipsam, velut puerum credens, vtrumque blandè resalutans osculatur. Igitur accepta vterque redemptione, vnde ibi applicuerant, reuertuntur. Post biduum iterum puellam ipsam in habitu proprio, vt amplius solito acciperet, reuocat. Hæc verò agebantur per suggestionem sancti viri Iacobi presbyteri, qui sancta simplicitate sua omnia illum in veritate queri insinuabat: tuncque idem huius Benenatus puellæ redemptionem iterum accepit. Nam, quorum tunc solicitudinis fuit, cognouerunt, quod ipsam postea exhibuerat, quam prius virili habitu demonstrauerat: quod cum indignatione sancta Dei, non solus ego, sed etiam supradictus presbyter, simul & cum verecundia, suggerebat. Tunc ille, vt erat circa peregrinos semper mitissimus & benignus, Presbytero dixit: noli tu, frater, irasci, tu bene fecisti peregrinum commendare, pro bona voluntate tua reddet tibi Deus mercedem, & tibi Misello parcat Deus peccatum hoc, qui me fecit puellam deosculari, & hoc præmium puella ipsa recipiat, vt quia etsi indignum sacerdotem osculari præsumpsit, talem sanctimonialem faciat, vt alium virum nunquam osculetur. Sed, quia futurorum arbiter Deus sciuit illam sine dubio in virginitate perdurare non posse, ne serui Dei oratio irrita fieret, alia die de hoc mundo discessit. Hæc Arelatæ in basilica Apostolorum vbi ipse * meatum habuerat celebre acta noscuntur. Benè precatur illudenti se. * sacrum

XIV. Alio quoque tempore matrona quædam in vrbe Massiliensi casu pedem sibi luxauit, ita vt per tempora multa pedem ipsum in terra ponere non posset, sed manibus sustentata seruorum suorum vix ad Ecclesiam duci poterat, validissimum sustinens dolorem, sed quia multæ sunt miserationes Domini, eum voluit causas effecit, vt vir Dei ad ciuitatem illam ambularet, audito mulier aduentu ipsius fecit se ad eum salutandum adduci. Quæ accepta ab eo oratione & benedictione nihil illi de causa sua præsumpsit suggerere, sed regressa ab eo ad cellam ipsius appropinquare se permitti rogauit, quæ de superfellio, quo cella regebatur, locum, debilitatis fideliter tangens statim pristinam sanitatem recipiens, tanquam nihil mali fuisset perpessa, pedibus suis, nullo sustentante, incolumis reuersa est, Domino vsque in præsens gratias agens. Venit Massiliam & sanat mulierem.

XV. Qvodam igitur die, quod multi nouerunt, hac in ciuitate cuiusdam Ioannis domus succendi cœpit, vicina monasterio: appropinquare igitur ignis cœpit, ita vt nulli dubium esset, omnia ibidem concremanda. Turbatæ igitur ancillæ Dei, quibus foras exire non licebat, libros & res, cellas & seipsas per cisternas iactabant; vbi Deo dispensante aqua deerat. Ne illas desperatio conturbaret, currentes præpositi monasterii nunciarunt patri ipsarum, quod iam ignis propè esset cellæ suæ. Ille festinanter egressus media nocte per murum ad locum veniens, vbi flamma vehementius incumbebat, oratione prosternens se, ipsisque mandans & de muro clamans, non timeatis benedictæ: mox flamma sæuiens virtutis suæ amisit incendium. Ab incendio liberat Cœnobiū monialium

XVI. Nec hoc silebo, quod etiam quodam tempore in Alpinis locis factum celeberrimum prædicatur, dum cuiusdam fines nobilissimi viri tempestas assidua perniciosa infusione contereret, cunctosque fructus loci illius vis grandinis deuoraret, ita vt annis singulis nulla ibidem spes subsidii remaneret, euenit iterum vt baculus eius casu ibidem remaneret: de quo possessor ipse crucem fieri iussit, quam eminentiori loco fide armatus infixit, vt venienti lapidi contrairet & virga discipuli & crux magistri. Tantam ibi Deus ob honorem serui sui dignatus est operari virtutem, vt ibi postmodum maximam vbertatem daret, vnde repulerat tempestatem.

XVII. Item quadam die domum Vincentii cuiusdam comprehendit, cuius solarium ex ligno factum flamma cedebat. Ille videns se nihil valere posse, quanta potuit velocitate ad beatum Cæsarium perrexit, & genibus eius prouolutus rogat, vt oraret, qui annuens ei, egressusque foras crucem contra flammam fecit, quæ ex continuo regrediens ita sopita est, vt nec signum apparuisset in solatii tabulis. Baculo suo fugat tempestates.

Iterum sanat dæmoniacam & multos alios.

Retvlit etiam nobis quidam presbyter, quod ante aliquos annos, dum adhuc Laicus esset, filia sua à dæmonio vexabatur, qui mœrens & lugens, vni ex amicis suis dixit: quid faciam infælix, quod filia mea à dæmonio vexatur. Melius mihi fuerat, non nata aut mortua fuisset. Cui ille respondit: noli flere, sed vade, adduc eam ad Dominum Cæsarium & offer eam illi secretè, & curabit eam. Ille verò nihil dubitans venit Arelatum & vadens occurrit, & prostrauit se ad pedes eius cum lachrymis dicens: Domine, miserere mihi misero, cura filiam meam. Qui sollicitè interrogans, quid haberet? respondit: dæmonium. dixit ei: tace, & reuertere in domum tuam, manè, cum matutinæ dicentur, reuertere, & adhuc tecum puellam ipsam, & matrem eius, & obseruа dictus matutinis in atrio sancti Stephani, & cum secretum videris, veni ad cellam & appella: ille verò fecit, sicut iusserat. Ipse autem secretè egrediens & genua in terram figens cum patre & matre puellæ orauit, erigensque se signauit eam, & dimisit sanam. XVIII

Casula est habitus monachalis qui dicitur cuculla siue scapulare seu floccus

Itervm ambulans per plateam ciuitatis, vidit contrà in foro hominem, qui à dæmonio agebatur, in quem cum attendisset, habens manum sub casula, vt à suis non videretur, crucem contra eum fecit, qui statim à tentatione inimici absolutus est. Nam illud quam sanctum & dulce erat, cum per diem incessabiliter opportunè, importunè volentibus, nolentibusque verbum Dei ingereret, cum iam serò quiescere venisset, vt vel vnius horæ momento de scripturis & de instructione sancta non vacaret, aiebat ad nos: Dicite mihi, quid cœnauimus hodie, qualia fercula habuimus? Nos tamen tacentes suspirabamus, quia illuc intellectus noster ducebatur, quò ille solitus erat nos prouocare, quod de cibo spirituali loqui volebat, & ideò nos interrogaret. Dicebat nempe: scio quod si sollicitus fuero quid cœnauerimus, etiam & quod prandistis retinetis. Si autem interrogauerimus, quid ad mensam lectum sit, non recordamur, vnde datis intelligi, quia illud nobis, quod retinemus, dulciter sapuit; illud verò, quod non retinemus, non solum saporem cordi nostro nullum præstitit, sed etiam forsan fecit, & ingemiscens dicebat: ô infælix obliuio bonorum, quia nihil infælicius, & insipiens ab initio, quod lectum fuerat, vel expositum, XIX

Post cibum repetebat quæ lecta erant in mensa

repetebat, nobisque misellis voce prophetica cum gemitu dicebat: colligite colligite triticum Domini, quia verè dico vobis, non diu erit vt colligatis, videte quæ dico, colligite, qui quæsituri estis istud tempus. Verè, verè; quæsituri estis dies istos, & valdè desideraturi. Quod etsi tunc abusiuè desiderium nostrum suscipiebat, iam tamen nunc venisse probamus, quod dixit. Illud propheticum in nobis completum est: Mittam vobis famem in terram. Famem inquit, non panis & aquæ, sed audiendi verbum Dei; licet prædicationes, quas instituit, recitentur, tamen cessauit illa ineffabilis vox, quæ implebat illud propheticum: Clama, ne cesses: Hoc sæpius dicens: palatus cuiuscunq;, cùm verbum Dei fastidit, anima eius febricitat, cum ad sanitatem venerit, tunc esurit, & sitit, quod dum infirmatur repudiat & negligit. Nam illud dulcissimum & sanctissimum reticinium quis verbis vnquam valebit explicare. Sed dicebat nobis seruus Christi. Cœnam expediuimus, vt potuimus. Ab astantibus verò vel à cubiculariis suggerebatur, propter lassitudinem suam, quia respirare vix fatigatus valebat, vt quiesceret: ille respondebat bene dicitis: sed spectate modicum. Tunc cubicularii inquiunt: Domine, quid tu dicis? Quibus ille; expectate, inquit, ad mensam multum dicendo lassastis, & huc vsque non tacuistis, iam paululum reti e.e, & adiecit, bene dicitis, sed quia cœnam expediuimus nullum reticinium facturi sumus incognitorum conscius nouit, quod dico, quia spiritus sanctus cum cœpisset per ipsum eructari, omnium vitia ita replicabat, vt omnes nos agnosceremus: & flagellis suæ eruditionis cædebat, & medicamentis diuinis leniens ad sanitatem sine vlla mora reuocabat: tanquam spiritualis & sanctus Organarius corda tangebat singulorum, ita vt exeuntes ab ipso nobismet ipsis de hoc quod dictum fuerat aliquantulum resonaremus, dicentes, vnusquisque ex nobis: Domine gratias tibi, quia iam nunc taceo male factum, nec fuerit animus meus contra vllum fratrem meum, quia vtique vera sunt quæ seruus tuus prædicat, malo iniuriam pati, quam in die iudicii mihi iste sanctus in testimonio exhibeatur. Ille alius de superbia eadem dicebat, alius de inuidia, aliusque de quolibet vitio laborauerat, similiter dicebamus, omnesque sani animo & reuelati ad cubilia nostra, Domino gratias agentes reuertebamur.

Memorāda sententia.
Amos. 8.
S Cæsarius multa composuit homilias
Esa. 58.

Virtutes S. Cæsarii.

Nam qualem vultum, Deus bone, plasmator sancte, qualem faciem, qualem personam, quis potest vnquam exponere? Nos verò desideramus in te sancte pater, doctrinam, formam, vultum, personam, scientiam, dulcedinem, quæ specialiter à Domino inter cæteros homines habuisti: quam sancta fuit vita tua? quam purus & dulcis affectus? Domine Iesu, quanta & qualia: Quis potest vel excogitare, non dicam verbis exponere: Nam cum ad benedicendos fontes procederet, si ij qui viderunt ea, quæ de eo audiunt, testes ipsi idonei sunt, quia sibi credunt. Quis enim vnquam terrenum hominem esse in illa processione credidit. Domine Deus cæli fiducialiter & veraciter dico, quia per istos quadraginta annos, quibus administrauit, quicumque eum viderunt de illa procedentem, tanquam si nunquam ante vidissent, sic semper in oculis omnium nouus apparuit: resplendebat cum anima vultus, quia & reuera vita eius profectibus continuis succrescebat, vt semper seipso fieret melior, vt non immeritò extrinsecus appareret quod intrinsecus gerebatur. Huic verò visitationes non solum quorumque sanctorum multoties ostensæ, verum etiam, quod est super omnia, Dominus Iesus cum discipulis suis se in visione ei reuelauit: quod non passim ille iactauit, aut spiritu exaltatus est: sed vni tantùm satis fideli personæ hoc confessus est, quæ coram Deo factum asserit. Verum etiam & ante biennium transitus sui cuncta præparatio, quam percepturus erat pro omnibus operibus suis in cælis in spiritu ostensa est, & dictum est ei: lætare in Domino, quia quæ percipies ecce pro seruitio tuo. Et quia adhuc multa sunt, satis & magna, quæ propter prolixitatem prætertimus: plerique, & ii qui nobiscum illa nouerunt, dolebunt nos proculdubio prætermisisse plurima, quæ vtique nobiscum sciunt; quos vt ignoscant rogo, quia indecorum est, & onorosum, aut barbarum eruditis auribus, diutiùs loqui præsumere: aut mutum, cum loqui non possit, velle amplius mussitare. Det Deus, vt prius finem habeamus, quam de amore, de nutrimentis, de charitate, de prædicatione, de omnino sancta eius recordatione Domini nostri sanctique patris nostri Cæsarii finem in animis nostris faciamus. Tamen, quæ etiam antequam ista scriberentur post transitum ipsius de reliquiis eius acta sunt pauca referam. XX

Quadraginta annos rexit Episcopatum.

In visione videt præmia futura

Miracula post mortē

Cartarivs publicus nomine Desiderius, cum multo tempore quartanis febribus fortiter ita vrgeretur, vt etiam præualida iuuentute careret, aquam, vnde corpus illud sanctum lotum est, paululum hausit, atque statim ita sanatus est vt non solum febris ipsa iuuenem non repeteret, sed etiam virtus & robur pristinum in ipso (domino annuente) rediret. Filius verò illustris viri Salui cum tertianis febribus satis grauiter vrgeretur, &, vt est studium talis viri, crebris potionibus huic infirmitati competentibus illum studeret mederi, nihil prorsus iuuari potuit. Tunc ei Christianus, curre (inquit fili) & quære vt aquam vnde dominus Episcopus lotus est, aut certè de vestimento suo reliquias, laua, & bibe, & dominus dabit sanitatem. Statim vt factum est, omnis febris, & quicquid incommodum fuit, ab eo discessit. Filius etiam illustris viri quondam Martiniani grauiter febribus incommodis sic angebatur, vt etiam à Medicis desperaretur, ille verò, sicut Deus promptius quibus vult mederi inspirat, fide & alacritate cœpit petere, vt aliquid, quod de vestibus famuli domini erat, ipsi lauatum bibendum daretur. Tunc ad me vel ad reliquos absentes, qui inde sibi aliquid reseruarant, curritur: apud quempiam quæsitum, inuentum, datumque est de vestimento, quod exhibitum est: aquam ipsam sumpsit, XXI

Aqua qua lotum est sacrum eius corpus sanātur ægri

sanusque

ſanuſque effectus eſt, huiuſque miraculi teſtis per ſe ipſum exiſtit. Alius verò eunte me per plateam Francus quidam iam totus frigore quartanæ febris incuruus atque tremebundus ante ambulabat. Et cùm velociter ire diſponerem, quo cœperam, poſt me cœpit clamare, Benedicite, ſi habes, da mihi de pannis Sancti Cæſarii propter frigora, quia multis iuuant, volo bibere. Ego, qui velociter properare volebam quo cœperam, dixi, ſine, ſpecta, craſtino dabo tibi, quod quæris. Ille ait: Ego hodie febrim patior & iam totus tremo, quando te expectare debeo? Tunc ego non otioſe mihi illum in platea totiens ante poſitum cogitans, dixi ad eum, veni iuuenis, Ego tibi do, quod quæris. Statim regreſſi ſumus, & cum in cellam meam ingreſſi manus vterque lauaſſemus, protuli linteum ex quo ſanctum corpus dulcis domni terſum fuerat. Tuli ergo paruulam partem, vt darem ei, & ille Francus cum grandi furore ait ad me. Tolle homo, quid mentiris? Ego audiui, quòd ille benedictus non linteum, ſed pannos in vſum habuerit, quod ego lauari volo & de aqua deſidero bibere. Tunc ego cum lachrymis dixi, bene dicis, verum audiſti. Sed hoc linteo corpus ipſius ſanctum, quando tranſiuit, deterſum eſt. Et ille: Ergo (inquit) das vt ſanus ſim, accepto itaque ſtatim in eadem hora à domino ſanitatem ſenſit. Sed quia beneficia orationum ſerui domini, quæ corporibus & animabus Chriſtus per illum præſtitit, omnino nulla valet lingua, vt dignum eſt, expedire, Licet ruſticitas meæ eloquentiæ quaſi fatua reſonet, quia nec peritus ſermone exiſto: tamen cum ſapientibus ſermo eſt, pauca & vera teſtimonia magna ſunt rerum emolumenta, ſenſus ſuos pro teſtimonio habent, qui fideli mente vera dicta ſuſcipiunt. Illud tamen non prætereant, quòd nuper in cella ipſius ceſſit vbi corpuſculum quieuit, ex qua ad ſuperna migrauit, dicentibus ſanctis fratribus, inibi præſtantibus capitulum, ipſis præſentibus vnus de cubiculariis, quos in obſequio habuerat, dum Cicindilem concinnaret, de manibus ſuper lapides lapſa eſt, quæ nec verſa eſt, nec fracta, nec extincta.

S. Cæſarius nunquam vſus linteis.

XXII. DVM ergo hic velut ex officio, vt legimus, eximium ſummumque verbi opus opportunè, importunè agit, Dumque ſactum implet officium, adeſt Dei nutu (non tradente ipſo, vt criminabantur Arriani cum tamen iugiter exoraret pro omnibus cum tranquillitate & quiete in Arelatenſium ciuitate) glorioſiſſimi Childeberti catholicum in Chriſti nomine regnum, cum virtute manſuetum, cum ſeueritate commune, cum humilitate conſpicuum, ſacerdotes domini non terrore concutiens, ſed veneratione conſtringens, In Galliis eminentius omnibus, in Eccleſiis cunctis æquale priuilegium, celſitudinem in ciuitate humanitas recognoſcens. De hoc ergo homo Dei refectus pariter & lætus deſpexit Arriomannidarum minas, & crebras accuſationes, falſiloquia, ſimulationes confictas. Inde ergo & lætatus eſt, appoſituſque ad patres ſuos in ſenectute bona, in Chriſti nomine plenus dierum. Cum ergo eum ſemianimem ipſum redderet conſpectibus noſtris infirmitas, Et inter hæc ſeptuageſimum tertium gereret totius vitæ tramitis annum, è quibus quadrageſimum in pontificatu verteret circulus gy... & animaduerteret per ſpiritum imminere ſibi tranſitus diem, inter non modicos, quos patiebatur, dolores ſciſcitatus eſt, quam proximè eſſet beatiſſimi Auguſtini depoſitionis dies, & cum imminere commemorationem eius didiciſſet, confido (ait) in domino, quod meum tranſitum non longè diuiſurus eſt ab ipſius patris Auguſtini natali, quia vt ipſi ſcitis, quantum dilexi eius catholiciſſimum ſenſum, tantum me, etſi diſcrepantem meritis, minimè tamen reor diſtantia longiore depoſitionis meæ diem ab eius obitus tempore ſequeſtrari. Interea acceſſit propius exitus Iſrael de terra Ægypti, id eſt animæ ſanctæ de hoc mundo corporalis vitæ migratio. Iubet ergo ſe in Monaſterio Virginum quod ipſe fundauerat, ſella famulantum manu geſtari, quaſi conſolaturus anxias, quibus ſuſpicio tranſitus ſui abſtulerat ſomnum, & cibum obliuio. Pſalmorum quoque, ſono lachrymis intercluſo, mugitum, pro cantico, & gemitum pro alleluia reddebat. Conſolatis igitur compellatiſque filiabus non alacritatem contulit, ſed mœrorem accumulauit. Etenim in promptu erat agnoſcere iam migraturum pium patrem. Alloquitur itaque primam quaſi amore & dulcedine ſuæ ducentarum puellarum venerabilem Cæſariam matrem & conſolatur, atque ad palmam tendere ſupernæ vocationis hortatur, & vt teneant regulam, quam ipſe ante aliquot annos inſtituerat, monet, ſeque etiam taliter eaſdem teſtamento ſuo, ſuccedentibus etiam ſibi Epiſcopis & reliquo præfecturæ clero, vel comitibus ſeu ciuibus, per epiſtolas ſuas, commendat, quatenus minimè ferrent impoſterum futurum laborem. Erant conſtitutionis Monaſterii ipſiuſeo tempore anni pleni triginta: Dat ergo eis orationem & benedictionem vale vltimum dicens, illis valde gementibus, ad Eccleſiam reuertitur, tertianaque die poſt ſancti Geneſii feſtum, id eſt, ſexto Calendarum Septembrium, ante diem depoſitionis ſancti Auguſtini, & poſt diem dedicationis Monaſterii ſui, cum iam vale dixiſſet pridie cunctis, imminente hora prima, inter manus qui aderant pontificum, & presbyterorum ac Diaconorum beatam animam lætus emiſit ad Chriſtum. Sancti etiam corporis veſtimenta ita à diuerſis lamentantibus vel fidelibus populis pia violentia deripiebantur, vt ab aſſiſtentibus nobis presbyteris miniſtriſque vix potuerit vel à ſuſcipiendorum reliquorum patientia reuocari, de quibus iugiter, Deo præſtante, ſicut ſuperius dixi, infirmorum curationes creberrimè celebrantur. Admirabile quidem gaudium fuit in cœlis, in terris v. intolerabilem luctum reliquit: quẽ luctũ non ſolum boni, ſed &, ſi qui mali aderant, ſimul participati ſunt. Nam ſi quis in exequiis illis cum ſuis vel extraneis propter lachrymas pſalmum cecinit, ammixti in turbam mali ve iuſti & iniuſti, Chriſtiani & Iudæi antecedentes cum ſequentibus voces dabant: Væ, væ, & quotidie ampliuſ e, quia non fuit dignus mundus talem habere præconem & interceſſorem. Sepultus eſt itaque in baſilica ſanctæ Mariæ ſemper virginis, quam ipſe condiderat, vbi ſacra virginum corpora de Monaſterio ſuo conduntur. Nos quoque fideli deuotione & ſedulitate debita veneremur in terris, cuius animam confidimus, gaudemus & gloriamur quod præfulgeat in cœlis. Ad laudem & honorem Ieſu Chriſti Domini noſtri qui cum æterno patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat Deus per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

S. Cæſarius moritur anno 73. ætatis ſuæ, an. 754. Prædicit obitum ſuũ. Ante obitũ viſitat moniales. Teſtamenti copiam vide apud Baron ann. 508. Inter manus Pontificum reddit Spiritũ S. Cæſarius. Sepelitur in Eccleſia S. Mariæ à ſe ædificata.

VITA SANCTI GEBHARDI CONSTANTIENSIS EPISCOPI, EX ANTIQVORVM RELATIONE ET TRADITIONE

conſcripta, per Felicem Manilium, & ex manuſcriptis Monaſterii Petershuſenſis publicata per Henr. Caniſium IC. antiquæ Lectionis tomo VI.

An. 980.

Præfatio. CVM rerum conditor protoplaſtum in paradiſo mandatis inſtitueret ſalutaribus, eidemque eum præficeret loco, vt ſpiritalem ibidem gigneret prolem, donec prædeſtinatorum numero completo, ſine vllo mortis interuentu, ſimul cum corpore & anima ad illum ſcanderet locum, de quo malignus cum ſuis ſequacibus ceciderat ſpiritus: liuore inuidiæ ſtimulatus diabolus, ꝙ caro poſſeſſura eſſet, gloriã, quã ipſe ſpiritus perdiderat, fallaci pſuaſione ſeduxit hominem, & promittendo diuinitatẽ, quam non habuerat, etiam immortalitate ſimul cum gloria, quam iam habebat, nudauit: Deus a. plus maliciã hoſtis, quam caſum *Aug. 27.*

hominis detestatus, hominem quidem ad pœnitentiam reuocauit, deceptorem vero æterna pœna mulctauit,
dedit vero homini rectores atque magistros, quibus per Spiritum inspirauit suum, siue quid faciendum, quidue
vitandum foret, vt cæteros regerent atque docerent per semitas iustitiæ incedere, prauaque itinera deuitare. Ad
hoc promisit eis suum aduentum in mundum, vt sua carne nostram liberaret carnem, & sua luce nostram illustra-
ret cæcitatem, qui sedebamus in tenebris, & in regione vmbræ mortis: hoc autem primo per Patriarchas, deinde
per legem, postremo vero per multiformia Prophetarum prædixit oracula, hi enim omnes missi sunt, prænuncia-
re aduentum Saluatoris in carne, parareque Domino plebem perfectam. Vbi verò venit plenitudo temporis mi-
Matth. 11. sit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem
filiorum reciperemus, non solum autem eos, qui sine iugo erant, vocauit, dicens eis: Tollite iugum meum su-
per vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Expleta er-
go dispensatione, pro qua carnem assumpserat, cum reuerteretur ad Patrem, à quo nunquam per diuinæ maiesta-
tis vnitatem recesserat, non reliquit suos seruos orphanos, sed consolatione sui Spiritus eos confirmauit atque so-
lidauit, & iussit eos prædicare & testificari per omnes gentes pœnitentiam, & remissionem peccatorum accipere
per lauacrum regenerationis, & fidem Christi Domini, introitumque Regni cælestis, & gloriam permansuram.
Huius autem primi seminatores verbi fuerunt Apostoli, deinde eorum successores, videlicet Sacerdotes Domi-
ni, quorum plurimi etiam vsque ad sanguinem pro eodem verbo certauerunt, & mortem libenter pro Domino
pertulerunt, vt vitæ æternæ participes fieri mererentur. Alii vero ieiuniis, vigiliis, & orationibus semetipsos in
ara cordis, Domino hostiam viuam immolantes, & aliis verbum vitæ annuntiantes, talentum sibi creditum
cum lucro reportauerunt. Inter quos beatissimus Gebhardus velut splendidissimum sydus, Alamannicis ruti-
labat in partibus, qui omni virtutum iubare ornatus, morum probitate & testimonio vitæ pollebat, adeo, vt
Deus omnipotens per eius merita crebro faceret mirabilia, cuius nos omnia gesta non didicimus, sed pauca senio-
rum relatione ad nostras peruenerunt aures, quæ etiam prout possumus ad posteros transmittere curamus, nemi-
nem ergo leuitas remordeat verborum, nulli incultus sermo fastidium iniiciat legendi, nec attendat auditor, quis,
quomodo, sed quid, vel de quo loquatur, nec hoc quenquam mouere debet, quod non visa, sed audita scribere
præsumimus, cum etiam Lucas & Marcus Euangelium suum, & plerique sanctorum Patrum conscripserint, quæ
vtique non visu, sed solo auditu veraciter perceperunt. Quanquam & hi, quorum relatu nos hæc percepimus,
Ex quorum relatu author hanc vitam scripserit. tales ac tanti extiterint; vt eorum verbis melius quam propriis possemus credere oculorum obtutibus, sed in hoc
anteriores videlicet non mediocriter culpandi sunt, qui viderunt & interfuerunt his, quæ per illum Deus ope-
ratus est, quod hæc literis tradere ad laudem Christi minime curauere, sed his intermissis, nos, Deo adiuuante, ad
narrandi ordinem veniamus.

S. Gebhardi parentes. BEATVS Gebhardus nobilissima Alamannorum stirpe, patre videlicet Vzone vel Huozone nomine, Rhe- LIB. I.
tianorum Comite extitit oriundus. Quem mater dum gestaret in vtero, morte debitum exigente, languo- I.
re correpta est, in extremis vero posita suis indicauit hominibus, viuum scilicet in vtero gestare infantem, rogat-
que, vt anima exhalata ventrem sibi incidant, infantulum tollant, calido aruinæ globo inuoluant, Deique
Viuus ex vtero matris à functæ exscinditur prouidentiæ cautissime custodiant. Quæ omnia vt ipsa rogauerat completa sunt. Hora autem adueniente, qua
infans nasci debuisset, si materno vtero foueri licuisset, vocem emisit infantulus, indeque cognitum est reuol-
uendum, lucique reddendum fore, ô mira omnipotentis Dei opera, qui, vt ait beatus Ioannes præcursor Do-
Matth. 3. mini, potens de lapidibus suscitare filios Abrahæ, pene sine fotu muliebris vteri columnam suæ procreauit Ec-cle-
Ierem. 1. siæ. Huic certe accommodari potest illud, quod Dominus ad Hieremiam Prophetam dixit: priusquam te forma-
rem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te.

TVLERVNT ergo infantulum & nutriri commendauerunt, adultumque litteris tradiderunt. Tunc pu- II.
er cœpit bonæ indolis esse, & ceu prudentissima apis per multigenos flores mella, ita ille per diuersas sacræ scri-
pturæ paginas in alueario cordis dulcisonas congerebat sententias quibus postmodum populorum dulcificaret
fauces.

CVM autem puerilia transcendisset iura, & iuuenilem vitam attigisset, Dei cœpit frequentare contuber- III.
nia & præcipue beati ac Deo digni Sacerdotis Conradi Constantiensis Episcopi, cuius etiam familiarissimus
pedissequus extitit, vt videlicet in eius probitate disceret, quicquid adhuc in eius moribus emendandum foret.
Iuuenis versatur cum S. Conrado Constantiensi Episcopo Sciebat enim scriptum esse; [a] Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum peruerso per-
uersus eris, ideo & prauorum fugiebat consortia dicens cum Propheta: [b] Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeam
cum eis & ambulanti in via immaculata huic ministrabam.
a Psalm. 17. b Psalm. 100.

VNDE & Spiritus sanctus dignatus est suis de eo prænuntiare fidelibus, quod iugum portaturus Domini, & IV.
pater familias in domo Domini futurus esset. Denique cum beatæ memoriæ Conradus, cuius superius mentionem
fecimus, die quodam cum suis resideret, & causa existente domum ad horam fuisset egressus: vir Domini Gebe-
hardus, iocandi gratia, vt fieri solet, venit & sedit in loco, de quo Episcopus fuerat digressus. Ingrediens au-
tem inopinate Episcopus, & videns Gebehardum suum occupantem locum, subridendo, vt fertur, ad eum lo-
cutus est. Eia, inquit, Gebeharde, quam cito meum anticipare voluisti locum? sed non ita erit, non enim tibi
S. Conradus prædicit eum fore Episcopum. post me, sed alteri debetur. Illo vero assumpto, te Dominus suarum ouium rectorem prædestinauit atque Pastorem.
Hanc autem Prophetiam veracem esse, rei exitus approbauit.

NAM beatissimo Conrado ad Dominum translato Gaminolphus ei in Episcopatum successit, qui plus minus V.
quatuor præfuit annis, quo defuncto, Clerus, senatus, populusque Constantiensis Gebehardum sibi Pastorem
S. Gebhardus fit Episcopus Constantiensis vnanimiter delegerunt, ipsam vero electionem summo Pastori acceptabilem atque suis ouibus Pastorem hunc et-
iam ab ipso Domino prædestinatum fuisse euidenti signo monstratum est.

Imago Dei Genitricis apparet ei in somno. ERAT namque in eadem Ecclesia imago sanctæ Dei genetricis Mariæ, ligneæ insculpta tabulæ, quæ bea- VI.
to viro in somnis visa est virgam præbuisse Pastoralem eique præcepisse, vt Dominicum gregem pasceret, eique
pascua vitæ monstraret æternæ.

OTTO etiam eiusdem nominis secundus Imperator, audiens obitum Constantiensis Episcopi consensum- VII.
que populi in electione venerandi viri Gebehardi, gratulabundus ei baculum cum Pontificali annulo direxit,
** omnium for. omni.* præcipiens vt cum * ouium subiectione Gebehardo omnes obedirent, cumque sibi datum à Domino Pontificem
gauderent; Erat enim idem vir Domino Imperatori familiarissimus, eo quod Compater eius esset, ideoque gau-
debat,

debat, quod occasionem inuenisset ad hoc eum promouendi, quod iam dudum concupierat, & ad quod eum dignissimum omni vitæ sanctimonia decernebat.

VIII. CANONICA electione peracta, vnctusque vnguento sanctificationis, quod de capite descendit in barbam Aaron, cœpit vir Domini, boni Pastoris imitari exemplum, mercenarii deuitare perfidiam, talentum sibi creditum cum lucro reportare, omni mentis annisu satagere, omni virtuti operam dare, sicut decebat Domini dispensatorem: bonus, pius, pudicus, sobrius, castus, & vt breuiter dicam, omni bonitate conspicuus vniuerso morum decore ornatus. Ibat enim de virtute in virtutem vt videret Domini decorem in Sion. Omni custodia seruabat cor suum, illud attendens quod Dominus in Euangelio ait: Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt: omnibus omnia factus est, vt omnes saluos faceret, omnia autem faciebat propter Deum, vt hæres eius fieret, cohæres autem Christi. *Psalm. 131. Psal. 83. Prouer. 4. Matth. 5.*

IX. SED quia de nobilissimis & ditissimis fuerat parentibus, qui sibi fratribusque suis multitudinem copiosam prædiorum reliquerant, (sicut est humana auaritia, quæ diuitiis non impletur) fratres eius sibi vendicabant vniuersa, nec fratri quicquam dederant de sibi relicta substantia, vir autem Dei non cupiditate prædiorum, sed Dei, cui ea tradere cupiebat, amore succensus, suam partem possessionum à fratribus sibi dari postulabat: Illis autem negantibus, vi extorsit ab eis, vt omnia æqua lance diuiderent, nec quicquam eorum, quod suæ contigerat sorti, permisit habere. Hæc vero non malitia sed diuino zelo, animo inardescente peragebat, ne forte fratres periculum suæ incurrerent animæ, si aliquid sibi iniuste vsurpatum possiderent. *B. Gebhardus cogit fratres ad diuisionem hæreditatis.*

X. PERACTA autem hac hæreditaria diuisione, vir Domini Gebhardus, animo reuoluens illam sententiam, qua Saluator in Euangelio ait: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: Et, Nisi quis renuntiauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus; Suis ex prædiis Monasterium sancti Gregorii Papæ in ripa Rheni fluminis iuxta Constantiam ciuitatem construxit, deputatis illic duodenis fratribus, qui die noctuque diuinis ibidem insisterent officiis, quibus sufficienter victum vestitumque suis ex facultatibus ministrari constituit: de terrena ergo substantia sibi nihil reseruauit, sed cuncta Christi pauperibus fideliter erogauit, sicut scriptum est: Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum, thesaurizare sibi noluit in terra, vbi nesciret, cui congregaret, sed thesaurizabat sibi thesauros in cœlo, vbi nec ærugo, nec tinea demolitur, vbi fures non effodiunt, nec furantur. *Matth. 19. Luc. 14. Ex suis quota Monasterium Petershusen ædificat. Psalm. 111. Matth. 6.*

XI. ANNO autem Dominicæ incarnationis nongentesimo octogesimo tertio, Episcopatus autem sui quarto, vndecimo vero imperii Ottonis secundi hanc eandem manufactam domum ex materialibus lapidibus Domino construere cœpit, ipse viuus lapis ponendus in non manufacta domo æterna in cœlestibus dicens cum Apostolo: Non enim habemus hic manentem ciuitatem sed futuram inquirimus; Thesaurizabat sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehenderet veram vitam, quæ est in Christo Iesu. *ad Heb. 13.*

XII. CVM autem, Deo prosperante, iecisset fundamenta Ecclesiæ, toto nisu cœpto operi cœpit cottidie insistere, & Deo incrementum dante, ventum est ad hoc, vt parietibus in altum excrescentibus, necessario etiam lignorum instrumenta subrigerentur, per quæ onera portantes ascenderent & descenderent, super quæ etiam opera facientes constare possent. Et ecce quadam die subito ex improuiso accidit, quod omnes assistentes valde contristauit. Nam cum omnes certatim operi instarent contigit vt fractis sustentaculis, in quibus stabant, operarii caderent in terram, ita vt opifex, qui præerat operi, toto conquassato corpore, quasi exanimis inueniretur. Cumque ex eo quod acciderat, magna afficerentur tristitia, vir Domini Gebehardus confisus in eo qui dixit: Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; Iussit eum leuari, & in oratorium in sancti Michaelis, quod ibi erat, deportare, & eiectis omnibus, ipse clausit ostium seseque in orationem dedit. Quo orante elisus sanus surrexit, eumque ad opus redire iussit, atque ait: Vere nullus deinceps ex hoc cadendo suæ periculum patietur animæ: Iussitque omnes parietes certo tramite sursum sine vestibulis sicut hactenus cernuntur construi, ita vt laquearia eiusdem templi in modum crucis suspensa esse videantur. Quæ laquearia deauratis baculis in modum stellati cæli vndique decorauit: muros vero per circuitum varia pictura perornauit, non tali, qualem Propheta Ezechiel perfosso pariete conspexit, sed tali, quæ opera Saluatoris, quæ vel in veteri vel in nouo Testamento operatus est, ad ædificationem intuentium repræsentaret. *Ioann. 14. Architectũ casu grauiter elisum sanat. Cap. 8.*

XIII. SITVS autem eiusdem templi ad Occidentalem plagam versus est, secundum formam basilicæ principis Apostolorum Romæ constructam formatum est, propter quod eundem locum Petri domum appellauit: per circuitum vero congrua Monachis construxit habitacula, perfectisque omnibus decimo anno Ecclesiam in honore sancti Gregorii Papæ dedicauit, eamque multiplicibus & magnificis sanctorum reliquiis cumulauit, inter quas etiam brachium sancti Philippi Apostoli ab Ottone tertio Imperatore sibi cum aliis plurimis condonatum, summo studio ibidem collocauit. *S. Philippi Apostoli brachium collocat in Petershusen.*

XIV. CVMQVE summo studio sanctorum reliquias & cætera quæque ad diuinum cultum pertinentia vndique ex diuersis locis congregaret, eiusdem rei gratia etiam Romam properauit, vt & de Apostolorum liminibus, sanctorum exuuias, priuilegiumque libertatis perciperet, quod & magnificè impetrauit. Nam eum iam sæpe dictum locum principi Apostolorum proprietatis iure contradidisset, ab eius vicario Ioanne tale priuilegium accipere promeruit.

XV. IOANNES Episcopus, seruus seruorum Dei, in nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Patris videlicet & Filii & Spiritus sancti. Notum esse volumus omnibus Christi fidelibus, qualiter Gebhardus secundus amabilis Episcopus sanctæ Constantiensis Ecclesiæ, dilectissimus confrater noster orationis causa Romam veniens ad limina Apostolorum Principum Petri & Pauli, & ante nostram præsentiam, retulitque nobis, quatenus ipse Dei nutu compulsus, Ecclesiam cœnobitarum construxisset, super ripam fluminis, quod dicitur Rhenus, ad honorem beati Gregorii Confessoris Christi, in quo loco regulam sancti Benedicti Abbatis, & Monachorum fratrum luculentissimè ordinaret: vbi deuotissimè de suis propriis prædiis, quæ à suis parentibus illi euenerunt, & partem de rebus S. suæ Ecclesiæ deuotissimè obtulit, ad sustentationem & stipendium illorum videlicet Monachorũ, qui in ipso sancto Monasterio sedulo Christi laudes persoluere, die noctuq; non cessant: de quibus nostræ humilitatis supplicans clementiã, vt prædictus locus ipse sub tuitione & defensione S. Petri nostra nostrorumq; successorũ

Ponti-

Pontificum in perpetuum maneat: Ita tamen vt nullus Rex aut Dux neque Marchio, nec etiam Episcopus, qui per tempora in ipso Episcopio fuerit, aut vlla persona audeant de omnibus, quæ ibidem ab ipso iam dicto Gebehardo Episcopo concessa sunt, alienare, aut quoquo modo de ipso sancto Monasterio extrahere, sed tuta & stabilita atque firma vsque in futura tempora concedimus permanenda, sed & hoc Apostolicâ præceptione, rogante supradicto confratre nostro, interdicimus, in nomine Domini nostri Iesu Christi, ne aliquis eidem Monasterio præficiatur, nisi quem communi consensu fratres ibidem Christo sedulo seruientes elegerint, electumque Episcopus benedictionis titulo confirmare procuret. Et hoc ipsum de aduocati electione decerni placuit, si verò, quod absit, aliquando contigerit, vt Episcopus eiusdem sanctæ Ecclesiæ hæreticus vel schismaticus existat, fratres supra dicti Monasterii ex auctoritate Sedis Apostolicæ habeant potestatem Ecclesiasticos ordines requirendi, vbicunque Catholicum nouerint esse Episcopum, nec ille iniquus, de hoc aliquam eis iniuriam inferre præsumat: nam si quis aliquis homo, cuiuscunque sit ordinis vel potestatis, quod non credimus, in aliquo disrumpere tentauerit eá, quæ ab ipso iam dicto confratre nostro in prædicto Monasterio concessa sunt; & à iure & ditione ipsius Monasterii auferre voluerit, nisi resipiscat, excommunicatus à corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi consistat, & anathematizatus à sanctis Patribus omnibus & à nobis, nec in exitu vitæ communicet, sed etiam mortuo nomen eius inter Missarum solennia nullo modo recitetur. Qui verò pio intuitu custos & procurator huius nostri præcepti extiterit, benedictionis gratiam, vitamque ab ipso Domino Deo & Saluatore Iesu Christo mereatur, in sæcula sæculorum, Amen. Scriptum per manus Iohannis Notarii & Regionarii & Scriniarii sacri Lateranensis Palatii in mense Aprili & Indictione secunda, datum verò septimo Kalendas Maias, per manus Gregorii Episcopi sacræ Portuensis Ecclesiæ, & Bibliothecarii Sedis Apostolicæ, Anno Pontificatus Domini nostri Ioannis sanctissimi Papæ quarto.

S. Gregorii Magni caput acquirit.

INTER cæteras verò, quas idem Pontifex, beato viro sanctorum dederat reliquias, Caput quoque sanctissimi Papæ sibi condonauit Gregorii: sed hoc paucis & sibi familiarissimis cognoscentibus, vir autem Dei tanto munere accepto, maximo delibutus gaudio, festinus vrbem egreditur, verens hoc, quod etiam contigisset, nisi diuina ministratione profectus fuisset. Romani enim cognoscentes se tanto pignore priuatos, se quasi orbatos, gementes ciuitatem egressi, virum Dei vnanimiter prosequuntur. XVI.

QVOD ille sentiens fugam iniuit, fugiendoque Placentiæ ad Padum fluuium vsque peruenit, quem in immensum excreuisse inuenit, nauemque altera in parte fluminis consistere doluit; cumque nullum adesse conspiceret, qui nauim aduehere potuisset, iamiamque insequentes se aduenire formidaret, quod tunc solum subsidii nouerat, ad arma orationum confugit, seseque in ripa fluminis Deo supplicem dedit, quem mox se inuocantem Christus in tribulatione dilatauit: quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum, & adhuc eo clamante dixit: Ecce adsum: illo namque orante & omnipotentis Dei misericordiam implorante, vt si voluntatis ipsius esset, quatenus istæ sanctorum exuuiæ ad locum destinatum peruenirent, sibi in hoc necessitatis articulo subueniret. Mirum dictu Padus se submisit, & per medium fluminis sanctissimo viro modum optimum patefecit; & sicut de Israelitico populo Psalmista canit, Mare vidit & fugit, Iordanus conuersus est retrorsum: & iterum, Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi & Aaron, ita & nos de isto proclamare possumus: quia Padus illum vidit & fugit, & de cursu suo conuersus est retrorsum, & fideles suos deduxit Dominus per aquas multas, in manu serui sui Gebhardi; Ipse autem vir Dei, statim vt sibi viam à Domino prospexit patefactam, cum suis omnibus ingressus omni cum alacritate pertransiuit. Vnus autem nequam ex obsequio ipsius sancti, postremus pertranseuntium factus, cunctis alus egressis, in alueo fluminis solus inuentus, concurrentibusque aquis præuentus, atque suffocatus est, secundum illud quod scriptum est, Væ soli, quia si ceciderit, non habet qui eum adiuuet, vt surgat. Quod cum viro Dei nuntiatum fuisset, ait: Ex hoc nolite contristari, naulum enim hoc in loco dare debueramus, pro quo istum à Domino sublatum credamus, & cum lætitia Christo gratias agentes iter nostrum peragamus. Illi vero, qui virum Dei illò persequuti fuerant, videntes quæ facta sunt, ad propria reuertuntur: quis verò hæc audiens non obstupescat, quisue obstupescens credat de sterili Alemannorum terra, tantum emicuisse virum; per quem Deus his temporibus antiqua renouare dignatus est mirabilia. Sicut enim Moyses cum Israelitico populo, per mare rubrum, & Iosue, Helias, & Heliseus, per Iordanica fluenta sicco pertransierunt vestigio: Ita iste Domini dilectus præpetes fluctus Padi alueo fidei concludens per semitam, humanis pedibus hactenus inconcessam, securis gressibus commeauit. XVII.

Psal. 33. Psalm. 113. Psalm. 76. Padum fluuium siccis pedibus pertransit. Eccles. 4.

DOMVM autem cum peruenisset, collocatis cum omni diligentia reliquiis ordinatisque duodenis; vt supra dictum est, ad focum fratribus, Periggerum tertium decimum vicem Christi inter eos agere constituit. XVIII.

POST hæc, conuocatis seruis suis, elegit ex eis optimos quosque, & constituit ex eis cocos & pistores, caupones & fullones, sutores & hortulanos, carpentarios & singularum artium magistros, & constituit eis, vt eo die, quo fratribus deseruirent, de cibo & pane fratrum cibarentur, quia dignus est operarius cibo suo. Vt autem bono animo suis ministrarent dominis, huiusmodi donario ipsos cumulauit: scilicet, vt cum quis præsentium, vel eorum successorum, qui de progenie illorum esset, moreretur, * exuuiæ de eis non sumerentur, sed hæredes relictam hæreditatem indiuisam possiderent: si vero de alia progenie aliquis successisset, ab hoc donatiuo alienus extitisset. XIX.

** exuuiæ ex in inde non sumerentur*

CONSTITVIT etiam alios clientes, qui equitando deseruirent, scilicet vt semper parati essent ad equitandum, quocunque necessitas exegisset, & ad commodandum fratribus caballos suos quocunque poposcissent. Hæc autem vir Domini, quasi pennatum animal plenum oculis antè & retrò parauit, vt videlicet fratres ibidem Christo famulantes, spiritalibus, atque carnalibus necessariis sufficienter instructi, expediti contemplatiuæ cum Maria ad pedes Domini vacarent vitæ. Nec eos sollicitudo Matthæ in actiua aliquoties perturbaret, & esset sicut scriptum est, Nihil deest timentibus eum, sciebat enim scriptum: Propter inopiam deliquerunt multi, & ideo prouidebat illis interius exteriusque quæque erant necessaria, ne inopia vrgente cum periculo animæ subsidium quærerent huius vitæ, & ipse pro hoc non beneficium, sed à districto iudice Deo gehennæ tulisset supplicium. XX.

Ezech. 10. Psalm. 22. Eccles. 27.

CVM ergo quodam die in sæpè dicto deambularet loco, obuium habuit quendam claudum eiusdem loci incolam, qui curuatis ad terram genibus & scabellulis, quæ manibus gestabat, caput à terra sustentabat, in modumq; quadrupedis omni corpore curuus deambulabat. Is a. peritissimus erat in omni sculptura lignorum, sicuti etiam in eiusdem Basilicæ valuis melius addiscí poterit. Hunc ergò cùm venerabilis vidisset Pontifex, ait ad eũ, homo cur manibus genibusq; tellurẽ premis, nec rectis graderis plantis? scitis ait, scitis dudũ Domine, quòd Dei debilitatus iudicio erectus quoquã gressum mouere nequeo. At ille, baculũ, quẽ manu gestabat, claudo porrexit, sume, inquit, & in hoc te sustenta, XXI.

te sustenta, rectoque cursu deinceps ambula: ille autem sumens baculum super eo se erexit, nouisque gaudendo Dominumque laudando gressibus currere cœpit, ô virum ineffabilem & principibus Apostolorum, Petro videlicet atque Paulo, comparandum, quorum vnus claudum ad Speciosam portam templi iacentem & mendicantem erexit, alter verò dormitantem Eutychum & de tertio cænaculo in inferiora cadentem viuum reddidit atque saluum. Sic iste Domini dilectus claudum non iacentem, sed manibus genibusque repantem propriis gradi fecit plantis, hominemque de altitudine murorum cadentem viuum reddidit & incolumem, qua in re considerandum est, quam sanctus quantique apud Deum meriti fuerit, per quem Christus non minora, quam etiam per suos Apostolos monstrare dignatus est. In modernis enim adhuc temporibus refrigescente etiam charitate multorum, in suo fideli, veritas complete dignata est, quod suis promisit discipulis dicens: Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis. Claudum sanat. Act. 3. Act. 20. Ioan. 16.

XXII. Cvm autem bonorum remunerator operum, famulum suum de turbulento huius mundi salo ad portum perpetuæ quietis educere decreuisset, molestia corporali pulsatus, dormitans non est inuentus, sed succensa lampade venienti Domino atque pulsanti obuians ouando ei aperuit, dicens cum Apostolo: Cupio dissolui, & esse cum Christo; cumque languor corporis ingrauesceret, & se de hoc sæculo citius migraturum præsensisset, rogauit, se in templo, quod ipse fabricârat sepeliri, nam tunc temporis in Constantiensi morabatur ciuitate, in qua etiam hæc eadem eum infirmitas occupauerat. Languore autem ad vitalia veniente sexto decimo Episcopatus sui anno, sexto Calendas Septembris viam vniuersæ carnis ingressus est. Angelicisque, vt verè credendum est, manibus euectus, talentum sibi creditum Domino duplicatum repræsentauit, & ab ipso auctore audire promeruit: Euge serue bone & fidelis, quia in modico fidelis fuisti: super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui: Cum ergo lotus, ac sacerdotalibus, vt moris est, vestibus indutus, & feretro impositus ad Ecclesiam fuisset deportatus, dissensio exorta est vtrum in ipsa Ecclesia, sponsa videlicet sua, an vt ipse rogauerat, in ea, quæ ab ipso constructa fuerat, debuisset tumulari, illis verò ita inter se altercantibus, aliis quidem eius petitionem implere cupientibus, aliis verò tanti pastoris exuuiis carere dolentibus: tandem maior minorem vicit partem, quæ se sui patris reliquiis exorbitare nolle clamabat, & decreuerunt eum in eodem loco sepeliri. Ad. Mat. Luc. 19.

XXIII. Accedentes autem hi, qui ad portandum feretrum deputati fuerant, loculum leuare atque ad præparatum sepulchrum deferre conabantur, cumque brachia tenderent ad feretrum, cœperunt toto corpore tremere, ac immenso pauore concuti, ita, vt etiam penè humano amisso sensu, amentes efficerentur, tantoque pondere ipsum depressum est feretrum, vt humanis viribus moueri nequiuisset. Tunc omnes qui aderant, hoc miraculo perterriti, cœperunt dicere, illum sepulchri locum à Deo sibi prædestinatum non fuisse, tandemque diuino correcti iudicio, decreuerunt, eum, vbi ipse rogauerat, sepeliendum fore. Portitores autem iterum accedentes cum omni velocitate loculum leuauerunt, atque omnis illi pristina grauitudo ita ex toto immutata est, vt penè nil ponderis se portare præsensissent. Cum autem ianuam eiusdem egrederentur Ecclesiæ, aliud non minus miraculum diuina monstrare dignata est misericordia. Nam illis, vt dictum est, Ecclesiæ limen egredientibus columba, cunctis cernentibus aduolauit, & supra iam sæpè dictum beati viri, nullo ambigente consedit feretrum, indeque non recessit, donec transnauigato flumine, Ecclesiam sancti Gregorii ingressi fuissent. Quam mox, vt intrauerunt, columba, quæ videbatur, disparuit, eamque nullus deinceps videre præualuit, tantique odoris fragrantia eos illic excepit, vt omnes se quasi renouatos crederent, nullusque se vnquam aliquid, quod tanti esset odoris, præsensisse memorârit. Quæ etiam fragrantia, tandiu super sanctum corpus permansit, quousque eum maximo in honore in Meridiana parte eiusdem templi sepulturæ tradidissent: quia enim columbinæ fuerat simplicitatis, rectè in eius funere columba apparuit, per quam mentis illius sinceritas vitæque monstraretur innocentia, rectè in exequiis pii Pastoris noua odoris fragrantia bonarum refectæ sunt nares ouium, quæ videlicet prius in anima eius prædicatione semper reficiebantur simul & oratione. Vtrum autem in ipsa columba sancta eius anima, sicuti & de aliis sanctis legitur, quorum animæ sæpius in columbæ specie, cælum visæ sunt penetrare: an quis alius apparuerit Spiritus, nobis quidem incognitum, Deo autem cui omnia nuda & aperta sunt, est cognitum: quicriam hoc ipso miraculo suum in cælis dignatus est famulum hominibus monstrare clarificatum. Igitur beat Pontificis anima cælo recepta, carne verò terræ honorificè commendata, tale Epitaphium eius tumbæ aureis subscripserunt characteribus. Non sunt. mouere. Columba supra feretrum apparet.

Debita pars terræ fallentia tempora sperne.
Et memorare viæ quam testatur cinis iste.
Gentis honor nostræ iacet hic, gentis dolor atque.
Præfuit huic vrbi, cuncto sed profuit orbi.
Hancque Deo Sedem Templi fundauit & ædem.
Parti terrenæ Deus ignoscens miserere.
Redde vicem iuste, quia te dilexerat iste.

Epitaphiū S. Gebhardi.

Post hæc quadam nocte eiusdem Monasterii Abbas Petiggerus nomine, cuius superius mentionem fecimus, Oratorium, causa orandi ingressus est, cumque attentius in ipso noctis silentio orationi incumberet, el beatus apparuit Gebehardus, & hilari vultu ad eum loquutus est: scias pro certo me apud omnipotentem impetrauisse Deum, vt nullus fratrum modò in hoc Monasterio Christo deseruientium à morte lædatur secunda, sed omnes mortem subeuntes temporalem vitam cum Christo possidebunt sempiternam, hoc dicto, ab oculis eius euanuit, nec eum vlterius cernere quiuit. Ipse enim beatus iam de hoc sæculo victoriam nactus, suorum adhuc in mundo laborantium ærumnis non est oblitus, sed vt quidam ait: Apparet Petiggero.

Vetus amor Christi vera est custodia legis.

Et mandata Dei complet amans homines, prioris recordatus amoris, sibi famulantibus & adhuc in via laborantibus, apud Deum est auxiliatus, eosque de prosperitate consummandi itineris est consolatus; vt videlicet eò ardentiores iter rectitudinis properarent, quò se ad patriam peruenturos minus dubitarent. Quapropter & nos assiduè eius implorare condecet auxilium, vt eius meritis adiuti de periculis huius euadamus exilii & patriam mereamur Paradisi. Erat etiam idem venerabilis Heros capite caluus omnino, sermonem autem suum hoc iuramento solebat firmare, quasi diceret: per meum caput non natum: quia videlicet non natus, sed de vtero matris excisus calido aruinæ globo est inuolutus, propter quod & dicebant, eum latum habere caluitium. Sedit autem in Episcopatu annis sedecim: sexto decimo defunctus est, die sexto Calendarium Septembrium; Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo nonagesimo sexto; tertio decimo vero anno

Ottonis

Ottonis Augusti eiusdem nominis tertij, regnante Domino nostro Iesu Christo, cui vna cum Patre & Spiritu sancto vnus est honor & gloria per infinita sæcula sæculorum, Amen.

IGITVR postquam redemptor humani generis famulum suum Gebhardum de voragine huius sæculi ad supernam patriam transduxit, referuntur multæ virtutes, quas per eum nobis Dominus ostendere dignatus est, dum sancta eius anima absoluebatur à vinculis carnis, & rediit ad Dominum, qui dedit illam; & quantam potentiam eius misericordia cunctis auxilium & gratiam ad eius tumbam deuote precantibus, Dominus fecerit, non est nostræ scientiæ, vt dignum est, vobis intimare: quædam tamen ad notitiam posterorum, prout Dominus donare dignatus fuerit, litteris commendare; quædam vero silentio præterire curamus; ne tædioso lectori fastidium incutiamus, & tantum studioso satisfacere valeamus. Nomina vero eorum à quibus nobis tradita sunt, supprimimus, sicut fecimus, ne ipsa barbaries vocabulorum offendat, & Latinus sermo suum decorem non amittat. Vir itaque Angelicæ in carne vitæ, Deo deuotione contriti cordis militauit, dum vixit, & penitus se in hac carne crucifixit, ideo & Dominus, quia socius fuit passionum, consortem fecit eum & consolationum, non tantum in supernis sedibus, remunerando; verum etiam in terris coram humanis obtutibus, signis & virtutibus illustrando, sicut in sequentibus luce clarius patebit relationibus. Lib. II Præfatio.

FRATER quidam iam sæpe dicti Monasterij ad tumbam sancti viri Gebhardi se orationi accommodauit, dumque se attentius Deo precibus commendaret, vidit nebulam totum sepulchri ambitum contegentem. & suauissimum odorem ex ipsa nebula naribus præsensit redolentem: quæ aliquantisper morata, ob oculis cernentis atque stupentis paulatim subtracta est, qua in re considerandum quanta claritate quantoque odore sancta eius anima in superna ciuitate perfruatur, cuius etiam corporea putredo in terris tanta odoris fragrantia illustrata est. Quia enim de illis fuerat, quos Esaias Propheta præuidens admiratur dicens: Qui sunt isti, qui vt nubes volant? Recte ab odorifera nube eius visitatum est mausoleum, cuius conuersatio semper in cœlis fuerat, & qui die noctuque suas ad cœlum cum odoramentis bonorum operum direxerat orationes, quasi incensum sacrificii vespertini; & vt per hæc apertius monstraretur æternæ lucis hunc inhabitare valde gloriosam mansionem. Sic enim istis etiam temporibus, rudibus fratribus eius merita ignorantibus, eiusque sanctitati detrahentibus, cuidam eorum in visione apparuit in lucidissima sedens mansione, Sacerdotalibus indutus vestimentis, mitra capiti superposita cum ineffabili claritate excelso sedens in throno; dicens ad eum: ecce frater oculis approbare poteris tuis, quod conspectui omnipotentis Dei non ita despicabilis assisto, quomodo quorundam fratrum tuorum existimationi appareo. In omnibus enim vtilitati suorum consulens, ne forsan sibi detrahendo peccarent, suam, Deo opitulante, dignatus est eis præmonstrare claritatem, vt videlicet scirent, quanto honore dignus, qualive reuerentia ab hominibus in terris esset excolendus: Sed quia frater ille cui visus est præ humilitate ipsam visionem pene nulli innotescere voluerat hominum, diuina clementia aliud apud sepulchrum illius cunctis astantibus atque cernentibus in dæmoniaco homine ostendere dignata est miraculum, sicut postea plenius scriptum inuenitur. Ex quo omnes correcti sanctum Dei digna deinceps cum veneratione excoluerunt, eique se suis in orationibus studiosissime commendauerunt. I.

Nebula supra tumbã eius apparet. *Isaia 60.* *Apparet cuidam ex fratribus gloriosus.*

ALIO quoque tempore cæcus quidam de pago Turgau aduenit, & apud sepulchrum sancti Confessoris ad orationem constitit. Quem Deus secundum quod per Prophetam suum pollicitus est dicens: Inuoca me in die tribulationis & eruam te, & honorificabis me; sua miseratione se inuocantem respexit, eumque per merita sui famuli Gebehardi de tenebris cæcitatis erutum lumen solis videre donauit. Ille autem admirans quis esset, quis fuerit, orbes oculorum circumducere cœpit, explorare cupiens vbi esset, vel qualiter circa se actum fuisset. Tandem se soli redditum recognoscens, magno cum clamore Christo eiusque Confessori gratias egit, cunctisque se oculorum officia recepisse ingenti cum gaudio intimauit. At hi, qui eum cæcum aduenisse viderant, videntem tardius credere poterant: sed postquam veritatem experti sunt maximo cum tripudio misericordi Deo gratias retulerunt, qui in suis sanctis semper est mirabilis, & quoniam in sæculum misericordia eius, super omnes qui ex toto corde quærunt illum. II.

Psalm. 49. *Cæcus illuminatur.*

PRÆTEREA dæmoniaci multi per eum sunt liberati, quorum quidam dum ad spelæum ducerentur, dixerunt, se ibidem * esse exituros, sed apud sanctum Conradum se eiiciendos esse proclamabant. Cumque illò adducti fuissent, similia fatebantur & reducendi plerumque in medio fluminis liberabantur, vt per hæc manifeste daretur intelligi vtrorumque interuentu eos à calumniatore esse liberatos. III.

Energumeni multi liberantur. ** fort. non*

QVIDAM autem colonus eiusdem loci paralysi dissolutus, per multa tempora lecto decubabat languidus, qui die quadam solus cum sola coniuge domi remanens, subito arreptus à dæmonio de lecto prosiliuit, fustem arripuit, mulierem petiit, fustemque ad percutiendum eam librauit. Illa autem exiliens in mansiunculam aufugit, magnisque clamoribus eiues aduenire fecit. Audientes enim clamorem mulieris accurrerunt, hominemque quem iam dudum Paralyticum nouerant, insanissimum repererunt, quem vix maximo cum labore tenuerunt, nec vlla ratione eius rabiem domare potuerunt, donec multorum viribus hominum collectis, sellæ illigatum ad Ecclesiam deportarunt, & tumbæ sancti Confessoris superposuerunt, qui statim secundum illud Apostolicum: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari super quam potestis portare; sed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt possitis sustinere, meritis beati Pontificis Gebhardi liberatus, nec multo post etiam ex hac vita subtractus est. IV.

1. Cor. 10. *Paralyticus a dæmone vexatus sanatur.*

MVLIERCVLA de villa Schwindorf, dicta, de infestissimo dæmonio per multorum temporum curricula crudelissime vexata, per plurima sanctorum loca est deducta, nec mundata. Tandem ad beatum Gebehardum amici eius illam se perducere velle dixerunt. Hoc audiens dæmon, contristatus est valde & dixit. Et quid prodest, si me ad illum perduxeritis virum, in quo nil sanctitatis constat haberi? Ego enim nulla ratione per eum de hoc vase expelli potero. Nam in vita sua simulator atque seductor extitit; & hic talis quomodo in me aliquam exercere poterit virtutem? hæc & his peiora illo memorante: Inuentori falsitatis nequaquam fidem accommodantes; inuadunt iter, quod ducit ad locum Petri domum dictum. Quod cum dæmon præsensisset, cœpit perturbari & contristari, & diras voces ad cœlum dare; & multo plus solito hominem discerpere atque vexare. Ad locum autem eum peruenissent, magno cum labore ad Ecclesiam pertracta est. Statim dæmon per os mulieris sanctum Dei maledicere cœpit, vociferando sæpius, quam replicando atque dicendo. Væ tibi male Gebharde, vt quid me incendis? Tunc ad sepulchrum ducta, ibique miserabiliter ab hoste discerpta est, post paulum reducta est. Item post Missas, sanctorum allatis reliquiis, multorum hominum viribus, aliis trahentibus, aliis vero compellentibus adducta magnis clamoribus vociferando, sanctumque Dei per nomen maledicendo, & quod se incenderet importunis vocibus conquerendo, tandemque, quamuis laboriose, tumbæ sancti Confessoris superposita, atque à Presbytero exorcismus cunctis fratribus cum aliis multis astantibus super eam recitatus est. Quæ statim à maligno spiritu liberata conticuit, nec vltra vocem clamoris emisit. Antiquo ergo hoste V.

Mulier obsessa liberatur.

go hoste recedente, mulier cui paulo ante pene nemo appropinquare ausus fuit, iam quasi exanimis iacuit, nec vllum corporis membrum mouere quiuit. Tandem resumptis viribus surrexit, discoopertumque pectus velauit, & lachrymabiliter Deum ac Saluatorem eiusque Confessorem Gebehardum, quantis potuit verbis, magnificauit. Quanta illic gaudia lachrymarum plena, quis memorare quisve effari poterit? ibi enim resonabant voces diuersæ, Monachorum, populorum, diuersi sexus & ætatis. Cum sono campanarum, omnes hymnum Deo concrepantes, qui per suum seruum facturam manuum suarum de manu superbi calumniatoris eripuit, & vas sacro fonte baptismatis ablutum ab immundissimo autem inuasore coinquinatum, emundauit, ad laudem & gloriam nominis sui sancti; & Confessoris atque Pontificis sui Gebehardi, deinde vero cum vexillo sanctæ Crucis & populorum fauore transmissa venit Constantiam, vt mater Ecclesia mortuæ filiæ & resuscitatæ congauderet, congaudensque spirituale conuiuium præparaoret, ad quod amicos atque vicinos conuocaret, dicens eis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat, & iterum; Epulari & gaudere oportet, quia hæc filia mea mortua fuerat & reuixit, perierat, & inuenta est; nocte autem subsecuta malignus iterum aduenit habitator, & mulierem iam pridie dimissam suscitauit, eiusque auribus talia infudit venena dicens: O dilectum vas, quare tam nequiter contra me fecisti, quod me tui antiquum inhabitatorem respuisti, & fidelitatem mecum iam dudum consertuatam abnegasti propter seductorem illum Gebehardum, qui me expulit à te? Nam hunc ipsum scias tibi nullo modo profuturum fore. Sed redi quæso, redi ad me. non enim dignum est, vt alterum pro me tuum in vas recipias, sed rogo mihi non denegés tam tamdiu multum amabilem mei tecum cohabitationem. His & huiuscemodi sermonibus antiquo serpente auribus mulieris insibilante, illa religiosas fæminas, inter quas illa nocte manebat, excitauit, eisque quas pateretur ab aduersario molestias aperuit, & vt Domino pro se supplicarent postulauit. Quo facto, & die crastino imagine Crucifixi & Euangelio, quod beatus Ioannes de verbo, quod in principio erat apud Deum conscripseram, donata atque cõsignata: omnis illa infestatio immundi spiritus ita ex toto discessit, vt vlterius nunquam eam molestauerit, sed sanissima cum omni gaudio ad propria commeauit, laudans & glorificans eum qui fecit misericordiam cum illa, cuius gloriosum nomen erit benedictum ex hoc nunc & vsque in sæculum, Amen.

Luc. 15. — *Ibid.*

VI. In eodem Monasterio erat quidam Monachus psalmodiæ nimium deditus, cui per somnum visum est, quasi coram tumba sanctissimi Confessoris Episcopi Gebhardi constitisset: cui sic stanti sanctus Pontifex, quasi de tumulo progrediens apparuit, & salutationis verba ad eum protulit, eique pauitanti sic ait. Noli timere frater. Ego enim sum Gebchardus ille, qui hanc ædem Christo, eiusque Confessori Gregorio fabricaui: vade ergo & dic fratribus meis, vt bono animo sint & voluntariè Christo sanctoque Papæ Gregorio in hoc meo Monasterio deseruiant, atque his addidit: sciatis pro certo quod omnes quicunque in hoc Monasterio voluntariè cum bono proposito deseruiens inuentus fuerit, in omni tentatione atque tribulatione me sanctumque Gregorium fortes auxiliatores apud Deum habebit, & in extremo iudicij examine ante thronum iusti Iudicis æterna vita coronandum ipsum perducturi sumus. His dictis ab oculis cernentis elapsus est.

S. Gebhardus apparet cuidam fratri.

VII. Neque hoc prætereundum puto, quod quidam è custodibus eiusdem Ecclesiæ, dum lumen lucernæ ad sepulchrum eius ardens, ante lucem diei extinguere solitus esset, quadam nocte ei sanctus in somno apparuit Gebehardus, eique digito oculum tetigit. Quem statim morbus inuasit, & in breui luscum reddidit, & merito, vt qui sanctum Dei æterna luce in cœlis clarificatum in terris materiali lumine ex parte priuauit, ipse quoque lumine, quo semitam regeret, ex parte priuaretur.

Custodis lumen ad sepulchrũ eius negligẽtis pœna.

VIII. Alius etiam in eodem iam sæpedicto cœnobio iuuenis fuit, cuius brachia, tibiasque tumor & scabies valde grauis inualerat, nec vllis medicaminibus illi subueniri poterat: Cumque iam de humano desperaret auxilio, ad illius se contulit præsidium, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam, percutiam & ego sanabo: sed quia semet nequaquam idoneum conspexit ad eius adiutorium implorandum, fideiussorem quæsiuit, per cuius auxilium etiam, quod voluerat, impetrauit. Nam cum ad Missas quæ apud sepulchrum sanctissimi Pontificis celebrantur Gebehardi Subdiaconi sæpius fungeretur officio, deuoti cordis supplicatione flagitabat, vt quoniam humano sibi non potuisset subueniri medicamento, diuino per intercessionem ipsius sancti sanaretur iuuamento: ad hæc se in eadem congregatione, si sibi sanitas concederetur, voluntariè vsque ad finem vitæ suæ permansurum Deo & sanctis eis deuotissime spopondit. Quadam vero die post gemitus & suspiria orationum, caput super tumulum fessus reclinauit: Cumque surripiente somno obdormisset, vidit beatum Gebehardum quasi de crypta, quæ iuxta est, Pontificalibus amictum ornamentis procedentem, & ferula, quam manu gestabat, se tangentem, sibique audiuit dicentem: sanus sis in brachiis & tibiis; hæc dixit & exparuit, & videns euigilauit, & illa hora leuius habere se sensit, iuxta illud, quod Psalmista de Domino loquitur dicens: Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Ergo ex illa hora, sicut ipse postea referebat, brachia, cruraque ipsius sanitate temperari cœperunt, donec in breui ad instar pueri nuper nati omne corpus eius integerrimæ sanitati restitueretur.

Deut. 32. — *Frater scabie infectus sanatur.* — *Psalm. 144*

IX. Quia vero Regis secretum bonum scimus esse celatum, Dei autem mirabilia, quæ sunt nimis inenarrabilia, optimum esse palam narrare, Christicolisque studiosius prædicare, nos quoque nequaquam silebimus, quod diuina pietas nuper apud sepulchrum iam sæpe dicti Confessoris Christi operari dignata est: in Constantia namque ciuitate erat muliercula diuitiis valde paupercula, sed fide Christi, vt post patuit plena, habens paruulum filium ab ineunte ætate Paralyticum. Hic namque nunquam erectus sederat, nunquam pedibus ambulauerat, sed semper æger lateri incubabat, & iam fere per quinquennium matrem sic debilis vexabat, quem mater ipsa miserabilis secum detulit in vlnis, cum plebs vndique conflueret, vt festiuitatem concelebraret beati Papæ Gregorij in loco piissimi Præsulis Gebehardi. Ergo iam dicta matercula flebilis venit ad tumbam beati Antistitis, paruulum iuxta antrum sancti proiecit, & ipsa secus illum orans constitit: cum subito se puerulus erexit, & per semetipsum tunc primum assedit: quod cernens muliercula lætabunda nimis est facta, de sibi præstita omnipotentis gratia, festinaque accurrit, filium in brachia sustulit, ad altare sancti Gregorij ipsum deportauit, & lætissimis vocibus Domini misericordiam collaudauit, & sic ad propria gaudens repedauit. Ex hoc cœpit puer in dies viribus confortari, & post paucos dies, à matre duos baculos postulare: quos cum accepisset, se super hos vtraque manu sustentauit, & aliquantis diebus huc atque illuc per semetipsum in laribus deambulauit. Post hæc calceamenta sibi comparari & ad Medicum iterum se reduci cœpit postulare. Mater vero libens nuntia peregit, quæ paruulus eius postulās exegit. Porro calceamentis datis mulier filium tulit ad sanctum, perrexit, & coram lecto se in oratione prostrauit: tunc post paululum puer baculos proiecit, & per semetipsum firmis gressibus domum lætus cum matre remeauit. Ecce, Pater, vt potui, tua iussa libens peregi, nec manibus conscripsi, nisi quod auribus audiui, à viris veracissimis, probatis etiam senioribus, nec me culpare potest lector, quod mea conscientia veritatum sim in aliquo transgressor: si quid tamen mea imperitia culpatur, tua pater authoritate defendatur, erroremque benigne corrigat, si quis lector eum in hoc deprehendat. Ad extremum vero pie supplicamus Christo, vt intercedente beato Gebehardo veniam delictis tribuat, cælesteque Regnum nos intrare faciat, vbi ipse cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Curat puerum paralyticum.

De S. Hermete martyre videat Lector 3 Maij. in Martyrio S. Alexandri Papæ, &c.

VITA S. AVGVSTINI EPISCOPI PRÆSTANTISSIMI ECCLESIÆ DOCTORIS, EDITA A *POSSIDIO, PRIMVM EIVS discipulo, postea Episcopo Calamensi.

An. 390. *Possido-gio.

PROL.

NSPIRANTE rerum omnium factore & gubernatore Deo, mei memor propositi, quo per gratiam Sal-natoris omnipotenti, ac diuinæ Trinitati per fidem seruire decreui, & antea in vita laicorum, & nunc in officio Episcoporum: studens ex qualicunque accepto ingenio & sermone ædificationi prodesse san-ctæ ac veræ Christi Domini catholicæ Ecclesiæ, de vita ac moribus prædestinati & suo tempore præ-sentati sacerdotis optimi Augustini, quæ in eodem vidi, ab eodemque audiui, minime reticere debeo. Id enim etiam ante nos factitatum fuisse à religiosissimis sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ viris, legimus & comperi-mus: qui diuino afflati spiritu, sermone proprio atque stylo, & auribus & oculis scire volentium, dicendo & scriben-do, similia studiosorum notitiæ intulerunt, quales quantique viri sancti ex communi Domini gratia in rebus hu-manis & viuere, & vsque in finem obitus perseuerare meruerunt. Idcirco ipse quoque dispensatorum omnium mi-nimus, fide non ficta, qua Domino dominantium omnibusque bonis seruiendum & placendum est fidelibus, de præ-dicti venerabilis exortu viri & procursu & vitæ fine, quæ per eum didici & expertus sum, quam plurimis annis eius in-hærens charitati, vt Dominus donauerit, explicandum suscipio. Verum summam quæso maiestatem, quò munus hu-iusmodi à me arreptum ita geram & peragam, vt nec patris luminum offendam veritatem, nec bonorum ecclesiæ fi-liorum vlla ex parte fraudare videar charitatem. Nec attingam ea omnia insinuare, quæ idem beatissimus Augustinus in suis Confessionum libris de semetipso, qualis ante perceptam gratiam fuerit, qualisque iam sumpta viueret, de-signauit. Hoc autem facere voluit, vt ait Apostolus: ne de se quisquam hominum supra, quam se esse nouerat, aut iam de se auditum fuisset, crederet vel putaret, humilitatis sanctæ more vtens, & iam nullum fallens: sed laudem nō suam, sed sui Domini, de propria liberatione ac munere quærens, ex iis videlicet, quæ iam perceperat, & fraternas preces po-scens de iis, quæ accipere cupiebat. Sacramentum igitur Regis, vt Angelica authoritate prolatum est, bonum est ab-scondere: opera autem Domini reuelare & confiteri, honorificum est.

Iacob. 1. 2. Cor. 12. Tob. 18.

IGITVR beatissimus Augustinus ex prouincia Aphricana ciuitate Thagastensi, de numero curialium, parentibus I.
AVG. 28. honestis & Christianis progenitus erat, alitusque ac nutritus eorum cura ac diligentia impensisque, sæcularibus quoque literis eruditus apprime, omnibus videlicet disciplinis imbutus, quas liberales vocant. Nam & Gramma-ticam prius in sua ciuitate, & Rhetoricam in Aphricæ capite Carthagine postea docuit. Consequenti etiam tempore trans mare in vrbe Roma, & apud Mediolanum, vbi tunc temporis Imperatoris Valentiniani minoris comitatus fue-rat constitutus. In qua vrbe tunc Episcopatum administrabat, acceptissimus Deo, & in primis viris præclarissimus sa-cerdos Ambrosius. Huius interea verbi Dei prædicatoris frequentissimis in ecclesia disputationibus adstans in popu-lo, intendebat suspensus atque affixus. Verum aliquando Manichæorum apud Carthaginem adolescens fuerat er-rore seductus: & ideo cæteris suspensior aderat, ne quid vel pro ipsa, vel contra ipsam hæresim diceretur. Sed prœue-nit Dei liberatoris clementia, sui sacerdotis Ambrosij cor pertractantis, vt contra illum errorem incidentes legis sol-uerentur quæstiones, atque ita edoctus sensim atque paulatim, hæresis illa miseratione diuina eius ex animo pulsa est. Protinusque in fide catholica confirmatus, proficiendi in religione eidem amoris ardor tantus innatus est, vt propinquantibus diebus sanctis Paschæ salutis aquam perciperet. Et factum est, diuina præstante opitulatione, vt per illum talem ac tantum antistitem Ambrosium, & doctrinam salutarem Ecclesiæ catholicæ, & diuina perciperet sacra-menta.

Patris & patentes S. Augustini. Natus est an. 355. S. Ambrosij encomion. Augustinus Manichæus. Baptizatur ab Ambrosio An. 388.

MOXQVE ex intimis cordis medullis ad Deum conuersus, spem omnem, quam habebat in sæculo, dereliquit, II.
iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores sæculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex: quoniam complacuit patri vestro vobis dare regnum: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesauros non deficientes in cælis. Et illud quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cu-piens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me: Et sic super fidei fundamentum ædificare desiderans, non ligna, fœnum, stipulam, sed aurum, argentum & lapides preciosos. Et erat tunc annis maior triginta, sola superstite matre, nomine Monica, sibique adhærente, & de suscepto eius proposito seruiendi Dei amplius, quam de carnis nepotibus exultante. Nam eius pater, Patritius dictus, antea defunctus erat. Renunciauit etiam scholasticis, quos Rhetoricen docebat, vt sibi magistrum alium prouiderent, eô quod seruire Deo ipse decreuisset.

Mira conuersio. Luc. 12. Matth. 19. 1. Cor. 3.

Ac placuit ei, percepta baptismi gratia, cum aliis ciuibus & amicis suis, Deo pariter seruientibus ad Aphricam III.
& propriam domum agrosque remeare. Ad quos veniens, & in quibus constitutus fermè triennio, & à se iam aliena-tis curis sæcularibus, cum iis, qui eidem adhærebant, Deo viuebat: ieiuniis, orationibus, bonisque operibus vacans, atque in lege Domini meditans die ac nocte. Et de iis, quæ sibi Deus cogitanti atque oranti intellecta reuelabat, & præsentes & absentes sermonibus ac libris docebat. Contigit forte eodem tempore, vt quidam ex iis, quos dicunt Agentes in rebus, apud Hipponem regium constitutus, bene Christianus Deumque timens, comperta eius bona fama atque doctrina desideraret atque optaret eum videre, promittens se posse mundi huius omnes contemnere cu-piditates atque illecebras, si aliquando ex eius ore Dei verbum audire meruisset. Quod cum ad se fideli fuisset relatio-ne delatum, liberare animam cupiens ab huius vitæ periculis, morteque æterna, ad memoratam vltro atque confe-stim venit ciuitatem, & hominem visum allocutus frequentius atque exhortatus est, quantum Deus donabat, vt quod Deo vouerat, redderet. Hæc se ille facturum de die in diem pollicebatur, nec tamen in eius tunc hoc impleuit præsentia. Sed vacuum vtique & inane esse non potuit, quod per tale vas mundum, in honorem vtile Domino, ad omne opus bonum paratum, in omni loco diuina gerebat prouidentia.

Proficiscitur in patriã vbi ieiuniis, orationib⁹, ac piis vacabat operib⁹. Eius studiũ in lucrãdis animis.

EODEM itaque tempore in ecclesia Hipponensi catholica, Valerius sanctus Episcopatum gerebat. Qui cum, IV.
flagitante ecclesiastica necessitate, de prouidendo & ordinando presbytero ciuitatis, Dei plebem alloqueretur, & ex-hortaretur: iam scientes catholici sancti Augustini propositum & doctrinam, manu iniecta, quoniam & idem in po-pulo securus & ignarus, quid futurum esset, adstabat, tenuerunt. Solebat autem laicus, vt nobis dicebat, ab eis tantum ecclesiis,

Valerius Episcopus Hipponen.

ecclesiis, quæ non haberent Episcopos, suam abstinere præsentiam. Eum ergo tenuerunt, & vt in talibus consuetum est, Episcopo ordinandum intulerunt, omnibus id vno consensu & desiderio fieri perficique petentibus, magnoque studio & clamore flagitantibus, vbertim eo flente: nonnullis quidem lachrymas eius, vt nobis retulit, tunc superbe interpretantibus, & tanquam eum consolantibus ac dicentibus, quia locus presbyteri, licet ipse maiore dignus esset, appropinquaret tamen Episcopatui. Cum ille homo Dei, vt nobis retulit, maiori consideratione intelligeret & gemeret, quam multa & quam magna suæ vitæ pericula de regimine & gubernatione ecclesiæ impendere ac iam hinc prouenire spectaret, atque ideo fleret, Eorum ergo, vt voluerunt, completum est desiderium.

Ordinatur presbyter S. Augustinus An 391.

V. FACTVS ergo presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundum modum & regulam, sub sanctis Apostolis constitutam: Maxime, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique, prout cuique opus erat: quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. Sanctus vero Valerius ordinator eius, vt erat vir pius & Deum timens, exultabat & Deo gratias agebat, suas exauditas à Domino fuisse preces: quas se frequentissime fudisse narrabat, scilicet vt sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei doctrina salubri, Ecclesiam Dei ædificare: cui rei se homo natura Græcus minusque Latina lingua & literis instructus, minus vtilem peruidebat. Et eidem presbytero potestatem dedit coram se in ecclesia Euangelium prædicandi, ac frequentissime tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum ecclesiarum. Vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Sed ille vir venerabilis ac prouidus, in Orientalibus ecclesiis id ex more fieri sciens, vtilitati ecclesiæ consulens, obtrectatorum non curabat linguas, dummodo factitaretur à presbytero, quod à se Episcopo impleri minime posse cernebat. Vnde accensa & ardens, eleuata super candelabrum lucerna, omnibus qui in domo erant, lucebat. Et postea currente & volante huiusmodi fama, bono præcedente exemplo, accepta ab Episcopis potestate, presbyteri nonnulli coram Episcopis, populis tractare cœperunt verbum Dei.

Matt. 5
Luc. 8.

Construit monasteriũ in quo secũdum Regulã Apostolicam ab eo conscriptã monachos viuere voluit.

Hoc monasterium in horto condidit sibi à Valerio donato: factus vero Episcopus secundum condidit intra Ecclesiam, Vide Baron. an. 391.

VI. SANE tunc in illa Hipponensi vrbe Manichæorum pestilentia quamplurimos ciues vel peregrinos infecerat & penetrauerat, seducente & decipiente eiusdem hæresis quodam presbytero, nomine Fortunato, ibidem conuersante atque manente. Interea Hipponenses ciues vel peregrini Christiani, tam catholici, quam etiam Donatistæ, adeunt Augustinum presbyterum, ac deposcunt, vt illum hominem Manichæorum presbyterum, quem doctum credebant, videret, & cum eodem de lege tractaret. Quod idem, vt scriptum est, paratus ad *responsionem omni poscenti se rationem de fide & spe, quæ in Deum est, potensque exhortari in doctrina sana, & contradicentes redarguere, minime renuit: sed vtrum etiam ille hoc fieri vellet, sciscitatus est. At illi confestim ad ipsum Fortunatum id detulerunt, petentes & exhortantes ac flagitantes, quod id minime recusaret. Sane quoniam idem Fortunatus iam apud Carthaginem sanctum nouerat Augustinum, adhuc in eodem secum errore constitutum, cum eodem congredi pauitabat. Verumtamen suorum maxime instantia coactus ac verecundatus, promisit cominus se esse venturum, certamenque disputandi subiturum. Vnde condicto die & loco, conuenerunt in vnum, concurrentibus quamplurimis studiosis turbisque curiosis: & apertis notariorum tabulis, disputatio cœpta primo, & secundo finita est die. In qua ille Manichæus præceptor, vt gestorum continet fides, nec Catholicam assertionem potuit euacuare, nec Manichæorum sectam subnixa veritate valuit comprobare: sed deficiens responsione, vltima collaturum se cum suis maioribus ea, quæ refellere non potuit, prosecutus est, & si sibi forte de his satis minime fecissent, suæ animæ consulturum: atque ita ab omnibus apud quos magnus & doctus videbatur, nihil valuisse in suæ sectæ assertione iudicatus est. Qua ille confusione affectus, & sequenti tempore de Hipponensi ciuitate profectus, ad eandem amplius non remeauit. Ac sic per memoratum Dei hominem omnium cordibus, vel qui aderant, vel qui absentes illa, quæ gesta sunt, cognouerant, error ille ablatus, catholica est intimata ac comperta syncera religio.

Fortunatus presbyter Manichæus
1. Petr. 3.
Tit. 1.
Disputat cũ Fortunato Augustinus Ann. 392.
Cõfusione affectus Fortunatus abit.

VII. ET docebat ac prædicabat ille priuatim & publice, in domo & in ecclesia salutis verbum cum omni fiducia aduersus Aphricanas hæreses, maximeque contra Donatistas, Manichæos & Pelagianos, libris confectis, ac repetitis sermonibus, ineffabiliter admirantibus Christianis & collætantibus, & hoc ipsum, vbi poterant, non tacentibus, sed diffamantibus. Sicque, adiuuante Domino, leuare in Aphrica Ecclesia Catholica exorsa est caput, quæ multo tempore illic conualescentibus hæreticis, præcipueque rebaptizante Donati parte maiorem multitudinem Aphrorum, seducta & oppressa iacebat. Libros vero eiusdem siue tractatus, mirabili Dei gratia procedentes ac profluentes, instructos omni rationis copia, atque authoritate sanctarum scripturarum, ipsi quoque hæretici concurrentes, cum Catholicis ingenti ardore audiebant: & quisquis, vt voluit & potuit, notarios adhibens, etiam ea, quæ dicebantur, excepta describebat. Et inde iam per totum Aphricæ corpus præclara doctrina, odorque suauissimus Christi, diffusus & manifestatus est, congaudente, hoc quoque comperto, Ecclesia Dei transmarina. Quoniam sicut dum patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: ita etiam cum glorificatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Per idem tempus coram Episcopis, hoc illi iubentibus, qui plenarium totius Aphricæ concilium Hippone agebant, de fide & symbolo presbyter adhuc Augustinus disputauit.

Hæreticos egregiè cõfutat Augustinus.
1. Cor. 12.
Hipponẽse Concilium, Ann 393.

VIII. ILLE vero beatus senex Valerius, cæteris hoc amplius exultans, & Deo gratias agens de concesso sibi speciali beneficio, metuere cœpit, vt est humanus animus, ne ab alia ecclesia sacerdos probatus ad Episcopatum quæreretur, & sibi auferretur. Nam & id prouenisset, nisi & hoc idem Episcopus cognito, ad locum secretum eum transire curâsset, occultatumque à quærentibus minime inueniri fecisset. Vnde amplius formidans idem venerabilis senex, & sciens se corpore & ætate infirmissimum, egit secretis literis apud Primatem Episcopum sedis Carthaginensis, allegans imbecillitatem corporis sui, ætatisque grauitatem, & obsecrans, vt Hipponensi Ecclesiæ ordinaretur Episcopus, qui suæ cathedræ non iam succederet, sed consacerdos accederet Augustinus. Quæ igitur beatus Valerius optauit & rogauit, satagens rescripto impetrauit. Post quam petitionem ad visitandum adueniente ad Ecclesiam Hipponensem tunc Primate Numidiæ Megalio Calamensi Episcopo, Valerius Antistes Episcopis, qui forte tunc aderant, & Clericis omnibus Hipponensibus & vniuersæ plebi inopinatam cunctis suam insinuat tunc voluntatem: omnibusque audientibus & gratulantibus, atque id fieri perficique ingenti desiderio clamantibus, Episcopatum suscipere contra morem Ecclesiæ, suo viuente Episcopo, presbyter Augustinus recusabat. Dumque id fieri solere ab omnibus suaderetur, atque id ignaro transmarinis & Aphricanis Ecclesiæ exemplis probaretur, compulsus atque coactus succubuit, & Episcopatus curam & maioris loci ordinationem suscepit. Quod ipse postea fieri non debuisse, vt viuo suo Episcopo ordinaretur, & dixit & scripsit propter concilii vniuersalis vetitum, quod iam ordinatus didicit: nec, quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Vnde etiam sategit, vt conciliis constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus deberi ordinandis, vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiam esse deferenda.

Attende sãctum beati Valerii animum, qui Ecclesiæ saluti studens rogat Augustinum sui loco ordinari Episcopum.
Cogitur esse Episcopus Valerio viuente Ann 395.

IX. ATQVE ita factum est, vt Episcopatu suscepto, multo instantius ac feruentius maiore authoritate, non in vna tantum regione, sed vbicunque rogatus venisset, verbum salutis æternæ alacriter ac suauiter, pullulante atque crescente Domini Ecclesia, prædicaret, paratus semper poscentibus reddere rationem de fide & spe, quæ in Deum est. Et eius dicta atque excepta, maxime Donatistæ in eadem Hipponensi vel vicina manentes ciuitate, ad suos Episco-

Pugna cum Donatistis

Philip. 2. pos deferebant. Quæ cum audiissent, & econtra forte aliquid dicerent, aut à suis refellebatur, aut eadem res ad sanctũ Augustinum deferebatur: eaque comperta, patienter ac leniter, vt scriptum est, cum timore & tremore salutem omnium operabatur: Ostendens, quod nihil illi refellere voluerint ac valuerint, quamque verum manifestumque sit, quod Ecclesiæ Dei fides tenet & docet. Et hæc diebus ac noctibus ab eodem iugiter agebantur. Nam & epistolas priuatas ad quoscunque eiusdem erroris Episcopos, & eminentes scilicet laicos dedit, ratione reddita admonens atque exhortans, vt vel ab illa se prauitate corrigerent, vel certe ad disputationem venirent. Illi vero causa diffidentiæ nihil vnquam rescribere voluerunt: sed irati furiosa loquebantur, atque seductorem deceptoremque animarum Augustinum esse, & priuatim & publice conclamabant, & velut lupum occidendum esse, in defensionem gregis scilicet sui, dicebant & tractabant, omniaque peccata à Deo indubitanter esse credendum posse dimitti iis, qui hoc facere ac perficere potuissent, nec Deum timentes, nec homines erubescentes. Et vt eorum causæ diffidentia cunctis innotesceret, elaborauit: & publicis gestis conuenti, non sunt ausi conferre.

HABEBANT etiam iidem Donatistæ per suas pene omnes ecclesias inauditum hominum genus, peruersum ac X.
Circũcellio num immanitas. violentum, velut sub professione continentium ambulantes, qui Circuncelliones dicebantur. Et erant in ingenti numero & turba per omnes fere Aphricanas regiones constituti. Qui malis imbuti doctoribus, audacia superba & temeritate illicita, nec suis, nec alienis aliquando parcebant, contra ius fasque* in causis intercedentes hominibus: & nisi obedissent, damnis grauissimis & cædibus afficiebant, armati diuersis telis, bacchantes per agros villasque vsque ad sanguinis effusionem accedere non metuentes. Sed dum verbum Dei sedulo prædicaretur, & cum iis, qui oderant pacem, pacis ratio haberetur, illi pacem loquentem debellabant gratis. Cumque aduersus eorum dogma veritas innotesceret, qui volebant & poterant, sese inde vel eripiebant, vel subducebant, & paci atque vnitati Ecclesiæ cum suis, quibus poterant, cohærebant. Vnde illi sui erroris congregationem minui videntes, atque augmentis Ecclesiæ inuidentes, accensi exardescebant ira grauissima, & intolerabiles persecutiones vnitati Ecclesiæ compacti faciebant: ipsisque sacerdotibus catholicis & ministris aggressiones diurnas atque nocturnas, direptionesque rerum omnium viinferebant. Nam & multos Dei seruos cædibus debilitauerunt: aliquibus etiam calcem cum aceto in oculos miserunt, aliosque occiderunt. Vnde etiam suis iidem Donatistæ rebaptizatores in odium veniebant.

** Incautis.*
Psalm. 119.
Sæuiunt in Ecclesiæ ministros Circuncelliones

PROFICIENTE vero doctrina diuina, sub sancto & cum sancto Augustino in monasterio Deo seruientes, Eccle- XI.
Nota cũ S. Augustino in monasterio vixisse seruos Dei. siæ Hipponensi clerici ordinari cœperũt. Ac deinde innotescente & clarescẽte de die in diẽ Ecclesiæ catholicæ prædicationis veritate, sanctorumq; seruorũ Dei proposito continentiæ & paupertate profunda, ex monasterio, quod per illũ venerabilem virum & esse & crescere cœperat, magno desiderio poscere atque accipere Episcopos & clericos pax Ecclesiæ atq; vnitas & cœpit primo, & postea consecuta est. Nam ferme decem, quos ipse noui, sanctos ac venerabiles viros, continentes & doctissimos, beatus Augustinus diuersis ecclesiis, nonnullis quoque eminentioribus, rogatus dedit. Similiterque & ipsi ex illorum sanctorum proposito venientes, Domini ecclesiis propagatis, & monasteria instituerunt, & studio crescente ædificationis verbi Dei, cæteris ecclesiis promotos fratres ad suscipiendum sacerdotium præstiterunt. Vnde per multos & in multis salubris fidei, spei, & charitatis Ecclesiæ innotescente doctrina, non solum per omnes Aphricanas partes, verumetiam in transmarinis & per libros editos, atque in Græcum sermonem translatos, ab illo vno homine, & per illum multis, fauente Deo, multa innotescere meruerunt. Atque hinc, vt scriptum est, peccator videns irascebatur, dentibus suis frendebat & tabescebat: serui autem Christi, vt dictum est, cum iis, qui oderunt pacem, erant pacifici, & cum loquerentur, debellabantur gratis ab eis.

Multi ei' filij ad Episcopatum assumuntur
Psalm. 111.
Psalm. 119.

ALIQVOTIES vero etiam vias armati iidem Circuncelliones contra famulum Dei Augustinum obsederunt, dũ XII.
Circũcelliones ei insidiantur. forte iret rogatus ad visitandas, instruendasque & exhortandas catholicas plebes: quod etiam ipse frequentissime faciebat. Et aliquando contigit, vt illi succenturiati hactenus perderent captionem: euenit enim, non prouidentia, sed ductoris hominis errore, vt per aliam viam cum suis comitibus sacerdos quo tendebat, S. Augustinus venisset, atque per hunc, postea cognouit errorem, per manus impias euasisse. Et cum in omnibus liberatori Deo gratias egisset, illi omnino suo more nec laicis, nec clericis pepercerunt, sicut publica testantur gesta. Interea silendum non est, quod ad laudem Dei per illius tam egregij in ecclesia viri studium, domusque Dei zelum, aduersus prædictos rebaptizatores Donatistas gestum & perfectum est. Cum forte vnus ex iis, quos de suo monasterio & clero Episcopos ecclesiæ propa-
Is fuit Possidius. gauerat, ad suam curam pertinentem Calamensis ecclesiæ diœcesim visitaret, vt quæ didicerat pro pace Ecclesiæ, contra illam hæresim prædicaret: factum est, vt in medio itinere, cum eorum insidias incurrisset, ægre cum omnibus se comitantibus euaserit, iniuria tamen, ablatis per vim iumentis aliisque rebus grauissimè affectus. De qua re, ne pacis ecclesiæ amplius impediretur profectus, defensor ecclesiæ inter leges non siluit. Et præceptus est Crispinus, qui iisdem Donatistis in Calamensi ciuitate & regione Episcopus fuit, prædicator scilicet falsus, & multi temporis doctor, ad mulctam teneri aurariam publicis legibus contra hæreticos constitutam. Qui resultans legibus, cum præsentatus apud Proconsulem se negaret hæreticum, oborta est necessitas, vt illi, recedente Ecclesiæ defensore, à catholico Episcopo resisteretur, & conuinceretur, eum esse, quod se fuisse negauerat: Quoniam si à Catholico dissimularetur, forte Catholicus Episcopus, qui erat hæreticus, crederetur, atque ita ex hac desidia infirmis scandalum nasceretur. Et tunc memorabili Augustino antistite omnimodis instante, ad controuersiam ambo ipsi Calamenses Episcopi, Catholicus scilicet & hæreticus venerunt, & de ipsa diuersa communione tertio conflictu secum egerunt, magna populorum Christianorum multitudine causæ exitum, & apud Carthaginem, & per totam Aphricam expectante: atque ille Crispinus
Crispinus hæreticus confusus succumbit. proconsulari & libellari sententia est pronunciatus hæreticus: Proque illo apud cognitorem catholicus Episcopus intercessit, ne auraria mulcta exigeretur, & ei beneficium est imperatum. Vnde cum ingratus ad piissimum principẽ prouocasset, ab Imperatore est responsum & consequenter præceptum, nullo prorsus loco hæreticos Donatistas esse debere, & eos ad vim legum omnium, contra hæreticos latarum, vbique teneri debere. Ex quo & idem Crispinus, & cæteri sibi compares hæretici, præcepti sunt denas auri libras fisci iuribus inferre. Sed protinus opera data est per Catholicos Episcopos, præcipue per sanctæ memoriæ Augustinum, vt illa omnium condemnatio, commemorati principis dimitteretur indulgentia. Et Domino adiuuante, perfectum est. Qua diligentia & sancto studio multum creuit sancta Ecclesia.

ET de his omnibus, pro pace Ecclesiæ gestis, Augustino Dominus & hic palmam dedit, & apud se iustitiæ co- XIII.
Collatio Catholicorum cum Donatistis apud Carthaginẽ Ann. 411. ronam seruauit: ac sic magis magisque iuuante Christo, de die in diem augebatur & multiplicabatur pacis vnitas, & Ecclesiæ Dei fraternitas. Et id maxime factum est post Collationem, quæ ab vniuersis Episcopis Catholicis apud Carthaginem cum eisdem Donatistarum Episcopis postmodum facta est, id iubente gloriosissimo & religiosissimo Imperatore Honorio: propter quod perficiendum, etiam à suo latere Tribunum Marcellinum ad Aphricam iudicem miserat. In qua controuersia illi omnimodis confutati, atque de errore à catholicis conuicti, sententia iudicis notati sunt, & post eorum appellationem, piissimi Regis responso iuste inter hæreticos condemnati sunt. Ex qua ratione solito amplius eorum Episcopi, cum suis clericis & plebibus communicauerunt, & pacem tenentes Catholicam multas eorum, qui catholicam aspernabantur fidem, persecutiones, vsque ad membrorum amputationem & internecionem pertulerunt. Et totum illud bonum, vt dixi, per sanctum illum hominem Augustinum, consentientibus coepiscopis & pariter satagentibus, & cœptum, & perfectum est.

Ponno

XIV. PORRO autem quoniam post illam, quæ cum Donatistis facta est, Collationem, non defuerunt qui dicerent, permissos non fuisse eosdem Episcopos apud potestatem, quæ causam audiuit, dicere omnia pro suis partibus, quoniã catholicæ communionis cognitor suæ fauebat Ecclesiæ: licet hoc deficientes & victi, ad excusationem iactarent: quãdoquidem & ante controuersiam iidem hæretici catholicæ communionis eundem esse nouerant, & cum ab eodem conuenirentur publicis gestis, quod ad Collationem occurrerent, se esse facturos prosecuti sunt. Poterant vtique suspectum eum habentes, recusare congressum: tamen omnipotentis Dei præstitit auxilium, vt postea in Cæsareensi Mauritaniæ ciuitate constitutus venerabilis memoriæ Augustinus, quo eum venire cum aliis coepiscopis Sedis Apostolicæ literæ compulerunt, ob terminandas videlicet alias Ecclesiæ necessitates: hac ergo occasione prouenit, vt Emeritum, eiusdem loci Donatistarum Episcopum, quem suæ sectæ præcipuum in illa Collatione habuerunt defensorẽ, videret, & cum eodem publice in ecclesia, populo adstante diuersæ communionis, ex hoc ipso disputaret, & prouocaret gestis Ecclesiasticis: vt quod forte, sicut dicebant, prosequi potuit in Collatione, & permissus non erat, in præsenti sine alicuius potestatis prohibitione aut potẽtia, securus dicere minimè dubitaret, & in sua ciuitate, suis omnibus præsentibus ciuibus, fiducialiter propriam defendere communionem non denegaret. Ille nec hac hortatione, nec suorũ parentum & ciuium instanti petitione id facere voluit, qui ei pollicebantur se ad eius redituros communionem, etiam cum discrimine patrimoniorum, salutisque suæ temporalis, si modo catholicam superaret assertionem. At ille amplius dicere illis gestis nihil voluit, nec valuit, nisi tantum, Iam illa, inquit, gesta continent quæ apud Carthaginem inter Episcopos confecta, vtrum vicerimus, an victi fuerimus. Et dum à notario alio loco, vt responderet admoneretur & reticeret, eius cunctis manifestata diffidentia, Ecclesiæ Dei augmenta ac firmamenta prouenerunt. Quisquis ergo diligentiam & operam beatissimæ memoriæ Augustini pro Ecclesiæ Dei statu cognoscere plenius voluerit, etiam illa percurrat gesta: & inueniet quæ vel qualia protulerit, quibus illum doctum, eloquentem & prædicatum hominem prouocauit, hortatusque fuerit, vt pro suæ defensione partis, quod vellet ediceret, illumque victum cognoscet.

Nota authoritatem Rõ. Pontificis

Emeritus hæreticus vincitur. Ann. 418.

XV. SCIO item non ego solus ipse Possidius præsul, qui vitam hanc conscribo, verum etiam alij fratres & conserui, qui nobiscum tunc intra Hipponensem ecclesiam cum eodem sancto viro viuebant, nobis pariter ad mensam constitutis eum dixisse: Aduertistis hodie in ecclesia meum sermonem, eiusque initium & finem contra meam consuetudinem processisse: quoniam non eam rem terminatam explicuerim, quam proposueram, sed pendentem reliquerim? Cui respondimus: Ita nos in tempore miratos fuisse & scimus, & recognoscimus. At ille: Credo, ait, quod fortè aliquẽ errantem in populo Dominus per nostram obliuionem & errorem doceri & curari voluerit, in cuius manu sunt & nos & sermones nostri. Nam cum propositæ quæstionis latebras pertractarem, in alium sermonis excursum perrexi, atque ita non conclusa vel explicata quæstione, disputationem terminaui, magis aduersum Manichæorum errorem, vnde nihil dicere decreueram, disputans, quam de iis, quæ asserere proposueram. Et post hæc, nisi fallar, ecce alio die vel post biduum venit quidam, Firmus nomine, negociator, & intra monasterium sedente sancto Augustino coram nobis, ad pedes eius genibus prouolutus, sese iactauit, lachrymas fundens & rogans, vt pro suis delictis sacerdos cum suis Dominum deprecaretur, confitens quod Manichæorum sectam secutus fuisset, & in ea quamplurimis annis vixisset, & propterea pecuniam multam ipsis Manichæis, vel eis, quos dicunt electos, incassum erogâsset; ac se in Ecclesia per Dei misericordiam fuisse eius tractatibus nuper correctum, atque Catholicum factum. Quod & ipse venerabilis Augustinus, & nos, qui tunc aderamus, ab eodem diligenter inquirentes, ex qua re potissimum, an illo tractatu sibi fuerit satisfactum, & referente eo, nobisque omnibus sermonis seriem recognoscentibus, profundum consilium Dei pro salute animarum admirantes & stupentes, glorificauimus sanctum eius nomen & benediximus: qui cum voluerit, & vnde voluerit, & quomodo voluerit, & per scientes, & per nescientes animarum operatur salutem. Ex eo ille homo proposito seruorum Dei adhærens, negociatoris dimisit actionem, & proficiens in Ecclesiæ membris, in alia regione ad presbyteri quoque Dei voluntate petitus & coactus officium accessit, tenens atque custodiens propositi sanctitatem: & forte adhuc vsque in rebus humanis viuit trans mare constitutus.

Possidius ille huius historiæ scriptor.

Manichæus conuertitur eius cõcione non sine miraculo.

XVI. APVD Carthaginem quoque dum per quendam domus regiæ procuratorem, nomine Vrsum, fidei catholicæ hominem, ad quosdam Manichæorum, quos electos vel electas dicunt, blasphemis operibus præsentes perueniretur, atque ad ecclesiam ab eodem deducerentur, & perducerentur ab Episcopis, ad tabulas auditi sunt. Inter quos etiam sanctæ memoriæ Augustinus fuit, qui præ cæteris illam execrabilem sectam nouerat, & eorum prodens eiusmodi dãnabiles blasphemias, ex locis librorum, quos illi accipiunt Manichæi, vsque ad confessionem earundem blasphemiarum eos perduxit: & quæ inter se illi suo more malo indigna & turpia facere consueuerunt, à fœminarum illarum velut electarum proditione, illis ecclesiasticis gestis declaratum est. Atque ita pastorum diligentia Dominico gregi & augmentum accessit, & aduersus fures atque latrones defensio competens procurata est. Cum quodam etiam Felice de numero eorum, quos electos dicunt iidem Manichæi, quique Hipponem venerat, eundem seminaturus errorem, publice in Hipponensi ecclesia notariis excipientibus disputauit beatus Augustinus, populo adstante, & post secundã vel tertiam collationem ille Manichæus, frustrata vanitate & errore illius sectæ, ad nostram conuersus est fidem atque Ecclesiam, sicut eadem relecta docere poterit scriptura.

Anno 420.

Sanctus Augustinus Manichæos ad confessionẽ suarũ blasphemiarũ vsque perducit.

Felix manichæus conuertitur. Anno 404.

XVII. PRÆTEREA cum quodam etiam Pascentio, Comite domus regiæ, Arriano, qui per authoritatem suæ personæ fisci vehementissimus exactor, fidem Catholicam atrociter ac iugiter oppugnabat, & quamplurimos sacerdotes Dei, simpliciori fide viuentes, dicacitate ac potestate exagitabat & perturbabat, præsentibus honoratis & nobilibus viris, apud Carthaginem ab illo prouocatus, coram contulit. Sed idem Hæreticus tabulas atque stylum, quod magister noster & ante congressum & in congressu instantissime fieri volebat, ne adessent omnimodo recusauit: & dum id pernegâsset, dicens quod legum metu publicarum periclitari tabulis scriptis nollet, interpositis stylo & tabulis: Augustinus Episcopus cum suis, qui aderant, consacerdotibus id placere videret, vt absque vlla scriptura priuatim disputarent, collationem suscepit, prædicens vt postmodum contigit, quod post solutum conuentum esse cuiquam posset liberum forte dicere, nullo scripturæ documento se dixisse, quod forte non dixerit, vel non dixisse, quod dixerit. Et sic miscuit cum eodem sermonem, atque asseruit quid crederet: & ab illo, quid teneret, audiuit, & vera ratione atque authoritate scripturarum probata docuit & ostendit nostræ fidei firmamenta: illius autem assserta, nulla veritate, nulla scripturarum sanctarum authoritate suffulta docuit & frustrauit. Et vt à se inuicem partes digressæ sunt, ille magis magisque iratus & furens, mendacia multa pro fide sua falsa iactabat, victum esse à seipso proclamans, multorum ore laudatum Augustinum. Quæ cum illum venerabilem virum minime laterent, coactus est ad ipsum scribere Pascentium, propter illius metum omissis nominibus conferentium & in eis literis, quicquid inter partes dictum vel gestum fuerat, fideliter intimauit, ad ea, si negarentur probanda magnam testium habens copiam, clarissimos scilicet atque honorabiles, qui tunc aderant, viros. Atque ille ad duo sibi directa scripta, vnum vix reddidit rescriptum: in quo magis iniuriam facere, quam suæ sectæ rationem valuit declarare. Quod à volentibus & à valentibus legere comprobatur. Cum ipsorũ quoque Arrianorum Episcopo quodam Maximino, cum Gotthis ad Aphricam veniente, apud Hipponem quamplurimis volentibus atque petentibus, & præclaris interpositis viris, contulit, & quid singulæ asseruerint partes scriptum est. Quæ si studiosi diligenter legere voluerint, proculdubio indagabunt, & quid callida & irrationabilis hæresis

Pascentius Comes fidẽ catholicam oppugnat atrocissime circa a. 431.

Imprudens Pascentij mendaciũ.

Disputat cũ Maximino S. Augustin.

ad seducendum & decipiendum profitebatur, & quid Ecclesia catholica de diuina teneat & prædicet Trinitate. Sed quoniam ille hæreticus de Hippone rediens ad Carthaginem, de sua multa in collatione loquacitate victorem se de ipsa collatione recessisse iactauit, & mentitus est, quæ vtique non facile à diuinæ legis ignaris examinari & diiudicari possent: à venerabili viro Augustino sequenti tempore stylo, & illius totius collationis de singulis obiectis & responsis facta est recapitulatio: & quam nihil ille obiectis referre & responsis contradicere potuerit, nihilominus demonstratum est, additis supplementis, quæ in tempore collationis angusto cuncta inferri & scribi minime potuerunt. Idenim egerat nequitia hominis: vt sua nouissima prosecutione multum longissima, totum, quod remanserat, diei spatium occuparet.

ADVERSVS Pelagianistas quoque, nouos nostrorum temporum hæreticos & disputatores callidos, arte magis subtili noxia scribentes, & vbicunque poterant, publice & per domos loquentes, per annos ferme decem laborauit, librorum multa condens & edens, & in ecclesia populis ex eodem errore frequentissime disputans. Et quoniam iidem peruersi Sedi Apostolicæ per suam ambitionem eandem perfidiam persuadere conabantur, instantissime etiam conciliis Aphricanis sanctorum Episcoporum gestum est, vt sancto Papæ vrbis Romæ, & prius venerabili Innocentio, & postea sancto Zozimo eius successori persuaderetur, quàm illa secta à Catholica fide & abominanda & dânanda fuisset. At illi tantæ Sedis Antistites, suis diuersis temporibus eosdem notantes, atque à membris Ecclesiæ præcidêtes, datis literis ad Aphricanas Orientis & Occidêtis Ecclesias, eos anathematizandos, & deuitandos ab omnibus catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis Ecclesiæ catholicæ prolatum iudicium, etiam piissimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos inter hæreticos haberi debere constituit. Vnde nonnulli ex eis, ad sanctæ matris Ecclesiæ gremium, vnde resilierant, redierunt, & adhuc alij redeunt, innotescente & præualescente aduersus illum detestabilem errorem rectæ fidei veritate. Et erat ille memorabilis vir Augustinus, præcipuum Dominici corporis membrum, circa vniuersalis Ecclesiæ vtilitatem solicitus semper ac peruigil. Et illi diuinitus donatum est, vt de suorum laborum fructu, etiam in hac vita gaudere prouenisset: prius quidem in Hipponensi Ecclesia & regione, cui maxime præsidebat, vnitate ac pace perfecta: deinde in aliis Aphricæ partibus, siue per seipsum, siue per alios, & quos ipse dederat sacerdotes pullulasse, & multiplicatam fuisse Domini Ecclesiam peruidens, illosque Manichæos, Donatistas, Pelagianistas & Paganos ex magna parte defecisse, & Ecclesiæ Dei sociatos esse congaudens. Profectibus quoque & studiis fauens erat & exultans bonorum omnium, indisciplinationem pie ac sancte tolerans fratrum, ingemiscensque de iniquitatibus malorum, siue eorum, qui intra Ecclesiam, siue eorum, qui extra Ecclesiam sunt constituti, Dominicis, vt dixi, lucris semper gaudens, & damnis mœrens. Tanta autem ab eodem dictata & edita sunt, tantáque in Ecclesia disputata, excepta atque emendata, vel aduersus diuersos hæreticos conscripta, vel ex canonicis libris exposita ad ædificationem sanctorum Ecclesiæ filiorum, vt ea omnia vix quisquam studiosorum nosse & perlegere sufficiat. XVIII

Pelagiani dânautur à Rô. Pontificibus.

Recipitur dictû Pontificis ab Honorio Imperatore.

Magna scriptorum & operû eius copia.

SECVNDVM Apostoli quoque sententiam, dicentis: Audet quisquam vestrûm aduersus alterum negotium habens, iudicari ab iniquis, & non apud sanctos? An nescitis, quia sancti mundû iudicabunt? Et si in vobis iudicatur mundus, indigni estis iudiciorum minimorum? Nescitis quoniam Angelos iudicabimus, ne dû sæcularia? Secularia igitur iudicia si habueritis inter vos, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis loquor. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem suum diiudicare, sed frater cum fratre iudicio côtendit, & hoc apud infideles? Interpellatus ergo beatus Augustinus à Christianis, vel à cuiuscunq; sectæ hominibus causas audiebat diligenter ac piè: cuiusdâ viri sapiêtis cognitâ sententiâ ante oculos habens, dicêtis, se malle inter incognitos, quâ inter amicos causas audire: eo quod de incognitis, pro quo arbitrata æquitate iudicaretur, amicû posset acquirere: de amicis vero vnum esset, contra quem sententia proferretur, perditurus. Et eas aliquando vsque in horam refectionis, aliquando autem tota die ieiunans, semper tamen noscebat & dirimebat, intendens in eis Christianorum momenta animorum, quantum quisque vel in fide bonisque operibus proficeret, vel ab iis deficeret: atque compertis rerum opportunitatibus, diuinæ legis veritatê partes docebat, eamque illis inculcabat, & eos, quo adipiscerentur vitam æternam, edocebat & admonebat: nihil aliud quærens ab iis, quibus ad hoc vacabat, nisi tantum obedientiam & deuotionem Christianam, quæ & Deo debetur & hominibus: peccantes coram omnibus arguens, vt cæteri timorem haberent. Et faciebat hoc tanquam speculator à Domino constitutus domui Israel, prædicans verbum, atque instans opportune, importune, arguens, hortans, increpans, in omni longaminitate & doctrina, præcipueque operam dans instruere eos, qui essent idonei & alios docere. Rogatus quoque à nonnullis, in eorum temporalibus causis, epistolas ad diuersos dabat. Sed hanc suam à melioribus rebus occupationem tanquam angariam deputabat: suauem semper habens de iis, quæ Dei sunt, vel allocutionem, vel collationem fraternæ & domesticæ familiaritatis. XIX.

1. Cor. 6.

Audit causas omniû accurate & piè.

2. Tim. 4.

NOVIMVS quoque eum, à suis charissimis literarum intercessum apud sæculi potestates postulatum, non dedisse dicentem, cuiusdam sapientis seruandam esse sententiam, de quo scriptum esset, quod multa suæ famæ contemplatione amicis non præstitisset. Illud nihilominus suum addens, quoniam plerunque potestas, quæ præstat, premit. Cum vero in intercedendum esse rogatus videbat, tam id honeste ac temperate agebat, vt non solum onerosus ac molestus nô videretur, verumetiam mirabilis existeret. Nam dum exorta necessitate suo more apud quendam Aphricæ vicarium, nomine Macedonium, pro supplice literis interuenisset, atque ille paruisset, hoc modo rescriptum transmisit: Miro modo afficior sapientia tua & in illis, quæ edidisti, & in his, quæ interueniens pro reis mittere non grauaris. Nam & illa tantum habent acuminis, scientiæ & sanctitatis, vt nihil supra sit: & hæc tantum verecundiæ, vt nisi faciam, quod mandas, culpam penes me remanere, non in negocio esse, diiudicem, domine merito venerabilis & vere suscipiende pater. Non enim instas (quod plerique homines istius loci faciunt) vt quodcunque solicitus petitor voluerit, extorqueas: sed quod tibi à iudice tot curis obstricto petibile visum fuerit, admones, & rogas subseruiente verecundia, quæ maxima difficilium inter bonos efficacia est. Proinde statim commendatis effectum desideriis tribui: Nam sperandi viam ante patefeceram. XX.

Vt pro aliis intercesserit.

Epist. 15.

SANCTORVM concilia sacerdotum, per diuersas prouincias celebrata, cum potuit, frequentauit, non in eis quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, quærens, vt vel fides sanctæ Ecclesiæ catholicæ inuiolata maneret, vel nonnulli sacerdotes & clerici, siue per fas, siue per nefas excommunicati, vel absoluerentur, vel abiicerentur. In ordinandis vero sacerdotibus & clericis, consensum maiorem Christianorum, & consuetudinem Ecclesiæ sequendam arbitrabatur. XXI.

Non quæ sua sunt quærebat, sed quæ sût Iesu Christi.

VESTES eius & calceamenta & lectualia, ex moderato & competenti habitu erant, nec nitida nimium, nec abiecta plurimum: quia his plerunque vel iactare se insolenter homines solent, vel abiicere, ex vtroque non quæ Iesu Christi, sed quæ sua sunt, iidem quærentes. At ille beatus, vt dixi, medium tenebat, neque in dexteram, neque in sinistram declinans. Mensa vsus est frugali & parca, quæ quidem inter olera & legumina, etiam carnes aliquando, propter hospites habebat vel quosque infirmiores. Semper autem vinum habebat, quamuis modice & temperanter, quia nouerat & docebat, vt Apostolus dicit, quod omnis creatura Dei bona sit, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationê. Et vt idem Augustinus in suis Confessionum libris posuit, dicens: Non ego immunditiam obsonij timeo, sed immunditiam cupiditatis. Scio enim Noë omne genus carnis

Eius victus & vestitus.

1. Tim. 4.

Lib. 10. c. 31

quod cibo esset vsui, manducare permissum, Eliam quoq; cibo carnis refectum, Ioannem mirabili abstinentia prædi-
tum, animalibus, hoc est, locustis in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Scio & Esau lenticulæ concupiscentia Gen. 9.
deceptum, & Dauid propter aquæ desiderium à seipso reprehensum, & Regem nostrum, non de carne, sed de pane 3. Reg. 17.
tentatum. Ideoq; & populus in eremo, non quia carnes desiderauit, sed quia escæ desiderio contra Deum murmu- Gen. 25.
rauit, meruit improbari. De vino autem sumendo Apostoli extat sententia, ad Timotheum scribētis ac dicentis: Noli 2. Reg. 23.
adhuc aquam bibere, sed vino modico vtere propter stomachum & frequentes tuas infirmitates. Cochlearibus tan- 1. Tim. 5.
tum argenteis vtens, cætera vasa, quibus mensæ inferebantur cibi, vel testacea, vel lignea, vel marmorea erant: non tā
necessitatis inopia, quam proposito voluntatis hospitalitatem quidem semper exhibuit. Et in ipsa mensa magis le-
ctionem vel disputationem, quam epulationem potationemq; diligebat: & contra pestilentiam humanæ consuetu-
dinis, in ea ita scriptum habebat.

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam, Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi. Leges mēs. sæ ipsius.

Et ideò omnem conuiuam à superfluis & noxiis fabulis & detractionibus sese abstinere debere admonebat.
Nam & quosdam suos familiarissimos coëpiscopos illius scripturæ oblitos, & contra eam loquentes, tam aspere ali-
quando reprehendit commotus, vt diceret, aut delendos esse illos de mēsa versus, aut se de media refectione ad suum
cubiculum surrecturum. Quod ego & alij, qui mensæ interfuimus, experti sumus.

xxiii. PAVPERVM verò semper memor erat, eisq; inde erogabat, vnde & sibi suisq; omnibus secum habitantibus ero- Eius in paupe-
gabatur, hoc est, vel ex redditibus possessionum ecclesiæ, vel etiam ex oblationibus fidelium. Et dum fortè, vt assolet, res libe-
de possessionibus ipsis inuidia clericis fieret, alloquebatur plebem Dei, mālle se ex collationibus plebis Dei viuere, ralitas.
quam illarum possessionum curam vel gubernationem pati, & paratum se esse illis cedere, vt eo modo omnes Dei
serui & ministri viuerent, quo in veteri testamento leguntur altari deseruientes, de eodem compartícipari. Sed nun- 2. Cor. 9.
quam id laici suscipere voluērunt.

xxiv. DOMVS ecclesiæ curam omnemque substantiam, ad vices valentioribus clericis delegabat & credebat: Nun-
quam clauem, nunquam annulum in manu habens: sed ab eisdem domûs Præpositis cuncta & accepta, & erogata no
tabantur. Quæ anno completo eidem recitabantur, quô sciretur, quantum acceptum, quantumq; dispensatū fuisset,
vel quicquid indispensatum vel dispensandum remansisset: & in multis titulis magis illius præpositi domûs fidem se-
quens, quàm probatum manifestatumq; cognoscens. Domum verò, vel agrum, seu villam nunquam emere voluit.
Verum si forte ecclesiæ à quoquam sponte tale aliquid vel donaretur, vel titulo legati dimitteretur: nō respuebat, sed Donata vel
suscipi iubebat. Nam & aliquas eum hæreditates recusasse nouimus, non quia pauperibus inutiles esse possent, sed legata Ec-
quoniam iustum & æquum esse videbat, vt à mortuorum vel filiis vel parentibus vel affinibus magis possiderentur, clesiæ nō
quibus, ab eis deficientes, dimittere noluerint. Quidam etiam ex honoratis Hipponensium, apud Carthaginem vi- respuebat.
uens, ecclesiæ Hipponensi possessionem donare voluit, & confectas tabulas, sibi vsufructu retento, vltro eidem san-
ctæ memoriæ August. misit. Cuius ille oblationem libenter accepit, congratulans, quod æternæ suæ memor esset salu-
tis. Verum post aliquot annos, nobis forte cum eodem cominus constitutis, ecce ille donator literas per filium suum
mittens, rogauit vt illæ donationū tabulæ suo filio redderentur, pauperibus verò erogandos direxit solidos centum.
Quo ille sanctus cognito, ingemuit, hominem vel finxisse donationem, vel eum de bono opere pœnituisse, & quan-
tum potuit, Deo suggerente cordi eius, condolente animo ex eadem refragatione dixit, in illius sui increpationem &
correctionem: Et tabulas, quas ille sponte miserat, nec desideratas, nec exactas, confestim reddidit, pecuniamq; illam
respuit: atq; rescriptis eundem, sicut oportuit, & arguit & corripuit, admonens, vt de sua simulatione vel iniquitate,
pœnitentiæ humilitate Deo satisfaceret, nè cum tam graui delicto de sæculo exiret. Frequentius quoq; dicebat, secu-
rius ac tutius ecclesiam legata à defunctis dimissa debere suscipere, quā hæreditates forte sollicitas & damnosas, ipsaq;
legata magis offerenda esse, quam exigenda. Commendata verò quæq; ipse non suscipiebat, sed volentes suscipere
clericos non prohibebat. In his quoq; quæ ecclesia habebat & possidebat, intentus amore, vel implicitus cupiditate Vide quib9
non erat: sed maioribus magis & spiritalibus suspensus & inhærens rebus, vix aliquando seipsum ad ista temporalia ab rebus ani-
æternorum cogitatione relaxabat & deponebat. Quibus citissimè ille dispositis & ordinatis, tanquam à rebus mor- mum occu-
dacibus & molestis, animi recursum ad interiora mentis & superiora faciebat, quô vel de inueniendis diuinis rebus paris suum.
cogitaret, vel de iam inuentis aliquid dictaret, aut certè ex iam dictatis atq; transcriptis aliquid emendaret. Et id age-
bat in die laborans, & in nocte lucubrans. Et erat tanquam illa religiosissima Maria, typum gestans supernæ Ecclesiæ,
de qua scriptum est, quod sederet ad pedes Domini, atq; intenta verbum eius audiret: De qua soror conquesta, quod
ab eadem circa multum ministerium occupata non adiuuaretur, audiuit: Martha Martha, solicita es: Elegit meliorem
partem Maria, quæ non auferetur ab eâ. Nam fabricarum nouarum nunquam studium habuit, deuitans in eis impli- Luc. 10.
cationem sui animi, quem semper liberum habere volebat ab omni molestia temporali. Non tamen illas volentes &
ædificantes prohibebat, nisi tantum immoderatos. Intereà dum ecclesiæ pecunia deficeret, hoc ipsum populo Chri-
stiano denunciabat, non se habere, quod indigentibus erogaret. Nam & de vasis Dominicis propter captiuos & quā
plurimos indigentes, frangi quædam & conflari iubebat, & indigentibus dispensari. Quod non commemorāssem,
nisi contra carnalem sensum quorundam fieri peruiderem. Et hoc ipsum etiam venerabilis memoriæ Ambrosius in
talibus necessitatibus indubitanter esse faciendum & dixit & scripsit: sed & inde de neglecto à fidelibus gazophyla-
cio, & secretario, vnde altari necessaria inferuntur, aliquandò in ecclesia loquens admonebat: quod etiam beatissi-
mum Ambrosium, se præsente in ecclesia tractauisse, nobis aliquando retulerat.

xxv. CVM ipso semper clerici, vna etiam domo ac mensa, sumptibusq; cōmunibus alebantur & vestiebantur. Et nè
quisquam facili iuratione etiā ad periurium decidisset, & in ecclesia populo prædicabat, & suos instituerat, nè quis iu-
raret, nec ad modicum quidem. Quod si prolapsus fuisset, vnam de statutis perdebat potionem. Numerus enim erat Pœna iu-
suis secum commorantibus & conuiuantibus poculorum præfixus. Indisciplinationes quoq; & transgressiones suo- rantis.
rum à regulà recta & honesta, & arguebat, & tolerabat, quantum decebat & oportebat: in talibus præcipuè docens, Nota de cer
nè cuiusquā cor declinaretur in verba maligna ad excusandas excusationes in peccatis. Docebat itidem, vedū quisq; to numero
offerret munus suum ad altare, & illic recordatus fuisset, quod frater suus haberet aliquid aduersus illum, relinquen haustuum.
dum esse munus ad altare, atq; eundem fratrem esse reconciliandum: & tunc veniendum, & munus ad altare offeren Psal. 140.
dum. Si verò ipse aduersus fratrem suum aliquid haberet, corripere eum debere in parte: & si eum audisset, lucratus Matth. 5.
esset suum fratrem: si minus, adhibendum esse vnum aut duos. Quod si & ipsos contemneret, Ecclesiam adhiben-
dam. Si verò & huic non obediret, esset illi vt ethnicus & publicanus. Et illud addens, vt peccanti & veniam pe-
tenti, non tantum septies, sed septuagies septies delictum relaxaretur sicut quisque à Domino quotidiè sibi postulat
relaxari.

xxvi. FOEMINARVM autem intra domum eius nulla vnquā conuersata est, nulla mansit, nèc quidem germana soror: Nullam a-
quæ vidua Deo seruiens, multo tēpore vsq; in diem obitûs sui præposita ancillarū Dei vixit. Sed neq; patrui sui filiæ, & pud se fæ-
fratris sui filiæ, quæ pariter Deo seruiebant: Quāuis has personas sanctorū Episcoporū concilia posse eum Episcopis minam pa-
tiebatur.

& Pres.

Dicebat verò, quia etsi de sorore & neptibus secũ cõmorantibus, nulla nasci pos-
& Presbyteris cõuersari concessissem. sit mala suspicio, tamen quoniã illæ personæ sine aliis necessariis secumq; manentibus fœminis esse non possent, & de
his fœminis quod ad eas etiam à foris intrarēt, posse offendiculum aut scandalũ infirmis nasci, & illos, qui cum Episco-
po vel quolibet clerico fortè manerent, ex illis omnibus fœminarum personis vna commorantibus aut aduenientibus, tentationibus humanis posse perire aut certè malis hominum suspicionibus pessimè diffamari: ob hoc ergò dicebat, nunquàm debere fœminas cum seruis Dei etiam castissimis, in vna manere domo, nè, vt dictum est, aliquod scandalum vel offendiculum hoc tali exemplo poneretur infirmioribus. Et si forte ab aliquibus fœminis, vt videretur vel salutaretur, rogabatur, nunquam sine clericis testibus ad eum intrabant, vel solus cum solis vnquam est locutus, nec si secretorum aliquid interesset.

Nunquam sine clericis testibus locut⁹ est mulieribus.

In visitationibus verò modum tenebat ab Apostolo definitum, vt non nisi pupillos & viduas in tribulationibus constitutas visitaret. Et si fortè ab ægrotantibus ob hoc peteretur, vt pro eis in præsenti Deũ rogaret, eisq; manus imponeret, sine mora pergebat. Fœminarum autem monasteria non nisi vrgentibus necessitatibus visitabat. Seruandum quoq; in vita & moribus hominis Dei referebat, quod in institutis sanctæ memoriæ Ambrosij compererat: vt vxorem cuiquam nunquam posceret, neq; militare volentem ad hoc commendaret, neq; in sua patria petitus iret ad conuiuium. De singulis rebus præstans causas, scilicet, nè, dum inter se coniugati, iurgarent, ei maledicerent, per quẽ coniuncti essent. Sed planè ad hoc sibi iam consentientibus petitũ interesse debere sacerdotem, vt vel eorum iã pacta & placita firmarentur, vel benedicerentur. Et nè militiæ commendatus ac malè agens, suam culpam suffragatori tribueret. Et nè per frequentiam conuiuiorum, temperantiæ amitteretur modus. Indicauerat quoq; nobis, se prædicti B. viri Ambrosij in vltimo vitæ constituti audisse sapientissimum & piissimũ responsum, & multum laudabat ac prædicabat. Nam cum ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis, lecto eius adstantibus, & videntibus eum de sæculo migraturum ad Deum, & ob hoc mærentibus, tanti sc. ac talis antistitis morte ecclesiam posse priuari verbi sacramenti Dei dispensatione & cum lacrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: nõ sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideo enim eum dixisse intelligendum est. Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, nè crederetur præsidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nõsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magis, quam de meritis suis, confidere, cui etiã in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoq; coëpiscopi & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum ad quem quum visitandum iam morti propinquantem venisset, & ille manuum gestu se de sæculo exiturum significaret, atq; à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquam, bene: Si aliquando, quare non modo? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timentem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua, quã de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ità retulit, dicens: Cum quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus, commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis, honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, & quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quod talem videre iam poterat de sæculo recessurus. Atq; ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

Iacob 1.
Officium erga destitutos & ægros.
Memorabilis sentẽtia S. Ambrosij
Matth. 6.
Serm. de Mortalitate.

XXVII.

Ante proximum verò diem infirmitatis obitûs sui, à se dictatos & editos recensuit libros, siue eos, quos primo tempore conuersionis suæ adhuc laicus, siue quos presbyter, siue quos Episcopus dictauerat: & quæcunq; in his recognouit aliter, quã sese haberet Ecclesiastica regula, à se fuisse dictata, & scripta, cum adhuc Ecclesiasticum vsum minus sciret, minùsq; intelligeret, à semetipso & reprehensa & correcta sunt. Vnde etiam duo conscripsit volumina, quorũ est titulus. De retractatione vel recensione librorũ. Præreptos etiam sibi quosdam libros ante diligentiorem emẽdationẽ à nonnullis fratribus conquerebatur, licet eos postmodũ emendasset. Imperfecta etiam quædam librorum suorum, præuentus morte, reliquit. Quiq; prodesse omnibus volens, & volentibus multa librorum legere, & non valentibus, ex vtroq; diuino testamento veteri & nouo præmissa præfatione, præcepta diuina seu vetita, ad vitæ regulã pertinentia, excerpsit, atq; ex his vnum codicẽ fecit, vt qui vellet, legeret: atq; in eo, vel quàm obediẽs Deo, inobediensve esset, agnosceret: & hoc opus voluit Speculũ appellare. Verum breui consequenti tempore diuina volũtate & potestate proueniт, vt manus ingens, diuersis telis armata & bellis exercitata: immanium hostium Vandalorum & Alanorum, commixtam secum habentes Gotthorum gentem, aliarumq; diuersarum gentiũ personas, ex Hispaniæ partibus transmarinis nauibus Aphricæ influxisset & irruisset, vniuersaq; per loca Mauritaniarum, etiam ad alias nostras transiens prouincias & regiones, omni sæuiens crudelitate & atrocitate, cuncta quæ potuit expoliatione, cædibus, diuersisq; tormentis, incendiis, aliisq; innumerabilibus infandis malis depopulata est, nulli parcens ætati, nec ipsis Dei sacerdotibus vel ministris, nec ipsis ecclesiarum ornamentis, seu instrumentis, vel ædificiis. Et hanc ferocissimam hostium grassationem & vastationem ille homo Dei, & factam fuisse & fieri, non vt cæteri homines, sentiebat & cogitabat: sed altius & profundius eam considerans, & in hac animarũ præcipue vel pericula, vel mortes prænidens, solito amplius [quoniam vt scriptũ est, Qui apponit scientiam, apponit dolorẽ, &, Cor intelligens, quasi tinea est ossibus] fuerunt ei lacrymæ panes die ac nocte, amarissimamq; & lugubrem præ cæteris suæ senectutis iam pene extremã ducebat ac tolerabat vitam. Videbat enim ille homo Dei ciuitates excidio perditas pariter cum ædificiis, villarumq; habitatores alios hostili nece extinctos, alios effugatos atq; dispersos, Ecclesias sacerdotibus ac ministris destitutas, virginesq; sacras & quosq; continentes vbiq; dissipatos: & in his alios defecisse tormentis, alios gladio interemptos esse: alios in captiuitate, perdita animi & corporis integritate ac fidei, malo more ac duro hostibus deseruire: hymnos Dei & laudes ab ecclesiis deperiisse, ædificia ecclesiarum quam plurimis locis ignibus concremata: solennia quoque, quæ Deo debentur, de propriis locis defecisse: sacrificia ac sacramenta diuina vel non quæri, vel quærenti qui tradat, non facile reperiri: in ipsas montium syluas & cauernas petrarum & speluncas confugientes, vel ad quascunque munitiones: alios fuisse expugnatos & interfectos, alios ita necessariis sustentaculis * euolutos atque priuatos, vt fame contabescerent: ipsosque ecclesiarum præpositos & clericos, qui forte Dei beneficio vel eos non incurrerant, vel incurrentes euaserant, rebus omnibus expoliatos atque nudatos, egentissimos mendicare, nec iis omnibus ad omnia, quibus fulciendi essent, subueniri posse. Vix tres superstites ex innumerabilibus ecclesiis, hoc est, Carthaginensem, Hipponensem & Cirtensem, quæ Dei beneficio excisæ non sunt, & earum permanent ciuitates, & diuino & humano fultæ præsidio, licet post eius obitum vrbs Hipponensis incolis destituta, ab hostibus fuerit concremata. Et se inter hæc mala ille homo Dei cuiusdam sapientis sententia consolabatur, dicentis: Non erit magnus, magnum putans, quod cadunt ligna & lapides, & moriuntur mortales. Hæc ergò omnia ille, vt erat alte sapiens, quotidie vberrimè plangebat. Accreuitq; mæroribus & lamentationibus eius, vt etiam adhuc eo in statu consti-

XXIX.

Scribit libros Retractationum circa ann. 426.
Speculum. Tom. 3.
Barbarorũ irruptiones Ann. 418. Idem faciũt hodieque hæretici.
Eccl. 1.
Psalm. 41.
Confer hæc cum nostris temporibus
** intercep-tas.*
Postea etiã has ecclesias Barbari Arriani occuparunt.

consistente, ad eandem Hipponensium regionum ciuitatem ab iisdem hostibus veniretur obsidendam. Quoniam in eius tunc defensione erat constitutus Comes quidam Bonifacius, cũ Gothorum quondam fœderatus exercitu, quã vrbem fermè quatuordecim mensibus conclusam obsederunt. Nam & litus illi marinum interclusione abstulerunt: Quo etiam nosipsi de vicino cum aliis nostris coëpiscopis confugeramus, in eademq; omni eius obsidionis tempore fuimus. Vnde nobiscum sæpissimè colloquebamur, & Dei tremenda iudicia præ oculis nostris posita considerabamus, dicentes: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Pariterq; dolentes, gementes & flentes, orabamus miserationum patrem & Deum omnis consolationis, vt de eadem nos tribulatione subleuare dignaretur.

Hipponensis ciuitas obsidetur Anno 4[illegible]. Psalm. 118.

XXIX. Et fortè prouenit, vt vna cum eodem ad mensam constitutis, & inde confabulantibus, nobis diceret. Noueritis me hoc tempore nostræ calamitatis Deum rogare, vt aut hanc ciuitatem ab hostibus circundatam liberare dignetur, aut si aliud ei videtur, suos seruos ad perferendã suam voluntatem fortes faciat, aut certè vt me de hoc sæculo ad se accipiat. Quæ ille dicens, nosq; instruens, deinceps cum eodem & nos cũ nostris omnibus, & ipsi, qui in eadem fuerant ciuitate, à summo Deo similiter petebamus. Et ecce tertio illius obsidionis mense decubuit lecto, febribus fatigatus, & illa vltima exercebatur ægritudine. Nec suum sanè Dominus famulum fructu suæ precis fraudauit. Nam & sibiipsi, & eidem ciuitati, quod & lachrymosis deposcit precibus, in tempore impetrauit. Noui quoque eundem & presbyterum & Episcopum pro quibusdam energumenis petentibus, vt oraret, rogatum: eumq; in oratione lachrymas fundentem, Deum rogâsse, & dæmones ab hominibus recessisse. Itemq; scio ad eum ægrotantem & lecto iacentem, quendam cum suo ægroto venisse, & rogauisse, vt eidem manum imponeret, vt sanus esse posset: eumq; respondisse, si aliquid in his posset, sibi hoc vtiq; primitus præstitisset: illumq; dixisse, visitatum se fuisse, sibiq; per somnium dictum esse. Vade ad Augustinum Episcopum, vt eidem manum imponat, & saluus erit. Quod dum comperisset, facere non distulit: illumq; infirmum continuo Dominus sanum ab eodem discedere fecit.

Preces eius quantum [illegible] apud Deum [illegible]. Aliquot diui Augustini miracula.

XXX. Interea reticendum minimè est, cum memorati impenderent hostes, à sancto viro nostro coëpiscopo Thabennensis ecclesiæ Honorato, literis fuisse consultum, vtrumnam illis aduentantibus, ex ecclesiis Episcopis vel clericis recedendum esset, nec nè. Eiq; rescriptis insinuâsse, quid magis ab illis euersoribus esset metuendum. Quam eius epistolam huic scripturæ inserere voluĩ. Est enim sacerdotũ Dei & ministrorũ moribus valde vtilis & necessaria. Isto modo rescriptum est ad eundem ab eodem: Sancto fratri & coëpiscopo Honorato, Augustinus in Domino salutem. Charitati tuæ misso exemplo epistolæ, quam fratri Quoduultdeo nostro coëpiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quærendo consilium, quid in his periculis, quæ tempora nostra inuenerunt, facere debeatis. Quamuis enim epistolam, &c.

Honoratus Tabenensis Episcopus. Epist. 150.

XXXI. Sane ille sanctus in vita sua prolixa, pro vtilitate ac felicitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ diuinitus condonata, vixit annis septuagintasex: in clericatu autẽ vel Episcopatu annis fermè 40. Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & sacerdotes, absq; digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod ipse fecit vltima, qua defunctus est, ægritudine. Nam sibi iusserat Psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi, de pœnitentia scribi, ipsosq; quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat & iugiter ac vberrimè flebat. Et nè intentio eius à quoquã impediretur, ante dies fermè decem, quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentibus, nè quis ad eum ingrederetur, nisi iis tantum horis, quibus medici ad inspiciendum intrabant, vel cum ei inferretur refectio. Et ita obseruatum ac factum est, qui omni illo tempore orationi vacabat. Verbũ Dei vsq; ad ipsam suã extremam ægritudinẽ, impræteritè, alacriter & fortiter, sana mente sanoq; cõsilio in ecclesia prædicauit. Membris omnibus sui corporis incolumis, integro adspectu atq; auditu, nobis adstantibus & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormiuit cum patribus suis, enutritus in bona senectute: & nobis coram positis, pro eius commendanda corporis depositione, sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est. Testamentum nullum fecit, quia vnde faceret, pauper Christi non habuit. Ecclesiæ Bibliothecam omnesq; codices diligenter posteris custodiendos semper iubebat. Si quid verò ecclesia vel in sumptibus, vel in ornamentis habuit, fideli presbytero, qui sub eodem domus ecclesiæ curam gerebat, dimisit. Nec suos consanguineos vel in proposito, vel extra constitutos, in sua vita & morte vulgi more tractauit. Quibus dum adhuc superesset, id, si opus fuit, quod & cæteris erogauit, non vt diuitias haberent, sed vt aut non, aut minus egerent. Clerum sufficientissimum & monasteria virorum ac fœminarum continentium cum suis præpositis plena ecclesiæ dimisit, vna cum bibliothecis, libros & tractatus vel suos, vel aliorum sanctorum habentibus, in quibus dono Dei qualis quantusq; in Ecclesia fuerit, noscitur, & in his semper viuere à fidelibus inuenitur: Iuxta quod etiam sæcularium quidam poëtarũ, suis iubens, quo sibi tumulum mortuo in aggere publico collocarent, pro epigrammate finxit, dicens:

Nota de Psalmis, quos pœnitentiales vocant. Migrat ad Dominum Anno 430. Sacrificium offertur pro eo defuncto. Nota de [illegible] monasteriis

Viuere post obitum vatem vis nosse viator? Quod legis, ecce loquor: vox tua, nempe mea est.

Et in suis quidem scriptis ille Deo acceptus & charus sacerdos, quantum lucente veritate videre conceditur, rectæ ac sanæ fidei, spei & charitatis catholicæ Ecclesiæ vixisse manifestatur. Quod agnoscunt, qui eundem de diuinis scribentem legentes proficiunt. Sed ego arbitror plus ex eo proficere potuisse, qui eum & loquentem in ecclesia præsentem audire & videre potuerunt, & eius præsertim inter homines conuersationem non ignorauerunt. Erat enim non solum eruditus scriba in regno cœlorum, de thesauro suo proferens noua & vetera, & vnus negociatorum, qui inuentam preciosam margaritam, quæ habebat, venditis, comparauit; verumetiam ex iis extitit vnus, ad quos scriptum est: Sic loquimini, & sic facite: & de quibus Saluator dicit: Qui fecerit, & docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Peto autem impendio vestram charitatem, qui hæc scripta legitis, vt mecum omnipotenti Deo gratias agatis, Dominumq; benedicatis, qui tribuit mihi intellectum, vt hæc in notitiam & præsentium & absentiũ præsentis temporis & futuri hominũ, & vellem deferre, & valuissem: & mecũ ac pro me oretis, vt illius quondam viri, cũ quo annis fermè quadraginta Dei dono absq; amara vlla dissensione familiariter ac dulciter vixi, & in hoc sæculo æmulator & imitator existã, & in futuro omnipotentis Dei promissis cum eodẽ perfruar, Amẽ.

Matth. 13. Iacob. 3. Matth. 15

DE TRANSLATIONE RELIQVIARVM S. AVGVSTINI EPISCOPI EPISTOLA PETRI ARCHIEPISCOPI MEDIOLANENSIS, QVI ET Oldradus dicitur ad Carolum Magnum Imp.

I. Domino Regum piissimo Carolo Magno Petrus Oldradus indignus Mediolanensium Archiepiscopus perennem in Christo coronàm.

Opvs, quod celsitudo vestra, dum in vrbe Mediolani moraretur, mihi imponere dignata fuit, vt aliquid de translatione corporis beati Augustini Episcopi de Sardinia Papiam inquirerem, & fideli sermone celsitudini vestræ transcriberem: quantum humana fragilitas laborare potuit, elaboraui, & quod ex literis & libris Regum Longobardorum, & etiam ex traditione multorũ legi & audiui, Deo adiuuante, breuiter scribam. Beatus Augustinus doctor Ecclesiarum Christi, post multa miraculorum signa, quibus in hoc mundo effulsit: post multam insudationem laborum, qua obstinationem hæreticorum rectum iter viæ deprauantium oppugnauerat, Deo animam reddẽs, honorificè à fidelibus sepultus est in ciuitate Hipponensi, in Episcopatu suo, in Ecclesia sancti Stephani, currente anno Incarnationis Christi quadringentesimo trigesimo: ibiq; honorificè sepultus per

manum

lxxiv. manum discipulorum suorum, iacuit annis ferè quinquaginta sex: deinde in Sardiniam translatum est à fidelibus & Catholicis Episcopis: qui ob Christi fidem ab iniquo Trasamundo Rege vnà cum Fulgentio Ruspensi Episcopo, cũ innumerabilibus Christi fidelibus in eãdem insulam relegati fuerant, quo tempore Vuandali armis Africam vastabant: ne gemma & thesaurus tantus ab immundis spiritibus pollueretur, secum cum nonnullis aliis sanctorum reliquiis deportarunt. Ibi multis miraculis claruit annis ducẽtis viginti* tribus. In quo manifestum datur intelligi, quod quos Deus caros habet, ad sanctitatis eorũ testimonium clarificat, & insignit virtutibus miraculorum.

Transfertur in Sardiniam. An.504.

*ccxxi.

*ccxxv. VNDE Luithprando Asprandi filio Longobardorũ Rege, quo tempore à die obitus ipsius sancti, ducenti & octuaginta anni euoluti fuerant, regno Longobardorũ adepto, & perseuerante in vero religionis proposito, quippe qui pro tector & defensor fidelis Ecclesiarum Dei extitit, vir certè tanto principatu dignissimus, si prudentiam, sapientiam, consiliumq; quo plurimum valebat, quis inspexerit: iustitia autem & clementia ita insignis haberetur, vt difficilè iudicaretur, quã in re maiorem promereretur laudem, Christianissimus adeò fuit, ac religionis amator, vt nulla vnquã in regno templa sine suo suffragio ædificari permiserit: nam vt de cæteris taceam, Papiæ plurima templa ornatu mirè construxit, donatis & additis multis castris & possessionibus: & præcipuè in palatio suo oratorium in honorem Saluatoris mundi extruxit, vbi & sacerdotes & clericos multos instituit, qui die noctuq; diuina officia exoluerent, attributis multis bonis, vt honestius & alacrius Deo inseruire possent. II.

Luithprandi pia opera.

ET primo regni sui anno donationem, quam beato Petro Aripertus Rex donauerat, confirmauit, scilicet Alpes Cottias, in quibus Ianua est, & quicquid ab ea Alpes vsq; ad Galliarum fines continebant. Et beato Petro Apostolorum principi in suburbio Papiensi monasterium construxit artificis opere excellenter ornatum, cui etiam indidit nomen, Cœlum aureum. III.

BARBARORVM igitur infinita multitudo Sardiniam expugnare est aggressa: quam cum inuasissent, & subiugatã destruerent, loca etiam sancta violenter aggressi polluebant, inter quæ sepulcrũ B. Aug. Hæc cum iustitiæ cultor & amator religionis Luitprandus Rex audisset, à sanctæ memoriæ Petro Papiensi Episcopo, quẽ Rex maximo honore & summa reuerentia ob vitæ sanctitatem prosequebatur, videlicet coinquinari & inhonestè tractari sanctissimi Aug. loculum: Legatos suos proceres nobiles cũ magno pondere auri & argenti transmisit in Sardiniã, vt corpus tanti sancti redimerent precio, & transferrent quamprimum ad ciuitatem Papiensem. Qui iussioni & desiderio piissimi Regis satis facere cupientes, nauigio venerunt in Sardiniam, & redimentes corpus sanctum à barbaris, nauiq; illud imponentes, Dei misericordia & ingenti eorum gaudio plenis velis per tranquillũ mare in vnius die & noctis spatio perducti sunt ante portum & stationem Ianuensem: & per Legatos Regi quæ facta erant denunciarunt, & vt honorificè occurrerent ad reliquias tam gloriosi corporis suscipiendas. IV.

Transfertur ex Sardinia. Ann.725.

QVO audito, Rex immẽso gaudio perfusus, gratias ingentes Deo referebat, quod desideriũ suum impleuisset: omniq; negotio postposito, rogatis & conuocatis omnibus ciuitatũ suarum Episcopis, & vniuerso clero, vsq; ad finẽ agri Dertonẽsis ad suscipiẽdum tam præclarum Dei munus cum maxima humilitate processit: & more Dauidico, ad accipiendam Arcam Domini, & reponendam in decentiori loco, properabat cum innumerabili procerum & populi vtriusq; sexus multitudine, Deo gratias omnes agentes de tantis donis datis. Cum autem ad locum, vbi iacebat sanctũ corpus, appropinquasset, depositis regalis aulæ insignibus, nudatoq; capite & pedibus cũ tanta humilitate & deuotione procedebat, vt omnes qui aderant, mirarentur, & Deum super tanta deuotione piissimi Regis laudarent. Ad confessorem antẽ suum clarificandum misericors Dominus dignatus est multa miracula operari: multi enim aliquo officio corporis priuati aderant, qui recuperata sanitate, alacres ad laudem & honorem Dei vociferantes, læti ad propria remeabant. Vnde corpus beati confessoris cum laudibus & hymnis deferentes peruenerunt ad fines agri Dertonensis, ad prædium quod appellant Sauinatiense, vbi Rex Luithprandus cum vniuerso Episcoporum & procerũ comitatu pernoctantes, & debitum tanto patre officium dignè peragentes: Rex ipse tanquam vnus de plebe prope sanctissimi corporis reliquias nimio deuotionis zelo ardens pernoctauit. V.

2.Reg.6.

CVM autẽ aurora sequentis diei illucesceret, ad peragendum iter ad vrbem Ticinensem sistentes, nullo modo sanctum corpus mouere potuerunt. Cũ igitur plures ad feretrum accederent, nec quicquã proficerent: Rex Luithprandus scissis vestibus & deformata facie in terra deuolutabatur: quippe qui immenso desiderio tanti patris transferendi reliquias ad vrbẽ Ticinum æstuabat nimis: at tum omnino ab omni spe ceciderat posse amoueri sanctũ corpus. Quo miraculo omnes Episcopi & proceres stupebant, cogitantes intra se, quidnã Deus omnipotens indicare vellet de reliquiis tã gloriosi doctoris. Aderat inter cœtum Episcoporũ sanctæ memoriæ Gratianus Nouatiensis Ecclesiæ Præsul, vir multa doctrina præditus & omni scientiarũ genere illustris, & verè Dei sacerdos, qui accessit confidenter ad Luitprãdum Regẽ, affirmans Dei misericordiam non verbis & actibus externis, sed magis votis & operibus implorandã. Quæ Rex libentissimè monita audiens, facto voto, deliberauit, si Dominus Deus omnipotens corpus B. Aug. Ticinũ deferri permitteret, quod suprà nominatum prædiũ Sauinatiense Deo & Ecclesiæ B. Petri, ad quam ipsum sanctum corpus deferre volebat, perpetuò habendũ tribueret. Factũ est igitur, vt cum votum persoluisset, accederet ad feretrũ: qui cum corpus de terra leuare tentaret, ita leuissimum inuenit, vt nullo vlterius onere impediente, corpus beatissimum, quod prius nec moueri poterat à pluribus, modo non prohiberetur ferri à duobus: peragebant igitur inceptum iter, ingenti gaudio & exultatione laudantes Dei omnipotentiam, qui vota Regis tam facilè audisset. VI.

CVM autem in vrbe auditũ esset de aduentu Regis cum reliquiis beatissimi confessoris: ad suscipiendũ corpus sanctissimum omnes, qui residui fuerant, festinarunt occurrere, & cũ summo honore, vtpote tanto patri, debito, detulerunt cum hymnis & canticis, & totius populi concursu, summo gaudio perfusi, & reposuerunt in Ecclesia B. Petri in Cœlo aureo: Iste antẽ in Apostolica positus est Ecclesia, qui pro Ecclesiastica dimicans fide, diabolicas hæreticorum fraudes dispersit. Vbi etiam ad sanctitatis eius testimonium, ad argumentũ fidei posterorum, multis signis & miraculis claruit. Illud memoria dignũ contigit post translationem Papiã factam, quo Deo, beatoq; Patri Augustinõ gratã fuisse eam translationẽ innotuit: siquidem multi tactu sacrorũ pignorum tantum, ex variis morbis statim cõualuẽre, Sed insignis fuit illa apparitio facta quibusdã Vltramontanis numero 40. qui petẽtes Romam, prope vicolum Cauæ, Papia distantis circiter tria millia passuũ, quo membra fessa in longo itinere curarent, per noctantes, circa secundam horam noctis ab Ecclesia quæ vicina erat, dicata sanctis martyribus Cosmæ & Damiano, viderunt egredi hominem habitu Pontificali ornatum, qui ipsis appropinquans percunctatus est, quo pergerent. Cum respondissent, se Romã ad basilicas Sanctorum Petri & Pauli proficisci, quatenus à Domino impetrarent liberari ab infirmitatibus, quibus vnusquisq; eorum affligebatur: erant enim omnes infirmi, ideo Romã peregrinabantur, tum vt viserent sancta loca, tum vt sanctorum meritis ibi quiescentiũ Deus eos sanaret. dixit illis Põtifex: Dirigite gressus vestros ad vrbem vobis vicinam, Papiam nempe, & ingredimini templum B. Petri in Cœlo aureo: ingressi sanabimini à languoribus vestris. quis esset, interrogantibus peregrinis, respondit, se esse Augustinum Hipponensem Episcopũ. His auditis, stupore & gaudio repleti, festinantes Papiam, & templum ingressi: clamantes dixerunt: Sancte Augustine, sicut pollicitus es, restitue nobis sanitatem. His vix pronunciatis, senserunt se pristinæ incolumitati redditos, & Deo, beatoque Augustino gratias agentes, ad propria læti & incolumes remearunt, narrantes mirabilia quæ fecerat Dominus intercessione tanti Doctoris. Dona autem, quæ piissimus Rex Luithprandus Ecclesiæ beati Petri donauit, tam in prædiis & possessionibus, quam in vasis aureis & argenteis & vestibus, ad Dei cultum pertinentibus, excedunt VII.

S. Augustin. apparuit quibusdam Vltramontanis infirmis.

omnium

omnium piorum & Catholicorum opinionem. Existimabat autem Rex ille, se tantum non posse donare ministris, qui custodiebant corpus B. Patris quod opinioni & voluntati suæ penitus satisfaceret. Et tanto gaudio ad corpus tanti viri receptum repletus est, quod die ac nocte in hymnis & canticis Dei cum clericis & sacerdotibus in Ecclesia pernoctaret, & tanquam vnus de ministris in canticis Dei & psalmodia se exerceret. Hæc translatio corporis sancti Augustini facta fuit pridie Kalendas Martij, sedente in sancta Petri Sede bonæ memoriæ Gregorio eius nominis secundo. Excellentiam magnitudinis vestræ per multa annorum curricula Rex Regum Christus Dominus sua dignetur custodire potentia. Datum in vrbe Mediolani anno salutiferæ Incarnationis Domini septingentesimo nonagesimo sexto.

Mitra S. Augustini & baculus pastoralis ex Hippone regio simul cum reliquiis in Sardiniam transportata sunt, quæ, corpore Ticinum translato ibidem hactenus asseruantur. Vide Baron. in notis ad Mart. hoc die.

DE S. IVLIANO MARTYRE, AVTHORE BEATO GREGORIO ARCHIEPISCOPO TVRONENSI.

An. 290.

28. Avgv.

I. MAGNVM in nobis quodammodo igniculum ad iustitiæ suæ adipiscendum seminarium, pietas diuina succendit, cum dicit: Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum: Ostendens, quod qui iustitiam ex toto corde dilexerit, cum precatus fuerit, audiatur à Domino. Vtinam quisque nostrûm cum hæc tentare cœperit, statim spretis mundi scandalis, neglectis concupiscentiis vanis, derelictisque semitis prauis, iustitiæ viam expeditus & sine impedimento sæcularium actionum, conaretur irrepere. Per hanc enim viam Abel iustus suscipitur, Enoch beatus assumitur, Noë reseruatur, Abraham eligitur, Isaac benedicitur, Iacob dilatatur, Ioseph custoditur, Moyses sanctificatur, Dauid prædestinatur, Salomon ditatur, tres pueri inter incendia rorulenta vaticinantur, Daniel inter innocuas bestias pascitur: Per hanc viam Apostoli diriguntur, Martyres beati glorificantur. Et qualiter, inquis? Scilicet dum infirmos curant, mortuos suscitant, præsentia contemnunt, futura desiderant, tortores despiciunt, pœnas non sentiunt, ad cælestia regna contendunt. Quod proculdubio virtute propria non obtinerent nisi per viam iustitiæ rectissimè incedentes, à Domino audirentur. Sic & inclytus martyr Iulianus, qui Viennensi ortus vrbe, Aruernis datus est martyr, ab hoc igne succensus, hæc concupiuit, ac mente tota desiderauit. Quia cum esset apud beatissimum Ferreolum, iam tunc martyrij ardore flagrabat: qui relictis diuitiis ac propinquis, tantum ob solius amorem martyrij Aruernis aduenit. Sed nec hoc sine diuino mandato peregit, cum tunc persecutio in Viennensi vrbe ferueret. Legerat enim Dominum prædixisse. Si vos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite in aliam. Contulit ergò se hic in Aruerno territorio, non metu mortis, sed vt relinquens propria, facilius perueniret ad palmam, metuebat enim, nè ei parentes essent obuij, si inter eos hoc certamen iniuisset: & perderet miles Christi coronam gloriæ, si legitimè non certasset. Igitur instante persecutione, ad Briuatensem vicum, in quo fanatici erroris næniæ colebantur, aduenit. Et cum insequi aduersarios nutu Dei sensisset, à vidua quadam se occultari deprecatur. Quem illa tegens, ilico martyre poscente detexit: qui suis insecutoribus ità dixit: Nolo diutius commorari in hoc sæculo, quia sitio tota animi auiditate iam Christum. At illi educta vibranti dextera framea, deciso capite, in tres [vt ita dicam] partes gloriosus diuiditur martyr. Nam caput Viennæ defertur, artus Briuate reconduntur, felix anima à Christo conditore suscipitur. Senes quoque, qui sacrum corpus mancipauerant sepulturæ, ità redintegrati sunt, vt in senectute summa positi, tanquam iuuenes haberentur. Caput quoque eius Ferreolus martyr accepit: completoq; certamine, tam illius membra, quàm istius caput, in vnius tumuli receptaculo collocantur. Quæ nè cuiquam fortassis videatur incredibilis esse narratio, quæ audiui gesta, fideliter prodam.

Psalm 33. Iustorum orationes exaudit Dominus. — *Patria S. Iuliani.* — *Matth. 10.* — *Sitit tota animi deuotione Christum.* — *Caput ei amputatur.* — *Nota miraculum.*

QVODAM tempore, dum ad occursum beati Nicetij antistitis, vsq; Lugdunum processissem, libuit animo non aliter, nisi orationis causa. Viennam adire, & præcipuè sepulcrum visitare Ferreoli martyris gloriosi. Insederat enim menti, propter antiquam dilectionem eorum, me sic esse eius alumnum, vt Iuliani. Deniq; oratione facta, erigo oculorum aciem ad tribunal, conspicioq; in eo versiculos hoc modo conscriptos.

Nicetius Episcopus Lugdunensis.

Heroas Christi geminos hæc continet aula: Iulianum capite, corpore Ferreolum.

II. CVMQ; hæc legens, æditu um consulerem, cur hæc scripta sic fuerint, respondit: Basilica sancti martyris Ferreoli super ipsum Rhodani litus ab antiquis fuerat collocata. Denique cum impulsante violentia amnis, porticus, quæ ab ea parte erat locata, corrueret, prouidus sacerdos, Mamertus nomine, qui tunc Viennensem regebat ecclesiam, ruinam futuram præueniens, aliam basilicam eleganti opere & in ipsa mensura sagaci intentione construxit, illuc sancti martyris transferre cupiens corpus. Aduenit autem ad hoc opus Abbatum atque Monachorum magnus numerus, vigilataque nocte, accepto sarculo fodere cœperunt. Cumque in profundo descenderent, tria sepulcra reperiunt, ac confestim stupor mentes spectantium inuadit. Nec quisquam erat certus, quisnam esset beati martyris tumulus. Igitur cum starent omnes in hebetate mentis attoniti, inspirante [vt credo] diuinitate, vnus ex circunstantibus exclamat, dicens: Antiquitus referri solitum erat, & celebri per populos sermone vulgatum, caput Iuliani Confessoris in sepulcro retineri martyris Ferreoli. Sic opertorio amoto, vnusquisque consideretur, & sic poterit, quæ sint membra Ferreoli martyris, protinus inueniri. Hæc audiens sacerdos, cunctos iubet in oratione prosterni. Qua impleta, procedit ad tumulos: detectisq; duobus, singulos in his quiescentes inuenit viros. Cumque aperuisset & tertium, inuenit in eo virum iacentem illæso corpore, integro vestimento: qui deciso capite, caput amplexus aliud, brachio detinebat. Erat enim acsi nuper sepultus, neque pallore faciei demutatus, neque capillorum decisione turpatus, neque vlla putredine resolutus: sed ità integer & illæsus, vt putares eum adhuc sopore corporeo detineri. Tunc antistes gaudio magno repletus, ait: Hoc esse cadauer Ferreoli, hoc est caput Iuliani martyris, dubium non habetur. Tunc cum magno psalterio plaudente populo, in loco, vbi nunc est, adoratur Domino annuente. Hæc autem vt ad sepulcrũ martyris ab ipso æditu o cognoui, fideliter retuli. Præbet tamen huic operi testimoniũ Sollius noster, ipsi Mamerto scribẽs his verbis: Tibi soli concessa est in parte orbis occidui, martyris Ferreoli solida translatio, adiecto nostri capite Iuliani. Vndè pro compensatione deposcimus, vt nobis indè veniat pars patrocinij, quia vobis hinc rediit pars patroni.

Mamertus Episcopus Viennensis. — *Corpus S. Ferreoli integrum reperitur cũ capite S. Iuliani.*

II. IN loco autem illo, quo beatus martyr est percussus, fons habetur splendidus, lenis, dulcibus aquis vberrimus, in quo & à persecutoribus caput amputatum ablutum est, de quibus aquis multæ sanitates tribuuntur infirmis. Nam sæpè cæcorum oculi, ab his tacti, illuminati sunt: tertianarum quartanarumq; febrium ardoribus accensi, vt potatũ, qui patiuntur, iuerint, conquiescunt. Nam & si quis graui laborans incommodo, inspirante martyre desiderium habuerit hauriendi, protinus vt hauserit, conualescit: & ità velociter extinguitur vis febrium, ceu si videas super immensum rogum proiectis vndis incendia vniuersa restingui.

Nota vim aquarum, quibus ablutum est caput S. Iuliani.

IV. POST passionem verò beati martyris ac fama præeunte de senibus, qui, dum sanctos artus sepulturæ mandarent, fortitudini pristinæ fuerint restituti, multa ibi beneficia expetentes credentesque, indulgente martyre, consequuntur. De quibus pauca perstringenti deprecor veniam condonari, quod me minus vel peritum, vel idoneum ad hæc narranda cognosco, nec imbutum grammaticis artibus, nec literis liberalibus eruditum. Sed quid facio, quod impellit me amor patroni, vt nequeam hæc silere? Vinctus quidam ab Hispanis & carceri deditus, apud Imperatorem Treueri cum capitali diiudicatus sententia tenebatur. Quod coniunx illius cognitum, dum tumulare

Multi ægri pristinæ sanitati restituuntur ad eius sepulchrum.

viri

viri membra festinat, ad Briuatensem vicum peruenit: repertosq; viros, dum diuersa studio intento moraretur, cognoscit, quod in eo vel de martyre, vel de senibus fuerit gestum, fidelique insinuatione credens, ad sepulchrum beati martyris deliberat properare, vt causam suggerat, casus referet, vel cunctum laborem sui doloris exponat. Asserentibus tamen prætereà hominibus: Absque dubio pollicemur, domina, tibi à martyre reddi lætitiam, qui senum quondam decrepitæ ætatis, membra rigentia antiquo vigori restituit. Impleraque hæc oratione, promittit, vt si sospitem reciperet coniugem, martyris sepulchrum, in quo possit spatio, cæmento contegeret. Fideplena, & de martyris pietate secura, Treueris est ingressa, inuentumque obuium virum, & gratia imperiali acceptum, læta regreditur. Inquisitoque tempore, quo vir relaxatus esset à carcere, nouit quod hæc fuit absolutionis hora, qua illa martyris est auxilium precata. Dehinc pollicitationem, quam promiserat, cum immensis muneribus adimpleuit.

Captiuus liberatur.

V. ERAT enim haud procul à cellula, quam supra sepulchrum martyris hæc matrona construxerat, grande delubrum, vbi in columnam altissimam simulacrum Martis Mercuriiq; colebatur. Cumq; delubri illius festa à gentilibus agerentur, ac mortui mortuis thura deferrent, medio è vulgo commouentur pueri duo in scandalum: nudatoq; vnus gladio, alterum appetit trucidandum. At ille cernens nihil veniæ reseruari, cum à diis suis non defensaretur, nostræ religionis custodiam, nostræ confessionis veniam, nostræ contagionis medelam, cellulam expetiit martyris gloriosi. Tunc ille, qui se quærebat, cum in assultu gladii eum non potuisset contingere, & hic super se ostium * reserâsset, atq; ille arrepto vtroq; poste ostium conaretur infringere, ilico inhærentes manus tabulis, dolore nimio quatiuntur, & tanta afflictione miser torquetur, vt vbertim lachrymæ, qualis esset dolor intrinsecus, nunciarent. Intereà stupente vulgo, inclusus qui fuerat, progreditur liber: parentes quoque illius, qui virtute sancti retinebatur, cognoscentes martyris sepulturam, deuotis multis muneribus pro filio exorabant.

* Reserâsset, pro, obserâsset.

Liberatur trucidand' virtute S. martyris.

VI. FACTVM est autem dum hæc agerentur, vt presbyter quidam via illa descenderet. Qui cum didicisset quæ acta fuerant, pollicetur parentibus, si à gentilitate discederent, filium reciperent sanum. Ipse quoq; sacerdos sequenti nocte videt per somnium simulacra illa, quæ à gentilibus colebantur, numine diuino comminui, atq; in puluerem redacta, solo prosterni. Quarta autem die cum gentilitas vellet iterum diis exhibere libamina, mœstus presbyter ad sepulcrum sancti prosternitur, & cum lachrymis exorat, vt tandem gentilitatem hanc, quæ iacebat in tenebris, splendor diuinæ potentiæ visitaret, nec sineret vltra martyr beatus alumnos proprios ista caligine detineri, cum ille perpetuæ claritatis gaudia possideret. Confestim ad eius orationem commouentur tonitrua, renident fulgura, descendit imber igne mixtus, & grandine turbantur omnia. Concurrit vulgus ad cellulam, prosternitur coram sacerdote omnis caterua gentilium, & mixto cum lachrymis vlulatu, cuncti Domini misericordiam deprecantur, pollicenturq; sacerdoti, si grando recederet, & martyrem patronum expeterent, & ad Deum eius, relictis simulacrorum cultibus, integro corde transirent. Porrò ille fusa oratione, cuncta quæ petiit, meruit obtinere. Recedēte autem tempestate, puer cum parentibus credens, ipsa die à doloribus liberatur: gentiles in Trinitatis nomine baptizati, statuas quas coluerant, confringentes, in lacum vico amniq; proximum proiecerunt. Ab eo enim tempore in loco illo, & fides Catholica & martyris virtus est amplius declarata.

Eccè quantum valeāt apud Deum Sanctorum merita, & iustorum orationes.

Multi conuertuntur ad Christū miraculis perterriti.

VII. POST hæc venientes quidam de Burgundionibus ad Briuatensem vicum, eum cum armorum multitudine copiosa circundant: captoq; populo, direpto ministerio sacrosancto, vltra amnem transeunt, & viros gladio interficere, reliquum vulgus forte diuidere parant. Tunc Illidius quidam à Vellano veniens, &, vt aiunt, commonitione columbæ alitis incitatus, super eos irruit: Hortatusque socios, ita hostes ad internecionem cecidit, vt captiuis laxatis, triumphans in laudem martyris, amne transmisso, ad beatam cellulam tanquam nouus Moyses cum omni populo canendo reuerteretur. Nec minor, vt arbitror, exultatio fuit ereptis, quam quondam Israëlitis, dimersis fuit Aegyptiis. Quod nè quis dubitet hanc beati martyris fuisse victoriam, insinuatio columbæ, aliquod mysterium creditur fuisse virtutis diuinæ. Nam veniente Illidio, hæc ei obuiam venit, & cum, vt ille assolet, aliquid demoraretur, hæc in circuitu illius volitabat: illoq; progrediente, ista præcedebat, & reuertebatur obuiam, quasi accelerare deprecans iter. Dum hæc agerentur, adueniens puer captiuitatem nunciat, & sic iste viam accelerauit, sed & ipso pugnante, columba semper circa eum visa est discurrere. Quod nè quis inuideat quasi confictum de columba, & homini præstitum Christiano, cum Orosius consulem Romanorum, id est, Marcum Valerium, à coruo alite scribat adiutum.

Nota miri quiddā de columba.

VIII. PROSTRATIS ergò ab Illidio hostibus, quatuor ex his per fugam lapsi, patenam & vrceum, qui anax dicitur, in patriam deferunt: & diuisa in tantis, vt erant, partibus patena, vrceum Regi Gundobaldo ob gratiam exhibent conquirendam. Reliquum verò argentum Reginæ sagacitas reperit, quod, additis multis muneribus, loco illo sancto restituit, fideliter insinuans Regi, non oportere eum, vt gratiam martyris sancti propter argenti paruitatem amitteret.

Pietas Reginæ & religio.

IX. PRO quibus ac talibus virtutum ornamentis magna ibi basilica fabricata à fidelibus, virtutibus, vt præfati sumus, martyris beati refulget: in qua paralyticorum, claudorum, cæcorum, & aliorum quoq; morborum sæpius petita remedia conquiruntur. Fœdamia quædam mulier, paralysis humore constricta, cui nullum corporis membrum sine dolore vigebat, exhibita est, deferentibus propinquis, ad beatam basilicam, vt vel stipem à largientibus mereretur. Quæ dum in porticu illa, quæ sanctæ basilicæ coniungitur, decubaret, noctem Dominicam dum sacrosanctis vigiliis populi fides deuota concelebrat, & illa quiescens lectulo paululum obdormisset, à viro quodam per visum correpta atq; increpata est, dicente sibi: Cur reliquis, excubias nocturnas Deo exhibentibus, illa deesset? Respondit se ab omni membrorum parte debilem, nec penitus gressum agere posse. Tunc quasi sustentata à viro, qui loquebatur ei, & ad sepulcrum vsq; deducta, dum in sopore fundit orationem, visum est ei quasi multitudinem catenarum ab eius membris solo decidere, à quo etiam sonitu expergefacta, sensit omnium artuum recepisse plenissimam sanitatem. Protinus surrexit à lectulo, & stupentibus cunctis, cum gratiarum actione vociferans, sanctam est ingressa basilicam. Ferunt etiam quidam, solitam fuisse eam referre habitum viri, qui eam fuerat allocutus. Dicebat eum statura esse procerum, veste nitidum, elegantia eximium, vultu hilarem: flaua cæsarie, immixtis canis: incessu expeditum, voce liberum, allocutione blandissimum, candoremq; cutis illius vltra lilij nitorem fulgore, ita vt de multis millibus hominum, quæ sæpè vidisset, nullum similem conspiceret. Vnde multis non absurde videtur, eī beatum martyrem apparuisse. Quæ mulier post decem & octo annos sanata est.

Multa miracula fiūt, in basilica S. Iuliani.

Egregium miraculū.

Forma eius qui apparuit paralyticæ.

X. QVIDAM dum in seditione, quam commouerat, oculum amisisset, hominem, qui ictum intulerat, de basilica conabatur extrahere. Quod dum agit, non modò amissi oculi non recipit lumen, verum etiam sensit alium eius, quem sanum habuerat, obcæcari. Porrò cum peccata sua confiteretur, dicens, Merito mihi euenit iudicium sine misericordia, qui non feci misericordiam: prostratus coram sancto sepulcro cum populo, qui tunc ad festiuitatem aduenerat, indulgens lædenti, & visum recepit, & gratiam: sicq; factum est, vt is, qui sancti auxilium expetierat, tutaretur: Ille verò, qui non credebat, argueretur. Et sic vterq; lætus emendatusq; discessit.

Iac. 2.

Cuidam pænitenti restituitur lumē oculorum.

XI. ALIVS quoque ausu temerario die Dominica boues iungens, agrum sulcare cœpit. Apprehensaq; securi, vt aliquid emendaret in vomere, protinus contractis digitis, manubrium in dextera eius adhæsit. Cumq; præ dolore nimio cruciaretur, post duos annos veniens ad beati martyris basilicam, vigilias fideliter celebrauit: Statimque in ipsa

Vltio diuina in violatorem diei Dominicæ.

die

die Dominica reserata manus lignum, quod inuitus tenebat, amisit, magnam inferens populo disciplinam, vt quod die Dominica fuerat perpetratum, ipsa quoq; die Dominica purgaretur. At ille magnificans gloriam martyris, recessit incolumis: nec vltra die resurrectionis Dominicæ quicquam ausus est operari.

XII. Sic & Anagilas quidam mutus, surdus, & cæcus, omnium membrorum compage debilitatus, ad limina sacrosancta proiectus est, scilicet vt vel ab stipe pasceretur deuotorum, qui victus alimoniam propriis manibus laborare non poterat. Igitur cum per annum integrum ante sanctam ædem decubasset, tandem visitatus à virtute beati martyris, ab omni infirmitate sanatus est. Videtur autem mihi non incongruum, vt sicut sancti virtute curata morbida retexuntur, ita & infidelium prauitates oratione illius confutatæ, ad emendationẽ aliorum, nè similia appetant, declarentur: quia vtraq; sancti gloria præstat, vt & hos sanitati reddat, nè amplius crucientur: & illos arguat, nè in futuro iudicio condemnentur.

Mutus, cæcus, & surdus misericordiæ curatur.

XIII. Et licet nullum latere credam aliquid de hostilitate Theodorici Regis, ac infirmitatibus Sigiualdi, quæ ei in Aruerno posito contigerunt, propter virtutem tamen beati martyris est diligentius exponendum, quo facilius fides dictis adhibeatur. Igitur cum ob direptionem Aruernorum Rex antedictus festinaret, & ingrediens terminum, vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum infesta proruпit, fama vulgante, quod in basilica essent incolæ cum multis thesauris abscondii. Cumq; peruenissent ad locum, inueniunt multitudinem promiscui sexus, obseratis ostiis, in templo ipso cum propriis facultatibus residere. Cumq; intrare non possent, vnus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur: quia qui non intrat per ianuam, hic latro est. Dehinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectili, cum ministris ipsius basilicæ reliquum populum qui infra erat, eductum foras, diuiserunt haud procul à vico. Quæ cum ad Regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos diuersis mortibus condemnauit. Fugiens verò ille, qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cœlo dilapso consumptus interiit: super quem cum multi aceruum lapidum congregassent, à tonitruis & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis, latentes Regem, in patriam sunt regressi, correpti à dæmone, diuersis exitibus hanc vitam finierunt. Hæc audiens Rex, omnia, exinde quæ fuerant ablata, reddidit. Præceperat enim, nè in septimo à basilica milliari quis vim inferret.

Ioan. 10.

Punitur templi effractor.

Item alij effractores à dæmone corripiuntur

XIV. Tunc Sigiualdus cum Rege præpotens, cum omni familia sua in Aruernam regionem ex Regis iussu migrauit: vbi dum multorum res iniustè competeret, villam quandam, quam gloriosæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis basilicæ sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus peruadit: sed mense tertio, postquam aggressus est, correptus à febre, & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, vt eum, si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoq; plaustro, quo eum eueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinus diuina sunt pariter gratia muneratі. Nam iste sospitatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam. Ferunt etiam, in oratorio prædij illius sanctum Iulianum martyrem cum Tetradio Episcopo loquentem, cuidam religioso reuelatum fuisse, promittentem se Episcopo villam, quam pro animæ suæ remedio sibi reliquerat, recepturum. Sed & habitum beati martyris in eodem modo esse, vt quondam paralytica exposuerat, referebat.

Tetradius Episcopus Biturigen.

Pœna occupantis Ecclesiæ villam.

XV. Pastor verò quidam, nõ strenuitate, sed nomine, ingenuus genere, dum in malis rebus contra basilicam sancti martyris iniustè ageret, ad hoc leuitas eius inimico ingrassante conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci cum aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione quod male peruaserat, relaxaret: ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiliit, fugatisq; sagittis clericis, res omnes in sua dominatione retinuit. Factum est autem, vt in proximo adueniret dies passionis martyris gloriosi. Ad quam ille immemor peruasionis suæ atq; iniuriæ, quam intulerat clericis, ante quinq; dies solennitatis, ad vicum Briuatensem aduenit: qui cum in domo hospitalitatis suæ conuiuio cum lætitia & exultatione fungeretur, subito coruscatione facta, tonitruum sonuit: rursumq; iterato, iaculo igneo de cœlis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tanquam rogus flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus, qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens, cum admiratione metuebat: satisq; illi fuit, ne de rebus sancti aliquid vltra contingeret. Quod nè fortuito actum quis putet, cernat inter multos innoxios vnum interisse sacrilegum.

Nota horrendum supplicium res Ecclesiæ sibi vendicãtis.

XVI. Quid etiam ad Becconis Comitis confutandam superbiam beatus martyr sit operatus, enarrabo. Hic cum actiones ageret publicas, & elatus iactantia, multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit, vt dimissum accipitrem diu per diuersa vagantem perderet; similiter, vt vnus deseruientibus sancti Iuliani, accipitrem alium, dum per viam ambularet, quasi vagum inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cum ad Becconem peruenisset, quod scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere, Meus ille erat, & hic furto eum sustulit. Deindè succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valde, ad sepulcrum sancti properat, reseratisque cum gemitu * caulis, apprehensis decem aureis, per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramento asseruit nunquam se puerum dimissurum, nisi exinde aureos triginta acciperet. Quos presbyter desuper sepulchro sancti accipiens, Becconi transmisit. Quos acceptos satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumem. Sed Deus omnipotens, qui permanet ante solem, secundum bonitatis suæ diuitias humiliauit calumniatorem. Nam ipsius anni transacto curriculo, veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò pastore, qui beatæ passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis sancti Iuliani protulit nomen, confestim Becco voce nescio qua teterrima ad terram corruit, cruenteque spumans, dare voces diuersas cœpit. Inde inter suorum manus sublatus, à basilica domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius, hoc ob iniuriam basilicaris famuli euenisse. Omnem quoque ornatum, quem super se tunc habuit, tam in auro, quam in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deinceps munera misit: sed vsque ad diem obitus sui sine sensu durauit.

** causis*

Vide diuinã animaduersionem in iniquum Comitem.

XVII. Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta ecclesia, fisco se publicè iunxit: acceptaq; à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, vt vix posset à vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem, vt saltus montenses, vbi ad æstiuandum oues abierant, circumiret, atq; pascuaria, quæ fisco debebantur, inquireret. Cumq; diuersos spoliaret iniustè, cõspicit eminus greges, qui tunc sub nomine martyris tuebantur: ad quos leui cursu euolans, tanquam lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ouium, dicunt ei: Ne, quæsumus, contingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio subiugati sunt. Quibus ille hæc irridens respondisse fertur: Putas ne Iulianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit, abstulit, ignorans miser, quod qui de domibus sanctorum aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriam facit, ipso, sic Domino protestante: Qui vos spernit, me spernit: & qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet. Contigit autem, vt post dies multos non religione, sed casu conferente, ad vicum Briuatensem properaret: proiectusq; homo ante sepulcrum, mox à febre corripitur, & tanta vi caloris opprimitur, vt neq; consurgere, neq; puerum euocare posset. Famuli verò cum vidissent eum extra solitum plus occumbere, accedentes: Quid

Qui de domibus sanctorum aliquid aufert ipsis sanctis facit iniuriam.

Luc. 10.

Matth. 10.

tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi longus mos erat orandi [illegible] eo, quod quando quidem in ecclesia fuisset ingressus, parum per mussitans [illegible], nec capit. inclinato, [illegible]
Horrendum Periudicium in Diaconum rei S. Iuliani auferentem. Tunc interpellatus [illegible] pueris cum responsum reddere non valeret, ablatus manibus e loco in cellam, quae erat proxima [illegible], collocatur. Igitur invalescente febre, proclamat se [illegible] incendi per martyrem. Et quia [illegible] lucerat, admotis animae [illegible] crimina confitetur, iactareque super se aquam, voce qua poterat, [illegible]. Deletis quoque cum vasculo lymphis in eum saepe deiectis, tanquam de fornace ita fumus egrediebatur [illegible] tetra miseri artus, ceu combusti, [illegible] conuertuntur. Vnde tantus procedebat foetor, vt vix de adstantibus possent aliqui tolerare. Mox illis recedentibus, hic spiritum exhalauit, de quo haud dubium est, qualem [illegible] locum, qui hunc cum tali discessit iudicio.

ALIVS autem per vigilias [illegible] equum alicuius, qui tunc forte ad eandem solennitatem venerat, furto XIX.
comprehendit. Ascensoque, velociter properat, scilicet vt qui lumen perdiderat veritatis, non inueniret [illegible]: &
Ioann. 3. cuius pectus cupiditatis tenebrae obcaecauerant, eius & furtiuam fraudulentiam nox celaret. De talibus enim Dominus dicebat in Euangelio: Omnis qui male agit, odit lucem. Albescente igitur caelo, dicebat: Iam securus sum. Nam triginta leucas a sancti basilica elongatus sum: iam secus propriam domum esse me credo. Dum haec tacitus reuolueret
Fur equum non potest abducere. iam a se, demotis ex axe tenebris, cognoscit seipsum vico propinquum inter populos deuagari: timensque ne scelus suum patefieret publico, cum cautela grandi caballum in loco, vnde digressus fuerat, reformauit. Sic miser virtute martyris tota nocte detentus in circuitu vici, &, vt ego credo, ab autore, qui eum obsederat, est delusus, vt viam, quam apprehendere voluit, non valeret. O scelerata cupiditas, quid agis? Semper amatores tuos in confusionem praecipitas.

QVIDAM alteri trientem praestiterat, quem interpositis paucis diebus recepit. Post annum vero in atrio sancti XX.
conuenientem hominem, rem suam quasi non recepisset, sibi reddi deposcebat. At ille detestans, asserebat se reddidisse susceptum. Cumque diutissime altercarentur, ille qui reddiderat, ait ad socium: Vsquequo vterque contendimus? sub
Nota poenam ad sepulcrum martyris peierare volentis. iudicio hoc omnipotentis Dei ponamus. Eamus ad tumulum martyris, & quod sub sacramenti interpositione dixeris, discernat virtus sancta patroni. At ille nec dubitans, ingressusque sepulcrum, dum audacter eleuat manus, vt periuret, infeliciter miser rriguit. Haeret vox in gutture, lingua coarctatur in fauce, vibrant labia vacua a sermone. ipsa quoque brachia, quae ad adiutorium frustrati sacramenti erexerat, prorsus retrahere non valebat. Ad haec vulgo admirante, publicato scelere, multitudo cuncta populi vna voce prorumpens, Domini misericordiam ac beati martyris auxilium deprecatur. Post quatuor vero aut eo amplius horas, ad sensum regressus, quod iniuste repetebat, publica confessione patefecit. & sic sanus abscessit.

Sap. 1. SAEPE haec ille audierat, qui basilicae sanctae violentiam intulit, sed iniquam mentem semel obsessam vitio, honi-XXI.
Ecce etiam antiquitus egregie ornatas ecclesias. tas mollire non potuit, Salomone obtestante. In maleuolam animam non ingreditur sapientia. Aduenerat festiuitas, & ecce quidam e populo, conspicatur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens, non poterat occultare. Igitur discedente populo a basilica post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicae reprimens, latitauit: ac dato cunctis nocturnae quietis silentio, operienteque vmbrosa caligine mundum, confugit ab angulo, & nihil dubitans, vtique qui a satellite satana impellebatur, super cancellum beati sepulchri cursu prosilit rapido: detractamque a summo vnam gemmis coruscantibus Crucem, ad terram deiecit: collectisque velulis ac palliolis, de circuitu parietum pendentibus, vnum voluculum facit: impositoque humeris, ac ele-
Sacrilegus proditur. uata Cruce manu, ad locum, vnde discesserat, repetit: ac posita capiti sarcina peccati, sopore compressus obdormiuit. Media vero nocte, circumeuntes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo vnam gemmam Crucis, tanquam iubar caeleste, refulgere: obstupefacti, accedunt cominus cum timore, admotoque cereo, inueniunt personam rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibi decubare. Denique sub custodia illa nocte detentus, mane facto, cuncta, quae fecerat, patefecit, asserens se lassum obdormisse, eo quod diutissime circuiens cum fasce basilicam, ostium vnde egrederetur, reperire non poterat.

MVLTA quidem & alia in praeuaricatoribus ostendit, sed satis sunt ista ad coercendam desidiam eorum. Nunc XXII.
Sancti, patroni nostri sunt. vero ad gaudia prosperitatum, quae larga pietate praestat populis, reuertamur. Sed prius illud non arbitror postponendum, quod expertum valde cognouimus, quid in rebus perditis apud hunc patronum fidelis deprecatio consequatur, ex quibus vnum tantum commemorare studui. Ad festiuitatem beati martyris deuotus pauper aduenerat, laxatoque equo, sacram ingressus est aedem, ac vigiliis immobilis instans, noctem cum caeteris orando deduxit. Illucescente vero coelo, ad metatum regressus, caballum, quem reliquerat, non inuenit: quaesitoque diutissime, nec signa qui-
Nota dementiam eorum, qui putant sanctos ignorare res nostras. dem, in quam partem discessisset, agnouit. Transacto igitur biduo, recurrit iterum per saltus, perscrutans a locorum incolis, si forte aliquis aut teneret captum aut captiuidisset ab aliquo. Nullum dehinc indicii genus reperiens, anxius atque moestus, ad sepulcrum sancti regreditur: ibique causas doloris ac moeroris exponens, aiebat: Ad tua, sancte, limina veni, nihil aliud, quam paruitatis meae vota deferre: nihil iniuste abstuli, nihil gessi indignum tua solennitate. Cum, inquam, perdidi rem meam, rogo, vt restituas amissum, vt necessarium reddas. Haec fletu addito loquens, vt egressus est templum, conspicit eminus a quodam viro suum equum retineri. Ad quem accedens, quaerit vnde sit, aut vnde venerit, aut ex quo tempore hunc habeat equum: didicitque ipsa hora eum fuisse repertum, qua ille B. martyris implorauit auxilium.

CVM autem quidam ab eo loco per incursum diabolicum, oculum perdidisset, & ad hospitiolum suum viduatus lumine infeliciter resideret, ac manibus propriis nihil laborare praeualens, spem alimoniae non haberet, apparuit ei vir in visu noctis, commonens vt ad basilicam ambularet: ibique si deuote preces suggerat, promittit auxilium inueniri. At ille nil moratus, arrepto bacillo, adminiculante puero, sanctum ingressus est locum. Qui post completam
Signo Crucis caecus illuminatur. orationem Archipresbyterum, qui tunc locum ipsum regebat, nomine Publianum adiuit, supplicans, vt oculis caecis Christi crucem imponeret, erat enim valde religiosus. Quod ille dum iactantiam euadere cupit, euitans, tenetur a caeco, nec omnino dimittitur, nisi quae petebat, adimpleret. Tunc ille prostratus ante sepulcrum, diutissime martyris est suffragium imprecatus. Deinde admota oculis caeci manu, protinus vt signum Crucis imposuit, visum iste recepit. Admiramini, quaeso, virtutem martyris, cui cum parum sit per se exercere miracula, nunc etiam per manus discipulorum, adstipulante virtutis suae fauore, publice operatur: sed nec meritum discipuli fuit exiguum, cui haec praxima esse cernuntur.

ERAT tunc temporis apud vrbem Aruernam patruus meus, Gallus Episcopus, de quo non videtur omitti, qualiter in adolescentia sua fuerit a sancti virtute adiutus. Et saepius commemoraui, quale excidium Aruernae regioni XXIII.
Gallus Aruernorum Episcopus. Rex Theodoricus intulerit, cum neque maioribus, neque minoribus natu aliquid de rebus propriis sit relictum, praeter terram vacuam, quam secum barbari ferre non poterant. His temporibus gloriosae memoriae patruus meus, qui postea, vt dixi, sacerdotali fasce Aruernam rexit ecclesiam, pupillus erat: cuius facultates ita direptae sunt ab exercitu, vt nihil prorsus remaneret in promptu. Ipse quoque cum vno tantum puerulo vsque ad Briuatensem vicum plerunque itinere pedestri discurrebat. Accidit autem quodam tempore, dum hoc iter teneret, vt laxatis prae calore Solis calceamentis, nuda incedens planta, sudem calcaret spineam, quae tunc fortassis incisa, adhuc

terrae

terræ hærens erecto acumine inter herbas virides latitabat. Quæ defixa plantæ, & supergressa effractaque, deorsum extrahi nequibat. Igitur defluente sanguinis riuo, cum gressum facere non valeret, beati martyris implorat auxilium: paululumq; dolore compresso, licet claudicando, iter quod ceperat, expediuit. Tertia verò nocte computrescente vulnere, dolor maximus incitatur. Ille verò ad experta dudum præsidia confugiens, sepulcro glorioso prosternitur: explerisq; vigiliis, regressus ad lectulum, dum virtutem martyris præstolatur, somno incumbente deprimitur. Deinde consurgens nullam doloris sentit iniuriam: adspectaq; planta, pars sudis, quæ ingressa fuerat, non videtur: euulsam tamen sentiebat à pede. Quod lignum diligenter inquirens, in stratu suo reperit, admirans qualiter fuisset egressum. Solitus nanq; erat in Episcopatu suo locum vulneris ostendere, in quo magna adhuc fossa conspiciebatur, obtestans in hoc beati martyris fuisse virtutem.

Pedem læsum sanat sanctus martyr.

XXIV. Post multum verò tempus aduenerat festiuitas beati martyris, & pater meus cum omni domo sua ad huius festiuitatis gaudia properabat. Nobis verò iter agentibus, Petrus frater meus senior ab ardore febrium occupatur, & tam grauiter agit, vt neq; vigere, neq; cibum sumere posset: totumq; illud iter cum grandi agitur mœrore, & in discrimine res vertitur, vtrum conualescat, an pereat. Deniq; cum isto labore peruenitur ad locum: ingredimur basilicam, adoramus sacri sancti martyris sepulturam. Prosternitur & ægrotus in pauimento, deprecans medelam à martyre glorioso. post completam verò orationem ad metatum egressus, febris parlulum conquieuit. Veniente autem nocte, nobis ad vigilias properantibus, rogat se & ille deferri, incumbensq; ante sepulcrum, tota nocte martyris suffragium deprecatur. Exactis deinde nocturnis excubiis, rogat vt de puluere, qui circa beatum erat tumulum, collecto vel potui darent, vel collo suspenderent. Quo facto, ità omnis ardor febrium conquieuit, vt ipsa die & cibum caperet incolumis, & vbi delectatio vertisset animum, ambularet.

Festiuitas B. Iuliani.

Nota de puluere tumuli miraculum.

XXV. Sequenti verò festiuitate, dum iterum cum magno gaudio ad sanctam properamus basilicã, mihi caput à sole percussum, grauiter dolere cœpit. Qui dolor accrescens, febrem intrinsecus generabat, ità vt nec cibum me capere, nec loqui permitteret. Cumq; per duos dies ab hoc dolore consumerer, die tertia ad basilicam sancti Ferreoli, cui fons ille, de quo superius meminimus, est contiguus, aduenimus. Distat autem basilica à Briuatensi vico quasi stadiis decem. Cumq; in locum illum venissemus, libuit animo ad fontem vsq; procedere, confidens de virtute martyris, si me exinde leuis vnda perfunderet, mox sanaret. Adueniens verò, orationem fundo, aquam haurio, ob refrigerium caput infundo: statimq; decedentibus lymphis, fugato dolore, sanus abscedo, & vsq; ad sepulcrum martyris gloriosi lætus ingredior, admirans & gratias agens martyri, quod prius me virtute sua dignatus fuerit visitare, quam ipsius mererer cernere sepulcrum.

Dolor capitis sanatur aqua fontis martyris Dei.

XXVI. Est enim ad hunc fontem, quia ibidem martyr percussus est, virtus eximia. Quidam à febre correptus, dum in extremis ageret, desiderium habuit de aqua fontis haurire. Ad quam etiam se deportari fideliter exorauit. Quem sui inter manus apprehensum, & in loco depositum, protinus vt aquæ haustum accepit, & faciem caputq; perfudit, recipere meruit sanitatem, & aliorum manibus illatus, propriis gressibus est regressus. Fuit autem incola huius vici, sed excidit nomen eius.

Nota de fonte aliud miraculum.

XXVII. Quadam autem die orta tempestas cum magno venti impetu, super vicum Briuatensem rapidè descendebat, micabant enim de nubibus fulgura, ac tonitrua terribiliter voces dabant, quatitur terra fragore, & exuri à coruscatione penè omnia putabantur, sola erat expectatio in virtute martyris gloriosi. Nec mora, dato cum fulgore graui sono tonitrui, iaculum igneum per aditum, quo funis ille signi dependet, ingreditur: percussisq; duabus columnis, frusta excussit. Indè repercutiens, per fenestram, quæ super sanctum habetur tumulum, est egressum, nullo tamen per beati custodiam de populo læso. O quàm magnus circa alumnos proprios beati martyris affectus: columnas sinit percuti, non phalanges. Confringi passus est vitream, non cateruam. Permisit super sepulcrum proprium præterire coruscum, nè fieret multitudinis totius interitus. Igitur expulsum à basilica sancti martyris iaculum, aceruum fæni combussit, interfecit pecora, iumenta deleuit. Quod si hæc fortuitò quis aduenisse putat, admiretur magis & stupeat inclyti potentiam martyris, quod præteriens ignis per medium populi, nemini nocuit: sed ibi tantum expleuit vota, vbi se cognouit habere licentiam.

Stupeat inclyti potentiam martyris.

XXIIX. Clericus autem Aredij Lemouicini Abbatis, ad festiuitatem veniens, præ multitudine populi non solum ad sanctum tumulum accedere, verum etiam nec in ipsam basilicam potuit introire. Cumq; mæstum metu se reddidisset, recubans in lectulo, obdormiuit. Protinus adstitit ei vir in visu, dicens. Quid tu sopore deprimeris? vade celerius ad templum martyris, & omnia inuenies reserata. At ille metu territus, exurgens credulus dictioni, properat velociter experiri, si vera essent, quæ sibi fuerant indicata. Cumq; venisset ad ostium, reperit remotos vndiq; populos vsque ad sanctum altare, vel ipsum tumulum, via facta nullo obsistente. Et sic sine vlla impressione accedens, fusa oratione, cum gaudio est regressus. Quod nè quis dubitet, testor omnipotentem Deum, quia ab ipsius Abbatis hæc ore cognoui, apud cuius monachum gesta sunt.

Visio clerici & monachi.

XXIX. Huius festiuitatis tempus ignorans plebs, mœsta pendebat, nesciens, diem, in quo martyr beatus deberet pro virtutis ac passionis gloria honorari. Et hæc ignorantia vsq; ad beatum Germanum Antisiodorensem antistitem est protracta. Factum est autem, vt antedictus Pontifex Briuate aduenirer: sciscitatusque ab incolis, quo tempore huius sacra celebrarentur, se nescire respondent. Tunc ille: Oremus, inquit, & fortassis nobis hæc Domini potentia reuelabit. Quod cum fecissent, manè orto, conuocatis senioribus loci ait, quinto Kalendas mensis septimi celebrandam esse solennitatem. Ex hoc nunc deuotus adueniens populus, vota præsuli reddens, refert & animæ & corporis medicinam.

Nota antiquam deuotionem. Diuinitus reuelatur dies solennitatis S. Iuliani.

XXX. Energumeni verò cum aduenerint, plerunque euomunt in sanctum Dei conuicia, cur sanctos alios ad sua conuocet festa, ipsosque nominatim confitentes, eorum fatentur virtutes & merita. Aiunt enim: Sufficiat tibi, Iuliane, nos propria virtute torquere. Vt quid reliquos prouocas? Quid inuitas extraneos? Eccè Martinum Pannonium, inimicum iugiter nostrum, qui tres à nostris cauernis repulit mortuos. Adest Priuatus ex Gabalis, qui oues suas barbaris, nostra instigatione commotis, tradere noluit. Aduenit Ferreolus collega tuus ex Viennensibus, qui nobis in te supplicium, incolis præsidium misit. Quid Symphorianum Heduum? Quid Saturninum vocas Tolosanum? Aggregâsti concilium, vt nobis ingeras infernale tormentum. Hæc & his similia dicentes, ita sanctos Dei humanis mentibus repræsentant, vt nulli sit dubium, eos inibi commorari: multi tamen ab his infirmi curantur, & sani recedunt.

Vide dæmonum cõfessionem.

XXXI. Sed & illud est memoratu dignissimum, quæ sit mansuetudo pecorum, in hac basilica votiuorum, qualiter vituli petulantes, calcitrantes equi, grunnientes suillæ, cum limen sanctum ingressi fuerint, conquiescunt. Nam vidimus sæpè cothurnosos tauros, qui à quindecim aut eo amplius viris alligati funibus ducebantur, talem in hominibus impetum dare, vt putares eos ipsos quoque disrumpere funes. Sed cum ædem sanctam ingressi sunt, ita quieuerunt, vt arbitreris eos tanquam agnos mansuetos haberi. Vidimus etiã per medias turmas multos ingredi inclinato capite, populos amouentes rostro, non cornibus, & tanquàm tribunal adirent iudicis, aliquem sensum habere timoris, non calcem mittere, non aliquem cornu petere, non oculis toruis adspicere, sed in omni mansuetudine vsq; ad sanctum

Immanissimæ bestiæ in æde S. Iuliani mansuescunt.

properantes osculantesq; altare, rursus in ipsa, qua ingressi fuerant, patientia repedare. Sic & reliquorum iumentorum petulantia cum illuc accesserit, deposito cuncto furore, mansuescit, vt eam mansuetudinem columbarum cum grandi admiratione conspicias. De his verò, quæ votiua sunt, nulli penitus quippiam subtrahere licet: nullus, priusquam ad basilicam veniat, aut commutare præsumit, aut emere. Nam qui fecerint, sæpius vltione diuina grauiter quatiuntur. Nam aut febris immi.net, aut malum aliquod obrepit, aut damnum graue succedit, aut hoc, quod abstulit, morbus aufert. Difficilè tamen sine præsenti vltione res præterit.

Noia de votiuis iumentis.

Quidā Belgicus basilicam in honorem martyris construit.

De illis dixisse virtutibus sufficiat, quæ circa sanctam basilicam eius gesta sunt aut geruntur: nunc pauca de locis illis, in quibus habentur reliquiæ, disserentes, finem huius libelli facere placet. Deuotione commouente, quidam apud Belgicæ secundæ prouinciam, id est, suburbano Rhemensis vrbis, basilicam in honore beati martyris studiose construxit, cuius reliquias post perfectam fabricam expetiit fideliter ac deuotè. Quas acceptas dum viatim psallendo regreditur, Rhemensem est ingressus Campaniam. Erat enim haud procul à via ager cuiusdam diuitis Campanensis, ad quem scindendum magna multitudo conuenerat. Igitur appropinquante viatore cum his pignoribus, cœpit quidam de aratoribus malè torqueri, & quasi in excessu mentis dicere: En beatissimum Iulianum appropinquantem, Ecce virtutem eius, Ecce gloriam eius: occurrite viri, relinquite boues, dimittite aratra, caterua omnis eat ei obuiam. Stupentes illi, & quid narraret ignari, dum hebetati admirantur tam voces, quam dicta personæ, protinus miser relicto aruis vomere, elidens se in terram, verberansq; palmas, in partem qua vir ille beati martyris ferens reliquias, veniebat, cursu celeri rapitur, clamans: Vt quid me sancte sic crucias? vt quid me gloriose martyr incendis? Cur regionem tibi non debitam aggrederis? cur habitacula nostra peruestigas? Talia eo dicente, ad locum vbi iam sacerdos tabernaculum erexerat, turbulentus aduenit: prostratusq; coram sanctis reliquiis, diutissimè humo incubuit. Tunc presbyter capsulam illam sanctam super eum vt posuit, illico erumpente ex ore eius sanguine, ab incursione diabolici erroris mundatus est: ac deinceps virtutem sancti prædicans, comes fuit huius itineris. XXXII.

Cruciāt dæmones reliquiæ sanctorum.

Vide reuerentiam ergà sacras reliquias.

Mira vis pulueris.

Alia extruitur sancto Dei basilica.

Qvid de eius reliquiis in Oriente fidelium fratrum relatio signat, edicam. In quadam Orientis ciuitate, dum in ecclesia à dæmonio quidam torqueretur, in naui beati martyris prædixit esse reliquias. Cumq; nauis portum fuisset adepta, hic ad eam saltuatim prosiliit, ac prouolutus solo coram naui, erumpente ab ore & naribus tabe, persona purgata est. Quæ cum Episcopo nunciata fuissent, commouit populum cum accensis cereis ad portum vsq; procedere. Igitur nauclerus audiens, flensq; præ gaudio, in occursum Episcopi properat, nihil se aliud asserens de beati sustulisse basilica nisi parumper pulueris, qui circa sanctum iacebat tumulum: sed Deus omnipotens comprobans fidem viri, occultari virtutem martyris non permisit. Dehinc Episcopus sublatas reliquias vsq; ad sanctam ecclesiam cum magno honore deportat. Negociator verò tanta cernens mirabilia, basilicam in honore martyris ædificauit. In qua beatas reliquias collocans, multa deinceps miracula vidit operari. XXXIII.

Basilica S. Iuliani.

Hæc ego dudum expertus sum. Contigit vt post ordinationem meam Aruernos accederem: profectusq; beati basilicam adiui: expletaq; festiuitate, disruptis à palla, quæ sanctum tegit tumulum, fimbriis, in his mihi præsidium credens, impleta oratione discessi. Apud Turonicam verò vrbem monachi in honore ipsius basilicam, qualem possibilitas eorum habuit, ædificauerunt, cupientes eam eius virtutibus consecrari. Audientes autem hæc pignora à me fuisse delata, rogant, vt dedicata ædes iisdem augeretur reliquiis. At ego apprehensa secretius capsa, ad basilicam beati Martini incipiente nocte propero. Referebat autem mihi vir fidelis, qui tunc eminus adstabat, cum nos basilicam sumus ingressi, vidisse se pharum immensi luminis è cælo delapsam, super beatam basilicam descendisse, & deinceps quasi intro ingressa fuisset. Cum enim nobis hæc in crastinum à fidelibus relata fuissent, coniecimus eam à virtute beati martyris processisse: Depositis ergò super altarium sacrosanctis reliquiis, vigilata nocte cum grandi psalterio, ad antedictam deferebantur basilicam. Et ecce vnus ex energumenis, manibus in se collisis, ore patulo cruenta proijciens sputa, aiebat: Vt quid te Martine Iuliano iunxisti? Quid eum in his prouocas locis? dum nobis erat præsentia tua supplicium, similem tuî ad augenda tormenta vocasti, cur hæc agis? Quarè nos cum Iuliano sic crucias? Hæc & alia misero declamante, expletis Missarum solennitatibus, dum se ante sanctum altarium diutissimè collidit, profluente sanie ex ore eius, ab infestatione furoris diabolici liberatus est. XXXIIII.

Sacrosāctæ reliquiæ purgant dæmoniacum.

Sed nec hoc silendum puto, quod in nocte illa, priusquam sanctæ reliquiæ ibidem collocarentur, sit gestum. Monachus ipsius loci dum de aduentu solennitatis gauderet, & singulos quosq; ad cellariolum basilicæ promptissimus inuitaret, hortans vt omnes in basilica fideliter vigilarent, extracto à vase vino, cœpit eis causa deuotionis, cum gaudio propinare, dicens: Magnum nobis patrocinium in beatum martyrem pietas diuina largitur. Idcircò rogo charitatem vestram, vt vnanimiter vigiletis mecum. Cras enim eius reliquiæ in hoc loco sunt collocandæ. Exacta quoque cum sacris hymnis modulisque celestibus nocte, celebratis etiam Missarum solennnis, festiuitate ouans clericus, cœpit eos iterum, quos prius inuitauerat, rogare ad refectionem, dicens: Gratias vobis ago, quod sic ad vigilandum immobiles perstitistis. Sed nec martyr diu distulit bonam voluntatē, virtutis suæ gratia munerari. Nam ingressus promptuarium clericus, reperit cupellam, quam penè mediam reliquerat, per superiorem aditum redundare in tantum, vt copia defluentis vini, riuum per terram ad ostium vsque duceret. Quod ille admirans, posito deorsum vase, sæpius extulit plenum: sed & de ipso, cum satis abundeque fuisset expensum, nihil prorsus defuit, sed vsque in crastinum, mirantibus cunctis, semper stetit plenum. Erat autem tertio Kalendas mensis quinti. O admirabilis virtus martyris, cum produxit de vase sine flore vindemiam, cum sit solitum, vt collecta vina condantur in vascula, protulit dolium musta, in quo non vina, sed virtus sola defluxit: turgescit vasculum à liquore, quo fructus non illatus est, sed creatus. Agit hoc ille Dominus ad glorificandum martyrem, qui implens vterum virginis sine semine, permanere præstitit matrem in castitate. Sed tamen hîc nouo magis exuberat fructu, cum sine codicibus falerna porrigit. In aliis vineis, vix adhuc erumpunt gemmæ: in hoc verò vase vinum defluit à virtute: æquatur Maius Octobri, cum nous porrigit pocula: plus habet quàm ille, cum in promptu non ostenditur vinea, & in domo gignuntur falerna. Rudis etenim venit sine torculari vindemia, quæ non in palmitibus, sed in occultis est reperta: aceruus acinorum non premitur ab arbore, & vini defluunt vndæ: hauriuntur falerna, cum in torculari non cernuntur impressa, vitis ecce non adspicitur, & pocula largè complentur. Sed quid inquam? non enim deest fidelibus virtus illa cælestis. Nam qui quondam in nuptiis de aquis præstitit vina, nunc suis eadem largè porrigit sine vllius elementi natura: & qui geminis piscibus quinq; millia hominum satiauit, nunc bonæ voluntati multiplicata restituit: In ipsius enim ortus tempore Angelica vox testata est, dicens: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed iam ad sequentia virtutum opera reuertamur. XXXV.

Vinum diuinitus excreuit in vase.

Falernum, à regione Falerna vinū optimum.

Ioann. 2.

Matth. 14.

Luc. 2.

Contractus sanatur

Seruiens huius monasterij diu contractus, infeliciter trahebatur. Adueniens autem ad ipsam sanctam basilicam, vigilias celebrat: quibus expletis, manè, dum ad stratum suum regreditur, inter portantium manus resolutis sanatus est neruis. XXXVI.

Pvella quædam lippis erat oculis, & nimio imbre lachrymarum profluente, penè cæcata: cuius pater audita virtute martyris gloriosi, cum ea ad basilicam sanctam properat, celebratisque vigiliis, manè pauperibus, qui ad matriculam illam erant, cibum potumque protulit. Epulantibus verò illis, subitò puella capitis dolore se torqueri procla- XXXVII.

proclamat, & vt modicum sopori indulgeatur, implorat. Qua quiescente, cum conuiuæ epulum applicarent, illa surrexit, & ad sanctum se altare duci deposcit. Ante quod cum solo prostrata fuisset, & attente Domini misericordiam deprecaretur, restrictis lachrymis, purgatis lippitudine oculis, læta surrexit. Tunc patre gaudente, domi redditur sana.

Item lippi oculi puellæ.

XXXIIX ALIVS quidam puerulus paruulus, cuius parentes haud procul ab ipsa basilica commanebant, in secundo ortus sui anno membris totis contractus, sine spe alicuius boni nutriebatur, qui ità contractus erat, vt genua ab eius ore penitus separari non possent. At cum ad sancti basilicam parentes eius vigilassent, & proiectum infantulum coram sacrosanctis reliquiis dimisissent, post paululum repererunt eum sedentem, ac membris omnibus esse directum. De hinc fusa oratione, gaudentes ad domum suam regressi sunt.

Item puer quidam cõtractus.

XXXIX. EST autem in Turonico vicus, cui Gaudiacum nomen est, in quo beati martyris reliquiæ continentur. Qui cũ magnis virtutibus crebrò illustretur, in periuros tamen plerunq; agitat vltionem. Nam cum ibidem quis, inimico humani generis suadente, periurauerit, ità vltio diuina prosequitur, vt protinus aut in successione damni, aut in amissione proximi, aut in consumptione morbi manifesta pateſcat, nec causam remanere inultam inar yt prorsus indulget. Sed nec inibi iam ausu temerario periurat barbarorum cruda rusticitas. De quo negocio ista sufficiant, quia longum est, singula, quæ de his acta sunt, per ordinem memorare.

Produntur diuina vltione periuri.

XL. CVM autem ad me Aredius presbyter ex Lemouicino venisset, vir valdè religiosus, cuius etiam in secundo virtutum beati Martini libro memini, dum solicite vitam eius perscrutarer, actionem inquirere cœpi, quæ ibidem beatissimus Iulianus in miraculis prodidisset. In honorem enim beati martyris basilicam ædificauit, quam & eius reliquiis illustrauit. Sicut ergò est verecundissimus, diu cunctatus, tandem hæc & valde inuitus exposuit. Quando, inquit, primum beati Iuliani adiui basilicam, parumper ceræ a sepulcro sustuli, inde veniens ad fontem, in quo beati sanguis effusus est, abluta aquis facie, paruam ab his pro benedictione compleui ampullam. Testor omnipotentem Deum, quia antequam ad domum accederem, colore, spissitudine atq; odore in balsamum commutata est. Veniens verò sacerdos ad dedicandam ædem, cum hæc exposuissem, nihil aliud pro reliquiis in sanctum altare cõdere voluit, nisi vasculum, cuius aqua in balsamum commutata fuerat, dicens: Hæ sunt certæ reliquiæ, quas martyr paradisiacis virtutibus illustrauit.

Aredi' presbyter in honorem S. Iuliani ecclesiã ædificat & reliquiis ornat. Insigne miraculum. Ecce consecrationẽ ecclesiæ cum reliquiarũ appositiõe.

XLI. MVLTA quidem & alia sunt, de quibus plurima prætermittens, aliqua pando. Infirmus quidam omnibus membris debilis, plaustro impositus, ad eius monasterium est aduectus. Qui cum ante ipsam basilicam in hoc vehiculo nocte iaceret, videt eam subito magno splendore fulgentem, vocesq; in ea psallentium tanquam multorum hominum audiebat. Dum hæc agerentur, & ille orationem funderet, quasi stupefactus, nec memor dolorum, eo appropinquãte, splendor, quem viderat, præterit ante oculos eius. At ille fulgore demoto in se reuersus, sensit se pristinæ saluti recuperatum.

Paralytici restitutio.

XLII. CÆCVS quoque, adminiculo deducente, ad sacrosanctum altare eius accedens, dum de opertorio sanctarum reliquiarum oculos attigit, lumen recepit. Sed & energumeni ab hac palla cooperti, sæpè mundati sunt, & potestas iudicum, quotiescunq; in eo loco superfluè egit, confusa discessit.

Item cæci illuminatio.

XLIII. PENDEBAT autem super ipsum altare Crux holochrysa, eleganti opere facta, & erat tam præclara visu, vt eam putares ex auro esse mundissimo. Aduenientibus verò Barbaris, à quodam esse aurea æstimata, direpta est, & sinu recondita. At is, qui eam sustulerat, tanto subitò pondere prograuatur, vt eam penitus sustinere non posset: statimque compunctus virtute martyris, pœnitentia motus, de itinere transmissam loco sancto restituit.

Sacrilegus tollere non potest Crucem.

XLIV. QVÆ postquam gesta sunt, misit clericum suum, dicens: Vade ad beati Iuliani basilicam, & fundens orationẽ, supplica vt tibi aliquid ceræ vel pulueris de sepulcro iacentis largiri dignentur æditui, vt delatum à me cum benedictione suscipiatur. Ille verò veniens quæ sibi fuerant imperata, flagitat, ac suscepit. Et cum susceptum ferre vellet, tanto grauatur pondere, vt vix ceruicem posset erigere: Vnde tremore magno concussus, pauimento prosternitur, & iterum cum lacrymis orationem fundens, surrexit incolumis, & acceptam sensit abeundi habere se libertatem. Igitur arrepto itinere, incalescente nimium sole corripitur. Veniens autem ad villam viæ proximam, vnam casulam adit, aquam deposcens. De qua egrediens iuuenis dare responsum, vt eos vidit, in terram corruit, factusq; est sicut mortuus. Concurrentes autem cognati eius, calumniabantur hominibus, asserentes consanguineum suum eorum magicis artibus fuisse peremptum. Et apprehensum puerum, eleuauerunt semiuiuum. At ille de manibus eorum elapsus, percussis palmis, cœpit debacchando clamare & dicere, quod martyris Iuliani virtute exureretur. Clericus verò hæc audiens, posita super caput eius capsula cum pignoribus sanctis, fide plenus, orare cœpit attentius. Ipse quoq; cum vomitu sanguinem dæmoniumq; proijciens, purgatus abscessit. Dehinc firmatus in fide, portitor iter totum cũ psalmis & gratiarum actionibus carpens, ad locum præoptatum, martyre ducente, peruenit. Iam exinde tempore procedente, quanti ibi energumeni, frigoretici, vel diuersis morbis oppressi, martyris virtute sanati sunt, neq nomina retineri, nec numerus potuit colligi.

Dæmoniacus curatur. Multa miracula.

XLV. INTER reliqua verò insignia suscipiendorum miraculorum ponimus & istud, quod insipientes corrigat, & roboret sapientes. Igitur Cautini Episcopi tempore, quo ingruentibus peccatis populi, Aruerna regio ab excidio luis, quam inguinariam vocant, deuastabatur, ego Briuatensem vicum expetij, scilicet vt qui meritis tutari nequibam, beati martyris Iuliani saluarer subsidio. In quo dum commorarer vico, vnus puer ex nostris, ab hoc morbo corripitur: reclinatoq; ad lectulum capite, grauiter agere cœpit. Erat autem febris assidua cum stomachi pituita, ità vt si aliquid acciperet, confestim reiiceret. Nec erat ei cibus confortatio, sed magis exitus putabatur. Deniq; mei cum viderent eum in extrema vexari, ariolum quendam inuocant. Ille verò venire non differens, accessit ad ægrotum, & artem suam exercere conatur, incantationes immurmurat, sortes iactat, ligaturas collo suspendit, promittit viuere, quem ipse mancipauerat morti. Hæc autem me nesciente agebantur: quæ cum mihi delata fuissent, amarissimus reddor, & cum graui suspirio illud commemoro, quod Dominus per Eliam Prophetam Ochoziæ Regi pronunciat, dicens: Quia dereliquisti Dominum Deum Israel, & consuluisti deum Accaron, ideo de lectulo, in quo ascendisti, non consurges, sed morte morieris. Nam iste post aduentum arioli validius febre succensus, spiritum exhalabat. Cuius post obitum, interpositis paucis diebus, puer alius simili laborare cœpit incommodo. Tunc ego, Eccè, inquio, accedite ad martyris tumulum, & aliquid exindè ad ægrotum deportate: & videbitis magnalia Dei, atque cognoscetis, quid sit inter iustum & iniustum, & inter timentem Deum, & non seruientem illi. Accedentes autem, parumper pulueris circa sepulchrum iacentis sustulerunt. De quo vt hausit infirmus cum aqua, protinus affecutus est medicinam, recuperatisque viribus, ac restincta febre, conualuit. Intelligite ergò nunc, ô omnes, qui insipientes estis in populo, & postquàm ita didiceritis, scitote quia nihil sunt, quæ ad seducendum humanum genus diabolus operatur. Ideo moneo, vt si quis vexillo Crucis signatus, si quis baptismi ablutione mundatus, si quis vetustate deposita in nouo nunc homine viget, talia postponat ac negligat: quærat autem patrocinia martyrum, per quos sanitatum miracula celebrantur: postulet adiutoria confessorum, qui meritò amici sunt domini nuncupati, & quæ voluerit, obtinebit.

En quantũ olim sanctissimi viri tribuerint Sanctis. 4. Reg. 1. Detestabile malum, cõsulere ariolos. Certè hoc præclarũ est miraculum. Nota cõsiliũ sanctissimi Episc.

Eo tempore, cum post obitum Perfectij martyrarij, Vibanus diaconus huius basilicæ ordinatur æditnus, mira XLVI.
tes ad sepulcrum sancti apparuit. Nam vigilante diacono in lectulo suo, auditus est sonnus, quasi ostium basili-
cæ panderetur. Post multarum verò horarum spatium, audiuit ipsum iterum claudi. Post hæc surgens de stra-
tu, præcedente lumine, accedit ad tumulum sancti. Mirum dictu, vidit pauimentum rosis rutilantibus esse respersum.
Erant autem magnæ valdè, cum fragrantia odoris immensi: in ipsas quoq; cancelli cælaturas mirabatur rosas intus.
Nonus enim erat mensis, & hæ ita erant virides, vt eadem ipsa putares hora & momento ramis virentibus esse de-
cerptas. Tunc cum grandi reuerentia collectas secretius posuit, multis exinde infirmis medicamenta d sti bu-
ens. Nam energumenus quidam ex Turonico veniens, vt exinde del buto potum sumpsit, eiecto dæmone, purga-
tus abscessit

Rosæ pulcherrimę in Nouembri apud tumulum S Iuliani.

Energumenus curatur

MVLIER quædam à natiuitate cæca erat, quæ se exhiberi à parentibus ad beati Martini tumulum deprecata XLVII.
est. Vbi cum venisset, prostrata per triduum ad cancellos, qui ante sepulcrum sancti Antistitis habentur extrinsecus,
responsum accepit per somnium, dicente sibi sancto viro: Si lumē recipere desideras, require basilicā sancti Iuliani in
qua dum præsidium martyris expetes, ille coniunctus Martino, visum tibi necessarium, simul orationum suarum suf-
fragiis reuocabit. Exurgens autem mulier, & ignorans quod in Turonico huius martyris reliquiæ tenerentur, ad
Santonicam vrbem iter dirigit. Victorina etenim materfamiliâs, ex nobili stirpe progenita, in vrbis suæ territorio ba-
silicam construxerat, reliquiasq; beati martyris condiderat. Ad hanc ergò ædem mulier accedens, orat per triduum.
Die autem tertia aduenit natalis Baptistæ Dominici. Stante autem populo, & lectionum dogmata auscultante, subi-
tò murmur magnum oritur: presbyter verò, qui solennia celebrabat, comprimere voces cupiens, interrogat quid hoc
esset. Cui vnus ex adstantibus ait: Murmur mitescere non potest: quia virtus Domini miraculum prodidit. Ecce enim
mulier illa, quæ se cæcam testabatur ortam, erumpente ab oculis sanguine, visum recepit. Tunc omnes benedixerunt
Deum, cognoscentes pariter, quæ fuerant gesta.

Solénis dies natalis S Ioannis Baptistæ.

Cæca videt.

NAVINVS presbyter domûs Vibriacensis, martyris huius gloriosi reliquias expetiuit, quas ex iussu beati Auiti XLVIII.
Pontificis sumptas, cum psallentio vsq; ad basilicam sancti Ferreoli, quæ procul ab ipso vico sita est perduxisset, vnus
ex energumenis est mundatus. Procedens autem psallendo, cum ad Medianam peruenisset, palam hoste improbo
virtute sancti depulso, puella alia purgata discessit.

Alius energumenus purgatur Itē alia dæmoniaca.

ACCEDENS autem ad locum, vbi oratorium, quod in honorem sancti construxerat, posuit hæc pignora in alta- XLIX.
ri sancto. Veniens autem ad eum vnus cum amissis oculis, alius manu debilis, impleta oratione, hic lucem percipit
post tenebras, manû ille vsum post otia diuturna. Mulier etiam, nomine Aeterna, cum filia, ab hoste iniquo vexata,
ad hoc altare curata, cum prole sospes abscessit.

Multi sanantur

FRIGORETICI etiam in illo loco multi sanati sunt. Sed quoniam non est absurdum, si B Iulianus cum Ioanne L.
aut Martino dona sanitatum impertiatur, cum quibus victor sæculi in cælo tripudiat: referam adhuc, qualiter cum
Nicetio Lugdunensi simili virtute floruerit. Igitur infra terminum territorij Turonici Litomeris quidam in honore
sancti martyris basilicam ædificauit, in qua nos ex more ad benedicendum euocati, sancti Iuliani martyris pignora cū
Nicetij Lugdunensis reliquiis collocauimus Sed non multo post tempore cæcus adueniens, dum fideliter orationem
fudit, visum recipere meruit. Memini huius rei in libro vitæ sancti Nicetij: quia dignum est, vt communis virtus vtri-
usq; sancti scripta connectat. Ex his miraculis Lector intendens intelligat, non aliter nisi martyrum, reliquorumq; a-
micorum Dei, adiutoriis se posse saluari Ego autem Domini misericordiam per beati martyris Iuliani patrocinia de-
precor, vt aduocatus in causis alumni proprij coram Domino assistens, obtineat, vt absq; impedimento maculæ vi-
lius, huius vitæ cursum peragam, atq; illa, quæ confessus sum in baptismo, irreprehensibiliter teneam, fideliter exer-
ceam, ac viriliter vsq; ad consummationem huius vitæ custodiam, Amen.

Cæc' videt Istius S. Nicetij vita habetur 2. Aprilis. Nota preces tanti pontificis.

AN. 490. DE SANCTO * BIBIANO VRBIS SANTONICÆ EPISCOPO, EX D. GREGORII TVRONENSIS DE GLORIA CONFESSORVM CAP. 58.

** al. Viuiano.*

28. AVGVS Miracula ad S Bibiani sepulcrū.

IN suburbano quoq; vrbis Santonicæ Bibianus Antistes quiescit, cuius virtutum præstantiam liber, quē
iam de eius vita scriptus tenetur, enarrat. Nunc autem exoratus crebrò languentibus tribuit sospi-
tatem. Vnde videtur vt de tantis miraculis vel vnum fari præsumam. Mulier quædam, cuius manus
aruerant, vnguibusq; iam sauciatæ, contractis neruis, opus operandi perdiderant, ad beati sepulcrum
deuota prosternitur factaque oratione, manus reintegratas, laxatis digitorum filis, ad agendas Domi-
no gratias meruit eleuare.

ANN. 30. COMMENTARIVS DE SANCTO PROPHETA ET PRÆCVRSORE ET MARTYRE IOANNE BAPTISTA, EX SIMEONE METAPHRASTE.

29. AVGVS

Matth. 11.

IOANNEM Baptistam, magnum illud decus orbis terrarum laudare, desiderare quidem licet omnibus: I.
vt pro dignitate autem laudet, nemo potest consequi. Quis enim illi laudem contexet pro dignitate,
quem omnibus hominibus esse super orem dixit omnium opifex? Quoniam autem hic est illius ami-
cus, & perfectus imitator, ei quoq; omnino gratum fuerit id, quod fit pro viribus. Sunt ergò à nobis res
illius narrandæ, diuini Lucæ vestigia sequentibus, vndenam ortus sit, & quomodo, & quænam fuerit e-
ius educatio, & quonam fine vitæ vsus sit hic vir magnus & admirabilis. Dicenda sunt autem, nō vt narrentur iis, qui
nesciunt. [Quomodo enim, cum omnes res illius celebrentur ab omnibus?] sed vt omnino percipiamus voluptatem
in eis commemorandis. Sic verò habent.

TEMPORIBVS Herodis, qui fuit Rex Iudææ, sacerdotem dicit fuisse diuinus hic Lucas, Zachariam quidem II.
nomine, ex vice autem Abiæ: quæ in sorte sacerdotū octaua erat. Ei autem fuisse etiam vxorē, quæ orta quidē erat ex
filiabus Aarō, vt vtrinq; esset Zacharias sacerdos legitimus: Vocabatur autē Elisabeth. Eis vero suo testimonio tribuit
iustitiam ante oculos Dei. Ipsa enim est ea, quæ est vera iustitia: quandoquidem ei soli aperta sunt corda hominum.
Et quod in omnibus eius mandatis & iustificationibus ambularent citra reprehensionem. Quanquam autem essent
tanta virtute præditi, eos tamen dicit caruisse liberis: quod erat probro veteribus, non leue & contemnendum, sed a-
liorum omnium grauissimum, Quod quidem vobis magno debet esse solatio, quicunq; bonæ quidem vitæ vobis e-
stis conscij: sæpe vero vobis minus æquæ & prosperæ succedunt res humanæ. III.

Luc. 1. 1. Par. 24.

S Ioannis parentes Carere liberis, patribus veteris testamenti, maximo fuit probro.

Luc 1.

HVIC autem Zachariæ, dū sacerdotali munere fungeretur, visum esse dicit Angelum Domini stantē à dextris
altaris:

altaris. Cuiusnam autem altaris? Incensi. Erat enim alterum oblationum. Et Zachariam quidem illuc solum subiisse in ipsa hora incensi, totam autem populi multitudinem fuisse extra, vtentem oratione. Conturbato vero & perterrefacto Zacharia propter spectaculum, Angelum ei soluentem metum dixisse: Noli timere, auditæ sunt enim preces tuæ. Te autem fuisse exauditum probatur, quod & sit tibi promissus filius, & significetur, quemadmodum sit vocandus, & quod propter eius ortum prædicatur gaudium. Sed quid, dixerit quispiam, est consequens, vt ille, qui pro populi peccatis intercedit, accipiat promissionem, fore vt ei nascatur filius? Est certe valde consentaneum & conueniens. Nam qui ab illo erat suscipiendus, is erat futurus præco agni, qui tollit peccatum mundi: quemadmodum ille ipse clamat.

Angeli apparentes hominibus semper metum soluũt.
Iohan. 1.

V. FVTVRVM autem eum magnum prædicit, non quidem absolute, sed coram Domino: Sicut etiam ipsos parentes prius dixit iustos esse coram Deo. In quonam autem ipsum fore magnum dicit diuinus Lucas? Num omnino in abundantia spiritus? Neque enim diuinæ gratiæ eum solum dicit futurum participem. Sed replebitur, inquit, spiritu sancto, & non post aliquod tempus, neque cum ad aliquam peruenerit ætatem: sed adhuc in vtero matris. Quod autem erit eius munus, & quidnam aget? Conuersionem multorum filiorum Israel ad Dominum Deum eorum. Adde etiam reliquam laudationem, ô Angele. Et præcedet coram eo in spiritu & virtute Eliæ. Nam sicut ille erit præcursor secundi aduentus Christi, ita hic fuit primi, pari virtute, & pari potestate, & eodem spiritu. Et conuertet corda patrum ad filios. Quid significans, nisi quod efficeret, vt Iudæi parerent doctrinæ Apostolorum? Hi enim erant illorum filij cognatione sanguinis: quorum etiam prudentiæ visi sunt obedire, qui tunc erant inobedientes. Eo enim tendit illud, Et parate Domino populum copiosum: nempe quod, vt populus Iudaicus pareret Christo, etiam antequam Christus appareret, ab Iohanne scilicet fuerit paratus, & eius linguæ præda factus fuerit.

Elias præcursor secũdi aduentus Christi, Iohannes primi.

VI. QVONIAM autem tu [hæc enim dicit Angelus Zachariæ] visus es non credere meis verbis, & eius, qui me misit, & cui assisto, virtutem non attendens, attendisti potius imbecillitatem corporis, & ad hoc solum adspexisti: imponitur tibi pœna, vocis mutatio, & donec euenerint ea, quæ dicta sunt, eris obnoxius silentio. Statim autem pœna affuit, & simul cum Angeli voce extincta quoque est vox Zachariæ. Apertum vero eius indicium, nutus. Erat enim, inquit, eis annuens, populo scilicet, propterea quod ei sermo deesset. Tuum ergo est hoc, ô maximi Præcursor, & arcanæ tuæ ab initio potentiæ vt & patri solueres linguæ vincula ex solo nomine, & matri naturalis pedicas sterilitatis; sicut etiam multis postea, pœnitentiæ prædicatione, soluisti vincula peccatorum. Verumenimuero Zacharias quidem, ab eo iam peractis diebus ministerij, domum reuertitur: Elisabethæ autem postea ex inopinato elucet conceptio. Et abscondit se, inquit, menses quinque, quod in senectute, tanquam præter tempus, concepisset, erubescens.

Zacharias silentio castigatur.
S. Ioannes concipitur, ann. mundi 4010.
Luc. 1.

VII. SEXTO autem mense [oportet enim ea connectere, quæ sunt consequentia iis, quæ sunt proposita] quæ ad eam genere attinebat, Maria, dico Deiparam, quæ degebat in domo sponsi Ioseph, qui erat in ciuitate Nazareth cum ei illic allatus esset bonus nuncius carnis à Verbo susceptionis, & propter rem nouam de naturæ dubitaret legibus, aperte audit ab Angelo, & alioqui confirmante id, quod dixerat, & ad fidem trahente tali exemplo: Ecce enim, quod cognata tua Elisabeth ipsa quoque concepit filium in senectute sua: & hic est sextus mensis ei, quæ vocatur sterilis. Deinde paulo post consequitur Mariæ cum festinatione in montana ascensus, & eius in domum Zachariæ aduentus. Festinauit enim, vt gratularetur Elisabeth de bono nuncio huius nouæ conceptionis. Accedit ergo, & benigne eam salutat seu appellat. Salutatio autem, est dulcis exultatio infantis, qui est in vtero. Iam enim ex ventre didicerat seruus Dominum, qui erat in ventre: & cum sensisset eius in mundum aduentum, mirandum in modum lætabatur. Hoc enim aperte ostendebat læta exultatio.

S. Mariæ salutatio quãtæ fuerit virtutis.

VIII. NE te lateat autem magna Elisabethæ moderatio, & submissio cum admirabili prædictione. Erubescebat enim, quod ad eam venisset Virgo, cum id eius longe superaret dignitatem. Et ideo, Vnde hoc mihi? inquit. Sicut etiam illius filius fecit ad Domini aduentum, Et tu venis ad me. dicens in tempore baptismatis. Vide autem, quemadmodum Virginem appellat. Eam & matrem, & dominam suam nominat, quinetiam benedictam dicit in mulieribus. Et id, quod gestabat in vtero, fructum ventris eius appellat admirabiliter, & præter opinionem: Quid hoc significans? Quod seminis viri minime erat particeps. Et in domo quidem Elisabethæ habitauit Virgo circa tres menses. Deinde ea quidem sic domum reuertitur, Elisabethæ autem impletum fuit tempus pariendi. Quanam vero de causa ad tres menses, & non plures, fuit cohabitatio? An omnino, quod tunc esset paritura Elisabeth? Si enim circa sextum mensem, ex quo ea conceperat, missus fuit angelus ad Virginem, ipsa autem cum apud Elisabeth venisset, menses tres apud eam perpermanet: clarum est, quod cum finitum esset tempus conceptionis, quod nonus mensis circunscribit, in domum suã Virgo reuertitur: & fortasse hac de causa, quod vniuersa multitudo erat ventura in ædes Zachariæ, cum instaret tempus pariendi Elisabeth, pudor autem virginalis hæc minime sustineret.

Humilitas S. Elisabeth.
Matth 3.
Cur Maria non diutius quam ad 3. mẽses apud cognatam manserit.

IX. VNDENAM vero venit in mentem Elisabethæ, vt infanti imponeret nomen Iohannis, quod reuera erat nouum, & ab eorum genere alienum? Vndenam autem, nisi reuera ex spiritu sancto, & ex virtute eius, qui nascebatur? Neque enim ei hoc significauit maritus. Quomodo enim, cum ei esset adhuc lingua præpedita? Certe etiam postquam hoc scripto significauit Zacharias, [mutu enim non poterat] admirati sunt, inquit, omnes. Propter quamnam aliam causam, quam propter parentum conuenientiam circa nomen infantis? Simulatq; ergo scribens nominauit, linguæ quoque dissoluta sunt vincula, & cœpit loqui. Sed cur inuadit timor omnes, qui circum habitabant? Quod oportebat clara præcurrere miracula, & propter promissionem eius, qui erat nasciturus. & propter tam eximium illius partum: vt ab initio fide dignus præclare appareret. Significat autem hoc quoque id, quod subiungitur, quod admiratio & metus inuaserit omnes, scilicet eos, qui audiebant: Quisnam erit, dicentes, hic puer?

Luc. 1.
Cur puer sit vocatus Iohannes.

X. VERVMENIMVERO ne hæc quidem nos prætereant, neque socordiæ accusemur, in iis, in quibus debemus potius conferre studium & diligentiam. Vide enim quemadmodum lingua Zachariæ, depositis quibus alligabatur vinculis, non solummodo loquitur, sed etiam, vt propheta, cœpit futura pulchre prædicere, atque adeo de ipso filio prædicere, qui eius linguæ vincula immiserat, & ea relaxauerat. Prædicit enim eum futurum prophetam altissimi, & præiturum esse ante eius faciem, paraturum autem esse vias eius. Sed hæc quidem sic. Consequebatur autem, inquit, Iohanni pro ratione ætatis, spiritalis quoque gratiæ accessio. Hoc enim sibi vult Euangelista, dicens. Puer autem crescebat, & confirmabatur spiritu: & quæ sequuntur. Quinetiam eum dicit fuisse versatum in solitudinibus vsque ad tempus, quo se demonstrauit Israeli. Sed quanam de causa noluit conuersari cum populo, & peregrinationis amicus fuit, & solitudinis? Ne euanesceret populi in eum reuerentia, vt quæ offuscetur & fiat celeris conuersationis assuefactione: quinetiam vt dum argueret, facilius admitteretur: & dum testimonium ferret, esset fide dignus, nunc quidem Iudæorum arguens improbitatem, partim autem Christo ferens testimonium.

Ibidem.
Ibidem.
S. Iohannes cur in solitudinẽ sese abdiderit.

XI. VERVMENIMVERO Zacharias quidem senex & sacerdos, vt à patribus de eo tradita tenet narratio, cum vitam produxisset vsque ad ipsum Dei & Saluatoris nostri ortum secundum carnem, & cum maternis vlnis (ô diuinam submissionem!) eum vidisset gestari, & sic ab ea sæpe in templum introduci. & cum esse Deum minime ignorasset, propterea ei concedit, vt ingrediatur in sancta sanctorum, cum cognouisset eam esse Deiparam, & vt illic staret, ei largitur propter excellentiam. Sed hæc quidem ita se habebant. Ea autem res clariores ex Iudæis (ita enim vult, quæ traditur, narratio) ad iram accendit, & efficit; vt in senem grauiter insaniant. Etenim audiebant, inquit, ab eo Regem creatæ

Vide Baron. ann 1 § 12. & seqq.

naturæ ad humanam venisse generationem. Metu ergo, ne Regi paterent, concipiunt laborem, vt ait Esaias, & pariunt iniquitatem. & cum essent procliues ad malitiam, & ad effundendum sanguinem, non minus quam aquam è ma-
Esa. 59. nu, vna nocte in templum irrumpentes, in conspectu (proh dolor) altaris occidunt Zachariam. Deinde cum sanguis
Cædes Zachariæ locum admodum cruentasset, & cædem factam plane argueret, terra effossa abscondunt mortuum parricidæ, vt qui cædis quoque scelus vellent abscondere. Hoc autem est reuera difficile Est enim scelus factu quidem facile: postquam autem factum sit, celatu difficile, Et sic quidem narratur fuisse occisus Zacharias.

Aliud quoque traditur non minus receptum, quod propter puerorum cædem ab Herode factam, is quoque
Matth. 2. fuerit interemptus. Postquam enim in omnem partem peruasit edictum, quod iubebat interfici pueros in Bethleem, simul & in montanis, vt communi cæde horum puerorum, cum etiam vna interimeret, qui erat suscitaturus mortu- IX.
Ambitio quid efficiat. os: & sic ipse metum exueret principatus : ea enim de causa omnes pueros fuerat aggressus occidere: (proh dolor, ad cuiusmodi cœpta impelluntur homines propter gloriæ cupiditatem) tunc quærebatur quidem filius quoque Zacha-
riæ ad cædem, vt qui nuper esset natus: non inueniebatur autem. Et enim quomodo Ioseph iubebatur fugere in Ægy-
Matth. 2. ptum cum Maria & puero, ita etiam Elisabeth quandam speluncam ingressa cum infante, in ea habitabat. Quoniam ergo infans ab eis apprehendi non poterat, totam iram ij, qui puerum quærebant, effundunt in Zachariam: & cum in templo inuenissent, (etenim rursus vice sua attendebat altari incensi) interficiunt celantem filium, vt qui eum nollet eis ad cædem tradere. Et sic duplicem assequitur coronam, quod & Deo ministrans, mactatur apud ipsum altare, & quod cum infantibus primus Christo sacrificatur.

Cvm hæc sic processissent, & post multos quidem annos è viuis monarcha excessisset Augustus, Tiberius au-
Filij Herodis Ascalonitæ. tem, qui monarchiæ ab illo susceperat dominatum, quindecim iam annos in imperio transegisset: quinetiam Herodis X.
alienigenæ regno in quatuor principatus diuiso, & totidem numero filiis distributo, qui quidem erant Archelaus, & Herodes, & Philippus, & Lysanias: cum prima quidem tetrachia esset Iudæa, eam autem administraret Archelaus, qui erat primus inter filios: cumque omnibus sceptro Romano collum inclinantibus post primam descriptionem, duces-que & præsides, quibus Reipublicæ cura mandabatur, Roma accipientibus, Pontius Pilatus tunc præses esset Iudææ, qui quoniam Tiberio Cæsari erat intimus, ideo præmium suæ in eum amicitiæ, hanc acceperat administrationem: (Oportebat enim, cum venisset Christus cui imperare erat repositum, vt ait propheta, cessare principes ex Iuda) Et
Gen. 49. Galilææ quidem tetracha esset Herodes, vt sacrum dicit Euangelium : Philippus autem eius frater esset tetra-
Luc. 3. cha (oportet enim, tanquam ornamento aliquo, ipsis vti eloquiis) Ituræ & regionis Trachonitidis : & Lysanias, Abilinæ : sub Pontificibus Anna & Caipha, Iohannes definitum expectans tempus, (vt sacra dicunt eloquia) quo se Israeli ostenderet, morabatur adhuc in solitudine, quam habitauit vix solutus à fasciis, exercens
S. Iohannes vix solutus à fasciis manet in solitudine, vitam Angelicam, & liberam ab omnibus impedimentis & omni supellectile. Non enim tecto, non mensa, neque aliquo alio ex iis, quæ sunt huiusmodi, indigebat. Non terram arauit, non sulcum proscidit: non in sudore vultus, quam quidem meam & paternam noui pœnam, panem comedit: sed arborum quidem summæ frondes alimentum,
Genes. 3. parabant : ex pilis autem cameli rude & sine arte confectum induebat vestimentum, vt eos, qui erant in mundo, ad
Austeritas vitæ eius, quos non ita multo post venit, doceret victus tenuitatem, & institueret, vt & humana despicerent, & eam, quæ reuera erat apud antiquos, exercerent frugalitatem. qua prius Adam honoratus, minime opus habuit vestibus. Clarum est enim, ei post transgressionem opus fuisse vestibus.

Cvm autem tempus iam dictum aduenisset, & seipsum Israeli patefecisset, cuiusmodi erat ad efferendam ad- XI.
mirationem homo, qui triginta annos habitarat in solitudine, & se veluti perpetuo damnauerat exilio, & cum nullo omnino homine versari statuerat, & ab ineunte ætate vitam elegerat monasticam, vt qui tunc primum veniret in cõ-
Iohannes monachus ab infantia. spectum hominum: Statim enim, vt iam diximus, ab incunabulis lubenter versatus fuit in solitudine: nulla re humana omnino indigens, simul cum moribus loquentem formam & vestem attrahens, vt qui fuisset filius Pontificis, & testimonium de eo ferentem Esaiam aperte induceret. Illud enim, Vox clamantis in deserto: de eo scilicet dictum est. Nouus quidem Elias ostensus ex omnibus, vel potius omnibus persuadens se habere illo aliquid amplius, quatenus plus
Esa. 40. est omnino versari in solitudinibus, quam in ciuitatibus, in quibus erat Elias. Ea de causa erat Iudæis mirandum in modum venerabilis, & tolerabantur eius reprehensiones. Quomodo enim eos increpans & vocans genimina viperarum
Matth. 3. etsi manu essent valde prompti, & propensi ad cædem, eos non adegit ad insaniam?

Vervmenimvero attendendum est, quam fuerit Iudæis Baptista admirabilis. Eis enim iniecit suspicionem, XII.
ne ipse reuera esset Christus. Et ideo extitit vox illa, quæ ex alto testimonium filij tribuebat ei, qui baptizabatur: & columba, quæ aduolauit, & apud illum solum mansit. Illum autem nihil ex his extulit, neque vnquam visus est primas partes sibi vendicare, sed sibi potius extremam adsciscere humilitatem. Quid enim sibi vult illa calceamenti corrigia,
Magna humilitas eius nisi quod omnino recusaret se cum Iesu conferri, & diceret se non esse idoneum, qui solueret corrigiam eius calcea-
menti? Et alioqui cum à Iudæis, missis ad eum legatis ex sacerdotibus & Leuitis, interrogaretur, Confessus est, inquit, & non negauit: & confessus est, se nullo modo esse Christum: etsi illi ad exprimendam Baptistæ confessionem, quod
Iohan. 1. ipse esset aperte Christus, quid non faciebant? Eo enim cum aliis hæc tendebat interrogatio : Quid tu baptizas, si tu non es Christus? Quinetiam à propriis discipulis Christo inuidentibus, & propter baptismum non nihil vellicantibus,
Iohan. 3. (ad eum enim sensim accedentes, & ad æmulationem accedentes : Cui tu testimonium tulisti, aiebant, ecce is baptizat) Ille ne tantillum quidem abducebatur: aperte autem dicebat, seipsum non esse Christum, sed missum. Christum vero & Agnum Dei vocabat, & se quidem oportere minui, illum autem augeri confitebatur. Non autem erat Iudæis
Marc. 6. solum venerandus Baptista & vere dignus, qui haberetur in admiratione: sed etiam ipsi Herodi, & ei magis, quam Iudæis, quod ei non solum pudorem, sed metum quoque inieceral: Timebat enim, inquit, Iohannem, quod sciret virum
Virtutem etiã impij reuerentur. sanctum & iustum eum esse. Quinetiam eum audiens, multa faciebat, & eum lubenter audiebat. Nam illud quidem habebat ex conscientiæ condemnatione, quod eum timeret, inquam, cum praue & scelerate viueret: hoc autem ex virtute dicentis, quod omnino eum lubenter audiret Et sic efficit quidem virtus, vt eam illi quoque reuereantur, qui sunt ab ea omnino alieni.

Sed reuera magnam vim habet intemperans cupiditas, & res est omnium efficacissima ad animam redigendam XIII.
in seruitutem. Sicut etiam hunc Herodem misere admodum affecit, dum non secus ac mancipio. Rege (proh dolor) vsa est. Qui despecta sua vxore, (ea autem erat filia Aretæ Regis Arabum) & contemptui habito eius amore, plurimi faciebat amorem Herodiadis. Eam enim, cum esset vxor fratris Philippi, duxit præter leges, cum iam haberet semen
Deut 25. fratris. Illis enim solis permittebatur hoc facere, quorum fratres reliquerant vitam absque filiis: Permittebatur autem omnino hoc consilio, vt semen suscitarent fratribus. Propter hæc ergo Iohannes Herodem reprehendens, visus est
Libidinis mãcipium Herodes. surdo canere, & loqui in aurem mortuo: etsi solitus esset prius eum lubenter audire, & sciret eum in magna habere reuerentia. Sed amor Herodiadis, qui, vt diximus, eum inuaserat vehementius, efficiebat vt nihili faceret verba Iohannis: & illum quidem coniecit in carcerem, Herodiadi autem gratiorem præbuit audientiam, & liberam dedit potestatem sui explendi desiderij.

Cæterum Baptista, vt qui esset propheta, vel potius propheta superior, cum præcognouisset se per Herodem XIV
quidem

quidem mox esse excessurum ex hominibus, suos autem discipulos hominem quidem solum existimare esse Christum, ipsum vero esse Christo longo interuallo præstantiorem: vellet autem hoc corrigere iudicium, vt quod non recte haberet, quoniam neque desiderabat assentationem, neque præter veritatem volebat ornari gloria: quid facit? Cum ille elegisset duos ex suis discipulis, mittit ad Iesum, qui rogarent: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Et hoc statuit facere, non ipse volens discere, sed illos doceri potius. Quomodo enim opus habuisset discere, quem nouerat ex vtero, antequam ex eo prodiret, & quem doctus à patre, aperte prædicauit in omnibus? Quibus, cum venissent, & hæc Christo dixissent, ille quidem primum nullam dat lingua responsionem, sed factis potius respondens, se ipsum esse ostendit, quẽ quærebant, signorum magnitudine, quoniã ea ipsa hora multa signa fecerat: deinde vero etiã per verba adiciens respõsionem: Euntes, renunciate, inquit, Iohanni ea, quæ audistis, & quæ vidistis. Quænam autem ea sunt? Cæcorum correctio, leprosorum mundatio, surdorum auditio, mortuorum resurrectio; & quæ deinceps consequuntur. Propter quæ diuinè subiungit: Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Quid hoc dicens, aut quid volens ostendere. Quod vel eius supercilia (vt ait diuinus Dauid) examinant filios hominum, & quæ ab eis agitantur in cordibus, eius oculos minime effugiunt. Ipsi enim aperte erant, qui scandalizabantur.

Matth. 11. — Cur S. Iohãnes discipulos ad Christũ miserit. — *Psal. 10.*

XVII. Postquam autem ij rediissent ad Baptistam, volens Christus iis quoque mederi, quæ turbæ circunsistentis animum perturbabant. (Iam enim recte se habebant Iohannis discipuli.) Verisimile nanque erat turbam dubitasse, num hæc dicta essent à Iohanne ambigente, virum is sit, qui venit, an alium forte expectare oporteat, vt qui vel propter carcerem in metum incidisset, vel etiam pœnitentia ductus esset eorum, quæ prius dicta fuerant: Has, inquam, dubitationes Christus corrigens: Quid existis, inquit, visum in desertum? Arundinem vento agitatam? Aut eum, qui est in mollibus vestibus? vel prophetam tantum? Hæc autem post discipulorum Iohannis reuersionem, sicut diximus. Neque enim eis præsentibus volebat laudes contexere Baptistæ, quoniam assentantis potius, quam vera dicentis, existimata essent ea, quæ dicta sunt. Ad quid ergo exemplum arundinis, quæ vento facile agitatur, quam vt ostendat hominem facilem & mobilem, venti campum, vt est in prouerbio: & mentem, quæ facile duci & transmutari potest, quæ seruit temporibus, & cito ab eis transfertur: Non ergo à priore illa mente & sententia traductus est Iohannes: quoniam cum adducto exemplo pugnat ex diametro. Est enim ille firmus & solidus, arundini, quæ facile circunfertur, omnino dissimilis. Quid autẽ illud, In mollibus vestibus? Eos innuit, qui viuunt in deliciis. Probabile enim erat Iudæos cogitare, quod qui primum fuerat firmus ac robustus, & assuetus laboribus, deinde deliciis vsus, tunc euaserat delicatus, & inierat fœdus cum mollitia: Quorum neutrum fuisse Iohannis animi & vitæ, certum testimonium est, & vestis, & carcer. Non enim condemnatus esset illum habitare, si sciuisset seruire tempori, & cedere Regibus se inique gerentibus: cum præsertim ei non esset necesse loqui ad gratiam, sed solum tacere sufficiebat, vt omnibus modis obseruaretur & coleretur. Quomodo autem accipiendum est illud. Eum esse plus quam prophetam? An quod conspectus sit propinquus Christi aduentui ad homines? Mittam enim, inquit, Angelum meum ante faciem tuam. Quod quidem nihil aliud significat, quam proxime. Nam ij quoque, qui in progrediendo præcedunt continenter Regibus, ij scilicet & maiorem, quam alij, habent authoritatem, & sunt ei coniunctiores.

Christus in absentia discipulorum cur Iohannẽ laudauerit. — *Malach. 3.*

XVIII Et sufficit quidem lingua Dominica ad ferendum Iohanni testimonium de excellentia inter homines, & quod nulla mulier eo maiorem pepererit: Inueniet autem qui velit, veritatem quoque rerum idem dicere, si illius mensam cogitet, si illius viuendi rationem, si excelsam illius mentem. Tanquam enim, qui è cælo venisset, sic terram obibat, corpus tanquam superuacaneum & ociosum aliquid inferens, & eius fere nullam curam gerens, hymnis & precibus assidue deditus, propemodum quidem nec terram tangens, ad cælum autem mente sublatus, & Deum solum pure contingens, nullam rem humanam vendicans, sed nouã vitæ viam ingrediens, vt qui esset simul tranquillus & vehemens. Etenim cum populo quidem Iudæorum strenue & fortiter, cum Rege autem libere, cum suis vero discipulis comiter admodum & benigne loquebatur: non leuiter quidem & temere, sed vnumquodque scilicet, vt oportebat. Quomodo ergo non erat hominibus maior, qui sic erat affectus? Quid autem sibi vult id, quod subiungitur. Minor quidem, in regno autem cælorum maior? An ne nimiæ laudes Iudæis aliquam parerent absurditatem, & darent eis occasionem Christo præferendi Iohannem? Minorem autem omnino & ætate, & multorum opinione seipsum vocat. Erant enim quidam, qui ei non solum tribuebant humilitatem, sed & voracem, & vinipotorem non verebantur eum vocare.

Sanctitas eius eximia. — Christus vt minor Iohanne. — *Matth. 11.*

XIX. Sed iam ad eius quoque mortem est transeundum, quam ille subiit propter reprehensiones, vt qui perpetuo aduersus peccatum decertauit, non timens dies [vt dicam cum diuino Dauide] non formidans vultus regum, qui Deum & leges despiciunt: sed aperte arguens eos seruos voluptatis, qui aliis [ô iura & leges] volunt imperare. Nam postquam iam fuisset inclusus carcere, (eo enim illic dimisso, digressi sumus) Herodes faciebat cœnam in suo natali proceribus, & tribunis, & vt sacrum dicit Euangelium, primis Galilææ. Deinde in cœna oblectationes, & *honestæ recreationes. Oportet enim eas quoque dicere, quibus rex vsus est apud eos, qui inuitati fuerant. Accepit puella saltans, non plebeia aliqua, aut vna ex vulgo, sed quæ nominata fuerat filia Regis, & illius ipsius Regis, qui conuiuio exceperat, Nec erubescebat Regina filiam, eamque, vt videbatur, virginem introducens, & saltantem producens in conspectum tot masculorum, rem pudicis oculis non solum iniucundam, sed etiam vitandam. Sed id consulto agebat, vt cognosceretur quam esset honesta ea, quam Rex duxerat, & ex fructu arbor, & ex filia mater aperta euaderet. Et ipsa quidem per illam: qui duxerat autem, per vtranque laudandus videretur & beatus. Vide vero mali quoque accessionem. Patri placuit id, quod fiebat, propter quod oportebat eum magis pudore affici: & sic placuit (ô regiam munificentiam) vt polliceretur se ei regnum suum esse diuisurum, ad remunerandam rem tam publice vtilem, & magno studio dignam: & quod est deterius, cum nec illa petiisset, sed ipse eam ad rogandum incitasset.

Psal. 55. — *Marc 6.* — *for. inhonestæ.* — Ex fructu arbor cognoscitur.

XX. Illa autem laudis quoque & gloriæ mouetur cupiditate, & rem petit longe maiorem, vt quæ cum esset fœtus viperæ, didicisset ab ipsa matre petitionem. Quærit enim non dimidium regni sibi promissum, neque aliquid eiusmodi, sed rem, proh dolor, quæ omnia regna terræ superat, & cum qua ne ipse quidem mundus potest conferri, si eius spectes precium: nempe caput viri, quod tu quoque prius, qui seruus es potius, quam Rex, in maximo honore habuisti, vt ipsa dicunt Euangelia, & nos prius ostendimus. Nunc autem propter à ratione alienum tui animi motum, & eius reprehensiones, in vincula coniicis virum illum venerandum, & non solum coniicis, sed etiam interimis: & illud caput malis vendis amoribus, tales, ô infelix, gratias ei largiens, cuius tu turpi amore tenebaris. Quis vero fuit hic prætextus? Ne iusiurandum transilires, iusti interemptio. Clarum est enim, te esse pollicitum, regni tui dimidium ei daturum. Hoc autem quid est aliud quam opes, pecuniæ, iugera terræ, gloria ad tempus, quorum ipse eras dominus? Hæc enim si ei die ex æquo essent diuisa, tuum conseruassent iusiurandum. Viri autem cædes, viri dixi, immo vero plus quam viri, quid cum his commune habebat apud eum, qui temperanter viuit, & rectas leges sequitur? Nisi hoc tibi erat regnare, ô optime subiectos nulla de causa interimere; Tu autem præ te tulisti te molestè ferre, vt qui necesse habuisses iusti viri cædem permittere, iurisiurandi, & non legum, solum custos diligens. Sed satis intelle-

Filia Herodiadis fœtus viperæ. — Simulatio Herodis.

intellectum est, te ad nouercæ, vt aiunt, flere tumulum, & præ te ferre te illud dare inuitum, quod magis gaudebat, quam ij, qui petebant.

Virtus semper inuicta.

INFERTVR autem caput plenum sanguine, inuitatis quidem tetrum spectaculum, & quod omnem con...
lætitiam poterat in dolorem conuertere, matri autem puellæ maximam afferens voluptatem. Talem enim situ...
eum videre, qui eam prohibebat, ne viueret ex sui animi sententia, & zelo linguam habebat non minus gladio acu-
tam, licet mutam. Diuina enim quædam res est virtus, & quæ vinci non potest, vt quæ etiam post mortem eius, qui XXI.
eam possedit, adhuc dominetur. Qui enim erat adeo turpis, & abominandus, & voluptatum seruus Rex, qui cædem

Matth. 14.

talis viri, tanquam vnius abiecti & contempti, iussu fecerat, vide quemadmodum post illius mortem euadit timidus
& meticulosus. Adeo certe timidus, vt eum, qui erat mortuus, putaret prope esse morte superiorem. Cum enim de
Iesu audiisset, Euangelium inquit, Herodes, & quænam faceret miracula: Hic est, inquit, Iohannes Baptista, hic sur-
rexit à mortuis. Huius autem rei probatio erat: Virtutes enim dicebat operari in eo, Domini signorum & miraculo-
rum sic vocans operationem. Postquam autem fuit interfectus diuinus ille Iohannes, & magna contentione peten-

Caput S. Iohannis defoditur.

dum caput præmium saltationis donatum fuit illi debacchanti iuuenculæ, & id per ipsam habuit mater: illa, cum id
accepisset, quod ardenter sitiebat, profunde infodit, & apud se tuto abscondit: vt ex iis quæ à Patribus sunt tradita,
narrationibus scriptisque licet discere. Magnus enim timor & magnitudo eius, quem habebat odio, efficiebat, vt ipsa
sibi caueret. Neque permittit caput coniungi cum corpore, dubitans ne sic resurgeret, & ad priores rediret reprehen-
siones: Sed si, inquit, apud me caput recte abscondatur, id non facile poterit resurgere.

Marc. 6.

POSTQVAM autem curæ fuisset eius discipulis, vt reliquum corpus in quodam loco insigni honorifice sepelire-
tur, ij ad Iesum venientes, omnia ei renunciant. Ille autem, vtpote ex eo dolore affectus, non amplius patitur manere XXII.

Luc. 9.

in regione: sed illinc surgit protinus, & vna cum suis discipulis nauem conscendens, venit in desertum quendam locũ
Bethlaidæ, & se, & illos quiete recreans, & veluti consolans tristitiam. Atque diuinus quidem Iohannes, cum præter
alia bona, quibus erat locuples, etiam, quod à Christo acceperat, testimonio fuisset honoratus, cælorum, quibus erat
dignus, sortitus fuit habitationem, cum triginta duos annos, & sex menses peregisset in terra. Herodem autem Dei iu-
stitia, etsi vt primum soleat esse tarda ad supplicium, tamen hic fortasse insigne scelus habens odio, haud ita diu post
inuadit. Postquam enim ille suam vxorem, propter vehementem amorem in adulteram, & odio habuit, & repudia-

Bellum facit Herodi Aretas.

uit: ea non ferens contumeliam, venit ad Aretam suum patrem, qui erat Rex Arabum, vt antea dictum est, eique & in-
solentiam & alia omnia (vt semel dicam) exposuit, & petiit, vt vlcisceretur rem, quæ mulieri est intolerabilis. Ille au-
tem (neque enim eius solum, sed suam potius propriam existimabat contumeliam) bellum commouit aduersus Hero-
dem. Et cum rem recte gessisset, & illius exercitum valide cecidisset: & alios quidem occidisset, alios vero redegisset in
seruitutem, & subiectis flammis omnem esset populatus regionem, reuertitur. Et res quidem Herodis ita se habue-
runt.

Psal. 74.

CÆTERVM huius adulteræ & illegitimæ vxoris Herodis, quomodo? Ipsa in longissimum quidem tempus vi-
tam producit. Cum suam autem vidisset filiam acerbo fine primum vitam terminâsse, sic ipsa quoque recedit, iis, quæ XXIII
illuc sunt, omnino seruata suppliciis, & bibitura totam fæcem iustissimi calicis, qui est in manu Domini. Filia autem

Filiæ Herodiadis horrendus interitus.

illius, quam quidem diximus periisse ante matrem, cum ad quendam locum proficisceretur, & tempore hyemis o-
porteret eam flumen traiicere, quoniam erat glacie concretum, id transibat pedibus. Cum autem glacies non sine Dei
numine omnino esset disrupta, ipsa quidem vsque ad caput defluxit misera, tunc quoque veluti saltans laniationibus,
non in terra, sed in aquis. Caput vero & glacie confractum, & valide amputatum, relinquitur supra gelu, admirabile
indicium Dei iudiciorum, ipsum quoque diuisum à reliquo corpore, non gladio, sed glacie. Sed hæc quidem ita se ha-
buerunt, & infame illud & sceleratum caput, propositum erat spectaculum omnibus, ea, quæ fecerat, in memoriam
reuocans spectatoribus. Quemadmodum autem illud vere sacrum, & magna contentione quærendum caput, in
profundo terræ [sicut prius diximus] à Baccha illa absconsum, admirabiliter rursus eluxerit, & manifestum euaserit fi-
delibus, iam ad declarandum accedit oratio.

De inuentione capitis S. Iohannis Baptistæ.

Apparet S. Iohãnes duobus monachis, eis indicãs vbi lateat caput suũ.

DVo monachi ex Oriente profecti, cum eos teneret desiderium fruendi conspectu sacrorum locorum Christi pas- XXIV
sionum, veniunt Hierosolyma. Alteri eorum dormienti apparens Baptista, & ostendit quisnam esset, &, cum ad
Herodis, inquit, Regis domum veneritis, [illic enim est meum caput conditum] à vobis maxime curandum est, vt id
tollatis. Mane ergo accedens, qui visionem viderat, ea comiti communicat. Ille autem id, quod visum fuerat, ina-
nem dicit esse visionem, non veritatem. Ipsum enim fortasse mouebat ad incredulitatem affectio æmulationis. Ea
ratione & negligebatur id, quod imperatum fuerat, & ad effectum minime deducebatur. Sequenti ergo nocte sin-
gulatim accedens præco veritatis, vtrisque mandat eadem, dicens, nihil oportere dubitare: sed omni incredulitate de-
posita & secordia, curam gererent eius, quod fuerat imperatum. Cum ergo ambo id, quod visum fuerat, rursus sibi in-
uicem significassent, & soluta est incredulitas, & ab vtrisque via simul est confecta, Præcursore rursus (vt semel dicã)

Inuenitur sacratissimũ caput S. Iohannis.

illam eis dirigente, & bono duce eis affecto. Breui itaque ad locum perueniunt, & inueniunt sacrum caput, cuius am-
putatio fuerat pœna temperantiæ: & ideo non merebatur abscondi, sed potius prodire in lucem, ad sanctificationem
& vtilitatem multorum.

Psal. 118.

CVM id ergo sustulissent monachi, vt iussi fuerant, & in saccum ex pilis confectum id immisissent, [quod quidẽ XXV.
fortasse factum fuerat de illius sententia, vt caput imitaretur indumentum totius corporis, quo vtebatur in solitudine]
statim se parant ad reditum, rem vere desiderabilem, & supra millia auri & argenti [vt cum diuino Dauid dicam] fide-
libus afferentes. Figulus autem quidam illo tempore, ex ciuitate quidem Emesa genus ducens, sed tanta laborans in-
opia, vt ipsam odio haberet patriam, vt quæ eum non posset alere, ob idque charum etiam solum, nempe patriam i-
psam, derelinqueret, & quasi secum habitantem paupertatem fugeret: hic cum erraret in via, incidit in monachos, à

Ecce istorũ monachorum socordiam: qui tantũ thesaurũ ignoto concrediderunt.

quibus diuinus thesaurus, nempe Præcursoris caput, exportabatur. Cum ergo ille vna cum eis colloqueretur, & simul i-
ter faceret, illi tradunt ferendum hoc excelsum & venerandum caput. Ignoranti autem figulo quidnam esset, quod
eius fidei commissum fuerat, illi apparet Præcursor, & in eius conspectum fugiens: Relictis, inquit, tuis comitibus, au-

Discessit figulus asseruans sanctũ caput

fuge cum eo, quod habes in manibus. Hoc autem facit, monachorum quidem, vt est verisimile, frigiditatem condem-
nans & socordiã, vt qui rem tantam homini alieno & ignoto credidissent: Figulo vero hanc præbens occasionem, &
rem gerendi rectius, & vitæ melioris. Nam cum ille obediisset, & latuisset, & cum tali thesauro domum esset reuersus,
fuit deinceps florens opibus, & bonorum bonis per totam vitam repletus. Quomodo enim non erat futurus, qui non,
vt ille comœdiæ Chremylus Plutum domum introduxerat, cæcum penitus, & cui non est fidendum: sed veras
diuitias, thesaurum, inquam, qui non exinanitur, secum habebat habitantes? Non oblitus autem ille, cum
male prius rem suam gereret, sacrum illud & venerandum caput in omni honore habuit. Et hoc quidem tota vita sua
fecit.

CVM autem esset decessurus, vbi illud imposuisset in hydria (sic enim forte dispensabat, qui eius, qui propter me XXVI
pauper

pauper est factus, paupertatem æmulabatur in omnibus]& deinde extrinsecus eam arca inclusisset, & pulchre signaculo obsignasset, deponit apud sororem, ei, quæ euenerant, omnia aperiens, & quemadmodum veluti quoddam inexpugnabile malum aliquando ipsum atterebat paupertas: præter spem autem rebus mutatis, ad eas, quas nunc habet, opes peruenit, & bonorum affluentiam. Causam autem mutationis dicebat fuisse caput, quod in vase ostendebat inclusum: quod mihi, inquit, maiorem attulit vtilitatem, quam, quod vulgo celebratur, Cornucopiæ. Cum sic dixisset, diligenter præcepit, vt in omni quidem honore illud haberet: id vero, quod celabatur, ipsa non prius aperiret, quam iis, quos nouit, modis Præcursor ipse id faciendum significaret. Hoc autem iussit, fortasse considerans, quod qui suum Dominum, cum adhuc esset intra vterum, non ignorauit, sed in ventre exultando, eum significauit: is etiam post mortem capsa, tanquam ventre vtens, seipsum, cum vellet, esset declaraturus. Atque quandiu quidem, sorori inquit, vixeris, vide vt omnis honor & cultus ei seruetur: postquam autem videris tuum appropinquare decessum, apud aliquem virum pium est hic tibi deponendus thesaurus. Sic ergo mulier quandiu habuit quidem corpus, alacritati animi seruiens, curauit mandata fratris, & in seruiendo venerando capiti non fuit negligens. Postquam autem peruenit etiam ad senectutem, & ad necessarium exoluendum debitum mors eam vocabat, implet hic quoque mandatum: & apud quendam, qui non solum pietatem, sed etiam castitatem sibi vendicabat, deponit thesaurum, ea mandans similiter, quæ sibi quoque mandata fuerant.

Moriturus tradit thesaurũ huc sorori suæ asseruati.

Luc. 1.

XXVII. AD multos ergo eodem modo donum transiens, deinde etiam ad quendam Eustachium, monachum quidem & presbyterum, sed diuersæ ab orthodoxis sententiæ, & non conuenientem cum iis, qui de fide recte sentiebant, bonum illud venit: cum ignorassent, vt arbitror, qui deposuerant, sententiæ diuersitatem. Ei vero non hoc solum, sed mens quoque erat peruersa, & mores conueniebant ei, quod sentiebat. Idque facile probari potest. Quæ enim faciebat id, quod apud eum celabatur, & quæ diuina signa operabatur, sibi improbè ille impius ascribebat, & fur erat simul, preciosissimam thecam habens tanquam marsupium. & non minus quæ fiebant, quam quæ inmittebantur, cauponans, vt qui omnino simularet, & ea ad se traheret. Non oportet autem omnino admirari, si viro tali tam preciosum caput Baptista sustinuit committi. Quid enim, qui & in improbæ mulieris manus prius venire, & ab ea abscondi: multo autem magis qui etiam illam ipsam sustinuit habere causam amputationis? Tandem vero fuit euidens, quænam esset eius sententia. Fauebat autem Arrio, & eodem morbo, quo ille, laborabat. Propter ipsam itaque hæresim eadem hora expellitur ex ciuitate Emesenorum, valde quidem rogans & obsecrans, vt vnum solum diem sibi liceret manere in monasterio. Cum non fuisset autem exauditus (Neque enim oportebat, cum diuinus non permitteret Præcursor, futurum malum egregie prospiciens: Volebat enim sceleratus diuinum caput secum accipere, vt rursus furaretur, & sibi attribueret, quæ ab illo fiebant miracula, & sic procuraret, vt hæresis recte se habere, & Deo grata esse videretur) ille quidem malus male statim expellitur: caput autem rursus, ita vt erat, manet in monasterio.

Sanctũ caput traditur cuidam monacho hæretico, & peruerso.

Ascribebat ille impius monachus sibi, quæ fiebant per caput Baptistæ miracula.

XXVIII. Cum autem post multos, qui præfuerunt, diuino quoque Marcello præfectura eius monasterij fuisset credita, visum est magno præconi veritatis seipsum ostendere. Ostensio vero fuit admirabilis, & digna, quæ à fidelibus audiatur hominibus. Sic autem habet, vt ille ipse, cui fuit declaratum, Marcellus exposuit. Erat quippe media hebdomada diuinorum ieiuniorum, & octauus decimus mensis Peritij dies: Regnabant autem Valentinianus & Martianus, in primis pij Imperatores: Ecclesiæ vero præerat Vranius. Visæ sunt, inquit, mihi in somnis apertæ esse omnes portæ nostri monasterij: & ego conturbatus, putabam me abire hoc animo, vt portas clauderem. Deinde rursus mihi sum visus videre fluuium in portam irruentem, & mirari, vndenam esset tantus aquæ impetus. Cum hæc autem in animo versarem, audiebatur sonus multitudinis populi & classium, quæ ab Oriente veluti ferebantur super aquam, quæ ad nos quidem procedebat. Vnaquæque autem classis propria lingua vtens: Ecce, dicebat, magnus ille Præcursor Christi Saluatoris nostri & Baptista Iohannes ostenditur. Cum ego autem starem ad portam meridionalem, & illa statim est aperta, & ingressæ sunt acies. Ego vero simul, relicta porta currens sum ingressus: & stans in initio scalarum, vidi ipsos ingredientes monasterium.

Vide Baroñ. in notis hęc die & tomo anno 391.

XXIX. IN iisdem autem scalis mihi adhuc stanti visa sunt duo atria, vnum quidem vergens ad occasum, alterum vero ad meridiem: & magnum templum situm erat in medio eorum. Vnamquamque autem classem videbam ingredientem in atrium, quod vergebat ad occidentem. Deinde etiam cum ad templum adorassent, statim abierunt ad portam meridionalem, & sic destiterunt ab itinere. Deinde etiam audiui vocem aliorum rursus clamantium: Ecce magnus Iohannes Baptista. Cum ad hoc sustulissem oculos, adspexi illum in eo templo, quod videram. Præterea autem duo quidam vna cum eo aderant, vnus quidem à dextris, alter vero à sinistris. Iam vero vnamquanque classem ad ipsum accedentem benedicebat: & postquam illæ cessarunt accedere, me quoque subiit desiderium ad ipsum veniendi, & similem percipiendi salutationem & benedictionem. Me autem continui parumper, quod nollem illis portis ingredi per quas ingressæ erant illæ classes, & quoniam non videbam aliquem labra ori eius admouentem, nisi soli pectori. Tandem nihilominus in eius quidem conspectum veni anterius, sed tremebundus, & timidus, & humi figens oculos. Deinde etiam humi procumbens, prehendo eius pedes. Ille vero me erigit, & barbam placide tangens, & os ori admouens, amplectitur: & præterea vas proferens lacte plenum, id tradit mihi, subiungens: Hoc tibi erit ad benedictionem. Deinde cum sic visum esset progredi, eum præcedebam: & simul ipse, & qui cum eo erant, conuenerunt in hoc nostrum monasterium. A me autem, cum attendissem, ante ipsum conspecta fuit columna ignis: & cum vidissem, non paruus mihi metus incubuit. Et statim è somno sum excitatus.

XXX. NON multum tempus intercessit, quod mox fui à somno iterum captus, & quæ visa fuerant, ad finem peruenerunt. Nam erat quidem vespera diei vnius ex ieiuniis. Ego autem dixi monachis: Vnusquisque vestrũm suum psalmum bis dicat. Qui cum sic facerent, vni ex fratribus (erat autem ei nomen Isaacius) cum sustulisset oculos, ignis aperte ardens visus est in spelunca. Cum ex eo autem esset timore affectus, vox eum recreauit, dicens: Noli timere. Ecce enim datus sum vobis: Tu vero surge, & progredere, habens stellam, tuæ viæ bonam ducem futuram. Vbi autem illa absorpta fuerit, si effoderis, nequaquam carebis eo, quod est promissum: sed me omnino inuenies in regione. Et hęc quidem vox extitit: ego autem terrore affectus & experrectus, statim surrexi, & vidi proxime stellam ante oculos, quæ iter ineuntem me præcedebat. Ego vero ibam eam sequens, donec illa stetit super concham speluncæ, vbi etiam defossum fuerat caput Præcursoris.

Visio Isaacij monachi.

XXXI. CVM ego hæc omnia spectassem, & iam fidem animo conciperem, procumbens in genua, adoraui Dominum, & suffumigans, vehementer oraui. Deinde [a] in manus accepto ligone, cœpi vehementer fodere. Hæc autẽ [b] mihi facienti, visus est quidam locus calce valide ædificatus vsque ad quinque cubitos. Cum pergerẽ fodere, à me audiebatur quidam sonus quasi fictilium. Cum autem iam solum tangerem, video æris ramenta, velut arenam: & simul etiam vna egreditur tegula, sub qua tabulam adspexi nuceam. Quam cum sustulissem, sub ipsa inueni preciosam hydriam. Et deinceps distrahebar metu, simul & gaudio. Animo tamen confirmatus (ô manum audacem) & tremebundus, hydriam aperio, & sanctum caput contrecto. Deinde cum id etiam, sicut oportebat, adorassem, rursus operui hydriam. Nondum finem acceperat id, quod fiebat; & ad nos accedit Archimandrita & diaconus, Gennadius, inquam: qui

a Incipit fodere terram in loco sibi cælitus demonstrato Marcellus Abbas.

b Iterum inuenitur sacratissimũ caput S. Iohannis, ipso reuelante.

qui cum nobis occurrisset in ostio speluncæ, & ea dixisset, quæ dici consueuerunt, narrat visionem, quam viderat in
Visio Gennadij Diaconi. sorpnis. Ea autem ita se habebat. Putabam, inquit, nos ambos stare in hac spelunca: in ipsa vero positum esse panum
cumulum. Atque erant quidem illi hordeacei; sed æque puri, atque sol. Erat autem eis imposita quædam quoque
particula. Ecs examen hominum, veniens in speluncam, à nobis accipiebat. Neque vero eis deficiebant omnino panes, qui dabantur, neque ij cessabant venire. Postquam autem panes iam ad finem venissent, ij visi sunt volare in nostris manibus, & licij, qui accedebant, ipsos participasse.

Hæc cum audissem, statim apud me versabam, quærens quænam esset somnij significatio. Videbatur autem
hoc ab illo visum esse non sine Dei numine, neque solam in se nudam continere visionem. Deinde Baptistæ diuinum
ad nos aduentum aperio. Quæ cum audisset, vehementer me rogauit, vt visu locum apprehenderet. Ego vero illum XXXII.
statim ei ostendi. Post hæc nobis è spelunca simul exeuntibus, ipse considerabam, quidnam esset nobis faciendum: &
mihi optimum visum est, hæc etiam aperire Stephano [erat autem is Archimandrita Datomij] vt hæc ab eo rursus
deferrentur ad Episcopum. Accedentes ergo, ipsum quidem non inuenimus præsentem: iuerat enim ad monasteria,
quæ sunt in regione. Cum itaque cogitassem, oportere accersere diaconum Cyriacum, qui erat Archimandrita eorum, quæ in ea regione erant, monasteriorum, & Præcursoris res ei aperire, sic feci. Ille autem statim venit accersitus.

Item Cyriaci Archimandritæ visio similis Consecutum quoque est aliud pertinens ad ea, quæ sunt proposita. Narrat enim ipse quoque nobis somnium,
quod noctu viderat. Erat autem illud quoque valde consonans visioni Gennadij. Postquam vero ad eum delatæ sunt
res Præcursoris, ille: Quid ergo, inquit, nobis est faciendum? Et ego: Episcopo, inquam, est significandum: expedit enim. Postquam autem intelleximus, non adhuc adesse dictum Archimandritam Stephanum, per quem volebamus
vt id ei significaretur, quinque dies postea expectauimus. Quid deinde consequitur? Erat quidem sabbatum vespere:
Nobis autem ambobus sedentibus, & simul sermocinantibus, vehementer percussus in genua, tanta vt inflector, vt ne
possem quidem moueri, neque omnino aliquid aliud facere. Diaconus ergo Gennadius, videns me tam male affectū:
Castigatur Marcellus Abbas ob suam negligentiam Quid vero? Non tibi dixi, aiebat, oportere ad Episcopum accedentes nos ea illi statim significare, quoniam non veniebat papa Stephanus? Atque ipse quidem mansi, plaga adhuc magis magisque castigatus: Gennadius autem & Cyriacus, posteaquam ministerium suum ad finem deduxerunt, simul ad me accedunt, vbi eram iacens, & dicunt: Iam te
scire oportet, quod diuino Iohanni sumus polliciti, nos hæc Episcopo esse significaturos, priusquam sol orietur. Ego
vero: Recte, dixi, estis polliciti. Nondum id, quod dixeram, finem acceperat, & mihi cessauit, & dissoluta est
plaga.

Cum statim ergo die sequenti cum Cyriaco & Iuliano monacho accessissemus, significamus omnia Vranio Episcopo, qui iam egrediebatur ex Matutinis, dicentes. Magnus Iohannes Baptista ostenditur. Ei autem, cum audisset, XXXIII.
succurrit admirari: & cum propius accessisset: Sed nemo, inquit, sciat, neque quis eum tangat omnino. Cum vero rogasset Cyriacus: Quando ergo tu quoque venies? Die crastino, inquit. Cum itaque postridie venisset, vt fuerat pollicitus, simul cum presbyteris & diaconis, vbi fuimus in loco, ipsi quidem procidentes adorabant: Malcho autem presbytero (erat is vnus ex iis, qui sequebantur Episcopum) proh dolor, venit in mentem, vt minime crederet: Et, Quanam,
Nota reuerentiam priscorū erga sacras reliquias inquit, ratione credendum est, id esse caput (simul ostendens & tangens) Præcursori? Postquam autem pilos quoque
Pœna increduli. simul tetigit, manus illi protinus est arefacta, & hydriæ ori adhæsit. Eam autem recipere, aut illinc extrahere omnino
non licebat. Quid ergo postea est consecutum? Fiunt ab omnibus preces & orationes vehementissimæ. Et manus
quidem vix tandem fuit relaxata à vinculis, quæ non cadebant sub adspectum: Mansit vero admodum imbecilla, &
non paruas reliquias ferens castigationis. Episcopus ergo cum omnibus, qui erant cum ipso, accepta hydria, quæ magnas opes, diuinum nempe celabat thesaurum, in Diaconico, quod vocatur, sanctæ reponit Ecclesiæ. Et fuit is illic,
donec templum fuit ab eo ædificatum.

Verumenimvero cum hæc iam esset facienda depositio, magnus ille Præcursor, fuit etiam præcursor ad misericordiam, & imitator eius, qui fuit ab eo baptizatus. Presbytero enim, qui non crediderat, apparens in somnis: Si in XXXIV.
processione, inquit, meæ depositionis, manum tuam hydriæ imposueris, nullam amplius pœnam senties, sed eam
habebis deinceps omnino validam & sanam. Cum sic fecisset senex, non fuit promisso frustratus: sed manum habuit,
Præclara S. Iohānis encomia. & cum ipsa animam quoque valde sanam. Diuinus ergo Iohannes Præcursor solis iustitiæ, stella lucifer, patris Apostolus, Baptista filij, cognitor sancti Spiritus, diuinæ administer œconomiæ, Euangeliorum principium, vox Verbi,
præco Regis, tuba salutis, sponsi pronubus, inuentor continentiæ, dux & princeps castitatis, lucerna lucidissima, præ-
Vide Baron anno 391. cursor & Baptista, vigesimo quidem quinto mensis Octobris, quadringentesimo & sexagesimo septimo anno, Imperij
sceptra tenentibus inprimis piis Principibus Valentiniano & Martiano, deponitur quidem in Ecclesia Emesenorum
in suo templo: Inuenitur autem vigesimoquarto Februarij sextæ Indictionis: Ad gloriam magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: Quem decet omnis gloria, honor, & adoratio, nunc & semper & in sæcula sæculorum, Amen.

Romanum martyrologium profitetur caput S. Ioannis Baptistæ Romæ asseruari in Ecclesia S. Syluestri in campo Martio: mentum vero, quo illud caret, Augustæ Prætoriæ in finibus Subalpinorum haberi perhibetur. Vide Baron. in notis ad martyrolog. hac die.

An. 956.

ORATIO SEU ENCOMIUM DE EXPORTATIONE PRECIOSÆ MANUS DEXTERÆ SANCTI IOHANNIS PRÆCURSORIS, EX ANTIOCHIA: UT HABETUR IN SIMEONE METAPHRASTE.

Codex diē certum non habuit.

Ecce ad nos rursus venit sacrosanctus Christi Præcursor, abunde fluenta emittens suarum gratiarum; I.
& rursus dies alius celebris redditur, qui maiora & potentiora alia ostendit argumenta, quam quæ sunt
in aliis eius festis: & eos, qui festis delectantur, euehit ad excelsiorem miraculorum considerationem.
Ecce Solis iustitiæ clarus & omni ex parte lucidus lucifer resplenduit, suis radiis illustrans totam Eccle-
Sanctorum reliquias veneramur, quia sancti spiritus gratia adumbrantur siæ plenitudinem, & suum festum lætificans. Venit autem non vt prius, per suam natiuitatem, neque vt deinde, per ab
Herode factam ipsius capitis amputationem, neque vt postea, per arcanam eiusdem mirifici capitis reuelationem: sed
per manum, quæ fuit vel ipsis Angelis venerabilis, quæ cælesti lumine illustratur, & sancti spiritus gratia adumbratur:
quæ, quicquid erat quidem graue & terrenum, in terra deposuit, & ad incorruptionem traducta est per vitam conuenientem, quæ erat supra hominem: quæ prius quidem ingratis Iudæis ostendit Agnum Dei, & securem ad arborum
radicem positam, & excisionem minabatur peccatoribus.

Nunc autem cum illa ipsa apparuerit, & præstantiori quodam modo manus euaserit barbaricas, à quibus II.
videbatur teneri, tanquam captiua, æquum est, vt in festi lætitiam pie & reuerenter afficiatur cœtus eorum, qui fe-
Quid sit vere festum celebrare. stum lubenter celebrant: & nubes quidem, quæ interiectæ animam impediunt, eius illa, quæ intelligentia percipitur,
illuminatione discutiat & dissoluat: alacri autem pede & exultante spiritu, ad ea, quæ sunt vel ipsis Angelis desiderabilia, mysteria festinet. Hoc est enim festum celebrare, paratos esse ad prompto & alacri animo occurrendum
iis, quæ sunt venerabilia, & extrinsecus figuris & motibus fidei & affectionis internum ardorem ostendere. Hic ergo
mihi adsit omnis ordo eorum, qui sunt honorifice in excelsis remoti à materia, & eorum, qui sunt adhuc hoc circūdati
pulue-

puluere: & communi contexta chorea, luminosum & perquàm clarum constituamus theatrum, eo duce vtentes, qui inter natos mulierum est maximus. Nam etsi humanæ naturæ superauit terminos per vitam à carne & corpore alienam, vt qui tamen nostrarum naturalium particeps fuit proprietatum, lætatur nostris de se laudibus & celebrationibus, & bonam accipiens voluntatem, copiosam rem etitur remunerationem.

III. CÆTERVM eius quidem conceptum & ortum, & vitam, quam egit in solitudine, & eius ad Israëlem ostensionem, & veridicum testimonium, per quod Dei agnum ostendit, & ipsum primùm & posteà venientem per diuinam authoritatem, & humanæ naturæ pronunciauit susceptionem: & quemadmodum ex alto vocatus venit ad Iordanem, & cùm purum, & ab omni labe alienum, & quauis purgatione superiorem baptizâsset, illo contactu ostendit fontem sanctificationis, & quæ de ipso Iudæus is, qui fuit ab ipso baptizatus, per arundinis & mollium vestium amictûs similitudinem, ad eius dixit commendationem: eius vitæ à rerum superfluarum cura abhorrentem simplicitatem, & in virtute firmitatem & constantiam, & eum veteri Eliæ æqualem, & moribus similem tacitè significans: & quæcunq; sunt his consequentia, Euangeliorum quaternio ostendet apertiùs ijs, qui hæc scrutantur diligentiùs.

Iohan. 1.
Matth. 11.

IV. QVÆ autem præsenti conueniunt celebritati, ea sunt enuncianda & docenda, vt cum argumento festi hic scopus congruat, nostrumq; in hoc rectè studium conferatur. Ille in Mosaicis educatus documentis, & assiduè meditans in lege Domini, eius custodiæ & obseruationi omnia postponebat: solùm autem, vt in eius perseueraret iustificationibus, plurimum ponebat studij. Cùm verò Herodes vir libidinosissimus, qui erat Galilææ tetrarcha, decreta legis transgrediens, fratris Philippi vxorem, cùm sibi nō liceret, propterea quòd Philippus ex illa liberos susceperat, duxisset in matrimonium: & esset illud quidem scelus legis euersio, Dei autem contemptio, hominum verò ad deteriora adhortatio & inductio: tunc, tanquàm fortis athleta Iohannes, rectè institutus, & in laboribus prius exercitatus, veritatis armis & telis munitus, aciem quidem struit aduersus Tyrannum. Quænam verò ea erant: Non licet tibi habere vxorem fratris tui. O libertatem, quę non potest perterreri: & fiduciam, quę non potest euerti. O os diuinum, & linguam, quæ à Deo mouetur, quæ in ipsum cor reprehensionum insigens aculeos, fecit, vt ille superbus & insolens clypeum abijceret, & fugeret. O manum venerandam & sanctam, quæ ad sermonum mota elocutionem, reprehensionum quoq; augebat asperitatem, & fiduciam ostendebat & audaciam. Mos est enim ijs, qui verbis contendūt, manum simul cum ore mouere, & sermoni eius quoq; motum adhibere, & per vtrunq; ostendere, quàm sit confidens & interritus is, qui loquitur. Hinc factum est, vt in carcerem, & in vincula conijceretur, cum vesana mulier nefarium amatorem suum ad id compulisset.

Celebritas e. portoræ manus S. Iohannis.
Leuit. 18.
Mittitur in carcerem veritatis præco.

V. DEINDE dies festus natalis, potusq; copiosus & immoderatus, cùm nimium vinum eum, qui celebrabat conuiuium, deuoluisset ad delirium. Potùs autem quænā est delectatio: Saltatio filiæ, quæ erat instar meretricis, & petitio mercedis: & merces, Prophetæ interfectio. Ex qua Regis ficta tristitia pp œstrum, quod eum obsidebat intrinsecus: obtemperatio tamen, & submissio, & aduersus iustū Prophetam prolatio sententiæ: & paulo pòst caput in disco allatum, & libidinosæ & adulterę mulieri traditum. Quid hac inhumana actione inhumanius, & magis nefarium? Quid hoc belluino facinore magis insanum & belluinum, hominem ex ipso matris vtero sanctitate circundatum, qui temperantiam erat amplexus, castitatem adsciuerat, inedia se exercuërat, ab omni congressione hominum se separauerat, solitudinem, tanquàm ciuitatē, habitauerat, qui simul cum agri bestijs versabatur, cameli pilis tegebatur, pellicea zona cingebatur, sicut aues id, quod sua sponte nascebatur, habebat alimentum, carebat nutrimento, carebat vtensilibus, & planè carnis erat expers: qui totus quoq; cernebatur remotus à materia, quòd hęc materialis coagmētatio esset inedia attenuata & emortua, & ad materiæ vacuitatem traducta propter insignem continentiam: eum, inquam, pro iustitia, pro veritate, & ne lex in aliquo violaretur laborantem, dari mercedem mulieri adulteræ?

Herodis simulata tristitia.
Luc. 1.
Admiranda Baptistæ Domini abstinentia & paupertas.

VI. SED quonam modo hæc quidem permissa sunt ab eo, qui omnia sapienter administrat, sciunt ij, quibus datus est spiritus ad hæc aliqua ex parte cognoscenda. Huius aūt discipuli, cùm corpus à capite diuisum abstulissent, honoratæ mandârūt sepulturę, nè si hoc quoq; post decessum videretur à libidinosis & voluptuarijs, esset maior fomes inuidiæ, & maioris sceleris materia intemperantibus. Sic ergò corpus quidem sepultum occultabatur, cùm neq; quisquam illud tunc perscrutari studuisset, neq; ipse manifestâsset. Sed quandoquidem ad hunc locum perueni, volo de hoc prophetico tabernaculo, & de manu, quæ ei coaluërat, quiddam, quod è veteri pendet narratione, huic sacro theatro explanare, & quæ de his audiuimus & cognouimus, & quæ veteres tradant historiæ, explicare fusiùs, & vndenàm diuina hæc gratia translata est Antiochiam, & vbinam fuit repositum translatum Propheticum illud tabernaculum, & quinam fuerit quidem modus huius translationis, & quis rursus ablationis & exportationis.

Matth. 14.
Mandatur corpus eius post decollationem sepulturæ.

VII. HERODES qui infantes occiderat, cùm Iudaicum multorum principatum traduxisset ad regnum, patebat quidem Romanis. Cùm multis autem modis quæreret, vt eis videretur beneuolus & fidelis, effecit quidem, vt Romani eum benignis adspicerent oculis, & nec fore, vt ab eis deficeret, vllam haberent suspicionem. Is, vt clarior esset sua in eos beneuolentia, inter alia condidit etiam ciuitatem, sitam non procùl ab Hierosolymis, sed distantem tantùm itinere vnius diei, eam vocans Sebasten, Latinè Augustam, vt Augusti Cæsaris appellatione significaret suam in eum beneuolentiam & seruitutem. In ea, qui post illum obtinuit principatum, tetrarcha Herodes fixit regiam, in qua etiam fuit illud conuiuium, quo Propheta fuit occisus, & iuxta quam fuerat in vinculis hic sacer Propheta in quodam tenebroso reorum domicilio. Cuius ex transuerso referunt sepultum fuisse corpus præconis veritatis. Quo etiam in loco dicunt prius fuisse alterum sepulcrum Prophetæ Elisæi, adeò vt duo loculi viderentur simul iacentes in vno & eodem loco. Ibi quoq; templum maximum olim extructum fuerat, quod propter ea, quæ in ipso fiebant, miracula & pulchritudinem, fuerat incomparabile. Cùm eius autem tectum tempore defluxisset, sub dio relicta sunt eius ædificia, adeò vt vna sola illæsa remanserit domuncula, quæ vocabatur Sacrorum vasorum custodia: in qua etiam inclusi loculi prophetarum conseruabantur absque vllo detrimento.

Matth. 2.
Sebaste conditur ab Herode.
Sepulcrum Elisæi prophetæ.

IIX. CVM autem Lucas Euangelista circunquaq; omnes obiret regiones, vbi etiam obeundo venit Sebasten, Antiochiæ tactus desiderio, vt qui in ea esset natus, magno quidem tenebatur studio sacrum illud Præcursoris corpus tollendi integrum. Cùm autem non posset, quoniam diligenter seruabatur, ablata manu dextera, eam portauit in suam ciuitatem, loco alicuius alterius beneficij, & aliarum diuitiarum ei, quæ ipsum aluërat, hanc reddens mercedem educationis. Ab illo ergò tempore sita erat manus illa apud Antiochenos, in magno honore habita, & iugis, quæ in ea habitat, gratiæ fidem faciens miraculis.

Nota de manu S. Iohannis.

X. CVM autem Iulianus tyrannicè clauum atripuisset Imperij, quoniam eos, qui ipsum præcesserant, persecutores & Dei hostes contendebat superare sceleribus, & eorum, qui pro Christo decertârunt, quæcunq; erant reliquiæ, aut integrum tabernaculum, aut aliquid aliud ex ijs, quæ sunt puræ nostræ fidei signa, ea omnia igni mandabat & cineri: magno deinceps studio venit Antiochiam, simul quidē immunda peracturus mysteria in ara simulacrorum, quæ sita est ad Daphnen: & simul etiam perscrutaturus, & si sanctorum aliquid in ea inuenisset repositum, id igni mandaturus. Cùm hoc ergò sæuum renunciatum esset eius decretum, qui erant Christianarum partium, sacram manum Præcursoris clàm in quadam turre ciuitatis, quæ vocatur Gonia, id est, angulus, studuerunt includere, nè capi posset ab idololatra. Qui autē Pontificalem sedem tenebat Hierosolymis, cùm auditione accepisset execrandum decretum,

Vide quem imitentur hostes sacrarum reliquiarum.
Dextra manus & corpus S. Iohannis absconduntur a Christianis.

Ee nec

nec tyrannum omninò moraturum, quin ad sacra loca ascenderet, & quæ in eis erant preciosissima corpora, igni consumenda mandaret, hoc diligenter curat, & magnum adhibet studium, vt è loculo sublatum Præcursoris tabernaculum, transmitteret seruandum in ciuitate Alexandrina, alio quodam communi corpore pro eo repleta depositione.

Iuliani Apostatæ furor in sacras reliquias.

Postqvam autem Antiochiæ omnia perscrutatus ille impius, ea est aggressus, quę fieri non poterant, cùm absconsa manus nusquàm compareret, eo ille sceleratus desiderio frustratus, & in reliquum propheticum corpus furore percitus, qui id scrutarentur, statim misit vsque ad Hierosolyma, vt Præcursoris igni mandarent tabernaculum. Quod cùm ad finem esset deductum, & commune, quod pro illo sepultum fuerat, corpus ab ijs, qui missi fuerant, in cinerem esset redactum, illinc soluens, duxit exercitum ad obsidendam Edessam, vtpotè quod qui in ea habitabant, planum esset eos stare à partibus Christianorum. Aiunt autem quendam ex suis famulis, qui liberè cum eo loquebatur, & erat ei valdè coniunctus, ex animo verò res Christianorum colebat & honorabat, enim à cœpto prohibuisse, & ad bellum aduersus Persas gerendum incitâsse, ciuitatem cùm vellet, in potestatem eius venturam pollicens. Et sic consilio obtemperans, profectus est ad bellum contra Persas gerendum. In quo plaga diuinitùs immissa percussus, vitam finijt miserabiliter. X.

Iuliani apostatæ miserabilis interitus.

Postqvam autem ad fideles Imperatores redierunt sceptra Romanorum, & reddita fuit libertas Christianis, nesciebatur quidem, vbinam esset preciosa manus, ab ijs, qui Antiochenam habitabant ciuitatem. Sed haud ita diù pòst per diuiniorem reuelatum fuit visionem, vbinam esset absconsa. Quam cùm fideliter ex eo loco sustulissent, in ea honoranda erant insatiabiles. Cùm autem non parùm effluxisset temporis, Imperator Iustinianus inter alia, quæ piè gessit, fecit etiam tale quid. Hanc enim miraculorum effectricem Præcursoris dexteram, ex Antiochia, & Domini & Dei nostri* tunicam, quę erat in ciuitate Maratsemere, & maximè venerandum caput, ex Emesa transtulit ad regiam ciuitatem: quæ quidem ostendebantur obsignata signaculo sancti Imperatoris Constantini, ad hoc, vt non ampliùs ex eis auelleretur ab ijs, qui amplecterentur. Ablatis ergò signaculis, cùm templum Præcursoris, quod in Hebdomo est ab eo ædificatum, per Domini tunicam & eiusmodi sacras sanctificâsset reliquias, rursus remisit suis obsignatas signaculis eò, vnde venerant, solam dexteram propheticam relinquens non signatam, vt quæ vngeretur vnguentis, & sustolleretur in festo Exaltationis. XI.

Iustinianus Imperator vide Baronium, anno 591.

* Tunica Christi, caput & dextra S. Iohannis transferuntur.

Et sic quidem de his relatum est à veteribus, alijs alia de manu narrantibus, conclusa tamen in vnam & eandem fidei notionem, & expellentia omnem incredulitatem, aberrante nemini procùl à veritate. Quòd si oportet etiam alicuius meminisse miraculi, Antiochia nobiscum ei, quod dicemus, feret testimonium: quod quidem auditione à nobis acceptum est ex quibusdam, qui illic sunt versati. In cauerna delitescebat quidam draco in eius finibus, quem, qui habitabant ciuitatem, in deos referentes, anniuersario honorabant sacrificio. Id autem erat puella virgo, quæ paulo antè peruenerat ad pubertatem, & propter non pollutam virginitatem, consecrabatur draconi sacrificium. Quis erat autem modus sacrificij? XII.

Nota draconis cultũ & sacrificium horrendum.

In eo ipso loco, in quo erat cauerna draconis, Antiocheni publicè confluentes, & frequens effecti theatrum, cùm puellam circumduxissent, præbebant deuorandã draconi. Is verò proserpens è cauerna, & insperatum & incredibile apparens miraculum, serpens & repens suis pedibus, & naturali, qui est intùs, spiritu incuruatus, & instar vndæ rumefactus, hianti ore & dilatato thorace accipiebat sacrificium, & lacerabat dentibus. Pro more aũt sors obtigerat cuidam Christiano, vt suam daret filiam draconi sacrificandam: qui stimulis sauciatus naturalibus, ex corde suspirabat ad maximum Pręcursorem. Et vt filia à morte seruari posset, tale quid excogitat: Cùm magnã vim auri apud se abscondisset, petit vt sibi permitteretur adorare manum sanctam ab eo, qui illam seruabat. Is aũt concessit postulatum. Cùm verò is in his esset, & quod afferebat aurum lateret, tanquàm sub prætextu adorandi, humi effudisset, rectà processit ad adorandum. Æditnus autem, vt qui auidis oculis ad aurum adspiceret, cucurrit ad illud colligendum. Ille autem, qui petierat, vt sibi liceret adorare, cùm se incuruâsset, & totum se in loculum inclinâsset, diuino sauciatus desiderio, cùm venerandæ dexteræ pollicem osculando, & labra admouendo mordicùs dentibus abscidisset, & occultâsset, à templo quàm primùm recessit. Cùm aũt iam dies aduentâsset sacrificij, & ciuium eorumque, qui circumhabitabant, collectum esset theatrũ, accedit pater puellam adducẽs ad sacrificium. Et cum fuisset prope draconem, & cum vidisset vasto ore hiantem, & horrendis sibilis eos, qui audiebant, terrentem, & sacrificium desiderantem, sacrum illum & venerandum digitum in mediam gulam iaculatus, eius iactu statim quoque mortem ei attulit. XIII.

Quidã Christianus fide plenus tollit digitum S. Iohannis. Insigni miraculo necatur draco digito S. Iohannis.

His sic gestis, pater quidem viuam filiam domum reducit: & lachrymis simul & gaudio plenus, & admirabilem, & quæ præter opinionem acciderat, filiæ narrans redemptionem. Qui autem circunsistebat populus, insigni miraculo obstupefactus, ingentes Deo agebat gratias. Quo factum est, vt Præcursori templum illic construerent, vbi factum fuerat miraculum, quod nominârunt κρεμαστὸν, id est, suspensum, siue propterea, quòd supra terram sit solum templi eleuatum, siue quòd ad tantam ædificiorum sublimitatem eius sit extensa latitudo, vt conspicientibus propè videatur pendere in aëre. In quo cùm hunc sacrum & mirificum digitum deposuissent, eum festis honorant anniuersarijs, miraculum, quod factum fuerat, per commemorationem transmittentes ad posteros. Dicitur etiã aliud quoq; mirum tale fieri signum: Huius scilicet sanctæ manûs aliquandò quidem extendi digitos, aliquandò verò contrahi, quorum extensione quidem significari fertilitatem fructuum, contractione autem, inopiam & penuriam. XIV.

Magnificũ templum S. Iohannis.

Cvm autem multi, qui ante nos fuerunt, Imperatores hanc manum desiderâssent quouis modo possidere, nec sinere, vt tantum bonum maneret apud barbaras gentes, quæ partes illas occupârant, captiuum: augebatur quidem, ac vigebat eius rei desiderium: sed modus, quo id possiderent, nullo modo inueniri poterat. Et cum eis aliquandò visum esset, dando pecuniam, talem comparare thesaurum, aërem, vt est in prouerbio, pugnis cædebant. Desiderabatur ergò ab omnibus, à quibus nomen Christi est inuocatum: & quicunq; in eius rei versabatur cogitatione, Deum rogabat gemitibus inenarrabilibus, vt benignis oculis suum adspiceret populum, & eius eum efficeret possessorem & spectatorem. Quoniam autem diuinæ prouidentiæ sunt omnia præfinita, ei qui omnia præsciuit ante mundum conditum, despicienti tempora nostræ inscientiæ, placuit per multas suas miserationes, vt in hac quoq; generatione reuelaretur hoc magnum & insigne miraculum, in qua Constantinus & Romanus, qui digni sunt magnis laudibus, ab ipso ortu purpureis fascijs inuoluti, regebant habenas Imperij. Id autem est, venerandæ Præcursoris manûs exportatio, & reuocatio. XV.

Rogant Christiani obnixè Deũ pro recuperatione manus S. Iohannis.

Modvs autem reuocationis, est valdè mirabilis & præter opinionem. Nam vir quidam, qui erat relatus in sortem diaconorũ Antiochiæ ciuitatis, Iob nomine, supernè inspiratus, & diuino zelo repletus, apud se cogitabat ne Præcursoris furtiuatus dexteram, eam donum desideratum largiri Christianis: atq; adeò ad talem processit experientiam. Pulchrum templum & excelsum sub nomine Petri Apostolorum principis positum est in ea ciuitate. Huius vestibulo cùm suam is fecisset habitationẽ, cum sacrorum, quæ illic erant, vasorum custode init amicitiã, vt de causa tentaret eum ipsa tota nocte venerãdæ manûs assidere loculo. Postq; autem petitioni non annuit is, cui credita fuerat custodia, inopinatum quid cogitans, ad aliam transit machinationem. Cùm sumptuosa & lauta mensa eum exhilarâsset, & amice eum ad bibendum inuitando, ad profundum & morti similem somnum deduxisset: & per XVI.

Templum S. Petri Antiochiæ.

quan-

quandam fenestram intempesta nocte se in templum demisisset, sensim & sine strepitu, sacro aperto loculo, (ô rem & factu & auditu terribilem) accipit preciosam, quæ desiderabatur, dexteram: & summo silentio reuersus, diligenter quidem apud se seruat, quod furatus fuerat, ne cognosceretur ab aliquo barbarorum.

Iob ... nus clam tolli manũ S Iohannis.

XVII. HINC egreditur Antiochia, & iter inijt magno metu affectus, ne res fieret manifesta inimicis, ad exequendum propositum multis sæpè vtens precibus. Locum autem loco, & ciuitatem ciuitate commutans, festinabat ad e... um. Cumq; lethiferas illas vias sic perualisset, peruenit ad fines Romanos, magnum quidem illum metum excutiens, audaciùs autem & confidentiùs festinans ad regiam ciuitatem. Postquàm verò fidelis Imperator eius rescíuit aduentum, & re admirabili fuit obstupefactus, Christo quidem non poterat agere gratias pro dignitate, vt quem insperatum impediret gaudium: eos autem, qui hoc sanctum cum hymnis, lampadibus & vnguentis esse ... receptum, & ad ipsum allaturi, emisit: vt sicut ipse vox clamantis in deserto parate vias Domini, & semitas rectas facere, iussus erat: ità etiam ipsi Christianam ingredienti ciuitatem, & à qua eius gratia non longè aberat, pararentur honesti & decori ingressus. Cùm ergò appropinquaret Chalcedonem, nauis quidem emissa est Imperatoria, & pontifex cum sacerdotibus, & quicunque ex senatu erant clari & illustres simul, vt sacrum illum thesaurum inferrent in regiam, cum quibus fidelium quoque multitudo vrbe egressa, mari ei nauigârunt obuiam, vt eum deducerent.

Vide cum quando hoc note facta Præcursoris manus excipitur.

XIIX. POSTQVAM autem fuit susceptus in manus Pontificis, & eius ferebatur vlnis, & in mare ascendit, licebat videre ipsam quoque aquæ naturam placidam & tranquillam, mollibus fluctibus ante nauem exilientem, & ad Imperatores eius cursum dirigentem. Porrò autem aliquid quoque accidit alijs magis admirabile, & dignum manu veneranda Præcursoris. Aderat enim dies festus sanctorum luminum, in quo vera illa lux, Iordanis fluenta complectens, humanæ naturæ contritionem reformauit. Et quoniam præcedente die ieiunio præpurgamur, accidit vt in ipsa hora vespertina, in qua mos est Christianis peragere sanctificationem, diuina manus aduenerit: quam cùm Christi amantissimus Imperator, tanquàm cæleste donum & ab interitu alienum suscepisset, & amplexus esset, desiderijque & fidei lachrymas effudisset, reponit in medio templorum regalium: adeò vt omnes crederent illum ipsum adesse Baptistam, etsi sub adspectum non caderet, & propositas aquas sua sanctificare dextera. Hinc canebantur hymnodiæ spiritûs, illata lumina templum illuminabant, omnium oculi ad sacram capsam erant aperti, & adspectu hauriebant sanctificationem.

Festum sanctorum luminum, Epiphania Domini est.

Nota de luminibus.

XIX. SIC quidem cùm festum sanctorum Theophaniorum, & sic etiam sequens, in quo sacri Præcursoris memoria est altiùs nobis tradita, quippè qui diuini baptismatis mysterio inseruierit, peregissemus, & celebrauissemus, indicauimus par esse manûs quoq; honorare depositionem festis annuis, hac quoq; connumerata alijs eius festis, vt ex rebus illius nihil sit non gloriosum & admirabile. Et nunc eccè adest hoc festum clarum & insigne post circularem anni ambitum, distillans nobis imbres miraculorum, & ea afferens, quæ sunt futura animis nostris conducibilia. Est ergò nobis proposita omni ex parte gloriosa & veneranda manus Baptistæ & Præcursoris, incorporeis circumdata virtutibus, quæ admirantur sancti spiritûs virtutem, quæ in ea habitat. Quodnam ergò est hoc templum hodiè pulchrius? Quænam ædes diuina venerabilior, & magnificentior hac, in qua hic sacer & diuinus thesaurus repositus, innumerabilium luminum splendore cum cælestibus contendit spectaculis? Sub quibus quæ supernè descendunt gratiæ sancti spiritûs, dispensantur pro modo vniuscuiusque fidei, eorum, qui laudant & celebrant, animabus: In Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & potentia in sæcula sæculorum, Amen.

Festum annuũ depositæ manûs S. Iohannis.

Reliquiæ Sanctorum templum sancti spiritus.

MARTYRIVM S. SABINÆ, ILLVSTRISSIMÆ MATRONÆ, AVTHORE ADONE, IN MARTYROLOGIO. An. 120.

I. ROMÆ in Auentino, in oppido Vindinensi, ad arcum Faustini, natale beatissimæ & illustrissimæ Sabinæ martyris, quæ fuit vxor præclarissimi quondam Valentini, & filia Herodis Metallarij: Quæ passa est, Adriano imperante, sub præfecto * Elpidio. Avg. 29.

II. HANC beata virgo † cum in domo eius conuersaretur, persuasit in fide Domini Iesu Christi. Quæ postmodùm eandem virginem vsque ad locum passionis secuta est: & cùm ei * Beryllus diceret, Quid tibi ipsa derogas? aut quare temetipsam vilem reddis? aut quare non consideras, quæ es, aut cuius filia es? Coniunxisti enim te Christianis, & oblita es natales tuos, & memoriam tanti viri, cuius fuisti, & deorum, quorum iram vereor ne incurras. Reuertere magis ad domum tuam, & dimitte hanc nefandam, quæ maleficijs te & plures demutauit à cultura deorum: beata Sabina respondit: Illius sanctæ puellæ, de qua dicis, maleficijs vtinàm & tu suaderis, sicuti & ego suasa sum, & ab immundis recederes idolis, & verum & certissimum agnosceres Deum, qui bonos ad æternam vocat vitam, & malos in pœnam relinquit perpetuam. Quod Præses audiens, reueritus illam dimisit.

* Helpidio. S. Sabina conuertitur a S Serapia. † Seraphia. * præses.

Præfectus non audet eam punire

III. VT verò beata Serapia gloriosissimo martyrio coronata est, illustrissima Sabina colligens reliquias eius, celebratis venerabilibus exequijs, vt thesaurum sempiternum, vel preciosam margaritam reposuit in monumento suo, quod ipsa sibi cum summo studio & ornatu fecerat. Deinde interpositis aliquot diebus, comprehensa, iudici Elpidio præsentatur. Quam ille videns: Tu es, inquit, Sabina, vxor quondam Valentini illustrissimæ memoriæ, & filia Herodis? Cui sancta matrona respondit: Ego sum, & gratias ago Domino meo Iesu Christo, qui me peccatricem per sanctam famulam suam Serapiam, de multis sordibus & potestate dæmonum liberare dignatus est.

Sistitur corã Elpidio Præfecto. Constantia eius.

IV. COMMOTVS postmodùm Præfectus, cùm videret in confessione Christi constantiam eius, dictauit sententiam, dicens: Sabinam dijs inobedientem, dominos quoque & Augustos nostros blasphemantem, gladio percuti decreuimus, atque omnes facultates eius publicis titulis designari. Passa est autem beata famula Christi Sabina 4. Calendas Septembris: & à Christianis sublatum corpus eius, sepultum est in monumento, vbi ipsa venerabiliter reposuerat magistram fidei suæ virginem Serapiam, ad arcum Faustini, iuxta aream Vindiciani in oppido Vindinensi.

Percutitur gladio.

HISTORIA S. SAVINÆ VIRGINIS EX BREVIARIO TRICASSINO EDITA PER N. CAMVZAT IN antiq. Tricassinis. An. 310.

I. POSTQVAM beatus Sauinianus supernæ patriæ desiderio accensus, parentes patriamque reliquit, deflebat eum quotidie pater eius. Et cum filiam quandam haberet, nomine Sauinam: non audebat eam obiurgare, sed multis eam blandimentis alliciebat, ostendens ei aurum arabicum, & lapides pretiosos. Illa vero afflicta, præ amore & desiderio fratris sui, quem amissum putabat, non solum non accipere, sed nec respicere ea volens, iugiter flebat. Quadam igitur die, cum fratrem suum amarius Avg. 29.

B Sauinianus martyr, cuius festum incidit in 29. Ianuarij, frater S. Sauinæ, peregre proficiscitur,

Angelus apparet Sauinæ fratrem lugenti. *Matth. 10.*

sopore oppressa, obdormiuit. Angelus an-
fleret, & pro eo idolis supplicaret: tandem posito super petram capite, sopore oppressa, obdormiuit. Angelus an-
fleret, & pro eo idolis supplicaret: ... Sauina noli flere, sed relictis omnibus, quæcunque habes, recede ab
tem Domini ei dormienti apparuit: dicens. Sauina noli flere, sed relictis omnibus, quæcunque habes, recede ab
his hominibus vana colentibus, & inuenies fratrem tuum in maximo honore constitutum. Dixit enim Domi-
nus, Qui non reliquerit patrem aut matrem propter me, non est me dignus. Et his dictis: recessit angelus
ab ea.

Sauina cum Maximinola peregre proficiscitur.

BEATA vero Sauina euigilans, ait ad Maximinolam collactaneam suam, Dilectissima mihi Maximinola, II.
aliquid ne sensisti? Et illa, etiam Domina. Nam vidi hominem tecum loquentem, sed nescio quid dicentem.
Non me (inquit Sauina) accusabis. Et illa, absit Domina. Quæcunque vis, facias: tantumne te occidas: Sicque
in crastino occulte, nesciente patre, à patria recesserunt, Dominum cum lachrymis orantes, vt viam sibi suam di-
rigeret. Cum ergo Sauinus pater eius diu fecisset eam inquiri, & non inuenisset: eleuatis in cælum manibus ait.
Si tu es Deus, qui potestatem habes in cælo, & in terra, & alius præter te Deus non est, si potestatem habes saluandi
nos, destrue idola manu facta, quæ vsque nunc adoraui, quæ & me natosque meos saluare non potuerunt. Tunc
intonans de cælo Dominus, idola omnia confregit, & comminuit à summo vsque ad fundamentum, quod multi
videntes crediderunt.

Romam venit. *Ibi baptizatur* *Miracula eius* *Iterum apparet ei angelus.*

DEINDE non multo temporis spatio transacto, beata Sauina Romam veniens, vrbem circuiuit, & sepultu- III.
ra beati Petri Apostoli visitata, adhærens mulieri cuidam religiosæ nomine Iustinæ, pariter cum ea orationi vaca-
bat, cuius tandem exhortationibus, Sauina ipsa ab Eusebio Papa baptizata, in virginitate permansit & dum in
vrbe esset, duo cæci, duo debiles, & vnus claudus eius orationibus sanati sunt. Post hæc, dormienti ei iterum
Angelus Domini apparuit, dicens Sauina, quid est quod facis? Vt quid enim despexisti patrem, & matrem, do-
mosque paternas, & modo hic in delitijs epulatis, neque perseueras in peregrinatione tua? Surge & vade Trecas in
Campaniam, ibi namque inuenies fratrem tuum quem desiderat anima tua, gemmis pretiosis coronatum: quo di-
cto, recessit angelus ab ea.

Vadit Trecas. *Sauinianus martyr.* *Sauina ad sepulchrum fratris moritur.* *Ibidem sepelitur.*

ILLA vero, vt euigilauit: tremens & Deo gratias agens Româ discessit, & venit Trecas. Cum ergo iam à IV.
Trecis ciuitate solo miliari distaret, & præ labore ibidem quiesceret: ecce vir quidam nobilis nomine Licerius de
ciuitate egressus, dixit ad eam: Vnde es? cui Sauina, Ego de ciuitate ista sum. Et ille, cur mentiris? nam & loquela
tua te peregrinam esse indicat. At illa, vere domine peregrina sum, & fratrem meum Sauinianum diu perditum
quæro. Cui ait vir ille, Non est hic, quem quæris: nam & paulo ante Aureliani iussu pro Christo decollatus est,
& in tali loco sepultus, locumque ei sepulturæ indicauit. Illa vt hæc audiuit, mox in orationem prostrata, ait:
Domine Iesu Christe, qui mihi semper ab adolescentia gubernator fuisti, non me amplius permittas duris itine-
ribus fatigari, sed iube indignum corpus meum sepulturæ hic tradi. Commendo tibi famulam meam, quæ pro-
pter me tanta sustinuit: fratremque meum quem hic videre non potui, fac vt vel in regno tuo videre merear, &
completa oratione, emisit spiritum. Quod videns Maximinola eius famula, cæpit flere, quia necessaria ad eam
sepeliendam non habebat. Illa autem flente, ecce vir venerabilis Licerius ad ciuitatem remeabat, & videns Sa-
uinam mortuam. Maximonolam consolatus est & vestes ad eam sepeliendam præparauit. Deinde conuocatis cle-
ricis, ac sacerdotibus alijsque vrbis ciuibus, honorifice ibidem sepulta est. Vna autem mulier cæca, & manibus ari-
da, cum corpus eius tetigisset, statim apertis oculis, & manibus sanis, recessit incolumis. Prædictus vero Licerius
quamdiu vixit, Maximinolæ necessaria ministrauit.

Corpus S. Sauinæ requiescit in suburbijs Tricassinæ vrbis in cœnobio Cellensi.

VITA SANCTI MEDERICI ABBATIS, EX SPECVLI VINCENTII LIB. XXX. CAP. XCII.

Avg. 29. S. Mederici patria & genus. Abstinentia eius

ANNO Domini nongentesimo octogesimoquarto, qui fuit primus annus Ottonis tertij secundùm chronica, leuatum est Parisius corpus S. Mederici Abbatis, ipso die depositionis eius, scilicet quarto Calendas Septembris. Hic Eduæ ciuitatis pago ortus, nobilis genere, cùm tredecim annos ætatis implêsset, inuitis parentibus ad monasterium eiusdem ciuitatis abijt: & ingressus, tantæ abstinentię fuit, vt in hebdomada non nisi bis edulij quicquam caperet, quod non nisi pane hordeaco, vel quod vilius reperire poterat, & aquæ modico fiebat. Corpus vero cilicio asperrimo occultè tegebat, & desuper in vestibus alijs fratribus similis erat.

Creatur Abbas.

Tandem mortuo Abbati successit, vbi non honorem, sed onus se accepisse considerans, omnibus sibi commissis verus pater apparere studuit. Ipso tempore, quidam monachus eiusdem loci, cùm libidinis æstu grauiter vreretur, & hoc patri pio indicâsset: ille tunicam, qua induebatur, ei ad induendum dedit:

Tunica sua monachum liberat a libidinis ęstu

Qua indutus, ilicò dæmon incentor ipsius mali, fugiendo delituit, magnis vocibus proclamans: Sancte Mederice, cur incendis me precibus tuis? Vasculum quod diu possederam abstulisti, & me inextinguibili incendio mancipâsti. Tunc sanctus diuina voce eum increpauit, & ille abscessit. Monachus verò ille postmodùm in tanta sanctitate permansit, vt plurimæ per eum virtutes efficerentur.

Alium monachum ab infestatione diaboli pane benedicto eripit.

Alius quoque prædicti patris discipulus, ità erat diabolica illusione subactus, vt quandocunque operi diuino insistere deberet, statim vt synaxeos oratio consueta finienda erat, ab ecclesia exiret. Qua de causa frequenter admonitus, non tamen est emendatus. Tunc sanctus Abbas panem accepit, & benedicens, eulogias fratri tribuit, & ab eo mox inimicum exclusit. Cùm de diuersis regionibus, audita eius fama, ad eum multi properarent, desertũ locum expetijt, & sub statu diù desiderato sese conclusit: ita * vt quicquid ciborum sumendum esset, proprijs manibus elaboraret.

** Vult latere mundũ, sed non potest.*

Fratres verò de abscessu eius tristes effecti, per vastam eremum longè lateque eum perquirunt, & tandem inuentum, cùm reducere non possent, Episcopum adeunt. Qui cum eis pergens, sanctum in eremo reperit: & excommunicationis vinculo eum alligans, ad monasterium perduxit, vbi multa post sanctitate, floruit, & multas infirmitates curauit. Tandem orationis causa, Parisius proficisci voluit: in quo etiam itinere, multa per eum Dominus miracula fecit.

Felicissimus obitus eius.

Denique Parisius veniens, in cellula quæ sub nomine S. Petri Apostoli fuerat consecrata, duobus annis & nouem mensibus Deo militauit, ac demum vocatis discipulis suis, obitûs sui diem indicauit, in quo expletis omnibus, valedicens eis, inter verba orationis ad Deum migrauit quarto Calendas Septembris.

VITA SANCTI FIACRII CONFESSORIS ET EREMITÆ, VT HABETVR IN EGREGIO MS. CODICE Ecclesiæ Traiectensis: nomen Authoris deerat, quod dolendum in eiusmodi libris rarò extare.

An. 640.

I. BEATVS Fiacrius ex Hybernia nobilibus ortus parentibus, solitariam vitam appetens, Meldis ad sanctum Faronem Episcopum cum quibusdam socijs suis aduenit. Cuius desiderium cùm pontifex cognouisset, & ei locum in nemore, ad se ex proprio patrimonio pertinentem, nomine Brodolium assignâsset, eum ibidem perduxit. Beatus autem Fiacrius, euulso nemore, monasterium in honore beatæ Mariæ Virginis construxit, & exiguam domum seorsum ædificauit, in qua manens, hospites suscipiebat: & de die in diem virtuti studens, in Deo proficiebat, corpori proprio hostis nimis austerus, & quod sibi subtrahebat, peregrinis & pauperibus erogabat. Fama igitur eius sanctitatis, longè lateq; comperta: omnes robore priuati, elingues siue contracti, aut obsessi, aut alia incommoditate detenti, qui ad eum veniebant, vel deferebantur, sola manûs impositione sanitati pristinæ reddebantur. Cuius beata opinio vbique discurrens, sanctum Cillenum, qui ex Romanæ peregrinationis itinere applicuerat, adduxit ad videndum eum. Quem sanctus Fiacrius sibi sanguine coniunctum cognoscens, spirituali cognatione & gaudio suscepit: atque diuino alloquio cum eo vacans, aliquandiu apud se detinuit in Domino.

Avo. 30. a Fiacrij patria & parentes. Monasterium construit & hospitale. Claret miraculis. In vita Faronis 28. Octobr. Chillenus vocatur.

II. POSTHÆC Fiacrius non habens vndè inopiam aduenientium releuaret, accessit ad Episcopum, petens vt liceret ei tantum nemoris euellere, vt ibidem posset hortum facere ad nutrienda olera pro pauperibus peregrinis. Cui pontifex tantum rogati nemoris, quantum in gyro circa domum suam propria manu fodiendo, in vna die fossato posset circundare: & quicquid intrà fossatum concluderet, liberum absq; cauillatione, quasi hæreditarium possideret. Quo audito ad solitudinem reuersus, factâ oratione, baculum quem manu tenebat per terram trahebat, & quod est dictu mirabile, ad nutum viri Dei, tractu baculi, terra dehiscens patebat: & nemus hinc & indè funditus corruebat.

Cum summo omnium stupore, baculo terram aperit, ad modū fossę.

III. INTEREA mulier quædam aduenit, quæ viso terræ dehiscentis miraculo, stupefacta ad Episcopum festinauit: Eremitam magnificum, esse magum, maleficum, & incantatorem asserens, & non Dei cultorem. Deindè cum celeritate ad eremum reuersa, sancto viro conuicia, contumeliasq; & blasphemias irrogauit, & eum authoritate Episcopi ab incepto opere cessare præcepit: ipsum etiam Episcopum aduenire nunciauit. Hac de causa ab incepto opere cessans, sanctus contristatus, super petram resedit. Mirabilibus mirabiliora succedunt: Petra namq; durissima, nutu Dei, vt sessioni sancti esset habilior, sub ipso concauum eidem præstitit locum. Quæ petra in hodiernum diem, eodem in monasterio seruatur, & locus sessionis eius demonstratur, cuius tactu debiles sæpiùs restituuntur sanitati. Prouocatus igitur pontifex verbis mulieris, aduenit: & videns vtraque miracula, intellexit Eremitam magni esse meriti apud Deum, & deinceps eum feruentiùs dilexit, & quandiù vixit, ei familiariùs adhæsit. Fossata verò tactu baculi viri Dei facta vsque in hodiernum diem ab incolis demonstrantur. Ab [a] illo tempore quo mulier sanctum virum Dei accusauit apud Episcopum vsq; in præsens mulieres in eius monasterium non intrauerunt. Ad iram siquidem prouocatus à muliere, orauit quòd omnis mulier, quæ eius monasterium ingrederetur, sui corporis infirmitatem incurreret.

Mulier accusat eum maleficij apud S. Faronem Episcopum. Miraculum ingens. Tenerè eū diligit Episcopus. a Precibus ingressum monasterij mulieribus occlusit.

IV. POSTMODVM igitur, quædam mulier diues & nobilis volens experiri quid accideret mulieri monasterium prædictum intrâti, ad illud ancillam suam manibus proprijs impulit. Quo [b] facto, videntibus omnibus qui aderant, ipsa vnum oculum amisit: ancilla verò illæsa permansit. Sed [c] & moderno tẽpore mulier de Latiniaco in monasterio vnum pedem posuit, qui statim intumuit, tumorq; ascendendo, tibiam, genu & crus occupauit. Sunt & alia multa, quæ mulieres ab ingressu monasterij prædicti compescunt. Beatus itaq; Fiacrius in eodem loco, signis & virtutibus coruscans, cursum [d] vitæ feliciter consummauit. At cuius tumulum quasi continuè gloriosa fiunt miracula.

b Castigatur diuinitùs mulier temeraria. c Item alia. d Obdormit in Domino S. Fiacrius.

V. INTER quæ accidit, quòd quidam vir de Montiaco, qui duos habebat paruulos, diutissimè infirmatos, & tandem vt ad beatum Fiacrium duceret, iumento imposuit, vnum antè, alium retrò, medius verò ipse resedit. Et cum iter aggressus peruenisset ad pontem, qui dicitur Pons rapidus, iumentum suum pedem offendit & in fluuium corruit, cum patre & filijs proclamantibus, Sancte Fiacri succurre nobis. Et cùm rei exitus à circumstantibus præstolaretur: subitò pater emersit & filij. Aqua insuper duorum hominum longitudinę profunda, se calcabilem patri prębuit, qui filios dextera læuaq; arripiens, sine difficultate ad terram reduxit, sanctum asserens sibi affuisse Fiacrium. Quod vt manifestiùs pateret, sicut de periculo, ità de morbo, quo, vt dictum est, diù priùs laborauerant, in ipso articulo liberati sunt.

Pater cum duobus filijs à submersione eripitur. Filij ab infirmitate curantur.

VI. QVATVOR pueri balneantes se, apud Nouiomum in flumen Isara nomine, fortuitò submersi, & à piscatoribus à sexta hora vsque ad solis occasum quæsiti nec inuenti: tandem à matre duorum illorum, quos sanctus Fiacrius à submersione, & morbo pridem liberauerat, inuocatus est, & ab ea adiuratus, vt simili facto ostenderet quantùm posset apud Deum. Post ipsius mulieris orationem, statim pueri emerserunt viuentes: dicentes se à quatuor dæmonibus fuisse ligatos, sed per sanctum Fiacrium nunc solutos.

Quatuor pueri submersi reuiuiscunt.

VII. QVIDAM de territorio Ambianensi, polypum quasi ouum super nasum habens, vt anser sibilans, omnibusque monstrum apparens, ad Sancti Dei monasterium confluens, ibique orans, obdormiuit: ac statim surgens sanatum se inuenit.

Quidam curatur à narium polypo.

VIII. SEPTEM peregrini de S. Dionysio venientes, cùm non longè essent à monasterio S. Fiacrij, dixerunt quatuor ex illis: Eamus ad sanctum Fiacrium. Reliqui verò tres dixerunt: Nos viscosi non sumus, non habemus necesse ire ad eum, ipse non habet peregrinos nisi viscosos. Quatuor tamen ad Sanctum incedentibus, tres prædicti eos irridentes sæpiùs clamabant: Ite viscosi ad medicum viscosorum. Nec mora: cæci facti sunt, & apertis oculis nihil videbant. Pœnitentes igitur clamabant post quatuor socios, qui ad Sanctum Dei properabant. At illi putantes eos vt prius irridere, ipsis non intenderunt. Tandem visitato sancto Fiacrio reuersi, prædictos sex socios suos inuenerunt cæcos, errare per agros. Cognoscentes verò culpam, eos ad sanctum Fiacrium duxerunt, & cum ipsis Sancti misericordiam implorantes, obtinuerunt eis visum restitui. Tanta autem quotidiè, meritis beati confessoris perpetrantur in diuersis partibus miracula, quòd de singulis non est nostræ possibilitatis scribere.

Castigatur diuinitùs sancti viri. Rursus cōsequuntur misericordiam & à cæcitate liberantur.

AN. 290. *MARTYRIVM SANCTORVM FELICIS ET ADAVCTI, VT HABETVR IN MSS. CODICIBVS, QVIBVS SVFFRAGANTVR OMNIA Martyrologia & Ado.*

AVG. 30.

S. Felix exsflatu tres comminuit deorum statuas.

CVM feruor Diocletiani & Maximiani sanctos Dei diuersis pœnis interficeret: duos fratres Felices nomine & opere, presbyteros sanctæ Ecclesiæ catholicæ, impietati suæ oblatos, ad Dracum vrbis Præfectum dirigi iusserunt, dicentes: Si sacrificare contemnerent, punirentur. Intereà vnus ex ipsis Felix, qui erat senior frater, cùm ex iussione præfecti ductus fuisset ad templum Serapis iuxta secretarium vbi erat præfectus: dum cogeretur ad sacrificium, exufflauit in faciem statuæ æreæ, & statim cecidit. Item ductus est in aliam ædiculam vbi Mercurij statua erat constituta, vt ibi thura incenderet: similiq; modo exufflauit in illam, & corruit. Item in tertiam quoque ædiculam ductus est ad simulacrum Dianæ, & exufflans in eam, statim corruit. Tunc reductus ad præfectum, imponitur eculeo, & inquiritur quibus maleficijs hoc fecisset. Qui respondens ait: Ego hoc non maleficijs diaboli, sed beneficijs Dei mei omnipotentis egi. Tunc furore repletus præfectus, iussit eum duci iuxta murum vrbis via Ostiensi ad locum qui secundo miliario ab vrbe erat. Et quia in eodem loco arbor excelsa stabat, ibi sacrificare eum compelli fecit. Quod si minimè adimpleret, Draco præfecto renunciaretur. At vbi S. Felix adductus est in memoratum locum, vt nefandissimis sacrificijs inquinaretur, insufflauit in arborem, & ait: Præcipio tibi in nomine Domini mei Iesu Christi, vt à radicibus tuis corruas, & templum cum ara & simulacro eius ità comminuas, vt ampliùs per te animæ nullatenùs decipiantur. Et statim ad verbum serui Dei à radicibus euersa est, & templum atque aram cum simulacro eius ita comminuit, vt nihil ex ipsis penitùs appareret. Quod cum nunciatum fuisset ab officio, Draco vrbis præfecto, iussit eum eadem via duci, & in eodem loco decollari, corpusque eius inhumatum lupis & canibus derelinqui. Qui cùm duceretur, obuium habuit quendam virum Christianum, hominibus quidem absconditum, Deo verò manifestum. Hic cùm didicisset quòd beatus Felix presbyter pro Christi nomine iussus esset capitalem subire sententiam, cœpit clamare & dicere voce magna: Et ego ex eadem lege sum, & ipsum quem hic sanatus prædicat presbyter, confiteor Dominum Iesum Christum, & pari sententiæ subiacebo. Elegi enim cum eo potiùs ad tempus mori, & in æternum triumphare cum Domino Christo, quàm cum nefandissimis principibus vestris ad tempus viuere, & in æternum cum ipsis, pœnis perpetuis cruciari. Intereà ducti ad locum in quo prædicta arbor steterat, cùm eis spatium orandi datum fuisset exurgentes ab oratione, osculati sunt se inuicem, & pariter capitalem subiêrunt sententiam. Corpora autem eorum inhumata relicta sunt, sed Christiani noctù venientes, ibidèm vbi arbor steterat, quia nimiam terræ altitudinem aperuerat euersio eius, sepelierunt eos. Altera verò die volentes pagani ex nimia rabie corpora eorum effodere, quicunque tentauerunt manus admouere, à diabolo arrepti sunt. Vbi posteà pacis tempore, basilica fabricata est: in qua beneficia diuina exuberant vsque in hodiernum diem: Passi sunt sancti martyres Felix presbyter & Adauctus, 3. Cal. Septembr. regnante Domino nostro Iesu Christo sine fine, Amen.

Similiter & arborem radicitùs deijcit, & templum subuertit.

Iubetur cum quodam socio capitalem subire sententiam.

Arripiuntur à diabolo, volentes sanctorum prophanare reliquias.

Horum Sanctorum capita Coloniæ Agrippinæ in collegiata Ecclesia SS. Apostolorum asseruantur.

AN. 590. VITA B. AGYLI VICECOMITIS AVRELIANENSIS, QVAM EX MSS. CODICIBVS EDIDIT SAVSSEIVS libro tertio Annalium Ecclesiæ Aurelianensis.

AVG. 30.

B. Maximi abbatis sepulchrum Seruus ad illud confugiens, miraculose liberatur.

BEATVS Agylus iam à temporibus Childeberti Regis Francorum ciuitate Aurelianensis Vicecomes; I.
cum seruus quidam sæuitiam eius veritus profugisset ad Beati Maximini senioris abbatis sepulchrum, quod est in capella sancti Maximini retro altare, apparitores misit qui miserum adducerent vapulandum. Sed accedentes ad sancti venerandas reliquias, tremore membrorum ob temeritatem impensiùs castigati, infecto negotio ad Agylum reuertuntur, & totam rei seriem pandunt exquirenti. Qui statim ob iracundiam mentis impos equum concitat, ferrum ab latere deripit, elatumque deferebat in pectus serui, nî medio itinere diuina prehensam dextram attinuisset vindicta, quæ sistit equum, nec vlterius progredi regrediue sinit, equitem obstupefactum corpore membrorum, totiusque corporis improuisa vexatione perculsum, vix caput erigere patitur. Concurrit conglobata seruorum familia, singuli propius accedentes inualidum sociatis laboribus eleuant, tumuloque Beati Maximini adferunt. Collecto animo, deiectis in terram oculis culpam adnoscit, supplex veniam deprecatur, votoque obfirmat erumpentes in scelus manus, ædificaturas in Ecclesiam, si sanus illi restituta sit. Seruum vero, quem sibi Beatus Maximinus beneficio obstrinxerat, ilico seruitio mancipat benefacientis.

B. Agylus ad idem sepulchrum sanitati restituitur.

EXIN Agylus compos valetudinis, mutatus est in virum alterum, & exercitam vitijs adsuetudinem longè II.
relinquens, cæpit orationibus & vigilijs reliquum vitæ suæ tempus impendere, egenorum, pupillorum, viduarum & eiusmodi personarum, quas diuina commendant eloquia, esse solicitus, clericos impensiùs honorare, facultates suas in eorum vsus libenter explicare. Basilicam enim sancti Stephani quæ est in agro Miciacensi, * vbi iugiter deuoti monachi diuinas laudes persoluunt: Monasterium item Beati Petri Aurelianis apud quod sacrum Beati Aniani Episcopi corpus hodie requiescit, multis prædijs locupletauit. Denique rebus suis in alimenta pauperum, & sacrorum locorum ædificationem piè distractis, vt nudum Christum nudus sequeretur, cupidine religionis Romam ad limina apostolorum Petri & Pauli, hinc Ierosolymam ad sepulchrum Domini profectus est, quo in itinere omnia sanctorum monumenta perlustrauit.

* *Mesmin de Mixy.*

B. Aniani reliquiæ.

B. Agylus Romam & Hierosolymam proficiscitur.

Ex tam longinquis partibus reuersus domum, Episcopum ciuitatis Austrenum, & sanctum Maximinum iu- III.
niorem (qui fuit Beati Theodemiri successor & nepos) monet diem obitus sui pro foribus esse, velint illi accuratis orationibus subuenire, nihil reliqui facere, quin sacramentorum panoplia muniatur. Accedunt ergo & sacrum Eucharistiæ viaticum moribundo deferunt, quo communitus, die Dominico tertio Calendas Septembris maturus annorum vitâ concedit. Concio populorum, quæ illuc aduenerat, mortem eius vbertim fluentibus prosequitur lachrumis, funus eius dein celebrant multo maxima multitudine, & in suo prædio ad Ecclesiam B. Virginis Deiparæ, cuius vsui familiam suam suumque prædium deuotus attribuerat, corpus exanimum honoro tumulo collocant, ex quo frequentia miraculorum inclaret.

Prædicit obitum suum.

Moritur.

Sepelitur.

VITA

VITA S. BONONII ABBATIS MONASTERII LOCEDENSIS, QUOD EST IN AGRO VERCELLENSI, QUAM EX DUObus codicibus, quorum alter apud Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, alter apud Monachos S. Stephani Bononiæ asseruatur, Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis & Episcopus Bononiensis Gabriel Palaotus ad nos exscriptam misit, vnde eam de sententia nihil, at stylum aliquantum immutantes, excerpsimus. An. 1000. 30. Aug.

I. BEATVS Bononius Bononiæ oriundus, cùm vitam sapientis hominis mortis esse meditationem legendo didicisset, seriò hoc & sæpè apud animum voluens, à primis statim annis mundi huius delicijs repudiatis in S. Stephani monasterium, quod est Bononiæ, se abdidit, vt sæculo excluso & mundo mortuus Christo totus viueret: nihil intereà pensi habens, quæ homines vel loquerentur, vel sentirent. quippe qui legerat, primam monachi virtutem esse, hominum iudicia contemnere, & illud Apostoli semper memoria repetere: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. In illo autem S Stephani monasterio cùm in sanctarum virtutum diuinæque contemplationis pijssimis exercitijs multùm per aliquot annos profecisset, ad perfectiora charismata contendens, patria, amicis, domo, vrbisque frequentia desertis Babylonis Ægypti solitudinem adijt, vt asperioris ac durioris vitæ freno corpus perfectè edomaret, ac spiritui obsequens planè redderet. Euenit autem famæ & virtutum eius fragrantia ad Ægypti incolas permanente, vt ea capti ac deliniti Ægyptij proceres, ac potior pars populi ad eum amore ac singulari beneuolentia complectendum, vehementer incitarentur: ità quidem, vt potestatem facerent, ea istis in locis instituendi, quæ ad religionis restaurationem barbarica feritate conculcatam pertinere censuisset. Quod cum frequenter vrgerent, gauisus pius pater, & Deo, qui feroces barbarorum mentes mitigâsset, gratiam referens, occasionem tantam minime sibi negligendam ratus, operi sedulò institit, primùm diruta multis in locis templa restaurans, & post iactum hoc virtutum suarum quasi spirituale fundamentum monasteria deinde plurima reparans, per quæ cœtus monachorum distribuit, Abbates constituit, eosque secundùm à D. Benedicto præscriptam regulam vitam religiosè traducere iussit.

Monasterium à primis statim annis ingreditur. *Galat. 1.* *Secedit in Ægypti solitudinem.* *Templa per Ægyptū & monasteria restaurat.*

II. IPSE autem non in vno loco consistens Ægyptum peragrabat, verbi Dei semina vbique spargens, ex quibus magnus credentium numerus succreuit, ac tanquàm ager quius fertilis messem copiosam fructumque & centesimum, & sexagesimum, & tricesimum produxit: cùm signis etiam atq; miraculis editis, eorum animos ad aures adhibendum frequenter permoueret. Sic cùm fortè in naui Ægyptijs mercatoribus, quibus cum Alexandriam vnà nauigabat, Christum annunciaret, & subita tempestas exorta in certum omnes vitæ discrimen conijceret, illique attoniti, & omnia alia spe destituti, Deum quem ipsis annunciabat se credere professi, ad eius opem confugerent, obtestantes, vt pro salute omnium Deum suum deprecaretur, nuncupato insuper voto Christiana sacra se suscepturos, si præsens eius numen experti salui euaderent: postquàm ad precum præsidium sanctus se conuertit Bononius, tempestas repentè discussa, & serenitas reddita est, & Alexandriam incolumes ad portum omnes applicuerunt. nec mora, quos ad ipsius preces ex mortis quasi faucibus Deus eripuerat, in eis per baptismi gratiam ipse nouam vitam restaurat.

Ægyptijs Christum annunciat. *Precibus ad Deum fusis tempestatem sedat.*

III. HÆC aliáve eiusdem generis admiranda opera celebrem eum per Alexandriam effecêre, quorum ciuium nè fauor eum nimiùm extolleret ac transuersum ageret, clàm indè egressus Babylonis ad amicam solitudinem iterum secessit, vbi vigilijs, ieiunijs, orationibus, pijsq; alijs bonorum operum exercitijs, cùm ipse sedulò operam daret, tum alijs vitæ viam præibat, præmonstrabatque. neq; potentibus blandiens, & eorum per turpem adulationem amicitiam ac fauorem nimis abiectè appetens, neq; tamen eos quamuis superbos & insolentes per nimiam austeritatem negligendos, aspernandos ac fastidiendos sibi ducens: hoc quidem, vt omnibus omnia factus omnes lucrifaceret: illud autem, diuinæ illius non immemor comminationis, Væ vobis qui consuitis puluillos & ceruicalia sub omni cubitu ad decipiendas animas. Ecce ego disrumpam eos, vt non vltrà capiatis animas volantes. Non ille prosperis nimiùm efferebatur, aduersa eum deijcere non poterant. Pauperum indigentiam non tantùm ipse subleuabat, sed ad opem illis ferendam etiam diuites sedulò exhortabatur, ac incitabat. Et tam quidem erga alios solicitam curam gerebat: ipse autem in suscepta semel vitæ austeritate perseuerans, pro molli lecto duram humum, pro delicatis linteaminibus asperum cilicium, pro ceruicali cõmodo lapidem, cui caput inclinaret, commutabat, ac sic quiescere consueuerat, si quies dicenda est, quæ iugibus per dies & noctes orationibus fatigabatur, ità quidem, vt Dauidis illud sibi vsurpare potuerit, Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.

Redit ad solitudinem. *Ezech. 13.* *Pauperum curā gerit.* *Eius vitæ austeritas.* *Psal. 6.*

IV. GRAVES per illa tempora procellæ Ægyptum vniuersam concussere. Romanis Ægyptios bello persequentibus, commissoq; re prælio cùm vtrinq; magna strages fieret, neque triumphus Christianis satis feliciter succederet, eorum etiam plurimi captiui ducti sunt, & inter eos etiam diuinæ memoriæ venerandus Vercellensis ecclesiæ antistes Petrus. Qui in tantam pertractus miseriam, inquirenat diligenter, si quis per eam regionem Christianus esset, cuius consilio atq; ope liberari posset. Indesinenter autem suspiranti, neq; vllum precandi finem facienti, adfuit qui in se sperantes nunquàm deserit Deus, & S. Bononium in illis regionibus vitam agere admonuit. Qui accersitus nihil prætermisit, quæ ad eum cæterosque, qui carceribus conclusi tenebantur, consolandos ac liberandos excogitare posset. itaque & carceris custodes, vt ad eos illi liber aditus pateret, muneribus sibi deuinxit: & regiam familiam ipsamque regis coniugem in suas partes pertraxit, vt pro captiuis suis fratribus intercedere vellent. Regem ergò, cùm per hortos odoratissimis balsamis consitos animi causa certo quodam tempore obambularet, vnanimes vnóve ore diuino planè instinctu, aggressi, quod supplices rogabant, vt captiuos Christianos Bononio condonaret, facilè impetrârunt. Naui ergò impositos postquàm maturare antistitem Hierosolymam primùm, indè in montem Sinai perduxit, quem ipse sibi habitationem iam tum animo delegerat, vt in eo sicut Moyses olim Dei legem, sic ipse spiritùs sancti gratiam adipisceretur. Post quæ loca perlustrata Constantinopolim contendit, vbi cùm ad littus appulissent, tanquàm à quibus metuendæ insidiæ essent ad imperatorem delati, eius iussu custodiæ mancipati sunt, antequàm qui essent, & quid venissent edoceri se esset passus. quorum cùm deinde innocentiam referentibus in ea vrbe Dei cultoribus didicisset, non solùm liberos, sed muneribus ex fisco insuper vestibusque donatos, eorum sortem miseratus dimisit. Conscensa igitur rursus naui, cùm læti in suam quippe patriam reuersi essent, etiam Petrus Episcopus suæ sedi est restitutus, cui multò post tempore præfuit.

Petrus Vercellensis E. piscopus captus ab Ægyptijs. *Liberandis captiuis operam diligentem nauat.* *Petrus Vercellensis episcopus ad sedem suam redit.*

V. CÆTERVM Bononius Dei seruus ad montem Sinai regressus, cùm totũ illic diuinæ se legi mancipâsset, magnarũ virtutum signis ità inclaruit, vt gratissimo sanctissimæ suæ opinionis odore Hierosolymã & vicina Hierosolymis loca repleret. Cùm nõ multò pòst autẽ Locedensis monasterij, quod est in diœcesi Vercellensi, Abbas obijsset, qui supra nobis memoratus est Vercellensiũ Pontifex Petrus eũ accersendũ duxit, vt defuncto Abbati succederet: quamuis à se onus

Locedensis Abbas fit inuitus.

reijcere seriò conaretur, tamen cùm is nullum solicitandi & rogandi finem faceret, ne diuinæ vocationi resistere velle videretur, cessit tandè, & humeros ei submisit, paterque monachorum quamuis inuitus factus est. Eccè autem antiquus humani generis hostis, virtutum eius, quibus hîc quoque coruscare incipiebat, vt est bonis operibus infestus, splendorem non ferens, aduersus sanctum pastorem consurgit, & monasterio procellæ quodam turbine commoto, eum oppugnare aggreditur, vt lætam bonorum fructuum segetem, quam hunc cultorem productorum conijciebat, remoraretur. Ille verò memor huius ad suos discipulos Christi consilij, Si vos persecuti in vna ciuitate fuerint, fugite in aliam, per summam humilitatem scandalum declinans in Hetruriam interim secessit. vbi reparato ad plenum, & secundum legem Dei & sancti Benedicti regulam instituto monasterio, miraculis patratis celebris etiam redditur.

Matth. 10.

In Hetruria monasteriũ restaurat.

VI. Conqvievervnt intereà excitati motus, quibus Locedense monasterium concutiebatur, & ipse Domino reuocante ad illud reuersus, plantas quas diuina adiutus gratia conseuerat, piæ conuersationis quasi fomentis, vt coalescerent, lateq; ramos diffunderent, irrigare satagebat. Quo magis autem etiam hîc in monasterio per multa annorum curricula, quibus hoc rexit, omnibus conspicua eminerent fulgerentq; virtutũ eius insignia, eo de se submissius sentiebat, & latere studebat magis, illud secum reputans, quod Saluator inculcat: Cùm feceritis quæ præcipio vobis, dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Inter cætera quæ præclarè in vita gessit, magnis impensis, cura atq; labore templo extruendo incubuit, quo consummato opere, cùm se per omnem vitam irreprehensibilem exhibuisset, tempusq; adesset, quo eius labores Deus remuneratus æternę ei gloriæ brauium donaret, spiritum creatori reddidit 3. Cal. Septembr. anno Dominicæ incarnationis 1026. Ac tum quidem, qualis quantusq; in vita fuisset, clarè omnibus patuit, per ea quæ ad eius sepulcrum edebantur miracula. Nam ad illud plurimas ægritudines curatas nouimus, & de die in diem ipsius meritis fidem credentium informari gaudemus, sicut olim prædicationis suæ verbis, ità nunc miraculorum signis. His verò permotus venerabilis Vercellensis Ecclesiæ Episcopus Ardericus, non multis post eius ex hac vita transitum diebus, diuino planè instinctu atq; consilio, Christi Confessori debitam deuotionem impensurus, altare supra sacratissimum eius corpus erigendum & dedicandum piè censuit: quod suum consilium cùm ad Clerum & suę fidei commissam plebem retulisset, cum plausu exceptum sic est, vt vnanimes decernerent Apostolica authoritate, consensu, & approbatione roborari ac confirmari oportere, vt quandò hoc ille ratum haberet, & religio, & beatissimi Bononij commemoratio maiori pietate celebrarentur. Romam ergò ad Iohannem Pontificem pius hic pontifex profectus, postquàm commemoratis quæ ad eius sepulcrum edebantur miraculis de eius sanctitate fidem satis fecisset, assensum statim & approbationem impetrauit, ac tum domum reuersus altare cum magna vniuersæ plebis lætitia erexit ac consecrauit, adiuuante Domino nostro Iesu Christo.

Luc. 17.

Miraculis post mortē claret.

Verba hæc scriptoris arguunt æqualem illorum temporum fuisse, quod in præfatione ad miracula & in ipsis miraculis clarius cernere licet.

MIRACVLA AB EO EDITA, INCERTI QVIDEM AVTHORIS, SED QVEM ÆQVALEM ILLORVM TEMPORVM fuisse arbitramur.

Præfatio.

Gratia nostri Redemptoris, qui fideles suos mundo mortuos secum viuentes & in cælestibus conregnantes multorum signis miraculorum ostensis perspicuè demonstrat, apparet viros fuisse quorum studio ac labore veteris & noui Testamenti sanctorum patrum opera atq; virtutum per eos cælitus facta signa, quibus ad diuinum amorem excitarētur, posteris scripto relinquerentur. Quisq; autē illorum, sancto Spiritu vbi vult spirante, & non omnes suas gratias vni, sed per partes cunctis tribuente, pro virium seu ingenij capacitate vel pauca vel plura studuit prout potuit exarare. Ergo fratribus miræ deuotionis, vt miracula per sanctum Bononium, siue dum viueret, siue post eius obitum facta schedulis traderem obnixè rogantibus, atq; præfatorum scriptorum mihi tenuenti exempla obijcientibus, quorum ego minimo nullo modo me audeo comparare, sciens me modicæ scientiæ, sed in Dño spei maximæ, qui linguas infantium facit disertas, tandèm diutina eorũ deprecatione deuictus, atq; in ipsorum obsecrationibus, tantiq; Confessoris supplicationibus pro me ad Dominũ confisus, pauca de multis vltra meas vires negotium præsumendo, non patiens cuncta esse incognita, conor memoriæ tradere. Quorũ si nulla fieret descriptio, nè meriti commissum talentum abscondentis in terra particeps essem timeo, cùm testante scriptura bonum sit secretum regis celare, & honorificum opera Domini laudare & magnifacere. Vnde obnixè oro lectores, vt non sint huius operis detractores, nec verborũ rusticitatem attendant, sed quæ hinc habentur vera esse credant. Quia eorũ quæ refero plura ego ipse vidi, non visa autem à me à veridicis & fidelibus viris audiui, multorum testimonijs confirmata.

Visa à se & à fide dignis narrata narrat author.

Solennis S. Bononij cōlacrmado.

I. Beato igitur Bononio solennis hic mos erat, vt nocturnis hymnis laudibusq; peractis, in oratorio persisteret, & fusis vbertim lachrymis Deum pro felici Ecclesiæ statu, pro fidelium omnium & viuorum & defunctorum salute, abstractus à cæteris & humanæ laudis plausum declinans, sedulò deprecaretur. Accidit autem vt frater quidam, cui nomen Liutdefridus, vir magnæ reuerentiæ & prouectæ ætatis, elegantem candelam cupiditate victus subreptam in sinu suo reconderet: neq; id impunè. Dei enim iusto & occulto iudicio, quamuis hoc ille tum nondum sentiret neq; animaduerteret, ab Angelo percussus est. Vtrunq; hoc B. Bononium, cuius perpurus mentis intuitus cælestia in ecstasi penetrabat, minimè latuit. Itaq; prima diei hora manè in fratrum collatione, cùm, quæ ibi dicenda essent, absoluisset, & quæ corrigenda, iustè misericorditerq; correxisset, etiam hunc fratrem clementer de candelæ surreptione increpatum, vt eam custodi redderet, admonuit. Et dissoluto conuentu, quibusdam ad se accersitis, mœstus de morbo, quem is frater non sine vitæ periculo esset incursurus, commonefecit, vtq; lectum præpararent, & diligentem eius curam gererent, est adhortatus. Parent illi, & fratri obuiam facto exponunt, quæ ex Patris mandato curâssent. Quod ille contemnere tanquàm somnium visus est. neq; enim morbo se admodum grauari tum sentiebat. At sensim ingruente & inualescente inualetudine, ita sunt vires eius ea ipsa die labefactatæ, vt de eius vita desperaretur: quo in statu permultos deindè dies permansit, neque, vt ipse posteà solitus erat referre, & sicut credi planè licet, morbi vim superaturus fuisset, nisi B. Bononius meritis & orationibus suis subuenisset.

Morbum fratri prædicit.

II. Vt corpus suum cum vitijs & concupiscentijs crucifigeret, ab ipsa adulescentia B. Bononius à carne, adipe, ouis, atq; caseo, sed & à vini vsu abstinebat, nisi quòd valdè modico vteretur propter stomachi euersionem, quibus diebus Eucharistiam accipiebat. In quo more cùm etiam in solenni Paschæ festo perseuerare vellet, miraculo non est à superna clementia hoc facere permissus. Quippe celebratis ritè diuini officij mysterijs, cum minister pro more ad mensam duo illi pocula attulisset, quorum alterum vinum, alterum aquam contineret, & illud, in quo aqua erat, post impressum Crucis signum ori admouisset, eam vinum factam reperit. Et minister gustare iussus sic reuerà esse cognouit, ac admiratus est, cùm aquam se fudisse certus esset. Sed iussus effuso priùs vino aqua iterum repleuit. Quæ itidèm postquam eam ori admouisset, post imploratum Dei nomen & Crucis signum impressum, optimi vini saporem retulit. Obiurgare ergò ministrũ, qui sibi illudere cogitaret: ille verò Deum testem vocare, suis manibus aquam haustam esse. Cùm verò tertiò etiam hoc sic euenisset, diuinam virtutem atq; operationem agnoscens, eiusq; erga se miseratione hoc ita fieri colligens, eius numen celebrauit & gratias retulit. Sed fauorem popularem modestè declinans, ministro, qui solus erat conscius, efferre hoc & palàm facere vetuit.

Abstinentia eius. Solenni Paschæ festo abstinentiæ eius rigorē Deus temperat, aqua tertiò in vinum conuersa.

Mvlie R

III. MVLIER quædam multis annis infœcunda, cùm magna cupiditate prolis suscipiendæ teneretur, medicinis adhibitis, liberos quidem, sed minùs vitales tamen, iusto Dei iudicio pariebat. Quæ in peccata causam reijciens, & pœnitentia sibi ea esse diluenda rata, fama sanctitatis B. Bononij excita, ad eius se pedes supplex abiecit, causamque aduentûs sui exposuit. Quam consolatus benignè B. Bononius sanctis suis monitis instruxit, pœnitentiam indixit, suisq; orationibus commendatam se habiturum pollicitus, domum redire iussit. Quæ posteà, quoad vixit, sancti confessoris precibus atque meritis adiuta, voti compos hæredibus masculis & fœmellis nunquam caruit.

Partus vitales precibus suis mulieri a Deo obtinet.

IV. ID quod nunc referam matri meæ per eius intercessionem collatum à Deo beneficium est. Nam febri acriter correpta ipsum conueniens, orationibus se eius cupidè commendare studebat. Quam benignè gratanterque suscipiens, & Deum pro eius salute se oraturum promittens, in hanc vocem erupit: Vade, & noli ampliùs febricitare. Quid fit? continuò meliusculè habet, & domum reuersa tota conualuit.

Hoc miraculum circa ea tempora vixisse scriptorem hunc satis arguit.

V. CVM aliquandò iter faceret, in diuersorio, ad quod diuerterat, in ipsis noctis tenebris: tanta eum [a] lucis claritas circumfulsit, vt incendio conflagrare domum, qui in vicinia commorabantur, crederent. Ad quod restinguendum cum festinarent, splendore illo lucis sensim euanescente, inustam domum & intactam ab igne repererunt. Sic eum, qui opera tenebrarum omni conatu à puero perfectè abiecerat, armaque lucis & fidei claritatem assumpserat, splendore illustrari dignum fuit. Post eius [b] verò ex hac vita transitum, etiam cellam eius lumine eodem pacto circumfundi à multis frequenter visum & obseruatum est, manifesto indicio, in ea sanctis studijs & Deo placitis operibus eum instanter vacâsse.

a Lucis eum claritas circumfulget.

b Cella viri sancti post eius obitū lumine circumfusa.

VI. INVITATVS etiam à quadam matrefamiliâs, eius precibus cessit, vt apud eam pranderet: consumptis autem, quæ illic erant, edulijs, ficus postulauit. Cui [c] presbyter, qui ad eas colligendas antè missus fuerat, negauit maturas se vllas reperisse. Iussus tamen à viro Dei redire & colligere, paruit, & ad easdem ficus, quas priùs lustrauerat, redijt, &, vt eodem referente cognoui, tot in eis maturas inuenit, vt viro Dei, & qui vnà in mensa erant omnibus, sufficerent. Vndè credentium fides informari simul debet atq; augmentari. Nam vnicus summi patris omnium [d] Dominus seruo suo præstitit, quod ipse quærens fructum in ficulnea sibimet non exhibuit, neq; hoc mirum. spopondit enim in se credentibus: Opera, quæ ego facio, facietis, & maiora etiam. Sed quoniam nonnulla, quæ viuus peregit, prout quiuimus summatim scribendo perstrinximus, ad recolendum ea, quæ post transitum egit, Domino adiuuante stylum vertamus.

c Cognouit hoc miraculum scriptor, ab eo, qui præsens adfuit cùm hoc patraret.

d Christus maiora per seruos suos miracula exhibet: quàm viuus exhibuerat.

VII. ANNO igitur Dominicæ incarnationis 1026 dormitionis suæ tempore ingruente, B. Bononius Angelis gaudentibus, at mœstitiam lachrymis testificante populo, ad omnium bonorum remuneratorem feliciter perrexit, brauiumq; sui agonis optimus athleta ab eo est consecutus. Fama autem sanctitatis eius confestim sic per omnem prouinciam circumquaquè diffusa est, ac si per emissos præcones, & obijsse illum, & ad eius sepulcrum signa edi denunciatum esset. Ergò quidam arcta custodia & compedibus [e] vinctus, ad quem ea quoq; fama perlata erat, Deum obnixè rogare cœpit, vt, si quæ de viro Dei nunciarentur vera essent, eius meritis atq; intercessione ex illis, quibus constrictus tenebatur compedibus, expediri posset. Et quidem voti compos factus, nihil moratus eadem vincula ad sacri corporis tumulum perferens, illuc memoriæ causa suspendit: gratijsque Deo ac sancto Bononio actis, nobis, quomodò per eius intercessionem liberari meruerit, exposuit. Quæ quidem compedes diù pòst suspensæ eodem in loco permanserunt.

e Vincula captiui eius meritis & intercessione dissoluuntur.

VIII. EODEM, quo S. Bononius obijt, anno frater quidam, quem ipse religioso habitu induerat, adeò acri dentium dolore torquebatur, vt neq; noctù, neq; interdiù quiescere posset, vndè tanquàm amens & mente captus per monasterij septa vagabatur. Fit autem, vt post longam fatigationem in ministri infirmorum gremium caput incliuaret, & modicum somni caperet. Quo in somno sanctus illi Bononius apparere visus est, & ipse ad sacra eius vestigia osculanda procurere, sanctusq; Bononius mento eius amanter apprehenso ipsum erigere. Ad cuius tactum ilicò omnem à se dolorem amoueri sensit, & expergefactus ministrum compellans: Iam, inquit, S. Bononij apparitione & consolatione omni dentium dolore careo, neq; ex dentibus, quoad vixit, vnquàm posteà frater ille laborauit.

Dētium dolorem, quo quidam frater acriter torquebatur, mitigat ac sanat.

IX. SEPTENNALI pœnitentia quidam ob fratricidium damnatus, qui ex eo, quo fratrem peremerat, [f] mucrone circulum brachio dextro circumdederat, cùm in septimo pœnitentiæ anno versaretur, non cessabat diuorum multorum memorias & Sanctorum limina inuisere: & quidem natali S. Bononij die, ad eius etiam sepulcrum supplex venit, Deumq; flens atq; eiulans, altaq; ex intimo cordis suspiria trahens, precabatur, vt tanti sui famuli intercessione sibi propitius esse dignaretur. Dum orationi autem feruenter insistit, & S. Bononium interuentorem atq; suffragatorem solicitat, eccè in magna virorum atq; mulierum circumstante turba, circulus, cui cutis atq; caro superexuerat, per Christi clementiam dissilijt. Qui [g] apud sancti altare ad eius rei memoriam longo pòst tempore pependit. Fuit autem hoc indicium eodem momento ab animæ etiam reatu liberatum.

f Memorias, & limina Sanctorum pœnitētes frequētabant, eorumque pro se preces ambibant.

g Circulus ferreus ad patrati miraculi memoriam ad altare Sancti suspensus.

X. EODEM etiam [h] die quidam ab ipsa infantia mutus sermonis est vsum consecutus, dum ex ore eius copiosus sanguis efflueret, quod fracti linguæ vinculi indicium fuit. Quibus conspectis signis, ad maiorem spem & fidem in Deum, atq; venerationem erga sanctum Dei Confessorem qui conuenerant, excitati, magno cum gaudio domum quiq; suam reuersi sunt. Tua sunt, Domine Iesu Christe, hæc opera. Sic, sic, cui tu semper viuere fuisti, nunc mortuum magnificas, à quo, dum viueret, fideliter magnificabaris. Qui lucerna lucens non sub modio latuit, sed super candelabrum positus, omnibus in domo tua conspicuè splenduit.

h Muto loquendi facultas donatur.

Miracula quæ Sancti faciunt, Dei sunt opera.

XI. ALIO verò anno ipsius natali die cùm ex multis orbis partibus ad eius sacri corporis tumulum plurimi Dominum adoraturi, & ipsius suffragia postulaturi confluerent, certa spe & fiducia, posse se eius interuentu ab instantibus futurisq; malis liberari: mulier etiam quædam adfuit, quæ à dæmone vexata, ad aliorum Sanctorum memorias liberationem frustrà expetierat, neq; enim illis dæmonis expulsio à Deo concessa fuit, sed S. Bononio reseruata, in cuius ecclesiam introducta, eius se orationibus grauiter torqueri dæmon clamare ac vociferari non desinebat. Triduum autem in templo morata, multis coram adstantibus sanguinem vomuit, per quem vomitum diuina pietas ab ea dæmonium, quod Dei plasma diù possederat, per S. Bononij intercessionem eiecit, magno strepitu templum complens, & coronam argenteam altari imminentem ictibus quales audiri atq; cerni poterant, cùm ipsum tamen dæmonium non videretur, concutiens.

Dæmoniaca ad Sancti huius Ecclesiam perducta liberatur.

XII. ALIA quoq; fœmina, cùm ex partûs laboribus sitiens aquam postulâsset, eamq; signum sanctæ Crucis facere oblita bibisset, spiritu maligno Fumareth, quo nomine ipse interrogatus se vocari perhibuit, correpta est. Qui eam tamen, cùm post partûs purificationem ad quandam in eius honore dedicatam ecclesiam perducta esset, & presbyteri & cæteri fideles preces pro ea funderent, sanctosq; piè inuocarent, per Domini nostri Iesu Christi virtutem coniuratus, coactus & confusus sancti Confessoris interuentu deseruit, & vt fumus, à quo videtur vocabulum sumpsisse, euanuit, nunquàm eam posteà molestare ausus.

Alia item dæmoniaca curata.

VII. ADOLESCENS quidam, cui Adamo nomen, ab ipsis cunabulis cōtractos pedes & ad nates adductos ità habebat, vt ijs nequaquàm insistere, neq; ambulare posset, reptando autem progredi cogeretur. Is sanctissimi Confes-

Adolescens pedibus captus ad eius

altare pedi-sum recepit.

ſoris meritis confiſus, ſpe recuperandæ illic ſanitatis ad eius ſepulchrum aduectus eſt, vbi cùm continuis tribus diebus ſe ad altaris crepidinem abieciſſet, ipſiusq; ſuffragia poſtulare non deſtitiſſet, quam à Deo optauerat, ſanitatem eius famuli interceſſione eſt conſecutus. In cuius curatione hoc admirandum fuit, quòd redeunte ſoſpitatis vigore, tanto calore, quamuis hyems eſſet, æſtuaret, vt interulam, quam erat indutus, abijceret, & nudus quaſi permaneret.

Author Locedéſis monachus.

Qui tantus calor poſt recuperatam ſanitatem ſe, etiam remiſit. Sed ipſe etiam, vt & Deo & ſanitatis largitori iugiter gratias referret, eius ſe eccleſiæ mancipauit, & ſeruitium ei exhibens vſque in hodiernum diem apud nos degit.

Alter idem debilis pedibusq; captus, ad eius ſepulchrum curatur.

Eodem etiam tempore, eandem eius opem, ſed grandæuus vir, cuius nomen Fleti, vtriuſq; etiam pedis offi- XIV.
cio deſtitutus, vt genibus manibusque ſe ſuſtentare cogeretur, expertus eſt. Atque is etiam eius patrocinio ad ſacri corporis ſepulchrum ad priſtinam celeritatem reuocatus, in eadem adhuc eccleſia degens, Domino Deo & S. Bononio non ceſſat gratias referre, & quicquid ſeruitij poteſt, in ipſius eccleſia Deo ſeruientib. fratribus deuotè exhibere.

Sed comitiſſa etiam Waria Comitis Wilhelmi vxor, ad eccleſiam, in qua ſancti viri corpus humatum erat, XV.
oratura veniens magno comitatu ſtipata, ad eius altare Miſſas celebrari curauit: Interuenit autem mendicus quidã, filium in ſcapulis geſtans, cuius pes & manus ſiniſtri lateris paralyſi aruerant, ſibi atq; filio ſtipem rogans. Quem illa cùm clauſis pietatis viſceribus repelleret, etiam acerbè & duris verbis aggreſſa eſt, non ſibi tantas copias eſſe, quæ omnibus, qui à ſe quicquam rogarent, ſufficerent: Iret potiùs & ſancto Confeſſori Bononio filium ſiſteret, & pro eius

Pſalm. 9.

incolumitate Dominum deprecaretur. Scilicet Pſalmographus hoc appoſitè expreſſit: Tibi inquiens, Domine derelictus eſt pauper, orphano tu eris adiutor. Sed ille tamen, quod fuit monitus, exequi non diſtulit. Filium ſiquidem in genua prouolutus poſt fuſas ad Deum preces ex ſcapulis, quibus geſtabatur, ſumptum prope ſacri corporis tumulũ proſtrauit, ac tum ad petẽdas eleemoſynas eccleſiam peragrauit. Adeſt e veſtigiò, opitulantibus almi Confeſſoris

Actor. 3.

meritis puero diuina bonitas, & cui eleemoſyna fuerat negata, vt olim claudo ad portam templi ſedenti, aurum & argentum, ità auro carior membrorum ſanitas donatur. Quo viſo miraculo, plauſus atq; exultatio ad laudem & gloriam omnipotentis Dei eiusque Confeſſoris ſubſecuta, ad quam præter cæteros accurrit etiam pater. Quid ergò &

Item paralyticus.

quomodò actum ſit exquiritur: neq; Comitiſſam hoc, quemadmodùm geſtum eſſet, referre piguit. Sic omnipotens Dominus, qui omnia admirabili diſpenſatione gubernat, palàm hoc miraculum mundo voluit inclareſcere, cùm ad ſerui ſui venerationem atq; celebritatem amplificandam, tum quia, teſtante ſcriptura, ſigna infidelibus dantur, vt ab infidelitate declinantes diſcant ſperantes in Domino, non deficere omni bono: cui per omne æuum laus eſt atque gloria ſempiterna.

An. 400.

SANCTI PATRIS NOSTRI GERMANI ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI ENCOMIUM, IN ADORATIONEM VENERANDAE ZONAE

ſanctiſſimæ Deiparæ, & in depoſitionem ſanctarum faſciarum Domini Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, necnon in Encænia templi, in quo illa depoſita fuerant.

Habetur in Simeone Methaphraſte.

Avg. 31.
Pſalm. 68.

Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei: nobis diuinus Dauid cecinit in ſpiritu: teuerà ciuitatem, de I.
qua glorioſa dicta ſunt, apertiſſimè vocans ciuitatem magni Regis. Quænam ea eſt? Exiſtimo eum maniſeſtiſſimè & ſine vlla contradictione dicere eam, quæ verè eſt electa, & omnibus ſuperior, non domorum excellentia, & altitudine excitatorum ædificiorum, ſed diuinarum & ſublimium virtutum magnitudine & puritate omnibus antecellentem, Mariam nulli penitus culpæ affinem, & caſtiſſimam Deiparam. In qua, qui verè eſt Rex regum & Dominus dominantium, habitauit, vel potiùs, in qua plenitudo totius diuinitatis habitauit corporaliter.

Maria, præclariſſima ciuitas & domus Dei.

Hæc verè glorioſa ciuitas, hæc Sion, quæ percipitur intelligentia. Hanc, vt arbitror, Dauid prædixit diuinus. II.
Quòd ſi quis eius quoquè domum, glorioſam vrbem vocauerit, non alienum à vero & honeſto dixerit. Si enim ij, quorum nomina in terris celebrata ſunt, diuturno tempore nominis memoriam conſeruant: aliorum autem, quorum ne nomina quidem fas eſſet labijs proferre, columnæ, & templa, & ſimulacra vſq; in hodiernum diem, etſi nomine tantùm, ſunt tamen extenſa, & ipſi tanquàm adhuc ſuperſtites, reſonant in auribus ſimpliciorum: quid dixerit quiſpiam de glorioſiſſima & laudatiſſima Virgine, quæ eſt omni ex parte intemerata, & nulli culpæ obnoxia? Nam

Dedicatio templi.

ſi ea appellata eſt ciuitas animata Regis Chriſti, meritò illius quoq; templum ſanctiſſimum, cuius dedicationem hodiè celebramus, eſt & nominatur ciuitas glorioſa. Ciuitas non terreſtris, & mortali Regi in ciuium numerum aſcribens eos, qui parent eius ditioni: ſed cæleſtis, qui tranſmittit ad vitam æternam, & præbet regnum ſuum ijs, qui ipſum ſequuntur.

Encæniorvm autem nomen, id eſt, dedicationis, ô reuerendi auditores, nè recenter factis ædificijs, & III.
modò coagmentatis conſtructionibus exiſtimetis ſolùm contineri: ſed eam etiam, quæ in ſpiritu fit, renouationem ſignificare, per quam homo noſter internus, cum vetus & lacerum peccati exuerit indumentum, nouum pietatis in-

Encænia vt celebranda.

duens, viuit in vitæ nouitate. Illis enim delectatur Virgo, ab omni penitus macula aliena, qui virtutibus & ſecundũ Deum vitæ pio inſtituto renouantur. Sic caſtæ caſtis caſtè fruamur Encænijs: & tanquàm ad ipſam præſentem, & omnia videntem acceſſuri: ità ad venerandum eius templum accedentes, omnia componamus, & omnia mutemus in id, quod eſt melius, actionem & contemplationem. Nihil ſit noſtro die indignum, non ingreſſus pedis, non riſus dentium, vt dicitur, non veſtis ornatus tendat ad indecorum. Quid dico? Ipſas quoquè componamus cogitationes, & inceſſu eas eſſe Deo dignas oſtendamus.

Hæc autem omnia præcedat etiam miſericordia, qua Deus colitur, vt mente, anima & corpore, encæniorum IV.
intemeratæ Dei ſecundum carnem matris diem nouo modo celebremus. Nam cum ea vnà quoquè elucet veneran-

Veneranda zona & intemeratæ faſciæ.

dæ eius Zonæ, & intemeratarum eius filij faſciarum Chriſti veri Dei noſtri, depoſitio & adoratio: Zonæ, inquam, maximè venerandæ faſciarum precioſiſſimarum: Zonæ illius, quæ ſanctiſſimum illud corpus conſtringebat, & Deum, qui in vtero celabatur, continebat: Zonæ illius, quæ Dei arcam pulchrè & honeſtè exornabat: Zonæ, quæ ſæpe humectabatur ex guttis lactis intemeratæ Virginis.

Nec exiſtimet aliquis hoc eſſe abſurdum ex ijs, qui lubenter reprehendunt, ſi ea, tanquàm animata alloqua- V.
mur, & ea bonis verbis & laudibus proſequamur. Si enim vas, quod vnguentum vel breui tempore continuit, eo

Egregium argumentũ à ſimili.

effuſo, diù ſeruat odorem: quid dixerit quiſpiam de ea zona, quæ verè ineffuſum & diuinum vnguentum, puriſſimum, inquam, & ab omni reprehenſione alienum Deiparæ corpus diù inuoluit, & eſt complexa? Non ſeruabit in æternum odorem curationum: & eos qui cum fide & deſiderio ad eam accedunt, bono odore implebit, non quod eneruat & effœminat, & eſt abijciendum, ſed diuino, & omni ex parte venerando, quod acerrimè expellit vitia animæ & corporis? Et ſi vas, vt diximus, inanimum, quod inanimum continuit vnguentum, ſcit eſſe eius qualitatis particeps, & grati odoris: quid dicemus de ea, quæ propinqua fuit animato Dei verbi habitaculo? Non accurremus? Non ſupplices humi procidemus? Non purgationem animæ & corporis ab ea poſtulabimus? Omnino. Quid verò? Non perindè ac viuam alloquemur, & ei laudum cantica afferemus? Id certè faciemus.

VI. O zona, quæ iis, qui ad te confugiunt, das lumborum quidem mortificationem ad vitia, animi autem fortitudinem ad virtutũ operationem. O zona, quæ nostræ naturæ imbecillitatẽ adstringis & roboras: & inimicos nostros tam qui sub adspectum cadunt, quàm qui non cadũt, impedis. Sed quî mihi accidit, vt dum sanctissimæ cõpungerer desiderio, & impetu vrgerer orationis, obliuiscerer fasciarũ? Non mirũ. Dũ nam mater glorificatur, lætatur quoq; & voluptate afficitur filius. Quinetiam legi cedentes naturæ, etiamsi res sint supra naturá, matri primũ munus obtulimus. Neq; omninò id ægrè feret, qui est summè bonus Dominus. Cum enim verè homo ex ea progredi ei visum sit, & eius appellari filius, nos nõ condemnabit imprudentiæ, quæ extitit secundũ hominẽ, is qui est summè misericors.

Ecce qui [...] virtu[...] hæc sacratissima zo.

VII. SED facta mentione fasciarum, rursùs reuertor ad illam, quæ Dominum peperit. Ea enim illas suis castis confecit manibus. Ipsa, vt infantem oportuit, magnum Dominum maternis manibus in his inuoluit. Ipsa cum iis eum ferens in gremio lactabat, qui supra rationem præbebat omni naturæ spiritum & alimentum. Sed ô fasciæ, quæ liberatorem Dominum inuoluistis, & nostrorum peccatorum catenas dissoluistis. O fasciæ, quæ fortem Dominum constrinxistis, & imbecillitatem nostri generis roborâstis. O fasciæ, quæ fideles quidem custoditis & conseruatis, eos autem, qui contrà se habent, ligatis & prosternitis. Sed ô fasciæ & zona veneranda, tribuite sanctificationem, corroborationem & expiationem iis, qui fide accesserunt ad sanctum hoc templum, & cum desiderio vos colunt, & adorant.

Fasciatum Christi encomia.

VIII. O zona veneranda, quæ tuam ciuitatem circundas & contines, & conseruas à barbarica illæsam excursione. O zona preciosa, quæ Deum verbum, cùm esset in vtero, inuoluisti, & curationum benedictionem afflatu illinc hausisti. O iucunda zona, quæ à corruptione alienæ Dei matris summè honesto corpori honestè appropinquâsti, & illinc induisti incorruptionem, manens illabefactata, & aliena ab interitu: vt ad nos perueniret quædam narratio veritati consentanea. Sed quid conamur ingredi adyta, & septa festinamus transilire, eis verborum honorem pro dignitate conantes tribuere, quod profectò ne Angeli quidẽ possunt facere? Sed veniamus rursus ad supplicationem.

[...] zonæ veneratio.

IX. O veneranda zona summè venerandæ Dei matris, accinge lumbos nostros veritate, iustitia & mansuetudine. Fac nos hæredes æternæ & beatæ vitæ, & hanc nostram vitam interitũ obnoxiam conserua, nè eam lædant inimici, tam qui sub visum cadunt, quàm qui non cadunt. Tuam hæreditatem, tuum populum, ô intemeratæ zona intemerata, conserua tectos fide, saluos vita, quæ est secundùm Deum, & nullo damno & iniuria affectos. Habeamus te vires & auxilium, murum & propugnaculum, portum & salutare refugium.

X. TV autem ô castissima & optima, & summè misericors Domina, Christianorum solatium, eorum, qui affliguntur, potentissima recreatio, paratissimum refugium peccatorum, nè nos relinquas orbos tua defensione. Nam si tu nos deserueris, quonàm confugiemus? Quidnam autem de nobis fiet, ô sanctissima Deipara, spiritus & vita Christianorum? Quomodò enim corpus nostrum, vitalis signum operationis habet respirationem: ità etiam sanctissimum tuum nomen, quod in ore seruorum tuorum versatur assiduè, in omni tempore, loco & modo, vitæ, lætitiæ & auxilij non solùm est signum, sed ea etiam procurat & conciliat. Nos protegas alis tuæ bonitatis: nos custodias tuis ad filium tuum & Deum intercessionibus: præbeas nobis vitam æternam, ô spes Christianorum, quæ pudore non afficeris. Nos, qui sumus egeni diuinorum operum & morum, per te nobis præbitas contemplati opes benignitatis, dicamus: Misericordia Domini plena est terra. Nos qui propter multitudinem peccatorum à Deo eiecti eramus, per te Deum quæsiuimus: & cùm inuenissemus, salui facti sumus. Potens ergò ad salutem est tuum auxilium, ô Deipara, & non indiget aliquo alio ad Deum intercessore. Hoc nos certò scientes, vt quietuá, cùm sæpè petierimus, experientia didicimus, te esse vehementissimam nostram defensionem: affatim postulandi sumimus occasionem, & in præsentia ad te confugimus tuus populus, tua hæreditas, tuus grex, qui tui filij appellatione exornatur & gloriatur.

Vide quid antiqui [...] tribuerint sanctiss. [...] Virgini.

Psalm. 32.

XI. NON est reuerà finis tuæ magnitudinis, non est vlla satietas tuæ defensionis, non est numerus tuorum beneficiorum. Nullus enim est, qui saluus fiat, ô sanctissima, nisi per te. Nemo est, qui liberetur à malis, nisi per te, ô purissima. Nemo est, cui donum concedatur, nisi per te, ô castissima. Nemo est, cuius misereatur gratia, nisi per te, ô honestissima. Quamobrèm quis non te beatam pronunciabit? Quis non glorificabit? Quis non magnificabit, si non pro dignitate, at promptè quidem certè & alacriter, Te, quæ es glorificata: Te, quæ es dicenda beata: Te, quæ magnalia est consecuta ab ipso tuo filio & Deo, verè magna & admirabilia? Quamobrèm te laudant omnes generationes.

Ecce quàm potens [...] ma sit sancta Dei genitrix.

XII. QVIS post tuum filium ità generis humani curam gerit, sicut tu? Quis ità nos defendit in nostris afflictionibus? Quis tam citò præueniens, nos ab irruentibus liberat tentationibus? Quis in supplicationibus adeò pugnat pro peccatoribus? Quis ea, quæ corrigi non possunt, adeò repugnando excusat? Tu enim cùm habeas maternã apud tuum filium fiduciam & potentiam, nos, qui sumus condemnati, & non audemus intueri ad cæli altitudinem, tuis interpellationibus & intercessionibus ei efficis familiares, & das salutem, & ab æterno liberas supplicio. Quamobrẽ is, qui affligitur, ad te confugit. Qui iniuria afficitur, ad te accurrit. Qui est rebus asperis & aduersis implicatus, tuum inuocat auxilium. Omnia tua sunt admirabilia, ô Deipara. Omnia supra naturam. Omnia ingentia, & aliorum vires superantia. Propterea & patrocinium tuum maius est, quàm vt intelligentia comprehendi possit. Homines enim ipsos olim reiectos, expulsos, expugnatosq;, tuo partu reconciliâsti, domesticos effecisti, filios & hæredes. Tu quotidiè peccatorum pelago fluctuantibus hominibus adiutricem manum extendens, eripis à fluctuatione. Tu nequissimi hostis contra seruos tuos inuasiones, sola tui nominis inuocatione sanctissima repellẽs, tutos atq; incolumes seruas. Tu implorantes te homines, ab omni necessitate ex omnigenis tentationibus opportunè liberas. Quamobrèm ad templum tuum studiosè accurrimus, in quo cùm stamus, in cælo ipso stare nos credimus: in quo te celebrantes, in Angelorum choro versari nos existimamus. Ecquodnam genus hominum talis gloriæ diuitias assecutum est? talẽ opem, tále patrocinium possidet, quale Christianorum natio in te habet? Ecquisnam ex fidelibus venerãdam tuam zonam intuens, non statim animi iucunditate repletur? Quis feruenti animo ad eam procidens, honesta petitione inanis rediit? Quis tuum characterem inspiciens, non subitò angustias omnes oblitus est? Norunt qui ad venerandũ hoc templum tuum accedunt, in quo preciosam zonam reponi concessisti, & filij tui ac Dei nostri incunabula, quorum depositionem hodierno die celebramus: quanto gaudio, quanta delectatione, quanta hilaritate affici soleant. Non enim verbis explicari potest. O vas illud, ex quo recreationis manna nos, malorũ ardoribus atefacti, ebibimus. O mensa, per quam esurientes nos panẽ vitæ abundè adepti sumus. O lucerna, per quam, qui sedebamus in tenebris, magna luce illuminati sumus. Habes tu quidem à Deo ipso dignas & congruentes tibi laudes: sed nè, quæso, repellas hanc nostram indignam quidem laudationem, sed ex animo tamen tibi oblatam. Nè repellas sordidis labiis pronunciatam orationem, quam beneuolè tibi offerimus. Nè, quæso, tenuis & indignæ linguæ supplicationem reiicias: sed animum remetiens, peccatorum nostrorum remissionem nobis cõcedas, sempiternæ vitæ fruitionẽ, & omnium malorum liberationem. Respice de sancto habitaculo tuo circumstantem fidelem populum, qui cùm te Dominam & patronam habeat, huc conuenit, vt toto animo te celebraret. Diuina igitur protectione tua præsentem visitãs cœtum, ab omni calamitate & angustia, ab omni morbo & incommodo, atq; violentia liberatum, omni gaudio, salubritate & gratia prosequere, atq; in aduentu filij tui clementissimi Dei nostri, cùm assistemus omnes iudicandi, tu, quæso, vt maternam habens fiduciam, & maximam potentiam, valida illa manu tua ab æterno igne nos eripiens, fac vt sempiterna consequamur bona: gratia illius & benignitate hoc præstante, qui à te genitus est Dominus noster Iesus Christus: Cui gloria & Imperium nunc & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

Nota [...] & Catholic[...] sententia[...] ma[...] com[...]mini.

Refugium peccatorum & con[...] la[...] [...]ctorum Maria.

Nota [...] bonum [...] sancti[...] interce[...]nibus [...] præcipue Deiparæ.

EVTHY-

EVTHYMII MONACHI ENCOMIVM IN ADORATIONEM VENERANDAE ZONAE SANCTISSIMAE DEIPARAE, ET FASCIARVM DOMINI, NECNON *in anniuersarium diem dedicationis Templi in Chalcopratijs, propter collationem sanctæ capsæ, prædicta continentis. Habetur in Simeone Metaphraste.*

AVG. 31. Zona sanctissimæ Virginis veneranda.

I. PROPOSITA est nobis hodiè ad adorandum, & spiritaliter celebrandum (ô purum mihi adiutorium) veneranda & insignis & colenda vel ab ipsis supremis ministris nostri secundùm gratiam, qui non potest comprehendi, patris, integra, intacta & incorrupta zona, supra quàm dici potest, benedictæ & gloriosæ semper Virginis, & intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ. Cùm itaq; animas & corpora per virtutes, quæ reprehendi non possunt, & Deo dignæ sunt, nos omnes abluerimus, ità accedamus ad eius diuinum & suscipiendum, & quod supercœlesti loco non est inferius, templum. In quod quicunque, vt videt, ingreditur, tanquàm in cœlo quodammodò, perpetuos & indeficientes cultus, & glorificationes facit cum timore & cordis exultatione, maximè autem hodiè.

II. O miraculum inprimis nouum & alienum: quoniam post stupendam & lætam adorationem preciosissimæ & maximè regiæ, & Christo dilectæ zonæ, vel ipso, quod est in Eden, paradiso preciosius, vt diximus, hoc templum fuit dedicatum. In quo etiam Domini nostri Iesu Christi, qui est vnus ex supersubstantiali & increata Trinitate, repositæ sunt (ô mysterium, ô rem nouam & inauditam) quæ precio æstimari non possunt, & Deum decent, fasciæ, lucidæ & fulgenti zonæ coniunctæ. Et quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudationes eius? aut quomodò possem ego hoc duplici luce resplendens Festum, verbis exornare splendidis, primùm quidem vt Deo placeam, & ei, quæ eum peperit sine semine, & planè ineffabiliter: deindè etiam, vt prosim ijs, qui conuenerunt & iucundè exultant?

Psal. 105.

Act. 1.

III. ATQVI vita quidem excelsa carens, quam conuenit habere eos, qui volunt scribere: (Primùm enim cœpit Iesus facere, deindè docere) quinetiam spiritali egens oratione, (oportet enim linguam habere theologicam, vt non opùs habeat aliò conuertere oculos, quàm ad viros diuinos, qui olim locuti sunt pulchrè & panegyricè) nihil aliud efficiam oratione, quàm molestia afficiam eos, qui conuenerũt, indecora verborum humiliate, & obscura, ac inornata dictione. Sed tamen viri fidelissimi implẽtes obedientiam, & eius, qui est diuinis repletus, eamus iã duplex ad festum laudandæ semper & beatæ Virginis. Dabit enim verbũ, inquit, Dominus euangelizantibus virtute multa.

Psalm. 67.

IV. AGE verò huic diuino, excellenti & iucundo diei nouum aliquod priùs comparemus & exæquemus spectaculum, & ità nobis orationem consequenter suppeditante ea, quæ sine vilis loci angustijs cepit, ac continuit consistẽs Verbum patris, adijciamus coronas encomiorum his, quibus est gratum festum & amborum festo afferamus ea, quæ est consentaneum. Quomodò enim propositis geminis, qui gaudium afferunt oculis, sole, inquam, resplendente, & Orientem illustrante, & luna cum splendidis stellis noctem obscuram illuminante, aut etiam duobus solibus orientibus nutu & prouidentia diuina, & à patre mota voluntate, est admirabile & ineffabile ijs, qui hic adsunt, spectaculum: ità etiam, quæ nunc adest splendida & summa celebritas, in nos emittit radiorum micantia fulgura, & huius fidelissimi populi congregationem, tanquàm astrorum multitudinem penè innumerabilem, mittit ad templum eius, quæ est verè & propriè Deipara: diuinosque radios, odoresque, suauissimè spirantes effundit innumerabiles, & persuadet Deum promptissimo glorificare animo, quomodò ex terrigenis nemo fuerit elocutus. Non potest enim exhauriri eius bonorum scaturigo. Est perennis thesaurus eius miraculorum.

Festũ zonæ Deiparæ virginis, & fasciarum Domini Iesu Christi.

Christus sol iustitiæ vt nos illuminet.

V. SI enim, vt diximus, est dulcis & desiderabilis & eximius, & læta efficit corda oriens hic sol, qui est ad tempus, & est interiturus, etiamsi solus fuerit lucens & illuminans: quanto magis, putas, Christus sol iustitiæ nos illuminat iucundissima eius specie, & pulchritudine fruentes, per immateriales, inquam, glorificantes, & purissimas preces? Ego enim (inquit sapientia) eos, qui me amant, diligo. Qui autem diligit filium, & Deum & hominem Christum, diligit eum quoquè, qui ipsum genuit sine tempore, ante omnia sæcula, & ineffabiliter. Diligit verò etiam sanctissimum & paracletum spiritum, vt honore æqualem, & consessorem Patris, & filij, & vt qui ex patre quidem procedit, per filium autem ad omnem pium mittitur. Diligit autem simul (ô excellentem Dei œconomiam) eam, quæ ineffabili & stupẽda ratione in vltimis tẽporibus continuit vnigenitũ Verbum Patris, & quod cũ eo est expers principij.

Prouer. 8.

De ... fi... recentium Græcorum more loqui videtur.

S. Maria casta & impolluta, ac nulli culpæ affinis.

VI. HABVIT enim, habuit in vtero intemerata & impolluta Verbum illud, quod cælos constituit. Habuit in vtero enim, qui pugno omnia continet, & (ô castissimam, & nulli culpæ affinem, quam extimescunt intelligentes omnes hierarchiæ) gestauit in vtero eum, qui nec contineri, nec adiri potest ab vniuersa creatura, Deum perfectum & (Verùm quid tibi rei, ô benigne & clemens, cum mendicis & abiectis?) hominem perfectum, duplicem natura, vna autem consistentem persona. Non enim dicimus hominem Deificatum tanquàm in visione ac phantasia: Absit: sed Deum incarnatum, & hominem factum, qui totum illud, quod nostrum est, suscepit, dogmate nostro tenemus. Verbum enim (inquit tonitrui filius) caro factum est. Non quòd conuersum ac mutatum sit ex eo, quod erat Verbum, sed quòd prætereà acceperit, vt caro fieret: non mutata diuinitate in humanitatem, sed cum propria suæ diuinitatis essentia, in propria persona Dei Verbi & consistentis, comprehendens etiam esse hominem.

Iohan. 1. Marc. 3.

Christus nihil hominis reliquit, sed totum assumpsit hominem.

VII. HOMINEM autem dico perfectè. Quæcunque enim homo, & qualis homo, & si quid est homo, accepit vnigenitus, vt in perfecto suo homine vniuersam salutem, cùm Deus esset, efficeret, hominis nihil relinquens: nè pars relicta rursùs fieret esca diaboli. Non enim vénit, vt mutaret naturam, carne indutus, vniuersorum Deus: sed vt eam reformaret, & efficeret puram à mutatione, vt etiam factum est. Quod enim fuimus, erimus, propter mysterium eius incarnationis eam, quæ ab initio erat, immutabilitatem accepturi, quam mihi & bonis omnibus perfecit, & corpus natura mundum reddens à peccato, & intelligentem animam, voluntate ai habentem immutabilem.

Rom. 12.

In Christo gemina natura & operatio, sed vna persona.

VIII. VNO autem verbo vniuersum dico mysterium. Neq; Deum nudum corpore, & ijs, quæ sunt corporis, Christum esse credamus, neq; nudum hominem absq; vera diuinitate, & ijs quæ sunt diuinitatis: (Vtrumq; enim apertè ostendunt doctrinam diaboli) sed Deum totũ, & eum ipsum absq; conuersione totius hominis accepisse essentiam, corde puro credamus ad iustitiam, & ore Apostolicè & paternè confiteamur ad salutem. Hunc ergò ante sæcula Deum, qui comprehendi non potest, qui refulsit in duabus essentijs & operationibus, vna autem, vt diximus, persona, & nobis in omnibus fuit assimilatus præter peccatum, peperit quæ est verum patrocinium Christianorũ, & propriè vereq; est Deipara: quæ est altior & superior quauis re creata, tam quæ sub adspectum cadit, quàm quæ non cadit: quæ est pura, impolluta, intacta Patris, qui nec videri, nec comprehendi potest, ab omni reprehensione aliena, & pulcherrima sponsa: quæ est in omnibus gloriosa & benedicta, & in bonitate & benignitate est incomparabilis, conuenienter ei, qui ex ea natus est Deus & homo, & nobis ad indeficientem proposita opem & salutem.

Festũ dedicationis ecclesiæ.

IX. ET quis non hodiè (vt superiùs diximus) accurrit ad venerabilem zonæ, quæ semper lucet, & omni ex parte resplendet, venerationem, & ad hanc longè clarissimam & illustrissimam eius ornatissimi & à Deo conditi templi dedicationem? Hodiè enim admirabiliter ambo simul sunt proposita ad lætitiam fidelibus, qui rectè sentiunt, & qui

qui verè eam confitentur, & adorant veram Deiparam, vt quæ peperit supereſſentiale Verbum Dei Patris, qui nequit comprehendi. Et qui non eſt ità affectus, & non ità opinatur, vt paulo antè ſcripſimus, voces mutuantes ex paternis præceptis, ſit anathema.

X. HODIE lætantur Angeli, gaudent Cherubin, gaudio afficiuntur Seraphin, Throni & Dominationes mente nobiſcum exultant. Tranſilias, ô tu, pura mente æthera & cælum, quod illum ſuperat, puris & caſtis oculis, & videbis vim eorum, quæ dicuntur. Nec mireris. Nam ſi ſtudio & diligentia homo fit Deus, (inquit enim: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes) quid eſt incredibile, aut magnum, quòd quis verſatus cum Angelis, quæ illic ſunt bona, videat intelligentia, & in iis ſe omninò extendat & oblectet? Abundè enim diuina gratia benignitatem ſuam iugiter effundit iis, qui purè viuunt & Euangelicè. Ego enim (inquit meus Ieſus) & Pater veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Vide ergò, vide quemadmodùm inhabitatio Trinitatis in hominibus maior fiat, quàm contemplari poſſimus.

Pſalm. 81.
Iohan. 14.

XI. HODIE ergò à nobis quoq; honoretur zona, quæ eſt omninò à Deo maximè illuſtrata, & ſummè admirabilis, & valdè veneranda. Hodiè honoretur zona, qua ſuccincta fuit laudatiſſima Deipara, & fraudulentiſſimum draconem per eam ſuffocauit, & noſtri generis authores à graui reuocauit exilio. Hodie honoretur zona, quam ipſum quoq; vnigenitum Dei Verbum ineffabiliter ex ipſa carne tectum, quomodò ipſe ſolus nouit, tenuit, & eſt complexus, adhuc corporaliter propter ætatem ſe gerens pueriliter, & vt puer ſolet facere, balbutiens, & in materno gremio requieſcens, & exiliens.

Vides, vt antiquitas honorarit ſacras reliquias.

XII. HODIE ipſi quoq;, inquam, primi Dei miniſtri, licèt non videantur, eam adorant, & maxima colunt veneratione, & arcanè vnà nobiſcū lætantur. Hodiè à nobis etiam terrenis adoretur, & magnificetur hæc zona ad gloriam eius, qui ſupra rationem fuit carne indutus: Et (ô myſteria, quæ comprehendi nequeunt) hodiè magnificetur zona ad laudē & honorem ſemper Virginis & Deiparæ Mariæ. Lætatur enim, cùm nos in his adſpicit caſtiſſima Domina. Se enim ea re vera cinxit, vt credimus: & aras conteruit idolorum, & delubra gentium perdidit & comminuit, & ceſſare fecit immoderati ſanguinis effuſionem. Hodiè zona magnificetur, per quam aër fuit ſanctificatus: cæli ſummè refulgent: Sol & Luna ſupra naturā ſuam nunc ſplendidè radios & myſticè emittunt: & vniuerſus mundus, qui quatuor continetur finibus, renouatur & illuſtratur. Et gloria ſit ei, qui nos implet in bonis omnib. ad gloriam ſuæ bonitatis.

Virtutes zonæ Deiparæ Virginis

XIII. HODIE glorificetur zona, per quam montes exiliunt, & tranquillum mare ſubridet placidè, omneſq; ſummè ditātur, & lætitia afficiuntur, ad gloriam eius, quæ eſt ſemper virgo, & Dei mater. Hodiè zona glorificetur, per quam pulchri euadunt fluuij, & ſoli ſubiectam terram rigant, & fertilem efficiunt: Et gloria ſit ei, qui eos regit, & nos in omnibus lætificat, & copiosè alit. Hodiè proponatur, honoretur & adoretur zona, quæ diuina virtute cælos ſuperat, & reſplendet pluſquàm radij ſolares, manetq; integra & intacta plurimorum annorum curriculis, noningentorum, inquam, aut ampliùs.

Nongentis annis zona incorrupta.

XIV. O Dei myſteria, quæ comprehendi nequeunt: ô dona eius, quæ non poſſunt inneſtigari. Papæ tuam, ô intemerata, potentiam. Papæ tuam ad filium tuum abſq; vllo interceſſore fiduciam. Et quis, ô Domina, potuerit ſatis, vel aliqua ex parte laudare hanc præclaram, & verè ſemper colendam celebritatem? Et præbete quidem aures: Sum enim admirabilia dicturus. Nam vt ſcriptum inuenimus, in admirādā & ſemper reſplendente arca, in qua eſt precioſa hæc zona recōdita, à tempore Archadij, qui olim imperauit in fide rectè ſentiens, quiq; fuit filius magni illius, & qui virtutibus refulſit, Theodoſij, hic fuit repoſita triceſimoprimo vltimi huius menſis: ſaluaq; illæſa impolluta, vt videris, permanſit vſq; in hodiernū diem, nullo modo fœdata, aut offuſcata, aut eius colore vllo modo mutato: ſed reſplēdens ſupra niuem, & tanquā modò ex coccino laborata, ſic eſt propoſita, virtute ſancti & viuifici & adorādi ſpiritûs.

Vltimum menſem dicit Auguſtū more Græcorum.

XV. ET autem prompto & alacri animo flectamus genua, lachrymas fundamus præ lætitia, ante eam ſtemus, & fideliter omnes ſanctificemur oculis, labris, frontibus, manibus, eam cum metu tangentes, & in altum extollentes, & ſic dicentes: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Vides enim, vides ante pedes pulcherrimæ tuæ capſæ nos omnes ardenter volutari, & tuum poſtulare auxilium, expectantes tuam defenſionem, tuum in omnibus inuocantes patrocinium. Itaque vt, dum hîc quidem manemus, nos protegas, ſupplicamus: rursùs autem, vt, cùm excedemus, in ædibus ſemper viuentibus & luminoſis habitemus, obſecramus. Contrà autem nobis parcat tuus filius & Deus, perennibus tuis orationibus. Nihil enim eſt, quod tibi ſit impedimento, ô impolluta Domina. Eccè enim poſt tuum feſtum precioſæ tuæ & adorandæ zonæ, huius quoquè tui templi dedicationem concorditer peragimus, vt qui ſimus ſerui & debitores, ô optima. Reſpice ſeruos tuos, reſpice. In te enim omnes ſpem noſtram collocauimus, & in te viuimus, & gloriamur, & ſumus. Scimus enim, ſcimus fore, vt non hac noſtra fruſtremur expectatione, aut fallamur, & excidamus. Tua enim ſumus hæreditas, ô impolluta, & ad te manè ſurgere & confugere, nunquàm nos piguerit.

Pſal. 44.
Hæc Catholici piè tribuunt beatæ Virgini, ſed poſt Deum.

XVI. AGEDUM verò popule electe, & Deo grate, poſtquàm de veneranda & precioſiſſima zona pauca diximus, pro noſtra quoquè dicendi facultate, nonnulla dicamus de Dedicatione, ſicut vobis ante ſumus polliciti. Dedicetur ergò hodiè templum Dei matris, quod eſt pulcherrimum & luminoſiſſimum, & cælo poteſt æquiparari. Hodiè dedicatur templum maximè benedictæ Dei filiæ, in quo Angelorum exercitus aſſiduè miniſtrant, & circa ſemper ſplendentem, capſam cum timore aſſiſtunt, quòd & faſciæ Chriſti in ea ſunt reconditæ, & hæc à Deo contexta zona eius, quæ peperit ineffabiliter. Gloria ſit ei, qui nos in his affatim ditat, & refrigerat, & à multis malis liberat, nempe & ex incurſione Barbarorum, & grauibus alijs quibuſdam caſibus.

Dedicatio templi antiquitùs celebrata.

XVII. HODIE celebrantur encænia noſtræ intemeratæ. Et quis ex viris terrigenis, & ea, quæ ſunt Dei, ſcientibus, non exilierit, & non præclarè ſupra niuem dealbatus fuerit, & animo & moribus mutatus? Ità enim in his erimus ſine periculo, ſi maxime cum metu & tremore, & ſpiritali exultatione in id ingrediamur. Hodie templum dedicatur huius glorioſæ Dei matris, in quod ab Oriente & Occidente, à Septentrione & mari, omnes ardenter & fideliter confluunt, & ſpiritales cultus cum timore peragunt, & Deum ex corde non ceſſant glorificare à media nocte, atque adeò perpetuò prompto & alacri animo, aſſimilari Angelis & Archangelis. Hodie dedicatur templum Regis Chriſti matris, in quo omnis ſcriptura à Deo inſpirata, & vtilis legitur ad vtilitatem animarum innumerabilium. Etenim ex quouis Chriſtianiſſimo ordine in id magno ſtudio confluunt Pontifices & Reges, Principes & magiſtratus, diuites & pauperes, immatura ætas, & piarum fœminarum caterua.

Et hîc agnoſcis priſcam deuotionem.

XVIII. SED quis tuæ gloriæ loquetur magnalia, ô intemerata? Hodiè dedicatur templum ſponſæ expertis nuptiarum patris, qui non poteſt comprehendi, in quo chori piorum & doctorum virorum in ordine aſſiſtentes, & indoctis nō paruam præbētes vtilitatem ſummam accipiūt remunerationem. Qui enim abducit, inquit, indignum ab indigno, erit tanquàm os meum. Hodie dedicatur templum purum & integrum glorioſæ Dei filiæ, in quod etiam ij, qui ſunt in montibus & ſpeluncis, curſu venientes, ex bona fama oſſa (vt dicit ſcriptura) pinguefaciente, amore amorem aſſumunt, & læti domum vadunt, ſemper Virginis Mariæ ſummum templum honorantes. Hodie templum dedicatur illius caſtiſſimæ, templis omnib. ſuperius, in quo plurimi ex iis, qui ſunt polluti peccatis grauiſſimis, redeunt ad pietatem & ſummam puritatem, & fiunt æquales Angelis. Hodie dedicatur templum patrocinij & defenſionis Chri-

Ierem. 15.
Prou. 15.

Christianorum, in quo ij etiam, qui optimè viuunt, redduntur formosiores, & luce lucem accipiunt, exornati humilitate, qui Christum imitantur. Hodiè templum dedicatur laudatissimæ, & ab omni labe alienæ puellæ: in quod quicunq; ingreditur ex desiderio & fide, & ea enunciat, quæ ab eo facta sunt grauiter, & confitetur se amputaturum ea, quæ sunt molesta, statim (ô miraculum) inuenit solutionem, & cordis exultationem. Dixi enim, inquit, enunciabo contra me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.

Psalm. 31. Multa miracula fiunt in Mariæ Virgini dedicata ecclesia. Ecce quemodò beatã Mariam inuocat author.

XIX. HODIE templum omni ex parte benedictæ & venerandæ adolescentulæ, & prophetarum coronidis, est dedicatum: in quo et guntur paralytici: qui non vident, visum recipiunt: & qui horrore ac febri laborant, curantur. Est enim semper perennis scaturigo eius miraculorum. Hodiè nos quoq;, qui huc accurrimus, ab innumerabilibus, & sibi inuicèm succedentibus afflictionibus, & turpissimis improborum hominum maledictis liberati, & tecti sub alis eius intercessionis, suppeditatam rationem, & sapientiæ cognitionem desupèr à filio ex ea nato, per ipsam admittentes, cùm loqui iussi fuerimus, sine impedimento clamemus ex corde, clamemus: Nè assiduas nostras preces repudies, nè repudies, ô intemerata. Defende nos secundùm magnam & copiosam misericordiam tuam, ô Domina. Frange schedulam immensorum nostrorum malorum tuis, quæ nunquàm dormiunt, intercessionibus, ô optima. Nos ante finem concilia tuo misericordi & iusto iudici, filio & Deo. Sumus enim planè omni destituti fiducia & audacia, propter negligentiam & multitudinem peccatorum. Sed magnam vim habet, ô laudatissima, precatio matris ad filij conciliandam beneuolentiam, vt credimus. Cùm ergò habeas maternam & infinitam ad eum fiduciam, qui ex te sine fluxione ineffabiliter ortus est, nos quoq; fac bonorum æternorum participes, & ab omni graui hîc & illic libera afflictione. Potes enim omnia tu, quæ es plusquàm benedicta & gloriosa: vt à te custoditi, & de te gloriantes, emittamus gloriam & gratiarum actionem in hoc venerando templo, & vbicunquè simus, patri, & filio, & sancto spiritui, nunc & semper & in sæcula, Amen.

Beata virgo Maria omnia potest.

AN. 630. VITA SANCTI AIDANI EPISCOPI LINDISFARNENSIS ET CONFESSORIS, PER VENERABILEM BEDAM CONSCRIPTA LIB. III.

Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum.

AVG. 31. Ex cap. 3.

SANCTVS Aïdanus ad Oswaldum Regem est de insula quæ vocatur Hu, destinatus, cuius monasterium magno monachorum pollens examine, in cunctis penè septentrionalium Scotorum & omnium Pictorum monasterijs non paruo tempore arcem tenebat, regendisq; eorum populis præerat. Quæ videlicet insula ad ius quidem Britanniæ pertinet, non magno ab ea freto discreta, sed donatione Pictorum, qui illas Britanniæ plagas incolunt, iamdudùm monachis Scotorum tradita, eò quòd illis prædicantibus fidem Christi perceperunt.

Ex cap. 5. Ex Huensi monasterio S. Aidanus vocatur ad episcopatũ. Optimum doctrinæ ...

II. AB hac ergò insula, ab horum collegio monachorum, ad prouinciam Anglorum instituendam in Christo, missus est Aïdanus, accepto gradu Episcopatûs: quo tempore eidem monasterio Segenius Abbas & presbyter præfuit. Vndè inter alia viuendi documenta, saluberrimum abstinentiæ vel continẽtiæ clericis reliquit exemplum. Cuius doctrinam id maximè commendabat omnibus, quòd non aliter quàm viuebat cũ suis, ipse docebat. Nihil enim huius mundi quærere, nil amare curabat. Cuncta quæ sibi a Regibus vel diuitibus sæculi donabantur, mox pauperibus qui occurrerent, erogare gaudebat. Discurrere per cuncta & vrbana & rustica loca, non equorum dorso, sed pedum incessu vectus, nisi si maior fortè necessitas compulisset, solebat: quatenùs vbicunquè aliquos vel diuites vel pauperes incedens adspexisset, confestim ad hos diuertens, vel ad fidei suscipiendæ sacramentum, si infideles essent, inuitaret: vel si fideles: in ipsa eos fide confortaret, atq; [a] ad eleemosynas bonorumq; operum exequutionem & verbis excitaret & factis. Intantùm autem vita illius à nostri temporis segnitia distabat, vt omnes qui cum eo incedebant, siue attonsi, siue laici, meditari deberent, id est, aut legendis scripturis, aut psalmis discẽdis operam dare. Hoc erat quotidianum opus ipsius, & omnium qui cum eo erant fratrum, vbicunquè locorum venissent. Et si fortè eueniret, (quod tamen rarò euenit) vt ad Regis conuiuium vocaretur, intrabat cum vno clerico, aut duobus, & vbi paululùm reficiebatur, accelerabat ocyùs ad legendum cum suis, siue ad orandum egredi.

III. CVIVS exemplis informati tempore illo religiosi quiq; viri ac fœminæ, consuetudinem fecerunt per totum annum, excepta remissione quinquagesimæ Paschalis, quarta & sexta sabbati ieiunium ad nonam vsque horam protelare. Nunquàm [b] diuitibus honoris siue timoris gratia, si quæ deliquissent, reticebat, sed aspera illos inuectione corrigebat. Nullam potentibus sæculi pecuniam, excepta solummodò esca, si quos hospitio suscepisset, vnquàm dare solebat. Sed ea potiùs quæ sibi à diuitibus donaria pecuniarum largiebantur, vel in vsus pauperum, vt diximus, dispergebat, vel ad redemptionem eorum qui iniustè fuerant venditi, dispensabat. Deniq; [c] multos quos precio dato redemerat, redemptos postmodùm suos discipulos fecit, atque ad sacerdotalem vsque gradum erudiendo atque instituendo prouexit.

quartæ & sextæ feriæ antiquissimum. [b] Nõ respicit personã hominis S. Aidanus. [c] Multos congregat discipulos.

IV. FERTVR autem quia cùm de prouincia Scotorum Rex Oswaldus postulasset Antistitem, qui sibi suæq; genti verbum fidei ministraret, missus fuerit primò alius austerioris animi vir. Qui cùm aliquandiù genti Anglorũ prædicans nil proficeret, nec libenter audiretur à populo, redierit in patriam, atq; in conuentu seniorum retulerit, quia nihil prodesse docẽdo genti ad quam missus erat potuisset, eò quòd essent homines indomabiles, & duræ ac barbaræ mentis. At illi, vt perhibent, tractatum magnum in concilio, quid esset agendum, habere cœperunt, desiderantes quidem genti, quam petebant, salutem esse, sed non recepto quem miserant prædicatore, dolentes. Tunc ait Aïdanus (nam & ipse concilio intererat) ad eum, de quo agebatur, sacerdotem: Videtur mihi, frater, quòd durior iusto indoctis auditoribus fuisti, & non eis iuxta Apostolicam disciplinam primò lac doctrinæ mollioris porrexisti, donèc paulatim enutriti verbo Dei, ad capienda perfectiora, & ad facienda Dei sublimiora præcepta sufficerent. Quo audito, omnium qui considebant, ad ipsum ora & oculi conuersi, diligenter quid diceret, discutiebant, & ipsum esse dignum Episcopatu, ipsum ad erudiendos incredulos & indoctos mitti debere decernunt, qui gratia discretionis, quæ virtutum mater est, ante omnia probatur imbutus. Sicq; illum ordinantes, ad prædicandum miserunt. Qui vbi tempus accepit, sicut priùs moderamine discretionis, ità postmodùm & cæteris virtutibus ornatus apparuit.

1. Cor. 3. Discretio omnium virtutum mater.

V. HVIVS igitur reuerendissimi Antistitis doctrina Rex Oswaldus, cũ ea, cui præerat, gente Anglorum institutus, non solùm incognita progenitoribus suis regna cœlorum sperare didicit, sed & regna terrarum, plusquàm vlli maiorum suorum, ab eodem vno omnipotenti Deo, qui fecit cælum & terram, consequutus est.

Ex cap. 6. Optimè instruit Anglorũ gentem.

VI. TRANSLATO verò ad cælestia regna Oswaldo, suscepit regni terrestris sedem pro eo frater eius Oswinus, qui vna dierum donauerat equum optimum Episcopo Aidano, in quo ille quamuis ambulare solitus, vel amniũ fluenta transire, vel si alia quælibet necessitas insisteret, † viam pergere posset. Cui cùm paruo interiecto tempore pauper quidam occurreret, eleemosynam petens, desiliens ille præcepit, equum ità vt erat stratus regaliter, pauperi dari. Erat enim multùm misericors, & cultor pauperum, ac velut pater miserorum. Hoc cùm Regi esset relatum, dicebat Episcopo, cùm fortè ingressuri essent ad prandium: Quid voluisti, domine Antistes, equum regium, quem te conuenie bat proprium habere, pauperi dare? nunquid non habuimus equos viliores plurimos, & alias species quæ ad pauperum

Ex cap. 14.

† *viam peragere.* Benignitas eius erga pauperes.

rum dona sufficerent, absq; quòd illum ei equum dares, quem tibi specialiter possidendum elegi? Cui statim Episcopus: Quid loqueris, inquit, Rex? Num tibi charior est ille filius Dei? Quibus dictis, intrabant ad prandendum: & Episcopus quidem residebat in suo loco.

VII. PORRO Rex venerat de venatu, & cœpit consistens ad focum calefieri cum ministris. Et repentè inter calefacientes recordans verbum, quod dixerat illi Antistes, discinxit se gladio suo, & dedit illum [illegible] festinusq; accedens ante pedes Episcopi corruit, postulans, vt sibi placatus esset, quia nunquam deinceps, inquit, aliquid loquar de hoc, aut iudicabo quid vel quantum de pecunia nostra filijs Dei tribuas. Quod videns Episcopus, multum pertimuit, ac statim exurgens, leuauit eum, promittens se multùm illi esse placatum, dummodo ille residens ad epulas, tristitiam deponeret. Dumq; Rex iubente Episcopo lętitiam reciperet, cœpit contrà Episcopus tristis usq; ad lachrymarum profusionem effici. Quem dum presbyter suus lingua patria, quam Rex & domestici eius non nouerant, quarè lachrymaretur, interrogâsset: Scio, inquit, quòd non multo tempore victurus est Rex. Nunquàm enim vidi antehàc * humilem Regem. Vndè animaduerto, citiùs illum ex hac vita rapiendum. Non enim digna est hæc gens talem habere rectorem. Nec multò pòst dira Antistitis præsagia tristi Regis funere, de quo suprà diximus, impleta sunt. Sed & ipse Antistes Aïdanus, non plus quàm duodecim post occisionem Regis, quem amabat, dies, id est pridiè Calendas Septembris, de sæculo ablatus, perpetua laborum suorum à Domino præmia recepit.

VIII. Qui cujus meriti fuerit, etiam miraculorum signis internus arbiter edocuit. E quibus tria memoriæ causa, ponere
Exc 15. satis sit. Presbyter quidam nomine Vtta, multæ grauitatis ac veritatis vir, & ob id omnibus, etiam ipsis principibus sæculi honorabilis, cùm mitteretur Cantuam ob adducendam inde coniugem Regi Oswino, filiam videlicet Eduini Regis Eanfledam, quæ occiso patre illuc fuerat adducta: qui terrestri quidem itinere illò venire, sed nauigio cum virgine redire disponebat: accessit ad Episcopum Aïdanum, obsecrans eum, pro se suisq;, qui tunc iter erant aggressuri, Domino supplicare. Qui benedicens illos, ac Domino commendans, dedit etiam oleum sanctificatum: Scio, inquiens, quia vbi nauem ascenderitis, tempestas vobis & ventus contrarius superueniet. Sed tu memento, vt hoc oleum, quod tibi do, mittas in mare, & statim quiescentibus ventis serenitas maris vos læta prosequetur, & cupito itinere domum remittet. Quæ cuncta, vt prædixerat Antistes, ex ordine completa sunt. Equidem inprimis furentibus vndis pelagi, tentabant nautæ, ancoris in mare missis nauem retinere, neq; hoc agentes aliquid proficiebant. Cumq; ingruentibus vndiq; & implere incipientibus nauem fluctibus, mortem sibi omnes imminere, iamq; adesse viderent: tandèm presbyter reminiscens verba Antistitis, assumpta ampulla, misit de oleo in pontum, & statim, vt prædictum erat, suo quieuit à feruore. Sicque factum est, vt vir Dei per prophetiæ spiritum tempestatem prædixerit futuram, & per virtutem eiusdem spiritûs hanc exortam, quamuis corporaliter absens, sopiuerit. Cuius ordinem miraculi non quilibet dubius relator, sed fidelissimus mihi nostræ ecclesiæ presbyter Cynimund vocabulo narrauit, qui se hoc ab ipso Vtta presbytero, in quo & per quem completum est, audisse perhibebat.

IX. ALIVD eiusdem patris memorabile miraculum ferunt multi, qui nôsse potuerunt. Nam cùm tempore Episcopatûs eius hostilis Merciorum exercitus, Penda duce, Nord-Humbrorum regiones impia clade longè lateq; deuastans, peruenit ad vrbem vsq; regiam, quæ ex Bebbæ quondàm Reginæ vocabulo cognominatur, eamq;, cùm neque armis neq; obsidione capere poterat, flammis absumere conatus est. Discessitq;, & vehiculis quæ in vicinia vrbis inuenit, aduexit illò plurimam congeriem trabium, tignorum, parietum virgeorum, aliarumq; rerum. Et his vrbem in magna altitudine circumdedit à parte quæ terræ est contigua. Et dum ventum opportunum cerneret, illato igne comburere vrbem nisus est. Quo tempore reuerendissimus Antistes Aidanus in insula Farne, quæ duobus fermè millibus passuum ab vrbe procùl abest, morabatur. Illò enim sæpiùs secretæ orationis & silentij causa secedere consueuerat. Deniquè vsq; hodiè locum sedis illius solitariæ in eadem insula solent ostendere. Qui cùm ventis furentibus globum ignis ac fumum supra muros vrbis exhalare conspiceret, fertur eleuatis ad cælum oculis manibusq; cum lachrymis dixisse: Vide Domine, quanta mala facit Penda. Quo dicto, statim mutati ab vrbe venti, in eos qui accenderant, flammarum incendia retorserunt: ità vt aliqui læsi, omnes territi, impugnare vltrà vrbem cessarent, quam diuinitùs iuuari cognouerant.

X. HVNC cùm dies mortis egredi è corpore cogeret, completis annis Episcopatûs sui septendecim, erat in villa regia non longè ab vrbe, de qua præfati sumus: in hac enim habens ecclesiam & cubiculum, sæpiùs ibidèm diuertere ac manere, atq; indè ad prędicandum circumquaq; consueuerat exire, quod ipsum & in alijs villis regijs facere solebat, vtpotè nihil propriæ possessionis, excepta ecclesia sua & adiacentibus agellis, habens. Tetenderũt ergo ei ægrotanti tentorium ad occidentalem ecclesiæ partem, ità vt ipsum tentorium parieti hæreret ecclesiæ. Vndè factum est, vt acclinis destinæ, quæ extrinsecùs ecclesiæ pro munimine erat apposita, spiritum vitæ exhalaret vltimum. Obijt autem decimoseptimo Episcopatûs sui anno pridiè Calendarum Septembrium. Cuius corpus mox indè translatum ad insulam Lindisfarnensium, atq; in cœmeterio fratrum sepultum est. At interiecto tempore aliquanto, cùm fabricata esset ibi basilica maior, atq; in honorem beatissimi Apostolorum Principis dedicata, illò ossa eius translata, atq; ad dexteram eius altaris iuxta venerationem tanto pontifice dignam condita sunt. Successit verò ei in Episcopatum Finan, & ille ipse ab Hu Scotorum insula ac monasterio destinatus, ac tempore non pauco in Episcopatu permansit.

XI. CONTIGIT autem post aliquot annos, vt Penda Merciorum Rex cum hostili exercitu hæc in loca perueniens, cùm cuncta quæ poterat, ferro flammaq; perderet, vicusq; ille, in quo Antistes obijt, vnà cum ecclesia memorata flamma absumeretur. Sed mirum in modum sola illa destina, cui incumbens obijt, ab ignibus circumcincta vorantibus, absumi non potuit. Quo clarescente miraculo, mox ibidèm ecclesia restaurata, & hæc eadem destina in munimentum est parietis, vt ante fuerat, forinsecùs apposita. Rursumq; peracto tempore aliquanto, euenit per culpam incuriæ vicum eundem & ipsam pariter ecclesiam ignibus consumi: sed nec tunc quidem eandem tangere flamma destinam valebat. Et cum magno vtiquè miraculo ipsa eius foramina ingrediens, quibus ædificio erat affixa, perderet, ipsum tamen lædere nullatenùs sinebatur. Vndè tertia ædificata ibi ecclesia, destinam illam non vt anteà de foris in fulcimentum domûs apposuerunt, sed intrò ipsam ecclesiam in memoriam miraculi posuerunt: vbi intrantes genu flectere, ac misericordiæ cælesti supplicare deberent. Constatq; multos ex eo tempore gratiam sanitatis in eodem loco consequutos: quinetiam astulis ex ipsa destina excisis, & in aquam missis, plures sibi suisque languorum remedia conquisiêre.

Plura de hoc sancto viro Dei Aidano, habentur in vita S. Cuthberti capite quarto, cuius festum occurrit 20. Martij. Nam ibi enarrat venerabilis Beda, quomodò S. Cuthbertus viderit S. Aidani animam ab Angelis in cælum deferri.

F I N I S.

DEO LAVDES ET GRATES.

